

ISSN 1993-0259

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

***Збірник наукових праць
кафедри економічного аналізу
Тернопільського національного економічного університету***

Випуск 6

**Тернопіль
ТНЕУ
2010**

Економічний аналіз
Випуск 6
2010 рік

Рекомендовано до друку
рішенням Вченої ради ТНЕУ,
протокол № 2 від 8 квітня 2010 р.

Збірник наукових праць
кафедри економічного аналізу
Тернопільського національного
економічного університету

Засновник
Тернопільський національний економічний
університет

Заснований у 1993 р.

Збірник входить до переліку наукових фахових видань Вищої атестаційної комісії України
у галузі економічних наук
(Постанова ВАК України № 1-05/4 від 14.10.2009 р.)

Головний редактор

Шкарабан С. І., д. е. н., проф.

Відповідальний секретар

Ярошук О. В., к. е. н., доц.

Редакційна колегія:

Гуцал І. С., д. е. н., проф.

Крупка Я. Д., д. е. н., проф.

Мних Є. В., д. е. н., проф.

Рудницький В. С., д. е. н., проф.

Фаріон І. Д., д. е. н., проф.

Юрій С. І., д. е. н., проф.

Літературний редактор

Руденко М. І., к. філол. н., доц.

Матеріали випуску друкуються мовою оригіналу.

Редакція не завжди поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

Відповідно до Закону про авторські права, при використанні наукових ідей та матеріалів цього випуску посилання на авторів і видання є обов'язковим. Передрук і переклади дозволяються лише зі згоди автора та редакції.

URL: <http://www.library.tane.edu.ua/>

ISSN 1993-0259

© Тернопільський національний економічний університет, 2010

© «Економічний аналіз», 2010

© Різник О. І., дизайн обкладинки, 2007-2010

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 12430-1314ПП від 30 березня 2007 р.

ЗМІСТ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Бондар Микола Обліково-аналітична інформація в управлінні підприємницькою діяльністю	13
Крупка Ярослав Інформаційне забезпечення та аналітична оцінка альтернативних інвестиційних ресурсів	17
Новіков Віталій, Філіппова Світлана, Мовчанюк Оксана Фрактальні властивості фінансових індексів	20
Рудницький Василь, Рудницький Тарас Еволюція управлінського обліку та сучасні концепції його розвитку	24
Івченко Євген Інформаційно-комунікаційні технології для управлінського обліку на підприємствах	28
Атаманенко Ірина Особливості організації податкового планування на підприємстві	32
Бойчук Тетяна Формування облікової політики підприємства: мета, побудова та сфера застосування	36
Бурдюг Наталя Роль документообігу у створенні ефективної системи обліку запасів	39
Власюк Світлана Огляд класифікаційних ознак програмних продуктів автоматизації бухгалтерського обліку	43
Гайдай Валентина Особливості визначення достатності капіталу банку	46
Гнатюк Алла Проблемні питання визначення справедливої вартості біологічних активів	49
Гуцаленко Любов Вплив дотацій держави на параметри та етимологічну значимість показника прибутків	52
Денчук Павло Організаційно-інформаційні проблеми автоматизації бухгалтерського обліку	56
Дерій Марія Дефініції “грошові кошти” і “грошові потоки”: відмінності та взаємозв’язок	60

Додонова Марія, Бунчук Николай Класифікація затрат в цілях прийняття управленческих рішень	65
Єпіфанова Ірина Перспективи запровадження сучасних інформаційних технологій при здійсненні внутрішнього аудиту виробничої діяльності машинобудівного підприємства	68
Клименко Оксана Економічна сутність і класифікація біологічних активів	72
Ковальчук Євгенія, Панасюк Валентина Бухгалтерський облік як інформаційна система управління	77
Кондрюк Леся Функції окремих елементів системи обліку	81
Коришко Наталя Організація обліку фінансових результатів суб'єктів підприємницької діяльності	84
Кортаєв Сергей Проблеми учетно-информационной достоверности финансового состояния организаций Беларуси	87
Котова Світлана Проблеми запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування в Україні	91
Краєвський Володимир Діалектична єдність облікових систем	96
Куцик Петро, Шумило Роксолана Визначення економічної суті швидкозношуваних та малоцінних необоротних предметів як передумова раціональної організації їх обліку і контролю	99
Ладигіна Анна Місце інформації у формуванні ефективної системи менеджменту підприємства	103
Лебедик Галина Систематизація орендних операцій для потреб бухгалтерського обліку відповідно до стандартів	106
Лега Ольга Баланс сільськогосподарських підприємств: історична ретроспектива методики складання	110
Любенюк Наталія Інтелектуальна власність як складова інтелектуального капіталу в теорії бухгалтерського обліку	112

Макарук Федір Класифікація витрат ринків: управлінський аспект	116
Малярєвський Володимир Вибір мультиплікатора в оцінці вартості підприємства	119
Мельник Віталій Формування єдиної аналітичної бази як основи створення ефективної системи обліку й аналізу підприємства	122
Мулик Тетяна, Єкель Галина, Панадій Олександр Нові підходи щодо класифікації оборотних активів	125
Муравський Володимир, Муравський Василь Організація обліку товарних запасів із використанням автоматизованих інформаційних технологій	128
Нечипорук Наталія Спеціальний фонд бюджетних установ: планування і формування	131
Палюх Микола, Скирпан Ольга Нові підходи до організації обліку на підприємствах агропромислового виробництва	135
Питель Святослав Облікова політика як інструмент податкового планування	138
Починок Наталія Людські ресурси в обліковій теорії та практиці	141
Резнік Надія До питання залучення інвестиційних ресурсів в АПК України	145
Садовська Ірина Концепції управлінського обліку в процесі його еволюційного розвитку	149
Сорока Світлана Сутність витрат: історичний аспект	152
Фабіянська Вікторія Порівняльна оцінка концепцій збереження капіталу	156
Фаріон Володимир Собівартість як економічна категорія та особливості її формування на підприємствах спиртової галузі	159

ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Задорожний Зеновій Актуальні проблеми бухгалтерського обліку в Україні	163
Mrozowicz Kazimierz, Puciato Daniel Zarządzanie wiedzą jako determinanta współpracy nauki i przedsiębiorczości	170
Левицька Світлана Організація обліку господарської діяльності підприємства	174
Ліпич Любов, Гадзевич Іванна Відображення основних засобів підприємства в системі національного та міжнародного обліку	178
Богач Аркадій Наказ про облікову політику – основний регламентуючий документ із формування методики обліку логістичних витрат підприємства	180
Богуцька Лілія Деякі аспекти обліку інвестиційної нерухомості	183
Бойко Катерина Організація обліку хеджування в управлінні підприємством переробної промисловості	192
Волкова Ірина, Гірчук Ірина Облік експортних операцій в сучасних умовах господарювання	197
Волошин Інна Основні аспекти обліку інновацій у здійсненні операційної діяльності підприємств	200
Гаврилюк Віталій Оцінка прозорості облікової інформації для цілей інформаційного забезпечення користувачів	206
Гик Василь Аспекти обліку інноваційних витрат у будівельній галузі	209
Голуб Наталія До проблеми детінізації діяльності в сфері торгівлі	212
Гринькевич Ольга, Кіндрацька Галина Інформаційно-аналітичне забезпечення управління діловою активністю підприємств	215
Гудзь Наталія, Підлужна Надія Баланс як метод обліку та форма звітності	219

Давидович Ігор Калькулювання собівартості будівельної продукції та напрямки його удосконалення	224
Дупай Микола, Дупай Віра Формування облікової політики – важлива складова організації бухгалтерського обліку	231
Жураковська Ірина «Матеріальність» результатів інтелектуального напряму та особливості їх обліку	234
Запорожан Олена Класифікація та оцінка власного капіталу підприємств АПК	237
Зарудна Наталія Визначення шляхів зниження витрат на матеріально-технічне забезпечення виробничих підприємств	240
Ковтун Тетяна Підготовка облікової інформації на базі міжнародних стандартів фінансової звітності як засіб захисту інтересів власників акціонерних товариств	244
Козак Вадим Засади формування витрат, виходячи з постійно діючої оцінки активів за справедливою вартістю	247
Корягін Максим, Брич Мар'яна Облік, аналіз і контроль розрахунків за податками і платежами в системі управління підприємством	251
Крещенко Оксана, Водяник Леонід Формування системи управлінського обліку у банківських установах	254
Кузьмінська Катерина Технологічно-організаційні та економічні особливості діяльності підприємств гірничодобувного комплексу та їх вплив на побудову управлінського обліку	257
Куцик Олексій Оцінка та облік формування майна спільної діяльності	262
Литвиненко Наталія Організація обліку внутрішніх розрахунків	265
Микитюк Надія Фінансовий облік – основа інформаційної системи підприємства	269
Мужевич Наталія Вибір оптимального методу амортизації на будівельну техніку	272

Назарова Ірина Особливості обліку перетворення суб'єктів підприємницької діяльності	278
Озеран Володимир, Чік Марія Облік біологічних активів у лісовому господарстві	281
Омецінська Ірина Сутність забезпечень, порядок їх визнання та оцінки	285
Панкова Марина, Лопатина Римма Проблеми оцінки об'єктів інтелектуальної власності	289
Петренко Марія, Захарова Крістіна Проблеми визнання і оцінки доходів і витрат у будівництві	292
Писаренко Тетяна Роль управлінського обліку у формуванні ефективної системи інформаційних потоків на підприємстві	295
Півнюк Ольга Зарубіжний досвід обліку витрат на підприємствах в сучасних умовах господарювання	298
Полянська Олена Сучасна сфокусованість управлінського обліку	301
Попітіч Тетяна Передумови раціональної організації бухгалтерського обліку в споживчій кооперації	303
Реслер Марина Значення обліку та аналізу як складових частин обліково-аналітичного механізму	306
Римар Галина Специфіка формування витрат у будівництві	309
Романів Ростислав Проблеми застосування у бухгалтерському обліку оцінки за справедливою вартістю та її вплив на світові економічні процеси	314
Сафарова Анна Шляхи вдосконалення класифікації зобов'язань	317
Семеген Людмила Методика обліку витрат на поліпшення та утримання інших необоротних матеріальних активів	321
Сенчук Тарас Облік витрат на дослідження і розробку нового виду продукції	326

Сисак Елла Методичні аспекти оцінки земельних ресурсів: сучасний стан та перспективи	330
Скрипник Маргарита Особливості методу калькулювання за стадіями життєвого циклу (life cycle costing)	334
Супрович Ганна Сутність хеджування як методу зниження фінансових ризиків	338
Тесля Ганна Проблеми управлінського обліку запасів	341
Феньо Наталія Досвід організації документального забезпечення українських кредитних товариств у першій половині ХХ століття	345
Чижишин Оксана Проблемні аспекти класифікації витрат підприємств	349

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КОНТРОЛЮ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Войнаренко Михайло, Ємчук Людмила Оцінка альтернативних способів оподаткування суб'єктів малого бізнесу	353
Калюга Євгенія Внутрішній контроль: сучасний стан та шляхи удосконалення	357
Мних Євген До питання визнання методологічних рівнів економічного аналізу	360
Пилипів Надія Особливості ведення внутрішнього аудиту на газотранспортних підприємствах	363
Усач Богдан, Маркевич Микола Деякі аспекти проведення аудиту в комп'ютерному середовищі	366
Панков Дмитрій, Мякинська Виолетта Аудиторские регламенты в системе менеджмента качества аудита	370
Богданюк Олена Вплив помологічного сорту яблуні на побудову обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю садівництва	375
Бойко Руслан, Юсипович Олег Організація проведення аудиту інвестиційної діяльності підприємств	379

Бортнікова Ольга Оперативний облік як складова інформаційної системи менеджменту	383
Бралатан Василь, Горобець Тетяна Методика аудиту статутного капіталу як основної частини власного капіталу підприємств	386
Бугаєнко Анастасія Міжнародна та вітчизняна практика організації аудиту фінансового моніторингу банку	389
Васильченко Галина Паспорт громади як аналітична інформація для управління розвитком території	392
Вороновська Олена Передумови аудиту земель сільськогосподарського призначення	396
Галасюк Олена Аналіз фінансової звітності страхових компаній	400
Гайдук Тетяна, Олендій Остап Особливості проведення аудиту бюджетних програм розвитку торгівлі	404
Голячук Наталія Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством	408
Гуцаленко Любов, Пришляк Наталя Контроль якості аудиту у вітчизняній та зарубіжній практиках	411
Дерій Василь Облік і контроль за витратами на виробництво біопалива	414
Кірсанова Вікторія, Волобуєва Світлана Порівняльний аналіз оподаткування неприбуткових організацій в Україні та країнах Європи	419
Коваль Іванна Формування методики аналізу діяльності сімейної медицини в установі	422
Кулинич Мирослава Взаємозв'язок суттєвих факторів у структурному моделюванні управління фінансовим результатом	426
Кундеус Олександр Економічна діагностика ефективності використання основних засобів в умовах інноваційної економіки	430

Коцурпаний Михайло, Гуцаленко Уляна Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки	433
Левицька Ольга Відображення результатів діяльності у формах фінансової звітності підприємства	437
Любенко Андрій Сучасні вимоги до державного фінансового контролю в Україні	441
Майданевич Петр, Майданевич Юлія Методологические и методические основы аудита финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий	445
Майорова Нина, Кондратьева Анастасия Проблемы нормативно-правового регулирования аудиторской деятельности в Украине	450
Маслій Вадим Статистичне забезпечення інформаційно-аналітичної системи муніципального управління	454
Мельник Роман Організація аудиторських послуг: деякі проблеми політики та процедур контролю якості	457
Мельниченко Олександр Система прийняття рішень щодо розвитку кадрового забезпечення фінансово-кредитних установ	459
Мех Ярослав, Жубіль Ганна Обліково-аналітичне забезпечення управління внутрішніми резервами господарюючого суб'єкта	463
Михалевич Світлана Суть внутрішньогосподарського контролю та його організація на швейних підприємствах	467
Обуховський Сергій Збалансована система показників в Україні: проблеми запровадження та шляхи вирішення	470
Паневник Тетяна Інформація як фактор забезпечення ефективності економічного аналізу	473
Панкова Марина, Такаджі Наталія Проблема використання принципу суттєвості в сучасному аудиті	476
Подольнчук Олена Місце внутрішнього аудиту в системі контролю сільськогосподарського підприємства	479

Радченко Катерина Управління витратами як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств хімічного комплексу	482
Резнік Надія, Березнянський Микола Управління фінансами на сільськогосподарських підприємствах	485
Сагова Олена Особливості організації та методики аудиту фінансових інвестицій	489
Свідерський Дмитро Поняття аудиту та окремі особливості його використання	493
Сметанко Александр Роль міжнародних стандартів аудита и их влияние на процесс автоматизации внутреннего аудита в акционерных обществах Украины	497
Смирнова Лариса, Кошелькова Дарія Аудит як засіб боротьби з шахрайством	501
Сподарик Віра, Дейч Ганна, Журавкова Анастасія Внутрішній аудит: проблеми, методика та організація	503
Стеців Ігор Суть та зміст забезпечення економічного контролю	507
Травінська Світлана Організація внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві	510
Черкасова Світлана Обліково-аналітичне забезпечення механізму управління конкурентоспроможністю промислового підприємства	514
Чирик Наталя Особливості систематизації інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій	519
Шарапова Ірина Аудит прямих матеріальних затрат: управлінський аспект	523
Шевчук Олег Особливості методики аудиту витрат на збут	527
Шевчук Олена, Здирко Наталія Аудит в Україні – проблеми та перспективи розвитку	531
Шурміна Анастасія Внутрішньогосподарський контроль доходу від операційної діяльності	534
Штифанич Руслана Стан інформаційного забезпечення підприємств АПК: облік і аналіз	537
Ющак Жанна Внутрішній контроль трансакційних витрат в системі управління: організаційно-методичне забезпечення	541

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

УДК 657

Микола БОНДАР

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку підприємницької діяльності, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Розкрито економічну сутність обліково-аналітичної інформації. Обґрунтовано недостатність інформаційного забезпечення фінансової звітності для прийняття управлінських рішень та визначено основні вимоги до формування обліково-аналітичної інформації.

Ключові слова: інформація, обліково-аналітична інформація, інформаційне забезпечення, звітність.

Ефективність прийняття управлінських рішень потребує аналізу і оцінки інформації як на мікрорівні (облікова інформація, фінансова звітність, звіти спеціалістів тощо), так і макрорівні (аналіз нормативно-законодавчих документів, статистичних даних про зміни в галузі в країні, регіоні та інших політичних факторів).

Поняття “інформація” є одним із фундаментальних у сучасній науці. Інформацію поряд з матерією й енергією розглядають як найважливіший ресурс. Очевидно, що трактування терміна “інформація” на інтуїтивному та правовому рівнях не дають змогу належно розкрити сутність такої складної економічної категорії економіки та управління, як “обліково-аналітична інформація”.

Низка наукових праць Х. Андерсона, І. Бенке, М. Ф. Ван Бреди, Глен А. Велша, С. Дж. Грей, С. М. Галузіної, Д. Колдуелла, Б. Нідлза, Е. С. Хендріксена, Деніеля Г. Шорта, Д. А. Панкова, Є. Г. Ясина присвячена питанням сутності інформації та вдосконалення формування і використання обліково-аналітичного інформаційного забезпечення. Проте розвиток і запровадження нових технологій виробничо-господарської діяльності, формування та обробки обліково-аналітичної інформації, розвиток конкуренції вимагають постійного вдосконалення якості інформаційного забезпечення.

Метою статті є розкриття економічної сутності обліково-аналітичної інформації та визначення вимог до її формування.

На думку І. Бенке, розроблення економічної політики в усіх її аспектах неодмінно вимагає надійного інформаційного фундаменту. Участь населення в економічному, соціальному і політичному житті може бути повноцінним тільки тоді, коли населення добре проінформоване, його знання базуються на точній і найсвіжішій інформації, включаючи об'єктивні та якнайповніші дані [1, с. 7–10].

У загальному розумінні інформацію розглядають як факти, дані, спостереження, сприйняття і все інше, що якимось чином розширює наші знання [2, с. 269].

Цивільним кодексом України визначено, що інформація — це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі [3]. У вітчизняному законодавстві існує ще кілька визначень

цього поняття [4; 5], проте за винятком наведеної в них окремої деталізації форм, вигляду та носіїв інформації, вони не доповнюють сутності даного поняття. У широкому розумінні інформація – це відображення реального світу, що можна подати у вигляді сукупності об'єктів і процесів, а знання показують усвідомлену інформацію.

Умовно всі види інформації, які використовуються при ухваленні рішення, можна розділити на такі: інформація вхідна і вихідна; оброблювана і необроблювана; текстова і графічна; постійна і змінна; нормативна, аналітична, статистична; первинна і вторинна; директивна, розподільна, звітна [6, с. 75]. Причому особливу цінність складають не ізольовані відомості, а інформація, пов'язана з основними етапами процесу управління: плануванням, виробленням і реалізацією рішень; регулюванням і координуванням; аналізом виконання поставлених цілей (зворотний зв'язок). У той же час цінність отримуваної інформації залежить від чіткості постановки завдання, оскільки правильно поставлене завдання передбачає наявність конкретної інформації для ухвалення рішення.

Суб'єкти підприємницької діяльності потребують якісного інформаційного забезпечення. “Інформаційне забезпечення – це збір, обробка і передача фінансової і не фінансової інформації, яка використовується менеджерами для планування і контролю за роботою підрозділів, вимірювання і оцінки отриманих результатів” [7, с. 24]. Ця інформація повинна відрізнятися своєчасністю, місткістю, простотою форми і сприйняття.

У процесі обробки економічної інформації в обліку, аналізі витрат та управлінні в цілому виникають такі основні проблеми:

- надмірності – вона обумовлена складністю цілеспрямованого відбору і агрегації управлінської інформації для прийняття інвестиційних рішень. Дослідження показали, що попит на інформацію становить лише 6–11 % від потреби, крім того, 90% потужностей інформаційних систем не використовуються з різних причин [8, с. 18–20];
- значущості (релевантності) – дана проблема пов'язана з оцінкою і визначенням важливості економічної

інформації для забезпечення високої якості ухвалювання інвестиційних рішень;

- тимчасового аспекту – він виник у зв'язку зі своєчасною підготовкою і обробкою економічної інформації в умовах динамічного розвитку зовнішнього і внутрішнього середовища;
- комунікації – продиктована раціональним розподілом інформації, унаслідок зростання рівня делегування повноважень інвесторами менеджерам підприємства;
- забезпечення необхідної ефективності – вона пов'язана зі зростанням витрат, що мають місце при збиранні, обробці і зберіганні економічної інформації.

С. М. Галузіна, узагальнюючи погляди вчених, зазначає, що інформація – це виробничий (економічний) ресурс, аналогічний до матеріальних, трудових та інших видів економічних ресурсів [9, с. 11]. Таке визначення інформації як економічного ресурсу передбачає наявність економічних об'єктів, у яких даний ресурс використовується. Тому, економічна інформація – це всі дані у сфері економіки, що необхідно формувати, передавати, зберігати і обробляти для використання в управлінні як підприємством у цілому, так і окремими його об'єктами [10, с. 11].

З розвитком підприємництва інформація відіграє все більш важливу роль у міжнародному бізнесі і як ресурс, і як товар, оскільки всі бізнес-процеси певною мірою залежать від інформації. Управління бізнесом, таким чином, включає отримання, інтерпретацію і зберігання інформації, що стосується фактів господарського життя. Економічна інформація має значення у випадку, коли нею можна скористатися (вона є доречною), а тому поняття інформації є невіддільне від інформаційних процесів. Інформаційний процес – це процес, що використовує сукупність засобів і методів збирання, обробки і передавання певної інформації. Корисність інформації оцінюється на підставі її впливу на процес досягнення мети.

Таким чином, виникає необхідність раціоналізації обліково-інформаційного забезпечення підприємницької діяльності з кількісної, якісної, тимчасової, організаційної і економічної точок зору. У такому разі можна припустити, що якість управлінських рішень залежить від кількості (обсягу) обліково-аналітичної інформації, можливості її обробки, а також прикладного характеру. Обсяг даної інформації визначається потребою, а також попитом і пропозицією. Непоінформованість управлінського персоналу призводить до ухвалення рішень, що містять ту або іншу частку ризику неотримання запланованої вигоди, яка повинна відбутися після виконання управлінських рішень.

Оцінюючи зростання попиту на якісну інформацію, слід відзначити, що вона стає визначальним компонентом – активом будь-якої фірми, її стратегічного розвитку, найбільшу вигоду з яких уміють отримувати лідери ринку, знижуючи цим ступінь ризиків здійснення інвестицій.

Основною метою інформаційного забезпечення підприємницької діяльності є побудова інформаційних потоків (упорядкована сукупність даних, необхідних для вирішення конкретних завдань) та способів їх отримання, що дасть змогу на їх основі більш точно, з мінімальним рівнем невизначеності формувати потрібні знання та приймати ефективні рішення. Основним завданням обліково-аналітичної інформації в інвестиційному процесі є надання його учасникам (інвесторам, акціонерам, адміністративному персоналу тощо) певних знань як про внутрішнє середовище фірми, щодо фінансово-господарської діяльності, так і про зовнішнє середовище, в якому функціонує фірма з метою прийняття своєчасних

рішень для зменшення або уникнення інвестиційних ризиків.

Інформаційне забезпечення фінансово-господарської діяльності має складну структуру і визначається різними чинниками: рівнем управління, цільовим призначенням інформації, складом користувачів.

Бухгалтерський облік – це суспільна наука, що формує інформаційну систему про наявність та рух активів підприємства, здійснення основних господарських процесів, яку можна використовувати в діяльності підприємства, а діяльність підприємства здійснює різнобічний вплив на суспільство [11; 12, с. 143].

Розрахунки вчених-економістів показують, що на долю обліково-аналітичної інформації припадає близько 70% загального обсягу економічної інформації [13, с. 10]. Зв'язок бухгалтерського обліку з управлінням був помічений вже давно. Управляти — означає ухвалювати рішення. Але усвідомлені і виправдані рішення можна ухвалювати тільки на основі достовірної інформації.

Відомі вчені у галузі міжнародного бухгалтерського обліку Сідней Дж. Грей і Белверд Е. Нідлз відзначають, що бухгалтерський облік – це інформаційна система, яка вимірює, обробляє і передає фінансову інформацію про підприємство.

Знаменитий швейцарський економіст І. Шер зазначав: “Бухгалтерський облік є непогрішимим суддею минулого, необхідним супутником і керівником у сьогоденні і надійним консультантом відносно майбутнього суб'єкта господарювання”. Таке розуміння ролі і можливостей облікових даних змінює роль бухгалтера на підприємстві, перетворюючи його з простого реєстратора фактів господарського життя у фінансового аналітика, консультанта або менеджера. Фінансова звітність має стати не “кінцевим продуктом” праці бухгалтера, а інформаційною основою подальших аналітичних розрахунків, необхідних для ухвалення управлінських рішень [14, с. 3].

З метою уникнення непорозумінь важливо розрізнити бухгалтерський облік від методів, за допомогою яких облікова інформація відображається в облікових, комп'ютерних і управлінських інформаційних системах. А при нинішньому широкому застосуванні комп'ютерів, значна частина інформаційних потреб бізнесу систематизується в управлінські інформаційні системи. Бухгалтерська інформаційна система є найважливішою підсистемою, оскільки відіграє провідну роль в управлінні потоком економічної інформації.

Системи обліку та звітності можуть відрізнитися за структурною будовою, змістом та кількістю суб'єктів і об'єктів та їх взаємодією. В економічній літературі виділяють такі системи обліку та звітності: американська система загальноприйнятих принципів US GAAP (Generally Accepted Accounting Principles), Британська система UK GAAP, європейська (континентальна) система, міжнародна система фінансової звітності (МСФЗ), перехідні системи (притаманні країнам, що розвиваються) [15, с. 13]. Кожна із цих систем спрямована на забезпечення найбільш релевантної інформації, що може використовуватися для прийняття ефективних управлінських рішень.

На основі досліджень значимості інформації в процесі оперативного планування [8, с. 18–20], слід визначити основні вимоги до обліково-аналітичної інформації з метою ефективності прийняття управлінських рішень (табл. 1).

Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл зазначають, що основною перешкодою, яка не дає змоги реально оцінити ефективність облікової інформації, є те, що готують інформацію і зазнають витрат за нею одні користувачі,

Таблиця 1. Вимоги до обліково-аналітичної інформації в управлінні підприємницькою діяльністю

№ п/п	Загальні вимоги до якості інформації	Специфічні вимоги, необхідні для формування банку даних
1	Репрезентативність	Проводиться відбір лише тієї інформації, яка має безпосереднє відношення до процесу розробки і реалізації бізнес-проекту
2	Змістовність	Зі складу репрезентативної інформації проводиться відбір її частини, яка може бути безпосередньо використана для ефективних управлінських рішень
3	Повнота	Інформація повинна відображати статистику і динаміку фінансово-господарської діяльності підприємства
4	Доступність	Використовується переважно та інформація, яка оприлюднюється або формується додатково для управлінського персоналу
5	Своєчасність	Використовується переважно оперативна обліково-аналітична інформація із фінансових, статистичних, податкових та управлінських звітів щодо поточної підприємницької діяльності з метою розробки стратегічних управлінських рішень
6	Стійкість	Структура обліково-аналітичної інформації ґрунтується з позицій необхідності і достатності та залишається незмінною на певний період
7	Точність	Переважними є ті дані, які досить точно відображають ситуацію
8	Достовірність	Оцінка даних з метою доказу її достатності та достовірності підтверджується іншою інформацією, що наведена в бухгалтерських та не бухгалтерських документах
9	Цінність	Обліково-аналітична інформація забезпечує здійснення антикризової політики і сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства

тоді, як вигоди від її використання одержують інші [16, с. 119].

Хоча бухгалтерська інформація і фінансова звітність є корисними для широкого кола користувачів, проте вони не можуть надати всю інформацію, необхідну користувачам фінансової звітності для прийняття економічних рішень. Це пов'язано з тим, що основним завданням фінансової звітності є відображення результатів минулих подій.

Оцінюючи показники фінансової звітності, слід відзначити, що наведена в ній інформація недостатня для ухвалення управлінських економічних рішень. Інформація для управлінських цілей може бути сформована в системі обліку і представлена різними способами. Ідеальна база даних складається з численних деталізованих фінансових мікрокомпонентів інформації, які можуть використовуватися для забезпечення значної кількості поставлених завдань. Бухгалтери обробляють інформацію з урахуванням практичних потреб різних зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Визначаючи всі переваги бухгалтерського балансу як центральної форми фінансової звітності, він не дає змоги визначити та зіставити з аналогами на звітну дату склад і структуру майна підприємства, оскільки для цього потрібно вивчати і принципи облікової політики, фінансово-господарську діяльність у динаміці за кілька років, компетентність та досвідченість управлінського персоналу, сегменти ринку, обрані для діяльності підприємства, та інші як внутрішні, так і зовнішні фактори. Тільки такий комплексний підхід допоможе визначити наближені показники до реальної фінансово-господарської діяльності.

Крім того, існує ще прямиий вплив інфляції на якісні характеристики облікової інформації і принципи бухгалтерського обліку. Інфляція здійснює істотний вплив на якісні характеристики облікової інформації. Остання стає незіставною, оскільки порівняння значень статей звітності за різні проміжки часу не забезпечується однаковими вимірниками.

Таким чином, бухгалтерський баланс та інші основні форми фінансової звітності є недостатньою інформативною базою для аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. Вони в основному відображають

фінансові результати минулих подій і містять не повну інформацію, корисну для ухвалення управлінських рішень, а також не дозволяють визначити майбутні грошові потоки суб'єкта, ефективність використання ресурсів, залучення позикових коштів, доцільності збільшення власного капіталу, його рентабельність. Ефективно побудований управлінський облік дозволяє це зробити оперативно і з високою мірою достовірності.

Список літератури

1. Бенке, И. Роль статистики в эффективном менеджменте [Текст] / И. Бенке // Экономика и статистика. – 2003. – № 3. – С. 12.
2. Энтони, Р. Учет: ситуации и примеры [Текст] / Р. Энтони, Дж. Рис ; пер с англ. ; под ред. А. М. Петрачкова. – М. : Финансы и статистика, 2001. — 560 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV [Текст] // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — С. 7–302.
4. Про захист економічної конкуренції [Текст] : закон України від 11 січ. 2001 р. № 2210-III.
5. Про телекомунікації [Текст] : закон України від 18 листоп. 2003 р. № 1280-IV.
6. Бандурин, А. В. Проблемы оперативного управления активами корпораций / А. В. Бандурин, С. И. Басалай, И. А. Лу ; под ред. д-ра экон. наук В. В. Бандурина. – М. : ТДДС Столица-8, 1999. – 164 с.
7. Вознюк, М. И. Пути снижения себестоимости продукции [Текст] / Вознюк М. И. — Минск : Выс. шк., 1985. — 158 с.
8. Пархоменко, А. В. Информационное обеспечение процесса оперативного планирования [Текст] / А. В. Пархоменко, Л. В. Пархоменко // Актуальные проблемы российского менеджмента : сб. науч. трудов Тамбов. гос. техн. ун-та. – 2005. – Вып. 2. – С. 18–20.
9. Галузина С.М. Учетно-аналитическая информация в управлении организацией [Текст] : монография / Галузина С.М. — СПб. : Знание : ИВЭСЭП, 2006. – 160 с.
10. Подольский, В. И. Информационные системы бухгалтерского учета [Текст] : учеб. / В. И. Подольский, В. В. Дик, А. И. Уринцов; под ред. В. И. Подольского. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 1998. – 319 с.
11. Бондар, М. І. Обліково-аналітична інформація в управлінні інвестиційною діяльністю підприємства [Текст] / М. І. Бондар // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. КНЕУ. – 2007. – Вип. 17. – С. 363–375.
12. Бондар, М. І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю [Текст] : монографія /

М. И. Бондар. – К. : КНЕУ, 2008. – 256 с.

13. *Бухгалтерский учет в России в XXI веке [Текст] : учеб. пособие ; под общ. ред. Н. Л. Маренкова. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 296 с.*
14. *Ковалев, В. В. Финансовый анализ [Текст] / В. В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 1996. – С. 3.*
15. *Иванов, А. П. Финансовые инвестиции на рынке ценных бумаг [Текст] / А. П. Иванов. – М. : Издат.-торг. корпорация «Дашков и К^о», 2004. – 444 с.*
16. *Нидлз, Б. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл ; пер. с англ. ; под ред. Я. В. Соколова. – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 496 с.*

РЕЗЮМЕ

Бондарь Николай

Учетно-аналитическая информация в управлении предпринимательской деятельностью

Раскрыта экономическая сущность учетно-аналитической информации. Обоснованно недостаточность информационного обеспечения финансовой отчетности для принятия управленческих решений и определенно основные требования к формированию учетно-аналитической информации.

RESUME

Bondar Mykola

Registration-analytical information is in a management entrepreneurial activity

Economic essence of registration-analytical information is exposed. Grounded insufficiency of the informative providing of the financial reporting for acceptance of administrative decisions and certainly the basic requirements to forming of registration-analytical information.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Розглядаються альтернативні до власного капіталу джерела, що можуть використовуватися для фінансування інвестицій. Дається аналітична оцінка переваг і недоліків, методика їх аналізу та впливу різних чинників.

Ключові слова: облік, аналіз, аналітична оцінка, інвестиційні ресурси, власний капітал, залучений капітал, альтернативні ресурси.

Для здійснення інвестицій, реалізації важливих для підприємства інвестиційних проектів та інноваційних програм можуть використовуватися різні джерела і кошти, які загалом кваліфікуються як власні та залучені. Будуючи стратегію фінансового забезпечення інвестиційних проектів та програм, інвестор повинен вирішити щонайменше три завдання:

- наскільки інвестиційні програми можуть бути забезпечені власними фінансовими ресурсами;
- як залучити найбільш вигідні і дешеві ресурси зі сторони;
- чи узгодженими є інтереси усіх власників, ресурси яких залучаються.

В умовах політичної та фінансової нестабільності у більшості підприємств виникає проблема у забезпеченні джерелами коштів для фінансування інвестиційних та інноваційних програм, реалізація яких обумовлена необхідністю структурної перебудови діяльності, впровадженням нової техніки, нових технологій з метою випуску більш конкурентноздатної продукції з найменшими витратами. Недостатність власних фінансових ресурсів, що спричинена низькими показниками фінансової стійкості, збитковістю багатьох суб'єктів господарювання, повинна бути поповнена альтернативними джерелами, які відносно підприємства вважаються залученими.

Питання щодо визнання власного і залученого капіталу, встановлення чіткої межі між цими категоріями, їх подання у системі бухгалтерського обліку і звітності завжди були предметом дискусії серед вчених та практиків. Особливої гостроти вони набули на сучасному етапі, після введення національних стандартів обліку (П(С)БО), нових форм фінансової звітності, яка наближена до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Власні і залучені джерела повинні бути чітко ідентифіковані в обліку, відображені в системі фінансової звітності.

Метою даної статті є дослідження системи обліку та показників фінансової звітності щодо одержання достовірної інформації про власні та альтернативні інвестиційні ресурси підприємства. Ставиться також завдання дати аналітичну оцінку переваг та недоліків використання альтернативних джерел фінансування.

Альтернативними способами залучення інвестиційних ресурсів вважаються: кредит, оренда, лізинг, емісія боргових цінних паперів та інше.

У обліку і звітності залучені джерела мають бути чітко відмежовані від власних. У сучасному балансі власні інвестиційні ресурси подаються у I розділі пасиву як власний капітал (статутний, додатковий, резервний,

нерозподілений прибуток). За національними обліковими стандартами, зокрема за П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал визначається за залишковим принципом, як частина в активах підприємства після вирахування зобов'язань [2]. Отже, усі інші, крім власного капіталу, альтернативні джерела за пасивом балансу слід класифікувати як зобов'язання.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» трактує зобов'язання як заборгованість підприємства [1]. Зразу виникає питання, чи усі зазначені альтернативні джерела фінансування діяльності підприємств слід вважати заборгованістю? Адже будь-яка заборгованість має бути ідентифікована, за нею в обліку повинні бути визначені конкретні кредитори, яким підприємство заборгувало певні суми коштів.

Якщо проаналізувати наявні джерела за сучасним балансом, то до залучених ресурсів недоцільно відносити деякі види забезпечення майбутніх витрат і платежів (розділ II пасиву). Більшість таких забезпечень створюється у формі резервування коштів під майбутні витрати і події. Деякі з них, наприклад, забезпечення на реструктуризацію діяльності, виведення об'єктів основних засобів з експлуатації, охорони довкілля є не чим іншим, як акумулюванням коштів за рахунок собівартості для фінансування майбутніх інвестиційних проектів чи інноваційних програм капітального характеру. Тому такі забезпечення, що сформовані за рахунок собівартості чи прибутку підприємства, до їх використання повинні рахуватися у складі власного капіталу. Це дозволить збільшити власні ресурси, внести певні позитивні зрушення у структуру капіталу, покращити співвідношення власних і залучених ресурсів, що буде стимулювати підприємства до створення таких забезпечень для реалізації відповідних інвестиційних програм.

Суттєвим чинником, що спонукає до пошуку і використання залученого капіталу є, насамперед, недостатність власних фінансових ресурсів. У даному випадку інвестор вимушений для повного забезпечення коштами визначених інвестиційних програм залучати ресурси зі сторони.

З іншого боку, існують аргументи, за якими залучений капітал для інвестора є дешевшим, ніж власний. Зумовлено це тим, що плата за такий капітал (відсотки за одержані позикові кошти) входить у валові витрати для оподаткування, тоді, як плата за власний капітал (дивіденди) здійснюється з чистого, уже оподаткованого прибутку підприємства. Це також у багатьох випадках є причиною додаткового залучення капіталу зі сторони.

Залучення позикового капіталу має певну перевагу перед емісією акцій і збільшенням за рахунок цього власних ресурсів – статутного капіталу. Таке залучення не призводить до зменшення (“розчинення”) прибутку на акцію і звуження прав власності на фірму окремих акціонерів. Вважається, що темпи зростання прибутку, дивідендів завжди відстають від приросту капіталу в результаті наступних емісій, показник прибутковості акціонерного капіталу при цьому буде знижуватися. Крім цього, додатково випущені акції розподіляються між збільшеною кількістю акціонерів, у результаті цього змінюються пропорції у здійсненні контролю і впливу акціонерів на підприємство.

Нарешті, деякі форми залучення сторонніх ресурсів можуть підвищувати рівень інвестиційної привабливості підприємства. Наприклад ресурси, залучені на умовах операційної оренди, не призводять до змін у структурі капіталу, додаткові ж доходи орендодавця від цього позитивно впливають на прибутковість власного капіталу і активів.

Водночас, залучення альтернативних джерел інвестування зі сторони супроводжується значним ризиком. Він викликаний ймовірністю неповернення позикодавцю в установлений строк скоріше одержаних кредитів, несплати відсотків за них, лізингових платежів та іншим. Розміри виплат за одержані зі сторони ресурси не залежать від прибутковості підприємства і рахуються першочерговими платежами. Тоді як ціна власного капіталу встановлюється за залишковим принципом (активи мінус зобов'язання) і залежить від результатів діяльності.

Досить актуальним є питання оцінки залучених зі сторони інвестиційних ресурсів. Якщо ціна власних ресурсів через прибутковість акцій (дивідендні виплати) є прогнозною і під час практичної реалізації інвестиційного проекту може зазнавати суттєвих коригувань, то ціна залучених джерел, як правило, встановлюється заздалегідь. Вона обумовлюється юридично в угодах на одержання кредитів, лізингових договорах та ін. Невиконання договірних зобов'язань призводить до конфліктних ситуацій, застосування фінансових санкцій, порушення справ про банкрутство щодо позичальників. Тому важливою є об'єктивна оцінка плати за додаткове залучення альтернативних джерел, якісний аналіз грошових потоків з урахуванням витрат на обслуговування позикових ресурсів.

Основною складовою залученого капіталу є кредити банків. Підставою для встановлення ціни банківських позик виступають відсоткові ставки, встановлені для різних видів кредитів. Враховуючи те, що згідно з податковим законодавством України на суму сплачених

відсотків зменшується прибуток до оподаткування, при встановленні ціни позикового капіталу необхідно провести її коригування на ставку податку на прибуток за нижченаведеною формулою:

$$k_{\text{он}} = i_{\text{б}} (1 - i_{\text{п}})$$

де $k_{\text{он}}$ – ціна банківської позики;

$i_{\text{б}}$ – відсоток за банківською позицією;

$i_{\text{п}}$ – ставка податку на прибуток.

В процесі аналізу важливо провести оцінку ефективності залучених кредитних ресурсів у порівнянні з власними коштами. Покажемо це на умовному прикладі, що стосується формування грошових потоків з врахуванням погашення та обслуговування кредиту і розраховується кумулятивним методом (табл. 1).

Приклад. Для фінансування інвестиційного проекту вартістю 500 тис. грн. планується використати 300 тис. грн. власних ресурсів і залучити довгостроковий кредит у сумі 200 тис. грн. за ставкою 15 % річних. Річна сума амортизації уведеного в дію проекту з врахуванням очікуваних строку експлуатації 6 років і ліквідаційної вартості 50 тис. грн. становить 75 тис. грн. $[(500-50):6]$. Від експлуатації даного проекту очікується одержувати щорічно 60 тис. грн. чистого прибутку.

Грошові потоки для повернення інвестиційних вкладень формуються із сум амортизації і чистого прибутку $(75,0 + 60,0 = 135,0$ тис. грн.), а на шостому році до них входить ще й очікувана ліквідаційна вартість об'єкта $(75,0 + 60,0 + 50,0 = 185,0$ тис. грн.). Обслуговування кредиту та повернення інвестицій здійснюється у такій послідовності. Сплата відсотків і погашення суми кредиту проводиться лише за рахунок прибутку, вся амортизація спрямовується на повернення власних інвестиційних витрат. З очікуваного чистого прибутку насамперед гасять відсотки за кредит, потім – основну суму боргу, і в останню чергу він спрямовується на повернення власних інвестицій.

Із розрахунків видно, що банківську позику і відсотки щодо неї планується повністю повернути на п'ятому році експлуатації об'єкта й надалі всю суму надходжень відносити до власних грошових потоків.

Таким чином, протягом очікуваного строку експлуатації планується одержати чистого доходу (грошового потоку) в сумі 360,0 тис. грн., в т. ч. за рахунок власних інвестиційних ресурсів – 294,6 тис. грн. Банківський кредит у сумі 200 тис. грн. в обох випадках буде погашено на п'ятому році. За одержану позику банку треба сплатити 97,7 тис. грн. відсотків, з яких на підставі скоригованого відсотка $[k_{\text{он}} = i_{\text{б}} (1 - i_{\text{п}}) 100 = 15,0 (1 - 0,25) = 11,25]$ додатковий дохід від залучення позикових ресурсів становить 32,3 тис. грн. $(97,7 - 65,4)$.

Таблиця 1. Розрахунок формування грошового потоку та обслуговування кредиту

тис. грн.

Роки	Загальні інвестиційні витрати (-) дохід (+)	Обслуговування кредиту						Власні інвестиції (-) дохід підприємства (+)
		За номінальною ставкою відсотка			За скоригованою ставкою відсотка			
		Сплата відсотків (15,0 %)	Погашення основної суми боргу	Залишок кредиту	Сплата відсотків (11,25 %)	Погашення основної суми боргу	Залишок кредиту	
0	-500,0			200,0			200,0	-300,0
1	135,0	30,0	30,0	170,0	22,5	37,5	162,5	75,0
2	135,0	25,5	34,5	135,5	18,3	41,7	120,8	75,0
3	135,0	20,3	39,7	95,8	13,6	46,4	74,4	75,0
4	135,0	14,4	45,6	50,2	8,4	51,6	22,8	75,0
5	135,0	7,5	50,5	-	2,6	22,8	-	109,6
6	185,0	-	x	-	-	x	-	185,0
Разом	360,0	97,7	x	0	65,4	x	0	294,6

У таблиці 2 узагальнено основні напрями аналітичної оцінки залучених інвестиційних ресурсів.

Крім питань, пов'язаних з оптимізацією їх структури, визначенням ціни окремих складових капіталу, оцінкою ризиковості залучених ресурсів і пошуку вигідних альтернатив, до нових напрямів аналізу належить проведення оцінки фактора часу і встановлення ступеня контролю об'єкта інвестування. Ці напрями менш пов'язані з фінансовими питаннями організації інвестування і більше стосуються маркетингових досліджень, результати яких неможливо втілити у грошовій формі. На цих напрямках концентрує увагу доктор Ерік Хелферт (Гарвардська вища школа бізнесу, США) при розкритті ключових факторів в аналізі фінансових альтернатив [3, с. 423].

Під оцінкою фактора часу розуміється виявлення найбільш сприятливих періодів часу для придбання і продажу цінних паперів. Такі дослідження ґрунтуються на вивченні кон'юнктури ринку, системи котирування цінних паперів, попиту і пропозиції на них. З іншого боку, фактор часу мав би враховуватися через незбігання періодів залучення і повернення ресурсів. Для цього доцільно використовувати систему дисконтування грошових потоків, приведення майбутніх грошових надходжень до теперішньої вартості.

Важливим вважається також вивчення фактора контролю і впливу акціонерів на компанію. Очевидно, що

в результаті вільного продажу акцій нової емісії для дійсних інвесторів, акціонерів зменшується сума прибутку, що припадає на одну акцію, а також зменшується частка власності фірми. У результаті цього послаблюється контроль з боку останніх. Зараз це питання стало особливо актуальним на заході у зв'язку з багатьма випадками втрати такого контролю, злиттям, об'єднанням фірм, компаній через економічну кризу.

Отже, для фінансування інвестиційних проектів і програм можуть використовуватися як власні, так і альтернативні (залучені) ресурси. При встановленні доцільності залучення альтернативних джерел фінансування мають враховуватися можливі ризики несвоєчасного повернення залучених коштів, ціна позикового капіталу, величина плати за додаткове залучення ресурсів (відсотки за банківський кредит) тощо. Для проведення порівняльної оцінки власних ресурсів, що формуються за рахунок чистого прибутку, та банківських позик останні мають бути скориговані в сторону зменшення на ставку податку на прибуток з визначенням додаткового доходу від економії на податках. До того ж, при поверненні залучених джерел має враховуватися фактор часу з використанням системи дисконтування грошових потоків, а також зміна впливу та контролю акціонерів (інвесторів) за умови нової емісії акцій і залученні замість неї альтернативних ресурсів.

Таблиця 2. Основні напрями оцінки й аналізу залучених інвестиційних ресурсів

Напрями аналізу	Показники оцінки і аналізу
1. Забезпеченість інвестиційними ресурсами	наявність власних інвестиційних ресурсів; ступінь забезпечення власними ресурсами і потреба в залученні додаткових ресурсів зі сторони; співвідношення обсягів власних і залучених інвестиційних ресурсів.
2. Ціна залученого капіталу	ціна окремих складових власного і залученого капіталу; співвідношення вартості власних і залучених ресурсів.
3. Ризиковість	ліквідність активів; фінансова стійкість і незалежність; оцінка схильності до банкрутства.
4. Можливість вибору альтернатив	оцінка ринку альтернативних ресурсів; вивчення організаційно-правових моментів залучення капіталу.
5. Фактор часу	оцінка та вибір найбільш сприятливих періодів для залучення і повернення інвестиційних ресурсів; врахування часового лагу між залученням і поверненням коштів через систему дисконтування.
6. Контроль	контроль з боку власників (акціонерів) за структурою капіталу, його прибутковістю; оцінка впливу на об'єкт інвестування (участь у капіталі).

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Хелферт Э. Техника финансового анализа [Текст] / Э. Хелферт; пер. с англ. под ред. Л. П. Бельх. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 663 с.

РЕЗЮМЕ

Крупка Ярослав
Информационное обеспечение и аналитическая оценка альтернативных инвестиционных ресурсов
 Рассматриваются альтернативные относительно собственного капитала источники, которые могут использоваться для финансирования инвестиций. Дается аналитическая оценка преимуществ и недостатков, методика их анализа и влияния разных факторов.

RESUME

Krupka Yaroslav
Information and analytical evaluation of alternative investment funds
 Alternative to the property asset sources which can be used for financing of investments are examined. The analytical estimation of advantages and failings, method of their analysis and influencing of different factors are given.

Віталій НОВІКОВ

професор, доктор фізико-математичних наук,
Одеський національний політехнічний університет

Світлана ФІЛІПОВА

професор, доктор економічних наук,
Одеський національний політехнічний університет

Оксана МОВЧАНЮК

Одеський національний політехнічний університет

ФРАКТАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ІНДЕКСІВ

У роботі запропоновано метод прогнозування фінансових індексів на основі обчислення статистичних оцінок логнормального розподілу. Здійснено аналіз залежності індексу Доу-Джонса з початку 1928 до кінця 2009 року.

Ключові слова: середнє значення, дисперсія, фрактальна множина, фінансові індекси, логнормальний розподіл, часові ряди.

У фінансових індексах міститься глобальна інформація про стан фінансового ринку [1]. Найбільш відомим фінансовим індексом є індекс Доу-Джонса (Dow - Jones).

Було накопичено багато фактів, що свідчать про те, що фінансові індекси не підпадають нормальному розподілу. У своїх роботах Б. Мальденброт і Е. Фама [1, 2] показали, що фінансові індекси описуються фрактальними моделями, тобто описуються розподілами з "важкими хвостами" [1].

На початку 1990-х років була розроблена нова модель - «гіпотеза фрактального ринку» - ФМН, яка створювалася як альтернатива до «гіпотези ефективного ринку» (ЕМН) [3].

Складність поведінки курсів цінних паперів, що обертаються на ризикованому та нестабільному фінансовому ринку, стимулює залучення до їх аналізу різних математичних методів і, зокрема розроблених у теоретичній фізиці.

Логнормальний розподіл використовується як перше наближення для опису відносного вимірювання фінансових індексів. Це обумовлено тим, що нормальний розподіл симетричний щодо її центральної вісі і може мати як позитивні, так і негативні значення, у той час як ціна активу (значення фінансового індекса) не може бути негативною.

Крива логнормального розподілу завжди позитивна і має правосторонню скошеність. Прийнято вважати, що логнормальний розподіл досить добре описує фінансові індекси як перше наближення для довгих періодів.

У даній роботі передбачається, що фінансовий ринок має фрактальні властивості, і у своїй основі визначається нелінійними процесами, а саме узагальненим броунівським рухом, скейлінгом і довгостроковою пам'яттю, тобто підпорядковується постулатам одного із напрямків нелінійної економічної теорії - гіпотезі фрактального ринку [1].

До сьогоднішнього часу не з'ясований зв'язок між фрактальними властивостями фінансового ринку і логнормальним розподілом фінансових індексів. Цій задачі і присвячена наша робота.

У статті запропоновано метод прогнозування фінансових індексів на основі обчислення статистичних оцінок фрактальної розмірності часових рядів, що дозволяє, на відміну від стандартних методів, врахувати

нелінійні залежності часових рядів фінансових індексів.

Часові ряди. Якщо $S_t = S(t)$ значення фінансового індексу - деяка випадкова функція часу t , тоді за малий проміжок часу Δt випадкова функція зміниться на

$$\Delta S_t = S(t + \Delta t) - S(t) \quad (1)$$

Зазвичай при описі динаміки фінансового індексу на фінансовому ринку $S_n = \{S_n\}$ припускають їх стохастичну природу і розглядають логарифм відносини

$$x_n = \ln \frac{S_{n+1}}{S_n}, \quad (2)$$

де S_n - значення ціни в момент часу t ($t = n\Delta t, \Delta t = 1$), а $S_n = S_n(t), x_n = x_n(t)$ є випадковими величинами.

Відзначимо, що випадковість - це відсутність закономірностей, невідтворюваність, некерованість випадкової величини. Величина $S_t = S(t)$ називається випадковою, якщо вона задана своїми ймовірнісними розподілами.

Вираз для x_i (1) розділимо на дві частини: середнє значення $\langle x_i \rangle$ і випадкову величину η_i , що підпорядковується шуканому статистичному розподілу з нульовим середнім значенням:

$$x_i = \langle x \rangle + \eta_i \quad (3)$$

Основним показником фінансового індексу x_i є проста його волатильність $\sigma(t)$, яка є середньоквадратичним відхиленням дохідності x_i фінансового активу, обчислена на основі N торгових періодів:

$$\sigma(t) = \sqrt{\sum_i \frac{(x(t) - \bar{x})^2}{N-1}}, \quad \text{де } x(t) = \ln \left(\frac{S(t+\tau)}{S(t)} \right) \quad (4)$$

Якби розподіл фінансового індексу підкорявся нормальному розподілу, то знання волатильності $\sigma(t)$, яка вимірюється на часовому періоді t , давало б значення волатильності на часовому періоді T за формулою

$$\sigma(T) = \sigma(t) \cdot \sqrt{T/t} \quad (5)$$

Так, волатильність у розрахунку на рік дорівнює

$$\sigma_{\text{год}}(T) = \sigma_{\text{день}} \cdot \sqrt{251}, \quad (6)$$

де 251 - число робочих днів на фінансовому ринку на рік, а $\sigma_{\text{день}}$ - денна волатильність.

Розглянемо значення найбільш популярного на фінансовому ринку індексу Доу-Джонса $S(t)$ у період з початку 1928 до жовтня 2009 року з кроком $\Delta t = 1$ місяць (рис. 1).

Для зручності аналізу часового ряду (масиву значень $\{S(t)\}$) всі значення індексу були розділені на 1000.

Основні характеристики випадкової величини індексу Доу-Джонса $S(t)$ представлені в табл. 1.

Гістограма масиву $\{S(t)\}$ є графічним зображенням залежності частоти попадання значень $S(t)$ в інтервали угруповання, тобто гістограма є частково-постійною функцією $h(x)$, що має вигляд:

$$\tilde{h}(S) = n_i \quad S_i \in (S_{i-1}, S_i) \quad i = 1, 2, \dots, k, \quad (7)$$

де n_i кількість елементів вибірки, що потрапили в i -й інтервал значень індексу $S \in (S_{i-1}, S_i)$.

Функція $h(S)$, що задається рівністю $h(S) = n_i / n \Delta S_i$, $\Delta S_i = S_i - S_{i-1} \quad S \in (S_{i-1}, S_i) \quad i = 1, 2, \dots, k$, називається нормалізованою гістограмою. Нормалізована гістограма є щільністю ймовірності випадкової величини $S(t)$.

На рис. 2 подано нормалізовану гістограму масиву $S(t)$ і порівняння її з функцією логнормального розподілу при обчислених параметрах розподілу μ, σ .

Відповідно до проведених порівнянь розрахунку і

експериментальних даних фінансового індексу $S(t)$, можна зробити висновок, що логнормальний розподіл досить добре описує масив значень $S(t)$ (краще ніж нормальний розподіл).

На рис. 3 представлена залежність $x(t) = \lg[S(t + \Delta t) / S(t)]$, яка свідчить про хаотичну природу зворотніх значень фінансового індексу $x(t)$.

Основні характеристики випадкової величини $x(t)$ подано у табл. 2.

Для подальшого аналізу весь масив $\{x(t)\}$ був розбитий на кластери, розмір часових інтервалів яких визначався як $t_n = 2^n$.

На рис. 4 подано залежності статистичних характеристик $\mu = \langle x(t_n) \rangle$ і $\sigma = \sigma(t_n)$ від номера кластеру n ($n = \lg t_n / \lg 2$, які показують характерну фрактальну поведінку [5], а саме лінійну логарифмічну залежність $x(t) = \lg[S(t + \Delta t) / S(t)]$ статистичних

характеристик $\mu = \langle x(t_n) \rangle$ і $\sigma = \sigma(t_n)$ від номера ітерації n (часового інтервалу).

Таким чином, проведений аналіз залежності індексу Доу-Джонса $S(t)$ у період з початку 1928 до жовтня 2009 року з допомогою логнормального розподілу. Показано, що часовий ряд фінансового індексу $S(t)$ представляє собою фрактальну множину з характерними скейлінговими залежностями.

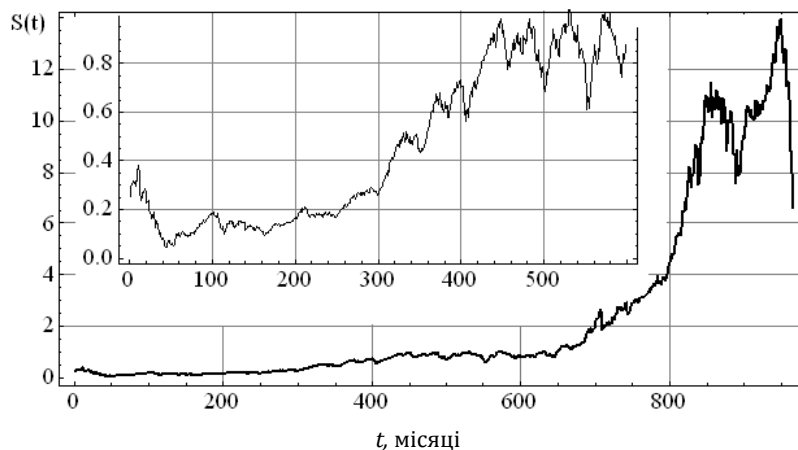

Рис. 1. Значення найбільш популярного на фінансовому ринку індексу Доу-Джонса $S(t)$ у період з 1928 до 2009 рр.

Таблиця 1. Основні характеристики випадкової величини індексу Доу-Джонса $S(t)$

Довжина часового ряду $S(t)$ дорівнює $n = 966$
Середнє значення $\langle S(t) \rangle = 2,3541$
Дисперсія масиву $\{S(t)\}$ ($Variance[S(t)]$) $D = 12,3614$
Стандартне відхилення масиву $\{S(t)\}$ $\sigma = \sqrt{D} = 3,51587$
Асиметрія масиву $S(t)$ ($Skewness[S(t)]$) $A = 1,77084$
Екссес масиву $\{S(t)\}$ ($Kurtosis[S(t)]$) $E = 2,40207$
Максимальний елемент масиву $\{S(t)\}$: $Max[S(t)] = 13,93$
Мінімальний елемент масиву $\{S(t)\}$: $Min[S(t)] = 0,043$
Розмах масиву $\{S(t)\}$: $R = Max[S(t)] - Min[S(t)] = 13,887$

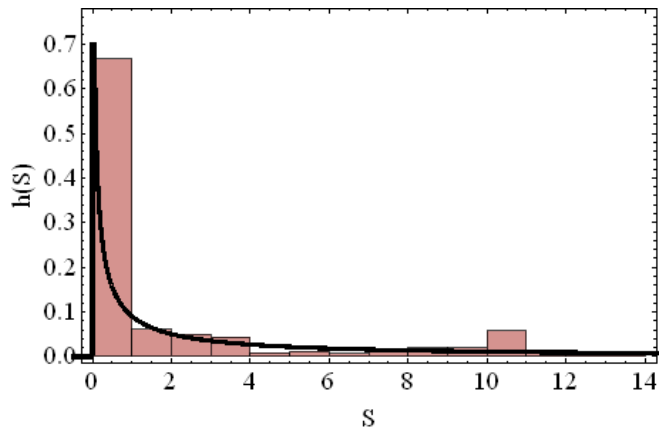

Рис. 2. Нормалізована гістограма масиву $S(t)$ і порівняння її з функцією логнормального розподілу при обчислених параметрах розподілу μ, σ .

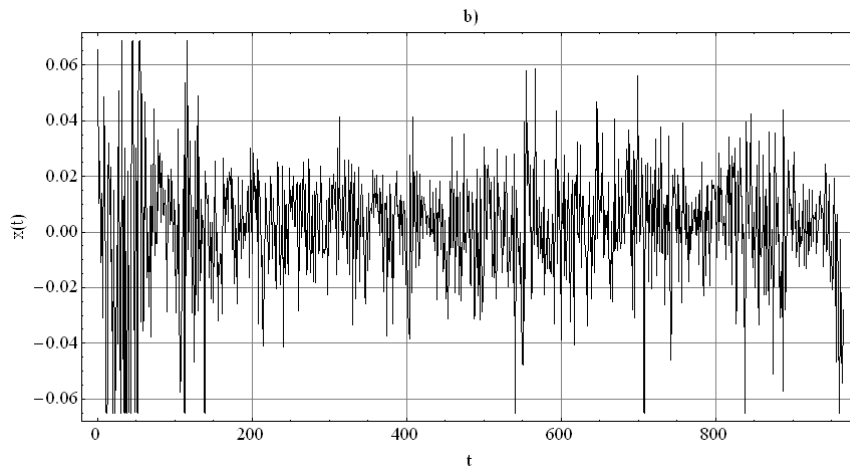

Рис. 3. Залежність $x(t) = \lg[S(t + \Delta t)/S(t)]$, яка вказує на хаотичну природу зворотніх значень фінансового індексу $x(t)$.

Таблиця 2. Основні характеристики випадкової величини $x(t)$

Довжина часового ряду $x(t)$ дорівнює $n = 965$
Середнє значення $\langle x(t) \rangle = \text{Mean}[x(t)] = 0,00147142$
Дисперсія масиву $\{x(t)\}$ (Variance) $D = 0,000556633$
Стандартне відхилення $\{x(t)\}$ $\sigma = \sqrt{D} = 0,0235931$
Асиметрія масиву $x(t)$ (Skewness) $A = -0,783997$
Екссес масиву $\{x(t)\}$ (Kurtosis) $E = 9,80478$
Максимальний елемент масиву $\{x(t)\}$: $\text{Max}[x(t)] = 0,130929$
Мінімальний елемент масиву $\{x(t)\}$: $\text{Min}[x(t)] = -0,156243$
Розмах масиву $\{x(t)\}$: $R = \text{Max}[x(t)] - \text{Min}[x(t)] = 0,287172$

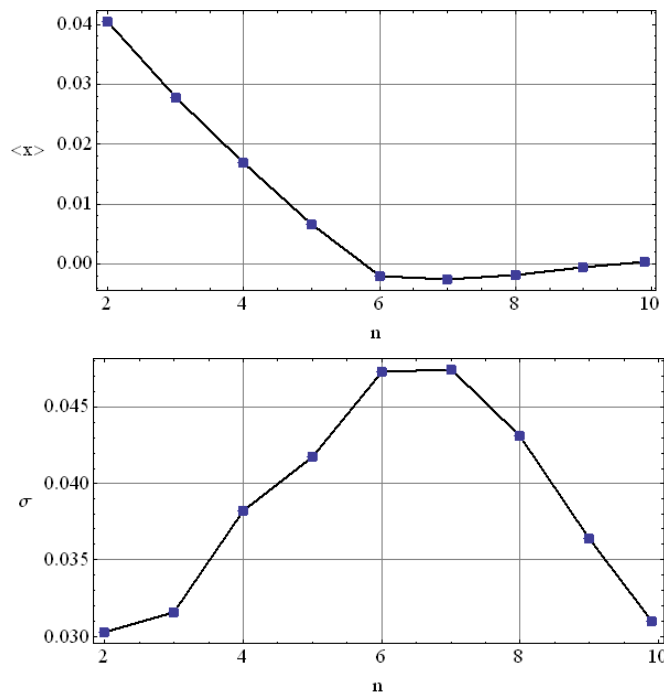

Рис. 4. Залежність статистичних характеристик $\mu = \langle x(t_n) \rangle$; $\sigma = \sigma(t_n)$

від номера кластеру n ($n = \lg t_n / \lg 2$), які показують характерну фрактальну поведінку

Список літератури

1. Fama. E. F., Miller M. H., *The Theory of Finance*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1972.
2. Frame, M. and Mandelbrot, B.B., *Fractals, Graphics and Mathematics Education*. Mathematical Association of America and Cambridge University Press, 2002
3. Peters. E. *Fractal Market Analysis. Applying Chaos Theory to Investment & Economics*. J. Wiley & Sons, New York, 1994.
4. Novikov, V. V. *Physical properties of fractal structures*, p.93-284. In the book "Advances in Chemical Physics, Volume 133, Fractals, Diffusion and Relaxation in Disordered Complex Systems"(J. Wiley, Chichester-New York-Brisbane-Toronto-Singapore, 2006).

РЕЗЮМЕ

Новиков Виталий, Филиппова Светлана, Мовчанюк Оксана

Фрактальные свойства финансовых индексов

В работе предложен метод прогнозирования финансовых индексов на основе вычисления статистических оценок логнормального распределения.

Проведено анализ зависимости индекса Доу-Джонса с 1928 до конца 2009 года.

RESUME

Novikov Vitaliy, Filippova Svitlana, Movchanyuk Oksana

The Fractal properties of financial indexes

The technique for forecasting of financial indexes based of an evaluation for statistical estimations of logarithmically normal distribution is offered. The analysis of dependence for Dow – Johns index during the period from 1928 till the end of 2009 is carried out.

Василь РУДНИЦЬКИЙ

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аудиту,
Львівська комерційна академія

Тарас РУДНИЦЬКИЙ

аспірант кафедри бухгалтерського обліку,
Львівська комерційна академія

ЕВОЛЮЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ТА СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються етапи становлення і розвитку управлінського обліку, а також основні його концепції. Характеризуються сучасні підходи та напрями щодо подальшого розвитку управлінського обліку в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: управлінський облік, концепції, етапи розвитку, напрями розвитку управлінського обліку.

У сучасній вітчизняній і зарубіжній спеціальній економічній літературі в останні роки серед вчених відбувається дискусія про місце і роль управлінського обліку в системі управління підприємством. Існують крайні погляди деяких вчених щодо існування управлінського обліку. Ряд науковців стверджує, що існує єдиний бухгалтерський облік, а управлінський – відсутній. Це заперечує досвід розвинутих країн заходу, в яких управлінський облік за останні 50-60 років набув широкого розповсюдження у практиці роботи великих корпорацій.

У контексті зазначеної проблематики існує велика кількість досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених таких як Апчерч А., Датар Ш., Друрі К., Фостер Дж., Хорнгрен Ч., Яругова А., Вахрушина М. А., Голов С. Ф., Карпова Т. П., Нападовська Л. В., Пушкар М. С., Чумаченко М. Г., Карпенко О. В. та інші.

Незважаючи на велику кількість наукових робіт із тематики управлінського обліку, особливо у вітчизняних публікаціях, недостатньо досліджено еволюцію управлінського обліку, етапи становлення та концепції його розвитку.

Метою дослідження є визначення основних етапів становлення управлінського обліку та засадничі його концепції, передбачення шляхів подальшого його розвитку у XXI сторіччі.

Традиційно бухгалтерський облік більшість вчених розглядає у двох аспектах: як окрему економічну дисципліну і як функцію управління або інформаційну систему підприємства. Відомо, що бухгалтерський облік поділяють на два види: фінансовий і управлінський.

Фінансовий облік в Україні регламентує діючий Закон „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” та чинні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), а його інформація передбачена для використання зовнішніми і внутрішніми користувачами.

Засади ведення управлінського обліку не регламентуються законодавчими актами і визначаються виключно потребами управління суб'єкта господарювання. Інформація управлінського обліку використовується внутрішніми користувачами (менеджерами різних рівнів управління).

Вітчизняні та зарубіжні вчені дають різні визначення управлінського обліку. Найбільш вдало, на наш погляд, дефініцію сформулювала Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), представники якої під управлінським

обліком розуміють процес ідентифікації, вимірювання, нагромадження, аналізу, приготування, інтерпретування і комунікування інформації (фінансової і нефінансової), що використовується управлінням на потреби планування, оцінки і контролю в рамках підприємства, а також до забезпечення ефективності використання його засобів [1, с. 16].

Управлінський облік є інтегральною складовою системи управління і забезпечує керівний склад підприємства інформацією для потреб:

- планування операційної, тактичної і стратегічної діяльності;
- оптимізації використання господарських засобів;
- виміру і оцінки;
- обмеження суб'єктивності в процесі прийняття рішення;
- контролю за операціями і господарськими процесами.

Поштовхом до виникнення і розвитку управлінського обліку можна вважати промислову революцію в XIX столітті. М. Сміт справедливо зазначав: „Зміна умов господарювання створила потребу в інформації про витрати – і тим самим з'явилися перші інформаційні системи управлінського обліку” [3, с. 7].

Наступні етапи розвитку управлінського обліку пов'язані з появою нових наукових методів управління (кінець XIX – початок XX століття). На практиці почали складати калькуляції собівартості продукції, проводити аналіз відхилень. У 1910 році на великих підприємствах започатковано складання бюджетів.

У Західній Європі і США в 20-х роках XX століття розпочався реальний процес поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський.

У 60-х роках XX століття в управлінському обліку стали широко використовувати методи статистики і економетрії. У 70-х-80-х роках минулого століття мав значний вплив розвиток кібернетики і ЕОМ. Серед ряду вчених побутувала думка, що управлінський облік є підсистемою системи інформації.

У той же час зауважимо, що еволюція управлінського обліку пов'язана з розвитком різних наукових шкіл управління.

Визначення певних концепцій, методів і моделей управлінського обліку тісно пов'язане з потребами управління підприємствами. Проте управлінський облік не перестає бути складовою частиною системи

бухгалтерського обліку.

Основні теорії управління і етапи розвитку управлінського обліку представлено на рис. 1.

Незважаючи на те, що у 80-х роках минулого століття управлінський облік набув широкого розповсюдження на підприємствах країн Західної Європи і США, деякі вчені наголошували на тому, що більшість фірм на протязі довгого періоду використовують методи 20-30-літньої діяльності. Н. Т. Джонсон і Р. С. Каплан висунули контрверсійну тезу, що управлінський облік втратив своє практичне значення. Вони доводили, що в період значних змін технології та росту конкуренції система управлінського обліку не забезпечує актуальної інформації для потреб калькулювання собівартості продукції, контролю процесів і оцінки результатів діяльності підприємства [1, с. 19].

У кінці 80-х років минулого сторіччя британський інститут CIMA (Chartered institute of Management Accountants) провів дослідження стосовно стану управлінського обліку. У результаті такого дослідження було зроблено наступні висновки: підпорядкування управлінського обліку зовнішнім вимогам фінансового обліку; недостатність стратегічної перспективи у системі управлінського обліку, зокрема в оцінці інвестиційних проектів; управлінський облік спирається часто на непотрібні вихідні дані у сфері виробництва; використання традиційних методів в оцінці результатів діяльності підприємства; запізнення у вимірі результатів діяльності [1, с. 19].

Зазначені результати дослідження британського інституту CIMA наводять на думку, що традиційні підходи щодо системи управлінського обліку дозволяють дослідити лише операційну діяльність підприємства і в той же час демонструють брак стратегічного мислення.

Динамічні зміни в світовому господарстві вимагають використання сучасних інструментів і моделей управлінського обліку, які можна було б використати у процесі реалізації стратегії підприємства.

Польська вчена Г. К. Свідерська для вирішення зазначеної вище проблеми щодо подальшого розвитку управлінського обліку пропонує [4]:

- концентрування уваги на майбутніх явищах;
 - процесний підхід, який передбачає стратегічний аналіз „від зовнішнього до внутрішнього”, що пов’язаний з врахуванням очікувань клієнтів як відправної точки;
 - трактування інформації про засоби підприємства в стратегічному контексті;
 - розуміння стратегічних концепцій, участь у розробці стратегії підприємства та моніторингу її реалізації.
- Аналіз результатів емпіричних досліджень дозволив М. Сміту прийти до певних висновків щодо стратегій подальшого розвитку управлінського обліку [2, с. 11]:
- підприємство повинно здійснювати стратегічний підхід до процесу управління, щоб у такий спосіб досягнути стратегічної цілі;
 - пріоритетним має бути облік фактичних витрат виробництва, а не облік витрат за нормами.

Окрім цього М. Сміт звертає увагу на велике значення нефінансових показників і у зв’язку з цим стверджує про важливість традиційного підходу до калькулювання собівартості продукції, бюджетування і управлінської звітності.

У дев’яностих роках минулого сторіччя вчені різних країн здійснювали пошук нових концепцій і методів розвитку управлінського обліку. Зокрема, Н. Т. Джонсон у 1988 році у своїй праці, присвяченій управлінському обліку, висловив тезу, що „потрібно управляти діями, а не

витратами” [1, с. 20].

На наш погляд, перед вченими-економістами, які досліджують управлінський облік, стоять важливі завдання щодо розробки і впровадження у практику нових методів і процедур, які б могли відігравати важливу роль в процесі прийняття оперативних і стратегічних рішень. При цьому пріоритет повинен надаватися стратегічним рішенням. У той же час розробка нових методів і процедур управлінського обліку неможлива без нових стратегій його розвитку та концепцій.

Заслужують на увагу запропоновані IFAC концепції управлінського обліку [2, с. 35]:

- концепції, пов’язані з функцією (орієнтацією управлінського обліку на продуктивність ресурсів, створення даної вартості, бізнес-проектів, командні цілі та дії);
- концепції, пов’язані з використанням результатів (з точки зору підзвітності, результативності та порівняння з еталоном);
- концепції, пов’язані з процесом і технологією (пояснює зв’язок управлінського обліку з іншими процесами управління та є основою чи керівництвом для розробки технологій, що використовуються в управлінському обліку);
- концепції, пов’язані з потенціалом функції (розгляд потенціалу, необхідного для ефективного використання функції управлінського обліку з позиції компетенції, безперервного вдосконалення, розвитку найкращих особистісних характеристик, креативного мислення).

Основною метою запропонованих вище IFAC концепцій є визначення меж організації та практичної роботи персоналу відділу управлінського обліку. Разом з тим ці концепції стосуються в певній мірі роботи менеджерів суб’єкта господарської діяльності, а це у свою чергу викликає серед зарубіжних і вітчизняних вчених дискусії щодо предмету, місця і ролі управлінського обліку. Відома вчена А. Яругова зауважує, що запропоновані IFAC концепції розмивають границі між управлінням і управлінським обліком. Відносно думок деяких американських авторів така тенденція може призвести до завищення практичної ролі управлінського обліку при одночасному зростанні значення спеціалістів даної групи. Аналогічну тенденцію до інтеграції різних функцій управління можна спостерігати в контролінгу [5, с. 15].

Дослідження зарубіжної літератури та роботи провідних світових інститутів, які займаються управлінським обліком, дозволяють передбачити напрямки його розвитку на початку XXI ст.

Так, проведене аудиторською фірмою «Ернст і Янг» у 2003 році опитування 2000 працівників-членів американського інституту управлінського обліку (IMA) відносно їхньої роботи у сфері управлінського обліку засвідчують, що основними питаннями їхньої роботи є:

- забезпечення управлінського персоналу інформацією про витрати;
- зниження (редукція) витрат;
- забезпечення господарських процесів;
- забезпечення реалізації стратегії розвитку підприємства;
- визначення стандартів;
- зниження (редукція) ризиків;
- автоматизація процесів [1, с. 24-25].

Із британських досліджень можна зробити висновок, що протягом найближчих років спеціалісти з управлінського обліку будуть займатися такими питаннями:

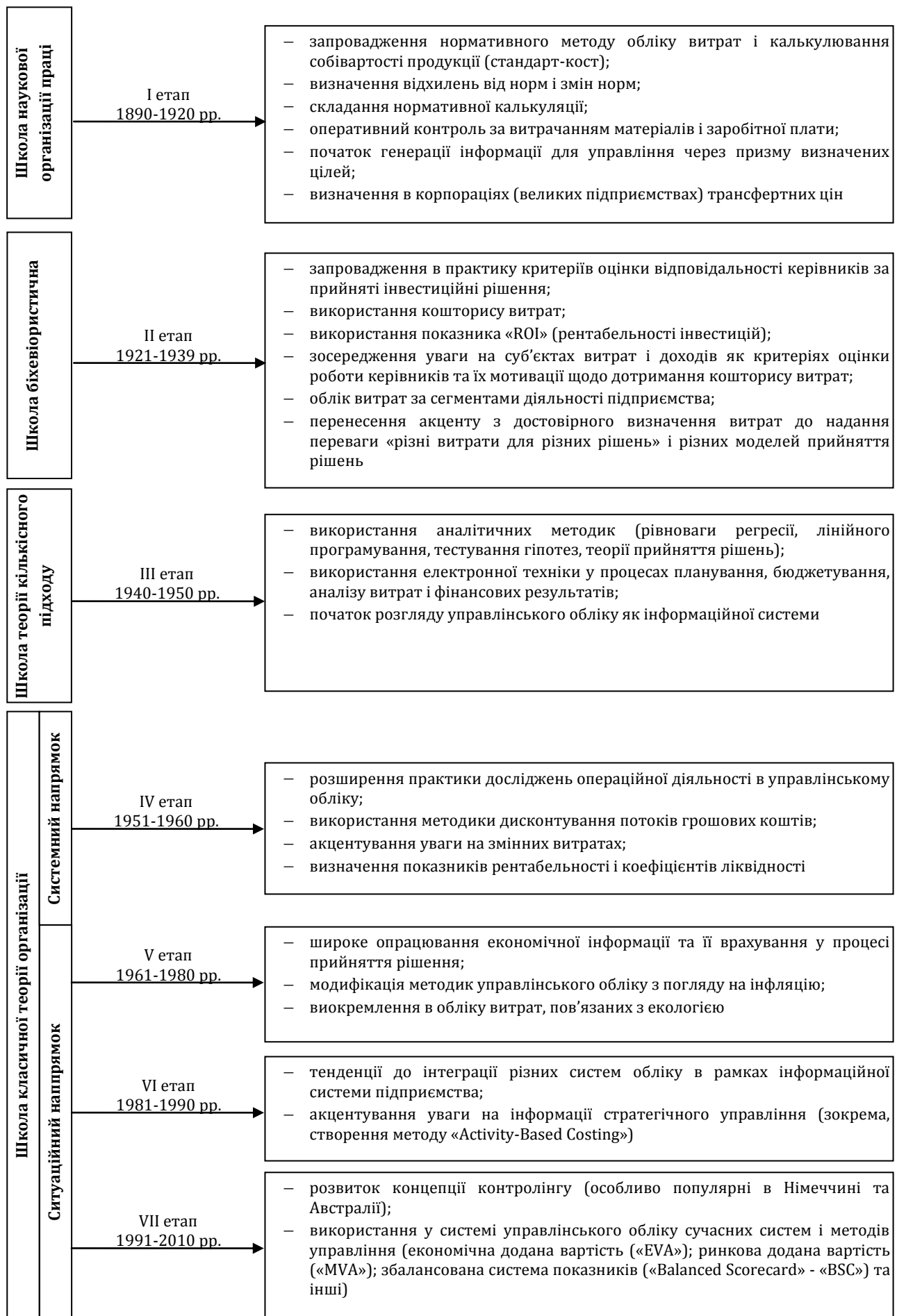

Рис. 1. Теорії (школи) управління і етапи розвитку управлінського обліку

-
- оцінкою рішень у процесі виконання господарської діяльності;
 - контролем витрат і фінансовим контролем;
 - інтерпретацією та презентацією управлінської звітності;
 - діяльністю, направленою на збільшення прибутку;
 - управлінням бюджетами;
 - стратегічним плануванням і забезпеченням інформацією управлінський персонал щодо прийняття рішень;
 - реалізацією стратегії [1, с. 25].

На основі проведеного дослідження можна зробити висновки, що у найближчі роки основними завданнями управлінського обліку є його переорієнтація від обліку операційної діяльності до обліку явищ і фактів, визначених стратегією розвитку підприємства. Це передбачає процеси стратегічного планування і аналізу бізнес-процесів, бюджетування тощо. Разом з тим витрати і надалі залишаються одним із центральних об'єктів управлінського обліку.

Список літератури

1. Bartłomej, Nita. *Rachunkowość w zarządzaniu startegicznym przedsiębiorstwem* [Текст] / Nita Bartłomej. – Kraków : [Oficyna. Wydane przez: Wolters Kluwer Polska Sp. z o. o.], 2008. – 449 s.
2. Карпенко, О. В. *Управлінський облік: організація, методологія, методика викладання: монографія* [Текст] / О. В. Карпенко. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 341 с.
3. Jarugowa, A. *Zarządzanie Kosztami w praktyce światowe* [Text] / A. Jarugowa. – Gdansk : W. A. Nowak, 1988.
4. Smith, M. *Nowe narzędzia rachunkowości zarządczej* [Text]/ M. Smith. – Warszawa, 1998.
5. Świdarska, G. K. *Rola rachunkowości w procesie podejmowania decyzji* [Text] / G. K. Świdarska // *Monitor Rachunkowości i Finansów*. – 1999. – №10.

РЕЗЮМЕ

Rudnyts'kiy Vasyl', Rudnyts'kiy Taras

Эволюция управленческого учета и современные концепции его развития

В статье рассматриваются этапы становления и развития управленческого учета, а также основные его концепции. Характеризуются современные подходы и направления относительно последующего развития управленческого учета в современных условиях ведения хозяйства.

RESUME

Rudnyts'kyi Vasyl', Rudnyts'kyi Taras

Evolution of administrative account and modern conceptions of its development

The stages of formation and development of management accounting and its basic concepts are determined. Contemporary approaches and directions of the further development of management accounting are characterized.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто новітні інформаційно-комунікаційні технології для підготовки фахівців з обліку і аудиту. Наведено досвід інноваційного забезпечення підготовки фахівців з обліку і аудиту в Полтавському університеті споживчої кооперації України.

Ключові слова: автоматизована система, аудит, дистанційні технології навчання, інформаційно-комунікаційні технології, облік.

Курс України на інтеграцію у світовий ринок вимагає підвищення конкурентоздатності підприємств, зорієнтованої на інноваційний тип економічного зростання. Стратегією економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки, схваленої Указом Президента України від 28 квітня 2004 р. №493, визначено необхідність переходу до інноваційної моделі економічного зростання та розвитку високотехнологічного виробництва [1]. Зрозуміло, що для цього на підприємствах, незалежно від їхньої форми власності, повинен застосовуватися сучасний управлінський облік, який би забезпечував (разом з фінансовим обліком) випуск конкурентоздатної продукції та давав можливість відповідним чином оцінити зовнішнє середовище на предмет її збуту, прогнозувати динаміку розвитку високотехнологічного виробництва і прийняти на основі обліку цих даних оптимальні рішення щодо економічної доцільності того або іншого виробництва.

Аналіз літературних джерел [2-4], автори яких вивчають питання управлінського обліку на підприємствах, дозволяє визначити причини його недостатньої ефективності. Серед основних чинників можна назвати такі:

- складність використання традиційних методів управлінського обліку для пошуку оптимального варіанту з множини можливих (наприклад, для прийняття рішень щодо управління ресурсами), значна інерційність діючого управлінського обліку щодо підготовки необхідної інформації для прийняття рішень;
- повільність реакції на зовнішні й внутрішні зміни на всіх рівнях управлінського обліку, порушення балансових співвідношень між потребами у ресурсах і їх наявністю, між виробництвом і споживанням, між виробничими потужностями окремих ланок і реальними можливостями виробничих процесів;
- невідповідність між глобальними критеріями оцінки ефективності управління підприємствами й локальними критеріями для управлінського обліку, порушення принципів системності управління, відсутність застосування останніх досягнень теорії управління і методів економіко-математичного моделювання, низький рівень запровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в управлінський облік.

Таким чином, вдосконалення управлінського обліку

на підприємствах за рахунок запровадження сучасних ІКТ є доцільним й актуальним.

Вивчення аналітичних звітів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) щодо розвитку інформаційних технологій у світі за останні роки (The Global Information Technology Report, GITR) дає підстави стверджувати, що ІКТ є каталізатором економічного зростання в епоху глобальних потрясінь [5; 6]. Інформатизація зовнішніх взаємовідносин підприємств, автоматизація їх внутрішніх процесів, комунікаційне забезпечення доступу до галузевої, національної, європейської та глобальної інфраструктур, аналіз різних видів ресурсів з метою оптимізації організаційної структури підприємств, вдосконалення їх систем управління, реінжиніринг бізнес-процесів віртуальної економіки, автоматизований управлінський облік і фінансовий менеджмент та інші проблеми інноваційного розвитку підприємств вирішуються завдяки ІКТ.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в інфраструктуру України, аналізі чинників, які викликають необхідність їх використання для управлінського обліку на підприємствах та розробці пропозицій щодо напрямків запровадження сучасних ІКТ в управлінський облік підприємств.

Щоб вирішити поставлене завдання, необхідно здійснити дослідження сучасного стану впровадження ІКТ в інфраструктуру України. Нормативно-правові та технічні аспекти ІКТ, інформаційно-комунікаційної інфраструктури країни викладені у відповідних державних Законах [7; 8] і Національних програмах [9; 10]. Аналіз досліджень провідних вчених й аналітиків всесвітньо відомих інформаційно-комунікаційних агенцій і економічних інститутів щодо стану інформаційного середовища країн світу дає змогу визначити сучасний стан і тенденції розвитку ІКТ в Україні [6; 11]. Дослідження, які провів ВЕФ спільно з провідною міжнародною бізнес-школою INSEAD під патронатом компанії Cisco, показали що Україна зайняла в 2009 році 62 місце у світі й стабільно демонструє динаміку розвитку із року в рік (2007 рік – 75 місце, 2008 рік – 70 місце) [5; 6; 12-14]. Дослідження проводились восьмий рік поспіль (на цей раз у 134 країнах світу) [6; 13; 14]. У звіті ВЕФ названі основні рушійні сили розвитку, від яких залежить підвищення конкурентоздатності країн й подолання сучасної економічної кризи: розвинена система освіти, високий рівень готовності технологічної бази та новаторство у сфері технологій. Співатор звіту ВЕФ

Айрін Міа (Irene Mia), старший економіст проекту глобальної конкурентноздатності ВЕФ, заявила: «Світові лідери у галузі мережових технологій, у тому числі країни Північної Європи, Сінгапур і США, своїм розвитком багато в чому зобов'язані систематичному підходу державних органів до якісної освіти, новаторства й широкої доступності ІКТ для населення. Їх успіх повинен нагадувати керівникам у державному й приватному секторі про те, що у часи кризи ні в якому випадку не можна не враховувати такий важливий фактор розвитку й конкурентноздатності, як ІКТ» [6]. Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) опублікував у березні 2009 року дані щодо рейтингу індексів розвитку ІКТ у 154 країнах світу. Україна має абсолютну величину індексу розвитку ІКТ 3,80. Основною для складання рейтингу була оцінка розвитку інформаційного середовища країн і ступінь його використання населенням – індекс цифрової спроможності (Digital Opportunity Index, DI). Порівняно з попередніми дослідженнями (2002 рік, 59 місце, індекс 2,50), Україна піднялась на 51 місце [6;11]. За окремими показниками рейтингу Україна займає: 58 місце з доступності ІКТ, 70 місце з їх використання і 15 місце з освіченості населення [11]. Як засвідчує звіт МСЕ, в Україні найбільшого прогресу досягнуто у доступі до ІКТ. Цей показник охоплює смуги пропускання INTERNET і чисельність підприємств (домогосподарств), що мають комп'ютер. Щодо показника використання ІКТ, який відображає кількість осіб, що користується послугами широкопasmового зв'язку, то тут досягнуто значно менше. Зокрема, тільки розпочато впровадження новітніх технологій широкопasmового доступу до INTERNET. Результати досліджень, які містяться в звіті МСЕ, свідчать, що намітився перехід від фіксованої телефонії до рухомої стільникової з доступом до мобільного INTERNET [11].

Таким чином, за даними організацій ВЕФ і МСЕ, Україна має відносно розвинуту телекомунікаційну структуру, на ринку послуг ІКТ діє багато операторів, які пропонують мобільний і фіксований широкопasmовий доступ до мережі INTERNET, що також підтверджується дослідженнями автора [5;14;15]. Але, дослідження ВЕФ за різними компонентами рейтингу та показнику мережової готовності у 2007-2008 роках показали, що українські ринкові умови та регуляторна політика (94 місце) не відповідають рівню розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури країни (42 місце). Готовність населення України використовувати ІКТ (58 місце) вище ніж у підприємств (80 місце) і органів державної влади (91 місце). Крім того, вражає низький рівень використання можливостей ІКТ вітчизняним бізнесом (лише 90 позиція) [5;12]. За розвитком інфраструктури економіка України займає сьогодні 43 місце у світі (дані звіту за 2008-2009 роки) [15]. Але, цей показник тягне до низу ринкове (90 місце) та політичне й регуляторне середовище (95 місце) [6]. Враховуючи все вищесказане, можна стверджувати, що аналіз факторів, які визначають готовність країни до впровадження ІКТ, стан її загального інформаційного середовища, дозволяє оперувати корисними даними для підвищення конкурентноздатності підприємств України за рахунок запровадження сучасних ІКТ в управлінський облік на підприємствах з метою вирішення проблем у сфері управління їх інноваційним розвитком.

Сучасні ІКТ - це сукупність автоматизованих процесів обміну, зберігання та обробки інформації, описів цих процесів, які прив'язані до конкретної предметної області й реалізовані на сучасних техніко-економічних (програмних і телекомунікаційних) засобах, що виконують певний перелік функцій. Концепція

застосування новітніх ІКТ передбачає використання сучасної комп'ютерної техніки, програмного забезпечення і останніх розробок з телекомунікаційних технологій. Основною запровадження сучасних ІКТ є дотримання трьох основних принципів: інтегрованості, гнучкості й інтерактивності [4; 12]. До основних характеристик сучасних ІКТ можна віднести такі:

- наскрізна інформаційна підтримка на всіх етапах проходження інформації на основі інтегрованої бази даних, яка передбачає єдину уніфіковану форму подання, збереження, пошуку, відображення, відновлення й захисту даних;
- можливість адаптації форм і засобів подання інформації у процесі вирішення задач в умовах нестійкого зовнішнього середовища;
- інтерактивний режим вирішення задач для користувачів, електронний документообіг, колективне виконання документів [2;3].
- Широке застосування ІКТ в управлінському обліку підприємств об'єктивно зумовлене такими чинниками:
- збільшенням витрат на розробку складних технічних систем, підвищенням продуктивності праці у матеріальному виробництві;
- випереджаючим зростанням інформаційної компоненти виробництва, ускладненням управління підприємствами, постійним збільшенням частки інформаційних продуктів і послуг у сукупному суспільному продукті;
- подальшою глобалізацією економіки за ринками збуту та у сфері виробництва, зростанням значення якості продукції, переходом до європейських і світових стандартів.

У більшості випадків сучасний управлінський облік створюється для діючих підприємств. У зв'язку з цим, початок організації робіт зі створення сучасного управлінського обліку є неможливим без обстеження діючої системи управління підприємством. Тільки за результатами відповідного аналізу можна визначити напрямок, зміст, трудомісткість розробки та запровадження управлінського обліку підприємств на основі новітніх ІКТ в умовах динаміки трансформаційних процесів. Можна запропонувати наступні основні напрямки запровадження новітніх ІКТ в управлінський облік підприємств: локальний метод, глобальний метод, модернізація, комбінований метод. Напрямки відрізняються підходами до вдосконалення організаційної структури систем управління підприємствами. Перший і другий – зорієтовані на діючу організаційну структуру системи управління підприємств. В обох випадках ступінь ризику зведений до мінімуму, витрати мінімальні й розвиток організаційної структури системи управління підприємств не відбувається. При локальному методі – процес запровадження новітніх ІКТ полягає у їх адаптації до існуючого управлінського обліку в тому вигляді, що забезпечує лише локальну модернізацію існуючих завдань управлінського обліку на підприємствах (тактичний рівень). Глобальний метод забезпечує пристосування сучасних ІКТ до управлінського обліку на підприємствах у цілому й дозволяє вирішувати основні завдання управління на оперативному рівні. Але, застосування методу глобальної адаптації забезпечує тільки часткову раціоналізацію організаційної системи управління підприємств. При цьому телекомунікації розвинуті недостатньо й здійснюється лише вдосконалення автоматизованих робочих місць персоналу підприємства. Відбувається розподіл функцій

між технічними виконавцями (операторами) й спеціалістами (адміністраторами): об'єднання функцій збору, зберігання й обробки інформації (фізичні потоки документів) з функцією прийняття рішень (інформаційні потоки). Третій напрямок запровадження ІКТ в управлінський облік підприємств передбачає модернізацію організаційної структури системи управління підприємств з метою отримання максимального ефекту у досягненні виконання завдань управління. Модернізація спрямована на розвиток підприємства й майбутню організаційну структуру його системи управління (стратегічний рівень). Основним напрямком вдосконалення управлінського обліку на підприємствах є максимальний розвиток телекомунікацій й розробка нових організаційних взаємозв'язків, які були раніше економічно недоцільні. При цьому, забезпечується оптимальний розподіл архівів даних, зменшення обсягів інформаційних потоків, які циркулюють по каналах системи управління, збалансованість ефективності кожного управлінського рівня з обсягом виконуваних завдань управлінського обліку [2; 4; 5]. Для запровадження сучасних ІКТ в управлінський облік підприємств найбільш привабливим є комбінований метод, що включає елементи всіх трьох методів і забезпечує управління стратегічним розвитком підприємств. Для його реалізації бажано з позиції системного підходу здійснити процедуру „аналіз-синтез-аналіз” управлінського обліку підприємств за допомогою останніх досягнень в теорії управління й дослідження операцій, методів економіко-математичного моделювання й імітаційного моделювання [16].

Існує ряд перешкод на шляху інноваційного розвитку підприємств із впровадженням сучасних ІКТ в управлінський облік: недосконалість національної законодавчої бази, високий ризик інноваційної діяльності в умовах слабкої адаптованості політико-економічної системи країни до сучасних реформ у економіці, недостатня якість інформаційного простору України, відсутність масштабних інформаційних систем управління підприємствами, дефіцит знань про світовий досвід і можливості використання ІКТ в управлінському обліку, низький рівень консалтингу і бізнес-освіти з обліку і аудиту у вищій школі, слабка розвиненість мережевої інфраструктури вітчизняного бізнесу, відсутність бачення бізнесом свого зиску в інвестиціях у економіку знань [5; 12; 14; 15].

Використання сучасних ІКТ для управлінського обліку на підприємствах вирішує проблеми обґрунтування та вибору управлінських рішень щодо коригування діяльності підприємств з урахуванням змін економічної ситуації як на макро, так і на мікрорівні. Запропоновані напрямки запровадження ІКТ в управлінський облік підприємств дозволять забезпечити інформатизацію їх зовнішніх взаємовідносин та автоматизацію внутрішніх процесів, вирішити інші питання управління підприємствами. Подальші перспективи досліджень автор бачить у детальній розробці методик реалізації визначених напрямків запровадження ІКТ в управлінський облік підприємств з метою забезпечення стабільного розвитку підприємств різних галузей України з відповідним постійним економічним зростанням і забезпеченням соціально-економічних потреб кожної людини.

Список літератури

1. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки [Електронний ресурс] : схвалена Указом Президента України від 28.04.2004 р. № 493. – Режим доступу: <<http://mon.gov.ua>>.

2. Рогоза, М. Є. Управління промисловими підприємствами: соціально-економічні чинники та особливості організації [Текст] : монографія / М. Є. Рогоза. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2005. – 281 с.
3. Маркіна, І. А. Методологія оцінки ефективності системи управління [Текст] / І. А. Маркіна // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі. Серія «Екон.науки». – 2000. – № 8. – С.104-110.
4. Компьютеризация информационных процессов на промышленных предприятиях [Текст] / В. Ф. Сытник, Х. Срока, Н. В. Еремина и др. – К. : Техника; Катерица: Экономическая академия им. Карола Адамецкого, 1991. – 215 с.
5. Івченко, Є. І. Проблеми інноваційного розвитку підприємств: інформаційно-комунікаційні технології [Текст] / Є. І. Івченко // Науковий вісник ПУСКУ. Серія «Екон.науки». – 2008. – №1(26). – С.112-117.
6. Широкополосный доступ даст толчок экономике [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://itnews.com.ua/analytics/183.html>>.
7. Про Концепцію Національної програми інформатизації [Текст] : закон України від 4.02.1998 №75/98-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1998. – №27-28 ; – 2002. – № 1.
8. Про телекомунікації [Текст] : закон України від 18.11.2003 №1280-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – №12.
9. Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки [Електронний ресурс] : державна програма затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 07.12.2005 р. № 1153. – Режим доступу: <<http://mon.gov.ua>>.
10. Прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008-2012 роки [Електронний ресурс] : державна програма затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11. 09.2007 р. № 1118. – Режим доступу: <<http://mon.gov.ua>>.
11. Україну визнано інфокомунікаційно розвинуеною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://nqo.donetsk.ua/ukrsociety/2781.php>>.
12. Івченко, Є. І. Пріоритети розвитку підприємств споживчої кооперації: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій [Текст] / Є. І. Івченко, В. А. Куценко // Споживча кооперація XXI століття: уроки трансформаційних реформ і перспективи розвитку : міжн. наук.-практ. конф., 20-21 листоп. 2008 р. : матер-конф. -Полтава, 2008. – С.204-206.
13. Семь секретов «самого сетевого» королевства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://itnews.com.ua/analytics/174.html>>.
14. Івченко, Є. І. Інформаційно-комунікаційні технології як ключовий фактор управління інноваційним розвитком підприємств [Текст] / Є. І. Івченко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – Х.: НАУ «ХАІ». – 2008. – №4 (4). – С.80-91.
15. Івченко, Є. І. Конкурентоздатність підприємств: стан і тенденції розвитку інформаційного середовища [Текст] / Є. І. Івченко // Науковий вісник ПУСКУ. Серія «Екон.науки». – 2009. – № 2 (33). – С.51-56.
16. Мартин, Дж. Вычислительные сети и распределенная обработка данных [Текст] / Дж. Мартин. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 256 с.

РЕЗЮМЕ

Івченко Є.

Информационно-коммуникационные технологии для управленческого учета на предприятиях

Рассмотрены новейшие информационно-коммуникационные технологии для подготовки специалистов по учету и аудиту. Приведен опыт инновационного обеспечения подготовки специалистов по учету и аудиту в Полтавском университете потребительской кооперации Украины.

RESUME

Ivchenko Yevgen

Information and communication technologies for managerial accounting of enterprises

The newest information and communication technologies for preparation of specialists in the sphere of account and audit are considered. Experience of the innovative providing of preparation of specialists in the sphere of account and audit in the Poltava university of consumer cooperation of Ukraine is resulted.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досліджено особливості впровадження системи податкового планування на підприємстві. Розглянуто взаємозв'язок структурних підрозділів у процесі податкового планування, проаналізовано роль і завдання кожного з його учасників. Запропоновано порядок організації роботи з податкового планування, що позитивно вплине на ефективність виконання завдань з оптимізації оподаткування.

Ключові слова: облік, організація оподаткування, планування, податковий менеджмент.

У процесі розвитку та становлення українського підприємництва власники та менеджери підприємств все більше уваги звертають на податкові платежі. І хоча податки є необхідною передумовою існування організованого суспільства, у якому функціонує підприємство, рівень податкового навантаження має бути спланованим і контрольованим. Некерований процес оподаткування може звести нанівець рентабельність діяльності підприємства, а іноді призвести й до його банкрутства.

У ринкових умовах податкове планування стає невід'ємною частиною загального плану розвитку підприємства і дозволяє уникнути непередбачених податкових наслідків. Тому виникає необхідність у впровадженні системи податкового планування.

Вивченню проблем організації податкового планування на підприємстві присвятили свої роботи вітчизняні науковці Т. Антонов, А. Єлісєєв, Т. Жатько, Ю. Іванов, Л. Сердюк. Проте для створення дієвої системи податкового планування необхідно систематизувати накопиченні знання та на їх основі розробити комплексний підхід до організації роботи підрозділів по податковому плануванню.

Метою дослідження є розкриття особливостей організації роботи підрозділів оподаткування та вироблення практичних рекомендацій щодо впровадження системи податкового планування на підприємстві.

Перед тим, як почати процес впровадження системи податкового планування, необхідно визначити три умови:

- потреби у податковому плануванні на кожному конкретному підприємстві;
- фінансові можливості підприємства для організації податкового планування;
- розмір самого підприємства та чисельність його штату.

Для визначення першої умови варто підрахувати реальне податкове навантаження на підприємство. Результати таких підрахунків допоможуть прийняти рішення, які заходи потрібно проводити (табл. 1) [1].

Проте не варто забувати, податкове планування пов'язане з певними затратами, іноді значними: на придбання літератури про податки, консультування, на переорієнтацію фінансових потоків, реєстрацію нових фірм та інші заходи, які можуть виникнути для цілей економії податків. Тому вигоди від податкового планування варто порівнювати з витратами, яких воно вимагає. І якщо чистий ефект виявиться невеликим, то немає сенсу втягуватись в складні схеми і реорганізації [2,

с. 277].

Щодо другої умови, то за відсутності коштів на організацію податкового планування підприємствам, залежно від їх податкового навантаження, залишається або погодитись на існуючий рівень податкових відрахувань, або функції оптимізації оподаткування можуть взяти на себе головний бухгалтер та/або керівник чи власник підприємства.

Вплив третьої умови полягає у тому, що малі підприємства з невеликою чисельністю працівників та нерозгалуженою структурою для реалізації цілей податкового планування можуть залучати керівника, бухгалтера, юриста, а також користуватись послугами спеціалістів аудиторських компаній та спеціальних компаній, які займаються податковим плануванням.

Будь-який бізнес існує не заради податків, а з метою отримання прибутку і податки при цьому суттєво коректують практично всі управлінські рішення [3, с. 13]. Керівник підприємства ставить завдання щодо досягнення бажаних результатів діяльності підприємства в цілому, визначає прийнятний для розвитку бізнесу рівень податкового навантаження та допустимий рівень податкових ризиків. А також затверджує подані пропозиції і контролює їх виконання.

Бухгалтер здійснює розрахунки фінансових показників діяльності підприємства. Складає облікову політику підприємства. Обчислює суми податків за кожним видом податкових платежів і складає графік їх сплати.

Юрист аналізує правові аспекти угод та їх відповідності законодавству, оцінює рівні ризиків за кожною схемою оптимізації оподаткування.

Спеціаліст із податкового планування оцінює надану підприємством інформацію, підбирає найоптимальніші шляхи розв'язання задач конкретного підприємства, або дає висновок стосовно можливості й доцільності реалізації розроблених підприємством схем.

Для середніх та великих підприємств впровадження системи податкового планування вимагає більшої уваги. Тому розглянемо детальніше саме організацію підрозділів податкового планування на таких підприємствах.

Постановка системи податкового планування, зазвичай, розпочинається з виконання таких заходів:

- визначення цілей і завдань управління податками;
- встановлення статусу підрозділу оподаткування в структурі підприємства і механізму його взаємодії з іншими підрозділами компанії;
- розроблення організаційної структури відділу оподаткування;

Таблиця 1. Диференціація заходів з податкового планування

Податкове навантаження	Заходи і вимоги до персоналу	Потреба в податковому плануванні/ Періодичність
10-30%	Чітке ведення бухгалтерського обліку, внутрішнього документообігу, використання прямих пільг Професійний бухгалтер Разові консультації зовнішнього податкового консультанта	Мінімальна, разові заходи
30-55%	Податкове планування стає частиною загальної системи фінансового управління і контролю, спеціальна підготовка (планування) контрактних схем типових, крупних і довгострокових контрактів Наявність спеціально підготовленого персоналу, контроль і керівництво з боку фінансового директора Абонентське обслуговування у спеціалізованій компанії	Необхідно, регулярні заходи
55-80%	Найважливіший елемент створення і стратегічного планування діяльності організації і її поточної щоденної діяльності по всіх зовнішніх і внутрішніх напрямках Наявність спеціально підготовленого персоналу і організація тісної взаємодії зі всіма службами, контролем з боку члена Ради Директорів Постійна робота із зовнішнім податковим консультантом і наявність податкового адвоката Спеціальна програма розвитку, обов'язковий податковий аналіз і експертиза будь-яких організаційних, юридичних або фінансових заходів та інновацій податковими консультантами	Життєво необхідно, щоденні заходи
Більше 80%	Зміна сфери діяльності і/або податкової юрисдикції	

- опрацювання порядку взаємодії відділів оподаткування головного і дочірніх підприємств;
- розроблення процедури контролю за роботою з управління податками;
- розроблення процедур і правил роботи підрозділу оподаткування, внутрішні документи, що регламентують роботу підрозділу оподаткування.

Крім підготовки податкової звітності і взаємодії з податковими органами основними завданнями, які керівництво зазвичай ставить перед відділом оподаткування, є оптимізація поточних платежів до бюджету і податкового навантаження, а також зниження податкових ризиків. При цьому необхідно визначити як рівень податкового навантаження, за якого компанія готова продовжувати та розвивати свою діяльність, так і рівень податкових ризиків, які компанія готова прийняти, а також готовність компанії до зміни структури бізнесу для цілей податкової оптимізації.

У кожному конкретному випадку критерії оптимальності варіанту здійснення господарської діяльності і ті обмеження, у рамках яких повинен знаходитися оптимальний варіант, визначаються самим платником. Єдиним загальним обмеженням за будь-яких критеріїв оптимальності є чітке дотримання норм законодавства [4, с. 14].

Кінцевим завданням підрозділу оподаткування є формування мережевого графіка сплати податкових платежів, що складатимуть витратну частину бюджету підприємства, що розробляється в процесі бюджетування.

Підрозділ оподаткування не може ефективно виконувати покладені на нього завдання без взаємозв'язку з іншими структурними підрозділами підприємства. У процесі податкового планування пропонується створення трьох незалежних груп, покликаних виконувати такі основні функції планування: складання плану, реалізація плану і контроль за реалізацією плану (рис. 1).

Перша група створюється з метою складання плану оптимізаційних заходів. До групи входять, по-перше, фахівці, зайняті формуванням фінансової (бюджетної)

частини виробничої програми, — економісти планово-економічного відділу, бухгалтери, фінансисти, співробітники податкового відділу, і, по-друге, юристи і сторонні консультанти. Залучення спеціалістів фінансового блоку сприяє ухваленню такого плану заходів, що оптимізує податкові виплати і повною мірою збігається з інтересами бюджетного процесу, будеться на однакових принципових положеннях з останнім. Використання навиків юристів і думки висококваліфікованих сторонніх консультантів дозволить побудувати систему заходів щодо оптимізації оподаткування з урахуванням вимог чинного законодавства і наявної практики застосування методів оптимізації оподаткування [5, с. 435]. Керівництво групою здійснює спеціаліст планово-економічного відділу, адже саме цей відділ розробляє виробничу програму і функціонально відповідає за її правильність і адекватність, а отже, фахівець цього підрозділу найефективніше зможе координувати роботу групи. Отримані дані розробленого плану заходів щодо оптимізації податкового портфеля накладаються на графік податкових виплат, що розробляється планово-економічним відділом спільно з бухгалтерією або підрозділом оподаткування, який, у свою чергу, заноситься до бюджету підприємства.

З метою реалізації плану заходів щодо оптимізації податкового портфеля збирається друга група фахівців, що складається із співробітників юридичного відділу, бухгалтерської служби, комерційного блоку і підрозділу оподаткування. Залучення співробітників комерційного блоку (відділів постачання, продажу, маркетингу, зовнішньоекономічних зв'язків) викликане перш за все тим, що дані фахівці безпосередньо беруть участь в господарсько-договірних відносинах, і отже, повинні зважати на податкову специфіку в контактах з контрагентами підприємства [6, с. 318]. Крім того, необхідно наголосити на небажаності участі в реалізації оптимізаційних заходів третіх осіб, у тому числі і тих, які склали план цих заходів, адже практичне застосування способів оптимізації податкового портфеля через свою

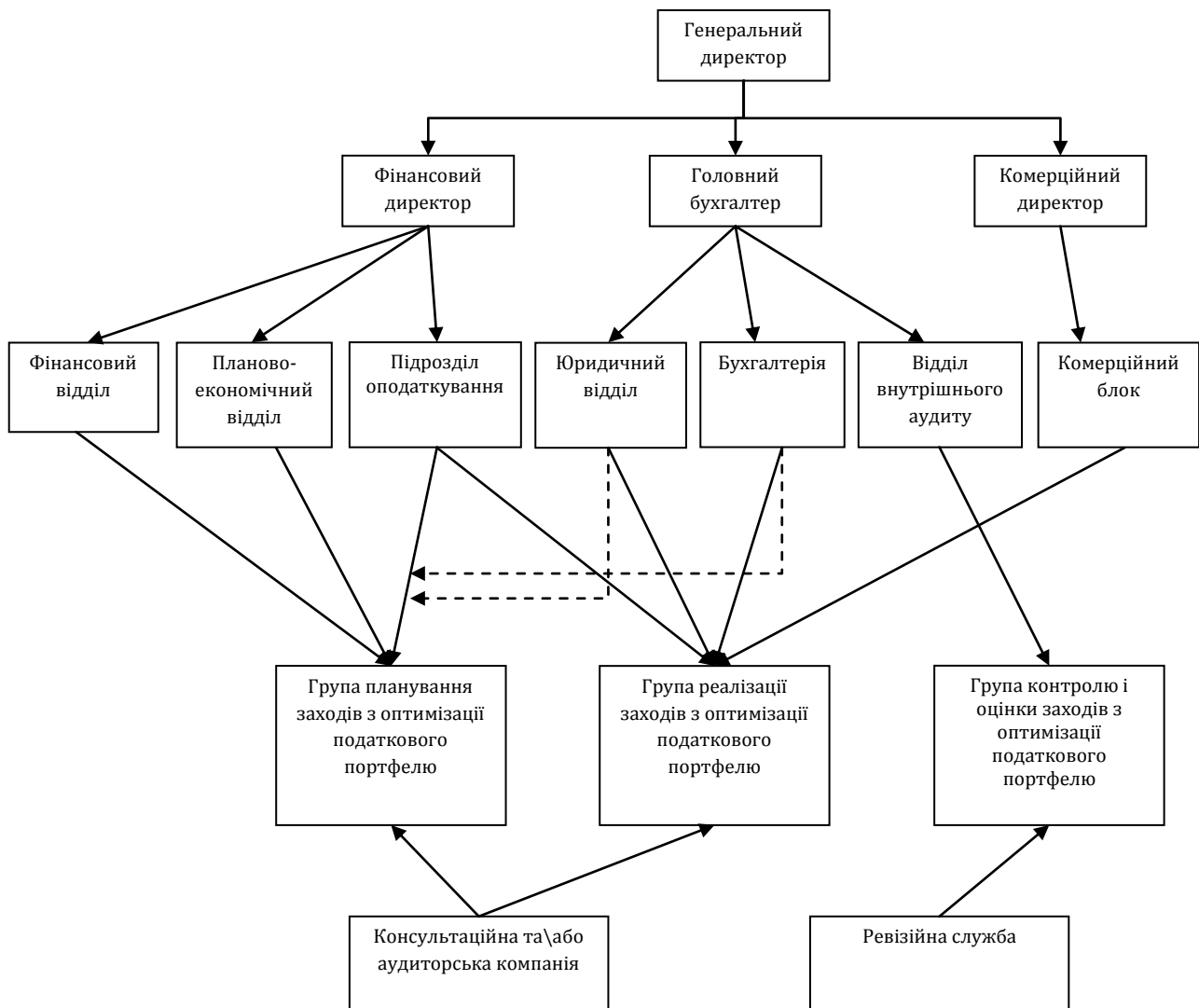

Рис. 1. Проектна організаційна структура податкового планування

специфіку вимагає дотримання певного рівня конфіденційності. Координаційне керівництво групою реалізації заходів щодо оптимізації податкового портфелю здійснює начальник підрозділу оподаткування.

Контроль і оцінка ефективності заходів щодо оптимізації податкового портфелю здійснюється службою внутрішнього аудиту і планово-економічним відділом спільно з ревізором ревізійної служби і стороннім консультантом (аудитором). Мета групи: виявити і обґрунтувати причини розбіжностей в запланованих і фактичних даних, підстави невиконання запланованих оптимізаційних заходів. Планово-економічна служба надає дані про фактичне виконання бюджету, внутрішні аудитори і ревізор оцінюють адекватність чинному законодавству і відповідність плановим параметрам заходів щодо оптимізації податкового портфелю. Наявні розбіжності доводяться до керівництва. Консультанти аналізують результати застосування оптимізаційних заходів і дають висновок про виправлення допущених прорахунків. Керує групою старший аудитор відділу внутрішнього аудиту. Вироблені групою рекомендації застосовуються при подальшому плануванні заходів щодо оптимізації податкового планування.

Ефективність контролю і оцінки заходів щодо оптимізації податкового портфелю, так само, як і результатів реалізації запланованих дій, залежить від наявності на підприємстві раціонально організованого документообігу податкового планування.

Для успішної роботи підрозділу оподаткування відповідальність за його діяльність повинна бути покладена на представника вищої управлінської ланки, наприклад фінансового директора, як це робиться в багатьох компаніях. Це дозволяє не тільки забезпечити зацікавленість вищого керівництва компанії у вирішенні податкових завдань, але і уникнути конфлікту інтересів структурних підрозділів компанії.

Організаційна структура підрозділу оподаткування залежить від кількості та складності завдань, які перед ним поставлені. Для великих підприємств доцільним буде розділення функцій. Частина працівників може займатись саме податковим плануванням, а інші складати податкову звітність.

В організаційній структурі податкового підрозділу необхідно також передбачити порядок його взаємодії із зовнішнім середовищем (зокрема порядок відстеження і оцінки наслідків зміни податкового законодавства, порядок взаємодій з податковими органами, зовнішніми консультантами) для ефективного управління податковими ризиками і своєчасного використання можливостей для податкового планування.

При організації взаємодії податкових підрозділів головного офісу і філій необхідно вирішити питання розподілу повноважень, а також виробити підхід до уніфікації позицій по податкових питаннях [7, с. 64]. Зокрема для цього потрібно визначити:

– перелік податкових ситуацій, що відносяться до

- вирішення «центру» і філій;
- податкову облікову політику;
- порядок координації взаємодії підрозділів з податковими органами.

Централізована податкова модель більше підходить для компаній, що здійснюють діяльність в регіонах через філії. У цьому випадку велика частина основних податків нараховується головним офісом по підприємству в цілому з використанням даних, представлених регіонами. Тому у процесі підготовки податкової звітності головний офіс може контролювати методи нарахування податків, застосовувані в регіонах.

Використання децентралізованої моделі меншою мірою орієнтоване на виконання завдань, що стоять перед групою в цілому. Крім того, у такій моделі ускладнений контроль головного офісу над діяльністю регіональних підрозділів.

Контроль роботи податкового підрозділу можна розділити на процедури внутрішнього контролю у самому підрозділі і на перевірку роботи податкового підрозділу співробітниками відділу внутрішнього аудиту компанії або представниками зовнішнього аудиту.

Прикладом процедур внутрішнього контролю може слугувати перевірка фахівцем, що відповідає за розрахунок податку на прибуток в головному офісі, правильності даних за доходами та витратами, наданих податковими фахівцями філій. Прикладом зовнішнього контролю може бути, наприклад, моніторинг керівником підприємства істотних відхилень фактичних податкових витрат від запланованої суми.

Крім того, необхідно періодично уточнювати, наскільки завдання, що стоять перед податковим підрозділом, відповідають глобальній стратегії компанії, яка змінюється з часом. Також слід періодично коректувати структуру, у рамках якої здійснюється управління податками, і процедури її взаємодії з іншими підрозділами і регіонами.

Отже, організація роботи з податкового планування на кожному конкретному підприємстві залежить від його індивідуальних потреб та наявних кадрових і фінансових можливостей. Перед початком впровадження системи податкового планування необхідно реально оцінити затрати на її впровадження та очікувані вигоди від її реалізації. Слід зазначити, що впровадження системи податкового планування є трудомістким завданням, вирішення якого може спричинити перебудову багатьох внутрішніх процедур підприємства. Проте, у разі правильного вибору підходів до організації роботи підрозділу оподаткування та податкового планування на підприємстві в цілому, компанія може отримати ефективний механізм контролю і управління податковими зобов'язаннями, що у свою чергу забезпечить стабільність її фінансових можливостей.

Список літератури

1. Муравьев, В. В. Организация налогового планирования на предприятии [Текст] / В. В. Муравьев // Аудит и финансовый анализ. – 2001. – №2. – С. 26
2. Аронов, А. В. Налоговая политика и налоговое администрирование [Текст] : учеб. пособие / А. В. Аронов, В. А. Кашин. – М. : Экономистъ, 2006. – 591 с.
3. Мельник, Ю. Д. Налоговый менеджмент [Текст] / Ю. Д. Мельник. – М.: Финансы и статистика, 1999. – С. 13.
4. Иванов, Ю. Податкове планування в системі менеджменту [Текст] / Ю. Иванов // Бухгалтерія. – 2005. – Випуск 9. – С. 14
5. Вылкова, Е. Налоговое планирование [Текст] / Е. Вылкова, М. Романовский. — СПб. : Питер, 2004. – 634 с.
6. Финансовое планирование и контроль [Текст] / Пер. с англ./ Под. ред. М. А. Поукока и А. Х. Тейлора. – М. : ИНФРА-М, 2007. –

462 с.

7. Брейли, Р. Принципы корпоративных финансов [Текст] / Ричард Брейли, Стюарт Майерс ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2006. – 623 с.

РЕЗЮМЕ

Атаманенко Ирина

Особенности организации налогового планирования на предприятии

В статье исследованы особенности внедрения системы налогового планирования на предприятии. Рассмотрена взаимосвязь структурных подразделений в процессе налогового планирования, проанализировано роль и задание каждого из его участников. Предложен порядок организации работы по налоговому планированию, что положительно повлияет на эффективность выполнения задач оптимизации налогообложения.

RESUME

Atamanenco Iryna

Features of organization of the tax planning on enterprise

The features of introduction of the tax planning in the management are examined. The author's point of view on work organization of tax planning, that will positively affect efficiency of implementation of taxation, is given.

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА: МЕТА, ПОБУДОВА ТА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Досліджено сутність, мету та визначено основні етапи формування облікової політики підприємства. З метою підвищення ефективності функціонування облікової політики запропоновано рекомендації щодо її розробки та сфери застосування.

Ключові слова: облікова політика, інформаційні джерела, фактори впливу формування облікової політики.

З метою забезпечення користувачів об'єктивною, достовірною, оперативною інформацією про діяльність підприємства необхідно дотримуватись відповідних правил, які мають бути зафіксовані у наказі та положеннях про облікову політику. Проблемі облікової політики підприємств останнім часом надається важливого значення. Про це свідчать, наприклад, публікації в періодичних виданнях, прийняті закони та нормативні документи. Разом з тим ряд проблем залишилося невирішеними. Зокрема це орієнтація на внутрішніх та зовнішніх користувачів інформації, вивчення факторів, які впливають на облікову політику, сферу застосування тощо.

Питаннями дослідження визначення суті та порядку формування облікової політики, її основних принципів та методів займалися такі відомі фахівці в галузі економіки, як Бутинець Ф. Ф., Ганяйло О. М., Голов С. Ф., Загородній А. Г., Левочок М. Т., Партин Г. О., Пушкар М. С., Чижевська Л. В. та інші. У працях цих вчених розкриваються проблеми формування облікової політики, основних аспектів її реалізації в практичній діяльності підприємства.

Основною метою статті є дослідження питань формування облікової політики підприємства та розробка пропозицій щодо побудови раціональної та ефективної системи формування облікового процесу, надання облікової інформації зацікавленим сторонам.

Бухгалтерський облік як важливе інформаційне джерело для управління підприємством та зовнішніх користувачів вимагає системної організації та належного формування облікової політики.

У наукових та нормативних джерелах зустрічаються різні визначення цієї категорії. Так Левочок М. Т. вказує, що політика обліку – це сфера нормалізації обліку через певні правила, стандарти, методологічні норми з метою визначення загальних і докладних принципів функціонування обліку в даній країні на певний період часу [1].

Поняття «облікова політика» вперше з'являється у світовій бухгалтерській практиці із прийняттям в 1975 році Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 «Розкриття облікової політики». В Україні термін «облікова політика» було запропоновано при переході від жорсткої державної регламентації фінансової звітності до прийняття Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, максимально пристосованих до міжнародних.

Згідно з МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» під обліковою політикою слід розуміти конкретні принципи, основи, домовленості та

правила, використовувані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансових звітів [2].

Отже, Національні та Міжнародні стандарти визнають в обліковій політиці принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, вони уособлюють ряд подібних вимог, але водночас мають свої особливості. Наприклад, міжнародні стандарти крім принципів облікової політики виділяють ще й допущення.

Стаття 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3] та п.3 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4] визначає облікову політику як сукупність принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

На нашу думку, облікова політика передбачає:

- упорядкування облікових процедур на підприємстві;
 - методологічне та методичне відображення майна підприємства, господарських операцій та результатів його діяльності;
 - надання бухгалтерському обліку плановірності та цілеспрямованості;
 - забезпечення ефективності обліку та ін.
- Відповідно до призначення, основною метою облікової політики на підприємстві є формування:
- повної об'єктивної та достовірної інформації, яка максимально адекватно розкриває його діяльність для зацікавлених осіб;
 - правил використання прийомів первинного обліку;
 - положень з обліку майна, зобов'язань, основних засобів, фінансових інвестицій, запасів;
 - обліку витрат та обчислення собівартості продукції і обсягів незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів і джерел забезпечення наступних витрат; доходів від продажу продукції, робіт, послуг та ін. [5].

Зважаючи, що облікову політику доцільно застосовувати у внутрішніх положеннях підприємства, які розробляються на підставі Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативних документів, чітко та вдало сформована її мета забезпечить отримання достовірної інформації про фінансово-господарський стан та результати діяльності підприємства для прийняття управлінських рішень та для зацікавлених сторін.

Формування облікової політики – це складний та багатограний процес. На наш погляд, основні проблеми, що стосуються побудови раціональної та ефективної облікової політики, можна сформулювати у наступних блоках:

1. Вибір інформаційної бази для побудови облікової

- політики;
- Визначення користувачів облікової інформації;
 - Обґрунтування факторів впливу, що виникають при складанні облікової політики;
 - Узагальнення сфери застосування облікової політики.

Блок 1. Першим кроком при формуванні облікової політики є вивчення наявних джерел стосовно ведення обліку та подання звітності. Умовно їх можна поділити на національні та міжнародні. Вітчизняна законодавчо-нормативна база розроблена та вдосконалена відповідно до потреб сучасного розвитку економіки. Зокрема сюди слід віднести: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Методичні рекомендації та Інструкції, листи тощо. Вагомий вплив на формування облікової політики має міжнародний досвід ведення бухгалтерського обліку. Його основні принципи та методи знайшли своє відображення у Міжнародних стандартах фінансової звітності. Використання цих стандартів є необхідним для забезпечення прозорості та зрозумілості облікової та звітної інформації для зовнішніх іноземних інвесторів. Результати дослідження основних джерел подано на схемі (рис. 1).

Проаналізувавши основні джерела, можна зробити висновок, що наявність великої кількості нормативно-правових актів, їх неузгодженість водночас допомагають та ускладнюють формування облікової політики.

Блок 2. Зацікавлених осіб в отриманні облікової інформації поділяють на внутрішніх та зовнішніх користувачів (рис. 2). Види, обсяги інформації для відповідних користувачів мають бути визначена у положеннях підприємства.

Блок 3. Основні фактори, які впливають на формування облікової політики підприємства, умовно згрупуємо за такими рівнями: макрорівень та макрорівень.

До основних макрорівневих факторів належать: податкова система; інфраструктура ринку; інвестиційна ситуація на ринку; інфляційні процеси.

До факторів мікрорівня, що зумовлюють прямий та опосередкований вплив на прийняття ефективної та дієвої облікової політики слід віднести: стратегія

підприємства; організаційно-правовий статус; форма власності та галузь діяльності підприємства; система інформаційного забезпечення, що використовується на підприємстві; рівень кваліфікації бухгалтерського персоналу.

Блок 4. Опрацювавши джерела формування облікової політики, визначившись із зацікавленими сторонами та факторами, що мають вплив на ефективність формування та застосування облікової політики на підприємстві, зазначимо сфери її застосування у фінансовому та управлінському обліку, аудиті та аналізі, менеджменті:

1. Фінансовий облік. Визначає форму здійснення бухгалтерського обліку та основні принципи, що максимально задовольняють потреби бухгалтерської служби на підприємстві; методи оцінки запасів; методи нарахування амортизації; порядок та форми нарахування заробітної плати, порядок здійснення інвентаризації на підприємстві із створення ревізійної групи; формує порядок документального оформлення та документообігу, та ін.;

2. Управлінський облік. Коригує витрати при застосуванні правильно визначених методів оцінки; на підставі розроблених положень сформувати систему управлінського обліку; приймає рішення;

3. Аудит. Сприяє здійсненню поточного внутрішнього контролю для запобігання перекручень та помилок при здійсненні фінансово-господарської діяльності.

4. Аналіз. На підставі сформованої облікової політики можна здійснити оцінку дотримання підприємством встановлених вимог, принципів та методів для формування показників фінансової звітності;

5. Менеджмент. Є основним джерелом, що відображає всі господарські процеси відповідно до потреб менеджера для прийняття ефективних рішень.

Отже, облікова політика є важливим чинником організації та вдосконалення фінансового, управлінського та податкового обліку на підприємстві. Її вимоги є обов'язковими для використання в роботі, як обліковим персоналом, так і іншими категоріями керівних працівників.

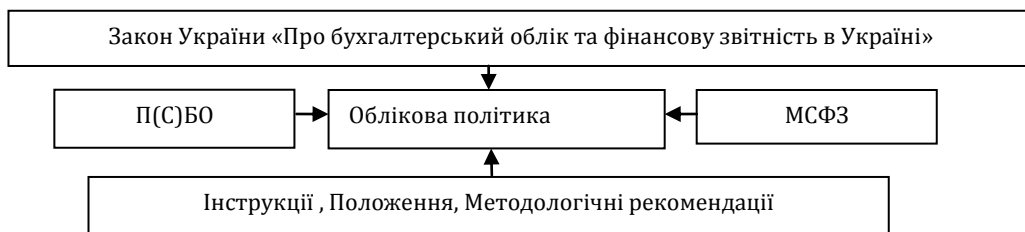

Рис. 1. Інформаційні джерела формування облікової політики

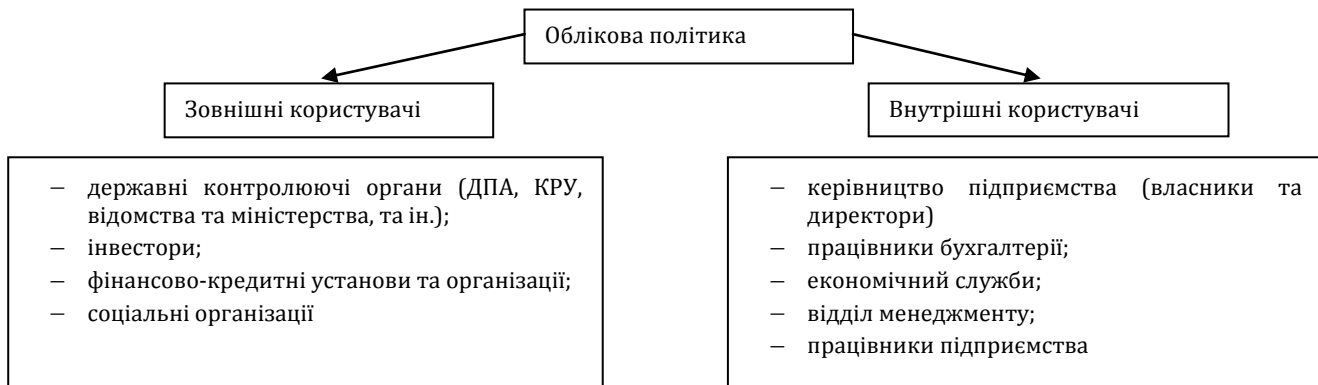

Рис. 2. Користувачі облікової інформації підприємства

Список літератури

1. Левочок, М. Т. Основні засади облікової політики підприємства [Текст] / М. Т. Левочок // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології організації. – 2008. – №1. – С. 36-39.
2. Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки [Текст] : міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8.
3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України, від 16.07.1999 р. № 996 – XIV, зі змінами і доповненнями.
4. Загальні вимоги до фінансової звітності [Текст] : положення стандарт бухгалтерського обліку 1, Наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. №87.
5. Ганяйло, О. М. Особливості формування облікової політики підприємства при переході на міжнародні стандарти фінансової звітності [Текст] / О. М. Ганяйло // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології організації. – 2008. – №2. – С. 13-15.
6. Белоусова, І. А. Організація роботи облікового апарату як елемент облікової політики [Текст] / І. А. Белоусова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2004. – №1/27. – С. 17-21.
7. Партин, Г. О. Облікова політика та її вплив на фінансові результати діяльності підприємств [Текст] / Г. О. Партин, А. Г. Загородній // Фінанси України. – 2001. – №1. – С. 54-60.

РЕЗЮМЕ

Бойчук Татяна

Формирование учетной политики предприятия: цель, построение и сфера применения

Исследована сущность, цели и определены основные этапы формирования учетной политики предприятия. С целью повышения эффективности функционирования учетной политики предложены рекомендации по ее разработке и сфере применения.

RESUME

Boychuk Tetyana

Formation of an accounting policy of the company: purpose, construction and scope

The nature, purpose and main stages of the accounting policies of the company are investigated. The recommendations for the development of the efficiency of the functioning of accounting policy are proposed.

РОЛЬ ДОКУМЕНТООБІГУ У СТВОРЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ

У статті розглянуто значення раціонального документообігу для сучасного бізнесу та його організація на всіх стадіях обліку запасів. Визначені критерії ефективного документообігу. Запропоновано комплекс заходів щодо організації раціонального документообігу.

Ключові слова: запаси, документообіг, первинний облік, поточний облік, підсумковий облік, оперограми, сіткові графіки.

Сучасною тенденцією в Україні, як і за кордоном, є створення ефективної системи бухгалтерського обліку всіх активів підприємства, у тому числі запасів. Важливу роль у цьому відіграє документообіг, який повинен мінімізувати витрати робочого часу на обробку документів і тим самим підвищити ефективність бухгалтерського обліку. Таким чином, актуальним є створення ефективної системи документообігу на всіх стадіях обліку запасів.

Необхідність організації документообігу як складової бухгалтерського обліку досліджували Коваленко А. М. [2], Сопко В. В. та Завгородній В. П. [4]. Лишиленко А. В. [3] висвітлив не лише організацію документообігу, але й визначив критерії ефективного документообігу і його значення для підприємства. Бутинець Ф. Ф. [1] розглянув графіки документообігу як складові техніки ведення бухгалтерського обліку.

Таким чином, метою даної статті є вивчення ролі документообігу у створенні ефективної системи обліку запасів на підприємстві. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- з'ясувати значення раціонального документообігу для організації бухгалтерського обліку на підприємстві в сучасних умовах; розглянути організацію документообігу на всіх стадіях обліку запасів;
- визначити критерії ефективного документообігу;
- запропонувати комплекс заходів щодо організації ефективного документообігу на всіх стадіях обліку запасів.

На підприємстві, що має велику номенклатуру запасів повинен бути ретельно організований облік запасів. Джерелами інформації для обліку запасів є первинні документи постачальників (рахунки-фактури, накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні), документи складського обліку (прибутковий ордер, картки складського обліку, книга складського обліку, матеріальний звіт), документи цехів на відпуск матеріалів (накладні-вимоги на відпуск матеріалів, лімітно-забірні картки) [1]. Рух цих документів між різними службами на підприємстві вимагає впорядкування за допомогою організації системи документообігу. Документообіг можна визначити як шлях документа від створення до здачі в архів [3]. Таким чином, система ефективного документообігу на підприємстві має бути організована на стадії первинного, поточного та підсумкового обліку запасів.

На стадії первинного обліку запасів необхідно так організувати обліковий процес, щоб мінімізувати витрати коштів і часу на виконання робіт і прискорити рух

первинних документів з обліку запасів в бухгалтерію підприємства (рис. 1).

Комплекс заходів щодо створення ефективної системи документообігу розробляє бухгалтерія підприємства. Організаційні заходи узгоджуються з керівництвом підприємства і при необхідності з керівниками інших служб (завідувач складом, начальники цехів). Технічні заходи узгоджуються з головним бухгалтером. Результати організаційних (перелік робіт, відповідальних виконавців) і технічних заходів (оперограми руху первинних документів по обліку запасів) затверджуються керівником підприємства.

Поточний облік запасів характеризується обробкою великої кількості даних на всіх його операціях, тому для створення ефективного документообігу необхідно розробити та впровадити певні заходи (рис. 2).

Завершальною стадією облікового процесу на підприємстві є підсумковий облік. Ефективна організація документообігу на стадії підсумкового обліку запасів повинна забезпечити не лише заощадження часу і коштів на підготовку звітності, але й правильне її складання і надання у встановлені терміни, для чого використовують наступну схему (рис. 3).

Характерною особливістю підсумкового обліку є складання і надання різних форм звітності внутрішнім і зовнішнім користувачам. Для складання деяких форм потрібна узгоджена робота декількох підрозділів підприємства, для чого кожному зацікавленому працівнику надають виписку з графіку документообігу. У виписці зазначені документи або звіти, які необхідно підготувати, строки підготовки та у які підрозділи необхідно їх передати [3].

Таким чином, можна визначити основні критерії ефективного документообігу на всіх стадіях обліку запасів:

- документ повинен проходити через оптимальну кількість виконавців та підрозділів, які є користувачами відповідної інформації або обробляють документ;
- термін знаходження документа у кожному підрозділі повинен бути мінімальним;
- документообіг повинен бути раціональним, тобто етапи робіт та виконавці не повинні повторюватися;
- документообіг повинен спрощувати облікову роботу, забезпечити можливість її автоматизації;
- рух документів повинен бути організований таким чином, щоб посилювати контрольну функцію бухгалтерського обліку.

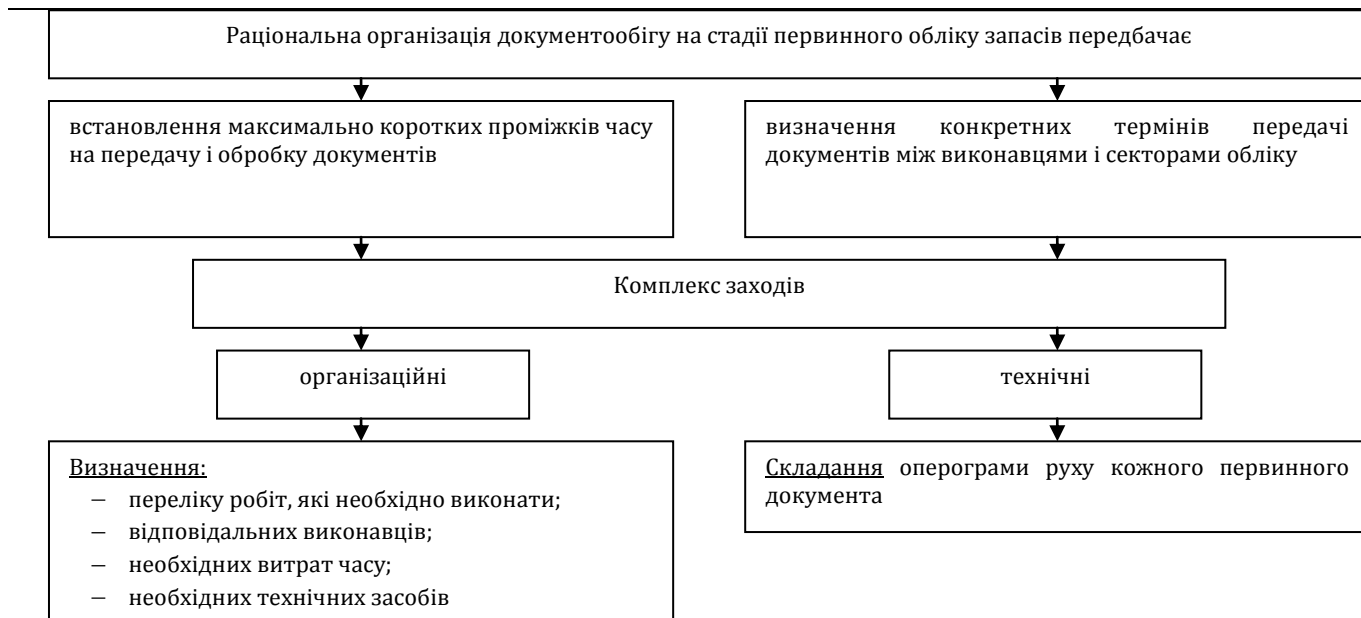

Рис. 1. Схема організації ефективного документообігу на стадії первинного обліку запасів

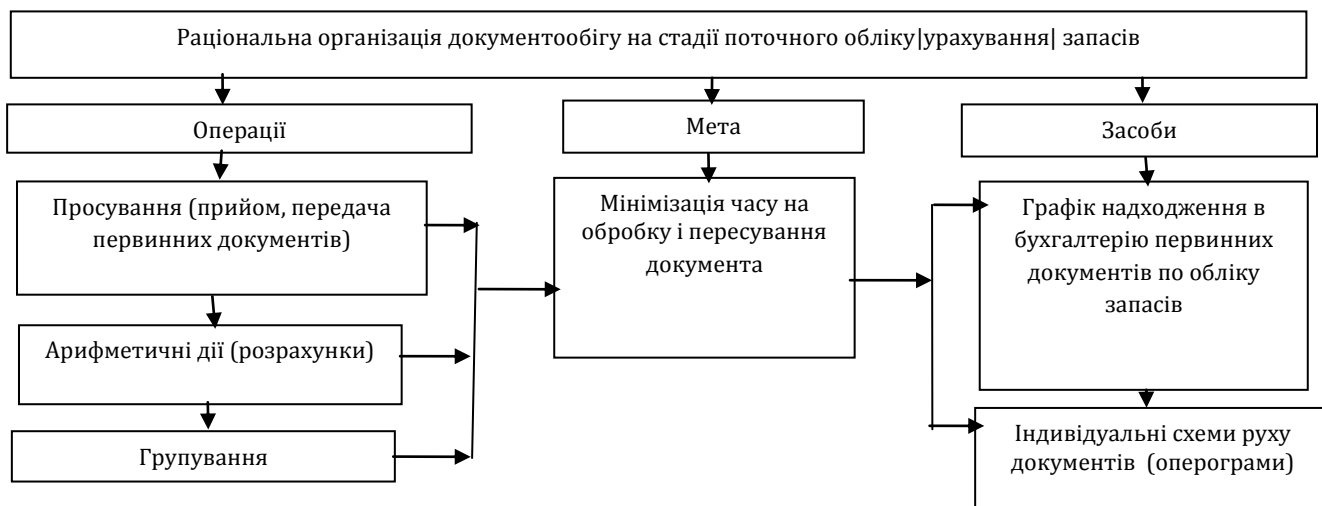

Рис. 2. Схема організації ефективного документообігу на стадії поточного обліку запасів

До документообігу можуть також залучатися самостійно розроблені підприємством документи. Для розробки внутрішніх документів спочатку вивчають схему руху первинних документів з обліку запасів (рис. 4).

Дослідимо рух внутрішніх документів з обліку запасів, розроблених підприємством самостійно. Спочатку відділ маркетингу розробляє річний план реалізації продукції та узгоджує його з відділом продажу. Керівник підприємства затверджує план продажу та направляє його начальнику виробництва, який перевіряє, чи дозволяють виробничі потужності виготовити стільки продукції та розраховує потребу у сировині. Потім план продажу надходить у фінансовий відділ для розробки календарного бюджету на закупівлю запасів та розрахунків з постачальниками. Далі план надходить у відділ постачання, який перевіряє місткість складів, чи є у постачальників відповідні запаси матеріалів для безперервного постачання на підприємство та узгоджує оптимальну ціну закупівлі. Після укладання договору відділ постачання на основі технологічної карти розробляє заявку на виготовлення продукції. Заввиробництвом розраховує, коли будуть потрібні матеріали та коли буде виготовлена продукція. Перший екземпляр заявки надходить до завідуючого складом для розрахунку, коли та скільки матеріалів буде потрібно перемістити зі складу сировини на виробничий

склад; другий екземпляр надходить у транспортний відділ для розробки листа маршрутизації та узгодження доставки з постачальником. Далі відділ постачання складає акт перевірки резервів на складі постачальника, у який щомісяця заносяться дані про фактичну кількість матеріалів для підприємства на складі постачальника. Потім відділ постачання розробляє аналітичний зведений документ за місяць, де вказують плани продажу продукції та постачання запасів, яка продукція знаходиться у незавершеному виробництві, кількість запасів на складі підприємства, наявність резерву запасів у постачальника. Даний документ показує реальні та плановані залишки запасів, рух матеріалопотоків, виконання або невиконання замовлень у певний строк. Останнім відділ постачання розробляє корегуючий документ для постачальника, в якому показують коригування резервів за період (відмінити, додати або залишити незмінним). На основі цих даних можна запропонувати наступну схему організації документообігу внутрішніх документів з обліку запасів, яка подана на рис. 5.

Наведений перелік внутрішніх документів з обліку запасів може уточнюватися (доповнюватися, або спрощуватися).

Від оперативності надходження документів залежить

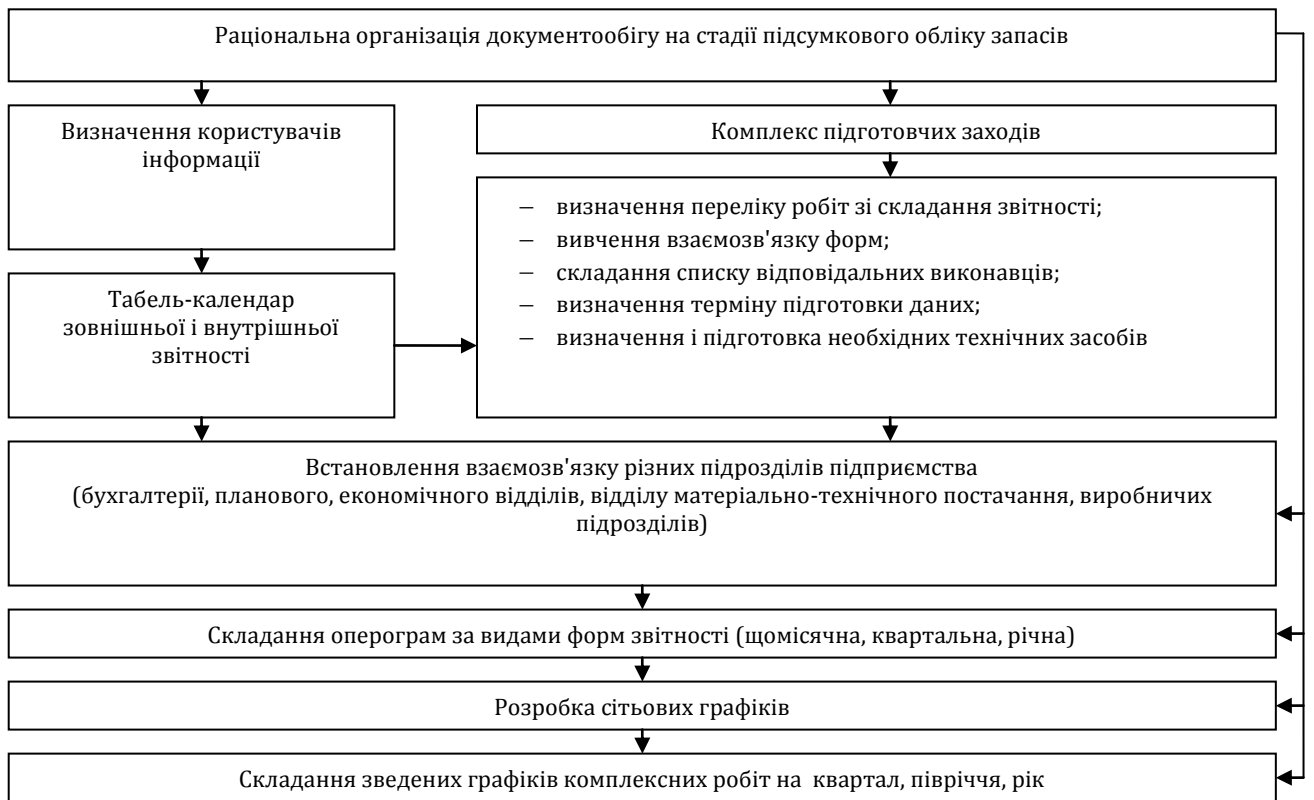

Рис. 3. Схема організації ефективного документообігу на стадії підсумкового обліку запасів

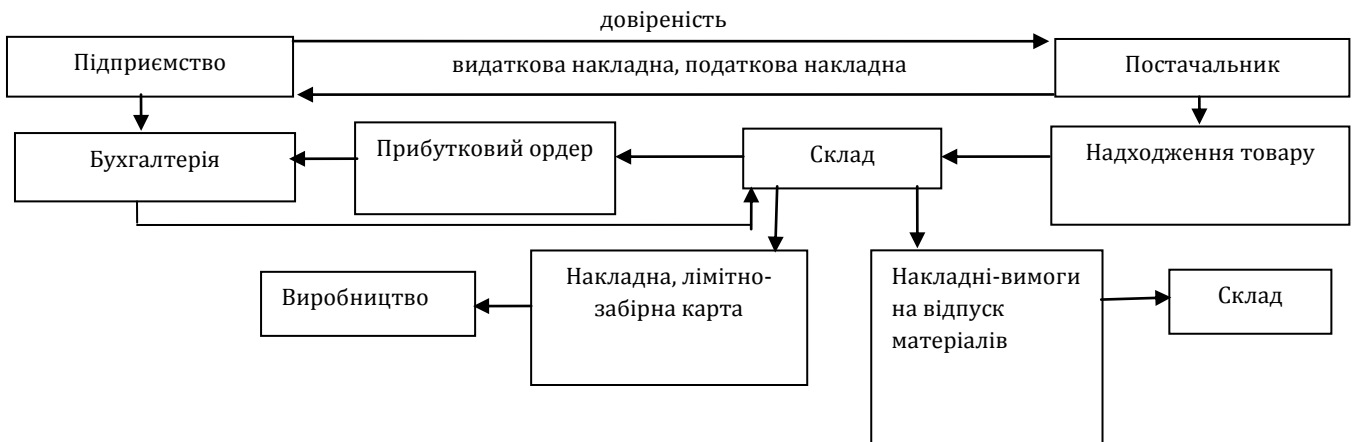

Рис. 4. Схема руху первинних документів по запасам

своєчасне прийняття рішень користувачами інформації. Для отримання своєчасної та корисної інформації, мінімізації витрат робочого часу на обробку документів і скорочення термінів їх пересування між окремими службами підприємства, повинен бути організований ефективний документообіг, який характеризується оптимальністю та високою швидкістю руху документів. Ефективний документообіг організують на кожній стадії обліку запасів із застосуванням оперограм, сіткових та зведених графіків. Підприємство може самостійно розробити внутрішні документи з обліку запасів та організувати систему їх документообігу. Для цього необхідно визначити первинні документи та дослідити

господарські процеси, у яких беруть участь запаси.

Запропонована система документообігу внутрішніх документів підприємства (річний план продажу продукції, календарний бюджет на закупівлю матеріалів, лист маршрутизації, акт перевірки резервів на складі постачальника, аналітичний зведений документ, коригуючий документ) дозволяє своєчасно отримати інформацію, що показує реальні та плановані запаси, рух матеріалопотоків, виконання або невиконання замовлень у певний строк.

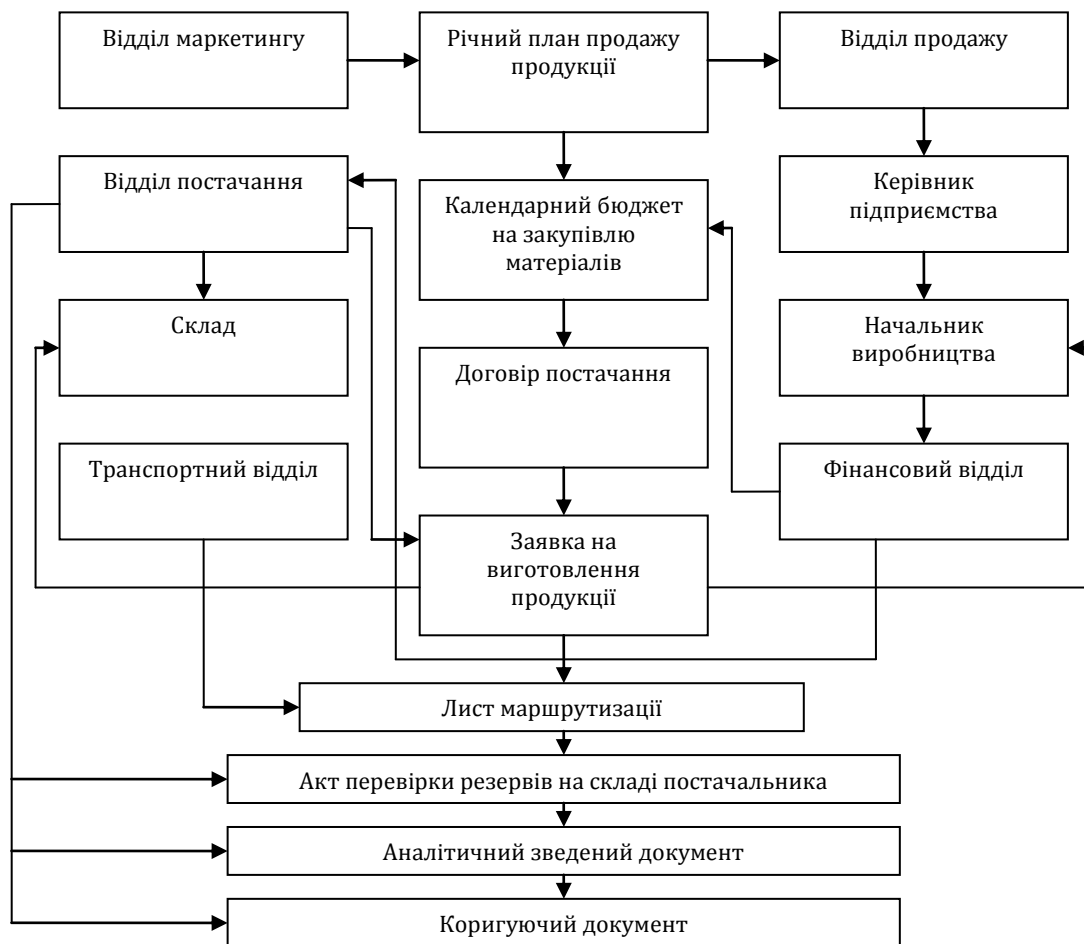

Рис. 5. Організація документообігу внутрішніх документів з обліку запасів

Список літератури

1. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] / За ред. Бутинця Ф. Ф. - Житомир: Рута, 2006. - 832 с.
2. Бухгалтерський облік в Україні. Від теорії до практики [Текст] : у 2 т. / За ред. А. М. Коваленко. - Дніпропетровськ: Баланс-клуб, 2010. - т.1 - 656с.
3. Лишilenко, А. В. Фінансовий учет [Текст] / А. В. Лишilenко. - К: Центр учебной литературы, 2007. - 599 с.
4. Сопко, В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу [Текст] / В. Сопко, В. Завгородній. - К. : КНЕУ, 2000. - 258 с.

РЕЗЮМЕ

Бурдюг Наталья

Роль документооборота в создании эффективной системы учета запасов

В статье рассмотрено значение рационального документооборота для современного бизнеса, организация документооборота на всех стадиях учета запасов. Определены критерии эффективного документооборота. Предложен комплекс мероприятий по организации рационального документооборота.

RESUME

Burdyug Nataliya

A role of a workflow in creation of the effective system of account of supplies

The importance of rational workflow for modern business, organization of workflow at all stages of account of supplies are considered. The criteria of effective workflow are determined. The complex of measures for organization of rational workflow is offered.

ОГЛЯД КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ОЗНАК ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У статті проведено класифікацію програмних продуктів автоматизації бухгалтерського обліку. Розглянуто функціональне призначення та технічні можливості інформаційних систем.

Ключові слова: програмне забезпечення бухгалтерського обліку, класифікація програмних продуктів, комп'ютерні системи, автоматизація бухгалтерського обліку.

Функціонування на підприємстві ефективної інформаційно-аналітичної системи є об'єктивною необхідністю. Це зумовлено, насамперед, зростанням значення якісного інформаційного обслуговування процесу управління господарською діяльністю та прискоренням розвитком сучасних комп'ютерних технологій.

У даний час на світовому ринку програмного забезпечення бухгалтерського обліку пропонується безліч програм різних виробників. Перейти від використання однієї програми до іншої буває інколи досить складно. Ще складніше пристосуватися до відмінностей у правилах налаштування програм на особливості облікової політики конкретного підприємства.

Проте, не дивлячись на істотні відмінності в порядку застосування різних програм, усі вони засновані на єдиному підході до вирішення задач бухгалтерського обліку, яка зводиться до того, щоб на підставі даних первинних документів скласти записи про господарські операції, обчислити обороти та залишки по відповідних рахунках і, як результат, скласти фінансову звітність.

Нові технології потребують нових організаційних структур. Потрібна гармонізація комп'ютерних технологій і технологій організації бізнесу.

На сьогоднішній день єдиної, загальноприйнятої класифікації фінансово-економічних програм не існує. Розвиток і застосування комп'ютерних систем потребує комплексної класифікації, яка б відповідала вимогам системного аналізу. Вона допомогла б користувачеві правильно орієнтуватися не тільки у виборі того чи іншого програмного продукту, але і в його практичному застосуванні.

Із впровадженням комп'ютерних інформаційних облікових систем, що ґрунтуються на сучасних інформаційних технологіях, бухгалтери та управлінці отримують численні переваги і виграє підприємство загалом. Проте проблема створення або впровадження таких систем на підприємстві є однією з найскладніших. Першим кроком для порівняння можливостей існуючих програмних продуктів є їх класифікація. Це дуже важливий етап. Тільки після розподілу програмного забезпечення за певними критеріями на групи можна формулювати вимоги до програм та порівнювати їхні функціональні можливості.

З розвитком науково-технічного прогресу в обліку почала застосовуватись комп'ютерна техніка - ефективний інструмент підвищення продуктивності праці у роботі з інформацією. Проте наукових публікацій з проблем теорії, методології і практики автоматизації обліку недостатньо. До найбільш змістовних можна віднести праці М. Ф. Кропивка,

В. І. Завгороднього, С. В. Івахненкова, А. М. Кузьмінського, М. Ф. Огійчука та інших.

У середині 90-х років минулого століття питанням класифікації та порівняння програмного забезпечення для бухгалтерії була присвячена низка публікацій В. Шайгородського [8]. В основі його класифікації лежить критерій способу реалізації у програмах бухгалтерських функцій. Програми поділяють на такі, які дають змогу вводити господарські операції до Журналу операцій за шаблонами, і такі, що мають можливість тільки "ручного" введення бухгалтерських записів.

А. Савченко та В. Білошапка [3], В. Брага [1] класифікували програми за розміром підприємств, де вони використовуються, виділяючи при цьому програми комплексної автоматизації бухгалтерського обліку для малого бізнесу, комплексної автоматизації великих підприємств, та програми автоматизації окремих ділянок обліку.

В. Новоженев [7] поділяв програми за місцем створення на: написані користувачем, розроблені штатними програмістами підприємства, створені за замовленням у спеціалізованій комп'ютерній фірмі, універсальні (масові) бухгалтерські програми.

А. Волобуєв, В. Мітенко класифікували програми за призначенням та способом реалізації бухгалтерських функцій [2].

Підходи до класифікації програмних продуктів можуть бути згруповані таким чином.

1. Програми, призначені і створені для роботи в різних операційних середовищах. Залежно від цього вони поділяються на бухгалтерські програми під DOS, Windows 3.0, Windows 3.11, Windows 95, Windows NT, OS/2.

2. За ступенем автоматизації програми можна розподілити за наступними основними категоріями: вузькоспеціалізовані програми, спеціалізовані, універсальні (комплексні системи).

3. Програми, призначені і створені для роботи в різних галузях: бюджетні організації, промисловість, будівництво, сільське господарство.

4. Розмір організації, специфіка бухгалтерського обліку на тому або іншому підприємстві також накладають свій відбиток при створенні АРМ. В цьому відношенні всі бухгалтерські програми можуть бути розділені на наступні категорії: для малих, середніх і великих підприємств.

5. Наявність макромови і ступінь її розвитку в цілях адаптації програмного продукту до умов функціонування виробництва і законодавчої бази, що змінюються.

6. Наявність сервісних можливостей адаптації програми до законодавства, що змінюється, до структури

виробництва і т. п.; відсутні або недостатньо розвинені засоби, що дозволяють вносити зміни, здійснювати настройки самим користувачем, не змінюючи при цьому програми.

С. Івахненко пропонує таку класифікацію програмних продуктів для бухгалтерії [4, с. 57]:

- за способом створення: написане штатним програмістом підприємства, створене (адаптоване) на замовлення, універсальне (коробкове);
- за об'єктами обліку: домашня бухгалтерія і приватні підприємці, малі підприємства, середні підприємства, великі підприємства, багатогалузеві корпорації;
- за способом реалізації у програмах обліково-реєстраційних функцій: програми, у яких перевага надається безпосередньому введенню операцій/записів та програми, у яких перевага надається введенню операцій за шаблонами (документами);
- за комплексністю виконуваних функцій: інтегровані програми зведеного обліку, окремі АРМ, комплекси пов'язаних АРМ;
- за призначенням: програми для ведення бухгалтерського обліку, фінансово-аналітичні системи, програми для автоматизації управлінської діяльності, що містять модуль бухгалтерського обліку, програми для формування звітності, правові бази даних.

Пропоновані на ринку програмні засоби можна розділити за виконуваними функціями на три великі групи:

- програми, що реалізують функції фінансового (синтетичного) обліку і формування фінансової звітності. До них відносять такі пакети прикладних програм як: "Фінанси без проблем" (фірма "Хакерт-дизайн" м. Маріуполь); "Міні-бухгалтерія" (фірма "1С" м. Москва); "Бухгалтерія малого підприємства" (фірма "Фори" м. Москва);
- програми, які комплексно реалізують функції фінансового і управлінського обліку на малому підприємстві. Такі програми дозволяють виконувати більше функцій і створювати повністю автоматизовану бухгалтерію. До цієї групи належать: "Електронна бухгалтерія" (фірма "ІНФІН" м. Москва); "ФІНЕКО" (АТ "АВЕР" м. Москва); "Комплексна планово-економічна і бухгалтерська система" (фірма "Ком-Тех+" м. Москва); "Бухгалтерія без проблем" (фірма АСВП м. Москва).
- програми, які реалізують функції окремих ділянок обліку, переважно управлінського (облік основних засобів, облік оплати праці, облік матеріальних цінностей тощо) для середніх і великих підприємств.

Перші дві групи програм призначено для малих підприємств, які характеризуються невеликими об'ємами робіт по веденню бухгалтерського обліку. На цих підприємствах основний об'єм робіт припадає на ведення рахунків бухгалтерського обліку і формування звітності, тобто ведення фінансового обліку, а на управлінський облік витрачається менше часу.

Отже, для формування на підприємствах структури класифікації програмного забезпечення для бухгалтерії, пропонуємо систему, яка передбачає групування програмного забезпечення за певними ознаками (табл. 1).

Дана класифікація дозволяє об'єктивно порівняти функціональні можливості бухгалтерських програм.

Жодний програмний продукт, розроблений на підприємстві його власними програмістами, не може бути досконалим, оскільки він створювався на одному підприємстві та не пройшов випробування і тестування на різних підприємствах. Однак придбані тиражні

програмні продукти теж мають такий недолік, незважаючи на те, що їх розробляє команда досвідчених програмістів, адже саме через універсальність такі бухгалтерські програми не здатні забезпечити ефективну комп'ютеризацію обліку на конкретному підприємстві. Оптимальним є підхід, за якого підприємство купує готовий програмний продукт та замовляє весь комплекс послуг із налагодження та впровадження.

Для керівників вітчизняних підприємств актуальним буде програмне забезпечення за прийнятну ціну, яке дозволяє експортувати дані з облікових програм; оснащено українським інтерфейсом, необхідними довідковими матеріалами та має демонстраційну версію; не вимагає спеціальних навичок і знань з програмування.

Список літератури

1. Брага, В. В. *Компьютеризация бухгалтерского учета [Текст] : учеб. пособие для вузов / В. В. Брага. - М., 1996. - 214 с.*
2. Волобуев, А. П. *Выбор бухгалтерских программ на основе их классификаций [Текст] / А. П. Волобуев, В. Ф. Мищенко // Бухгалтерский учет. - 1997. - № 4. - С. 96-98.*
3. Савченко, А. И. *Конкурс бухгалтерских программ [Текст] / А. И. Савченко, В. И. Белошапка // Компьютеры + Программы. - 1994. - № 1 (9). - С. 66-69.*
4. Івахненко, С. *Класифікація програмного забезпечення обліку і контролю [Текст] / С. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. - №7. - 2006. - С. 55-65.*
5. Соколов, Д. В. *Юбилейный конкурс бухгалтерских программ [Текст] / Д. В. Соколов // Мир ПК. - 1996. - № 1. С. 112-118.*
6. Соколов, Я. В. *Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней [Текст] : учеб. пособие для вузов / Я. В. Соколов. - М., 1996. - 638 с.*
7. Повоженов, В. *Опыт старта на рынке бухгалтерских программ по бухгалтерскому учету [Текст] / В. Повоженов // Все о бухгалтерской учете. - 1994. - № 4. - С. 22.*
8. Шайгородский, В. *Сравнительный анализ возможностей бухгалтерских программ [Текст] / В. Шайгородский // Все о бухгалтерском учете. - 1996. - № 27. - С. 30.*

РЕЗЮМЕ

Власюк Светлана

Обзор классификационных признаков программных продуктов автоматизации бухгалтерского учета

В статье проведена классификация программных продуктов автоматизации бухгалтерского учета. Рассмотрены функциональное назначение и технические возможности информационных систем.

RESUME

Vlasyuk Svitlana

Review of classification features of software products of automate accounting

The classification of software automation of accounting is given. The functional and technical capabilities of information systems are examined.

Таблиця 1. Характеристика основних класів бухгалтерського програмного забезпечення

Клас	Функціональне призначення	Можливості інформаційних систем	Програмні продукти
Міні-бухгалтерія	Малий бізнес	<ul style="list-style-type: none"> – ведення синтетичного і аналітичного обліку; – введення і обробка бухгалтерських записів; – формування первинних документів і фінансової звітності. 	<p>“Міні-бухгалтерія” “Бухгалтерія малого підприємства” “Фінанси без проблем”</p>
Інтегрована бухгалтерська система	Малий і середній бізнес	<ul style="list-style-type: none"> – ведення всіх основних облікових функцій і розділів бухгалтерського обліку. 	<p>“Вітрило”, “Інфософт”, “Інотек”, “Модуль Пі”.</p>
Бухгалтерський конструктор	Малий і середній бізнес	<ul style="list-style-type: none"> – ведення всіх основних облікових функцій у великій бухгалтерії можливий при здійсненні відповідних налаштувань 	<p>”1С”, “Інформатик”, “Аквілон”, “Порт”.</p>
Бухгалтерський комплекс	Середній і великий бізнес	<ul style="list-style-type: none"> – аналітичний облік у натурально-вартісному виразі і аналітичний облік з розгорненим відзеркаленням залишків; – можливість одночасної роботи з АРМ декількох користувачів; -може мати елементи управління, аналізу, збуту, виробничого обліку і т. п. 	<p>“Інтелект-Сервіс”, “Авер”. “Аргос”, “Інфософт”</p>
Бухгалтерія-Офіс	Середній і великий бізнес	<ul style="list-style-type: none"> – функціонально повна підсистема бухгалтерського обліку; – підсистеми управління, діловодства і планування; – елементи аналізу і підтримки ухвалення рішення і т. д. 	<p>“Електронна бухгалтерія” “Фінеко” “Комплексна планово-економічна і бухгалтерська система” “Бухгалтерія без проблем” “Суперменеджер”</p>
Системи “еккаунт кутюр”	Великий бізнес	<ul style="list-style-type: none"> – індивідуальна настройка під кожного клієнта; – навчання, введення в експлуатацію; – обов’язковий подальший супровід (підтримка); – додаткові послуги з методичної підтримки. 	<p>“Ост-ін”, “БИТИЙ”. “Никософт”, “Екософт”</p>
Фінансово-аналітичні системи	Банківська і біржова сфера	<ul style="list-style-type: none"> – можливість аналізу і оцінки окремих показників виробничий-фінансового стану об’єкта, підприємства по різних методиках і визначення тенденцій його зміни; – економічний аналіз діяльності об’єкта дослідження, прогноз; – відповідність методик аналізу і оцінки міжнародним стандартам, можливість порівняння показників діяльності вітчизняних і зарубіжних фірм. 	<p>„ИНЗК-АФСП” „ИНЗК-Аналитик”, „Audit Expert”, „Експресс-анализ финансового состояния предприятия”</p>
Системи “Облік в міжнародних стандартах”	Аудиторські фірми міжнародного рівня	<ul style="list-style-type: none"> – підтримка як вітчизняних, так і західних стандартів обліку і звітності; – підтримка декількох мов і валют, найбільш поширені форми внутрішньофірмової звітності. 	<p>“Моноліт-інфо” фірма “Інотек” з її системою “Облік в міжнародних стандартах”</p>
Правові системи і бази даних	Будь-які фірми	<ul style="list-style-type: none"> – зберігання і регулярне оновлення збірок нормативних документів; 	<p>“Консультант Плюс”, “Гарант-Сервіс”, “Кодекс”, “Консультант-Бухгалтер”.</p>
Корпоративні системи (системи управління)	Великі підприємства, із складною організаційно-виробничою структурою	<ul style="list-style-type: none"> – функціонально повна підсистема бухгалтерського обліку із можливістю використання різних міжнародних стандартів; – підсистеми оперативного, виробничого обліку, обліку кадрів; – різні підсистеми управління, діловодства і планування, аналізу і підтримки ухвалення рішень та ін. 	<p>R/3 Skala 5 Oracle Application Baan-IV</p>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКУ

У статті проаналізовано окремі аспекти поняття «капітал» банку та виконуваним ним функції. Особливу увагу звернено на проблеми достатності капіталу банку. Висвітлено фактори, які зумовлюють достатність капіталу, та виникнення відповідних ризиків. Досліджено основні джерела нарощування власного капіталу банку.

Ключові слова: капітал, банківський капітал, власний капітал, достатність капіталу, фінансова стійкість, ризик, капіталізація.

Світова фінансова криза показала, що навіть найбільші українські банки, що виконують усі вимоги НБУ, зазнають збитків. Якщо звернутися до міжнародного досвіду, то можна прийти до висновку, що стійкість банківської системи в цілому та кожного окремого банку залежить в значній мірі від розміру власних коштів (капіталу).

Природа капіталу тісно пов'язана із економічною сферою його вияву, тому, будучи носієм результату економічних відносин суб'єктів фінансово-господарської діяльності, капітал банку виступає об'єктом власності, розпорядження і фінансового управління [5, с. 95]. Тому можна зробити висновок, що банківський капітал є показником, що характеризує платоспроможність, кредитоспроможність, фінансову стійкість і самостійність банківської установи (рис. 1). Вплив банківського капіталу на діяльність комерційного банку). Саме величина власного банківського капіталу є головним критерієм під час оцінки суспільством міцності, надійності, масштабності банку в сучасних умовах. Тому власний капітал виступає не лише джерелом проведення активних операцій, а й інструментом зміцнення довіри з боку клієнтів до банківської системи в цілому.

Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Основні засади забезпечення банків власним капіталом і його роль у формуванні фінансових ресурсів досліджували такі зарубіжні вчені: Ю. Бабичева, Е. Гіл, А. Казак, Р. Коттер, Т. Кох, І. Лаврушин, Е. Рід, П. Роуз та ін.

Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням проблем, пов'язаних із категорією «власний капітал», особливої уваги заслуговують праці М. Алексеєнко, А. Вожжова, О. Васюренко, І. Гуцала, А. Мороза, І. Зарицької та ін.

Під власним капіталом банку слід розуміти спеціально створені фонди і резерви, призначені для забезпечення його фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків, які перебувають у користуванні банку протягом всього періоду його функціонування [1, с. 91]. У законі України «Про банки і банківську діяльність» у ст. 2 наведено визначення різновидів банківського капіталу [3].

Власний капітал у банківській діяльності має дещо інше функціональне навантаження, аніж в інших сферах підприємництва. Це чітко простежується через виконуваним власним капіталом банку функції (захисна, оперативна, регулювальна) [4, с. 50]. Основна функція банківського капіталу - захисна, саме тому його якість має бути високою, а сам капітал – реальним. Капітал дозволяє банку продовжувати фінансові операції навіть у випадку

виникнення великих непередбачуваних витрат. Для фінансування подібних витрат існують спеціальні резервні фонди, що включені у власний капітал, а при масових неплатежах клієнтів за позиками використовується частина акціонерного капіталу. Проведені окремими вченими дослідження із використанням методів екстраполяції тенденції (тренду) дають змогу стверджувати, що при збереженні нинішніх темпів зростання активів та капіталу в 2010 р. банківська система України матиме недостатній обсяг капіталу – не виконуватиметься норматив Н2 адекватності регулятивного капіталу, а відповідно зменшаться банківські інвестиції в економіку.

Процес нарощування банківського капіталу не повинен мати стихійний характер. Він є чітко контрольованим з боку НБУ, який створює для цього сприятливе нормативно-правове та фінансове середовище: стимулювання процесів консолідації у банківському секторі України; контроль за формуванням резервів, що, у свою чергу, впливає на якість капіталу банку; підвищення вимог до мінімального рівня регулятивного капіталу.

Існує думка, що до 2008 р. капітал банки збільшували, щоб нарощувати видачу кредитів. У 2008-2009 роках власники банків викладали гроші з власної кишені, щоб виконувати вимоги НБУ [6] і врятувати свої установи від банкрутства. Проте фінансова криза досить негативно позначилась на діяльності банків, які практично використовують залучений капітал. Це в першу чергу, викликано досить негативною політикою керівництва держави відношень до національної банківської системи. По-друге, керівництво банків ще недостатньо готове до прийняття кардинальних рішень в умовах кризи, особливо на її початковому етапі. Варто зазначити, що лише через півроку від початку кризи почались прийматись рішення щодо стабілізації банківської системи, як на рівні уряду, так і відповідні заходи на рівні керівництва банків.

Щоб якісно оцінити власний капітал банку, необхідно звернути увагу на його достатність. Визначення достатності капіталу банківської установи відіграє значну роль, і не лише для оцінки окремо взятого конкретного банку, а й для того, щоб можна було визначити надійність усієї вітчизняної банківської системи. Національний банк України постійно повинен аналізувати достатність капіталу з метою прийняття правильних рішень щодо запровадження структурних змін у банківській системі. Це може стосуватись як реорганізацій окремих банків, так і злиття банківських установ, а також розширення мережі нових філій. Кількісні параметри достатності капіталу

Рис. 1. Вплив банківського капіталу на діяльність комерційного банку

характеризують відповідні коефіцієнти, а до якісних факторів відносяться такі, як: стан ліквідності банківської установи, професійність та підготовленість керівництва банку, якісна структура активів, а також прибутковість банку. Основні принципи оцінювання капіталу на основі ризиків визначаються за міжнародними стандартами, які були розроблені Базельським комітетом і затверджені ще у липні 1988 року. Ці принципи визнаються міжнародною банківською системою і використовуються багатьма країнами при визначенні рівня власного капіталу. Разом із цим, вважаємо за необхідне враховувати деякі особливості функціонування українських банків, а саме:

- недостатній розвиток фондового ринку не дозволяє банкам мати в обороті у великих об'ємах такі фінансові інструменти, як кумулятивні та не кумулятивні акції, безстрокові та привілейовані преференціальні акції, субординовані позики та ін., які набули широкого розповсюдження в індустріально розвинених країнах;
- у розрахунок основного капіталу включено резерв по акціях дочірніх структур;
- прибуток поточного року і створені у цьому ж році фонди включаються до розрахунку основного капіталу лише за умови наявності аудиторського висновку.

Базельська угода базується на визначенні структури капіталу та врахуванні кредитного ризику активів та позабалансових зобов'язань. Зв'язок капіталу та кредитного ризику зумовлений, насамперед, здатністю капіталу нейтралізувати втрати через неплатоспроможність позичальників. Основні стандарти угоди є спільними для всіх банківських установ, що приєдналися до неї, а органи регулювання кожної країни мають право самостійно встановлювати коефіцієнти ризику активів та визначати деякі складові капіталу. Базельською угодою передбачено врахування кредитного ризику, пов'язаного з різними видами активів і позабалансових зобов'язань банку. Для розрахунку активів, зважених за ризиком, кожний вид балансових активів банку множиться на коефіцієнт ризику, який відображає ймовірність втрат за цим видом банківських активів. Кожний елемент позабалансових зобов'язань також зважується на відповідний коефіцієнт ризику. Суму

всіх активів і позабалансових зобов'язань з урахуванням рівня ризиків називають сукупними активами, зваженими за ризиком. Міжнародною угодою пропонується шкала коефіцієнтів ризику, які можуть бути використані без змін або скориговані залежно від економічної ситуації конкретної країни. Базельська угода стала кроком уперед на шляху стабілізації міжнародної фінансової системи та зростання банківського капіталу [7, с. 27].

Отже, необхідно постійно оцінювати капітал банку та визначати його достатність для ефективної роботи як на сучасному етапі так і у перспективі. Для отримання вичерпної оцінки капіталу банківської установи необхідно враховувати цілу низку факторів, як кількісних, так і якісних. Таким чином, величина капіталу окремого банку залежить від ризиків, які проявляються у даному банку і знаходяться у процесі нагляду. Коефіцієнт достатності капіталу банківської установи на основі оцінки ризиків визначається відношенням суми капіталу банку до суми активів, скорегованих на ризики. До таких активів відносяться як балансові активи, так і позабалансові статті, розподілені у відповідності із ступенем, наявного їм кредитного та інших ризиків.

Важливо постійно приділяти особливу увагу діяльності банку та фінансовому стану його власників, адже вони мають безпосередній та значний вплив на стан банку, напрями його діяльності та капіталізацію.

Головною передумовою фінансової надійності виступає збільшення власного капіталу, яке банки можуть проводити за рахунок зовнішніх джерел, а саме:

- емісії акцій;
- емісії боргових зобов'язань;
- продажів активів, оренди нерухомості.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що на сучасному етапі доцільно вжити наступні заходи:

- залучення до банків додаткового акціонерного капіталу на основі додаткових емісій акцій або внесків власників чи засновників банків;
- розроблення банками планів підвищення рівня капіталізації із використанням додаткових джерел залучення коштів як на внутрішніх, так і на зовнішніх фінансових і грошових ринках;
- залучення банками стратегічних інвесторів

поліпшення якості капіталу та забезпечення достатнього рівня покриття ним ризиків, що приймаються банками у тому числі вдосконалення структури капіталу;

– стимулювання капіталізації прибутку в банках, зокрема шляхом удосконалення оподаткування та дивідендної політики;

– удосконалення методик розрахунку регулятивного та економічного капіталу з урахуванням вимог II Базеля.

Насамперед необхідно стимулювати приплив капіталів у банки за рахунок активного залучення коштів акціонерів, у тому числі портфельних інвесторів. Банкам слід активніше працювати у напрямі залучення зовнішніх (вихід на IPO) та внутрішніх запозичень. Для реалізації цього необхідна більша прозорість діяльності, варто розкривати інформацію про власників та отримувати інвестиційні рейтинги [3, с. 13].

У умовах потреби у збільшенні банківського капіталу і зростання інфляції доцільним є надання дозволу зборам акціонерів банку спрямовувати прибуток повністю або частково на збільшення статутного капіталу, без справляння із цих сум податків. Оподаткувати їх потрібно при продажі акцій чи паїв банку в установленому порядку. Цей механізм дозволить посилити зацікавленість власників банку у спрямуванні прибутків на поповнення статутного капіталу.

Важливими є також заходи зі спрощення процедури реєстрації додаткової емісії акцій банків [8, с. 114].

Проблема збільшення капіталу за рахунок емісії акцій пояснюється відсутністю розвиненого фондового ринку в Україні. Недоліком цього методу можна вважати зниження рівня контролю за банківською установою.

Підкреслимо, що без законодавчого обмеження величини власного капіталу банку, розміщеного в активи, що є відносно вільними від ризику, значення показника достатності власних коштів (капіталу) банку майже завжди залишається завищеним.

Стабілізація та подальший розвиток банківської системи тісно пов'язані з нарощенням капіталу. Він може зростати не лише за рахунок власних джерел, а й у результаті реорганізації банків шляхом їх злиття чи приєднання, створення банківських об'єднань та їх входження до промислово-фінансових груп.

Таким чином, основними напрямками капіталізації вітчизняних банків є нарощування статутного капіталу банку, зростання прибутку та підвищення ринкової вартості акцій.

Якість управління банківською установою, досвідченість, професіоналізм, компетентність та обізнаність, передбачливість керівництва банку є чи не найважливішим чинником щодо визначення достатності капіталу. Ефективне, чітке та надійне керівництво банківською установою дає можливість забезпечити належне запровадження ефективних методів роботи, систем внутрішнього контролю та аудиту, чітке виконання внутрішніх положень та інструкцій. Звичайно, якщо управлінський персонал банку, особливо вищого рангу, є некомпетентним, непрофесійним, то він не здатний вміло управляти, здійснювати належний нагляд, забезпечувати запровадження новітніх технологій, вдосконалювати систему надання банківських послуг на рівні сучасних вимог, а це, у свою чергу, призведе до погіршення стану та структури капіталу банку.

Список літератури

1. Банківські операції [Текст] : підручник / за ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської, О. Г. Кореневої. – К.: Знання, 2007. – 796 с.
2. Довгань, Ж. Капіталізація банківської системи України [Текст] / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України - 2008. - №11. - С. 10-14.
3. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
4. Алексеєнко, М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики [Текст] : монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276с.
5. Козоріз, М. А. Основні напрями підвищення рівня капіталізації і ліквідності банківських установ [Текст] / М. А. Козоріз, І. М. Лис // Регіональна економіка. – 2009. - №2. - С. 95-102.
6. Попередні підсумки діяльності банків України на 01.01.2010 (за даними щоденного балансу) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/Publication/bank_sup/Results/2010/01012010htm.
7. Примостка, Л. Методи оцінювання вартості та визначення достатності банківського капіталу [Текст] / Л. Примостка // Фінансовий ринок України. – 2008. - №10; - С. 27-29.
8. Савлук, С. М. Стимулювання нарощування власного капіталу банків [Текст] / С. М. Савлук // Фінанси України. – 2009. - №2. – С. 111-117.

РЕЗЮМЕ

Гайдай Валентина

Особенности определения достаточности капитала банка

В статье проанализированы некоторые аспекты понятия «капитал» банка и выполняемые им функции. Особое внимание уделено проблеме достаточности капитала банка. Отражены факторы, которые обуславливают достаточность капитала и возникновения соответствующих рисков. Исследованы основные источники наращивания собственного капитала банка.

RESUME

Gayday Valentyna

Features of determining the capital adequacy of the bank

Certain aspects of a bank's "equity capital" and its functions are analyzed. Particular attention is paid to the capital adequacy of the bank. The factors which stipulate the adequacy of capital and origin of the proper risks are reflected. Basic sources of the bank equity capital increase are investigated.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ ВАРТОСТІ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

Розкриваються окремі проблеми відображення в обліку та звітності біологічних активів, відповідно до Національних стандартів бухгалтерського обліку.

Ключові слова: біологічні активи, справедлива вартість, активний ринок, амортизаційні відрахування, сільськогосподарський актив, проміжний баланс.

Реформування системи бухгалтерського обліку є складовою частиною заходів, орієнтованих на впровадження економічних відносин ринкового спрямування. Головне завдання трансформації національної системи бухгалтерського обліку полягає у прискоренні процесу її приведення у відповідність з вимогами ринкової економіки та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, надання суб'єктам господарювання можливостей визначати межі та форми внутрішньовиробничого (управлінського) обліку.

Одним із таких етапів є впровадження з 1 січня 2007 року Міністерством фінансів України Положень (стандартів) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" [5], а також Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів [3]. У той же час, зазначеними нормативними актами запропоновано абсолютно новий порядок обліку в сільському господарстві, у зв'язку з чим з'явилася низка невирішених методологічних і практичних питань, пов'язаних з веденням обліку біологічних активів, зокрема з організацією оцінки біологічних активів.

Дослідженнями розвитку теорії і практики обліку в сільському господарстві займаються вітчизняні та закордонні вчені Ф. Ф. Бутинець, М. Я. Дем'яненко, Т. Джексон, К. Друри, В. М. Жук, Н. С. Золотарьова, Г. Г. Кірейцев, Б. В. Мельничук, В. Б. Моссаковський, М. Ф. Огійчук, П. Т. Саблук, Я. В. Соколов, Л. К. Сук, П. Л. Сук та інші. Аналіз цих публікацій дає підстави стверджувати, що на даний час ще залишаються мало вивченими питання оцінки біологічних активів.

Метою статті є зробити аналіз методологічних аспектів оцінки довгострокових біологічних активів у відповідності з вимогами П(С)БО "Біологічні активи" і Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів та обґрунтувати пропозиції щодо їх удосконалення для використання у практичній діяльності сільськогосподарських підприємств.

Сільськогосподарські підприємства України потребують широкого залучення інвестицій, тому поряд з витратним підходом до відображення активів в бухгалтерському обліку доцільно застосувати і методологію вартісної оцінки. У прийнятому П(С)БО 30 "Біологічні активи" такі підходи до обліку сільськогосподарської діяльності та оцінки біологічних активів визначені.

Ввести грошову оцінку майна, намагались ще на початку ХХ століття, а саме 13 липня 1918 р. ЦВК РРФСР видав Основні положення з обліку майна, відповідно до яких вводилася грошова оцінка всіх видів майна, яку необхідно здійснювати за ринковими цінами на момент

інвентаризації; якщо ж комісія не виявить таких, що оцінюються за ринковими цінами, то можлива оцінка за собівартістю [1].

Одним із найскладніших питань в сучасному обліку є оцінка біологічних активів та сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю. Згідно П(С)БО 30 "Біологічні активи" щодо вартості біологічних активів існують наступні тлумачення: п. 10. – "Біологічні активи відображаються на дату проміжного і річного балансу за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу"; п. 9. – "Додаткові біологічні активи при первісному визнанні оцінюються за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. Первісне визнання додаткових біологічних активів відображається у тому звітному періоді, у якому вони відокремлені від біологічного активу"; п. 14. – "За відсутності активного ринку визначення справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції здійснюється за останньою ринковою ціною операції з такими активами (за умови відсутності суттєвих негативних змін у технологічному, ринковому, економічному або правовому середовищі, у якому діє підприємство) та ринковими цінами на подібні активи, скоригованими з урахуванням індивідуальних характеристик, особливостей або ступеня завершеності біологічних перетворень активу, для якого визначається справедлива вартість ...".

У п. 10 П(С)БО 30 "Біологічні активи" та п. 5 Методичних рекомендацій вказано, що біологічні активи на дату проміжного і річного балансу відображаються за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу.

Справедлива вартість – це сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. Але визнання справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції ґрунтується на цінах активного ринку (п. 13-16 П(С)БО 30 "Біологічні активи"), які складно визначати для сільськогосподарських підприємств.

Стосовно принципу історичної собівартості, то пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво. На нашу думку, даний принцип можна не порушувати, відобразивши окремо на рахунках 9 класу Плану рахунків коригування зміни вартості біологічних активів.

Зміст п. 5 Методичних рекомендацій передбачає складну методику визначення справедливої вартості довгострокових біологічних активів на дату балансу. Одним з проблемних є питання нарахування амортизації

довгострокових біологічних активів. У п 5.15 вказується: якщо стає можливим визначити справедливу вартість довгострокового біологічного активу, який оцінюється за первісною вартістю, нарахування амортизації на нього припиняється і він переводиться до групи довгострокових біологічних активів, які оцінюються за справедливою вартістю. При проведенні зазначеної операції первісну вартість довгострокового активу попередньо зменшують на суму нарахованого зносу, а потім він переоцінюється до справедливої вартості, зменшеної на очікувані витрати на місці продажу. Різниця між залишковою вартістю довгострокових біологічних активів та їх справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, відображається у складі інших операційних доходів (витрат).

Виходячи з цього, особливістю є те, що амортизація нараховується лише на довгострокові біологічні активи, справедливу вартість яких визначити неможливо (тобто на ті, що обліковуються на рахунку 162 "Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю"). Якщо такий актив переоцінено за справедливою вартістю (рах. 161 "Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю") - нарахування амортизації на нього припиняється. Останнє пояснюється тим, що довгострокові активи за справедливою вартістю вже мають ліквідаційну вартість і у них немає потреби визначити їх цінність з врахуванням зносу. Щоправда така логіка обліку за П(С)БО 30 "Біологічні активи" має і свої недоліки. Якщо, наприклад, актив було оцінено за справедливою вартістю рік і більше тому і в силу якихось причин на послідуючі звітні дати він не переоцінювався, то витрати на вирощування продукції з цього активу в частині амортизації будуть неповними. Очевидно, це і інші питання будуть враховані у змінах до П(С)БО 30 "Біологічні активи" після вивчення практики обліку.

З метою проведення оцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції рекомендується створення на підприємствах постійно діючих Комісій з визначення справедливої вартості біологічних активів та сільськогосподарської продукції. Такі постійно діючі Комісії мають на меті: організацію роботи з централізованого збору, узагальнення та збереження інформації про справедливу вартість біологічних активів на дату балансу та сільськогосподарської продукції і додаткових біологічних активів при їх первісному визнанні; та прийняття рішень про таку оцінку на підставі застосування певних методів (методик) [2].

Варіанти підходів до оцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю передбачають можливість застосування Комісією п'яти способів (методів) оцінки: аналізу контрактів; аналогів; прийняття цін; експертної оцінки Комісією; сторонньої професійної оцінки.

Визначена Комісією ринкова ціна того чи іншого активу оформляється Актом визначення справедливої вартості біологічних активів та/або сільськогосподарської продукції. Форму такого документу поки що не затверджено Держкомстатом України.

Акт складається Комісією перед оцінкою біологічних активів на певну звітну дату та оцінкою сільськогосподарської продукції перед її первісним визнанням. Іншими словами, цей документ має не тільки за-мінити бухгалтерії розрахунок типових цін на сільгосппродукцію, але і дати ціни для оцінки біологічних активів. Відмінність Акту від розрахунку планових цін полягає і в тому, що планові ціни доводились економічною службою раз на рік (на початку року), а Акт визначення справедливої вартості, скажімо по зерновій

групі, має складатись перед самим збором урожаю. Більше того, якщо протягом збору урожаю ринкові ціни на зерно змінилися, Комісія складає інший Акт (та доводить до бухгалтерії нові ціни). Те ж стосується і зміни цін по продукції тваринництва, біологічних активів.

Що стосується відображення біологічних активів на дату проміжного та річного балансу за справедливою вартістю, то, на жаль, не так вже і багато підприємств, які складають проміжний баланс. Це по-перше. По-друге, визначити справедливу вартість біологічного активу на дату складання балансу, а це на 31 березня, 30 червня і 30 вересня практично не можливо, оскільки, на даний період часу відсутній активний ринок, зокрема продукції рослинництва.

Тоді, як згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності (зокрема МСФЗ 38) "Активний ринок (active market) - це ринок, стан якого повністю відповідає зазначеному нижче: а) об'єкти, що їх продають і купують у межах ринку, є однорідними; б) як правило, можна у будь-який час знайти зацікавлених покупців і продавців; в) інформація про ціни загальнодоступна.

Довгострокові біологічні активи у Балансі відображатимуться у складі необоротних активів, і відповідно, отримані доходи від їх реалізації чи іншого використання у формі 2 відображатимуться у складі інвестиційної чи фінансової діяльності. Придбаний (одержаний) довгостроковий біологічний актив зараховується на баланс за первісною вартістю, яка визначається аналогічно як за П(С)БО 7 „Основні засоби” (п. 7.8 П(С)БО 30 "Біологічні активи") так і за П(С)БО 28 „Зменшення корисності активів” (п. 11 П(С)БО 30, п.4.1-4-3, 4.5 Методичних рекомендацій). Фінансовий результат від вибуття довгострокових біологічних активів (п. 22 П(С)БО 30 "Біологічні активи") визначається і відображається у порядку, визначеному П(С)БО 7 „Основні засоби”, а дохід від реалізації біологічних активів відображається на загальних засадах.

Що стосується зміни вартості біологічних активів, то п. 21 П(С)БО 30 передбачено, що збільшення (зменшення) балансової вартості біологічних активів, які на дату балансу оцінюються за справедливою вартістю за врахуванням очікуваних витрат на місці продажу, відображається у складі інших операційних доходів (інших операційних витрат).

У п. 10 П(С)БО 30 та п.5 Методичних рекомендацій вказується, що біологічні активи на дату проміжного і річного балансу відображаються за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. П. 5.15 Методичних рекомендацій передбачає досить складну методикку визначення справедливої вартості довгострокових біологічних активів на дату балансу. Такий підхід дає можливість зробити висновок про виникнення та нагромадження додаткових господарських операцій, що ускладнить їх облікове забезпечення та не буде гарантувати реальність відображення подій в обліку.

Таким чином, для вирішення цього питання необхідні кваліфіковані кадри, додатковий час та кошти. Очевидно, що в недалекій перспективі Міністерство аграрної політики України розробить методикку, а його регіональні структурні підрозділи будуть централізовано визначати і доводити до підприємств справедливу вартість біологічних активів та сільгосппродукції, що вкрай важливо для зіставності фінансової звітності і проведення ефективної аграрної політики в державі. Поки що це є індивідуальною справою кожного підприємства.

Список літератури

1. Бутинець, Ф. Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посібник / Ф. Ф. Бутинець . - Ж. : ЖІТІ, 1999. - 320 с.
2. Жук, В. М. Облік сільськогосподарської діяльності [Текст] / В. М. Жук. - К. : Юр-Агро-Веста, 2007. - 402 с.
3. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів [Текст] : затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 29.12.2006 №1315.
4. Підлісецький, Г. М. Методичні рекомендації з експертної оцінки майна у підприємствах АПК [Текст] / Г. М. Підлісецький, М. І. Герун, М. М. Могилова. - К.: ННЦ ІАЕ, 2005. - 360 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 „Біологічні активи” [Текст] : затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 18.11.2005 № 790.

РЕЗЮМЕ

Гнатюк Алла

Проблемные вопросы определения справедливой стоимости биологических активов

В статье рассмотрены проблемы отражения в учете и отчетности биологических активов в соответствии с Национальными стандартами бухгалтерского учета.

RESUME

Gnatjuk Alla

Problem questions of determining of fair value of biological assets

Some problems of reflecting of biological assets in accounting and reporting according to the National standards of accounting are examined.

ВПЛИВ ДОТАЦІЙ ДЕРЖАВИ НА ПАРАМЕТРИ ТА ЕТИМОЛОГІЧНУ ЗНАЧИМІСТЬ ПОКАЗНИКА ПРИБУТКІВ

У статті розкрито потребу сільськогосподарських підприємств у підтримці держави через дотації та субсидії. Доведено, що включення дотацій держави до доходів підприємств призводить до викривлення значимості показника прибутків.

Ключові слова: державні цільові програми, цільове фінансування, дотації, субсидії, рентабельність, прибутки, збитки.

Створення умов для формування ефективного конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва повинна забезпечувати державна аграрна політика. Пояснюється це тим, що на сьогодні сільське господарство України потребує фінансового донорства від інших галузей. Саме наслідком дії сучасної державної регулятивної політики є те, що тільки аграрна сфера з усіх галузей економіки має від'ємну норму прибутку. Проблему державного регулювання аграрного виробництва без перебільшення можна віднести до пріоритетних в економічній діяльності держави [9, с. 6].

Проблемам теоретичного та практичного забезпечення державною підтримки сільського господарства присвячені праці О. Гудзь [2; 3], М. Дем'яненка [4; 5], П. Лайка [9], Ю. Лузана [8], П. Синчака [12], В. Стецюка [14], Л. Тулуша [15], та інших. Однак практично відсутні дослідження, щодо впливу дотацій держави на значимість показника прибутків.

Метою та завданнями статті є розкриття впливу дотацій держави на параметри та етимологічну значимість показника прибутків.

Одним із напрямків реформування економіки України є вдосконалення механізмів її фінансування. Держава за допомогою прямих і непрямих фінансових важелів повинна забезпечувати раціональну структуру інвестицій у промисловість, сільське господарство, науку та інші сфери [7, с. 208].

Сучасна система державної фінансової підтримки в Україні пройшла непростий еволюційний шлях, і в даний час немає достатніх підстав вважати, що її основні параметри отримали завершений вигляд. Очевидно, що і надалі вона буде розвиватися й змінюватися [14, с. 257]. Історичний досвід та практична діяльність сільськогосподарських підприємств України та зарубіжних країн підтверджують неможливість існування без підтримки держави у вигляді дотацій і субсидій.

Об'єктивно оцінюючи ситуацію, держава повинна взяти додаткових заходів щодо запровадження ринкових механізмів підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які застосовуються в інших країнах – членах СОТ. Враховуючи високий рівень лібералізації торгівлі між країнами – членами СОТ, більш виважено слід оцінювати конкурентне середовище на світовому продовольчому ринку, в якому доведеться конкурувати вітчизняному сільському господарству. Так підтримка сільськогосподарських виробників у США становить 10% вартості сільськогосподарської продукції, в країнах Європейського Союзу – 25, Японії – 40%. Крім того, у США й багатьох інших країнах при значно вищій купівельній

спроможності населення застосовуються субсидії споживачам, діють урядові програми щодо підтримки експорту сільськогосподарської продукції [1, с. 31-32].

Основним законодавчим документом, що регулює державну підтримку аграрного сектору, є Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», яким визначаються напрямки державної політики у бюджетній, кредитній, цінovій, страховій, та інших сферах стимулювання сільськогосподарських товаровиробників. Державна підтримка сільського господарства відбувається шляхом фінансування через державні цільові програми, контроль виконання яких здійснюється на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм».

Виконання державних цільових програм відбувається за допомогою бюджетних програм. При цьому певна бюджетна програма може включати як кілька державних цільових програм, так і окремі частини кількох державних цільових програм. Така практика призводить до неузгодженості між державними цільовими програмами та бюджетними програмами, непрозорості фінансових потоків, що значно знижує ефективність та контрольованість використання бюджетних програм [6, с. 659].

Забезпечення виконання державних цільових програм фінансової підтримки підприємств АПК Вінницької області залишається одним із пріоритетних завдань головного управління та управліннь агропромислового розвитку райдержадміністрацій.

В 2007 році в області здійснювався комплекс організаційних заходів щодо виконання 14 державних цільових програм підтримки агропромислового виробництва. На їх виконання передбачався ліміт бюджетних асигнувань в сумі 201,5 млн. грн., що на 74,7 млн. грн. більше, ніж у 2006 р. і в 2,6 рази більше як у 2005 р.

Законом України „Про державний бюджет України на 2008 рік” передбачалося збільшення бюджетної підтримки підприємств агропромислового комплексу України (через Міністерство аграрної політики включаючи апарат міністерства) в цілому на 1946,6 млн. грн. (на 21,5%). У Державному бюджеті 2008 року збільшено фінансову підтримку фермерських господарств на 22 млн. грн., або на 58% (з 38 млн. грн. до 60 млн. грн.). Фінансова підтримка агропромислового комплексу Вінницької області за рахунок коштів обласного бюджету в 2008 році здійснювалась за сімома обласними

програмами, на які отримано 9,9 млн. грн., що у 2,8 рази більше ніж у 2006 році. Згрупувавши та провівши аналітичні спостереження статистичних даних наведемо динаміку змін щодо фінансової підтримки аграрного сектору Вінницької області за цільовими програмами в період 2001-2008 років (рис. 1).

Визначені темпи росту (рис. 2.) дають можливість виявити різні коливання та зміни, що були за різними діючими програмами. Особливо слід відзначити зміни щодо цільових програм підтримки галузі тваринництва та рослинництва, які значно зросли у 2008 р. порівняно з 2001 р.

Зрозуміло, що спрямування в аграрну сферу економіки значних державних коштів повинно супроводжуватись заходами, спрямованими на забезпечення дієвого обліку та контролю за розподілом бюджетних асигнувань, їх цільовим і ефективним використанням товаровиробниками [11, с. 5].

Тоді виникає питання: яким чином отримані дотації будуть впливати на формування доходів сільськогосподарських підприємств, а згодом і на їх кінцевий фінансовий результат та рентабельність?

Відомий російський вчений-економіст Соколов В.Я. з цього приводу відзначає: «Безкоштовне одержання коштів не можна розглядати як прибуток, оскільки це не факт – дія, а факт – подія. Активи підприємства в такому

випадку збільшуються не завдяки зусиллям колективу працівників підприємства, а окрім цих зусиль (якщо адміністрація й докладала зусилля щодо «вибивання» коштів, то це зусилля «дипломатії», а не господарські» [13].

Дослідження, проведені професором М. Дем'яненком, свідчать, що сільськогосподарські підприємства України, починаючи з 2000 року, досягли позитивного фінансового результату тільки завдяки фінансовим преференціям [5, с. 19]. Наслідком такого результату була рентабельна діяльність сільського господарства у Вінницькій області (табл. 1).

Аналіз наведеної інформації в таблиці 1 дає змогу зробити висновок про ефективне господарювання сільськогосподарських підприємств Вінницької області, оскільки рентабельними є як їх операційна діяльність, так і вся діяльність в цілому та має тенденцію до зростання.

На підставі таких даних економісти журналістського спрямування роблять занадто оптимістичні висновки, прогнози. Стверджується, що ситуація у сільському господарстві помітно змінилася. У зв'язку із зростанням цін на продовольство у світовому масштабі вперше за багато десятиріч сільське господарство стає не просто рентабельною, а понад рентабельною галуззю [5, с. 19].

Виникає питання, чи є правдивими дані статистичних довідників, де рівень рентабельності зростає, в той час

Рис. 1. Державні цільові програми підприємств АПК Вінницької області за період 2001-2008 рр. (тис. грн.)

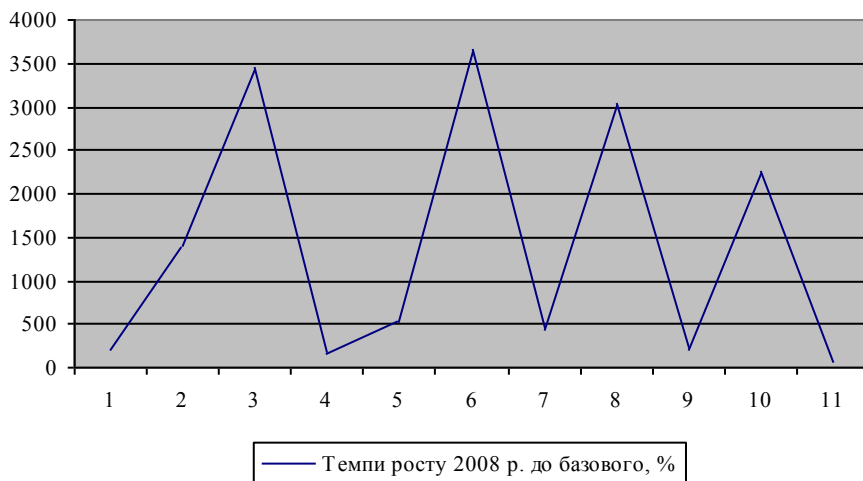

Рис. 2. Темпи росту 2008 р. до базового періоду за державними цільовими програмами, за якими надавалась фінансова підтримка підприємствам АПК Вінницької області, %.

Таблиця 1. Рентабельність діяльності підприємств сільського господарства, мисливства, лісового господарства Вінницької області (%)

Результати діяльності	Роки						Зміни 2007 р. до 2000 р.
	2000	2003	2004	2005	2006	2007	
Рентабельність всієї діяльності	-	1,0	6,2	5,7	3,8	6,5	+ 6,5
Рентабельність операційної діяльності	6,4	5,1	10,8	10,0	8,4	13,1	+ 6,7

Таблиця складена автором на основі статистичних даних Головного управління статистики у Вінницькій області

коли всі інші показники мають тенденцію до зниження.

Аналітичні дослідження статистичних даних дають змогу зробити висновок, що частка фінансових результатів підприємств сільського господарства Вінницької області в складі фінансових результатів сільськогосподарських підприємств України з кожним роком зменшується, що свідчить про недостатній рівень фінансових ресурсів та вплив економічної ситуації в державі, а також невідповідність цінової політики щодо ресурсів, що використовуються у виробничій діяльності підприємств та цінами на сільськогосподарську продукцію як рослинництва так і тваринництва. Подамо графічно результати проведених досліджень (рис. 3).

Як відомо, прибутковість (profitability) – це здатність до отримання прийнятної рівня прибутку. Для забезпечення належного управління діяльністю підприємства, в т. ч. сільськогосподарського, досягнення прибутковості є найважливішою метою керівника.

На думку Б. Нідлза, Х. Андерсона та Д. Колдуелла, прибутковість вимірюється за допомогою п'яти показників: 1) рентабельності, 2) фондівдачі, 3) фондорентабельності, 4) квоти власника і 5) прибутку з капіталу [10, с. 126].

Перераховані вище чинники мають безпосередній вплив на результати діяльності сільськогосподарських підприємств, зокрема у Вінницькій області (рис. 4).

Аналіз рис. 5 дає змогу зробити висновок про те, що

протягом досліджуваного періоду спостерігались незначні коливання між питомою вагою прибуткових та збиткових підприємств сільського господарства. Їх частка в 2007 році майже ідентична пропорції, що була в 2000 році, за винятком 2003 року.

Така ситуація не свідчить про покращення та ефективність господарювання підприємств аграрної сфери, їх стабільність та перспективи розвитку, а навпаки, насторожує.

Включення дотацій та субсидій, отриманих сільськогосподарськими підприємствами до своїх доходів призвело до того, що «по-перше, одержані у такий спосіб дані є не зіставними між окремими сільськогосподарськими підприємствами, оскільки у них різні можливості щодо одержання фінансової підтримки; по-друге – такий результат призводить до викривлення інших економічних показників, їх незіставності» [5, с. 19].

Ефективність державної підтримки сільськогосподарських підприємств може бути досягнута, якщо бюджетні кошти виділятимуться прозоро та прогнозованими, наперед інформованими напрямками на постійній довготерміновій основі та у точно передбачених обсягах [2, с. 11].

Вищевикладений матеріал дає змогу зробити висновок, що держава повинна створити умови для можливого розвитку та ефективного господарювання аграрників, застосовуючи механізм ринкових важелів

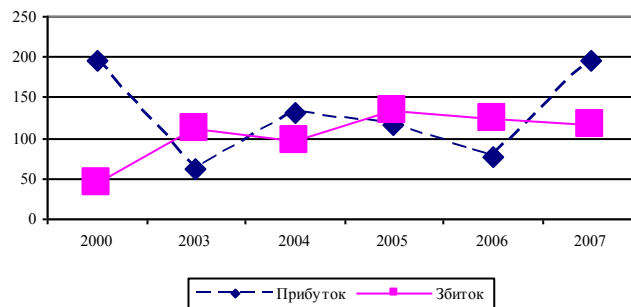

Рис. 3. Прибутки та збитки отримані сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області, млн. грн.

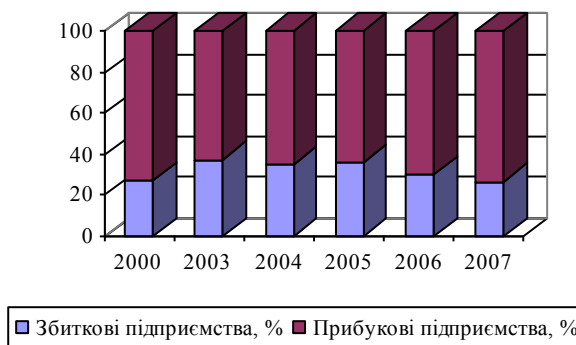

Рис. 5. Структура питомої ваги прибуткових та збиткових сільськогосподарських підприємств Вінницької області

(регулювання цін, субсидії, пільгове оподаткування, дотації) та здійснюючи цільове програмне фінансування. Однак необхідно переглянути облікове відображення дотаційних сум до доходів господарської діяльності, які мають пряме відношення до формування фінансових результатів господарювання, а тим самим безпосередній вплив на значимість показника прибутків.

Список літератури

1. Вчені економісти-аграрники консолідують сили на пріоритетні напрями розвитку сільського господарства [Текст] // Економіка АПК. – 2008. – № 5 – С. 30 – 33.
2. Гудзь, О. Є. Сучасний вимір фінансового забезпечення виробничої діяльності агроформувань [Текст] / О. Є. Гудзь // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 2. – С. 8 – 12.
3. Гудзь, О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств [Текст]: монографія / О. Є. Гудзь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
4. Дем'яненко, М. Я. Фінансова криза та подолання її наслідків в аграрному секторі АПК України [Текст] : збірник наукових праць / За ред. д-ра с.-г. наук, професора, академіка АН ВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України, ректора університету (голова) М. І. Бахмата. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 744 с.
5. Дем'яненко, М. Я. Фінансові чинники формування доходів у сільському господарстві [Текст] / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 18 – 20.
6. Кравчук, С. В. Шляхи удосконалення державного субсидування сільськогосподарського виробництва на основі програмно-цільового методу [Текст] : збірник наукових праць / За ред. д-ра с.-г. наук, професора, академіка АН ВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України, ректора університету (голова) М. І. Бахмата. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 744 с.
7. Крупка, М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України [Текст] / М. І. Крупка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
8. Лузан, Ю. Я. Розвиток державної підтримки аграрного сектора України в умовах членства СOT [Текст] / Ю. Я. Лузан // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 4 – 10.
9. Механізм бюджетного та податкового регулювання аграрного сектору України в умовах членства в СOT [Лайко П. А., Борщ А. Г., Долженко І. І. та ін.] / За ред. П. А. Лайка. – К.: Нічлава, 2008. – 536 с.
10. Нидлз, Б. Принципи бухгалтерського учета [Текст] / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэл // Пер.с англ. Под ред. Я.В.Соколова. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 496 с.
11. Облік державної підтримки агропромислового виробництва [Текст] : навч. посібник / Ю. Я. Лузана, В. М. Жука, І. В. Герасимука. – К.: Юр-Агро-Веста, 2007. – 324 с.
12. Синчак, В. П. Організація фінансового забезпечення сільгосптоваровиробників в умовах інтеграції у СOT [Текст] / В. П. Синчак, Т. А. Вінська. – Збірник наукових праць / За редакцією д-ра с.-г. наук, професора, академіка АН ВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України, ректора університету (голова) М. І. Бахмата. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 744 с.
13. Соколов, Я. В. Основы теории бухгалтерского учета [Текст] / Я. В. Соколов – М.: Финансы и статистика, 2005. – 496 с.
14. Стецюк, П. А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств [Текст]: монографія / П. А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 386 с.
15. Тулуш, Л. Д. Розвиток системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників в умовах членства України в СOT [Текст] / Л. Д. Тулуш // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С.46–60.

РЕЗЮМЕ

Гуцаленко Любовь

Влияние дотаций государства на параметры и этимологическую значимость показателя прибыли

В статье раскрыта потребность сельскохозяйственных предприятий в поддержке государства с помощью дотаций и субсидий. Отражение дотаций в составе доходов предприятий приводит к искажению показателя прибыли.

RESUME

Gutsalenko Lybov

Influence of grants of the state on parameters and etymologic meaningfulness of index of incomes

The article describes necessity of agricultural enterprises in support of the state through grants and subsidies. It is proved that including of grants of the state to the profits of enterprises results in curvature of meaningfulness of index of incomes.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Досліджено поняття бухгалтерської інформації як упорядкованої системи штучно створених показників. Розглянуто проблеми, пов'язані з використанням інформаційних ресурсів в управлінні підприємницькою діяльністю.

Ключові слова: інформація, інформаційна система, релевантність, кібернетичний підхід, автоматизація бухгалтерського обліку.

Інформаційні та комунікаційні технології за короткий час стали невід'ємною складовою сучасного ринкового суспільства. У багатьох країнах вільне володіння цими технологіями є складовою успішного ведення бізнесу. Впровадження в господарську діяльність підприємств інформаційних та комунікаційних технологій сприяє оперативному задоволенню інформаційних потреб зацікавлених зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Застосування інформаційних технологій у системі управління суб'єктом господарювання є особливо необхідним, оскільки саме управлінські рішення спроможні змінити всю систему управління в цілому, а від їх правильності та своєчасності залежить ефективність роботи будь-якого підприємства. Одним із методів удосконалення системи управління є впровадження новітніх інформаційних систем через автоматизацію бухгалтерського обліку як джерела постачання інформації для такої системи. Це дозволяє оптимізувати процес обміну інформацією, зменшити обсяг роботи облікових працівників та дозволяє приймати керівництву підприємства ефективні управлінські рішення.

Останнім часом проблеми, пов'язані з використанням інформаційних ресурсів в управлінні суб'єктами господарювання, стали особливо актуальними завдяки широкому розвитку робіт з автоматизації бухгалтерського обліку. Цим проблемам присвячені праці Ф. Ф. Бутинця, А. Т. Гершенгорина, В. П. Загороднього, С. В. Іваненкова, В. І. Подольського. Трактують обліку, як «частини загальної інформаційної системи, яка перетворює первинні дані зафіксовані в документах, в продукт для управління» та як «засобу виробництва товару особливого роду – інформації» [1, с. 59] висвітлено у численних працях М. С. Пушкаря. Проблеми функціонування системи обліку та необхідність забезпечення управління релевантною інформацією відображені в працях: Я. В. Соколова, З. В. Гуцайлюка, В. В. Сопка, Є. В. Мниха, С. Ф. Голова та багатьох інших.

Метою статті є виявлення основних організаційно-інформаційних проблем функціонування системи обліку та їх вирішення через автоматизацію облікового процесу.

Автоматизація бухгалтерського обліку нерозривно пов'язана з поняттям економічної інформації. У обліковій науковій думці існує декілька підходів до визначення інформації, хоча найчастіше зустрічаються: схоластичний та структурний.

Схоластичний підхід визначає інформацію з погляду зменшення фактора невизначеності у будь-якому процесі, системі тощо та трактує її як відомості про будь-який об'єкт, подію, факт, що зменшують невизначеність у

конкретній галузі знань.

Структурний підхід розглядає інформацію як сукупність взаємопов'язаних показників, кожний з яких має певний зміст і значення.

Згодом таке визначення було доповнено шляхом застосування процесного підходу: інформація – це відомості про будь-що і є об'єктом збору, зберігання та передачі. Тобто, цей підхід визначає, по суті, тільки стадії руху інформації, але не вказує на їх функціональну основу.

Погоджуючись із застосуванням структурного підходу до визначення інформації, необхідно, на наш погляд, підкреслити важливість її попроцесної та функціональних складових. У сучасних умовах недостатньо враховується остання складова, адже від того, які функції виконує інформація залежить її використання в тій чи іншій галузі. Тому необхідно виділити функціональну основу економічної інформації, або взагалі не розглядати її поділ на економічну та неекономічну. Таким чином, економічна інформація – це впорядкована сукупність штучно створених показників, яка виконує функцію повідомлення відповідальних осіб про стан економічних процесів на певний момент часу шляхом її збору, обробки, зберігання та передачі. Відповідно до цього тлумачення можна дати визначення поняття бухгалтерської інформації, або будь-якої іншої: маркетингової, фінансової, управлінської тощо.

Бухгалтерську інформацію можна визначити як упорядковану систему штучно створених показників, яка виконує функцію повідомлення зацікавлених користувачів про стан майна, капіталу, зобов'язань та господарських процесів на певний момент часу шляхом її збору, обробки, зберігання та передачі. Як підкреслює М. О. Бортник, «специфічність і значення облікової інформації полягає у тому, що вона є основною інформацією, що поступає з керованого об'єкта в керуючий» [2, с. 66]. З допомогою облікової інформації управляючий об'єкт здійснює попередній, поточний і послідовний контроль за керованим об'єктом, а також зв'язок із зовнішнім середовищем при вході і виході системи управління.

Той же автор дотримується думки, що система бухгалтерського обліку аналогічна системі управління. На наш погляд, інформаційну систему бухгалтерського обліку слід розглядати як функціональну підсистему системи управління.

Інформаційний підхід пов'язують з поняттям релевантності – доречності, корисності інформації. Я. В. Соколов визначає релевантність наступним чином [3, с. 382]:

Таблиця 1. Релевантність облікової інформації

Характеристика	Опис
Синтаксис	Наявна, якщо інформація сприяє досягненню мети користувача
Семантика	Наявна, якщо одержувач інформації розуміє зміст представленої інформації
Прагматика	Наявна, якщо інформація сприяє прийняттю рішень її користувачем

На думку В. І. Подольського, релевантність може бути визначена, як відносини між власником інформації та її зацікавленим користувачем [4]. Синтез вищевикладених підходів дозволяє зрозуміти природу релевантності визначаючи синтаксис як її об'єктивну сторону, семантику – як суб'єктивну. Прагматика має суб'єктивно - об'єктивну природу і є результатом синтезу семантики і синтаксису.

Таким чином, *прагматичний аспект* пов'язаний з розглядом цінності, корисності використання економічної інформації для вироблення правильного управлінського рішення. Це дає змогу відокремити потрібну інформацію для кожного рівня управління. *Семантичний аспект* забезпечує вивчення змістовного навантаження інформації, визначення зв'язку між її складовими частинами. *Синтаксичний аспект* дає змогу встановити параметри інформаційних потоків, розглянути форми подання інформації, її носії, способи кодування.

Д. Сортер вважав, що традиційна бухгалтерія виходить із трактування предмету як вартості або як вартісної оцінки облікованих об'єктів. На його ж думку, в основі предмета повинна бути покладена інформаційна подія, під якою він розумів елементарну інформаційну одиницю, факт господарського життя. Виділення, пошук таких одиниць, складає, на його думку, суть обліку [3, с. 381]. Сортер таку бухгалтерію називав ситуаційною і вона повинна відповідати наступним вимогам:

- метою обліку є надання інформації про всі «існуючі» події, які можуть бути використані у множині моделей прийняття рішень;
- функцією обліку є не пряме представлення інформації для моделі прийняття рішень, а максимально можливого обсягу даних, з яких користувач, з врахуванням особливостей його моделі вибирає необхідну йому інформацію;
- завданням обліку є, за даними про зовнішні зміни, максимально можливо спрогнозувати майбутні можливі події [3, с. 380].

Подією, на підставі якої складається звітність, виступає факт господарського життя, але предметом обліку, тобто подією для бухгалтера є первинний документ як носій певної інформації (для бухгалтера подією є надходження накладної на матеріали, але не надходження самих матеріалів). Такий підхід дозволяє відділити подію (інформаційний аспект) від факту (економічний аспект). Отже, інформація, зафіксована в певній формі, називається повідомленням або подією. З цього погляду звітність генерується на виході облікової процедури з метою прийняття управлінських рішень.

П. Бірд розглядав бухгалтерський облік як засіб комунікації шляхом інформаційного обміну між передавачем – бухгалтером і приймачем – директором. Кожна передача інформаційного повідомлення – це стимул (S), який повинен викликати у приймача відповідну реакцію (R). При передачі неминуче виникають помилки, які трактуються, як перешкоди [3, с. 381].

Інформаційна модель П. Бірда виділяє три сторони

передачі даних: технічний аспект, змістовний аспект, ефективність збору даних (економічний аспект).

Повна сукупність даних, організована з погляду їх обробки відповідно до мети та завдань управління шляхом визначення взаємозв'язку між одиницями інформації називається інформаційною системою.

Вони класифікуються наступним чином:

- вхідні, або первинні масиви, призначені для відображення інформації про стан керованого об'єкту;
- проміжні масиви, сформовані на основі даних вхідних масивів за відповідними алгоритмами;
- змінні масиви, які містять інформацію, що сформована на основі вхідних даних, зберігається у постійних і службових масивах; дані цих масивів використовуються в одному або декількох циклах обробки інформації;
- масиви корегування, які містять дані, що підлягають включенню в масиви постійної інформації;
- робочі масиви містять дані для розв'язку конкретних завдань:
- постійні масиви містять умовно-постійну інформацію;
- службові масиви – програми, які безпосередньо керують процесом введення, обробки, аналізу та зберігання даних.

У процесі управління підприємством опрацьовуються багаточисельні потоки різноманітної інформації у вигляді відомостей та повідомлень про явища, події та процеси виробництва. Всі потоки інформації розподіляються між об'єктами управління і залежать від діяльності окремих відділів, служб та структурних підрозділів підприємства.

Узагальнення економічної літератури із досліджуваного питання дозволяє нам класифікувати інформацію, яка циркулює у процесі управління, таким чином:

1. За призначенням: виробничо-економічна; загальноекономічна;
2. По відношенню до функцій управління:
 - а) прогностна (планова);
 - б) облікова: фінансового обліку, управлінського обліку;
 - в) аналітична: оперативного аналізу; ретроспективного аналізу; перспективного аналізу;
3. За стадіями утворення: первинна; вторинна; проміжна; результативна;
4. За джерелами виникнення та використання: зовнішня; внутрішня;
5. За якістю: достовірна; не достовірна;
6. За насиченістю: достатня; недостатня; надлишкова.
7. За періодичністю: позачергова; щоденна; тижнева; місячна; квартальна; річна;
8. За видом носія: друкована; на машинних носіях;
9. За видом зображення: знакова; графічна;
10. За терміном служби: постійна; змінна;
11. За сегментами діяльності: у географічному і галузевому розрізах;

До інформації висуваються певні вимоги:

- стислість, чіткість формулювання, своєчасність поступлення;

- задоволення потреб конкретних користувачів;
- точність і достовірність, правильний підбір первинних даних, оптимальність систематизації та неперервність збору та обробки інформації.

Я. В. Соколов виділяє такі особливості бухгалтерської інформації:

- багатократність використання;
- сконцентрованість (суттєвість);
- штучність;
- ціле направленість;
- аналітичність.

У цих умовах обліково-економічна інформація повинна розв'язувати наступні завдання:

- у системному порядку формувати інформацію за всією сукупністю показників, які характеризують використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів як підприємства в цілому, так і його структурних підрозділів;
- забезпечувати всі рівні та ланки управління необхідною аналітичною інформацією;
- у формі зворотного зв'язку слугувати джерелом генерування оптимальних управлінських рішень і на цій основі вдосконалювати як сам об'єкт, так і систему.

Центральне місце у системі управління економічним об'єктом займає інформаційна система економічного характеру, яка отримала в економічній літературі назву економічної інформаційної системи та забезпечує обробку, пошук, зберігання та видачу інформації за запитами користувачів (рис. 1).

Для сучасних умов характерним є застосування високоефективної внутрішньофірмової системи інформації, яка базується на використанні новітніх технічних засобів автоматизованої обробки даних і текстової інформації, об'єднаних в єдину сітку. Управлінські інформаційні системи послідовно реалізують принципи єдності інформаційного процесу, інформації і організації шляхом застосування технічних засобів збору, нагромадження, обробки і передачі інформації у поєднанні з використанням аналітичних методів математичної статистики і моделей аналітичних розрахунків.

Внутрішньофірмові системи інформації виконують такі функції:

- визначення потреби кожного керівника у характері і змісті необхідної йому інформації з метою оперативного управління виробничо-збутовою діяльністю;
- централізоване прогнозування всіх затрат на

придбання, оренду технічних засобів для забезпечення неперервного функціонування системи інформації;

- визначення рівня затрат на використання технічних засобів у системі інформації (утримання і навчання обслуговуючого персоналу, оплата використовуваних приміщень, затрати на придбання витратних матеріалів тощо);
- забезпечення належного рівня збору, зберігання і надання інформації;
- розробка програмних засобів, прикладних програм.

Для виділення бухгалтерської інформаційної системи, на наш погляд, необхідно застосувати кібернетичний підхід і розглянути її з двох сторін: суб'єкт управління і об'єкт управління. Об'єктом управління у випадку з бухгалтерськими інформаційними системами є бухгалтерська інформація, що і визначає її специфіку.

Можна, на нашу думку, виділити: організаційне, технологічне, фінансове, кадрове, правове, лінгвістичне, математичне і ергономічне забезпечення інформаційних систем.

Під *ергономічним забезпеченням* слід розуміти сукупність методів та засобів, які створюють оптимальні умови для розробки, реалізації та впровадження відповідних технологій нормального функціонування інформаційної системи бухгалтерського обліку.

Лінгвістичне забезпечення бухгалтерської інформаційної системи характеризується системою термінів та штучних мов (макромов), а також правил формалізації.

Правове забезпечення бухгалтерської інформаційної системи – це сукупність норм, виражених у нормативних актах, які встановлюють та закріплюють організацію цих систем, їх мету, завдання, структуру і функції, правовий статус. З його допомогою здійснюється правове регулювання розробки програмних рішень і взаємозв'язків розробника та замовника. Воно містить загальну частину (нормативні документи, які регламентують діяльність бухгалтерської інформаційної системи) і спеціальну (юридична підтримка прийняття рішень). У даний час на українському ринку існує більше 10 продуктів, які здійснюють правову підтримку прийняття рішень і можуть бути інтегровані в бухгалтерську інформаційну систему.

До *організаційного забезпечення* належать сукупність методів і засобів, через які здійснюється регламентація взаємодії персоналу і технічних засобів, задіяних в обробці і підтримці даних у процесі функціонування системи.

До складу організаційного забезпечення інформаційної системи відносять:

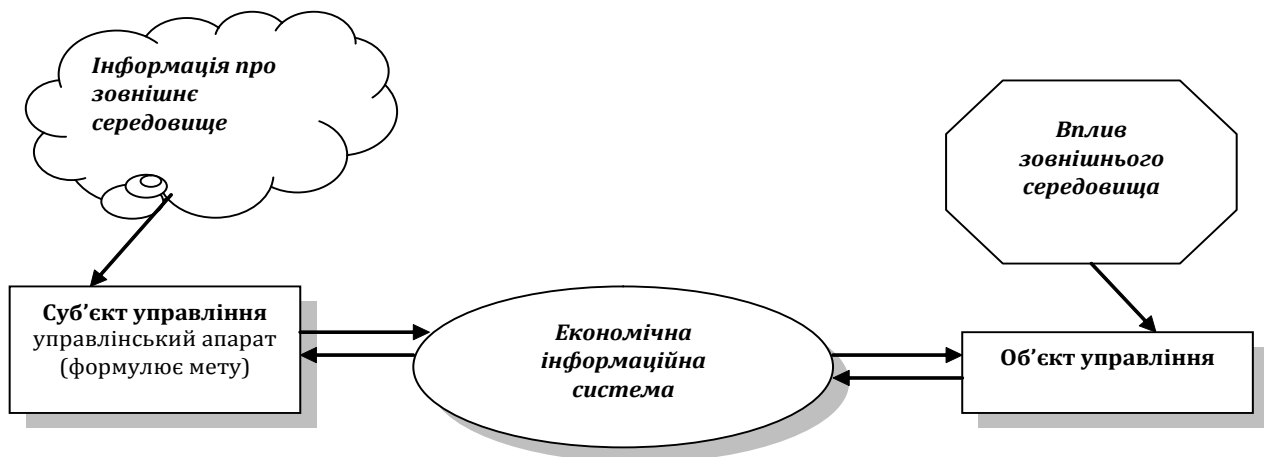

Рис. 1. Місце економічної інформаційної системи в системі управління підприємством

- обчислювальний центр для обслуговування фірми в цілому;
- центральну службу інформації;
- інформаційну систему у виробничих підрозділах, включно із відділами обробки та аналізу інформації; обробки вхідної і вихідної документації; зберігання і видачі інформаційних матеріалів; обчислювальної техніки.

Технологічне забезпечення має наступні основні особливості: функціональної одиницею системи є обчислювальна робота (операція); структурною – АРМ (автоматизоване робоче місце); інформаційною – файл.

Математичне забезпечення бухгалтерських інформаційних систем – це сукупність методів, правил, інструкцій, математичних моделей і алгоритмів розв'язку фінансово-бухгалтерських завдань, опрацювання інформації і прийняття відповідних рішень.

Таким чином, автоматизація інформаційних процесів у межах економічного суб'єкта, повинна мати різноплановий, але взаємопов'язаний характер, що впливає із багатомірності економічної інформації. Поєднання всіх видів забезпечення облікових інформаційних систем дозволяє спростити моделювання економічних процесів та покращити інформаційне забезпечення користувачів. Це дозволить скласти різноманітну і багатофункціональну звітність за будь-якими стандартами та запитами зацікавлених користувачів.

Список літератури

1. Пушкар, М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. - 334с.
2. Бортник, Н. А. Первичный учет в автоматизированных комплексах [Текст] / Н. А. Бортник. – М. : Финансы и статистика, 1991.
3. Соколов, В. Я. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней [Текст] : учебн. пособие для вузов. / В. Я. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638с.
4. Подольский, В. И. Информационные системы бухгалтерского учета [Текст] / В. И. Подольский, В. В. Дик, А. И. Уринцев. - М. : Финансы и статистика, 1992. - 148 с.

РЕЗЮМЕ

Денчук Павел

Организационно-информационные проблемы автоматизации бухгалтерского учета

Исследована категория бухгалтерской информации как упорядоченной системы искусственно созданных показателей. Рассмотрены проблемы, связанные с использованием информационных ресурсов в управлении предпринимательской деятельностью.

RESUME

Denchuk Pavlo

Organization and information problems of accounting automation

The conception information as an ordered system of the piece-created indexes is investigated. Problems connected with the usage of information recourses in the management of business activity are examined.

ДЕФІНІЦІЇ “ГРОШОВІ КОШТИ” І “ГРОШОВІ ПОТОКИ”: ВІДМІННОСТІ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Проаналізовано специфіку відмінностей та особливості взаємозв'язку понять «грошові кошти» та «грошові потоки», розроблено схеми дефініцій «грошових коштів» та «грошових потоків», обґрунтовано пропозиції щодо правильного формулювання понять та їх однозначного використання.

Ключові слова: грошові кошти, грошові потоки, гроші, налагоджена система, відмінності, взаємозв'язок, облік.

У основі ефективного функціонування економічних проєктів лежить чимало важливих аспектів: налагоджена організація господарсько-фінансового процесу, дотримання нормативно-правової бази, підбір та управління персоналом, достовірне ведення обліку і ретельне здійснення контролю, врахування зовнішніх та внутрішніх факторів впливу. Проте всі вищеперелічені аспекти не зможуть існувати без наявності грошового активу.

Готівкові чи безготівкові грошові кошти в національній чи іноземній валюті, які перебувають у постійному русі є основою для забезпечення сучасної схеми здійснення розрахункових операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей поведінки грошей та специфіки здійснення розрахункових операцій займають належне місце при вивченні економічних дисциплін, обліку, грошово-кредитної і грошово-розрахункової систем, проте, попри все, постає проблема у розмежуваннях понять «грошові кошти» та «грошові потоки» й встановлення їх відмінностей.

Науковці М. О. Долгальова, В. І. Драч, Й. С. Завадський, Г. В. Осовська, Т. Б. Хлевицька, О. О. Юркевич, Л. С. Яструбецька висвітлили теоретичні, практичні, методологічні особливості систем грошових коштів грошових потоків. Професори М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, З. В. Задорожний, Г. Г. Кірейцев, Я. Д. Крупка, М. С. Пушкар, В. Г. Швець, О. В. Шевчук ґрунтовно досліджували облік і контроль грошових коштів та розрахунків, збагативши дану сферу відповідними теоріями, ідеями, поліпшеннями. Однак ще не всі проблеми, які є на сьогоднішній день в обліку грошових коштів вирішені.

Метою нашої статті є визначення і розмежування суті понять «грошові кошти» та «грошові потоки», відображення їх спільних й відмінних рис за допомогою матеріалів наукових-досліджень, чинної нормативно-правової бази, а також виявлення чинників результативного впливу на систему злагодженого обліку грошових потоків при тісній, ефективній взаємодії грошових коштів та грошових потоків.

Розклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб досягнути суті термінів “грошові кошти” і “грошові потоки”, варто розглянути суті терміну “гроші”.

Гроші – один із елементів ефективного функціонування будь-якого підприємства. Саме вони проходять крізь всі економічні, бізнесові взаємовідносини та розрахунки, відображаються в облікових документах, пов'язані з витратами, доходами, фінансовими результатами і реалізують кінцеву мету економічної

діяльності - отримання прибутку.

Р. Т. Кийосакі зазначає: “Гроші – це рахунок гри, а мій фінансовий звіт – карточка, на якій я записую результати. Виходячи із цього можу зробити висновок, наскільки вміло веду гру” [8, с. 31].

Гарасим П. М., Давидович І. Є., Хомин П. Я. вдало підмітили, що крилатий вислів Луки Пачолі: “Купець повинен вміти рахувати гроші, бо у того, який цього не вміє, вони розлітаються як мухи” [3, с. 245], повною мірою актуальний і сьогодні.

Як слушно зауважив професор Ф. Ф. Бутинець, гроші – металеві та/або паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі-продажу і виконують роль всезагального еквівалента, тобто виражають вартість всіх інших товарів і обмінюються на будь-який з них. Гроші бувають електронні, кредитні, паперові [1, с. 43].

Поняття “гроші” в економічних дисциплінах (зокрема в обліку) використовується менше, ніж поняття “грошові кошти” та “грошові потоки”. Проте, ці два, здавалось би, схожі поняття часто викликають серйозні дискусії у науковому світі.

Розглянемо трактування грошових коштів, подані у різних наукових джерелах:

Відповідно до П(С)БО - 4 “Звіт про рух грошових коштів”, грошові кошти - готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [10].

В “Економічному словнику” Г. В. Осовської зазначено: “Грошові кошти (англ. monetary assets) – доходи і надходження, що акумулюються у грошовій формі на рахунках підприємств, організацій, установ і домашніх господарств у банках і використовуються для забезпечення їхніх власних потреб або розміщення у вигляді ресурсів банків” [9, с. 60].

“Свет словарей” (“Юридический словарь”) надає таке визначення грошових коштів: “Грошові кошти – акумульовані у грошовій формі на рахунках в банках різного роду доходи і надходження, що знаходяться у постійному господарському обороті у об'єднанні, підприємствах, організаціях, організаціях і установах (в т.ч. бюджетних, кредитних, страхових органів) і використовуються ними для власних цілей і трактується в вигляді ресурсів банків” [4].

“Грошові кошти (cash) - готівкові грошові кошти і депозити до запитання”, - визначено в Універсальному бухгалтерському словнику (термінологія КМСБО) [12].

Поняття грошових коштів часто використовується в обліку як доходи і надходження, проте, на нашу думку, грошові кошти варто розглядати не лише як доходи і надходження, але і як витрати й фінансові результати. Оскільки при здійсненні розрахунків одні і ті ж грошові

кошти для дебіторів (продавців) трактуються як доходи, а для кредиторів (покупців) - як витрати. У кінцевому результаті дані грошові кошти забезпечують фінансовий результат. Тому логічно було б розглянути термін "грошові кошти" в такому ракурсі (рис. 1).

Проаналізувавши зображене вище, ми вважаємо, що грошові кошти – це основні сегменти для здійснення готівкових й безготівкових розрахунків між державними органами та бюджетними установами і підприємствами; доходи і надходження з однієї сторони (дебіторів чи кредиторів) та витрати - з іншої (дебіторів чи кредиторів), що забезпечує ефективне, злагоджене функціонування грошово-кредитної системи, забезпечуючи рух та обмін грошей та їх документальне підтвердження.

Оскільки ми з'ясували суть терміну «грошові кошти», то тепер варто розглянути, яким є зміст поняття «грошові потоки».

Відповідно до Постанови Правління НБУ "Про затвердження Інструкції про складання річного фінансового звіту банків України" грошові потоки (рух коштів) - це надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів [11].

Таким чином, якщо, відповідно до П(С)БО – 4, грошові кошти трактуються як готівка, рахунки в банках, депозити до запитання, то грошові потоки – це надходження і вибуття готівки, рахунків в банку, депозитів до запитання та їх еквівалентів.

Тепер розглянемо точку зору різних вчених-економістів щодо трактування поняття «грошові потоки»:

Л. С. Яструбецька вважає, що "грошові потоки – це економічний процес, який опосередковується сукупністю розподілених у часі надходжень та виплат грошових коштів і їх еквівалентів, генерованих підприємством при реалізації господарської діяльності"[14].

В. І. Драч під грошовим потоком розуміє розподілений у часі ряд платежів з позитивною величиною (надходження) і негативною величиною (виплати), що проходять по рахунках коштів підприємства[6].

І. Міщук зазначає, що грошовий потік – сума всіх грошових надходжень і виплат підприємства або компанії за певний період [7, с. 15].

М. О. Долгальова дає наступне визначення: "грошовий потік міжнародних платежів визначений як динамічна величина, що складається з надходжень і виплат в іноземній валюті, яка характеризує стан кореспондентських рахунків банку" [5].

Т. Б. Хлевицька, досліджуючи грошові потоки з точки зору логістики, стверджує, що логістичні грошові потоки розглядаються як рух грошових коштів, який виникає задля або внаслідок товароруку. Підприємство при цьому виступає логістичною системою поєднання всієї сукупності логістичних потоків, а саме товарних, фінансових, інформаційних і сервісних. Логістичний грошовий потік відіграє визначальну роль у формуванні чистого руху грошових коштів як передумови забезпечення фінансової стійкості, інвестиційної привабливості, плато- та кредитоспроможності підприємств [13].

Розглянемо на рисунку 2 схематичне визначення поняття "грошовий потік".

З рисунка 2 видно, що грошовий потік забезпечує рух грошових коштів.

Отже, на нашу думку, грошовий потік з точки зору обліку – це налагоджений, послідовний процес надходження і вибуття грошових коштів в готівковій та безготівковій формі, що підлягає документальному оформленню (у прибуткових і видаткових касових ордерах, платіжних дорученнях, інших платіжних документів, Звіті про рух грошових коштів) і належному руху документів.

Рис. 1. Тракткування поняття «грошові кошти» і сфера їх застосування

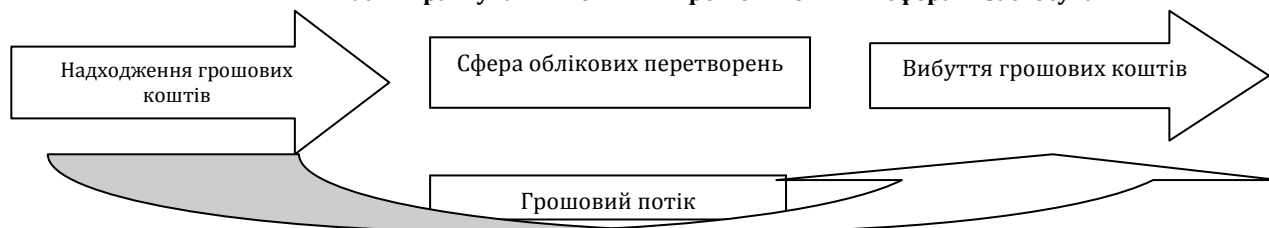

Рис. 2. Визначення поняття "грошовий потік"

Поєднання термінів "грошові кошти" і "грошові потоки" реально втілюються у "Звіті про рух грошових коштів". Саме визначення рух грошових коштів, фактично можна розглядати, як "грошові потоки", тобто іншими словами "Звіт про грошові потоки".

Грошові кошти фактично виступають об'єктом чи, точніше, засобом для здійснення управління грошовими потоками.

Лише тісна взаємодія грошових коштів і грошових потоків породжує ефективне функціонування як грошово-кредитної системи, так і налагодженого обліку загалом.

Найвагомішу роль у даному взаємозв'язку відіграють інформаційні потоки.

Білл Гейц зазначає, що "інформаційні потоки – це кровоносна система вашої компанії; вони дозволяють вам добитися максимальної віддачі від працівників і отримати необхідні свідчення від клієнтів" [2, с. 24].

Таким чином, інформація про грошові кошти та їх рух є основою для ефективного отримання прибутку. Цією ланкою і займається облік, оскільки він надає інформацію для подальшого опрацювання її контролерами, менеджерами, аналітиками. Інформація повинна бути

вичерпною та достовірною, окрім того не лише зовнішньою, а й внутрішньою, враховувати й непередбачені події, потреби.

Але для того, щоб облікова інформація слугувала першоджерелом для наступних економічних дій, облік як джерело теж повинен із чогось витікати, і зокрема мати хоча б мінімальну інформацію. Наприклад, про те, яким повинен бути статутний капітал, з якими постачальниками співпрацювати, як здійснювати розрахунки, у якому банку відкривати рахунок, який ліміт каси встановлювати, з якою фірмою співпрацювати, як вести податковий облік відповідно до законодавства, чи здійснювати попередньо оплату, чи спершу отримати матеріали, чи здійснювати розрахунки у національній чи іноземній валюті, яким компаніям дозволяти проводити аудит. Для цього необхідно дослідити чинники впливу на грошові кошти (рис. 3), зокрема:

1. Розмір статутного капіталу. Статутний капітал, який зафіксований у Статуті підприємства, є основою для визначення напрямку управління грошовими коштами та специфіки ведення його документування, і у кінцевому результаті, формування Звітів про власний капітал і фінансові результати. Грошові кошти, котрі формують базу для статутного капіталу є, водночас, і первинним елементом для визначення майбутніх масштабів підприємства, і прогнозуючим елементом для розрахунку прибутку.

2. Терміни здійснення грошових розрахунків. "Затримка з розрахунками за відвантаженою покупцями продукцію рівнозначна втраті частини прибутку підприємства внаслідок уповільнення обороту його активів", - зазначають Гарасим П. М., Давидович І. Є., Хомин П. Я [3, с. 245].

Тому терміни здійснення розрахунків теж впливають на отримання фінансового результату.

- Прибуток за минулі періоди. Інформація про прибуток за минулі періоди та ефективний його розподіл додасть стимулу для досягнення таких самих або й вищих показників прибутковості у майбутньому за рахунок оцінки та врахування минулих помилок та недоречностей.
- Ліміт каси і здійснення готівкових операцій. Термін

«ліміт каси», на нашу думку, можна назвати так званим регулятором здійснення грошово-розрахункових операцій. Ліміт проведення операцій у готівковій й безготівковій формі забезпечує їх поділ на значні і незначні розрахунки. Така класифікація дозволяє оцінити грошові кошти з точки зору контролю за здійсненням їх ефективного управління і забезпечити альтернативу проведення готівкових чи безготівкових розрахунків в тій чи іншій ситуації.

- Фінансово-економічна ситуація у країні. Фінансово-економічна ситуація у країні залежить від ефективної законодавчої бази, її виконання, складання бюджету, безпеки, розміру резервного капіталу, стратегічного планування, розвитку господарства, контролю, інвестування, зовнішніх (закордонних) чинників, від форми державного правління, вміння влади управляти фінансовими ресурсами, зокрема грошовими коштами.

У процесі оцінки економічної ситуації в країні, необхідно враховувати стан розрахунків України з МВФ від якого залежить курс євро і долара США, а також відстежувати і прогнозувати розвиток економічних процесів в країні. Особливо у сфері будівництва варто враховувати ситуацію на фондовому ринку, порядок формування ф'ючерсних цін на матеріали, будівлі і споруди, співпрацюючи водночас із фінансовим менеджером для того, щоб знати в який момент і у які терміни потрібно здійснювати розрахунки (із отриманням максимального прибутку з мінімальними втратами).

Отже, бухгалтер постійно повинен відстежувати зміни у нормативно-правовій базі для правильного нарахування зарплат, доплат, соціальних пільг, здійснення оподаткування, заходи МВФ, НБУ для вмотивованого ведення обліку грошових коштів.

Інформація про грошові кошти є лише первинним джерелом, а щоб забезпечити подальший розвиток підприємства необхідно зважати на їх рух, і тут з'являються не що інше, як грошові потоки. Для ефективного ведення грошового потоку потрібно враховувати наступні аспекти: правильність заповнення та повнота складання первинної документації і контроль за нею, налагодженість руху грошей, економічну

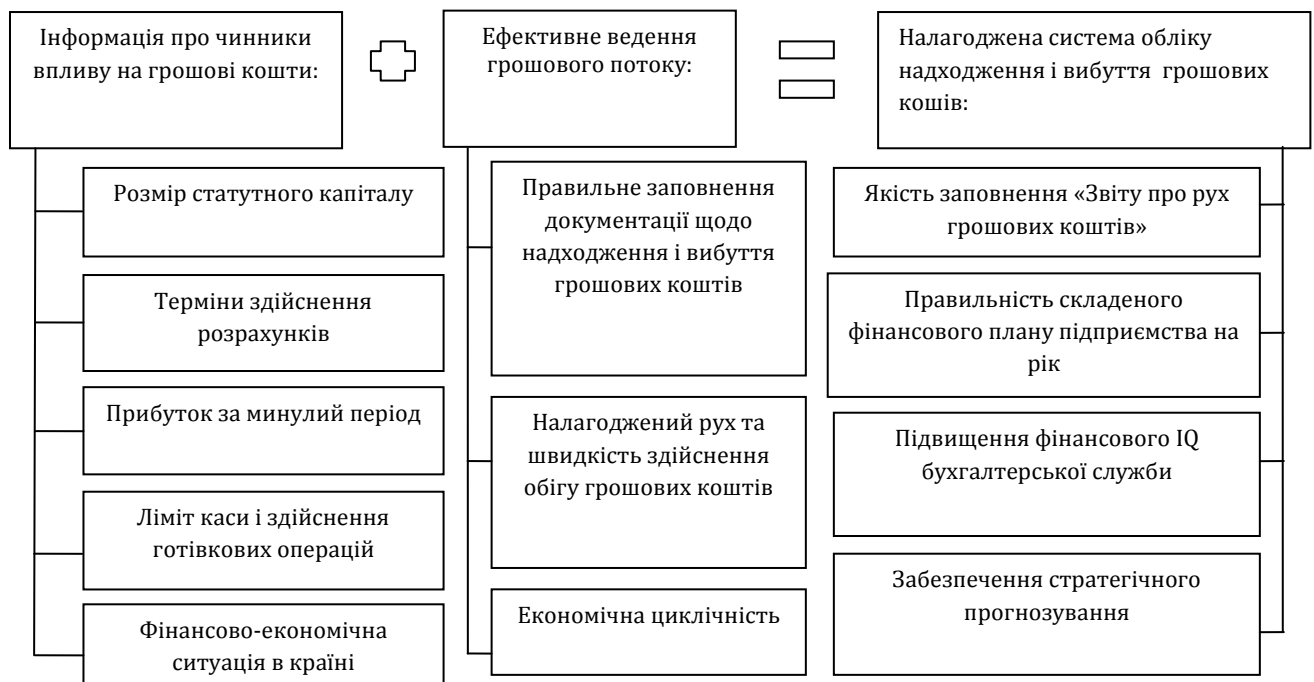

Рис. 3. Налагоджена система обліку надходження і вибуття грошових коштів

циклічність.

1. Правильність заповнення та повнота складання первинної документації і контроль за нею. Високі податкові ставки призводять до ведення "тіньового" обліку, котрий спонукає до того, що певна сума грошових коштів, яку надходять у підприємство, не документуються ні у податкових накладних, ні у платіжних дорученнях, ні у прибуткових касових ордерах. Відповідно й немає видаткової первинної документації, і грошовий потік за таких обставинах є, умовно, частково неповноцінним. У кінцевому випадку таке ведення обліку часто призводить до втрат, як самого власника, так і держави, оскільки грошові кошти, котрі не зазнали взаємодії з потоком є марно втраченими, бо правило "Гроші - Товар - Гроші", у даній ситуації було знівельоване.

2. Налагодженість руху грошей. Оскільки гроші нині, в першу чергу, виконують функцію засобу платежу, а не нагромадження, як це було колись, необхідний постійний рух грошових коштів та правдиве заповнення документів, які супроводжують грошові кошти в процесі здійснення грошового потоку. Налагоджений і швидкісний рух цих коштів можливий лише за своєчасного виконання своїх прямих обов'язків всіх учасників процесу (матеріально відповідальних осіб, водіїв, касирів, бухгалтерів, працівників банку) від надходження грошових коштів до постачання продукції.

3. Економічна циклічність. У процесі здійснення обліку грошово-розрахункових операцій необхідно враховувати економічну циклічність, адже після підйому можливий і спад. Якщо діяльність підприємства перебуває на стадіях підйому або спаду, то грошовий потік теж відображає дану картину. Такі події наявні у діяльності кожного підприємства. Коли налагоджений грошовий потік приносить високі прибутки, то необхідно, на нашу думку, певним чином збільшити резервний капітал на випадок виникнення економічних труднощів і обачно врахувати всі можливі їх наслідки.

Отже, в результаті взаємодії вичерпної інформації про чинники впливу на грошові кошти з ефективним веденням грошового потоку можна забезпечити налагоджену систему обліку грошових коштів, зокрема якісне заповнення "Звіту про рух грошових коштів", правильне складання фінансового плану підприємства на календарний рік, підвищення фінансового IQ бухгалтерської служби та забезпечення стратегічного прогнозування.

Таким чином, на основі проведеного дослідження, ми дійшли висновку про існування відмінностей у трактуванні понять "грошові кошти" та "грошові потоки", з'ясували чинники впливу на ефективне ведення налагодженої системи обліку грошових коштів і вносимо наступні пропозиції:

1. Оскільки грошові кошти та грошові потоки є тісно взаємопов'язаними між собою категоріями, то вважаємо, що при відображенні грошей у русі доцільно говорити про грошові потоки, а в системі обліку як самостійної ланки обліку – вести мову про грошові кошти.
2. Під час ведення грошово-розрахункових операцій, доречно враховувати внутрішні та зовнішні чинники впливу, пов'язані із грошовими коштами та грошовими потоками, тому необхідно зважати на всі перелічені вище чинники впливу в момент здійснення обліку, аналізу і контролю за грошовими коштами.
3. Для забезпечення ефективного здійснення процесу обігу грошових коштів (за допомогою чинників

впливу грошових коштів і грошових потоків) 1-2 дні щоквартально слід проводити тренінг бухгалтерської служби та ознайомлення її із можливими загрозами, перевагами та недоліками грошової системи, економіки підприємства, фінансового менеджменту, нормативно-правової бази з метою підвищення кваліфікації бухгалтерів та розуміння ними важливості здійснення тієї чи іншої операції.

Дослідження ефективності взаємодії понять "грошових коштів" і "грошових потоків" й визначення чинників їх впливу на результативність здійснення грошово-розрахункових операцій надають можливість уникнути розбіжностей щодо неоднозначності трактування даних понять та уникнути негативних наслідків з метою отримання максимального прибутку та забезпечення оптимального руху грошових коштів підприємства.

Список літератури

1. *Бухгалтерський словник [Текст] / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2001. – 224 с.*
2. *Гейтс, Б. Бизнес со скоростью мысли [Текст] / Б. Гейтс. – изд. 2-е, исправл. - М.: Эксмо, 2007. – 480 с.*
3. *Гарасим, П. М. Управлінський облік на підприємстві (методика ведення) [Текст] : монографія / П. М. Гарасим, І. Є. Давидович, П. Я. Хомин. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 270 с.*
4. *Денежные средства [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mirslivare.com/content_yur/DENEZHNYE-SREDSTVA-1582.html.*
5. *Долгальова, М. О. Управління грошовими потоками банківського сектора України в системі міжнародних платежів [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец.: 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / М. О. Долгальова. - Суми, 2008. - 21 с.*
6. *Драч, В. І. Управління грошовими потоками в сільськогосподарських підприємствах [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец.: 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / В. І. Драч. - К., 2003. - 19 с.*
7. *Економічна енциклопедія [Текст] : У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с.*
8. *Кийосаки, Р. Т. Поднимите свой финансовый IQ [Текст] / Р. Т. Кийосаки; пер. с англ. С. Э. Борич. – Минск: Попурри, 2009. – 256 с.*
9. *Осовська, Г. В. Економічний словник [Текст] / Г. В. Осовська, О. О. Юркевич, Й. С. Завадська - К.: Кондор, 2007. – 358 с.*
10. *Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів" [Текст] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87.*
11. *Про затвердження Інструкції про складання річного фінансового звіту банків України [Текст] : постанова Правління НБУ від 26 грудня 2001 р. № 545 зі змінами і доповненнями.*
12. *Универсальный бухгалтерский словарь [Текст] : терминология, используемая Комитетом по Международным Стандартам Бухгалтерского учета (от А до К). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.snezana.ru>.*
13. *Хлевицька, Т. Б. Грошові потоки в логістиці торговельних підприємств: сутність та механізми оптимізації [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец.: 08.07.05 "Економіка торгівлі і послуг" / Т. Б. Хлевицька. - Донецьк, 2005. - 19 с.*
14. *Яструбецька, Л. С. Організаційно-економічний механізм управління грошовими потоками промислових підприємств України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 "Організація, управління, планування і регулювання економіки" / Л. С. Яструбецька - Л., 2006. - 20 с.*

РЕЗЮМЕ

Дерий Мария

Дефиниции “денежные средства” и “денежные потоки”: отличия и взаимосвязь

Проанализирована специфика различий и особенности взаимосвязи понятий «денежные средства» и «денежные потоки», разработаны схемы дефиниций «денежных средств» и «денежных потоков», обоснованы предложения по правильной формулировке понятий и их однозначного использования.

RESUME

Deriy Maria

Definitions of "money" and "cash flow" : their differences and relationship

The specific differences and features of the relationship of terms "money" and "cash flow" are analyzed. The author determines her own definition of data concepts.

Мария ДОДОНОВА

кандидат экономических наук, доцент кафедры бухгалтерского учета и аудита,
Южный филиал Национального университета биоресурсов и природопользования Украины
«Крымский агротехнологический университет»

Николай БУНЧУК

аспирант,
Южный филиал Национального университета биоресурсов и природопользования Украины
«Крымский агротехнологический университет»

КЛАССИФИКАЦИЯ ЗАТРАТ В ЦЕЛЯХ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

Проанализированы теоретические подходы к классификации затрат и их группировке, а также подходы к управлению затратами, использованию информации о них в управленческих целях.

Ключевые слова: *затраты предприятия, классификация затрат, управленческий учет, центры затрат.*

В условиях рыночной экономики повышается самостоятельность предприятий, а также их экономическая и юридическая ответственность. Актуальным становится повышение финансовой устойчивости субъектов хозяйствования и их конкурентоспособности. Одним из основных показателей эффективности деятельности предприятий является размер полученной прибыли. Максимизация прибыли – главная цель большинства современных предприятий. Чаще всего, украинские предприниматели в процессе достижения этой цели используют наиболее очевидный и простой набор «инструментов», таких как увеличение объемов производства или повышение цен на выпускаемую продукцию. Однако, такая политика не всегда является целесообразной и эффективной.

В последнее время острая конкурентная борьба заставляет предпринимателей расширять круг мероприятий, направленных на увеличение прибыли. В этих условиях больше внимания уделяют вопросам снижения расходов на производство и сбыт продукции, в том числе и снижению себестоимости выпускаемой продукции. Проблемы анализа состава и структуры затрат, эффективного их снижения являются предметом управления затратами. Но невозможно осуществлять эффективное управление затратами, не имея представления об основных подходах к их классификации и группировке в зависимости от целей, поставленных перед управленческим учетом.

Вопросами изучения теоретических подходов к классификации затрат и их группировке, а также подходов к управлению затратами, использовании информации о них в управленческих целях занимались такие отечественные и зарубежные ученые, как Голов С. Ф., Друри К., Заруднев А. И., Мерзликина Г. С., Савчук В. П. и др.

Целью публикации является анализ целесообразности и принципов классификации затрат предприятия в целях принятия управленческих решений.

Система бухгалтерского учета, действовавшего до принятия Закона Украины «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности», не была ориентирована на формирование информации для обоснования и принятия разного рода управленческих решений. В настоящее время, в соответствии с международной практикой, информация формируется в системе финансового (для внешних пользователей) и управленческого (для целей

управления предприятием) учета. Таким образом, основным источником информации о затратах любого предприятия является система управленческого учета. Однако, традиционно в отечественной системе учета вся аналитическая работа в отношении затрат предприятия осуществляется исключительно в соответствии с нормативными документами.

Основным нормативным документом, определяющим порядок определения затрат и их классификацию, является Положение (стандарт) бухгалтерского учета № 16 «Расходы», в котором рассматриваются основные слагаемые производственной себестоимости продукции, общие для всех предприятий: прямые материальные расходы, прямые расходы на оплату труда, другие прямые расходы, переменные общепроизводственные и постоянные распределяемые общепроизводственные затраты. Очевидно, что такая классификация является достаточно общей и не раскрывает полного объема информации о деятельности предприятия.

Также характерным для отечественной системы бухгалтерского учета является то, что она ориентирована на учет прошлых затрат предприятия, что не способствует разработке перспективных направлений его развития, обоснованию стратегических и тактических управленческих решений. Система управленческого учета, которая теоретически должна обеспечивать принятие решений, недостаточно сформирована на отечественных предприятиях и не может в полном объеме обеспечить руководителей предприятий необходимой информацией.

В системе финансового учета используется ограниченная система методов формирования и обобщения информации, в то время как для принятия управленческих решений этих методов недостаточно. Методологическая база управленческого учета значительно шире, поскольку использует методы финансового менеджмента, математического моделирования и многих других дисциплин. Однако, в практике отечественного управленческого учета эти методы используются недостаточно в связи с низкой квалификацией учетного персонала, отсутствием практики их применения в работе бухгалтеров.

В связи с тем, что отечественный учет затрат в большей степени ориентирован на нормативно-законодательное регулирование в практике деятельности предприятий используются лишь две

классификации затрат: по элементам (установленная П(С)БУ 16 «Расходы») и по статьям затрат (Отраслевые методические рекомендации по учету затрат и калькулированию себестоимости продукции). Для принятия управленческих решений этой классификации затрат недостаточно, что подтверждается международной практикой организации учета затрат предприятия (табл. 1).

Первоочередная задача построения системы управленческого учета на предприятии – получение определенным образом структурированного потока управленческих данных, пригодного для сопровождения процессов управления [1, с. 59]. В большинстве отечественных предприятий традиционно информационную основу принятия решений составляют фактические данные бухгалтерского учета, дополненные различными аналитическими справками и расшифровками.

Переход к управлению затратами и результатами требует пересмотра ряда важнейших позиций в информационном обеспечении и осуществляется с учетом основных целей управления предприятием:

- интеграция плановых и контрольных данных, что означает необходимость обеспечения соответствия плановых и фактических отчетных форм, показателей и т. п.;
- создание единого информационного пространства, удовлетворяющего требованиям как бухгалтерского, так и управленческого учета;
- минимизация затрат, связанных с обеспечением необходимого объема и структуры информации.

Таким образом решается задача построения интегрированной системы информационных потоков на основе трансформации производственного учета, осуществляемого бухгалтерией предприятия, в управленческий.

Структура потока управленческих данных требует выделения специальных объектов учета затрат и результатов, в разрезе которых на предприятии осуществляют такие важные функции управления, как планирование и контроль.

Для построения интегрированной системы учета на предприятии необходимо осуществить следующие виды работ:

- внедрение плана аналитических счетов бухучета, необходимого для сбора, учета и контроля информации о затратах в разрезе центров ответственности и элементов затрат;

- согласование регламентов подготовки бухгалтерских отчетов с требованиями регламентов планирования и контроля;

- внедрение порядка документооборота, обеспечивающего ведение управленческого учета с необходимыми аналитическими признаками.

Получение новой структуры информационных потоков в интегрированном учете нельзя рассматривать в отрыве от нормативных требований законодательства. Поэтому для утверждения надлежащего порядка регистрации фактов хозяйственной деятельности необходимо отразить произведенные изменения в учетной политике организации.

Центры ответственности, как некоторые организационные единицы внутри предприятия, могут служить инструментом управления затратами. При разделении на центры ответственности учитываются следующие характеристики:

- функциональную обособленность;
- расчетно-аналитическую обособленность;
- производственно-техническую обособленность;
- пространственную обособленность;
- возможность разграничения ответственности.

Система управления затратами предполагает соответствующее построение системы управления предприятием. Организация центров ответственности характерна для матричной структуры управления. Центры ответственности, исходя из объема полномочий и ответственности, подразделяются на центры затрат, продаж, прибыли и инвестиций.

Центр затрат — это структурное подразделение предприятия (например, производственный участок, производственный цех и др.), руководитель которого отвечает только за затраты. В рамках такого центра организуется планирование, нормирование и учет затрат производства с целью контроля, анализа и управления процессами их использования.

Центры затрат, в свою очередь, подразделяются на центры регулируемых и произвольных затрат.

Таблица 1. Основные принципы классификации затрат, используемые в отечественной и зарубежной практике

Принцип классификации	Применение в зарубежной практике	Применение в отечественной практике
По экономическим элементам и статьям калькуляции	Существует три элемента затрат: прямые материальные затраты, прямые затраты на оплату труда, накладные расходы. Подробная классификация по статьям калькуляции чаще всего отсутствует	Применяется повсеместно для формирования бухгалтерской, налоговой и статистической отчетности, составления нормативных и плановых калькуляций, в процессе ценообразования
По отношению к объему производства на постоянные и переменные затраты	Распространена повсеместно в системах учета затрат «Директ-костинг», для анализа безубыточности производства, для прогнозных расчетов	Не является официально рекомендованной, поэтому применяется редко в основном для прогнозных расчетов
По центрам ответственности и возможности регулирования и контроля	Распространена повсеместно, используется в системах «Стандарт-кост» для оценки работы структурных подразделений	Практически не применяется
По отношению к временному интервалу на прошлые (фактические) и будущие (сметные)	Как основа системы «Стандарт-кост» применяется большинством предприятий для анализа данных	Используется нечасто, преимущественно крупными предприятиями в системах нормирования и планирования (ориентированных, как правило, на анализ прошлых результатов)

Источник: составлено авторами на основании [2]

Для центра регулируемых затрат устанавливается оптимальное соотношение между затратами и объемом выпуска продукции. Например, у производственного цеха существуют нормы расхода материалов, нормативная трудоемкость единицы продукции и т. д., а суммарные затраты на материалы и оплату труда определяются путем умножения нормативных затрат на единицу продукции и на запланированный объем выпуска. Управление затратами таких центров осуществляется с помощью заранее составленных гибких бюджетов. Руководитель центра регулируемых затрат отвечает прежде всего за минимизацию затрат на единицу выпуска, и его деятельность оценивается путем сопоставления плановых (нормативных) и фактических затрат на единицу продукции.

Для центра произвольных затрат оптимального соотношения между затратами и результатами деятельности не существует. Руководство организации практически не может повлиять на величину затрат таких центров и принимает ее как заданную величину.

Применяемые на отечественных предприятиях в настоящее время принципы классификации затрат не соответствуют целям управления ими и предприятием в целом. Они ограничиваются лишь нормативно установленным перечнем элементов и статей затрат, которые не отражают специфики деятельности предприятий и не обеспечивают систему управления предприятием необходимой информацией. С целью устранения указанных недостатков и принятия обоснованных управленческих решений нами предлагается в практической деятельности отечественных предприятий использовать зарубежную классификацию затрат.

Список литературы

1. Голов, С. Ф. *Управлінський облік [Текст] / С. Ф. Голов. – К.: Лібра, 2008. – 704 с.*
2. Заруднев, А. И. *Управление затратами хозяйствующего субъекта [Электронный ресурс] / А. И. Заруднев, Г. С. Мерзликина. – Доступ к книге: <http://www.cis2000.ru/Budgeting/receivablesruH.shtml>.*
3. *Учет затрат по центрам ответственности [Электронный ресурс]. – Доступ к статье: <http://audit.ru/articles/13>*

РЕЗЮМЕ

Додонова Марія, Бунчук Микола

Класифікація затрат з метою прийняття управлінських рішень

Проаналізовано теоретичні підходи щодо класифікації витрат і їх групування, а також підходи до управління затратами, використання інформації про них в управлінських цілях.

RESUME

Dodonova Mariya, Bunchuk Mykola

Classification of costs for management decisions

Analyzed the theoretical approaches to the classification of expenses and their grouping, as well as approaches to cost management, use of information about them in managerial purposes.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено перспективи організації єдиного інформаційного простору машинобудівного підприємства і інтеграція до нього автоматизованої системи здійснення внутрішнього аудиту виробничої діяльності підприємства.

Ключові слова: внутрішній аудит, інформаційні технології.

Сучасний розвиток комп'ютерної техніки і програмного забезпечення дає змогу значно розширити сферу застосування інформаційних технологій у процесах обліку, аналізу і аудиту, залучити їх до виконання будь-яких логічних, аналітичних, розрахункових процедур. Це суттєво впливає на організацію фінансового й управлінського обліку, на методикау і техніку внутрішньогосподарського контролю. Використання інформаційних технологій у цьому напрямку в більшості випадків має локальний характер, що не відповідає стратегії розвитку сучасних виробничих підприємств, перш за все підприємств машинобудування – головної фондостворюючої галузі країни.

Особливостям проведення аудиту в умовах комп'ютерного середовища присвячено ряд робіт вітчизняних і зарубіжних авторів.

Я. А. Гончарук і В. С. Рудницький у своїй роботі [2] наводять основні напрямки комп'ютеризації аудиторської діяльності, виділяють склад програмного забезпечення, що використовується в аудиті, формалізують процес використання аудиторських комп'ютерних засобів в аудиті фінансової звітності підприємства, розробляють методикау використання комп'ютерних засобів у процесі аудиту. Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча у роботі [5] висвітлюють питання програмного забезпечення, організації, вимог, методики проведення аудиту в умовах комп'ютерної обробки даних. Г. М. Давидов у роботі [3] акцентує увагу на варіантах використання комп'ютерів при проведенні аудиту, які описані у національному нормативі аудиту №30 "Оцінка системи внутрішнього контролю" і мають назву "Методи аудиту при сприяттні комп'ютера".

В.П. Кодацький у роботі [4] зауважує, що в сучасних умовах господарювання велике значення має розробка методики аудиту окремих показників ефективності діяльності підприємства і цій процес має бути автоматизованим. В. В. Ступницький свою роботу [6] присвятив питанням ефективності впровадження сучасних інформаційних технологій на машинобудівних підприємствах України, де звернув увагу на те, що їх використання приводить до істотної економії і отримання додаткового прибутку. А. Д. Шеремет, В. П. Суйц [7] підкреслюють значення використання обчислювальної техніки у тому числі і при здійсненні внутрішнього аудиту.

Незважаючи на досить широке висвітлення загальних проблем, пов'язаних із використанням сучасних інформаційних технологій у сфері аудиту, недостатньо вивчені питання перспективи впровадження

інформаційних технологій щодо здійснення внутрішнього аудиту виробничої діяльності машинобудівних підприємств.

Мета статті – відобразити тенденції впровадження інформаційних технологій у виробничу діяльність сучасних машинобудівних підприємств, у тому числі при здійсненні внутрішнього аудиту. Мета статті обумовила необхідність вирішення таких завдань:

- окреслити місце і значення внутрішнього аудиту;
- визначити етапи здійснення аудиту виробничої діяльності підприємства, подати необхідні джерела інформації;
- сформулювати напрямки провадження інформаційних технологій на підприємствах машинобудівної промисловості;
- визначити інтеграцію автоматизованої системи здійснення внутрішнього аудиту до автоматизованої системи управління підприємством

Внутрішній аудит в Україні впроваджується досить повільно і не зайняв належного місця в системі управління підприємств. Діючі контрольно-ревізійні служби на багатьох підприємствах не виконують повною мірою всіх функцій, властивих внутрішньому аудиті, здійснюючи лише ревізію та тематичні перевірки [2, с. 29]. У сучасних умовах господарювання на перший план висуваються не стільки збереження, як примноження власності. Це досягається насамперед за допомогою контролю за ефективним і раціональним використанням у виробництві матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Отже, функції служби внутрішнього аудиту значно ширші, ніж функції контрольно-ревізійних відділів окремих підприємств.

До головних функцій внутрішнього аудиту належить оцінка економічності і ефективності операцій внутрішнього контролю на підприємстві і обробки інформації. Тобто, у рамках внутрішнього аудиту здійснюється не тільки детальний контроль за збереженням активів підприємства, але й контроль за політикою і якістю менеджменту підприємства, що є надзвичайно важливим у сучасних умовах господарювання. Внутрішній аудитор не тільки надає інформацію про діяльність організації, але і підтверджує правильність і достовірність звітів менеджерів. Використовуючи інформацію внутрішніх аудиторів, керівництво підприємства має можливість оперативно і своєчасно здійснювати необхідні зміни [8, с. 38]. Об'єктивність цього виду аудиту забезпечується рівнем незалежності у структурі управління підприємством. Внутрішній аудитор є співробітником підрозділу

внутрішнього аудиту підприємства, він підпорядковується тільки своєму керівнику і незалежний від керівника підрозділів підприємства, які перевіряються. Однак ефективність його праці безпосередньо впливає на ефективність функціонування підприємства.

Запровадження в систему управління підприємств служби внутрішнього аудиту з притаманними йому функціями є об'єктивною необхідністю в умовах ринкових відносин. Внутрішній аудит повинен розглядатися як невід'ємна частина загальної системи управління, його роль розширена шляхом включення до неї оцінки якості інформації, яка подається в управлінні для прийняття рішень, а також оцінки корисності застосування методики аналізу інформації на підприємстві. Роль використання інформаційних технологій у цьому процесі дуже важлива.

Одним з найбільш пріоритетних напрямків контролю на виробничому підприємстві – є контроль виробничої діяльності. Виробничий аудит має дуже велике значення для підприємства – це перевірка й удосконалення організації управління підприємством, якісних сторін виробничої діяльності, оцінка ефективності виробництва і фінансових вкладень, продуктивності, раціональності використання засобів, їх економії.

Виробництво – це найважливіша галузь діяльності підприємства. Здійснення контролю потребує володіння значними масивами інформації, вміння відокремити ту її частину, яка є найбільш суттєвою. При цьому оцінюється: загальна система організації підприємства; вплив основних виробничих чинників на ефективність діяльності підприємства; структура виробництва, основні потоки матеріалів і продукції, залежність між маркетингом і продукцією, логістикою постачання постачанням і виробництвом.

Визначимо основні етапи проведення аудиту у сфері виробництва:

- Аудит системи управління виробництвом. При цьому здійснюється аналіз і формуються висновки щодо концепції виробничої діяльності, виробничої стратегії підприємства.
- Аудит виробничої структури. Оцінюється доцільність виробничої структури підприємства: кількості підрозділів, спеціалізації, зв'язків між підрозділами.
- Аудит виробничих потужностей. Здійснюється перевірка виробничих потужностей на підприємстві: обсяг потужностей, їх використання, дефіциту та надлишку потужностей.
- Оцінка рівня діючої техніки та технології. Оцінюється рівень техніки та технології на підприємстві: системи оцінки технічного стану, типу технології, кількості техніки за видами, віком, станом, характером поломок техніки, технічної складності і рівня технічного оснащення, наявності спеціалізованого, автоматизованого обладнання, рівня зносу.
- Аудит організації виробництва. Здійснюється аналіз діючої системи організації виробництва: схеми руху матеріалів і готової продукції, схеми обробки матеріалів, нових форм організації.
- Аналіз функцій планування контролю та підтримки. Оцінюються діючі на підприємстві системи планування (техніко-економічного, оперативного), операційного контролю, організації виробничих процесів.
- Аналіз управління якістю продукції. Аналізуються і оцінюються системи контролю за якістю продукції, рівень і ефективність використання новітніх технологій і систем.

- Аналіз підсистеми “Праця”. Оцінюється загальна кадрова політика, добір кадрів, управління кадрами, рівень оплати праці, мотивації і стимулювання.
- Аналіз безпеки підприємства. Здійснюється аналіз і оцінка системи безпеки: загальної безпеки, безпеки праці, технічної та економічної безпеки.

Для здійснення перелічених етапів аудиту виробничої діяльності підприємства необхідні такі основні джерела інформації: статут підприємства, структура управління виробництвом, плани і концепції розвитку, техпромфінплан підприємства, виробнича структура підприємства, звіти про використання виробничих потужностей підприємства, технічні паспорти, інструкції, відомості на утримання і експлуатацію обладнання, права користування майном, технічні характеристики, облікові дані про зношення і первісну вартість основних засобів, організаційна структура підприємства, положення про планування, контроль, організацію процесу виробництва, положення про управління якістю продукції, положення про кадрову політику, звіти про рух кадрів, положення про систему безпеки на підприємстві і т. д. [3, с. 138].

Зрозуміло, що робота внутрішнього аудитора повинна бути автоматизована. Але це не повинна бути тільки автоматизація його робочого місця.

До середини 80-х років великі аудиторські фірми самостійно розробляли і використовували методики аудиту за допомогою великих універсальних ЕОМ, сфера використання яких була досить обмеженою. З розвитком мікрокомп'ютерної техніки виникли нові концепції організації та проведення аудиту. У 1994 р. вийшла нова редакція міжнародних стандартів аудиту, в тому числі й тих, що визначають основні положення аудиту в умовах електронної обробки даних (ЕОД): №401 “Аудит в середовищі комп'ютерних інформаційних систем”; положення з міжнародної практики аудиту (ПМПА) - №1001-1003, які визначають автономні персональні комп'ютери, онлайнні комп'ютерні системи, системи баз даних в середовищі інформаційних технологій. ПМПА №1008 призначено особливостям оцінювання ризиків та внутрішнього контролю в комп'ютерних інтегральних системах [2, 164].

Основні умови забезпечення ефективності аудиту в середовищі ЕОД – це високий рівень компетентності та професійної майстерності персоналу аудиторського відділу підприємства. Це передбачає, що для проведення аудиту в середовищі ЕОД аудитор повинен мати глибокі знання про технічне і програмне забезпечення комп'ютерної техніки, володіти методикою контролю з використанням комп'ютерів, знати технологію автоматизованого облікового процесу, мати достатні навички практичної роботи. Якщо зовнішній аудитор вважає за доцільне покласти на результати роботи внутрішнього контролю при проведенні аудиту, він повинен знати всі види контролю, в тому числі й комп'ютерного, які існують на підприємстві. Але контролююча функція також повинна мати своє відображення у інформаційному просторі підприємства.

Світовий ринок наукомістких виробів до яких належить і машинобудівне виробництво інтенсивно розвивається в напрямку повного переходу на інформаційні технології маркетингу, проектування, виробництва, обслуговування. Ідея інформаційної підтримки і супроводу життєвого циклу продукції знайшла втілення в міжнародних стандартах ISO, державних стандартах багатьох держав. Підготовлена «Концепція розробки і впровадження в галузях промисловості держав-учасників СНД». Сьогодні за кордоном йде активне освоєння CALS- технологій, в світі

вже створено так зване CALS-товариство, в яке входять 108 країн [6].

Під аббревіатурою CALS (Continuous Acquisition and Life cycle Support) розуміється стратегія промисловості й уряду, яка спрямована на ефективне створення, обмін, управління і використання електронних даних, що підтримує життєвий цикл виробу за допомогою міжнародних стандартів, реорганізації підприємницької діяльності і передових технологій [1, с. 262]. Для отримання ефекту від застосування інформаційних систем і CALS-технологій необхідна критична маса прикладного програмного забезпечення, що відповідає робочим місцям фахівців, у тому числі внутрішнього аудитора.

Кожному етапу життєвого циклу властиві спеціалізовані види забезпечення: технічного, програмного, інформаційного, математичного, лінгвістичного, організаційного і методичного. Важливою особливістю інформаційної підтримки життєвого циклу є організація обміну даними між автоматизованими системами, що беруть участь у процесі проектування, виробництва, експлуатації, обслуговування й утилізації, здійснення процесів контролю, у тому числі економічних параметрів. У кожній із систем створюється своя специфічна інформація про виріб. Це можуть бути геометричні розрахункові моделі, моделі технологічних процесів, моделі обслуговування обладнання, здійснення контролю, економічні розрахунки і т.п. Взаємодія і рівнобіжне виконання робіт можуть бути організованими тільки за умови створення на виробництві, чи групі виробництв єдиного інформаційного простору (ЄІП) даних про корпоративну продукцію, автоматизовану систему, націлену на розв'язання задач організації і координації робіт інженерного персоналу. Тобто з'являється можливість управляти інформацією на всіх етапах життєвого циклу виробу - це впровадження у виробництво концепції PLM (Product Life cycle Management) - управління інформацією на усіх етапах життєвого циклу виробу, яка є ядром CALS-технологій і володіє рядом переваг. Наявність на підприємстві системи інформаційної підтримки життєвого циклу машинобудівного виробу відповідає стандарту ISO 9000 - управління якістю продукції. У найближчому майбутньому неможливо буде продати на ринку наукомістку продукцію без переходу на міжнародні стандарти підтримки і супроводу життєвого циклу [1, с. 271].

Високі технології, до яких належать прикладні засоби елементів CALS-технологій, є інструментом у конкурентній боротьбі на ринках збуту. Основними проблемами, що виникають на етапі впровадження таких технологій у машинобудівне виробництво країни є: доступ до кредитних ресурсів для фінансування послуг девелоперської інжинірингової компанії та технічного переоснащення виробництва; наявність у керівництва стратегічного мислення, готовності до реорганізації виробництва, визнання бізнес-ролі ІТ-технологій [7, с. 82]. В Україні є достатній потенціал для розробки сучасних систем: висококваліфіковані фахівці, програмісти, інженери. Цей потенціал повинен використовуватися. Але через цілковиту відсутність стратегії розвитку вітчизняні підприємства машинобудування вже у найближчому майбутньому приречені на глобальну неконкурентоспроможність.

На рис. 1 надана перспективна схема організації ЄІП машинобудівного підприємства. Назви складових схеми надані відповідно до їх назв у прайс-листах підприємств, які надають послуги з розробки автоматизованих систем управління, адаптації зарубіжних розробок [1, с. 266-268].

Автоматизована система здійснення внутрішнього аудиту виробничої діяльності підприємства є елементом ЄІП підприємства, яка має доступ до всіх необхідних параметрів (і технічних, і економічних) автоматизованих систем: інженерного аналізу; структури виробу; документів та проектів; планування і управління ресурсами підприємства; планування і управління виробництвом.

Здійснення аудиту виробничої діяльності підприємства включає виконання значної кількості етапів, яким притаманні опрацювання великого масиву інформації, використання множини інформаційних джерел. Тому робочий процес внутрішнього аудитора повинен бути повністю автоматизованим. Але це не повинна бути автоматизація тільки робочого місця аудитора - ефективність такої автоматизації незначна.

Розвиток інформаційних технологій в обліку, аналізі, аудиті виробничої діяльності повинен здійснюватися на базі розвитку інформаційних технологій на рівні підприємства. Сучасними тенденціями розвитку інформаційних технологій у виробничій діяльності підприємства є створення єдиного інформаційного простору, що відповідає стандарту ISO 9000 - управління якістю продукції, а без переходу на нього у найближчому майбутньому неможливо буде вийти на ринок наукомісткої продукції.

Автоматизована система здійснення внутрішнього аудиту повинна бути елементом єдиного інформаційного простору, у повному обсязі використовувати технічні можливості всіх автоматизованих систем, які входять до нього.

Список літератури

1. Бельтюков, С. А. *Розвиток і обслуговування технічної бази машинобудування [Текст] : монографія / С. А. Бельтюков, І. М. Єпіфанова. - Одеса: Інтерпрінт, 2007. - 297 с.*
2. Гончарук, Я. А. *Аудит [Текст] : навчальний посібник / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. - Львів: Оріана-Нова, 2004. - 292 с.*
3. Давидов, Г. М. *Аудит [Текст] : підручник / Г. М. Давидов. - К.: Знання, 2004. - 511 с.*
4. Коцацький, В. П. *Проблеми аудиту окремих показателів фінансово-хозяйственої діяльності [Текст] / В. П. Коцацький // Економіка, фінанси, право. - 2007. - № 6. - С. 3-7.*
5. Кулаковська, Л. П. *Організація і методика аудиту [Текст] / Л. П. Кулаковська, Ю. П. Піча. - К.: Каравела, 2005. - 560 с.*
6. *Современные ИПИ/CALS-технологии на базе решения - SAP [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.machportal.ru>.*
7. Ступницький, В. В. *Ефективність впровадження CALS-технологій на машинобудівних підприємствах України [Текст] / В. В. Ступницький // Вісник Національного університету "Львівська політехніка", Сер. "Оптимізація виробничих процесів і технічний контроль у машинобудуванні та приладобудуванні". - 2009. - № 642. - С. 80-84.*
8. Шеремет, А. Д. *Аудит [Текст] : учебник / А. Д. Шеремет, В. П. Суйц. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 352 с.*

РЕЗЮМЕ

Єпіфанова Ірина

Перспективы внедрения современных информационных технологий при осуществлении внутреннего аудита производственной деятельности машиностроительного предприятия

Исследовано перспективны организации единого информационного пространства машиностроительного предприятия и интеграция к нему автоматизированной системы осуществления внутреннего аудита производственной деятельности предприятия.

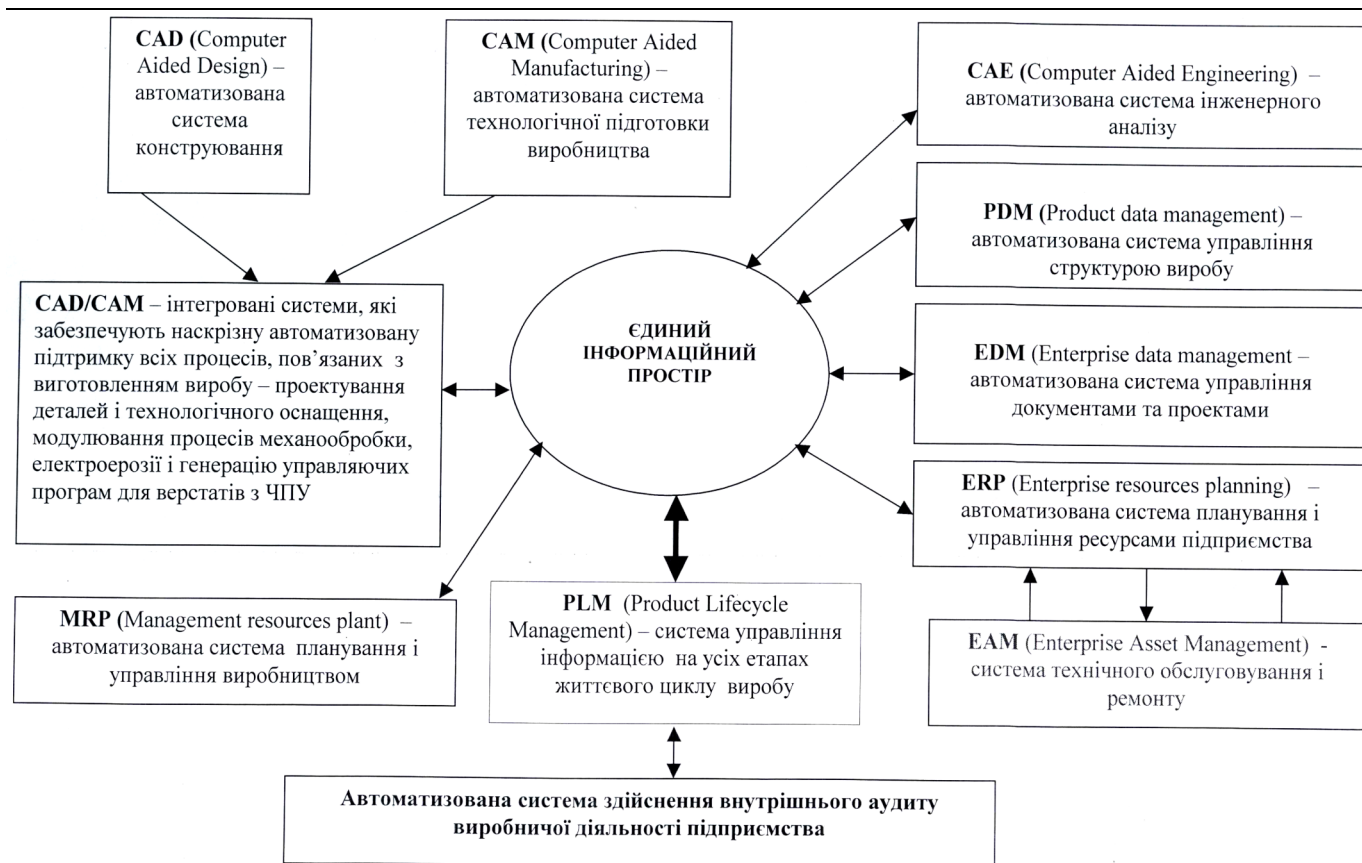

Рис. 1. Перспективна схема організації єдиного інформаційного простору машинобудівного підприємства та інтеграція до нього автоматизованої системи здійснення внутрішнього аудиту виробничої діяльності підприємства

RESUME

Yerifanova Iryna

Prospects of introduction of modern information technologies through realization of internal audit of production activity of machine-building enterprise

The prospects of organization of single informative space of machine-building enterprise are examined.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

У статті наведено визначення біологічних активів, запропоновано і науково обґрунтовано їх класифікацію для відображення в обліку.

Ключові слова: активи, біологічні активи, класифікація активів, класифікація біологічних активів, довгострокові біологічні активи, поточні біологічні активи.

Біологічні активи - новий об'єкт у вітчизняній обліковій практиці, що був виділений в окрему облікову групу у зв'язку з прийняттям П(С)БО 30 «Біологічні активи» у 2007 р. До затвердження цього нормативного акту зазначені об'єкти, належали до складу запасів та основних засобів. Вимоги вказаного стандарту є принципово новими для облікової практики сільськогосподарських підприємств України, а тому з їх запровадженням виникли проблеми та протиріччя в теорії та практиці бухгалтерського обліку. Одним з проблемних питань теорії є характеристика економічної сутності біологічних активів та їх класифікація.

Проблеми визначення економічної сутності біологічних активів наведена в праці Н.В. Перевозник: «Недостатнє наукове вивчення економічної характеристики біологічних активів призводить до того, що нині немає чіткого розмежування економічних термінів «ресурси», «активи», «біологічні ресурси», «біологічні активи», що спричиняє їх неоднозначне трактування й викликає дискусії щодо їх економічної та обліково-аналітичної сутності» [12, с. 115].

Проблемам визначення та класифікації біологічних активів присвятили свої дослідження Г. Л. Бурляй, Н. В. Гончаренко, З. П. Гулик, В. М. Жук, О. О. Канцуров, Н. С. Котляревська, З. М. Левченко, С. І. М'яка,

Н. В. Оляднічук, Н. В. Перевозник, П. Т. Саблук, Ю. В. Скосир, А. А. Славгородська, Т. М. Сторожук, Л. К. Сук, П. Л. Сук, Л. Тодорова, О. Г. Шайко та інші.

У зв'язку з тим, що біологічні активи є досить різноманітні, з метою, відображення їх в обліку, необхідною є розробка чіткої та науково обґрунтованої класифікації.

Класифікація біологічних активів – це відносно стабільна, логічно побудована система активів сільськогосподарського підприємства, окремі структурні одиниці якої характеризуються певною виділеністю, самостійністю та виконують певне призначення стосовно системи [13, с. 73].

В сучасній літературі довідникового та економічного характеру майже відсутні визначення терміну «біологічні активи», а визначення, які є, аналогічні наведеному у П (С) БО 30. Тому, на наш погляд, для чіткого розуміння економічної сутності біологічних активів як економічної та обліково-аналітичної категорії насамперед потрібно провести дослідження категорії «активи» (табл. 1), порівняти результати даного дослідження з визначенням терміну «біологічні ресурси» в біологічній літературі та навести власне визначення терміну «біологічні активи», що найкращим чином має характеризувати сутність біологічних активів, як об'єкту обліку.

Таблиця 1. Визначення терміну «активи» в економічній літературі

Автор	Визначення
Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. [8]	Активи – сукупність майна, інтелектуальної власності, грошових ресурсів, що належать підприємству, фірмі, компанії (будівлі, споруди, машини й устаткування, матеріальні запаси, банківські вклади, вкладення в цінні папери, патенти, авторські права та ін.) в які вкладено засоби власників та інших осіб (с. 18)
Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т., Сукупний В. М. [17]	Актив – це діяльна частина, цінності й боргові вимоги, надбання чогось. В обліку – ресурси контрольовані підприємствами, у результаті використання яких очікується одержання економічних вигод у майбутньому. Відображається як частина бухгалтерського балансу (сумарна вартість об'єкту) та грошові кошти підприємства, їх склад та розміщення на певну дату у грошовому виразі (с. 13)
Коноплицький В. А., Філіна Т. І. [5]	Активи – 1. Майно, грошові кошти, цінні папери, що належать підприємству. 2. Складова частина балансу підприємства, де в активній частині показуються всі його кошти і їх розміщення по стадіях відтворення, а в пасивній частині відображені джерела коштів, згруповані по їх походженню (с. 11)
Осовська Т. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. [11]	Актив балансу бухгалтерського – ліва частина балансу бухгалтерського, що вказує на певну дату, склад і розміщення всіх належних даному підприємству (установі, організації) матеріальних цінностей, грошових коштів (с. 9)
Гордієнко К. Д. [3]	Активи – ресурси підприємства (матеріальні цінності, кошти, боргові вимоги та будь-яка інша його власність, відображена в активі бухгалтерського балансу) використання яких як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому (с. 7)
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. [4]	Активи – економічні ресурси підприємства у формі сукупностей майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності і належать підприємству на правах власності, чи у формі претензій (вимог) за зобов'язаннями інших осіб (с. 13)
Кох Р. [6]	Активи – нерухомість, сировина і матеріали, незавершене виробництво, грошові кошти та все те, що являється власністю підприємства та відображено в його звітності (с. 10)
Гаврилук Л. І. [15]	Активи – ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому (с. 4)
Макміллан [16]	Активи – щось реально існуюче, що має ринкову або мінову вартість і утворює частину багатства або майна його власника (с. 8)

Економісти розглядають активи, як будь-яку власність підприємства: машини і обладнання, будинки, запаси, банківські депозити та інвестиції в цінні папери. Тоді як в обліку активи розглядаються із точки зору відображення їх вартості у фінансовій звітності. У бухгалтерському обліку основоположним є таке визначення: активи – це частина бухгалтерського балансу, яка відображає матеріальні і нематеріальні цінності підприємства з точки зору їх складу та розміщення.

Ресурси – природні, сировинні, матеріальні, трудові,

фінансові цінності, які можуть бути використані в разі потреби на створення продукції, надання послуг, одержання додаткової вартості [2, с. 230].

Таким чином, поняття «активи» та «ресурси» є аналогічними з тією тільки різницею, що активи для цілей обліку передбачають систематизацію ресурсів підприємства за їх складом та розміщенням.

Активи підприємства від ресурсів також відрізняє їх класифікація, яка відображає потреби обліку. Таким чином, активи підприємства можна класифікувати за основними напрямками, які наведені на рис. 1.

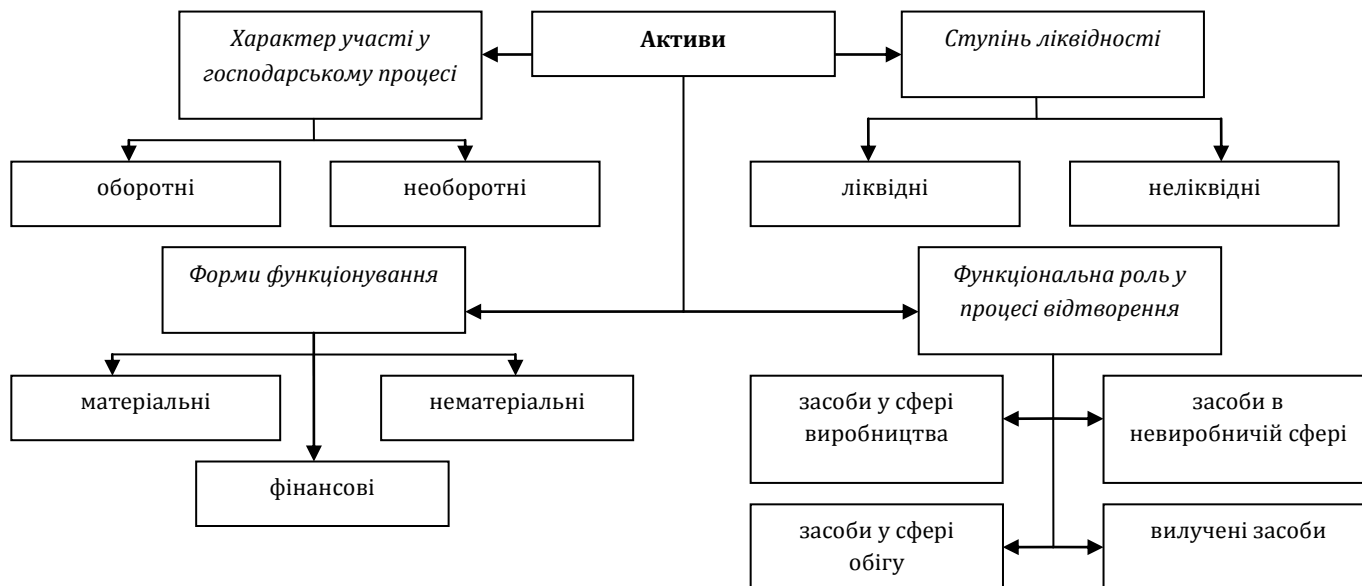

Рис. 1. Класифікація активів

Така класифікація активів не підходить для класифікації біологічних активів, так як, поняття ступеня ліквідності стосовно біологічних активів важко застосувати (адже біологічні активи взагалі є важко ліквідними); за формою функціонування біологічні ресурси можуть бути тільки в матеріальній формі; за функціональною роллю у процесі відтворення біологічні активи є засобами у сфері виробництва. За характером участі в господарському процесі біологічні активи, як і всі інші, поділяються на оборотні та необоротні. До прийняття П(С)БО 30 оборотні біологічні активи входили до складу запасів, а необоротні – до основних засобів. Нині ці об'єкти є поточними та довгостроковими біологічними активами.

У літературі з біології найчастіше зустрічається таке визначення біологічних ресурсів: «Біологічні ресурси – біологічні компоненти біосфери, створені життєдіяльністю продуцентів, консументів, редуцентів. Біологічні ресурси – це продукти харчування людей, корм тварин, сировина та корисні копалини органічного походження. Належать до вичерпних відновлювальних природних ресурсів» [9, с. 230].

Для цілей обліку дане визначення не підходить, тому що в ньому закладено тільки значення біологічних ресурсів для задоволення потреб людини, але не відображено їх економічний зміст у зв'язку із здійсненням діяльності, яка має за мету отримання прибутку.

«Для визначення терміну «біологічні активи», – зазначає Н. В. Перевозник, – потрібно застосувати чітко зазначені ознаки активу як економічної категорії: по-перше, актив має перебувати у володінні підприємства (контролюватися підприємством), по-друге, мусить мати визначену вартість у грошовому виразі, а по-третє, має принести майбутній економічний прибуток. Адаже не будь

-які рослина або тварина можуть бути активами, а лише ті, які здатні приносити економічну вигоду» [12, с. 117].

При характеристиці біологічних активів як активів підприємства для цілей обліку необхідно враховувати, що біологічні активи – це живі організми, які розвиваються за законами природи. Виходячи з цього, природні чинники, які впливають на особливості цих активів та їх облік, визначають їх відмінності від інших видів активів, що обліковуються підприємствами.

Перевозник Н. В. серед таких природних чинників, які впливають на облік біологічних активів, виділяє значну тривалість виробничого процесу, що залежить від впливу зовнішнього середовища на біологічні процеси розвитку рослин (світло, температура повітря, опади) і біологічних характеристик тварин (порода). Зважаючи на це, у сільському господарстві існує сезонність, а сам виробничий процес часто виходить за межі календарного року й досягає кількох років (при вирощуванні багаторічних насаджень, корів для відновлення стада тощо). Також, через біологічні особливості сільськогосподарських ресурсів від однієї культури чи виду тварин одержують кілька видів продукції. Крім того час, затрачений на виробництво сільськогосподарської продукції, не збігається з часом її надходження і реалізації. Терміни одержання готової продукції залежать від строків вирощування тварин. Біологічні активи в процесі виробництва відтворюють частину потрібних предметів та засобів виробництва (молодняк тварин, корми, насіння тощо), необхідних підприємству для підтримання й розширення виробництва [12, с. 116].

Ці чинники мають бути враховані при класифікації біологічних активів, а також організації та методиці їх обліку сільськогосподарськими підприємствами.

У літературі з бухгалтерського обліку не існує єдиного

підходу до визначення терміну «біологічні активи» (табл. 2). Автори при викладенні матеріалу користуються визначенням, яке наведено в П(С)БО 30 «Біологічні активи»: «Біологічні активи – це рослина або тварина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди» [14]. При цьому біологічні перетворення – це процес кількісних та якісних змін біологічних активів [7, с. 317]. А додаткові біологічні ресурси – біологічні активи одержані в процесі біологічних перетворень [7, с. 322].

економічні вигоди» [14]. При цьому біологічні перетворення – це процес кількісних та якісних змін біологічних активів [7, с. 317]. А додаткові біологічні ресурси – біологічні активи одержані в процесі біологічних перетворень [7, с. 322].

Таблиця 2. Визначення терміну «біологічні активи» в літературі з бухгалтерського обліку

Автор	Визначення
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. [4]	Актив біологічний – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди (с. 21)
Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я., Панченко Л. Г. [10]	Біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди (с. 358)
Перевозник Н. В. [12]	Біологічні активи – це живі рослини, тварини, а також інші біологічні ресурси, контрольовані підприємством, які в процесі біологічних перетворень здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди (с. 118)

В цілому визначення терміну «біологічні активи», що наводиться в П(С)БО 30, є досить оптимальним для характеристики даного об'єкта як економічної та обліково-аналітичної категорії. Разом з тим, досліджуючи обліково-аналітичний процес біологічних активів на сільськогосподарському підприємстві встановлено, що до складу біологічних активів входять не лише тварини та рослини, а й птахи, риба та бджоли, які згідно біологічної класифікації не є тваринами. Тому, погоджуємося з думкою Н. В.Перевозник, яка полягає в тому, що окреслення біологічних активів для обліково-аналітичних цілей в межах «рослина або тварина» звужене й потребує уточнення або доповнення.

Для повної економічної характеристики біологічних активів необхідним є дослідження їх класифікації з нормативної та наукової точок зору. Для цілей

бухгалтерського обліку біологічних активів Методичними рекомендаціями бухгалтерського обліку біологічних активів передбачена наступна класифікація біологічних активів (рис. 2), в основу якої покладено дві основні ознаки: галузь аграрного виробництва (рослинництво та тваринництво) і термін корисного використання (довгострокові та поточні).

Такий підхід є доречним, виходячи з того, що технологія виробництва продукції рослинництва та тваринництва, а також біологічні активи, які беруть в них участь, абсолютно різні.

За ступенем досягнення біологічним активом плодоносного стану на момент звітування, або, іншими словами, здатність приносити економічні вигоди на дату балансу біологічні активи поділені на зрілі та незрілі. До незрілих довгострокових біологічних активів відносять

Рис. 2. Класифікація біологічних активів відповідно до Методичних рекомендацій з обліку біологічних активів

біологічні активи, операційний цикл створення яких перевищує 12 місяців (крім тварин на вирощування та відгодівлі), які у звітному періоді ще не здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи визначеної якості. Всі інші біологічні активи є зрілими.

Така класифікація біологічних активів є прийнятною для ведення бухгалтерського обліку, але потребує певного удосконалення з урахуванням результатів досліджень вчених та вимог облікової практики. Так, С. Ф. Голов, спираючись на МСФЗ 41 «Сільське господарство», у дослідженні методології оцінки біологічних активів за справедливою вартістю пропонує включити до класифікації споживані та плодоносні біологічні активи.

Споживані біологічні активи – це такі біологічні активи, з яких збирають урожай у вигляді сільськогосподарської продукції або які продають як біологічні активи (худоба призначена для виробництва м'яса; худоба, яку одержують з метою продажу; риба в рибгоспах; зернові, такі як кукурудза або пшениця; ліс, що вирощується для отримання деревини). Плодоносні біологічні активи – це всі біологічні активи, інші, ніж споживні (худоба для отримання молока, виноградники,

фруктові дерева) [1, с. 89].

Класифікацію біологічних активів для потреб бухгалтерського обліку в сільськогосподарських підприємствах розкрито в праці Н. В. Перевозник. Автором виділено види біологічних активів за наступними ознаками: за галуззю виробництва (тваринництва, рослинництва); за строками використання (довгострокові, поточні); за здатністю приносити економічну користь на дату балансу (зрілі, незрілі); за правом власності (власні, орендовані); за методом оцінки (оцінені за справедливою вартістю, оцінені за первісною вартістю); за способом використання у виробничому процесі (споживані, плодоносні). Така класифікація найбільшою мірою характеризує біологічні активи, як економічну та облікову категорію і всебічно розкриває її, враховуючи потреби сільськогосподарських підприємств щодо відображення біологічних активів в обліку та формування інформації про них для потреб управління та контролю.

На основі наведеної класифікації біологічних активів пропонуємо класифікацію біологічних активів тваринництва, яка б найкраще відповідала потребам обліку та враховувала нормативні вимоги (рис. 3).

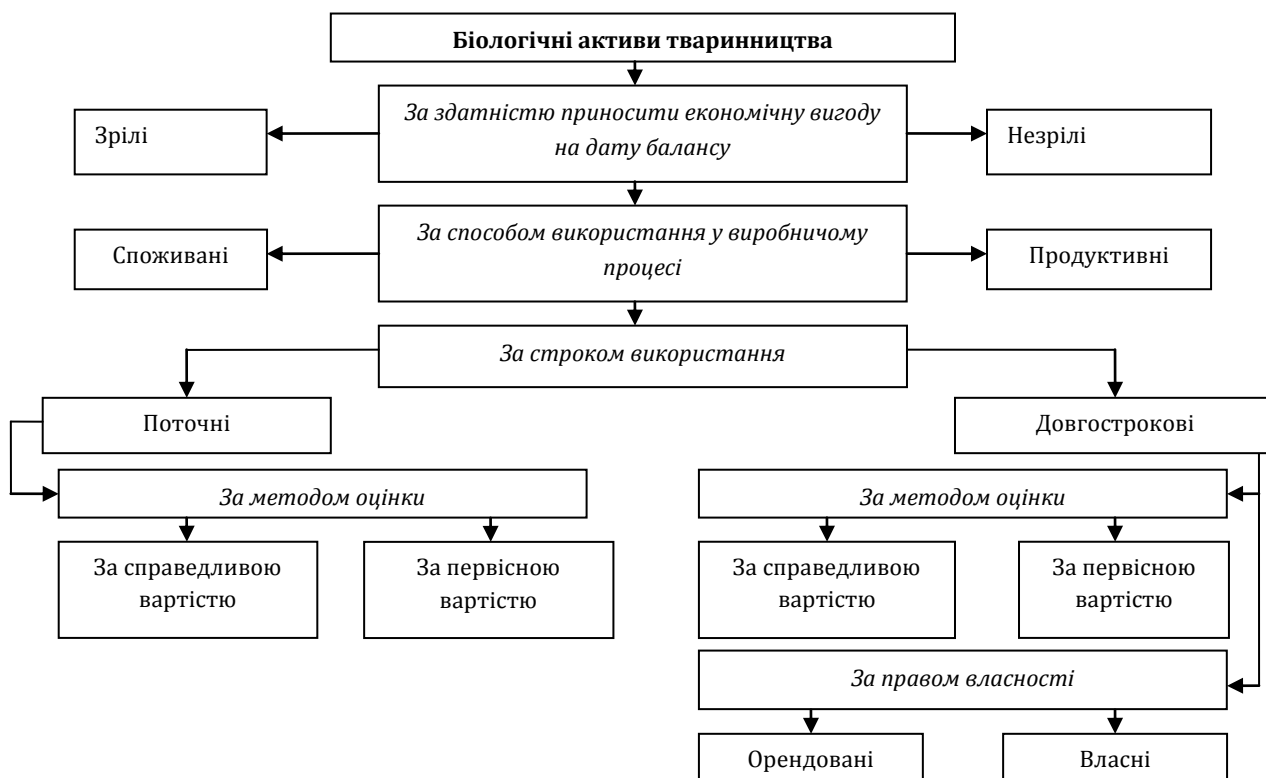

Рис. 3. Класифікація біологічних активів тваринництва

Таким чином, під біологічними активами необхідно розуміти біологічні ресурси, достовірно оцінені та контрольовані підприємством, які в процесі біологічних перетворень здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди.

Класифікацію біологічних активів доцільно здійснювати з виділенням наступних ознак: за здатністю приносити економічну вигоду на дату балансу, за способом використання у виробничому процесі, за строком використання, за методом оцінки, за правом власності. Розроблена класифікація сприятиме підвищенню достовірності ведення бухгалтерського обліку біологічних активів з урахуванням усіх розрізів аналітики.

Список літератури

1. Голов, С. Ф. Облік сільськогосподарських активів за справедливою вартістю: проти течії [Текст] / С. Ф. Голов // Облік та фінанси в АПК. – 2006. – № 11. – С. 87-90/
2. Гончаров, С. М. Тлумачний словник економіста [Текст] / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір ; за ред. проф. С. М. Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
3. Гордієнко, К. Д. Економічно тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки [Текст] / К. Д. Гордієнко. - Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
4. Загородній, А. Г. Фінансово-економічний словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
5. Коноплицький, В. А. Економічний словник. Тлумачно-термінологічний [Текст] / В. А. Коноплицький, Т. І. Філіна. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.

-
6. Кох, Р. Менеджмент и финансы от А до Я [Текст] / Р. Кох. – Спб.: Питер, 1999. – 496 с.
 7. Мисака, Т. В. Бухгалтерський облік [Текст] : навчальний посібник / Т. В. Мисака, В. М. Шарманська. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
 8. Мочерний, С. В. Економічний енциклопедичний словник [Текст] : У 2 томах. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, Т. 1. – 2005. – 616 с.
 9. Мусієнко, М. М. Екологія: тлумачний словник [Текст] / М. М. Мусієнко та ін. – К.: Либідь, 2004. – 376 с.
 10. Огійчук, М. Ф. Формування у бухгалтерському обліку доходів і витрат сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог П(С)БО 30 «Біологічні активи» [Текст] / М. Ф. Огійчук // Облік і фінанси АПК. – 2006. - № 6. – С. 24 – 33
 11. Осовська, Т. В. Економічний словник [Текст] / Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Юшкевич. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
 12. Перевозник, Н. В. Біологічні активи як обліково-аналітична та економічна категорія [Текст] / Н. В. Перевозник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 6 (73). – С. 115-118
 13. Перевозник, Н. В. Класифікація біологічних активів в обліку та звітності [Текст] / Н. В. Перевозник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 8 (75) – С. 71-76
 14. Біологічні активи [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790 / Міністерство фінансів України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
 15. Словник нормативних економічних термінів [Текст] : навчально-методичний посібник / Укладач Л. І. Гаврилюк. – Житомир : ЖДТУ, 2002. – 184 с.
 16. Словник сучасної економіки Макміллана [Текст] / Перекл. з англ. - К.: АртЕк, 2000. – 640 с.
 17. Фінансовий словник-довідник [Текст] / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук, В. М. Сукупний та ін.; за ред. М. Я. Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.

РЕЗЮМЕ

Клименко Оксана

Экономическая сущность и классификация биологических активов

В статье дано определение биологических активов и предложена научно обоснованная их классификация для отражения в учете.

RESUME

Klymenko Oksana

Economic essence and classification of biological assets

The determination of biological assets is given. Scientifically grounded classification of biological assets is proposed.

Євгенія КОВАЛЬЧУКкандидат економічних наук, доцент кафедри обліку у виробничій сфері,
Тернопільський національний економічний університет**Валентина ПАНАСЮК**кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку у виробничій сфері,
Тернопільський національний економічний університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ

Досліджується роль бухгалтерського обліку як інформаційної системи управління, недоліки і протиріччя законодавчої бази, запропоновано своє бачення вирішення проблеми.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансовий облік, управлінський облік, податковий облік, облікова політика, інформаційне забезпечення управління.

Із розвитком економіки на шляху ринкових відносин зростає роль управління у здійсненні діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта. Разом з тим жодна система управління не може функціонувати без інформації. Нормальне функціонування системи управління вимагає правильної організації її інформаційного забезпечення. Інформатизація управлінських та виробничих процесів, якість інформаційних ресурсів і ступінь їхнього використання належать до основних ознак адаптації підприємств до умов ринкової конкуренції. Отримання необхідної інформації для реалізації всіх функцій управління забезпечує бухгалтерський облік.

Мета статті – дослідження існуючих проблем обліку як інформаційної бази управління і пошук шляхів їх вирішення.

Відомо, що облік – це інформаційна модель, яка відображає реальні процеси, що відбуваються на підприємстві. Він постачає інформацію, яка дозволяє приймати управлінські рішення, розкривати економічні наслідки раніше прийнятих рішень, і є запобіжним засобом контролю.

Продуктом (товаром) бухгалтерського обліку є інформація. Відповідно споживачі цього товару повинні визначати його зміст, а організація та методологія обліку сприяє одержанню інформації, яка б максимально задовольняла потреби споживачів.

Інформаційні потреби користувачів визначають цілі бухгалтерського обліку у суспільстві, які за сучасних умов визначаються як «...надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства» [1].

Досягнення цієї мети можливе за умови дотримання основного об'єктивного закону розвитку бухгалтерського обліку: забезпечення його відповідності вимогам економічної системи, оскільки бухгалтерський облік виступає забезпечуючою ланкою управління. "Його завдання – фабрикація інформаційно-орієнтованих даних. Подібно до будь-якого складного механізму, механізм обліку потрібно розглядати і оцінювати не стільки під кутом зору простоти конструкції, скільки тих результатів, яких він дає, й тієї легкості та економії, з якою він працює" [6]. Основним завданням обліку є упорядкування вхідної і вихідної інформації відповідно до потреб користувачів. Тому облік, як складна система, потребує відповідного механізму оптимізації та раціонального

функціонування.

Як показали дослідження, перешкоджає вирішенню проблеми адаптації обліку до вимог економічної системи відсутність чіткої відповіді на питання: якого обліку? Не вирішене це питання як на законодавчому рівні, так і не існує єдиної думки серед науковців.

У Законі «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» наявні визначення категорій "бухгалтерський облік" і "управлінський облік". Бухгалтерський облік – «... це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень», а управлінський – «...система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством» [1].

Зіставлення цих двох визначень приводить до логічного висновку, що управлінський облік – це підсистема бухгалтерського обліку, що формує інформаційну базу про економічні процеси для внутрішніх користувачів. Підготовкою інформації для зовнішніх користувачів, логічно допустити, займається інший вид обліку, ідентифікація якого в Законі відсутня.

Разом з тим, твердження п.2 ст. 3 «бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством» нашою думкою, що бухгалтерський і управлінський облік – це різні види обліку, оскільки останній не є обов'язковим.

Очевидно, що таке протиріччя і невизначеність на законодавчому рівні не сприяє виконанню завдань, що стоять перед обліком, та необхідності забезпечення його ролі у фінансово-господарській діяльності як інструменту підвищення економічної ефективності, а також не дозволяє визначити підходи щодо шляхів вдосконалення обліку та розширення його аналітичних можливостей для прийняття управлінських рішень.

Серед науковців систему бухгалтерського обліку ототожнюють із фінансовим обліком [3], розширюють, включаючи окрім фінансового і управлінського обліку, контролінг [5] або підсистему податкових розрахунків [2]. Погоджуючись на поділ системи бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський, викликає заперечення включення до системи бухгалтерського обліку контролінгу.

Як зазначає професор Пушкар М. С. "під контролінгом розуміють концепцію ефективного управління

економічним об'єктом з метою забезпечення його сталого і тривалого існування в постійно змінюваному середовищі" [4], а завданням контролінгу є "...розробка принципів відбору параметрів, що відстежуються у роботі підприємства, планування, облік і аналіз показників ефективності використання виробничого потенціалу, ресурсів, господарських процесів, формування собівартості та фінансового результату, визначення фінансового стану та інших сторін діяльності" [4].

Таким чином, системі обліку (якщо допустити, що контролінг – це складова цієї системи) приписують об'єкти і завдання, які не відповідають визначенню бухгалтерського обліку.

Що стосується підсистеми податкових розрахунків, схилиємось до думки, що мова повинна йти про підсистему податкового обліку. Аргумент, що "...податкова звітність потребує певних розрахунків, які на практиці не опираються на попередньо здійснювану процедуру подвійного запису за рахунками бухгалтерського обліку, то весь процес обліку валових доходів і валових витрат як необхідної умови складання податкової звітності логічно підвести саме під податкові розрахунки, а не визначати як податковий облік" [2], не зовсім переконливий і логічний. У практиці обліку до введення в дію нового Плану рахунків для відображення валових доходів і валових витрат були передбачені бухгалтерські рахунки аналогічної назви (48 і 18). Регістри аналітичного обліку зазначених об'єктів потрібно і доцільно вести. І, головне, причиною того, що дані податкової звітності не впливають із бухгалтерських проведення є неузгодженість нормативної бази, що регламентує фінансовий і податковий облік. Останнє приводить до погіршення системи бухгалтерського обліку, збільшення витрат на підготовку звітності (фінансової і податкової) та контролю за правильністю її складання. І ще, якщо дотримуватись цієї аргументації, то і управлінський облік – це не облік, оскільки також не опирається на подвійний запис.

Отже, система бухгалтерського обліку, як інформаційна система управління, яка повинна забезпечувати актуальність інформації, об'єктивність даних, повноту відображення, погодженість та інформаційну єдність показників має містити окремі підсистеми з тим, щоб в кожній із них диференційовано формувалась і оброблялась інформація. Такими підсистемами бухгалтерського обліку, на нашу думку, є:

- підсистема фінансового обліку – упорядкована і регламентована система збирання, вимірювання, відображення, обробки і передавання інформації про фінансово – господарську діяльність підприємства і складання фінансової звітності, що дає можливість контролювати фінансовий стан підприємства;
- підсистема управлінського обліку – сукупність методів і процедур, які забезпечують підготовку і надання інформації щодо використання ресурсів і протікання господарських процесів для планування, контролю й прийняття рішень на різних рівнях управління підприємством з метою впливу на них;
- підсистема податкового обліку – сукупність певних правил і процедур, затверджених державою для формування інформації про рівень, повноту і своєчасність нарахування і сплати податків з метою контролю за ними і складання податкової звітності.

Фінансовий, управлінський і податковий облік засновані на тому самому масиві даних, але подають їх різну інтерпретацію й втілення у різній підсумковій інформації (рис. 1).

Побудова та належне функціонування системи бухгалтерського обліку передбачає поєднання методологічних та організаційних принципів його здійснення. Разом з тим, якщо методологічні засади обліку розробляються і встановлюються централізовано, то організаційні принципи побудови облікового процесу вирішуються кожним підприємством самостійно. Згідно із Законом України "Про бухгалтерський облік і фінансову

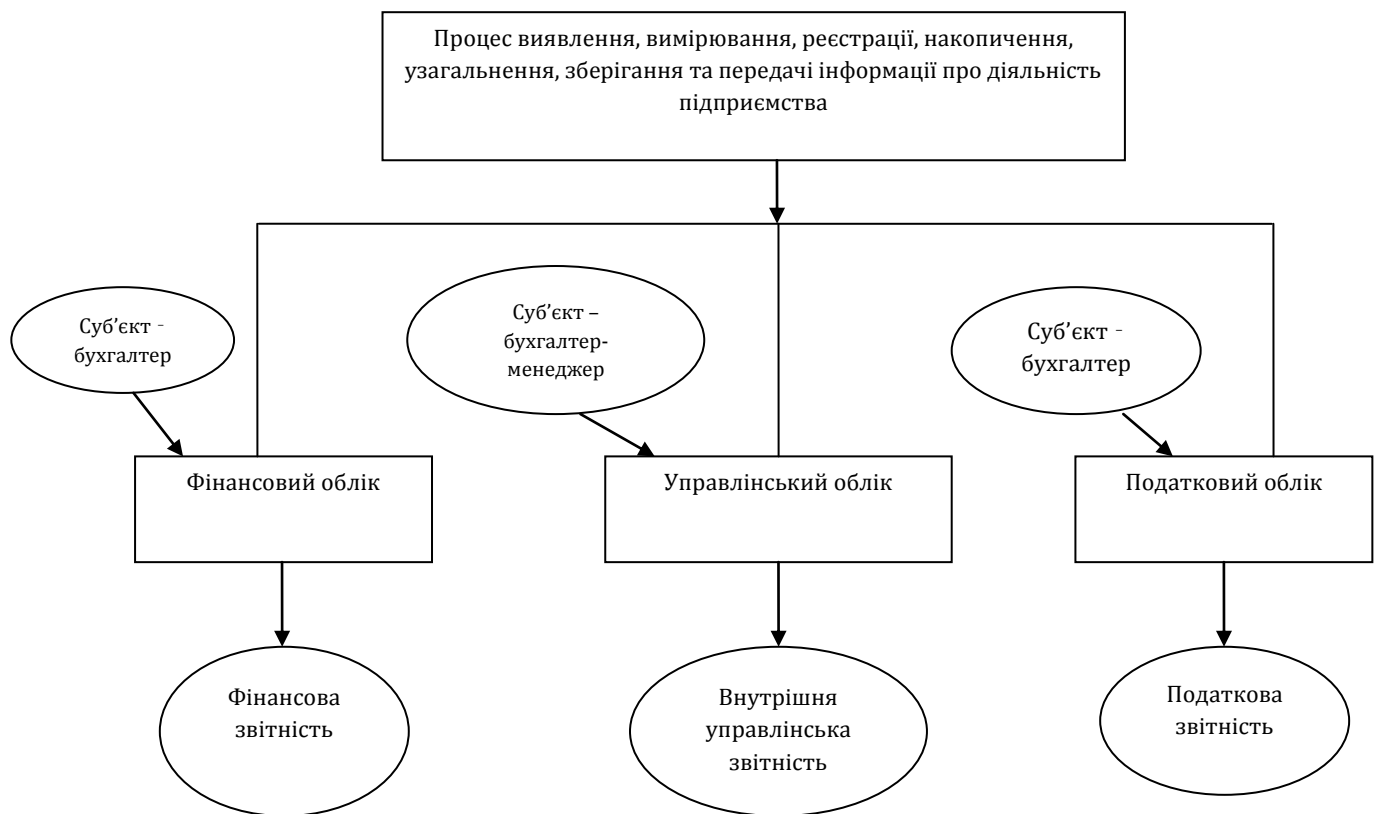

Рис. 1. Схема формування підсумкової облікової інформації

звітність в Україні” питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до Законодавства та установчих документів [1]. При цьому необхідно враховувати структуру підприємства, особливості технології та організації виробництва. Тобто організація обліку є творчим процесом, що залежить від обсягу господарської діяльності, галузевих особливостей підприємства, наявності і рівня кваліфікації облікових кадрів, технічного забезпечення обліку, системи управління тощо.

Як відомо, система бухгалтерського обліку повинна бути такою, щоб забезпечувати оптимальну якість інформації при мінімальних термінах збирання і обробки даних, а також максимальну ефективність праці виконавців. Інструментом реалізації цього може бути належним чином сформована облікова політика підприємства.

Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності [1]. Тобто на законодавчому рівні облікова політика пов’язується з регламентацією фінансового обліку, який повинен забезпечити інформацію для складання фінансової звітності і трактується як внутрішній регламент, що необхідний для ведення фінансового обліку. Не заперечуючи необхідності формування облікової політики щодо ведення фінансового обліку (нормативна база, що регулює систему фінансового обліку, допускає альтернативні підходи до його ведення), ми не згодні з таким трактуванням поняття облікової політики, оскільки випадають з облікової політики правила ведення управлінського (що передбачений Законом України) і податкового обліку.

Облікова політика повинна розроблятися з метою впливу на систему обліку у напрямі пристосування її до потреб управління, оскільки облік розглядається як засіб отримання інформації для контролю за здійсненням господарських процесів. Більш того, в ринкових умовах, в умовах необхідності розробки стратегічних планів розвитку підприємства, виникає потреба в інформації щодо досягнення стратегічних цілей. Зрозуміло, що у системі фінансового обліку одержати таку інформацію неможливо. Відповідно, необхідно встановити правила ведення обліку, який дасть можливість одержання інформації, здатної задовольнити потреби стратегічного

управління, а саме, управлінського обліку. Слід також зауважити, що на законодавчому рівні ведення управлінського обліку не обов’язкове, і як наслідок – відсутня його регламентація. І тому підприємства повинні самостійно визначити методи і процедури, що використовуються підприємством для одержання інформації у системі управлінського обліку.

Незважаючи на наявність податкового законодавства, облікові процедури одержання інформації про об’єкти податкового обліку також відсутні, що потребує їх розробки кожним підприємством, виходячи з конкретних умов господарювання, організаційно – правової форми, системи оподаткування та ін.

І саме із цих позицій необхідно розглядати сутність облікової політики, її значення та роль у побудові системи обліку на підприємстві. Отже, під обліковою політикою слід розуміти процес регламентації бухгалтерського обліку. Облікова політика – це сукупність принципів, методів, правил і процедур ведення бухгалтерського обліку з метою підготовки інформації про підприємство, що використовується для складання і подання звітності (не тільки фінансової), а також необхідна для прийняття управлінських рішень.

Зміст облікової політики є внутрішнім регламентом з методології, методики та організації ведення фінансового, управлінського і податкового обліку на підприємстві. Такий регламент потрібний для зведення різномірних законодавчих актів, що стосуються ведення бухгалтерського обліку, в єдину систему з погодженням обраного варіанту облікових процедур із користувачами інформації, а також адаптації облікової системи до економічних умов з метою побудови адекватної інформаційної моделі підприємства і пристосування її до потреб управління.

На формування облікової політики впливає багато чинників, основними з яких є: організаційно – правова структура, форма власності, вид економічної діяльності, обсяг діяльності, чисельність працюючих, номенклатура продукції, система оподаткування, матеріально – технічне, інформаційне та кадрове забезпечення тощо. Облікова політика повинна розроблятися на основі законодавчих актів і наукових досліджень з проблем бухгалтерського обліку.

Чинне законодавство надає широкі права підприємству щодо формування індивідуальної облікової політики. Підприємство самостійно визначає напрямки та параметри облікової політики (рис. 2).

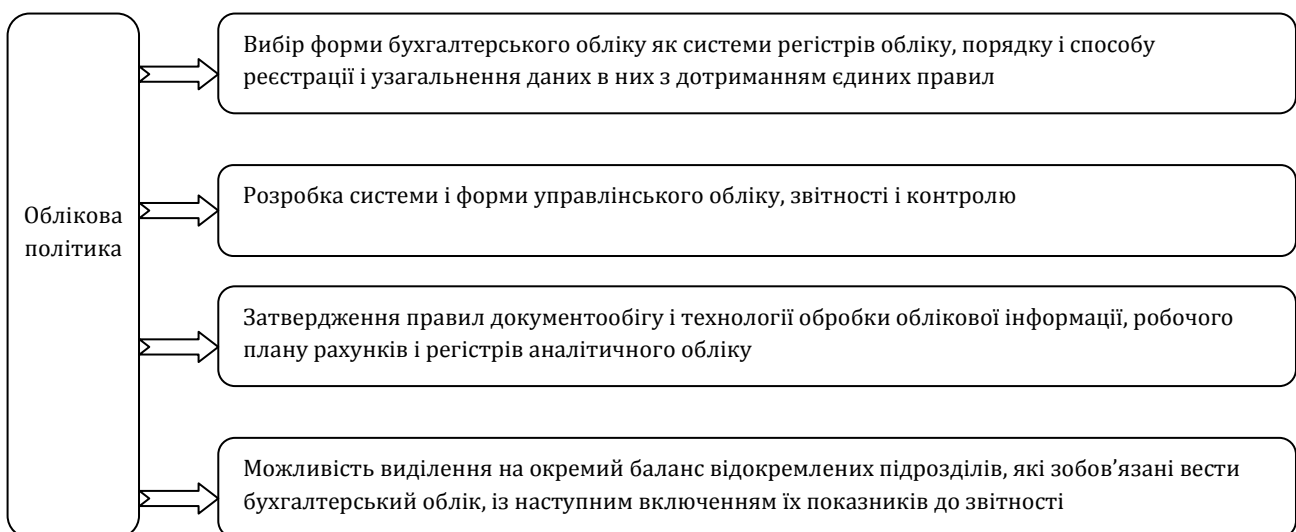

Рис. 2. Параметри та напрями облікової політики підприємства

Позитивно оцінюючи можливість формування індивідуальної облікової політики, без якої в сучасних умовах неможливо уявити роботу бухгалтерії та процес формування інформаційних ресурсів, які б давали якісну базу для прийняття рішень, слід зазначити і деякі негативні наслідки такої самостійності на макрорівні. Як зазначає В. Мосаковський, "наявність індивідуальної облікової політики конкретного підприємства ставить під сумнів доцільність узагальнення даних звітності органами статистики України з метою використання на макрорівні" [3]. І, як наслідок, робить висновок, що "належне формування даних фінансової звітності може досягатися лише при застосуванні єдиної облікової політики в цілому по національному господарству України" [3].

Підтримуючи необхідність забезпечення достовірності даних на макрорівні, вбачаємо дещо інший підхід до вирішення даної проблеми, який ґрунтується на наступних твердженнях: формування облікової політики необхідно здійснювати з урахуванням того, що система бухгалтерського обліку містить підсистеми фінансового, управлінського та податкового обліку; облікова політика – це сукупність певних елементів: теорія облікової політики, методологія обліку, технологія обліку і організація обліку. Тому мова може йти про уніфікацію облікової політики щодо ведення фінансового обліку із деякими питаннями методології (правил оцінки об'єктів обліку, критеріїв розмежування основних засобів та малоцінних і швидкозношуваних предметів, порядку нарахування амортизації та ін.), які впливають на зіставність облікових показників. Що стосується питань теорії, технології, організації і багатьох питань методології обліку, немає потреби у їх регламентації на національному рівні, оскільки тільки індивідуальна облікова політика дає можливість оцінити рівень постановки облікової роботи, сформуванню повну і достовірну картину майнового і фінансового стану підприємства, врахувати потреби системи управління в необхідній інформації і, відповідно, зорієнтувати систему обліку на потреби управлінської системи.

Таким чином, в умовах ринкових відносин закладена пряма залежність між ефективністю управління і якістю інформації та рівнем її використання. Поліпшення системи управління можна досягти завдяки побудові і організації дієвої облікової системи, яка містить підсистеми фінансового, управлінського і податкового обліку, де інформація у кожній із них обробляється диференційовано. У системі інформаційного забезпечення управління бухгалтерський облік необхідно трансформувати в облікову модель, здатну адекватно відображати реальні господарські процеси і забезпечувати аналітично-прогнозні функції, що вимагає не тільки зміни методології і організації, але і поглиблення управлінської спрямованості бухгалтерського обліку.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України.
2. Кіндрацька, Л. Теорія бухгалтерського обліку: сучасні реалії оновлення [Текст] / Л. Кіндрацька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 12. – С.30-33.
3. Мосаковський, В. Який облік потрібен Україні? [Текст] / В. Мосаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 12. – С.16-27.
4. Пушкар, М. С. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту [Текст] : монографія / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2004. – 370 с.

5. Пушкар, М. С. Філософія обліку [Текст] / М. С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2002. – 157 с.
6. Хомин, П. Я. Парадигма й контроверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу) [Текст] / П. Я. Хомин, Г. П. Журавель. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 299 с.

РЕЗЮМЕ

Ковальчук Євгенія, Панасюк Валентина
Бухгалтерский учет как информационная система управления

Исследуются роль бухгалтерского учета как информационной системы управления, недостатки и противоречия законодательной базы, предложено свое видение решения проблемы.

RESUME

Koval'chuk Eugenia, Panasyuk Valentyna
Accounting as information system of management

The role of accounting as information system of management is analyzed. Drawbacks and contradictions of legislative base are examined.

ФУНКЦІЇ ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ ОБЛІКУ

Розглянуто елементи методу бухгалтерського обліку, визначено їх функції. Зроблена спроба встановити функціональні взаємозв'язки системи обліку з іншими управлінськими системами.

Ключові слова: система, підсистема, елементи системи, бухгалтерський облік, податковий облік, зовнішні функції, внутрішні функції.

Економічний розвиток України, вплив глобальних ринків та капіталу, орієнтація на міжнародні облікові стандарти вимагає постійного перегляду та уніфікації системи обліку. Бухгалтерський облік має перспективи за умови її ефективного функціонування. Функції обліку в контексті інших питань висвітлено в працях: Бутинця Ф. Ф., Валуєва Б. І., Голова С. Ф., Кіндрацької Л. М., Малюги Н. М., Моссаковського В. Б., Петрука О. М., Правдюк Н. Л., Пушкаря М. С., Чижевської Л. В., Хомина П. Я. Вагомий внесок у обґрунтуванні функцій обліку зроблено Кірейцевим Г. Г.

Результати попередніх досліджень вказують на необхідність подальшого вивчення функцій обліку, які є його системоутворюючим фактором. Першочергово була встановлена відсутність єдиних поглядів у переліку та змісті функцій, окреслена проблема невідповідності функцій бухгалтера та системи обліку. Останнє, на наш погляд, спричинено збільшенням зовнішніх стосовно системи обліку функцій від кожної із систем вищого порядку, що демонструє рис. 1.

Зроблено припущення, що порушення цілісності системи обліку спричинене не інтеграцією його з іншими функціями управління, а більше пов'язане із відсутністю матеріальної відповідальності за безсистемне ведення обліку; зменшення „економічного ефекту” від якісної облікової інформації на користь штрафів та пені; надання переваги економії на організації обліку та оплати кваліфікованого фахівця з бухгалтерського обліку.

У попередньому матеріалі започатковано вивчення складових елементів системи обліку, а саме: документування, інвентаризації, подвійного запису, рахунків, оцінки, калькуляції, балансового узагальнення та звітності. На сьогодні зроблено багато у вивченні елементів методу бухгалтерського обліку, останніми роками захищені дисертації, що безпосередньо присвячені багатьом з цих питань. Однак комплексний підхід у сучасних функціональних взаємозв'язках потребує більш глибокого дослідження.

Можна припустити, що запити систем вищого порядку за рівнем ієрархії надходять не лише до системи обліку у формі зовнішніх функцій, але і її підсистем. Так, Ловінська Л. Г. підсумовує, що „оцінка як складова методу бухгалтерського обліку виконує наступні функції: вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку; визначення критеріїв визнання активів, капіталу, зобов'язань, доходів і витрат; створення якісних характеристик облікової інформації; інформаційне забезпечення оцінки менеджменту, діяльності суб'єктів господарювання” [7, с. 25-26].

В працях Загороднього А. Г., Партина Г. О. та

Пилипенко Л. М. [4, с. 23] та Швеця В. Г. [9, с. 14-15], Данькова Й. Я., Остап'юка М. Я. [2, с. 48] виділено оціночну (або оцінювальну) функцію обліку, що полягає у вимірі та оцінці ресурсів, визначенні собівартості виготовленої продукції та результатів діяльності підприємства.

Ловінська Л. Г. констатує: „вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку є первинною функцією оцінки”, що задається запитом системи обліку до підсистем оцінки і, одночасно, розглядається як внутрішня функція першої. Разом із тим, „інформаційне забезпечення оцінки менеджменту, фінансового стану та фінансового результату діяльності господарювання” є зовнішньою функцією підсистеми обліку [7, с. 25-26].

Таким чином, аналогічно як і в системі обліку, в оцінці можна виокремити внутрішню (стосовно системи обліку) та зовнішні функції (для інших систем вищого порядку). Відзначений підхід не розділяє З. Гуцайлюк: висновки з цього, як на його погляд, зроблено помилкові: „Визначено, що до економічних оцінок відносяться оцінки, які використовуються при реалізації окремої функції управління або є її результатом. Відповідно економічні оцінки бувають плановими, бухгалтерськими, статистичними, фінансовими, аналітичними”. Очевидно, що, коли виходити з мети кожної функції управління встановлюватимуться свої правила оцінювання, і врешті-решт це призведе до неможливості порівнювання цілої низки показників [1, с. 15].

Питання залишається відкритим, однак потреба у проведенні оцінки у бухгалтерському обліку не викликає сумнівів, як і той факт, що на практиці її відмінність стає однією із причин не лише неможливості зіставити показники у розрізі галузі і навіть підприємств, але і слугує інструментом маніпулювання обліковими даними для податкових органів та інших користувачів інформації.

Л. Кіндрацька констатує: „Теорія не підпадає під зміни: діє процедура подвійного запису, чіткі функції виконують інші елементи бухгалтерського обліку (документація й інвентаризація, рахунки, оцінка та калькуляція, баланс, звітність)”. Інша справа, що сучасні комп'ютерні технології визначають потребу і врешті-решт забезпечують практичну зміну застосування елементів методу в обліковій процедурі” [5, с. 30-31].

Підтвердженням наявності внутрішніх функцій кожного з елементів обліку як самостійних підсистем є їх практична реалізація у загальному механізмі (в системі обліку). Іншими словами, якщо не проводилось документування, то система обліку втратила б свої властивості (незалежно від того чи це передбачено здійснювати у паперовій чи в електронній формі).

Рис. 1 Прояв функцій системи обліку на вимогу запитів вищих систем та взаємозв'язок із підсистемами (елементами обліку)

Такий зв'язок має зворотній напрям: саме зовнішні функції, що задаються в тому числі і системою обліку, визначають будову та характеристику роботи елементів як підсистем.

З цього приводу необхідно відзначити висновки дослідження сутності систем, що проведені Є. А. Єрохіною. Автор вважає, що серед інших підходів до розуміння сутності системи найбільш вдалим є її бачення як "сенсу існування, призначення, необхідності системи". Саме таку точку зору необхідно визнати найближчою до істини, що виключає дискусії з приводу її походження. "Функція задається системі ззовні і показує, яку роль система виконує по відношенню до більш загальної системи, в яку вона включена складовою частиною поряд з іншими системами, що виступають для неї середовищем. Це положення має дуже важливі наслідки: імпульс до змін, в тому числі і розвитку системи, може генеруватися як усередині системи, так і обумовлюватися зовнішніми факторами. З ускладненням функції в межах старої системи відбувається диференціація, яка у майбутньому може визвати відокремлення нової частини, тобто розвитку системи" [3, с. 31-40].

3. Гуцайлюк вважає, що потребує нового трактування документація як елемент методу бухгалтерського обліку у зв'язку з практично повною автоматизацією процесу фіксації, опрацювання інформації та формування інформаційних потоків для потреб споживачів [1, с. 15].

Облік у програмному середовищі віддзеркалює модель, яка існує в паперовій формі. Інша справа, що не все програмне забезпечення дозволяє вносити зміни (моделювати) відповідно до змін електронну модель системи обліку.

Зазнала змін технологія створення та опрацювання документів. Таким чином набуло нового розвитку документування, яким внесено зміни до характеристики та функціонування системи обліку. Стали реальністю нові можливості в отриманні узагальнених показників не лише на місяць, квартал та рік, а навіть за операційний день чи після кожної відображеної операції.

Повертаючись до питання функцій стосовно документування, також виділяємо внутрішню або робочу (що полягає у оформленні в паперовій чи електронній формі фактів господарського життя) та зовнішні функції. Важливо зауважити, що оформлення документів відбувається і поза системою обліку, однак у господарській діяльності саме бухгалтерські документи є доказом виконання господарської операції.

Здавалось би, що рахунки обліку втрачають значущість із введенням автоматизованої системи обліку, однак лише для тих, які в силу необізнаності із функціонуванням паперової системи не вважають за доцільне їх виділяти в програмному середовищі як складовий компонент. А для того, хто буде вносити постійні зміни у динамічну систему обліку (з метою

приведення моделі в функціональний стан) – рахунки будуть такими ж важливими елементами, як і інші.

Важливо зауважити, що в світлі останніх нововведень у системі освіти України, необхідно відстоювати позицію вивчення теорії бухгалтерського обліку та паперової форми фінансового обліку не менше, ніж обліку в одному з програмних забезпечень. Зрештою, ніхто не застрахований від збоїв у роботі комп'ютера, а механізація робіт не в змозі передбачити людського фактора чи інших зовнішніх чинників. Можливо у майбутньому означені твердження будуть розглядатися як такі, що потребують беззаперечного перегляду.

На даний час не автоматизували інвентаризацію (тут мається на увазі не її результати, а процес). Проведення перевірки фактичної наявності майна згідно із записами у документах є основною робочою функцією підсистеми обліку – інвентаризації. Однак у будь-який час системи вищого порядку можуть поставити запити, що потребуватимуть саме інвентаризації. Наприклад, перевірка наявності респіраторів для визначення забезпеченості населення регіону на випадок хімічного забруднення.

Г. Г. Кірейцев відзначає: "Підприємницький характер діяльності формувань зумовлює потребу у механізмі узгодженого внутрішньогосподарського ціноутворення, використання якого передбачає точне обчислення показників собівартості за змінними витратами і повної собівартості одиниці товарної продукції... За допомогою оцінки та калькуляції, крім науково-пізнавальної, реалізують регулюючу, прогностичну та інформаційну його функцію" [6, с. 6]. Означені функції є зовнішніми стосовно оцінки та калькуляції. Якщо підсистема документування з причини технічного прогресу дозволила певним чином покращити систему обліку, то звітність у сучасних реаліях економічного розвитку більше зазнає змін під впливом зовнішніх запитів. До останніх відносяться і впровадження міжнародних стандартів і потреби інших рівнів управління у звітній інформації (наприклад менеджерів).

На думку П. Я. Хомина, "Сільськогосподарські підприємства складають і подають фінансову, статистичну та податкову звітність та про відрахування до фондів на соціальні заходи. Що зумовлює їх пристосування до вимог облікової політики. Однак, хоч така залежність між звітністю та обліком знаходиться на поверхні, більшість вчених притримуються традиційної постановки питання, за якою звітність вважається лише елементом методу бухгалтерського обліку. Думається, що це є наслідком превалювання досліджень суто облікового напрямку, і практично відсутністю таких, які б розглядали методологію звітності у поєднанні з її обліковим забезпеченням [8, с. 8].

У цьому контексті виявляється здатність системи обліку отримувати нові властивості її елементів на основі їх сумісної взаємодії. Тобто загальна характеристика функції системи обліку не є рівною сумі властивостей кожного елементу, а створює новий, потужний механізм опрацювання фактів господарського життя для потреб різних за ієрархією рівнів управління.

Запити систем вищого порядку за рівнем ієрархії надходять не лише до системи обліку у формі зовнішніх функцій, але і її підсистем. Будучи складовими системи обліку, елементи методу дозволяють відповідати на потреби не лише бухгалтерського обліку, але і надсистем вищого порядку. При цьому самі елементи можна розглядати як самодостатні системи, що мають свою робочу та зовнішні функції.

Означений підхід дозволяє вести мову не лише про природну інтегрованість обліку з іншими системами, але і

вказувати на властивість підсилення ефектів від отриманих відповідей на запити у процесі функціональної взаємодії елементів. З іншого боку, конкретизація функцій системи та її елементів є одним із критеріїв означення меж бухгалтерського обліку, адже функція є системоутворюючим фактором.

Підходи щодо розподілу зовнішніх функцій систем вищого порядку мають бути виваженими і підпорядкованими загальним економічним правилам. Якщо методика оцінки в бухгалтерському обліку не буде узгоджена із оцінкою розрахунку показників за податковим законодавством, то це призводить до передумов виділення окремої підсистеми - податкового обліку, а також спричиняє незіставність показників та інші негативні явища. Спроба встановити функціональні взаємозв'язки системи обліку з іншими системами та внутрішнього підпорядкування безперечно є складним завданням з причин значної кількості таких взаємозв'язків.

Потребує подальшого дослідження питання обгрунтованості виділення функцій та систем у контексті видів обліку (фінансового, управлінського, податкового та інших), як і питання визнання значної їх кількості, що є предметом подальших досліджень.

Список літератури

1. Гуцайлюк, З. Деякі питання реформування системи бухгалтерського обліку: концепція та реалізація [Текст] / З. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. - №10. - 2007. - Ст. 10-17.
2. Даньків, Й. Я. Бухгалтерський облік [Текст] : підручник / Й. Я. Даньків, М. Я. Остап'юк. - К. : Знання, 2007. - 469 с.
3. Єрохіна, Є. А. Розвиток національної економіки: системно-організаційний підхід [Текст] / Є. А. Єрохіна. - Томск : Вид.-во Томського університету, 1999. - 160 с.
4. Загородній, А. Г. Бухгалтерський облік: Основи теорії і практики [Текст] : підручник / А. Г. Загородній, Г. О. Партин, Л. М. Пилипенко. - 4-те вид. перероб. і доп. - К. : Знання, 2007. - 550 с.
5. Кіндрацька, Л. Теорія бухгалтерського обліку: сучасні реалії оновлення [Текст] / Л. Кіндрацька // Бухгалтерський облік і аудит. - 2008. - №12. - С. 30-33.
6. Кірейцев, Г. Г. Глобалізація економіки і уніфікація методології бухгалтерського обліку [Текст] / Г. Г. Кірейцев // Праці конф. 18-19 жовтня 2007 р. Житомир / за ред. Ф. Ф. Бутиця. - Житомир : ЖІТІ, 2007. - 28 с.
7. Ловінська, Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку [Текст] : монографія / Л. Г. Ловінська. - К. : КНЕУ, 2006. - 256 с.
8. Хомин, П. Я. Формування звітності в підсистемах управлінського, фінансового та податкового обліку [Текст] : монографія / П. Я. Хомин. - Тернопіль : Економічна думка, 2004. - 345 с.
9. Швець, В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / В. Г. Швець. - 3-тє вид. перероб. і доп. - К. : Знання, 2008. - 535 с.

РЕЗЮМЕ

Кондрюк Леся

Функции отдельных элементов системы учета

Рассмотрены элементы метода бухгалтерского учета, определены их функции. Сделана попытка установить функциональные взаимосвязи системы учета с другими управленческими системами.

RESUME

Kondryuk Lesya

Functions of individual elements of the accounting system

The elements of the method of accounting are analyzed. Their functions are defined.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто концептуальні та організаційно-методологічні засади обліку фінансових результатів, досліджено вплив облікової політики, облікових оцінок, подій після дати балансу на прибуток підприємства. Визначено організаційні підвалини обліку податку на прибуток.

Ключові слова: фінансові результати, суб'єкти підприємницької діяльності, облікова політика, прибуток підприємства, процес управління.

Запровадження ринкових відносин в Україні зумовило розвиток різноманітних форм підприємницької діяльності, активізувало ділову ініціативу вітчизняних суб'єктів господарювання. Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідна достовірна інформація про результати діяльності, яка сформована з урахуванням специфіки господарювання підприємств та їх організаційної структури.

Насамперед це стосується об'єктивної інформації щодо витрат та доходів, як визначальних складових фінансових результатів. У процесі реформування системи бухгалтерського обліку в Україні зазнали істотних змін методологічні засади формування, обліку й відображення у звітності фінансових результатів звітного періоду з орієнтацією на концептуальні основи і принципи визнання доходів та витрат. Проте це не забезпечило створення цілісної системи формування показників фінансового результату та відображення їх у фінансовій та податковій звітності. Незважаючи на те, що принципи, організація й методика обліку, порядок формування облікової політики підприємств України відповідають міжнародним стандартам фінансової звітності, все ж існує ряд невідповідностей в окремих концептуальних підходах щодо їх визнання. Саме тому є актуальною необхідність дослідження й формування методичних підходів щодо визначення фінансових результатів в системі бухгалтерського обліку.

Проблеми обліку доходів, витрат, формування й відображення у фінансовій звітності результатів діяльності підприємств ґрунтовно досліджені у працях відомих вітчизняних учених, зокрема М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, В. В. Сопка, Л. М. Кіндрацької, Є. В. Мниха, М. Г. Чумаченка, В. О. Шевчука. Їх дослідження ґрунтуються на засадах ринкових відносин.

Провідні фахівці, які займаються практичними аспектами визначення фінансового результату та його узгодження із сумою оподаткованого прибутку, зокрема Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, В. М. Пархоменко, М. С. Пушкар, В. Г. Швец, акцентують увагу на розв'язанні окремих проблем визнання доходів і витрат, дослідженні чинників їх впливу на фінансовий результат та оподатковуваний прибуток, достовірності показників фінансової та податкової звітності. Йдеться про обґрунтування облікової процедури щодо формування результатів діяльності, механізм їх розкриття у фінансовій звітності з подальшим переходом до показників податкової звітності, забезпечення інформаційної бази визначення суми податку на прибуток. Втім, відсутність системного підходу до

організації та методичного забезпечення бухгалтерського обліку як джерела податкових розрахунків і податкової звітності, відповідно до напрямів гармонізації і стандартизації обліку в Україні, не відповідає потребам ефективного управління фінансово-господарською діяльністю. Тому об'єктивно існує необхідність у подальшому вивченні та дослідженні проблем організації і методики обліку фінансових результатів. Саме цим зумовлене обрання теми статті дослідження й саме це підтверджує її актуальність.

Метою статті є вивчення теоретичних засад визнання доходів та витрат суб'єктів підприємницької діяльності як об'єктів обліку; обґрунтування доцільності практичного застосування загальноприйнятих принципів визнання доходів і витрат, визначення фінансових результатів; систематизування методичних підходів до формування інформації щодо доходів та витрат для забезпечення ефективного управління підприємською діяльністю; дослідження впливу облікової політики, облікових оцінок і подій після дати балансу на фінансовий результат; аналіз чинної методики формування і відображення у фінансовій звітності результатів діяльності підприємства та можливі напрями їх удосконалення; обґрунтування доцільності визнання витрат з податку на прибуток з урахуванням відтермінованих податкових активів і зобов'язань; встановлення відмінностей порядку визнання доходів (валових доходів), витрат (валових витрат) у фінансовій і податковій звітності; аналіз узгодженостей і зіставлень економічної сутності показників звіту про фінансові результати й податкової звітності.

Достовірність формування фінансового результату є основою принципів і правил бухгалтерського обліку, обов'язкове дотримання яких вимагає законодавча база, зокрема концептуальні основи складання та подання фінансових звітів, міжнародні стандарти фінансової звітності, Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

В умовах реформування бухгалтерського обліку в Україні і запровадження нових положень (стандартів) бухгалтерського обліку забезпечено дотримання, при визначенні і класифікації доходів українських підприємств, вимог міжнародних стандартів фінансової звітності. Формування методологічних засад обліку фінансових результатів здійснено з орієнтацією на загальноприйняті принципи обліку. Відповідно до Концептуальних основ складання та подання фінансових звітів, принципи визнання витрат розглядаються, як

правило, у поєднанні із принципами визнання доходу і якісними характеристиками облікової інформації. Зазначений підхід дає змогу об'єктивно відображати реальний фінансовий результат підприємницької діяльності. В Україні концептуальні засади визнання доходів і витрат на законодавчому рівні застосовуються тільки з 2000 р. у зв'язку з прийняттям П(С)БО і тому існує необхідність закріплення тих принципів, які ще не задекларовані в законодавчих і нормативних актах з бухгалтерського обліку України (це, зокрема, матеріальність, ефективність).

Одним з аспектів проблеми організації обліку фінансових результатів є класифікація доходів і витрат. Визнані доходи класифікуються в бухгалтерському обліку згідно з вимогами П(С)БО 15 "Дохід" за такими групами: а) дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); б) інші операційні доходи; в) фінансові доходи; г) інші доходи; д) надзвичайні доходи [4]. Далі в стандарті вказано, що склад доходів, віднесених до відповідної групи, встановлено П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати". Втім, необхідно наголосити, що, згідно з положенням, доходи класифікують за такими групами: дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; дохід від участі в капіталі; інші фінансові доходи; інші доходи; надзвичайні доходи. Це означає, що встановлена П(С)БО 15 "Дохід" і П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" класифікація доходів за групами не збігається, саме тому ми пропонуємо уточнену класифікацію доходів. Запропонована класифікація доходу за джерелами отримання збігається з підходами визнання доходу згідно з П(С)БО 15 "Дохід" і відповідає економічній сутності господарських операцій і класифікації доходів за групами, зокрема: 1. Дохід, отриманий внаслідок продажу активів; 2. Дохід отриманий внаслідок використання активів іншими сторонами – дохід від участі у капіталі і дохід, отриманий внаслідок інвестиційної діяльності; 3. Інші доходи, які отримані внаслідок певних подій і не пов'язані з господарською діяльністю.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначає положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати". Критичний аналіз сукупності методичних засад щодо класифікації витрат засвідчив, що впродовж останніх років склався класичний підхід до їх застосування. Однак організація і методика обліку потребує вдосконалення за окремими напрямками, зокрема: необхідність уточнення підходів щодо віднесення витрат до конкретної їх складової, уточнення і конкретизація методичних засад класифікації та обліку витрат звітного періоду, забезпечення витрат наступних періодів, витрат майбутніх періодів і зменшення доходу та власного капіталу.

При дослідженні впливу методів облікової політики, облікових оцінок на фінансовий результат доведено, що облікова політика сформована адміністрацією підприємства, відкриває можливості для обрання методологічних прийомів, що може радикально змінити фінансовий стан підприємства [8]. Вибір методу амортизації, методу оцінки вилучення запасів, нарахування резерву сумнівних боргів змінює фінансовий стан, що відображений у балансі чи у звіті про фінансові результати. Важливе місце займає вирішення проблем доцільності регулювання облікової політики як на рівні держави, так і на рівні фахових організацій, з урахуванням світового досвіду. Проблема, пов'язана з регулюванням облікової політики і достовірним відображенням інформації про фінансово-майновий стан, охоплює

організаційні і методологічні аспекти.

Дослідження чинної практики формування облікової політики свідчать про те, що на підприємствах існують недоліки щодо розмежування організації бухгалтерського обліку та формування облікової політики, немає єдиних підходів щодо вибору змісту облікової політики. Тому необхідно чітко розмежувати питання організації обліку, зміст облікової політики і застосування облікових оцінок.

Внаслідок проведеного аналізу користувачі фінансової звітності підприємств України не мають повного обсягу інформації щодо фінансово-майнового стану, оскільки облікова політика формується на рівні підприємства, а застосування різних методів облікової політики призводить до отримання різних результатів. На основі проведеного дослідження змісту звіту про фінансові результати як основного джерела інформації про результати діяльності суб'єктів підприємницької діяльності ми дійшли висновку, що форма звітності, запроваджена в Україні, не може надати користувачам повного обсягу інформації без здійснення певного коригування показників. Одним із аспектів проблеми щодо представлення інформації в фінансовій звітності є формати, за якими складається звітність.

Визначено, що у світовій практиці звіт про прибутки і збитки може мати два формати: представлення витрат за їх суттю та за призначенням (функціями). В Україні підприємства складають Звіт про фінансові результати, використовуючи другий метод – витрати за функціями, додатково розкриваючи їх суть, а перший варіант використовують суб'єкти малого підприємництва. Завдяки аналізу теоретичних аспектів формування структури і змісту Звіту про фінансові результати вивчення міжнародної та вітчизняної практики його складання, систематизації вимог до порядку розміщення і згрупування показників запропоновано уточнений зміст показників першого розділу Звіту про фінансові результати. Відповідно до джерел отримання доходу адаптовано методику розкриття інформації про фінансові результати на рахунках бухгалтерського обліку і у Звіті про фінансові результати. Рекомендується більш чітко розмежувати визнання доходів внаслідок інвестиційної діяльності і витрат, зумовлених фінансовою діяльністю, що дасть змогу охарактеризувати доцільність операцій від іншої звичайної діяльності.

Методика узгодження фінансових результатів підприємницької діяльності є складним обліковим процесом, який повинен забезпечити комплексний підхід, який здійснюється у чіткій послідовності і охоплює такі основні напрями: визначення і відображення у фінансовій звітності результату підприємницької діяльності; а у податковій звітності – прибутку до оподаткування; розкриття інформації про причини і суми розбіжностей між показниками прибутку (збитку) у фінансовій і податковій звітності. Доведено, що всі ці складові визначення і узгодження фінансових результатів тісно пов'язані між собою, оскільки базуються на основі показників бухгалтерського обліку.

Істотним питанням організації обліку фінансових результатів є визнання витрат з податку на прибуток. Основна проблема – поділ суми витрат за податком на прибуток на частини та їх зіставлення із відповідним звітним періодом. У економічній літературі питання щодо узгодження витрат з податку на прибуток, відтермінованих податкових активів і зобов'язань недостатньо розкриті. Тому недостатня теоретична обґрунтованість і складність реалізації методики розподілу витрат з податку на прибуток на практиці викликає сумнів щодо доцільності процедури розподілу як такої. При визначенні фінансового результату

підприємств України необхідно враховувати витрати з податку на прибуток, які визначаються згідно з вимогами П (С) БО 17 "Податки на прибуток" [6].

Підхід, встановлений національним стандартом до визначення податку на прибуток, відповідає вимогам МСФЗ 12 "Податки на прибуток" і є новим для підприємств України. Оскільки визначення фінансового результату підприємства переплітається з проблемами макроекономічного регулювання, виникає потреба у розробці єдиної методики обліку витрат з податку на прибуток, відтермінованих податкових активів і зобов'язань, з урахуванням особливостей податкового законодавства України.

В умовах дії ринкових відносин, для прийняття управлінських рішень на рівні підприємства і розрахунку загальнодержавних статистичних показників важливого значення набуває інформація про фінансові результати. Важливість показника прибутку (збитку) для різних користувачів підтверджує об'єктивну потребу запровадження єдиних принципів, методологічних засад визнання доходів та витрат;

Отже, правильне і достовірне визначення фінансового результату у системі бухгалтерського обліку забезпечується через використання загальноприйнятих принципів визнання доходів, витрат і їх розподілу за звітними періодами. Це уможливорює однакову інтерпретацію показників фінансової звітності різними користувачами;

Відмінності між показниками результатів діяльності підприємств за даними Звіту про фінансові результати та Декларацією про прибуток підприємств виникають через методологічні і методичні розбіжності, що ускладнює сприйняття облікової інформації і розрахунок макроекономічних показників. Це призводить до неефективності облікової системи, крім того методика податкових розрахунків не встановлена нормативною базою, а тому необхідно внести зміни до форм податкової звітності і податкового законодавства.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16.07.1999 р., № 996 – XIV.
2. Загальні вимоги до фінансової звітності [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р., № 87.
3. Звіт про фінансові результати [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р., № 87.
4. Дохід [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р., № 290.
5. Витрати [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р., № 318.
6. Податок на прибуток [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р., № 353.
7. Бутинець, Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : Підручник / Ф. Ф. Бутинець; вид. 2-е, доп. і перероб. – Житомир: ЖІТІ, 2007-640 с.
8. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність [Текст] : навч. пос. / Ф. Ф. Бутинець, Н. М. Малюга. – Житомир: ЖІТІ, 2005. – 480 с.

РЕЗЮМЕ

Корышко Наталья

Организация учета финансовых результатов субъектов предпринимательской деятельности

Рассмотрены концептуальные и организационно-методологические принципы учета финансовых результатов, исследовано влияние учетной политики, учетных оценок, событий, после даты баланса на прибыль предприятия. Определены организационные принципы учета налога на прибыль.

RESUME

Koryshko Nataliya

Organization of financial results of subjects of entrepreneurial activity

Conceptual and organizationally methodological principles of account of financial results are considered, probed influencing of registration policy, registration estimations, events, after the date of balance on the income of enterprise. Certainly organizational principles of account of income tax.

ПРОБЛЕМЫ УЧЕТНО-ИНФОРМАЦИОННОЙ ДОСТОВЕРНОСТИ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ОРГАНИЗАЦИЙ БЕЛАРУСИ

Рассматриваются особенности организации и ведения бухгалтерского учета в Республике Беларусь, применение которых приводит к искажению конечных финансовых результатов коммерческих организаций и недостоверной оценке их финансового состояния. Знание этих особенностей, а также их учет при оценке реального финансового состояния организаций позволяет получить более точную информацию для принятия стратегических решений, направленных на преодоление последствий финансового кризиса и создание условий для развития национальной экономики.

Ключевые слова: финансовое состояние предприятия, система бухгалтерского учета, МСФО, финансовая отчетность, достоверность информации.

Эффективность антикризисных механизмов хозяйствования во многом определяется достоверностью информации, которая использовалась при выработке антикризисных мер. Вместе с тем, как показывает практика, во многих случаях исходные данные для принятия эффективных решений страдают недостоверностью. Причем во многих случаях эта недостоверность обусловлена целенаправленными действиями на приукрашивание результативности работы хозяйствующих субъектов, что обеспечивается путем вмешательства в организацию системы бухгалтерского учета.

Вот только несколько примеров, свидетельствующих о вмешательстве через систему учета в формирование конечных финансовых результатов организаций, что приводит к недостоверной оценке их финансового состояния.

В 2009 году субъектам хозяйствования разрешили не проводить по состоянию на 1 января ежегодную обязательную переоценку объектов основных средств [1]. Цель такого решения очевидна – уменьшение налога на недвижимость, сумм амортизации, относимых на себестоимость и, соответственно, улучшение финансовых результатов коммерческих организаций. Казалось бы, данное решение создает определенные основы для улучшения результативности работы организации, однако оно отходит от основополагающих принципов учета, в том числе принципов, предусмотренных международными стандартами финансовой отчетности (МСФО), – активы должны отражаться в учете и балансе исходя из их справедливой (рыночной) стоимости.

Второй пример. В соответствии с постановлением Правительства, принятым в марте 2009 года, организациям и индивидуальным предпринимателям разрешили не начислять амортизацию по объектам основных средств и нематериальных активов, числящимся в их бухгалтерском учете и используемым ими в предпринимательской деятельности. При этом нормативные сроки службы и сроки полезного использования таких объектов продлеваются на срок, равный периоду, в котором не проводилось начисление данной амортизации [2]. Как и в приведенном выше примере, нормативный акт направлен, казалось бы, на

повышение результативности работы организаций: чем меньше амортизация, тем меньше величина производственных затрат и, соответственно, выше прибыль. Однако это не так.

Дело в том, что амортизация в цене продукта – это та сумма, которая по факту оплаты остается в составе оборотных средств организации и рассматривается как часть возмещаемых расходов, которые производились ранее в связи с приобретением впоследствии амортизируемых объектов. Отказ от амортизации означает отказ от возмещения в цене ранее произведенных расходов, перенос механизма возмещения на 2010 и последующие годы. Конечно, при отказе от начисления амортизации и сохранении цены на продукцию (работы, услуги) прибыльность предприятия на сумму амортизации увеличится. Однако предприятие, тем не менее, понесет определенные потери: если ранее вся возмещенная в цене сумма амортизации оставалась предприятию, то теперь часть от полученной прибыли в виде налога на прибыль будет перечислена в бюджет.

Особое внимание обратим на то, что перенос начисления амортизации в соответствии с рассматриваемым постановлением означает продление нормативных сроков службы и сроков полезного использования объектов основных средств. Но как можно продлить (увеличить?) нормативный срок службы, если он изначально является нормативным и в свое время определялся на основе научно обоснованных расчетов? С нашей точки зрения, отказ от начисления амортизации не должен вести к увеличению нормативного срока службы – он должен оставаться прежним. Если он увеличивается, то, соответственно, должна изменяться (уменьшаться) годовая норма амортизационных отчислений, чего по факту быть не должно. Если же нормативный срок службы не увеличивается, а продлевается, то это подразумевает, что субъекты хозяйствования должны будут начислять и списывать амортизацию в году, когда объекты уже должны быть самортизированы. При совпадении физического и нормативного срока службы объектов это означало бы, что мы в течение года должны начислять амортизацию (с отнесением на себестоимость) по объектам, которые уже списаны. Но такого быть не может – по списанным объектам амортизация не

начисляется, поскольку в момент списания недоамортизированная стоимость должна быть списана на финансовые результаты. Следовательно, при списании объекта, по которому срок службы продлевался, необходимо будет в момент списания отнести на финансовые результаты и «отложенную» сумму амортизации, что, конечно же, ухудшит финансовый результат отчетного периода.

Примерно аналогичная ситуация возникнет и при реализации субъектами хозяйствования внеоборотных активов до истечения сроков их службы. Поскольку в 2009 году амортизация не начисляется, реализуемые впоследствии объекты основных средств будут иметь завышенную остаточную стоимость, что также приведет к ухудшению финансовых результатов отчетного периода.

Как видим, принятая мера в части отказа от начисления амортизации направлена даже не на улучшение финансового состояния организаций, а на приукрашивание результатов их работы.

И, наконец, самое важное, что касается «отложенных» сумм амортизации. Если мы признаем тот факт, что амортизация – это возмещаемая в цене сумма затрат, связанных с приобретением амортизируемых внеоборотных активов, которые нами уже приобретены и эксплуатируются, то эти затраты практически ничем не отличаются от затрат на приобретение материалов. Единственное отличие: материалы списываются в затраты на производство сразу же по мере их использования, внеоборотные активы – в размере сумм их амортизации. Соответственно, и возмещение этих затрат производится в одном случае сразу же при продаже продукции (работ, услуг), в другом – частично, в течение срока эксплуатации внеоборотного актива. А если это так, то почему, как и в случае с «отложенной» амортизацией, не отложить списание в затраты на производство стоимости используемых материалов? Ведь суть процессов в итоге одинакова. То же самое можно сказать и в отношении всех других текущих затрат. Вот где резерв улучшения финансового состояния организаций! При отражении выручки – никаких затрат, все они отложены на будущее! А ведь это, как и «отложенная» амортизация, – нарушение одного из основополагающих принципов бухгалтерского учета: принципа «допущения временной определенности фактов хозяйственной деятельности», означающего, что факты хозяйственной деятельности должны отражаться в учете и отчетности в том отчетном периоде, когда они совершены.

Кроме того, применение «отложенной» амортизации нарушает и такой международный бухгалтерский принцип, как «осмотрительность», не допускающий завышения величины активов и доходов, а также занижения обязательств и расходов. А ведь именно занижение расходов мы получили в 2009 году при использовании предоставленной возможности не начислять в этом году амортизацию по внеоборотным активам.

В целом можно констатировать, что предоставленная субъектам хозяйствования возможность не начислять в 2009 году амортизационные отчисления никакого реального эффекта не дала. Единственный плюс такого революционного решения – «бумажное» улучшение результатов хозяйственной деятельности. Предоставленной возможностью уменьшения затрат в части неначисляемой амортизации воспользовались прежде всего предприятия государственной формы собственности, поскольку именно на рентабельность производства в значительной степени «завязана» система

оплаты и стимулирования труда их руководителей. Частнику же такая «бумажная результативность» не нужна.

Проведем третий пример, характеризующий целенаправленное искажение в условиях глобального кризиса финансовых результатов субъектов хозяйствования.

Постановлением Правительства «О переоценке производственных запасов» [3] субъектам хозяйствования разрешили произвести уценку производственных запасов, находящихся на бухгалтерском учете на 1 января 2009 г., до цен последнего приобретения и отнести суммы уценки в уменьшение собственных источников организаций.

С нашей точки зрения, предложенный механизм уценки полностью нарушает не только принципы бухгалтерского учета, но и экономики в целом. В соответствии с Законом Республики Беларусь «О бухгалтерском учете и отчетности» [4] учет активов должен осуществляться исходя из фактических затрат, связанных с их приобретением (ст. 11 Закона). Уценка производственных запасов до цены последнего приобретения с отнесением разницы за счет добавочного фонда позволяет уменьшить фактические затраты на приобретение запасов и, соответственно, уменьшить фактическую себестоимость производимой продукции. В итоге мы получаем улучшение финансовых результатов хозяйственной деятельности за счет уменьшения собственных источников организации. По сути дела – это то же самое, что практиковалось в Беларуси до 2006 года, когда субъектам хозяйствования разрешалось закрывать убытки отчетного года за счет добавочного фонда.

Не допускается подобный подход и в МСФО, где в случае снижения рыночных цен производственных запасов сумма уценки (которая проводится регулярно) списывается в убыток в том отчетном периоде, в котором это событие имело место. В соответствии же с белорусским «ноу-хау» уценка активов ведет к улучшению финансового результата, увеличению налогооблагаемой прибыли. Величина собственных источников при этом, в частности добавочного капитала, формируемого, как правило, в результате переоценки основных средств, необоснованно уменьшается. При таком подходе не исключается ситуация, когда реально убыточное в отчетном периоде предприятие должно будет платить налог на прибыль.

Вместе с тем имеются и прямо противоположные примеры. Так, промышленным предприятиям республики предоставлена возможность использования особого механизма переоценки материалов [5]. В соответствии с этим механизмом субъекты хозяйствования имеют право при пересмотре фиксированных цен на материалы, по которым ведется их учет, списать накопленные суммы отклонений в стоимости материалов на увеличение собственных источников организации. При этом, чем больше изначально фиксированная цена, тем больше накапливаемая сумма отклонений и, соответственно, больше величина добавочного фонда. Что касается обоснования высоких фиксированных цен, то особой проблемы здесь не возникает – разовая покупка килограмма железа по цене золота явление достаточно обычное, зато открываются перспективы в части пополнения оборотных средств.

Особо отметим, что в соответствии с механизмом переоценки при переходе на новые фиксированные цены на материалы в привязке к новым ценам проводится пересчет стоимости незавершенного производства. При этом образующаяся разница также относится на пополнение собственных средств организации. И здесь

мы наблюдаем то же самое – чем больше фиксированная цена на материалы, тем больше «довесок» в добавочный фонд. При этом никаких дополнительных затрат у субъекта хозяйствования не возникает. По сути дела речь идет о «накачке» добавочного фонда воздухом. Какое отношение новые фиксированные цены имеют к остаткам незавершенного производства, которые сложились на момент перехода, непонятно.

Но дальше – больше. Исходя из фиксированных цен на материалы индексируется стоимость материалов в фактической себестоимости как готовой, так и отгруженной продукции с отнесением образующихся отклонений в стоимости опять-таки на счет учета добавочного фонда. При этом корректировка производится и при ежегодном пересмотре фиксированных цен на материалы.

Не вдаваясь в подробности достаточно сложных расчетов, отметим главное. Предоставленная возможность переоценки оборотных активов на всех стадиях движения приобретенных материальных ценностей, в том числе в составе незавершенного производства, готовой и отгруженной продукции, позволяет увеличивать затратную часть предприятий, направляя суммы переоценки материалов на пополнение собственного капитала организации. Это, понятно, способствует укреплению финансового состояния предприятий промышленности. Но за счет чего обеспечивается это улучшение?

Поскольку суммы переоценки, относимые на увеличение добавочного капитала, увеличивают счета учета затрат, уменьшается прибыльность предприятий и, соответственно платежи в бюджет по налогу на прибыль. Налицо потери государства.

В результате таких действий нарушается один из основополагающих принципов бухгалтерского учета, согласно которому бухгалтерская информация должна давать полное и достоверное представление о деятельности организации, ее финансовом положении и финансовых результатах. О какой достоверности можно говорить, если в результате используемой методики необоснованно увеличиваются затраты промышленных предприятий при параллельном необоснованном увеличении их добавочного капитала.

Особо подчеркнем: в принципиальном плане оборотные активы переоцениваться не могут – они должны отражаться в учете исходя из фактической стоимости их приобретения и заготовления. Как справедливо отмечает один из ведущих теоретиков бухгалтерского учета на постсоветском пространстве В.Ф.Палий [6, с. 184], такой подход обусловлен требованием осмотрительности. При этом В. Ф. Палий допускает переоценку материальных активов в условиях сильнодействующих инфляционных факторов с отнесением сумм дооценки активов на увеличение добавочного капитала. Однако такая дооценка рассматривается в качестве резерва на инфляционное удорожание стоимости имущества, что предполагает последующую корректировку резерва [6, с. 185]. Отметим, что инфляционная дооценка предназначена исключительно для того, чтобы активы организации отражались в балансах по ценам, действующим на дату составления отчетности, а не для того, чтобы она влияла на финансовый результат (уменьшала его), что мы наблюдаем в отношении предприятий промышленности.

Кроме того, необходимо иметь в виду, что согласно

МСФО 29 «Финансовая отчетность в условиях гиперинфляции» [7], предусматривающего необходимость составления отчетности в условиях гиперинфляции с учетом уточнения стоимости активов на отчетную дату, в качестве одной из характеристик гиперинфляции определен совокупный рост инфляции за три года в размере, достигающем 100 или более процентов. В Беларуси такой инфляции не наблюдается¹, что с учетом подходов МСФО ставит под сомнение сложившуюся практику переоценки оборотных активов с отнесением сумм дооценки на увеличение добавочного фонда.

Серьезные искажения в учете и финансовой отчетности многих белорусских субъектов хозяйствования обусловлены и особым порядком учета и списания сумм курсовых разниц, образующихся по операциям с иностранной валютой, который действовал до 1 января 2010 года. Так, в отличие от мировой практики, в Беларуси курсовые разницы, образующиеся при переоценке валюты, а также валютных задолженностей по полученным товарно-материальным ценностям (работам, услугам), должны были предварительно аккумулироваться на счетах учета доходов и расходов будущих периодов и лишь затем списываться на финансовые результаты организаций. Списание таких разниц производилось особым образом, а именно:

- в размере до 10 % фактической себестоимости реализованной продукции (работ, услуг) – по курсовым разницам, образовавшимся при переоценке валютной кредиторской задолженности;
- в размере не менее 10 % фактической себестоимости реализованной продукции (работ, услуг) – по курсовым разницам, образовавшимся при переоценке валютной дебиторской задолженности и валюты на счетах [8].

С учетом того, что для экономики республики характерно превалирование импорта над экспортом², используемая схема учета курсовых разниц привела к тому, что на счете учета расходов будущих периодов были накоплены значительные суммы несписанных курсовых разниц, которые в своей основе являются отложенными затратами. В первую очередь это касается крупных импортёров сырья, материалов, топливно-энергетических ресурсов, испытывающих в условиях кризиса, как и многие другие субъекты хозяйствования, недостаток собственных оборотных средств и привлекающих для расчетов с поставщиками кредитные ресурсы в валюте.

С 1 января 2010 года Декретом Президента Республики Беларусь № 1 от 28.01.2010 года [9] ранее действовавший порядок списания курсовых разниц был отменен. Теперь такие разницы, как это и предусмотрено международными стандартами финансовой отчетности (МСФО), должны относиться на финансовые результаты. Однако в отношении ранее накопленных сумм курсовых разниц образовавшихся по кредиторской задолженности и числящихся в учете по состоянию на 1 января 2010 года в составе расходов будущих периодов, предусмотрен особый порядок их списания. Такие разницы могут списываться не только на финансовые результаты, но и за счет фонда переоценки статей баланса (при его наличии).

При этом Декретом установлено, что предельный срок списания накопленных в течение многих лет разниц – 31

¹ В 2008 году уровень инфляции в Беларуси составил 13,3 % [8], в 2009 году – 10,1 %.

² В 2007 году отрицательное сальдо внешней торговли товарами составило 4,33 млрд. долларов США [11], в 2008 году – 6,2 млрд. долларов США [12], по итогам 2009 года – 7,281 млрд. долларов США.

декабря 2014 года.

Рассмотрим далее некоторые последствия установленного Декретом порядка списания остатков курсовых разниц, числящихся в настоящее время на счетах учета доходов и расходов будущих периодов.

Очевидно, что в силу достаточно сложного финансового положения предприятий, никакой прибыли для покрытия уже накопленных разниц по кредиторской задолженности, а также курсовых разниц по текущим отчетным периодам, скорее всего, не хватит. В такой ситуации в качестве источника по остаткам курсовых разниц будут определяться, по нашему мнению, не финансовые результаты, а добавочный фонд. И даже у стабильно работающих предприятий, имеющих достаточную массу прибыли, вряд ли следует рассматривать ее в качестве источника для списания: ведь в таком случае уменьшается не только уплачиваемая сумма налога на прибыль, но и чистая прибыль для распределения между учредителями (собственниками). Вряд ли кто из собственников пойдет на такие шаги.

Кроме того, не следует забывать и о том, что в государственных коммерческих организациях, а также в организациях с долей государства в их имуществе оплата руководителей «завязана» на полученную прибыль.

С учетом изложенного можно констатировать, что остатки курсовых разниц, накопленные на счете учета расходов будущих периодов по состоянию на 01.01.2010 г., будут списываться преимущественно за счет добавочного фонда. В итоге это приведет к серьезному уменьшению собственных источников организаций. При этом результативность работы субъектов хозяйствования по текущей хозяйственной деятельности не ухудшится, чего не скажешь об общем финансовом состоянии таких организаций.

Как видим, для системы бухгалтерского учета Беларуси характерно наличие большого количества законодательно установленных особенностей организации учета активов и пассивов, принципиальным образом отличающихся от международных подходов, которые в значительной степени влияют на формирование финансовых результатов субъектов хозяйствования.

Знание этих особенностей, а также их учет при оценке реального финансового состояния организаций позволит дать более точную информацию для принятия стратегических решений, направленных на преодоление последствий финансового кризиса и создания условий для развития национальной экономики.

Список литературы

1. *О некоторых вопросах переоценки основных средств, не завершенных строительством объектов и неустановленного оборудования [Электронный ресурс] : указ Президента Республики Беларусь № 116 от 27.02.2009 г. – Режим доступа: <http://www.levonevski.net/pravo/norm2009/god2009>.*
2. *О вопросах начисления амортизации основных средств и нематериальных активов в 2009 году [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров Республики Беларусь № 327 от 18.03.2009 г. – Режим доступа: <http://www.levonevski.net/pravo/norm2009>.*
3. *О переоценке производственных запасов [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров Республики Беларусь от 21.01.2009 г. № 59. – Режим доступа: <http://www.levonevski.net/pravo/norm2009/god2009>.*
4. *О бухгалтерском учете и отчетности [Электронный ресурс] : Закон республики Беларусь 18 окт. 1994 г., № 3321-XII: в ред. Закона Респ. Беларусь от 26.12.2007 г. . – Режим доступа: <http://www.pravo.by/webnpa/text>.*
5. *О порядке бухгалтерского учета материалов, незавершенного производства, готовой и отгруженной продукции*

организациями промышленности [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров Республики Беларусь от 31.12.2003 г. № 1731. – Режим доступа: <http://www.lawbelarus.com/repub2008/sub24/text24449.htm>.

6. *Палий, В. Ф. Современный бухгалтерский учет [Текст] / В. Ф. Палий. – М.: Бухгалтерский учет, 2003. – 792 с.*
7. *Международные стандарты финансовой отчетности – 2007 [Текст]. – М.: Аскери-Асса, 2007. – 1078 с.*
8. *О порядке проведения переоценки имущества и обязательств в иностранной валюте при изменении Национальным банком курсов иностранных валют и отражения в бухгалтерском учете курсовых разниц [Электронный ресурс] : декрет Президента Республики Беларусь № 15 от 30.06.2000 г. – Режим доступа: <http://www.lawbelarus.com/repub2008>.*
9. *О внесении изменений и дополнений в Декрет Президента Республики Беларусь от 30 июня 2000 г. № 15 : декрет Президента Республики Беларусь № 1 от 28.01.2010 г.*

РЕЗЮМЕ

Коротаяев Сергей

Проблемы учетно-информационной достоверности финансового состояния организаций Беларуси

Рассматриваются особенности организации и ведения бухгалтерского учета в Республике Беларусь, применение которых приводит к искажению конечных финансовых результатов коммерческих организаций и недостоверной оценке их финансового состояния. Знание этих особенностей, а также их учет при оценке реального финансового состояния организаций позволяет получить более точную информацию для принятия стратегических решений, направленных на преодоление последствий финансового кризиса и создание условий для развития национальной экономики.

RESUME

Korotaev Sergiy

Problems of registration-informative authenticity of the financial state of organizations of Byelorussia

The peculiarities of organization and maintenance of accounting records in the Republic of Byelorussia are analyzed. Knowledge of such peculiarities as well as their accounting in the course of organizations' actual financial state assessment will allow to obtain more reliable information in order to make strategic decisions.

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто суть медичного страхування та можливі шляхи запровадження. Окреслено складнощі переходу до системи соціального медичного страхування в Україні. Обґрунтовано його переваги та доцільність впровадження.

Ключові слова: медичне страхування, облік, медичні послуги.

Сфера медичних послуг є дуже специфічною і важливою галуззю. Будь-яка медична установа є своєрідним підприємством, що надає медичні послуги. З метою підвищення ефективності даного економічного суб'єкта, виникає певний ряд завдань, вирішення яких дасть можливість надавати на ринок більш якісну та конкурентноздатну медичну допомогу.

Незадоволеність наявною системою охорони здоров'я більшості лікарів і пацієнтів відображає досить серйозні та невирішені проблеми. Найактуальнішою з них стала проблема активного пошуку шляхів поліпшення функціонування системи охорони здоров'я у вигляді нових джерел фінансування. Актуальність даного дослідження пояснюється доцільністю розвитку медичного страхування - системи, яка б задовольняла право кожного громадянина країни на якісну та гарантовану медичну допомогу, забезпечити більш ефективне використання фінансових ресурсів та незалежний позавідомчий контроль якості медичного обслуговування громадян [1].

Серед науковців-економістів активно обговорюється питання про реформування системи охорони здоров'я шляхом медичного страхування. Визначеною тематикою займалися і займаються ряд українських вчених: О. Е. Губар, Н. І. Іманова, Н. М. Орлова Л. Пінчак та інші, а також зарубіжних вчених, зокрема К. Н. Комарістая, Л. І. Кулікова, Р. Салтман. Ж. Фігурас. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у трактуванні, вивченні методики та результатів впровадження системи медичного страхування в Україні.

Мета статті полягає у розкритті причин недостатньо ефективної роботи існуючої системи охорони здоров'я; крім того аргументовано напрями реформування фінансування медичної галузі, шляхом запровадження і розвитку системи соціального медичного страхування в Україні.

Однією з головних причин складного становища у системі охорони здоров'я України є значний дефіцит фінансових ресурсів. Вирішення проблеми фінансово-го забезпечення державного сектора охорони здо-ров'я можливе шляхом застосування двох основних стратегій, які можуть використовуватися як окремо, так і одночасно, взаємно доповнюючи одна одну [2, с. 146].

Перша з них полягає у перерозподілі фінансових коштів за рахунок інших видаткових статей державного та місцевих бюджетів, а друга - у запровадженні нових або підвищенні чинних податків чи зборів у рамках системи соціального страхування. Перший підхід - перерозподіл і без того вкрай обмежених бюджетних коштів на користь потреб охорони здоров'я за рахунок зменшення фінансування інших секторів (освіта, культура,

національна оборона, охорона правопорядку тощо) з політичних та економічних міркувань не є доцільним [2, с. 146].

Другий шлях вирішення проблеми фінансування галузі — це обов'язкове медичне страхування. Саме по собі воно є не додатковим джерелом коштів, а лише одним з можливих механізмів збору та розподілу наявних фінансових ресурсів, що при його раціональній організації дозволить гарантувати надання пацієнту сучасної медичної допомоги [2, с. 146].

Відповідно до статті 5 Закону України «Про страхування», медичне страхування, так само як і інші види страхування, поділяється на обов'язкове та добровільне [3].

Обов'язкове медичне страхування - це державна система соціального захисту інтересів громадян з охорони здоров'я. Мета обов'язкового медичного страхування - забезпечити громадянину при виникненні ситуації, що вимагає медичної допомоги, її отримання за рахунок фінансових коштів, акумульованих конкретною страховою компанією.

Добровільне страхування - таке, яке здійснюється на основі договору між страхівником і страховиком. До видів добровільного медичного страхування можна віднести: безперервне страхування здоров'я та страхування здоров'я на випадок хвороби [3].

Страхування здоров'я на випадок хвороби передбачає страхування медичних витрат на випадок конкретної хвороби, яка зазначається в договорі страхування. Наприклад, це можуть бути різні інфекційні хвороби, хвороби серцево-судинної системи, системи дихання. Договір страхування може укладатися стосовно якоїсь однієї або цілого ряду хвороб, що хвилюють страхувика. З настанням страхового випадку, страхова сума або її частина виплачується застрахованій особі. Якщо правила страхування передбачають оплату страховиком наданих застрахованому медичних послуг, то така оплата виконується за його розпорядженням [4, с. 5].

Безперервне страхування здоров'я включає поліклінічне обслуговування застрахованого (включно із аптечним), стаціонарне обслуговування, послуги невідкладної медичної допомоги, а також стоматологічну допомогу. Воно проводиться у разі захворювання, яке триває не менше двох тижнів. При цьому укладаються договори страхування не менше ніж на три роки. При виникненні страхового випадку передбачаються послідовні виплати застрахованому у межах терміну та місця дії договору страхування протягом періоду хвороби [4, с. 5].

Згідно з дослідженням, проведеним І. М. Шейман, більшість пацієнтів віддають перевагу добровільному

медичному страхуванню, у той час, як лікарі відзначили можливість існування добровільного медичного страхування, обов'язкового медичного страхування та існування двох видів страхування одночасно [5, с. 82].

Загальні умови і порядок проведення добровільного страхування визначаються правилами страхування, встановленими страховиком, згідно з умовами Закону про страхування, самостійно. Конкретні умови страхування встановлюються під час укладання договору страхування відповідно до законодавства [3].

Міністерство охорони здоров'я України наполягає на тому, щоб в Україні до 2012 року було запроваджено обов'язкове медичне страхування [6]. Преамбулами практично всіх законопроектів щодо запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування, як основний пріоритет та основна мета, визначалося забезпечення громадян України безкоштовною, доступною та якісною медичною допомогою (медичними послугами).

Для успішного впровадження концепції обов'язкового медичного страхування, розроблено ряд основних етапів [7, с. 18]. До них відносяться:

- визначення пріоритетності і етапів впровадження нового економіко-організаційного механізму системи охорони здоров'я;
- реформування системи охорони здоров'я, встановлення нового юридично-господарського статусу для ряду установ охорони здоров'я на кожному рівні надання допомоги;
- розробка та затвердження електронної медичної картки;
- завершення роботи над розробкою стандартів і клінічних протоколів надання медичної допомоги по кожній нозологічній одиниці з чітким визначенням розмірів надання медичних послуг на кожному рівні медичної допомоги;
- встановлення цінового еквівалента для стандартів надання медичних послуг;
- визначення ціни планових витрат, які відповідають лікуванню згідно стандартів;
- встановлення порядку та джерел фінансування затрат на медичну допомогу;
- встановлення найбільш ефективної і оптимальної системи розподілу грошових коштів, які будуть отримані від джерел фінансування;
- визначення вимог до посередників, які отримують 40% коштів і проводять остаточні розрахунки;
- встановлення порядку укладання договорів між тими, хто надає медичні послуги і тими, хто буде фінансувати надання цих послуг;
- визначення порядку і системи проведення остаточних розрахунків з медичними установами.

Орієнтовний план концептуальної структури, який би підходив для опису та оцінки особливостей систем соціального медичного страхування, уміщує різноманітні аспекти. Структура повинна відображати основні механізми формального фінансування та інститути надання послуг, чітко відображати їх характер – одночасно обов'язковий та самокерований, плюралістичний та корпоративний. Структура повинна відображати природу соціального медичного страхування як центрального елементу більш широкого соціального захисту; як системи, пов'язаної з громадянським суспільством, але керованої державою; як системи, котра заснована на принципах солідарності, а не страхування; як культурно та історично обумовленого набору соціальних цінностей - способу життя. Ці численні вимоги знайшли своє місце в піраміді соціального медичного страхування, наведеній на рис. 1. У цій концептуальній моделі, найнижчий рівень служить необхідною основою, котра визначає характер та легітимність більш високих рівнів, і від якого ці вищі рівні залежать. Як показано на рис. 1, основа чотирирівневої піраміди соціального медичного страхування включає національні, культурні та історичні цінності суспільства. Другий рівень залежить від суспільства, але функціонує незалежно – це держава, яка розробляє законодавчі, регулюючі та юридичні механізми для системи соціального медичного страхування. На цих двох рівнях засновується третій рівень піраміди – а саме організаційні та адміністративні механізми, систем соціального медичного страхування країни. Найвище (а, отже, це найбільш залежний рівень від інших у піраміді) знаходиться рівень фінансування [8, с. 58].

Привабливість обов'язкового медичного страхування ґрунтується на принципах суспільної солідарності, коли багаті субсидіюють бідних, а здорові - хворих. Найважливішою перевагою системи обов'язкового медичного страхування є відхід від залишкового принципу фінансування охорони здоров'я. При цьому втрачається безадресність, яка притаманна загальним податковим надходженням [9, с. 14].

В обов'язковому і добровільному медичному страхуванні, страхові внески не йдуть до загального бюджету, а спрямовуються безпосередньо на потреби охорони здоров'я, забезпечуючи платникам гарантований обсяг якісних медичних послуг.

Як результат, впровадження таких видів страхування призведе до залучення додаткових позабюджетних коштів фінансування галузі і глибокого внутрішнього реформування національної системи охорони здоров'я.

Згідно з інформацією, наданою обласними управліннями охорони здоров'я, у 2008 р., обсяги коштів, отриманих державними та комунальними закладами охорони здоров'я за надану застрахованим медичну допомогу, становив 46,2 млн. грн., Що майже в 3,0 рази

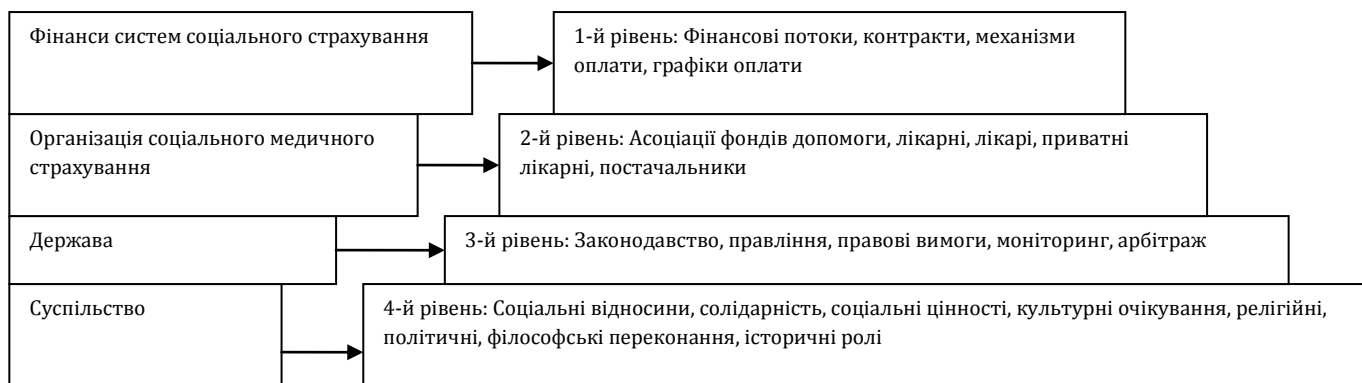

Рис. 1. Пірамідальна модель систем соціального медичного страхування [8, с. 59]

більше ніж у 2003 році. Це становило 0,2% від загального обсягу бюджетного фінансування. Витрати, пов'язані з наданням медичної допомоги застрахованим за допомогою добровільного медичного страхування в середньому по Україні в 2008р. 124,00 грн. становили [10, с. 40-41].

Кошти обов'язкового медичного страхування вважаються цільовими і не можуть використовуватися на інші потреби, крім відшкодування витрат на медичну допомогу. При цьому бюджетні асигнування на охорону здоров'я мають виділятися на фінансування медико-санітарних та оздоровчо-профілактичних цільових програм і видів медичної допомоги особливої соціальної ваги, надзвичайних заходів щодо боротьби з епідеміями, забезпечення ліками пільгових категорій населення згідно з чинним законодавством, цільові витрати на капітальні вкладення тощо. Цільовий характер фінансування дозволяє більш гнучко реагувати на зміни суспільних потреб, вносячи відповідні корективи в програму страхування і розмір страхових внесків [9, с. 14].

Принциповою особливістю обов'язкового медичного страхування є погодження державних гарантій щодо надання медичної допомоги з фінансовими ресурсами системи. За теперішнього часу державні зобов'язання перед населенням з охорони здоров'я занадто високі, не підкріплені реальним фінансуванням [9, с. 14].

Система медичного страхування забезпечить гарантовану заробітну плату працівникам охорони здоров'я, оскільки виплати на обов'язкове медичне страхування стануть не безликим податком, а цільовим внеском, який повинен нараховуватися регулярно. У результаті створюються умови економічного стимулювання медичних працівників надавати якісну медичну допомогу в достатніх обсягах.

На сьогодні в державі існує декілька підходів щодо запровадження системи обов'язкового медичного страхування [2, с. 146]:

- з можливим залученням страхових компаній;
- шляхом об'єднання медичного страхування та загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- запровадження медичного страхування як окремого виду соціального страхування з відповідною системою управління на тристоронній основі сторонами соціального партнерства;
- запровадження системи обов'язкового соціального медичного страхування під управлінням держави.

Кожний із запропонованих підходів має суттєві концептуальні розбіжності та свої недоліки.

Так, підходи, які передбачають створення організаційної моделі медичного страхування із залученням комерційних страхових компаній, можуть мати наступні недоліки [9, с. 15]:

- відбір (селекція) застрахованих - бажання страховика застрахувати переважно здорове та працездатне населення;
- ризики банкрутства та неплатоспроможності страховиків;
- низький рівень керованості системи страхування.

Крім цього, створення моделі медичного страхування із залученням страхових компаній пов'язане із значними адміністративними витратами щодо контролю за діяльністю цих компаній. Але найголовніше - в умовах світової фінансової кризи спиратися на фінансові установи є ризиковим та небезпечним [9, с. 15].

Для законопроектів, які передбачають запровадження медичного страхування як одного із видів соціального

страхування, та створення окремого Фонду медичного страхування, проблемними питаннями є [9, с. 15]:

- відсутність чіткої системи оперативного управління Фондом, оскільки тристороннє управління (державна, профспілки, роботодавці) для нашої країни не є відпрацьованим механізмом;
- ризики, пов'язані із недостатнім розміром страхових внесків та неможливістю повноцінної оплати наданих послуг;
- відсутність зацікавленості в економії та ефективному використанні коштів, відсутність механізму експертизи наданої медичної допомоги з точки зору її якості та рівня витрат.

На даний момент розвиток медичного страхування в Україні стримує ряд факторів, основними з яких є нормативна невизначеність понять добровільне і обов'язкове медичне страхування, принципів та одиниць оплати медичної допомоги, відсутність податкових пільг з оплати страхових платежів добровільного страхування, неготовність медичних установ України виступати повноцінними суб'єктами системи медичного страхування.

Перевагами системи медичного страхування є [9, с. 17]:

- зміцнення фінансової бази системи медичного обслуговування;
- підвищення стійкості фінансової системи охорони здоров'я;
- цільовий характер внесків, що забезпечує їх більш високий захист від можливих політичних маніпуляцій;
- підвищення прозорості функціонування системи і зменшення масштабів корупції у галузі в зв'язку з чітким визначенням державних зобов'язань щодо безоплатності медичної допомоги;
- створення умов для реалізації раціональної фармацевтичної політики насамперед шляхом покриття певної частки витрат на медикаменти за рахунок громадських джерел;
- оптимізація структури медичних послуг і підвищення ефективності використання ресурсів у системі (для пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги, структурної перебудови стаціонарного сектору, запровадження сучасних моделей та схем фінансування медичних служб);
- відбір найбільш ефективних надавачів медичної допомоги з використанням економічних методів (механізм конкурентного відбору), що зменшить політичну напругу при здійсненні заходів щодо оптимізації мережі медичних закладів;
- оптимізація підходів до системи оплати праці медичного персоналу з урахуванням обсягу та якості робіт;
- досягнення більш високих соціальних цілей (підвищення справедливості системи охорони здоров'я, тобто зменшення відмінностей в характеристиках здоров'я у представників різних соціально-економічних груп; поліпшення загального стану гро-мадського здоров'я; підвищення рівня задоволеності населення медичним обслуговуванням). Існує ряд факторів, які чинять перешкоди на шляху створення системи медичного страхування:
- правова неврегульованість через недосконалість вітчизняного законодавства (законодавча база дає змогу розглядати обов'язкове медичне страхування у контексті законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування як одного з видів

соціального страхування як вид цивільно-правових відносин відповідно до Закону України "Про страхування");

- високий рівень тінізації національної економіки та розвитку неформального сектору ринку праці, що не дає можливості забезпечити належний збір внесків у повному обсязі;
- незацікавленість ряду корпоративних груп у запровадженні соціального медичного страхування (роботодавців у зв'язку з необхідністю запровадження додаткового страхового внеску; приватних страхових компаній, які хочуть отримати доступ до громадських фінансових ресурсів системи охорони здоров'я; лікарів, враховуючи, що система неофіційної оплати за медичні послуги становить відчутну частку їх доходу; керівників органів управління охороною здоров'я і медичних закладів, які бояться відповідальності за виконання зобов'язань та не хочуть послаблення традиційних важелів впливу; фармацевтичних фірм, що не хочуть посилення контролю за використанням лікарських засобів);
- вивільнення певної частини медичного персоналу та необхідність його працевлаштування;
- незадоволення населення при проголошенні обмежень державних гарантій щодо медичного обслуговування;
- пасивність населення у відстоюванні своїх прав на медичну допомогу при відсутності структурованого громадянського суспільства.

Вирішення питання регламентації обов'язкового медичного страхування і впровадження його в дію має на меті забезпечити право кожного громадянина нашої держави на отримання гарантованої якісної медичної допомоги відповідно до затвердженого переліку державою. Разом з обов'язковим страхуванням роль добровільного не тільки не знизиться, а, навпаки, підвищиться. Договір добровільного медичного страхування зможе забезпечити потреби у тих видах лікування, які не покриваються обов'язковим медичним страхуванням.

Соціально-економічний прогноз показує, що [11, с. 39]:

- багатоканальна система фінансування охорони здоров'я дозволяє збільшити фінансування охорони здоров'я;
- модель бюджетно-страхової медицини створює умови для покращення основних показників здоров'я населення України;
- страхова медицина сприяє розвитку ринкових відносин і конкуренції надавачів (провайдерів) медичних послуг, збільшує престиж та соціальний захист медиків, оптимізує процеси державного управління системою охорони здоров'я та мінімізує корупцію в галузі.

Таким чином, поетапне впровадження соціальної страхової медицини може стати основою для подолання кризи у медичній галузі і забезпечити формування адаптованої економіки до принципово нової правової, соціально-економічної, фінансової та організаційної системи взаємовідносин між надавачами та отримувачами медичних послуг, яка має бути побудована на взаємній відповідальності сторін, системі підтримки в т. ч. і фінансовій, та контролю з боку органів державної влади, місцевого самоврядування і страховиків [12, с. 52].

Запровадження загальнообов'язково-го державного медичного страхування є набагато складнішим завданням, ніж запровадження інших, уже діючих в Україні видів соціального страхування, оскільки пов'язане не лише із забезпеченням грошових виплат, а й з наданням відповідних медичних послуг у натуральному

виді, з фактичною закупівлею цих послуг відповідних виробників та наданням цих послуг застрахованому населенню.

На завершення варто згадати, що сфера медичного обслуговування є дуже специфічною ділянкою економічних досліджень, оскільки крім сухих економічних і математичних викладок присутній людський фактор, який не може і не повинен залишатися без уваги, адже здоров'я і життя людей - це найголовніша змінна в аналізі будь-якої моделі.

Список літератури

1. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.provisor.com.ua>. - Дата використання: 23.02.2010 р.
2. Коляденко, В. Г. Проблеми запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування в Україні [Текст] / В. Г. Коляденко, М. В. Хайтович, В. В. Короленко // Охорона здоров'я України. - 2009. - №2(34). - С. 146.
3. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. - Дата використання: 3.03.2010 р., 10.03.2010 р.
4. Правила добровільного медичного страхування [Текст] : розроблені АТ «Українська пожежно-страхова компанія», згідно законодавства України, в том числі Закону України «Про страхування» от 07.03.1996 г. №85/96-ВР(с изменениями и дополнениями). - 20 с.
5. Шейман, И. М. Реформа управления и финансирования здравоохранения [Текст] / И. М. Шейман. - М. : Русь, 2003. - 125 с.
6. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.rosbalt.ru>. - Дата використання: 27.02.2010 р., 28.02.2010 р., 5.03.2010 р.
7. Основні засади Концепції загальнообов'язкового медичного страхування. Проект - громадське обговорення [Текст] // Главный врач.-2008.- №6(86).-С.18-24.
8. Saltman, R. Системы социального медицинского страхования в Западной Европе. Глава первая. Социальное медицинское страхование в перспективе: будет ли сохранена стабильность [Текст] / Richard B. Saltman, Reinhard Busse, Josep Figueras // Главный врач.-2008.- №3.- С. 49-60.
9. Шляхи реформування охорони здоров'я та медичне страхування в Україні [Текст] : інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань (аналітична довідка МОЗ України)// Охорона здоров'я України. - 2009. - №2(34). - С. 9-17.
10. Шевченко, М. В. Розвиток добровільного медичного страхування [Текст] / М. В. Шевченко // Главный врач. - 2008. - №6(86). - С. 38-42.
11. Про фінансування охорони здоров'я та обов'язкове соціальне медичне страхування [Текст] : пояснювальна записка до проекту Закону України // Охорона здоров'я України. - 2009. - №2(34). - С. 35-39.
12. Кісельов, Є. М. Багатоканальна модель фінансування лікувально-профілактичних закладів (на прикладі медичних закладів Укрзалізниці) [Текст] / Є. М. Кісельов, С. В. Бурлаєнко, І. Г. Кірпа, В. В. Свиридюк, І. М. Солоненко // Главный врач. - 2004. - №4. - С. 51-52.

РЕЗЮМЕ

Котова Светлана

Проблемы внедрения всеобщего государственного медицинского страхования в Украине

Рассмотрена суть медицинского страхования и возможные пути его введения. Определены сложности перехода к системе социального медицинского страхования в Украине. Обоснованы его преимущества и целесообразность внедрения.

RESUME

Kotova Svitlana

Problems of introduction of compulsory state medical insurance in Ukraine

The essence of health insurance and possible implementation is considered. The difficulties of transition to social health insurance in Ukraine are emphasized.

ДІАЛЕКТИЧНА ЄДНІСТЬ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ

У статті розглянуто форми та зміст узгодження системи бухгалтерського обліку й системи національних рахунків, а також їх співвідношення та взаємозв'язок з метою виявлення шляхів гармонізації.

Ключові слова: облікові системи, система бухгалтерського обліку, система національних рахунків, інтеграція, конвергенція, узгодження.

Незалежно від суспільно-економічних відносин, дані бухгалтерського обліку завжди є джерелом вихідної інформації для всіх інших облікових систем на різних рівнях управління. Це пояснюється тим, що система бухгалтерської інформації на підприємстві досить повно охоплює явища і процеси, які аналізують, як на мезо- та макрорівні. Головною перевагою бухгалтерської звітності для аналітичних служб різних рівнів управління є надійність інформації та можливість її мобілізації.

Із багатьох облікових систем лише такі облікові системи як (система національних рахунків СНР – статистичний облік), бухгалтерський та податковий облік визнані на державному рівні, що закріплено відповідними законами України: “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, “Про державну статистику” та нормативними документами Державних податкових органів.

Ці облікові системи є необхідними у роботі кожного підприємства, а податковий і бухгалтерський облік можна розглядати як джерело корисної інформації для побудови системи національних рахунків у рамках статистичного обліку. Офіційний статус цих систем обумовлює необхідність їх гармонізації з метою узгодження облікової інформації на різних рівнях управління економікою.

Наукові розробки у сфері взаємозв'язку статистики та бухгалтерського обліку у вітчизняній теорії та практиці досить незначні. Теоретичні проблеми, пов'язані з інтегрованою системою показників, розглядалися у працях, Р. Я. Вейцмана, А. В. Квітко, І. Г. Максимова, В. С. Немчинова, С. Г. Струмиліна. Проте потрібно відзначити, що дані дослідження в цілому не спрямовані на ведення обліку при умові побудови системи національних рахунків.

За кордоном економічні концепції макроекономічного обліку, розглянуті Х. Бартелсом, Д. Дерксеном, Дж. Мідом, В. Леонтьєвим, П. Студенським та іншими науковцями і на сьогоднішній день вони складають теоретичну та практичну базу дослідження у сфері системи національних рахунків.

Окремо потрібно виділити роботи таких російських вчених, як: А. С. Бакаєва, Ю. Н. Іванова, В. Д.Новодворського, М. В. Пушкіної, О. М. Рібакової, Б. Т. Рябушкіна, А. Н. Хоріна, які вивчали взаємозв'язок системи національних рахунків та бухгалтерського обліку.

Мета дослідження полягає у визначенні співвідношення та взаємозв'язку системи національних рахунків та бухгалтерського обліку з метою виявлення шляхів їх гармонізації.

Дослідження у сфері взаємозв'язку різних облікових систем, зокрема, бухгалтерського обліку та статистики у вітчизняній та світовій теорії та практиці досить обмежені. Систематизацію ідей макрообліку у світовій практиці за період з XV сторіччя і до теперішнього часу здійснили П. Студенський [6] та Я. В. Соколов [5]. Ще у XVI сторіччі голландський вчений Симон Стевін вважав, що “метою бухгалтерського обліку є визначення всього багатства країни” [5, с. 85]. Французькі вчені Е. Леоте та А. Гільбо наполягали на веденні загального рахівництва на рівні народного господарства [5, с. 250]. Прообразом системи національних рахунків можна вважати розрахунки народного доходу у частині споживання в Англії, виконані В. Петті, які пізніше доповнив визначенням частки накопичення Г. Кінг” [6, с. 38-39].

Система національних рахунків як макрооблік безперечно є системою статистичного обліку. Як у бухгалтерському, так і в статистичному обліку об'єктом відображення є економічна діяльність господарської одиниці. Довгий час дискусія про взаємозалежність та роль видів обліку не припинялася. Вчені й економісти зарубіжних країн [4; 2, с. 5] вважають за доцільне створити лише єдину систему обліку і статистики, а вітчизняні вчені [1] – єдину систему економічної інформації, яка охоплювала б планування, усі види обліку (бухгалтерський, статистичний, оперативний), нормування, економічний аналіз та інші функції управління. Погоджуємося з думкою академіка С. Г. Струмиліна: “Побудова системи єдиного обліку не передбачає механічного злиття всіх облікових систем в одну з усуненням статистики та бухгалтерії. Мова йде лише про приведення їх до однорідності як самостійних, рівноправних, але в цілому узгоджених між собою елементів єдиної та цілісної системи обліку” [7, с. 9].

Економічні інтереси на мікро- та макрорівні повинні бути узгоджені у напрямку використання національних ресурсів, з однієї сторони, тобто максимально ефективного виробництва, а з іншого боку, з метою їх відтворення” [8]. На думку О. М. Петрука, “З цих позицій бухгалтерський облік виконує багато завдань, що стоять перед системою управління економікою країни в цілому” [3, с. 52].

Як зазначає В. Г. Швець, “близько 80 % інформації про економічний та соціальний розвиток держави статистика отримує через систему бухгалтерського обліку” [9, с. 388].

Виступаючи 26-27 квітня 2001 р. у Львові на конференції “Облік в Україні на початку XXI ст.”, Чумаченко М. Г. зазначив: “Для подальшого розвитку СНР в Україні важливо максимально наблизити методологію діючого бухгалтерського обліку до вимог

СНР... У зв'язку з впровадженням міжнародної СНР в Україні перед вченими і спеціалістами постає важлива народногосподарська проблема максимального зближення СНР з системою бухгалтерського обліку"[10, с. 12].

Під обліковими системами ми розуміємо збір, обробку та узагальнення інформації для цілей прийняття управлінських та фінансових рішень відповідальними особами на всіх рівнях економіки.

Оскільки з наукової точки зору відношення до податкового обліку не є однозначним, тому зосередимо основну увагу на порівняльному аналізі двох систем: бухгалтерського обліку та системи національних рахунків (табл. 1).

На перший погляд, може видаватися, що узагальнення СНР та системи податкового обліку (джерел для прийняття рішень на макrorівні – державному та міждержавному) з системою бухгалтерського обліку, яка апелює лише до одного підприємства (мікрорівень прийняття рішень), надумане та штучне. Однак, вважаємо, що таке узагальнення має право на існування, якщо взяти до уваги процеси глобалізації світової економіки, які призвели до того, що річний дохід від продажу товарів найбільших корпорацій перевищує ВВП багатьох країн. Звідси випливає обумовлена ризиком соціальних конфліктів необхідність добровільного прийняття корпорацією патарналістичних функцій, які є невід'ємною частиною державного управління.

Прикладом може бути концепція фінансової звітності Royal Dutch Shell, яка наглядно демонструє згадане вище відношення потенціалу держави та транснаціонального бізнесу. Філософія довговічності, заявлена Shell, декларує, що економічне зростання неможливо відокремити від його екологічних та соціальних наслідків. Із філософії довговічності випливає концепція "тривимірної" вартості, яка створюється компанією: вартості в економічному, соціальному та екологічному вимірах.

Гармонізація бухгалтерського обліку та системи національних рахунків повинна виходити з розуміння того, що у найближчій перспективі СНР та бухгалтерський облік збережуть свої специфічні особливості, які обумовлені у вихідних постулатах. Гармонізація СНР полягає, перш за все, у відношенні до трактування та класифікації окремих статей доходів, видатків, активів, податків та інше. Окрім того, для отримання вихідних даних, які використовуються при формуванні СНР, все більше необхідно використовувати вибіркові обстеження, економічні переписи, інформацію податкових установ, дані митної статистики, статистики зовнішньоекономічної діяльності, що повинно сприяти створенню єдиного інформаційного простору.

Виходячи з співвідношення бухгалтерського обліку та системи національних рахунків, на нашу думку, форма та зміст цих систем з теоретичної точки зору можуть бути такими:

- інтеграція на основі СНР;
- конвергенція (взаємопроникнення та взаємодоповнення) СНР та бухгалтерського обліку;
- взаємодія (доповнення) облікових систем СНР та бухгалтерського обліку;
- узгодження (гармонізація) СНР та бухгалтерського обліку як самостійних облікових систем.

Проте, враховуючи концептуальні розбіжності бухгалтерського обліку та СНР, вважаємо за необхідне на сучасному етапі шукати шляхи узгодження СНР та бухгалтерського обліку як самостійних облікових систем.

Список літератури

1. Боярский, А. Я. Некоторые вопросы построения единой системы экономической информации [Текст] / А. Я. Боярский // Вестник статистики. - 1966. - № 6. - С. 35.
2. Единая система учета и статистики в ГДР [Текст] : Сб. статей / Под. ред. А. В. Квитко. - М. : Статистика, 1968. - 276 с.
3. Петрук, О. М. Регулювання бухгалтерського обліку в Україні: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / Олександр Михайлович Петрук. - Житомир : ЖДТУ, 2006. - 152 с.
4. Сенчак, М. Единство статистической информации и ее организационное обеспечение [Текст] / М. Сенчак. - Прага, 1967. - 222 с.
5. Соколов, Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебное пособие для вузов [Текст] / Я. В. Соколов. - М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. - 638 с.
6. Студенский, П. Доход наций. Теория, измерение и анализ: Прошлое и настоящее [Текст] / П. Студенский. - М. : Статистика, 1968. - 710 с.
7. Струмилин, С. Г. Статистико-экономические очерки [Текст] / С. Г. Струмилин. - М. : Госстатиздат, 1958, с. 9.
8. Травін, В. В. Бухгалтерський облік і система національних рахунків: напрям гармонізації [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Віталій Вікторович Травін. - Житомир, 2010. - 21 с.
9. Швець, В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / В. Г. Швець. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К. : Знання, 2006. - 525 с.
10. Яремко, І. Й. Економічні категорії в методології обліку [Текст] : монографія / І. Й. Яремко. - Львів : Каменяр, 2002. - 192 с.

РЕЗЮМЕ

Краевский Владимир

Диалектическое единство учетных систем

В статье рассмотрены формы и содержание согласования системы бухгалтерского учета и системы национальных счетов, а также их соотношение и взаимосвязь с целью поиска путей гармонизации.

RESUME

Krayevskiy Volodymyr

Dialectical unity of accounting systems

The forms and content of negotiation accounting system and the system of national accounts are considered theoretically.

Таблиця 1. Порівняння концептуальних засад бухгалтерського обліку та системи національних рахунків

Система національних рахунків	Бухгалтерський облік
Визначення	
Облік при ринковій економіці, який завершується на макроекономічному рівні системою взаємопов'язаних синтетичних показників, що побудовані у вигляді визначеного ряду рахунків та балансових таблиць, що відображають стадії процесу відтворення, розподілу та споживання	Процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень
Мета, завдання	
Мета – інформаційне забезпечення державного регулювання економіки. Завдання: - моніторинг економічного стану як економіки в цілому, так і окремих її секторів та видів економічної діяльності - макроекономічний аналіз - прийняття рішень та розробка економічної політики - міжнародні порівняння	Мета - надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Завдання: - формування повної та достовірної інформації про діяльність підприємства та його майновий стан; - забезпечення необхідною інформацією, внутрішніх та зовнішніх користувачів бухгалтерської звітності для контролю за дотриманням законодавства України при здійсненні господарських операцій та їх доцільності, наявністю та рухом майна та зобов'язань, використанням ресурсів; - попередження негативних результатів господарської діяльності підприємства та виявлення внутрішніх резервів для його фінансової стійкості
Об'єкти обліку	
Потоки, запаси, економічні операції – характеристики макроекономічних процесів на всіх стадіях відтворення (виробництво, первинний розподіл доходів, вторинний розподіл доходів, кінцеве споживання та нагромадження)	Майно підприємства, зобов'язання та господарські операції
Користувачі інформації	
Коло використання не має обмежень, оскільки СНР є універсальною міжнародною економіко-статистичною мовою спілкування економістів, статистиків, політиків, фінансистів, дипломатів, менеджерів різних країн та наукових шкіл	Фізичні або юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень (Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні») (Внутрішні користувачі (керівники, засновники та власники майна підприємства) Зовнішні користувачі (інвестори, кредитори, державні установи та інші) В Україні місце держави досі не визначено Коло використання облікової інформації не має обмежень (Згідно з принципами МСФО)
Якісні характеристики	
Подвійний запис - СНР ґрунтується на принципі подвійного запису операцій (як і бухгалтерський облік): - Кожна операція фіксується двічі. Якщо в операції беруть участь дві інституційні одиниці, то її записують чотири рази. Кожну операцію треба враховувати двічі, один раз як ресурс (або зміни в пасивах) і один раз як використання (або зміни в активах) - Операції відображаються на рахунках обох інституційних одиниць одночасно (за методом нарахування). - Кожна операція фіксується на всіх рахунках за однією вартістю (фактичною). - За агрегування даних на більш високому рівні використовується принцип консолідації (виключення операцій між одиницями однієї групи, а також виключення взаємних фінансових активів та пасивів). - З метою компактного подання даних в СНР використовується також принцип сальдування (методом заліку), наприклад: податки за виключенням субсидій.	Подвійний запис Принципи: - обачність; - повне висвітлення; - автономність; - послідовність; - безперервність; - нарахування та відповідність доходів і витрат; - періодичність; - єдиний грошовий вимірник; - історична (фактична) собівартість; - превалювання сутності над формою.
Показники (елементи)	
Показники результатів діяльності на макроекономічному рівні: - випуск товарів та послуг; - проміжне споживання; - валова додана вартість; - споживання основного капіталу; - валовий внутрішній продукт	- необоротні активи; - оборотні активи; - зобов'язання; - капітал; - доходи; - видатки
Нормативно-правове забезпечення	
Державна програма переходу на міжнародну систему обліку і статистики, Програма реформування державної статистики, Стратегія розвитку державної статистики, Міжнародний методологічний стандарт СНР – 93, Європейська система національних та регіональних рахунків -95, Методологічні положення зі статистики Держкомстату України	Господарський та Цивільний кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Укази Президента України та Постанови Кабінету міністрів України, П(С)БО, інші нормативно-правові акти міністерств і відомств

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТІ ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ТА МАЛОЦІННИХ НЕОБОРОТНИХ ПРЕДМЕТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА РАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЇХ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ

Розглянуто різні підходи до розуміння понять "малоцінні швидкозношувані предмети" та "малоцінні необоротні матеріальні активи". Запропоновано способи покращення існуючої термінології та узагальнено алгоритм визнання їх в обліку. На підставі проведених досліджень практики обліку на різних підприємствах запропоновано схему їх класифікації.

Ключові слова: оборотні та необоротні активи, швидкозношувані предмети, малоцінні необоротні матеріальні активи, класифікація.

У сучасних умовах господарювання все більше уваги надають розробці механізму раціонального використання ресурсів. Засоби праці, як один із видів таких ресурсів, відіграють ключову роль у діяльності підприємств, оскільки результатом їх впливу на предмети праці є одержання кінцевого продукту. Слід зауважити, що незалежно від специфіки діяльності підприємств, у них будуть присутні основні та другорядні засоби праці. Без перших здійснення господарської діяльності неможливе, вони вимагають значних капіталовкладень та функціонують протягом декількох років. Друга група є допоміжною для основних засобів праці або обслуговує діяльність та представлена численними найменуваннями об'єктів обліку, що є причиною складнощів у процесі контролю та розпорядження ними. Однією із суттєвих проблем, з якими стикаються на практиці, є розмежування таких засобів праці на основні та допоміжні, тобто малоцінні необоротні матеріальні активи, оборотні та необоротні.

Аналіз наукових праць та останніх публікацій засвідчив, що розуміння сутнісного наповнення термінів малоцінні та швидкозношувані предмети (далі МШП) та малоцінні необоротні матеріальні активи (далі МНМА) досить поверхневе, оскільки майже всі визначення зводяться до цитування норм положень бухгалтерського обліку [1-3]. Хоча, як свідчать дослідження професора Сопка В.В. [4-5], а також практика обліку, тема на даний момент є невизначеною. Відсутність єдиного підходу у критеріях визнання цих активів [6-7] та сучасної класифікації потребують подальших досліджень.

Метою наукової статті є дослідження економічної суті та термінології допоміжних засобів праці, методів їх класифікації та оцінки.

Визначення економічної суті допоміжних засобів праці неможливе без дослідження історії становлення обліку цих активів. У радянські часи та в період незалежної України до 2000 року у складі малоцінних швидкозношуваних предметів обліковувалось умовно три групи активів: із терміном служби до одного року, предмети вартістю нижче встановленого державою ліміту та регламентований перелік об'єктів. Очевидно, такий підхід є свідченням адміністративного типу управління

економікою, проте у 1979 році Положенням про бухгалтерський облік малоцінних і швидкозношуваних предметів [8] було закладено основу алгоритму визнання, групування та організації обліку цих активів, яка багато в чому дублюється національним законодавством. Із введенням в дію П(С)БО 7 "Основні засоби" та П(С)БО 9 "Запаси", а також із переходом на новий (діючий) план рахунків розуміння економічної суті, так званої малоцінки, суттєво змінилось. На противагу суворим вимогам у правилах віднесення активів до малоцінних залишилось розмежування лише за термінами експлуатації.

Чинні на сьогодні норми передбачають розмежування активів у залежності від терміну експлуатації на МШП у складі оборотних активів та МНМА у складі необоротних. Таким чином, до складу перших потрапляють засоби праці, що багаторазово бере участь у процесі господарської діяльності, проте фізично зношуються за короткий термін, як правило до одного року, або в межах операційного циклу, якщо він більше одного року. До другої групи активів належать предмети, які на підприємстві служитимуть довше, ніж один рік або операційний цикл, якщо він більше одного року, проте у зв'язку із незначною для підприємства вартістю не відносяться до складу основних засобів.

З цього приводу суттєве зауваження зробив професор Сопко В. В. [4]. Він стверджує, що до складу МШП не завжди входять малоцінні предмети. Дуже часто, особливо на виробничих підприємствах, використовують допоміжні чи комплектуючі активи значної вартості із коротким терміном служби. Такі об'єкти потребують окремого обліку, тому ним запропоновано ввести рахунок до чинного плану рахунків із назвою "Дорогоцінні швидкозношувані предмети". Ми підтримуємо таку пропозицію, проте, на нашу думку, більш доцільно виключити слово "малоцінні" із назви рахунку 22 "Малоцінні та швидкозношувані предмети" та перейменувати його на "Швидкозношувані предмети" (яким ми будемо користуватись, далі ШП) та відкрити до нього два субрахунки 221 "Малоцінні швидкозношувані предмети" та 222 "Дорогоцінні швидкозношувані предмети".

У економічній літературі поділ на основні та оборотні активи здійснюють за кількома критеріями: тривалістю функціонування у виробничому процесі, змінами споживчої форми, ступенем використання у кожному виробничому процесі та ступенем перенесення вартості на вартість виготовленої продукції, реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг тощо [9-10]. Якщо порівняти ШП та МНМА за цими ознаками, то будуть такі результати: обидва ці види активів функціонують тривалий період, зберігають споживчу форму та використовуються у господарському процесі частково. Розбіжності можуть виникнути стосовно останнього критерію, оскільки МНМА переносять свою вартість на витрати частинами шляхом нарахування амортизації, а ШП, незважаючи на аналогічний характер застосування у діяльності, не амортизуються, а списуються на витрати діяльності в момент передачі в експлуатацію, виключаються зі складу активів з подальшою організацією оперативного кількісного обліку. Це пояснюється різними термінами використання цих активів. Враховуючи те, що звітним періодом для підприємства є рік, потреби у розмежуванні вартості ШП за місяцями у фінансовому обліку немає.

Користуючись такими характеристиками, деякі науковці пропонують не виділяти МШП в окремий рахунок, тобто не здійснювати розмежування на основні засоби та малоцінні швидкозношувані предмети [11, с. 28]. При розмежуванні на оборотні та необоротні вони пропонують залишити тільки один фактор – період використання. Проте, як свідчить практика, встановити термін використання деяких об'єктів буває досить проблематично. Враховуючи значну номенклатуру об'єктів, використання вартісного критерію або, як рекомендують фахівці у галузі обліку [6], критерію суттєвості дозволяє значно спростити облікову роботу. Критерій суттєвості передбачає формування переліку типових об'єктів, які відносяться до того чи іншого рахунку.

Алгоритм визнання та поділу активів на швидкозношувані предмети та малоцінні необоротні матеріальні активи подано на рис. 1.

Засоби праці, що використовують більше одного року або операційного циклу, якщо він більше одного року, належать до складу основних засобів, останні згідно п. 5 П (С)БО 7 "Основні засоби" поділяють на основні засоби та інші необоротні матеріальні активи. Такий поділ розставляє пріоритети в обліку засобів праці. Якщо проаналізувати склад об'єктів, що обліковуються на рахунках 106 "Інструменти, прилади та інвентар", 109 "Інші основні засоби" та 112 "Малоцінні необоротні матеріальні активи", то їх можна об'єднати за призначенням у декілька груп, наприклад: інструменти, прилади, меблі, офісне обладнання, побутова техніка тощо. Проте ці активи характеризуються значними коливаннями вартості. Встановлення вартісної межі дозволяє відділити численну номенклатуру з незначною вартістю для підприємства засобів праці з метою застосування спрощеного механізму фінансового обліку.

МНМА та ШП, передані в експлуатацію, підлягають кількісному обліку. В Інструкції із застосування плану рахунків запропоновано такий облік здійснювати за місцями використання, матеріально-відповідальними особами та групами. Дослідження практики обліку цих активів показали, що на підприємствах дотримуються тільки двох перших критеріїв, останні залишаються поза увагою. Проте узагальнення об'єктів МНМА та ШП в однорідні групи дозволяє оперативно реагувати на зміни у їх складі, для цього нами запропоновано окремі класифікаційні групи (рис. 2). Слід зауважити, що певні

статті узагальнюють інформацію про предмети, що використовуються на будь-якому підприємстві (комп'ютерна та оргтехніка, меблі, канцелярські товари тощо). Проте є статті, що змінюються за пріоритетністю для підприємства або за змістовим наповненням. Так, для сфери послуг, наприклад готельно-ресторанного господарства, основними групами МНМА виступають посуд, столові прибори, столова білизна, постільні речі тощо, а у сфері виробництва основну увагу приділяють інструментам, пристроям, спецодягу, засобам індивідуального захисту. Для торговельних підприємств до складу інструментів та пристосувань відносять специфічні предмети, такі як детектори валют, калькулятори тощо.

Залежно від мети участі у господарському процесі розрізняють предмети загальновиробничого і безпосередньо виробничого призначення, а також ті, що використовуються у адміністративних чи збутових цілях. Такий поділ є підставою правильного перенесення вартості ШП та МНМА на витрати діяльності.

Отже, швидкозношувані і малоцінні необоротні предмети - це активи, які виступають у ролі допоміжних засобів праці або створюють належні умови для праці. Виокремлення їх обумовлено функціональними характеристиками (швидкозношувані предмети) та необхідністю дотримання на підприємстві принципу суттєвості (малоцінні необоротні предмети). Розроблений алгоритм визнання і розподілу цих активів демонструє відмінності між МНМА та ШП і є доцільним для використання в обліку. На основі запропонованої класифікації вказаних засобів праці доцільно будувати систему організації їх обліку, яка передбачає чітке групування їх за економічною суттю і призначенням, галузевою приналежністю та способами перенесення на витрати.

Список літератури

1. Пушкар, М. С. Фінансовий облік [Текст] : підручник / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 628 с.
2. Чабанова, Н. В. Фінансовий облік [Текст] : підручник / Н. В. Чабанова, Т. Єфіменко. – К. : Академія, 2007. – 671 с.
3. Ткаченко, Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність [Текст] : підручник / Н. М. Ткаченко – К. : Алерта, 2008. – 928 с.
4. Сопко, В. Деякі питання термінології та класифікації засобів праці [Текст] / В. Сопко, В. Карев // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 3. – 11-15 с.
5. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством [Текст] : навч. посіб. / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с.
6. Грачова, Р. Енциклопедія бухгалтерського обліку [Текст] / Р. Грачова. – К. : Галицькі контракти, 2004. – 832 с.
7. Гарасим П. М. Фінансовий, управлінський і податковий облік у господарських товариствах (ВАТ, ЗАТ, ТОВ, ПОП, ПАП) [Текст] : навч. посіб. / П. М. Гарасим, Г. П. Журавель, П. Я. Хомин. – Тернопіль, 2003. – 522 с.
8. Положение по бухгалтерскому учету малоценных и быстроизнашивающихся предметов [Електронний ресурс] : приложение к письму Министерства финансов СССР от 18.10.1979 г. №166. - Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0166400-79>.
9. Городяньська, А. В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку та аналізу [Текст] : монографія / А. В. Городяньська. – К. : КНЕУ, 2008. – 215 с.
10. Діба, В. М. Облік та аналіз необоротних активів [Текст] : монографія / В. М. Діба. – К. : КНЕУ, 2008. – 288 с.
11. Грінько, А. П. Облік основних засобів: теорія, стан, проблеми, перспективи [Текст] : монографія / А. П. Грінько. – Харків : Харківська державна академія технології та організації харчування, 2002. – 277 с.

Рис. 1. Схема визнання та розмежування швидкозношуваних предметів та малоцінних необоротних матеріальних активів

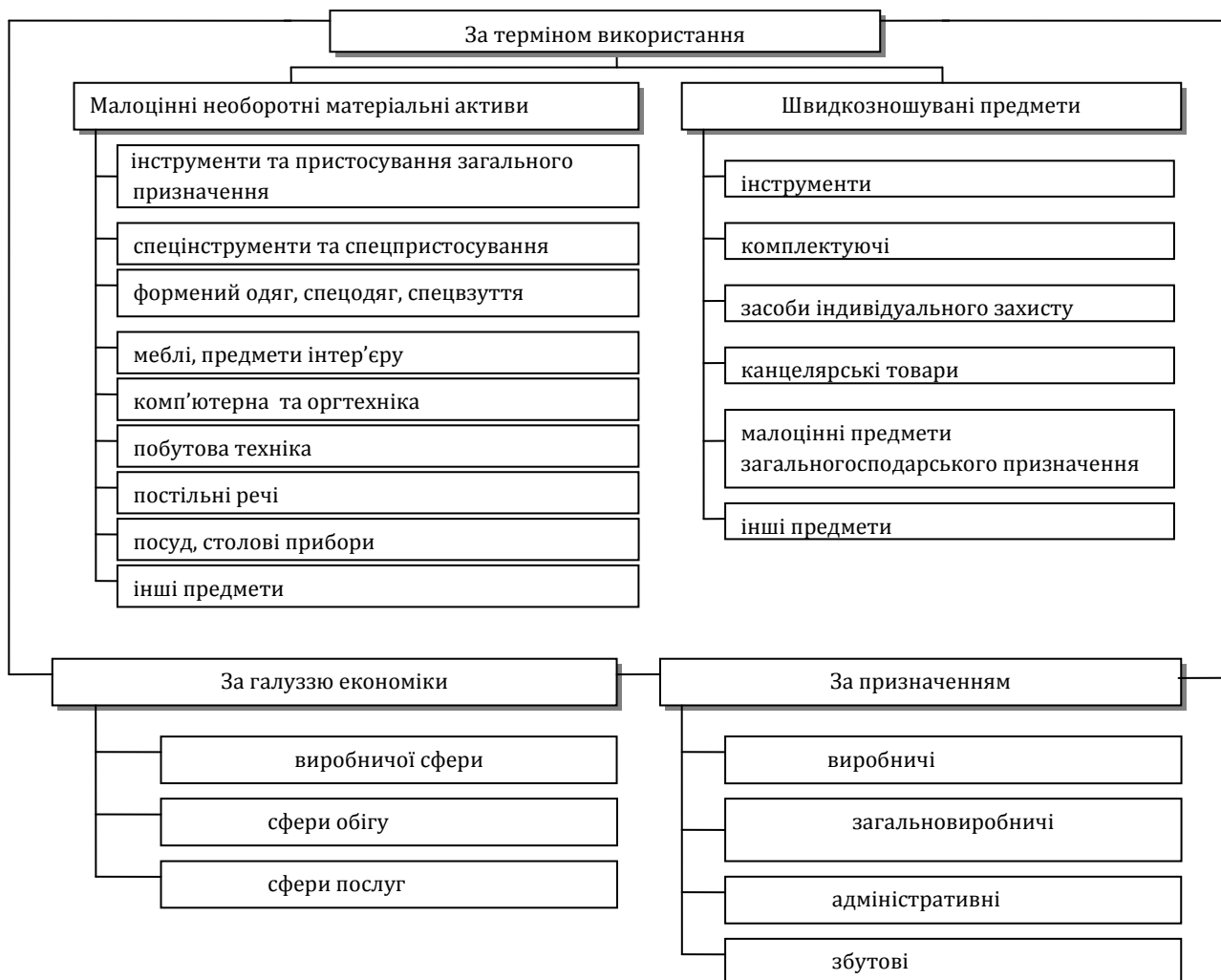

Рис. 2. Схема класифікації швидкозношуваних і малоцінних необоротних предметів

12. Інструкція по застосуванню плану рахунків обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст] : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 / В. М. Пархоменко. Бухгалтерський облік в Україні : Нормативи. Коментарі. Ч. 10 / В. М. Пархоменко. – Луганськ, 2008. – 768 с.

РЕЗЮМЕ

Куцьок Пётр, Шумьло Роксолана

Определение экономической сути быстроизнашивающихся и малоценных необоротных предметов как предпосылка рациональной организации их учета и контроля

В статье рассмотрены разные подходы понимания понятий малоценные быстроизнашивающиеся предметы и малоценные необоротные материальные активы. Предложены способы улучшения существующей терминологии и обобщен алгоритм признания их в учете. На основании проведенных исследований практики учета на разных предприятиях предложена схема их классификации.

RESUME

Kutsyk Petro, Shumylo Roksolana

Definition of economic substance of short-lived and little valuable non-current assets as the precondition of its rational accounting and control organization

The article considers different points of view on such concept like little valuable short-lived assets and little valuable non-current tangible assets. The ways of improvement of modern terminology are suggested and the procedure of its recognition in accounting is generalized. The classification scheme based on the researches of accounting practice of different enterprises is offered.

МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджуються питання інформаційного забезпечення як процесу виробництва, так і системи менеджменту підприємства в цілому.

Ключові слова: інформація, інформаційне забезпечення, обліково-аналітичне забезпечення менеджменту, система управління, виробництво, ефективність.

Сучасні ринкові відносини, що розвиваються в Україні, і потреба у формуванні ефективної системи менеджменту вимагають науково обґрунтованих підходів і методів створення інформаційного забезпечення роботи служб управління підприємств, які б дозволяли формувати нові та підтримувати старі зв'язки і комунікації між суб'єктами господарювання.

Результативність будь-якої організаційної системи залежить як від рівня збалансованості її основних підсистем, так і здатності менеджменту реалізувати сформований потенціал. Оскільки всі підсистеми взаємопов'язані і взаємозалежні, то із зміною певних параметрів в одній з них, необхідна зміна і в інших підсистемах також. Особливо потребує інновацій обліково-аналітичний механізм, покликаний здійснювати інформаційне забезпечення менеджменту, сприяти підвищенню обґрунтованості управлінських рішень.

Різні аспекти проблеми розвитку інформаційного забезпечення системи менеджменту підприємств висвітлені в працях таких вітчизняних і зарубіжних учених як: В. М. Андрієнко, О. М. Брадул, О. Д. Гудзинський, П. Ф. Друкер, С. І. Левицький, С. П. Робінс, А. М. Ткаченко, та ін [1-4; 6]. Процес розвитку наукової думки положення розширює, удосконалює, надає нового змісту її положенням. Тому вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Метою дослідження є обґрунтування ролі та місця інформаційного забезпечення в підвищенні ефективності системи менеджменту підприємства.

Ринкова економіка ставить перед підприємствами завдання збільшення обсягів та поліпшення якості вироблених продуктів, підвищення продуктивності праці, економного використання сировини, матеріалів, енергоресурсів, що в свою чергу вимагає необхідності вдосконалення системи менеджменту із застосуванням сучасних інформаційних систем.

Насамперед розглянемо сутність власне поняття «менеджмент».

Поміж менеджерів-практиків та вчених ще й досі не існує єдності поглядів щодо сутності менеджменту, які можна розподілити загалом на 3 групи:

- менеджмент - це професія, яка орієнтована на практичне використання. Головне тут - реальний результат, який забезпечується накопиченим досвідом менеджера;
- менеджмент - це процес досягнення мети організаціі за допомогою інших людей. Тому, головне для

менеджера - це мистецтво спілкування з людьми та керування ними;

- менеджмент - процес прийняття раціональних рішень. Тому, головне завдання менеджера - це пошук оптимальних управлінських рішень за допомогою математичних моделей та на основі використання системи наукових знань.

Останніми роками спостерігається певна конвергенція поглядів на менеджмент. У широкому розумінні менеджмент - це вміння досягати поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект та мотиви поведінки інших людей (рис. 1).

Сучасне проектування інформаційного забезпечення управління підприємством повинно орієнтуватись на діючу концепцію менеджменту, яка вимагає поєднання процесного, системного та ситуаційного підходів. Процесний підхід характеризує інформаційне забезпечення як серію послідовних, безперервних, взаємозалежних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Системний підхід вимагає виділення суб'єкта і об'єкта управління та розробки заходів щодо поєднання їхніх характеристик. Ситуаційний - припускає, що управління розвитком інформаційного забезпечення системи управління повинно надавати можливості попереджувальної дії на різні ситуації, що відбуваються за межами підприємства і всередині нього [2, с. 49].

При цьому інформаційний потенціал підприємства розглядається як здатність менеджерів на основі внутрішніх і зовнішніх спостережень постійно розпізнавати явища та процеси, пов'язані з прийняттям рішень у сферах створення товару та просування його до споживача.

Якість цього потенціалу створює умови для забезпечення ефективності змін бізнес-процесів і маркетингу: по-перше, тому що інформація відображає події в сфері бізнес-процесів; по-друге, вона є основою прийняття рішень; по-третє, вона необхідна у формі знань, для створення та розвитку діяльності; по-четверте, як інтелектуальний продукт вона сама може стати товаром [2].

Для забезпечення менеджменту різних суб'єктів діяльності, власності, економічних відносин, відповідальності необхідною зведено-аналітичною інформацією використовують інтеграцію обліково-аналітичного механізму. Обліково-аналітичний механізм повинен сприяти обґрунтуванню прийняття рішень як загального, так і функціонального менеджменту (рис. 2).

Основною стадією процесу управління є використання інформації для прийняття рішень, де практично оптимізуються основні чинники, що впливають на стан і

Рис. 1. Основні складові та сфери менеджменту [5]

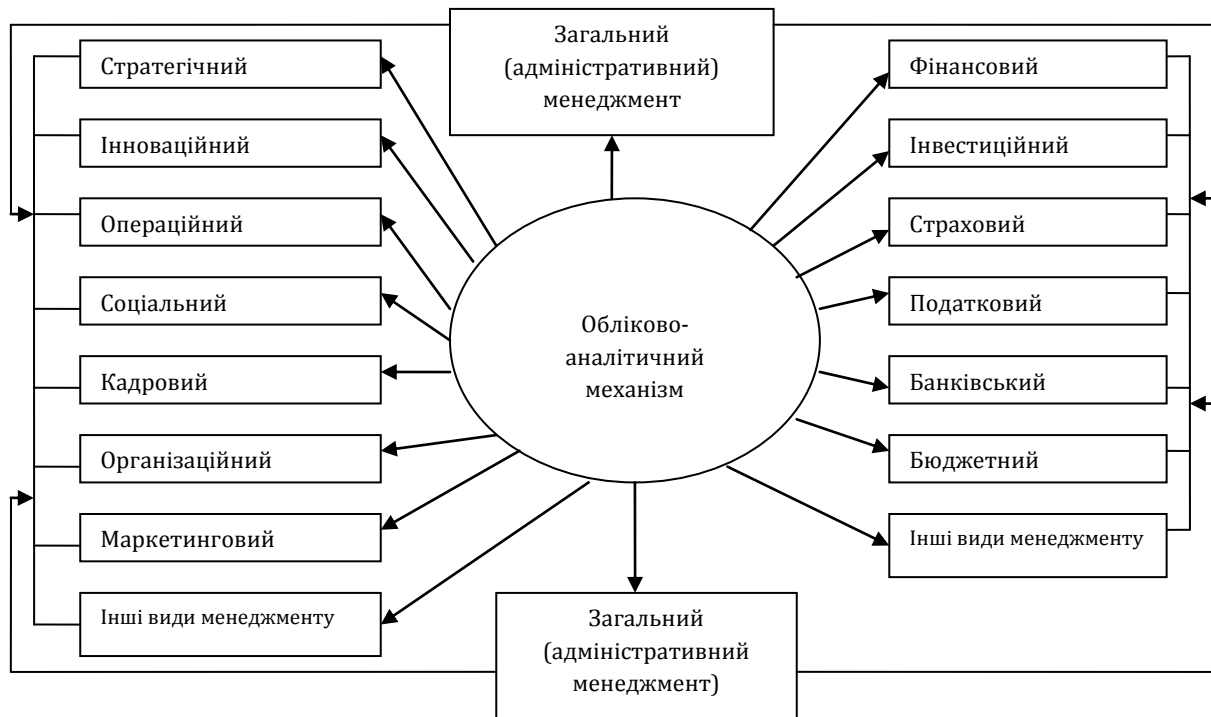

Рис. 2. Взаємодія обліково-аналітичного механізму з менеджментом (інформаційні комунікації) [3, с. 44]

зміну економічних процесів підприємства. Тобто, прийняття рішень є основним змістом процесу управління, оскільки в них безпосередньо реалізується мета управління. Інформація є вихідним матеріалом для підготовки і прийняття рішень [4].

Кругообіг інформації всередині підприємства повинен забезпечувати виконання таких завдань:

- обслуговувати всі рівні функціонування підприємства (від виробництва до управління);
- бути специфічною формою взаємозв'язку та взаємодії усіх підрозділів підприємства;
- стати безпосередньою причиною вибору підприємством певної стратегії.

Отже, інформація необхідна на всіх стадіях діяльності підприємства, оскільки властива будь-якому етапу

управлінського процесу і однаково потрібна для забезпечення прийняття управлінських рішень.

Важливе значення має своєчасність акумуляції та обробки інформації. Безліч різнохарактерних процесів у виробництві створює певні труднощі при прийнятті рішень. Тому вивчення, якісний і кількісний опис процесів управління становлять одне із головних завдань використання інформації з цією метою. Єдиний спосіб впевнитись у правильності визначення проблеми на основі наданої інформації – оцінити її порівняно з реальними фактами. Якщо визначення проблеми не пояснює і не охоплює всі реальні факти, що мають місце, воно не може вважатися дійсним, отже є помилковим. Тому уся надана менеджерам інформація за своїм складом має бути якісною, а менеджер в свою чергу, має розуміти, як її розподілити на показники, що якомога

точніше виявлять рівень проблеми. І якщо проблема виявлена правильно, то прийняти рішення щодо неї доволі просто. Більше того, менеджери, що уміють приймати ефективні рішення, дуже рідко використовують надто складні їх моделі. Хоча застосування математичних методів оптимізації для розробки процесу управління дозволить знизити невизначеність у прийнятті рішень. Якщо проблема чітко сформульована, слід виявити, що саме дозволить її розв'язати [6].

Таким чином, у процесі управління підприємством важливе значення має використання якісної інформації, що має привести до підвищення ефективності кінцевого продукту управління – прийняття рішень з метою досягнення поставлених цілей. Прийняття стратегічних для підприємства рішень та оперативне управління діяльністю повинні ґрунтуватись на системі інформаційних і фінансових показників, які поєднували б у собі якісні характеристики інформації.

Список літератури

1. Андрієнко, В. М. Ефективні механізми фінансового менеджменту підприємств комунального господарства [Текст] : монографія / В. М. Андрієнко, С. М. Мічківський, Н. М. Лисак, В. В. Паламарчук. – Донецьк : Юго-Восток Лтд, 2008. – 128 с.
2. Ткаченко, А. М. Економічна інформація як ключовий елемент інформаційного забезпечення системи управління та планування господарської діяльності промислових підприємств [Текст] : монографія / А. М. Ткаченко, Т. В. Лівощко, О. В. Шляга. – Запоріжжя : В-во ЗДІА, 2009. – 362 с.
3. Гудзинський, О. Д. Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект) [Текст] : монографія / О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова, В. К. Савчук ; за заг. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : ІПК ДСЗУ, 2009. – 226 с.
4. Інформаційні системи на підприємствах: розв'язок теорії та практики [Текст] : монографія / С. І. Левицький, Р. М. Лена, Ю. О. Коваленко та ін. ; НАН України. Ін-т економіки пром.-ті : За ред. Лени М. М. – Донецьк: Юго-Восток Лтд, 2007. – 250 с.
5. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://books.efaculty.kiev.ua/men/6/t1/1.html>.
6. Друкер, П. Ф. Менеджмент [Текст] / Питер Ф. Друкер, Джозеф А. Макьярелло ; пер. с англ. – М. : И.Д.Вильямс, 2010. – 704 с.

РЕЗЮМЕ

Ладыгина Анна

Место информации в формировании эффективной системы менеджмента предприятия

Исследуются вопросы, связанные с информацией и информационным обеспечением как процесса производства, так и системы менеджмента предприятия в целом.

RESUME

Ladygina Anna

Place of the information in formation of effective system of management of the enterprise

The questions which are connected with the information and information supply are investigated.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ДЛЯ ПОТРЕБ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ

Досліджено проблеми класифікації оренди в системі бухгалтерського обліку, акцентується увага на особливостях трактування комплексу орендних операцій в світовій практиці та відповідно до Міжнародних стандартів. Для забезпечення правильного розуміння та обліку орендних відносин запропоновано класифікаційні ознаки.

Ключові слова: операційна оренда, фінансова оренда, стандарти бухгалтерського обліку.

В умовах ринкової економіки важлива роль відведена бухгалтерському обліку в управлінні підприємством. Високий ступінь внутрішньої та міжнародної інтеграції виробничих процесів, фінансових та товарних потоків вимагають формування такої системи бухгалтерського обліку, яка б забезпечувала оперативність та ефективність обміну економічною інформацією. Вирішення зазначених завдань вимагає уніфікації та стандартизації національних систем обліку.

Специфіка економічного розвитку кожної держави спричинила формування національних стандартів бухгалтерського обліку, які характеризуються рядом принципових особливостей. Подолання розбіжностей між національними стандартами обліку різних країн, що об'єктивно зумовлене інтеграційними процесами у світовій економіці, відбувається шляхом стандартизації бухгалтерського обліку у світовому масштабі і формуванням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Регулювання оренди входить до числа основних в системі обліку у будь-якій країні. Значущість відповідного положення в системі вітчизняних нормативних документів також не викликає сумніву.

Проблемами формування, впровадження та удосконалення обліку орендних відносин займалися економісти, правники, серед яких Братчук Л. М. [6], Гайдай М. Г., Лосіцька М. А. [7], Усенко Я. Б. [8] та інші вітчизняні і зарубіжні науковці. Їх дослідження свідчать, що багато питань залишається ще невирішеними. Належний облік орендних операцій значною мірою залежить від правильного розуміння їх змісту, класифікації і практичного застосування.

Метою статті є дослідження і уточнення чинних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, обґрунтування класифікації оренди.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про оренду та її розкриття у фінансовій звітності визначається П(С)БО 14 «Оренда» [4].

Даний П(С)БО обов'язковий до застосування всіма підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами, виняток становлять бюджетні установи.

Розглядаючи в цілому П(С)БО 14, можна зробити висновок, що цей стандарт є стислим викладом міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 17 «Оренда» (далі – МСБО 17) [5]. Для детального аналізу орендних операцій необхідно звертатися до МСБО 17, причому цілком на законних підставах, адже статтею 1 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.2000р. № 996-XIV (далі – Закон № 996) [1] передбачено, що принципи і методи

ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності не повинні суперечити МСБО.

Мета стандарту полягає у визначенні єдиного методологічного підходу до класифікації і обліку орендних операцій. Деякі із приведених у стандарті визначень є якісно новими для вітчизняної теорії і практики обліку та передбачають широке застосування фінансової математики. Але це не є наслідком штучного ускладнення, а результатом об'єктивного розвитку економіки та ринкових відносин.

Згідно з П(С)БО 14 об'єктами оренди визнаються необоротні активи, до складу яких, як відомо, входять нематеріальні активи і малоцінні необоротні матеріальні активи. МСБО 17 передбачає можливість здачі в оренду активів.

У той же час Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» (далі Закон про прибуток) [3], Законом «Про оренду державного та комунального майна» (далі – Закон про оренду) [2] передбачено проведення орендних операцій тільки з основними фондами або майном. Тому надання в оренду нематеріальних активів є нововведенням. Однак, враховуючи те, що проведення операцій з оренди має базуватися виключно на діючій законодавчій базі, що регулює правовідносини між орендодавцем і орендарем, то на практиці здійснення операцій з оренди нематеріальних активів із юридичної точки зору можна поставити під сумнів.

У наш час єдиної системи критеріїв для класифікації орендних операцій в світовій бухгалтерській практиці не існує. Орендні відносини можуть набувати різних видів, перш за все залежно від строків оренди і умов, на яких вона здійснюється.

У П(С)БО 14 оренду поділяють на операційну і фінансову. Критерії розподілу цих видів базуються на тому, якою мірою ризики і винагороди, пов'язані з правом власності на орендований актив, стосуються орендодавця і орендаря. Стандарт не містить чітко визначених умов переходу ризиків і вигод до орендаря, однак приводить ряд ситуацій, які дозволяють класифікувати оренду як фінансову (рис. 1). Зупинимось на них детальніше.

У випадку виконання першого критерію очевидно, що при передачі права власності на орендоване майно, орендарю передаються всі ризики і винагороди від користування і володіння майном, тобто фактично орендна операція є не що інше, як придбання активу з розстрочкою платежу. Даний критерій не є суперечливим і легко застосовується на практиці; крім того внаслідок своєї несуперечності, облікові стандарти багатьох країн використовують його як основний критерій для

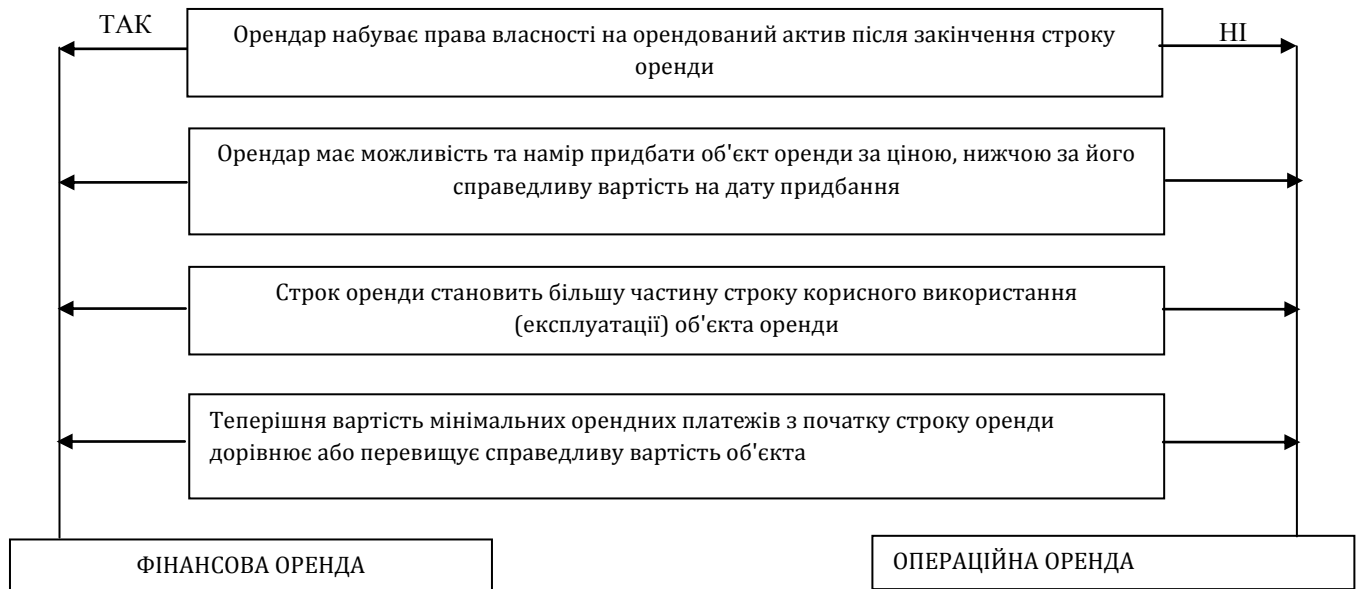

Рис. 1. Умови класифікації оренди

визначення фінансової оренди.

За другої умови очевидно, що протягом терміну дії орендного договору орендодавець, отримуючи орендні платежі, повністю відшкодовує вартість активу і, отже, фактично реалізує його орендареві. У той же час даний критерій у деяких ситуаціях може бути суперечливим: не завжди на початку дії договору сторони мають можливість визначити ринкову вартість майна, що орендується, після закінчення договору або розмір справедливої орендної плати.

Третій критерій, із вказівкою на термін служби орендованого майна, досить справедливий у теоретичному плані. Дійсно, у тому випадку, якщо орендар користується майном протягом більшого терміну корисної служби активу, очевидно, що значна доля вигоди від використання такого об'єкта оренди належить саме йому. Проте, як правило, основна проблема на практиці полягає у визначенні очікуваного економічно корисного терміну служби активу.

За четвертої умови бачимо, що дисконтована вартість орендного платежу є приведеною вартістю об'єкту оренди. Якщо вона збігається із справедливою вартістю об'єкту оренди на момент ініціації оренди, то, по суті, ми маємо справу з покупкою об'єкту на виплат.

Варто підкреслити, що в МСБО прямо зазначено, що віднесення або невіднесення оренди до фінансової категорії, залежить від сутності операції, а не від форми договору. Така логіка відповідає принципу превалювання сутності над формою, встановленому Законом № 996. Але вимога стандартів на практиці призводить до того, що інколи орендна операція класифікується її учасниками по-різному, оскільки формальні відмінності між фінансовою і операційною орендою в деяких випадках досить умовні. Шляхом нескладних маніпуляцій над умовами договору його учасники в змозі трактувати операцію на свій розсуд, оскільки очевидно, що наведені критерії не можуть охопити весь спектр орендних операцій.

На практиці орендарі мають широкий вибір умов договору, тому часто орендна угода не відповідає точному визначенню операційної або фінансової оренди, а швидше поєднує декілька меж кожної з них.

Заслугує на увагу поняття фінансової оренди, викладене в податковому обліку Законом про прибуток, та визначення фінансової оренди відповідно до П(С)БО 14.

Аналіз дає підстави зробити висновок, що для цілей

бухгалтерського обліку фінансова оренда відрізняється від цього ж поняття в податковому обліку. Якщо в Законі про прибуток чітко визначено тільки один критерій віднесення оренди до категорії фінансової: після закінчення терміну оренди об'єкт оренди обов'язково повинен передаватись у власність орендарю, то з позиції бухгалтерського обліку фінансова оренда передбачає значно ширші межі, причому непередача об'єкта оренди у власність орендарю ще не означає, що така оренда може вважатися операційною.

Необхідно відмовитися від невиваженого з облікової точки зору, одноманітного трактування категорій «лізинг» і «фінансова оренда». Вирішення подібної проблеми повинно здійснюватися шляхом коригування системи законодавства.

Порівнюючи визначення операційної оренди, наведені в чинному законодавстві, з визначенням, наведеним у П(С)БО 14 бачимо, що поняття операційної оренди в податковому і у бухгалтерському обліку тотожні, так як і в Законі про прибуток, і в П(С)БО 14 «Оренда» операційна оренда – це оренда інша, ніж фінансова.

Аналіз показує, що Закон про прибуток прямо вказує на те, що об'єкт операційної оренди після закінчення терміну оренди повертається орендодавцю. На відміну від цього П(С)БО 14 прямо це не передбачає. Класифікація виду оренди залишається за бухгалтером. Це є підтвердженням того, що П(С)БО 14 передбачає більшу свободу дій для бухгалтера, одночасно збільшуючи його відповідальність.

Не зважаючи на наявність у світовій практиці більш-менш уніфікованого підходу до трактування комплексу орендних операцій, у кожній країні існують свої специфічні особливості, які часто призводять до відмінностей методологічного і облікового характеру. Бухгалтерські стандарти більшості країн виділяють дві категорії оренди – фінансову й операційну. У цілому можна сказати, що фінансову оренду визначають як одну з форм фінансування фактичного придбання активу орендарем.

На відміну від МСБО 17, в якому практичні питання обліку орендних операцій висвітлено без конкретизації, облікові стандарти США та Великобританії містять досить об'ємні додатки і методичні вказівки до стандартів із питань обліку і класифікації орендних операцій, що істотно підвищує їх значущість з позиції практикуючих бухгалтерів. Загалом, визначити основний підхід до

питань обліку оренди можна так: об'єкти фінансової оренди та відповідні зобов'язання повинні відображатись в балансі орендаря, а у разі операційної оренди орендоване майно з балансу орендодавця не списується. Цей домінуючий в економічно розвинених країнах Заходу підхід заснований на визначенні активів як ресурсів, що знаходяться під контролем підприємства.

У таких країнах, як Німеччина, Франція, Австралія в структурі орендного договору виділяють «основний термін оренди», протягом якого умови договору будуть виконані. Саме істотність вказаної вимоги - «нерозривності» - в договорі оренди є і в західній обліковій практиці необхідною умовою для визнання операції як фінансової оренди. Фінансовою орендою в Швеції вважається лише така операція, умовами якої передбачається обов'язкова покупка устаткування, що орендується, після закінчення терміну оренди. Подібна вимога в обліку орендних операцій зафіксована в іспанському законодавстві.

Що стосується інших країн Європи та Північної Америки, зокрема Голландії, Данії то їх національні стандарти з оренди або запозичують положення англо-американської моделі, або, (наприклад, Греція), взагалі упускають ряд істотних з позиції англо-американського підходу вимог, де прийнятий єдиний порядок відображення орендних операцій в обліку, незалежно від умов операції.

У вітчизняному законодавстві про оренду окремі види оренди ще не знайшли свого відображення. Певним орієнтиром може слугувати надане у статті 4 Закону про оренду групування об'єктів оренди.

Деякі автори, класифікуючи оренду за терміном, поділяють її на два види - короткострокову і довгострокову [6, с. 39], інші на три - короткострокову (рейтинг), середньострокову (хайринг) і довгострокову (лізинг) [8, с. 16]. У запропонованій класифікації дослідники не уточнюють, який період відповідає лізингу, а який хайрингу та рейтингу.

Братчук Л. М. [6, с. 46] запропонувала класифікацію оренди, залежну від переходу права власності: повну та неповну.

Усенко Я. Б., досліджуючи види тимчасового користування майном [8, с. 34-35], пропонує класифікувати види оренди за такими ознаками: залежно від кількості суб'єктів у ланцюгу орендних відносин; залежно від форми власності орендарів; залежно від того, хто є орендодавцем майна.

Гайдай М. Г., Лосіцька М. А. [7, с. 227-234], звертаючи значну увагу теоретичному висвітленню класифікації орендних відносин, пропонують такі напрямки класифікації: залежно від особливостей оподаткування; залежно від економічної сутності оренди; відповідно до цілей фінансового обліку; залежно від видів орендованих активів та від виду орендних відносин; залежно від обмеження строку договору; відповідно до виду орендних платежів.

Таким чином, за основу класифікації оренди можна взяти розбіжності у видах та формах орендної діяльності, у підходах щодо забезпечення орендних платежів, у визначенні об'єктів оренди, обсягів орендної відповідальності, у термінах орендних операцій тощо. У зв'язку з цим можна вирізнити найістотніші класифікаційні ознаки, за допомогою яких класифікація оренди матиме значення як у теоретичному, так і практичному розумінні, а саме:

- історичні ознаки;
- економічні ознаки;
- юридичні ознаки.

Класифікація за історичними ознаками передбачає

виокремлення етапів розвитку оренди і поділ за часом виникнення. Така класифікація має швидше теоретичне, аніж практичне значення. Проте слід зауважити, що теоретичні знання історії оренди, її витоків, генезис допомагають практикам орієнтуватися у процесах, що відбуваються, прогнозувати тенденції розвитку, будувати орендні відносини з урахуванням досвіду, нагромадженого за багаторічну історію.

Найважливішою економічною ознакою для класифікації оренди є наявність або відсутність у договорі інвестиційної складової. З огляду на це, у практиці договори оренди слід поділяти на дві групи:

- перша група - об'єднує ті договори, які здатні забезпечити інвестиційні інтереси;
- друга група - договори, які обслуговують виключно потреби орендарів, не зачіпаючи інвестиційних інтересів.

Класифікація з виокремленням двох зазначених груп, незважаючи на зовнішню простоту, має велике значення і глибокий зміст.

Не менш важливою з економічного погляду є класифікація за об'єктами оренди. Ця класифікація є основою в теорії і практиці, оскільки об'єкт оренди є вирішальним фактором, від якого залежить характер договору і його основні умови.

Класифікація за юридичними ознаками передбачає застосування такої класифікаційної ознаки, як форма проведення, форма організації оренди. Така класифікація може використовуватися з метою забезпечення регулювання і контролю орендної діяльності, аналізу розвитку орендних відносин.

Таким чином, вище сказане дає підстави зробити висновок, що правильна ідентифікація орендних операцій має велике значення, оскільки від цього залежить їх правове регулювання, документальне оформлення та бухгалтерський облік, і. як наслідок, економічні результати діяльності.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України "від 16.07.1999 № 996-XIV. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.
2. Про оренду державного і комунального майна [Електронний ресурс] : закон України від 10.04.1992 № 2269-XII. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.
3. Про оподаткування прибутку підприємств [Електронний ресурс] : закон України від 22.05.1997р. № 283/97 ВР. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.
4. Оренда [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000р. №181. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.
5. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 [Текст] / пер. з англ.; під ред. С. Ф. Голова. - К., 2000. - 1272 с.
6. Братчук, Л. М. Облік орендних операцій в сільськогосподарських підприємствах [Текст] : монографія / Л. М. Братчук. - К. : ННЦІАЕ, 2006. - 254 с.
7. Гайдай, М. Г. Особливості розвитку системи орендних відносин [Текст] / М. Г. Гайдай, М. А. Лосіцька // Економіка і підприємництво: стан та перспективи. - К., 2004. - С. 227-235.
8. Усенко, Я. Б. Методологічні та економіко-правові проблеми оренди та лізингу майна [Текст] / Я. Б. Усенко. - К. : Критика, 2001. - 234 с.

РЕЗЮМЕ

Лебедык Галина

Систематизация арендных операций для потребностей бухгалтерского учета в соответствии со стандартами

Исследованы проблемы классификации аренды в системе бухгалтерского учета, акцентируется внимание на особенностях трактовки комплекса арендных операций в мировой практике и в соответствии с Международными стандартами, для обеспечения правильного понимания и учета арендных отношений предложены классификационные признаки.

RESUME

Lebedyk Galyna

Collation leases for the needs according to accounting standards

The problems of classification in lease accounting are analyzed. The features of complex treatment of leases in the international practice and in accordance with international standards are determined.

БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА МЕТОДИКИ СКЛАДАННЯ

Досліджено ретроспективні та сучасні підходи до методики складання балансу сільськогосподарських підприємств. Вивчено основні нововведення у його структурі, пов'язаних зі змінами у законодавчих актах.

Ключові слова: звітність, баланс, активи, зобов'язання, зміст, структура, зміни, інформація.

Сучасному рівню економічної інтеграції властива інтернаціоналізація економіки. Її важливим призначенням є сприяння підвищенню конкурентоспроможності та привабливості підприємств для інвесторів. За цих умов фінансова звітність суб'єктів господарювання є джерелом інформації про майновий та фінансовий стан підприємств. Однією з її обов'язкових форм є бухгалтерський баланс, який відображає інформацію про активи, зобов'язання та власний капітал. Використання такої інформації забезпечує здатність адаптуватися до змін середовища, в якому функціонують підприємства.

Питанням звітності у своїх дослідженнях значну увагу надають Ю. А. Верига [2], Т. Г. Маренич [4], Ф. Ф. Бутинець [1], Ю. С. Цал-Цалко [6], М. Я. Остап'юк [5], М. Р. Лучко [3] і т. д. Однак, динамічні зміни у нормативних документах з регулювання обліку стимулюють постійну увагу до вивчення цього питання. Основними причинами, що заважають однозначному розумінню термінів та ефективному використанню фінансової звітності, є: неузгодженість законодавства із питань обліку та окремих його позицій з податковим законодавством при інтерпретації фактів господарювання; невідповідність потребам аналізу змістовного наповнення окремих статей та елементів фінансової звітності. Саме ці напрямки вимагають поглибленого вивчення з метою подальшого удосконалення.

Метою статті є висвітлення передумов виникнення балансу як форми звітності та вивчення основних нововведень у його структурі, пов'язаних зі змінами у законодавчих актах.

Термін „баланс” походить від латинського: *bilanx* – ваги з двома шальками, загалом позначаючи рівновагу та взаємозв'язок.

Поняття „баланс” набуло поширення з часів Луки Пачолі (1445-1517 рр. н. е.), у його „Трактаті про рахунки і записи” описано спосіб „подвійного запису” для обліку торгових операцій і визначені основні принципи обліку [1].

Вагомим досягненням наукового розвитку обліку слід визнати пропозицію Ж. Саварі вести основні та допоміжні книги [2]. На той час баланс розглядався як гарантія рознесення операцій за рахунками. Це трактування дало можливість розмежувати два види балансу (Андре, 1636 р.) – пробний і підсумковий. Ж. Саварі, у свою чергу, поділяв підсумкові баланси на інвентарні та конкурсні. Перші передбачали оцінку статей за собівартістю, другі – за ціною продажу. Заслужують на увагу також ідеї щодо зв'язків балансу з інвентарем: необхідність періодичного та точного складання інвентарю; усвідомлення того, що баланс впливає з інвентарю; інвентар і баланс, як засіб

переоцінки майна, вимог і зобов'язань.

У французьких авторів зустрічається як економічне (Пурра), так і юридичне (С. Рікар) трактування балансу, за останнім весь актив вважався боргом перед власником, а пасив – боргом самого власника [2]. До сьогодні джерела надходження грошей називають пасивами, а їх витрачання – активами. Тотожність грошових відображень активів і пасивів – власне і є баланс.

На сьогодні визначення балансу та вимоги до нього, як елементу фінансової звітності, наведено в П(С)БО „Загальні вимоги до фінансової звітності” [3]. Згідно з п. 3 П(С)БО 1 баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Форму Балансу підприємства та зміст його статей визначено П(С)БО 2 „Баланс”. Згідно з цим нормативно-правовим документом, Баланс складається за формою № 1, яка затверджена наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 і зареєстрована в Міністерстві юстиції України 21.06.1999 р. за № 391/3684 [4]. У ф. №1 зазначено лише назви статей, а в П(С)БО 2 передбачено тлумачення їх змісту, детальну характеристику рахунків – інформаційних джерел, з яких береться інформація для заповнення тієї чи іншої статті.

Баланс підприємства складається відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що знаходяться у тісному взаємозв'язку. Наприклад, основні засоби у балансі підприємств відображаються згідно з П(С)БО 2, тоді як безпосередньо їх облік здійснюється згідно з П(С)БО 7 „Основні засоби” і т.д.

Із 2007 року введено в дію П(С)БО 30 „Біологічні активи”. Відповідно до цього, наказом Міністерства фінансів України від 11.12.2006 року № 1176 [5], актив Балансу доповнено двома новими статтями:

„Довгострокові біологічні активи” розділу „Необоротні активи”, де відображають вартість довгострокових біологічних активів, облік яких ведуть за П(С)БО 30 „Біологічні активи”. У цій статті наводять справедливую (первісну, переоцінену) вартість, суму нагромадженої амортизації (в дужках) і залишкову вартість довгострокових біологічних активів;

„Поточні біологічні активи” розділу „Оборотні активи”, яка призначена для відображення вартості поточних біологічних активів тваринництва в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва в оцінці за справедливою вартістю, облік яких ведуть за П(С)БО 30 „Біологічні активи”.

Вплив П(С)БО 31 „Фінансові витрати” на зміст і структуру балансу визначається змінами в оцінці таких статей, як незавершене будівництво та незавершене виробництво. Якщо згадані активи відповідають

визначенню кваліфікаційних, тобто таких, які обов'язково потребують суттєвого часу для їх створення, то до їх собівартості можуть бути включені фінансові витрати (витрати на відсотки та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями).

Наказом Міністерства фінансів України від 05.03.2008 р. № 353 [6] нормативно закріплено зміни річної звітності 2008 р. Вони стосуються відображення вартості об'єктів, що відповідають критеріям визначення інвестиційної нерухомості відповідно до П(С)БО 32 „Інвестиційна нерухомість”, а саме:

- у рядку 055 „справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості” наводиться справедлива вартість інвестиційної нерухомості, яка обліковується за справедливою вартістю, та залишкова вартість інвестиційної нерухомості, яка обліковується за первісною вартістю, що дорівнює різниці між первісною вартістю і сумою зносу;
- у рядку 056 „первісна вартість інвестиційної нерухомості” наводиться первісна вартість інвестиційної нерухомості, яка обліковується за справедливою вартістю;
- у рядку 057 „знос інвестиційної нерухомості” наводиться у дужках знос інвестиційної нерухомості, яка обліковується за первісною вартістю.

Переосмислення змісту П(С)БО 27 „Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність” викликало зміни у структурі балансу. Рядок 275 розділу IV. Необоротні активи та групи вибуття відображає вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу; рядок 605 - зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу.

Останні зміни, які внесені наказом Мінфіну від 31.05.2008 р. № 756 [7] передбачають відображення гудвілу у рядку балансу 065 „Гудвіл” та суму наявної в касах підприємства готівки у рядку 231 у т. ч. у касі.

Зміни в чинній законодавчо-нормативній базі регулювання обліку розширюють зміст та структуру балансу, але не забезпечують вирішення питань узгодження національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, податкового та бухгалтерського обліку при відображенні фактів господарювання.

Отже, звітність доцільно розглядати як формалізований вираз результатів діяльності підприємства та основне джерело забезпечення інформаційних потреб управління.

Зміни, що відбуваються на сучасному етапі розвитку бухгалтерського обліку України, обумовлюються вимогами до інформації, яку генерує дана система. Вплив фінансової звітності на ефективність прийняття користувачами рішень визначається тим, наскільки об'єктивно вона відповідає їх запитам.

Узагальнення історичного розвитку методик складання звітності дозволило виділити найбільш важливі етапи їх розвитку та характерні особливості кожного з них. Встановлено перелік змін, що впливали на структуру, склад форм звітності та інформаційні потреби зацікавлених користувачів.

Практика використання нормативної бази обліку та склад звітності дозволили стверджувати про наявність неузгодженостей та термінологічних різниць. Тому для отримання достовірних значень фінансових показників доцільно здійснити низку змін у структурі балансу.

Успішне вирішення теоретико-методичних питань складання звітності, трансформація її структури дозволять підвищити якість звітної інформації та ефективність використання її для управлінських потреб.

Список літератури

1. Фрейман, М. Б. Баланс. Часть-1. История возникновения [Електронний ресурс] / М. Б. Фрейман. – Режим доступу: <http://www.finnes.ru>
2. Остап'юк, М. Я. Історія бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посіб. / М. Я. Остап'юк, М. Р. Лучко, Й. Я. Даньків – К. : Знання, 2005. – 276 с.
3. Загальні вимоги до фінансової звітності [Електронний ресурс] : П(С)БО 1, затверджено наказом МФУ від 31.03.1999 р. №87. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Баланс [Електронний ресурс] : П(С)БО 2, затверджено наказом МФУ від 31.03.99 р. № 87. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 11.12.2006 р. № 1176. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 05.03.2008 р. № 353. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 31.05.2008 р. № 756 р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

РЕЗЮМЕ

Лєга Ольга

Баланс предприятий: историческая ретроспектива методики составления

Исследуются ретроспективные и современные подходы к методике составления баланса предприятий. Изучены основные нововведения в его структуре, связанные с изменениями в законодательных актах.

RESUME

Lega Olga

The balance of enterprises: a historical retrospective view of drafting method

The retrospective and modern going is probed near the methods of drafting of balance of enterprises. Basic innovation are studied in his structure, related to the changes in legislative acts.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ТЕОРІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Досліджуються загальнотеоретичні визначення понять інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу. Зроблено спробу включити інтелектуальний капітал у склад облікових об'єктів без конкретизації застосування діючих принципів та інструментів системи бухгалтерського обліку.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал, нематеріальні активи.

Останнім часом в економічній науці все частіше стало живитися поняття «інтелектуальна власність». Це пояснюється тим, що розвиток сучасної економіки відбувається у широкому поєднанні та взаємопроникненні інновацій, виробництва, науково-технічних розробок, розвитку і поширення знань та інформації. Інтелектуальна власність у розвинутих країнах охороняється законом і є одним з могутніх стимуляторів прогресу у всіх галузях життя.

Відносини інтелектуальної власності характеризуються дуже високим ступенем динамічності та різнобічності. Зміст та структура самого поняття «інтелектуальна власність» постійно розширюється та якісно оновлюється. Відносини у цій сфері пов'язані з найновішими технологіями не лише в розумінні об'єкта цих відносин, а також у застосуванні нетрадиційних підходів до їх регулювання.

Сучасний етап розвитку світової економічної системи характеризується процесами переходу від індустріального до постіндустріального виробництва, економіку сьогодення можна назвати «економікою знань», а така економіка потребує врахування вартості об'єктів інтелектуальної власності у господарській діяльності підприємств. Питання визначення сутності інтелектуальної власності і подальшого обліку об'єктів інтелектуальної власності є дуже актуальним, оскільки проблема полягає у тому, що більшість таких об'єктів не визнаються, а тому і не відображаються в бухгалтерському обліку на підприємстві. Питання інтелектуальної власності відіграє все більш значущу роль у формуванні конкурентоспроможності і оцінки рівня потенціалу підприємств. У зв'язку з цим вагомою перевагою компанії є наявність об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві, правильне їх оприбуткування та відображення в обліку, але відсутність єдиного підходу до визначення інтелектуальної власності часто ускладнює облік таких об'єктів.

В умовах переходу до нової економіки дуже важливо провести глибоке вивчення та комплексне дослідження феномену інтелектуальної власності. Також потребує пояснення першооснова інтелектуальної власності - інтелектуальний капітал.

Більшість обліковців України стикаються з проблемами відсутності системи обліку об'єктів інтелектуальної власності, системи інформації з цих питань, традиційної недооцінки їх значення в економічному, соціальному і суспільному житті країни.

На нашу думку, одним із чинників зазначених вище проблем є відсутність єдиного, чіткого визначення терміна, для багатьох є не зрозумілою природа об'єктів

інтелектуальної власності. Для вирішення цього питання доцільним є звернутися до визначення інтелектуального капіталу як ширшого поняття, ніж інтелектуальна власність.

Питаннями вивчення сутності інтелектуальної власності та її розвитку займалися відомі економісти та обліковці: Базилевич В. [1], Барякін В. [2], Гапоненко А. [5], Ільєнков Е. [7], Кравець Л. [9], Оконська Н. [10], Орехов А. [11], Підприга О. [12], Рач В. та Чугуєв С. [13]. Природу та економічну сутність інтелектуального капіталу досліджували такі вчені: Брукінг Е. [3], Булига Р., Кохно П. [4], Зінов В., Самарян К. [6], Комаров І. [8], Трофимова Н. [14] та Федулова Л. [15]. Однак в рамках проведених досліджень залишилися дискусійними питання, чим є інтелектуальна власність у складі інтелектуального капіталу і чому так принципово розрізняти ці поняття для обліковців.

Метою дослідження є аналіз головних підходів до трактування категорій «інтелектуальний капітал» та «інтелектуальна власність», зіставлення понять та визначення меж їх перетину у бухгалтерському обліку. У ході дослідження були використані переважно загальнонаукові методи аналізу та синтезу.

Інформаційні ресурси та знання, що використовуються в рамках діяльності господарюючого суб'єкта, формують його інтелектуальний капітал. Власне поняття «капіталу» як економічної категорії трактується по-різному. Досліджуючи категорію «капітал», можна виокремити його чотири еволюційні форми: промисловий капітал, фінансовий капітал, фінансово-промисловий капітал та інтелектуальний капітал. Хоча поняття дуже часто використовується в наукових дискусіях, до сьогодні не існує єдиного визначення даної категорії.

У науковій літературі термін «інтелектуальний капітал» використовується з 1990 року, коли З. Гріліхес визначив нематеріальні цінності, які складають різницю між ринковою власністю корпорацій (добуток ціни акцій на кількість акцій) і відтворювальною власністю її активів, коригованою з урахуванням фактору діяльності підприємства [15]. Можна виділити два головних підходи науковців до визначення сутності та структури інтелектуального капіталу (табл. 1).

Представники першого підходу розглядають інтелектуальний капітал з позиції сукупності цінностей, певних активів, що самі по собі (без перетворень) здатні приносити дохід. Представники другого підходу вважають: сутність інтелектуального капіталу полягає у його здатності до відтворення і залучення у процес кругообігу, де здійснюється його виробниче споживання. Внаслідок таких процесів зберігаються конкурентні

Таблиця 1. Підходи до визначення поняття «інтелектуальний капітал»

Підходи	Визначення сутності поняття «інтелектуальний капітал»	Автор
Перший підхід: Інтелектуальний капітал розглядається як сукупність певних цінностей, які мають велике значення для ефективного функціонування компанії	Це те головне, що має вартість для організації та визначається працюючими у ній людьми або виникла з виробничих процесів, систем чи організаційної культури, включаючи знання і навички конкретних людей, норми і системи цінностей, бази даних, методології, програмне забезпечення, виробничий досвід (ноу-хау), ліцензії, бренди, торгові секрети тощо.	О. Підприга [12]
	Це знання, навички, досвід, які є невід'ємні від їх носія – живої людської особи.	В. Садовський, Є. Стеценко [16]
	Це вартість усіх наявних інтелектуальних активів, включаючи інтелектуальну власність, природні та надбані розумові здібності й навички, а також нагромаджені бази знань і корисні відносини з іншими суб'єктами; тобто йдеться про бренди, клієнтуру, фірмове найменування, канали збуту, ліцензійні та інші угоди тощо. Це система інтелектуальних переваг даної компанії або фірми на ринку.	Б. Леонтьєв [14]
	Це інформація і знання, які відіграють роль «колективного мозку», що акумулює знання працівників, інтелектуальну власність, нагромаджений досвід, організаційну структуру, інформаційні мережі, імідж підприємства.	В. Іноземцев [16]
	Це розумові здібності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними та нематеріальними засобами, які використовуються у процесі інтелектуальної праці; таким чином, до складу інтелектуального капіталу включаються як нематеріальні, так і матеріальні активи.	Л. Мельник [16]
	Це термін для позначення нематеріальних активів, без яких компанія тепер не може існувати.	Е. Брукінг [3]
	Це нематеріальні активи, які слугують підґрунтям існування та конкурентних переваг підприємства. Ключовими складовими є людські активи (знання, досвід, творчі здібності та ін.), інтелектуальна власність, інфраструктурні й ринкові активи.	Е. Брукінг [16]
	Це сума знань всіх співробітників компанії, що забезпечують її конкурентоздатність.	Р. Булига, П. Кохно [4]
	Це економічна цінність двох категорій нематеріального майна компанії: організаційний (структурний) капітал та людський капітал.	Організація економічного співробітництва та розвитку [14]
Другий підхід: Інтелектуальний капітал розглядається як сукупність цінностей, за допомогою конвертації та перетворення яких компанія отримує різного роду блага та прибутки	Це особистий ресурс, інтелектуальний матеріал, що формалізується, обробляється й використовується для збільшення вартості активів компанії.	Ю. Гава [16]
	Це знання, інформація, досвід, організаційні можливості, інформаційні канали, які можна використовувати і конвертувати у власність, що і формує конкурентоздатність фірми.	А. Гапоненко [5]
	Це знання, яке можна конвертувати у вартість, перетворити на прибуток та оцінити.	Л. Едвінсон [17]
	Це знання, які можна перетворити на прибуток і оцінити.	В. Зінов, К. Самарян [6]
	Це авансована інтелектуальна вартість, що в процесі свого обігу та кругообігу приносить додаткову вартість.	А. Василик [16]
	Це знання, інформація, що формуються, використовуються та примножуються в діяльності підприємства і приносять позитивний економічний та соціальний ефект; це нематеріальні активи, що становлять основу функціонування сучасного підприємства в новій економіці.	
	Це процес перетворення знань і нематеріальних активів у ресурси, які дають конкурентні переваги окремим особам, фірмам, державам.	С. Алберт, К. Бредлі [16]
Це знання, якими володіє організація і які можуть використовуватись для одержання різного роду переваг перед конкурентами. Інтелектуальний капітал – це інтелектуальний матеріал, що формалізований, зафіксований і використовується для виробництва більш цінного майна.	І. Комаров [8]	

переваги підприємства і відбувається приріст інтелектуального капіталу.

На думку Л. І. Федулової [15], інтелектуальний капітал – це один із різновидів капіталу, що має його відповідні

ознаки і водночас відтворює характерні лише для нього специфіку і особливості. Це поняття набагато ширше, ніж поняття інтелектуальна власність та нематеріальні активи. Крім того, воно економічніше, ніж правове або бухгалтерське. Можна навіть стверджувати, що це - збірне поняття для визначення нематеріальних цінностей, що об'єктивно підвищують ринкову вартість компанії.

Більшість авторів розрізняють три складові інтелектуального капіталу: людський капітал, структурний (організаційний) капітал та споживчий капітал (рис. 1).

Дуже часто можна спостерігати, як у літературі пропонують обліковувати інтелектуальний капітал, повністю прирівнюючи його до нематеріальних активів. Але облік людського капіталу викликає певні труднощі. Обліку підлягає лише частина структурного та споживчого капіталу, саме у ці частини інтелектуального капіталу і входить інтелектуальна власність.

У науковій літературі термін «інтелектуальна власність» використовується з 60-х років ХХ століття, а у 1967 році була підписана Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, яка остаточно закріпила використання вказаної категорії в нормативних документах.

Трактування інтелектуальної власності, так як і інтелектуального капіталу, в науково-практичній літературі характеризується плюралізмом підходів та ідей: "власність особливого роду", "життя духу у всій його мощі і різноманітті" [2]; "власність на знання" [11]; "головне багатство інтелектуала, трансчовинна частина його надбання", "власність на знання та інформацію" [11], "вершина власності на робочу силу" [10], "якісно новий рівень оволодіння людиною своєї робочої силою" [7], "інша форма існування капіталу" [7], "матеріальне й духовне виробництво" [9], і т. д. Адже інтелектуальна власність як результат віртуальної за своєю природою, творчої, інтелектуальної праці не має строгого наукового визначення.

Федулова Л. І. [15] вказує, що інтелектуальна власність – це будь-який творчий витвір або винахід, майно, що не сприймається на дотик і може бути захищене правом інтелектуальної власності. Одну із спроб комплексного визначення інтелектуальної власності здійснив Б. Претнар, який звернув увагу на те, що інтелектуальна власність - сфера права, що має справу з корисністю, застосуванням, придбанням, присилуванням і попередженням зловживань приватними юридичними правами у деяких формах інтелектуальних творінь у промислових, наукових, літературних і мистецьких сферах, а також у деяких формах ідентифікації

підприємницької діяльності, з метою їх економічного використання у конкурентній підприємницькій діяльності, у виробництві, комерції та торгівлі. На думку відомого українського вченого А. А. Чухна, інтелектуальна власність є особливою формою власності, оскільки вона створюється творчою, інтелектуальною працею і є ідеальним творінням, що базується на матеріальних носіях [1].

Як уже зазначалося, у 1967 році у Стокгольмі було підписано Конвенцію про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, якою було визначено, що до інтелектуальної власності належать права на: літературні, художні та наукові твори; виконавську діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі; винаходи у сферах людської діяльності; наукові відкриття; промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення; захист від недобросовісного суперництва; усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях. Можна виділити чотири види об'єктів інтелектуальної власності (рис. 2).

З рис. 2. видно, що об'єкти авторського права – це частина людського капіталу, яка отримала правову охорону (закріплена за творцем). Такі об'єкти піддаються оцінці та обліку.

Як бачимо, інтелектуальна власність – це результат інтелектуальної діяльності, який вже продемонстрований та закріплений за творцем, на відміну від людського капіталу (знання, навички, творчі здібності, моральні цінності, культура праці), що характеризується лише як певний потенціал, який може реалізуватися, а може і не реалізуватися. У контексті інтелектуального капіталу інтелектуальна власність є узаконеним інструментом, який покликаний захищати активи компанії.

Отже, інтелектуальна власність в широкому розумінні – це матеріально виражений результат розумової діяльності, із закріпленими законом правами та офіційними документами на нього, які надають автору виняткові права на результат своєї діяльності. Це поняття є вужчим за своїм обсягом, ніж інтелектуальний капітал, тому що інтелектуальна власність є тією частиною нематеріальних об'єктів інтелектуального капіталу, яку можна визначити за формальними ознаками.

Список літератури

1. Базилевич, В. Д. *Інтелектуальна власність* [Текст] : підручник / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2006. – 431 с.
2. Барякин, В. Н. *Развитие интеллектуальной собственности* [Текст] / В. Н. Барякин // Труды аспирантов Нижегородского

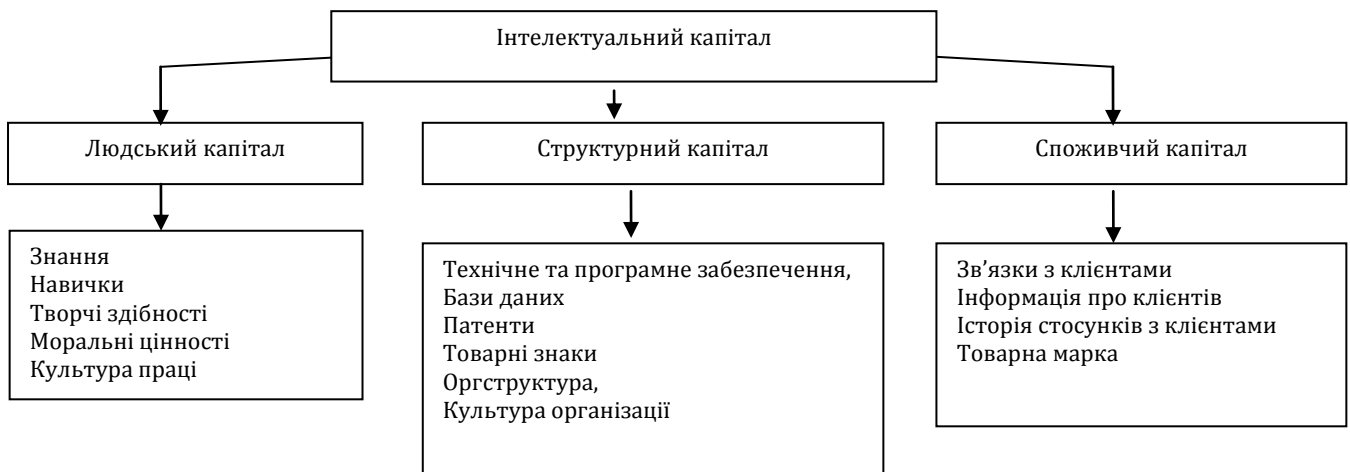

Рис. 1. Складові інтелектуального капіталу

Рис. 2. Види об'єктів інтелектуальної власності

- государственного архитектурно-строительного университета. Сборник 1. - Н. Новгород, ННГАСУ, 1998. - С. 3-7.
- Брукинг, Э. Интеллектуальный капитал [Текст] / Э. Брукинг. - СПб. : Питер, 2001. - 288 с.
 - Булыга, Р. Природа и экономическая сущность интеллектуального капитала [Текст] / Р. Булыга, П. Кохно // ИС. Промышленная собственность. - 2006. - № 11. - С. 49-58.
 - Гапоненко, А. Л. Управление знаниями [Текст] / А. Л. Гапоненко. - М.: ИПК госслужбы, 2001. - 52 с.
 - Зінов, В. Інтелектуальний капітал як базова характеристика вартості бізнесу [Текст] / В. Зінов, К. Самарян // Інтелектуальна власність. - № 5-6. - 2001. - С. 23 - 35.
 - Ильенков, Э. В. Диалектическая логика: Очерки истории и теории [Текст] / Э. В. Ильенков. - 2-е изд., доп. - М.: Политиздат, 1984. - 320 с.
 - Комаров, И. Интеллектуальный капитал [Текст] / И. Комаров // Персонал. - № 5. - 2000. - С. 54-62.
 - Кравец, Л. Интеллектуальная собственность в конкурентной системе [Текст] / Л. Кравец // Интеллектуальная собственность. - 1998. - № 5-6. - С. 29-35.
 - Оконская, Н. К. Интеллектуальная собственность: социально-философское обоснование [Текст] / Н. К. Оконская. - Пермь: Перм. гос.техн. ун-т. 1998. - 200 с.
 - Орехов, А. М. Интеллектуальная собственность в экономическом измерении [Текст] / А. М. Орехов // Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика. - 1995. - № 2. - С. 13-18.
 - Підприга, О. О. Законодавство України про інтелектуальну власність [Текст] / О. О. Підприга. - Х.: Консум, 1997. - 192 с.
 - Рач, В. Інтелектуальна власність як базове поняття нової економіки [Текст] / В. Рач, С. Чугуєвець // Інтелектуальна власність. - 2003. - № 6. - С. 39-42.
 - Трофимова, Н. А. Нематериальные активы как часть интеллектуального капитала [Текст] / Н. А. Трофимова // Управление финансами предприятия. - 2008. - № 3. - С. 34-39.
 - Федулова, Л. І. Концепція інтелектуального капіталу в системі економіки знань [Текст] / Л. І. Федулова // Проблеми науки. - 2008. - № 3. - С. 34-38.
 - Махомет, Ю. В. Сутнісна характеристика та структура інтелектуального капіталу підприємства [Електронний ресурс] / Ю. В. Махомет. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_25/mahomet.htm

РЕЗЮМЕ

Любенюк Наталья

Интеллектуальная собственность как составляющая интеллектуального капитала в теории бухгалтерского учета

Исследуются общетеоретические определения понятий интеллектуальной собственности и интеллектуального капитала. Сделана попытка включить интеллектуальный капитал в состав учетных объектов без конкретизации применения действующих принципов и инструментов системы бухгалтерского учета.

RESUME

Lyubenok Natalia

Intellectual property as a component of intellectual capital in the theory of accounting

General definitions of intellectual property and intellectual capital are examined. Attempt to include intellectual capital accounts in the composition of objects without specifying the application of existing principles and tools of accounting is done.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ РИНКІВ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто суть витрат ринків, на формування яких впливає їх галузева діяльність. Висвітлено підходи до класифікації витрат. На підставі досліджень діяльності ринків запропоновано власну класифікацію витрат для потреб внутрішньогосподарського обліку.

Ключові слова: витрати, товарні ринки, класифікація, внутрішньогосподарський облік, управлінські рішення.

Для забезпечення мінімізації ризику збиткової діяльності ринки розширюють свою діяльність. Вони трансформуються у торговельно-сервісні комплекси, що уміщують сферу послуг, торгівлю, ресторанне господарство, торговельно-закупівельну діяльність тощо. У зв'язку з цим виникає складність визначення витрат, які відносяться до того чи іншого виду діяльності та визначення собівартості реалізованих товарів, робіт і послуг.

З огляду на викладене, постає питання щодо сутності витрат діяльності ринків, їх класифікації і поділу між видами з метою формування результатів основної операційної діяльності ринків та управління ними.

Питання сутності витрат та їх класифікації досліджувались у працях вітчизняних вчених: В. І. Бачинського, М. Т. Білухи, О. С. Бородкіна, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, З. В. Гуцайлюка, М. В. Кужельного, П. О. Куцика, В. Б. Мосаковського, В. О. Озерана, В. М. Олійника, М. С. Пушкаря, В. В. Сопка, М. Г. Чумаченка, Ю. С. Цал-Цалко, та ін., а також у працях зарубіжних вчених: Джорджа Тостера, Чарльза Т. Хорнгрена, та ін. Ці розвідки характеризували класифікацію витрат у різних галузях економіки. Проте вивчення суті витрат і їх класифікації, що виникають при веденні багатогалузевої діяльності торговельними ринками, не проводились.

Метою статті є вивчення суті витрат діяльності торговельних ринків, що пов'язано з наданням ними різних послуг, і розробка класифікації витрат, яка б задовольняла потреби внутрішньогосподарського обліку.

В економічній теорії утвердився підхід, згідно з яким будь-яке комерційне підприємство прагне приймати такі рішення, які б забезпечували йому одержання максимального можливого прибутку, що, як правило, залежить від ціни продукції (послуги) і витрат на її виробництво (надання) та реалізацію. Ціна продукції (послуги) на ринку є наслідком взаємодії попиту і пропозиції. Під впливом законів ринкового ціноутворення, в умовах вільної конкуренції, ціна продукції не може бути вищою або нижчою за бажанням виробника або покупця, вона вирівнюється ринком. Інша справа – витрати, що формують собівартість продукції (послуг). Вони можуть зростати чи знижуватися, залежно від обсягу споживаних трудових і матеріальних ресурсів, рівня техніки, організації діяльності й інших чинників. Отже, суб'єкт господарювання володіє значною кількістю важелів зниження витрат, які він може привести в дію при умілому керівництві.

Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання вимагає певних витрат, пов'язаних із споживанням ресурсів і послуг. Проф. Пушкар М. С. зазначає „... оскільки

на виробництво використовуються різноманітні ресурси, виникає необхідність розробляти детальні норми витрат матеріальних цінностей, оплати праці та її нормування, норми часу, норми загальновиробничих витрат, адміністративних, збутових та інших витрат” [6]. Процес накопичення витрат пропонується формувати за такими принципами: перший – “нормування витрат”, відповідно до якого відбувається нормування витрат, факторів виробництва на окремі види продукції (робіт, послуг); другий – “виділення підрозділів підприємства”, який вимагає поділу суб'єкта господарювання на центри виникнення витрат і центри відповідальності, обов'язковий для локалізації витрат у різних структурних підрозділах з метою оперативного прийняття управлінських рішень щодо витрат і собівартості послуг (продукції); третій – “групування витрат” за окремими статтями калькуляції у розділі носіїв витрат (послуг, продукції тощо).

Враховуючи структуру торговельних ринків і дослідивши поведінку витрат, можна стверджувати, що навіть із простого переліку складових витрат, які утворюють собівартість послуг (продукції), видно, що вони не однакові не лише за своїм складом, але й за значенням у наданні послуг (виготовленні продукту). Одні витрати безпосередньо пов'язані з наданням послуг (витрати сировини, матеріалів, оплата праці працівників тощо), інші – з управлінням й обслуговуванням виробництва (витрати на утримання апарату управління, на забезпечення виробничого процесу необхідними ресурсами, на утримання основних засобів в робочому стані тощо). Крім того, частина витрат прямо включається в собівартість конкретних видів послуг (готових виробів, виконаних робіт), а інша частина – розподіляється побічно.

Отже, з метою ефективного управління витратами необхідно застосовувати економічно обґрунтовану класифікацію витрат за певними ознаками. При цьому, ніскільки не зменшуючи ваги розроблених класифікацій різними вченими [1-3; 5-7], нами пропонується перелік класифікаційних ознак, які враховують особливості діяльності ринків (табл. 1).

Виходячи із запропонованої вище класифікації можна констатувати, що важливим моментом у діяльності ринків є процес прийняття управлінських рішень.

У цих цілях витрати їх діяльності доцільно розподіляти на явні і альтернативні; релевантні, нерелевантні; ефективні та неефективні. Явні – це передбачувані витрати, які несе ринок при виконанні виробничої і комерційної діяльності. Ефективні – це продуктивні витрати, у результаті яких отримують доходи від реалізації тих видів послуг (продукції), на

Таблиця 1. Загальна класифікація витрат торгівельного ринку

Класифікаційні ознаки	Види витрат
1. Процес ухвалення управлінських рішень	явні і альтернативні; релевантні і нерелевантні; ефективні і неефективні
2. Процес прогнозування	короткострокові і довгострокові
3. Процес планування	планові і непланові
4. Процес нормування	стандартні, нормовані, ненормовані
5. Процес організації	за місцями і сферами виникнення; функціям діяльності і центрами відповідальності
6. Процес обліку	одноеlementні і комплексні; за статтями калькуляції і економічними елементами; постійні і змінні; основні і накладні; прямі і непрямі; постійні і одноразові
7. Процес контролю	контрольовані і неkontrolьовані
8. Процес регулювання	регульовані і нерегульовані.
9. Процес стимулювання	обов'язкові і заохочувальні
10. Процес аналізу	фактичні; прогнозні; планові; кошторисні; загальні і структурні; повні і часткові

надання яких були понесені ці витрати. Неефективні - це витрати непродуктивного характеру, в результаті яких не будуть отримані доходи, оскільки не буде надано послуги (вироблено продукт). У певних випадках окремі статті витрат ринків знаходяться у прямій залежності від їх діяльності, інші - не залежать. З цього, робимо висновок, що для прийняття управлінських рішень витрати об'єктивно поділяються на релевантні та нерелевантні. Релевантними (тобто суттєвими) можна вважати лише ті витрати, які можуть бути змінені внаслідок прийняття рішення, а нерелевантні - це витрати, які не залежать від прийняття рішень.

Важливе значення для планування, а також обліку і контролю собівартості наданих ринкових послуг має групування витрат відносно обсягу та видів діяльності ринків. За цією ознакою витрати поділяються на постійні (незалежні від зміни обсягів діяльності) та змінні (залежні від обсягів діяльності). Постійні витрати, залишаючись відносно незмінними за абсолютною величиною, в умовах зростання обсягів діяльності ринків стають важливим фактором зниження собівартості послуг, оскільки їх величина при цьому зменшується у розрахунку на певну послугу. Змінні витрати, навпаки, зростають у прямій залежності від зростання кількості наданих послуг, але, розраховані на одиницю послуг, є постійною величиною.

Прийняті управлінські рішення не можуть бути реалізовані, якщо не буде безпосереднього зв'язку із процесом планування, під час якого витрати, що пов'язані з наданням різних послуг ринками, розглядаються як такі, що охоплюються планом. До планованих відносять витрати, зумовлені господарською діяльністю і передбачені планом (кошторисом) витрат. Непланові витрати вважаються прямими і до плану (кошторису) не включаються.

У внутрішньогосподарському обліку велике значення має класифікація витрат залежно від їхнього ставлення до існуючих нормативів, стандартів тощо. За цією ознакою всі витрати включаються до собівартості послуг та групуються в розрізі встановлених норм, які діють у поточному періоді, а також відхилення від норм, які виникають у процесі здійснення діяльності. Такий розподіл лежить в основі нормативного обліку і є найважливішим засобом поточного оперативного контролю за рівнем витрат торговельних ринків.

Вагомим для внутрішньогосподарського обліку є

групування витрат за їх статтями, що дозволяє визначати собівартість окремих видів послуг і встановити обсяг витрат конкретних структурних підрозділів ринку. Це дозволяє визначати призначення витрат і їх роль, організувати контроль за витратами, виявляти якісні показники діяльності ринку та встановлювати, за якими напрямками необхідно вести пошук зниження витрат і управління ними.

Сучасна система управління не вважається ефективною, якщо вона на перше місце не ставить „людський чинник”, так як успіх будь-якої діяльності насамперед залежить від зусиль трудового колективу, професіоналізму суб'єктів управління, їх зацікавленості у результатах своєї праці. Для цього в управлінській діяльності широко використовується система стимулювання. Виходячи з цього, витрати ринку доцільно поділяти на обов'язкові, що пов'язані з виконанням основних трудових обов'язків, і заохочувальні, спрямовані на досягнення високих якісних показників.

Отже, класифікація витрат - важливий метод пізнання досліджуваних об'єктів. Враховуючи організаційно-структурні особливості, ринки самостійно вибирають найбільш прийнятні класифікаційні ознаки для групування витрат. Запропонована нами класифікація витрат є необхідною і дозволить ринкам підвищити ефективність управління ними, підсилити контроль за витратами та дасть можливість виявляти резерви підвищення результативності діяльності ринків і належним чином удосконалити організацію та методику обліку витрат.

Список літератури

1. Голов, С. Ф. Управлінський облік [Текст] : підручник / С. Ф. Голов. - 3-тє вид. - К. : Лібра, 2006. - 704 с.
2. Іщенко, Я. П. Вплив особливостей глобальних виробництв на класифікацію витрат [Текст] / Я. П. Іщенко // Збірник наукових праць [за ред. проф. М. І. Бахмата]. - Кам'янець-Подільський, 2009. - Вип. 17, т. 2. - 744 с.
3. Куцик, П. О. Поділ загальногосподарських витрат підприємств кондитерської галузі України на постійні та змінні [Текст] / П. О. Куцик, О. М. Мазуренко // Збірник наукових праць [за ред. проф. М. І. Бахмата]. - Кам'янець-Подільський, 2009. - Вип. 17, т. 2. - 744 с.
4. Куцик, П. О. Суть та класифікація витратків вищих навчальних закладів [Текст] / П. О. Куцик, О. В. Мазур // Збірник наукових праць [за ред. проф. М. І. Бахмата]. - Кам'янець-Подільський, 2009. - Вип. 17, т. 2. - 744 с.

-
5. Примаченко, О. Л. Значення класифікації витрат виробництва у здійсненні обліку та контролю господарської діяльності підприємства [Текст] / О. Л. Примаченко // *Фінанси, облік і аудит. Збірник наукових праць*. – Київ 2009. – Вип. 13 – С. 261-267.
 6. Пушкар М. С. *Фінансовий облік [Текст] : підручник / М. С. Пушкар*. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
 7. Хорнген, Ч. *Бухгалтерський учёт: управленческий аспект [Текст] : учебник / Чарльз Т. Хорнген, Джордж Фостер*. - М. : *Финансы и статистика*, 1999. – 420 с.

РЕЗЮМЕ

Макарук Федор

Классификация расходов рынков: управленческий аспект

В статье рассмотрена сущность расходов рынков, на формирование которых влияет их отраслевая деятельность. Отражены подходы к классификации расходов. На основании исследований деятельности рынков предложена собственная классификация расходов для потребностей внутрихозяйственного учета.

RESUME

Makaruk Fedir

Classification of costs of markets: administrative aspect

Essence of costs of markets on forming of which influences them of a particular branch activity is considered in the article. The author's classification of costs for the necessities of administrative accounting is done on the basis of researches of activity of markets .

ВИБІР МУЛЬТИПЛІКАТОРА В ОЦІНЦІ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У роботі розглянуто підходи до оцінки вартості підприємства, зокрема порівняльний підхід. На основі критичного аналізу робіт присвячених даній тематиці визначено умови використання мультиплікаторів. Здійснено практичну перевірку отриманих результатів.

Ключові слова: оцінка, вартість підприємства, мультиплікатор.

Переважає більшість підприємств в Україні сформована на принципах господарських товариств, однією з особливостей яких є розмежування власників підприємства та його менеджменту. Перший для таких підприємств виступає в ролі інвестора і його основний інтерес зосереджено на отриманні максимально можливого прибутку на вкладені кошти, а через нього - на зростанні вартості підприємства.

Одним із шляхів отримання прибутку є подальший перепродаж підприємства або його частини за вищу ціну. За такого підходу складовою системи прогнозування результатів від інвестування в той чи інший фінансовий інструмент необхідно сформувати підхід до визначення можливої зміни вартості цього інструменту.

Питання оцінки вартості підприємства висвітлені в роботах таких вчених як Дамодаран А., Есипов В. Е., Лебедь Н. П., Мендрул А. Г., Чиркин Л. М. [2-7] та інших, а окреслені ними різні етапи оцінки стають у подальшому предметом окремих досліджень.

Практика використовує три підходи до оцінки вартості: майновий, дохідний та порівняльний [1]. Для цілей оцінки внутрішньої вартості підприємства через оцінку його акцій придатні усі підходи, але кожен з них має свої особливості. Так, майновий підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкту оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення). Визначення внутрішньої вартості акцій з використанням такого підходу пов'язане з великою трудомісткістю та тривалістю процесу оцінки, з гудвілом підприємства, що є окремим завданням. Наявність усіх складових призводить до економічної неефективності згаданого підходу, а тим самим унеможливує його застосування для оцінки внутрішньої вартості акцій. Деякі іноземні вчені взагалі вважають неможливим використання такого підходу. Хоча аналітики можуть використовувати для оцінки критерії на основі активів, останні не є альтернативою підходам, що засновані на дисконтуванні грошових потоків, а також на порівняльній оцінці або оцінці опціонів, оскільки для визначення як ліквідаційної, так і вартості заміщення доводиться використовувати один із трьох основних підходів [2].

Дохідний підхід базується на врахуванні принципів найефективнішого використання та очікування. Відповідно до них вартість об'єкта оцінки визначається як поточна вартість очікуваних доходів від найбільш ефективного використання об'єкта оцінки, включно із доходом від його можливого перепродажу. Застосування такого підходу для оцінки вартості акцій пов'язане з необхідністю володіти великою кількістю інформації про підприємство, значна частина якої є недоступною. Підхід

може використовуватись для оцінки майна, що належить замовнику оцінки, але з причин недостатності інформації його використання для цілей вибору найбільш привабливого фінансового інструменту для подальшого інвестування ускладнюється.

Порівняльний підхід ґрунтується на врахуванні принципів заміщення, попиту та пропозицій. Він передбачає аналіз цін, продажу та пропозицій подібного майна з відповідним коригуванням відмінностей між об'єктом порівняння та об'єктом оцінки. Використання даного підходу пов'язане з необхідністю володіти комерційною таємницею (для внесення коригувань), але менше у порівнянні з дохідним підходом. Окрім того, оцінка, отримана з використанням порівняльного підходу, базується на інформації про ціни реальних угод і вважається більш точною. Використання порівняльного підходу до визначення внутрішньої вартості акцій на фондовому ринку дозволяє визначити тенденції змін ринкової вартості. Для цього необхідно розробити критерії виявлення найбільш вдалого методу або мультиплікатора, провести апробацію викладеної гіпотези стосовно вибору мультиплікатора, спираючись на фактичну інформацію про діяльність підприємств.

Процедура складається з декількох етапів: ідентифікації подібних підприємств, стосовно яких відома необхідна для розрахунку мультиплікаторів інформація; розрахунок вартісних мультиплікаторів для подібних підприємств; розрахунок вартості акцій підприємства, що оцінюється; внесення коригувань для усунення відмінностей у ціні, що виникають внаслідок специфічних для кожного підприємства причин.

У таблиці 1 наведено зведений результат аналізу найбільш поширених баз для проведення розрахунку вартісних мультиплікаторів та випадків їх використання.

На наступному етапі дослідження проводився розрахунок мультиплікаторів для підприємств та зіставлення фактичних даних з отриманими теоретичними висновками. Для практичної апробації результату було обрано показники діяльності енергогенеруючих підприємств України.

На основі проведеного критичного аналізу випадків використання мультиплікаторів можна припустити, що найбільшу достовірність будуть мати розрахунки, зроблені за допомогою вартісного мультиплікатора з використанням як бази виручки підприємств. Таке припущення обумовлено особливостями ціноутворення в галузі, коли тариф на електроенергію визначають шляхом додавання до витрат норми прибутку, яка є більш - менш однаковою для всіх підприємств. Меншу достовірність матимуть вартісні мультиплікатори, розраховані на базі грошового потоку та прибутку, далі достовірність

Таблиця 1. Відповідність бази розрахунку вартісних мультиплікаторів та випадків їх використання

База для розрахунку вартісного мультиплікатору	Випадки використання
Чисті активи	Підприємство має значний вклад в необоротні активи, холдинги
Виручка	Підприємства сфери послуг, підприємства, що мають подібну структуру видатків та рентабельність продукції
Грошовий потік	Підприємство отримує прибуток, але розмір амортизаційних відрахувань не повністю відповідає реальному знеціненню активів
Прибуток	Використовується завжди, крім випадків збиткової діяльності та невідповідності розміру амортизаційних відрахувань реальному знеціненню активів

зменшиться при використанні інших баз. Для перевірки цієї гіпотези було проведено розрахунок мультиплікаторів (табл. 2).

Правильність припущень може бути доведена за допомогою оцінки дисперсії в межах одного мультиплікатора та за період. Слід зазначити, що для точнішого результату необхідно використовувати нормовані значення мультиплікаторів. Отримана величина дисперсії, показує наскільки різняться значення мультиплікаторів, та вартість акцій, що може бути розрахована за допомогою цих мультиплікаторів. Якщо мультиплікатор має велике значення дисперсії, це означає велику помилку при розрахунку вартості об'єкту з його використанням, що в свою чергу, свідчить про неможливість або обмеженість у використанні цього мультиплікатора для проведення оцінки вартості (табл. 3).

Результати розрахунків свідчать про достовірність наведеної раніше гіпотези. Так, найдостовірнішим буде розрахунок, який може бути виконано за допомогою мультиплікатора, розрахованого на базі виручки, інші

бази розрахунку розташовані за ступенем зниження достовірності розрахунків в тому ж самому порядку, що наведено при формуванні гіпотези.

Аналіз теоретичних та практичних аспектів застосування вартісних мультиплікаторів при оцінці вартості підприємства за допомогою порівняльного підходу, показав відсутність чітких та зрозумілих критеріїв для вибору бази їх розрахунку. У роботі було узагальнено погляди різних авторів на цю проблему та запропоновано критерії до вибору мультиплікатора. Теоретичні підходи перевірені шляхом розрахунку вартісних мультиплікаторів на фактичних даних діяльності енергогенеруючих підприємств. Перевірка підтвердила можливість застосування на практиці для оцінки та прогнозування зміни вартості підприємства результатів дослідження і, зокрема, при узгодженні результатів оцінки. Подальша робота можлива, як у сфері чіткішого формування критеріїв вибору мультиплікаторів, так і для поширенні розробок на ширше коло підприємств.

Таблиця 2. Значення вартісних мультиплікаторів для енергогенеруючих підприємств України

База розрахунку мультиплікатору	Значення вартісних мультиплікаторів			
	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
ВАТ «Західенерго»				
Грошовий потік	7,458	14,919	9,829	18,736
Капітал	0,610	1,252	1,513	3,026
Чисті активи	0,335	0,677	0,814	1,620
Виручка	0,425	0,719	0,685	1,201
Прибуток	16,760	31,330	13,903	24,571
ВАТ «Центренерго»				
Грошовий потік	-	11,411	3,430	23,160
Капітал	-	-0,348	0,546	3,496
Чисті активи	-	0,492	0,271	1,760
Виручка	-	1,149	0,456	2,286
Прибуток	-	30,940	5,455	37,017
ВАТ «Донбасенерго»				
Грошовий потік	2,836	2,538	5,140	15,046
Капітал	0,468	0,596	0,896	2,624
Чисті активи	0,134	0,196	0,298	1,024
Виручка	0,415	0,459	0,546	1,691
Прибуток	8,682	4,185	10,104	24,478
ВАТ «Дніпроенерго»				
Грошовий потік	0,802	1,299	2,312	45,872
Капітал	0,132	0,305	0,403	8,000
Чисті активи	0,038	0,100	0,134	3,122
Виручка	0,117	0,235	0,246	5,156
Прибуток	2,457	2,143	4,545	74,627

Таблиця 3. Результати розрахунку дисперсії мультиплікаторів

База розрахунку мультиплікаторів	Значення дисперсії в межах одного мультиплікатора та періоду			
	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Грошовий потік	0,8503	3,2504	0,8018	14,0185
Капітал	0,3698	2,7098	1,5035	38,4551
Чисті активи	0,8034	2,4645	3,1154	27,4266
Виручка	0,2996	0,2773	0,4471	0,0342
Прибуток	0,5947	3,0237	0,2185	6,5010

Список літератури

1. Загальні засади оцінки майна і майнових прав [Електронний ресурс] : національний стандарт N 1, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Дамодаран, А. Інвестиційна оцінка: інструменти і методи оцінки любых активів [Текст] / А. Дамодаран; пер. с англ. - 3-у изд. - М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. - 1341 с.
3. Есипов, В. Е. Оцінка бізнесу [Текст] / В. Е. Есипов, Г. А. Маховиков, В. В. Теренова; [2-е изд]. - СПб. : Питер, 2006. - 464 с.
4. Лебедь, Н. П. Практическое пособие по экспертной оценке предприятия [Текст] / Н. П. Лебедь, А. Г. Мендрул. - К. : ФГИ Украины. Консалтинговые фирмы "Легалис", "Эксперт", 1996. - 280 с.
5. Оцінка бізнесу [Текст] / под. ред. А. Г. Грязновой, М. А. Федотовой. - М. : Финансы и статистика, 2002. - 512 с.
6. Руководство по оценке бизнеса [Текст] / Фишмен Джей, Пратт Шэннон, Гриффит Клиффорд, Уилсон Кейт; пер. с англ. Л. И. Лопатников. - М. : КВИНТО-КОНСАЛТИНГ, 2000
7. Чиркин, А. М. Оцінка бізнесу [Текст] / А. М. Чиркин. - Харків, 2002. - 83 с.

РЕЗЮМЕ

Маляревский Владимир

Выбор мультипликатора в оценке стоимости предприятия

В работе рассмотрены подходы к оценке стоимости предприятия, особое внимание уделено сравнительному подходу. На основе критического анализа работ, посвященных данной тематике, определены условия использования мультипликаторов. Кроме теоретической составляющей в работе осуществлена практическая проверка полученных результатов.

RESUME

Malyarevs'kyi Volodymyr

A choice of multiplier in the estimation of cost of enterprise

The article gives review of the method of valuation of business; special attention is spared to comparative approach. Apart from the theoretical investigation of the problem there is practical verification of the results.

ФОРМУВАННЯ ЄДИНОЇ АНАЛІТИЧНОЇ БАЗИ ЯК ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ Й АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто сутність та особливості створення ефективної системи обліку й аналізу підприємства, обґрунтовано необхідність розробки єдиної інформаційної бази та стандартів економічного аналізу.

Ключові слова: система бухгалтерського обліку й аналізу, інформаційне забезпечення управління, єдина аналітична база, стандарти бухгалтерського обліку, стандарти економічного аналізу.

В умовах посиленого розвитку підприємницької діяльності об'єктивно вимагається застосування максимально ефективних методів управління. Вітчизняна і зарубіжна практика діяльності різних підприємницьких структур свідчить про розширення та поглиблення інформаційного ресурсу для досягнення успіху і виживання у складному конкурентному середовищі. Для успішного керівництва діяльністю підприємств необхідні відповідні дані, з цією метою використовують технічну, технологічну і фінансово-економічну інформацію. Остання посідає чільне місце у системі управління й складається з низки окремих показників. Основним джерелом інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства є різні види обліку.

Останнім часом з'явилося досить багато ґрунтовних і актуальних праць, присвячених проблемам теорії (метатеорії) бухгалтерського обліку, фінансового бухгалтерського обліку, управлінського обліку, інтелектуалізації обліку, економічного аналізу тощо. Зокрема, ці питання досліджували Ф. Бутинець, С. Голов, З. Задорожний, В. Мец, Г. Нашкерська, М. Пушкар та інші вчені. Однак в усіх цих наукових розробках використовується традиційний підхід до досягнення мети – складання узагальнюючих звітів, а за ними – висновків для прийняття рішень. У цьому контексті на основі Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [1] розробляються положення (стандарти) бухгалтерського обліку, використовуються бухгалтерські рахунки і методики їх застосування за класичними підходами, рекомендуються на тривалий час встановлені форми бухгалтерської фінансової звітності. Звичайно, така робота бухгалтерів необхідна і постійно має запити з боку управлінців та інших користувачів. Однак такі функції працівників обліку здійснюються у надто формалізованому полі діяльності за відповідними положеннями, стандартами, рахунками, інструкціями і переважно з орієнтацією на узагальнюючі звітні показники.

Метою даної статті є дослідження можливостей побудови фінансового, управлінського, податкового обліку на єдиній інформаційній основі, розробки інтегрованих систем показників для проведення стандартизованого аналізу з метою прийняття ефективних управлінських рішень на підприємстві.

У теоретичних дослідженнях з проблем обліку й економічного аналізу досягнуті досить вагомі результати. Доведено, що якісна облікова інформація і різні методи аналізу є головними умовами ефективного управління економікою підприємства. Поряд з цим, як показує

практика менеджменту успішних компаній, не завжди повною мірою використовуються можливості діючої інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень. Спостерігається певний розрив між функціями обліку, аналізу і прийняттям рішень, тобто, як правило, їх здійснюють різні виконавці за певними встановленими для цих видів діяльності принципами, методами і показниками. Історично складалося так, що внаслідок різкого зростання обсягу інформації наявні способи її обробки відставали в часі, а тому проблема вирішувалася шляхом пошуку більш узагальнюючих показників. У сучасних умовах динамічного, висококонкурентного середовища і особливо в період виходу з економічної кризи вимагаються швидкі, деталізовані, багатоваріантні інформаційні ресурси в різноманітних комбінаціях для прийняття нестандартних рішень. Система існуючого бухгалтерського обліку, відповідно до чинної нормативно-регламентуючої бази (Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [1], Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, низка інструкцій), орієнтує бухгалтерів на кінцеву мету їхньої діяльності – формування звітності. Можна стверджувати, що дана регламентація досить упорядкована, форми звітності в основному відповідають змісту зарубіжних форм. Водночас продовжується робота з удосконалення методології й організації обліку на державному і підприємницькому рівнях, що, безумовно, має сенс в науковому і практичному значенні.

Однак реалії економічного життя свідчать про те, що елементи традиційного бухгалтерського обліку переплітаються з елементами класичного економічного аналізу, методи формування звітності межують з неформальними методами прогнозування, класичні фінансові розрахунки розглядаються разом з підходами до ціноутворення і планування тощо. Тому можна зробити висновок, що важливі не тільки і не стільки числа, скільки їх розуміння, змістовне трактування, перспективний аналіз і осмислення прогнозованого майбутнього. Тільки в цьому полягає успіх сучасного бізнесу [2, с. 5]. Отже, констатуючи значення, необхідність і важливість інформаційного забезпечення управління на основі обліку, слід звернути увагу на зростання ролі економічного аналізу в системі формування поточних і стратегічних рішень. На сьогодні значні зусилля вчених і практиків зосереджені на вирішенні завдань фінансового, управлінського і податкового обліку. Навіть у навчальних закладах економічного профілю переважна частина педагогічного навантаження і дисциплін відведена на

вивчення цих видів обліку, а на проблеми опрацювання даних обліку, їх комбінування, формування економічного мислення тих, хто користується цією інформацією звертається недостатня увага.

Прийняття необхідного рішення з будь-якого питання, що стосується діяльності підприємства, повинно здійснюватися на основі аналізу великої кількості інформації, вибору і розподілу її за однорідністю, розгляду і вивчення, узагальнення, а також вибору реальних методів, які необхідні для побудови дієвої

системи, що дає змогу знайти ефективні управлінські рішення. При цьому основна увага зосереджується на формуванні звітності, на основі якої проводиться аналіз економічної діяльності. Водночас система обліку будується на встановлених положеннях і стандартах, тобто забезпечена певна єдність у формуванні облікових і звітних показників на всіх підприємствах. Взаємозв'язок обліку, аналізу і прийняття рішень можна навести у вигляді схеми (рис. 1).

Рис. 1. Система обліку, аналізу та прийняття рішень в управлінні

За даною схемою облік і звітність в системі управління чітко регламентовані, здійснюються за встановленими показниками і мають переважно узагальнюючий характер. При цьому величезні технічні можливості сучасних комп'ютерів використовують переважно в автоматизації збирання, нагромадження, групування і реєстрації даних. Безперечно, це значна допомога у веденні обліку і формуванні звітності, однак цього недостатньо для ефективного прийняття остаточних управлінських рішень. Практика свідчить, що проведення економічного аналізу і підготовка аналітичних висновків здійснюються за різними методами і прийомами аналізу бухгалтерами, фінансовими аналітиками, менеджерами з використанням довільних показників, які відомі їм з різних посібників економічного спрямування. Такий порядок формування інформації знижує ефективність системи прийняття рішень в управлінні.

Вважаємо, що центральною ланкою в системі обліку, аналізу й прийняття рішень має бути формування єдиного банку даних на базі різних джерел утворення інформації в економічній діяльності підприємства. Даний банк даних, сформований на основі сучасних інформаційних систем, може слугувати ключовим джерелом подальших облікових і аналітичних процедур. При цьому виникає необхідність розробки нових програмних продуктів для використання в аналітичній роботі підприємства. Розробка таких програм можлива за умови створення відповідного підрозділу науково-дослідного інституту Міністерства фінансів України, працівники якого могли б сформувати і систематично поповнювати банк наукових розробок і пропозицій, що стосуються організації та методології економічного аналізу, вивчати ці пропозиції й рекомендувати їх до впровадження за уніфікованими стандартами. Тобто доцільно розробити і використовувати на практиці

системи положень (стандартів) економічного аналізу (П(С)БА, за аналогією до П(С)БО) з обґрунтуванням стандартних показників (абсолютних і відносних) діяльності будь-якого підприємства, зрозумілих і необхідних у використанні керівниками всіх структур.

Таким чином, система обліку, аналізу і прийняття рішень може стати автоматизованою, що значно підвищить ефективність управлінської діяльності (рис. 2).

Слід зазначити, що автоматизоване формування абсолютних показників більшою мірою залежить від даних бухгалтерського обліку, а відносні показники розраховуються як наслідок інтерпретації звітності. Обліково-бухгалтерські відносні показники агреговано (стиснуто) характеризують окремі звітні дані і пов'язують різні елементи цих даних один з одним. Виходячи з цих показників, можна окреслити діяльність підприємства у вигляді невеликого числа ключових параметрів. Причому сьогодні відоме таке коло показників, які є уніфікованими для більшості підприємств. Відносні показники в автоматизованій системі можна аналізувати (інтерпретувати) такими способами:

- фактичні відносні показники діяльності підприємства порівнюють з прийнятною або безпечною нормою. У цьому випадку вони використовуються як метод виявлення підприємства з високим ступенем ризику і прогнозування можливості банкрутства;
- відносні показники діяльності підприємства за поточний або попередній рік порівнюють з аналогічними показниками за попередні роки. Таким чином визначають тенденції покращення або погіршення. Дана інформація потрібна для акціонерів корпорації, можливих інвесторів, потенційних покупців і постачальників тощо;
- відносні показники діяльності підприємства

порівнюються з аналогічними показниками діяльності інших споріднених підприємств або підприємств «своєї» галузі промисловості, що необхідно для інвестиційних аналітиків та керівників;

- відносні показники допомагають виявляти сильні та слабкі сторони підприємства. Дана інформація корисна для акціонерів, інвестиційних аналітиків,

споживачів і потенційних покупців, постачальників та інших учасників ринку. Вона дає відповідь на такі основні питання: чи значне зростання продажів? Який ступінь ліквідності підприємства? Чи відображає її фінансова структура високий рівень ризику?

Рис. 2. Система обліку, стандартизованого аналізу і прийняття управлінських рішень

Необхідно врахувати також те, що, не зважаючи на те, що відносні стандартні показники дають корисну інформацію, її не можна вважати повною і абсолютно надійною. Відносні показники відображають лише частину усього комплексу даних. Наприклад, при розрахунку відносних показників деякі дані зі звітів також відносні, тому що сформовані на основі облікової політики підприємства.

Отже, розробка єдиних стандартів аналізу на базі уніфікованих показників, відповідних програмних продуктів обробки облікових даних і формування єдиної бази аналітичної інформації – це конкретна робота значної кількості науковців і практиків, що буде в кінцевому рахунку практичною реалізацією заходів щодо впровадження ефективної системи управління на підприємстві в ринкових умовах.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 17.07.1999 р. № 996 – XIV.
2. Бухгалтерский анализ [Текст] : Пер. с англ. / Под ред. М. А. Гольцберга. – К.: Торгово-издательское бюро ВНУ, 1993. – 428 с.

РЕЗЮМЕ

Мельник Виталий

Формирование единой аналитической базы как основы создания эффективной системы учета и анализа предприятия

Рассмотрены сущность и особенности создания эффективной системы учета и анализа предприятия, обоснована необходимость разработки единой информационной базы и стандартов экономического анализа.

RESUME

Mel'nyk Vitaliy

The formation of a common analytical database as the basis of formation of an effective system of accounting and analysis of enterprise

The nature and characteristics of an effective system of accounting and analysis of the enterprise are considered. The necessity of a common information database and standards of economic analysis is proved.

Тетяна МУЛИК

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку і аналізу,
Вінницький національний аграрний університет

Галина ЄКЕЛЬ

студент,
Вінницький національний аграрний університет

Олександр ПАНАДІЙ

студент,
Вінницький національний аграрний університет

НОВІ ПІДХОДИ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Досліджено різні наукові підходи до класифікації оборотних активів. Визначено основні проблеми класифікації оборотних активів та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова : оборотні активи, класифікація, аналіз.

У сучасних умовах для більшості підприємств типовим наслідком кризових явищ їхнього економічного розвитку стала гостра нестача необхідного обсягу оборотних активів, що істотно позначається на ефективності господарювання. Разом із цим низька забезпеченість виробничих підприємств оборотними активами супроводжується недостатнім рівнем їх використання. Тому сьогодні одним з найактуальніших завдань у забезпеченні підвищення ефективності виробничої діяльності підприємств є суттєве вдосконалення управління їхніми оборотними активами суб'єктів господарювання.

Під впливом змін потреб управління оборотними активами, постійно розвивається їх класифікація. Вона еволюціонує шляхом введення нових критеріїв. Економічно обґрунтована класифікація оборотних активів є важливою передумовою успішної організації бухгалтерського обліку, оскільки від цього залежить здатність своєчасно і чітко управляти оборотними активами, можливість оперативного аналізу і прогнозування, а в кінцевому підсумку – обґрунтованість управлінських рішень. Тому дослідження даного питання є досить актуальним та перспективним.

Метою даної роботи є дослідження теоретичних аспектів класифікації оборотних активів, вивчення поглядів різних науковців на проблеми класифікації оборотних активів.

Проблеми класифікації оборотних активів знайшли своє відображення в працях таких вітчизняних вчених як А. Н. Бородавкін, О. С. Бородкін, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, В. П. Дяченко, З. В. Задорожний, В. М. Івахненко, Р. С. Коршикова, Я. Д. Крупка, В. Н. Копоруліна, М. В. Кужельний, Н. М. Малюга, Д. С. Моляков, С. В. Мочерний, П. Л. Носов, М. А. Пессель, М. С. Пушкар, В. В. Сопко, Р. Сорока, Н. М. Суков, Г. П. Урбан, І. С. Чухно та інших. Разом з тим, враховуючи зміни, що відбуваються в системі управління, постійно розвивається і класифікація оборотних активів, що потребує додаткових ґрунтовних досліджень.

У філософському розумінні класифікація (від лат. *classis* - розряд, клас і *facio* - роблю) - розчленування множини будь-яких об'єктів (елементів) на групи

(підмножини). Класифікація широко застосовується в усіх науках, як один із основних способів упорядкування і систематизації матеріалу, що досліджується.

Як зазначає проф. Бутинець Ф. Ф., класифікація елементів відбувається на основі зв'язку між ними, що виражається в їх розміщенні та у певній послідовності визначеної системи щодо окремих загальних принципів. У науковій практиці передбачена певна систематизація знань про той чи інший предмет [1, с. 28].

У загальному розумінні класифікація є розподілом предметів, явищ та понять за класами, видами, розрядами залежно від їхніх загальних ознак. Класифікація оборотних активів є їх систематизацією та групуванням для потреб управління активами підприємства. Згрупована різними способами інформація про оборотні активи потрібна для ефективного управління підприємством.

З одного боку, виявлені і сформульовані потреби управління активами обумовлюють вибір критеріїв класифікації і поділ сукупності активів підприємства відповідно до них.

З іншого боку, дослідження класифікації активів дозволяє виявити нові критерії розрізнення та групування активів і тим самим удосконалити інформаційне забезпечення прийняття рішень, надавати наявну інформацію. Чим більше ознак класифікації виділено, тим більша ймовірність пізнання об'єкта.

Будь-яка класифікація, що пропонується, повинна відповідати як мінімум двом постулатам: перший - вона має бути теоретично обґрунтованою, тобто базуватися на науковій основі, давати можливість її легкого засвоєння великою кількістю аналітиків-практиків та використання для підготовки фахівців; другий - застосування її на практиці повинно бути необхідністю.

Необхідність класифікації оборотних активів зумовлена наступними проблемами:

- науковою розробкою питань аналізу оборотних активів;
- подальшим удосконаленням методики аналізу оборотних активів;
- покращенням підготовки та підвищенням кваліфікації аналітичних кадрів.

Існують різні підходи до класифікації оборотних активів. Розглянемо, які види оборотних активів виділяють сучасні науковці. Погляди різних вчених на це питання згруповано в табл. 1.

Таблиця 1. Класифікація оборотних активів за різними авторами

Класифікаційні ознаки та види оборотних активів	Берехтіна Л.О.	Івахненко В.М.	Подерьогін А.М.	Суков Г.П.	Сікора І.	Носов П.Л.	Кірейцев Г.Г.	Загородна О.М. Федорович Р.В.	Чухно І.С.
1. Залежно від участі в кругообігу: – оборотні активи у сфері виробництва; – оборотні активи у сфері обігу.	+	+	+	+		+	+	+	+
2. За характером фінансових джерел формування: – валові оборотні активи; – чисті оборотні активи; – власні оборотні активи.	+	+		+	+	+	+	+	+
3. За періодом функціонування: – постійна частина оборотних активів; – змінна частина оборотних активів.	+					+			+
4. Залежно від методів планування та регулювання: – нормовані; – ненормовані.		+	+			+	+		+
5. За видами розрізняють: – запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів; – запаси готової продукції; – дебіторська заборгованість; – грошові кошти; – інші види оборотних активів.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
6. За часом перебування в кругообігу: – початкові; – функціональні; – накопичені.									+
7. За ступенем ліквідності: – абсолютно ліквідні; – швидколіквідні; – малоліквідні.					+	+			+
8. За формою функціонування: – монетарна форма; – речова форма.						+			+
9. За ризиком вкладених оборотних активів: – оборотні активи з високим ризиком вкладення; – оборотні активи з середнім ризиком вкладення; – оборотні активи з мінімальним ризиком вкладення					+	+			+
10. За ступенем захищеності від інфляції: – оборотні активи, що не піддаються інфляційним втратам; – оборотні активи, що піддаються інфляційним втратам.					+	+			+

Аналіз таблиці дає можливість зробити висновок, що більшість вчених розрізняють оборотні активи залежно від участі в кругообігу, за характером фінансових джерел формування та за видами. Менш поширеним є поділ за ступенем захищеності від інфляції, за ризиком вкладених оборотних активів, за ступенем ліквідності, за періодом та за формою функціонування. На нашу думку, всі ці види оборотних активів є важливими і забезпечують проведення економічного аналізу в цілому.

При класифікації оборотних активів за характером фінансових джерел формування виникає проблема їх поділу на валові оборотні активи, чисті оборотні активи, власні оборотні активи чи власні, позикові та залучені.

Позиковими є кошти, які підприємства отримують у вигляді банківських кредитів з метою створення сезонних запасів матеріальних цінностей та покриття витрат виробництва. Ці кошти надаються підприємствам на певний строк, після завершення якого вони мають бути повернені банку [2, с. 380].

Залучені оборотні активи - фактично ті ж самі позикові кошти, отримані із зовнішніх джерел. Тому, на нашу думку, такий поділ проводити недоцільно. Більш точним на підставі виділення як ознаки характеру фінансових джерел, формування таких груп як валові, чисті та власні оборотні активи. Валові оборотні активи характеризують загальний їх обсяг, сформований за рахунок як власного, так і позикового капіталу. Чисті оборотні активи характеризують ту частину їх обсягу, що сформована за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу [3, с. 14]. Якщо підприємство не використовує довгостроковий позиковий капітал для фінансування оборотних коштів, то суми власних і чистих оборотних активів збігаються.

Деякі науковці (Бегхтіна Л. О., Івахненко В. М., Подерьогін А. М., Сікора І.) не виділяють групування оборотних активів за формою функціонування, вважаючи, що цей поділ є тотожним поділу залежно від участі в кругообігу. Однак, на нашу думку, є певні відмінності. Монетарна форма оборотних активів передбачає перебування їх переважно у вигляді готівки. Тоді як оборотні активи у сфері обігу включають в себе не лише готівку, а й дебіторську заборгованість та поточні інвестиції. Тому доцільно використовувати обидві класифікаційні ознаки.

Особливо актуальною у період фінансової кризи є класифікація за ризиком вкладених оборотних активів та за ступенем їх захищеності від інфляції, яка дасть змогу побачити, чи виживе підприємство під час зростання інфляційних процесів чи неповернення дебіторської заборгованості.

Не досить поширеним є поділ на постійні та змінні частини оборотних активів. Постійна - незмінна частина коштів, що не залежить від сезонних та інших коливань операційної діяльності і не пов'язана з формуванням товарно-матеріальних цінностей сезонного зберігання. Тобто це мінімум оборотних активів, необхідних для здійснення операційної діяльності. Змінна - пов'язана з сезонними зростаннями обсягів виробництва і реалізації продукції, що вимагає в певні періоди наявності додаткової кількості оборотних активів [4, с. 44].

Чухно І. С. пропонує виділяти оборотні активи за часом перебування в кругообігу: початкові, функціональні та накопичені. Даний поділ, на нашу думку, є важливим, оскільки підприємству необхідно знати при здійсненні господарської діяльності, яка кількість оборотних активів була у його розпорядженні перед початком операційної діяльності, яка кількість брала участь у операційному циклі, і, як висновок, що отримали в кінці.

Також доцільно здійснювати класифікацію оборотних

активів за ступенем ліквідності. Такий поділ дає можливість підприємству визначити, наскільки швидко в певний момент здійснення операційного циклу воно зможе погасити свої поточні зобов'язання.

Отже, з метою забезпечення ефективного, цілеспрямованого управління оборотними активами вони потребують певної класифікації. Економічно обґрунтована класифікація оборотних активів є важливою передумовою успішної організації бухгалтерського обліку, оскільки від цього залежить здатність своєчасно і чітко управляти оборотними активами, можливість оперативного аналізу і прогнозування, що в кінцевому підсумку впливає на обґрунтованість управлінських рішень.

Класифікацію оборотних активів здійснюють за різними ознаками, проте в умовах антикризового управління, обґрунтовано застосування класифікації оборотних активів за ступенем захищеності від інфляції, за ризиком вкладених оборотних активів, за ступенем ліквідності, за періодом та за формою функціонування. Уведення таких додаткових класифікаційних ознак дає змогу більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз та планування оборотних активів на підприємстві.

Список літератури

1. Бутинець Ф. Ф. Аудит [Текст] : підр. для студ. / Ф. Ф. Бутинець. - 2-е вид. перер. і доп. - Жит. : РУТА, 2004.
2. Подерьогін, А. М. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / А. М. Подерьогін. - К. : КНЕУ, 2001. - 368 с.
3. Берехтіна, Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства [Текст] / Л. О. Берехтіна // Держава і регіони. Серія: Економіка і підприємництво. - 2006. - № 6. - С. 378-381.
4. Сікора, І. Особливості оцінки оборотних активів на виробничих підприємствах [Текст] / І. Сікора // Бухгалтерський облік і аудит. - 2004. - № 9. - С.13-18.
5. Носов, П. Л. Сучасна класифікація оборотних активів [Текст] / П. Л. Носов // Економіка і держава. - 2008. - № 7. - С.43-46.
6. Чухно, І. С. Визначення економічної сутності поняття "оборотні активи підприємства" [Текст] / І. С. Чухно // Регіональна економіка. - 2008. - № 6. - С. 62-69.

РЕЗЮМЕ

Мулык Татьяна, Екель Галина, Панадий Олександр

Новые подходы к классификации оборотных активов

В статье исследованы различные научные подходы к классификации оборотных активов. Определены основные проблемы классификации оборотных активов и предложены пути их решения.

RESUME

Mulyk Tetyana, Yekel Galyna, Panadiy Olexandr

Scientific approach to the classification of current assets

The various scientific approaches to the classification of current assets are investigated. The main problems of the classification of current assets are determined.

Володимир МУРАВСЬКИЙ

аспірант кафедри обліку у виробничій сфері,
Тернопільський національний економічний університет

Василь МУРАВСЬКИЙ

викладач кафедри автоматизованих систем і програмування,
Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Досліджено вплив інформаційних технологій на систему обліку. Подано авторське бачення організації автоматизованої системи обліку товарних запасів.

Ключові слова: облік, автоматизація обліку, інформаційні технології, товарні запаси.

Науково-технічна революція створює сприятливі умови для розвитку суспільства, а яким чином використовуватимуться науково-технічні досягнення, залежить від конкретної соціально-економічної будови суспільного середовища, внаслідок чого може проявлятися дисгармонія та диспропорція між ступенем науково-технічного розвитку як окремих національних спільнот, так і різноманітних сфер людської діяльності в межах суспільства.

Для недопущення інформаційної нерівності в Україні був прийнятий Закон України „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки”, яким визначено, що одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію і знання [1].

У законі фокусується увага на можливості виникнення соціально-економічної нерівності між державою та регіонами, в яких виявляється різний ступінь розвитку електронних секторів економіки (електронного бізнесу, безготівкових розрахунків за товари й послуги тощо) та існують суттєві відмінності в темпах розширення номенклатури товарів (послуг), які виготовляються, реалізуються, доставляються з використанням новітніх інформаційних технологій.

Цикл праць з даної проблематики належать І. В. Жиглей, яка вважає, що надана системою обліку інформація повинна мати також і соціальну спрямованість, її користувачами мають бути не лише власники підприємства, а й держава та суспільство. Досягнення поставленої мети науковець бачить у розвитку та застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій саме в системі обліку [2, с. 187]. Також Ю. П. Яковлев обґрунтовує необхідність переорієнтації системи обліку на масове впровадження в усі сфери людської діяльності новітніх інформаційних технологій, які сприятимуть інформаційному наповненню та організації досконалого інформаційного обміну між складовими управління як в рамках підприємства, так і суспільства загалом [3, с. 28]. М. Т. Білуха та Т. В. Микитенко наголошують на необхідності впровадження електронного обліку та контролю діяльності підприємств з використанням нових інформаційних технологій та трансформацію облікової інформації виключно в електронну форму [4, с. 15-16]. Усі науковці сходяться в тому, що фахівець із

бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту повинен займатися проблематикою вдосконалення системи обліку під впливом розвитку автоматизованих інформаційних технологій.

Оперативний облік запасів товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ) на підприємствах може здійснюватися повністю автоматизовано завдяки використанню технології радіочастотної ідентифікації (безпровідні технології). На відміну від штрих-кодів, які необхідно фіксувати вручну для кожного товару окремо, для сканування радіоідентифікаційних міток умова прямої видимості є необов'язковою. Це дає можливість прискорити процес обліку руху ТМЦ, оскільки виробничі цехи й дільниці, склади й торгівельні зали обладнані безпровідними сканерами, що отримують інформацію з міток, які наклеєні на товарах. Технологія радіочастотної ідентифікації, яка активно впроваджується в діяльність мережі промислових й торгівельних підприємств в Європі, дозволяє без участі персоналу отримувати в електронній формі дані про місце перебування й інші параметри товарно-матеріальних цінностей.

Для прийняття управлінських рішень щодо виготовлення, зберігання та реалізації продукції необхідна облікова інформація про обсяги та вартість реалізованого товару, рівень товарних запасів на певну дату, швидкість їх оборотності, прибутковість виготовлення й реалізації продукції, стан збутової політики постачальників, транспортні потоки, співвідношення попиту й пропозиції та цінової політики конкурентів тощо.

Облік товарно-матеріальних цінностей на промисловому та торгівельному підприємствах забезпечує контроль за їх наявністю, надходженням й використанням, а також за процесом реалізації. Складовими обліку ТМЦ є організація первинного документування фактів господарської діяльності, здійснення складського обліку, використання засобів виміру та фіксації наявності та руху ТМЦ, проведення нормування запасів та витрат матеріалів на виробництво продукції, періодичне проведення інвентаризації. На організацію та ведення обліку товарообігу значним чином впливає використання сучасних інформаційних технологій, які дозволяють автоматизувати трудомісткі ділянки облікової роботи, оптимізувати адміністративні витрати, зменшити виникнення випадкових та навмисних помилок й махінацій. Використання технології радіочастотної ідентифікації дає можливість

повністю автоматизувати здійснення оперативного обліку товарних запасів на промисловому підприємстві.

Автоматизація обліку запасів та їх обороту на промислових підприємствах передбачає послідовність здійснення таких заходів:

- складання планів щодо закупівлі, зберігання й витрачання ТМЦ та встановлення норм і нормативів зберігання й відпуску, виробництво;
- збір та реєстрацію без участі працівників підприємства первинних даних про наявність та переміщення ТМЦ в цехах, складах, місцях виробництва й реалізації;
- порівняння фактичних даних з плановими й нормативними на основі автоматизованої реалізації комплексу економіко-математичних розрахунків необхідних показників;
- надання аналітичної інформації системі управління через мережеві канали зв'язку;
- автоматизоване прийняття управлінських рішень на основі аналітичних показників щодо оперативного коригування запасів ТМЦ та їх вибуття;
- оперативні зміни в планах, нормах й нормативах руху запасів без участі облікових працівників (рис. 1).

У зв'язку із значними витратами на управління запасами промислових й торговельних підприємств все більшої популярності набирає система «якраз вчасно». Завданням системи «якраз вчасно» є своєчасне поповнення запасів та виробництво продукції тільки в момент потреби в них, що ліквідує стадію зберігання ТМЦ. Радіочастотна ідентифікація в автоматичному режимі реалізує можливість моніторингу та управління переміщенням продукції у процесі виробництва без потреби її складування та формування графіка переходу виробу до наступної стадії обробки. Технологія ідентифікації забезпечує своєчасне ведення обліку вибуття ТМЦ у зв'язку з виготовленням продукції на усіх етапах виробництва. Автоматизований облік матеріальних витрат може вестися як на основі поопераційного, так і позамовного методу калькулювання.

Філософія «якраз вчасно» разом із автоматизованим обліком й контролем виробництва кожної окремої одиниці продукції сприяє швидкому реагуванню на ринкову ситуацію. Витрачання матеріалів й виготовлення продукції відбувається ритмічно із реалізацією продукції в необхідний момент та в потрібній кількості. Систему «якраз вчасно» підприємства втілюють у життя як у плані виробництва, так і формування запасів, що непередбачає ґрунтовні зміни в практиці закупівлі для торгівлі – товарів, для виробництва – матеріалів.

Основними складовими закупок «якраз вчасно» під є: отримання точної та своєчасної інформації про місце перебування ТМЦ на підприємстві; реформування відносин з постачальниками та покупцями на основі електронного здійснення торговельних операцій та розрахунків за ними; моніторинг транспортних потоків із використанням технології глобального позиціонування для розроблення оптимальних маршрутів перевезення ТМЦ.

Надаючи менеджменту інформацію про товарообіг на підприємстві, система обліку завдяки використанню сучасних інформаційних технологій також дозволяє управлінському персоналу вирішувати наступні завдання: без участі персоналу виробничого та торговельного підприємства здійснювати моніторинг та контроль за процесом виготовлення, зберігання, реалізації й доставки продукції до споживача; автоматизовано розробляти плани оптимальних запасів та з'ясовувати причини понаднормових відхилень від плану; здійснювати у

зручній для працівників підприємства формі аналіз показників товарообігу із використанням ретроспективної інформації з електронної бази даних; надавати допомогу управлінню в автоматизованому прогнозуванні перспективного розвитку підприємства; подавати підсумкову інформацію візуально в інтерактивному режимі з використанням графічних та табличних засобів.

Отже, для підприємств промисловості й торгівлі існує реальний механізм скорочення витрат на здійснення діяльності. У майбутньому з розвитком і масовим впровадженням автоматизованих інформаційних технологій можлива повна автоматизація роботи й інших сфер людської діяльності, що потребує подальших досліджень у галузі застосування таких технологій для потреб облікової практики. Проте існує ряд організаційних, економічних, правових перепон на шляху масового використання автоматизованих інформаційних технологій для цілей обліку.

Список літератури

1. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [Електронний ресурс] : закон України від 9 січня 2007 року, N 537-V. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>.
2. Жиглей, І. В. Бухгалтерський облік як інформаційна система соціально-орієнтованої концепції управління [Текст] / І. В. Жиглей // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України”, 21-22 листопада 2007 р. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – С. 187-190.
3. Яковлев, Ю. П. Контролінг на базі інформаційних технологій [Текст] / Ю. П. Яковлев. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 318 с.
4. Білуха, М. Теоретичні та методологічні електронного обліку господарської діяльності [Текст] / М. Білуха, Т. Микитенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №12. – С. 15-24.

РЕЗЮМЕ

Муравский Владимир, Муравский Василий

Организация учета товарных запасов с использованием автоматизированных информационных технологий

Исследовано влияние информационных технологий на систему учета. Дано авторское видение организации автоматизированной системы учета товарных запасов.

RESUME

Muravs'kyi Volodymyr, Muravs'kyi Vasyil'

Organization of accounting of trade stocks automated information technologies-based

The influence of information technologies on accounting system is considered. The author's point of view on organization of the commodity supplies accounting with information technology is given.

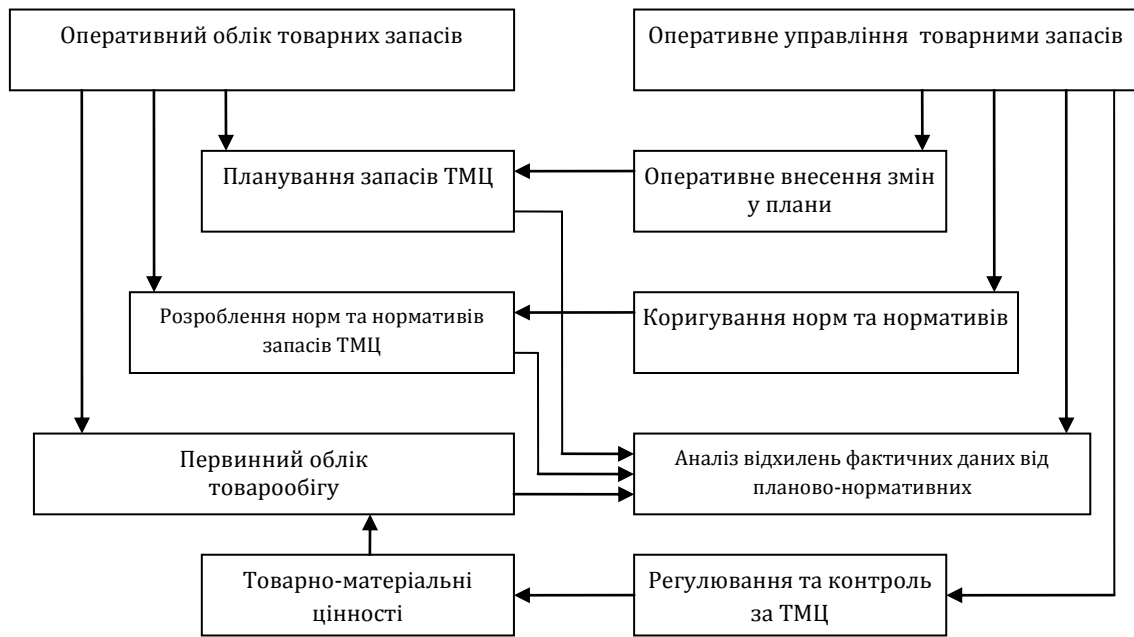

Рис. 1. Оперативний облік та управління товарними запасами

СПЕЦІАЛЬНИЙ ФОНД БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ: ПЛАНУВАННЯ І ФОРМУВАННЯ

В статті розглянуто підходи до визначення економічної сутності спеціального фонду бюджетних установ, проаналізовано особливості планування і формування доходів і видатків, а також визначено шляхи удосконалення підсистеми бухгалтерського обліку доходів та видатків спеціального фонду.

Ключові слова: спеціальний фонд бюджетних установ, доходи спеціального фонду, видатки спеціального фонду, власні надходження, формування доходів і видатків, планування доходів і видатків.

Спеціальний фонд або так звані довгий час «позабюджетні кошти» як особлива фінансова категорія завжди привертала увагу своєю специфікою і важливістю. При чому сьогодні, коли тривалість і глибина соціально – економічної кризи в Україні вимагає вирішення проблеми покриття дефіциту бюджету, його роль безсумнівно зростає. Історія фінансів України свідчить про те, що основні підходи до формування спеціального фонду були закладені ще в 1862 році шляхом проведення Бюджетно-фінансової реформи, основні напрямки якої визначені «Правилами про складання, розгляд, затвердження і використання розпису і фі-нансових кошторисів міністерств і Головних управлінь» відповідно до яких змінювалась в цілому схема бюджетного процесу. Зокрема, в частині управління доходною і видатковою частинами бюджету було передбачено включення до Державного розпису усіх доходів і видатків, чітко розмежування на графіки і на статті, а також виключно цільове використання відповідно до затверджених кошторисів, без визначення джерел доходів, призначених для їх покриття. А у 1865 році відбувається передача справ та капіталів губернаторським земствам, які надалі і забезпечують фінансове забезпечення вищих установ, при цьому передача капіталів здійснювалась в розрізі кваліфікаційних розрядів останніх. Так до розряду були віднесені спеціальні кошти закладів, які велися так, що видатки за означеними коштами не повинні були перевищувати суми грошових коштів, що знаходились в казначействі установи для покриття вищезгаданих доходів, всі рахунки видатків мали вестися проти рахунків доходів для запобігання виникнення можливості перевитрат спеціальних коштів [4, с. 267, 269-271].

Сьогодні спеціальний фонд - це кошти, що надходять з конкретною метою і використовуються на відповідні видатки за рахунок цих надходжень. А вже під поняттям «фонд» розуміють кошти, акумульовані на спеціальному рахунку і призначені на конкретні цілі.

Вперше так звані позабюджетні кошти установ і організацій, які утримуються за рахунок бюджету, були включені до проекту бюджету на 2000 рік. Це було необхідно умовою забезпечення прозорості бюджету, визначено Бюджетною резолюцією Верховної Ради України. Внаслідок цього доходи і видатки всіх рівнів збільшилися на 2,1 млрд. грн. Необхідно зазначити, що включення до бюджету усіх доходів, що отримуються бюджетними установами і організаціями, ні в якому разі не супроводжувалися їх вилученням. Зазначені доходи залишаються в установах чи організаціях, але видатки здійснюються через бюджет та відображаються у бюджетній звітності. Проте поділ бюджету на загальний і

спеціальний фонди спочатку не був призначений для того, щоб запровадити схему закріплення джерела доходів за статтею видатків у бюджетній системі України. Спеціальні фонди були введені з метою поліпшення звітності про використання державних коштів, які раніше спрямовувалися до численних позабюджетних фондів. Таким чином, спеціальний фонд був створений як важливий крок до підвищення прозорості у використанні державних коштів.

Як передбачено статтею 13 Бюджетного кодексу спеціальний фонд не повинен формуватися з конкретно визначених джерел надходжень і використовуватися на фінансування конкретно визначених цілей [1]. З огляду на це, важливим моментом, який варто брати до уваги, є тільки та частина коштів, має первісно адресний характер, оскільки є фактичним або потенційним результатом певних господарських дій бюджетних установ чи надходить у результаті відповідних рішень інших юридичних та фізичних осіб. Останні позиції впливають і на визначення поняття «доходи бюджетних установ» [5, с. 89].

Під доходами спеціального фонду розуміють власні надходження бюджетних установ, які виконують доповнювальну функцію по відношенню до бюджетних асигнувань і забезпечують виконання основних завдань бюджетних установ в частині не покритій доходами загального фонду [3, с. 229]. Вони відіграють роль додаткового фінансового забезпечення на виконання загальнодержавних, соціальних та інших функцій, покладених на бюджетні установи. Видатки спеціального фонду - державні платежі, що не підлягають поверненню, тобто такі платежі, які не створюють і не компенсують фінансові вимоги. Поняття "видатки" у кодексі розкривається за допомогою витрат, а витрати - за допомогою видатків. Зокрема наголошується що витрати бюджету - це видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу. А отже вони є один з найважливіших показників фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. Вони є основою для визначення результатів виконання кошторису доходів і видатків, його аналізу з метою виявлення внутрішніх резервів [1].

Вивчення питання економічної сутності доходів і видатків спеціального фонду неможливе без урахування міжнародного досвіду. До спеціальних фондів у світовій практиці належать різноманітні автономні і приєднані бюджети, позабюджетні фонди, спеціальні кошториси і рахунки, які виконують, у першу чергу, економічну та соціальну функції. За рахунок коштів таких фондів держава надає соціальні послуги населенню, субсидії та кредити підприємствам, регулює національну економіку

тощо. У фінансових системах більшості країн світу спеціальні фонди займають вагоме місце. Обсяг акумульованих у них коштів є досить значним. У Японії зі спеціальних фондів фінансується більше половини державних видатків, у Великобританії - понад третина, а у Франції спеціальні фонди називають соціальним бюджетом, який за розміром наближається до державного бюджету.

Планування спеціального фонду кошторису бюджетної установи є досить складним процесом; воно здійснюється в одному і тому ж кошторисі, що й загального фонду, а їх облік ведеться за єдиним планом рахунків і на одному й тому ж балансі. Порядок планування доходів та видатків спеціального фонду відповідно до законодавства містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій рис. 1.

При складанні проектів кошторису зазначаються планові обсяги, які передбачається спрямувати на покриття видатків установи із спеціальних фондів проектів відповідних бюджетів, включаючи планові обсяги запозичень, що надійдуть до спеціального фонду кошторису. У процесі складання та затвердження проектів кошторисів залишки коштів за спеціальним фондом кошторисів не плануються, проте проект кошторису передбачає зведення показників за всіма джерелами надходження коштів до цього фонду та відповідними напрямками їх використання [3, с. 232]. Операції з коштами спеціального фонду оформляються тими ж первинними документами, що й за загальним фондом, відносно їх видатків діє та ж сама класифікація видатків за кодами економічної класифікації.

Планування доходів спеціального фонду здійснюється за допомогою таких методів: прямого розрахунку, нормативного, аналітичного, екстраполяції. Основою

кожного з цих методів є економічний аналіз, завдяки якому визначається рівень виконання бюджетних показників за минулі періоди та чинники, що впливали на них. Розрахункові показники щодо доходів планового періоду мають формуватися на підставі аналізу фактичного виконання дохідної частини кошторису стосовно доходів спеціального фонду за останній звітний період, з урахуванням очікуваного виконання за період, що передує плановому. За основу цих розрахунків беруться такі показники, як обсяг надання тих чи інших платних послуг, а також інші розрахункові показники (площа приміщень і вартість обладнання та іншого майна, що здаються в оренду, кількість місць у гуртожитках, кількість відвідувань музеїв, виставок тощо) та розмір плати в розрахунку на одиницю показника, який повинен встановлюватися відповідно до законодавства. На підставі зазначених показників визначається сума доходів на наступний рік за кожним джерелом їх надходження з урахуванням конкретних умов роботи установи. Під час планування враховують те, що доходи бюджетних установ не є однорідними, зокрема, доходи спеціального фонду. Формування дохідної частини спеціального фонду проекту кошторису здійснюється на підставі розрахунків доходів, які складаються за кожним джерелом доходів, що плануються на наступний рік, а також здійснюється за видами доходів та їх джерелами, які визначаються розробленою класифікацією доходів кожної установи відповідного галузевого профілю згідно із затвердженим галузевим переліком. Під час формування показників, на підставі яких визначаються доходи планового періоду, обов'язково враховується рівень їх фактичного виконання за останній звітний рік, а також очікуваного виконання за період, що передує плановому. Показники повинні наводитися в обсязі, зазначеному в розрахунку, і повністю відповідати показникам бухгалтерської звітності за відповідні періоди. Вони поділяються на власні надходження бюджетних установ та доходи за іншими надходженнями спеціального фонду.

Для формалізації результатів планування власних

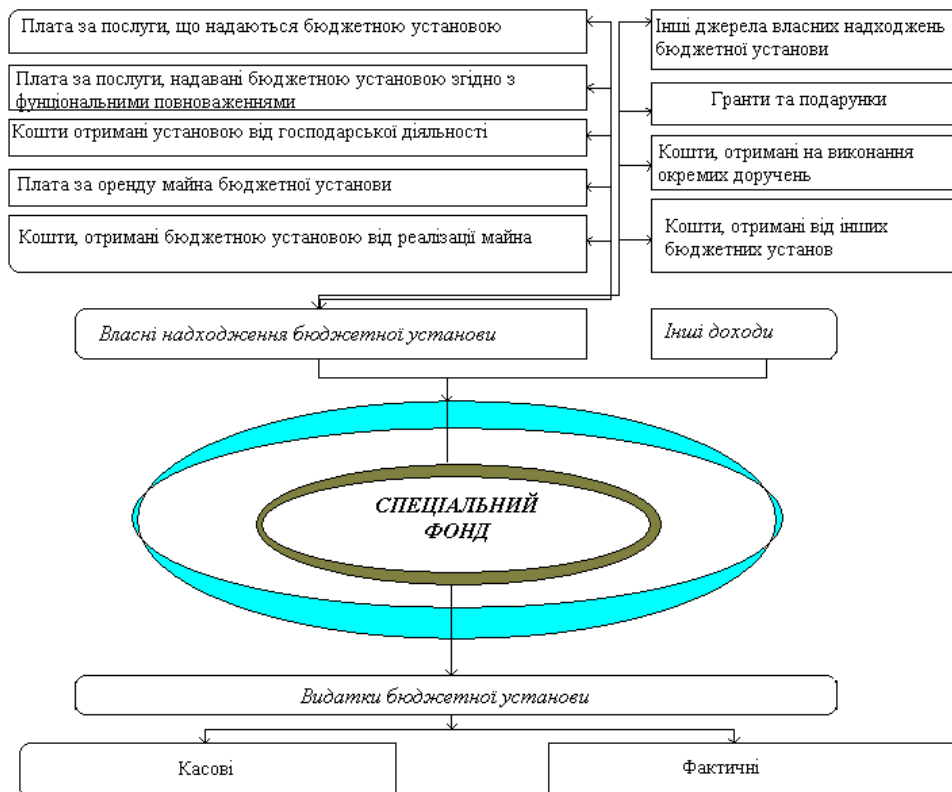

Рис. 1. Класифікація доходів і видатків спеціального фонду

доходів призначено другу складову кошторису - спеціальний фонд [3, с. 231]. Вивчення формування власних надходжень починається з аналізу джерел їх утворення. Це зумовлено тим, що формування спеціального фонду в бюджетних установах здійснюється в межах дозволених видів діяльності, які визначаються відповідними рішеннями уряду. Тому вивчення джерел їх утворення пов'язане з перевіркою правильності одержання прибутків (надходжень). З цією метою поіменовані у звіті джерела надходжень звіряються із затвердженим їх переліком. При цьому потрібно мати на увазі, що кошти, отримані установою з порушенням встановленого порядку, ліквідуються і не аналізуються [6]. Тому звертаючи увагу на особливості формування власних коштів доречно розглянути їх структуру. Таким чином, власні надходження бюджетних установ відповідно до чинного законодавства поділяються на дві групи. Першу групу утворюють надходження від плати за послуги, а друга група — інші джерела власних надходжень бюджетних установ. Цю групу утворюють кошти, перераховані бюджетним установам для виконання окремих доручень, а також благодійні внески, гранти та дарунки. Кожна з груп включає відповідні підгрупи. Власні надходження бюджетних установ використовуються відповідно до Закону про Державний бюджет чи рішення про місцевий бюджет у розрізі таких напрямів: а) перша група: підгрупа 1 — на покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням зазначених у підгрупі послуг; підгрупа 2 — на організацію зазначених у підгрупі видів діяльності, а також на господарські видатки бюджетних установ; підгрупа 3 — на утримання, обладнання, ремонт майна бюджетних установ; підгрупа 4 — на ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів (крім будівель і споруд) та матеріальних цінностей, на покриття витрат, пов'язаних з організацією збирання і транспортування відходів і брухту на приймальні пункти, на преміювання осіб, які безпосередньо зайняті збиранням відходів і брухту, а також на господарські потреби бюджетних установ; б) підгрупа 2 другої групи — за спеціально визначеними напрямами у разі надходження таких коштів [2; 5, с. 89].

Особливістю при формуванні дохідної частини є те, що даний процес здійснюється на підставі розрахунків, які складаються щодо кожного запланованого на наступний рік джерела доходів. При складанні цих розрахунків враховуються такі показники:

- обсяг наданих тих чи інших платних послуг;
- розмір плати у розрахунку на одиницю показника, який має встановлюватися згідно із законодавством;
- прогнозний обсяг повернення коштів до бюджету, що мають цільове призначення; інші розрахункові показники (площа приміщень і вартість обладнання, іншого майна, що здається в оренду, кількість місць у гуртожитках, кількість відвідувань музеїв, виставок тощо); прогнозні надходження зборів (обов'язкових платежів) до спеціального фонду бюджету [6].

На підставі зазначених показників визначається сума доходів на наступний рік щодо кожного джерела надходження з урахуванням конкретних умов роботи установи. Загальна сума планових надходжень зі спеціального фонду наводиться у "Зведенні показників спеціального фонду кошторису", що додається до кошторису. Крім розрахункових показників, об'єктом планування щодо власних доходів установи є термін надходження доходів за видами. Враховуючи зазначені показники розраховують суму доходів на наступний рік за кожним джерелом надходжень з урахуванням конкретних

умов роботи установи: для вищих навчальних закладів більшість власних доходів очікуються до середини I та III кварталів; для закладів охорони здоров'я лікувально-профі-лактичного характеру — в зимовий, осінній, весняний періоди, санаторно-курортного типу — переважно в літній період тощо [3, с. 232].

Формування доходів, формування видатків розпочинається на етапі їх планування. За основу береться прогнозоване і очікуване виконання кошторису за попередній період; звітні дані про виконання кошторису в частині видатків, як правило за півріччя, доповнюючи оцінкою очікуваного виконання показників видатків за період, що залишився до кінця року. Аналіз звітних показників й оцінка перспективи до кінця року дають змогу визначити очікуване виконання показників виконання кошторису в розрізі видаткової частини. З одержаної суми видатків виключаються ті, які не будуть проведені у плановому році. Найважливішим принципом планування видатків спеціального фонду є дотримання пропозицій розподілу коштів з урахуванням реальної необхідності їх. Видатки спеціального фонду на наступний рік плануються з урахуванням результатів виконання кошторису бюджетної установи за попередні періоди, коефіцієнтів зростання. Це дає змогу обґрунтувати доцільність збільшення видатків спеціального фонду і правильно спланувати їх на майбутнє.

Зазначені інформаційні дані мають бути сформовані до початку процесу планування у вигляді зручних таблиць, графіків порівняння планових і фактичних показників звітних періодів, з відпрацюванням аналітичних висновків щодо кожного факту і фактора відхилення [3, с. 233]. Отже, при плануванні та використанні коштів спеціального фонду необхідно додержуватися встановлених законодавством регламентів, у тому числі щодо напрямів використання власних надходжень бюджетних установ відповідно до закону про державний бюджет чи рішення про місцевий бюджет.

Тому у сучасних умовах господарювання для бюджетних установ важливим є формування та використання різноманітних надходжень власних коштів. Вони виступають джерелом зростання їхніх фінансових можливостей, збільшення обсягу послуг, підвищення якості обслуговування виробництва і населення, а також дієвості матеріального стимулювання працівників. Проте варто зазначити, що чинне законодавство, що регламентує роботу бюджетної установи, включно із сферою управління доходами і видатками спеціального фонду, залишається декларативним і практично не застосовується. Це спричинено тим, що сьогодні стан бюджетного законодавства залишається в найкращому стані, бо знаходиться на стадії формування. Часто одне й те саме питання трактується по різному.

Опрацювання викладеного матеріалу дає змогу зробити висновок: створення спеціального фонду державного бюджету дало можливість вивести з "тіні" численні позабюджетні фонди та власні надходження (спеціальні кошти) бюджетних установ. Крім того, створення дієвого механізму інформаційного забезпечення щодо коштів спеціального фонду передбачає удосконалення підсистеми бухгалтерського обліку доходів та видатків спеціального фонду, особливістю якого буде визначення належного рівня обґрунтування доходів і видатків. Зокрема, необхідне вдосконалення законодавчої бази як однієї з гарантій успішної роботи бюджетної установи; розробка помісячної розбивки у бюджетному розписі доходів спеціального фонду державного бюджету, що зменшить

прорахунки у плануванні видатків спеціального фонду бюджетних установ; удосконалення механізму руху коштів у процесі виділення запланованих бюджетних асигнувань; удосконалення механізму управління «Спеціального фонду» бюджетних установ.

Список літератури

1. Бюджетний кодекс [Текст] : закон від 21.06.2001р. № 2542-III. // Офіційний вісник України. – 2001. - № 29. – 3 липня.
2. Про затвердження переліку груп власних надходжень бюджетних установ, вимоги щодо їхнього утворення і напрямків використання [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 р. № 659. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi>
3. Свірко, С. В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація [Текст] / С. В. Свірко. – К. : КНЕУ, 2006. – 243 с.
4. Свірко, С. В. З історії розвитку бухгалтерського обліку в бюджетних установах України(від середини 19 ст. до 1917 року) [Текст] / С. В. Свірко //Фінанси,облік і аудит : збірник наукових праць. - К. : КНЕУ, 2003. - Вип.5. - С. 267-273.
5. Свірко, С. В. Доходи спеціального фонду бюджетних установ в вітчизняній та міжнародній обліковій практиці: характеристика та порівняльний аналіз [Текст] / С. В. Свірко // Вчені записки : науковий збірник. -К. : КНЕУ, 2009. - Вип. 11. - С. 89-95.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій по інспектуванню повноти надходження та правильності використання коштів спеціального фонду [Електронний ресурс] : наказ Головного контрольно-ревізійного управління України від 31.03.2006 №115. - Режим доступу : <http://>

zakon.rada.gov.ua/cgi.

РЕЗЮМЕ

Нечипорук Наталиа

Спеціальний фонд бюджетних учреждений: планирования и формирования

В статье рассмотрены подходы к определению экономической сущности специальных фондов бюджетных учреждений, проанализированы особенности формирования и планирования доходов и расходов, а также определены пути усовершенствования подсистемы бухгалтерского учета доходов и расходов специального фонда.

RESUME

Nechyporuk Nataliya

The special fund of the budgetary establishments: planning and forming

Basic approaches of determination of economic essence of the special fund in the budgetary establishments, analyzed the features of planning and forming the incomes and expenditures and the determined the ways of improvement subsystem of accounting in the special income and expenditure fund of the budgetary establishments.

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Розглянуто особливості організації обліку на підприємствах агропромислового виробництва, зумовлені змінами нормативно-правової бази. Визначені основні напрями удосконалення обліку.

Ключові слова: біологічні активи, біологічні перетворення, справедлива вартість, собівартість, ринкова вартість, витрати і доходи від первісного визнання.

Функціонування в аграрному секторі різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності вимагає нових підходів до організації бухгалтерського обліку. Щоб правильно обрати облікову політику і раціонально організувати облік на підприємстві, необхідно: досконало вивчити нормативні документи з порядку ведення обліку; обрати форму бухгалтерського обліку; вивчити особливості формування власного капіталу, витрат і доходів, розподілу і використання прибутку; обрати перелік форм фінансової звітності.

Питання реформування бухгалтерського обліку та становлення системи обліку, адаптованої до міжнародних стандартів, постійно перебувають в центрі наукових дискусій. Зокрема цій проблемі присвячені праці Бутинця Ф. Ф., Голова С. Ф., Дем'яненко М. Я., Жука В. М., Кірейцева Г. Г., Коцупатрого М. М., Моссаковського В. Б., Пушкара М. С., Саблука П. Т., Сука Л. К., Хомина П. Я. та інших.

Нові підходи до організації та ведення бухгалтерського обліку потребують подальшого його удосконалення в цілому, і підприємств агропромислового виробництва, що визначило мету і завдання даної статті. Насамперед, потребує удосконалення нормативно-правова база бухгалтерського обліку. Як справедливо зазначають Хомин П. Я., Журавель Г. П., ухвалені нормативні акти, які мали би бути методологічною основою бухгалтерського обліку і звітності, розроблялись не за вивіреними науковими засадами та мають надто абстрактний характер, щоб їх могли використовувати облікові працівники у своїй діяльності [11, с. 62].

Згідно з діючим законодавством України, регулювання загальних питань з методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється Міністерством фінансів України. У свою чергу, Міністерство аграрної політики України на основі національних стандартів розробляє відповідні галузеві методичні рекомендації щодо їх застосування на підприємствах агропромислового виробництва. Дані рекомендації мають враховувати особливості і специфіку господарської діяльності в агросекторі.

Оскільки в аграрному секторі специфічними об'єктами обліку є земля, біологічні активи і біологічні перетворення, сільськогосподарська продукція тощо, то необхідно визначитись і сформулювати методологічні підходи щодо обліку цих об'єктів. Вирішення потребує:

уточнення об'єктів обліку; застосування принципів оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції; удосконалення методології документування господарських операцій у сучасних організаційно-правових формах господарювання та при застосуванні комп'ютерних технологій обробки економічної інформації; формування доходів, витрат і визначення фінансових результатів; удосконалення методології статистичної та бухгалтерської звітності.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" об'єктом обліку виступає біологічний актив – тварина або рослина, яка у процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди [7]. Слід зазначити, що тварини або рослини, які не використовуються у сільськогосподарській діяльності, вважаються запасами чи основними засобами, залежно від строку їх використання (експлуатації). Сільськогосподарська продукція при її відокремленні від біологічного активу (у рослинництві – зерно, плоди, ягоди, овочі, зелена маса, отримані під час збирання врожаю; у тваринництві – вовна, молоко, яйця, мед, отримані під час настригу, надою, збору) або при припиненні процесів життєдіяльності біологічних активів (деревина, отримана при вирубці насаджень), перестає бути елементом біологічних активів і визнається як окремий актив.

Від окремих біологічних активів та їх груп, крім сільськогосподарської продукції, можуть бути отримані додаткові біологічні активи (у рослинництві – чубуки, саджанці; у тваринництві – приплід, нові рої бджіл, матеріал для розведення риби тощо).

Виходячи з цього, на підприємстві необхідно у якості об'єктів обліку в результаті біологічних перетворень виділити: біологічні активи, додаткові біологічні активи, сільськогосподарську продукцію та інші активи. Крім цього, біологічні активи за строками експлуатації слід поділяти на довгострокові і поточні.

Нововведення стосуються й оцінки активів сільськогосподарських підприємств. Зараз біологічні активи, додаткові біологічні активи і сільськогосподарську продукцію необхідно оцінювати при їх первісному визнанні за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. Визначення справедливої вартості біологічних активів і

сільськогосподарської продукції ґрунтується на цінах активного ринку. Таке нововведення створює труднощі щодо об'єктивності визначення справедливої вартості окремих активів, адже не завжди присутній активний ринок, а якщо й існує ринок, то за окремими активами може бути відсутня інформація про ринкові ціни. Крім цього, необхідно розрахувати також очікувані витрати на місці продажу. У зв'язку з цим на підприємстві доцільно створити спеціальну групу (комісію) щодо розрахунку справедливої вартості, яка б мала можливість проаналізувати цінові пропозиції покупців і замовників, ціни підприємств регіонів або розробити свою методику оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю.

Разом з тим, П(С)БО 30 "Біологічні активи" і Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку біологічних активів передбачено застосування й первісної вартості. У першу чергу це стосується довгострокових біологічних активів рослинництва (багаторічні насадження) і тваринництва (продуктивні і робочі тварини), справедливу вартість яких достовірно визначити неможливо. Але при цьому слід пам'ятати, що по таких активах необхідно нараховувати амортизацію. Підприємство самостійно обирає метод нарахування амортизації і зазначає в Наказі про облікову політику. На нашу думку, найбільш прийнятним був би виробничий метод нарахування амортизації, що використовується для основних засобів.

Не слід забувати, що передбаченими нормативними документами за первісною вартістю можуть оцінюватись і поточні біологічні активи тваринництва (тварини на вирощуванні та відгодівлі), якщо їх справедливу вартість визначити неможливо. Знову ж таки, при неможливості визначення справедливої вартості поточних біологічних активів рослинництва (посіви культур), їх розглядають як незавершене виробництво і обліковують на рахунку 23 "Виробництво".

Тому для забезпечення одержання об'єктивної інформації необхідно організувати чітке розмежування біологічних активів, додаткових біологічних активів і сільськогосподарської продукції, які будуть оцінюватись за справедливою вартістю чи за первісною вартістю. Крім цього, по довгострокових біологічних активах, які оцінюються за первісною вартістю, слід передбачити метод нарахування амортизації.

Може настати момент, коли справедливу вартість біологічного активу, який до цього оцінювався за первісною вартістю, можна визначити. У такому разі маємо внести зміни в Наказ про облікову політику.

Корінні зміни стосуються організації обліку витрат і доходів від сільськогосподарської діяльності. Потребує уточнення методика обліку витрат. До введення П(С)БО 30 протягом року формувались прямі витрати на виробництво продукції рослинництва і тваринництва, а в кінці року розподілялись за об'єктами обліку витрати з обслуговування і управління (загальновиробничі), роботи і послуги допоміжних виробництв тощо. В той же час оприбуткування продукції протягом року, згідно з новими нормативними документами, здійснюється не за плановою собівартістю, як це було раніше, а за справедливою вартістю. Виходячи з цього, і для об'єктивної інформації про витрати і вартість продукції, на підприємстві необхідно організувати облік прямих і непрямих витрат так, щоб формувати фактичні витрати не в кінці року, а в більш коротші строки (щомісячно чи щоквартально). А якщо врахувати, що в сільському господарстві виробництво має сезонний характер і продукція надходить нерівномірно та періодично, то стає очевидною значна складність облікового процесу, яка

позначиться на роботі облікового персоналу.

Застосування справедливої вартості в оцінці біологічних активів і сільськогосподарської продукції вносить зміни в організацію обліку доходів і витрат та визначення фінансових результатів. Тепер при первісному визнанні (при оприбуткуванні) продукції, оціненої за справедливою вартістю, необхідно обліковувати різницю між справедливою вартістю сільськогосподарської продукції та витратами на виробництво. Якщо справедлива вартість перевищує витрати, різницю необхідно відображати як інший операційний дохід, а якщо витрати від виробництва перевищують справедливу вартість – як інші операційні витрати.

Отже, у сільському господарстві фінансовий результат передбачено визначати уже під час отримання продукції, а не після її реалізації з наступним уточненням на кожен дату балансу та на дату реалізації. У цьому випадку необхідно організувати облік доходів і витрат окремо від первісного визнання і від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю.

Для створення уніфікованого методико-інформаційного забезпечення роботи бухгалтерських та аналітичних служб на різних рівнях управління необхідно розробити дієву галузеву облікову політику, підготувати та запровадити методику моніторингу та формування по системі Мінагрополітики єдиної інформаційної бази "справедливих цін" на сільськогосподарську продукцію та біологічні активи. Потребує розробки типових методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг за галузями агропромислового виробництва з урахуванням нових нормативних документів і уточненням діючих. Доцільним є також розроблення програмного забезпечення для обліку і формування звітності на підприємствах, підготовка альбомів первинних документів і бухгалтерських регістрів та інструкції по їх складанню. При цьому необхідно запропонувати також методичні рекомендації з організації обліку за спрощеною формою без застосування подвійного запису для малих підприємств.

Здійснення накреслених заходів дозволить значно підвищити якість бухгалтерської інформації та рівень управління сільським господарством України.

Новими підходами щодо приведення національного обліку до міжнародних вимог стало прийняття 3 лютого 2009 року Колегією Міністерства аграрної політики України "Концепції розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України". Концепція передбачає реалізацію заходів, спрямованих на удосконалення бухгалтерського обліку і впровадження галузевого обліку на підприємствах агропромислового виробництва протягом 2009-2012 років за такими напрямками:

- формування законодавчо-нормативної бази та організаційних передумов функціонування галузевого бухгалтерського обліку;
- формування адаптованої до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та національних інституцій, методології бухгалтерського обліку специфічних об'єктів агропромислового виробництва (галузевих стандартів);
- створення уніфікованого методико-інформаційного забезпечення роботи бухгалтерських та аналітичних служб підприємств агропромислового виробництва, управлінь агропромислового розвитку та Мінагрополітики;
- формування умов розвитку професії бухгалтера-фінансиста [4, с. 14-16].

Враховуючи вищесказане, можна сказати, що удосконалення бухгалтерського обліку в аграрному секторі України потребує:

- реформування самої системи державного регулювання бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки, посилення ролі методичної ради з питань бухгалтерського обліку при Міністерстві аграрної політики України;
- методичного та організаційного забезпечення застосування національних і міжнародних стандартів та єдиних методологічних засад ведення бухгалтерського обліку всіма суб'єктами господарювання;
- практичного впровадження Концепції розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України, що дасть можливість підняти облік на якісно новий рівень формування облікової інформації для управління виробництвом із застосуванням новітніх технологій.

Список літератури

1. Жук, В. М. Нові методологічні засади обліку сільськогосподарської діяльності та проблеми практичного застосування П(С)БО 30 "Біологічні активи" [Текст] / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2006. - №6. – С. 34-42.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16 липня 1999 р. № 996-ХІУ.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст] : затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291.
4. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України (проект) [Текст] // Облік і фінанси в АПК. – 2009. - № 1.
5. Методичні рекомендації щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств [Текст] : затверджено Наказом Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. № 390.
6. Облік сільськогосподарської діяльності [Текст] : навчальний посібник / За ред. Жука В. М. - К. : Юр-Агро-Веста, 2007. – 368 с.
7. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст] : затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291.
8. Біологічні активи [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790.
9. Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів [Текст] : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. № 1706 // Урядовий кур'єр. – 1998. № 213-214. – С. 7-8.
10. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні [Текст] : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 р. № 911-р. // Бухгалтерія в сільському господарстві. - 2007. - №23. – С. 16-21.
11. Хомин, П. Я. Парадигма й контрверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу) [Текст] : монографія / П. Я. Хомин, Г. П. Журавель. - Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 299 с.

РЕЗЮМЕ

Палюх Николай, Скурпан Ольга

Новые подходы к организации учета на предприятиях агропромышленного производства

Рассмотрены особенности организации учета на предприятиях агропромышленного производства, обусловленные изменениями нормативно-правовой базы. Определены основные направления совершенствования учета.

RESUME

Palyuh Mykola, Skyrpan Oľga

New ways of organization of accounting in agroindustrial enterprises

The specialties of organizing of accounting in agroindustrial enterprises are determined. New ways of improving of accounting are proposed.

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Розглянуто сутність облікової політики як засобу планування податкових платежів. Внесено пропозиції щодо вдосконалення методики розробки облікової політики в частині управління оподаткування підприємства.

Ключові слова: облікова політика, оподаткування, податкове планування, податки, податковий облік.

Серед стратегічних завдань, які стоять перед суб'єктами господарювання, є розробка облікової політики в частині податкового обліку, що дало б змогу задовольнити інтереси як держави, так і окремого підприємства. Вітчизняна законодавча практика формування облікової політики щодо податкового обліку не містить конкретних вимог, тоді як у законодавстві інших країн встановлено вимоги до організації податкового обліку: розкриваються принципи його побудови; передбачається можливість внесення змін; визначається порядок затвердження; встановлюється принцип обов'язкового використання для всіх відокремлених підрозділів суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим розробка облікової політики для вирішення завдань податкового обліку є одним із пріоритетних завдань підприємства. Облікова політика має забезпечити єдність усіх складових системи управління оподаткуванням: обліку, контролю, аналізу, планування та за їх допомогою прийняття ефективних управлінських рішень.

У зв'язку з цим, на нашу думку, стратегія удосконалення облікової політики суб'єкта господарювання щодо податкового обліку, у першу чергу, повинна включати законодавче доопрацювання, а також уточнення принципів і методів обліку. Формування облікової політики в частині податкового обліку повинно здійснюватися з урахуванням загальних принципів організації податкового обліку, його завдань й критеріїв оцінки якості, процедур корегування даних бухгалтерського обліку з метою оподаткування й визначення баз, способів визначення та сплати податків і платежів до бюджету й позабюджетних фондів. З іншого боку, слід також врахувати аспекти облікової політики, пов'язані з оптимізацією податкових платежів, податковим плануванням.

Питання облікової політики розглядалися багатьма вітчизняними вченими, як-от: Ф. Ф. Бутинцем, Г. Г. Кірейцевим, М. В. Кужельним, В. Г. Лінником, М. С. Пушкарем, А. А. Пилипенком, В. В. Сопком та ін [1; 2; 4; 5; 7].

Разом з тим у вітчизняній економічній літературі не розкрито питання впливу облікової політики на планування податкових платежів. У зв'язку з цим є необхідність серйозних наукових досліджень з питань податкового планування та ролі у цьому облікової політики.

Метою статті є дослідження змісту і ролі облікової політики в плануванні податкових платежів.

Існують два суперечливі погляди, один з яких визначає облікову політику щодо оподаткування, виходячи з методологічних і організаційно-технічних

аспектів, інший – розглядає облікову політику як інструмент податкової оптимізації, планування тощо. Вважаємо, що розмежування цих двох підходів є недоцільним і надуманим. Розгляд у першому випадку облікової політики звичайно звужує її поняття, визнаючи її складовою системи методології податкового обліку. Разом з тим, оптимізація й планування є не методичним прийомом облікової політики, а тільки її наслідком і визначає сукупний вплив усіх її елементів на діяльність суб'єкта господарювання, тобто є складовою системи управління підприємством.

Розробляти облікову політику слід особливо виважено, оскільки саме цей регламент щодо податків впливає на обсяги й строки податкових платежів, і тим самим й на обсяги й строки вилучення оборотних коштів підприємства, тобто на його фінансовий стан. Крім того, питання правильності визначення та сплати податків характеризується особливою гостротою у зв'язку з високим рівнем санкцій, що накладаються у разі виявлення будь-яких помилок.

Облікова політика та податкове планування тісно пов'язані між собою. Результати облікової політики можуть використовуватися для податкового планування. У зв'язку з цим, вона може розглядатися як методика ведення податкового обліку, так і складова системи управління податковим обліком. Іншими словами значення податкового аспекту побудови облікової політики підприємства полягає в тому, що з дозволених законодавством варіантів ведення обліку вибирається той, який має переваги перед іншими з погляду оптимізації оподаткування. У кінцевому результаті податкове планування переслідує таку мету:

- оптимізацію оподаткування;
 - перенесення бази оподаткування на майбутні періоди.
- Абсолютна величина податкових зобов'язань може зменшуватися шляхом впливу на одну з двох складових, що визначають величину податку, – ставку оподаткування або податкову базу. Найважливіше значення при цьому має повне й правильне використання усіх пільг, установлених законодавством.

До цієї категорії входять способи, за яких певний економічний ефект досягається шляхом кваліфікованого визначення бази оподаткування, що дозволяє уникати випадків необґрунтованої переплати податків, а подекуди – і санкцій. За своєю сутністю – це не ухилення від сплати податків, а їх оптимізація. На нашу думку, проблему уникнення податків давно слід перевести в іншу площину: як не переплачувати податки та не платити штрафи. Чинне податкове законодавство надає багато можливостей для визначення оптимального розміру податкових платежів, тому можна виділити загальні й

спеціальні способи щодо цього (рис. 1). Загальні способи доступні для багатьох фахівців і скористатися ними може більшість із них, якщо звернеться за відповідними консультаціями. Спеціальні методи мають більш вузьку

сферу застосування й мало використовуються на практиці. До них належать наступні (як це показано на рис. 1):

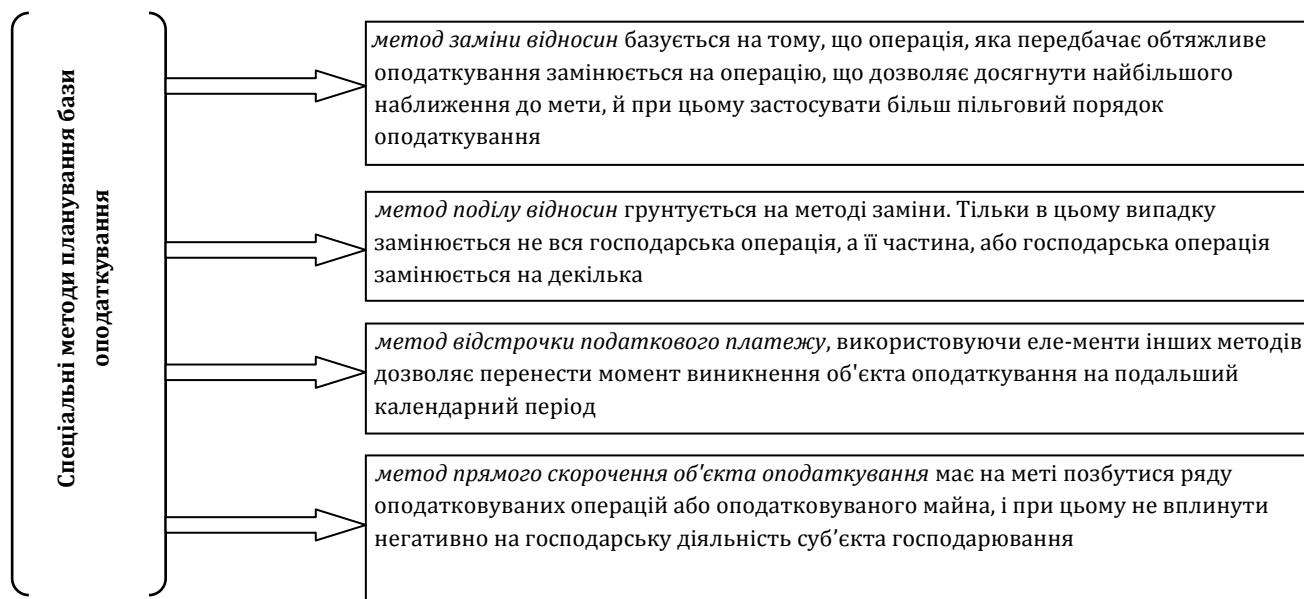

Рис. 1. Спеціальні методи планування бази оподаткування

Відстрочка сплати податків має особливе значення в тих випадках, коли збираються продовжувати інвестиції, а можливості отримання позикових коштів вже вичерпані. Іншою перевагою перенесення бази оподаткування на майбутні періоди є здатність банку нести необхідні витрати, утримувати величину дивідендів, що виплачуються його власникам, та інше на попередньому рівні навіть у періоди погіршення кон'юнктури. Перенесенню бази оподаткування на майбутні періоди сприяє також формування прихованих резервів, які в основному є результатом заниження оцінки вартості активів або завищення оцінки вартості

зобов'язань. Хоч законодавство й забороняє цілеспрямовану фальсифікацію інформації, економічно обґрунтоване застосування принципу мінімальної оцінки є важливим інструментом облікової політики підприємства.

Взаємозв'язок облікової політики й податкового планування у загальному вигляді можна зобразити як схему (рис. 2), яка доводить, що податкове планування досягає своїх цілей – оптимізації величини й відтермінування податкових виплат за допомогою використання певного набору інструментів, одним з яких і є облікова політика.

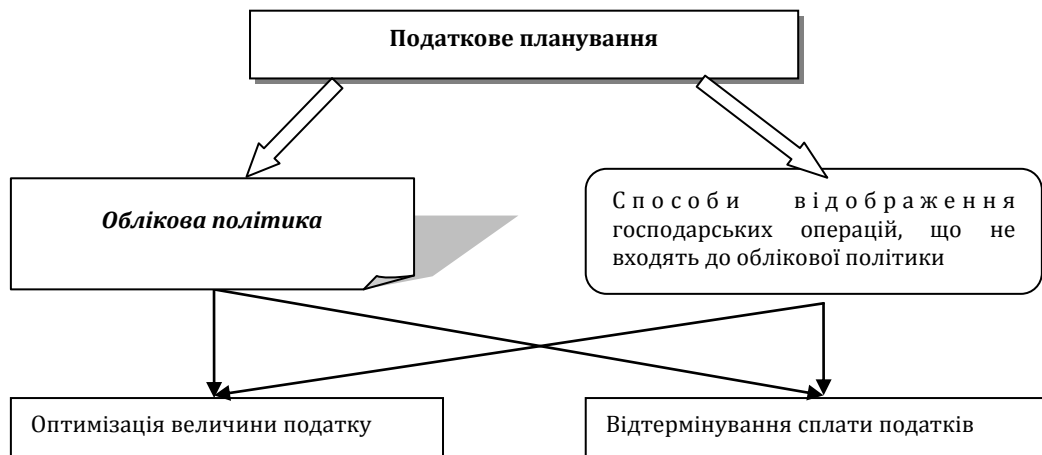

Рис. 2. Взаємозв'язок облікової політики й податкового планування

Сьогодні не існує єдиної думки стосовно відображення інформації про облікову політику в частині податкового обліку у складі організаційно-розпорядчих документів підприємства. Деякі автори стверджують, що облікова політика з питань податкового планування може розглядатися як додаток до Положення про облікову політику або оформлятися окремим документом. Семенова М. В. [6] допускає оформлення цього як окремим документом, так і відображенням податкового аспекту у складі наказу про облікову політику. У той час,

як Ніколаєва С. А. категорично вказує на потребу розробки окремого наказу про облікову політику для цілей оподаткування [3].

На нашу думку оформлення облікової політики щодо оподаткування потрібно віднести до виняткової компетенції менеджменту підприємства. У цьому регламенті повинна міститися інформація про методичний аспект облікової політики, який найбільше впливає на відображення даних у фінансовій звітності, а, отже, і на їх тлумачення зацікавленими користувачами.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що процес розробки облікової політики щодо оподаткування повинен завершуватися її затвердженням і розкриттям. Цей документ може бути оформлений як частина облікової політики підприємства або як самостійний документ. Вітчизняне податкове законодавство не містить вимог до його формування й розкриття інформації, тому традиційно облікова політика щодо оподаткування оформляється за тими вимогами, які визначені системою нормативного регулювання бухгалтерського обліку.

Дослідження цього питання, на нашу думку, має велике теоретичне й практичне значення для удосконалення облікової політики, що в підсумку її поліпшує і сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів та забезпечення економічної стабільності суб'єктів господарювання. Базуючись виключно на нормах чинного законодавства, але використовуючи варіантність облікових методик, формування підприємствами облікової політики з питань податкового планування є умовою ефективного їх розвитку, оскільки її раціоналізація надасть можливість отримати додаткові джерела фінансування поточних і довгострокових інвестиційних проектів.

Список літератури

1. Бутинець, Ф. Ф. *Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність* [Текст] / Ф. Ф. Бутинець, Н. М. Малюга. – Житомир : Рута, 2001. – 512 с.
2. Кірейцев, Г. Г. *Облікова політика підприємства* [Текст] / Г. Г. Кірейцев // *Бухгалтерія в сільському господарстві*. – 2000. – №4. – С. 2-7.
3. Николаева, О. Е. *Управленческий учет* [Текст] / О. Е. Николаева, Т. В. Шишкова. – М. : Эдиториал, 2001. – 336 с.
4. Пушкар, М. С. *Облікова політика і звітність* [Текст] / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2004. – 141 с.
5. Пилипенко, А. А. *Організація обліку і контролю* [Текст] : підручник / А. А. Пилипенко, В. І. Отенко. – Х. : ІНЖЕК, 2005. – 424 с.
6. Семенова, М. В. *Учетная политика для целей налогообложения* [Електронний ресурс] / М. В. Семенова. - Режим доступу : <http://www.buh.ru>.
7. Сопко, В. В. *Бухгалтерський облік в управлінні підприємством* [Текст] / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с.

РЕЗЮМЕ

Питель Святослав

Учетная политика как инструмент налогового планирования

Рассмотрена сущность учетной политики как средства планирования налоговых платежей. Внесены предложения по совершенствованию методики разработки учетной политики в части управления налогообложением предприятия.

RESUME

Pytel' Svyatoslav

Registration policy as instrument of the tax planning

Essence of registration policy as to the mean of planning of tax payments is considered. Suggestions in relation to perfection of method of development of registration policy in part of management of enterprise taxation are brought.

ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ В ОБЛІКОВІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Обґрунтовано можливість визнання людських ресурсів активами підприємства на основі аналізу нормативних джерел бухгалтерського обліку та практичного застосування вказаного підходу для потреб управління зарубіжними компаніями.

Ключові слова: людські ресурси підприємства, активи, облік людських ресурсів.

Перехід на ринкові умови господарювання докорінно змінює підходи до вирішення багатьох економічних проблем, у тому числі таких, що пов'язані з людськими ресурсами. Підґрунтям підвищеного інтересу до питань формування та ефективного використання людських ресурсів на мікро- та макrorівні стали соціальні та економічні зміни викликані науково-технічним прогресом.

На сьогодні реальні конкурентні переваги будь-якої організації змістились з якісних характеристик продукції, що виробляється, чи процесів виробництва на ресурсний підхід. Відтак, з урахуванням швидких змін у світі бізнесу, підприємства прагнуть до ефективного використання їх ключового ресурсу – людського.

Створення і вдосконалення ефективних методів управління потребують розробки і застосування у практичній роботі організацій принципово нових ідей у сфері інформаційного забезпечення. Необхідною умовою ефективного управління людськими ресурсами є створення налагодженої інформаційної системи, провідна роль в якій відводиться бухгалтерському обліку, звітності та економічному аналізу.

Важливою передумовою при створенні такої інформаційної системи для потреб управління є дослідження суті людських ресурсів організації як економічної та облікової категорії.

Питаннями економічної суті людських ресурсів займалося чимало вчених-економістів, як зарубіжних: М. Армстронг, Г. Беккер, М. Блауг, Дж. Каннінг, Р. Лайкерт, Л. Туроу, Е. Фламхольц, Т. Шульц, в тому числі, російських: А. І. Добринін, Ю. А. Корчагін, Ю. Д. Одегов, так і вітчизняних: Д. П. Богиня, О. А. Грішнова, М. І. Долішній та ін.

Термін «людські ресурси» на мікрорівні характеризує кадровий склад або весь персонал підприємства з якісної, змстовної сторони. Якщо зміст термінів «трудові ресурси», «робоча сила» підкреслює функціональний, технократичний підхід до людини (як робітника), то термін «людські ресурси» є відображенням ціннісного підходу до людини-працівника.

Поява поняття «людські ресурси» пов'язана із виникненням і розвитком теорії людського капіталу, до розробки якої звернулися у своїх дослідженнях відомі американські вчені Т. Шульц, Г. Беккер, Л. Туроу. У другій половині минулого століття за проведені дослідження вони стали нобелівськими лауреатами: Теодор Шульц – у 1979 р., Генрі Беккер – у 1992 р. У рамках цього теоретичного підходу визнають, що найбільшою цінністю підприємства є особа, яка стоїть у центрі його внутрішньої політики. Акцентується важливість людських ресурсів у формі знань, навичок, умінь для

поліпшення результатів діяльності як окремої організації, так і суспільства в цілому. Людські ресурси у такому розумінні набувають форми капіталу, адже внески на відтворення, підвищення якості людських ресурсів перестають розглядатися як організаційні витрати і набувають форми інвестиції. Загалом люди з їх знаннями та навичками стають людським капіталом підприємства та займають центральне місце поруч з фінансовим капіталом.

Проведений аналіз досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців дозволив визначити людські ресурси підприємства як економічну категорію таким чином: людські ресурси підприємства є складовою частиною виробничих ресурсів організації, у формування і розвиток яких здійснюються вкладення з метою отримання майбутніх економічних вигод.

Зміни, що відбулись у світовій економіці потребують критичного переосмислення суті людських ресурсів як облікової категорії. Відповідно до облікової практики, прийнятою більшістю як зарубіжних, так і вітчизняних підприємств, інвестиції в людські ресурси розглядаються скоріше як витрати (зобов'язання), які підприємство намагається мінімізувати з метою досягнення більших прибутків у короткостроковому періоді, а не активи, які потрібно нагромаджувати з метою забезпечення довготривалої фінансової стійкості підприємства в конкурентному ринковому середовищі.

Поява в теорії економічної думки поняття людського капіталу обумовлює необхідність створення ефективного інформаційного забезпечення, що стало передумовою створення концепції обліку людських ресурсів і метою написання даної статті.

Основу теоретичних напрацювань у бухгалтерському обліку складають праці зарубіжних дослідників та науково-дослідних центрів та інститутів. Так у 1973 р. Комітет з бухгалтерського обліку людських ресурсів (American Accounting Association Committee for Human Resource Accounting) визначив бухгалтерський облік людських ресурсів як процес виявлення та вимірювання даних про людські ресурси з наступним наданням отриманої інформації зацікавленим сторонам.

Представник інституту Р. Лайкерт виокремив наступні функціональні цілі концепції обліку людських ресурсів:

- представляти затратно-вартісну інформацію для прийняття управлінських рішень щодо придбання, розміщення, розвитку людських ресурсів для досягнення організаційних цілей;
- надавати управлінському персоналу можливість здійснювати ефективний моніторинг використання людських ресурсів;
- забезпечувати контроль вартості активів, тобто

визначати чи залишилася вона незмінною, зменшилася або збільшилася;

- забезпечувати управлінський персонал інформацією про людський капітал для прийняття ефективних управлінських рішень [12, с. 4].

Велика увага дослідженню теоретичних і практичних питань обліку людських ресурсів була приділена зарубіжними вченими. Зокрема методиці бухгалтерського відображення людських ресурсів присвячені дослідження Е. Фламхольца [9], Р. Лайкерта [12] та ін.

Прибічники концепції обліку людських ресурсів вважають відображення останніх у складі активів його невід'ємним елементом.

Е. Фламхольц, основоположник концепції обліку людських ресурсів, вважав, що людські ресурси необхідно враховувати як актив компанії. Він виділив три основних критерії визнання людських ресурсів як активу: потенційна вигода, наявність прав володіння або контролю з боку господарюючого суб'єкта, оцінка в грошовому вимірнику [9].

Проте такий підхід до визнання людських ресурсів викликає суперечки серед економістів.

Б. Нідлз, Х. Андерсон і Д. Кондуелл вважають, що «активи - потенційні доходи, можливі внаслідок використання даною юридичною особою придбаних або контрольованих цінностей, що надійшли на підприємство в результаті раніше проведених операцій або подій, що відбулися в минулому» [4, с. 24].

Відповідно до п.8 МСБО 38 «Нематеріальні активи» активом є ресурс, контрольований суб'єктом господарювання у результаті минулих подій, від якого очікують майбутніх економічних вигід для суб'єкта господарювання. Аналогічне визначення наводиться і в національних стандартах бухгалтерського обліку (П(С) БО 1 п. 3).

Відтак, актив підприємства – це ресурс, тобто – праця або всі фізичні й розумові здібності людей, які можна застосовувати у процесі виробництва товарів і послуг, та підприємницькі здібності (характеристики людських ресурсів).

Відповідно до п. 21 МСБО 38 нематеріальний актив слід визнавати, якщо є ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, які відносяться до активу, надходять до суб'єкта господарювання, і собівартість активу можна достовірно оцінити. Об'єкт може бути визнаний активом, якщо є можливість його ідентифікації, контролю та майбутніх економічних вигід. Звідси майбутня економічна вигода, втілена в активі, - це потенціал, який увійде прямо чи опосередковано у потік грошових коштів компанії.

Компанія отримує економічні вигоди від активів, якщо активи можна:

- використовувати окремо або в поєднанні з іншими активами при виробництві товарів і послуг, реалізованих компанією;
- обміняти на інші активи;
- використати для погашення зобов'язань;
- розподілити серед власників компанії.

Відтак застосування факторингу чи обміну щодо людських ресурсів не є можливим. Хоча, практично, підприємство може отримувати економічні вигоди від використання людських ресурсів у процесі виробництва товарів (робіт, послуг). З такою позицією можна погодитися, оскільки підприємство, вкладаючи кошти в людські ресурси, очікує отримати від них віддачу.

Особливо це стосується таких сфер діяльності як аудит і консалтинг, адвокатура та інших у сфері послуг, а також модельний бізнес, професійний спорт, де людина відіграє значну роль у господарській діяльності суб'єктів.

Спортивні клуби купують і продають права на певних спортсменів, і суми витрат на придбання тільки одного гравця обчислюються в мільйонах доларів.

Противники концепції обліку людських ресурсів вважають, що отримання майбутніх економічних вигід від вкладень в людські ресурси не гарантовано.

Для визнання активів, як вважають Е.С. Хендріксен і М.Ф. Ван Бреда, компанії повинні мати права на майбутню вигоду або потенційні послуги. Разом з тим, на їхню думку, «якщо оцінка права на вигоду і потенційні послуги може бути визначена тільки орієнтовно, це не означає, що об'єкт не слід вважати активом» [5, с. 287].

На нашу думку, з позиції ймовірності отримання майбутніх економічних вигід людські ресурси можна вважати активом компанії, оскільки вони є основним фактором її успіху і джерелом прибутку.

Одна з суттєвих характеристик будь-яких активів - контроль над ними з боку компанії. Під контролем розуміється здатність компанії одержувати вигоди від використання контрольованих активів або обмежувати права інших осіб на використання цих вигід.

Відзначимо, що проблема контролю тісно пов'язана із юридичним правом власності. Супротивники концепції обліку людських ресурсів вважають, що оскільки компанія не має права власності на людину, то людські ресурси не повинні відображатися в обліку та балансі як актив. Такої ж позиції дотримуються й російські економісти. Так О. А. Агеева наголошує, що людські ресурси, які оцінюються за витратами на навчання або шляхом вимірювання принесеної ними додаткової вартості, не можуть включатися в активи організацій, оскільки «люди вільні, немає контролю над цими ресурсами» [1, с. 53].

Однак у міжнародній обліковій практиці при визначенні існування активу право власності не є першочерговим. Більшість активів перебуває під економічним контролем господарюючого суб'єкта, коли управління активами здійснюється не на основі юридичного права власності, а з позицій володіння економічними вигодами.

На думку Дж. Каннінга, визначення об'єкта активом має швидше економічний характер, ніж юридичний [7, с. 19]. Економічне поняття контрольованого ресурсу ширше ніж поняття юридичного контролю. Економічно можна контролювати ресурс, який як належить, так і не належить компанії на правах власності. У зв'язку з цим деякі економісти пропонують поняття субстанціональної власності, тобто тієї власності, якою адміністрація реально володіє, користується і розпоряджається, наприклад, майном, отриманим компанією у фінансову оренду на правах володіння та користування. Це майно відображається в обліку як актив орендаря, хоча орендар не має на нього права власності.

Саме такий підхід отримав відображення в міжнародних стандартах фінансової звітності. МСБО 17 «Оренда» передбачає відображення орендованого об'єкта, отриманого на умовах фінансового лізингу, у балансі орендаря. Підставою для цього є та обставина, що орендар отримує економічні вигоди від використання орендованого активу протягом більшої частини терміну його економічної служби. Крім того, заборгованість за об'єктом фінансового лізингу в бухгалтерському балансі орендаря повинна бути відображена і як зобов'язання з виплати майбутніх орендних платежів. Якщо фінансовий лізинг не відображено у балансовому звіті орендаря, то економічні ресурси і рівень зобов'язань організації-орендаря є заниженими.

Е. Фламхольц вважає, що контроль над людськими ресурсами аналогічний контролю над активами, які має

лізингодержувач за операціями фінансової оренди [9].

Варто зазначити, що під контролем мається на увазі не тільки юридичне право власності чи економічний контроль, але й адміністративну відповідальність. Справді, працівник фірми є відповідальним перед адміністрацією, і на цій підставі можна говорити про контроль над використанням людських ресурсів. Особливо це відноситься до осіб, які професійно займаються спортом у спортивних клубах, оскільки з гравцями укладаються трудові контракти специфічного характеру, за умовами яких, наприклад, гравець не може покинути спортивний клуб або грати за іншу команду без дозволу клубу. Тобто людина знаходиться під контролем господарюючого суб'єкта.

Д. Робінсон, який є прихильником концепції обліку людських ресурсів, вважає, що хоча людина не може бути об'єктом власності, відносини фірми зі співробітниками зазвичай носять стабільний характер [13, с. 45]. І з цим можна погодитися.

Третім і, мабуть, основним критерієм визнання активів підприємства є їх об'єктивна оцінка. Активами вважаються тільки ті економічні ресурси, які можна оцінити в грошовому вимірнику.

Р. Джош і М. Скайген вважають, що бухгалтери не здатні розробити систему оцінки людських ресурсів. Якщо відображати ці ресурси як актив компанії, то необхідно капіталізувати пов'язані з ними витрати і згодом їх амортизувати, що зовсім не просто [11, с. 41]. Російські вчені дотримуються аналогічної позиції. М. І. Кутер при визначенні економічних ресурсів звертає увагу на необхідність їх об'єктивної оцінки у грошовому вимірнику і належності підприємству. «Хоча працівники підприємства, - відзначає М. І. Кутер - ймовірно є його найбільш цінним ресурсом, тим не менш, вони не відносяться до ресурсів, що є об'єктом бухгалтерського обліку (не мають вартості і не вважаються власністю підприємства)» [3, с. 150].

При оцінці людських ресурсів виникає цілий ряд проблем, пов'язаних з визначенням складу витрат, що відображаються за даною статтею, і порядку їх списання.

Е. Фламхольц зазначив, що основою вартості людських ресурсів є вигоди, які вони принесуть підприємству в майбутньому [9, с. 114]. Загалом цінність як людських, так й інших ресурсів, можна розрахувати як поточну величину очікуваних від них майбутніх вигід. Свого часу Е. Фламхольц запропонував три концепції оцінки людських ресурсів: 1) за первісною або історичною собівартістю; 2) за вартістю заміщення; 3) за альтернативною вартістю.

В п. 15 МСБО 38 «Нематеріальні активи» розглядається питання про те, що підприємство може мати у своєму розпорядженні кваліфіковану команду і бути здатним ідентифікувати додаткові навички персоналу, що ведуть до майбутніх економічних вигід. Разом з тим персонал підприємства не може бути прирівняний до нематеріальних активів, оскільки він не задовольняє відповідних критеріїв їх визнання.

Виникає питання: як визначити економічні вигоди, отримані за рахунок кваліфікації персоналу? Мало того, при відображенні в обліку людських ресурсів як нематеріального активу виникає проблема амортизації, тобто систематичного розподілу вартості нематеріального активу протягом терміну його корисної служби. Як же визначити строк корисного використання людських ресурсів?

Російські економісти А. Добринін, С. Дятлов, О. Циренова запропонували відображати в бухгалтерському обліку людські ресурси в складі нематеріальних активів у розмірі повної вартості за весь

період використання, а річну суму амортизації визначити, виходячи з річної величини заробітної плати працівників, включаючи виплати на соціальне страхування [2, с. 284]. Враховувати людські ресурси вони пропонують в установчих договорах організацій, а умови й терміни інвестування в людські ресурси, величину заробітної плати (яка може розглядатися як норматив амортизації людського капіталу) погоджувати при укладанні колективних договорів та індивідуальних контрактів (трудоу договорів).

Вони також запропонували проводити не тільки оцінку, але й переоцінку людського капіталу підприємства, оскільки в результаті приватизації і утворення акціонерних товариств вартість компаній не була реально визначена. Вони вважають, що дооцінка людського капіталу підприємства та його облік у складі нематеріальних активів дозволять провести додаткову емісію цінних паперів і більш адекватно врахувати та відобразити в акціонерному капіталі частку, що припадає на людський капітал.

Інші російські вчені-економісти пропонують людські ресурси відображати в обліку і звітності не як нематеріальний актив, а як складову частину ділової репутації підприємства, що регламентується ПБО РФ 14/2007 «Облік нематеріальних активів». Ділова репутація як облікова категорія є виплатою, що формується підприємством-покупцем в очікуванні майбутніх економічних вигід від активів, які не можуть бути індивідуально ідентифіковані і окремо визнані. Купуючи бізнес, інвестор платить не тільки за активи, відображені в обліку підприємства, а й за спеціально навчених людей, здатних ефективно працювати і збільшувати його прибуток. Таким чином, майбутні економічні вигоди можуть бути отримані з ефекту синергії між ідентифікованими набутими активами та людськими ресурсами, за які покупець готовий заплатити при придбанні підприємства.

Вітчизняними вченими на теоретичному рівні не розроблено питань бухгалтерського обліку людських ресурсів. Водночас у зарубіжних компаніях відбувається поступове впровадження різних типів систем обліку людських ресурсів (HRA).

Одним із прикладів застосування концепції обліку людських ресурсів є досвід RG Barry Corporation, невеликої компанії в галузі легкої промисловості, яка ввела у 1969-1971 роках програму HRA для обліку інвестицій в людські ресурси. У методиці обліку інвестиційних витрат за первісною собівартістю, що застосовувалася в корпорації Barry, при оцінці людських ресурсів було введено сім рахунків основного капіталу: інвестиційні витрати по найму (recruiting outlay costs), витрати на придбання (acquisition costs), офіційні витрати на навчання і ознайомлення (formal training and familiarization costs), неофіційні витрати на навчання, на ознайомлення (informal training and familiarization costs), інвестиційні витрати на придбання досвіду (investment building experience costs) і витрати на розвиток (development costs). У 1969 і 1971 рр. в корпорації Barry склалися баланс і звіт про прибутки і збитки, які відображали вплив даних обліку людських ресурсів на традиційні показники. В обох випадках було зафіксовано значне зростання прибутку [14, с. 15].

Віце-президент RG Barry Corporation, Вудрафф, зазначив, що, як показало проведене дослідження, система HRA може не тільки забезпечити менеджерів більш точними відомостями про прибутковість і підвищити обізнаність адміністрації про важливість людських ресурсів, але й допомогти знайти відповіді на такі питання, як:

1. Яким чином компанії слід розподіляти ресурси при наявності різних конкуруючих альтернатив.

2. Які реальні витрати плинності кадрів для фірми.

3. Які будуть реальні витрати переміщення виробництва на нове місце.

4. Які інвестиційні внески на розвиток потрібні, щоб отримати людей, готових прийняти на себе нову відповідальність або освоїти нову технологію [14, с. 15].

Іншу систему HRA, створену для обліку вкладень в людські активи в офісі Touche Ross and Company, досліджував М. Александер [6]. У Touche Ross and Company розраховувалися капіталовкладення в кожного з працівників на основі змінних витрат (out-of-pocket expenses) та альтернативних витрат і створювалися чотири типи звіту про людські ресурси: «Звіт - аналіз вартості часу» («The Cost of Time Analysis Report»), «Зведений звіт про інвестиції в людські ресурси» («A Summary of Human Resource Investments Report»), «Звіт про рух людських ресурсів» («A Statement of Human Resource Flows Report») та «Звіт про вклади» («Contribution Report»). Після отримання даних системи HRA Touche Ross and Company переглянула свій підхід до штатного складу і розміщення ресурсів. Фірма виявила, що величина внеску в прибуток з розрахунку на людину для різних рівнів кваліфікації дещо відрізнялися від очікуваних. Ще один приклад застосування системи HRA - успішне створення Е. Фламхольцем і Т. Ланді [10] системи бухгалтерського обліку людських ресурсів в аудиторській фірмі Lester Witte and Company. Система спиралася на стохастичну модель Е. Фламхольца.

Відтак можна підтвердити життєздатність підходу щодо визнання людських ресурсів повноцінними активами підприємства. Варто зазначити, що характерним для діяльності вітчизняних підприємств залишається застосування традиційної системи бухгалтерського обліку, що передбачає відображення нарахованої заробітної плати у вигляді затрат і не охоплює сформованого на підприємстві людського капіталу працівників.

Разом з тим, проведене дослідження дало змогу сформулювати наступні висновки:

- людські ресурси підприємства як економічна категорія є складовою частиною виробничих ресурсів підприємства, у формуванні і розвитку яких здійснюються інвестиції з метою отримання майбутніх економічних вигод;
- людські ресурси є особливим активом підприємства, для якого необхідно регламентувати відповідні критерії визнання: щодо контролю - контроль над людськими ресурсами повинен означати не тільки юридичне право власності, а й економічний контроль і адміністративну відповідальність); щодо майбутніх економічних вигод - підприємство може отримувати економічні вигоди від використання людських ресурсів у процесі виробництва товарів, робіт, послуг, оскільки, вкладаючи кошти в людські ресурси, воно очікує отримати від них віддачу; щодо достовірної оцінки - необхідно розробити досконалу систему оцінки людських ресурсів, адаптовану до вітчизняної системи бухгалтерського обліку і звітності;
- процеси світової економічної глобалізації та гуманізації стають підґрунтям та важливим аргументом зміни існуючих підходів щодо формування та ефективного використання найціннішого ресурсу будь-якого підприємства – людського.

Список літератури

1. Агеева, О. А. Требования к формированию отчетности по МСФО [Текст] / О. А. Агеева // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 14. – С. 51-57.
2. Добрынин, А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике [Текст] / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренова. - М.: Наука, 2002. – 309 с.
3. Кутер, М. И. Бухгалтерский учет: основы теории [Текст] : учеб. пособие / М. И. Кутер. - М.: Экспертное бюро, 1997. – 496 с.
4. Нидлз, Б. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Кондуэлл : пер. с англ., под ред. Я. В. Соколова. - М.: Финансы и статистика, 1993. – 496 с.
5. Хендриксен, Э. С. Теория бухгалтерского учета [Текст] / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда : пер. с англ.; под ред. Я. В. Соколова. - М.: Финансы и статистика, 1997. - 576 с.
6. Alexander, M. O. Investments in people [Text] / M. O. Alexander // Canadian Chartered Accountant. – 1971. - №99. - P. 38-45.
7. Canning, J. B. The Economics of Accountancy [Text] / J. B. Canning. - N.Y.: Ronald Press. - 1929.
8. Report of the Committee on Human Resource Accounting [Text] / Committee on Human Resource Accounting // The Accounting Review. - № 48. - Supplement. - 1973.
9. Flamholtz, E. G. Human Resource Accounting [Text] / E. G. Flamholtz. - Encino, California: Dickenson Publishing Co. – 1974.
10. Flamholtz, E. G. Human resource accounting for CPA firms [Text] / E. G. Flamholtz, T. S. Lundy // Certified Public Accountant Journal. - 1975. - №45. – P. 45-51.
11. Jauch, R. Is human resource accounting really practical? [Text] / R. Jauch, M. Skigen // Management Review. – 1974. - №63. – P.40-42.
12. Likert, R. Human organizational Measurements: Key to Financial Success [Text] / R. Likert // Michigan Business Review. - May 1971. - P. 1-5.
13. Robinson, D. Two approaches to human asset accounting [Text] / D. Robinson // Accountancy (England). – 1975. - №86. – P.46-48.
14. Studies in Productivity [Text] / Work Institute in America, Inc. - Scarsdale, New York, 1978.

РЕЗЮМЕ

Починок Наталия

Человеческие ресурсы в учетной теории и практике

На базе анализа нормативных источников бухгалтерского учета и практического применения указанного подхода для нужд управления зарубежными компаниями. Обоснована возможность признания человеческих ресурсов активами предприятия.

RESUME

Pochynok Natalia

Human resources in accounting theory and practice

The opportunity of recognition of human resources as assets on the basis of analysis of legal sources of accounting and practical application of a specific approach to the needs of foreign companies is grounded.

ДО ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В АПК УКРАЇНИ

Досліджено стан інвестиційної діяльності в Україні, і зокрема в АПК. Визначено головні чинники формування інвестиційної привабливості агропромислового комплексу.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, агропромисловий комплекс, ефективність інвестиційної діяльності, інвестування.

Ефективний розвиток економіки України визначається рівнем інвестиційних можливостей та інвестиційною привабливістю, що, у свою чергу, залежить від ефективності інвестиційних процесів загалом. Питання фінансування інвестицій та їх раціонального використання особливо важливе в умовах важкого економічного стану.

Дослідження стану інвестиційної діяльності в Україні, виявлення перешкод збільшення віддачі інвестиційних вкладень та обґрунтування шляхів їх усунення сприятиме підвищенню ефективності економіки України та зростання рівня її конкурентоспроможності.

Нині вітчизняний агропромисловий комплекс потребує значних інвестиційних ресурсів, залучення інвестицій в нього – це вже не питання розвитку даного сектора, а питання його виживання або навпаки – подальшого безповоротного занепаду. Для цього необхідно використовувати всі можливі інвестиційні ресурси. Актуальність даної теми зумовила доцільність дослідження.

Проблеми інвестиційної привабливості, інвестування, інвестиційної активності завжди знаходилися у центрі уваги вчених-економістів. Фундаментальний економіко-теоретичний аналіз інвестиційного процесу в умовах ринку висвітлено у працях Дж. Кейнса, А. Маршалла, М. Міллера, Д. Рікардо, А. Сміта, Л. Дж. Севіджа, І. Фішера, М. Фрідмана, У. Шарпа та інших.

Окремим питанням активізації інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі економіки присвячені праці Л. Абсави, В. Благодатного, А. Гайдуцького, П. Гайдуцького, М. Гладія, С. Гуткевич, М. Дем'яненка, І. Лукінова, І. Лютого, Є. Майовця, І. Михасюка, Г. Підлісецького, П. Саблука, С. Юрія, В. Юрчишина та ін. Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, деякі питання, пов'язані із особливостями та напрямками активізації і підвищенням ефективності інвестиційної діяльності в АПК, залишаються недостатньо вивченими.

З огляду на це мета статті полягає у визначенні головних факторів формування інвестиційної привабливості агропромислового комплексу; дослідженні основних чинників, що впливають на його привабливість, а також у визначенні найбільш перспективних напрямів здійснення інвестування.

Поняття інвестиції увійшло у наше життя зовсім недавно, а вже зайняло одне із важливих місць в українській економіці. Інвестиційна активність розглядається як основний рушій економічного зростання, залежний насамперед, від економічної динаміки, співвідношення попиту і пропозиції (особливо

на інвестиційних ринках), від рівня монополізації провідних галузей матеріального виробництва, наявності ефективних власників і стратегічних інвесторів. Економічна наука повинна не тільки оцінювати стан інвестиційної сфери, але й прогнозувати результати її трансформації, обґрунтувати пріоритетні напрями інвестиційної діяльності на всіх рівнях.

Агропромисловий комплекс у сучасних умовах потребує значних інвестиційних ресурсів. Для цього необхідно використовувати всі можливі інвестиційні ресурси.

Державне регулювання агропромислового виробництва є одним з найбільш пріоритетних напрямів аграрної політики у розвинутих країнах.

Проведений аналіз показав, що державна підтримка АПК в економічно розвинених країнах світу включає здійснення таких заходів: підтримка на належному рівні доходів виробників; цінове втручання; компенсація платежів; сприяння розвитку ринку; сприяння розвитку виробничої інфраструктури; здійснення регіональних програм; макроекономічна політика; активне лобювання інтересів власних товаровиробників на зовнішніх ринках.

Реалізація функцій державного управління в аграрній сфері вітчизняної економіки має ряд суттєвих недоліків, усунення яких істотно вплине на привабливість агропромислового комплексу. До них належать: відсутність моделі поетапного реформування аграрної сфери економіки; порушення балансу міжгалузевих відносин, паритетності еквівалентного обміну між сільським господарством і промисловістю; формування ринку товарів і послуг без урахування їх соціально-економічного значення; недооцінка сутності та значення аграрного сектора в економіці України. Здійснення цих функцій реалізується значною мірою через інвестиції, із використанням як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування [1].

Тривалий час проблема інвестиційної привабливості агропромислового комплексу не знаходила свого дослідження і розв'язання. За 90-ті роки ХХ століття в аграрний сектор України було залучено менше 80 млн. дол. США іноземних інвестицій, у тому числі за 1998-1999 рр. усього 7 млн. дол. США. Тільки з 2000 р., із початком реальної ринкової трансформації аграрного сектора, завдяки впровадженню макроекономічних важелів його фінансової стабілізації інвестиційна привабливість галузі почала підвищуватись. У 2008 р. у неї було залучено 169,7 млн. дол. США. Водночас вкрай недостатній рівень рентабельності і збитковості аграрного виробництва стали головними причинами падіння його техніко-технологічного рівня, зниження родючості та деградації

Таблиця 1. Динаміка інвестицій в основний капітал сільського господарства

Показники	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Освоєно (використано) інвестицій всього, млн. грн.	2054,0	3277,6	4904,4	7190,1	9337,9	16682,1
у % до попереднього року	110,8	140,6	126,8	134,6	118,2	143,2
у % до загального обсягу інвестицій в економіку	4,0	4,3	5,3	5,7	5,0	7,1
Прямі іноземні інвестиції на початок року, млн. дол. США	108,6	199,7	216,8	303,0	408,0	552,7
у % до попереднього року	129,6	183,9	108,6	139,8	134,7	135,5
у % до загального обсягу інвестицій в економіку	2,0	3,0	2,6	1,9	1,9	3,4

потенціалу земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, їх виснаження тощо. На перший погляд може здатися, що перспективи зростання інвестицій в основний капітал аграрної сфери АПК практично відсутні, але є низка позитивних та прогресивних процесів, які можуть змінити ситуацію. Так, стан залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор України далеко не є адекватним можливостям і потребам галузі. В окремі роки частка галузі у ВВП становить 14%, а частка галузі в обсязі іноземних інвестицій країни – всього 1-2%. Іноземні інвестиції використовують лише 319 підприємств, або 2% із загального числа. Регіональний розподіл іноземних інвестицій дуже нерівномірний і не відповідає розвитку сільського господарства у структурі економіки регіонів.

З метою залучення інвестицій в аграрний сектор Міністерство аграрної політики ініціювало розробку Регіональних інвестиційних програм, які будуть зводитися у загальнодержавну інвестиційну програму АПК України. Наявність таких комплексних програм дасть можливість з більш високим рівнем обґрунтованості направляти інвестиційні кошти у першу чергу на реалізацію тих інвестиційних проектів, запровадження яких забезпечує найбільший економічний і соціальний ефект [2]. Необхідно зазначити, що завдяки таким програмам та проектам, які дійсно спрямовані на впровадження ефективної політики щодо залучення інвестицій, ситуація в АПК починає змінюватися.

Підвищення інвестиційної привабливості аграрного виробництва та збільшення надходження інвестицій стало однією з основних позитивних тенденцій за останній час. Нині в агропромисловому комплексі впроваджується близько 600 інвестиційних проектів на загальну суму 23 млрд. грн., переважна більшість із них – у тваринництві. Протягом двох останніх років сільськогосподарські товаровиробники придбали техніку й обладнання на суму понад 17 млрд. грн. (з них у 2008 році – на 10 млрд. грн.). Отже, відбувається процес інвестиційного відродження аграрної галузі, що є однією з передумов її прискореного розвитку. Динаміку обсягів інвестування в основний капітал сільського господарства за рахунок усіх джерел фінансування наведено в табл. 1.

Аналіз інвестиційної ситуації свідчить, що спостерігаються високі темпи нарощування вкладень у сільське господарство – їх обсяги за 2004-2008 роки зросли більш як у п'ять разів і склали за цей період 41392,1 млн. грн., причому 40% з них було залучено протягом минулого року. Аграрна галузь України стає більш привабливою і для іноземних інвесторів, серед яких можна виділити такі компанії, як «Агромаркет Юкей», «Укррос», «Кернел Трейд», «Ленд Вест Компані», «Украгроінвест», «Лендком Юкрейн», «Агрорегіон» та інші. На середовище залучення інвестицій здійснюють вплив різноманітні чинники як об'єктивного, так і

суб'єктивного характеру, серед яких слід виокремити ступінь ризику в аграрній сфері та прибутковість сільськогосподарських підприємств. Позитивна динаміка прибутковості підприємств аграрної сфери та покращення внаслідок цього їх інвестиційної привабливості сприяють збільшенню обсягів залучених інвестицій. Це дає можливість активізувати впровадження сучасних технологій, що сприяє раціональному використанню наявних ресурсів – землі, техніки, добрив, засобів захисту рослин, насіння тощо. Зростання рівня інвестиційного забезпечення сільськогосподарського виробництва дозволило, незважаючи на загострення негативних явищ, пов'язаних із фінансовою кризою у світовій економіці, забезпечити виробництво продукції в обсягах, що гарантують продовольчу безпеку держави та зміцнюють її позиції на світових ринках продовольства. Зовнішньоторговельне сальдо за підсумками 2008 року було позитивним і склало 4526,0 млн. дол. США, що майже вдвічі перевищує показник попереднього року, експорт аграрної продукції збільшився у 1,6 раза.

Важливим аспектом формування сприятливого середовища для притоку інвестицій у сільське господарство є ефективна бюджетна підтримка розвитку галузі. Дослідженням А. П. Гайдуцького [3] доведено, що запровадження бюджетного фінансування є стимулюючим важелем державної політики у сфері залучення іноземних інвестицій. З метою формування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства у 2007 році Постановою Кабінету Міністрів було затверджено Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року.

За даними, оприлюдненими Міністерством аграрної політики України під час проведення 11 березня 2009 року парламентських слухань «Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства і харчової промисловості України» [4], видатки Державного бюджету для аграрного сектору у 2008 році становили 16,3 млрд. грн. Із цього ж джерела відомо, що, у зв'язку зі значним обсягом бюджетного дефіциту на 2009 рік, фінансування аграрної сфери передбачено в обсязі 8,8 млрд. грн., що складає лише 54% від показника минулого року. На підтримку розвитку підприємств агропромислового комплексу плануються видатки у розмірі 3,8 млрд. грн., що в 2,6 рази менше, ніж у 2008 році. За сімома важливими бюджетними програмами розвитку підприємств агропромислового комплексу, які діяли у попередньому році, взагалі не передбачено кошти, зокрема, на фінансування заходів щодо захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, на часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та інше. З іншого боку, передбачається виділення зі Стабілізаційного фонду Державного бюджету 2,2 млрд. грн. на фінансування окремих інвестиційних проектів в

агропромислового комплексу.

Наступна важлива проблема, на якій необхідно зосередити увагу, – це різний рівень залучення інвестицій за регіонами держави. Найнижчі показники залучення іноземних інвестицій мають західні області України. І це не дивно, адже на цих територіях сільськогосподарське виробництво є менш розвинутим. У залученні значних обсягів іноземних інвестицій у сільське господарство виділяються Київська область та Київ. Це пояснюється тим, що у межах Києва та області зареєстровано велику кількість представництв іноземних компаній, спільних підприємств, які здійснюють свою діяльність практично на всій території України, а реєструються інвестиції за місцем реєстрації суб'єкта діяльності [5].

Отож, за обсягами прямих іноземних інвестицій в АПК тримають першість Київська (480,0 млн. дол. США), Харківська (149,3 млн. дол. США), Донецька (102,8 млн. дол. США), Одеська (106,3 млн. дол. США) області та м. Київ (166,4 млн. дол. США) [6].

Основні інвестори в агропромисловий комплекс України:

- у сільське господарство: Кіпр (125,7 млн. дол. США), США (47,4 млн. дол. США), Великобританія (42,6 млн. дол. США), Данія (32,2 млн. дол. США), Німеччина (24,9 млн. дол. США), Російська Федерація (16,55 млн. дол. США);
- у харчову промисловість: Нідерланди (355,3 млн. дол. США), Кіпр (160,1 млн. дол. США), США (150,1 млн. дол. США), Великобританія (127,9 млн. дол. США), Швеція (123,1 млн. дол. США), Німеччина (57,2 млн. дол. США), Швейцарія (79,3 млн. дол. США), Франція (34,8 млн. дол. США), Росія (35,6 млн. дол. США) [7].

Суттєвим фактором підвищення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу України став вступ до Світової організації торгівлі, адже це є надзвичайно важливим і водночас відповідальним кроком на шляху до сталого економічного зростання. Це ознака інтеграції нашої держави до світової господарської системи, нові конкурентні умови співпраці на міжнародному рівні, що спонукають національну економіку до внутрішніх перетворень, поглиблення реформ, утвердження соціально-орієнтованої і конкурентоспроможної, структурно-інноваційної моделі розвитку України. Про це свідчить і досвід інших країн, адже після вступу до СОТ іноземні інвестиції в аграрний сектор цих країн зросли від 2-3 до 14 разів. При цьому, чим нижчий рівень залучення інвестицій був перед вступом, тим більшим було зростання після вступу в СОТ. Позитивним чинником щодо цього стало розширення державної підтримки, її адаптація до вимог Світової організації торгівлі [2]. Економіка України є експортоорієнтованою. Частка аграрного сектору і харчової промисловості в українському експорті становить близько 12%. Тому надзвичайно важливо забезпечити у торговельному просторі режим найбільшого сприяння з боку всіх країн-членів СОТ – а це 150 країн світу [8].

Якщо говорити про переваги, то вступ України до цієї організації дозволив аграріям збільшити прибутки, пов'язані із масштабною виробництвом продукції та її реалізацією на зовнішніх ринках; отримати більш широкий доступ до іноземних інвестицій та сучасних технологій, світових ринків; прискорити структурні та виробничі реформи і створення ринкових інститутів в аграрному секторі.

Запровадження в аграрному секторі норм і правил СОТ відповідає об'єктивним потребам реформування аграрних відносин і повною мірою сприяє реалізації конкурентних переваг галузі на зовнішніх ринках. Аналіз переваг і

ризиків від участі у СОТ дозволяє визначити напрями державної політики, здатні нейтралізувати можливі негативні наслідки і прискорити реалізацію переваг від лібералізації торговельних режимів. В умовах всіх наявних ризиків можливості, які відкрилися для аграрного сектору (доступ до нових ринків, диверсифікація виробництва, підвищення якості продукції, посилення інвестиційної привабливості АПК), формують принципово нові засади розвитку національної аграрної економіки та прискорюють її перехід на постіндустріальний тип розвитку [9].

Хоча Україна має розвинену сировинну базу, сприятливі природно-кліматичні, геополітичні та інші умови для ефективної діяльності аграрного сектору, іноземні інвестори обережно підходять до вкладання коштів. Необхідно створити в агропромислового комплексу сприятливий інвестиційний клімат, спростити процедуру реєстрації та оформлення кредитів, створювати спільні підприємства та інше.

Отже, подальший розвиток агропромислового комплексу економіки України визначатиметься рівнем інвестиційних можливостей та інвестиційною привабливістю окремих його галузей, що у свою чергу, залежить від ефективності інвестиційних процесів у сільському господарстві. Питання фінансування інвестицій та їх раціонального використання особливо важливе в умовах важкого економічного стану багатьох аграрних підприємств.

Для підвищення інвестиційного іміджу вітчизняного агропромислового комплексу за межами країни, реалізації його інвестиційного потенціалу слід також активізувати участь у відповідних міжнародних заходах із метою розкриття його інвестиційних можливостей.

Підвищить рівень привабливості агропромислового комплексу також і інвестиційний портал у структурі Міністерства аграрної політики, Міністерства закордонних справ, його забезпечення необхідною інформацією щодо загальних тенденцій розвитку економіки України, інвестиційного клімату держави, а також інвестиційних пропозицій підприємств різних галузей економіки тощо. Це дасть змогу систематизувати інформацію про перспективні інвестиційні проекти та полегшити доступ потенціальних інвесторів до неї. Крім того, посольства України за кордоном мали б можливість ефективніше пропагувати АПК як інвестиційно привабливий сектор економіки країни.

Список літератури

1. Гайдуцький, А. П. *Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки* [Текст] / А. П. Гайдуцький // *Регіональна економіка*. – 2004. – №4. – С. 81–86.
2. Гуткевич, С. А. *Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики* [Текст] : монографія / С. А. Гуткевич – К. : Изд-во Европ. ун-та, 2003. – 252 с.
3. Гайдуцький, А. П. *Підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору шляхом розширення бюджетної підтримки* [Текст] / А. П. Гайдуцький // *Фінанси України*. – 2005. – № 10. – С. 111–115.
4. *Слухання закінчилися. Чи розпочнуться справи?* [Електронний ресурс] // *Агропрофі*. – 2009. – №9. – С. 1. – Режим доступу: <http://www.agroprof.com.ua>.
5. Струніна, В. І. *Основні засади розробки регіональних інвестиційних програм в АПК* [Текст] / В. І. Струніна // *Економіка України*. – 2003. – №7. – С. 54–58.
6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com>.
7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www/minagro.kiev.ua> – офіційна сторінка Мінагрополітики.
8. Вишняков, В. М. *Торгові угоди СОТ: їх вплив на інвестиційну діяльність* [Текст] / В. М. Вишняков // *Вісник Академії митної*

9. Слаута, В. Наше завдання – працювати заради добробуту українського народу [Електронний ресурс] // Аграрний тиждень. Україна. – 2007. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com>.

РЕЗЮМЕ

Резник Надежда

К вопросу привлечения инвестиционных ресурсов в АПК Украины

Исследовано состояние инвестиционной деятельности в Украине, и в частности в АПК. Определены главные факторы формирования инвестиционной привлекательности агропромышленного комплекса.

RESUME

Reznik Nadia

To attraction of investment resources in agriculture Ukraine

The state of investment activity in Ukraine, particularly in agriculture, is examined. The key factors of investment attractiveness of the agroindustrial complex are identified.

КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ПРОЦЕСІ ЙОГО ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто різні підходи до формування концепцій управлінського обліку в процесі його еволюційного розвитку. Визначено проблеми концептуальних підходів до облікового відображення та інформаційного узагальнення транзакційних витрат з метою ефективного управління ними в умовах глобалізації економіки.

Ключові слова: концепції управлінського обліку, транзакція, транзакційні витрати, глобалізація економіки.

Управлінський облік як нова модель і підсистема бухгалтерського обліку виник у 50-х роках минулого століття в передових країнах Заходу. Передумовами його виокремлення із традиційного бухгалтерського обліку було загострення зовнішньої і внутрішньої конкуренції, все зростаючі інфляційні процеси, що супроводжувались економічними кризами, погіршення соціально-економічних відносин. Все це вимагало створення інформаційної системи, здатної водночас передбачати розвиток подій, реєструвати факти здійснення подій у різних форматах, контролювати процес здійснення подій, оперативно аналізувати відхилення із встановленням впливу факторів і винуватців, оцінювати рівень відповідальності керівних осіб у межах сфер і центрів, готувати альтернативні варіанти управлінських рішень поточної і перспективної діяльності. Такою системою і став управлінський облік, попередником якого були калькуляційна бухгалтерія і виробничий облік. Неоднозначне тлумачення концепцій управлінського обліку у процесі його еволюційного розвитку обумовили науковий і практичний інтерес до даної проблеми. Слід відзначити перевагу практичного досвіду перед теоретичним надбанням у напрямку розвитку окремих методик управлінського обліку. Це спонукає до посилення наукових досліджень стосовно розробки нових моделей і вдосконалення методології управлінського обліку на сучасному етапі розвитку економічної системи в умовах глобалізації.

Дослідженню теоретичних проблем концепцій і еволюційного розвитку управлінського обліку та практичних аспектів їх розв'язання присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців як Ф. Ф. Бутинця, Б. І. Валуєва, А. М. Герасимовича, С. Ф. Голова, З. В. Гуцайлюка, К. Друрі, Г. Г. Кірейцева, М. В. Кужельного, Е. Майера, Д. Мідлтона, Л. В. Нападовської, Б. Нідлза, М. С. Пушкаря, М. Г. Чумаченка, та багатьох інших. Вчені здійснили вагомий науковий внесок у розвиток теорії і практики концепцій управлінського обліку, їх особливостей у процесі еволюційного розвитку. Проте дискусійними залишаються питання стосовно виділення управлінського обліку з притаманними лише йому специфічними рисами в окрему облікову підсистему, окреслення концептуальних основ його розвитку в умовах глобалізації економіки.

Метою публікації є визначення і обґрунтування концепцій управлінського обліку у контексті його еволюційного розвитку. Розглядаючи управлінський облік як систему з повноцінним набором взаємопов'язаних елементів, важливим і актуальним є

дослідження етапів його еволюційного розвитку і поступовість формування концептуальних підходів до теорії і практики застосування.

Новою системою, яка не є заміником бухгалтерського обліку, а його животворчим доповненням, є система управлінського обліку, яка передбачає інтеграцію процесів планування, обліку, контролю та аналізу. Управлінський облік є "мовою бізнесу", невід'ємним атрибутом системи управління підприємством, у ході якого реалізується його концепція функціонування та розвитку.

Процес управління включає три види діяльності:

- розпорядження про виконання завдань;
- координація робіт в процесі виконання завдань;
- контроль за виконанням завдань.

Вказані види діяльності потребують відповідного обліково-інформаційного забезпечення, отриманого оперативно і з визначеною аналітичною структурою. Формуючи концептуальні основи управлінського обліку, безумовно потрібно орієнтуватися на інформаційні запити управлінської системи, враховуючи її розвиток і спрямування цілей. Концептуальна основа управлінського обліку є викладенням окремих концепцій (правил ведення), на яких ґрунтується методологія і практика впровадження. Концепції не є константами, оскільки стрімкі зміни економічних процесів вимагають нових форматів інформаційного забезпечення, яке за старими правилами створити неможливо. Рух вперед спричиняє розвиток, що є передумовою появи нових теорій, спроможних задовольнити практичні перетворення.

Аналіз наукової економічної літератури показав, що загалом вчені схиляються до виділення трьох етапів еволюційного розвитку управлінського обліку, які послідовно переходять на новий ступінь із вдосконаленням концептуальних основ.

Перший етап, з невизначеним початком періодизації і завершенням її до кінця XIX століття, характеризується виокремленням із традиційного бухгалтерського – обліку витрат, або виробничого обліку, який на підставі розробки методів нормування праці (система Ф. Тейлора) мав спрямування на застосування системи калькулювання стандартних витрат і оперативного аналізу відхилень. Однією із концепцій на даному етапі було посилення контрольної функції обліку і оперативності отримання даних для поточного управління.

Другий етап (30-ті – 70-ті роки XX століття) пов'язаний з розробкою системи калькулювання змінних витрат («директ-костинг») та обліку за центрами

відповідальності. В основі концепції була спрямованість отримання облікових даних для прийняття поточних управлінських рішень. Посилення інтересу до формування інформації для управлінського персоналу з метою вдосконалення управлінських систем і менеджменту, обумовило офіційне визнання управлінського обліку як науки. У 50-х роках управлінський облік став обов'язковим початковим курсом для менеджерів в університетах США і в країнах Західної Європи. У 1966 році Американська асоціація бухгалтерів визначає бухгалтерський облік як «процес ідентифікації, квантифікації і комунікації (передачі) економічної інформації, що дозволяє вирішувати незрозумілі господарські ситуації та приймати дієві управлінські рішення»[3]. У 1972 році асоціацією розроблено програму навчання з управлінського обліку з виданням диплому бухгалтера-аналітика. Прийнято вважати цей рік знаменним стосовно офіційного поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський.

Стрімкість розвитку теорій управлінського обліку в даний період обумовила його трактування як «облікової революції». До концептуальних основ додався розвиток функцій управлінського обліку: інформаційно-комунікаційної та інформаційно-прогностичної. Перша базувалась на розвитку управлінських відносин і делегуванні повноважень від власника – керівникові підприємства, від керівника підприємства – керівникам структурних підрозділів, безпосереднім виконавцям. Важливим тут є зворотній зв'язок інформаційних потоків, без якого будь яке обліково-інформаційне забезпечення втрачає суть і призначення. Передумовою другої була потреба у якнайшвидшому виявленні ризикових ситуацій і обґрунтуванні їх уникнення. Отже, на другому етапі розвитку управлінський облік був орієнтований на управління виробництвом.

Третій етап розпочався у середині 70-х років і триває до сьогодні. Виділення цього етапу обумовлено переорієнтацією управлінського обліку на запити стратегічного управління в умовах глобалізації економіки і відповідних змін у технологіях і системах управління. Характерним для цього етапу розвитку є наукове спрямування розвитку управлінського обліку. Методологія управлінського обліку формується і затверджується Міжнародною федерацією бухгалтерів, яка визначила головну ціль управлінського обліку: інформаційне забезпечення компаній у досягненні своїх стратегічних цілей. Сучасні концептуальні основи управлінського обліку також базуються на виконанні головної цілі і викладені в публікації Міжнародної федерації бухгалтерів «Концепції управлінського обліку». Рекомендовано чотири категорії концепцій:

- пов'язані з визначенням функцій управлінського обліку;
- спрямовані на визначення і подання інформації про результати (концепція управлінської звітності);
- спрямовані на управлінські процеси і технології (за сферами відповідальності);
- спрямовані на розвиток функцій і вдосконалення методології управлінського обліку (саморозвиток і безперервне вдосконалення).

У вітчизняній науковій економічній літературі термін «управлінський облік» виник із появою публікацій, які висвітлювали досвід зарубіжних країн та з появою перекладених праць зарубіжних авторів, які стосувалися управлінського обліку. У 90-х роках були захищені перші дисертації з управлінського обліку, у яких досліджувались питання його суті, методики, організації та етапів впровадження на вітчизняних підприємствах різних галузей. Акцентувалась увага на управлінському обліку

витрат та калькулюванні собівартості. З цього приводу вчені розділились на дві групи: 1) які пропагували неминучість поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський; 2) які відстоювали позицію єдиного бухгалтерського обліку, і заміну виробничого калькуляційного обліку на так званий управлінський вважали штучним і надуманим.

Практична бухгалтерія України 90-х років взагалі не реагувала на теорії управлінського і фінансового обліку, оскільки була спрямована на задоволення вимог податкового законодавства, яке часто змінювалось і вимагало значних зусиль і часу від облікового персоналу підприємств. Процеси приватизації того часу сприяли безладу в бухгалтерських документах і звітах, що супроводжувалось зловживаннями і безвідповідальністю при розподілі власності. У кінці 90-х років та на початку нового століття, коли приватизований капітал закріпився за певними власниками, виникла потреба у належній системі обліку. А переведення з 2000-го року системи обліку на міжнародні стандарти і прийняття Закону про бухгалтерський облік однозначно закріпили на правовому рівні поділ бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський (внутрішньогосподарський). Захищена в 2002-у році докторська дисертація Нападівської Л. В. внесла значний науковий вклад у розвиток управлінського обліку в Україні, обґрунтувавши не лише його право на існування, але й довівши його пріоритети серед інших інформаційних систем в якості активного інструменту оптимізації виробничого процесу.

Не маючи належної методологічної основи і досвіду впровадження управлінського обліку на вітчизняних підприємствах, довелося використовувати зарубіжні надбання, висвітлені у працях К. Друрі, Б. Нідлза, Ч. Хорнгрена та інших. Молодий економічний персонал вітчизняних підприємств без особливих турбот впроваджував систему бюджетування, контролю і аналізу. Персонал із досвідом роботи за часів колишньої радянської системи застосовував відомий їм госпрозрахунок і нормативний облік. Загалом, обидва варіанти були прийнятними за відсутності інших, науково обґрунтованих і адаптованих до умов перехідного періоду, в якому перебуває наша економіка.

Очевидними є проблеми наукових досліджень. Які стосуються розвитку управлінського обліку і вдосконалення його методології, адаптованої до вітчизняної економіки і методів управління. Науковцям даного спрямування доцільно зосередитись на цілях управлінського обліку: 1) поточна ціль: забезпечення обліково-аналітичною інформацією процесів управління капіталом (власністю), активами, дебіторською і кредиторською заборгованістю, витратами, доходами, ризиками; 2) оперативна ціль: інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень; 3) стратегічна ціль: інформаційне забезпечення виконання підприємством заходів стосовно екологічної безпеки і соціально-економічного розвитку суспільства.

Слід виділити тенденцію спрямування управлінського обліку на інформаційне забезпечення управління трансакціями, що потребує наукових досліджень, обґрунтувань і розробки методики застосування.

Трансакційні витрати на сучасному етапі розвитку економіки України є найбільш невизначеними з точки зору теорії і практики. Тому потреба теоретичного осмислення та практичного розроблення даної категорії як об'єкта управління і обліку очевидна. Саме поняття трансакційні витрати було введено в економічну теорію у 1937 р. як витрати використання цінового механізму. Зв'язок між трансакційними витратами та майновими правами підсумовано в теоремі Коуза: «За відсутності

ринкового розподілу ресурсів і розподілу прав власності трансакційні витрати є нульовими» [6; 7].

В Україні проблема сутності і економічної природи трансакційних витрат досліджувалась С. І. Архієреєвим (з точки зору економічної теорії)[1], Козаченко Г. В. і Макухіним Г. А. (з точки зору економіки і організації)[5]. На потребу наукових досліджень у напрямку управлінського обліку трансакційних витрат неодноразово в своїх наукових доповідях наголошував Кірейцев Г. Г., акцентуючи увагу на визначенні сутності і класифікаційних ознаках як основи концепції їх обліку, контролю і аналізу в управлінні підприємством в умовах глобалізації [3; 4]. Окреслене коло питань є актуальним і в умовах глобалізації економіки має пріоритетне значення саме в системі управлінського обліку.

У традиційному бухгалтерському обліку трансакційні витрати не виділені окремою групою витрат і здебільшого відображаються в складі адміністративних або витрат на збут. Це негативно впливає на процес прийняття управлінських рішень щодо трансакційних витрат і управління ними. На наш погляд, завдання з виокремлення і узагальнення інформації щодо трансакційних витрат має виконувати управлінський облік через систему бюджетування, контролю за їх величиною і доцільністю та оперативного управлінського аналізу.

Трансакційні витрати мають інформаційний характер і виникають внаслідок подолання економічними суб'єктами непрозорості інформаційного простору. Відповідно, розмір трансакційних витрат залежить від ступеня прозорості інформаційного середовища і визначається з одного боку, змінами у структурах, які обумовлені об'єктивними законами та принципами їх розвитку, а з іншого – намірами економічних суб'єктів щодо своєї участі в цих структурах і бажаного ступеня трансакційної активності. Головним принципом оптимізації індивідуальної трансакційної активності суб'єкта є намагання мінімізувати сумарні трансакційні витрати.

Узагальнюючи різні підходи до класифікації трансакційних витрат, можна виділити два їх види: що виникають на передконтрактній стадії (ex ante) і післяконтрактній (ex post), кожний з яких по-своєму відбиває проблеми обміну і є особливим об'єктом обліку і управління, з якими зіштовхуються економічні агенти в умовах глобального ринку.

Доповненням сучасних концепцій управлінського обліку має стати орієнтація на управління трансакціями. Концептуальна модель, орієнтована на управління трансакціями, передбачатиме: 1) використання облікової інформації у двох напрямках – до центрів відповідальності і до центру регулятивних схем структур господарського і державного управління; 2) визнання двох основоположних концепцій вартості – трудової теорії вартості та маржиналізму (граничної корисності благ); 3) розробку методології обліку трансакційних витрат, обумовлених дефіцитом інформації, невизначеністю та ризиками; 4) класифікацію трансакційних витрат з точки зору обмежених ресурсів (економічна) і власних інтересів (опортуністична); 5) контроль (COSO) і оцінку ефективності здійснення трансакцій.

Впровадження запропонованої концепції сприятиме забезпеченню зацікавлених користувачів інформацією про трансакційні витрати, які здійснюють підприємства у процесі посилення економічної глобалізації; проведення системного аналізу їх характеру, структури та динаміки з метою посилення управління ними.

Загалом, існування і дієвість управлінського обліку доведена часом. Але на сьогодні змінились пріоритети,

оскільки практика випереджає теоретичні надбання вітчизняних науковців у цій сфері досліджень. Межі практичного управлінського обліку розширились і потребують вдосконалення методології та формування нових концептуальних підходів. Світова фінансова криза, глобалізація економіки і відповідна спрямованість фінансового обліку на «глобального гравця», метою якого є максимізація прибутку за рахунок інших, що супроводжується звичайним переливом капіталів в умовах обмежених ресурсів і невизначеності, сприяли розвитку і впровадженню управлінського обліку на підприємствах України. Розглянуті у статті концепції управлінського обліку в контексті його еволюційного розвитку не є завершеним науковим дослідженням. Проблема управлінського обліку трансакційних витрат потребує особливих концептуальних підходів, виходячи із складності економічного тлумачення пов'язаних з трансакціями категорій, їх класифікації і оцінки. Але вирішення поставлених задач сприятиме посиленню ролі управлінського обліку в системі сучасного менеджменту.

Список літератури

1. Архиевеев, С. И. Трансакционные издержки и неравенство в условиях рыночной трансформации [Текст] : монография / С. И. Архиевеев. – Харьков : Бизнес Информ, 2000. – 288 с.
2. Іванова, Н. Ю. Трансакційні витрати як показник здоров'я економіки [Текст] / Н. Ю. Іванова, Т. К. Кузнецова // Труды Одесского политехнического университета: Научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. – Одесса: ОГПУ, 2002.– Вып. 1 (17). – С. 252-257.
3. Кірейцев, Г. Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета [Текст] / Г. Г. Кірейцев // Научный доклад. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир : ЖГТУ, 2008. – 76 с.
4. Кірейцев, Г. Г. Методологічні засади формування та розвитку національної системи бухгалтерського обліку в Україні [Текст] / Г. Г. Кірейцев // Вісник ЖДТУ. - № 2 (24).
5. Управління затратами підприємства [Текст] : монографія / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, Л. Ю. Хлап'юнов, Г. А. Макухін. – Київ : Лібра, 2007. – 320 с.
6. Коуз, Р. Природа фирмы [Текст] / Р. Коуз. Фирма, рынок и право ; пер. с англ. — М. : Дело ЛТД, 1993. — С. 33 — 53.
7. Jones, G. R. Transaction Costs Analysis of Strategy-Structure Choice [Text] / G. R. Jones, C. W. Hill // Strategic Management Journal. - Vol. 9.

РЕЗЮМЕ

Садовская Ирина

Концепции управленческого учета в процессе его эволюционного развития

Рассмотрены различные подходы к формированию концепций управленческого учета в процессе его эволюционного развития. Определены проблемы концептуальных подходов отражения в учете и информационного обобщения трансакционных затрат с целью эффективного управления ими в условиях глобализации экономики.

RESUME

Sadovs'ka Iryna

Conceptions of administrative account in the process of its evolutionary development

The different approaches to the forming of conceptions of administrative account in the process of its evolutionary development are considered.

СУТНІСТЬ ВИТРАТ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто сутність витрат, поетапний розвиток їх обліку. Досліджено та проаналізовано трактування поняття витрат різними науковцями на кожному з етапів історичного розвитку.

Ключові слова: витрати, історичні етапи, теорія витрат, економічні витрати, управління витратами.

У процесі формування ринкової економіки України та впровадження ринкових засад господарювання облік витрат набуває стратегічного значення, адже саме шляхом їх детального аналізу і належної організації обліку можна забезпечити високий рівень економічного управління підприємством, а також, через зіставлення з доходами, достовірно оцінити результати діяльності підприємства з подальшим виявленням внутрішніх резервів їх поліпшення.

Наукові дослідження будь-яких процесів та явищ варто розпочинати із вивчення історії їх виникнення. Заради отримання нових знань науковці все частіше звертаються до важливих подій минулого, тому що рівень дослідження історії свідчить про ступінь розвитку науки. Історія бухгалтерського обліку витрат пробуджує інтерес до його вивчення, поглиблює знання, дає можливість краще зрозуміти сучасні тенденції розвитку.

Історичний аспект еволюції витрат як облікової категорії широко висвітлюється в обліково-економічній та навчально-методичній літературі. Серед вчених, які досліджували ці питання, можна назвати: Ф. Ф. Бутинця, М. С. Пушкаря, З. В. Задорожного, Н. С. Андрущенко, О. В. Олійника, В. О. Іваненко, Я. В. Соколова, В. С. Совінського, Г. І. Ляхович.

Незважаючи на те, що дослідженню витрат присвячена значна увага, проте, у більшості випадків здійснюються наукові розробки, присвячені термінології і методиці обліку, а питання щодо історичного аспекту вивчення змісту поняття «витрати» потребують додаткового розгляду.

Метою нашої статті є дослідження обліку витрат як історичної категорії, проведення аналізу підходів до вивчення поняття, розкриття їх значення на різних

етапах розвитку суспільства.

Еволюція знань про витрати має багатовікову історію. У різні історичні періоди, починаючи з давніх-давен і закінчуючи сьогоднішнім, вивченню сутності витрат віддавали належне.

Узагальнюючи інформацію щодо історії обліку витрат, можна виділити п'ять етапів розвитку знань про витрати (рис. 1).

I етап. Необхідність у відстеженні, обліку і контролі витрат, спричинена господарськими потребами, виникла ще в Стародавньому світі.

У Давньому Єгипті (2500 р. до н. е.) використовувались кошториси і контроль за їх виконанням, нормуванням, складались щоденні письмові звіти про витрати. У Вавилоні (2200-2150 рр. до н.е.) використовувались зведені наряди на виконання робіт, розподіл витрат на заробітну плату за видами робіт та категоріями робітників, здійснювалось планування (нормування) та контроль витрат на оплату праці. Тривалий час використовувались описи, списки, реєстри, іменні списки видачі продуктів як переліки об'єктів витрат. У документах фіксували використання сировини, витрати робочого часу у людино-днях, вихід продукції. Облікові одиниці були різноманітними. Наприклад, виготовлену цеглу обліковували в одиницях об'єму і поштучно. У суднобудуванні мірою вважали місткість судна, у металообробці – масу виробу.

В XV ст. до н. е. в Єгипті почало застосовуватись державне рахівництво – ведення облікових книг і складання звітності за державними доходами та видатками [1, с.4].

II етап. У Греції (III ст. до н.е.) були започатковані

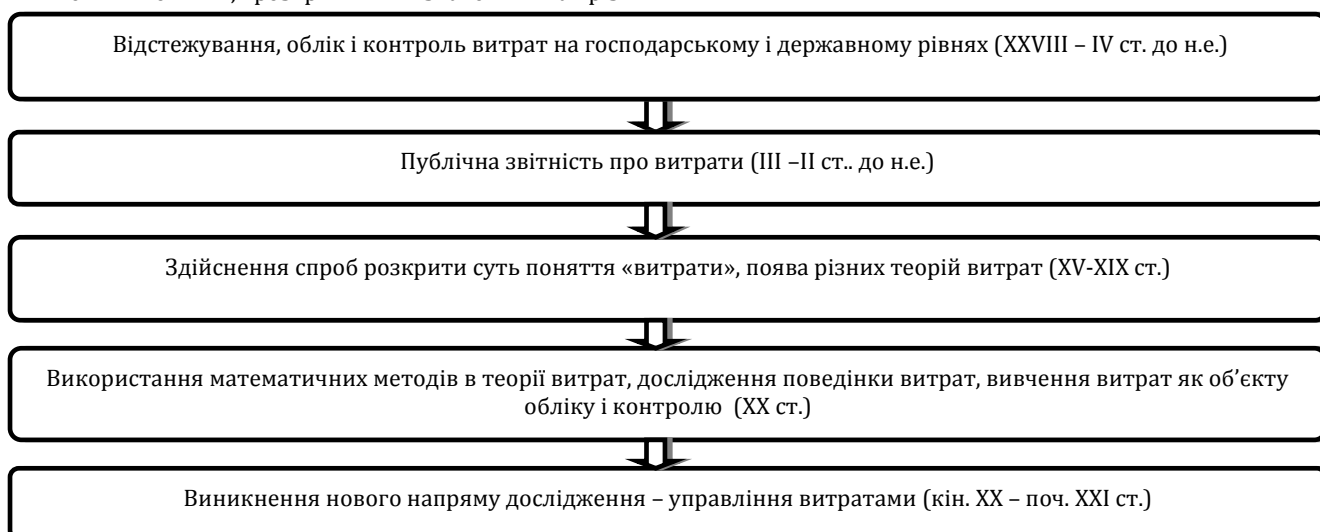

Рис. 1. Етапи розвитку знань про витрати [розробка автора]

основи складання сучасної фінансової звітності, яка ґрунтується на паралельному відображенні доходів і витрат від різних видів діяльності. Поточний облік проводили у вигляді хронологічного запису. З метою ж звітності за хронологічним реєстром робили рекапітуляцію (систематичне рознесення всіх хронологічних записів), яка привела до появи нового методу – рахунку. На даному етапі також відбувалось нормування витрат і доходів.

В Афінах працювали спеціальні чиновники і контролери, обов'язком яких було ведення обліку та складання звітів про доходи і видатки держави.

Аналізуючи дані історичні факти, можна зазначити: незважаючи на те, що в обліку витрат було здійснено певні досягнення, все ж таки існувало багато нерозкритих облікових таємниць, адже не було рахунків витрат, не склалися оборотні відомості, дані балансу не узагальнювалися [2, с. 454].

Отже, можемо стверджувати, що на перших двох етапах розвитку чіткого визначення категорії витрат не існувало. Витратами вважалися ресурси, які використовувалися у процесі господарської діяльності (праця, матеріали) і слугували об'єктом обліку на державному рівні.

3 етап. У світовій економічній науці виникають дві основні теорії, у центрі уваги яких перебуває показник витрат. До них належить трудова теорія вартості та теорія граничної корисності. Всі інші теорії є певного виду модифікаціями кожної із них.

Засновникам трудової теорії вартості вважають В. Петті та П. Буагільбера. До проблеми визначення вартості Петті підійшов із позиції пропорційного обміну, що визначається витратами праці на виробництво товарів і залежить від її продуктивності в різних галузях.

Подальший розвиток трудової теорії вартості спостерігається у працях А.Сміта, який сформулював три концепції, відповідно до яких вартість визначається, як витрачена на виробництво товару праця; праця, що купується, тобто кількість чужої праці, яку товаровиробник може отримати в обмін на власну працю; сума доходів (рис. 2).

Класики політичної економії під витратами підприємства розуміли сукупність спожитих у процесі виробництва засобів виробництва та необхідної праці робочої сили, які визначають, скільки коштує підприємству виробництво і реалізація товару (продукту).

Трудова теорія вартості своє продовження знайшла у трактуваннях К. Маркса, згідно з якими розрізнялися суспільні витрати та витрати окремого товаровиробника. Перші вимірювались витратами живої та уречевленої праці й становили вартість товару. Витрати окремого товаровиробника – це витрати використаних для виготовлення товару засобів виробництва та витрати на оплату праці працівників, зайнятих його виготовленням. Від суспільних витрат (вартості) вони відрізняються на величину додаткового продукту. Окрім витрат на виробництво товару, К. Маркс аналізував витрати,

пов'язані з реалізацією товару (витрати обігу), що складаються з чистих (торгівля, реклама) та додаткових затрат (витрати на сортування, зберігання, транспортування). К. Маркс виходив з того, що вартість товару утворюють витрати виробництва і ті витрати обігу, котрі фактично є продовженням процесу виробництва у сфері обігу, тобто додаткові витрати.

Теорія граничної корисності (суб'єктивно-психологічна теорія вартості) є другим підходом до розуміння вартості і витрат виробництва. Її представники (К. Менгер, В. Джемсонс, Л. Вальрас, Е. Бем-Баверк, Ф. Візер, В. Парето) вважали неприйнятним зведення вартості до витрат праці або трьох факторів виробництва. На їх думку, вартість визначається ступенем корисності результату, зокрема, на думку Е. Бем-Баверка «... цінність речі вимірюється величиною граничної корисності цієї речі». Дана теорія ігнорує виробництво товарів та значення витрат виробництва.

Неокласична теорія вартості А. Маршалла та П. Самуельсона свідчить про те, що теорії граничної корисності і трудової вартості є окремими складовими єдиного цілого.

Під витратами виробництва А. Маршалл розумів витрати таких чинників виробництва, як земля, праця, капітал і організаторські здібності.

Із наведеного вище можна зробити висновок про те, що спільною рисою для теорій трудової вартості і граничної корисності є трактування виробничого процесу як взаємодії трьох основних його факторів, і, як наслідок, складу витрат, що виникають в його процесі.

Великого значення корисності надає у своїй теорії вартості Н. В. Сеніор. Він вважає її першим чинником вартості, другим чинником є рівень доступності блага, що визначається витратами виробництва. Витрати виробництва, на думку Сеніора, включають два елементи – працю та капітал, і є першим кроком до кількісного прояву вартості у процесі обміну, хоча недостатність і корисність блага суттєво впливають на його оцінку. Сеніор стверджує, що витрати виробництва є лише регулятором цін, а остаточне їх визначення залежить від попиту та пропозиції [2, с. 456].

Проаналізувавши трудову теорію вартості та теорію граничної корисності, а також теорії, що є їх інтерпретаціями, можна зробити висновок про те, що жодна з теорій не є абсолютною, і водночас кожна з них містить раціональні засади та елементи. Під витратами на даному етапі розуміють витрачену на виробництво товарів працю, вкладений капітал та землю, яка використовується в процесі виробництва.

4 етап. Даний етап характеризується використанням математичних методів у теорії витрат. На початку 20 ст. неокласики сформували виробничу функцію, основна ідея якої полягала у визнанні того, що економіка функціонує за принципом порівняння витрат та результатів. Є. Є. Слуцький за допомогою математичного апарату показав взаємодію теорії витрат виробництва і теорії попиту та пропозиції.

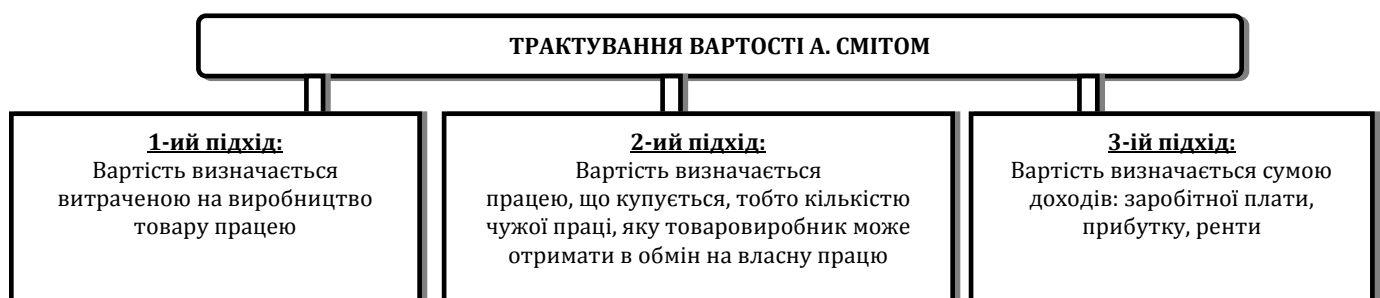

Рис. 2. Концепції вартості А.Сміта [8, с. 30]

Німецькі бухгалтери наполягали на тому, що основне завдання бухгалтерії – розрахунок собівартості. Їм належить заслуга стосовно поділу витрат на постійні та змінні. Вартими уваги є погляди німецького науковця Е. Шмаленбаха (1873-1955), котрий зазначав, що актив – це витрати, що не стали доходами, а пасив – доходи, що не стали витратами. Він вважав, що для визначення фінансового результату необхідно зосередити увагу на русі грошових витрат і доходів, які в свою чергу повинні включати матеріальні витрати і доходи.

Представники англійської школи висунули ряд ідей щодо обліку витрат, які стали основою систем „стандарт-кост” і „директ-кост”.

Російські науковці основну увагу приділяли проблемам обліку виробничих витрат і калькулюванню собівартості продукції, а також розвивали ідеї нормативного обліку витрат.

Отже, на даному етапі витрати розглядаються як комплекс матеріальних та грошових ресурсів для здійснення господарської діяльності підприємства і є основою для здійснення калькулювання собівартості продукції.

5 *etam.* У сучасній економічній літературі існують різні трактування поняття витрати. Розбіжності виникають у зв'язку з різними підходами до цієї категорії. В одних літературних джерелах «витрати» розглядаються з позицій придбання засобів виробництва, в інших – з позицій використання у процесі виробництва.

Лаконічне і неординарне їх визначення подав Д. Мідлтон. На його думку витрати – це те, що потрібно віддати, щоб одержати бажане [5, с. 177].

Ч. Г. Хорнгрен і Дж. Форстер витратами вважають спожиті ресурси або гроші, які необхідно заплатити за товар і послуги [7, с. 21].

Подібної точки зору щодо визначення витрат дотримуються Р. Ентоні і Дж. Ріс: «витрати – це представлена у грошовому виразі величина ресурсів, які використовуються з певною метою» [3, с. 11].

На думку проф. З. Задорожного, зарубіжні вчені-економісти трактують поняття «витрати» значно ширше, ніж те, яке використовувалося на пострадянському просторі та зокрема в Україні до набуття чинності національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) [4, с. 17]. Так, відповідно до П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», витратами періоду вважаються зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які зумовлюють зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Сучасна економічна теорія, представниками якої є Л. Брю, Едвін Дж. Долан і Дейвід Е. Ліндсей, значно поглибила і конкретизувала аналіз витрат виробництва. При з'ясуванні сутності витрат виробництва вони виходять з обмеженості ресурсів і можливості їх альтернативного використання. Під витратами виробництва розуміють економічні витрати, які включають усі платежі власникам ресурсів.

На думку даних науковців економічні витрати складаються з двох частин: явних і неявних. Явні витрати (розрахункові, зовнішні) – це платежі за ресурси, що не належать власникам фірми (паливо, сировина, електроенергія тощо); неявні (внутрішні) – платежі за використання ресурсів, що є власністю виробника і не оплачуються (грошові платежі, які б могла отримати фірма при найвигіднішому самостійному використанні даного ресурсу). Із бухгалтерської точки зору, витрати – це тільки конкретні витрати ресурсів, тобто зовнішні або явні витрати [4, с. 13].

Отже, розглянувши основні аспекти історичного розвитку системи обліку витрат, можна визначити, що вона має п'ять етапів: відстежування, облік і контроль витрат на господарському і державному рівнях (XXVIII – IV) ст. до н.е.); публічна звітність про витрати (III – II ст. до н.е.); визначення сутності поняття «витрати», поява різних теорій витрат (XV-XIX ст.); використання математичних методів у теорії витрат, дослідження поведінки витрат, вивчення витрат як об'єкта обліку і контролю (XX ст.); управління витратами. Основними відмінностями на кожному з етапів були завдання, принципи та призначення облікової інформації про витрати.

Існує дві основні теорії, у центрі уваги яких перебуває показник витрат: трудова теорія вартості та теорія граничної корисності. Всі інші теорії є певного виду модифікаціями кожної із них. Однак, жодна з теорій витрат не є абсолютною, і, водночас, кожна з них містить раціональні засади та елементи.

Аналіз історії розвитку витрат дозволяє краще зрозуміти їх сутність, а також використати досвід минулих поколінь для вирішення сучасних проблем та підготовки рекомендацій з удосконалення певних аспектів бухгалтерського обліку доходів та витрат у майбутньому.

Дослідивши різні трактування витрат впродовж їхнього історичного розвитку, можна сформулювати висновок, що витрати – це економічна категорія, яка відображає в грошовій формі поточні витрати трудових, матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і. Ці поточні витрати обліковуються та плануються як собівартість продукції, Вони є об'єктом управління та показником ефективності діяльності господарюючих суб'єктів.

Список літератури

1. Андрущенко, Н. С. Суть і значення витрат: історичний аспект [Текст] / Н. С. Андрущенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 5. – С. 3-7.
2. Бухгалтерський облік: історичний аспект. Результати дисертаційних досліджень Житомирської наукової бухгалтерської школи [Текст] : монографія. - Житомир : ЖДТУ, 2006. – 620 с.
3. Ентони, Р. Учет: ситуации и образцы [Текст] / Р. Ентони, Дж. Ріс. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 560 с.
4. Задорожний З. В. Внутрішньогосподарський облік в будівництві : методологія та організація [Текст] : дис. доктора екон. наук : 08.00.09 / З. В. Задорожний. – Тернопіль, 2007.
5. Мідлтон, Д. Бухгалтерський облік і прийняття управлінських рішень [Текст] / Д. Мідлтон. – М. : Аудит, 1977. – 401 с.
6. Скригун, Н. Економічна сутність категорії витрат виробництва [Текст] / Н. Скригун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - №4. – С. 11-16.
7. Хорнгрен, Ч. Г. Бухгалтерський учет: управленческий аспект [Текст] / Ч. Г. Хорнгрен, Фостер Дж. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 415 с.
8. Чухліб, А. П. Сутність і природа витрат на виробництво [Текст] / А. П. Чухліб // Фінанси України. – 2007. - №9. – С. 30-31.

РЕЗЮМЕ

Сорока Светлана

Сущность расходов: исторический аспект

В статье рассмотрено поэтапное развитие сущности расходов, их учета. Исследованы и проанализирована трактовка понятия расходов разными учеными-экономистами на каждом из этапов исторического развития.

RESUME

Soroka Svitlana

Essence of charges: historical aspect

Stage-by-stage development of essence of charges, their account are considered in the article. The concept of charges is analysed.

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА КОНЦЕПЦІЙ ЗБЕРЕЖЕННЯ КАПІТАЛУ

У статті висвітлено сутність концепцій збереження капіталу: фінансової та фізичної, здійснено їх порівняння, виділено позитивні та негативні сторони кожної з них. Розглянута справедлива вартість, як різновид поточної вартості, та підходи до її визначення.

Ключові слова: концепція збереження капіталу, оцінка, історична собівартість, поточна вартість, справедлива вартість.

Прийняття і введення в дію Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» призвело до використання в обліку сільськогосподарського виробництва фізичної концепції збереження капіталу, що передбачає застосування поточної вартості.

В Україні обрана фінансова концепція збереження капіталу, що підтверджує Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [6], який визначає, що пріоритетною є оцінка активів за їх історичною (фактичною) собівартістю. Використання поточної вартості для обліку окремих об'єктів регламентовано деякими П(С)БО. Але є виключення. Так, П(С)БО 30 «Біологічні активи» [4] є прикладом фізичної концепції збереження капіталу, оскільки як базова оцінка в даному стандарті є поточна вартість та її різновиди (ринкова, справедлива). Згідно з даним стандартом, сільськогосподарська продукція при її визнанні оцінюється за справедливою вартістю. Тобто сільськогосподарська продукція при її оприбуткуванні буде оцінюватись не за собівартістю, як це було до прийняття в дію П(С)БО 30, а за ціною реалізації. Справедлива вартість – це один з різновидів поточної вартості, що визначає застосування в Україні фізичної концепції збереження капіталу. Тому актуальною проблемою залишається застосування поточної вартості в умовах України, для чого необхідно з'ясувати сутність концепцій збереження капіталу.

Метою статті є порівняння концепцій збереження

капіталу, визначення позитивних та негативних сторін кожної з них.

Економічний словник С. В. Мочерного так трактує поняття оцінки як механізму визначення цінності, вартості і ціни, а також думка спеціалістів про них [2, с. 50].

Бухгалтерський облік відображає велику кількість різних об'єктів – засобів, джерел їх формування, господарських процесів, для узагальнення яких вимагається єдиний вимірник – оцінка. Оцінка – це спосіб грошового вимірювання засобів і процесів. Грошова оцінка є необхідною передумовою для відображення господарських операцій в обліку.

С. Ф. Голова та В. М. Костюченко, для визначення балансової вартості активів використовують методи оцінки, що наведені в таблиці 1 [1, с. 14-18].

В своїх дослідженнях автори розмежовують види оцінок активів та зобов'язань. Для визначення балансової оцінки зобов'язань, відповідно до вимог МСБО, виділено види оцінок, які представлені в таблиці 2.

Власний капітал визнається у фінансовій звітності одночасно з визнанням активів чи зобов'язань, які призводять до його зміни. Тому спосіб оцінки власного капіталу визначається оцінкою відповідних активів і зобов'язань.

Ловінська Л. зазначає, що «...в основі оцінки об'єктів бухгалтерського обліку в сучасних умовах є обрання концепції збереження фізичного чи фінансового

Таблиця 1. Види оцінки активів відповідно до МСБО

№ п/п	Види оцінок активів за МСБО	Визначення оцінок активів
1.	Історична (фактична) собівартість (Historical cost)	Сума грошових коштів, їх еквівалентів або інших форм компенсації, наданих на момент отримання активу
2.	Поточна (відновлювана) собівартість (Current or replacement cost)	Сума грошових коштів, їх еквівалентів або інших форм компенсації, яку потрібно було б витратити для придбання (створення) такого самого або аналогічного активу на поточний момент (дату балансу)
3.	Чиста вартість реалізації (Net Realizable Value)	Ціна реалізації активу в умовах звичайної господарської діяльності за вирахуванням витрат на завершення його виробництва і збут
4.	Ринкова вартість активу (Market Value)	Чиста вартість його придбання або реалізації на активному ринку
5.	Сума очікуваного відшкодування (Recoverable amount)	Сума, яку підприємство сподівається отримати в результаті майбутнього використання активу, включаючи його ліквідаційну вартість
6.	Теперішня вартість активу (Present Value)	Теперішня (дисконтована) вартість майбутніх грошових надходжень, які очікуються від використання активу в умовах звичайної господарської діяльності
7.	Справедлива вартість активу (Fair Value)	Сума, за якою актив може бути обмінаний в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами

Таблиця складена автором на основі джерела [1, с. 14 - 18].

капіталу» [3, с. 53].

Розглянемо сутність концепції збереження капіталу. Концепція капіталу поділяється на:

- фінансову – капітал є синонімом чистих активів або власного капіталу підприємства. За основу оцінки статей звітності береться фактична вартість, що склалася в результаті попередніх господарських операцій, тобто історична собівартість.
- фізичну – капітал є виробничою потужністю підприємства. Основою оцінки об'єктів обліку є поточна собівартість.

Якщо порівняти обидві концепції збереження капіталу, то знайдуться «плюси» та «мінуси» у кожній з них (таблиця 3).

Термін «справедлива вартість» в Україні пов'язаний з прийняттям П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств». Так, згідно п. 4 П(С)БО 19 справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання у результаті операції між обізнаними, зацікавленими і незалежними сторонами [5].

Л. Ловінська стверджує, що поняття справедливої вартості є ширшим, ніж поняття ринкової вартості. Воно використовується у фінансових звітах для визначення як ринкової, так і неринкових видів вартості. Якщо ринкову вартість активу визначити неможливо, його вартість обчислюють за допомогою баз оцінки, відмінних від ринкової вартості [3, с. 154].

Відповідно до Міжнародних стандартів оцінки, до підходів щодо визначення справедливої вартості, що базується на ринкових оцінках, належать: витратний, дохідний (метод прямої капіталізації доходу та метод непрямої капіталізації доходу (дисконтування), порівняння продажів (аналогів). Якщо неможливо визначити справедливу вартість активів за допомогою ринкових оцінок (а це стосується таких об'єктів оцінки, як майно з обмеженим ринком, спеціалізовані об'єкти майна,

діюче підприємство), то застосовують експертну оцінку, яка здійснюється професійними оцінювачами. Міжнародні стандарти оцінки до оцінок, що ґрунтуються на неринкових базах, відносять: вартість у використанні; інвестиційну вартість (цінність); вартість підприємства, що діє; страхову вартість; вартість для цілей оподаткування (вартість оподаткування); вартість утилізації; ліквідаційну вартість (вартість у разі вимушеного продажу); спеціальну вартість; вартість іпотечного кредитування (рис. 1).

Базова оцінка об'єктів бухгалтерського обліку визначається концепцією збереження капіталу – фінансовою чи фізичною. Фінансова концепція збереження капіталу передбачає застосування фактичної вартості, а фізична концепція – поточної собівартості. Застосування в умовах України справедливої вартості створює багато труднощів щодо відображення біологічних активів та сільськогосподарської продукції в бухгалтерському обліку, що пов'язано з складністю у визначенні справедливої вартості у зв'язку з відсутністю інформаційного забезпечення, розробкою якого має займатися держава і на централізованому рівні доводити до сільськогосподарських товаровиробників.

Список літератури

1. Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами : приклади та коментарі [Текст] : практ. посіб. / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с.
2. Економічний енциклопедичний словник [Текст] : у 2 т. / [ред. С. В. Мочерний]. – Львів : Світ, 2006, Т 2. – 2006 - 568 с.
3. Ловінська, Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку [Текст] : монографія / Л. Г. Ловінська. – К. : КНЕУ, 2006. – 256 с.
4. Біологічні активи [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30, затв. наказом М-ва фінансів України від 18 листоп. 2005 р № 790 // Все про бухгалтерський облік. – 2009. - № 15. – С. 66-69.
5. Об'єднання підприємств [Текст] : положення (стандарт)

Таблиця 2. Оцінка зобов'язань відповідно до МСБО

№ п/п	Види оцінок зобов'язань за МСБО	Визначення оцінок зобов'язань
1.	Історична собівартість зобов'язання	Сума надходжень, отриманих в обмін на нього або суму грошових коштів чи їх еквівалентів, які підлягають сплаті для погашення зобов'язань у процесі звичайної господарської діяльності
2.	Поточна собівартість зобов'язання	Сума недисконтованих грошових коштів чи їх еквівалентів, які були б потрібні для погашення зобов'язання на поточний момент (дату балансу)
3.	Вартість розрахунку (платежу)	Сума недисконтованих грошових коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені для погашення зобов'язань у процесі звичайної господарської діяльності
4.	Теперішня вартість зобов'язання	Теперішня (дисконтована) вартість майбутніх чистих грошових платежів, що, як очікується, потрібні для погашення зобов'язання у процесі звичайної господарської діяльності
5.	Справедлива вартість зобов'язання	Сума, за якою може бути погашене зобов'язання в операції між обізнаними та незалежними сторонами

Таблиця складена автором на основі джерела [1, 14 - 18].

Таблиця 3. Порівняльна оцінка концепцій збереження капіталу

Фінансова концепція збереження капіталу	Фізична концепція збереження капіталу
Позитивні сторони	Позитивні сторони
- документальна обґрунтованість - точність - логічність і простота обчислення (калькуляція)	- не вимагає проведення переоцінок - забезпечує реальне відображення майнового стану підприємства
Негативні сторони	Негативні сторони
- історична собівартість не дозволяє врахувати зміни цін на немонетарні активи - необхідність проведення переоцінок - необ'єктивність фінансового результату	- метод дисконтування майбутніх надходжень занижує теперішню вартість

Таблиця складена автором на основі джерел [1; 3].

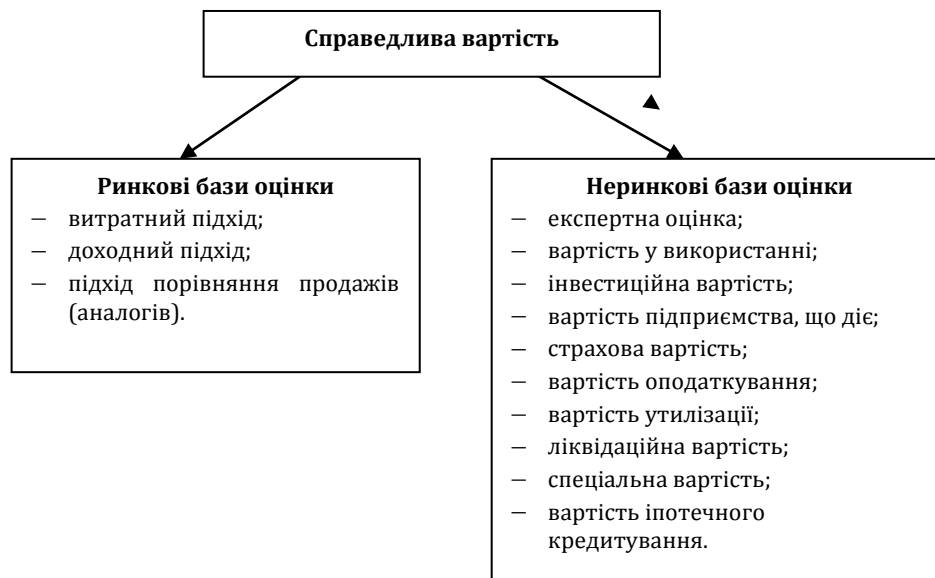

Рис. 1. Підходи до визначення справедливої вартості

Сформовано автором на основі джерела [3, с. 92 - 97].

бухгалтерського обліку 19, затв. наказом М-ва фінансів України від 7 лип.1999р. № 163 // Все про бухгалтерський облік. – 2009. - № 15. – С. 11 – 13.

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // ЗЗУ. Сер. 3. – 2001. - № 8. – С. 535.

РЕЗЮМЕ

Фабиянська Вікторія

Сравнительная оценка концепций сохранения капитала

В статье раскрыта сущность концепций сохранения капитала: финансовой и физической, проведено их сравнение, определены позитивные и негативные стороны каждой из них. Рассмотрена справедливая стоимость, как одна из видов текущей стоимости, а также подходы к ее определению.

RESUME

Fabiyans'ka Victoria

Comparative evaluation of concepts of capital

The essence of the financial and physical concept of capital saving is studied, their comparative analysis is carried out. Fair value as a variety of the current value and approaches to its determination is considered.

СОБІВАРТІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СПИРТОВОЇ ГАЛУЗІ

Розглянуто суть собівартості як економічної категорії, здійснено її класифікацію. Досліджено структуру і порядок формування собівартості продукції підприємств спиртової галузі.

Ключові слова: собівартість, структура собівартості, склад собівартості, витрати виробництва, методи калькулювання.

Основною метою діяльності будь-якого підприємства завжди повинно бути одержання максимальних результатів. Однак ситуація, що зараз склалася в державі, перед всіма суб'єктами господарювання, як першочергове завдання, висунула виживання на ринку. Особливо актуальною є ця проблема для підприємств спиртової галузі, оскільки із 76 спиртових заводів України працює лише третина. Така ситуація змушує керівництво спиртових заводів здійснювати заходи, спрямовані на зміцнення фінансового становища, планомірно і раціонально управляти витратами, що підвищує їх шанси вижити в умовах складного ринкового середовища. Враховуючи вищенаведене, дослідження економічної категорії «собівартість» та принципів її формування на спиртових заводах є актуальним.

Визначення принципів формування собівартості є предметом дискусії протягом декількох десятиріч. Вагомий внесок у розв'язання даної проблеми зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені - економісти: І. О. Белебега, О. С. Бородкін, Ф. Ф. Бутинець, М. А. Вахрушина, С. Ф. Голов, З. В. Задорожний, М. В. Кужельний, А. М. Кузьмінський, Л. В. Нападовська, В. Ф. Палій, М. С. Пушкар, Я. В. Соколов, В. В. Сопко, М. Г. Чумаченко та інші. Однак, у їхніх наукових працях не розглядаються специфічні моменти, зумовлені галузевими особливостями діяльності спиртових заводів.

Метою нашої статті є дослідження сучасного трактування категорії «собівартість» та розробка окремих практичних рекомендацій щодо удосконалення порядку формування останньої на спиртових заводах.

Перші дискусії серед вчених стосовно економічної категорії «собівартість» з'явилися тоді, коли всі витрати, пов'язані з виробництвом продукції, почали відображатися у вартісній формі. Виникла необхідність у підрахунку вартості виробленого продукту, а також вартісного відображення величини вигоди або збитку від його реалізації. Іншими словами, для підприємств собівартість виконує функцію мірила їх витрат і доходів. Правильно сформована собівартість продукції сприяє об'єктивному визначенню фінансового результату господарської діяльності.

Собівартість є синтетичним показником, який відображає рівень функціонування багатьох ключових ділянок підприємства, його структури, організації, а саме: розвитку техніки та її використання; організації виробництва і праці; організації управління підприємством; організації і використання трудових ресурсів та продуктивності праці. Вона взаємозв'язана з іншим синтетичним показником, що дає кінцеву оцінку діяльності підприємства і виражає мету цієї діяльності, –

прибутком, розмір якого безпосередньо залежить від рівня собівартості продукції. Тому підприємство постійно зацікавлене у зниженні собівартості продукції, оскільки це веде до зростання прибутку.

У працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів даються різні визначення категорії собівартості продукції. Зокрема, американці Велш Г. А. і Шорт Д. Г. зазначають, що собівартість визначається як сплачені гроші плюс поточна ціна всіх негрошових компенсацій [1, с. 148].

Проведений аналіз інших поглядів на сутність поняття «собівартість» дозволяє стверджувати, що під собівартістю слід розуміти суму всіх явних витрат, пов'язаних не тільки з простим відтворенням, а й з отриманням підприємницького доходу.

Досить часто в економічній літературі поняття «собівартість продукції» та «витрати виробництва» ототожнюються. На нашу думку, ці категорії пов'язані тим, що витрати служать основою для розрахунку собівартості, а сама собівартість є формою цільового спрямування витрат. Різниця між витратами виробництва та собівартістю полягає ще й у тому, що собівартість знаходить своє вираження лише в грошовій формі, а витрати виробництва можуть бути як у грошовій, так і у натуральній. Крім того, собівартість включає в себе деякі затрати, що є частиною доданого продукту.

Відмінність між цими поняттями, на думку А. С. Бакаєва, П. С. Безруких, Н. Д. Врублевського полягає ще й в тому, що час здійснення витрат виробництва не збігається з часом випуску продукції. Витрати виробництва відображають первинне споживання виробничих ресурсів, пов'язаних із використанням робочої сили, засобів праці і предметів праці, тоді як собівартість продукції відображає кінцевий результат виробничого процесу і включає всі витрати на випущену з виробництва продукцію та її продаж [2, с. 254].

Ми повністю погоджуємось з Т. П. Карповою, яка вважає, що собівартість як економічна категорія є одним з об'єктів обліку та одним із інструментів управління господарськими процесами на підприємстві і з точки зору своєї сутності та дієвості вимагає:

- комплексного відображення виробничих процесів у кількісному та вартісному вимірах для управління і визначення прибутку;
- вибору господарських процесів як об'єктів обліку і пов'язаних з ними витрат;
- обмеження суб'єкта рамками підприємства;
- системного використання елементів методу (планування, нормування, вимірювання, реєстрація,

оцінка, групування, аналіз, контроль) у відображенні виробничого процесу при нерозривному зв'язку з процесом зростання витрат;

- класифікації витрат відповідно до цілей управління ними для визначення собівартості продукції і отримання прибутку, прийняття рішень і планування, здійснення контролю і регулювання;
- формування внутрішньої звітності за рівнями управління виробничими процесами з використанням принципів, що застосовуються на підприємстві, з урахуванням трансформації показників внутрішньої звітності у показники зовнішньої звітності [3, с. 54].

Слід також відзначити, що підходи до формування собівартості в системах фінансового і управлінського обліку різні. В управлінському обліку собівартість формується для того, щоб керівник мав повну уяву про витрати. Тому в системі даного обліку можуть використовуватися різні методи розрахунку собівартості (залежно від того, яке управлінське завдання вирішується). У калькулюванні собівартості можуть брати участь навіть ті витрати, які у фінансовому обліку до неї не включаються. Інформація про витрати, зібрана для фінансового обліку, дозволяє визначати прибуток від реалізації продукції, робіт, послуг у цілому на підприємстві. Собівартість кожного виробу, певної роботи, послуги в цій обліковій системі або не показується зовсім, або розраховується як середня величина.

Проте для самого підприємства важливою є достовірна інформація про структуру собівартості, оскільки воно може впливати на неї, тобто управляти своїми витратами. Саме така інформація повинна формуватися в системі бухгалтерського управлінського обліку.

Для належного формування собівартості продукції недостатньо лише збирати суми витрат за елементами. Їх потрібно ще групувати по статтях. При цьому той самий елемент витрат з різних обставин може бути віднесений до різних статей і, відповідно, може бути записаний у дебет кількох витратних рахунків.

При обчисленні собівартості важливе значення має склад витрат, які її формують. Собівартість повинна включати лише витрати необхідної праці, тобто витрати, що забезпечують процес відтворення всіх факторів виробництва (предметів і засобів праці, робочої сили і природних ресурсів), і не включати витрат додаткової праці, що відшкодовуються за рахунок прибутку.

Значну роль у плануванні, обліку і калькулюванні собівартості продукції, а також в управлінні підприємством в цілому повинна відігравати структура

собівартості.

Під структурою собівартості розуміють частку різних елементів або статей витрат у загальній сумі витрат на виробництво і реалізацію продукції. Структура собівартості може визначатися на основі класифікації витрат за економічними елементами та статтями калькуляції.

Структура собівартості за статтями калькуляції дозволяє оцінювати питому вагу різних статей у собівартості продукції. Вона може змінюватися під впливом різних факторів, що залежать від умов функціонування підприємств. На співвідношення між різними елементами або статтями у загальній сумі витрат суттєво впливає відстань розміщення підприємств відносно джерел сировини, а також зміна рівня цін на предмети і засоби праці.

Аналіз структури собівартості продукції, розрахованої за калькуляційними статтями, дозволив виявити специфічні техніко-економічні особливості виробництва конкретних видів продукції, які обов'язково слід враховувати при визначенні їх впливу на величину окремих груп витрат. Вивчення впливу цих факторів при плануванні зниження собівартості передбачає встановлення зв'язку між змінами в технічному та організаційних рівнях виробництва і собівартістю продукції.

У таблиці 1 наведена структура собівартості спирту етилового ректифікованого на досліджуваних підприємствах за період 2005-2008 рр.

З таблиці видно, що продукція спиртової промисловості є матеріаломісткою й надалі спостерігається тенденція до її зростання. Водночас за період 2005-2008 рр. має місце незначне зменшення питомої ваги витрат на оплату праці та пов'язаних з нею відрахувань, а також амортизації. При цьому спостерігається зростання на спиртових заводах інших операційних витрат, причиною якого є перш за все зростання сум матеріальної допомоги працівникам заводу.

Залежно від мети і завдань підрахунку витрат, розрізняють наступні види собівартості продукції (рис. 1).

Окрім видів, варто зупинитися ще й на можливих формах визначення собівартості. Залежно від часу обчислення собівартості і часу її фактичного формування визначають попередню та звітну (фактичну) форми собівартості. Попередня собівартість розраховується перед початком виробництва, у той час як звітна собівартість формується після закінчення процесу виробництва і є віддзеркаленням в обліку всіх фактичних витрат виробництва.

Таблиця 1. Структура собівартості спирту етилового ректифікованого

Рік	Відсотків до загальних витрат					Витрати на одиницю виробленої продукції, грн./дал
	Матеріальні витрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація	Інші операційні витрати	
Залучанський спиртовий завод						
2005	69,4	11,5	4,8	6,0	8,4	29,04
2006	78,2	8,0	3,1	3,3	7,4	35,55
2007	79,8	8,4	3,2	2,0	6,6	43,70
2008	75,4	10,5	3,9	2,5	7,7	57,03
Козлівський спиртовий завод						
2005	68,7	11,3	4,3	4,1	11,6	29,24
2006	68,6	11,2	4,2	3,9	12,1	33,16
2007	76,2	9,6	3,6	2,9	7,6	38,79
2008	74,5	9,4	3,5	2,3	10,3	54,98

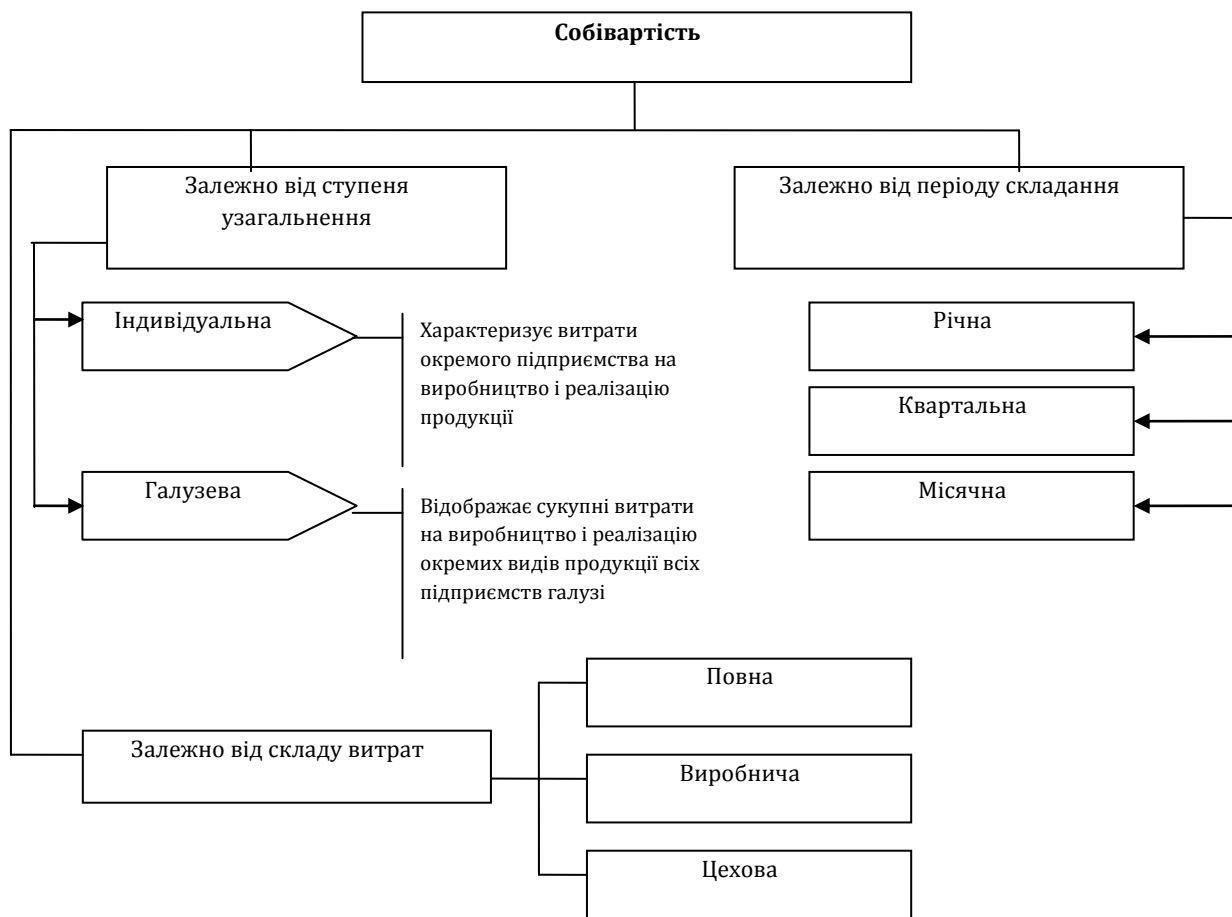

Рис. 1. Види собівартості

У свою чергу, залежно від призначення попередню собівартість поділяють на кошторисну, планову, нормативну та провізорну.

Кошторисна собівартість розраховується на вироби, що вперше виготовляються, на основі кошторисних даних. Вона показує собівартість виробу в момент його першого виготовлення.

Планова собівартість розраховується на базі затверджених норм витрат з урахуванням планового завдання по зниженню собівартості продукції на майбутній період (квартал, рік).

Нормативна собівартість складається на підставі діючих нормативів витрат на початок кожного місяця. Це дозволяє обчислити нормативну величину собівартості на майбутній місяць.

Провізорна собівартість встановлюється на основі фактичних даних обліку витрат і виходу продукції за дев'ять місяців з урахуванням очікуваних витрат і виходу продукції в четвертому кварталі.

У процесі дослідження нами виявлено проблему, що під калькулюванням собівартості часто розуміють тільки визначення фактичної собівартості виробленої продукції. Насправді, як слушно зауважує І. А. Аврова, процес калькулювання охоплює набагато ширший спектр робіт та процесів і містить наступні види робіт із розрахунку собівартості:

- продукція, роботи, послуги допоміжного виробництва, використані основним виробництвом;
- проміжні продукти (напівфабрикати) підрозділів основного виробництва, використані на наступних стадіях виробництва;
- продукція підрозділів підприємства для виявлення результатів їх діяльності;
- весь товарний випуск продукції;

– випуск за видами продукції і напівфабрикати власного виробництва, реалізовані на сторону;

– одиниці окремих видів готової продукції, напівфабрикатів власного виробництва реалізованих на сторону, виконані роботи і надані послуги [4, с. 42].

Формування собівартості продукції здійснюється в розрізі об'єктів калькулювання, тобто в розрізі номенклатури продукції, що виробляється. Враховуючи галузеві особливості досліджуваних підприємств, процес формування собівартості продукції можна розбити на кілька послідовних кроків (рис. 2).

При виборі об'єкта калькулювання необхідно деталізувати калькуляційні розрахунки, тобто обчислювати собівартість всієї номенклатури виробів або тільки деяких (найважливіших) видів продукції; калькулювати собівартість тільки кінцевих продуктів виробництва або одночасно обчислювати ще й собівартість напівфабрикатів, окремих видів робіт і послуг тощо. Враховуючи те, що показник собівартості кожного виду продукції необхідний для визначення прибутку, рентабельності та встановлення цін, слід здійснювати калькулювання всієї номенклатури продукції, що виробляються.

Стосовно деталізації об'єктів калькулювання за окремими виробничими підрозділами підприємства, на нашу думку, собівартість, що включає всі основні види витрат, необхідно обчислювати в масштабі підприємства, а в окремих випадках - цеху (відділення, дільниці). Це пояснюється тим, що на кожному робочому місці і в кожному центрі виникнення витрат ступінь раціональності виробничої діяльності досить повно характеризують показники використання предметів праці, засобів виробництва, зростання продуктивності праці, які безпосередньо впливають на формування собівартості продукції.

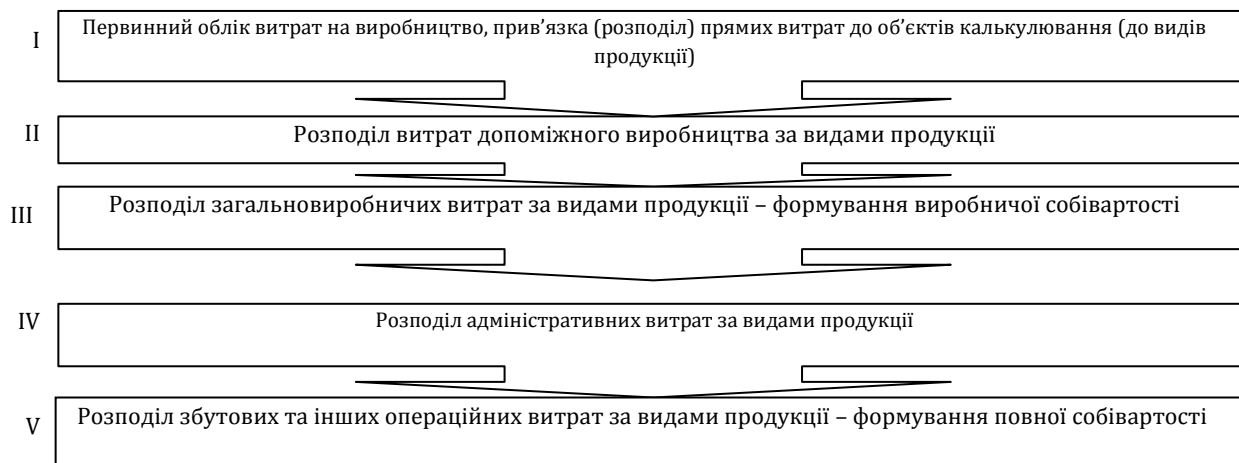

Рис. 2. Послідовність формування собівартості

Однак в обліку не завжди доцільно і технічно можливо врахувати витрати окремо за кожним калькуляційним об'єктом. У зв'язку з цим, вважаємо, що в окремих випадках можна вести облік витрат за групами однорідних виробів.

Не менш важливим є питання вибору калькуляційної одиниці, оскільки остання має істотне значення не тільки для обліку, але й для планування собівартості та її аналізу. На підприємствах досліджуваної галузі доцільно використовувати однакові калькуляційні одиниці. Це означає, що вони повинні бути типовими вимірниками певного виду продукції, кількісно відображати продукцію певної якості, а також відповідати одиницям вимірювання, прийнятих в державних стандартах.

На спиртових заводах використовують в основному два види калькуляційних одиниць: натуральні (тонна - при виробництві дріжджів, солоду, вуглекислоти) і умовно-натуральні (один декалітр спирту з 100%-им вмістом безводного спирту). Необхідність виділення умовно-натуральної калькуляційної одиниці пояснюється тим, що на підприємствах спиртової промисловості виробляється різна за складом та якістю продукція.

Досить часто калькуляційні одиниці є укрупненими у порівнянні з натуральними вимірниками, в яких вимірюється і обліковується продукція. У спиртовій промисловості одиницею вимірювання продукції є один декалітр, а калькуляційною одиницею є тисяча декалітрів. Через таке укрупнення калькуляційних одиниць в досліджуваній галузі собівартість продукції слід обчислювати з точністю до копійки.

Для обґрунтованого віднесення витрат на конкретну продукцію з урахуванням технологічних та організаційних особливостей процесу виробництва і відображення в обліку формування їхніх споживних властивостей застосовують кілька методів калькулювання собівартості продукції.

При будь-якому методі калькулювання собівартості витрати на виготовлення продукції обчислюються в розрізі калькуляційних статей, а собівартість одиниці конкретного виду продукції або в розрізі калькуляційних статей, або шляхом складання розрахунку по загальній сумі витрат.

При виборі методів калькулювання собівартості продукції необхідно вміло визначати оптимальний ступінь деталізації виробничих витрат по окремих видах (однорідних групах) продукції, що вироблялася, або стадіях її виготовлення. Така деталізація забезпечила б достатню точність і достовірність калькуляційних розрахунків без ускладнення техніки облікової реєстрації витрат виробництва.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що під собівартістю слід розуміти вартісну оцінку ресурсів, які використано в процесі виробництва і реалізації продукції для одержання прибутку. Поняття «собівартість» та «витрати виробництва» необхідно розмежовувати, оскільки собівартість продукції відображає кінцевий результат виробничого процесу, а витрати виробництва – первісне споживання ресурсів.

Список літератури

1. Велш, Г. А. Основи фінансового обліку [Текст] / Г. А. Велш, Д. Г. Шорт; пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. - К.: Основи, 1999. - 943 с.
2. Бухгалтерский учет [Текст] : учебник / А. С. Бакаев, П. С. Безруких, Н. Д. Врублевский и др. - 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Бухгалтерский учет, 2002. - 719 с.
3. Карпова, Т. П. Управленческий учет [Текст] : учебник / Т. П. Карпова. - М.: ЮНИТИ, 2000. - 350 с.
4. Аврова, И. А. Управленческий учет [Текст] / И. А. Аврова. - М.: Бератор-паблишинг, 2007. - 324 с.

РЕЗЮМЕ

Фарион Владимир

Себестоимость как экономическая категория и особенности ее формирования на предприятиях спиртовой отрасли

В статье рассмотрена сущность себестоимости как экономической категории, произведена ее классификация. Исследован порядок формирования и структура себестоимости продукции на предприятиях спиртовой отрасли.

RESUME

Farion Volodymyr

«Cost» as economic category and principles of its forming on alcoholic factories

«Prime price» as economical category and its classification are determined. Order of forming and structure of prime price of production on alcoholic factories are analyzed.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Розглянуто актуальні проблеми бухгалтерського обліку в Україні та запропоновано шляхи їх розв'язання. Проаналізовано Закони про бухгалтерський облік сусідніх держав та проект нового Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Ключові слова: бухгалтерський облік, управлінський облік, податковий облік, закон.

Інтеграція економіки України у європейську та світову, покращення інвестиційного клімату у державі вимагають наявності якісної і достовірної інформації про фінансовий стан та господарську діяльність її підприємств. Основним постачальником такої інформації є бухгалтерський облік. Як правильно зазначив президент Міжнародної федерації бухгалтерів (МФБ) Роберт П. Бантінг на 32-у щорічному засіданні МФБ, «без роботи бухгалтерів немає високоякісної інформації, а без неї, звичайно ж, не буде жодного поступу вперед на шляху до подолання світової фінансової кризи» [1, с. 3].

Нині бухгалтерський облік в Україні, як і вся економіка держави, знаходиться у кризі. Основними причинами занедбаного стану бухгалтерського обліку у нашій державі є: відсутність послідовної концепції реформування бухгалтерського обліку, недосконалість змісту Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», значна розбіжність між податковим і бухгалтерським законодавством.

Питання сучасного стану бухгалтерського обліку розглядалися у роботах багатьох вітчизняних науковців: І. А. Белоусової [2], Ф. Ф. Бутинця [3], С. Ф. Голова [4], З. В. Гуцайлюка [5], Л. М. Кіндрацької [9], Я. Д. Крупки [10], М. С. Пушкаря [11], П. Я. Хомина [13] та інших. Слід зазначити, що думки щодо майбутнього вітчизняного обліку цих науковців кардинально різняться. Така розбіжність у поглядах на розвиток бухгалтерського обліку є однією із причин того, що посадовими особами ВАК України ставиться під сумнів наявність чи необхідність наукової спеціальності «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит».

Метою написання статті є аналіз причин кризового стану бухгалтерського обліку в Україні, чинного облікового законодавства та розробка шляхів виходу із ситуації, що склалася.

Після набуття незалежності Україною 23 травня 1992 року Президентом України був виданий Указ «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики». Відповідно до Указу планувалося створення координаційної ради із питань організації переходу України на міжнародну систему обліку та у тримісячний термін розробка проекту Концепції Державної програми переходу на міжнародну систему обліку. На жаль, цей перехід тривав довго. Залишається незрозумілим на сьогоднішній день, чи він закінчився? Концепція реформування бухгалтерського обліку є непослідовною. Відсутність чіткої концепції

реформування вітчизняного обліку стала причиною того, що ми досі не визначилися, за якими стандартами слід вести бухгалтерський облік: національними чи міжнародними. Відповідно до вимог чинного Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку – це нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечить міжнародним стандартам. Звідси виникає запитання: якщо вітчизняні Положення не суперечать міжнародним, то чи варто від них відмовлятися, а якщо суперечать то чому такі факти мають місце? Розбіжності між національними та міжнародними стандартами досить чітко окреслені відомим в Україні фахівцем з міжнародних стандартів С. Ф. Головим у монографії «Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку» [4, с. 203-205]. Окремі із розбіжностей, наведених у роботі, нині ліквідовані, водночас ще багато із них залишилися. Якщо ці неузгодженості будуть ліквідовані, то виникає запитання: чи доцільно у новому Законі про бухгалтерський облік передбачати пункт, у якому зазначається, що юридичні особи суспільного значення повинні складати фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності?

Додаткові витрати підприємств на навчання облікових працівників міжнародним стандартам явно не на часі під час фінансової кризи в Україні.

Слід зазначити також, що не завжди прийняття національних стандартів обліку відповідно до міжнародних вимог сприяє покращенню відображення реального фінансового стану підприємства. Прикладом цього є відображення утримуваних для продажу необоротних активів у IV розділі активу балансу. Вважаємо, такого роду активи слід було розмістити перед оборотними активами (розділ 2 активу) тому, що у протилежному випадку порушується принцип розміщення статей активу балансу «збільшення їх ліквідності».

Якщо говорити про концепцію, то в Україні досі невідомо, які види обліку у нас є: чи є на підприємствах фінансовий облік, про який не зазначено жодного слова в Законі і який читається окремою дисципліною у всіх вищих навчальних закладах, які готують облікових працівників? Чи має право на існування термін «податковий облік»? Чи управлінський облік є складовою бухгалтерського? Ці та інші питання необхідно

вирішувати на законодавчому рівні.

Відсутність чіткої концепції реформування вітчизняного обліку стала причиною також того, що лише у 1999 році був прийнятий Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який набув чинності з 1 січня 2000 року разом із багатьма Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Вісім років незалежності вітчизняні підприємства вели облік без законодавчої основи, тоді як сусідні країни це завдання виконали більш оперативно. У Республіці Білорусь відповідний Закон [6] прийнято 8 жовтня 1994 року, у Республіці Молдова [7] – 4 квітня 1995 року, у Російській Федерації [12] – 21 листопада 1996 року. В Україні теж було розроблено декілька варіантів Закону про бухгалтерський облік ще у 1994 році, які були надруковані на сторінках журналу «Бухгалтерський облік і аудит». Проте через низку об'єктивних і суб'єктивних причин Закон у цей рік не був прийнятий, хоча їх зміст із деяких питань був кращим за зміст нині чинного Закону. У цих Законах бухгалтерський облік був поділений на фінансовий і управлінський, наведені їх об'єкти, чітко визначені права і обов'язки головного бухгалтера, встановлена відповідальність за порушення норм Закону.

Слід зазначити, що закони про бухгалтерський облік у сусідніх державах нині доповнені і уточнені на відміну від вітчизняного. Їх структура в оновленому вигляді відображена в табл. 1. У цій же таблиці подана структура проекту нового Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [8]. Як видно із таблиці, найбільш об'ємним за змістом є Закон Республіки Молдови від 22.04.2007 р. (6 розділів, 48 статей). Чинні закони України, Республіки Білорусь та Російської Федерації містять відповідно 15, 18 і 19 статей. Хоча за кількістю та назвою статей ці закони мало чим відрізняються, зміст їх дещо різниться. Зокрема у Законах Російської Федерації та Республіки Білорусь відсутні визначення управлінського обліку та фінансової звітності. Замість терміну фінансова звітність у них наведено визначення бухгалтерської. В обох законах є окрема стаття (7), у якій детально розписані права і обов'язки головного бухгалтера на відміну від вітчизняного Закону. Досить прогресивним Законом про бухгалтерський облік є Закон Республіки Молдова. У ньому, на відміну від всіх інших, наведених у таблиці, зазначається про поділ бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський, наведено визначення фінансового обліку. Відповідно до цього Закону, фінансовий облік – система збору, групування, обробки та систематизації інформації про наявність та рух активів, власного капіталу, зобов'язань, доходів і витрат у грошовому вимірнику з метою складання фінансових звітів. Оцінюючи в цілому позитивно це визначення, ми вважаємо, що замість виразу «доходів і витрат» доцільно було б використати словосполучення «господарських процесів». Зайвими також, на наш погляд, є наведені у Законі трактування понять «внутрішній аудит», «суб'єкт з обмеженою відповідальністю», «суб'єкт з необмеженою відповідальністю», «економічний ефект», «система внутрішнього контролю» та ін. Ці терміни не мають безпосереднього відношення до бухгалтерського обліку і повинні бути визначені в інших економічних законах. Особливо багато дискусійних моментів є у проекті нової редакції Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». ньому знову ж таки відсутнє визначення фінансового обліку. Тракткування бухгалтерського обліку є громіздким: «процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації відповідно до стандартів бухгалтерського обліку

зовнішнім користувачам про діяльність юридичної особи та/або виконання бюджетів та інформації щодо внутрішньогосподарського (управлінського) обліку згідно з обліковою політикою юридичної особи внутрішнім користувачам для прийняття рішень». На нашу думку, це визначення можна подати у такій редакції: бухгалтерський облік – система виявлення, обробки та передачі інформації про господарську діяльність підприємства відповідно до стандартів бухгалтерського обліку та його облікової політики внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття рішень.

Щодо визначення внутрішньогосподарського обліку, то його слід подати у такій редакції: це система збору, обробки та підготовки інформації про витрати, доходи та фінансові результати підприємства у їх аналітичному розрізі для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством. У Законопроекті це визначення має такий зміст «внутрішньогосподарський (управлінський) облік» – система обробки та підготовки інформації для внутрішніх користувачів у процесі управління юридичною особою.

Досить дискусійними питаннями у Законопроекті є також визначення терміну «професійний бухгалтер»; порядок створення, структура та повноваження Методологічної Ради з бухгалтерського обліку; організація контролю за дотриманням законодавства про бухгалтерський облік.

Третьою основною причиною кризи у вітчизняному бухгалтерському обліку є кардинальні розбіжності між бухгалтерським та податковим законодавством.

22 травня 1997 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», який, ввівши термін «податковий облік», зупинив розвиток бухгалтерського обліку. На жаль, домінування цього Закону над нині чинним Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» збереглося і сьогодні. Основна причина цього факту – різний ступінь відповідальності за помилки, допущені у податковому і бухгалтерському обліку. Бухгалтерський облік, як слушно вважають І. Белоусова і С. Голов, часто ведеться формально, а фінансова звітність складається із порушенням встановлених правил, оскільки відповідальності за її достовірність практично немає [4, с. 7].

Найсуттєвіші розбіжності між бухгалтерським та податковим обліком пов'язані із наявністю статті 8 «Амортизація» Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». Такого «знуцання» над обліком основних засобів вітчизняні підприємства не бачили вже давно. Статтю необхідно терміново корегувати у напрямку ведення податкового обліку основних засобів за вимогами стандартів бухгалтерського обліку. Перекоаний, що тут необхідно об'єднатися як всім науковцям, так і громадським професійним організаціям з метою обґрунтування внесення змін у податкове законодавство і визначення шляхів виходу із ситуації, яка склалася у вітчизняному обліку на сьогоднішній день.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

1. Нову редакцію Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» слід виносити на розгляд Верховної Ради України лише після широкого її обговорення на науково-практичних конференціях та круглих столах у провідних вітчизняних вищих навчальних закладах.

2. Методологічній раді з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України слід вийти із пропозицією

Таблиця 1. Закони про бухгалтерський облік і їх структура

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996- XIV	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» Проект нового Закону	Федеральний Закон про бухгалтерський облік Російської Федерації від 21.11.1996 р. №129-ФЗ (із змінами та доповненнями від 23.07.1998 р., 31.12.2002 р., 10.01.2003 р., 28.05.2003 р., 30.06.2003 р., 23.11.2009 р.)	Закон Республіки Білорусь «Про бухгалтерський облік і звітність» №3321-ХІІ від 18 жовтня 1994 р. (із змінами та доповненнями від 25.06.2001 р., 17.05.2004 р. та 29.12.2006 р.)	Закон про бухгалтерський облік Республіки Молдова №113-ХV від 27.04.2007 р.
1	2	3	4	5
Розділ І. Загальні положення	Розділ І. Загальні положення	Розділ І. Загальні положення	Розділ І. Загальні положення	Розділ І. Загальні положення
Стаття 1. Визначення термінів	Стаття 1. Сфера застосування закону	Стаття 1. Бухгалтерський облік, його об'єкти і основні завдання	Стаття 1. Мета закону	Стаття 1. Мета закону
Стаття 2. Сфера дії Закону	Стаття 2. Визначення термінів	Стаття 2. Терміни, які використовуються в даному Федеральному законі	Стаття 2. Основні терміни, які використовуються в даному Законі, та їх визначення	Стаття 2. Сфера застосування
Стаття 3. Мета бухгалтерського обліку та фінансової звітності	Стаття 3. Мета бухгалтерського обліку	Стаття 3. Законодавство Російської Федерації про бухгалтерський облік	Стаття 3. Основні завдання бухгалтерського обліку і звітності	Стаття 3. Основні терміни
Стаття 4. Основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності	Стаття 4. Обов'язки та відповідальність бухгалтера, або особи, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку юридичної особи	Стаття 4. Сфера дії даного федерального закону	Стаття 4. Основні завдання бухгалтерського обліку і звітності	Стаття 4. Застосування стандартів бухгалтерського обліку
Стаття 5. Валюта бухгалтерського обліку та фінансової звітності	Стаття 5. Валюта бухгалтерського обліку	Стаття 5. Регулювання бухгалтерського обліку	Стаття 5. Використання даних бухгалтерського обліку в податкових цілях	Стаття 5. Використання даних бухгалтерського обліку в податкових цілях
Розділ ІІ. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності	Розділ ІІ. Регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності	Стаття 6. Організація бухгалтерського обліку в організаціях	Стаття 6. Основні принципи і якісні характеристики	Стаття 6. Основні принципи і якісні характеристики
Стаття 6. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні	Стаття 6. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні	Стаття 7. Головний бухгалтер	Стаття 7. Основні вимоги до ведення бухгалтерського обліку	Стаття 7. Обов'язковість ведення бухгалтерського обліку
Стаття 7. Методологічна рада з бухгалтерського обліку	Стаття 7. Методологічна рада з бухгалтерського обліку	Розділ ІІ. Основні вимоги до ведення бухгалтерського обліку. Бухгалтерська документація і реєстрація	Стаття 9. Первинні облікові документи	Стаття 8. Мова ведення бухгалтерського обліку і валюта, у якій ведеться бухгалтерський облік
Розділ ІІІ. Організація та ведення бухгалтерського обліку	Розділ ІІІ. Організація та ведення бухгалтерського обліку	Стаття 8. Основні вимоги до ведення бухгалтерського обліку	Стаття 10. Регістри бухгалтерського обліку	Розділ ІІ. Регулювання бухгалтерського обліку
Стаття 8. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві	Стаття 8. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку юридичної особи	Стаття 9. Первинні облікові документи	Стаття 11. Оцінка активів і зобов'язань	Стаття 9. Основні правила регулювання бухгалтерського обліку

1	2	3	4	5
Стаття 9. Первинні облікові документи та регістри бухгалтерського обліку	Стаття 9. Форми організації бухгалтерського обліку юридичною особою	Стаття 10. Регістри бухгалтерського обліку	Стаття 12. Інвентаризація активів і зобов'язань	Стаття 10. Органи регулювання бухгалтерського обліку
Стаття 10. Інвентаризація активів і зобов'язань	Стаття 10. Облікова політика юридичної особи	Стаття 11. Оцінка майна і зобов'язань	Стаття 13. Склад бухгалтерської звітності	Стаття 11. Компетенція державних органів із регулювання бухгалтерського обліку
Розділ IV. Фінансова звітність	Стаття 11. Первинні документи та регістри бухгалтерського обліку	Стаття 12. Інвентаризація майна і зобов'язань	Стаття 14. Подання бухгалтерської звітності	Стаття 12. Компетенція професійних асоціацій із захисту прав та підвищення рівня кваліфікації своїх членів
Стаття 11. Загальні вимоги до фінансової звітності	Стаття 12. Інвентаризація активів і зобов'язань	Розділ III. Бухгалтерська звітність	Стаття 15. Оприлюднення бухгалтерської звітності	Стаття 13. Відповідальність і права суб'єктів за ведення бухгалтерського обліку та складанню фінансової звітності
Стаття 12. Консолідована та зведена фінансова звітність	Розділ IV. Фінансова звітність	Стаття 13. Склад бухгалтерської звітності	Стаття 16. Зберігання документів бухгалтерського обліку і звітності	Стаття 14. Консультативна рада
Стаття 13. Звітний період	Стаття 13. Загальні вимоги до фінансової звітності	Стаття 14. Звітний рік	Стаття 17. Відповідальність за порушення законодавства Республіки Білорусь про бухгалтерський облік і звітність	Стаття 15. Системи ведення бухгалтерського обліку і подання фінансових звітів
Стаття 14. Подання та оприлюднення фінансової звітності	Стаття 14. Консолідована фінансова звітність	Стаття 15. Інстанції та терміни подання бухгалтерської звітності	Стаття 18. Міжнародні договори	Стаття 16. Облікова політика
Стаття 15. Контроль за додержанням законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність	Стаття 15. Звітний період	Стаття 16. Оприлюднення бухгалтерської звітності		Розділ III. Організація бухгалтерського обліку
Розділ V. Прикінцеві положення	Стаття 16. Подання та оприлюднення фінансової звітності	Стаття 17. Зберігання документів бухгалтерського обліку		Стаття 17. Загальні правила обліку елементів власності
	Розділ V. Контроль за додержанням законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність	Розділ IV. Прикінцеві положення		Стаття 18. Бухгалтерський цикл
	Стаття 17. Контроль за додержанням законодавства	Стаття 18. Відповідальність за порушення законодавства Російської Федерації про бухгалтерський облік		Стаття 19. Первинні документи
	Розділ VI. Прикінцеві положення	Стаття 19. Про введення в дію даного Федерального закону		Стаття 20. Первинні документи суворой звітності

1	2	3	4	5
				Стаття 21. Оцінка і визнання елементів бухгалтерського обліку
				Стаття 22. Рахунки бухгалтерського обліку
				Стаття 23. Бухгалтерські реєстри
				Стаття 24. Інвентаризація майна
				Розділ IV. Бухгалтерський облік у Державному казначействі і громадських установах
				Стаття 25. Бухгалтерський облік в Державному казначействі
				Стаття 26. Бухгалтерський облік виконання бюджету державного соціального страхування і фондів обов'язкового медичного страхування
				Стаття 27. Бухгалтерський облік у громадських установах
				Стаття 28. Подання звіту про виконання національного публічного бюджету
				Розділ V. Фінансові звіти
				Стаття 29. Загальні положення
				Стаття 30. Пояснювальні записки
				Стаття 31. Звіт керівництва
				Стаття 32. Звітний період
				Стаття 33. Фінансові звіти для різних видів суб'єктів
				Стаття 34. Вимоги до звітності у випадку реорганізації суб'єкта
				Стаття 35. Вимоги до звітності у випадку ліквідації суб'єкта
				Стаття 36. Підпис фінансових звітів

1	2	3	4	5
				Стаття 37. Консолідовані фінансові звіти
				Стаття 38. Подання фінансових звітів
				Стаття 39. Відповідальність за складання і подання фінансових і річних звітів
				Стаття 40. Аудит фінансових звітів
				Стаття 41. Система внутрішнього контролю і внутрішній аудит
				Стаття 42. Виправлення бухгалтерських помилок
				Стаття 43. Зберігання первинних документів, бухгалтерських реєстрів і фінансових звітів
				Стаття 44. Відповідальність за порушення даного закону
				Стаття 45. Доступ до бухгалтерської інформації
				Розділ VI. Прикінцеві і перехідні положення
				Стаття 46.
				Стаття 47.
				Стаття 48.

до відповідного комітету Верховної Ради України щодо необхідності внесення змін у податкове законодавство з метою його зближення із вимогами стандартів бухгалтерського обліку.

3. Кардинальна розбіжність у поглядах провідних вітчизняних науковців щодо майбутнього вітчизняного обліку може призвести до закриття наукової спеціальності «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». У зв'язку з цим пропонується на науково-практичних конференціях виробити єдину концепцію розвитку вітчизняного обліку, якої притримувалися б представники всіх наукових облікових шкіл України.

Список літератури

1. Новини від Міжнародної федерації бухгалтерів [Текст] // Школа професійного бухгалтера. – № 12 (107). – 2009. – С. 3.
2. Белоусова, І. Ефективні антикризові заходи потребують сильної і сучасної бухгалтерської професії [Текст] / І. Белоусова, С. Голов // Голос України. – 2009, 19 березня. – № 49 (45-49).
3. Бутинець, Ф. Ф. Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії [Текст] : монографія / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2005. – 324 с.
4. Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку [Текст] : монографія / С. Ф. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
5. Гуцайлюк, З. Прогнозний (стратегічний) облік і сучасні проблеми теорії бухгалтерського обліку [Текст] / З. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 2. – С. 14-19.
6. Про бухгалтерський облік і звітність [Електронний ресурс] : Закон Республіки Білорусь. – Режим доступу : <http://www.levonevski.net/pravo/razdelb/text1542/index.html>.
7. Закон про бухгалтерський облік Республіки Молдова [Електронний ресурс] : Закон Республіки Молдова. – Режим доступу : http://www.mf.gov.md/common/actnorm/contabil/lawcontabil/Zakon_o_buhgalterskom_uchete_113-XVI_ot_27.04.2007.doc
8. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=36701/.
9. Кіндрацька, Л. Бухгалтерська професія в Україні: реальність і перспективи [Текст] / Л. Кіндрацька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 11. – С. 6-11.
10. Крупка, Я. Д. Про нормативно-правове регулювання обліку інвестиційної діяльності підприємств [Текст] / Я. Д. Крупка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 3. – С. 22-29.
11. Пушкар, М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 334 с.
12. Федеральний Закон про бухгалтерський облік Російської федерації [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.consultant.ru/popular/buch/>.
13. Хомин, П. Я. Парадигма й контрверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу) [Текст] : монографія / П. Я. Хомин, Г. П. Журавель. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 298 с.

РЕЗЮМЕ

Задорожний Зеновій

Актуальные проблемы бухгалтерского учета в Украине

Рассмотрены актуальные проблемы бухгалтерского учета в Украине и предложены пути их решения. Проанализированы Законы о бухгалтерском учете соседних государств и проект нового Закона Украины «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине».

RESUME

Zadorognyy Zenoviy

Actual problems of accounting in Ukraine

The actual problems of accounting in Ukraine are considered and the ways of their decision are offered. Accounting laws of the neighboring countries and project of new Law of Ukraine «About an accounting and financial reporting in Ukraine» are analyzed.

ZARZĄDZANIE WIEDZĄ JAKO DETERMINANTA WSPÓŁPRACY NAUKI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

(Management knowledge as determinate of cooperation of science and enterprise)

Досліджуються принципи управління знаннями. Визначено шляхи тісного співробітництва між наукою і бізнесом, науковцями і практиками.

Ключові слова: *бізнес, наука, концепція, практика, реалізація, співробітництво, управління.*

Wprowadzenie. W dobie społeczeństwa wiedzy i zmian zachodzących w otoczeniu przedsiębiorstw tradycyjne zasoby, czyli praca, ziemia i kapitał, utraciły dominującą pozycję. Przewartościowanie ich znaczenia zmusza podmioty gospodarcze do poszukiwania nowych zasobów, które mają zadecydować w przyszłości o ich przewadze konkurencyjnej. Wydaje się, iż takim zasobem, a zdaniem P. Druckera wręcz „jedynym zasobem ekonomicznym”¹, jest współcześnie wiedza „uznawana za główny i najważniejszy czynnik determinujący zdolności rozwojowe gospodarki i społeczeństwa”². Kadra kierownicza przedsiębiorstw jest coraz częściej świadoma tego, że aby wyróżnić je na tle konkurencji, czy też zapewnić im przetrwanie na rynku, należy efektywnie i umiejętnie wykorzystywać dostępne zasoby intelektualne. Wiedza pracowników, (ich intuicja, przeczucia, doświadczenia itp.) to cenne źródło informacji, podobnie jak sygnały płynące z otoczenia (od klientów, dostawców, innych firm, organizacji). Niestety często te źródła informacji nie tylko nie są wykorzystywane, ale nawet nie dostrzegane przez kierownictwo. Sposobem na rozwiązanie tego rodzaju problemów może być właśnie nowa koncepcja zarządzania przedsiębiorstwem rozumiana jako „ogół procesów umożliwiających tworzenie, upowszechnianie i wykorzystanie wiedzy do realizacji celów organizacji”³, czyli właśnie zarządzanie wiedzą organizacji.

Proces wdrażania omawianej koncepcji obejmuje pięć etapów, mianowicie:

- Etap I „chaos” - organizacja wyklucza relacje pomiędzy koncepcją zarządzania wiedzą, a realizacją swych celów.
- Etap II „świadomości” - w przedsiębiorstwie rozpoczęto już wdrażanie pewnych projektów związanych z zarządzaniem wiedzą, jednak czynności te nie mają jeszcze charakteru sformalizowanego.
- Etap III „ukierunkowania” - przedsiębiorstwo, dostrzegając korzyści dla biznesu płynące z wdrażania koncepcji, zaczyna stopniowo wykorzystywać procedury i narzędzia systemu zarządzania wiedzą.

– Etap IV „zarządzania” - obejmuje pełne wykorzystanie systemu narzędzi i procedur, związanych z koncepcją, lecz istnieje jeszcze konieczność pokonywania pewnych barier technicznych i kulturowych.

– Etap V „systemowego zintegrowania” - oznacza, że system zarządzania wiedzą jest w pełni sformalizowany, będąc jednocześnie częścią wewnętrznych procesów organizacyjnych; na tym etapie wiedza zaczyna kreować wartość dodaną przedsiębiorstwa⁴.

Badania wskazują, że polskie przedsiębiorstwa znajdują się dopiero na drugim z wyżej wymienionych etapów wdrażania koncepcji zarządzania wiedzą, co świadczy o niskim poziomie świadomości wagi wiedzy w organizacji oraz zaawansowania prac wdrożeniowych⁵.

Głównym problemem związanym z wdrażaniem omawianej koncepcji, zwłaszcza w nowych na rynku przedsiębiorstwach, jest pozyskiwanie wiedzy, poszukiwanie jej źródeł oraz ich późniejsza eksploatacja. Zarządzanie wiedzą z punktu widzenia przedsiębiorstwa obejmuje trzy wymiary jego funkcjonowania. Są to: a) poziom kontaktów organizacji z otoczeniem, b) poziom wewnątrz organizacyjny, c) poziom indywidualny pracowników. Przytoczony podział ma wykazać, że każdy z poziomów posiada odmienne atrybuty i jest źródłem innego rodzaju szans i zagrożeń dla przedsiębiorstwa.

Wzrost gospodarczy we współczesnym świecie to w większej mierze zasługa wprowadzanych innowacji. Silna gospodarka, to przecież gospodarka innowacyjna. Wprowadzanie na rynek nowych produktów, usług i technologii to efekt współpracy świata nauki i biznesu. Niestety, jedynie 9 % przedsiębiorstw w Polsce inwestuje w działalność badawczo – rozwojową. Co roku zgłaszanych jest tylko 2,7 patentów na milion mieszkańców. Średnia w Unii Europejskiej wynosi aż 133,6 patentów. Podczas, gdy nasi zachodni partnerzy intensywnie inwestują w badania i rozwój, my przyciągamy inwestorów najczęściej niskimi kosztami pracy. To, że jest to na dłuższą metę strategia nieopłacalna,

¹ P. Drucker, *Post-Capitalist society*, Harper Business, New York 1993, za: M. Strojny, *Zarządzanie wiedzą i kapitałem intelektualnym jako nowe źródło przewagi konkurencyjnej*, Problemy jakości 12/99, s. 12.

² D. Kornacka, S. Marek, *Zasoby i ich rola w przedsiębiorstwie*, w: Elementy nauki o przedsiębiorstwie, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2001, s. 278.

³ P. Murray, A. Myers, *The Facts about Knowledge*. Special Report, „Information Strategy”, 11/1997.

⁴ J. Dąbrowski, I. Koładkiewicz, *Inicjatywy zarządzania wiedzą w przedsiębiorstwach działających w Polsce*, „Organizacja i Kierowanie”, 2/2002, s. 17.

⁵ badania pilotażowe przeprowadzone przez zespół badawczy Centrum Studiów Zarządzania Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego.

która przynieść może tylko i wyłącznie fatalne następstwa, nie trzeba nikogo przekonywać.

Niestety, próby nawiązania współpracy między nauką, a światem biznesu często w ogóle nie są podejmowane. Oprócz praktycznych przeszkód, istnieją także te nieformalne – choćby popularne stereotypy, których ofiarami stają się obie strony. Naukowiec to według częstych opinii osoba oderwana od życia, skoncentrowana przede wszystkim na prowadzeniu badań o trudnej do pojęcia tematyce oraz na spotkaniach ze studentami. Przedsiębiorca w wielu oczach, to z kolei przedstawiciel szybko bogacącej się grupy nie zainteresowanej pogłębianiem wiedzy i budowaniem przewagi konkurencyjnej opartej na fachowej ekspertyzie i wiedzy *know-how*.

Jak jest naprawdę? Czy przedsiębiorcy poszukują kontaktów ze światem nauki? Czy naukowcy szukają dróg komercjalizacji swoich prac? Czy obie strony widzą olbrzymie szanse, które mogłyby im dać współpraca? Żeby odpowiedzieć na tak ważne pytania przeprowadzono badania opinii obu tych środowisk. Projektem badawczym objęto grupę przedsiębiorców reprezentujących przemysł oraz grupę naukowców z polskich ośrodków naukowo-badawczych¹. Celem artykułu jest ukazanie faktycznej sytuacji współpracy sektora nauki i biznesu w Polsce.

1. Jakość współpracy nauki i biznesu w Polsce

Jedno z pierwszych pytań, które zadano polskim przedsiębiorcom dotyczyło tego, czy w ogóle są świadomi możliwości współpracy ich firm z ośrodkami naukowymi. Wśród przedsiębiorców prowadzących już taką współpracę, nie budziło to oczywiście żadnych wątpliwości. Jednak wśród managerów z pozostałych firm, aż 1/3 odpowiedziała na to pytanie przecząco. Analizując ogół środowiska przedsiębiorców, aż 20% przyznało, że nie wie w ogóle o możliwościach w tym zakresie. Biorąc pod uwagę znaczenie takiej współpracy dla rozwoju Polskiej gospodarki, wynik należy uznać za wyjątkowo niekorzystny.

Trudno wnioskować na temat możliwych przyczyn tego zjawiska, choć bez wątpienia nie bez znaczenia jest krótka tradycja przedsiębiorczości opartej na innowacyjności, brak ukierunkowania polskich przedsiębiorstw na rozwój rynkowej konkurencyjności oraz kłopoty z komunikacją między środowiskiem biznesu i nauki. Taki wynik prowadzi też do wniosku, że konieczne jest podjęcie szeroko zakrojonych działań edukacyjnych, uświadamiających. Jeśli co piąte polskie przedsiębiorstwo w ogóle nie wie o możliwości współpracy z naukowcami, dotarcie do nich z informacjami na ten temat staje się kluczowym zagadnieniem z punktu widzenia stymulacji rozwoju gospodarki opartej na innowacyjności.

Nawet ci przedsiębiorcy, którzy mają świadomość możliwości współpracy ze środowiskiem nauki, nie zawsze z niej korzystają. Wyniki przeprowadzonych badań pokazały, że tylko nieco ponad połowa firm w Polsce podejmowała w ogóle próby takiej kooperacji. Aż 40% przedsiębiorców nie próbowało nigdy korzystać z pomocy ośrodków naukowych. Prawie połowa (45%) z tych przedsiębiorców, którzy przyznają się do prób współpracy z naukowcami deklaruje jednocześnie, że źródłem wiedzy o możliwościach nawiązania takiej współpracy była w ich przypadku inicjatywa środowisk naukowych. Jednocześnie prawie 36% ogółu firm przyznaje, że w przeszłości zdarzały się sytuacje, że zgłaszał się do nich naukowiec lub ośrodek naukowy z propozycją współpracy. Okazuje się, że ten kierunek przepływu informacji jest więc zdecydowanie najważniejszy. Jego rola zmusza do przemyśleń

na temat postaw obu środowisk. Skala wskazań naukowców jako źródła inicjatywy i informacji w tym zakresie wskazuje też, że ta – bezpośrednia – droga komunikowania obu środowisk jest dużo skuteczniejsza niż realizowane na najszerszą choćby skalę działania promujące prace nauki dla biznesu przy pomocy mediów, materiałów edukacyjnych. Wagę problemu aktywizacji naukowców i przedsiębiorców w poszukiwaniu możliwości wspólnych działań podkreśla dodatkowo fakt, że wśród firm, które do tej pory nie podejmowały prób współpracy, zaledwie 1/5 w ogóle spotkała się z propozycją tego typu. Można się domyślać, że być może właśnie to jest jedna z przyczyn, dla których do takiej współpracy nie dochodziło.

Drugim ze źródeł, z których przedsiębiorcy decydujący się na współpracę czerpali swoją wiedzę był Internet. Wskazało go aż 30% managerów biorących udział w badaniu. Wskazuje to na potrzebę tworzenia np. internetowych platform komunikacyjnych dla obu środowisk, wirtualnych giełd wymiany informacji i innych miejsc w cyberprzestrzeni, w których zainteresowane strony mogłyby nawiązać jakikolwiek kontakt. Kolejne 20% firm czerpało informacje na temat możliwości współpracy z naukowcami od innych przedsiębiorców lub z prasy. Przemawia to za celowością prowadzenia edukacyjnych działań medialnych i ścisła współpraca z prasą biznesowo-ekonomiczną w tym zakresie.

Podczas przeprowadzonych badań zwrócono się też do przedsiębiorców z pytaniem o ich wiedzę na temat sposobów dotarcia/ znalezienia naukowców lub ośrodków naukowych, które byłyby zainteresowane współpracą z biznesem. Wiedza o możliwych drogach dotarcia do ośrodków naukowych to przecież często konieczny warunek podjęcia ewentualnej współpracy. Okazało się, że tylko 62% ogółu badanych przedsiębiorców deklaruje, że zna sposoby dotarcia do ośrodków naukowych zainteresowanych komercjalizacją badań. Odsetek takich deklaracji był naturalnie znacznie wyższy wśród badanych, których firmy współpracują już z ośrodkami naukowymi (prawie 80%) niż wśród tych, których firmy takiej współpracy nie utrzymują (około 50%). Tak niska wiedza i umiejętności w tym zakresie przedsiębiorców to dodatkowy argument za wzmiankowanymi wcześniej postulatami aktywizacji naukowców i tworzeniu nowoczesnych platform umożliwiających wzajemne kontakty obu środowisk.

2. Przyczyny braku współpracy

Z punktu widzenia popularyzacji współpracy środowisk biznesu i nauki, najciekawszą wydaje się próba odpowiedzi o przyczyny jej braku. Dlatego w ramach przeprowadzonych badań, przedsiębiorcom, którzy zadeklarowali, że nie podejmowali prób współpracy z naukowcami lub ośrodkami naukowymi zadano pytanie o przyczyny takiego stanu rzeczy. Pytanie miało charakter otwarty – przedsiębiorcy mogli wypowiadać swobodnie swoje opinie na ten temat. Okazało się, że większość – 56% z nich wskazuje wprost, że nie widzi potrzeby takiej współpracy. Wynik nie nastroja optymistycznie, choć jednocześnie mówi o pewnej szansie. Nawet przy założeniu, że część z wypowiadających się tak przedsiębiorców faktycznie nie odnosiłaby dużych korzyści z pomocy naukowców, nadal pozostaje w tej grupie spory odsetek takich, których można byłoby przekonać o celowości takiej współpracy.

Mając na względzie podnoszenie konkurencyjności Polskiej gospodarki, optymalnym kierunkiem działań mających popularyzować inwestycje w badania i wdrożenia innowacyjnych rozwiązań jest więc uświadamianie

¹ Raport: *Bariery współpracy przedsiębiorców i ośrodków naukowych*, Departament Wdrożeń i Innowacji, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa, listopad 2006 r.

przedsiębiorcom płynących z tego korzyści. Droga edukacji na ten temat mogłaby być na przykład ekspozycja przykładów współpracy zwiędzonej sukcesem. Inną istotną barierą, która powstrzymuje środowiska biznesowe od inwestycji w badania wydaje się ich nieświadomość możliwości ośrodków badawczych w odniesieniu do branży, w której działają i nieznanostwo zasad takiej współpracy. Aż w 60% wypowiedzi pojawiały się zdania typu „nie ma oferty naukowej dla firm takich jak moja” albo „nie wiem, w jaki sposób mogliby nam pomóc naukowcy”. Wielu managerów nie potrafi wyobrazić sobie, źródłem jakich ulepszeń czy udoskonaleń mogłaby być taka współpraca. Zmiana takiego stanu rzeczy to duże wyzwanie - zwłaszcza, że wymaga zmiany nie tylko wiedzy, ale także sposobu myślenia o przedsiębiorczości i konkuroowaniu na nowoczesnym rynku.

Biorąc pod uwagę, że celem działań podejmowanych m.in. przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego powinno być promowanie współpracy środowisk biznesu i nauki, kluczowe jest określenie barier współpracy innych niż zwykła niewiedza o istnieniu takich możliwości. Dlatego w badaniu opinii przedsiębiorców znalazło się też pytanie o największe przeszkody w tym względzie. Okazało się, że managerowie firm w zasadzie nie są zgodni w tej kwestii. Brak było wśród odpowiedzi jednej, która zdecydowanie dominowałaby. Istnieją jednak takie, które wydają się mieć nieco większe znaczenie.

Wśród firm, które do tej pory nie zdecydowały się na współpracę z ośrodkami naukowymi, najczęściej (37% wskazań) pojawia się zarzut braku uregulowań prawnych (np. podatkowych), które promowałyby taką współpracę. Przedsiębiorcy wprost wskazują, że konieczne jest stworzenie aktów prawnych, które sprzyjałyby inwestycjom w badania, bodźców zachęty. Niewiele mniej (33%) wskazań uzyskała opinia, że od strony ośrodków naukowych brak jest odpowiednich ofert współpracy. Biorąc pod uwagę, że następną w kolejności odpowiedź (30%) dotyczy braku informacji, nasuwa się wniosek o konieczności podjęcia odpowiednich działań edukacyjnych i działań, które pozwolą na skojarzenie konkretnych firm z konkretnymi zespołami naukowców. Aktywizacja środowisk naukowych i zachęta ich do wyjścia naprzeciw zapotrzebowaniu firm oraz podejmowania przez nie projektów badawczych, które prowadziłyby do konkretnych wdrożeń mogłyby być z kolei odpowiedzią na zarzut braku zainteresowania współpracą ze strony naukowców. Firmy nie inwestujące w prace naukowe wyrażały go ponad 3-krotnie częściej niż pozostałe.

Opinie tych firm, które współpracowały już z ośrodkami naukowymi na temat barier we współpracy z nimi różnią się nieco. Dla managerów tych przedsiębiorstw największą przeszkodą w inicjacji prac naukowych są przede wszystkim ich bardzo wysokie koszty. O ile większość pozostałych barier wskazywanych przez takie firmy nie różniła się od ograniczeń wskazywanych przez firmy bez doświadczeń w zakresie współpracy, o tyle biurokracja i zbyt wolne tempo prac naukowców były wymieniane nieco częściej. Planując promocje takiej współpracy konieczne jest wzięcie tego pod uwagę. Zachęcając przedsiębiorców do korzystania z pomocy naukowców warto promować też warunki takiej współpracy satysfakcjonujące dla obu stron, dbać o zadowolenie z podjętej kooperacji.

Z punktu widzenia naukowców, jedną z najważniejszych przeszkód we współpracy świata nauki z przedsiębiorcami jest brak inicjatywy i zainteresowania ze strony biznesu. Wyniki są dość jednoznaczne. Przedstawiciele środowiska nauki wydają się widzieć winę przede wszystkim po stronie biznesu, który ich zdaniem nie chce finansować badań (pozycja „brak sponsorów”) lub w ogóle się tym nie interesuje. Istotną pozycję na liście potencjalnych przeszkód według naukowców zajmuje też brak zachęty ze strony władz

państwowych oraz - co może wskazywać sposób na udrożnienie komunikacji obu grup - brak kompetentnych pośredników we współpracy. Zdaniem pracowników naukowych niski jest też poziom świadomości korzyści przedsiębiorców z płynących z współpracy.

Naukowcy doskonale zdają sobie sprawę ze skali korzyści, które mogą odnieść przedsiębiorcy, którzy decydują się z nimi współpracować. Na pytanie o zalety komercjalizacji ich badań i wprowadzanie innowacji, odpowiadają w większości, że pomaga to firmom generować wyższe zyski (62% wskazań) oraz podwyższać konkurencyjność (62%). Nieco mniej wskazuje jako bezpośrednią zaletę tworzenie nowych miejsc pracy. Tę korzyść wskazało 39% naukowców biorących udział w badaniu. Dalej uplasowały się m.in. niższe koszty firmy (37%) i usprawnienie działalności operacyjnej i biznesowej (14%).

3. Wnioski

Z przeprowadzonych badań płynie kilka ciekawych wniosków, które mogą pomóc w popularyzacji dialogu obu środowisk:

- konieczność zwiększania świadomości przedsiębiorców na temat możliwości współpracy z ośrodkami naukowymi. Podejmowanie działań edukacyjnych i nagłaśnianie możliwości przy wykorzystaniu spotkań, Internetu, mediów adresowanych do środowiska biznesu wydaje się koniecznością. Zwłaszcza w sytuacji, w której co piąta firma w Polsce w ogóle nie wie o istnieniu możliwości takiej kooperacji, a co druga z firm, które mogłyby by być nią zainteresowane, nie wie jak dotrzeć do odpowiednich ośrodków badawczych.
- Konieczność edukacji przedsiębiorców na temat korzyści ze współpracy z ośrodkami naukowymi. Wiele firm, które nie myślą o współpracy z naukowcami, nie robi tego ze względu na brak pomysłu na biznesowe wykorzystanie takiej współpracy. Nie wierzą, że może to pomóc im w zwiększeniu możliwości eksportowych, są zadowoleni z osiągniętych wyników i boją się, że naukowcy nie są w stanie zaoferować im nic ciekawego. Konieczna wydaje się ekspozycja i nagłaśnienie przykładów sukcesów polskich firm osiąganych dzięki nauce, edukacja dotycząca roli innowacyjności w gospodarce.
- Dodatkowa aktywizacja naukowców, zachęcanie ich do wyjścia naprzeciw potrzebom biznesu, działań promocyjnych. Prawie połowa (45%) z tych przedsiębiorców, którzy przyznają się do prób współpracy z naukowcami deklaruje jednocześnie, że źródłem wiedzy o możliwościach nawiązania takiej współpracy była w ich przypadku inicjatywa środowisk naukowych. Świadczy to o bardzo ważnej roli tego kierunku w komunikacji między obiema grupami.

Tworzenie internetowych platform wymiany kontaktów, dialogu. Dla 30% przedsiębiorców źródłem informacji o ewentualnych możliwościach ośrodków badawczych jest Internet. Jednocześnie 33% firm, które nie podejmują współpracy z naukowcami wskazuje, że nie napotykają na odpowiednie oferty współpracy z ich strony. Nowoczesne rozwiązania w rodzaju giełd informacji i ich aktywna promocja mogłyby stać się odpowiedzią na te problemy.

Streszczenie

Zarządzanie wiedzą to stosunkowo młoda koncepcja zarządzania przedsiębiorstwem i jako taka wciąż niedostatecznie znana przez kadrę kierowniczą. Wdrażanie systemów pozyskiwania, kreowania i wykorzystywania wiedzy w organizacji jest związane z licznymi barierami i generuje pewne problemy zarówno w jej wewnętrznych strukturach, jak i kontaktach z otoczeniem. Dostrzeżenie przez menedżerów w odpowiednim czasie pewnych zagadnień

wykluczyłyby efekt marnowania przez przedsiębiorstwo posiadanych zasobów i pozwoliło lepiej wykorzystać potencjał tkwiący zarówno w jego wnętrzu, jak i otoczeniu. szczególnie ważnym miejscem wykorzystywania metod zarządzania wiedzą jest przestrzeń współpracy między nauką i biznesem, między ludźmi nauki i praktykami gospodarczymi.

Spis literatury

1. Drucker P., *Post-Capitalist society*, Harper Business, New York 1993, za: M. Strojny, *Zarządzanie wiedzą i kapitałem intelektualnym jako nowe źródło przewagi konkurencyjnej*, *Problemy jakości* 12/99.
2. Kornacka D., Marek S., *Zasoby i ich rola w przedsiębiorstwie*, w: *Elementy nauki o przedsiębiorstwie*, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2001.
3. Murray, P., Myers A. *The Facts about Knowledge. Special Report*, „*Information Strategy*”, 11/1997.
4. Dąbrowski J., Koładkiewicz I., *Inicjatywy zarządzania wiedzą w przedsiębiorstwach działających w Polsce*, „*Organizacja i Kierowanie*”, 2/2002, s. 17.
5. *Raport: Bariery współpracy przedsiębiorców i ośrodków naukowych*, Departament Wdrożeń i Innowacji, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2006 r.

РЕЗЮМЕ

Мрозівіч Казімеж, Пуціато Даніель

Управління знаннями як детермінанта співробітництва науки і підприємництва

Досліджуються принципи управління знаннями. Визначено шляхи тісного співробітництва між наукою і бізнесом, науковцями і практиками.

RESUME

Mrozovich Kazimierz, Putsiatio Daniel

The knowledge management as a determinant of cooperation science and entrepreneurship

The principles of knowledge management are considered. Cooperation between science and business, academics and practitioners is determined.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено особливості організації обліку вітчизняних підприємств на основних етапах – методологічному, інформаційному, адміністративному. Запропоновано заходи щодо їх удосконалення.

Ключові слова: організація обліку, види обліку, автоматизована система обліку, концептуальні засади.

Концептуальні основи організації обліку для вітчизняних юридичних осіб регламентує Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» [4].

Особливості організації обліку залежать, в першу чергу, від обумовленої організаційно-правовим полем мети діяльності суб'єкта, відтак їх доцільно розглянути у розрізі:

- підприємницької діяльності: на прикладі підприємств державної та приватної форм власності;
- неприємницької діяльності: неприбуткових організацій, зокрема:
 1. бюджетних неприбуткових організацій – бюджетних установ та організацій з ознакою неприбутковості 0001-0004;
 2. небюджетних неприбуткових організацій: громадських, благодійних, профспілкових організацій, творчих спілок тощо (ознака неприбутковості 0004-0016).

Суб'єкти господарювання оперують різними видами обліку: аналітичним, синтетичним, оперативним, статистичним, бухгалтерським, податковим, первинним, табельним, динамічним, актуарним, соціальним, креативним, стратегічним [1; 2] та ін.

Цілком погоджуємось із твердженням професора М. Білухи [3, с. 16], що джерело отримання інформації на підприємствах – єдина інтегрована система господарського обліку, яка містить бухгалтерський (базовий), внутрішньогосподарський (управлінський), статистичний, податковий облік господарських операцій. Кожен вид обліку має свою концептуальну основу: завдання, предмет, об'єкт та методику.

Вивчення питань організації бухгалтерського обліку займає сьогодні одне з провідних місць в наукових працях таких вітчизняних вчених-обліковців: М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, М. В. Кужельного, Є. В. Мниха, В. С. Рудницького, В. В. Сопка, В. Г. Швеця, та інших. Вхідження вітчизняних суб'єктів господарювання у систему ринкових відносин, активний розвиток видів обліку господарської діяльності обумовили необхідність пошуку ефективних форм організації облікової системи з урахуванням особливостей діяльності юридичної особи - форми власності, джерел фінансування статутної діяльності, мети та завдань діяльності тощо.

Метою статті є визначення та обґрунтування концептуальних засад організації обліку діяльності підприємства на методологічному, інформаційному та адміністративному етапах.

У статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зазначено, що підприємство самостійно «розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій». На нашу

думку, реєстрація операцій виробничої діяльності в рамках внутрішньогосподарського обліку здійснюється на принципах ведення бухгалтерського обліку (на відміну від управлінського).

Сучасне трактування управлінського обліку суттєво розширює його завдання: управлінський облік спрямовано як на поточний період, так і на перспективу; він не регламентований принципами Положень бухгалтерського обліку; в управлінському обліку зосереджується увага на конкретних сегментах, а не в цілому на господарській діяльності; управлінський облік (на відміну від бухгалтерського) не є обов'язковим, здійснюється за рішенням керівництва та ін.

Концептуальні основи діючих на підприємствах видів обліку наведені в таблиці 1.

На методологічному етапі уніфікація методів облікових систем для юридичних осіб без урахування економіко-організаційних особливостей їх діяльності практично неможлива. У наказі про облікову політику за видами обліку підлягають затвердженню такі питання: періодичність та порядок проведення інвентаризації; розроблені форми внутрішньої звітності; оцінка активів, доходів та витрат; порядок обліку транспортно-заготівельних витрат; поріг суттєвості; методи амортизації необоротних активів; введення субрахунків аналітичного обліку та ін.

Завдання інформаційного напрямку – формування інформаційних потоків за видами обліку на основі аналітичності, оперативності та достовірності даних, що, безперечно, вирішується шляхом застосування сучасних програмних продуктів.

Сьогодні актуальною є потреба не тільки в автоматизації обліку, автоматизованій підготовці звітних форм: сучасна система менеджменту покладається на результати контрольно-аналітичних процедур, оперативність та достовірність яких теж досягається в автоматизованому режимі.

Проблема створення або впровадження програмних продуктів залишається однією з найскладніших не тільки в Україні, а й у світі. Результати впровадження автоматизованих обліково-економічних систем на підприємствах залежать від завдань автоматизованої обробки інформації, якими можуть бути:

- автоматизація винятково бухгалтерії (документування, підготовка реєстрів та форм звітності);
- автоматизація обліково-економічного напрямку (облікової інформації, розрахунків собівартості та ціни, контрольно-аналітичних процедур та ін.);
- автоматизація управлінської інформації за обліковим, економічним, адміністративним напрямками в цілому. Використання обчислювальної техніки в обліку не

Таблиця 1. Концептуальні основи існуючих видів обліку операцій господарської діяльності підприємства

Ознаки	Види обліку діяльності підприємства			
	Бухгалтерський	Внутрішньо-господарський	Статистичний	Податковий
Користувачі	Зовнішні, внутрішні	Внутрішні	Зовнішні, внутрішні	Зовнішні, внутрішні
Відкритість даних	Доступні всім	Комерційна таємниця	Доступні всім, за винятком певного переліку комерційної інформації	Доступні всім
Обов'язковість ведення	Обов'язковий	Необов'язковий	Обов'язковий	Обов'язковий (для платників податків)
Звітність	Фінансова, затверджена на державному рівні	Внутрішня	Статистична, затверджена на державному рівні	Податкова, затверджена на державному рівні
Об'єкт обліку та звітності	Господарська діяльність	Виробнича діяльність	Соціально-економічні явища та процеси в рамках господарської діяльності	Господарська діяльність
Мета обліку	Складання фінансової звітності для потреб зовнішніх та внутрішніх користувачів	Надання інформації керівництву з окремих питань виробничого характеру для здійснення оперативного управління	Складання статистичної звітності для проведення державних статистичних спостережень	Складання податкової звітності для проведення розрахунків за податками та обов'язковими платежами
Вид відповідальності	Адміністративна	Дисциплінарна	Адміністративна	Адміністративна
Елементи методу обліку	Документування, інвентаризація, оцінка, калькулювання, рахунки й подвійний запис, баланс і узагальнення даних на звітну дату	Документування, інвентаризація, оцінка, калькулювання, рахунки й подвійний запис, баланс і узагальнення даних на звітну дату	Документування, інвентаризація, оцінка, калькулювання, узагальнення даних на звітну дату – обов'язково; рахунки й подвійний запис – для певних форм звітності	Документування, інвентаризація, оцінка, калькулювання, узагальнення даних на звітну дату
Використання вимірників	Вартісні, кількісні (обмежено)	Вартісні, кількісні, натуральні, якісні, трудові	Вартісні, кількісні, натуральні, якісні, трудові	Вартісні

заціпає методологічних принципів того або іншого виду обліку. Уніфікованими принципами автоматизації інформаційних потоків, закріплені державним стандартом, для юридичних осіб в цілому можуть бути:

- системний підхід: комп'ютерна система обліку розглядається як система, у якій всі її складові елементи й процеси, що відбуваються, взаємопов'язані з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх факторів;
- гнучкість: забезпечення можливості реагування на зміну зовнішніх факторів (зміни нормативної бази, форм звітності тощо);
- економічна доцільність: переваги, що очікуються від використання системи, повинні перевищувати витрати на проектування, впровадження, вивчення, супровід;
- захист та безпека даних: система, що проектується, повинна запобігати нераціональному використанню активів підприємства від нераціонального їх використання і забезпечувати надійність та захищеність інформації в системі;
- контроль: створення паралельних інформаційних потоків, які контролюють один одного та

забезпечують достовірність облікових даних;

- універсальність: програмна система повинна виконувати стандартні процедури і обробляти конкретну задачу як окремий випадок більш загальної;
- безперервність розвитку: постійне вдосконалення всіх видів його забезпечення (технічного, програмного, інформаційного та інші).
Позитивні результати наявні, якщо програмні продукти за своїми технічними параметрами:
- мають можливість для удосконалення користувачами у випадку зміни методики видів обліку, нормативної бази;
- володіють нормативною базою, що постійно поновлюється;
- містять функціональний комплекс рішень поставлених задач за видами обліку та забезпеченість роботи у ритмі конфігуратора;
- уміщують єдиний взаємопов'язаний технологічний процес обробки первинної та зведеної документації (в тому числі формування зовнішньої та внутрішньої звітності, контроль-аналітичних процедур);

- забезпечують однократне введення даних та багатократне їх використання для формування оперативної інформації, необхідної для контролю й управління;
- передбачають завантаження даних з інших програм; можливість підключення зовнішніх звітів, збереження будь-якої звітної інформації у вигляді Excel-файлів тощо.

Як свідчить практика, існують три найбільші проблеми, про які слід пам'ятати при впровадженні автоматизованої системи обліку: розгалуженість та специфіка господарської діяльності, обмеженість грошових коштів, рівень кваліфікації фахівців відповідного напрямку.

На нашу думку, можна виділити низку другорядних проблем: термін корисного використання програмного забезпечення, наявність у штаті спеціалістів, які будуть займатись впровадженням та контролем за функціонуванням програмного забезпечення, можливість коригування технічних властивостей програми з урахуванням поставлених завдань тощо.

Адміністративний етап – складова менеджменту діяльності підприємства, в основі якої система заходів адміністративного впливу на збір, узагальнення та використання обліково-економічної інформації.

Адміністративний етап у своїй основі для підприємств різних форм власності та видів статутної діяльності має спільні підходи, оскільки призначений для налагодження системи адміністративного управління економічною службою і передбачає: визначення організаційно-адміністративної підпорядкованості працівників економічної служби та їх функціональних обов'язків; встановлення найбільш ефективної методичної та інформативної основи наявних на підприємстві видів обліку; визначення оптимальної штатної структури економічної служби; встановлення норм праці та часу, необхідного для виконання робіт, визначення оптимальної чисельності фахівців економічного напрямку; набір кадрів та створення системи підвищення їх кваліфікації; раціональну організацію робочих місць працівників економічної служби; матеріальне, інформаційне і технічне забезпечення працівників; запровадження системи заохочення працівників; налагодження обліку виконаної роботи та контролю за виконанням працівниками своїх функцій; архівування документів; створення системи захисту інформації та ін.

Розширює спектр кваліфікаційних вимог до організації обліку Стратегія сталого розвитку України (далі – Стратегія) [6].

Сталий розвиток визначено як систему взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності.

Відповідно до Стратегії, «...необхідно докорінно змінити існуючу практику господарювання шляхом відмови від "нульової" вартості природних ресурсів»; критерієм сталого розвитку повинен бути не приріст обсягів виробництва, а потенціал його зростання.

Це обумовлює розширення об'єктів обліку, із внесенням до їх переліку не тільки майнових активів, а також інтелектуального капіталу господарюючого суб'єкта; підвищення ролі та змісту підготовки бухгалтерів, що передбачає серед критеріїв оцінки професійності ряд етичних норм і принципів поведінки. Відповідного рівня кваліфікації вимагає визначення оцінки активів, вміння оцінити на поточний період та

перспективу потенціал суб'єкта господарювання.

Поза увагою керівництва, на жаль, залишається дотримання фахівцями Кодексу етики Міжнародної федерації бухгалтерів [5]. Кодекс регламентує основні критерії ефективності роботи бухгалтера: достовірність надання інформації, професіоналізм у виконанні обов'язків, якість послуг у відповідності з вимогами споживачів, довіра як з боку користувачів, так і суспільства в цілому до результатів роботи фахівця.

Для досягнення цілей спеціалісти повинні дотримуватись ряду фундаментальних принципів: порядності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності, відповідності правилам професійної поведінки, дотримання технічних стандартів. Зазначене повинно бути покладено в основу системи кар'єрного зросту працівників на підприємстві.

Для сприяння підприємствам в організації професійного навчання та підвищення кваліфікації працівників потрібно:

- відновити систему професійної орієнтації молоді, об'єднавши зусилля навчальних закладів і роботодавців;
- максимально спростити умови ліцензування підприємств, що здійснюють професійне навчання працівників на робочих місцях;
- змінити підходи і вимоги до розробки навчальних планів і програм для професійної освіти навчання на виробництві (з урахуванням практичних вимог);
- забезпечити слухачів навчальними посібниками, аудіо і відео матеріалами тощо;
- розробити і розповсюдити методичку розрахунку ефективності навчання персоналу підприємств, разом із зразковими нормативами чисельності та описом функцій співробітників служб, що займаються організацією навчання;
- розробити механізм стимулювання працівників до безперервного підвищення свого професійного рівня;
- запропонувати на законодавчому рівні дієвий механізм стимулювання роботодавців (зменшення ставки оподаткування витрат на навчання, надання підприємству пільгових кредитів тощо);
- створити ефективну систему соціального партнерства з питань оптимізації кадрових переміщень (в т. ч. при звільненні).

Організація обліку для суб'єктів господарювання сьогодня – пошук раціональної системи відображення господарських операцій та узагальнення її в звітних формах, за допомогою якої об'єктивно ідентифікується стан активів, зобов'язань та фінансових результатів діяльності, здійснюється сплата податків і обов'язкових платежів, оприлюднюється важлива для контролюючих органів та суспільства інформація про діяльність юридичної особи, реалізується політика оперативного та стратегічного менеджменту. Її ефективне впровадження на методологічному, інформаційному та адміністративному етапах є основою збереження досягнутих результатів, раціонального використання ресурсів, виявлення потенціальних резервів та їх втілення.

Список літератури

1. Грабова, Н. М. *Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посіб. / Н. М. Грабова; за ред. М. В. Кужельного. – [6-те вид.] – К. : А.С.К., 2002. – 266с. – (Економіка. Фінанси. Право).*
2. Гуцайлюк, З. *Прогнозний (статистичний) облік і сучасні проблеми розвитку теорії бухгалтерського обліку [Текст] / З. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. - №2. – С. 14-19.*

-
3. Білуха, М. Т. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підруч. / М. Т. Білуха. – К., 2000. – 692 с.
 4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 року. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg.
 5. Міжнародні стандарти аудиту. Кодекс етики Міжнародної федерації бухгалтерів. ICAR/ [Текст]. – Москва. – 2000. – 699 с.
 6. Кодекс етики професійних бухгалтерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/document/81073/D6.pdf>

РЕЗЮМЕ

Левицкая Светлана

Организация учета хозяйственной деятельности предприятия

Исследованы особенности организации учета отечественных предприятий на основных этапах - методологическом, информационном, административном. Предложены мероприятия по совершенствованию указанных вопросов.

RESUME

Levyts'ka Svitlana

Organization of accounting of business of enterprise

The particular qualities of organization of accounting on public enterprises on the main stages - methodological, technical, organizational - are discovered. The ways of improvement of stated questions for business activity are suggested.

Любов ЛІПІЧ

доктор економічних наук, професор,
декан економічного факультету,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Іванна ГАДЗЕВИЧ

студентка,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВІДОБРАЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ОБЛІКУ

У статті висвітлено особливості обліку основних засобів в Україні з метою гармонізації їх із Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Ключові слова: основні засоби, оцінка, первісна вартість, стандарти обліку.

На сучасному етапі розвитку бухгалтерського обліку у світі, так само як і в Україні, впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) стає об'єктивною реальністю. Постає проблема вибору стратегії та тактики впровадження вимог МСФЗ з урахуванням особливостей локального законодавства, рівня економічного розвитку, культури та традицій ведення бухгалтерського обліку, інших специфічних умов кожної країни.

Дослідження проблеми розробки й застосування такої методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що відповідає міжнародним стандартам, займаються такі науковці: С. Голов, С. Зубілевич, В. Костюченко, Ф. Бутинець, Б. Нідлз, В. Ричаківська, В. Пархоменко, І. Сікора, С. Грей.

В обліку основних засобів, згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [1], відповідно до Міжнародного стандарту фінансової звітності 16 «Основні засоби» (IAS 16 «Property, Plant and Equipment») [2], існують певні відмінності.

Для правильної організації обліку основних засобів важливе значення має єдиний принцип їх оцінки. Розрізняють такі види оцінки основних засобів: первісну, залишкову, відновну та ліквідаційну. Основні засоби підприємства й організації в бухгалтерському обліку відображають за первинною вартістю, під якою розуміють фактичну собівартість спорудження, виготовлення або придбання об'єктів основних засобів, включно із витратами на транспортування й встановлення на місці використання з урахуванням страхових платежів під час перевезення, державну реєстрацію та інші витрати, тобто фактичну собівартість, яку об'єкти основних засобів мали на час введення в експлуатацію.

Згідно з Положенням (стандартом) 7 до первинної вартості придбаних (споруджених) основних засобів включаються такі витрати:

- суми, сплачені згідно з договором постачальнику;
- суми, сплачені стороннім організаціям за виконані роботи за договорами будівельного підряду;
- реєстраційні збори, держмити й аналогічні їм платежі, здійснені у зв'язку з придбанням (одержанням) прав на об'єкт основних засобів;
- сплачені мито, податки та інші обов'язкові платежі, пов'язані з придбанням (створенням) основних

засобів, які не відшкодовуються підприємству;

- винагороди, сплачені посередницьким організаціям, через які було придбано об'єкт основних засобів;
- витрати по страхуванню ризиків, пов'язаних з доставкою основних засобів;
- витрати на встановлення, монтаж, налагодження основних засобів;
- адміністративні та інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням (створенням) основних засобів і приведенням їх до робочого стану [1].

Зміна первинної вартості основних засобів допускається тільки у разі реконструкції, добудови, дообладнання, технічного переозброєння, переоцінки балансової вартості основних засобів та часткової ліквідації відповідних об'єктів.

Синтетичний облік основних засобів ведеться на рахунку 10 «Основні засоби», який призначений для обліку й узагальнення інформації про наявність і рух як власних основних засобів, так і одержаних за умов фінансового лізингу, а також орендованих цілісних майнових комплексів, які належать до складу основних засобів.

Аналітичний облік основних засобів ведеться за кожним об'єктом окремо.

Згідно з МСФЗ 16, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів і надання послуг, здавання в оренду іншим особам, або для адміністративних цілей, та які, як очікується, використовуватимуться протягом більш ніж одного року (або операційного циклу) [2]. МСФЗ 16 поширюється на всі види активів, які відповідають цьому визначенню, крім біологічних активів, пов'язаних з сільськогосподарською продукцією та прав на корисні копалини, розвідування та видобування корисних копалин, нафти, природного газу та подібних невідтворюваних ресурсів.

Основні засоби визнаються, тобто відображаються у балансі підприємства, якщо відповідають загальним критеріям визнання активів:

- існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього активу;
- його оцінка може бути достовірно визначена.

Упевненість у тому, що об'єкт основних засобів відповідає першому критерію, пов'язана з наявністю підтвердження, що всі ризики та винагороди, пов'язані з його використанням, вже перейшли до підприємства.

Другий критерій у більшості випадків зумовлюється наявністю інформації про витрати на придбання або виробництво об'єкта.

Важливим питанням узгодженості П(С)БО 7 з МСФЗ 16 є визнання основних засобів та визначення складу їх об'єктів.

Згідно з МСФЗ 16 активи передусім слід поділити на такі, що підлягають амортизації, та активи, за якими амортизація не нараховується.

Згідно з міжнародними стандартами, у процесі формування первісної вартості об'єкта основних засобів до вказаних в П(С)БО 7 затрат, як правило, додаються і затрати, які передбачаються на демонтаж, ліквідацію об'єкта і відновлення ділянки після закінчення терміну експлуатації [3].

Балансова (залишкова) вартість об'єкта основних засобів може бути зменшена на суму отриманих державних субсидій, якщо таке фінансування було пов'язане з придбанням саме цього об'єкта.

Включення або невключення до первісної вартості об'єкта основних засобів відсотків за кредит на їх придбання залежить від того, визнаний цей об'єкт активом, що класифікується, чи не визнаний.

Доцільно також окремо вести облік окремих компонентів основних засобів, які мають різні терміни корисної експлуатації або різними способами забезпечують вигоди для підприємства.

При цьому варто об'єднувати в один об'єкт групи однорідних основних засобів, які надійшли одночасно та мають однаковий термін корисної експлуатації. Прикладом таких об'єктів є інвентар та оргтехніка. Крім того, в разі, коли запасні частини та допоміжне обладнання можуть бути використані лише разом з об'єктом основних засобів, вони також розглядаються як основні засоби, тобто включаються до складу відповідного об'єкта.

Об'єкти, які відповідають визначенню основних засобів, але мають незначну вартість, зазвичай списують на витрати у момент їх придбання. При цьому рішення щодо межі суттєвості вартості для підприємства приймає його керівництво.

Якщо у процесі поточного ремонту окремі деталі або конструктивні частини замінюються новими, то нова балансова вартість об'єкта визначається так: витрати на регулярні техогляди, що обліковуються аналогічно до операцій заміни запчастин, додаються до балансової вартості об'єкта, але при цьому вартість попереднього техогляду віднімається (списується) [4].

П(С)БО 7 не передбачає зміни вартості об'єкта у разі заміни старих деталей новими під час проведення поточного ремонту і/або регулярного техобслуговування. У таких випадках усі витрати, включаючи вартість нових деталей, однозначно розглядаються як витрати поточного (звітного) періоду. Вартість об'єкта, згідно з П(С)БО 7, може збільшитися лише у результаті поліпшення ОЗ (реконструкції, модернізації тощо). Проте навіть для таких випадків процедура обліку операцій із заміни старих деталей новими у П(С)БО 7 не виписана чітко.

МСФЗ 16 не містить вимоги щодо класифікації основних засобів, але передбачає їх розподіл на класи.

Згідно з МСФЗ 16 «Основні засоби», передбачено три основні методи нарахування амортизації основних засобів: прямолінійний, виробничий та зменшення залишкової вартості, а згідно із стандартами,

розробленими Міністерством фінансів України в П(С)БО 7 «Основні засоби» передбачено, крім перелічених в МСФЗ 16, ще такі методи нарахування амортизації об'єктів основних засобів, як кумулятивний та податковий методи.

З огляду на те, що національні облікові стандарти розроблені з урахуванням вимог міжнародних стандартів, П(С)БО 7 «Основні засоби» має ряд спільних положень з МСФЗ 16 «Основні засоби». Відмінні риси між П(С)БО та МСФЗ можна пояснити тим, що МСФЗ носять загальний рекомендаційний характер та не враховують національних особливостей ведення бухгалтерського обліку.

Із метою уніфікації П(С)БО 7 «Основні засоби» до МСФЗ 16 «Основні засоби» слід вирішити такі завдання:

- узгодити критерії визнання основних засобів та склад їх об'єктів у П(С)БО 7 з МСФЗ 16 «Основні засоби»;
- визначити в П(С)БО 7 «Основні засоби» критерії визнання витрат на придбання об'єктів основних засобів, які мають незначну вартість і списуються згідно з МСФЗ 16 «Основні засоби» в момент їх придбання;
- передбачити в П(С)БО 7 «Основні засоби» такі методи нарахування амортизації основних засобів, які включено в МСФЗ 16 «Основні засоби»;
- внести відповідні зміни до П(С)БО 7 «Основні засоби» та МСФЗ 16 «Основні засоби».

Отже, вирішення вищезазначених проблем дозволить гармонізувати національну систему обліку відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Список літератури

1. Основні засоби [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 // Бухгалтерський облік: нормативна база. – Х.: Фактор, 2004. – С. 115-126.
2. Основні засоби [Електронний ресурс] : міжнародний стандарт фінансової звітності 16. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Голов, С. Ф. Міжнародні стандарти фінансової звітності: вдосконалення та застосування [Текст] / С. Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007 - № 11. – С. 43-58.
4. Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі [Текст] : практичний посібник / С. Ф. Голов. – К.: Лібра, 2000. – С. 152-153.

РЕЗЮМЕ

Липич Любов, Гадзевич Іванна

Отражение основных средств предприятий в системе национального и международного учета

В статье раскрыты особенности учета основных средств в Украине с целью гармонизации с Международными стандартами финансовой отчетности.

RESUME

Lipych Lybov, Gadzevych Ivanna

Reflection of fixed assets in the system of national and international accounting

The article describes features of accounting of the fixed assets in Ukraine in order to harmonize it with International Financial Reporting Standards.

НАКАЗ ПРО ОБЛІКОВУ ПОЛІТИКУ – ОСНОВНИЙ РЕГЛАМЕНТУЮЧИЙ ДОКУМЕНТ ІЗ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто і обґрунтовано необхідність регламентації наказом про облікову політику методики обліку витрат спричинених логістичною діяльністю підприємств.

Ключові слова: облікова політика, логістична діяльність, витрати на логістику, класифікація логістичних витрат.

Перебіг світових кризових явищ позначився і на вітчизняній економіці, у тому числі й діяльності ще діючих підприємств різних галузей. Виробнича діяльність господарюючих структур відчула гостру необхідність створення захисного протикризового імунітету. Проте перебіг подій засвідчив, що очолити таку діяльність багато керівників підприємств не змогли. Неспроможність змінити застарілі методи управління, а отже й організацію бізнесових процесів не дозволили уникнути негативів та досягти бажаних фінансових результатів. Серед переліку причин впливу кризових явищ передусім відсутність знань, навиків та вмінь управління з використанням важелів сучасних, перевірених світовою практикою методик, розбудованих на принципах організації стратегічного аналізу, управлінського обліку, контролінгу, логістики. Зауважимо, що будь-який етап успішної діяльності підприємства неможливий без належно організованого і високопрофесійного менеджменту, що володіє найсучаснішими методами прийняття рішень.

У діловому світі нагромаджений потужний арсенал досвіду, але ним слід користуватись шляхом всебічного вивчення і розумної адаптації його до стану вітчизняної економіки. З цього приводу досить цікавим є твердження російських вчених В. Попова та І. Крайнюченко, які вказують на те, що реальна картина повинна складатись із зіставлення декількох взаємозаперечних точок зору. Будь-яке явище слід вивчати в динаміці, а емпіричний, приватний досвід небезпечно поширювати без коректувань на широке коло явищ [6, 28]. За таких умов неабияку цінність мають підходи, що дозволяють системно аналізувати складні явища, обґрунтовані значною кількістю альтернатив. Одним із основних важелів, спроможних сприяти реалізації цих підходів, для вітчизняного бізнесу є використання в практичній діяльності багатогранних можливостей логістики. Незважаючи на те, що методологічна база цієї науки ще не сформувалася в Україні повністю, їй властива акумуляція широкого спектру знань із багатьох суміжних наук. За таких умов, логістика сприяє формуванню унікально широкої методології світогляду з питань управління основними виробничими процесами підприємств, що базуються на організації якісно нових параметрів руху матеріальних і фінансових потоків. Ефективність управління вище згаданими процесами, в першу чергу, визначається рівнем логістичних витрат, через що виникає необхідність досконалого дослідження їх сутності, принципів формування і методики обліку. Іншими словами, логістизація діючої на підприємстві господарської структури шляхом формування логістичної системи і її

функціонування спричиняє значні логістичні витрати, які не повинні залишатись поза процесами глибокого аналізу і мінімізації.

Теоретично-методичні напрямки класифікації витрат, спричинених діяльністю логістичних структур підприємств, управління ними досить ґрунтовно висвітлюються в наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених – логістів: Б. А. Анікіна, І. І. Бажина, В. П. Бочарнікова, Л. Волдроу, Ф. Вуда, В. В. Дибської, С. Джонсона, К. В. Захарова, Є. В. Крикавського, Л. Б. Міротіна, М. А. Окландера, І. Е. Ташбаєва, А. Б. Чубукова, та інших. Спектр дослідження логістичних витрат досить широкий. Певний акцент робиться і на класифікації витрат, їх розподілі за функціями та процесами логістики тощо.

Метою написання статті є аргументація того, що наказ про облікову політику є основним регламентуючим документом формування методики обліку логістичних витрат підприємства.

Логістичні витрати, які несе підприємство у зв'язку із необхідністю управління логістичною системою, підлягають суворому обліку оскільки мають прямий вплив на формування витрат і зниження прибутків. У підприємств виникає необхідність забезпечення стійкості і стабільності створеної ним логістичної системи. За таких обставин потреба у додатковій інформації досить широкого діапазону, яку слід належним чином акумулювати обліковими важелями і готувати для аналітичних досліджень та прийняття управлінських рішень, спрямованих на підтримку стійкості логістичної системи підприємства, стає необхідною. Принагідно зауважимо, що інформація необхідна для прийняття управлінських рішень, повинна бути максимально точною, достовірною і оперативною. На такому ж рівні повинен бути організований облік. Проте, єдиної методики обліку логістичних витрат у даний час не існує. Пропозиції вчених - економістів щодо відображення в обліку витрат на логістику досить побіжні й недосконалі. Така ситуація пояснюється рядом причин, основною з яких є небажання структур державного управління розробити типові рекомендації щодо організації обліку витрат підприємств на логістичну діяльність. Важливим фактором є й відсутність на вітчизняних підприємствах належним чином розбудованих цілісних логістичних систем із замкнутим циклом, на підставі функціонування яких можна було б нагромадити певний досвід ведення обліку, що заслуговує на увагу і апробацію його іншими. Безперечно, єдиного шаблону бути не може, але питання обліку логістичних витрат, обговорені членами Методологічної ради міністерства фінансів України, могли б у вигляді доповнень знайти своє відображення у

відповідних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

Що ж стосується реальності, то на даний час вчені з приводу організації методики облікового процесу логістичних витрат основну увагу зосереджують лише на питаннях їх класифікації та декларування загальних положень (тверджень). Іншими словами пропонуються різні варіанти класифікації логістичних витрат, які повинні фіксуватись обліком. Певна полеміка точиться з приводу розподілу логістичних витрат на прямі і накладні з використанням методики їх розподілу. властивої процесам калькулювання собівартості продукції.

Поряд з цим, традиційна методика обліку певним чином охоплює логістичні витрати, але забезпечити виділення витрат, що виникають у процесі наскрізного матеріального потоку, і таким чином формувати інформацію про найбільш вагомні витрати, спричинені ілогістичною діяльністю та їх характеристику не спроможна. Таким чином, традиційний облік витрат здатний акумулювати інформацію лише про витрати на здійснення тієї чи іншої логістичної функції. За таких обставин методика обліку логістичних витрат повинна формуватись підприємством самостійно відповідно до Закону „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”, який забезпечує можливості повніше висвітлити роль облікової політики у вирішенні економічних завдань на підприємствах країни, що відповідає сучасному економічному середовищу [4, с. 62]. Мотивація такого твердження зумовлена п. 2 ст. 8 цього Закону, де зазначено, що питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві є компетенцією його власника або уповноваженої посадової особи, тобто суб'єкта, найбільш зацікавленого у створенні ефективно діючої обліково-аналітичної системи управління підприємством. Усвідомлення цих обставин дає підстави стверджувати, що саме ця стаття сприяє розгляду облікової політики не тільки з позицій фінансового, а й управлінського обліку, економічного аналізу і внутрішнього аудиту. Хіба є підстави залишати поза увагою доволі слушну, своєчасну і справедливую аргументацію професора Б. І. Валуєва з приводу того, що підхід до вироблення облікової політики, викладений на рівні держави у нормативних документах, не має достатньої управлінської орієнтації з усіма втраченими можливостями, що цим спричинені. Розвиваючи думку, вчений акцентує увагу на тому, що в Україні ще не розроблене положення (стандарт), яке б містило базові рекомендації стосовно вироблення облікової політики [2, с. 31]. Мало того, стверджує науковець, підпорядкування всієї облікової політики тільки цілям складання звітності можна вважати результатом непорозуміння або недостатнього розуміння загальної мети та головних завдань обліку. У теперішньому своєму вигляді облікова політика практично не пов'язана з цілями управління, інтереси якого в ній просто проігноровані [2, с. 32]. Це тим більш парадоксально в умовах формування статусу самостійності управлінського обліку, покликаного забезпечувати інформацією менеджерів внутрішнього управління підприємством. Розглядаючи облік як одну з функцій управління, Б. І. Валуєв вбачає його основну мету у цілеспрямованій діяльності в напрямку створення інформаційних передумов та реальних можливостей для забезпечення функцій управління – планування, контролю, аналізу, регулювання, стимулювання [2, с. 33]. На думку професора М. В. Кужельного, у формуванні облікової політики мають брати участь майже всі економічні й технічні служби [5, с. 49]. Професор М. Т. Білуха зауважує, що облікова політика повинна бути

спрямована на розкриття творчих здібностей підприємців у підвищенні ефективності господарювання, впровадженні нових технологій для задоволення власних потреб і виконання зобов'язань перед державою [1, с. 106].

Такі погляди вчених-економістів засвідчують доцільність відображення в обліковій політиці принципів управлінської спрямованості, що підтверджує необхідність охоплення нею широкого кола завдань, вирішення яких може стосуватись стратегічних напрямків підвищення ефективності господарювання.

Отже, наведені аргументи підтверджують реальність і доцільність відображення у наказі про облікову політику питань організації обліку витрат на логістику.

В. І. Чиж у монографії «Методологія облікових процедур в управлінні витратами» пише: «Для будь-якої організації облікова політика – це основний методичний документ, яким вона керується в період своєї діяльності з дня державної реєстрації. Після статуту цей внутрішній но-рмативний документ є основним» [7, с. 138].

Окреме місце у формуванні облікової політики має зайняти методика формування системи нагромадження, обробки та використання логістичної інформації.

Інформаційні потоки будь-якого підприємства визначаються певними встановленими нормативними обмеженнями фінансового обліку і регулюються його основними елементами: планом рахунків, системою документації та реєстрів обліку, змістом внутрішньої і зовнішньої звітності. Зазначимо, що на вітчизняних підприємствах саме внутрішня звітність є найменш дослідженим елементом. Завдяки її створенню, чіткій регламентації за формами можна організувати нагромадження, збереження та ефективно застосування даних. Усвідомлення цих обставин дає підстави стверджувати, що лише систематизована за певними критеріями інформація може бути корисною для конкретних її споживачів і ефективно використовуватись в управлінні. Цінність такої інформації визначається двома шляхами: сумою втрат, які вдалось попередити завдяки вчасно отриманій достовірній інформації; величиною витрат, понесених на отримання цієї інформації. У зв'язку з цим для диференційованої обробки інформації система обліку повинна поділятись на окремі підсистеми фінансового й управлінського обліку, контролю та логістичної інформації. З метою створення на підприємстві логістичних інформаційних потоків у наказі слід чітко прописати організацію методики вирішення завдань обліку логістичних витрат, спричинених вирішенням завдань управління матеріальними й інформаційними потоками.

Поряд з цим, у методиці формування наказу практично не відображені питання встановлення визначених канонів нагромадження і передачі інформації, які б забезпечували оптимальні умови опрацювання інформації для потреб управління.

Облікова політика має здійснюватись таким чином, щоб на основі певної методики збору й обробки наявних даних забезпечити потреби всіх рівнів керівництва фірми, в тому числі й відділи логістики, маркетингу, менеджменту тощо оперативною і релевантною інформацією для прийняття управлінських рішень. Тобто зміст наказу щодо облікової політики підприємства потрібно формувати як регламент з методології, організації та методики здійснення не лише фінансового обліку, а й управлінського.

Узагальнюючи теоретичний аспект формування облікової політики сучасного підприємства маємо всі підстави стверджувати, що облікова політика – це не лише сукупність способів ведення обліку, обраних

відповідно до умов господарювання, а й вибір методики обліку, яка дає змогу використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя залежно від поставлених цілей щодо управління підприємством. Облікова політика має стати для підприємства своєрідною конституцією, яка б передбачала права й обов'язки системи обліку щодо формування інформаційних ресурсів як корисної для управління інформації. Для забезпечення цієї функції слід чітко регламентувати умови нагромадження, передачі та зберігання інформації, а також норми її акумуляції та форми подачі. Іншими словами, в наказі про облікову політику підприємства повинна міститись вся внутрішня нормативна база і щодо потоків інформації.

Наведені дані свідчать, що за розглядом даного аспекта слід обов'язково враховувати розбіжності щодо фінансового й управлінського обліку, які потрібно брати до уваги при розробці наказу.

Насамперед запроваджений з появою національних стандартів методологічний підхід сприяв виокремленню управлінського обліку як системи, яка має задовольняти інформаційні потреби внутрішніх користувачів. Стає очевидним, що система сучасного обліку повинна не тільки характеризувати результати діяльності підприємства минулих років (фінансовий і податковий облік), а й забезпечувати інформацією систему управління на всіх рівнях для прийняття рішень при здійсненні як поточної діяльності, так і на рівні стратегічного управління. Готовий продукт управлінського обліку у вигляді конкретної інформації для прийняття рішень щодо формування витратного механізму, розширення наявних і створення нових ринків збуту, переоснащення виробництва, поліпшення якості продукції, впровадження нових технологій, а також прийняття рішень стратегічного характеру є нині комерційною таємницею на відміну від готового продукту фінансового обліку, що міститься у формах фінансової звітності. За цієї ситуації головною практичною проблемою, яку потрібно врегулювати у наказі про облікову політику, є забезпечення різних напрямків акумулювання інформації в межах однієї системи для потреб користувачів, інтереси яких суттєво відрізняються. З цього приводу економіст П. Житний пропонує можливість облікової політики будувати на засадах системного підходу. На його думку, системний підхід щодо формування облікової політики первісно визначає необхідність підпорядкування її загальним інтересам управління підприємством. Облікова політика має забезпечити створення умов для ефективного здійснення управлінського процесу: при кроці "вгору" формування облікової політики відбувається з орієнтацією на розвиток обліку зовнішніх факторів вищого рівня, а при кроці "вниз" метою є упорядкування внутрішніх факторів та системи їх обліку" [3, с. 63]. Погоджуючись з вищезазначеним твердженням, доцільно акцентувати увагу й на тому, що для забезпечення сучасної системи управління та поглиблення інформаційних можливостей господарського обліку необхідна принципово нова методика нагромадження інформації, яка б задовольняла потреби менеджерів усіх рівнів управління підприємством і була обґрунтованою, корисною, конкретною, а також могла оперативнореагувати на зміни, які відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Для вирішення вищенаведених проблем на підприємствах необхідно створити окрему незалежну систему управлінського обліку, яка дала б змогу спеціалістові вільно обирати форми, методи і прийоми аналізу та контролю, а також методи обліку та аналізу для прийняття управлінських

рішень. Головне в цій системі – точне та правильне визначення суті економічних процесів і тенденцій, що відбуваються на підприємстві, ринку, та своєчасна, чітка, конкретна та певним чином узагальнена інформація для прийняття управлінського рішення.

Таким чином, для забезпечення такого напрямку інформаційних потоків необхідна відповідна методологічна база, яка принципово відрізняється від традиційних методів і технічних прийомів. Ураховуючи її законодавчу незакріпленість, кожне окремо взяте підприємство має створити її самотужки і для внутрішньої регламентації обумовити в обліковій політиці.

Список літератури

1. Білуха, М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза [Текст] : підручник / М. Т. Білуха. – К., 2004. – 656 с.
2. Валуєв, Б. І. Облікова політика промислового підприємства – управлінська спрямованість підходу [Текст] / Б. І. Валуєв, І. В. Рузмайкіна.
3. Житний, П. Системний аспект облікової політики [Текст] / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 1. – С. 62–65.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16. 07. 1999 р. № 996-XIV із змінами та доповненнями.
5. Кужельний, М. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку [Текст] / М. Кужельний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 8–9. – С. 45–49.
6. Попов, В. Закони неустойчивого розвитку и логистика [Текст] / В. Попов, И. Крайнюченко // Логистика. – 2006. – № 1. – С. 28–29
7. Чиж, В. І. Методологія облікових процедур в управлінні витратами [Текст] : монографія / В. І. Чиж. - Луганськ, 2004. - 296 с.

РЕЗЮМЕ

Богач Аркадій

Приказ об учетной политике – основной регламентирующий документ формирования методики учета логистических расходов предприятия
Рассмотрена и обоснована необходимость регламентации приказом об учетной политике методики учета расходов, вызванных логистической деятельностью предприятий.

RESUME

Bogach Arkadiy

Order about a registration policy – basic regulating the document of forming of method of account of logistic charges of enterprise

The necessity of regulation of method of accounting of charges by an order about the registration policy of enterprises is considered and grounded.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ

У статті досліджено питання нормативно-правового регулювання обліку інвестиційної нерухомості в Україні. Здійснено порівняльний аналіз П(С)БО 14 «Оренда» і П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість». Дано пропозиції щодо структури первинних документів, розробки і прийняття методичних рекомендацій з обліку інвестиційної нерухомості.

Ключові слова: інвестиційна нерухомість, оренда, первинні документи.

Із прийняттям та набуттям чинності з 1 січня 2008 року нового Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість» підприємства та організації, які здають в оренду майно у вигляді об'єктів нерухомості, повинні при веденні обліку керуватися положеннями, які зазначені в даному стандарті. Тобто починаючи з 1 січня 2008 року згідно із вимогами п.5 П(С)БО 32 підприємства повинні об'єкти нерухомості, які утримуються з метою передачі їх в операційну оренду, перевести до об'єктів інвестиційної нерухомості і, відповідно до прийнятих змін в Плані рахунків бухгалтерського обліку, обліковувати їх на рахунку 10 (субрахунку 100 «Інвестиційна нерухомість»). Ці питання є відносно новими і вимагають проведення досліджень з метою ліквідації суперечливих моментів на практиці.

Питання, що стосуються обліку інвестиційної нерухомості, після прийняття нового стандарту досить активно досліджуються практиками та провідними науковцями України. Зокрема даною проблематикою займаються: М. Боднар [4], Д. Винокуров [5], С. Голов [6], З. Задорожний [7], І. Лісна [8]. Водночас ще не всі наявні проблеми стали предметом розгляду.

Метою даного дослідження є уточнення окремих положень щодо інвестиційної нерухомості, прописаних у таких нормативних документах як П(С)БО 14 «Оренда» і П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість», а також розв'язання проблем відображення операцій із руху інвестиційної нерухомості в первинних документах та на рахунках бухгалтерського обліку.

Питання відображення в обліку інформації про орендні взаємовідносини між суб'єктами господарювання регулюють П(С)БО 14 «Оренда», П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» та інші нормативні документи.

Положення, подані у згаданих стандартах вимагають уточнення, оскільки вони регулюють досить суперечливі моменти в бухгалтерському обліку, зокрема ті, що стосуються оренди.

У п. 3 П(С)БО 32 зазначено, що «Положення (стандарт) не застосовується до питань, урегульованих Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 14 «Оренда».

На рис. 1, схематично відображено, як поширюються норми згаданих Положень на облік нерухомості.

Проаналізувавши загальні положення даних стандартів, бачимо з рис. 1, що норми нещодавно введеного в дію П(С)БО 32 визначають детальні вимоги щодо відображення інформації про об'єкти, які утримуються з метою надання їх в оренду. Що стосується норм, прописаних в П(С)БО 14, то мова іде про регулювання орендних операцій і відображення їх у обліку.

Дуже важливим моментом в обліку інвестиційної нерухомості є питання документального оформлення операцій, що стосуються руху інвестиційної нерухомості, адже вся система обліку побудована таким чином, що будь-яка господарська операція повинна мати документальне підтвердження.

Первинні документи, які необхідні для повного висвітлення інформації про наявність і рух об'єктів інвестиційної нерухомості, можна поділити за наступними напрямками, залежно від того, яку інформацію вони містять:

- придбання об'єктів інвестиційної нерухомості;
- переведення до складу інвестиційної нерухомості;
- виведення об'єктів зі складу інвестиційної нерухомості;
- вибуття інвестиційної нерухомості.

Таку класифікацію наводимо, опираючись на норми, подані в П(С)БО 32 [2].

Нами розроблено первинні документи, які вважаємо за необхідне затвердити як типові форми первинних документів, що відображають рух інвестиційної нерухомості на підприємстві. Що стосується відображення моменту зарахування на баланс підприємства інвестиційної нерухомості, то рекомендації щодо прийняття такого первинного документа як типового вже розглядалося автором статті, і було рекомендовано типову форму ІН-1 «Акт прийняття-передачі інвестиційної нерухомості», який можна використовувати для оформлення придбаних об'єктів інвестиційної нерухомості, а також для оформлення переведення об'єктів основних засобів до складу інвестиційної нерухомості.

Форму ІН-2 «Акт на вибуття інвестиційної нерухомості» рекомендуємо використовувати для реєстрації фактів списання та вибуття на сторону інвестиційної нерухомості у таких випадках:

- для відображення операцій із виведення об'єктів зі складу інвестиційної нерухомості та переведення до складу запасів згідно із п.24-26 П(С)БО 32;
- вибуття інвестиційної нерухомості внаслідок продажу, передачі у фінансову оренду, ліквідації, внесенні до статутного капіталу, при невідповідності критеріям визнання активу з інших підстав, при переведенні інвестиційної нерухомості до операційної нерухомості або припинення використання такої інвестиційної нерухомості відповідно до вимог п. 30 П(С)БО 32[2].

Окрім цього, вважаємо, що в бухгалтерії на кожен об'єкт інвестиційної нерухомості повинна відкриватися також інвентарна картка обліку інвестиційної

Рис. 1. Розмежування впливу норм П(С)БО 14 «Оренда» і П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» на облік операцій, пов'язаних з орендою

нерухомості на підставі акту прийняття–передавання інвестиційної нерухомості. З цією метою рекомендуємо використовувати такі форми: ІН-3 «Інвентарна картка обліку інвестиційної нерухомості», в якій повинні записуватися тільки основні якісні і кількісні характеристики інвестиційної нерухомості, ІН-4 «Картка обліку руху інвестиційної нерухомості», ІН-5 «Інвентарний список інвестиційної нерухомості». Одну із запропонованих форм первинних документів подано у зразках 1, 2, 3, 4.

Попри те, що П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» набув чинності з 01.01.2008 р., залишилось багато невирішених питань щодо відображення операцій, пов'язаних з інвестиційною нерухомістю. Так у рекомендаціях Міністерства фінансів України, що викладені в наказі, запропоновано виділити окремий субрахунок 710 «Дохід від первісного визнання і від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю», на якому відображатимуть зміну вартості інвестиційних активів (їх збільшення в ціні), як це передбачено П(С)БО 32. Пропозиції Міністерства фінансів України підтримується окремими вченими. Так М.І. Боднар, зазначає, що прибуток (збиток) від зміни справедливої вартості відображається в складі іншого операційного доходу або інших операційних витрат операційної діяльності відповідно у періоді, в якому вони виникли, тобто відображаються в звіті про фінансові результати [4].

Вищевказані рекомендації щодо відображення на рахунках бухгалтерського обліку породжують наступні запитання.

Якщо мова іде про дохід, який ми одержуємо внаслідок передачі об'єктів інвестиційної нерухомості, то

звичайно його слід відображати на рахунок 713 «Дохід від операційної оренди», оскільки надання об'єктів в оренду – це інша операційна діяльність. А от щодо відображення зміни справедливої вартості інвестиційної нерухомості на рахунках 71 «Інший операційний дохід» (субрахунок 710) і 94 «Інші витрати операційної діяльності» (субрахунок 940), то вони є нелогічними. У п. 4. П(С)БО 32 наведено чітке розмежування операційної і інвестиційної нерухомості. Так, зокрема, операційна нерухомість – власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані з метою використання для виробництва, або постачання товарів, надання послуг, або ж в адміністративних цілях. А інвестиційна нерухомість – це власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, а не для виробництва та постачання товарів, надання послуг, адміністративної мети або продажу в процесі звичайної діяльності. На нашу думку, більш обґрунтовано було б відображати такі доходи і витрати на рахунках, пов'язаних не з операційною, а швидше, інвестиційною діяльністю. З цією метою рекомендуємо відображати збільшення справедливої вартості на рахунок 74 «Інші доходи» (субрахунок 740 «Дооцінка інвестиційної нерухомості внаслідок зміни справедливої вартості»), і витрати на 97 «Інші витрати» (субрахунок 970 «Уцінка інвестиційної нерухомості внаслідок зміни справедливої вартості»).

Підсумовуючи вище визначене можна зробити такі висновки. Порівняння окремих положень П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» і П(С)БО 14 «Оренда» з метою

Зразок 1

Типова форма ІН-2
Код за УКУД _____

_____ підприємство, організація
ідентифікаційний код ЄДРПОУ _____

АКТ НА ВИБУТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМІСТІ

Номер документа	Дата складання	Код особи, відповідальної за зберігання інвентарної цінності	Код виду операції

Цег, дільниця, лінійка	Дебет		Кредит		Сума	Номер	Код	Метод вартування або амортизації	Норма амортизації	Сума амортизації	Інвентарна вартість (побутова)	Рік випуску (побутова)	Дата введення в експлуатацію (місяць, рік)				
	Рахунок субрахунок	Код аналітичного обліку	Рахунок субрахунок	Код аналітичного обліку													
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	

Комісія, призначена наказом (розпорядженням) від "___" ____ 20__ р. N _____ зробила огляд _____ на підставі _____ найменування об'єкта

В результаті огляду комісія встановила:

1. Надійшов на підприємство "___" ____ 200__ р.

Висновок комісії: _____

Додаток

Перелік документів, що додаються _____

Голова комісії _____

посада _____

підпис _____

прізвище, ім'я та по-батькові _____

Член комісії _____

посада _____

підпис _____

прізвище, ім'я та по-батькові _____

Член комісії _____

посада _____

підпис _____

прізвище, ім'я та по-батькові _____

Зворотний бік форми ІН-2

РОЗРАХУНОК РЕЗУЛЬТАТІВ СПИСАННЯ ОБ'ЄКТА

Витрати на списання			Надійшло від списання				
Найменування документа	Стагті випрат	сума	Найменування документа	цінностей		кількість	сума
				вид	номенклатурний N		
1	2	3	4	5	6	7	8

Результати списання

У картці _____ вибуття інвестиційна
нерухомість відмічено

" " _____ 20__р.

Зразок 2

Типова форма N ІН-3
Код за УКУД _____

_____ підприємство, організація
Ідентифікаційний код ЄДРПОУ _____

Бухгалтерський запис (акт, накладна)		Первісна вартість всіх об'єктів
дата	номер	
16	17	18

ІНВЕНТАРНА КАРТКА ОБ'ЄКТУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ

Цех, від- діл, під- приємство	Розу- нок, субор- гано- унок	Код аналі- тич- ного	Пер- вісна балансо- ва вартість	Код		Поправоч- ний кое- фіцієнт	ІН	Акт про введен- ня в експлу- атацію	Дата поча- тку опла- ти ІН	Номер		С у м а	Рік по- бу во- в	Вибуло (передано)								
				Разу- нок і об'єк- та аналі- тич- ного	Норма амортиза- ційних відраху- вань					Інве- стицій- ний	Пас- порт- ний			Бухгал- терський запис (акт, наклад- на)	Правч- на вибу- ття, пере- мі- ня	дата	номер					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	19	20	21	22	23	
					8	9																

Зворотний бік форми N ІІІ- 3

Добудовування, доукомплектування модернізації, індексація				Ремонт (бухгалтерський запис)					
дата	номер інвентарний номер	сума	номер	дата	номер інвентарний номер	сума	дата	номер інвентарний номер	сума
Коротка індивідуальна характеристика об'єкта									
Найменування конструктивних елементів та інших ознак, що характеризують об'єкт				Матеріали, розміри та інша відомість найменування найважливіших придбаних та приладів, що відносяться до основного об'єкта					
1			2	3	4	5	6		

Картку заповнив _____ посада підпис прізвище, і., по б.

" _____ " _____ Р.

Найменування класифікаційної групи	
Номер	Відмітка про внбугтя
картки	інвентарний об'єкта

Зразок 3

Типова форма ПН-4
Код за УКУД _____підприємство, організація
ідентифікаційний код ЄДРПОУ _____

відділ, цех, дільниця, лінія _____

КАРТКА ОБЛІКУ РУХУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ

Звітні періоди	Нааявність інвестиційної нерухомості на 1-е число звітної дати	Надійшло всього (індексовано)	Всього		Вибуло		Амортизація		Витрати на капітальний ремонт
			внаслідок старіння та зносу	внаслідок стихійного лиха	внаслідок старіння та зносу	внаслідок стихійного лиха	+, -	сума	
1	2	3	4	5	6	7	8	11	
Січень									
Лютий									
Березень									
Разом за I квартал									
Квітень									
Травень									
Червень									
Разом за II квартал									
Липень									
Серпень									
Вересень									
Разом за III квартал									
Жовтень									
Листопад									
Грудень									
Разом за IV квартал									
Всього (оборот за рік)									

Зразок 4

Типова форма ІН-5
Код за УКУД _____

_____ підприємство, організація
ідентифікаційний код ЄДРПОУ _____

ІНВЕНТАРНИЙ СПИСОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ
(за місцем їх знаходження, експлуатації)

_____ відділ, цех, дільниця, лінія

_____ найменування класифікаційної групи

Інвентарна картка або запис в інвентарній книзі номер	Інвентарний номер	Повне найменування об'єкта	Первісна (балансова вартість)	Вибуття (переміщення)			
				дата	номер документа	причина вибуття (переміщення)	
1	2	3	4	5	6	7	8

визначення сфери дії даних нормативних документів, засвідчило, що норми П(С)БО 32 надають рекомендації безпосередньо щодо відображення інформації про об'єкти, які утримуються з метою надання в оренду, а що стосується норм прописаних в П(С)БО 14, то мова йде про регулювання орендних операцій і відображення їх в обліку. Таким чином прийняття нового стандарту не викликало появи колізійних питань, оскільки П(С)БО 32 прийнятий щоб урегулювати облік нерухомості, яка безпосередньо передається в оренду;

На сьогоднішній день у вітчизняних інструктивних документах немає рекомендацій щодо документального відображення об'єктів інвестиційної нерухомості. Тому доцільним було б розглянути необхідність розробки стандартних уніфікованих форм первинних документів, що, власне, відобразатимуть оприбуткування, тобто зарахування на баланс об'єктів, які можна віднести згідно з діючим П(С)БО до інвестиційної нерухомості, та їх вибуття.

Більш обґрунтованим було б відображення доходів і витрат, пов'язаних зі зміною справедливої вартості інвестиційної нерухомості не на рахунках операційної, а швидше інвестиційної діяльності. Зокрема доходи від зміни вартості інвестиційної нерухомості слід відображати на рахунку 74 «Інші доходи» (субрахунок 740 «Дооцінка інвестиційної нерухомості внаслідок зміни справедливої вартості»), витрати - на рахунку 97 «Інші витрати» (субрахунок 970 «Уцінка інвестиційної нерухомості внаслідок зміни справедливої вартості»).

Список літератури

1. *Оренда [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14.*
2. *Інвестиційна нерухомість : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 02.07.2007р. № 779 // Урядовий кур'єр. - 2007, серпень. - №137.*
3. *Білоусов, А. Удосконалення документального оформлення операцій з основними засобами в умовах застосування П(С)БО 7 «Основні засоби» [Текст] / А. Білоусов // Бухгалтерський облік і аудит. - 2006, березень. - с. 49-55.*
4. *Боднар, М. І. Відображення інвестиційної нерухомості в поточному обліку [Текст] / М. І. Боднар // Інвестиції: практика і досвід. - 2009. - №21. - с. 5-8.*
5. *Винокуров, Д. Новий бухгалтерський стандарт: Інвестиційна нерухомість [Текст] / Д. Винокуров // Податки та бухгалтерський облік. - 2007, серпень. - № 63. - с. 15-16.*
6. *Голов, С. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку «Інвестиційна нерухомість» у вітчизняному форматі [Текст] / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. - 2007, вересень. - с. 8-17.*
7. *Задорожний, З. В. Проблемні питання обліку руху матеріальних необоротних активів [Текст] / З. В. Задорожний // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009, №10. - с. 12-16.*
8. *Лісна, І. Інвестиційна нерухомість: ті ж основні засоби, але на інший лад [Текст] / І. Лісна // Все про бухгалтерський облік. - 2008, 10 січня. - № 2(1399). - с. 4-7.*

РЕЗЮМЕ

Богущая Лилия

Некоторые аспекты учета инвестиционной недвижимости

В статье рассмотрен вопрос нормативно-правового регулирования учета инвестиционной недвижимости в Украине. Произведено сравнительный анализ П(С)БУ 14 «Аренда» и П(С)БУ 32 «Инвестиционная недвижимость». Разработаны предложения, касающиеся структуры первичных документов и принятия методических рекомендаций по учету инвестиционной недвижимости.

RESUME

Boguts'ka Lilia

Some aspects of account of the investment of real estate

The paper researches the question of legal regulation of the accounting of investment property in Ukraine. A comparative analysis of the P(S)BU 14 «Lease» and P(S)BU 32 «Investment Property» is carried out in the article. The practical recommendations concerning the development and adoption of the policy advice in the investment property accounting are suggested. The recommendations for primary documentary of the dynamics of the above mentioned objects are given.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ХЕДЖУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто актуальні питання організації бухгалтерського обліку операцій хеджування на підприємствах переробної промисловості. Визначено роль організації обліку в забезпеченні інформаційних потреб управлінського персоналу. Автором досліджено особливості організаційної форми побудови обліку хеджування та організацію ведення бухгалтерського обліку та складання звітності. Розроблено рекомендації щодо удосконалення організації обліку хеджування в Україні.

Ключові слова: хеджування, похідні фінансові інструменти, облік хеджування, організація обліку, інформаційні потреби управління.

Невизначеність зовнішнього економічного середовища в якому функціонує підприємство спричиняє появу значної кількості фінансово-економічних ризиків. Найсуттєвіший вплив на діяльність підприємств переробної промисловості здійснюють ризики зміни ціни на сировину та матеріали, що закуповуються, та на товари, що продаються, далі йдуть ризики ліквідності, валютний та відсотковий ризики відповідно. Одним з методів мінімізації ризиків, в першу чергу, цінних, валютних та відсоткових, є хеджування.

Хеджування передбачає використання строкових угод, які дають змогу учасникам ринку зменшити ступінь ризику майбутніх операцій з купівлі-продажу активів на ринку, зменшуючи водночас і можливі прибутки чи збитки від таких операцій [10, 90].

Накопичення та узагальнення достовірної та своєчасної інформації щодо фінансового результату операцій хеджування відбувається у системі бухгалтерського обліку.

Питанням організації бухгалтерського обліку на промислових підприємствах присвячені праці Білухи М. Т. [1], Гури Н. О. [2], Кузьмінського Ю. А. [4], Сопка В. В. [7], Швеця В. Г. [9]. На жаль, недостатньою мірою дослідженими залишаються проблеми організації обліку хеджування.

Метою даної статті є визначення особливостей організації бухгалтерського обліку операцій хеджування для забезпечення інформаційних потреб управлінського персоналу на підприємствах переробної промисловості.

Побудова бухгалтерського обліку хеджування у системі управління підприємством, аналогічно до інших об'єктів обліку, передбачає наявність відповідного рівня його організаційної та методологічної складових.

Організація як смислове поняття передбачає упорядкованість, взаємодію окремих елементів, що перебувають у функціональній залежності [1, с. 217]. Організація бухгалтерського обліку – це система методів, способів і заходів, які забезпечують оптимальне функціонування такого обліку та подальший його розвиток [7, с. 58].

Досліджуючи організацію обліку хеджування, доцільно чітко розмежувати два рівні: організаційну форму побудови обліку на підприємстві та організацію ведення бухгалтерського обліку та складання звітності.

Успішне ведення бухгалтерського обліку на підприємстві великою мірою залежить від вдало вибраної форми обліку та належної організації роботи бухгалтерії

як структурного підрозділу підприємства. Організаційна форма побудови обліку на підприємстві визначається його особливостями, територіальним розміщенням його структурних підрозділів, системою управління, рівнем самостійності структурних підрозділів, чинною системою контролю та звітності [9, с. 316].

На сьогоднішній день паралельно існують журнальна – пов'язана з ручним способом обробки облікової інформації – та автоматизована – орієнтована на використання електронної обчислювальної техніки – форми бухгалтерського обліку. Оскільки остання, крім відповідного матеріально-технічного, програмного забезпечення та спеціальної професійної підготовки працівників облікового апарату, вимагає суттєвих змін форми подання первинних документів, організації документообороту та функціонального розподілу обов'язків бухгалтерів, то спільним між цими двома формами лишаються методологічні та методичні основи бухгалтерського обліку.

Вплив технології обробки економічної інформації, що склалася при веденні обліку вручну, негативно позначається на автоматизованих системах бухгалтерського обліку і викликає дублювання в роботі функціональних відділів бухгалтерії, паралелізм з іншими структурними підрозділами управління, затримку у формуванні необхідних відомостей тощо. На підприємствах, що досі ведуть облік "вручну" важливою умовою вдосконалення обліку та аналізу операцій хеджування є впровадження комплексної системи бухгалтерського обліку. Так як ділянка обліку хеджування, як способу мінімізації цінних, валютних чи відсоткових ризиків підприємств, пов'язана практично з усіма іншими ділянками обліку, проблему автоматизації обліку фінансових результатів слід розглядати в контексті комплексної автоматизації обліку на підприємстві з дотриманням принципів взаємозв'язку та взаємообумовленості інформації, що формується.

Ведення обліку операцій хеджування, вимагає від бухгалтера додаткових знань та розуміння не лише бухгалтерського обліку, а й особливостей функціонування підприємства в цілому, з одного боку, та специфіки функціонування строкового ринку, з іншого. Організація ведення обліку операцій хеджування на підприємстві залежить від кількості та обсягів укладених угод на строковому ринку з метою мінімізації ризиків. У випадку, якщо дані операції проводяться періодично і їх вартість незначна, то не доцільно залучати окремого працівника

до цієї ділянки обліку, доцільніше до посадової інструкції бухгалтера, що складає звітність ввести обов'язки з ведення обліку хеджування, а частину функцій, пов'язаних з відстеженням змін справедливої вартості або грошових потоків об'єкту та інструменту хеджування, покласти на працівника фінансово-економічного відділу.

Якщо ж операції хеджування здійснюються на підприємстві на регулярній основі, доречно виокремити дані операції в окрему ділянку обліку. На бухгалтера, який відображатиме у обліку операції хеджування, будуть покладені функції відстеження та документування змін справедливої вартості чи грошових потоків об'єкту та інструменту хеджування, оцінка ефективності хеджування, доцільності та доречності її здійснення, аналіз ситуацій на строковому та реальному ринках.

Інформаційні зв'язки автоматизованого робочого місця бухгалтера (АРМБ), що займається обліком операцій хеджування на підприємстві переробної промисловості із періодичним проведенням даних операцій представлено на рис. 1. Рисунок 2 ілюструє випадок, коли підприємство використовує хеджування як метод мінімізації ризиків на постійній основі.

Організація обліку хеджування є сукупністю засобів та прийомів щодо ефективного використання методів та методичних прийомів виявлення, вимірювання, нагромадження, групування та систематизації операцій хеджування, а також щодо зберігання та передачі інформації, сформованої у системі бухгалтерського обліку, зацікавленим користувачам.

Організація ведення бухгалтерського обліку та складання звітності хеджування передбачає наявність таких чотирьох складових:

- наявність сукупності первинних документів та організації їх ефективного обігу;
- існування синтетичних та аналітичних рахунків бухгалтерського обліку;
- формування певної системи реєстрів аналітичного та

синтетичного обліку;

- наявність затверджених форм фінансової та статистичної звітності.

Підставою для проведення операцій хеджування суб'єктом господарювання має бути внутрішній документ, у якому, вважаємо, повинно визначатися:

- об'єкт хеджування;
- сутність та цілі управління ризиком, що хеджується;
- вид хеджування та його стратегію,
- інструмент хеджування;
- спосіб оцінки його ефективності.

На нашу думку, підприємству потрібно також вказати запланований термін проведення хеджування.

Щодо назви даного документу, то пропонуємо використовувати назву "Обґрунтування відносин хеджування". Доречно зазначити у назві порядковий номер та вид відносин хеджування, наприклад "Обґрунтування відносин хеджування справедливої вартості №1", це полегшить ідентифікацію документу. У шапці документу необхідно вказувати дату та місце його складання. Відповідно до вимог Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти" даний документ підприємству необхідно скласти ще до початку відносин хеджування.

З метою узагальнення даних щодо проведених операцій хеджування на підприємстві та контролю їх проведення пропонуємо вести Журнал реєстрації операцій хеджування. Даний документ призначений для фіксації у хронологічному порядку відносин хеджування із посиланням на відповідний документ "Обґрунтування відносин хеджування". У Журналі реєстрації обов'язковим є зазначення дати початку та закінчення операцій хеджування, визначення об'єкту та інструменту хеджування, вид ризику та вид відносин хеджування, фінансового результату від їх проведених.

Форма документу, що описує об'єкт хеджування

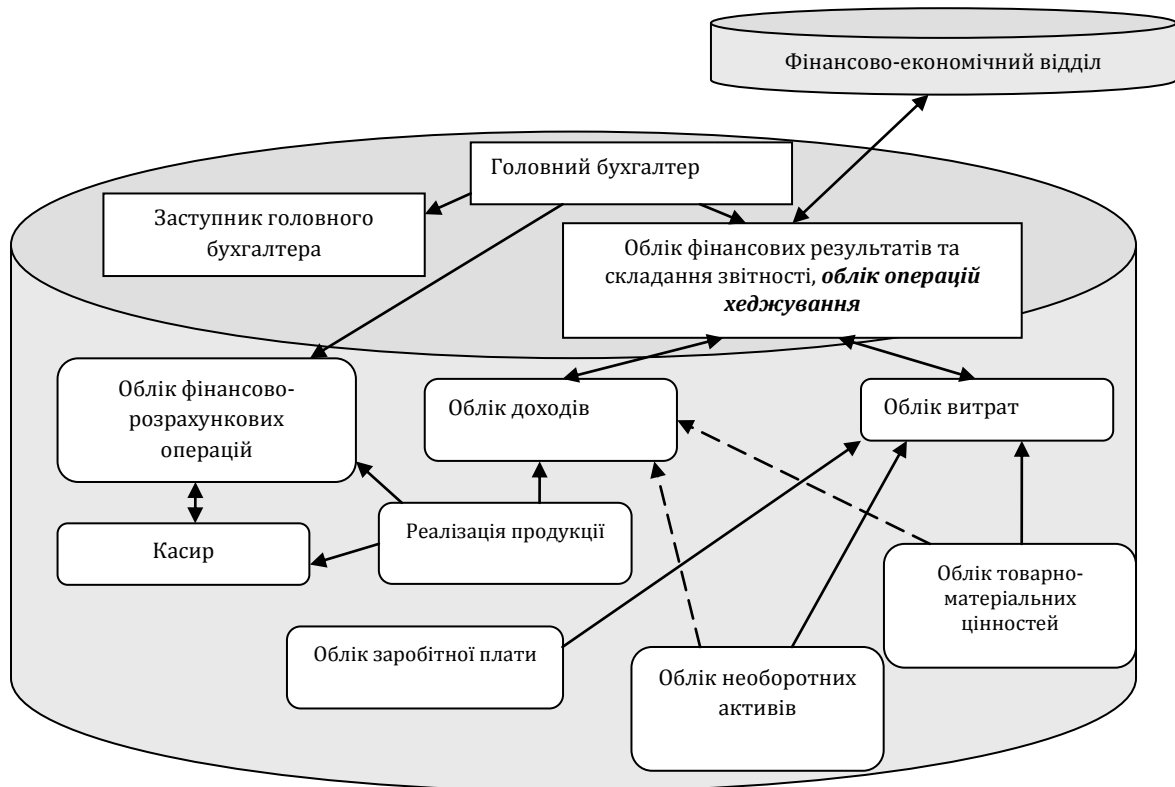

Рис. 1. Інформаційні взаємозв'язки АРМБ з обліку операцій хеджування підприємства переробної промисловості (періодичне проведення операцій)

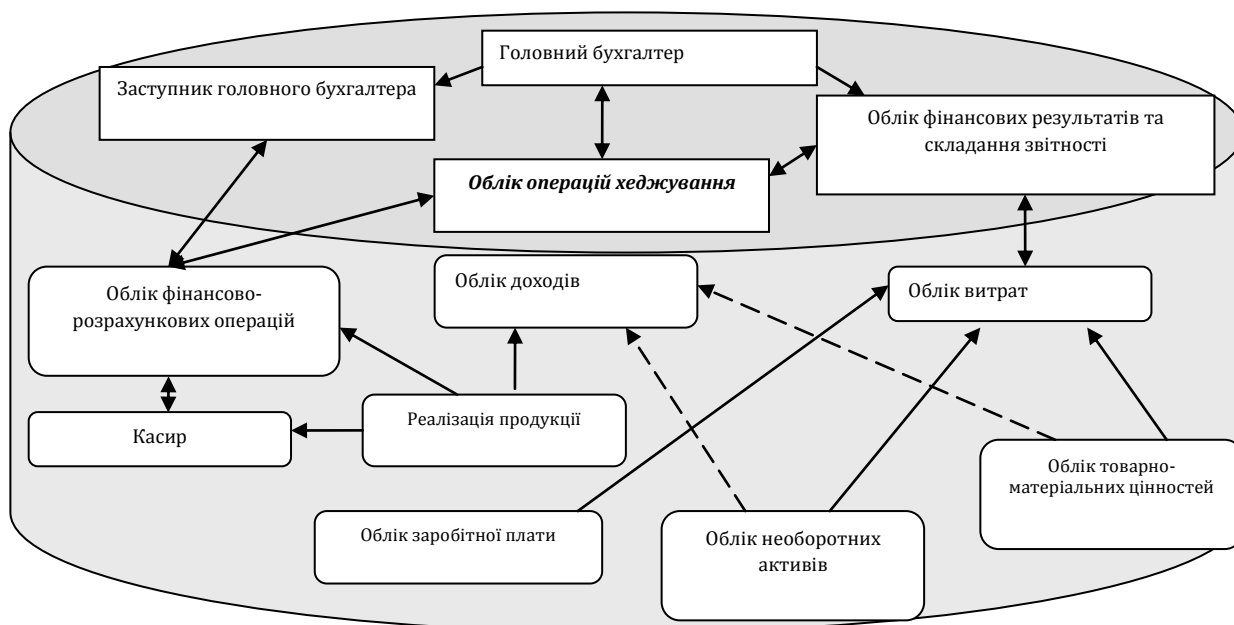

Рис. 2. Інформаційні взаємозв'язки АРМБ з обліку операцій хеджування підприємства переробної промисловості (регулярне проведення операцій)

залежить від виду останнього. Найчастіше це договори та акти для не фінансових активів. Підставою для оприбуткування фінансових активів, найчастіше це цінні папери, є договір купівлі-продажу, акт та безпосередньо цінний папір, оформлений відповідно до вимог чинного законодавства.

Якщо об'єктом хеджування виступатиме майбутня операція, то суб'єкту господарювання необхідно підтвердити високу ймовірність її здійснення. Оптимальним є випадок, коли підприємство вже уклало договір на придбання певного товару чи обладнання, він і слугуватиме первинним документом для об'єкту хеджування.

Оскільки інструментом хеджування в основному призначаються похідні фінансові інструменти, то підставою для його проведення будуть ф'ючерсні або форвардні контракти, опціон або своп. Вимоги до форми деривативів, за винятком свопів, встановлюються Положенням про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 632, де також зазначається, що контракти на похідні фінансові інструменти, мають бути укладені у письмовій формі [5].

Формування документообігу на підприємстві переробної промисловості залежить від його організаційної структури та розмірів, форми бухгалтерського обліку, способу ведення бухгалтерського обліку (ручний чи автоматизований), програмного забезпечення при автоматизованому веденні обліку, технічного оснащення підприємства. Оскільки підприємство не є замкненою економічною системою, а функціонує тісно взаємодіючи із зовнішніми інституціями, оформлення документів може здійснюватися як всередині суб'єкта господарювання, так і за його межами. В залежності від місця створення документів, вони поділяються на внутрішні та зовнішні. Саме тому не можна говорити лише про документообіг на підприємстві, варто визначити організацію документообігу операцій хеджування на рівні "підприємство – контрагенти". При проведенні хеджування основними контрагентами виступають брокер (як незалежна фізична особа або у складі брокерської контри) та біржа, найчастіше у вигляді

клірингової палати. Проведення оплати та перерахунок коштів у якості маржі, у випадку використання біржових фінансових інструментів, забезпечується співпрацею з обслуговуючим банком. Процес обороту документів є невід'ємною складовою відносин хеджування як це видно з рисунку 3.

Ефективність документообігу, на нашу думку, визначається швидкістю передачі документів, своєчасністю їх отримання зацікавленими сторонами, рівнем втрат документів, часом необхідним для пошуку певного документу. Досягти даних критеріїв найкраще можна при запровадженні автоматизації на підприємстві, у тому числі й електронного документообігу. Зокрема завдяки, розвитку інформаційних технологій, в тому числі Інтернету та електронної пошти, можна здійснювати обмін інформацією практично миттєво. Зручною є авторизація документів за допомогою електронних підписів. Найчастіше це застосовується при проведенні банківських платежів, але може використовуватися і при підписанні документів в середині підприємства. З метою мінімізації несанкціонованих або недоцільних операцій, процес підписання, наприклад, договору на обслуговування кліринговою палатою, вимагає авторизації працівників різних відділів, найчастіше юридичного та фінансового.

Систематичне спостереження, групування та накопичення поточної інформації у бухгалтерському обліку щодо стану та руху об'єкту та інструменту хеджування забезпечується використанням рахунків бухгалтерського обліку. Формування інформації про операції хеджування на рахунках бухгалтерського обліку здійснюється на підставі правильно та своєчасно оформлених первинних документів.

При первісному визнанні деривативу у якості інструменту хеджування, він відображається на позабалансовому рахунку 03 "Контрактні зобов'язання", де і обліковуватиметься до закриття позиції на строковому ринку. Саме для узагальнення інформації про наявність та рух зобов'язань за укладеними контрактами, а також контролю за їх виконанням і призначений даний рахунок [3]. Оскільки для цілей бухгалтерського обліку важливою є мета використання похідних фінансових інструментів – мінімізація ризиків, тобто хеджування, або

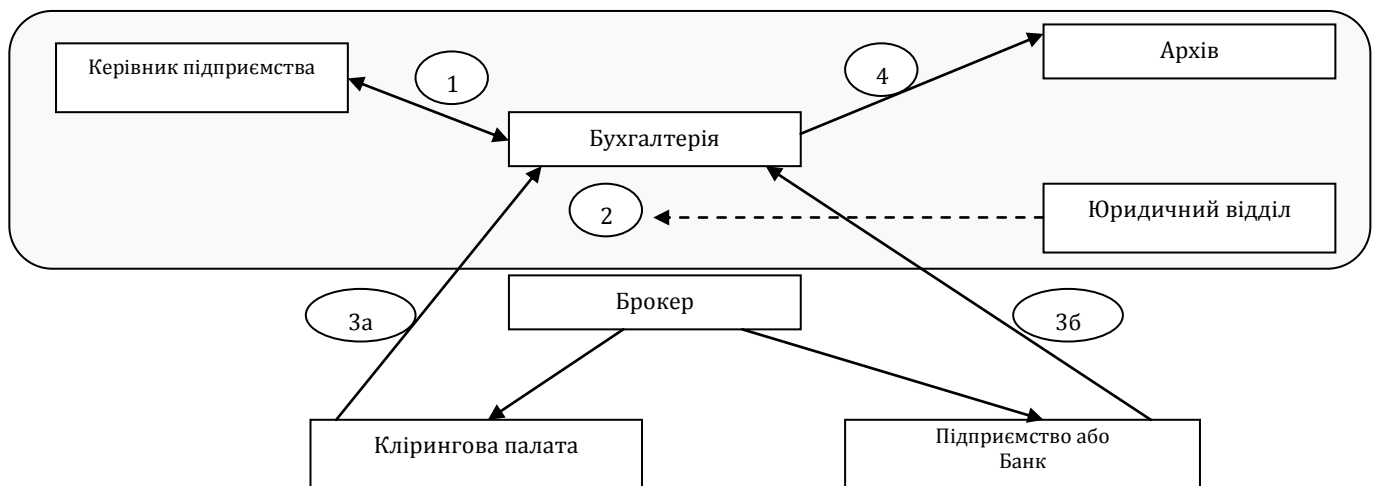

Рис. 3. Схема документообороту відносин хеджування на підприємствах переробної промисловості

- 1- обґрунтування відносин хеджування
 2 - договір на обслуговування
 3а - ф'ючерс або опціон
 3б - форвард, своп або опціон
 4- документи про відносини хеджування

отримання додаткового прибутку, тобто спекуляція, – рекомендуємо відкривати наступні субрахунки до рахунку 03 “Контрактні зобов’язання”: 031 “Контрактні зобов’язання з метою хеджування” та 032 “Контрактні зобов’язання з метою спекуляції”.

Це дозволить згрупувати інформацію щодо усіх операцій хеджування, що проводяться на підприємстві, на одному рахунку третього порядку.

Переоцінка деривативів відобразатиметься на балансових рахунках. У плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій не передбачено окремого рахунку для обліку фінансових інструментів, в тому числі і похідних. На нашу думку, доречним є додавання до Плану рахунків субрахунку 144 “Довгострокові похідні фінансові інструменти” до синтетичного рахунку 14 “Довгострокові фінансові інвестиції”, та субрахунку 353 “Короткострокові похідні фінансові інструменти” до синтетичного рахунку 35 “Поточні фінансові інвестиції”.

Для хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування та узагальнення інформації про господарські операції, що містяться у прийнятих до обліку первинних документах використовують облікові реєстри. Вони складаються щомісяця та засвідчуються підписами виконавців та головною бухгалтера.

Господарські операції відображаються в облікових реєстрах під час надходження первинних документів або за підсумками за місяць, залежно від характеру і змісту операцій. Інформація до облікових реєстрів переноситься після перевірки первинних документів за формою та змістом. Підсумкові записи в журналах звіряються з даними первинних документів, що були підставою для записів, та з відомостями [8, с. 167].

Для групування та узагальнення інформації щодо відносин хеджування, на нашу думку, необхідно використовувати ті ж облікові реєстри, що й для фінансових інвестицій, оскільки на синтетичних рахунках фінансових інвестицій відбуватиметься накопичення інформації про зміни вартості інструментів хеджування.

Список літератури

1. Білуха, М. Т. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підруч. / М. Т. Білуха. – К. : 2000. – 692 с.
2. Гура, Н. О. Облік видів економічної діяльності [Текст] : навч. посібн. / Н. О. Гура. – К.: Знання, 2004. - 541 с.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст] : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 / Міністерство Фінансів України // Офіційний вісник України. – 1999. – № 52 – 78 с. – (Нормативний документ. Інструкція).
4. Кузьмінський, А. М. Теорія бухгалтерського обліку: підруч. [Текст] / А. М. Кузьмінський, Ю. А. Кузьмінський. – К. : Все про бухгалтерський облік, 1999. – 288 с.
5. Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.1999 р. № 632 / Кабінет Міністрів України // Офіційний вісник України. – 1999 - № 16 . - (Нормативний документ).
6. Фінансові інструменти [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559 (із змінами) / Міністерство фінансів України // Офіційний вісник України. – 2001. - № 52 – 183 с. – (Нормативний документ).
7. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством [Текст] : навч. посіб. / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с.
8. Шарманська, В. М. Первинна документація і реєстри бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посіб. / В. М. Шарманська. – К.: Знання-Прес, 2003. – 268 с.
9. Швець, В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підруч. / В. Г. Швець. – [2-ге вид., перероб і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2006. – 525 с.
10. Шелудько, В. М. Фінансовий ринок [Текст] : навч. посіб. / В. М. Шелудько. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2003. – 535 с.

РЕЗЮМЕ

Бойко Екатерина

Организация учёта хеджирования в управлении предприятием перерабатывающей промышленности

В статье рассмотрены актуальные вопросы организации бухгалтерского учёта операций хеджирования на предприятиях перерабатывающей промышленности. Определена роль организации учёта в обеспечении информационных потребностей управленческого персонала. Автором рассмотрены особенности организационной формы построения учёта хеджирования и организации ведения бухгалтерского учёта и составления отчётности. Разработаны рекомендации относительно усовершенствования организации учёта хеджирования в Украине.

RESUME

Boyko Kateryna

Organization of hedge accounting in the management of the enterprises of processing industry

The article deals with the actual questions of hedge accounting organization in the enterprises of processing industry. The author designates the factors of organization model of hedge accounting structure and recordkeeping organization of hedging operations. Recommendations of improvement the organization of hedge accounting are developed.

Ірина ВОЛКОВАкандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту,
Волинський інститут економіки та менеджменту**Ірина ГІРЧУК**здобувач кафедри обліку і аудиту,
Волинський інститут економіки та менеджменту, м. Луцьк

ОБЛІК ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджено розвиток експортних операцій суб'єктів господарювання, визначені концептуальні основи обліку експортних операцій та моменту виконання умов зовнішньоекономічного договору в обліку.

Ключові слова: експорт, коносамент, контракт, валютний рахунок, контрактна вартість, митна вартість, вантажно-митна декларація, облік експортних операцій, експорт товарів.

Програмою реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів визначені основні напрямки приведення національної системи бухгалтерського обліку, відповідно до умов ринкової економіки і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Головними з них є: законодавче закріплення принципів ведення бухгалтерського обліку; формування нормативної бази – положень (стандартів); методичне забезпечення та міжнародне співробітництво.

Важливим аспектом нормативного забезпечення є збереження стабільності розвитку системи бухгалтерського обліку і створення належних умов для послідовного та раціонального здійснення притаманних бухгалтерському обліку функцій у конкретному економічно-правовому середовищі.

Дослідження розвитку експортних операцій суб'єктів господарювання свідчить про відсутність системного підходу до організаційно-методичного забезпечення обліку та контролю експортних операцій, що призводить до серйозних порушень валютного, податкового і митного законодавства.

Найбільш ґрунтовно питання реформування бухгалтерського обліку в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у працях вітчизняних учених Білухи М. Т., Бородкіна О. С., Бутинця Ф. Ф., Герасимовича А. М., Голова С. Ф., Дорош Н. І., Завгороднього В. П., Житної І. П., Кужельного М. В., Кузьмінського Ю. А., Мниха Є. В., Пархоменка В. М., Пушкаря М. С., Сопка В. В., Шевчука В. О., Фаріона І. Д.

Разом з тим, дослідження розвитку обліку та контролю в Україні у своїй більшості висвітлюють або загальні засади ведення обліку зовнішньоекономічної діяльності, або характеризують окремі епізоди обліку та техніку облікових записів експортно-імпортних операцій згідно з П(С)БО.

Метою написання статті є визначення концептуальних основ обліку експортних операцій та правильне визначення моменту виконання умов зовнішньоекономічного договору.

Організація бухгалтерського обліку експортних операцій визначає ряд факторів: участь або неучасть у експорті посередницьких організацій; порядок передачі права власності на товари, що експортуються іноземному покупцю; форму розрахунків з ним.

Експорт товарів - це продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у т.ч. з оплатою не у

грошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України [1].

Основними завданнями обліку експортних операцій є: формування достовірної інформації про реалізацію експортованих товарів; своєчасне виявлення та правильне визначення фінансового результату від експорту; формування достовірної інформації про стан розрахунків з іноземними покупцями та посередниками; формування достовірної інформації про курсові різниці. Експортні товари обліковуються в бухгалтерському обліку з моменту переходу їх у власність зовнішньоекономічної організації до реалізації їх іноземному покупцю. Облік експортних товарів ведеться у зовнішньоекономічній організації в натуральному та вартісному вимірі. Виручка резидентів підлягає зарахуванню на їх рахунки в банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 90 календарних днів з дати оформлення вантажної митної декларації на продукцію, що експортується, а у разі експорту робіт - з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності.

Основою для бухгалтерських записів з оприбуткування товарів для експорту є товарно-розрахункові документи, які відображають їх рух до іноземного покупця і які фіксують рух товарів: акцептовані рахунки підприємства-постачальника з додатком специфікацій, накладних вантажного залізничного сполучення, коносаментів, авіанакладних, поштових квитанцій, які свідчать про відвантаження товарів в установлені адреси; приймальні акти, які підтверджують надходження товарів в порти чи на склади; комерційні та інші акти, які свідчать про нестачі, залишки та псування товарів; приймальні акти іноземних експедиторів, складські свідоцтва, приймальні акти консигнаторів та інші документи, які підтверджують рух експортних товарів за кордоном.

Облік експортних товарів на всіх етапах їх руху ведуть на рахунку 28 "Товари" на таких субрахунках: "Товари експортні на складах постачальників"; "Товари експортні по дорозі в Україні"; "Товари експортні в портах, на складах і у переробці в Україні"; "Товари експортні по дорозі за кордоном"; "Товари експортні на складах, в переробці і на комісії за кордоном" [7].

На субрахунку "Товари експортні на складах постачальників" враховуються товари, виготовлені постачальником для експорту в відповідності з умовами

договору і залишені зовнішньоекономічною організацією на відповідальне зберігання у постачальника. Аналітичний облік ведеться за постачальниками, товарами і партіями. На субрахунок "Товари експортні в дорозі в Україні" обліковуються експортні товари, відвантажені в порти України чи на прикордонні станції України, а також перевідправлені з одних портів України в інші і то, що не прибули на місце призначення до кінця звітного періоду.

Аналітичний облік на цьому субрахунку ведуть за пунктами призначення та обліковими партіями. За субрахунком "Товари експортні в портах, на складах і в переробці в Україні" обліковуються експортні товари, які знаходяться в портах, на складах і базах в Україні, що очікують відправлення за кордон. Аналітичний облік за цим субрахунком ведуть за місцями зберігання, назвами товарів і обліковими партіям, якщо товари обліковують за принципом товарної партії.

За субрахунком "Товари експортні в дорозі за кордоном" обліковують експортні товари, які відправлені за кордон і не прибули до місця призначення до кінця звітного періоду. Аналітичний облік за даним субрахунком ведуть у розрізі країн, назв товарів і облікових партій.

На субрахунок "Товари експортні на складах, в переробці і на комісії за кордоном" відображають товари експортні, які зберігаються на складах, у переробці чи передані для реалізації за кордоном на умовах консигнації. Оприбуткування товару по цьому субрахунку проводиться після отримання підтвердження консигнатора про надходження товару на його склад. Облік експортних товарів на цьому рахунку ведеться за оцінкою, що вказана у ВМД.

Відносини між зовнішньоекономічною організацією і комісіонерами відносно порядку продажу експортних товарів визначаються спеціальними угодами. У цих угодах вказується порядок: оформлення надходження товарів на консигнаційний склад, їх зберігання, реалізації, розрахунків; порядок проведення інвентаризації товарів; представлення звітів про їх рух і наявність залишків. Аналітичний облік ведеться за країнами, консигнаторами, найменуваннями товарів і обліковими партіями.

Відповідно до законодавства усі записи в бухгалтерському обліку по валютних рахунках, а також щодо відображення господарських операцій в іноземній валюті, здійснюють у національній грошовій одиниці України. Одночасно ці записи повинні відобразитися в обліку у тій грошовій одиниці, у якій фактично здійснюються операції. Це досягається записом вартісних показників у вигляді дробу, у чисельнику якого вказується сума в іноземній валюті, а у знаменнику - її еквівалент у грошовій одиниці України [1].

Для визначення еквівалента використовується офіційний курс гривні до іноземної валюти, який установлює Національний банк України. З часом під впливом ряду факторів, які відбуваються як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку України, курс гривні до іноземної валюти має тенденцію до зміни. Національний банк України встановлює офіційний обмінний курс гривні до долара США як середньозважений курс за операціями комерційних банків на міжбанківському валютному ринку. Курсові різниці, що виникають у результаті зміни курсу Національного банку України, відображаються на рахунку 79 "Фінансові результати" [7].

Порядок відображення валютних операцій у бухгалтерському обліку регулюється П(С)БО 21 [8].

Після переходу права власності від продавця до покупця в бухгалтерському обліку дохід від реалізації

відображається по дебету рахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» й кредиту рахунку 70 «Доходи від реалізації».

Після цієї операції можливе відображення витрат за експортною операцією, а саме списання реалізованих на експорт товарів за дебетом рахунку 90 «Собівартість реалізації» й кредитом рахунків 28 «Товари» або 26 «Готова продукція» за обліковою вартістю [7].

У процесі реалізації експортної продукції в підприємства виникають комерційні витрати, зокрема такі, як витрати на підготовку товарів до відвантаження, їх перевезення всередині країни та за кордоном, вантажно-розвантажувальні роботи, страхування та зберігання вантажів в дорозі, оплату зборів за митне оформлення вантажів тощо. Такі витрати накопичуються на рахунок 93 «Витрати на збут» з подальшим перенесенням до складу фінансових результатів [6].

Оскільки експортні товари призначені для вивезення з метою реалізації за межами митного кордону України, то вони є експортними з моменту їх відвантаження на адресу іноземного одержувача. Підставою для обліку експортних товарів та їх руху є оформлені відповідним чином товаросупровідні, транспортні, експедиторські, страхові, складські, розрахункові, митні, претензійно-арбітражні, а також банківські документи.

Реалізація експортної продукції й експортних товарів відображається за контрактною вартістю відповідно до базових умов поставки. При визначенні контрактної вартості враховуються облікова вартість і базові умови поставки. ПДВ і акцизний збір по експортних товарах у контрактні ціни не включаються. Додатковими елементами контрактної вартості експортної продукції й експортних товарів є мито, митні збори й транспортні витрати залежно від базисних умов поставки.

Мито нараховується митним органом України відповідно до ставок Єдиного митного тарифу України, які діють на день подання митної декларації. При визначенні митної вартості і сплаті мита іноземна валюта перераховується у валюту України за курсом НБУ. Мито на товари й інші предмети нараховують на ціну, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за них на момент перетину митної території України [2].

При визначенні митної вартості до неї включають ціну товару, зазначену в рахунку-фактурі, а також такі фактичні витрати, якщо вони не включені до рахунку-фактури: на транспортування, вантаження, розвантаження, перевантаження і страхування до пункту перетину митного контролю України; комісійні і брокерські; плата за використання об'єктів інтелектуальної власності, яка стосується цих товарів та інших предметів і яка повинна бути сплачена експортером прямо або опосередковано як умова їх вивезення. Акцизний збір не стягується при реалізації підакцизних товарів (продукції) на експорт за іноземну валюту, якщо іншого не передбачено міжурядовими угодами. Окрім того, не підлягає обкладенню таким збором вартість алкогольних напоїв, тютюнових виробів, експортованих за межі митної території України за іноземну валюту, за умови її надходження на валютний рахунок підприємства. Операції з вивезення товарів за межі митної території України і надання робіт, послуг для їх споживання за межами митної території України є об'єктом обкладання податком на додану вартість. До таких операцій застосовують нульову ставку [3].

Декларування товарів (заповнення УАД типу МД-2, МД-3), що вивозяться за межі митного кордону, залежно від певних умов, здійснюється як у митниці на кордоні, так і у внутрішній митниці - митниці відправлення. Якщо вантажну митну декларацію (ВМД) надано у внутрішній

митниці, вантаж спрямовують до митниці на кордоні для випуску за межі митної території України з аркушем неоформленої експортної ВМД. Оформлення ВМД закінчується після огляду багажу в пункті пропуску через митну територію України.

Отже, застосування платником-експортером нульової ставки ПДВ для операцій з продажу товарів, вивезених (експортованих) за межі митної території України, але задекларованих на внутрішній митниці, можливе тільки за умови підтвердження фактичного вивезення цих товарів за межі митної території України. Якщо фактичне вивезення за межі митної території України не підтверджується, операції з продажу товарів розглядаються як операції з продажу на митній території України, що підлягають обкладенню ПДВ на загальних підставах за ставкою 20 відсотків. Оскільки експортні операції є об'єктом обкладання ПДВ, експортер має право на бюджетне відшкодування сум ПДВ, сплачених постачальникам. Платник податку при документальному підтвердженні факту перетину митної території України і наданні розрахунку експортного відшкодування за підсумками податкового періоду має право отримати таке відшкодування протягом 30 календарних днів з дати надання такого розрахунку [3].

У разі продажу за гривні іноземної валюти, отриманої внаслідок експортної операції, валові доходи платника податку збільшуються на суму гривень, отриманих від покупця, а валові витрати збільшуються на суму балансової вартості такої іноземної валюти. Балансова вартість іноземної валюти, отриманої платником податків у зв'язку з продажем товарів, визначається за курсом НБУ, що діяв на дату отримання (нарахування) таких доходів. Він підлягає перерахунку в зв'язку зі зміною обмінного курсу гривні протягом звітного періоду [4].

У результаті вищевказаного можна зробити такі висновки: процес реформування економіки України істотно вплинув і на необхідність створення нової методології бухгалтерського обліку, зокрема, на облік експортних операцій. Щодо цього важливе значення мають принципи, закладені в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»:

- принцип превалювання сутності над формою, що визначає визнання доходів і відображення їх в обліку за методом нарахування, тобто з моменту виникнення права на них;
 - принцип нарахування та відповідності доходів та витрат, відповідно до якого доходи та витрати відображаються в обліку й звітності у момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошей, а для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівнювати доходи звітного періоду з витратами, здійсненими для одержання цих доходів;
- визнання доходів повинно здійснюватись відповідно до принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, який визначає порядок реєстрації в бухгалтерському обліку доходів від продажу товарів. Вони можуть визнаватися на момент поставки товару або послуги покупцю, до або після такої поставки. Визначення цього моменту залежить від того, коли ця господарська операція буде відповідати критеріям визнання, визначеності, релевантності та надійності. Дохід відображається, коли він визнаний або може бути визнаний (тобто існує можливість його визнання) [5].

Список літератури

1. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс]: закон України №959-ХІІ від 16.04.1991р. – Режим доступу:

<http://www.zakon.1.rada.gov.ua>.

2. Про єдиний митний тариф [Електронний ресурс] : закон України №2097-ХІІ " від 05.02.1992 р. – Режим доступу: <http://www.zakon.1.rada.gov.ua>.
3. Про податок на додану вартість [Електронний ресурс] : закон України №168/97-ВР "від 03.04.1997 р. – Режим доступу: <http://www.zakon.1.rada.gov.ua>.
4. Про оподаткування прибутку підприємств [Електронний ресурс] : закон України №283/97-ВР "від 22.05.1997 р. – Режим доступу: <http://www.zakon.1.rada.gov.ua>.
5. Дохід [Електронний ресурс] : П(С)БО 15 - Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 р. №290// «Все про бухгалтерський облік» №10 від 30.01.2009 р. – Режим доступу: <http://www.readbooks.com/book/5/184.html>.
6. Витрати [Електронний ресурс] : П(С)БО 16 - Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. №318// «Все про бухгалтерський облік» №10 від 30.01.2009 р. – Режим доступу: <http://www.readbooks.com/book/5/184.html>.
7. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, зобов'язань, господарських операцій [Текст] // Дебет - Кредит - 2000. - №4. - С. 13-73.
8. Вплив змін валютних курсів [Електронний ресурс] : П(С)БО 21 - Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. №193 // «Все про бухгалтерський облік» №15 від 13.02.2009 р. – Режим доступу: <http://www.readbooks.com/book/5/184.html>.

РЕЗЮМЕ

Волкова Ирина, Гирчук Ирина

Учет экспортных операций в современных условиях хозяйствования

Исследовано развитие экспортных операций субъектов ведения хозяйства, которое свидетельствует об отсутствии системного подхода к организационно-методическому обеспечению учета и контролю экспортных операций и привело к серьезным нарушениям валютного, налогового и таможенного законодательства. В процессе исследования определяются концептуальные основы учета экспортных операций и правильное определение момента выполнения условий внешнеэкономического договора в учете.

RESUME

Volkova Iryna, Girchuk Iryna

Accounting of export operations in today's economic conditions

Development of export operations of subjects of ménage which testifies to the absence of approach of the systems to the organizationally methodical providing of account and control of export operations and resulted in serious violations of currency, tax and custom legislation is considered.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ІННОВАЦІЙ У ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розкрито основні аспекти обліку інновацій у виробництві конкурентоспроможної продукції, облік нових технологій та інноваційних програм щодо підвищення економічних можливостей підприємства з метою максимізації прибутків.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток підприємства, інформаційні ресурси щодо управління інноваційними процесами, резерви нагромадження та оновлення виробничих технологій, удосконалення облікового процесу інновацій.

Основою процесів розвитку господарської діяльності в будь-якій сфері є різного роду інновації. Нововведення у науці, техніці, організації, що втілені у виробі, послуги чи технології, вимагають нових підходів до вивчення методів організації обліку виробництва і збуту.

На даний момент проблемами науки бухгалтерського обліку, її розвитку у взаємозв'язку із досягненнями інших економічних наук та практики, розробкою концептуальних основ теорії обліку, аналізом відповідності цієї науки сучасними вимогами управління займається ряд науковців, таких як М. С. Пушкар [1], П. Я. Хомин [2], Ф. Ф. Бутинець [3], Н. М. Малюга [4] та ін. Разом з тим, питання організації та методології обліку інновацій на підприємствах України не є достатньо дослідженими вченими та фахівцями з бухгалтерського обліку. Наразі ці питання розглядали у своїх працях Я. Д. Крупка [5], О. В. Кантаєва [6], О. Мінаков [7], Т. Шира [8] та ін., однак залишається ряд невирішених проблемних питань.

Інноваційна спрямованість підприємства вимагає від управлінського персоналу нагромаджувати та використовувати додаткову інформацію про нетрадиційні об'єкти (інновації, резерви нагромадження та оновлення виробничих технологій, нових ресурсів, процесів) з можливістю управляти інноваційними процесами та приймати відповідні управлінські рішення. Підвищуються вимоги і до інформаційних ресурсів щодо традиційних об'єктів обліку (об'єкти готової продукції, процеси, ресурси, витрати, доходи, капітал, маркетингові дослідження), які характеризують індивідуальні якості підприємства, його економічний потенціал та можливості інноваційного розвитку.

Розширення облікової системи відповідно до її інформаційного наповнення відбувається як в підсистемі фінансового обліку, де постійно з'являються нові поняття та об'єкти, так і в підсистемі внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, контролінгу, які орієнтуються на всебічному забезпеченні внутрішніх користувачів інформацією про наявні господарські процеси підприємства в будь-який час та з їх аналізом.

На жаль, сьогодні система фінансового обліку ще не охоплює процес виробництва інновацій. Даний об'єкт обліку не забезпечений відповідними рахунками бухгалтерського обліку, статтями фінансової звітності, хоча розкривається в показниках статистичної звітності, та є невід'ємним елементом управління. Інновації на сьогодні не знайшли свого відображення як об'єкта обліку в жодному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку, хоча є певне нормативне забезпечення чинним Законом України «Про інноваційну діяльність», де

визначається суть та регулювання інноваційної діяльності підприємств України, Законом України «Про інвестиційну діяльність», який визначає інновації як одну із форм інвестицій.

Важливою проблемою є створення на підприємстві системи інформаційного забезпечення та удосконалення облікового процесу інновацій, який би відповідав основним вимогам управління.

Пропонуємо облік інновацій проводити в цілях оперативного управління (управлінський облік), а також актуального й реального відображення господарських засобів та процесів у фінансових та статистичних звітах в цілях інформаційного забезпечення зовнішніх користувачів (фінансовий облік).

Інновації в сфері операційної діяльності підприємства проходять такі стадії:

- формування витрат щодо покращення та оновлення технологій та організації виробництва, покращення якісних характеристик продукції, підвищення її надійності, які виникають в процесі випуску продукції, відносяться до поточних витрат та включаються в собівартість продукції;
- виробництво оновленої продукції або ж виробництво інновацій, які впроваджуються на підприємстві на основі закупівлі інноваційного обладнання чи власного патентованого обладнання, що пройшло інвестиційну стадію;
- реалізація інноваційної продукції.

Спрямованість фірми на виробництво інноваційної продукції та перехід на випуск нової продукції потребує реорганізації та модернізації наявних структур виробничої системи, а саме, виробничої, управлінської, збутової та ін.

З рис. 1 бачимо, що завданням інноваційно орієнтованого підприємства є створити перебудову в технічному відношенні при мінімальних можливих витратах. Це можливо при підвищенні економічності створюваних виробів (резерви, які виявляють в процесі виробництва нової продукції), пошук резервів її експлуатації (резерви підвищення технічного рівня).

Технічна підготовка виробництва є одним із етапів життєвого циклу товарів. Типовий життєвий цикл товару складається з маркетингу, науково-дослідних робіт, технічної підготовки виробництва; виробництва; припинення виробництва (утилізації) [9, с. 23]. Продовжити цей цикл може оновлення виробництва. Тому, виходячи з логічної послідовності, ці витрати повинні формувати вартість товару-продукту.

Відтак, витрати на освоєння нових виробництв та технологічних ліній варто відносити до поточних витрат,

якщо це пов'язано з серійним або ж масовим виробництвом текстильної продукції, надання послуг з переробки сировини.

Якщо витрати на освоєння та підготовку нового виробництва прямо не стосуються продукції, яка випускається підприємством, а мають свою калькуляційну одиницю, тоді вони є об'єктом науково-

дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Їх необхідно обліковувати в складі інших витрат, які відшкодовуються за рахунок прибутку організації чи інших джерел фінансування (цільове фінансування, резерви оновлення виробництва та інноваційного розвитку тощо).

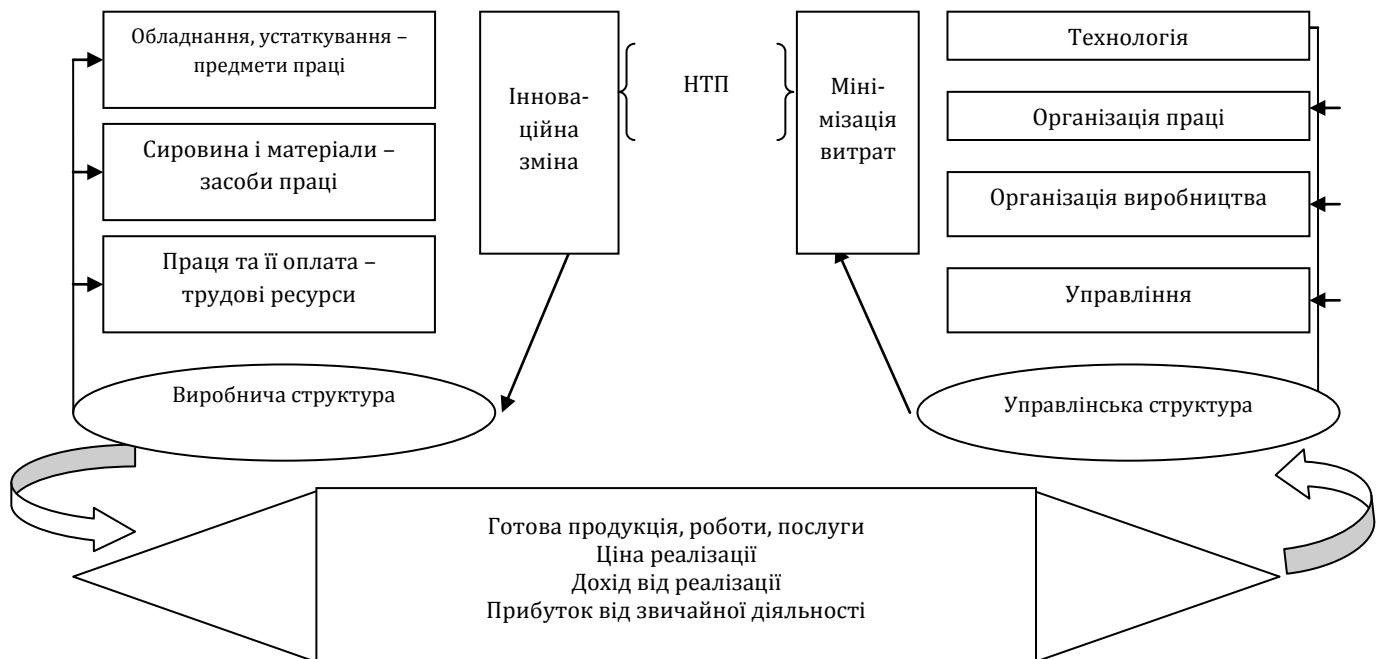

Рис. 1. Схема впливу інновацій на структури виробничої системи

У собівартість потрібно включати ті витрати підприємства, які мають безпосереднє відношення до процесу виробництва, які в майбутньому принесуть прибуток. Так, на нашу думку, у статті калькуляції варто відносити витрати на підготовку та освоєння виробництва, загальногосподарські витрати, а також адміністративні витрати, якщо це прописано в обліковій політиці. Адже ці витрати безпосередньо пов'язані з виробничим процесом, і в майбутньому принесуть підприємству економічні вигоди у вигляді прибутку від реалізації. Постійне оновлення виробництва підвищує кількісні та якісні характеристики продукції, що є важливим фактором збуту конкурентоспроможної продукції. Витрати на управління інноваційним процесом виробництва та ефективного управління збутом, пов'язане з виконанням певних замовлень, реалізацією цієї продукції, забезпечать ефект доходів від обсягів продаж. Інші позареалізаційні витрати необхідно виокремлювати від основної діяльності, піддавати контролю з боку управління, оскільки вони мають, як правило, допоміжну функцію в продукуванні прибутків, а здебільшого носять негативний характер, не забезпечуючи необхідний рівень економічних вигод (наприклад, реалізація необоротних активів на практиці відбувається за умови морального старіння або технічного зношення, або з метою шахрайства).

Пояснення цьому може бути й у зміні системи товарообігу. Якщо раніше товарообіг починався з «товар-виробництво-ринок», то зараз актуальним є й інший варіант «виробництво-ринок-товар». Тобто, якщо донедавна, надавалась велика увага визначенню собівартості продукції як елемента управління ціною товару, то сьогодні важливим фактором ефективності господарювання є раціоналізація виробництва, яка впливає на об'єми продаж та кругообіг товару на ринку.

Зростає роль інтелектуалізації праці управлінського та інженерно-технічного персоналу щодо забезпечення сучасного рівня виробництва. Тому і в обліковій системі повинні відбутись відповідні зміни в методиці. Принаймні таку методику можна втілити через створення раціональної облікової політики підприємства, в якій буде зазначатись і порядок їх включення в собівартість.

Подібний підхід щодо визначення калькуляційних статей існує в Росії [10, с. 297]. Так, зокрема, номенклатура калькуляційних статей, крім сировини і матеріалів, зворотних відходів (віднімаються), напівфабрикатів, послуг сторонніх організацій, палива, браку, заробітної плати робітників та соціальних відрахувань від неї, також відносять витрати на підготовку та освоєння виробництва, загальногосподарські витрати, загальногосподарські витрати. Такий порядок формування собівартості регулюється відповідними нормативними і методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку витрат, в тому числі і Положенням бухгалтерського обліку «Витрати організації» (ПБУ 10/99).

В результаті втілення НТП (інноваційних заходів) на вітчизняних підприємствах відбувається за двома напрямками:

- через формування витрат на науково-дослідні роботи з наступною капіталізацією на рахунках нематеріальних активів;
- через формування витрат на дослідно-конструкторські та технологічні роботи на рахунку витрати майбутніх періодів, та поступовим списанням цих сум на поточні витрати підприємства.

У першому випадку інноваційні заходи мають теоретично-науковий характер і мають інтелектуальну спрямованість, а в другому випадку є поточними витратами.

Різниця між поточними та капітальними витратами полягає в тому, що поточні витрати характеризуються споживанням виробничих ресурсів в одному операційному циклі, а до капітальних витрат відносяться витрати, які беруть участь в декількох циклах виробництва.

Відтак облік інноваційних витрат підприємства повинен вестись в розрізі витрат на впровадження досягнень науково-технічного прогресу з виокремленням:

- обліку витрат на підготовку, виготовлення та освоєння нової техніки;
- обліку витрат на здійснення науково-технічних досліджень.

За загальноприйнятою методикою облік витрат на науково-дослідні розробки ведеться на субрахунку 941 «Витрати на дослідження і розробки», який призначений для обліку іншої операційної діяльності. Тому розглядати його в розрізі обліку інновацій випуску та збуту продукції основного виробництва нелогічно. Формування цього елемента доцільно розглядати в розрізі інтелектуальних інновацій або ж інноваційних проектів, що капіталізуються. Наукові розробки в розрізі операційної діяльності не можуть мати доходів, оскільки оформлення результатів – це вже інвестиційна діяльність. І продаж об'єктів наукових розробок (ліцензій, технічних рішень, патентів) є також інвестиційною діяльністю.

Істотно ближчими до операційної діяльності є витрати на освоєння нових виробництв, нових видів продукції, технологій, що мають більш прикладний характер. На практиці інноваційні заходи щодо впровадження нових виробництв випереджають капітальні витрати на інноваційний проект або ж науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Однак сам процес виробництва починається саме з цих витрат на пускові періоди під час освоєння нових цехів або виробництв, агрегатів, нових видів продукції, технологій. За загальноприйнятою методикою обліку ці витрати обліковують на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів», який призначений для обліку витрат, які не можуть бути віднесені до

виробництва поточного періоду, хоча і проводяться у цьому періоді. Зазвичай ці витрати здійснюються до початку виробничого процесу, а потім шляхом розподілу списують на собівартість оновленої продукції у відповідних сумах, виходячи з тривалості періоду, на який розраховані ці витрати. Однак цей період не може бути більший, ніж чотири роки.

Хомин П. Я. пропонує групувати витрати майбутніх періодів за окремими статтями, основними з яких є оплата праці з нарахуваннями, матеріальні витрати, роботи допоміжних виробництв, що є цілком правильно [2, с. 191]. Варто також вказати в обліковій політиці підприємства структурну номенклатуру статей. І на основі первинних документів, які підтверджують факти освоєння випуску нової продукції, і аналітичних відомостей до рахунка 39 «Витрати майбутніх періодів» про оновлення виробництва проводиться запис на суму списання витрат майбутніх періодів:

Дт 23 «Основне виробництво» Кт 39 «Витрати майбутніх періодів».

Такий порядок первинного та аналітичного обліку дозволить списувати дані витрати не лише на один вид продукції, а на весь асортиментний ряд нових видів текстильної продукції у міру їхнього освоєння виробництва, оскільки розмір витрат буде вказано в аналітичній відомості. Базою розподілу суми цих витрат в собівартість продукції необхідно брати запланований загальний обсяг виробництва продукції за розрахунками бізнес-плану за даний термін (два-три роки).

Наступним етапом проведення інноваційних заходів в процесі операційної діяльності є випуск та збут нової продукції.

Без створення нового операційного циклу з відповідними центрами витрат, доходів та інвестицій є неможливим випуск інноваційної продукції.

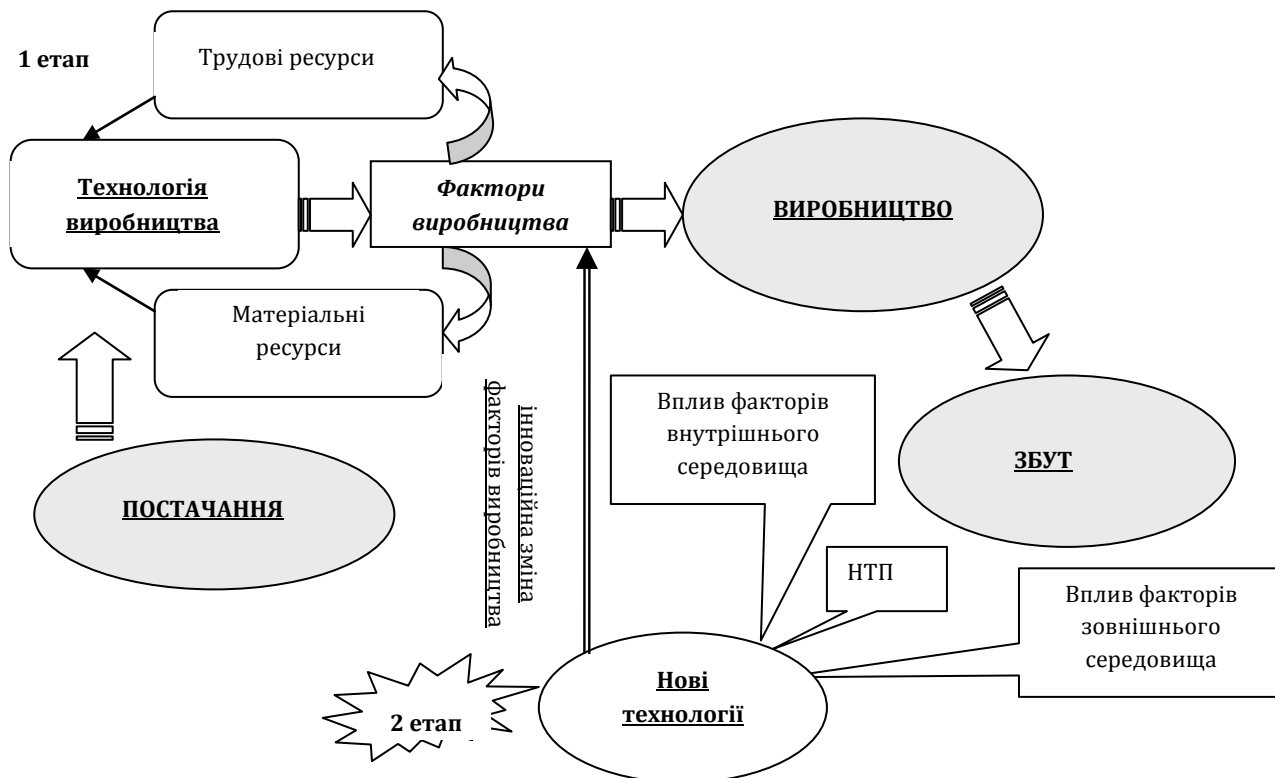

Рис. 2. Операційний цикл виробничо-господарської діяльності в умовах інноваційного розвитку України

Як бачимо з рис. 2, інноваційне підприємство після проходження першого операційного циклу під впливом факторів інноваційних обов'язково переходить на другий етап розвитку, змінюючи свою операційну діяльність на більш прогресивну. Для інноваційно спрямованого підприємства процес оновлення виробництва має постійну природу, оскільки вчасно реагує на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі, в тому числі і на науково-технічний прогрес суспільства.

Причинами зміни операційного циклу можуть бути наступні чинники:

- неконкурентоздатність виготовленої продукції на ринку збуту – покупець відмовляється купувати продукцію в зв'язку з її моральним старінням, поганою якістю, неспроможністю задовольнити споживчі потреби, не відповідає сучасним вимогам тощо;
- залучення конкретних замовлень на виготовлення продукції з власними конкретними пропозиціями щодо її змісту та форми – замовник подає свої вимоги щодо упаковки, дизайну, розміру, складу, сировини;
- реінвестування з боку інвесторів (акціонерів) вимагає перегляд інноваційної політики підприємства, стану технологій та заміну їх на більш ефективні та прогресивні;
- зміна сучасних тенденцій, що склались на ринку текстильної продукції – розробка нових ефективних технологій виробництва продукції;
- виникнення нових більш сучасних сировини, матеріалів, які вимагають змін у технології, або ж заміни факторів виробництва на інші. Такі зміни можуть відбутись і за рахунок регіонального розміщення сировинних ресурсів, їх вичерпання, що вплине як на процес виробництва, так і на процес постачання.

Крім цього, більш віддалено, звичайно, але впливають на організацію операційної діяльності випуску інновацій такі фактори як: зміна власника і його бачення розвитку виробничого процесу; зміна митних ставок на експорт продукції та імпорт сировини та технологій; зміна кредитного законодавства, податкової системи та ін.

Розглядаючи інновації у здійсненні операційної діяльності, облік науково-дослідних розробок та досліджень необхідно вести на рахунках з обліку витрат операційної діяльності і у кінці звітної періоду списувати на фінансові результати, а саме рахунок 791 «Результат операційної діяльності». Це зумовлено принципом нарахування доходів і витрат у бухгалтерському обліку. Нормативним та методичним забезпеченням для обліку наукових досліджень призначений субрахунок 941 «Витрати на дослідження і розробки». На цьому рахунку в аналітичному обліку пропонуємо виділити такі статті витрат:

- із створення та розробки прикладних досліджень, пов'язаних з оновленням випуску продукції, нових виробництв;
- із удосконалення існуючих технологій;
- із проведенням науково-дослідних і конструкторських робіт;
- із створенням нових видів сировини та матеріалів;
- із переоснащенням виробництва;
- із внесення змін у систему управління та її вдосконалення.

Іншим варіантом обліку цих витрат є процес накопичення з метою подальшої капіталізації.

Перший варіант, на нашу думку, є більш правильним

за умови, якщо дослідження мають постійний та прикладний характер, впроваджуються в цілях збільшення обсягів виробництва власної продукції, не призначені для зовнішнього розповсюдження. При цьому на підприємстві слід створити спеціальний підрозділ – конструкторське бюро, науково-дослідний відділ. Також у випадку, якщо підприємство зазнало негативного результату в процесі дослідницької діяльності, ці витрати списуються на витрати іншої операційної діяльності. Тобто немає порушення принципу відповідності.

Другий варіант є більш придатний для досліджень, які не можуть бути використані в процесі операційної діяльності підприємства, наприклад недостатні чи замалі потужності виробничого обладнання, обмеженість ресурсами, або ж є ймовірність реалізації досліджень у вигляді нематеріальних активів (або основних засобів). У такому випадку необхідно попередньо провести всі правові процедури щодо оформлення прав інтелектуальної власності.

При впровадженні інноваційних заходів у процесі випуску інновацій щодо оновлення виробництва слід виділяти основні етапи розробки нової продукції (табл. 1).

Таким чином, процес випуску інновацій складається умовно з п'яти етапів, які і є втіленням інноваційного процесу у виробничо-господарську діяльність підприємства. У процесі введення інновацій у виробництво залучаються різні категорії працівників, які мають певні обов'язки та завдання: від працівників НДК (науково-дослідного та конструкторського) відділу і до робітників, зайнятих основним виробництвом. Самі етапи інноваційного процесу (рис. 3) є центрами відповідальності, які формують певні витрати, що мають особливості в перенесенні їх або на результат звітної періоду, або на собівартість випущеної продукції.

Тобто від стадій інноваційного процесу залежить облік інноваційних витрат та порядок їх списання. Так, на перших стадіях витрати списуються на рахунок зменшення результату періоду (витрати періоду), і, відповідно до терміну запуску нової продукції, витрати змінюються з непрямих на прямі (витрати, що включаються у собівартість).

Відтак існує проблема синтетичного відображення інноваційної діяльності, оскільки нормативними та методичними актами України не визначено порядок відокремленого обліку інноваційної діяльності на спеціально призначеному рахунку. Можливості обліковувати інноваційну діяльність на існуючих рахунках немає, тому необхідно змінювати та доповнювати інформаційну базу нормативних актів, що регулюють питання обліку щодо доповнення плану рахунків відповідними субрахунками до рахунків 15 «Капітальні інвестиції», 23 «Виробництво». Крім того, облік повинен забезпечуватись і відповідним документальним оформленням, а саме карткою обліку інноваційних витрат і відомістю обліку витрат інноваційної діяльності за звітні періоди.

На жаль, нині варіанти обліку інновацій у здійсненні операційної діяльності рідко зустрічаються у практиці вітчизняних підприємств. Немає досконалого і діючого механізму організації інноваційної діяльності на базах звичайних підприємств.

Таблиця 1. Етапи організації обліку та контролю за випуском та реалізацією інновацій

Етапи	Назва	Види робіт	Виконавці та матеріально-відповідальні особи
I	Науково-дослідні та конструкторські роботи	вивчення технічної документації; дослідження інноваційного потенціалу, розрахунків та моделювання нового виробництва, розробка техніко-економічного обґрунтування, проектування нового виробу; дослідно-конструкторські роботи	відділ науково-дослідних та конструкторських робіт або дослідно-конструкторське і технологічне бюро – спеціалісти НДК відділу, головний інженер
II	Роботи із підготовки та запуску нового виробництва	установлення спеціального обладнання для виготовлення пробного (дослідного) зразка нової продукції, роботи з підготовки технологічного процесу, випробування матеріалів та обладнання	спеціалізована наукова лабораторія – спеціалісти НДК відділу, головний інженер, інженер дільниці, майстер цеху
III	Виготовлення дослідного зразка	налагоджувальні роботи для технологічної підготовки пробного запуску виробництва дослідного зразка; пробний випуск інновації; випробування якостей та технічних характеристик нововведень; коригування конструкторської документації та управління технічної документації; демонтаж обладнання (якщо дослід не вдалий)	спеціалізована наукова лабораторія – спеціалісти НДК відділу, головний інженер, інженер дільниці, майстер цеху, помайстер, робітники-спеціалісти, з досвідом роботи на обладнанні
IV	Виробництво інновацій	виготовлення установчої партії інновацій, виявлення браку та недоліків щодо випуску нової продукції; оформлення та утвордження результатів дослідження для масового (серійного) виробництва інновацій	цех, призначений для виробництва нової продукції – інженер дільниці, майстер цеху, робітники-спеціалісти, з досвідом роботи на обладнанні, робітники
V	Масове (серійне) виробництво	виготовлення нової продукції відповідно до можливих потужностей, незначне коригування технологічного процесу аж до прийняття рішення про оновлення технології	виробничі цехи – інженер дільниці, майстер цеху, помайстер, робітники-спеціалісти, з досвідом роботи на обладнанні

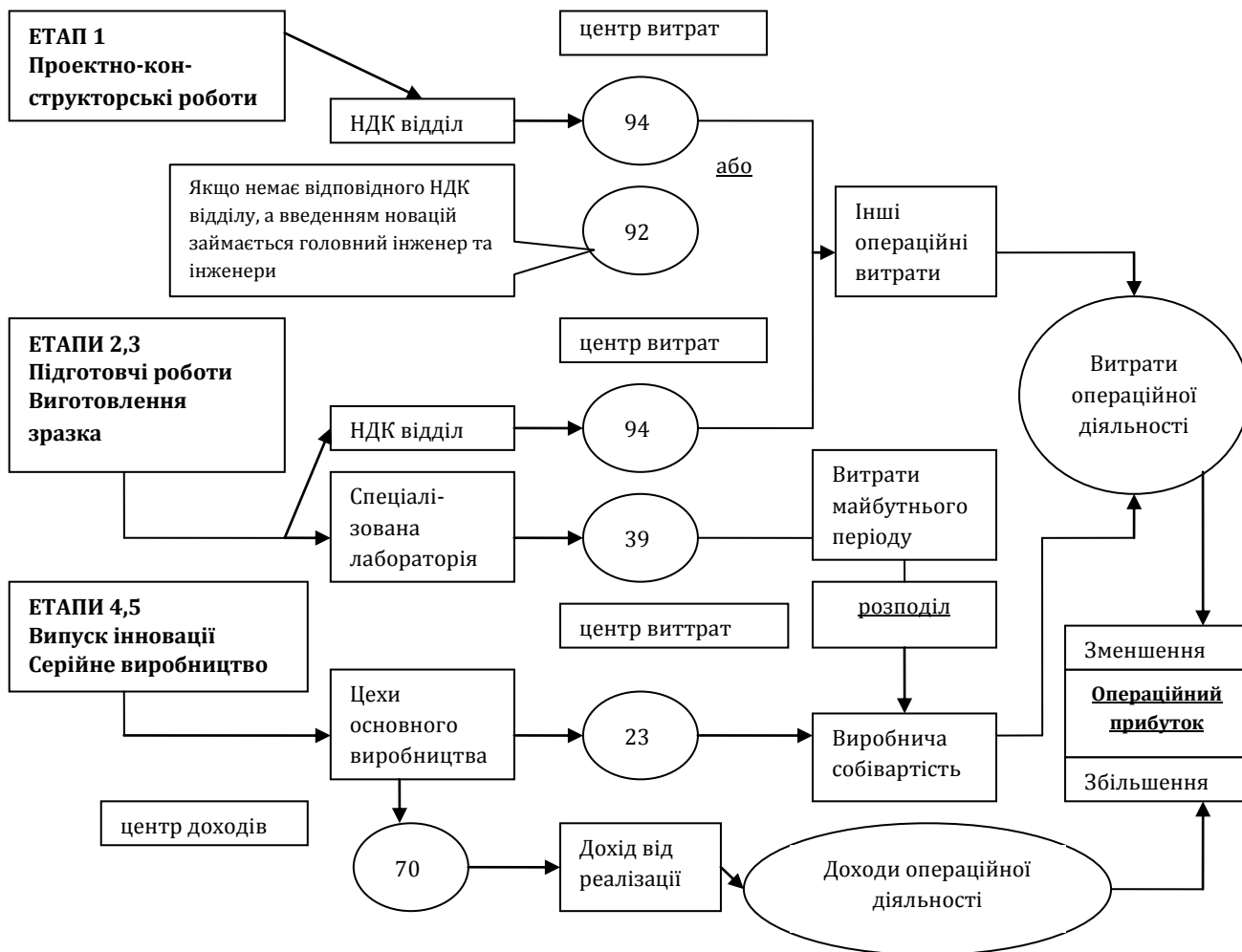

Рис. 3. Облік випуску і збуту інновацій

Список літератури

- Пушкар, М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 334 с.
- Герасим, П. М. Курс управлінського обліку [Текст] : навч. посіб. / П. М. Герасим, Г. П. Журавель, П. Я. Хомин – К. : Знання, 2007. – 314 с.
- Бутинець, Ф. Ф. Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії [Текст] : монографія / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2005. – 324 с.
- Малюга, Н. М. Двойная запись в бухгалтерском учете: историко-теоретический аспект [Текст] : монография / Н. М. Малюга, Т. В. Давыдюк. – Житомир: Рута, 2003. – 512 с.
- Крупка, Я. Д. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві [Текст] / Я. Д. Крупка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №5. – С. 11-18.
- Кантаева, О. В. Проблемные вопросы отражения расходов инновационной деятельности в бухгалтерском учете и аудите [Текст] / О. В. Кантаева // Управління розвитком: Збірник наукових статей. – Харків : ХНЕУ, 2005. – №3 – С. 166-168.
- Мінаков, О. Облік інноваційної діяльності на підприємствах-учасниках технопарку [Текст] / О. Мінаков // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №5. – С. 24-27.
- Шира, Т. Методологія бухгалтерського обліку в системі оцінки та порівняння інноваційно-технологічного потенціалу господарюючих суб'єктів [Текст] / Т. Шира // Формування ринкової економіки в Україні: Науковий збірник науково-практичної конференції «Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні». – Львів, 2005. – спецвипуск 15 (частина 2) – С.726-734.
- Синенко, В. Управление жизненным циклом товара в предпринимательских структурах [Текст] / В. П. Синенко, В. Ф. Ершов. – СПб., 2004. – 104 с.
- Гетьман, В. Г. Финансовый учет [Текст] : учебник / Под ред. проф. В. Г. Гетьмана. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 640 с.

РЕЗЮМЕ

Волошин Інна

Основные аспекты учета инноваций в осуществлении операционной деятельности предприятий

Раскрыты основные аспекты учета внедрения новых технологий и инновационных программ в производство конкурентоспособной продукции с целью максимизации прибыли.

RESUME

Voloshyn Inna

The main aspects of accounting innovations in the implementation of operational activities of company

The main aspects of accounting innovations in the production of competitive products, records of new technologies and innovative programs in order to increase economic opportunities of companies are considered.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2010 р.

ОЦІНКА ПРОЗОРОСТІ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРИСТУВАЧІВ

Розглянуто методичні аспекти формування облікової інформації для цілей системи інформаційного забезпечення.

Ключові слова: облік, дохід, інфляція, система інформаційного забезпечення.

Успіх роботи господарюючих суб'єктів залежить від системи забезпечення діяльності підприємства, що включає в себе елементи: правові, інформаційні, нормативні, технічні, кадрові та ін. Одне із визначальних питань у ній - інформаційне забезпечення, під яким слід розуміти сукупність інформаційних ресурсів (інформаційну базу) і способів їх організації, необхідних і придатних для реалізації аналітичних і управлінських процедур, що дають можливість забезпечити фінансово-виробничу діяльність даного підприємства. Однак ефективною інформація буде лише тоді, коли вона відповідає критеріям вчасності, достатності та достовірності [10, с. 31].

Важливість перерахованих вимог підтверджується тією обставиною, що вони введені як базові категорії в систему стандартів, які визначають концептуальні основи обліку в Україні [1; 2].

Як свідчать наукові публікації, у сучасних умовах економічної діяльності залишаються не вирішеними питання, щодо формування достовірної, релевантної інформації для її користувачів.

Питання побудови системи обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємств досліджували Ф. Ф. Бутинець [5], Є. В. Калюга [6], Г. Г. Кірейцев [7], В. В. Ковальов [8; 9], В. К. Савчук [10] та інші вчені.

Метою дослідження є обґрунтування й удосконалення теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій з поліпшення інформаційного забезпечення користувачів.

Звітність є основним елементом інформаційного забезпечення. Вона може бути як внутрішня, так і зовнішня, і повинна відповідати критерію достовірності. Під час дослідження встановлено, що на прозорість інформації звітності впливає низка чинників, а тому не слід її абсолютизувати (рис. 1).

Слід зазначити, що лише фінансова звітність є найбільш достовірним інформаційним джерелом для ухвалення рішень як потенційними контрагентами, так і контролюючими органами. Протягом багатьох років поняття „бухгалтерія” і „точність” розглядалися як тотожні, а дані, що генеруються бухгалтером, вважалися найбільш, а часто і абсолютно точними порівняно з будь-якими іншими [8, с. 178].

Останніми роками відбувається повільне, але неухильне переосмислення співвідношення цих понять. Причин тому кілька, проте головна з них, ймовірно, полягає у свідомому й істотному ослабленні міри централізованого регулювання обліку. Так, із наданням певної свободи бухгалтерам через механізм формування облікової політики створюються умови для існування різноманітних підходів до обчислення основного

показника – прибутку. Це унеможливує порівнянність його як між підприємствами однієї галузі, так й інших галузей.

Згідно зі ст. 8 п. 5 Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” [1], підприємствам надано право самостійно визначати облікову політику з урахуванням вимог прийнятих в Україні Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. За цих обставин у бухгалтера з'являються можливості впливати на склад і оцінку облікових показників, що може призводити до формування недостовірної інформації [5, с. 114]. Акцент робиться не стільки на зацікавленні у викривленні, скільки на ефект замовчування. Наприклад, керівництво підприємства отримало інформацію про те, що незабаром один з її найбільших дебіторів може стати банкрутом, а можливість погашення дебіторської заборгованості досить низька. Очевидно, що можливі два варіанти відображення у фінансовій звітності дебіторської заборгованості (нагадаємо, що це актив, тобто потенційний дохід підприємства):

Залишити заборгованість на тому ж рівні, щоб не погіршувати картину про фінансове становище підприємства;

Зменшити заборгованість шляхом створення резерву сумнівних боргів.

Як бачимо, немає впевненості в однозначному рішенні, що є неприпустимим. Наведемо й інший приклад. Так, існують деякі невизначеності при визнанні доходів за П(С)БО 15 “Дохід”, який визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку та розкриття у фінансовій звітності інформації про доходи підприємств всіх форм власності (крім бюджетних установ). Вони виникають через наведені у стандарті двозначні умови, такі, як:

- передача покупцю ризиків та винагород від володіння продукцією;
- ймовірність надходження на підприємство економічних вигід, пов'язаних з операцією продажу [3].

Як бачимо, є можливість залишення певних ризиків за продавцем, і дохід вже може й не визнаватися, якщо потрібно. Такі чинники на прозорість облікової інформації відносять до суб'єктивних.

До об'єктивних відносять інфляцію. Так, на даний час для нашої держави це є істотним моментом, оскільки протягом останніх років відчувається суттєвий вплив цих факторів на економічне життя суспільства.

Інфляція негативно діє на оцінку виробничого процесу, оскільки витрати, що формують собівартість реалізованої продукції, є нижчими від їх рівня на кінець операційного циклу, а затримка у розрахунках

супроводжується знеціненням доходів підприємства. В таких умовах господарювання інфляція значно спотворює дані про результати господарської діяльності, а відповідно, інформація звітності стає недостовірною [7, с. 19; 6, с. 179]. Користувачі звітної інформації можуть приймати необґрунтовані рішення, а процеси, що характеризуються показниками звітності, стають недостатньо керованими.

Для прикладу візьмемо дебіторську заборгованість, що є явищем (процесом) вивільнення із господарського обороту підприємства його власних грошових коштів [9, с. 447]. Як відомо, цей процес супроводжується непрямыми втратами у доходах підприємства, прямо пропорційно до темпу росту інфляції. Можна виділити такі умови появи цих втрат:

- перша причина пов'язана зі зменшенням „можливого” прибутку, а саме, коли грошові кошти невчасно залучаються до господарського обігу, чим зменшують оборотність активу;
- друга причина полягає у тому, що гроші, які повертаються боржниками, певною мірою знецінюються, „полегшуються”, на що впливають інфляційні процеси.

Враховуючи міжнародний досвід щодо усунення впливу інфляції на звітні дані, наказом Міністерства фінансів України №147 від 28 лютого 2002 року було затверджено положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 „Вплив інфляції”. Даний стандарт визначає порядок коригування показників фінансової звітності, яка оприлюднюється за умови, якщо кумулятивний приріст інфляції становить 90% і більше [4, п. 4]. Він розраховується як добуток індексів інфляції за останні роки, включаючи звітний. Зазначимо, що даний стандарт застосовується лише тими суб'єктами господарської діяльності, які мають оприлюднювати річну фінансову звітність згідно зі ст. 4 п.14 Закону України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”.

У наслідок її застосування з'являється певна „інфляційна добавка”. Ця добавка виявляється безпосередньо – як збільшення чистих активів фірми, і побічно – як результат зростання ринкової капіталізації фірми. Інфляція призводить до зростання показника фінансового капіталу, що й підтверджується появою фонду переоцінки, але не до зростання прибутку. Фактичний прояв цього зростання, тобто його трансформація в реальний дохід, може здійснитися лише у разі виходу власника з підприємства (продаж акцій, ліквідація фірми).

Це сприяє можливості появи негативних наслідків як для оперативного управління (погіршення умов для отримання позикових ресурсів), так і для перспективного (використання в обліку історично занижених вартісних оцінок в процесі приватизації може призводити до несанкціонованого перерозподілу державної власності; розподілу прибутку без урахування інфляції – до погіршення економічного потенціалу підприємства або навіть і до його банкрутства).

Враховуючи виняткову умовність оцінки інфляційного прибутку, вона з очевидністю призводить до розграбування активів фірми і порушує права власності як сторонніх осіб, так і самих власників – акціонерів.

Через часовий розрив між моментами капіталізації та декапіталізації, процес формування й розподілу доходів підпадає під вплив різних соціальних і економічних факторів, що мають конкретні або загальні властивості. Фактори конкретного характеру, такі як зміна попиту та пропозиції або зміна виробничих технологій, можуть бути причиною досить великого зниження або зростання окремих цін незалежно одна від одної. До того ж фактори

загального характеру можуть призводити до зміни загального рівня цін, а потім - і до загальної купівельної спроможності грошей. А оскільки грошовий вимірник становить основу бухгалтерського вимірювання, то наслідком для нього є втрата можливості бути досконалим елементом забезпечення зіставлення даних.

У такому випадку видається доречнішою наступна логіка міркувань. Доходи є реальними на ринку під час реалізації продукції, товарів чи послуг. Однак витрати, понесені для їх одержання, підлягають певним змінам – впливу зміни цін на ринку (від моменту виготовлення до моменту реалізації продукції). Отже, різниця між поточною собівартістю або скоригованою на індекс інфляції та історичною собівартістю продукції, товарів чи послуг і складатиме ту величину доходу, який має бути віднесений на збереження виробничих потужностей підприємства або фінансового капіталу. Це дасть можливість управлінському персоналу отримати інформацію, необхідну для ефективного розподілу доходів.

Отже, у результаті проведеного дослідження ми приходимо до висновку, що облікове забезпечення не дає змоги об'єктивно оцінити господарські процеси, а відтак інформація для користувачів стає непридатною для аналізу та прийняття рішень. Тому вважаємо за необхідним сформулювати ряд вимог щодо поліпшення облікового забезпечення управління діяльністю підприємств. Вони полягають у наступному:

1. Інфляція вимагає перегляду сучасних методик обліку та розробки системного підходу до побудови системи обліково-аналітичного забезпечення;
2. Для підприємств із сезонним характером виробництва є доцільним застосування методики обліку доходів, яка б враховувала вплив інфляції;
3. Методика повинна об'єктивно відбивати залежність від проблеми трансфертного ціноутворення у сільському господарстві та системного управління процесами формування і розподілу доходів підприємств із сезонним характером виробництва.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. - Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Загальні вимоги до фінансової звітності [Електронний ресурс] : П(С)БО 1, затв. наказом МФУ від 31.03.1999 р.№87 // <http://www.rada.gov.ua>.
3. Дохід [Електронний ресурс] : П(С)БО 15, затв. наказом МФУ від 29.11.1999 р. № 290. - Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Вплив інфляції [Електронний ресурс] : П(С)БО 22, затв. наказом МФУ від 28.02.2002р. №147 - Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
5. Бутинець, Ф. Ф. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь [Текст] / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. - Житомир : РУТА, 2007. - 328 с.
6. Калюга, Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління [Текст] : монографія / Є. В. Калюга. - К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. - 360 с.
7. Кирейцев, Г. Г. Глобалізація економіки і унифікація методології бухгалтерського учета [Текст] : научний доклад на 6-ой Международной научной конференции “Научные исследования в сфере бухгалтерского учета, контроля и анализа: теоретико-практическое значение и направления дальнейшего развития”, г. Житомир, 18-19 октября 2007 г. / Г. Г. Кирейцев – Житомир: ЖГТУ, 2007. – 68 с.
8. Ковалев, В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры [Текст] / В. В. Ковалев – М. : Финансы и статистика, 2002. – 560 с.
9. Ковалев, В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности [Текст] / В. В. Ковалев – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1998. –

10. Савчук, В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств [Текст] : навч. вид. / В. К. Савчук – К. : Урожай, 1995. – 326 с.

РЕЗЮМЕ

Гаврилюк Віталій

Оценка прозрачности учетной информации для целей информационного обеспечения пользователей

Рассмотрены методические аспекты формирования учетной информации для целей системы информационного обеспечения.

RESUME

Gavrylyuk Vitaliy

An estimation of transparency of accounting information for the aims of the informative providing of users

The methodical aspects of forming the accounting information for the aims of the system of informative providing are considered.

АСПЕКТИ ОБЛІКУ ІННОВАЦІЙНИХ ВИТРАТ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Дана характеристика основних напрямків інноваційних витрат у будівельній галузі та запропоновано методика їх відображення у бухгалтерському обліку.

Ключові слова: витрати, інноваційні витрати, інноваційна діяльність.

Господарюючим суб'єктам необхідно швидко реагувати на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі та оперативно трансформувати власну економіку до постійно мінливого зовнішнього середовища. Значною мірою цьому сприятимуть інвестиції, вкладені в інноваційну сферу. Підвищення конкурентоспроможності продукції, зміцнення позицій на існуючих ринках і відкриття нових неможливе без розробки й впровадження інвестицій в інноваційні процеси [1, с. 1], у тому числі й у будівельній галузі. При цьому слід погодитися з Ю. О. Сурковою, яка вважає, що "головним джерелом економічного зростання будівельної галузі в недалекому майбутньому мають стати наукові знання та їх використання, оскільки інші економічні ресурси є вичерпними... Інтелектуальний потенціал є основою економічного зростання будівельної індустрії, а також важливим фактором конкурентоспроможності будівельного бізнесу, підвищення добробуту населення України" [2, с. 99].

Сучасні вимоги ринкової економіки, розвиток наукомістких галузей промисловості, інтелектуалізація обліку на засадах впровадження новітніх інформаційних технологій спричинили зміну траєкторії економічних досліджень. Все більший інтерес викликають розробки спрямовані на вдосконалення організаційно-методичних підходів з обліку інноваційних витрат.

У процесі управління інноваційною діяльністю в будівельній галузі одним із основних завдань є побудова раціональної методики та організації обліку інноваційних витрат. Недостатній ступінь вивчення проблеми, наявність невирішених і дискусійних питань зумовили вибір теми дослідження та її актуальність.

Загальні проблеми обліку витрат досить повно розглядалися в працях вітчизняних та закордонних авторів, а саме: Бланка І. О., Білухи М. Т., Бутинця Ф. Ф., Бородкіна О. С., Голова С. Ф., Задніпровської О. Г., Кужельного М. В., Крупки Я. Д., Нападівської Л. В., Майорової Т. В., Малюги Н. М., Пересади А. А., Пушкаря М. С., Чумаченка М. Г., Шевчука В. О., Френка Дж. Фабозці, Б. Твісса, Ф. Ніксона, Андерсона Х., Дж. Блейка, Глена А. Велша, Колдуелла Д., Хелферта Е. та ряду інших. Разом з тим, проблеми методики та організації обліку інноваційних витрат у будівельній галузі дотепер залишаються невирішеними.

Мета статті - розкрити окремі аспекти відображення інноваційних витрат у бухгалтерському обліку будівельної галузі.

У Методичних рекомендаціях з формування собівартості будівельно-монтажних робіт зазначено, що "облік витрат будівельної організації здійснюється з метою забезпечення формування повної, правдивої та неупередженої інформації щодо відображення фактичних

витрат, понесених під час виконання будівельно-монтажних робіт, а також вироблення продукції допоміжними та другорядними виробництвами будівельної організації, обчислення фактичної собівартості як для окремих об'єктів обліку витрат, так і витрат будівельної організації в цілому, а також для здійснення контролю за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів" [3].

Деяко інше трактування мають інноваційні витрати, які визначаються як "виражені в грошовій формі фактичні витрати, пов'язані із здійсненням різних видів інноваційної діяльності, що виконуються в масштабі підприємства (галузі, регіону, країни)" [4]. У складі витрат на інновації Держкомстат України враховує поточні і капітальні витрати. Поточні витрати, здійснювані головним чином за рахунок собівартості продукції (робіт, послуг), включають витрати на оплату праці працівників, зайнятих розробкою і впровадженням технологічних інновацій, відрахування на соціальні заходи, а також інші витрати, що не належать до капітальних витрат, такі, як витрати на придбання сировини, матеріалів, устаткування та інші, необхідні для забезпечення інноваційної діяльності.

Крім того, Держкомстат України [5] виділяє ще й інші напрями інноваційних витрат у будівництві (рис. 1).

Зважаючи на встановлений склад витрат, пропонуємо їх обліковувати відповідно до зазначених напрямів.

Так, до напряму "Виконання науково-дослідних і конструкторсько-технологічних робіт" належать такі види витрат:

- витрати на проведення власними силами підприємства науково-дослідних робіт, передбачених у проектах і кошторисах на спорудження об'єкта будівництва, по уточненню будівельних і технологічних рішень у зв'язку зі специфікою місцевих умов будівництва і особливостями цих об'єктів;
- витрати на дослідно-конструкторські роботи по створенню нестандартизованих будівельних машин, засобів і систем автоматизації будівельних процесів, якщо ці витрати передбачені в проектах і кошторисах на спорудження об'єкта будівництва;
- вартість наукових досліджень та розробок, виконаних сторонніми організаціями за договорами з підприємством.

У інноваційній діяльності для розуміння сутності проблеми важливе значення мають спеціальні терміни та поняття. "Науково-дослідні роботи - це комплекс досліджень, що проводиться з метою отримання нових знань, обґрунтованих вихідних даних, пошуку нових ідей, принципів, методів та шляхів створення нової продукції що випускається або її модернізації. Дослідно-конструкторські роботи - це сукупність взаємопов'язаних

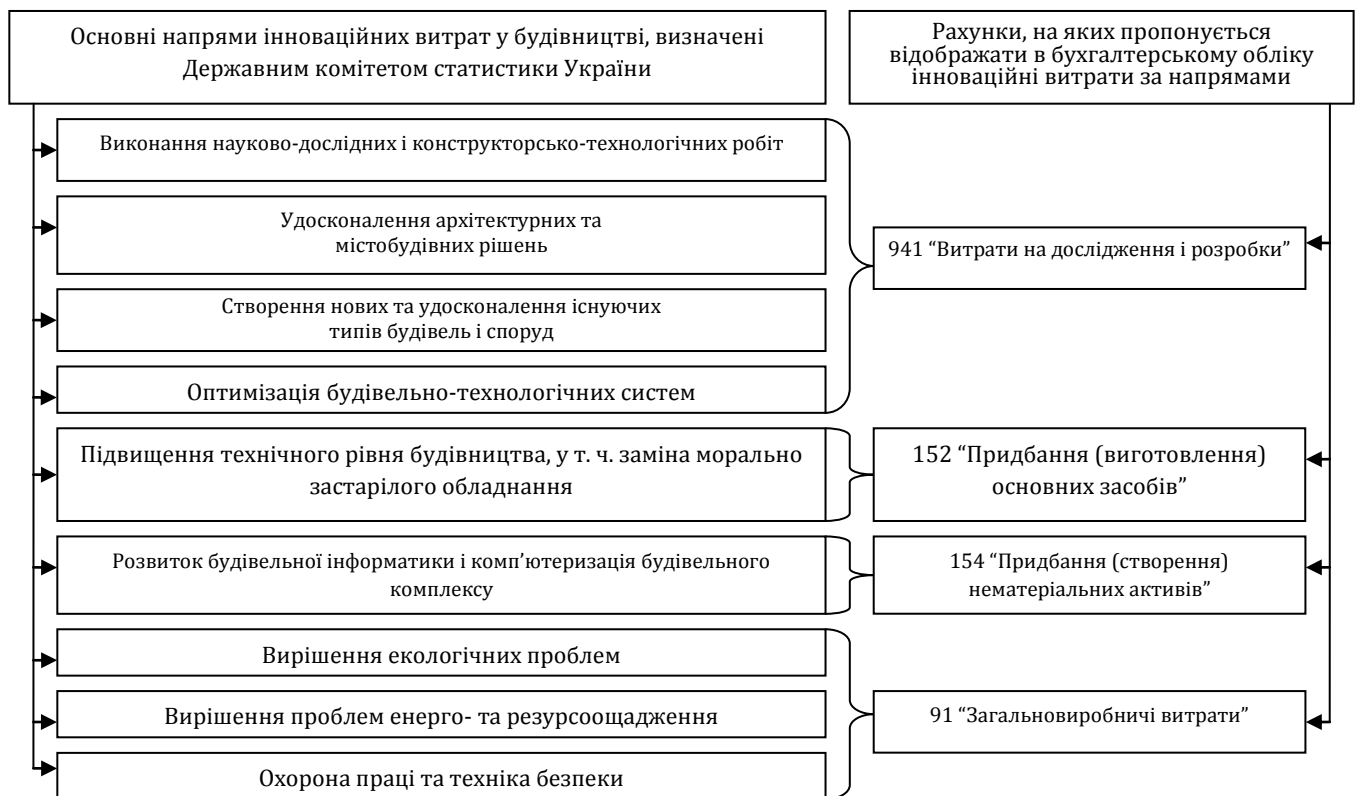

Рис. 1. Склад основних напрямів інноваційних витрат у будівництві та пропозиції з їх відображення у бухгалтерському обліку

процесів зі створення нових або модернізації діючих конструкцій виробів згідно з установленими вимогами замовників, виготовлення та випробування їх дослідних або головних зразків" [6, с. 422].

До напрямку "Удосконалення архітектурних та містобудівних рішень" належать витрати на виконання робіт, включаючи роботи для будівництва майбутніх років, які стосуються розміщення об'єктів будівництва та технології їх спорудження.

Напрямок "Створення нових та удосконалення існуючих типів будівель і споруд" містить витрати на вивчення і узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду будівництва, розробку нових нормативних документів і державних стандартів з будівництва, кошторисних нормативів.

Напрямок "Оптимізація будівельно-технологічних систем" включає витрати, пов'язані з розробкою нових технологічних процесів у будівництві, вартість робіт по виготовленню нестандартизованого та допоміжного обладнання, що виготовляється за разовими (одиничними) замовленнями і використовується лише в силу особливих технічних рішень, закладених у проєкті, якщо ці витрати передбачені в кошторисній документації на спорудження об'єкта. Вдосконалення технології і практики її використання у виробництві – неодмінна умова науково-технічного процесу кожного окремого підприємства (фірми) і виробничих сил держави [7, с. 182].

Розглянуті вище чотири напрями доцільно було б, на наш погляд, відображати у складі поточних витрат діяльності будівельної організації на субрахунку 941 "Витрати на дослідження і розробки", якщо вони відповідають Положенню (стандарту) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" [8]. Крім того, у цьому ж Положенні зазначено, що витрати не визнаються нематеріальним активом, а підлягають відображенню у складі витрат того звітного періоду, у якому вони були здійснені.

До напрямку "Підвищення технічного рівня будівництва, у т. ч. заміна морально застарілого обладнання" включають витрати на придбання будівельних машин, енергетичного, підйомно-транспортного й іншого устаткування та обладнання, що входить до кошторисів на будівництво і необхідного для впровадження прогресивних видів будівельно-монтажних робіт та методів будівництва, нових чи удосконалених технологічних процесів, включаючи витрати на їх впровадження, роботи по улаштуванню технологічних ліній до обладнання (підведення води, повітря, пари, охолоджувальних рідин, монтаж електричних кабелів тощо), а також монтажу і установці технологічних площадок, східців й інших улаштувань, конструктивно пов'язаних з обладнанням; придбання машин та обладнання для заміни, використання якого не пов'язано з впровадженням прогресивних технологій будівництва, не розглядаються як технологічні інновації. У складі витрат на підвищення технічного рівня будівництва окремо виділяють витрати на заміну морально застарілого обладнання, які включають витрати на придбання нових видів будівельних машин, засобів механізації й автоматизації виробничих процесів будівельного виробництва для заміни морально застарілого обладнання. Витрати цього напрямку пропонуємо обліковувати як інноваційні інвестиції у виготовлення основних засобів і відображати в синтетичному обліку на субрахунку 152 "Придбання (виготовлення) основних засобів".

Напрямок інноваційної діяльності "Розвиток будівельної інформатики і комп'ютеризація будівельного комплексу" містить витрати, пов'язані з розробкою і впровадженням програмного забезпечення і створення баз даних для організації будівництва, які є нематеріальними активами. Проф. І. А. Бланк зазначає, що "інноваційні інвестиції у виготовлення нематеріальних активів представляє собою інвестиційну операцію, спрямовану на використання в операційній та інших видах діяльності підприємства

нових наукових і технологічних знань у цілях досягнення комерційного успіху. Інноваційні інвестиції у нематеріальні активи здійснюються у двох основних формах: а) шляхом придбання готової науково-технічної продукції та інших прав (придбання патентів на наукові відкриття, винаходи, промислові зразки і товарні знаки; придбання ноу-хау; придбання ліцензій і франчайзинг і т.д.); б) шляхом розробки нової науково-технічної продукції (як у рамках самого підприємства, так і за його замовленням відповідними інжиніринговими фірмами) [9, с. 403]. Цей напрям пропонуємо обліковувати як інноваційні інвестиції у виготовлення нематеріальних активів на субрахунок 154 "Придбання (створення) нематеріальних активів".

До напрямку "Вирішення екологічних проблем" необхідно відносити витрати, що пов'язані з виконанням робіт по будівництву, модернізації і технічному переобладнанню природоохоронних об'єктів та впровадженню заходів захисту навколишнього природного середовища. До останніх належить оплата послуг сторонніх організацій із очищення стічних вод, розміщення відходів виробництва тощо. Здійснення цих витрат проводиться з метою відвернення, зменшення чи усунення шкідливого впливу на навколишнє середовище й здоров'я людей.

Напрямок "Вирішення проблем енерго- та ресурсоощадження" повинен включати витрати на виконання робіт, спрямованих на економне використання енерго- та матеріально-технічних ресурсів, впровадження ресурсоощадних технологічних процесів і матеріалів у будівельному виробництві. Будівельна галузь відрізняється високою ресурсоемісністю та енерговитратністю, оскільки матеріальні витрати становлять більше як половину у загальній структурі собівартості продукції. Зважаючи на це, інновації стають головним засобом ресурсозбереження та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Напрямок "Охорона праці та техніка безпеки" включає витрати на впровадження заходів, спрямованих на охорону праці та забезпечення безпеки праці робітників будівельного комплексу.

Витрати за останніми трьома напрямками доцільно, на наш погляд, в синтетичному обліку відображати на рахунку 91 "Загальновиробничі витрати".

Таким чином, наведені пропозиції з відображення інноваційних витрат у бухгалтерському обліку будівельної галузі дасть можливість розглядати інформацію про них у систематизовану вигляді.

Проведене дослідження дозволило сформулювати такі основні висновки і пропозиції:

- відображення інноваційних витрат у бухгалтерському обліку є одним із основних завдань процесу управління інноваційною діяльністю в будівельній галузі;
- зважаючи на те, що групування інноваційних витрат у будівельній галузі здійснюється в межах напрямів, визначених Держкомстатом України, вважаємо доцільним вести їх облік запропонованим методом;
- для відображення облікової інформації про інноваційні витрати в будівельній галузі слід використовувати такі рахунки: 152 "Придбання (виготовлення) основних засобів", 154 "Придбання (створення) нематеріальних активів", 91 "Загальновиробничі витрати", 941 "Витрати на дослідження і розробки".

Список літератури

1. Мінаков, О. В. Облік і аналіз в управлінні інноваційною діяльністю підприємств [Текст] : автореф. дис... канд. наук: 08.00.09. / О. В. Мінаков. - Київ, 2009.
2. Суркова, Ю. О. Проблеми реалізації інноваційної моделі розвитку у вітчизняному будівельному комплексі [Текст] / Ю. О. Суркова // Фінанси України. - 2008. - № 6. - С. 99-110.
3. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт [Текст] : наказ Державного комітету України з будівництва та архітектури від 16.02.2004 №30 / Державний комітет України з будівництва та архітектури.
4. Витрати на інновацію [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>;
5. Про затвердження форм державних статистичних спостережень з статистики науково-технічного прогресу [Текст] : наказ Державного комітету статистики від 30.09.2002 № 353 / Державний комітет статистик.
6. Васильков, В. Г. Організація виробництва [Текст] : навч. посібник / В. Г. Васильков. — К. : КНЕУ, 2003. - 524 с.
7. Инновационный менеджмент [Текст] : учебник для вузов / С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, С. Ю. Ягудин и др.; под ред. С. Д. Ильенковой. - М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. - 327 с.
8. Нематеріальні активи [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8, затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.10.999 № 242 / Міністерство фінансів України.
9. Бланк, И. А. Финансовый менеджмент [Текст] : учебный курс / И. А. Бланк. - 2 изд., перераб. и доп. - К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. - 656 с.

РЕЗЮМЕ

Гык Василий

Аспекты учета инновационных затрат в строительной отрасли

Дана характеристика основных направлений инновационных затрат в строительной отрасли и предложена методика их отражения в бухгалтерском учете.

RESUME

Gyk Vasyl

Aspects of accounting of innovation costs in the construction industry

Characteristics of the main areas of innovation costs in the construction industry is given. The method of display in accounting is proposed.

ДО ПРОБЛЕМИ ДЕТИНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ

Наведено причини тінізації діяльності вітчизняної економіки, її види та складові в роздрібній торгівлі. Відображено рівень тінізації економіки України та запропоновано заходи з детинізації економіки.

Ключові слова: облік, дохід, тіньова економіка, детинізація.

Важливою проблемою обліку доходів підприємств торгівлі є досягнення повноти та своєчасності їх відображення в системі обліку. Дана проблема достатньо широка, складна та стосується всього нашого суспільного ладу, особливо системи оподаткування та тіньового сегмента економіки. Більшість підприємств України відображає власні доходи неповністю - рівень невідображення останніх коливається від 30 до 70% [2, с. 8]. Основними причинами тотальної тінізації економіки України є:

- зацікавленість окремих представників державного апарату в існуванні тіньової економіки і в отриманні тіньових доходів;
- потужний податковий прес, що призводить до зменшення зацікавленості юридичних і фізичних осіб у легальній економічній діяльності;
- недостатня прозорість податкового законодавства і постійне внесення змін до нього - це стосується збереження непрозорої практики списання податкової заборгованості, існування законодавчих прогалів, що дозволяють уникати оподаткування;
- посилення діяльності кримінальних структур, інтеграція організованої злочинності із суб'єктами економічної діяльності;
- незахищеність громадян і підприємств від посягань злочинних формувань і встановлення контролю кримінальних структур за їх діяльністю;
- правова незахищеність суб'єктів економічної діяльності від зловживань, утисків, протидії і вимогань з боку представників різних структур і рівнів держапарату;
- низький рівень оплати праці всіх категорій держслужбовців і працівників бюджетної сфери;
- соціально-економічна криза, неритмічна робота великої кількості підприємств, затримки в оплаті праці, зростання безробіття, відсутність соціального захисту населення;
- відсутність інвестиційної альтернативи тіньовим капіталам;
- міждержавна інтеграція тіньового сектору економіки і суб'єктів тіньової економічної діяльності;
- недотримання моральних і етичних норм кодексу підприємницької та робочої честі, неповажання приватної власності.

Серед іноземних учених, які займалися вивченням тіньової економіки, слід відзначити Е. Фейга, Г. Гроссмана, Р. Гутманна, Б. Румера, Л. Ронсека, Е. Сатерленда, К. Харта, С. Головніна, В. Ісправнікова, Т. Коргіну, Ю. Козлова, О. Крилова, В. Лазовського, Л. Нікіфорова, О. Осипенка, А. Шохіна та ін. Вагомий внесок в осмислення питань формування і розвитку тіньової економіки в

Україні зробили такі вітчизняні вчені, як А. Базиліук, О. Барановський, В. Бородюк, З. Варналій, В. Волик, Я. Жаліло, С. Коваленко, В. Мандибуря, О. Пасхавер, Ю. Прилипка, Т. Приходько, А. Ревенко, О. Турчинов.

Їм належать розробки таких важливих аспектів цієї складної проблеми, як визначення причин поширення тіньової економіки, закономірностей її розвитку та форм прояву, характеристика сутності та структуризація видів зловживань, можливостей їх здійснення в умовах чинної нормативно-правової бази та ін. Між тим, дане питання залишається актуальним, оскільки схеми реалізації тіньової економіки постійно змінюються, пристосовуючись до нових умов діючого законодавства.

Загальновідомо, що у цілях економічної безпеки для держави показник рівня тіньової економіки не повинен перевищувати 30% від ВВП. Якщо обіг підпільного бізнесу перевищує 1/3 ВВП, а кількість працюючих на нього - 40% зайнятих, то економіка втрачає керуваність.

У загальносвітовому масштабі частка тіньової економіки становить 5-10% ВВП, в африканських і південноамериканських державах - 25-30%, Росії - 41,6%, Казахстані - 34,3%, Греції - 29%, Італії (27,8%), Іспанія (23,6%) та Бельгії (23,4%), Білорусії - 19,3%, Ірландії, Канаді, Франції та Німеччині (14,9-16,3%). Найнижчі показники мають Австрія (9,1%), США (8,9%) та Швейцарія (8%) [3,36]. За результатами загальнонаціонального дослідження в 2008 році серед 180 обстежених країн світу Україна посіла 134 місце за рівнем корупції і знаходиться серед таких країн, як Пакистан і Нікарагуа [6].

В Україні ж офіційно визнана Міністерством економіки частка тінізації економіки в 2009 році становить близько 32% від ВВП, хоча за оцінками незалежних експертів він значно вищий - на рівні 45-60% від ВВП [4, с. 38]. Так, наприклад, за даними експертної оцінки, проведеної газетою «Дело», частка тіні у вітчизняній економіці складає 45,4% від розміру офіційного ВВП. В абсолютних значеннях об'єм неврахованого ВВП, який створили невидимі працівники в 2009 році, складає 420 млрд. грн. Самим «затіненим» сектором української економіки серед легальних видів діяльності виявилася торгівля. Як сфера обігу товарів і послуг, торгівля зосереджує значний потенціал та формує вагомий частку ВВП країни - рівень тінізації тут сягає 50% від розміру офіційного ВВП, сформованого в цьому секторі (рис. 1).

Такі результати показала експертна оцінка, проведена газетою «Дело». Існування вказаного обсягу тіньового сектору гальмує стабільний розвиток суспільства, і, як результат, призводить до зменшення надходжень до бюджету, скорочення інвестицій, посилення податкового тягаря у легальному секторі.

Загальний торговий оборот в Україні у 2008 році

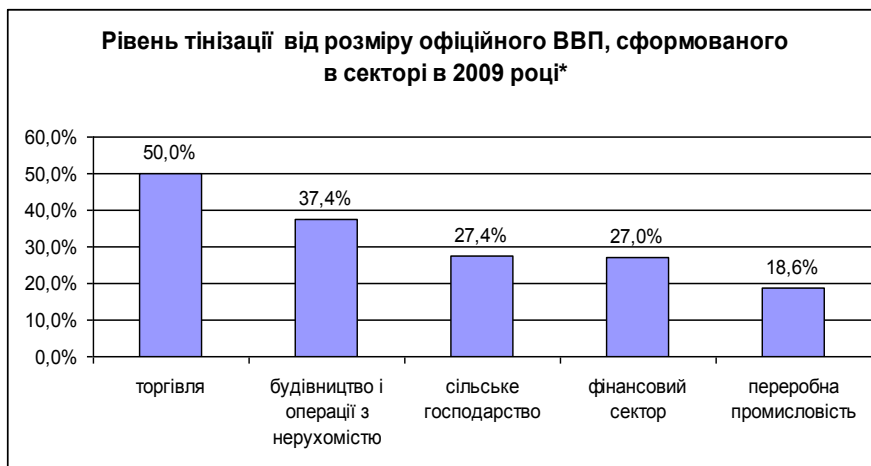

Рис. 1. Рівень тінізації від розміру офіційного ВВП, сформованого в секторі в 2009 році

*За даними експертної оцінки, проведеною газетою "Дело" [1]

перевищив 1,3 трлн. грн. З цієї суми близько 80% припало на оптовий товарообіг. Цьому сегменту торгівлі експерти не схильні приписувати зайву тінізацію, її частка не сильно відрізняється від рівня тіні в інших галузях української економіки.

Зовсім по-іншому виглядає ситуація у роздрібній торгівлі. Її об'єм за перші 10 місяців 2009 року склав 362,3 млрд. грн. Основний внесок в тінізацію цього сегменту вносить так звана «базарна економіка». Обороти більш, ніж 2,7 тис. вітчизняних продуктивних і продовольчих ринків, за даними Держкомстату, за 10 місяців 2009 року склав близько 80 млрд. грн. (25 % від загального роздрібу без урахування продажів через ресторани).

Тіньовий товарооборот підприємств роздрібною торгівлі загалом обумовлений торгівлею контрабандними товарами та приховуванням реального товарообороту юридичними та фізичними особами. За даними фахівців Західного регіонального управління Державної прикордонної служби України, протягом 2007 р. лише на західних кордонах у контрабандистів вилучили товарів на суму 70,7 млн. грн., тобто близько 4,8 % від загального товарообороту [5].

Характерними складовими тіньової економіки в сфері торгівлі є: діяльність, у процесі якої відбувається повне або часткове ухилення від сплати податків, зборів, штрафів та інших обов'язкових платежів шляхом порушення економічного, податкового, митного та іншого законодавства, регламентуючого господарчу діяльність суб'єктів підприємництва; діяльність, не прихована від державних органів, але з ряду причин не врахована і не оподаткована державою. До цієї частини відносяться всі види продажу споживчих товарів, які відбуваються за межами торговельних закладів (магазинів, ринків).

Найчастіше проміжні чи кінцеві фінансові результати окремих господарських операцій спотворюються або не відображаються у первинних документах і бухгалтерській звітності. Переважно це ухилення від сплати різних видів податків шляхом приховування чи заниження бази оподаткування. Часом деякі господарські операції взагалі не відображаються в фінансовій звітності, але тіньові кошти можуть пізніше вводитись у господарський оборот. Кошти можуть приховуватись введенням господарських операцій через рахунки дочірніх фірм або інших організацій, шляхом створення штучної кредиторської і дебіторської заборгованості тощо.

У роздрібній торгівлі найчастіше зустрічаються такі види тіньової економіки: а) реалізація через торгову

мережу необлікованих у торгівлі споживчих товарів з розрахунками готівкою; б) виплата заробітної плати працівникам готівкою або товарами без бухгалтерського обліку і оподаткування; в) використання готівкової виручки для здійснення оборотів без бухгалтерського обліку; г) збільшення цін на споживчі товари при імпорті з отриманням різниці на зарубіжних рахунках; д) безліцензійна торгівля товарами, на здійснення якої потрібні ліцензії; е) накопичення дебіторсько-кредиторської заборгованості і їх списання як сумнівних і безнадійних; є) передача в оренду торгових залів, складських приміщень та технологічного обладнання на пільгових умовах за одноразову винагороду або постійну участь у прибутках; ж) передача основних фондів за заниженою ціною до статутних фондів новостворюваних підприємств; з) приватизація у вигляді викупу за безцінь торгових об'єктів і технічних засобів; і) заниження комерційних витрат (витрат на електроенергію, воду, опалення, землю тощо) за рахунок їх перекидання на державні підприємства за одноразову винагороду або постійну участь у прибутках; к) недоваги, недоливи, недомір, недовкладання, обрахунки, порушення санітарно-епідемічних вимог, екологічних вимог.

Характерними рисами тіньової діяльності є поширення негрошових розрахунків та неплатежі. Найбільш вживаними проявами негрошових розрахунків у вітчизняній економіці (особливо в умовах кризи) є взаємозаліки, вексельний обіг та бартерні операції. З одного боку, взаємозаліки, векселі та бартер дозволяють прискорити процес реалізації товарів в умовах дефіциту ліквідних оборотних коштів. Але, з іншого боку, вони сприяють ухиленню від сплати податків, їх використання зменшує прозорість господарських операцій та впливає на величину прибутку. Отже, для зменшення тіньової економіки необхідно розробити заходи для зниження обсягів негрошових операцій в економіці. Основні зусилля повинні бути спрямовані на прискорення обороту капіталу, розвитку малого та середнього бізнесу.

Визначальним чинником детінізації економіки має стати продовження широкомасштабної податкової реформи, спрямованої на зниження й вирівнювання податкового тягара, спрощення податкової системи, при цьому основну увагу слід звернути, на напрямки, як зміцнення податкової системи та податкової служби на основі змін у податковому законодавстві; підвищення прозорості у податковій сфері та належному контролю операцій органів державного управління; створення правового механізму та відповідної інфраструктури для

протидії відмиванню коштів, отриманих незаконним шляхом, і поверненню незаконно вивезених з України капіталів; зміцнення методів управління у державному секторі, а також удосконаленню функціонування державної влади в цілому. До недоліків податкової системи слід віднести нестабільність процесу оподаткування – в існуючі закони часто вносяться зміни. Також слід підвищити розміри штрафів за неправильне заповнення податкової звітності.

Для вирішення проблеми тінізації економіки і протидії цьому негативному явищу недостатньо лише декларування боротьби з ним, а необхідне ухвалення дієвого законодавства, спрямованого на виконання міжнародних зобов'язань, що містяться у Конвенціях ООН, Ради Європи та інших документів, до реалізації яких приєдналась Європа.

Здійснення заходів щодо детінізації української економіки, що передбачає вжиття комплексу взаємопов'язаних робіт із створенням сприятливих умов для легальної господарської діяльності та посиленням відповідальності за економічні злочини, дозволить поліпшити соціальний клімат у суспільстві, підвищити рівень доходів і соціального захисту громадян, залучити значні додаткові бюджетні надходження та інвестиційні ресурси для забезпечення сталого й динамічного економічного зростання України.

Заходами з детінізації економіки, на нашу думку, є:

- обов'язкове обґрунтування джерел походження грошових коштів при купівлі товарів, вартість яких перевищує певну заздалегідь визначену суму (транспортних засобів, житла, предметів розкоші);
- заборона анонімних пожертв та благодійних внесків;
- оприлюднення інформації про те, що функціонування підприємств у тіньовому секторі ринку, а також злочинні дії відносно суб'єктів господарювання (рейдерства) є такими, що несуть загрозу розвитку суспільства та інтересам держави;
- підвищення рівня покарання за їх учинення, а також налагодження системи поінформованості громадськості про хід розкриття таких злочинів, реформування системи звітності правоохоронних органів відповідно до стандартів розвинених країн;
- радикальне спрощення погоджувальних та дозвільних процедур щодо здійснення підприємницької діяльності.

Реалізація зазначених чи подібних їм інших заходів з подальшої детінізації економіки сприятиме не лише формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації економіки і суспільства в цілому, а й значному підвищенню конкурентноспроможності економіки та усунення реальних загроз національній безпеці держави.

Список літератури

1. Давиденко, Б. Половина украинской экономики в тени [Текст] / Б. Давиденко, Т. Герасименко // Дело. – 2009. – 7 грудня. – С. 18-23.
2. Дерій, В. Проблеми обліку витрат і доходів підприємства та перспективи їх вирішення в Україні [Текст] / В. Дерій // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №4. – С.7-11.
3. Калугин, В. Тень, закрывающая солнце [Текст] / В. Калугин, А. Волченко // Бизнес. – 2009. – 26 червня. – С. 36-41.
4. Липницький, Д. Мистецтво жити в тіні [Текст] / Д. Липницький // Контракти. – 2009. – №8. – С.38-39.
5. Контрабандисти добре організовані і технічно забезпечені [Текст] // Високий замок. – 2007. – 22 грудня.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org>.

РЕЗЮМЕ

Голуб Наталья

К проблеме детенизации деятельности в сфере торговли

Приведены причины тенизации отечественной экономики, ее виды и составляющие в розничной торговле. Отражены уровень тенизации экономики Украины и предложены меры по ее детенизации.

RESUME

Golub Nataliya

To the problem of deshadowization of activity in the sphere of trade

The reasons of shadowing of national economy, its types and components of retail trade are presented. The level of shadowing of economy of Ukraine is reflected and the measures of deshadowization of economy are proposed.

Ольга ГРИНЬКЕВИЧ

кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Галина КІНДРАЦЬКА

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аналізу,
Національний університет «Львівська політехніка»

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ АКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено та систематизовано критерії ділової активності на макро- і мікрорівнях, запропоновано основні напрями аналізу ділової активності підприємства відповідно до потреб його користувачів, встановлено джерела інформаційно-аналітичного забезпечення ділової активності підприємств з урахування критеріїв його якості.

Ключові слова: ділова активність, критерії оцінки, економічний аналіз, джерела інформаційного забезпечення, кон'юнктурні обстеження.

Передумовою існування та сталого розвитку підприємств у конкурентному ринковому середовищі є їх ділова активність. Інформаційні потреби учасників ринку, органів державного та регіонального управління у знаннях про динаміку економічного розвитку, його інтенсивність, можливі зміни у ринковій ситуації зумовили розвиток теоретичних і прикладних досліджень ділової активності підприємств, ринків, галузей та національної економіки загалом. Використання на макrorівні індикаторів ділової активності забезпечує відстеження циклічної динаміки економічних процесів і дає змогу передбачити зміни в майбутньому. Водночас на рівні підприємства проблема удосконалення методики аналізу та прогнозування динамічності розвитку стоїть досить гостро, що обумовлює актуальність питань, пов'язаних з розробкою інформаційного забезпечення.

Ділова активність як об'єкт економічної оцінки та аналізу на теренах пострадянського простору почала розглядатися у 90-і роки ХХ ст. – у період розвитку підприємництва і з виникненням таких понять як діловий ризик і діловий крах, уникнення яких вимагає активних дій від підприємців [1]. У сучасному, найбільш загальному підході до визначення ділової активності за основу беруть її розуміння як всього спектру зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу [2].

Аналітична процедура дослідження рівня ділової активності та причин її зміни здебільшого складається з двох блоків, один з яких зосереджений на оцінці темпів зростання результативних показників, а другий — на визначенні ефективності використання ресурсів [2, 3]. Узагальнення отриманих результатів аналізу дає змогу з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ і отримати бажані результати. Відповідно ділову активність трактують як критерій економічного функціонування підприємства. Однак такий підхід призводить до отождолення ділової активності і результативності діяльності підприємства щодо величини авансованих ресурсів або величини їх споживання в процесі виробництва [5].

Перспективи розвитку методики аналізу ділової активності підприємств тісно пов'язані з розвитком суміжних наук, зокрема економічної теорії,

бухгалтерського обліку, статистики, економіко-математичного моделювання, а відповідно – методів і джерел аналітичної інформації, отриманої на їх основі. Один із порівняно нових напрямів вивчення ділової активності підприємств на макrorівні базується на методах економічної статистики і передбачає отримання якісної нечислової інформації щодо поточної економічної ситуації на підприємствах, її зміни в найближчий час. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку економічної статистики, складовою якої є статистика ділової активності підприємств, зробили такі науковці як: О. Амоша, О. Васечко, М. Єфімова, С. Ільєнкова, М. В. Пугачова, Ю. Цал-Цалко, Г. Швиданенко та ін. Разом із тим порівняння результатів статистики кон'юнктурних обстежень ділової активності підприємств з пов'язаною за змістом короткотерміною та структурною (кількісною) статистикою вказує на необхідність їх взаємного доповнення та комплексного використання як на макrorівні, так і рівні конкретного підприємства, зацікавленого в якісній інформації щодо своєї ділової активності та її динаміки у зовнішньому середовищі.

Основна мета дослідження – визначення та систематизація критеріїв і показників аналізу ділової активності підприємства як основи інформаційно-аналітичного забезпечення управління визначеними об'єктом. Відповідно до поставленої мети важливо: визначити зміст поняття “ділова активність підприємства” з урахуванням підходів до його розуміння на макро- та мікрорівнях; сформулювати основні напрями оцінки та аналізу ділової активності підприємства, виходячи з реальних потреб його користувачів; визначити основні джерела інформаційно-аналітичного забезпечення ділової активності підприємств з урахування критеріїв його якості.

Ділова активність визначається зусиллями, спрямованими на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. Такі зусилля значною мірою обмежуються безпосереднім оточенням підприємства. На макроекономічному рівні цикл ділової активності (економічний цикл) характеризується її періодичним коливанням, яке проявляється у формі невідповідності попиту і пропозиції. У загальному вигляді цикл є результатом коливання різних показників економічної активності (темплів зростання ВВП, загального обсягу

продажу, загального рівня цін, рівня безробіття, завантаження виробничих потужностей та ін.).

З урахуванням макроекономічного підходу, ділову активність підприємства можна визначити як комплексну характеристику, яка відображає зусилля підприємства у різних напрямках його діяльності, спрямовані на забезпечення динамічності розвитку і досягнення сформульованих цілей. Зауважимо, що у статистичному вивченні діяльності підприємств передбачено їх розподіл за якісною ознакою економічної активності. З цих позицій підприємство визначають активним, якщо: а) за даними Державної податкової адміністрації суб'єкт сплачує податки і подає статистичну звітність; б) за даними галузевих або районних та міських відділів статистики підприємство розпочало діяльність і подає дані про неї [4].

Кількісна оцінка ділової активності підприємства здійснюється здебільшого за двома напрямками: а) аналіз динаміки загальних показників господарської діяльності: обсяг капіталу, інвестованого в діяльність підприємства (обсяг активів), обсяг доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), прибуток; б) аналіз

ефективності використання ресурсів підприємства. Аналіз загальних показників дає змогу зробити достатньо інформативні висновки щодо тенденцій розвитку суб'єкта господарювання: чим вищі темпи зростання доходу від реалізації продукції і прибутку, тим перспективніше інвестувати додатковий капітал в активи підприємства. Під час такого дослідження найчастіше зіставляють темпи змін цих показників за декілька періодів, а їх зростання в динаміці оцінюють як позитивну тенденцію.

Огляд існуючих у науковій літературі підходів до розуміння ділової активності підприємств та показників її оцінки дає підстави зробити висновок про те, що, по-перше, ділова активність підприємства виявляються у різних напрямках (функціональних сферах) його діяльності: операційній (виробничій), фінансовій, інвестиційній, інноваційній, маркетинговій; по-друге, основним критерієм ділової активності підприємства є позитивна динаміка основних результатів різних напрямків його діяльності. На підставі сформульованих висновків побудована табл. 1.

Враховуючи, що рівень ділової активності

Таблиця 1. Складові оцінки ділової активності підприємства та її інформаційне забезпечення

Функціональна сфера діяльності підприємства	Критерії (показники) оцінки ділової активності	Джерела інформаційного забезпечення*
Операційна діяльність	Наявність та позитивна динаміка операційного прибутку Позитивні темпи зростання: обсягу активів (T^A), виручки від реалізації продукції (T^P), операційного прибутку ($T^П$) $T^П > T^A > T^A > 100\%$ Швидкість та тривалість обертання різних видів активів підприємства Позиціонування підприємства на фоні циклу ділової активності підприємств відповідної галузі	Фінансова звітність: ф. №1 "Баланс", ф. № 2 "Звіт про фінансові результати" Міжгалузева статистична звітність: №1-підприємництво "Звіт про основні показники діяльності підприємства" Галузева статистична звітність про результати діяльності (виробництво продукції, реалізацію послуг) Результати кон'юнктурних обстежень ділової активності підприємств (зовнішня інформація Держкомстату України)
Фінансова діяльність	Наявність та позитивна динаміка прибутку від фінансової діяльності (випуск, купівля-продаж цінних паперів) Позитивна динаміка вартості цінних паперів підприємства Коефіцієнт стійкості економічного зростання	Фінансова звітність підприємства Дані оперативного бухгалтерського, управлінського обліку
Інвестиційна діяльність	Наявність та позитивна динаміка доходів від реальних інвестицій (в основні засоби, нематеріальні активи, основні засоби) Структура короткострокових і довгострокових інвестицій	Міжгалузева статистична звітність: №1-підприємництво "Звіт про основні показники діяльності підприємства" Статистична звітність підприємства у галузі інвестицій: 2-інвестиції (річна, квартальна), 10-зез; 10-зез (СОП); 1-ІІІ
Інноваційна діяльність	Наявність, обсяг і динаміка інноваційної продукції Купівля-продаж нових технологій, патентів ліцензій	Статистична звітність №1-інновація "Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства"
Маркетингова діяльність	Ширина та глибина товарної номенклатури продукції (продуктового портфелю) Широта внутрішніх і зовнішніх ринків збуту продукції; Динаміка частки на існуючому ринку; освоєння нових ринків; Кількість, середній розмір, частота та динаміка укладених угод; Наявність торгової марки, брендів Активність використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, реклами, PR у просування товарів до споживачів	Перелік найменувань товарної номенклатури продукції Реклама підприємства Офіційний веб-сайт підприємства Інформація про підприємство в електронних бізнес-каталогах

Примітка. Наведені у таблиці джерела інформаційно-аналітичного забезпечення управління діловою активністю підприємств характеризуються різним рівнем доступу для різних категорій користувачів і суб'єктів аналізу ділової активності.

підприємства характеризує ступінь його адаптації до реальних умов ринку, критеріями оцінки ділової активності підприємства слугують як кількісні, так і якісні (неформалізовані) ознаки та показники, зокрема такі як: широта внутрішніх і зовнішніх ринків збуту продукції; динаміка частки на існуючому ринку; освоєння нових ринків; кількість, розмір, частота та динаміка укладених угод; розширення продуктового портфелю; конкурентоспроможність і ділова репутація підприємства; наявність стабільних зв'язків з постачальниками і покупцями продукції, споживачами послуг. Отже, у контексті як ситуаційного, так і стратегічного аналізу особливо актуальною стає проблема забезпечення керівників підприємства інформацією про зовнішні чинники, що впливають на рівень його ділової активності.

З метою не лише оцінки, але й реалізації всіх функцій управління діловою активністю підприємства, важливо застосовувати в її аналізі як внутрішню, так і зовнішню статистичну інформацію про ділову активність ринків, галузей, секторів економіки, які формують безпосереднє оточення діяльності підприємства. Додатковими джерелами зовнішньої кількісної інформації для порівняльного аналізу ділової активності підприємства на фоні відповідної галузі, ринку можуть слугувати кількісні дані короткотермінової статистики підприємств (щомісячні індекси фізичного обсягу виробництва), а також зведені статистичні дані структурної статистики підприємств різних видів економічної діяльності.

Відносно новим джерелом інформації про ділову активність підприємства у бізнес-середовищі його діяльності, прогнозних змін у такому середовищі можуть стати щоквартальні кон'юнктурні обстеження (обстеження ділової активності) підприємств (КО), які з 1997 року проводять в Україні органи державної статистики. КО охоплюють п'ять секторів економіки: промисловість, будівництво, транспорт, сільське господарство, роздрібну торгівлю. Головною метою КО є розширення можливостей аналізу та отримання короткотермінових прогнозів стану економіки. Результати обстежень можуть бути використані для цілей [4; 6]: моніторингу поточного економічного стану; отримання короткотермінових прогнозних економічних оцінок; побудови циклічних синтетичних індексів; надання, разом з кількісними статистичними даними, вхідних даних для економічних моделей; включення в математичні моделі підтримки ухвалення рішень.

Під час КО з'ясовують думки, оцінки, очікування керівників щодо стану їх підприємства, у тому числі тенденцій обсягів виробництва і реалізації продукції, величини запасів, інвестицій, зайнятості. Отриману таким способом інформацію якісного характеру використовують для обчислення агрегованих показників (індикаторів), на підставі яких вивчають економічні тенденції і будують короткотермінові прогнози. Маючи позитивні прогнози, підприємства можуть розширити виробництво товарів і послуг, збільшити обсяг інвестицій у виробничі потужності тощо. Якщо ж прогнозується спад доходів, то має знижуватися і ділова активність підприємств.

До основних переваг КО належать: терміновість (основні дані стають доступними вже через 15 – 20 днів); здатність більш адекватно оцінити основні очікування бізнесу різних галузей, а відповідно – тенденції його розвитку; забезпечення можливості на базі множини суб'єктивних тверджень керівників продукувати вірогідну інформацію; підприємства мають змогу не тільки надавати індивідуальну інформацію організаторам спостережень, але й автоматично одержувати узагальнені результати попередніх обстежень: класична схема

кон'юнктурних спостережень передбачає розсилання його учасникам разом з анкетною чергового опитування результатів попереднього.

Аналіз інформації, яку публікують органи державної статистики за результатами КО ділової активності підприємств, дає підстави зробити висновок, що така інформація може бути використана в оперативному і стратегічному аналізі очікуваних можливостей і загроз зі сторони мезооточення підприємства (конкурентів, постачальників, споживачів), для оцінки й аналізу власних позицій, враховуючи особливості побудованого бізнес-циклу розвитку відповідного сектору економіки і ділової активності підприємства у цьому секторі.

Використання індексів ділової активності (фондових індексів) забезпечує відстеження циклічної динаміки економічних процесів і дає змогу спрогнозувати спади чи піднесення циклів, тобто передбачити зміни в діловій активності. На сьогодні у світі розраховують понад 100 основних індексів, об'єднаних у три типи: фондові, зведені (інтегральні), рейтинги, які відображають кон'юнктуру та тенденції розвитку певних галузей і секторів економіки. Ключовими критеріями ділової активності на макrorівні є якісні оцінки динаміки, які розраховують як середні арифметичні зважені балансів оцінок економічного стану підприємств, рівня запасів і очікуваного економічного стану. При цьому індекси ділової активності можуть випереджувати динаміку або запізнюватися порівняно з основним процесом економічного циклу.

Результати вивчення інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки ділової активності підприємств на різних рівнях управління дають підстави сформулювати такі висновки:

1. Існують певні розбіжності щодо трактування сутності ділової активності, що стримують формування відповідного інформаційно-аналітичного забезпечення управління нею. З урахуванням принципу системності та взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку підприємства, його ділову активність можна вважати комплексною характеристикою, яка відображає зусилля підприємства на забезпечення динамічності розвитку і досягнення сформульованих цілей у різних напрямках діяльності.

2. Враховуючи функціональний характер діяльності підприємства, наявні інформаційні можливості її відображення, комплексну оцінку та аналіз ділової активності підприємства можна здійснювати за функціональними сферами його діяльності. Відповідно до основних критеріїв оцінки ділової активності підприємства в операційній (виробничій), фінансовій, інвестиційній, інноваційній, маркетинговій тощо діяльності, є позитивна динаміка основних результатів у цих напрямках, а також якісні характеристики, за допомогою яких оцінюють маркетингову діяльність як одну з найбільш динамічних складових діяльності підприємства.

3. Основними цілями оцінки та аналізу ділової активності підприємства є здійснення ефективних управлінських рішень з метою забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності в умовах ринкового середовища. У зв'язку з цим інформаційне "поле" аналізу ділової активності має формуватися на різних рівнях і розширюватися за рахунок можливостей агрегування інформації про ділову активність різних груп суб'єктів бізнесу, появи синергетичного ефекту у діловій активності цих груп на макrorівні.

4. Розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення управління у практиці діяльності підприємств мав би

відбуватися у напрямі створення банків даних і банків знань, інформаційних технологій з орієнтацією на їх використання в системі управління знаннями на підприємстві, а відповідно – забезпечення ділової активності у конкурентному середовищі на довготривалу перспективу.

5. Виходячи з того, що економічний аналіз динамічності розвитку підприємств не має завершеної методичної основи, напрямом подальших досліджень може стати її удосконалення, зокрема використання та розвиток різних джерел інформаційно-аналітичного забезпечення. Основними критеріями якості такого забезпечення мали б стати: доцільність інформації (відповідність потребам користувачів), точність даних (у тому числі можливість користувачів контролювати її відповідність реальному стану речей, актуальність, доступність, порівнюваність та забезпечення взаємозв'язку різних джерел інформації).

Список літератури

1. Мясникова, О. В. *Статистическое изучение деловой активности предприятий (на примере розничной торговли и транспорта)* [Текст] : автореферат дисерт. на соиск. науч. степ. к.э.н. / О. В. Мясникова.
2. Ковалев, В. В. *Финансовый анализ: методы и процедуры* [Текст] / В. В. Ковалев – М. : Финансы и статистика, 2006. – 560 с.
3. Кіндрацька, Г. І. *Економічний аналіз* [Текст] : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; за ред. проф. А. Г. Загороднього. – [3-тє вид., перероб і доп.] – К. : Знання, 2008. – 488 с.
4. *Статистика підприємств* [Текст] : навч. посібник / С. О. Матковський, О. С. Гринькевич, О. З. Сорочак та ін. ; за ред. С. О. Матковського. – Львів: Світ, 2007. – 438 с.
5. Банк, В. Р. *Финансовый анализ* [Текст] / В. Р. Банк, С. В. Банк, А. В. Тараскина. – М. : 2005.
6. Пугачова, М. В. *Забезпечення якості даних статистичного обстеження ділової активності підприємств* [Текст] / М. В. Пугачова // *Статистика України*. – 2005. – №4(31). – С. 63 – 72.
7. Пугачова, М. В. *Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств* [Текст] : автореферат дисерт. на здоб. наук. ступ. кандидат економічних наук / М. В. Пугачова. – К. : 2008. – 36 с.

РЕЗЮМЕ

Гринкевич Ольга, Кіндрацька Галина

Информационно-аналитическое обеспечение управления деловой активностью предприятий.

Определены и систематизированы критерии деловой активности на макро- и микроуровнях, предложены основные направления анализа деловой активности предприятия в соответствии с потребностями его пользователей, установлены источники информационно-аналитического обеспечения деловой активности предприятий с учетом критериев его качества.

RESUME

Grynkevych Ol'ga, Kindrats'ka Galyna

Informative and analytical providing of management business activity of enterprises.

The criteria of business activity on makro- and microlevels were defined and systematized. There were offered basic directions of analysis business activity of enterprise in accordance with the necessities of his users, defined information of providing of analysis of business activity of enterprises taking into account the criteria of its quality.

БАЛАНС ЯК МЕТОД ОБЛІКУ ТА ФОРМА ЗВІТНОСТІ

Розглянуто балансове узагальнення як спеціальний метод бухгалтерського обліку. Подані пропозиції щодо вдосконалення балансу як за формою, так і за змістом.

Ключові слова: баланс, балансове узагальнення, метод бухгалтерського обліку, форма звітності, звіт про фінансовий стан.

Розвиток бухгалтерського обліку підтверджує незмінність покладених на нього завдань – забезпечення об'єктивного визначення фінансово-майнового стану підприємства та фінансових результатів його діяльності. Для вирішення вказаних завдань застосовують такі елементи методу бухгалтерського обліку, як документування, інвентаризація, оцінка, калькуляція, рахунки, подвійний запис, балансове узагальнення.

Фундаментальними серед зазначених елементів методу бухгалтерського обліку є рахунки, подвійний запис, балансове узагальнення. Вчені вказують, що виникли вони понад 500 років тому [1, 2, 3]. Найпоширенішою є думка вчених про виникнення подвійного запису та балансу як наслідку його застосування у містах Північної Італії у XV ст. Першою працею, у якій було зафіксовано застосування в обліку подвійного запису та бухгалтерського балансу, був «Трактат про рахунки і записи» Л. Пачолі (1494 р.). У ньому зазначено, що рахунки активів, включаючи особисте майно купця, повинні розміщуватися ліворуч, а джерела їх утворення – праворуч. Так, у балансі з'явилися дві сторони – актив і пасив. Записи господарських операцій за однією і тією ж сумою за двома типами рахунків Головної книги формували баланс, який використовували для контролю за правильністю застосування подвійного запису. Отже, у трактаті вперше йде мова про перевірочний баланс і баланс як таблицю, що відображає стан майна та його зв'язок з інвентарем [4, с. 29]. Проте, на той час це були вже сформовані методи. Виникнення ж балансового узагальнення, його формування припадає на ранні періоди людської історії. На першому етапі розвитку баланс використовували виключно як економічну категорію, сутність якої полягала в урівноваженні взаємозалежних об'єктів і була спричинена двоїстістю господарських процесів, виникненням і поширенням товарних, а потім товарно-грошових відносин.

У Стародавньому Єгипті була винайдена формула матеріального балансу: сума вхідного залишку цінностей та їх надходження дорівнює сумі відпущених цінностей та їх залишку на кінець дня. Відображення вхідних і вихідних грошових потоків і взаємозв'язок між ними характеризували зміст товарного балансу, що був основою формування звітів фінансово-кредитних установ (трапез) у Стародавній Греції [2, с. 20]. Контроль за

величезними багатствами Стародавнього Риму здійснювали за допомогою кошторисів провінцій і держави в цілому, що стали прообразами макроекономічних балансів [2, с. 29].

Таким чином можна зробити висновок, що у Стародавньому Світі баланс використовували як систему показників, що відображала кількісне співвідношення двох елементів або сторін будь-якої діяльності (доходів і видатків держави, вхідних і вихідних грошових потоків). При цьому використання балансу в облікових процедурах ще не відбувалося.

Доцент Полтавського університету споживчої кооперації Ю. О. Ночовна [5] виділяє такі етапи в розвитку балансового узагальнення:

I етап (XII ст.) – зародження балансу як економічної категорії;

II етап (XVI ст.) – становлення балансу як облікової категорії;

III етап (поч. XX ст.) – розвиток балансу в межах різних наукових напрямів;

IV етап (70 рр. XX ст.) – розвиток балансу в межах різних облікових моделей;

V етап (XXI ст.) – уніфікація бухгалтерського балансу.

Метод двоїстого відображення фактів господарського життя та їх балансового узагальнення, залишилися в обліковій теорії та практиці до сьогодні. Ці два методи залишаються основою бухгалтерської справи, специфічними способами обробки економічних даних і до цього часу.

Питанням розвитку балансової теорії обліку та практики балансового узагальнення присвячено чимало фундаментальних праць зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як Ф. Ф. Бутинець, В. Ф. Палій, М. С. Пушкар, Я. В. Соколов, В. В. Сопко, П. Я. Хомин, Л. В. Чижевська, М. Г. Чумаченко, В. Г. Швець.

Балансове узагальнення широко застосовують у сфері науки і практики, у плануванні і фінансуванні, в аналізі, прогнозуванні, в обліку. За допомогою балансу економічні служби підприємства одержують значний обсяг інформації, необхідної для різних рівнів управління, для внутрішніх і зовнішніх користувачів.

У економічній літературі немає єдиного дослівного трактування слова "баланс", але всі вони в кінцевому підсумку зводяться до такого поняття, як "рівновага". Наприклад, професор А. М. Кузьмінський слово "баланс"

трактує на основі французького слова "balance"- вага, професор В.Г.Швець слово "баланс" розглядає з позицій латинських слів "bis" – двічі і "lans" – чаша терезів. Таким чином, баланс означає рівновагу, яка характеризується тим, що між двома окремими сторонами будь-якої діяльності завжди знаходиться урівноваження.

Найтиповішим, як вказує Л. В. Чижевська [4, с. 5], є визначення терміну "бухгалтерський баланс" як способу відображення у грошовому виразі засобів підприємства та джерел їх формування на певну дату.

На думку проф. В. В. Сопка [6, с. 98], баланс є прийомом відображення стану господарських факторів (явищ і процесів) за ознаками їх відношення до продуктивних сил (майновий аспект групування) і виробничих відносин (власницький аспект) на певний момент часу. Технічний бухгалтерський баланс, за визначенням В.В. Сопка, – це таблиця, в якій наведено характеристику стану майна господарства за певними ознаками поділу продуктивних сил (основні засоби, матеріали, грошові кошти) у вартісному вираженні і характеристику того самого майна з власницьких відносин (скільки власних і позичених коштів вкладено в господарську діяльність). Перший аспект має назву „актив”, другий – „пасив”.

Швець В. Г. визначає бухгалтерський баланс як метод узагальнення даних через рахунки і подвійний запис [7, с. 46]. Вивчення літературних джерел і публікацій показує, що сформовані школи бухгалтерського обліку мають свій погляд на питання, що первинне - баланс рахунки і подвійний запис [2, с. 136]:

- *італійська і французька школи* трактують баланс як такий, що впливає з рахунків, італійці розглядають баланс як рівність прав і зобов'язань, французи – як рівність доходів і витрат;
- *англо-американська школа* визначає баланс як рівність господарських засобів з кредиторською заборгованістю та капіталом;
- *представники німецької школи* відстоюють власний погляд, що рахунки впливають з балансу, а баланс – це рівність дебетових і кредитових залишків.

Ще одну загальнотеоретичну проблему, яку піднімають науковці в останніх дослідженнях [8, 9], можна сформулювати так: наскільки правомірно розглядати бухгалтерський баланс в двох аспектах – як елемент методу бухгалтерського обліку і як форму звітності?

Окрім того, дуже багато претензій як у бухгалтерів, так і в користувачів бухгалтерської звітності є саме до змісту і структури звітної форми №1.

Метою написання статті є дослідження як загальнотеоретичних аспектів трактування категорії «баланс» як методу бухгалтерського обліку, так і встановлення проблем і способів їх вирішення щодо формування на практиці звітної форми №1.

Як правило, у підручниках і навчальних посібниках серед елементів методу бухгалтерського обліку розглядають баланс і звітність. Проте, все частіше науковці критикують такий підхід.

У загальнонауковому трактуванні методологія – це вчення про методи, за допомогою яких людина пізнає об'єкт дослідження або предмет науки. Метод (methodos – грец.) – це спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність. Кожна галузь знань використовує для вивчення свого предмету як загальні, так і спеціальні методи дослідження. Тому не можна зводити методологію бухгалтерського обліку до сукупності прийомів.

До загальнонаукових методів, які використовують в обліку, О. І. Васюта-Беркут включають [10, с. 12]: синтез, аналіз, індукцію, дедукцію, аналогію, моделювання,

абстрагування, конкретизацію. В. Г. Швець додає діалектичний, історичний, системний методи.

Які ж спеціальні методи дослідження використовує бухгалтерський облік для вивчення свого предмету? М. С. Пушкар, продовжуючи ідеї таких російських вчених як В. Ф. Палій, В. Я. Соколов, К. Н. Нарібаєв, вважає, що при виділенні методів обліку доцільно використовувати процедурний підхід. Він пропонує до спеціальних методів обліку віднести [11, с. 25]:

- систематичне та хронологічне спостереження;
- вимірювання економічних процесів і господарських засобів;
- реєстрацію та класифікацію даних обліку з метою їх систематизації;
- узагальнення інформації.

Таку ж класифікацію знаходимо і у В. Г. Швеця [7, с. 44].

При такому трактуванні методів бухгалтерського обліку баланс є елементом такого методу як узагальнення даних. Хоча погоджуємося із думкою В. А. Куценко [8, с. 28], що для усунення асоціацій балансу як елементу методу бухгалтерського обліку із формою звітності доцільніше все ж використовувати словосполучення «балансове узагальнення». Балансове узагальнення як метод моделювання економічної дійсності, як правомірно вважає П. Я. Хомин [9], може бути використане для побудови будь-якої форми фінансової звітності, а не лише форми №1.

Що ж стосується первинності балансового узагальнення та рахунків і подвійного запису, вважаємо, що балансове узагальнення – це спосіб відображення сукупності об'єктів обліку, що характеризує явище чи процес у двох різних аспектах, які є рівнозначними або урівноважуються за допомогою балансового показника і виникають внаслідок застосування подвійного запису.

Певні спроби класифікувати господарські засоби і відобразити їх у вигляді балансу здійснювалися вже в Давній Греції і Давньому Римі. Проте лише подвійний характер відображення господарських операцій зумовив використання балансу як облікової категорії. Лука Пачолі у "Трактаті про рахунки і записи" присвятив баланс три розділи. Цікавим в складанні балансу середньовічними практиками було те, що різницю між дебетовими і кредитовими оборотами, яка виникала в результаті арифметичних помилок при підрахунках, списували на прибутки або збитки.

До цього часу не з'ясовано: складався баланс до заповнення рахунку Прибутків і збитків чи після. Вважається, що якщо Л. Пачолі мав на увазі перший випадок, то він розумів баланс лише як пробний, який дозволяв впевнитись в правильності рознесення даних про факти господарського життя. Якщо ж Л. Пачолі мав на увазі другий випадок, то він визначав баланс як звітний документ. Однак, перша версія є ймовірнішою, і значна кількість істориків вважає, що баланс як звітний документ отримав визнання не раніше XIX ст. [3, с. 75].

Саме наприкінці XIX - на початку XX ст. в Німеччині виник оригінальний напрям розвитку облікової теорії – балансознавство, початковою концепцією якого стало вчення І. Ф. Шера (1846-1924). В основу обліку дослідник поклав баланс і побудував теорію обліку від загального до конкретного. І. Ф. Шер вперше дав визначення балансу, згідно з яким баланс є рівністю активу і пасиву, і побудований у формі рахунків у заключний день операційного періоду. Сьогодні, як і у ті часи, основою балансу є постулат І. Ф. Шера, що характеризує економічну сутність підприємства: $A = P$, (де А – актив, П – пасив). Відповідно до цього рівняння, він назвав рахунки активними та пасивними, і започаткував, таким чином,

алгоритмізацію обліку. Отже, балансознавство включало теоретичні принципи побудови балансу, вивчало підходи щодо оцінки його статей і разом з тим ставало наукою про аналіз господарської діяльності підприємства [12, с. 46].

Ідеї німецької школи були перейняті російськими та, відповідно, українськими вченими.

Все XX сторіччя було присвячене вдосконаленню аналітичності балансу як форми звітності. В Україні в XXI ст. після введення в дію національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку затверджена нова форма балансу. Зміст, структуру цієї форми звітності встановлює П(С)БО 2 «Баланс». Хоча можна погодитися із думкою П. Я. Хомина [9], що форму звітності №1 логічніше було б назвати «Звіт про фінансовий стан». Це узгодило б її назву з іншими формами звітності та розмежувало поняття балансу як елемента методу бухгалтерського обліку та форми звітності.

Баланс як форма звітності тісно пов'язаний із поточним обліком господарської діяльності, його організацією, формами і методами. Для раціональної побудови бухгалтерського балансу потрібно мати, насамперед, науково обґрунтований План рахунків бухгалтерського обліку. У систему рахунків такого плану повинні бути закладені можливості аналізу та синтезу інформації окремих рахунків, статей і розділів балансу, можливості при використанні інформації балансу, оцінювати та прогнозувати поведінку окремих показників роботи конкретного підприємства. Критерієм формування зазначеного Плану рахунків повинна стати можливість задоволення інформаційних потреб не тільки зовнішніх, а й внутрішніх користувачів. Баланс не можна розглядати поза зв'язком з принципом подвійності та подвійного запису на рахунках, а бухгалтерські рахунки – аналізуватися поза зв'язком з балансом, якщо мова йде про введення нових рахунків або заміну використовуваних раніше, про аналіз балансу, оцінку діяльності підприємства та прогноз поведінки окремих економічних його показників. Суми конкретних рахунків, будучи статтями або складовими статей балансу, мають нові властивості і це потрібно враховувати при удосконаленні системи обліку.

Наприклад, у статті «Незавершене будівництво» показують вартість незавершеного будівництва, яке здійснюють для власних потреб підприємства, а також авансові платежі для фінансування такого будівництва. Отже, в обліку такі витрати реєструють за дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції», субрахунок «Капітальне будівництво». Разом з тим, на рахунку 15 також відображають й інші незавершені капітальні вкладення: вартість придбаних, але не введених в дію необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів тощо). Враховуючи те, що більшість статей Балансу відповідають назві рахунків, призначених для обліку відповідних об'єктів, статтю «Незавершене будівництво» доцільно перейменувати на «Капітальні інвестиції». Це дасть змогу точніше з'ясувати, що саме потрібно відображати за даною статтею.

Загальноприйнятим та зрозумілим є той факт, що розділи формують шляхом об'єднання окремих статей, отже, якщо у балансі є розділ, то у ньому повинні бути виділені окремі статті (показники). Але у затвердженій формі балансу (як в активі так і у пасиві) виділені окремі розділи, хоча жодної статті у них не передбачено – розділ 3 «Витрати майбутніх періодів» в активі балансу та розділ 5 «Доходи майбутніх періодів» у пасиві балансу. На нашу думку, виділення цих розділів є недоречним. Вважаємо за необхідне вилучити зазначені розділи із структури балансу, а відповідні показники (статті) відображати у

складі оборотних активів або поточних зобов'язань. Те ж саме стосується нововведеного в активі розділу 4 «Необоротні активи та групи вибуття». І навпаки занадто узагальненою є інформація першого і другого розділу активу балансу і особливо таких його статей, як основні засоби, нематеріальні активи. У балансі відсутня інформація про вартість земельних ділянок, прав на землю, про вартість орендованих земельних ділянок, що не дозволяє об'єктивно оцінити ресурсний потенціал підприємства.

Погоджуємося із думкою Я. Д. Крупки [13, с. 33] про те, що необґрунтованим є об'єднання в одну групу (другий розділ активу) таких різних за ступенем ліквідності активів як запаси, незавершені контракти, поточна дебіторська заборгованість, грошові кошти тощо. Якщо грошові кошти мають абсолютну ліквідність, високоліквідною є, як правило, поточна заборгованість за відпущені товари, виконані роботи, то серед запасів можуть значитися продукція, товари, що через низьку якість, високу собівартість не знайшли споживача, або стали неліквідами. Серед незавершених контрактів можуть бути і неперспективні. Така ситуація може призвести до помилок у розрахунках показників ліквідності фірми в цілому.

Назва статті «Грошові кошти та їх еквіваленти», якщо тлумачити її прямо, свідчить про те, що за даною статтею потрібно відобразити загальну вартість коштів та їх еквівалентів, яка відповідає сумі коштів на рахунках у банках, в касі та інших коштів (грошові документи та грошові кошти в дорозі). Разом з тим, за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти» відображають лише сальдо за рахунками 30 «Каса» та 31 «Рахунки в банках», а залишок за рахунком 33 «Інші кошти» – за статтею «Інші оборотні активи».

До інформації, наведеної у фінансовій звітності, ставлять вимогу щодо її достовірності. У загальному вважається, що дані обліку і звітності є достовірними, якщо вони сформовані відповідно до вимог П(С)БО. Проте, в діючих П(С)БО є стільки неузгодженостей і недоліків, особливо щодо оцінки активів і пасивів підприємства, що, на жаль, достовірність даних балансу є доволі відносною і суб'єктивною. Чого варта, наприклад, вимога П(С)БО 10, де зазначено, що при виникненні різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою коштів (їхніх еквівалентів), які підлягають одержанню за реалізований товар, її необхідно визнати дебіторською заборгованістю з нарахованих доходів (відсотків) у періоді її нарахування.

Підприємство у межах стандартів обліку самостійно визначає справедливу вартість активів; метод нарахування амортизації; сукупність витрат, які можна віднести до поліпшень основних засобів і капіталізувати, а які – до поточних ремонтів і списати на витрати; оцінює поточні зобов'язання за сумою погашення (хоча зобов'язання за короткостроковими позиками доцільніше оцінювати за теперішньою вартістю, заборгованість перед бюджетом – за вартістю реалізації, заборгованість за товари, роботи, послуги – за поточною вартістю) і т. п. Тому форма №1 має доволі суб'єктивний характер.

Своє бачення проблеми подає російський вчений світового рівня Я. В. Соколов. При аналізі достовірності бухгалтерської звітності, на його думку, можливі чотири варіанти:

- звітність відповідає вимогам нормативних документів і реально відображає фінансовий стан організації. Це майже неможливий випадок, бо самі нормативні документи можуть у своїх вимогах віддавати перевагу тим або іншим групам учасників господарських процесів перед іншими. Облікова методологія не може

бути неупередженою;

- звітність не відповідає вимогам нормативних документів, але реально відображає фінансовий стан. Передбачається, що бухгалтер знайде правильне рішення, виходячи зі своєї професійної думки. І саме ця думка буде правильною. Проте, віддаючи на відкуп бухгалтерам і адміністрації – особам, відповідальним за ведення бухгалтерського обліку, – право остаточної думки про те, що є істина, законодавець тим самим не стільки добивається істини в обліку, скільки занурює його в морок анархії. Ця ситуація найприйнятніша, вірніше, найменш погана, для наших цілей;
- звітність відповідає вимогам нормативних документів, але відображає фінансовий стан організації нереально. Це вельми поширений випадок. Якщо бухгалтер склав звітність відповідно до всіх вимог нормативних документів, то вважається, і не без підстав, що він добре виконав свою роботу. Проте, як ми знаємо, через наведені вище обставини реально представити фінансовий стан організації майже ніколи не вдається. Ситуація прийнятна при ухваленні управлінських рішень, але цей випадок явно гірший двох попередніх;
- звітність не відповідає вимогам нормативних документів і нереально відображає фінансовий стан організації (дуже поширений на практиці варіант). Ситуація абсолютно непридатна для використання у разі ухвалення рішень будь-яким користувачем. Більш того, дані такої звітності не тільки не допомагають при ухваленні управлінських рішень, але навіть вводять в оману адміністрацію; можуть призвести до непоправних наслідків у господарській діяльності.

Таким чином, менеджер повинен відразу ж зрозуміти, що він постійно має справу у тій або іншій мірі спотвореною бухгалтерською звітністю, але що тільки ситуації друга і третя, дозволяють йому ухвалювати рішення, знижуючи їх ризик до мінімуму. Менеджер усвідомлює недостатність використовуваної ним інформації, але повинен пам'ятати заповіт великого математика А. Пуанкаре: "Я знаю не те, що така-то річ істинна, але те, що для мене все ж таки краще діяти так, якби вона була істинна". Це визначальне правило, яким повинен керуватися менеджер, працюючи з даними бухгалтерського обліку і звітністю: він не повинен ігнорувати бухгалтерську звітність, але якщо вона виконана в другій і третій ситуаціях, то він повинен пам'ятати про заповіт А. Пуанкаре [14].

Бухгалтерський баланс вважають найважливішим джерелом для проведення аналізу фінансового стану підприємства. Проте звітна форма № 1 має статичний характер, відображає рівність дебетових і кредитових залишків за рахунками бухгалтерського обліку на певну дату. Тобто ця форма звітності відповідає на питання скільки? і має спрямування для задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів звітності.

Для внутрішніх користувачів – для власників, дирекції підприємства – важливішим є питання "чому"? Для відповіді на нього більш вдалим є дослідження дебетових і кредитових оборотів за рахунками. Формами прояву балансового узагальнення в облікових регістрах і формах звітності, на думку В. А. Куценко, є: оборотно-сальдова відомість, шахова відомість, баланс, Звіт про фінансові результати [8].

Серед сучасних учених зазначену тезу у своїх дослідженнях обґрунтовує П. Я. Хомин. Він пропонує застосування узагальнюючого рахунку – балансу при визначенні підсумків за Головною книгою [9]. Проте, на нашу думку, такий підхід до балансового узагальнення є досить звуженим і не повною мірою характеризує напрями його використання в обліку.

Ще однією формою візуального відтворення балансового узагальнення виступає оборотно-шахова відомість, у якій узагальнюються інформація про стан майна та джерел його формування на початок і кінець звітного періоду, а також інформація про обороти, що урівноважуються. Інформація про обороти за кожною кореспонденцією рахунків, що використовується на підприємстві, підвищують аналітичність даного документа.

Окрім оборотно-сальдової та оборотно-шахової відомостей, застосування балансового узагальнення в обліку здійснюється у Звіті про фінансові результати. У Звіті про фінансові результати зазначають інформацію про доходи та витрати підприємства, що відображають різні стадії обороту капіталу і урівноважуються за конкретний період показником прибутку або збитку.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Балансове узагальнення слід включити до елементів методу бухгалтерського обліку, а звітність до його прийомів, інструментів.
2. Баланс як звітну форму №1 доцільно назвати «Звіт про фінансово-майновий стан», що узгодило б її назву з іншими формами звітності та розмежувало поняття балансу як елемента методу бухгалтерського обліку та форми звітності.
3. Доцільно ще раз переглянути структуру звітної форми №1: кількість розділів, перелік статей, що розкривають зміст цих розділів, оскільки діюча структура має цілий ряд недоліків, зазначених у статі.

У системі бухгалтерської звітності звітна форма №1 посідає центральне місце. Вона є важливим джерелом інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату, дає змогу визначити склад і структуру активів підприємства, ліквідність і оборотність коштів, наявність власного капіталу і зобов'язань, стан та динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості. Одержання такої інформації є необхідною умовою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а також для оцінки ефективності наступних вкладень капіталу. Тобто її дані потрібні зовнішнім користувачам. Для внутрішніх користувачів інформативнішими є оборотно-сальдова, оборотна шахова відомість, сформовані на основі використання методу балансового узагальнення.

Список літератури

1. Бутинець, Ф. Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖІТІ, 1999. Ч. 1. – 928 с.
2. Пушкар, М. С. Історія обліку та контролю господарської діяльності: навч. посіб. [Текст] / М. С. Пушкар, Н. В. Гавришко, Р. В. Романів. – Тернопіль : Карт-бланш, 2003. – 223 с.
3. Соколов, Я. В. Бухгалтерський учет: от истоков до наших дней: учеб. пособ. для вузов. [Текст] / Я. В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
4. Чижевська, Л. В. Бухгалтерський баланс: проблеми теорії і практики [Текст] / Л. В. Чижевська. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 408 с.
5. Ночовна, Ю. О. Минуле та майбутнє бухгалтерського балансу [Електронний ресурс] / Ю. О. Ночовна, В. А. Куценко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/eson/2008.
6. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посіб. / В. В. Сопко. – 2-е вид., перероб і доп. – К. : КНЕУ, 1999. – 500 с.
7. Швець, В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посіб. / В. Г. Швець. – К. : Знання – Прес, 2003. – 444 с.
8. Куценко, В. А. Сутність бухгалтерського балансу на сучасному етапі розвитку облікової думки [Текст] / В. А. Куценко // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації. – 2009. – №1 (32). – С. 27-31.
9. Хомин, П. Я. Баланс – елемент методу бухгалтерського обліку

чи форма звітності [Електронний ресурс] / П. Я. Хомин // Вісник ТДГУ. – 2006. – № 2. – Режим доступу до журн.: http://www.library.tane.edu.ua/index.php?p=visnyk&submenu=nauk_vydannya.

10. Васюта-Беркут, О. І. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / О. І. Васюта-Беркут, Г. Ф. Шепітко, Н. О. Ромашевська; за заг. ред. В. Б. Захожая. – МАУП, 2003. – 176 с.
11. Пушкар, М. С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карм-блани, 2007. – 359 с.
12. Бреславцева, Н. А. Балансоведение [Текст] / Н. А. Бреславцева. – Ростов на Дону : Феникс, 2004. – 480 с.
13. Крупка, Я. Д. Погресивні методи оцінки інвестиційних ресурсів [Текст] / Я. Д. Крупка. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 354 с.
14. Соколов, Я. В. Бухгалтерский учет для руководителя [Електронний ресурс] / Я. В. Соколов, М. Л. Пятов. – [2 изд, перераб. и доп.] – С.-Петербург : Проспект, 2001. – 320 с. – Режим доступу: <http://mirknig.com/index.php?do=register>.

РЕЗЮМЕ

Гудзь Наталья, Підлужна Надежда

Баланс как метод учета и форма отчетности

Балансовое обобщение является специальным методом бухгалтерского учета. Отчетная форма №1, составленная на основе метода балансового обобщения, требует совершенствования как по форме, так и по содержанию.

RESUME

Gudz' Nataliya, Pidluzhna Nadiya

Balance as a method of account and accounting form

Balance generalization is the special method of record-keeping. Current form №1, made on the basis of method of balance generalization, requires form and maintenance perfection.

КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Висвітлено роль і значення калькулювання у системі управління. Окреслено принципи та завдання, що стоять перед калькулюванням за умов функціонування ринкових відносин. Здійснена критична оцінка діючого стану калькулювання собівартості будівельної продукції та узагальнено напрямки його удосконалення.

Ключові слова: калькуляція, калькулювання, витрати, виробнича собівартість, будівництво, будівельно-монтажні організації, будівельна продукція, управлінський облік.

Капітальне будівництво належить до однієї із провідних галузей національної економіки. Підрядні будівельно-монтажні організації утворюють густо розгалужену їх сітку по усій території України. Практично у кожному місті обласного підпорядкування та у багатьох населених пунктах районного підпорядкування функціонують організації різних будівельних відомств. Серед них найбільш чисельними є організації державних корпорацій Укрбуд, Укрмонтажспецбуд, Укртрансбуд та акціонерної компанії Укравтодор. Проте, незважаючи на значну їх кількість та значимість у розвитку національної економіки, стан економічної діяльності, у тому числі і калькулювання собівартості, як невід'ємної складової управлінського обліку, у переважній більшості з них не задовольняє запити апарату управління і вимоги сьогодення та потребує свого удосконалення. Вищезазначене вказує на актуальність проблеми, котра розглядається.

Питання управлінського обліку витрат взагалі та калькулювання собівартості зокрема перебувають у полі зору багатьох зарубіжних та вітчизняних учених – економістів, серед яких варто відзначити А. Ф. Аксененка, Х. Андерсона, П. Й. Атамаса, В. І. Бачинського, Ф. Ф. Бутинця, Н. В. Герасимчук, С. Ф. Голова, В. М. Добровського, К. Друрі, Р. Ентоні, З. В. Задорожного, Т. П. Карпову, Д. Колдуелла, В. О. Ластовецького, В. С. Лень, Л. В. Нападовську, Б. Нідлза, Дж. Ріса, І. Д. Фаріона, Дж. Фостера, Ч. Т. Хорнгрена, Л. В. Чижевську, А. Яругову й багатьох інших.

Усі перелічені автори, крім З. В. Задорожного, розглядають питання управлінського обліку, як правило, у промисловості. У той же час проблематика управлінського обліку у такій сфері національної економіки, як будівництво залишається поза увагою науковців. Разом з тим слід зазначити, що публікації з питань калькулювання собівартості будівельної продукції у науковій літературі та періодиці відсутні взагалі.

Ефективність роботи сучасних підприємств будівельно-інвестиційного комплексу, як і інших організацій та фірм, багато в чому залежить від своєчасної, достовірної та об'єктивної інформації щодо витрат окремих структурних підрозділів, пов'язаних з будівництвом конкретних об'єктів, виконанням комплексів робіт тощо. Така оперативна інформація, згрупована у необхідних розрізах, може і повинна міститися у калькуляціях. Практичний досвід роботи підрядних будівельно-монтажних підприємств України свідчить про цілу низку недоліків в організації

калькулювання собівартості будівельної продукції.

Метою цієї статті є висвітлення ролі та значення калькулювання в системі управління на даному етапі господарювання, окресленні принципів та завдань, що стоять перед калькулюванням за умов функціонування ринкових відносин, характеристика історичних віх розвитку калькуляційної справи взагалі та будівельного виробництва зокрема, критична оцінка діючого стану калькулювання собівартості будівельної продукції та узагальнення напрямків його вдосконалення.

Ринкові перетворення в економіці України докорінно змінюють умови розвитку і методи господарювання у всіх сферах і структурах національної економіки, у тому числі і в будівельному виробництві, завданням якого на сьогоднішній день, в основному, залишається забезпечення населення доброякісним житлом та підтримання в належному технічному стані будівлі і споруди вітчизняних підприємств і організацій.

Вирішення основних економічних і соціальних завдань як для кожного суб'єкта господарювання, так і національної економіки в цілому, базується на подальшому підвищенні ефективності виробництва, яке безпосередньо пов'язане із зниженням собівартості виготовленої продукції, виконуваних робіт чи наданих послуг.

Минулі і теперішні зміни умов господарювання висувають на перший план практично нову для керівників і спеціалістів вітчизняних підприємств і організацій сферу управління – управління виробничими витратами. Пошук шляхів зниження витрат виробництва в сучасних умовах слід розглядати як фактор підвищення прибутковості і ефективності роботи підприємств, забезпечення їх стабільності в ринковому середовищі, розширення можливостей внутрішньовиробничої реструктуризації відповідно до змін кон'юнктури ринків збуту продукції.

Основу управління витратами, на наше глибоке переконання, формує калькулювання собівартості.

У економічній літературі досить часто калькулювання ототожнюють з калькуляцією, тобто вживають як слово синонім. Проте терміни "калькуляція" і "калькулювання" істотно відрізняються один від одного і підмінювати ці поняття аж ніяк не можна.

Разом з тим, не всі автори, які виокремлюють ці два терміни, правильно трактують їх зміст. Так, Партин Г. О. і Загородній А. Г. зазначають, що калькуляція — це розрахунок у грошовому виразі витрат на виготовлення певного об'єкта калькулювання (одиниці продукції, робіт

чи послуг), а процес складання калькуляції називають калькулюванням [4, с. 113].

Згідно з нашими переконаннями, під калькуляцією слід розуміти документ, в якому зібрані у певній логічній послідовності витрати на виробництво (виготовлення) чи збут тієї чи іншої продукції (робіт або послуг). Здебільшого цей документ має вигляд спеціальної таблиці, що має назву калькуляційного листа.

Основною метою калькуляції витрат є вимірювання й облік витрат на виробництво і порівняння цих витрат із заздалегідь визначеними показниками, встановленими керівництвом. Іншими словами призначення калькуляції зводиться до отримання інформації про собівартість продукції для організації та управління процесами виробництва і контролю за рівнем витрат. У цьому значенні калькуляція (облік) витрат - надто важливий інструмент контролю. Зокрема, виробничі підприємства ведуть облік витрат не тільки для вимірювання прибутку і скла-дання зовнішніх фінансових звітів, але й для того, щоб надати корисну інформацію, необхідну менеджерам для прийняття рішень.

Поняття "калькуляція" є невід'ємною складовою частиною загального поняття "калькулювання", яке характеризує комплексну систему науково обґрунтованих розрахунків виробничих витрат, пов'язаних з виготовленням продукції (усієї чи окремих її видів), виконанням робіт або наданням послуг.

Даного трактування притримується переважна більшість науковців. Зокрема, Л. В. Нападовська зазначає, що "калькулювання можна охарактеризувати як комплексну систему економічних розрахунків затрат виробництва та віднесення їх безпосередньо на носії цих затрат (одиницю продукції, частину продукту, групу продуктів)" [3, с. 114].

Головна мета цих розрахунків полягає у визначенні собівартості одиниці калькуляційної сукупності (видів готової продукції, її складових частин, виконаних робіт, наданих послуг). У процесі калькулювання визначається економічна доцільність (вигідність) виробництва.

Калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) умовно можна поділити на три етапи. На першому етапі обчислюють собівартість всієї випущеної продукції в цілому, на другому – фактичну собівартість за кожним видом продукції, на третьому – собівартість одиниці продукції, виконаної роботи або наданої послуги.

Калькулювання собівартості продукції є об'єктивно необхідним процесом виробництва.

Тривалий час калькуляційні розрахунки мали лише одну мету – визначити загальну суму затрат виробництва, що необхідно для внутрішньовиробничих цілей і для складання внутрішньої звітності, а також для визначення прибутку. Незважаючи на важливість цього завдання, колишні системи калькулювання не містили інформації, необхідної для виконання багатьох управлінських завдань.

Сучасні системи калькулювання стали збалансованішими. Інформація, яка міститься в них, не тільки дозволяє виконувати традиційні завдання, а й допомагає при:

- визначенні доцільності подальшого випуску продукції;
- встановленні оптимальної ціни на продукцію;
- оптимізації асортименту продукції, що випускається;
- визначенні ефективності оновлення діючої технології і машинного (верстатного) парку;
- оцінці якості роботи управлінського персоналу.

Значення калькулювання за умов дії ринкових відносин вкрай важливе. Зіставлення фактичної та планової (нормативної) собівартості, інформація про які міститься у відповідних калькуляціях, дає можливість

виявити "вузькі місця" у виробничому процесі, проаналізувати перевищення рівня витрат, розрахувати вплив факторів на від-хилення, розробити конкретні заходи щодо зниження собівартості та підвищення рентабельності окремих виробництв.

Своєчасне калькулювання лежить в основі оцінки виконання прийнятого підприємством або його підрозділом плану. Воно необхідне для аналізу причин відхилень від планових завдань за собівартістю. Дані фактичних калькуляцій використовуються для наступного планування собівартості, для обґрунтування економічної ефективності впровадження нової техніки, вибору сучасних технологічних процесів, проведення заходів щодо підвищення якості продукції, перевірки проектів будівництва і реконструкції підприємств.

Калькулювання є джерелом інформації для вибору виробничої стратегії та ціноутворення, оцінки ефективності діяльності окремих підрозділів та роботи окремих керівників.

Калькуляційні розрахунки витрат у розрізі видів продукції необхідні для прийняття виважених управлінських рішень. За рахунок точнішого вимірювання ресурсів, які припадають на кожний вид продукції або об'єкт витрат, організація може також виявити внутрішні джерела прибутків. Якщо система обліку не забезпечує достатньо точного обліку споживання ресурсів за видами продукції, облікова собівартість буде викривлена, і виникне небезпека, що менеджери відмовляться від випуску прибуткових видів продукції чи продовжуватимуть випускати ті види, які насправді прибутку не приносять. Загальною вимогою на ринках спеціалізованих продуктів та послуг є встановлення конкурентної цінової пропозиції. Практично неможливо правильно встановити ціну, не знаючи витрат на виробництво одиниці продукції чи послуг.

Калькулювання є також й основою трансфертного ціноутворення. Трансфертна (внутрішня) ціна застосовується при комерційних операціях між підрозділами одного й того ж підприємства. Найбільшу актуальність питання формування трансфертних цін мають при наявності права у підрозділів підприємства самостійно виходити на зовнішніх покупців. У цьому випадку від правильного формування трансфертної ціни буде залежати загальний фінансовий стан організації.

Надзвичайно важливого значення в сьогоденні умовах господарювання набуває інформація про собівартість одиниці продукції. Вона вкрай необхідна при прийнятті виважених управлінських рішень щодо розробки та впровадження нових видів продукції й послуг, виробництва або купівлі продукту (послуги), прийняття чи від-хилення спеціальних замовлень, або рішення стосовно того, продовжувати виробництво продукту (послуги), чи відмовитися від нього.

З огляду на виняткову важливість інформації про собівартість одиниці продукції, істотне значення має її точність і правильність. Викривлення собівартості одиниці продукції є неприйнятним.

Точні витрати на продукт є життєво необхідними не тільки для аналізу прибутковості, але й для прийняття таких стратегічних рішень, як проектування продукту, ціноутворення і структури випуску. Це означає, що визначення собівартості продукту за-лежить від того, яка управлінська ціль обслуговується.

Визначення собівартості продукту ілюструє фундаментальний принцип управління витратами: «різні витрати — для різних цілей». Проте, незважаючи на те, які б цілі не ставило перед собою те чи інше підприємство, необхідну інформативність мають забезпечити

калькуляції.

Калькулювання собівартості сприяє посиленню контролю за дотриманням норм витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, виявленню непродуктивних і економічно недоцільних витрат, зростанню нагромаджень для подальшого зміцнення технічної оснащеності підприємств і організацій та збільшення обсягів виробництва продукції, що вкрай необхідне для виходу України з економічної кризи недовиробництва.

Підвищення ролі калькулювання собівартості продукції в управлінні виробництвом викликане зростанням значення його для оцінки економічної ефективності використання основних і оборотних коштів виробництва, вибору оптимальних варіантів організації управління, внутрішньогосподарських і міжгосподарських економічних зв'язків.

Таким чином, калькулювання собівартості є одним з основних елементів системи управління не тільки собівартістю продукції, але й виробництвом в цілому.

Калькулювання на будь-якому підприємстві, незалежно від його виду діяльності, розміру і форми власності, на наш погляд, має організуватися відповідно до наступних принципів [1, с. 58]:

- науково обґрунтована класифікація виробничих витрат. Для підприємств і організацій сфери матеріального виробництва розроблені і затверджені галузеві Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг), в яких наводиться рекомендований перелік калькуляційних статей. Необхідно для окремих галузей промисловості, а також ряду інших галузей сфери матеріального виробництва, з урахуванням їх галузевих особливостей, розробити спеціальні галузеві рекомендації з формування собівартості;
- встановлення об'єктів обліку витрат, об'єктів калькулювання і калькуляційних одиниць. В багатьох випадках об'єкти обліку витрат і об'єкти калькулювання не збігаються. Об'єктами обліку витрат є місця їх виникнення, види або групи однорідних продуктів. Місцем виникнення витрат в управлінському обліку називають структурні одиниці та підрозділи підприємства, в яких відбувається першочергове споживання виробничих ресурсів (робочі місця, бригади, цехи тощо). Під об'єктом калькулювання (носієм витрат) розуміють види продукції (робіт, послуг) підприємства, які призначені для реалізації на ринку;
- вибір калькуляційної одиниці (залежить від особливостей виробництва і продукції, що виготовляється);
- вибір методу розподілу непрямих витрат. Цей принцип надзвичайно важливий для правильного розрахунку собівартості одиниці продукції (робіт, послуг). Він встановлюється підприємством самостійно, фіксується у наказі підприємства про облікову політику і є незмінним протягом звітного року;
- розмежування витрат по періодах. При цьому необхідно керуватись принципом нарахування. Його суть полягає у тому, що операції відображаються в бухгалтерському обліку в момент їх здійснення і не пов'язуються з грошовими потоками. Доходи і витрати, отримані (понесені) в звітному періоді, вважаються доходами і витратами цього періоду незалежно від фактичного часу надходження (або сплати) грошових коштів. Доходи і витрати, які не відносяться до звітного періоду, не пов'язуються із доходами (витратами) звітного періоду, навіть якщо

грошові кошти по них не надійшли або перераховані в даному періоді;

- відокремлений облік поточних витрат на виробництво продукції і капітальних вкладень. До собівартості продукції, що виготовляється в даному звітному періоді, включаються лише невичерпані (не спожиті) витрати. Вичерпані (капіталізовані) витрати для визначення фінансового результату даного звітного періоду не використовуються;
- вибір методу обліку затрат і калькулювання. Метод обліку витрат і калькулювання обирається підприємством самостійно, адже залежить від ряду окремих факторів, зумовлених особливостями підприємства, зокрема галузевою приналежністю, розміром, технологією, яка застосовується, асортиментом продукції тощо.

Завдання калькулювання полягає у визначенні витрат, що припадають на одиницю їх носія, тобто на одиницю продукції (робіт, послуг), призначених для реалізації, а також для внутрішнього споживання.

У процесі калькулювання розв'язуються, як правило, два основних завдання управлінського обліку:

- на основі витрат на виробництво конкретного виду продукції визначення адекватної, справедливої і конкурентноздатної продажної ціни;
- використання даних про собівартість продукції для прогнозування і управління виробництвом та витратами.

У деталізованому вигляді до основних завдань калькулювання, як цілком справедливо вважає Л. В. Нападовська, можна зарахувати:

- достовірне обчислення фактичної собівартості одиниці окремих видів продукції (робіт, послуг);
- контроль за виконанням планових завдань величини собівартості продукції та дотриманням чинних норм і нормативів затрат;
- визначення рентабельності продукції (робіт, послуг) та чинників, які впливають на її рівень;
- оцінка ефективності роботи структурних підрозділів (центрів відповідальності);
- формування інформаційної бази для планування, аналізу затрат та прийняття рішень щодо ефективного використання ресурсів, поліпшення результатів діяльності та скорочення собівартості [3, с. 115].

Слід зазначити, що сучасні системи калькулювання дають можливість вирішувати не лише традиційні завдання, а й прогнозувати економічні наслідки різноманітних ситуацій, до яких належать:

- доцільність подальшого випуску тієї чи іншої продукції;
- вибір найвигіднішого асортименту продукції;
- доцільність оновлення технологій та обладнання;
- оцінка якості роботи керівного персоналу.

Стан калькуляційної справи на даний момент не можна вважати задовільним, оскільки він не відповідає вимогам і запитам управлінського апарату. Калькуляції складають лише з метою ціноутворення, тобто лише для визначення відпускної ціни на продукцію (такий стан характерний для підприємств буді-вельної індустрії), а у підрядних будівельно-монтажних організаціях наявність калькуляцій - справа досить рідкісна. Цим самим апарат управління позбавлений важливої інформації про рівень виробничих витрат у розрахунку на окремі види продукції, робіт, конструктивні елементи, технологічні етапи тощо.

Відсутність надійної всеохоплюючої системи

калькулювання викликана ще й наявністю ряду питань, які вимагають негайного методологічного вирішення. До них, зокрема, належать:

- обґрунтування методики відображення витрат та їх оцінка по кожній статті калькуляції;
- встановлення принципів розподілу витрат між готовою (товарною) продукцією і незавершеним виробництвом;
- розробка обґрунтованих способів розподілу непрямих витрат між окремими видами продукції, робіт і послуг;
- оцінка незавершеного виробництва;
- визначення переліку об'єктів калькулювання і калькуляційних одиниць;
- розробка форми калькуляційного листа;
- встановлення центрів витрат і сфер відповідальності та видів продукції, по яких складаються стандартні (нормативні) та фактичні калькуляції.

Як видно з наведеного переліку, обсяг калькуляційної роботи досить великий, а характер робіт складний, тому до цієї роботи повинні залучатись висококваліфіковані працівники.

Калькулювання можна здійснювати як в межах облікової системи (впорядкований регулярний процес), так і на вимогу (наприклад, збір і аналіз витрат, пов'язаних із заміною виробничого устаткування). Звісно, постійне калькулювання – дорожче, ніж те, що проводиться час від часу, і рішення про те, наскільки деталізовані дані повинні надходити із системи управлінського обліку на регулярній основі, приймається виходячи із зіставлення витрат і доходів.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що калькулювання собівартості є невід'ємним атрибутом виробничого обліку, завершальною стадією зведеного обліку затрат на виробництво. У калькуляції чітко простежується результативність здійснених витрат, є змога визначитись у їх доцільності, що вкрай важливе для сучасного етапу діяльності вітчизняних підприємств і організацій. Усе це вказує на необхідність більш ширшого запровадження калькулювання у практику їх роботи.

Досвід роботи низки підрядних будівельно-монтажних організацій ТОВ "Тернопільбуд" засвідчує ряд недоліків, які притаманні калькулюванню собівартості виконаних робіт. Як відомо, під час формування виробничої собівартості будівельно-монтажних робіт витрати основної діяльності будівельних організацій можуть групуватись за такими статтями калькулювання:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- експлуатація будівельних машин та механізмів;
- відрахування на соціальні заходи;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

Наведений перелік затрат пропонують Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт [2, с. 10]:

Слід зазначити, що у вказаних нами організаціях облік затрат на виконання будівельно-монтажних робіт ведеться за об'єктами будівництва у розрізі статей витрат, які не завжди збігаються з тими, які пропонуються Методичними рекомендаціями.

Так, вартість витрачених на потреби виробництва матеріальних ресурсів показується за калькуляційною статтею "Матеріальні витрати", до складу якої не включаються витрати на водопостачання та електроенергію. Останні виділені як самостійні статті витрат.

Сума витрат на оплату праці виробничих робітників

узагальнюється у калькуляційній статті "Нарахована зарплата".

Відрахування на соціальні заходи показуються за калькуляційною статтею "Нарахування на фонд зарплати".

Калькуляційна стаття "Інші прямі витрати" практично відсутня. Однак такі витрати як "виконання субпідрядниками", "підключення до мережі газопостачання", які повинні би включатись до даної статті, показуються окремими витратами, що не можна вважати оправданим явищем.

Окремими статтями витрат в організації є ще такі як: "Витрати на здійснення технічного нагляду", "Опломбування, розпломбування водолічильників", "Автопослуги", "Амортизація інших необоротних активів", "Видача ордеру на термін будівництва", "Ремонт інструментів, обладнання", "Списання МШП", "Телефонні переговори", "Послуги генпідряду", "Проект виробництва робіт", "Господарські потреби", "Відключення і включення в мережі", "Відшкодування витрат", "Охорона об'єктів", "Перевірка димовентильних каналів", "Виконавча зйомка, фільтрування, копіювання", "Перевірка пожежних гідрантів", "Санітарна оцінка", "Інвентарна справа", "Витрати на відрядження", "Електротехнічне обстеження".

Наведені статті витрат є не чим іншим, як окремими видами затрат, які згідно із Методичними рекомендаціями повинні би ввійти до складу таких калькуляційних статей як "Загальновиробничі витрати" або "Інші прямі витрати".

У складі загальновиробничих витрат досліджуваних підприємств знаходять своє відображення окремі види затрат, які не мають відношення до них. Так, у їх складі за 2009 рік числяться витрати на здійснення касового обслуговування (в окремих організаціях вони називаються касовими витратами), на придбання чекових книжок.

Вказані витрати мають відношення до організації у цілому, внаслідок чого нами пропонується обліковувати їх на рахунок 92 "Адміністративні витрати".

Такий стан справ, який є на сьогодні, не можна вважати виправданим, так як при цьому необґрунтовано відбувається завищення виробничої собівартості БМР.

Є і недоліки у організації аналітичного обліку витрат на утримання і експлуатацію будівельних машин і механізмів. У ряді організацій ТОВ "Тернопільбуд" вони формуються у розрізі окремих їх видів не за видами будівельної техніки, а разом по усіх механізмах, що веде до недостовірного їх розподілу між об'єктами будівництва, а відтак і до викривлення фактичної собівартості останніх. Справа у тому, що витрати на експлуатацію машин і механізмів пропорційно до прямих витрат розподіляють між усіма об'єктами будівництва, незалежно від того використовувалась будівельна техніка на тому об'єкті чи ні.

Практично можна вважати, що як такий аналітичний облік витрат на утримання і експлуатацію будівельних машин і механізмів – відсутній.

Згідно із нашими переконаннями, такий порядок зведення виробничих затрат не дає змоги здійснювати на науковій основі планування виробничих затрат за статтями калькуляції, вести належний контроль за формуванням витрат, проводити їх достовірний економічний аналіз та прогнозування на перспективу.

Виходячи з вищенаведеного, можна підсумувати, що процес калькулювання виробничої собівартості виконаних будівельно-монтажних робіт у організаціях ТОВ "Тернопільбуд" перебуває ще не на тому рівні, якого вимагають сьгоднішні умови господарювання.

Головними недоліками діючої системи калькулювання слід вважати:

- невідповідність назв окремих статей затрат Методичним рекомендаціям з формування собівартості будівельно-монтажних робіт;
- недостовірність включення деяких видів затрат до складу прямих витрат;
- надмірне розукрупнення статей затрат та ведення їх обліку за окремими видами затрат;
- включення окремих видів затрат періоду до складу загальновиробничих витрат;
- відсутність аналітичного обліку витрат на утримання і експлуатацію будівельних машин і механізмів.

Із метою усунення вказаних недоліків доцільно, на нашу думку, привести існуючий порядок обліку затрат до вимог Методичних рекомендацій з формування собівартості будівельно-монтажних робіт. Разом з тим необхідно поширювати зарубіжний досвід запровадження системи калькулювання „директ-костинг”, якому притаманні такі особливості:

- облік і планування собівартості продукції здійснюється тільки за змінними затратами, причому постійні затрати списуються безпосередньо на фінансовий результат;
- оцінювання залишків готової продукції й незавершеного виробництва проводиться лише за змінними затратами;
- існує можливість вивчення взаємозв'язку і взаємозалежності між обсягом виробництва, затратами і прибутком.

Практичне застосування вказаної системи калькулювання дасть можливість використовувати такі основні показники калькулювання собівартості продукції:

- *коефіцієнт змінних затрат* (відношення величини змінних затрат до ціни реалізації);
- *коефіцієнт маржинальних надходжень* (відношення різниці між ціною реалізації та змінними затратами, маржинального доходу до ціни реалізації);
- *маржинальний дохід* (надлишок надходжень після відшкодування змінних затрат за конкретним центром відповідальності, сегментом діяльності, окремим видом продукції);
- *напівмаржа* (перевищення маржинального доходу центру відповідальності, виробу над специфічними затратами);
- *запас фінансової міцності (зона безпеки), в грн.* (різниця між плановим або фактичним та беззбитковим обсягом реалізації);
- *запас фінансової міцності (зона безпеки), в процентах* (частка від ділення різниці планового або фактичного й беззбиткового обсягу реалізації на виручку).

Якщо підприємство випускає значну кількість виробів, то метод калькулювання неповної собівартості затрат дає змогу виміряти «внесок» кожного виробу на відшкодування постійних затрат та формування прибутку.

Систему „директ-костинг” можна застосовувати у поєднанні з позамовним та попередільним методами обліку затрат. Завдяки директ-костингу розширюються аналітичні можливості обліку, причому спостерігається процес інтеграції обліку та аналізу. Тому директ-костинг у поєднанні з прийняттям управлінських рішень цілком справедливо називають системою управління.

Поряд із калькулюванням виробничої собівартості продукції на практиці може використовуватись ще й калькулювання повної її собівартості. Сучасні літературні джерела трактують це як метод обліку та калькулювання

собівартості за повними затратами. Згідно з цим методом до собівартості об'єкта обліку включаються всі затрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, незалежно від їх поділу на постійні й змінні, прями та непрями. Тобто метод обліку та калькулювання за повними затратами дає змогу отримати інформацію про всі затрати підприємства, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, виконанням робіт чи наданням послуг.

Калькулювання повної собівартості продукції у будівельному виробництві має певну специфіку порівняно з промисловими підприємствами. Як відомо, розрізняють генпідрядні і субпідрядні організації. Стосовно останніх, то специфіка калькулювання для них не є притаманною у порівнянні з підприємствами промисловості. В організаціях даного типу калькулюються лише власні фактичні затрати, які у зіставленні зі статтями кошторису дають змогу визначити реальний фінансовий результат їх діяльності. У генпідрядних організаціях, до яких належить і переважна більшість організацій ТОВ “Тернопільбуд”, повна собівартість складається із величини власних затрат і договірної вартості робіт, виконаних субпідрядними організаціями.

Поряд із цим слід зазначити, що витрати на будівництво обліковуються двічі - у підрядника і замовника. При цьому повна вартість споруджуваного об'єкта визначається лише у замовника (забудовника), оскільки він приймає в експлуатацію готовий об'єкт. Ось чому собівартість об'єкта калькулює замовник. Він здійснює калькулювання первісної вартості об'єкта будівництва, до складу якої входять такі витрати:

- договірна ціна будівельно-монтажних робіт;
- витрати на проектно-пошукові роботи;
- вартість проектно-кошторисної документації;
- витрати на відведення земельної ділянки під будівництво об'єкта;
- витрати на знос будівель і споруд, що знаходяться на майданчику, відведеному під забудову;
- компенсаційні витрати населенню, пов'язані з переселенням на нові місця проживання з місця забудови;
- витрати на утримання дирекції підприємства, що будується, і технічний нагляд;
- преміальні виплати за дострокове або своєчасне здавання об'єкта в експлуатацію;
- інші витрати /збитки від ліквідації тимчасових споруд тощо.

Підрядник (будівельно-монтажна організація) виконує тільки частину робіт - будівельно-монтажні, внаслідок чого калькулює лише ці роботи, тобто собівартість проміжної продукції.

Генеральний підрядник укладає угоди з субпідрядними організаціями на виконання окремих видів робіт, тому субпідрядники обліковують витрати і калькулюють собівартість окремих конструктивних елементів або видів робіт /будівельних чи спеціальних/.

Фактичні витрати на виконання будівельно-монтажних робіт збирають у розрізі калькуляційних статей, а саме: прями матеріальні витрати; прями витрати на оплату праці; експлуатація будівельних машин та механізмів; відрахування на соціальні заходи; інші прями витрати; загальновиробничі витрати.

Наведений перелік витрат може бути розширений і деталізований підрядними будівельно-монтажними організаціями. Справа у тому, що в сучасних умовах господарювання номенклатуру калькуляційних статей підприємства і організації визначають самостійно.

Субпідрядні організації калькуюють лише власні витрати, а генпідрядні - до власних фактичних витрат додають договірну вартість виконаних обсягів робіт субпідрядників, що у загальному підсумку становить фактичну собівартість будівельно-монтажних робіт генпідрядної організації.

На рахунках бухгалтерського обліку приєднання до власних фактичних витрат робіт, виконаних субпідрядними організаціями, відображається записом: Д-т 91 "Загальновиробничі витрати" К-т 63 "Розрахунки з постачальниками і підрядниками", а відтак: Д-т 231 "Основне виробництво" К-т 91 "Загальновиробничі витрати".

Таким чином, генпідрядні будівельно-монтажні організації калькуюють собівартість виконаних робіт об'єктів будівництва, яку не можна вважати повністю фактичною собівартістю, оскільки до її складу включається договірна вартість робіт, виконаних субпідрядниками.

Із метою ліквідації вказаного недоліку нами рекомендується у журналі-ордері № 10 Б (журнали № 5 за умови застосування нових форм реєстрів обліку) чи відповідних машинограмах генпідрядних організацій передбачити окрему колонку виконаних субпідрядниками робіт для відображення фактичних витрат субпідрядників. Інформацію для заповнення даної колонки слід брати у субпідрядників.

Враховуючи той факт, що дана інформація може складати комерційну таємницю, вирішення даного питання потребує втручання держави. У випадку позитивного вирішення наведеної пропозиції буде змога мати реальну картину справжніх фактичних витрат на спорудження об'єктів будівництва, порівнювати її з кошторисною вартістю (договірною ціною), визначати величину відхилень, на основі якої з найбільшою вірогідністю встановлювати величину кошторисних нагромаджень на загальнодержавному рівні, яка би сприяла ефективній діяльності підрядних будівельно-монтажних організацій.

Калькулювання собівартості продукції як виробничої, так і повної має право на своє існування і, як засвідчує практичний досвід, успішно застосовується у діяльності підприємств і організацій залежно від кінцевої мети, яку вони ставлять перед собою.

У світовій практиці найбільш поширене повне калькулювання. Для багатьох організацій такий вибір продиктований вимогами публічної звітності, а для решти основним аргументом є бажання знати «повну» собівартість своєї продукції. Проте це не заважає практичному використанню маржинального калькулювання для цілей управління.

З розвитком ринкових відносин у нашій країні змінюються і завдання, які постають перед бухгалтерським обліком та його підсистемою — калькулюванням. У цих умовах завдання калькулювання полягає не просто в забезпеченні розрахунку фактичної собівартості продукції, а у визначенні такої собівартості, яка в умовах сьогоденного існування підприємства на ринку могла б забезпечити йому певний прибуток. У зв'язку з цим зміщуються акценти в калькуляційних роботах з трудомістких розрахунків по розподілу непрямих витрат та з визначення точної фактичної собівартості продукції на прогностичні розрахунки собівартості, а також з обчислення і визначення маржинального доходу. Останній є важливим для вирішення питання структури виробничої програми.

Підсумовуючи зроблений аналіз стану калькулювання собівартості будівельної продукції, слід зазначити, що на сьогоднішній день його не можна вважати задовільним і

він потребує свого суттєвого покращення. Адже не є секретом, що відсутність своєчасної достовірної аналітичної інформації позбавляє апарат управління прийняття виважених управлінських рішень і на цій основі підвищення ефективності господарювання. Разом з тим, кожне підприємство чи організація мають право на використання тієї чи іншої системи калькулювання на даному етапі розвитку нашого суспільства, оскільки цілком очевидним є той факт, що кінцеве призначення їх різне. А раз так, то формулюється логічний висновок щодо доцільності та об'єктивної необхідності практичного застосування як виробничої, так і повної собівартості.

Головними напрямками вдосконалення калькулювання собівартості будівельної продукції слід вважати:

- приведення існуючого порядку обліку затрат до вимог Методичних рекомендацій з формування собівартості будівельно-монтажних робіт з метою більш достовірного віднесення окремих видів затрат до складу прямих та непрямих;
- запровадження системи калькулювання „директ-костинг” з метою отримання можливості використання таких основних показників калькулювання собівартості продукції як коефіцієнта змінних затрат; коефіцієнта маржинальних надходжень; маржинального доходу; напівмаржі; запасу фінансової міцності (зони безпеки) у вартісному виразі та у відсотках для прийняття управлінських рішень, що, безперечно, дасть змогу реально перетворити систему калькулювання у систему управління;
- вирішення на державному рівні питання стосовно отримання генпідрядними організаціями інформації від субпідрядних організацій щодо фактичної собівартості виконуваних ними спеціалізованих робіт з метою калькулювання реальних фактичних витрат на спорудження об'єктів будівництва, на основі якої з найбільшою вірогідністю встановлювати величину кошторисних нагромаджень на загальнодержавному рівні, яка би сприяла ефективній діяльності підрядних будівельно-монтажних організацій.

Список літератури

1. Давидович, І. Є. *Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / І. Є. Давидович. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 264 с.*
2. *Методичні рекомендації з формування собівартості продукції будівельно-монтажних робіт (нова редакція) [Текст]. – Київ : УкрНДЦ "Екобуд", 2004. – 64 с.*
3. *Нападовська, Л. В. Управлінський облік [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Нападовська. – К. : Книга, 2004. – 544 с.*
4. *Партин, Г. О. Управлінський облік [Текст] : навч. посіб. – [2-ге вид., випр. і доп.]; / Г. О. Партин, А. Г. Загородній. – К. : Знання, 2007. – 303 с.*

РЕЗЮМЕ

Давидович Игорь

Калькулирование себестоимости строительной продукции и направления его усовершенствования

Рассмотрены роль и значение калькулирования в системе управления. Определены принципы и задачи, стоящие перед калькулированием в условиях функционирования рыночных отношений. Осуществлена критическая оценка существующего состояния калькулирования себестоимости строительной продукции и обобщены направления его совершенствования.

RESUME

Davydovych Igor

Calculation of build unit cost and directions of its improvements

The role and meaning of calculation in the management system are highlighted. Principles and tasks of calculation in the market economy conditions are laid down. Critical assessment of the current state of play of calculation of construction products self-costs is done and the ways of its improvement are summarized.

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Розглядаються питання формування облікової політики на трьох рівнях – міжнародному, державному та рівні підприємства. Аналізуються підходи до проблеми формування облікової політики – централізований, децентралізований та змішаний. Акцентується увага на ступені свободи у формуванні облікової політики обмеженої державною регламентацією бухгалтерського обліку.

Ключові слова: облікова політика, теорія, методологія, технологія, організація.

Глобалізація світової економіки, розвиток інтеграційних процесів все гостріше ставлять на порядок денний питання формування облікової політики як важливої передумови розбудови національної системи бухгалтерського обліку.

Як показують дослідження, інтенсивна економічна інтеграція призвела до стандартизації бухгалтерського обліку уже на міжнародному рівні. Утворення транснаціональних корпорацій та спільних підприємств, створення та розвиток фондових ринків, експорт капіталу та наукомістких технологій – все це потребує відповідного стандартизованого інформаційного забезпечення.

Вирішальну роль у розв'язанні даної проблеми на Європейському континенті відіграє Європейська комісія, яка від імені Ради Європейської співдружності видає директиви щодо уніфікації та гармонізації фінансової звітності та порядку її аудиту.

За сприяння Організації Європейської економічної співдружності був заснований Комітет із Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО), завдання якого полягає у розробці та публікації стандартів бухгалтерського обліку.

Поступово до цього процесу долучається і Україна, головним напрямком розвитку якої на сьогодні є створення економіки відкритого типу.

Утвердження ринкових відносин та розвиток інтеграційних процесів в Україні закономірно призвели до необхідності реформування обліку на засадах міжнародних стандартів. Важливою передумовою реформування та розбудови національної системи бухгалтерського обліку є формування науково-обґрунтованої облікової політики.

На цю обставину звертають увагу в своїх публікаціях та дають наукові рекомендації як науковці, так і практики – Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, В. М. Кужельний, М. С. Пушкар, В. В. Сопко, П. Я. Хомин та інші.

При вагомому науковому та практичному значенні наявних публікацій не всі питання цієї багатогранної проблеми знайшли своє вирішення. У першу чергу це стосується пошуку методологічних та організаційних підходів до формування облікової політики, які б відповідали вимогам міжнародних стандартів обліку, враховували б національні особливості облікової

практики, забезпечували б своєчасність, достовірність та прозорість бухгалтерського обліку, запобігали б підвищеному ризику у фінансово-господарській діяльності та прийнятті управлінських рішень. Разом з цим важливо методологічно забезпечити цілісність облікового процесу, як на міжнародному рівні так і на рівні держави а також і на рівні галузей економіки та підприємств, охопивши всі його складові – методичну, організаційну та технологічну сторони.

В економічній літературі зустрічаються різні підходи до вирішення проблеми формування облікової політики [1-4]. Однак найбільш аргументованим, з наукової точки зору є підхід професора Пушкаря М. С. Досліджуючи проблему формування облікової політики він виділяє три її рівні – міжнародний, державний (або макрорівень) та рівень підприємства (або макрорівень).

На міжнародному рівні, з точки зору професора Пушкаря М. С., облікову політику формує Європейська комісія та комітет із Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Вони видають директиви щодо уніфікації та гармонізації фінансової звітності, розробляють та публікують стандарти бухгалтерського обліку.

На рівні держави (макрорівні) облікову політику формує Верховна рада України, Кабінет міністрів України, Міністерство фінансів через прийняття законів, постанов, розпоряджень та інших нормативних актів щодо бухгалтерського обліку, аудиту та звітності.

На рівні підприємства (мікрорівні) облікову політику формує апарат управління та головний бухгалтер. Вони окреслюють сукупність способів ведення бухгалтерського обліку на підприємстві від первинного спостереження до поточного групування та узагальнення фактів господарського життя, з метою забезпечення надійності фінансової звітності.

Такий підхід, на наш погляд, виглядає більш аргументованим, оскільки в умовах розвитку інтеграційних процесів роль міжнародних стандартів обліку буде тільки посилюватись. Стандартизація на міжнародному рівні створює зразки, еталони, моделі і рекомендації, які приймаються за вихідні для порівняння з іншими подібними об'єктами. Це процес розробки та послідовного застосування єдиних вимог, правил і принципів до визначення, оцінки та відображення

об'єктів обліку.

Відмінність економічного розвитку, рівня організації виробництва, та проблем, що вирішуються на макро- і мікрорівні кожної окремо взятої країни зумовили суттєві відмінності в критеріях визнання та методах оцінки конкретних об'єктів обліку за національним обліковим законодавством і стандартами. В цих умовах важливо зберегти і національні особливості обліку.

Дослідження показують, що ступінь свободи у формуванні облікової політики в Україні обмежений державною регламентацією бухгалтерського обліку, яка представлена переліком методик і облікових процедур серед яких, однак, допускаються альтернативні варіанти. Це дає підстави стверджувати, що основою формування облікової політики підприємства є облікова політика держави, функції якої полягають: у визнанні державними органами міжнародних бухгалтерських стандартів та впровадження їх у національну систему обліку; у вирішенні питань щодо рівня регламентації обліку; у розробці та затвердженні національного плану рахунків та форм звітності; у методологічному та організаційному керівництві системою обліку; у сприянні підготовки кадрів та розвитку наукових досліджень з обліку тощо.

Щодо альтернативних варіантів ведення обліку на рівні підприємства, то вони визначаються можливістю вибору конкретних способів оцінки активів та зобов'язань, форм первинних облікових документів та об'єктів, методів нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів, систем оплати праці, порядку використання нерозподіленого прибутку тощо.

Облікова політика підприємства у структурному відношенні може бути представлена у сукупності її елементів (рис. 1).

Отже, облікова політика підприємства - це не просто сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, обраних відповідно до умов господарювання, але й вибір його методики, яка надає можливість використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя в обліку.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що теоретично можливі три підходи до проблеми формування облікової політики підприємства: централізований, децентралізований та змішаний. Перший підхід (централізований) передбачає регламентацію ведення бухгалтерського обліку з єдиного центру. При такому

підході підприємство повинно дотримуватись правил та інструкцій вироблених центром. Цей варіант можливий в умовах перехідної економіки.

Другий підхід (децентралізований) передбачає індивідуалізацію правил ведення бухгалтерського обліку для кожного підприємства зокрема, в залежності від форм власності, виду діяльності, масштабів виробництва. Хоча цей підхід і забезпечує максимальну адекватність облікового процесу діяльності підприємств, все ж таки, в умовах становлення ринкової економіки він має обмежене використання.

Третій підхід (змішаний) базується на розумному поєднанні елементів першого та другого підходів. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить про те, що при такому підході за централізованим регулюванням залишається встановлення загальних правил та принципів, які забезпечують ведення обліку та корисність облікової інформації, що формується в бухгалтерській звітності. Конкретизація та механізм виконання цих правил та принципів здійснюється на кожному підприємстві зокрема та реалізується через розробку облікової політики підприємства на формування якої впливають різні фактори (рис. 2).

Як показують дослідження, однією із проблем формування облікової політики та реалізації її концептуальних основ є неузгодженість цілого ряду законодавчих та нормативних актів, спрямованих на формування економічних відносин. Аналіз свідчить, що більшість з них відстоюють пріоритет інтересів держави над інтересами підприємства та власника. Зміна структури економічних інтересів держави, підприємства та власника, забезпечення реального пріоритету інтересів трудових колективів та особистості та виступає важливим питанням формування облікової політики як держави так і підприємства.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу зарубіжна практика формування різного роду резервів підприємств як засобу розумного застереження порушень фінансово-господарської діяльності та їх негативного впливу на всі суб'єкти господарського процесу. Промислові підприємства можуть створювати резерв за рахунок валового прибутку до сплати податків і резерви за рахунок чистого прибутку після сплати податків.

До резервів першої групи відносять резерв для покриття сумнівних боргів, відрахування на покриття

Рис. 1. Елементи облікової політики підприємства

Рис. 2. Фактори, які впливають на формування облікової політики підприємства

поточних збитків, фонд відшкодування різного роду втрат та інше. По суті це група страхових резервів, створення яких дозволяє підприємцям захистити себе від нестійкої кон'юнктури ринку. Із чистого прибутку підприємство може створювати резерв для покриття втрат від зміни цін на товари і послуги та можливої інфляції.

Таким чином, розв'язання цих та інших проблем дасть можливість розробити таку облікову політику, як держави так і підприємства, яка б сприяла утвердженню ринкових відносин в Україні та забезпечувала б стабілізацію економічного зростання та активний соціальний захист усіх суб'єктів господарського процесу.

Список літератури

1. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський облік: облікова політика, план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність [Текст] : навчальний посібник / Ф. Ф. Бутинець, Н. М. Малюга ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця, - 3-тє вид., перероб. і доп. - Житомир : Рута, 2001. - 450 с.
2. Онишко, Д. Облікова політика підприємства [Текст] / Д. Онишко // Все про бухгалтерський облік. - 2001. №11. - С. 4-6.
3. Пушкар, М. С. Облікова політика і звітність [Текст] : навч. посібник / М. С. Пушкар. - Тернопіль : Карт-бланш, 2003. - С. 27-29.
4. Пантелейчук, Л. Формування облікової політики - важливий етап роботи підприємства [Текст] / Л. Пантелейчук // Бухгалтерський облік і аудит. - 2002. - № 9. - С. 3-11.

РЕЗЮМЕ

Дупай Николай, Дупай Вера

Формирование учетной политики как важная составляющая организации бухгалтерского учета

Рассматриваются вопросы формирования учетной политики на трех уровнях - международном, государственном и уровне предприятия. Анализируются подходы к проблеме формирования учетной политики - централизованный, децентрализованный и смешанный. Акцентируется внимание на степени свободы в формировании учетной политики ограниченной государственной регламентацией бухгалтерского учета.

RESUME

Dupay Mykola, Dupay Vira

Forming of registration policy as constituent of organization of accounting

The questions of forming of registration policy are examined at international, state and enterprise levels. Approaches to the problem of forming of registration policy are analysed.

«МАТЕРІАЛЬНІСТЬ» РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОБЛІКУ

Обґрунтовано важливість відображення в обліку об'єктів інтелектуальної власності як сукупності матеріальної і нематеріальної складових. Запропоновано в аналітичних даних до об'єкта зазначати охоронний документ та матеріальний носій інтелектуальних активів.

Ключові слова: інтелектуальна власність, охоронний документ, нематеріальний актив.

Наявність об'єктів інтелектуальної власності, крім охоронного документа, підтверджується матеріальним носієм (сортове насіння, конструкція корисної моделі, технічна документація, породиста тварина та ін.), який уособлює корисні властивості результатів розумової діяльності людини. Виокремлення матеріального втілення нових знань є обов'язковою умовою при реалізації об'єктів інтелектуальної власності, що не знаходить свого повного відображення в сучасній методиці обліку. Взаємозв'язок матеріальної і нематеріальної складових зумовлюють нові підходи до документування, визнання активів в обліку, з метою контролю за їх використанням.

Дослідженням особливостей обліку нематеріальних, інтелектуальних активів займалися Н. М. Балакірева, Ю. П. Гладішева, В. Г. Зінов, В. П. Завгородній, А. Кліменко, Т. Г. Маренич, Н. О. Шайдуров, С. Ф. Легенчук та ін. Кожен з науковців вказує на важливість контролю не лише за правами на об'єкт, а й за матеріальними носіями, що повинен забезпечити їх облік.

Однією із невирішених проблем обліку об'єктів інтелектуальної власності залишається відображення матеріального носія, який забезпечує можливість контролю за інтелектуальними активами з однієї сторони та їх копіюванням з іншої. Паралельно з реалізацією прав на інтелектуальну власність у вигляді охоронного документа чи договору передбачається передача самого активу на окремому носії. «Матеріальність» об'єктів, які прийнято вважати нематеріальними, забезпечує збереженість, недоторканість результатів.

Метою даної статті є розкриття умови визнання інтелектуальної власності об'єктами бухгалтерського обліку та контролю, фіксації розумової діяльності людини на матеріальних носіях інформації.

На сучасному етапі бухгалтерський облік в Україні розвивається від практики до теорії [1, 289]. Розвиток вітчизняного законодавства вказує на необхідність глибшого дослідження сутності інтелектуальної власності. Для вивчення її характеристик, як об'єкта обліку, слід враховувати сучасні досягнення науки, техніки та інші творчі здобутки людства, які зумовлюють значне різноманіття різномірних активів нематеріального походження, об'єднаних в одну сукупність об'єктів інтелектуальної власності.

Науковці В. П. Завгородній [2], Т. Г. Маренич [3], Н. О. Шайдуров [4] та ін. у своїх працях відзначають наявність матеріальної складової при придбанні прав на об'єкти інтелектуальної власності, яка не підлягає відособленому обліку. Так як корисність підприємству

приносять права використовувати винахід, торгову марку тощо, то перша конструкція винаходу з технічним описом, а також рисунок торгової марки є ніби складовими нематеріального активу. Наші дослідження показали, що придбання, набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності супроводжуються отриманням, крім охоронного документа, матеріального носія, який уособлює результати творчої діяльності у формі наукової, технічної, конструкторської документації, електронного запису та сприяє ідентифікації, збереженню та контролю за об'єктом.

С. Ф. Легенчук пропонує розрізняти матеріальні носії, що засвідчують майнові права на ОПІВ (патент, ліцензія, авторське свідоцтво тощо), та реальні матеріальні носії, за допомогою яких відбувається експлуатація ОПІВ (комп'ютерної програми, бази даних тощо) в господарській діяльності. До останніх відносять магнітні носії (дискети, жорсткий диск комп'ютера – вінчестер) та оптичні носії (CD R (RW)) [8].

У Національному стандарті оцінки майна №4 [5], Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженій наказом Міністерства фінансів України від 11.08.1994 №69 [6] вказується необхідність перевірки матеріального носія та охоронного документа. Матеріальні носії для всіх об'єктів інтелектуальної власності можна поділяти на наступні види:

- електронний запис (фонограми, відеофільми, програми для ЕОМ та ін);
- паперовий носій, диски (технічна документація);
- біологічний актив (сортове насіння, племінна тварина);
- конструкція (винахід, промисловий зразок і ін.);
- мікроорганізм (штам мікроорганізмів).

В практиці вітчизняного та зарубіжного обліку електронні записи, паперові носії, конструкції окремо не обліковуються, що підтверджує їх взаємозв'язок з об'єктом інтелектуальної власності. Товаром на ринку є саме результати творчої діяльності у формі наукових звітів, комплектів конструкторської і технічної документації, програмного забезпечення, які розміщуються на матеріальних носіях і мають нематеріальну природу [7, с. 25]. Для сортів рослин і порід тварин матеріальна складова є запорукою збереження селекційного досягнення, всіх його корисних властивостей. Можна стверджувати, що набуття прав на інтелектуальну власність передбачає отримання права та

матеріального втілення результату творчої діяльності (рис. 1). Виділення матеріальної складової особливо актуальне для тих об'єктів інтелектуальної власності, які отримані випадково і повторне створення яких практично неможливе.

Нематеріальна складова об'єкта є основною і визначальною, однак взаємозалежність її з матеріальною зумовлює нові підходи щодо документування операцій, оцінки і аналітичного обліку використання інтелектуальних активів на підприємстві. Саме наявність

матеріального носія, який фіксує результати застосування знань та здібностей людини на певний момент, дає можливість відображати об'єкти у складі активів і оцінювати їх. Останніми роками робляться спроби обчислення вартості здібності людей та працівників підприємства як частини капіталу. Але відсутність зафіксованих результатів, які можуть бути збережені іншими підприємствами, зумовлюють великі труднощі в їх оцінці.

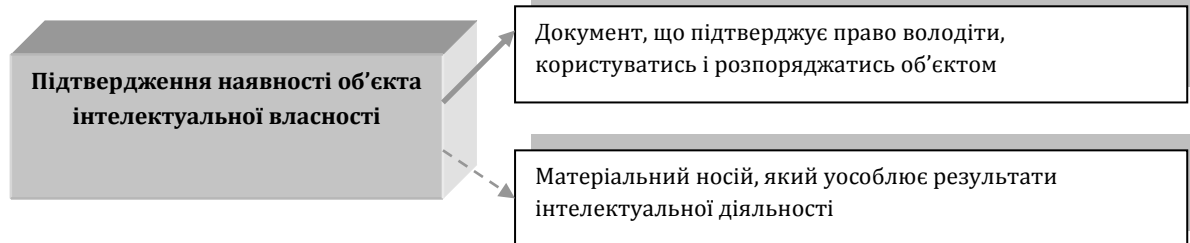

Рис. 1. Облікові складові об'єкта інтелектуальної власності

Нематеріальна складова об'єкта є основною і визначальною, однак взаємозалежність її з матеріальною зумовлює нові підходи щодо документування операцій, оцінки і аналітичного обліку використання інтелектуальних активів на підприємстві. Саме наявність матеріального носія, який фіксує результати застосування знань та здібностей людини на певний момент, дає можливість відображати об'єкти у складі активів і оцінювати їх. Останніми роками робляться спроби обчислення вартості здібності людей та працівників підприємства як частини капіталу. Але відсутність зафіксованих результатів, які можуть бути збережені іншими підприємствами, зумовлюють великі труднощі в їх оцінці.

В дослідженнях С. Ф. Легенчука акцентується увага на дисках, документах, що підтверджують факт існування інтелектуальної власності, як «носіях суворого обліку підприємства», тому що вони, як і бланки суворого обліку, виконують функції забезпечення збереження активу, існування та використання якого засвідчується даним об'єктом [8, с. 14]. Пропонується облік «реальних матеріальних носіїв» на позабалансових рахунках. Ця теза є обґрунтованою для частини об'єктів і тільки для самих охоронних документів (патентів ліцензій). Наші дослідження підтверджують, що матеріальний носій є частиною об'єкту інтелектуальної власності, так як його втрата призводить до втрати інтелектуального продукту (охоронні документи можна відновити). Тому, на нашу думку, відокремлений їх облік є недоцільним. Матеріальний носій (мінімум один екземпляр) як і охоронний документ слід відображати як аналітичні дані в інвентарних картках та Актах приймання об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів підприємства.

Враховуючи вищенаведене пропонуємо внести корективи у розуміння інтелектуальної власності як об'єкта обліку і контролю, акцентуючи вагу на наступному: по-перше, це документально підтверджена вартість майнових прав на результати розумової діяльності людини, по-друге, результати розумової діяльності зафіксовані на матеріальному носії (паперовому, електронному та ін.), по-третє, об'єкти приносять економічні вигоди.

З метою ідентифікації інтелектуальних продуктів та управління ними, всі об'єкти, які уособлюють майнові права на результати розумової діяльності людини і захищені відповідно до діючого законодавства, належать

до об'єктів обліку і становлять інтелектуальну власність як актив підприємства.

Поряд із ознаками нематеріальності для інтелектуальних продуктів важливим є врахування наявності матеріального носія в первинному обліку та аналітиці, який забезпечує збереження корисних властивостей об'єкта та відображення результатів розумової діяльності в обліку ще до процесу оцінки.

Методика вітчизняного обліку і бухгалтерської оцінки не враховує можливість втрати контролю за цінною інформацією. Тому оцінка інтелектуальної власності, первинний облік та відображення на рахунках бухгалтерського обліку повинні враховувати інтелектуальну власність не тільки як нематеріальний актив, а також як об'єкт цінної інформації, відображеної на певному носії.

Інтелектуальна власність як актив підприємства є відносно новим у вітчизняному бухгалтерському обліку, хоча в цивільному законодавстві зафіксована вже впродовж тривалого періоду часу. Наявність спільних рис з нематеріальними активами вказує, що результати творчої та розумової діяльності необхідно розглядати як їх складову із урахуванням специфіки використання, збереження та визнання. Інтелектуальна власність як об'єкт бухгалтерського обліку має визнаватися за наступної умови: як документальне підтвердження розумової діяльності людини, бути зафіксованим на матеріальних носіях та приносити економічну вигоду.

Список літератури

1. Правдюк, Н. Л. Тенденції розвитку фінансового обліку в агропромисловому виробництві [Текст] : монографія / Н. Л. Правдюк. - К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. - 420 с.
2. Завгородній, В. П. Бухгалтерський учет, контроль и аудит в системе управления предприятием [Текст] / В. П. Завгородній. - К. : ВАКЛЕР, 1997. - 976 с.
3. Маренич, Т. Г. Бухгалтерський облік в агро формуваннях [Текст] / Т. Г. Маренич ; [за ред. В. Я. Амбросова]. - К. : Професіонал, 2005. - 896 с.
4. Шайдуров, Н. О. Бухгалтерський учет нематериальных активов в коммерческих организациях [Текст] / Н. О. Шайдуров. - М. : Март, 2003. - 128 с.
5. Оцінка майнових прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс] : національний стандарт №4, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

-
6. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків [Електронний ресурс] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 11.08.1994 №69 – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
 7. Зинов, В. Г. Управление интеллектуальной собственностью [Текст] / В.Г. Зинов. – М. : Монолит, 2002. – 552 с.
 8. Легенчук, С. Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / С. Ф. Легенчук. – К. : 2006. – 20 с.

РЕЗЮМЕ

Жураковская Ирина

«Материальность» результатов интеллектуальной деятельности и особенности их учета

В статье обоснована важность отображения в учете объектов интеллектуальной собственности как совокупности материальной и нематериальной составляющих. Предложено в аналитических данных к объекту отмечать документ на правовую защиту и материальный носитель, так как потеря последнего в отдельных случаях может привести к исчезновению актива.

RESUME

Zhurakovs'ka Iryna

"Materiality" of results of intellectual activity and features of their accounting

Importance of reflection at the account of objects of intellectual property as aggregate material and immaterial constituents is grounded in the article.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АПК

У статті розглянуто основні теоретичні характеристики класифікаційних ознак власного капіталу сільськогосподарських підприємств. Висвітлено думку автора щодо вдосконалення класифікації власного капіталу, наведено класифікаційну структурно-логічну схему капіталу аграрних підприємств.

Ключові слова: власний капітал, статутний капітал, нерозподілені прибутки (непокриті збитки), пайовий капітал, резервний капітал, вартість капіталу.

На основі загального поняття «власний капітал» у економічній літературі виділяють різні його види, які характеризуються десятками економічних термінів. Проте з метою ефективного ведення економічно-господарської діяльності підприємств вказані терміни необхідно систематизувати. Таку систематизацію доцільно втілити у вигляді класифікаційних ознак власного капіталу.

Дослідженням питання класифікації власного капіталу займався багато вчених-економістів: І. Бланк, В. Бочарова, М. Крейніна, Ю. Брігхем, Ю. Воробйов, М. Кужельний.

Під загальним поняттям «власний капітал підприємства» розуміють різні його види, що характеризуються десятками термінів. Усе це потребує відповідного упорядкування у вигляді класифікаційних ознак.

Основою класифікаційної градації власного капіталу підприємства можна назвати його поділ на вкладений та накопичений [2, с. 146-152].

Вкладений капітал – це капітал, головним джерелом формування якого є внески учасників підприємства, а також конвертація боргових зобов'язань.

Накопичений капітал – це капітал, що формується під впливом господарсько-фінансової діяльності підприємства.

До вкладеного капіталу належать такі елементи:

- зареєстрований капітал;
- додатково вкладений капітал.

Накопичений капітал об'єднує наступні елементи:

- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- резервний капітал;
- інший додатковий капітал.

Головною особливістю першої групи елементів вкладеного капіталу є наявність реальних активів, що надані підприємству на правах учасників брати участь в розподілі та управлінні прибутком від його виробничо-збутової діяльності. З цього впливає заборона на збільшення власного капіталу підприємств шляхом передавання фіктивних активів та зменшення дебіторської заборгованості. У зв'язку з таким обмеженням вводяться технічні показники регулювання власного капіталу, до них належать [1, с. 78-92]:

- неоплачений капітал – сума заборгованості власників за внесками до статутного капіталу;
- вилучений капітал – сума фактичної собівартості часток учасників викуплених товариством.
- зареєстрований капітал – юридично оформлена, офіційно оголошена і належним чином зареєстрована

частина внесків вкладників до капіталу підприємства.

До зареєстрованого капіталу належить статутний та пайовий капітал.

Статутний капітал – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внесками учасників до капіталу підприємства [3, с. 123-126].

Збільшення статутного капіталу підприємства відбувається за рахунок:

- збільшення числа засновників;
- додаткових внесків учасників;
- збільшення внесків за рахунок розподілу прибутку підприємства.

Зменшення статутного капіталу підприємства відбувається за рахунок:

- виходу учасників;
- покриття збитків підприємства за рахунок внесків учасників.

Пайовий капітал – це сума пайових внесків учасників, розмір яких передбачений установчими документами.

Джерелами формування пайового капіталу є обов'язкові та додаткові пайові внески які надходять від учасників.

До капіталу, який залежить від результатів господарсько-фінансової діяльності, належить нерозподілений прибуток і резервний капітал.

Нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, яка утримується підприємством, як правило, з метою реінвестування його у діяльність. Нерозподілений прибуток формується як залишок після вирахування з прибутку у загальні резерви, резервний капітал й інші фонди, створені відповідно до рішень загальних зборів учасників товариства та відповідають законодавчим вимогам.

Резервний капітал – це сума резервів, що створюються відповідно до чинного законодавства, або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку.

Кошти резервного капіталу використовуються на покриття довгострокових затрат по виробничо-соціальному розвитку підприємства, на поповнення оборотних коштів, покриття збитків, на виплату відсотків.

Відповідно до організаційно-правових особливостей функціонування сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю, виходячи з вище сказаного, ми бачимо, що в основі власного капіталу є статутний капітал. Запропоновано нами структурно-логічна схема власного капіталу представлена на рисунку 1.

Як видно із схеми, в основу класифікації власного капіталу підприємств АПК покладено інвестований

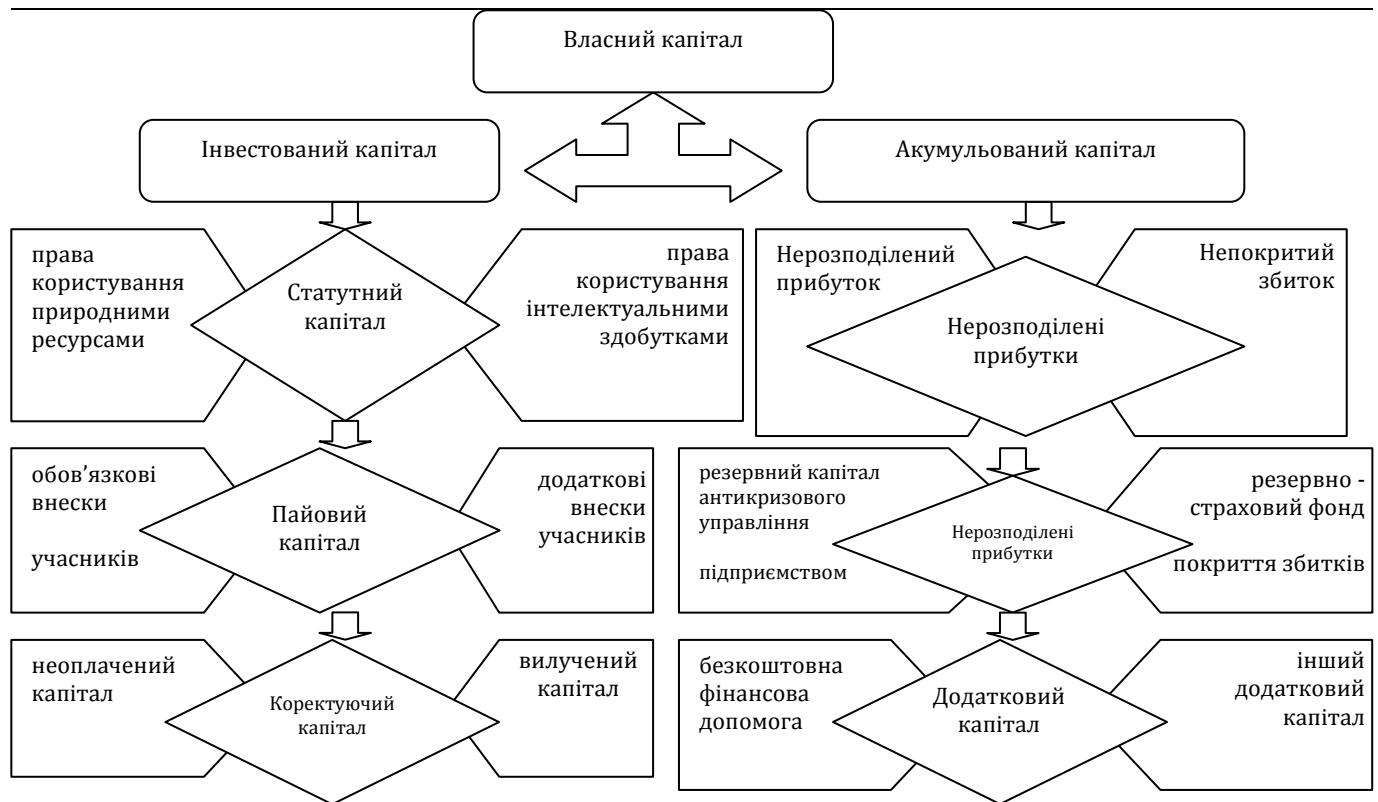

Рис. 1. Структурно-логічна схема власного капіталу сільськогосподарських підприємств

(вкладений) та акумуляований (сформований у ході виробничо-господарської діяльності) капітал.

Нововведенням, згідно із схемою, є поділ резервного капіталу на наступні складові:

- резервний капітал антикризового управління підприємством;
- резервно-страховий фонд покриття збитків.

На нашу думку, в умовах нестабільної економічної ситуації у нашій державі підприємства змушені приймати логічні рішення щодо акумулявання власного капіталу й проектування покриття збитків (у випадку їх появи). Тому ми пропонуємо створити резервний капітал по антикризовому управлінні підприємством за рахунок відрахувань від чистого прибутку в розмірі 5%.

Необхідність введення резервно-страхового фонду покриття збитків підприємств також диктує нам нестабільна економічна ситуація в державі. Зокрема метою даного фонду є виділення коштів для покриття різниці закупівельної ціни сировини та зменшення попиту на продукцію, що прямо пропорційно відображається на отриманні прибутку.

Теорії оцінювання вартості капіталу та активів підприємств мають багатовікову історію. Перші згадки про оцінювання капіталу та рекомендації про його використання у процесі купівлі-продажу з'явилися ще у XVI ст. у працях Л. Пачолі і А. Дж. Піетро. Правила експертного оцінювання вартості підприємств за ринковою ціною були розроблені відомим німецьким вченим-математиком Г. Лейбніцем у XVIII ст.

Є різні погляди щодо трактування самого поняття «оцінювання». Існує два підходи: перший – визначення ціни, другий – визначення вартості. У російській мові слово «оценка» означає визначення ціни об'єкта, тобто те, що може одержати власник за об'єкт у момент його реалізації, а вартість відображає витрати пов'язані з об'єктом, які мав власник на відповідний момент часу [1, с. 43-49].

Загалом слово оцінка «appraisal» в перекладі з англійської мови передбачає визначення не тільки ціни, а

й вартості капіталу підприємства.

Актуалізація управління фінансовою діяльністю підприємства передбачає чітке виокремлення об'єкту управління. На даний момент таким об'єктом є вартість фірми (підприємства) або вартість власного капіталу.

На нашу думку розглядати оцінку вартості власного капіталу підприємства потрібно у наступній послідовності.

Механізм оцінки вартості власного капіталу містить оцінку наступних основних елементів:

1. Вартість функціонуючого власного капіталу. У процесі оцінки враховується:

а) середня сума власного капіталу, який використовується у звітному періоді, за балансовою вартістю;

б) середня сума власного капіталу, який використовується, у поточній ринковій оцінці;

в) сума виплат власникам капіталу (у формі відсотків) за рахунок чистого прибутку підприємства.

2. Вартість нерозподіленого прибутку останнього звітного періоду прирівнюється до вартості функціонуючого власного капіталу підприємства в плановому періоді.

3. Вартість пайового капіталу, який додатково залучається, розраховується у процесі оцінки диференційовано.

Поряд з оцінкою вартості власного капіталу, оцінка вартості позикового капіталу має наступні особливості:

1. Відносна простота формування базового показника оцінки вартості. Таким базовим показником, що підлягає подальшому коригуванню, є вартість обслуговування боргу у формі відсотка за кредит.

2. Визначення рівня податкового коректора у процесі оцінки вартості позикових коштів. Оскільки виплати по обслуговуванню боргу (відсотки за кредит та інші форми зазначеного виду обслуговування) відносяться до витрат (тобто собівартості) продукції, вони зменшують розмір бази оподаткування підприємства, і при цьому зменшують розмір вартості позикового капіталу на

ставку податку на прибуток. Податковий коректор являє собою множник, який розраховується як різниця між одиницею і ставкою податку на прибуток.

3. Вартість залучення позикового капіталу має високий ступінь зв'язку із рівнем кредитоспроможності підприємства, який оцінюється кредитором. Чим вище рівень кредитоспроможності підприємства за оцінкою кредитора, тим нижча вартість позикового капіталу, який залучає підприємство.

4. Залучення позикового капіталу завжди пов'язане зі зворотним грошовим потоком не тільки з обслуговування боргу, але й з погашення зобов'язань по основній сумі цього боргу.

Отже, з наведеного вище можемо зробити висновки, що вартість власного капіталу дуже складна категорія.

На основі проведених досліджень узагальнено основні класифікаційні ознаки капіталу сільськогосподарських господарств, розглянуто детальну характеристику їх складових компонентів та сформовано власну класифікаційну структурно-логічну схему власного капіталу підприємств АПК, розширено та прокоментовано градацію деяких складових елементів. Вивчено еволюцію поняття вартості власного капіталу та наведено власне бачення механізму оцінки власного капіталу підприємств.

Список літератури

1. Бланк, И. А. *Управление капиталом [Текст] : учебный курс / И. А. Бланк. - К. : Эльга. Ника-Центр, 2004. - 573 с.*
2. Білун, С. О. *Товариства з обмеженою відповідальністю: результативність господарювання [Текст] / С.О. Білун // Вісник Полтавського держ. с.-г. інституту. - 2000. - № 5 - С. 98-99.*
3. Ковальов, В. В. *Введення у фінансовий менеджмент [Текст] / В. В. Ковальов. - М. : Фінанси і статистика, 2005 - 356 с.*
4. Яремко, І. Й. *Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій [Текст] : монографія / І. Й. Яремко. - Львів : Каменяр, 2006. - 176 с.*

РЕЗЮМЕ

Запорожан Елена

Классификация и оценка собственного капитала предприятий АПК

В статье рассмотрены основные теоретические характеристики классификационных признаков собственного капитала сельскохозяйственных предприятий. Отражено мнение автора относительно совершенствования классификации собственного капитала, приведена классификационная структурно-логическая схема капитала аграрных предприятий.

RESUME

Zaporozhan Olena

Classification and evaluation of equity of agricultural enterprises

The article presents theoretical description of classification characteristics of the equity capital of the agricultural enterprises. The author's idea as to the improving the classification of the equity capital is expressed and the classification scheme of the equity of the agricultural enterprises based on structural and logical parameters is introduced.

ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ НА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Висвітлено деякі питання забезпечення підприємства матеріальними ресурсами та визначено основні шляхи зниження витрат, пов'язаних із постачанням на виробничих підприємствах.

Ключові слова: витрати, постачання, запаси, закупівля, асортимент, економія.

Кожна галузь характеризується відповідною фондо-, матеріало-, енерго- та трудомісткістю продукції, що випускається. Незалежно від технічних особливостей підприємства для забезпечення його функціонування потрібні матеріально-сировинні ресурси. Структура цих ресурсів залежить від галузевої належності підприємства, характеру виробництва, місцезнаходження, а система прийняття рішень щодо забезпечення розробки та виконання плану постачання – від форми власності та рівнів управління підприємством.

Основна мета будь-якої системи постачання полягає в тому, щоб з урахуванням усіх вимог матеріальних і функціональних стратегій забезпечити підприємство сировиною, матеріалами, паливом, запчастинами, обладнанням, трудовими, фінансовими та інформаційними ресурсами [1, с. 61].

У сучасних умовах господарювання підприємства самі відповідають за необхідний перелік, кількість та якість ресурсів, потрібних для прискореного переходу на нові види та зняття з виробництва застарілої продукції, а також для відповідного розвитку (скорочення) окремих функціональних підсистем підприємства. Згідно з цим, підприємство визначає поточні та перспективні потреби в ресурсах, а також передбачає необхідні заходи щодо їх забезпечення, пам'ятаючи про необхідність зниження витрат на матеріально-технічне постачання, що в свою чергу вплине на показник собівартості.

В умовах ринкової економіки для кожного підприємства постає проблема ефективного управління матеріальними запасами, адже визначення оптимального їх рівня та якості може сприяти появі можливості знизити витрати на заготівлю, крім того збільшити валовий прибуток, на досягнення якого спрямована діяльність всіх господарюючих суб'єктів.

Проблему зменшення витрат на постачання розглядають у своїх працях Бодряков Р., Гринів Н. Т., Крамарчук С. П., Лиса С. С. Зокрема Гринів Н. Т. у дисертації на тему «Матеріально-технічне постачання підприємств у системі логістичного менеджменту» піднімає питання зниження витрат на матеріально-технічне забезпечення.

У процесі матеріально-технічного забезпечення підприємства матеріальними ресурсами здійснюється комплекс заходів з управління матеріальними потоками у межах служби постачання.

Одним із варіантів організації матеріально-технічного забезпечення підприємства є зосередження усіх функцій постачання підприємства в одних руках – у спеціального підрозділу.

При закупівлі матеріальних ресурсів першочергове значення має використання інструментів маркетингу у

процесі оцінки кон'юнктури ринку сировини, матеріалів, палива та енергії, визначення цінової політики.

При закупівлі матеріальних ресурсів можна використати один із двох альтернативних рішень:

- самостійне формування асортименту матеріальних ресурсів і закупівля цих ресурсів безпосередньо у виробництві;
- закупівля матеріальних ресурсів у посередника, який спеціалізується на окремих видах ресурсів та формуванні широкого асортименту і поставках його споживачам у скомплектованому вигляді.

Слід зазначити, що закупівля матеріальних ресурсів у посередника може бути більш вигідною, ніж безпосередньо у виробників. Це зумовлено такими обставинами:

1. Закуповуючи матеріальні ресурси у посередника, підприємство, як правило, має можливість придбати широкий асортимент продукції відносно невеликими партіями, у результаті чого скорочується потреба у запасах, складах, зменшується обсяг договірної роботи з виробниками окремих видів ресурсів.

2. Ціна товару (ресурсу) у посередника може бути нижчою ніж у виробника за рахунок проведених рекламних акцій [3, с. 48].

3. Виробник матеріальних ресурсів може розміщуватися територіально на більш віддаленій відстані, ніж посередник. Додаткові транспортні витрати у цьому випадку можуть перевищувати різницю у цінах виробника і посередника.

При цьому основою для розрахунку потреби у ресурсах є:

- перспективні плани виробництва, де визначено необхідні типи та обсяги виробництва продукції для заповнення «стратегічної прогалини»;
- функціональні стратегії, де визначено потреби у ресурсах для створення, підтримки, розвитку та скорочення діяльності окремих функціональних підсистем підприємства;
- необхідний рівень резервів для забезпечення безперервної звичайної діяльності підприємства;
- прогнози та аналіз тенденцій створення й упровадження досліджень щодо нових матеріалів, технологій, виробничих процесів, а також розвідки нових покладів корисних копалин тощо;
- методи обґрунтування раціонального використання матеріальних ресурсів з урахуванням змін у їхній структурі, заміни дефіцитних матеріалів менш дефіцитними, використання внутрішніх резервів, вторинної сировини та відходів;
- методи обґрунтування раціональних норм

використання ресурсів та шляхи їх економії [7, с. 107].

На основі вивчення потреби в продукції виробничо-технічного призначення та умов її раціонального використання формується структура матеріально-технічного забезпечення, яка безпосередньо впливає на необхідність впровадження у виробництво прогресивних матеріалів та ефективних технологічних рішень. Вплив структури матеріально-технічного забезпечення на режим використання ресурсів у галузях економіки в цілому та на підприємстві зокрема, виявляється практично через усі сторони їх діяльності: розподіл продукції, координацію процесів виробництва та споживання, оптимальне розміщення замовлень у промисловості, організацію збуту продукції виробничо-технічного призначення та її рух від виробника до споживача.

Отже, економічне значення матеріально-технічного забезпечення підприємства полягає в тому, щоб забезпечити:

- безперерйне забезпечення підприємства необхідними засобами виробництва;
- оптимізацію господарських зв'язків між підприємством та постачальником;
- створення економічно обґрунтованих матеріальних запасів та маневрування матеріальними ресурсами;
- застосування прогресивних шляхів та засобів транспортування вантажів з метою прискорення та здешевлення процесу обміну;
- раціональне і економне використання засобів виробництва у виробництві;
- зменшення витрат щодо матеріально-технічного забезпечення підприємства.

Оскільки матеріальні витрати на виробничих підприємствах займають значну частину у собівартості готової продукції, то варто звернути увагу на питання зниження витрат на матеріально-технічне забезпечення підприємства. Зниження цих витрат може відбуватися різними шляхами, зокрема зменшення конструктивної матеріалоемності продукції, яке відбувається внаслідок використання економічних видів матеріальних ресурсів; скорочення числа непотрібних функцій; зниження запасів міцності виробів тощо.

Крім того, цільове вдосконалення технології виробництва об'єднує наступні види джерел прямої економії: освоєння ресурсозберігаючої безвідходної технології; створення комплексних виробництв; використання менш енергоємної технології; скорочення витрат і відходів у виробництві.

Проблема підвищення якості продукції виробничо-технологічного призначення охоплює всі сторони господарської діяльності. Висока якість – це збереження праці і матеріальних ресурсів, ріст продуктивності виробництва, а також зниження витрат із матеріально-технічного забезпечення підприємств.

У процесі виробництва для зниження витрат з матеріально-технічного забезпечення доцільно використовувати наступні шляхи:

- збільшення одиничної потужності машин і агрегатів. Цей показник характеризує одночасно підвищення їх якості;
- ліквідація виробничого браку. Підприємства несуть прямі витрати у випадку виготовлення бракованої продукції. Випуск неякісної чи бракованої продукції знижує рівень рентабельності, збільшує собівартість і продуктивність виробництва. Брак і неякісна продукція означають пряму розтрату виробничих ресурсів;
- використання заміників дефіцитних матеріальних

ресурсів. Стрімкий розвиток хімічної промисловості у наш час створює можливості для широкого впровадження у виробництво нових економічних синтетичних матеріалів для заміни матеріалів, які використовувалися раніше;

- скорочення витрат і відходів у виробництві. У різних галузях виробництва створюється значна кількість відходів матеріальних ресурсів і супутніх продуктів. Скорочення відходів забезпечує випуск додаткової продукції без збільшення матеріальних ресурсів. У тих випадках, коли можливості вичерпані скорочення відходів, важливо забезпечити максимальну утилізацію, використовуючи для виготовлення побічної, непрофільної продукції чи реалізувати іншим підприємствам;
- скорочення витрат при збереженні. Одним із головних завдань організації збереження і просування продукції в сфері обороту – збереження якості продукції, недопущення її псування і втрати. У процесі зберігання матеріальні ресурси не повинні втрачати натурально-речові якості і форми.

Втрати від недостачі і псування матеріальних цінностей складають значну величину і виникають по причини недостатньої уваги до збереження матеріальних ресурсів.

Раціональне використання (споживання) і економія сировини, матеріалів, палива і енергії є одними із важливих умов функціонування підприємства в умовах ринку, переводу економіки на інтенсивний шлях.

Раціональне використання матеріальних ресурсів – це доцільне обґрунтоване їх використання, їх витрати на рівні мінімуму при виробництві одиниці продукції.

У загальному вигляді економія матеріальних ресурсів – це підвищення рівня їх корисного використання та зниження питомої витрати матеріалів на одиницю споживчого ефекту, котрий одержують у результаті раціонального споживання матеріальних ресурсів. Значення економії матеріальних ресурсів зростає в зв'язку із збільшенням обсягу виробництва продукції.

Для України, економіка якої характеризується як надвитратна та нестабільна, дуже актуальним є питання економії деяких видів матеріалів. Найважливішими видами ресурсів, щодо яких насамперед слід передбачати стратегію їх економії, є енергетичні та інші імпорتنі ресурси. Кожне підприємство має здійснювати дослідження щодо впровадження імпорто-замінних ресурсів, які зменшують залежність від зовнішніх джерел постачання (що в свою чергу зекономить іноземну валюту, яка є надзвичайно нестабільною) тощо. Отже, по таких видах сировинних матеріальних ресурсів повинні фігурувати наступні цілі:

- забезпечення необхідної кількості та якості ресурсів певного типу;
- досягнення збалансованості за окремими видами ресурсів;
- зниження потреби у матеріально-сировинних ресурсах на основі оптимізації процесів постачання, зберігання, виробничих процесів;
- підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

Питання ресурсозбереження виступає як один із найважливіших факторів підвищення ефективності виробництва. Основним завданням ресурсозбереження є: забезпечення економного і раціонального використання матеріальних ресурсів; ліквідація непродуктивних витрат або перевитрати матеріальних ресурсів; оптимізація структури ресурсоспоживання на основі впровадження нових проектних, конструкторських і технологічних

Рис. 1. Основні напрямки економії матеріальних ресурсів і їхній вплив на зміст ресурсних стратегій

рішень, які дозволяють підвищити комплексність використання матеріальних ресурсів; організація повної переробки виробничих відходів і матеріалів, збір і утилізація побутових відходів; скорочення витрат матеріальних ресурсів на всіх стадіях виробництва і споживання при транспортуванні та зберіганні; прискорення оборотності обігових засобів, скорочення виробничих запасів, вивільнення частини ресурсів із обігу тощо.

У свою чергу, значення та вплив ресурсів на ефективність роботи підприємства визначаються роллю, яку відіграє той чи інший ресурс для досягнення цілей підприємства (наприклад, нафта для нафтопереробного заводу, каталізatori для хімічного виробництва), можливостями його заміни, рівнем впливу цін окремих ресурсів на показники ефективності роботи підприємства. Доступність ресурсів може бути охарактеризована через їхню унікальність, а також через складність постачання. Рівень складності оцінюється через імовірність впливу підприємства-споживача на своїх постачальників: чим вищий рівень впливу (наприклад, через вертикальну інтеграцію «назад»), тим менші складності у постачанні.

Процес забезпечення матеріально-сировинними ресурсами можна спростити, і одночасно здешевити, за допомогою системи організаційних, економічних і технічних заходів, через які відбувається взаємозв'язок процесу постачання з такими функціональними системами: маркетинговою – через пошук і розвиток нових ринків збуту, системою наукових досліджень та розробок – через розробку відповідних методів

взаємозаміни ресурсів тощо, проводячи паралельно аналіз і планування альтернативних ресурсів.

Окрема проблема щодо забезпечення виробництва матеріально-сировинними ресурсами – це створення запасів. В ідеальному випадку, коли постачання відбувається синхронно за всіма складовими, обсяги ресурсів, які щоденно отримує підприємство, відповідають програмі добового випуску продукції. Запаси можуть дорівнювати нулю. Але така ситуація на практиці є ідеальною і практично не зустрічається. Якщо потреби в ресурсах не відповідають наявним, доцільним, то існує певне страхування у вигляді т. зв. «буферних запасів», які компенсують недоліки у постачанні. Це відбиває тісний зв'язок управління запасами, складського господарства та інших функціональних сфер логістики).

Запаси стосуються не лише «вхідних» потоків підприємства, вони є амортизаторами між постачанням, виробництвом, системою просування, розподілу та реалізації. Тому у системі управління підприємством виокремлюється ще й функція складського господарства, яка стосується розміщення та використання складів, системи зберігання сировини, матеріалів, напівфабрикатів, внутрішнього транспортування, контролю якості матеріалів тощо. З метою безперервного забезпечення підприємств сировиною, матеріалами, паливом та іншими матеріально-сировинними ресурсами планується певний обсяг оборотних коштів, які складаються із засобів, вкладених у фонди обігу (товарні запаси, грошові ресурси, необхідні для забезпечення безперервного обігу товарів, грошей у розрахунках з

постачальниками), та грошей, вкладених в обігові кошти (тара, матеріали для господарських потреб, малоцінні та швидкозношувані предмети, паливо, витрати майбутніх періодів). Правильна організація обігу цих оборотних коштів певним чином також сприятиме зниженню витрат на матеріально-технічне забезпечення.

Підсумовуючи викладений матеріал, можна зробити наступні висновки: по-перше, кожне підприємство має контролювати рівень запасів, по-друге, знизити витрати на зберігання й управління ними та, по-третє, зменшити обсяг законсервованих коштів. Світовий досвід та дослідження доводять, що процедури контролю матеріальних запасів є оперативними й мають базуватися на таких принципах керування матеріальними запасами: замовляти тільки те, що потрібно підприємству, не спокушаючись на різноманітні пропозиції; мати мінімальний рівень запасів, який відповідає обсягу продажу і термінам можливого поповнення запасів; зберігати запаси за допомогою конкретної системи складування та використовувати їх за ступенем надходження; чітко і правильно маркувати запаси тощо.

Підприємства, особливо ті, що працюють у стратегічно важливих для економіки країни галузях, повинні формувати власне забезпечення, опираючись на особливості як кожного контракту, так і конкретних умов ринкового середовища – законодавчої бази, кон'юнктури ринку та інших факторів. Для цього у складі економічних структур підприємства повинні створюватися підрозділи постачання, які покликані взаємодіяти із службами стратегічного планування і управління підприємством.

Список літератури

1. Меджибовська, Н. Матеріально-технічне постачання промислових підприємств з використанням інтернет-технологій [Текст] / Н. Меджибовська // Економіка України. – 2006. - №10. – С. 59-66.
2. Афонченкова, Т. М. Економічна модель вибору варіантів енергопостачання на основі відновлюваних джерел енергії [Текст] / Т. М. Афонченкова, Є. О. Баганов // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №6. – С. 139-147
3. Бодряков, Р. Відкати в практиці постачання: [Організація бізнесу] [Текст] / Р. Бодряков // Державні закупівлі України. – 2008. - №2. – С. 46-49.
4. Крамарчук, С. Управління процесом постачання на промислових підприємствах [Текст] / Світлана Крамарчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. – 2008. - №22. – С. 113-117.
5. Лиса, С. С. Управління логістичними ланцюгами постачання [Текст] / С. С. Лиса // Менеджер. – 2009. - №1. – С. 71-76.
6. Лисоволик Н. М. Особливості прогнозування рівня постачання молочної сировини на переробні підприємства з урахуванням фактора сезонності [Текст] / Н. М. Лисоволик // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2007. - №3. – С. 24-27.
7. Мороз, О. В. Системні фактори ефективності логістичної концепції постачання на підприємствах [Текст] : монографія / О. В. Мороз, О. В. Музика. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2007. – 165 с.

РЕЗЮМЕ

Zarudna Natalia

Определение путей снижения расходов на материально-техническое обеспечение производственных предприятий

Отражены основные вопросы обеспечения предприятия материальными ресурсами и определены основные пути снижения расходов, связанных со снабжением на производственных предприятиях.

RESUME

Zarudna Natalia

Determination of ways of cutting of costs on logistical support of production enterprises

The basic questions of providing of enterprise financial resources are considered. Main ways of the cost related cutting are reflected.

ПІДГОТОВКА ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА БАЗІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ВЛАСНИКІВ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

У статті розглянуто використання міжнародних стандартів фінансової звітності для деталізації облікової інформації надає користувачам можливість оцінити результати роботи керівництва підприємства та спрогнозувати майбутній рух грошових коштів.

Ключові слова: фінансовий стан, пайовий капітал, міжнародні стандарти фінансової звітності, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, облікова інформація, управлінський персонал, доходи, витрати, фінансові результати.

Сучасна економічна наука виходить із двох фундаментальних обставин:

- матеріальні потреби людей нескінченні,
- економічні ресурси, тобто засоби виробництва товарів і послуг, обмежені або рідкісні.

У ринкових умовах, що характеризуються високою невизначеністю і нестабільністю зовнішнього середовища, ефективне управління організацією передбачає великий спектр планів, значний об'єм планової, а, відповідно, і контрольної роботи. Основним інформаційним ресурсом для її здійснення є бухгалтерська фінансова звітність [4].

Організація підсистем бухгалтерського, податкового та управлінського обліку на підприємстві зумовлена вимогами користувачів до якості облікової інформації, адже вся сутність функціонування підприємств на основі пайового капіталу полягає у отриманні прибутку і розподілі його частини серед власників [3].

Стаття 39 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» передбачає обов'язкове оприлюднення річної інформації про фінансово-господарський стан і результати діяльності для емітентів, які здійснили відкриті (публічне) розміщення акцій [5].

Стаття 25 Закону України «Про акціонерні товариства» чітко окреслює права акціонерів як міноритарних, так і власників крупних пакетів, при розподілі прибутку товариства. [2]

Отже, зрозуміло, що достовірність облікової інформації є визначальним фактором у контексті розгляду інтересів акціонера як безпосереднього власника.

Питання широко висвітлюється як українськими, так і закордонними авторами. Гідний внесок у облікову науку, а також у формування методологічних та практичних підходів щодо обліку, аналізу, контролю за оподаткуванням прибутку, у розгляд проблематики податкового обліку та облікового забезпечення оподаткування прибутку підприємств внесли такі вчені як: Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, В. П. Вишневецький, М. П. Гарасим, З. В. Гуцайлюк, О. В. Демешева, М. Я. Дерев'яненко, Г. П. Журавель, Е. А. Кочерін, Л. М. Кіндрацька, М. М. Коцупатрий, Ю. А. Кузьмінський, Ю. Я. Литвин, Л. Г. Логвінська, П. Я. Хомин, Г. Я. Ямборко.

На думку науковців, основним вузьким місцем при визначенні об'єкта оподаткування зокрема та при формуванні бухгалтерської фінансової звітності загалом є

існування економічно необґрунтованих розбіжностей у підходах до визнання й оцінки доходів та витрат, методиках визначення фінансового результату в бухгалтерському обліку та при заповненні декларації з податку на прибуток підприємства [3].

Мета даного дослідження – проаналізувати підходи до формування фінансового результату підприємства згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності, національними стандартами бухгалтерського обліку та законодавства України щодо оподаткування прибутку підприємств у контексті врахування інтересів власників.

Бухгалтерія – першочергове джерело інформації, що акумулює в собі всі подальші документи [4]. Відомо, що згідно з положеннями Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 Подання фінансових звітів, фінансові звіти є структурованим відображенням фінансового стану та фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання на певну звітну дату. Також стандарт визначає мету фінансових звітів загального призначення - надання інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та грошові потоки суб'єкта господарювання, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних та управлінських рішень. Фінансові звіти також демонструють результати того, як управлінський персонал розпоряджається ввіреними йому ресурсами, що є особливо актуальним у контексті акціонерного товариства, коли власники великих та дрібних пакетів не мають безпосереднього доступу до формування облікової політики та облікової інформації.

Як випливає з пункту 3 МСБО 1 [8], фінансові звіти загального призначення – це звіти, що відповідають потребам тих користувачів, які не можуть вимагати, щоб вони були складені з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб.

Користувачами фінансових звітів є: існуючі й потенційні інвестори, працівники, кредитори, клієнти, урядові установи, громадськість. Зрозуміло, що різні групи користувачів мають різні інформаційні потреби, узагальнення яких подано в таблиці 1.

Фінансова звітність, складена згідно з МСБО [8], задовольняє інформаційні потреби, спільні для всіх користувачів, а тому такі фінансові звіти не зможуть забезпечити окремих користувачів усією інформацією, потрібною для прийняття рішень. З цієї причини не виключено встановлення окремими групами

Таблиця 1. Користувачі фінансової звітності та їх інформаційні потреби

Користувачі	Інформаційні потреби
1. Інвестори (акціонери)	Здатність підприємства сплачувати дивіденди. Прийняття рішень щодо придбання, утримання або продажу інвестицій
2. Працівники	Стабільність і прибутковість підприємства. Збереження робочих місць, оплата праці та пенсійне забезпечення
3. Позикодавці (у т. ч. банки)	Своєчасність повернення позики та отримання відсотків
4. Постачальники та інші кредитори	Своєчасність оплати рахунків та виконання зобов'язань
5. Клієнти (замовники)	Можливість отримання необхідних товарів і послуг
6. Уряд та урядові установи	Своєчасність і повнота сплати податків. Визначення національного доходу і розподіл ресурсів
7. Громадськість	Вплив діяльності підприємства на добробут та благополуччя суспільства (зайнятість, екологія тощо)

користувачів інших або додаткових вимог до інформації. Відповідно до даної норми МСБО [8], фіскальними органами держави передбачено ряд нормативно-правових актів, які формулюють вимоги до формування податкових надходжень та інформаційне забезпечення урядових інституцій як користувача інформації.

Отже, метою фінансових звітів загального призначення є надання інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних рішень.

Згідно з пунктом 8 МСБО 1 [8] повний комплект фінзвітів включає такі компоненти:

- Баланс;
 - Звіт про прибутки та збитки;
 - Звіт про зміни у власному капіталі, який відображає:
 - або усі зміни у власному капіталі;
 - або зміни у власному капіталі, крім тих, що виникають від операцій з акціонерами, які діють згідно з положенням акціонерів;
 - Звіт про рух грошових коштів;
 - Примітки, що містять стислий виклад суттєвих облікових політик, та інші пояснювальні примітки.
- Порівнюючи склад фінансової звітності відповідно до П(С)БО [3] та МСФЗ, можна виділити дві відмінності:
- формулювання назви: «Звіт про прибутки та збитки» за МСФЗ та «Звіт про фінансові результати» за національними стандартами, хоча за призначенням ці звіти не відрізняються;
 - альтернативний підхід у МСБО [8] дає підприємствам можливість надавати звіт про зміни у власному капіталі, в якому відображено або всі зміни у власному капіталі, які відбулися протягом звітного періоду, або

зміни у власному капіталі за винятком тих, які зумовлені операціями з акціонерами; згідно з пунктом 4 П(С)БО 5 метою складання звіту про власний капітал є розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду, тобто «український» Звіт про власний капітал включає усі зміни, які відбулися [12].

Розглянемо призначення компонентів фінансової звітності за МСФЗ та П(С)БО [8, 9, 10, 11, 12], яке не є однаковим (табл. 2).

Компоненти фінансової звітності взаємопов'язані, оскільки відображають відповідні аспекти господарської діяльності підприємства. Зрозуміло, що жоден звіт не може надати всю потрібну користувачам інформацію, тому всі компоненти фінансової звітності слід розглядати та інтерпретувати у комплексі [1].

Відповідно до міжнародних стандартів, основними елементами фінансових звітів є: активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати, у тому числі прибутки і збитки, інші зміни у власному капіталі, грошові потоки [6].

Деталізація інформації у звітності надає користувачам можливість оцінити результати роботи керівництва підприємства та спрогнозувати майбутній рух грошових коштів підприємства.

Згідно з пунктом 9 МСБО 1 [8] підприємства заохочуються до подання фінансового огляду, складеного керівництвом, який містить опис і пояснення основних рис результатів діяльності підприємства та його фінансового становища, а також виклад основних невизначеностей.

Зауважимо, що у П(С)БО подібного фінансового огляду як додаткового звіту не передбачено.

Варто зазначити, що головною вимогою міжнародних

Таблиця 2. Призначення основних компонентів фінансової звітності

Компонент звітності згідно з МСФЗ	Призначення	Компонент звітності згідно з П(С)БО
1. Баланс	Інформація про фінансове становище підприємства на певну дату	1. Баланс
2. Звіт про прибутки та збитки	Інформація про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	2. Звіт про фінансові результати
3. Звіт про зміни у власному капіталі	Інформація про зміни у власному капіталі протягом звітного періоду	3. Звіт про власний капітал
4. Звіт про рух грошових коштів	Інформація про надходження і вибуття грошових коштів унаслідок операційної, фінансової та інвестиційної діяльності протягом звітного періоду	4. Звіт про рух грошових коштів
5. Облікова політика та пояснювальні примітки	Детальніше розкриття інформації про діяльність підприємства та елементи облікової політики	5. Примітки до фінансової звітності

стандартів є правдиве відображення у звітності фінансового становища, фінансових результатів діяльності та потоків грошових коштів підприємства. Інформація про однорідні операції, подана окремою статтею, буде визнаватися елементом фінансового звіту, якщо існує ймовірність збільшення або зменшення майбутніх економічних вигод, пов'язаних із нею, та оцінка (вартість або собівартість) статті може бути достовірно визначена.

Такі критерії визначено й у пункті 10 П(С)БО 1, що свідчить про відповідність національного стандарту положенням МСФЗ.

Оскільки існують різні методи та основи оцінки активів і зобов'язань, нарахування амортизації, підготовки консолідованих звітів тощо, підприємства можуть самі обирати різну облікову політику. Проте МСБО 1 [8] вимагає, щоб фінансові звіти повністю відповідали всім вимогам кожного конкретного МСФЗ. Якщо ж у МСФЗ не встановлено жорсткі вимоги до певних аспектів облікової політики, підприємство має самостійно розробити таку облікову політику, яка забезпечувала б усі якісні характеристики інформації, що наводиться у фінансовій звітності.

Необхідною умовою правдивого відображення діяльності підприємства є подання інформації у спосіб, який забезпечує якісні характеристики фінансових звітів, що визначають ступінь корисності інформації для внутрішніх та зовнішніх користувачів. Міжнародні стандарти подають такі якісні характеристики фінансової звітності, як зрозумілість, зіставність, доречність, достовірність.

Інформація, наведена у фінансових звітах, повинна не тільки відображати операції, які відбулися в минулому, а й бути корисною для прогнозування майбутніх подій та результатів діяльності (прибутків, дивідендів та інших виplat) [6].

Фінансова звітність може подаватися окремо або разом з іншою інформацією (наприклад, зі звітом Голови ради директорів, звітом аудитора тощо).

Користувачі повинні мати можливість відрізнити фінансові звіти від іншої інформації, наданої в комплекті з ними.

Розвиток ринку капіталів, передбачає активну участь самих емітентів цінних паперів в удосконаленні процесів корпоративного управління, створенні систем внутрішнього контролю та побудові досконалих систем фінансового обліку. Учасники ринку – акціонери, організатори торгів, брокери, мають бути впевнені в якості фінансової звітності, що пропонується їм акціонерними товариствами. У свою чергу, самі емітенти зацікавлені у повноті, достовірності, корисності своєї звітності і мають застосовувати міжнародні стандарти при її складанні. Однак слід пам'ятати, що у спробах створення інтегрованої системи бухгалтерського обліку потрібно забезпечувати баланс між бажанням уніфікації облікових процедур та необхідністю дотримання всіх принципів як фінансового, так і податкового обліку.

Список літератури

1. Мартинів, С. Внутрішня кухня внутрішнього аудиту [Текст] / С. Мартинів // &Фінансист. – 2008. - № 2. – С. 20 - 22.
2. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : закон України від 17.09.2008 № 514-VI. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Про оподаткування прибутку підприємств закон [Електронний ресурс] : України від 28.12.1994, № 334/94 ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 16.07.1999 №996 XIV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

5. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року [Текст] / Пер. з англ. мови О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гук, Т. Ц. Шарашидзе, Л. Й. Юрківська, С. О. Куліков. - К. : ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС». - 2006. – С. 1152
7. Подання фінансових звітів [Електронний ресурс] : міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>
8. Загальні вимоги до складання фінансової звітності [Електронний ресурс] : П(С)БО 1 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Баланс [Електронний ресурс] : П(С)БО 2 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Звіт про фінансові результати [Електронний ресурс] : П(С)БО 3 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Звіт про рух грошових коштів [Електронний ресурс] : П(С)БО 4 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
12. Звіт про власний капітал [Електронний ресурс] : П(С)БО 5 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

РЕЗЮМЕ

Ковтун Тат'яна

Подготовка учетной информации на базе международных стандартов финансовой отчетности как средство защиты интересов владельцев акционерных обществ

Использование международных стандартов финансовой отчетности для детализации учетной информации предоставляет пользователям возможность оценить результаты работы руководства предприятия и спрогнозировать будущее движение денежных средств.

RESUME

Kovtun Tetyana

Preparation of accounting information on the base of international standards of the financial reporting as a mean of defense of interests of proprietors of joint-stock companies

The use of international standards of the financial reporting for working out in detail of accounting information gives users possibility to estimate job of guidance of enterprise performances and a future cash flow.

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ОСНОВІ ДІЮЧОЇ ОЦІНКИ АКТИВІВ ЗА СПРАВЕДЛИВОЮ ВАРТІСТЮ

Досліджено поняття «витрати» і «затрати», а також організаційно-облікові засади формування витрат, виходячи з постійно діючої оцінки активів за справедливою вартістю.

Ключові слова: витрати, затрати, оцінка активів, справедлива вартість.

У сучасних умовах прибуток залишається основною метою підприємницької діяльності. Ще Лука Пачоллі у «Трактаті...» проголошував, що мета кожного купця є одержання законного і відповідного прибутку як джерела свого існування.

Формування фінансового результату (прибутку або збитку) відбувається у процесі виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства через складну систему записів, яка уміщує господарські операції за всіма напрямками доходів і витрат.

При цьому надзвичайно важливе місце відводиться достовірно визначенню, обґрунтованим витратам підприємства.

Витрати підприємства – одна з важливих категорій управлінського обліку та якісної оцінки діяльності підприємства. За висловом Ч. Т. Хорнгрена та Дж. Фостера: «...для управління менеджерам необхідні не просто затрати, а інформація про витрати на будь-що (продукти або його партії, послуги... і т. д.)» [1, с. 20].

Організаційно-облікові та методологічні засади формування витрат передбачають визначення самого поняття «витрати».

Незважаючи на те, що це питання досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені (Бутинець Ф. Ф., Герасимович А. М., Голов С. Ф., Дерій В. А., Ковальов В. В., Кужельний М. В., Кутер І. М., Лінник В. Г., Пушкар М. С., Соколов В. Я., Сопко В. В., Хорнгрен Ч. Т., Фостер Дж., Ентоні Р., Рис Дж., Чумаченко М. Г. та інші), воно залишається актуальним для подальших наукових досліджень, оскільки у науковій економічній літературі, підручниках, словниках немає єдиного підходу до інтерпретації поняття «витрати».

Окрім того, у зв'язку з поступовою адаптацією національних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів фінансової звітності, методологія і організація бухгалтерського обліку витрат підприємства знаходяться у постійному розвитку.

Тому, для науково-обґрунтованої системи обліку формування витрат, необхідне чітке уявлення про те, що розуміються під цією економічною категорією, а також яке значення при цьому має поняття «затрати».

Метою даного дослідження є визначення сутності економічної категорії витрати, їх визнання та оцінка (у тому числі і за справедливою вартістю) у системі бухгалтерського обліку та вплив на формування фінансового результату підприємства.

В українських економічних виданнях вживаються терміни «витрати» і «затрати», у російських - «затрати», «издержки» і «расходы», що сприймаються як синоніми [2, с. 197].

У сучасних словниках української мови слово витрати вживається на позначення грошових коштів, витрачених на що-небудь [3]. У свою чергу, слово затрати – використання, витрачання часу, сил тощо на що-небудь з певною метою [4; 5].

Інститут української мови вважає, що «у фінансовій сфері перевага надається термінові витрати на позначення зменшення економічної вигоди у звітному періоді у формі вибуття або використання активів чи виникнення заборгованостей, що веде до зменшення власного капіталу» (це практично співпадає з тими визначеннями, які знаходяться у П(С)БО) [6]. І далі: «...у питаннях використання коштів доцільним є вживання терміна витрати».

Витрати (рос. - издержки) у вузькому значенні синонім затрат (саме у такому контексті цей термін використовується у торгівлі). Разом з тим, з певним ступенем умовності, можливо стверджувати, що витрати більш широке поняття - окрім затрат, що мають вартісну оцінку, витрати включають також і негативні наслідки, вартісна оцінка яких може бути відсутня взагалі або бути виключно суб'єктивною.

У Великому економічному словнику, витрати (издержки) – виражені у грошовій формі затрати, обумовлені витрачанням різноманітних видів економічних ресурсів (сировини, матеріалів, праці, основних засобів, послуг, фінансових ресурсів) у процесі виробництва та обігу продукції, товарів. Загальні витрати (издержки) зазвичай розділяють на витрати виробництва і витрати обігу [7, с. 263].

Витрати виробництва – витрати праці і капіталу на виробництво товарів. Витрати обігу – витрати, пов'язані з реалізацією готової продукції підприємством.

У Великому бухгалтерському словнику витрати (расходы) – споживання, затрати з певною метою [8, с. 376].

Витрати (расходы) – (1) затрати, витрати (издержки); (2) Зменшення засобів підприємства або збільшення його зобов'язань, які виникають у процесі господарської діяльності з метою отримання прибутку і які призводять до зменшення власного капіталу. До витрат відносяться різноманітні витрати засобів – собівартість реалізованої продукції, поза виробничі і адміністративні витрати, виплата відсотків, орендної плати, заробітної плати, податків та інше [8, с. 377].

Витрати (издержки) – (1) Витрачені на що-небудь суми, затрати; (2) Минулі затрати: 1) узагальнені виробничі затрати з використання продуктів і послуг у процесі виробництва кінцевої продукції; затрати, що належать до вже проданої продукції і які відповідають

виручці з продаж; 2) власне витрати (издержки), які не входять до виробничої собівартості товарів проданих, наприклад, витрати реалізації, загальні і адміністративні витрати, витрати з виплати відсотків та податків; 3) збитки, що відносяться на витрати, наприклад: незастраховані активи, які постраждали від втрат, судові витрати [8, с. 133].

В Економічній енциклопедії витрати – виражені у грошовій формі витрати різних видів економічних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних засобів, фінансових ресурсів) у процесі виробництва, обігу й розподілу продукції і товарів.

Витрати виробництва – спожиті у процесі виробництва продукту виробничі фонди підприємства [9, с. 203].

Витрати обігу – грошові витрати на доведення товарів від виробництва до споживача (оптова закупівля товарів, транспортування, зберігання та реалізація) [9, с. 207].

У свою чергу, провідні американські дослідники Р. Ентоні та Дж. Рис під витратами розуміють статтю витрат (вартість), що відноситься до поточного облікового періоду. При цьому вартість – грошове вимірювання суми ресурсів, що використовуються з якоюсь метою [10, с. 46].

І дійсно, витрати (іншими словами «споживання ресурсів»), складають собівартість реалізованої продукції (запаси, амортизація основних засобів, заробітна плата та інші). Тобто це ресурси для зароблення доходу протягом поточного періоду. У свою чергу, вони призводять до скорочення нерозподіленого прибутку поточного періоду.

Величина витрат залежить від методу оцінки активів, що входять до продукції, яка виробляється. При цьому, зменшення власного капіталу підприємства у будь-якому випадку не пов'язано з виробничими витратами.

Як бачимо, поняття «витрати» тлумачиться науковцями по-різному. Подібна ситуація прослідковується і у національних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (П(С)БО).

У П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» зазначено, що: «витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)» [11].

Аналогічне визначення (з невеликим уточненням) знаходимо і у П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати»: «витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) за звітний період» [12].

П(С)БО 16 «Витрати» визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності [13]. Якщо у П(С)БО 1 і 3 наводиться визначення поняття «витрати», то у П(С)БО 16 «Витрати» їх визнання: «витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені».

У Положенні бухгалтерського обліку «Расходы организации» (ПБО 10/99) визначено, що: «витратами організації визначається зменшення економічних вигод у результаті вибуття активів (грошових коштів, іншого майна і (або) виникнення зобов'язань, що призводять до зменшення капіталу цієї організації, за виключенням зменшення вкладів за рішенням учасників (власників

майна) [14].

Аналізуючи ці визначення необхідно зазначити, що у П(С)БО 16 мова йде про «зменшення активів, або збільшення зобов'язань», тоді як у П(С)БО 1, 3 та ПБО 10/99 – «зменшення економічних вигод».

Економічна вигода – потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів [15].

Така неоднозначність інтерпретації понять у бухгалтерському обліку не сприяє достовірному визначенню фінансового результату.

Поняття «витрати» у Міжнародних стандартах фінансової звітності і у Національних стандартах бухгалтерського обліку пов'язане з формуванням «Звіту про прибутки і збитки» («Звіт про фінансові результати»).

У Концептуальних основах складання та подання фінансових звітів, схвалених Радою Комітету з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО) у квітні 1989 р. і затверджено РМСБО у квітні 2001 р. зазначено, що: «Витрати – це зменшення економічних вигод протягом облікового періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів, або у вигляді виникнення зобов'язань, результатом чого є зменшення власного капіталу, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами учасникам» [16, с. 38] і далі (п. 78): «Визначення витрат включає збитки та витрати, які виникають під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання. Витрати, що виникають під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання, включають, наприклад, собівартість реалізованої продукції, заробітну плату та амортизацію. Вони, як правило, мають форму вибуття або амортизації активів, таких як грошові кошти та їх еквіваленти, запаси, основні засоби» [16, с. 39].

Таким чином, у нормативних документах визначення економічної категорії «затрати» не знаходимо взагалі.

Як зазначають Р. Ентоні і Дж. Рис, затрати (і собівартість як сума затрат) не визначене слово в обліку і вживається у великій кількості різних значень. Слово «cost» (собівартість; вартість; витрати; затрати) набуває більш точного значення, коли воно супроводжується визначенням: прямі затрати, непрямі затрати і т. д. Проте, про значення цих словосполучень можливо з певністю говорити лише у визначеному контексті [10, с. 311].

Ці вчені вважають, що для визначення періоду, у якому визнаються (тобто, обліковуються) витрати, необхідно користуватися чотирма термінами – витрати (издержки, стоимость), затрати, видатки (расходы) і виплати, значення яких необхідно чітко розмежовувати.

1. Витрати (издержки, стоимость) – це грошове вимірювання суми ресурсів, використаних з будь-якою метою.

2. Затрати – це зменшення активів (зазвичай грошей) або збільшення зобов'язань (частіше рахунки до оплати), пов'язані з виникненням витрат (издержек). Затрати періоду рівні вартості всіх товарів і послуг, придбаних у цьому обліковому періоді.

3. Видатки (расходы) – це стаття витрат (издержек) віднесених (относящихся) до поточного облікового періоду. Видатки представляють собою ресурси для зароблення доходів протягом поточного (теперішнього) періоду. Якщо проводяться затрати, то виникнені витрати відносяться до активів, або до розходів. Затрати збільшують активи, якщо дієздатні (здібні) принести дохід у майбутньому. У протилежному випадку це розхід, тобто скорочення нерозподільного прибутку поточного (теперішнього) періоду.

4. Виплата – це платіж грошових засобів. Виплата грошових засобів – це затрати між іншим, як і будь-які

платежі готівкою, погашення кредиторської заборгованості або виплата готівкою дивідендів акціонерам.

На нашу думку, термін «витрати» є більш вживаним у процесі виробництва продукції, її реалізації (тобто списання), а термін «затрати» у процесі придбання товарно-матеріальних цінностей.

Затрати і витрати мають спільне те, що і одне, і друге явища супроводжується вибуттям активів. І це цілком виправдано, оскільки одним з завдань бухгалтерського обліку є відображення саме фактичного руху товарно-матеріальних цінностей на підприємстві. Проте причини, що приводять до цього, суттєво різняться [2, с. 198].

Затрати виникають у момент придбання підприємством матеріальних і нематеріальних активів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, товарів для перепродажу та послуг сторонніх організацій, транспортні послуги, електроенергія, опалення, водопостачання та водовідведення, а також при розрахунках з працівниками за оплати праці, бюджетом, соціальним (Пенсійним фондом) та іншими зобов'язаннями. Виникнення затрат супроводжується виплатою грошових коштів (засобів), майна, зменшення прав вимагання дебіторської заборгованості, збільшенням боргових зобов'язань організації.

Для визначення затрат не характерно (обов'язково) зменшення економічних вигод організації у вигляді зменшення активів організації або збільшення боргових зобов'язань. При виникненні затрат один актив, що використовується для оплати, вибуває з організації, або збільшує боргові зобов'язання – кредиторську заборгованість, а в обмін організація придбає на ту ж суму інший актив, необхідний для здійснення підприємницької діяльності, або послугу, внутрішню, наприклад оплата праці працівникам, або зовнішню.

У цьому зв'язку варто відрізнити поняття:

а) затрати звітного періоду на придбання (вартість товарів і послуг, придбаних організацією у звітному періоді);

б) затрати, що формують виробничу собівартість продукції (издержки);

в) затрати, що не відносяться до конкретного виду продукції, виконаних робі, або наданих послуг, а припадають в цілому на звітний період – на управління і продажу (реалізацію) («періодичні затрати»).

Витрати групуються за елементами та статтями. Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», елемент є економічно однорідним видом витрат та відображає використання у виробництві засобів праці, предметів праці і живої праці [13]. При цьому статті витрат уміщують один або декілька елементів.

Порівняння витрат і доходів підприємства відбувається при складанні звітів і слугує для визначення конкурентноздатності його продукції та планування майбутньої діяльності.

У свою чергу, фінансова звітність оперує такими показниками як витрати за економічними елементами, незавершене виробництво, витрати на виробництво реалізованої продукції.

Величина витрат залежить від оцінки активів, що витрачаються для виробництва продукції, яка виробляється (П(С)БО 7, П(С)БО 9, П(С)БО 19).

При цьому нерідко застосовується і оцінка за справедливою вартістю (п. 4 П(С)БО 19) – «сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами» [17].

Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони

здійснені.

Згідно п. 94 Концептуальних основ, витрати визнаються у звіті про прибутки та збитки, коли виникає зменшення майбутніх економічних вигод, пов'язаних зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань, які можливо достовірно виміряти. І далі, у п. 97 витрати негайно визнаються у звіті про прибутки та збитки, коли видатки не надають майбутніх економічних вигод, або тоді та тією мірою, якою майбутні економічні вигоди не відповідають, або перестають відповідати визнанню як активу в балансі.

Також витрати визнаються у звіті про прибутки та збитки у тих випадках, коли виникають зобов'язання без визнання активу, як у випадку виникнення зобов'язань щодо гарантії продукції.

Витрати нерозривно пов'язані і з таким поняттям як собівартість. П(С)БО 16 «Витрати» містить складові собівартості. При цьому, до собівартості товарів (готової продукції), робіт, послуг включаються прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати. У наказі про облікову політику підприємства встановлюється перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості.

Розглянувши поняття витрати, ми прийшли до висновку, що сьогодні науковцями воно тлумачиться по різному. При цьому, нормативні документи також по різному визначають це поняття.

Правильна інтерпретація поняття «витрати» і «затрати» допоможе достовірному формуванню фінансового результату у бухгалтерському обліку.

Список літератури

1. Хорнгрен, Ч. Т. Бухгалтерський учет: управленческий аспект [Текст] / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер. - М. : Финансы и статистика, 1995.
2. Кутер, М. И. Теория бухгалтерского учета [Текст] / 3-е изд., перераб. и допол. - М. : Финансы и статистика, 2004. - 592 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст]. - К. : Ірпінь, 2004.
4. Російсько-український словник [Текст] / за ред. В. В. Жайворонка. - К., 2003.
5. Тараненко, О. Українсько-російський словник. Сфера ділового спілкування [Текст] / О. Тараненко, В. Брицин. - К., 2000.
6. Лист Інституту української мови від 14.04.2006 р. № 307/365.
7. Большой экономический словарь [Текст]. - Издание 2-е, переработанное и дополненное. - М. : Книжный мир, 2005. - 860 с.
8. Большой бухгалтерский словарь [Текст] / Под. ред. А. Н. Азримяна. - М. : Институт новейшей экономики, 1999. - 574 с.
9. Економічна енциклопедія [Текст] : У трьох томах. Т. 1. Редколегія С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. - К. : Академія, 2000. - 864 с.
10. Энтони, Р. Учет: ситуации и примеры [Текст] / Пер. с англ. ; Р. Энтони, Дж. Рис. Под ред. и с предисл. А. М. Петрачкова. - 2-е изд., стереотип. - М. : Финансы и статистика, 1998. - 560 с. : ил. - (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).
11. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Текст] : наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 / Міністерство фінансів України.
12. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» [Текст] : наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 / Міністерство фінансів України.
13. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Текст] : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 / Міністерство фінансів України.
14. Об утверждении Положения бухгалтерского учета «Расходы организации» (ПБУ 10/99)» [Текст] : приказ Министерства

-
- финансов Российской Федерации от 06.05.1999 г. № 331 /
Министерство финансов Российской Федерации.
15. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні
[Текст] : закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV.
16. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004 [Текст] /
Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова. Ч. I. - К. : Федерація
професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. – 1304 с.
17. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського
обліку 19 «Об'єднання підприємств [Текст] : наказ
Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163 /
Міністерство фінансів України.

РЕЗЮМЕ

Kozak Vadym

Основы формирования расходов, на основе действующей оценки активов по справедливой стоимости

Исследованы понятия «расходы» и «затраты», а также организационно-учетные основы формирования расходов, исходя из постоянно действующей оценки активов по справедливой стоимости.

RESUME

Kozak Vadym

Basis of expenses forming, on the assumption of constantly acting evaluation of actives by fair value

The conceptions of «expenses» and «outlays» together with accounting-organizational bases forming expenditures are considered on the consumption of constantly acting evaluation of actives by fair value.

Максим КОРЯГІНкандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку,
Львівська комерційна академія**Мар'яна БРИЧ**здобувач,
Львівська комерційна академія

ОБЛІК, АНАЛІЗ І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ І ПЛАТЕЖАМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Досліджено особливості обліку, аналізу і контролю розрахунків з бюджетом в системі управління підприємством. Розглянуто основні підходи щодо обліку та аналізу розрахунків з бюджетом, які дозволяють приймати відповідні управлінські рішення, спрямовані на поліпшення фінансового стану підприємства. Досліджено основні питання контролю за податками і платежами в системі управління.

Ключові слова: облік, аналіз, розрахунки з бюджетом, внутрішньогосподарський контроль, управлінські рішення, податкове планування.

Розрахунки з бюджетом за податками й платежами займають важливе місце в системі управління будь-якого підприємства. Актуальність цього питання зростає останнім часом, адже держава в особі наглядових і контролюючих органів все більше уваги приділяє наповненню бюджетів усіх рівнів за рахунок податкових платежів. Як результат, зростає податкове навантаження на підприємства та фінансове навантаження на їх грошові потоки. У цій ситуації актуалізуються старі та постають нові завдання перед системою обліково-аналітичного забезпечення кожного підприємства, адже саме воно слугує інформаційною базою для побудови взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами.

Ця проблема досліджувалася у роботах відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, у тому числі Завгороднього В. П., Крисоватого А. І., Редзюка В. В., Сопка В. В., Сударева Л. О., Чернелевського Л. М. та інших. Проте, незважаючи на постійно зростаючий інтерес вітчизняних підприємств до процесів обліково-аналітичного забезпечення їх взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами, певні питання потребують подальшого вивчення.

Метою статті є обґрунтування необхідності створення системи обліково-аналітичного забезпечення підприємства як інформаційної бази для регулювання взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами, дослідження принципів управління податками і платежами на підприємстві.

Облік, аналіз і контроль – це специфічні види управлінської роботи, які як функції управління є складовими загальної трудової діяльності людей у сфері управління. Водночас бухгалтерський облік, контроль і аналіз є напрямками управління як інформаційного процесу, так і окремими підсистемами системи економічної інформації. У єдності двох аспектів — виду діяльності і виду інформації — облік, контроль і аналіз утворюють підсистеми управління. У системі управління облік, контроль та аналіз характеризуються як види діяльності, а кожний вид є самостійним родом її та видом економічної інформації. А це означає, що кожний із них організаційно виокремлюється в управлінській системі як підсистема нижчого порядку.

Важливе місце названі підсистеми займають в управлінні процесом нарахування та сплати податків та інших податкових платежів суб'єктами господарювання – це основний метод адекватного впливу підприємства на свої взаємовідносини з державою. Вивчення досвіду управління процесом нарахування та сплати податків та інших податкових платежів на вітчизняних підприємствах дає змогу стверджувати, що на практиці питання залишається поза увагою.

Управління податками і платежами має здійснюватися постійно, незалежно від рівня податкового навантаження. Основною метою такого управління є законодавчо дозволена оптимізація сум податків та платежів, що сплачуються до бюджетів усіх рівнів.

У сучасній економічній літературі існують різні підходи до визначення поняття управління податками і платежами, причому більшість науковців ототожнюють це визначення із податковим плануванням. Згідно визначення Єрса Л., “податкове планування - це комплекс науково обґрунтованих і практично доцільних організаційно-економічних заходів платників податків, спрямованих на максимальне зменшення ризиків, пов'язаних із оподаткуванням господарської діяльності підприємств” [1, с. 76].

Власне визначення системи управління податками і платежами дає Сухарева Л. О., Сухарев Л. М. та Глущенко Я. І. На їхню думку, “податкове планування - це процес збору й обробки даних про ситуації, що виникають на підприємстві під впливом податкової системи, і надання інформації для прийняття управлінських рішень, адекватних до умов оподаткування та положень обліково-економічної політики підприємства” [4, с. 40].

Цьому ж поняттю Петросянець К. В. дає таке визначення: “поняття управління податковими платежами, під яким пропонується розуміти процес управління господарською діяльністю суб'єкта підприємництва, спрямований на підвищення фінансових результатів за рахунок впливу на окремі елементи податку в рамках чинного законодавства”.

На нашу думку, в узагальненому вигляді комплекс управління податками і платежами будь-якого підприємства складається з:

– обліково-податкової політики підприємства, що

визначає можливі варіативні нюанси організації та ведення бухгалтерського та податкового обліку на підприємстві;

- системи бухгалтерського та податкового обліку, що узагальнює та надає інформацію про податки та платежі, платниками яких є суб'єкт господарювання;
- системи внутрішнього контролю, яка забезпечує аналіз правильності нарахування та сплати податків і платежів.

Результатом злагодженого функціонування елементів вищезазначеного комплексу є можливість здійснення податкового планування.

Із погляду ефективності та доцільності застосування в управлінні податками і платежами особливої уваги заслуговує визначення положень облікової політики підприємства. Вважаємо, що облікова політика будь-якого підприємства повинна охоплювати методичні аспекти ведення не тільки бухгалтерського, але й податкового обліку та звітності. Обрання окремих елементів облікової політики (методу оцінки запасів, способу визначення ступеня завершеності робіт, послуг; методу створення резерву сумнівних боргів; методу нарахування амортизації необоротних МШП тощо) безпосередньо впливає на розмір податкових зобов'язань підприємства у розрізі звітних періодів. Необхідно зазначити, що відповідно до пункту 5 статті 8 закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», підприємство самостійно визначає свою облікову політику [5]. Отже, при професійному цілеспрямованому підході до формування облікової політики підприємства можна законним способом зменшити або відтермінувати податкові платежі.

Інформаційним джерелом для формування прогнозних показників та аналізу відхилень фактичних та прогнозних показників діяльності є система бухгалтерського й податкового обліку підприємства. Як елемент податкового планування вона виконує інформаційне забезпечення процесу управління податковими платежами, - необхідною, своєчасною та достовірною інформацією про нараховані поточні податкові зобов'язання та їх сплату.

Необхідно зауважити, що в управлінні підприємств за чинних умов оподаткування важливо, з одного боку, постійно здійснювати контроль за станом нарахування та сплати податкових платежів, а з іншого, вчасно та правильно оцінити плановану господарську операцію з погляду майбутніх податкових наслідків для підприємства. Тому важливе місце в податковому плануванні займає аналіз розрахунків з бюджетом. Фактично саме аналіз за допомогою ряду показників дає кількісну оцінку ефективності системи управління податкових платежів. До них належать:

- рівень податкового навантаження на підприємство;
- рівень впливу заходів податкового планування на величину податкових зобов'язань підприємства.

Система оцінки ефективності управління податками і платежами підприємства може містити дві групи показників:

- показники для оцінювання податкового навантаження, зокрема сума податків, що сплачує підприємство; структура податків у собівартості й ціні; коефіцієнти оподаткування доходів, витрат і прибутку;
- показники для оцінювання ефективності податкового планування, зокрема: абсолютне та відносне зменшення податкових платежів; загальний коефіцієнт оподаткування підприємства; коефіцієнт використання податкових пільг; коефіцієнт

ефективності податкової політики підприємства [3, с. 73].

Елементи аналізу повинні постійно використовуватись у роботі фінансово-економічних служб підприємства для організації дієвої системи контролю за правильністю обчислення і сплатою податків та платежів. Внутрішньогосподарський податковий контроль – це діяльність відповідних працівників апарату управління підприємством і, перш за все, його бухгалтерської служби з метою забезпечення перевірки точності відображення та оцінки в обліку об'єктів оподаткування, відповідності методики обчислення та сплати податків прийнятим законодавчим актам з питань оподаткування. Якість внутрішньогосподарського податкового контролю, що включає рівень, повноту, достатність, порядок виконання бухгалтерами та внутрішніми контролерами, як суб'єктами контролю, роботи із забезпечення досягнення його цілей, реалізації окремих процедур, є досить важливою умовою ефективності податкового планування підприємства. З огляду на це, першочергового вирішення потребують питання оптимізації процедур внутрішньогосподарського податкового контролю, підвищення якості проведення контролю.

Процедури контролю можна здійснювати як шляхом детальної перевірки правильності відображення в бухгалтерському обліку оборотів і сальдо за рахунками, так і шляхом аналізу та оцінки, одержаної внаслідок перевірки інформації, дослідження важливих фінансових та інших показників підприємства, що перевіряється, особливо їх незначних відхилень від очікуваних значень, а також виявлення причин їх викривлень.

Наприклад основними питаннями, які необхідно з'ясувати під час контролю розрахунків з бюджетом з податку на прибуток, є:

- правильність визначення валових доходів, валових витрат та амортизаційних відрахувань;
- обґрунтованість розміру відстрочених податкових активів чи зобов'язань;
- взаємна погодженість показників фінансової та податкової звітності.

На нашу думку, забезпечення злагодженого функціонування обліково-аналітичних та контрольних підрозділів підприємства під час управління податками та податковими платежами забезпечує ефективне податкове планування, яке, за своєю суттю, є різновидом управлінської діяльності, зміст якого полягає в одержанні інформації для прийняття управлінських рішень з метою створення найбільш адекватних умов оподаткування підприємства. Об'єктами податкового планування можна визначити податкові зобов'язання й податкове навантаження підприємства, а суб'єктами - менеджерів різних рівнів управління підприємством.

Аналіз теоретичних розробок, присвячених податковому плануванню підприємств, а також дослідження загальноприйнятих принципів планування, дозволяють виділити ряд принципів податкового планування, які зображено на рис. 1.

Одним із основних принципів податкового планування є принцип системності, який означає, що, з одного боку, цілі й завдання податкового планування мають бути підпорядковані загальним цілям підприємства, а, з іншого, будь-яке управлінське рішення слід розглядати з погляду податкових наслідків.

Принцип збалансованості припускає проведення системи серйозних планово-прогнозних розрахунків, орієнтованих на збереження фінансової стійкості підприємства.

Рис. 1. Основні принципи податкового планування

За умов постійних змін економічної ситуації в країні, зміни податкових законів і цілого ряду підзаконних актів, введення нових і скасування старих пільг із оподаткування дуже важливим є дотримання принципу безперервності. Принцип безперервності податкового планування, як і в цілому всього процесу планування, означає поступовий перехід від перспективних планів із податкових пла-тежів до поточних.

Принцип безперервності є взаємозалежним із принципом гнучкості, який вико-ристовує механізм адаптації планових величин до змінних умов. Навіть найбільш ефективні управлінські рішення, розроблені та реалізовані підприємством у попередньому пері-оді, не завжди можуть бути повторно використані на наступних етапах його діяльності.

Принцип багатоваріантності підходів у податковому плануванні передбачає формування великої кількості альтернатив і обрання найбільш оптимальної з них.

Ще одним дуже важливим принципом, взаємозалежним із багатоваріантністю, є принцип оптимальності, що полягає в обґрунтуванні найкращого, з погляду досягнення і поставленої мети, плану розвитку підприємства.

Дотримання зазначених принципів податкового планування є однією з основних умов ефективного здійснення податкового планування підприємства.

Створення системи обліково-аналітичного забезпечення підприємства інформацією про нарахування та сплату податків є важливим елементом для регулювання взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами. Основними інструментами цієї системи є затверджена обліково-податкова політика підприємства, система бухгалтерського та податкового обліку й система внутрішнього контролю, що містить елементи аналізу.

Результатом забезпечення злагодженого функціонування обліково-аналітичних та контрольних підрозділів під час управління податками та податковими платежами є ефективне податкове планування підприємства, яке повинно здійснюватись із дотриманням ряду основних принципів: системності, багатоваріантності, безперервності, гнучкості, оптимальності та збалансованості.

Список літератури

1. Єріс, Л. Податкове планування як засіб збільшення фінансових ресурсів підприємств [Текст] / Л. Єріс // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - №2. - С. 76-87.
2. Оліфіров, О. В. Контролінг інформаційної системи підприємства [Текст] : монографія / О. В. Оліфіров. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2003. – 325 с.
3. Степанюк, О. Податкове планування як сфера юридичної практики [Текст] / О. Степанюк // Світ фінансів. – 2005. – Вип. 1. – С. 72-78.
4. Сухарева, Л. О. Податкове планування в системі управління підприємством [Текст] : монографія / Л. О. Сухарева, Л. М. Сухарев, Я. І. Глущенко. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – 209 с.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 16.07.99р. № 996-XIV / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=99614&chk=XNLMf5x.qwjga2ywZitFkFUdH14wYs80msh81e6>. - 25.02.2010р.

РЕЗЮМЕ

Корягин Максим, Брич Марьяна

Учет, анализ и контроль расчетов за налогами и платежами в системе управления предприятием

Исследованы особенности учета, анализа и контроля расчетов с бюджетом в системе управления предприятием. Рассмотрены основные подходы относительно учёта и анализа расчетов с бюджетом, которые позволяют принимать соответствующие управленческие решения, направленные на улучшение финансового состояния предприятий. Исследованы основные вопросы контроля по налогам и платежам в системе управления.

RESUME

Koryagin Maksym, Brych Maryana

Tax account, analysis and control of calculations and payments in control system by the enterprise

The features of accounting, analysis and control of calculations in the budgetary system of an enterprise are investigated. Basic questions of tax control and payments in control system are considered.

Оксана КРЕЩЕНКОстарший викладач кафедри обліку і аудиту,
Макіївський економіко-гуманітарний інститут**Леонід ВОДЯНИК**старший викладач кафедри обліку і аудиту,
Макіївський економіко-гуманітарний інститут**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ**

В статті розглянуто організаційні аспекти управлінського обліку і створення облікового інструментарію, адекватного сучасним потребам управління комерційного банку. Виділено основні етапи формування системи управлінського обліку в банку.

Ключові слова: комерційний банк, управлінський облік, управлінська звітність, служба управлінського обліку.

Банківський бізнес в Україні у даний час не забезпечує стабільності доходів за одними і тими ж операціями на довготривалій період. Тому банківські установи повинні самостійно визначати пріоритети діяльності з метою підтримання ліквідності та плато-спроможності, а також зростання обсягу власного капіталу. Тільки так можна досягти надійності в роботі банку, що є головною умовою його співпраці з клієнтами. Це також активізує процес розширення клієнтури, що дуже важливо в умовах конкуренції [1, с. 387].

Практика діяльності вітчизняних банків показує, що на її формування негативно впливають такі чинники, як відсутність обґрунтованої концепції розвитку і адекватної їй концепції управління; непередумана і неповноцінна система інформаційного забезпечення процесів управління; недостатня увага до системного аналізу, діагностики, прогнозування діяльності; слабкі горизонтальні зв'язки між підрозділами; відсутність цілісного, якісного комплексу внутрішньобанківської документації, що регламентує всі сторони діяльності, процедури підготовки, прийняття і реалізації управлінських функцій.

У процесі реформування обліку в банківських установах успішно розв'язується питання формування оптимальної облікової політики, опрацьовуються методики обліку з урахуванням механізмів дії нових облікових інструментів. Це потребує надійних джерел інформації про фінансовий стан банку загалом та конкретної інформації, придатної для використання в процесі прийняття управлінських та інвестиційних рішень. Ведення управлінського обліку дає можливість керівництву банку приймати виважені управлінські рішення.

Використання системи управлінського обліку впливає на весь процес управління банком, створює реальні можливості для його оптимізації [1, с. 391].

Деякі питання організації та методики управлінського обліку у банківських установах висвітлюються у працях як вітчизняних вчених: А. М. Герасимовича, М. С. Демкович, Н. Г. Євченко, О. В. Карпенко, В. Б. Кириленка, Л. М. Кіндрацької, О. Г. Кореневої, В. І. Ричаківської, Н. Г. Слав'янської, П. М. Сенища, так і зарубіжних: М. П. Бобилевої, І. В. Ларіонової, М. І. Люлькова, В. С. Чаусова, Ю. М. Юденкова, О. Б. Ширінської та ін.

Водночас залишається багато недостатньо вивчених

та висвітлених у економічній літературі залишаються питання, пов'язані безпосередньо з організацією управлінського обліку, формуванням облікового інструментарію, адекватного сучасним потребам управління та інформації, що характеризує реальний стан активів, зобов'язань і капіталу комерційного банку.

Особливої актуальності набувають практичні питання опрацювання ефективних прийомів і способів ведення управлінського обліку, складання необхідної управлінської звітності, тому що ефективне управління банком прямо залежить від прогнозування та своєчасного передбачення можливих змін, їх врахування та контролю за ними.

Традиційний підхід до управління фінансами комерційного банку, як правило, включає розгляд питань ліквідності, управління процентними ризиками, проблем власного капіталу, а також фінансовий аналіз за допомогою коефіцієнтів. Втім, традиційні рішення не завжди зумовлюють підвищення ефективності банківської діяльності. Саме тому розв'язання конкретних проблем в управлінні вимагає побудови чіткої логічної системи управлінського обліку.

Управлінський облік постійно вдосконалюється майже упродовж століття. З розширенням спектра послуг, виходом банків на світовий ринок, зростанням конкуренції між ними, застосуванням сучасних технологій з'явилися нові вимоги до інформації, яка надається керівництву банку. Протягом останнього десятиліття управлінський облік розвивається за новими напрямками, а саме [1; 5]:

- визначення прибутковості окремих послуг і продуктів згідно з диференціацією видів діяльності;
- управлінський облік життєвого циклу продуктів і послуг; стратегічний управлінський облік;
- аналіз прибутковості окремих клієнтів; інтеграція фінансових і нефінансових показників ефективної діяльності;
- посилення уваги до менеджменту якості продуктів і послуг.

Управлінський облік охоплює набагато ширший діапазон питань, ніж фінансовий. Передусім він включає елементи планування та прогнозування в поєднанні з аналізом фактичних показників фінансової звітності.

У Плані рахунків виділено окремий клас рахунків управлінського обліку, втім, номенклатура рахунків не передбачена. Перевагою є те, що такий підхід дає змогу

творчо підійти до вирішення проблеми. Але в Україні процес організації управлінського обліку новий, досвід у цій сфері діяльності незначний. Це зумовлює необхідність розробки певних рекомендацій з цього питання.

У системі управлінського обліку контроль і його функції зорієнтовані на майбутні події, хоча процедури в основному пов'язуються з аналізом і ревізією фактів минулого. Контроль є продовженням процесу планування - початкового етапу управління. Якщо ж розглядати систему управлінського обліку, то управлінський контроль слід вважати процесом регулювання всіх видів діяльності банку з метою поліпшення якості управлінських рішень.

За допомогою управлінської бухгалтерії формується відповідна інформація, яка доводиться до відома керівництва у формі внутрішньої звітності. Вона містить оперативні дані про доходи, витрати і результати діяльності за центрами відповідальності, прибутку та витрат, тобто відповідно до обраних кожним банком напрямів ведення управлінського обліку.

Банк має використовувати стандартні для всіх структурних підрозділів одного банку методики, що сформовані на єдиній базі даних. Управлінський облік доцільно здійснювати відповідною службою банку централізовано (рис. 1).

Служба управлінського обліку має відповідати за:

а) оцінку ефективності діяльності, а саме, за розроблення методики і процедур: визначення центрів витрат і прибутку, інших об'єктів управління; внутрішньої системи трансфертного ціноутворення; розподілу витрат; розрахунку і розподілу капіталу під ризиком (економічного капіталу); визначення ефективності з урахуванням ризиків; аналізу в рамках формування управлінської звітності;

б) контроль витрат;

в) фінансове планування та складання бюджету, складання та оновлення прогнозів діяльності;

г) підготовку періодичної звітності для керівництва банку про фінансовий результат та ефективність порівняно з бюджетом та аналіз відхилення фактичних показників від запланованих;

г) формування фінансової інформації, що включає деякі інші аспекти управління діяльністю банку, зокрема: інформацію, яка необхідна для управління активами і пасивами, у тому числі управління довгостроковою ліквідністю; стратегічну управлінську звітність і звітність щодо продажів банківських продуктів та послуг; порівняльний аналіз; результати управління матеріальними і трудовими ресурсами тощо;

д) підготовку матеріалів щодо оцінки запропонованих довгострокових інвестицій в основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові вкладення (в асоційовані, дочірні компанії, розширення діяльності);

е) підготовку інформації для прийняття рішень щодо альтернативних варіантів діяльності, у тому числі щодо ціноутворення;

є) іншу інформацію, необхідну керівництву.

Служба управлінського обліку має забезпечити звірку даних управлінської звітності з відповідними даними бухгалтерського обліку та регулярне подання управлінської звітності.

Формування управлінської звітності потребує більш докладної інформації, ніж та, що подається у фінансовій звітності згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України. У банку може виникнути потреба в розширенні внутрішнього плану рахунків з метою деталізації обліку доходів і витрат, резервів, активів та зобов'язань за об'єктами управління.

Орган управління банку (спостережна рада або наглядова рада) - отримує інформацію про результати діяльності банку за об'єктами управління та їх порівняння із запланованими.

Виконавчий орган банку (правління або рада директорів) забезпечує організацію процесу формування управлінської звітності, узгодження та моніторинг політики і процедур щодо складу та ієрархії звітності.

Служба управлінського обліку здійснює оцінку та моніторинг фінансових показників діяльності банку за об'єктами управління і надає інформацію керівництву різних рівнів для прийняття рішень.

Рис. 1. Організація формування та передачі управлінської звітності в банку

Таблиця 1. Основні етапи формування системи управлінського обліку в банку

Етап	Характеристика етапу
1	формування загальної концепції управлінського обліку, яка визначає основну мету, завдання, принципи, основні етапи побудови системи
2	науково обґрунтоване визначення центрів відповідальності банківської установи;
3	побудова фінансової структури банку;
4	створення класифікатора банківських продуктів залежно від типу бізнесу, виду діяльності, типу валюти, на основі якого складається перелік банківських продуктів і послуг центрів;
5	здійснення класифікації витрат і доходів у розрізі кожного центру відповідно до причинно-наслідкових зв'язків;
6	ефективний розподіл витрат між структурними підрозділами;
7	розробка методологічних засад облікового блоку системи - вибір моделі обліку, системи внутрішніх рахунків, первинної документації;
8	розробка форм внутрішньоуправлінської звітності;
9	організація процесу бюджетування, внутрішнього аналізу та механізму контролю;
10	розробка нормативного забезпечення організації управлінського обліку в банку;
11	визначення працівників, які будуть безпосередньо здійснювати управлінський облік.

Ефективна система управлінської звітності забезпечує доступність керівників усіх рівнів до даних, потрібних для прийняття рішення в оптимальний строк. Управлінська звітність формується на базі адекватних інформаційних технологій, які мають враховувати вимоги та потреби майбутнього розвитку банку, вимоги до управлінської звітності.

Для ефективного функціонування системи управлінського обліку необхідно створити відповідне внутрішнє правове поле, тобто розробити нормативне забезпечення організації управлінського обліку в банку.

Основні етапи формування системи управлінського обліку в банку представлені у таблиці 1.

Формування управлінської звітності потребує більш докладної інформації, ніж та, що подається у фінансовій звітності згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України. Тому у банку може виникнути потреба в розширенні внутрішнього плану рахунків з метою деталізації обліку доходів і витрат, резервів, активів та зобов'язань за об'єктами управління.

Список літератури

1. *Облік і аудит у банках [Текст] : навчальний посібник / О. Г. Коренева, Н. Г. Слав'янська, Н. Г. Євченко, О. В. Карпенко; За ред. О. Г. Кореневої, Н. Г. Слав'янської. – Суми : Університетська книга, 2007. – 493 с.*
2. *Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджена постановою Правління НБУ від 17 червня 2004 року № 280 [Електроний ресурс] // Інформаційно-аналітична база «ЛІГА», 1991 - 2010.*
3. *Олексієнко, М. Організація, форми та методи ревізійної роботи в банках [Текст] / М. Олексієнко, М. Романик // Вісник НБУ. - 2006. - № 5.*
4. *Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України. Схвалені Постановою правління національного банку України 06.09.2007 № 324 [Електроний ресурс] // Інформаційно-аналітична база «ЛІГА», 1991 - 2010*
5. *Чумаченко, М. Управлінський облік потребує підтримки [Текст] / М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – №5. – С. 3–7.*

РЕЗЮМЕ

Крещенко Оксана, Водяник Леонід

Формирование системы управленческого учета в банковских учреждениях

В статье рассмотрены организационные аспекты управленческого учета и создания учетного инструментария, адекватного современным нуждам управления коммерческого банка. Выделены основные этапы формирования системы управленческого учета в банке.

RESUME

Kreschenko Oksana, Vodyanyk Leonid

Formation of system of the administrative account in bank establishments

Organizational aspects of the administrative account and creation of the registration toolkit adequate to modern needs of management of commercial bank are considered. The basic stages of formation of system of the administrative account in bank are allocated.

ТЕХНОЛОГІЧНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧОДОБУВНОГО КОМПЛЕКСУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОБУДОВУ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Розкрито вплив особливостей організації технологічних процесів на підприємствах гірничодобувного комплексу та їх вплив на побудову системи управлінського обліку.

Ключові слова: управлінський облік, центр відповідальності, внутрішня звітність, автоматизація управлінського обліку.

Сучасний етап розвитку національної економіки супроводжується зміною організаційних форм управління підприємством, наданням йому повної економічної самостійності та відповідальності за результати своєї діяльності з одного боку, та з іншого – виникненням конкурентної боротьби за ринки збуту. Тому для прийняття оперативних та стратегічних рішень необхідний безперервний потік інформації не тільки зовнішнього характеру (про становище кон'юнктури ринку, попиту на продукцію й послуги, ринкових цін і т.п.), але й внутрішнього — про формування витрат на виробництво й реалізацію продукції тощо. Саме для вирішення внутрішніх завдань управління підприємством призначена система управлінського обліку. Така система виступає інструментом оперативного управління підприємством, функцією якого є облік витрат на виробництво і визначення собівартості будь-якого виробу, підрозділу та підприємства в цілому на різних стадіях виробництва і збуту, узагальнення фінансових результатів за окремими виробами, підрозділами та підприємства в цілому.

Суттєвий внесок у розробку теоретичних засад та методологічних підходів до управлінського обліку здійснили багато вітчизняних вчених: С. Ф. Голов [1], З. В. Задорожний, Л. В. Нападовська [3], М. С. Пушкар та інші. Серед зарубіжних вчених ці проблеми знайшли відображення у працях В. Б. Івашкевича [2], К. Друрі [7], Я. В. Соколова [4], С. О. Стукова [5], В. Ф. Палія [6], Ч. Т. Хорнгрена [8], Дж. Фостера [8], та інших. Окремо слід відмітити роботи таких відомих російських вчених як Ю. С. Ігумнова, В. Г. Коренева, А. С. Маргуліса, В. В. Осмоловського, присвячені проблемам обліку, аналізу витрат і калькулювання собівартості продукції гірничодобувної галузі. Проте питання організації управлінського обліку на гірничодобувних підприємствах вимагають ще додаткового дослідження.

Метою даної статті є удосконалення методики організації управлінського обліку на підприємствах досліджуваної гірничодобувної галузі.

Управлінський облік суттєво відрізняється від традиційного бухгалтерського, зорієнтованого на складання фінансової звітності. На відміну від фінансового обліку, що ведеться з дотриманням визначених офіційних регламентів (інструкцій, стандартів і т. д.), встановлених державними органами або професійними організаціями, управлінський не обмежений у виборі методів і правил. Його форми і методи розробляються самим підприємством з

урахуванням різних параметрів. При цьому беруться до уваги при підготовці варіантів управлінських рішень не тільки кількісні, але й якісні показники. Тому на організацію управлінського обліку мають вплив різні чинники [9, с. 151].

Деякі вчені вважають, що в управлінні підприємствами визначення чітких та зрозумілих стандартів є основою її успішної діяльності. Тому, на їхню думку, в основу побудови управлінського обліку на промисловому підприємстві мають бути покладені Закон № 996 - Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. за № 996-ХІV, П(С)БО 16 "Витрати", Державні стандарти України: ДСТУ 2960 - 94 "Організація промислового виробництва. Основні поняття. Терміни та визначення", ДСТУ 2962-94 - ДСТУ 2962 - 94 "Організація промислового виробництва. Облік, аналіз та планування господарювання на промисловому підприємстві. Терміни та визначення" та інші документи [10].

Планомірний процес освоєння родовищ корисних копалин призвів до створення на їхній основі нових підприємств, а також реконструкції та розширення вже діючих. Гірничодобувна промисловість є комплексом виробництв, що займаються розвідкою корисних копалин та їх добуванням із надр землі. Основними підприємствами даної галузі є гірничозбагачувальні комбінати, до складу яких входять шахти, кар'єри, збагачувальні, агломераційні фабрики. Їх продукція – доменна руда, концентрат, агломерат – є сировиною для металургійного виробництва [11; 12].

Для управління підприємством необхідна детальна інформація, що враховує технологію й організацію виробничого процесу. Слід відзначити, що підприємства гірничодобувного комплексу мають ряд особливостей, які впливають як на організацію виробничого процесу, так і на формування системи управління підприємством в цілому:

- природні – гірничодобувні підприємства не можуть розташовуватися далеко від родовищ корисних копалин, що передбачає підготовку виробничої бази (тобто проведення геологорозвідувальних та гірничопідготовчих робіт – відкриття розвіданих родовищ, тощо.), а також потужність рудного тіла, кут падіння покладу, площа покладу і вміщуваних порід тощо;
- технічні – річне пониження рівня ведення гірничих робіт, коефіцієнт експлуатації кар'єрного поля, втрати руди, витрати матеріалів, рівень механізації

виробничих процесів, кількість і продуктивність машин та механізмів, величину запасів корисних копалин, яка обмежує термін діяльності гірничодобувних підприємств та дає можливість визначити метод амортизації основних фондів підприємства;

- економічні – фондомісткість, фондовіддачу, рівень заробітної плати, структуру робочої сили, продуктивність праці і т. д.;
- організаційні – рівень спеціалізації робіт, втрати робочого часу, режим роботи, її ритмічність, дисципліна праці тощо [13].

Специфічним є також те, що гірничодобувні підприємства розміщуються біля місцезнаходження корисних копалин, що потребує значного розвитку гірничорозвідувальних робіт для підготовки відповідної виробничої бази. Основною сировиною виробничого процесу виступає руда, яка знаходиться у надрах землі. Внаслідок чого будівництво допоміжних споруд та проведення гірських відкривальних робіт потребують значних капіталовкладень як на стадії створення, так і протягом подальшої діяльності комбінату для нарощення та підтримання виробничих потужностей (наприклад, для відкриття та підготовки нових місцезнаходжень родовищ).

Значний вплив на організацію процесу виробництва мають гірничо-геологічні умови місцезнаходження корисних копалин. Глибина залягання руди визначає спосіб розробки родовища – відкритим чи підземним способом. Перший спосіб характеризується високим рівнем механізації робіт, низьким рівнем собівартості видобутку руди і кращими умовами праці. Видобуток корисних копалин та їх підготовка для металургійного виробництва складається із декількох стадій: геологічна розвідка, гірничопідготовчі роботи, видобуток і збагачення руди.

Виробнича потужність та строки використання гірничодобувних підприємств залежать від покладів корисних копалин та інтенсивності проведення видобувних робіт. Це, в свою чергу, визначає строки експлуатації гірських родовищ та гірничо-технологічних

споруд, порядок їх фінансування та покриття виробничих витрат шляхом включення до собівартості видобутої руди. Гірничодобувні підприємства починають свою діяльність із визначеною кількістю відкритих, підготовлених і готових до видобутку покладів корисних копалин. Тому гірничо-прохідні роботи проводяться швидше, ніж видобування руди. Залежно від призначення і термінів погашення витрат гірничо-прохідні роботи поділяють на: геологорозвідувальні, гірничо-капітальні та гірничопідготовчі (експлуатаційні) [14, с. 55].

Технологічний процес видобутку руди характеризується систематичним переміщенням виробітку кар'єрів. Наявність достатньої кількості розкритих, підготовлених і готових до видобутку запасів є однією з основних умов нормальної діяльності гірничого підприємства.

Організаційну структуру управління діяльністю підприємств даної галузі, з урахуванням вищезазначених особливостей гірничодобувної промисловості, представлено на рисунку 1.

Кожному заступнику генерального директора підпорядковуються відповідні підрозділи підприємства. У свою чергу кожний підрозділ (відділ) має свого начальника, який відповідає за ведення та організацію роботи у ньому. Внаслідок такої організаційної структури відбувається ефективне управління діяльністю підприємства. Кожна структурна одиниця є відокремленим підрозділом, тобто вона самостійно організовує свою діяльність і відповідає за її здійснення та результати. Начальники відділень щотижня звітуються перед вищим керівництвом за виконану роботу та обговорюють питання, які є важливими для діяльності підрозділів як структурних одиниць, так і організації в цілому. Таким чином, підприємство є ієрархією центрів відповідальності: на нижньому рівні знаходяться відділи та виробничі ділянки (кар'єри, збагачувальні фабрики) на чолі з начальниками відділень. Начальники відділень підпорядковуються заступникам генерального директора; заступники, у свою чергу, відповідають перед генеральним директором. Саме підприємство також є центром відповідальності на чолі з генеральним

Рис. 1. Схема організації структури управління підприємств гірничодобувного комплексу

директором, який підпорядковується і відповідає за його діяльність.

Одним із елементів організації внутрішньогосподарського обліку є виділення в організаційній структурі підприємства центрів відповідальності. Менеджер центру контролює різні аспекти формування витрат, інвестицій тощо, а також самостійно приймає рішення в межах цих аспектів і відповідає за виконання нормативів. Тому важливим є здійснення правильного структурування підприємства на стратегічні і організаційні одиниці.

Вагомий вплив на виділення центрів відповідальності має виробнича структура підприємства, яка залежить від характеру продукції, яка виробляється, технологічного процесу, виробничих потужностей тощо. Як правило, підприємства гірничодобувної галузі мають кар'єри, в яких безпосередньо здійснюється видобуток корисних копалин, збагачувальні фабрики та допоміжні цехи (служби), що обслуговують та забезпечують безперервну роботу кар'єрів та фабрик. Тому на підприємствах даної галузі у межах центру витрат доцільно виділити центри витрат основного та допоміжного виробництва. Це дасть можливість ефективніше організувати виробничий процес підприємства та забезпечить оптимальний розподіл обов'язків між працівниками [15, с. 136].

У основу побудови системи управлінського обліку на підприємстві покладено сукупність різноманітних прийомів, які забезпечують менеджерів всіх рівнів інформацією, отриманою як із зовнішніх, так і з внутрішніх джерел, для прийняття своєчасних ефективних рішень у межах своєї компетенції.

При такій схемі управління важливим елементом виступає внутрішня управлінська звітність, яка є системою взаємозв'язаних показників, що характеризують умови і результати діяльності підприємств чи складових його елементів за визначений період. Вимоги до змісту такої звітності мають формулювати керівники центрів відповідальності та інші працівники, які наділені функціями управління. Тому потрібно чітко визначити, яка інформація, у якому вигляді та протягом якого часу потрібна менеджеру. Для цього складають графік документообігу, адже це є головним елементом системи, оскільки дає можливість створити інформаційні потоки, визначити сфери функціональної відповідальності кожного працівника організації та ефективно здійснювати внутрішній контроль за роботою підприємства [6]. При цьому кожний документ засвідчує понесені витрати тієї чи іншої виробничої операції або стадії виробничого процесу, повинен містити необхідні відомості для групування витрат за всіма об'єктами обліку і калькулювання.

При складанні графіків документообігу враховують специфіку галузевого виробництва, його організаційну структуру та інформаційні потреби управління на усіх рівнях. Впровадження таких регламентів сприятиме посиленню контрольних та аналітичних функцій обліку витрат, підвищенню рівня його автоматизації, оперативності прийняття управлінських рішень, своєчасному складанню звітності.

На гірничодобувних підприємствах, як і на інших, адміністративне керівництво вищої ланки (в особі генерального директора та його заступників) визначає стратегічні цілі управління організацією та отримує узагальнені управлінські звіти про досягнення поставленої мети, тобто фактичні результати операційної, інвестиційної, фінансової діяльності в цілому та в розрізі структурних одиниць. На основі отриманої інформації проводиться аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на кінцевий результат

діяльності, і визначаються планові та прогнозні показники діяльності на майбутні періоди. У свою чергу, керівники структурних підрозділів (основного та допоміжного виробництва) формують оперативну стратегію реалізації довгострокових планів розвитку організації та, відповідно, отримують управлінські звіти, які містять основні показники роботи підрозділів на визначений термін й аналітичні дані їх опрацювання, інформацію планового та прогнозного характеру, а також здійснюють аналіз діяльності конкурентів та своїх контрагентів. Спеціалісти структурних підрозділів відповідають за реалізацію довгострокових планів розвитку компанії. У межах своїх повноважень отримують інформацію про діяльність підприємства, його підрозділів, внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на результат їх діяльності [16].

Тобто на основі внутрішньої звітності приймаються рішення на всіх рівнях управління підприємством. Важливим елементом у прийнятті ефективних управлінських рішень є час, який проходить від отримання звіту до прийняття рішення та приведення його в дію. Суттєвим є доступність форми звіту, розміщення та подання відповідної інформації. Неможливо створити внутрішню звітність, яка б мала однакову форму та інформаційну структуру на різних підприємствах. Вона є індивідуальною. Слід зазначити, що проф. Палій В. Ф. поділяє за інформаційним змістом внутрішні звіти на:

- комплексні підсумкові звіти – подаються за визначений період (місяць, квартал) та містять підсумкову інформацію про виконання планів, використання ресурсів, відображають доходи і витрати за центрами відповідальності, показують рівень рентабельності підприємства та інші показники діяльності підприємства;
- тематичні звіти, що складаються при виникненні відхилень за найважливішими показниками (об'єм реалізації продукції, графік виробництва продукції та іншим плановим показником, які контролюються відповідним центром відповідальності);
- аналітичні звіти складаються за наказом керівництва і містять інформацію, що містить причини і наслідки результатів діяльності за окремими ділянками [6].

З такою класифікацією варто погодитись. Вважаємо за доцільне запропонувати її також на підприємствах гірничодобувної галузі.

Внутрішня звітність має забезпечити швидкий огляд і оцінку фактичних результатів, їх відхилення від плану, визначити існуючі недоліки та обрати оптимальний варіант управлінського рішення. Створити звітність, яка б дозволяла отримувати інформацію для вирішення комплексу проблем, непросто. Це можливо тільки внаслідок спільних зусиль керівництва, бухгалтерів та інших спеціалістів – економістів, працівників планового відділу та інших. Тому, за словами професора Палія В. Ф. існують спеціальні вимоги до внутрішніх звітів:

- гнучка, проте однорідна структура (інформація має бути гнучкою і забезпечувати реагування на виникнення змін та потреби керівників центрів відповідальності);
- зрозумілість і наглядність інформації (кожна звітна форма має містити тільки ту інформацію, яка потрібна тому чи іншому менеджеру);
- оптимальний термін подання (частота подання звітів залежить від виробництва та факторів, які впливають на прийняття рішень, внутрішні звіти можуть бути щорічними, щоквартальними, щомісячними, щотижневими, складатись щодня або при виникненні

- відхилень від норм);
- придатність для здійснення аналізу та оперативного контролю;
- наявність первинної аналітичної інформації у формах звітів [6].

Розглянувши особливості побудови управлінського обліку на гірничодобувних підприємствах, ми створили концептуальну модель організації управлінського обліку, яка зображена на рисунку 2.

Управління ресурсами підприємства, оперативний аналіз фінансової звітності, оперативне формування показників внутрішньої звітності – процес, який потребує значних затрат коштів підприємства та часу працівників. На сучасних підприємствах обробка інформації має бути сформована за допомогою автоматизованої системи управління підприємством.

При реалізації завдань щодо автоматизації обліково-контрольних та аналітичних процесів промислових підприємств часто використовують принципи комплексного впровадження, які враховують удосконалені стандарти методики виконання проектів, та власний практичний досвід економічних служб і кваліфікацію працівників. Це дає можливість здійснити автоматизацію бухгалтерського та управлінського обліку враховуючи індивідуальні особливості підприємств. При цьому вирішується проблема точності і оперативності інформації. Тобто протягом декількох хвилин можуть бути підготовлені різноманітні дані, які необхідні для прийняття ефективних управлінських рішень.

Підсумовуючи вищезгаданий матеріал можна зробити наступні висновки:

- при побудові системи управлінського обліку підприємств гірничодобувного комплексу необхідно враховувати організаційні та технологічні особливості виробничого процесу;
- система управлінського обліку на підприємствах гірничодобувного комплексу повинна охоплювати всі рівні організаційної структури управління, запропонованої на рис. 1. даної статті;
- підвищення загального рівня управління та ефективності прийняття управлінських рішень на гірничодобувних підприємствах можна досягти шляхом запровадження концептуальної моделі побудови управлінського обліку, зміст якої зображено на рис. 2.;
- найбільш повна реалізація функцій управлінського обліку можлива лише за умови автоматизації управлінського обліку;
- запровадження концептуальної моделі управлінського обліку дозволить продовжити наукові дослідження щодо розвитку та умов кожного елементу даної моделі.

Список літератури

1. Голов, С. Ф. *Управлінський облік* [Текст] : підруч. / С. Ф. Голов. – К. : Лібра, 2003. – 704 с.
2. *Ивашкевич, В. Б. Бухгалтерский управленческий учет* [Текст] : учеб. для вузов / В. Б. Ивашкевич. – М. : Юрист, 2003. – 618 с.
3. *Нападовська, Л. В. Управлінський облік* [Текст] : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]; / Л. В. Нападовська. – К. : Книга, 2004. – 544с.
4. *Соколов, Я. В. Бухгалтерський учет: от истоков до наших дней* [Текст]/ Я. В. Соколов. – М. : Аудит, Юнити, 1996. – 638 с.
5. *Стуков, С. А. Учет и контроль себестоимости промышленной продукции в европейских странах – членах СЭВ* [Текст]/ С. А. Стуков. – Калинин : КГУ, 1975. – 122 с.
6. *Палий, В. Ф. Управленческий учет издержек и доходов с элементами финансового учета* [Электронный ресурс] / С. А. Стуков. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/ias/manacc/>

[reporting.shtml](#).

7. *Друри, К. Введение в управленческий и производственный учет* [Текст] / Пер. с англ. ; под ред. С. А. Табалиной. – М., 1997. – 560 с.
8. *Хорнгрен, Ч. Т. Бухгалтерский учет: управленческий аспект* [Текст] : пер. с англ. / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер; под ред. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 416 с.
9. *Павленко, Л. А. Корпоративні інформаційні системи* [Текст] : навч. посіб. / Л. А. Павленко. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 260 с.
10. *Головін, М. Організація управлінського обліку* [Текст] / Микола Головін // *Школа бухгалтера*. – 2004. – № 14.
11. *Гірничий Закон України від 6 жовтня 1999р. №1127- XIV* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.1.rada.gov.ua>
12. *Металургійний комплекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrainref.com.ua
13. *Мочерний, С. В. Основи економічної теорії* [Текст] / С. В. Мочерний. – Тернопіль, 1993.
14. *Калькуляція себестоимости продукции в промышленности* [Текст] : учеб. пособ. / В. А. Белобородова, А. П. Чечета, В. Т. Слабинский і др. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 279 с.
15. *Методические рекомендации по организации и ведению управленческого учета* [Текст] / Утверждены Экспертно-консультативным советом по вопросам управленческого учета при Минэкономразвития России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gaap.ru>.
16. *Кулаковська, Л. П. Організація і методика аудиту* [Текст] : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К.: Каравела, 2005. – 560 с.
17. *Сиротинська, А. П. Інформаційні системи малого бізнесу* [Текст] : навч. посіб. / А. П. Сиротинська, І. Д. Лазаришина – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 264 с.

РЕЗЮМЕ

Кузминская Екатерина

Технологические, организационные и экономические особенности деятельности предприятий горнодобывающего комплекса и их влияние на построение управленческого учета

Раскрыто влияние особенностей организации технологических процессов на предприятиях горнодобывающего комплекса на особенности построения системы управленческого учета.

RESUME

Kuzmins'ka Kateryna

Technological, organizational and economic features of activity of enterprises of mining complex and their influence on the construction of administrative account

Influencing of features of organization of technological processes on the enterprises of mining complex and their influencing on the feature of construction of the system of administrative account is exposed.

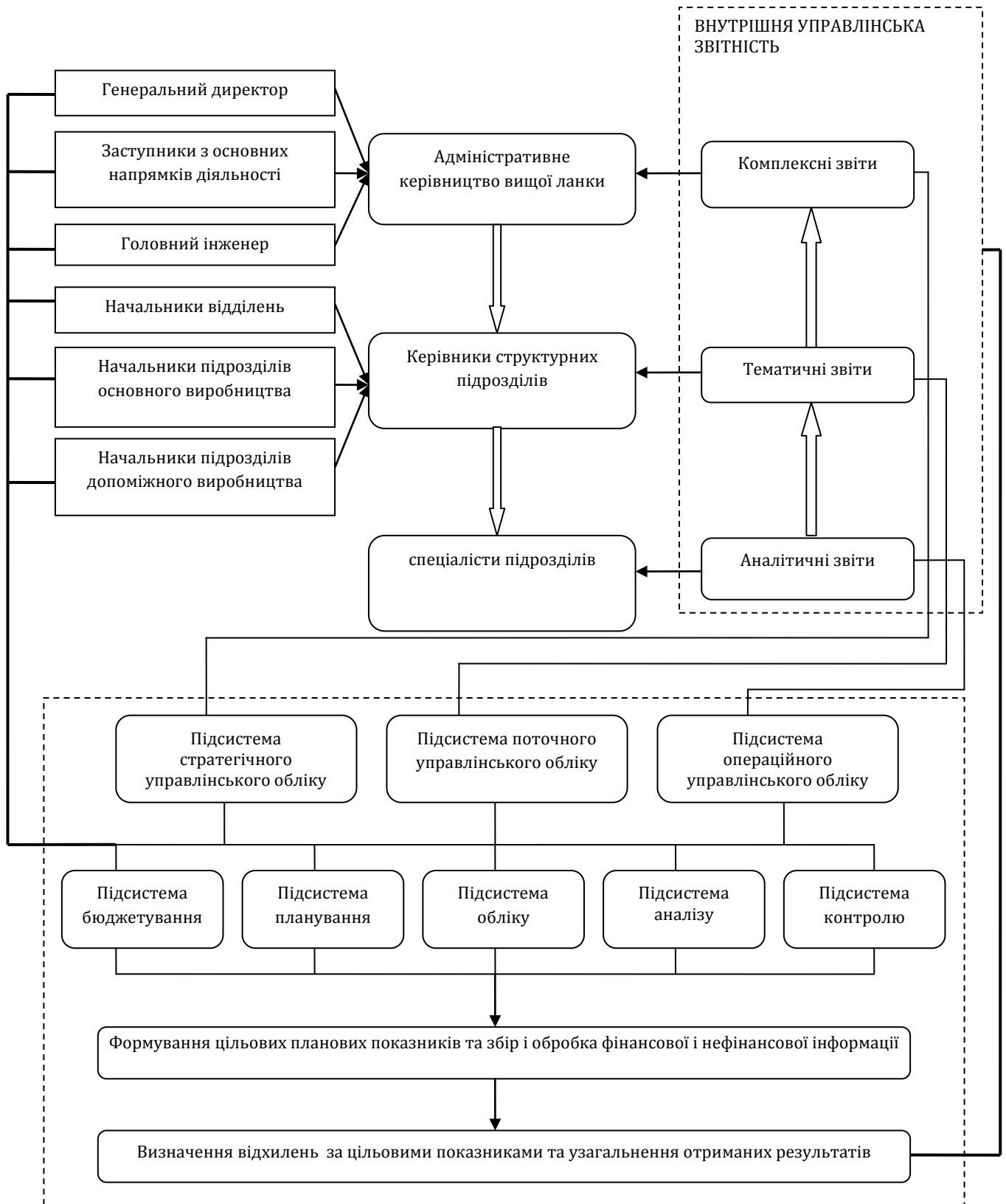

Рис. 2. Концептуальна модель побудови управлінського обліку на підприємствах гірничодобувного комплексу

ОЦІНКА ТА ОБЛІК МАЙНА СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розкрито основні положення оцінки та бухгалтерського обліку майнових внесків учасників спільної діяльності без створення юридичної особи в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: *спільна діяльність, метод оцінки, первісна оцінка, собівартість, бухгалтерський облік.*

В умовах інтенсивної генерації ідей і всебічного поширення досягнень науково-технічного прогресу національна економіка жодної країни не може повноцінно розвиватися без зовнішньоекономічних зв'язків. Однією з найбільш універсальних форм розвитку міжнародних економічних відносин є залучення іноземних інвестицій шляхом організації спільних підприємств. Особливо актуальною є проблема створення спільних підприємств в Україні, де вони розглядаються, насамперед, як сполучна ланка між державою і світовим співтовариством. Завдяки іноземним інвестиціям, що надходять в основному через канали спільних підприємств, уряд України намагається підвищити конкурентоздатність вітчизняної продукції на міжнародних ринках, а відтак завоювати авторитет на світовій арені.

Щодо розвитку економічних відносин у межах держави, то важливе місце належить веденню спільної діяльності. Основним організаційним питанням провадження такої діяльності є забезпечення її необхідними ресурсами у вигляді внесків учасників. Оскільки від вартості внеску залежить розмір частки, а відповідно і частка у результатах діяльності, то об'єктивна оцінка внесених активів та їх відображення в бухгалтерському обліку є першочерговим завданням.

Питанню оцінки та обліку внесків учасників в спільну діяльність присвячені дослідження таких економістів та правників як: В. Батищева, О. Бідюк, Т. Войтенко [1], В. Оніщенко [2], Н. Рак, В. Резникової [3; 4], В. Сопка [5], С. Хом'яка, М. Шестерняк [6] та ін. Проте основна увага була зосереджена на дослідженні методів оцінки вкладів на дату балансу, або ж подібні дослідження набували ознак правового характеру. Враховуючи вплив первісної вартості внесених активів на їх подальший облік, а відповідно і розмір внеску в спільну діяльність кожного учасника у подальшій господарській діяльності, особливості методики визнання та оцінки внесених активів в бухгалтерському обліку вважаємо першочерговим для вирішення, так як вони досліджені недостатньо.

Метою статті є обґрунтування економічної суті спільної діяльності підприємств без створення юридичної особи з метою удосконалення оцінки та обліку майнових внесків учасників спільної діяльності.

Відповідно до ст. 1133 Цивільного кодексу України (далі ЦКУ), вкладом учасника простого товариства вважається все те, що він вносить у спільну діяльність (спільне майно), в тому числі грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки. Одночасно, всупереч Цивільному кодексові, Порядок ведення податкового обліку і складання податкової звітності результатів спільної діяльності на території України без створення

юридичної особи, затверджений наказом ДПАУ від 16.01.1998 р., передбачає об'єднання тільки грошових коштів або майна учасників спільної діяльності, а П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції", який частково визначає методологічні засади ведення бухгалтерського обліку операцій зі спільної діяльності, взагалі не передбачає подібного переліку [7].

На нашу думку, активи, які можуть вноситись у спільну діяльність, доцільно умовно поділити на три групи: грошові кошти, матеріальні активи (оборотні та необоротні), нематеріальні активи. А необхідними умовами для визнання того чи іншого активу внеском у спільну діяльність вважаємо такі: можливість оприбуткування (в цілях бухгалтерського та податкового обліку); однозначна ідентифікація матеріальних чи нематеріальних активів, що вносяться; наявність документального підтвердження того, що активи належать учаснику, який вносить їх до простого товариства; можливість визначення їх собівартості або справедливої вартості.

Незалежно від виду майнового внеску у спільну діяльність основним завданням обліку є його оцінка, що обумовлює розмір участі у результатах діяльності. На нашу думку, можливі два варіанти проведення оцінки внесених активів, а саме: шляхом створення комісії з оцінки безпосередньо учасниками із залученням відповідних фахівців; шляхом участі спеціалізованого незалежного оцінного підприємства (суб'єкта підприємницької діяльності). Можливою є комбінація наступних двох напрямів: оцінювання частини активів спеціалізованою організацією, частини - комісією, створеною учасниками [2].

Щодо методу первісної оцінки активів існує невизначеність стосовно діяльності за договорами про спільну інвестиційну діяльність без створення юридичної особи з об'єднанням внесків. Так, згідно з п. 4 П(С)БО 12, фінансові інвестиції первісно оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за собівартістю. Одночасно п. 19 даного П(С)БО зазначає, що активи, задіяні у спільній діяльності без створення юридичної особи, не відображаються в бухгалтерському обліку цього учасника у складі фінансових інвестицій [7]. Аналогічно ні в П(С)БО 7 "Основні засоби", П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" та П(С)БО 9 "Запаси" методу первісної оцінки активів при формуванні майна спільної діяльності без створення юридичної особи не визначено.

Вивчення МСБО 31 "Частки в спільних підприємствах" дає можливість зробити висновок про оцінювання внесених в спільну діяльність активів за собівартістю, що впливає з визначення поняття методу участі в капіталі, як альтернативного підходу до оцінки визначених активів на дату балансу, який сформульовано як "метод

обліку і звітності, згідно з яким частка участі в капіталі спільно контролюваного підприємства первісно відображається за собівартістю...” [8]. Зважаючи на те, що частково за основу для написання П(С)БО 12 брався МСБО 31, вважаємо такий метод оцінки доцільним і у вітчизняній системі бухгалтерського обліку.

Враховуючи вимогу п. 3.2.8 Закону України “Про податок на додану вартість”, згідно з яким передача товарів (робіт, послуг) на баланс платника податку, уповноваженого договором вести облік результатів спільної господарської діяльності, вважається поставкою (продажем), порядок формування вартості подано нами на рис. 1.

Питання обліку внесків учасників у спільну господарську діяльність також має свою специфіку, що насамперед пов’язано з організацією ведення бухгалтерського обліку спільної діяльності загалом. Форму ведення спільної діяльності, як показують проведені нами дослідження, що провадиться українськими підприємствами, в розумінні МСБО 31 можна вважати аналогом створення самостійного господарюючого суб’єкта. Однак, у вітчизняному варіанті не здійснюється створення підприємства, тобто факт реєстрації юридичної особи відсутній, але при цьому реєструється в державних податкових органах договір про спільну діяльність.

На практиці найбільш поширеними є два способи ведення обліку спільної діяльності без створення юридичної особи: відображення уповноваженим учасником всіх внесених активів на своїх рахунках з відкриттям спеціальних рахунків (інші учасники відображують передані внески як дебіторську заборгованість); окреме ведення обліку внесків у спільну діяльність та господарських операцій власне спільної діяльності.

Визначено, що обидва способи ведення обліку внесків у спільну діяльність мають ряд недоліків: при застосуванні першого способу порушуються критерії визнання активу та принципу обачності, коли у статтях

балансу контролюючого учасника відображуються активи, які є власністю інших учасників і зобов’язаннями за якими він відповідає лише частково, чим зумовлюється завищення його активів та зобов’язань; в обох випадках не дотримуються вимоги п.п. 19-20 П(С)БО 12, згідно з якими спільно контролюваний актив, спільно набуто зобов’язання, частка учасника мають відобразитися у фінансовій звітності кожного з учасників.

З огляду на те, що спільна діяльність, яка провадиться на основі спільно контролюваних операцій та активів, є діяльністю самостійного суб’єкта господарювання, в ході якої виникають розрахунки не тільки між її учасниками, а й між самою спільною діяльністю та кожним з учасників, а також іншими суб’єктами господарювання. Вважаємо більш прийнятним другий спосіб ведення обліку спільної діяльності, з відображенням внесених активів на позабалансових рахунках у кожного з учасників і відповідним їх відображенням у фінансовій звітності, що відповідає вимогам і П(С)БО 12 і Порядку ведення податкового обліку і складання податкової звітності результатів спільної діяльності без створення юридичної особи.

Методику обліку внесків у спільну діяльність подано нами на рис. 2, з виділенням окремо обліку внесення активів учасником у спільну діяльність (перший етап) та обліку внесених активів у спільну діяльність в учасника, який веде облік спільної господарської діяльності (другий етап). Економічний зміст господарських операцій, відображених на рис. 2. такий: 1.1, 1.2 – на суму перерахування уповноваженим учасником грошових коштів на рахунок спільної діяльності; 2.1, 2.2 – на вартість переданих уповноваженим учасником основних засобів як внесок у спільну діяльність; 3.1, 3.2 – на суму податкових зобов’язань ПДВ з вартості переданих основних засобів; 4.1, 4.2 – на вартість запасів, внесених уповноваженим учасником у спільну діяльність; 5.1, 5.2 – на суму податкових зобов’язань з ПДВ за внесеними запасами; 6. 3 – на вартість переданих уповноваженим учасником прав на користування обладнанням якості як

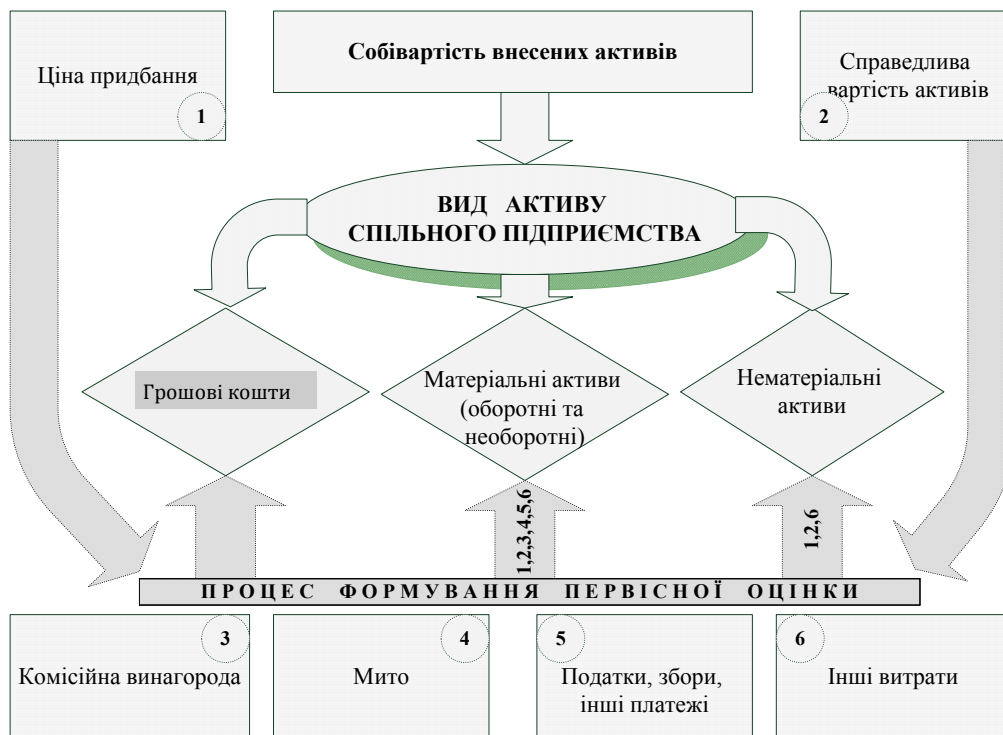

Рис. 1. Порядок формування первісної оцінки внесків учасників спільної господарської діяльності

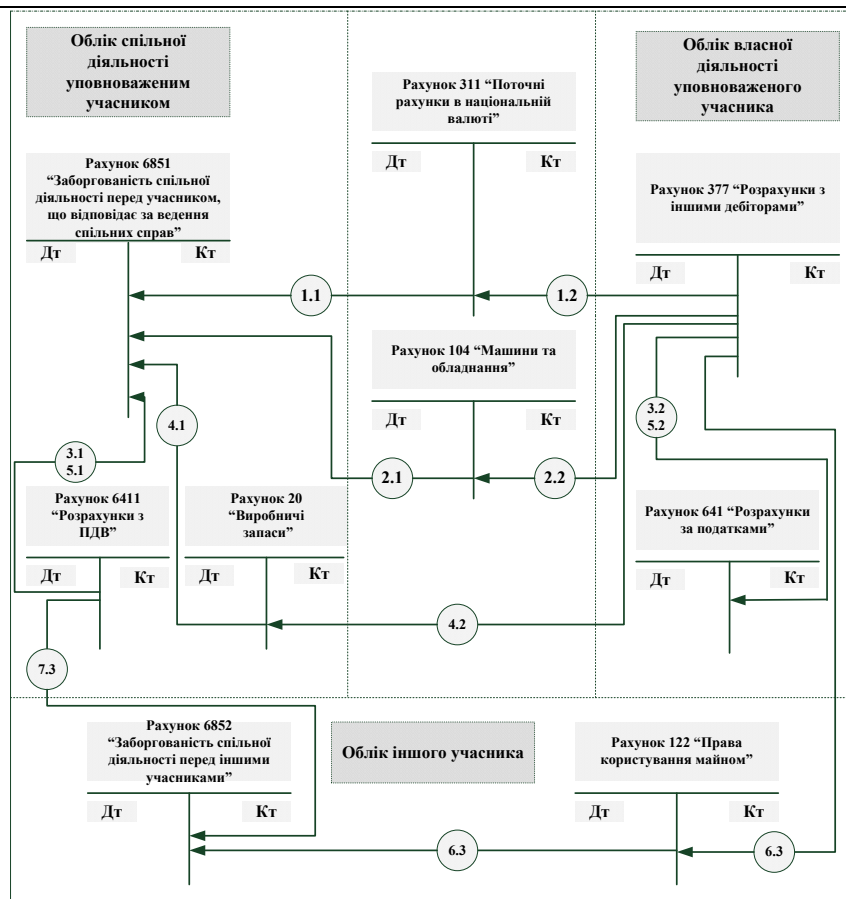

Рис. 2. Загальна схема обліку внесків у спільну діяльність

внесок у спільну діяльність; 7. 3 – на суму податкових зобов'язань з ПДВ з вартості переданих прав на користування обладнанням.

На даний момент у вітчизняному бухгалтерському законодавстві відсутня єдина методологічна основа для оцінки й обліку активів, внесених у спільну діяльність без створення юридичної особи. Оцінку таких внесків необхідно здійснювати за собівартістю, а у випадку неможливості її визначення – за справедливою вартістю. Облік спільної господарської діяльності доцільніше вести відокремлено від обліку господарських операцій кожного учасника з одночасним відображенням внесених активів на позабалансових рахунках кожного з них і відповідним відображенням останніх у Примітках до фінансової звітності, що призведе до підвищення дієвості облікової інформації в оцінці фінансового стану та можливості прийняття об'єктивних управлінських рішень.

Список літератури

1. Войтенко, Т. Спільна діяльність у бухгалтерських проводках [Текст] / Т. Войтенко // Податки та бухгалтерський облік. - 2004. - № 95 (757). - С. 28-43.
2. Онищенко, В. О. Актуальні питання спільної діяльності в Україні [Текст] / В. О. Онищенко // Бухгалтерський облік і аудит. - 2006. - № 5. - С. 39 - 43.
3. Резнікова, В. В. Правове регулювання спільної господарської діяльності в Україні [Текст] / В. В. Резнікова // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2004. - №4. - С. 125-133.
4. Резнікова, В. В. Проблемні аспекти здійснення спільної господарської діяльності в Україні [Текст] / В. В. Резнікова // Право України. - 2005. - №2. - С. 48-51.
5. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посібник / В. В. Сопко. - К. : КНЕУ, 2000. - 578 с.
6. Шестерняк, М. Окремі питання організації та ведення спільної діяльності [Текст] / М. Шестерняк // Наука молода. - 2004. -

№2. - С. 95 - 98.

7. Фінансові інвестиції [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 // Бухгалтерія. - 2007. - Збірник систематизованого законодавства. Випуск 1.
8. Частка у спільних підприємствах [Текст] : міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 31 / Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / Пер. з англ. ; [за ред. С. Ф. Голова]. - К. : ФПБАУ, 2005. - 1272 с.

РЕЗЮМЕ

Куцик Алексей

Оценка и учет имущества совместной деятельности

Рассмотрены основные аспекты оценки и бухгалтерского учета взносов участников совместной деятельности без создания юридического лица в современных условиях ведения хозяйства.

RESUME

Kytsuk Oleksiy

Estimation and account of property of joint activity

The basic aspects of estimation and accounting of participants' payments of joint activity without creation of legal entity in the modern terms of management are considered.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВНУТРІШНІХ РОЗРАХУНКІВ

Обґрунтовано, що організація обліку внутрішніх розрахунків повинна бути адекватною організаційно-виробничій структурі підприємства чи економічної групи суб'єктів господарювання. Діючі варіанти організації обліку внутрішніх розрахунків доповнено новим – змішаним (комбінованим) варіантом, при якому частина внутрішніх розрахунків підприємства із відокремленими підрозділами, виділеними на окремий баланс та економічної групи суб'єктів господарювання протягом одного й того ж звітнього періоду може здійснюватись через головне підприємство, а частина – без його участі.

Ключові слова: організація обліку, внутрішні розрахунки, економічна група, головне підприємство.

Орієнтація економіки України на ринкове середовище, умови якого періодично зазнають змін, та необхідність адаптації до них вимагають постійної реструктуризації компаній і підвищують вимоги до гнучкості системи бухгалтерського обліку, який повинен надавати повну та своєчасну інформацію для потреб управління підприємством. Ефективна організація обліку сприяє оптимальному використанню ресурсів, мінімізує витрати виробництва, забезпечує підвищення якості обліково-аналітичної інформації для прийняття об'єктивних управлінських рішень, а також сприяє поліпшенню результатів діяльності підприємств.

Зважаючи на те, що дані бухгалтерського обліку, узагальнені в звітності (будь-який показник якої є виразником певної системи господарювання та уособлює ті чи інші методи управління) нерідко стають виразниками боротьби інтересів зацікавлених сторін (в якості яких можуть виступати як фізичні й юридичні особи, так і держава), то відсутність чіткої організації обліку багаторівневих підприємств із наявними внутрішніми розрахунками, може призвести до недоліків при формуванні та відображенні у фінансовій звітності підприємства чи групи підприємств інформації про обсяги доходів і витрат при здійсненні внутрішніх операцій, відтак ще більше поглибити конфлікт інтересів зацікавлених сторін. Тому правильно організована система обліку внутрішніх розрахунків у першу чергу, повинна враховувати організаційно-правову структуру управління підприємством чи економічною групою підприємств, а також передбачати та забезпечувати чітке виділення інтересів сторін, задіяних у господарській діяльності, з обов'язковим врахуванням особистої зацікавленості осіб, що створюють, систематизують, узагальнюють використовують та передають обліково-фінансову інформацію.

Проблеми організації обліку внутрішніх розрахунків належать до однієї з найменш досліджених ділянок у контексті умов реальної економіки, що обумовлює необхідність теоретичних та практичних розробок з урахуванням досвіду вітчизняних та зарубіжних вчених. Вищевикладені факти засвідчують актуальність даної теми, обумовлюють мету та основні завдання дослідження.

Аналіз літературних джерел засвідчує те, що на методичку та організацію обліку внутрішніх розрахунків не було звернено належну увагу, оскільки окремі автори здебільшого розглядають загальний процес організації

обліку, або досліджують певні складові облікових ділянок (в тому числі розрахунків).

Так, можливі варіанти організації обліку внутрішніх розрахунків у групі взаємопов'язаних багаторівневих підприємств поштового зв'язку навела Борзова А. С. [1, с. 52], дослідженням організаційно-методичних підходів до обліку внутрішньогосподарських розрахунків багаторівневих підприємств значну увагу присвятила Алдаранова О. С. Згадка про внутрішні розрахунки у контексті організації складання консолідованої фінансової звітності міститься у наукових працях Костюченко В. М., яка досліджувала методологічні основи та організацію консолідації фінансових звітів групи підприємств як єдиної економічної одиниці, інформація про операції якої узагальнюється в консолідованій фінансовій звітності та Онищенко В. П., який вивчав організацію складання консолідованої звітності у розрізі етапів. Проте авторами не досліджено організацію обліку внутрішніх розрахунків, без належного рівня якої ускладненою вважається безпосередньо процедура консолідації фінансової звітності.

Метою статті є дослідження варіантів організації обліку внутрішніх розрахунків крізь призму основних засад побудови бухгалтерського обліку на підприємствах із відокремленими підрозділами, виділеними на окремий баланс, та в економічних групах суб'єктів господарювання.

А. Н. Кашаєв вважає, що під організацією бухгалтерського обліку слід розуміти «сукупність елементів облікового процесу у їх статичному та динамічному стані, яка забезпечує найбільш активну дію обліку на процеси виконання плану, а також збереження виробничих ресурсів та дотримання режиму економії» [2, с. 65]. Але одне з найвідповідніших визначень організації обліку, на нашу думку, належить Н. А. Леонтєву, який під цим процесом розумів «послідовність дій осіб, яким доручено здійснювати облік, скерованих для досягнення цілей, поставлених перед обліком» [4, с. 483]. Нами виокремлено ці два визначення, оскільки їх порівняння дає підстави вважати, що визначення Н.А.Леонтєва є позачасовим та не підлягає впливу різних економічних шкіл, а тому, залишається актуальним і на сьогодні. У той час, як визначення А. Н. Кашаєва, зважаючи на його орієнтацію на процес виконання плану, може видатись застарілим (хоча безумовним є факт необхідності планування у ринковій економіці). Проте це визначення набуває особливої гостроти та актуальності з точки зору

«збереження виробничих ресурсів та дотримання режиму економії», оскільки в Україні спостерігається доволі безгосподарне ставлення до ресурсів загалом (особливо природних), тотальне виведення капіталу через офшорні зони, причому, засобом такого переливу капіталу можуть виступати також внутрішні розрахунки, відсутність чіткої методики організації обліку яких негативно впливає на економіку держави.

Проф. Сопко В. В. вважає: «Якщо підприємства, які належать до одного об'єднання мають господарську та юридичну самостійність, то на кожному з них ведеться завершений бухгалтерський облік. У бухгалтерії об'єднання в такому випадку здійснюється лише зведений облік, включаючи складання зведеного балансу, тобто бухгалтерський облік загалом по об'єднанню будується за принципом децентралізації. Інша форма організації обліку застосовується у виробничих об'єднаннях, де філії ... зберегли господарську самостійність. Головна бухгалтерія такого об'єднання, функції якої виконує, як правило, бухгалтерія головного підприємства, здійснює методологічне керівництво організацією обліку у філіях, складає зведену звітність про роботу об'єднань, а також веде централізований облік більшої частини господарських засобів та розрахунків» [5, с. 26].

Слід зазначити, що незважаючи на те, що коротка характеристика централізованого та децентралізованого обліку, наведена вище, стосувалася організації обліку на підприємствах під час їх господарювання в умовах планової економіки, проте окремі вищенаведені аспекти не втратили своєї актуальності і за умов ринкової економіки. Відмінність полягає, насамперед, лише у тому, хто здійснює вибір на користь централізованої чи децентралізованої побудови бухгалтерії: держава чи підприємство, оскільки при плановій економіці підприємство самостійно не здійснювало вибору, то ця прерогатива належала державі. Крім того, вважаємо, що за сучасних умов господарювання, та виходячи з організаційно правових форм господарювання підприємств та їх загальних структур, імовірно є комбінований варіант форми організації бухгалтерського обліку, суть якого полягає в тому, що одне із підприємств, яке входить до складу економічного об'єднання із наявними філіями (виокремленими на самостійні баланси) може мати централізовану структуру бухгалтерії (взаємодія: підприємство - підрозділи), у той час, як інші суб'єкти господарювання цієї ж економічної групи (кожна окрема юридична особа без відокремлених підрозділів чи філій), які є дочірніми чи асоційованими відносно підприємства, що їх створило, та виступають самостійними суб'єктами господарювання з правової точки зору, можуть мати децентралізовану структуру бухгалтерії. Проте можна констатувати той факт, що у будь-якому випадку, навіть при повній (на перший погляд) децентралізації обліку в економічній групі підприємств, певні облікові процедури (складання зведеного та консолідованого балансів) містять ознаки централізації обліку, тобто наявний певний ступінь концентрації облікової системи, незалежно від форми організації бухгалтерського обліку та наявних економіко-правових зв'язків усередині групи.

Відтак, за сучасних умов господарювання, самостійний вибір на користь децентралізованої, централізованої чи комбінованої форм організації обліку можуть здійснювати не лише підприємства із відокремленими підрозділами, виділеними на окремий баланс та наявними внутрішніми розрахунками, а й головне підприємство (холдинг, концерн, материнська компанія) з -посеред економічної групи підприємств.

Підводячи проміжні підсумки дослідження, можна стверджувати, що у підприємствах із відокремленими підрозділами, виділеними на окремий баланс, та в економічних групах суб'єктів господарювання вибір та запровадження обраної форми організації обліку (централізованої, децентралізованої чи їх комбінованого поєднання) повинен передувати безпосередньо організації обліку внутрішніх розрахунків, які, виходячи із топологічного поділу бухгалтерського обліку [5, с. 25], є його підсистемою, незважаючи на часткове нівелювання або й цілковите ігнорування ними, зокрема у контексті нормативного забезпечення щодо організації роботи виконавців [3], як складової організації бухгалтерського обліку. Тому, нема підстав не погодитись із думкою проф. Сопка В. В. стосовно того, що на кожному підприємстві доцільно створювати «проект кожного топологічного розділу (підсистеми) бухгалтерського обліку, який складається з трьох частин: загальна частина, організація облікового процесу і його обслуговування та організація роботи виконавців» [5, с. 28], саме такий підхід, на нашу думку, повинен бути при організації обліку внутрішніх розрахунків, як окремої підсистеми бухгалтерського обліку.

Відтак, вважаємо, що при дослідженні проблеми організації безпосередньо облікового процесу внутрішніх розрахунків підприємств на особливу увагу заслуговує здійснене доц. Борзовою А. С. узагальнення варіантів обліку внутрішніх розрахунків у групі взаємопов'язаних сторін. Перш за все, автор вважає, що вибір методу обліку залежить від виду взаємовідносин, які виникають у кожній конкретній групі взаємопов'язаних підприємств, відтак, вона пропонує два варіанти обліку ведення розрахунків у групі взаємопов'язаних підприємств: ведення розрахунків через рахунок головного підприємства; ведення розрахунків між членами групи окремо від обліку розрахунків пов'язаних сторін з головним підприємством.

Перший варіант обліку полягає у здійсненні розрахунків через рахунок головного підприємства. Такий підхід, на думку автора, дає можливість вести оперативний контроль за рухом ресурсів між членами групи. Однак при застосуванні цього варіанту будь-які матеріальні цінності чи грошові кошти спочатку передаються головному підприємству, а вже потім перерозподіляються ним на користь одного із структурних підрозділів. Вибуття ресурсів з балансу одного члена групи відображається за кредитом рахунку обліку цих ресурсів у кореспонденції з дебетом рахунку розрахунків із головним підприємством. Надходження отриманих ресурсів на баланс іншого члена групи відобразиться у нього за дебетом рахунку обліку цих ресурсів у кореспонденції з кредитом рахунку розрахунків з головним підприємством. У свою чергу, головне підприємство відображає перерозподіл ресурсів на користь одного з підрозділів, відокремлених на самостійний баланс.

Другий варіант обліку полягає в тому, що розрахунки між членами групи ведуться окремо від обліку розрахунків пов'язаних сторін з головним підприємством. Передача з балансу одного та надходження на баланс іншого члена групи здійснюється у кореспонденції з рахунку внутрішньогосподарських розрахунків у розрізі виділених у кожного члена групи субрахунків. У цьому випадку наявні прямі розрахунки між членами групи без участі у них головного підприємства. За таких умов головне підприємство не відображає у себе на субрахунку переміщення ресурсів між підприємствами, які належать до однієї групи [1, с. 52].

На нашу думку, до недоліків дослідження доц.

Борзової А. С. щодо організації обліку внутрішніх розрахунків слід віднести ототожнення автором понять «підрозділ» та «підприємство», що не є коректним з правової точки зору, проте варіанти організації обліку внутрішньогосподарських розрахунків, запропоновані науковцем, за певних умов (зокрема наявного технічного забезпечення) цілком прийнятні як для обліку внутрішніх розрахунків в рамках одного підприємства (внутрішньогосподарських розрахунків), так і для обліку внутрішньогрупових розрахунків, як структурної складової внутрішніх розрахунків у рамках економічного чи економіко-правового об'єднання підприємств. Однак вважаємо, що наведені схеми організації обліку внутрішніх розрахунків, здійснюваних у межах одного підприємства чи однієї групи підприємств, не враховують ситуації, коли частина розрахунків, виходячи з їх економічної доцільності та ефективності, а також зважаючи на правову обґрунтованість, ведеться між відокремленими підрозділами чи окремими підприємствами без участі головного підприємства, а частина - із залученням головного підприємства до розрахунків, іншими словами, не враховується комбінований (змішаний) спосіб організації облікового процесу внутрішніх розрахунків. Він насамперед пов'язаний із правовими основами функціонування філій (відокремлених підрозділів), які не можуть самостійно виступати стороною господарських правовідносин. Проте саме комбінований (змішаний) спосіб організації облікового процесу внутрішніх розрахунків є чи не найбільш поширеним. Взяти до прикладу операції, при яких головне підприємство, яке може виступати стороною у господарських правовідносинах, укладає договір на імпорт товарно-матеріальних цінностей, відповідно, саме головне підприємство, як суб'єкт господарювання, акредитоване на митниці, відтак розрахунки з нерезидентом здійснює також воно. Перерозподіл імпортованих ресурсів (із їх сформованою, з урахуванням мита та митних платежів, первісною вартістю) також здійснює головне підприємство.

Аналогічною є ситуація із розподілом доходів та грошових коштів, що фактично надійшли на поточний рахунок головного підприємства, від спільного виконання робіт та послуг багаторівневим підприємством із виокремленими філіями та підрозділами. Економічно обумовлена потреба у такому розподілі є поширеною у суб'єктів господарювання із наявними відокремленими структурними підрозділами, що займаються будівництвом. А необхідність такої потреби зумовлена тим, що договір укладається із головним підприємством (суб'єктом господарювання), яке виступає генпідрядником, проте виконання певних етапів робіт здійснюють окремі підрозділи залежно від їх спеціалізації, оскільки, як правило, багаторівневі будівельні підприємства, які мають відокремлені підрозділи в основу своєї організаційної моделі закладають саме принцип структурізації за спеціалізацією. Відтак загальна сума доходу від виконання будівельного контракту розподіляється пропорційно до обсягу виконання робіт кожного відокремленого на окремий баланс підрозділу, задіяного у виконанні робіт за будівельним контрактом, із подальшим перерахуванням коштів виконавцям таких робіт чи зарахуванням їх (проведенням взаємозаліку) у рахунок погашення заборгованості підрозділів за попередньо виданими їм авансами, поворотними позиками тощо. Крім вищевикладених, можливі також ситуації, коли відокремлений підрозділ самостійно надає послуги, виконує роботи чи здійснює реалізацію товарно-матеріальних цінностей стороннім юридичним та фізичним особам, причому кошти від таких операцій з

продажу надходять на їх поточний рахунок. Яка частина цього доходу підлягатиме перерахуванню головному підприємству та на яких засадах, залежить від структурної побудови групи, обмовленої внутрішніми документами (в тому числі внутрішнім регламентом).

Відтак можна стверджувати, що облік внутрішніх розрахунків всередині однієї групи не може бути організований шляхом їх здійснення виключно через головне підприємство або виключно без участі головного підприємства (як координатора). Тут також повинна діяти комбінована схема організації обліку (облікового процесу) внутрішніх розрахунків, яка, в свою чергу, може свідчити про ступінь самостійності (як економічної, так і юридичної) відокремленого підрозділу із самостійним балансом та економічної самостійності дочірнього чи асоційованого підприємства відносно головного підприємства економічної групи.

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано, що побудові раціональної організації обліку внутрішніх розрахунків повинен передувати вибір централізованої, децентралізованої чи комбінованої форми організації бухгалтерського обліку із певним ступенем концентрації централізації чи децентралізації [4, с. 521] та визначено, що організація обліку внутрішніх розрахунків повинна бути адекватною організаційно-виробничій структурі підприємства чи економічної групи суб'єктів господарювання. На основі критичного аналізу наявних варіантів організації обліку внутрішніх розрахунків [1, с. 52] доповнено діючі механізми організації обліку внутрішніх розрахунків новим - змішаним (комбінованим), при якому частина внутрішніх розрахунків підприємства із відокремленими підрозділами, виділеними на самостійний баланс, чи економічної групи підприємств в одному й тому ж звітному періоді може здійснюватись через головне підприємство, а частина - без його участі (безпосередньо між відокремленими підрозділами, чи між дочірніми та асоційованими підприємствами).

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що організація обліку внутрішніх розрахунків як окрема типологічна ділянка виступає невід'ємною складовою організації облікового процесу підприємства із відокремленими підрозділами, виділеними на окремий баланс та економічної групи суб'єктів господарювання. Наявність же внутрішніх розрахунків всередині суб'єкта господарювання чи економічної групи підприємств як похідна самостійного (відокремленого) балансу окремих господарюючих суб'єктів дає можливість суб'єктам господарювання здійснювати вибір форми організації обліку (централізованої, децентралізованої чи комбінованої), оскільки організація обліку внутрішніх розрахунків може відбуватися як в рамках децентралізованої форми організації обліку так і при його централізації, яка, з точки зору бухгалтерського обліку, є свідченням превалювання вертикальної кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку над горизонтальною, що, безумовно слід враховувати при розробці проекту організації обліку внутрішніх розрахунків як підсистеми бухгалтерського обліку.

Список літератури

1. Борзова. А. С. *Бухгалтерское обеспечение расчетов между связанными сторонами в нефтяных холдингах [Текст] : дис... кандидата экономических наук : 08.00.12 / Анжела Сергеевна Борзова. - Сургут, - 2006. - 179 с.*
2. *Кашаев, А. Н. Проблемы учета и анализа экономической эффективности в производственных объединениях [Текст] / А. Н. Кашаев. — М. : Финансы, 1978.*
3. *Міжгалузеві нормативи чисельності працівників*

бухгалтерського обліку [Текст]. - Офіц. вид. - К. : Міністерство праці та соціальної політики України, 2003. - 30 с. (Нормативний документ Міністерства праці та соціальної політики України. Наказ).

4. Соколов, Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней [Текст] : учебн. пособие для вузов / Я. В. Соколов. - М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. - 638с.
5. Сопко, В. В. Организация контроля и учета в объединениях [Текст] / В. В. Сопко, Н. В. Кузельный, Е. М. Шпырко. - К. : Техніка, 1984. - 199 с.

РЕЗЮМЕ

Литвинено Наталия

Организация учета внутренних расчетов

Обосновано тезис, что организация учета внутренних расчетов должна быть адекватной организационно-производственной структуре предприятия или экономической группы субъектов хозяйствования. Действующие варианты организации учетного процесса внутренних расчетов, дополнены новым: смешанным (комбинированным), при котором часть внутренних расчетов предприятия с обособленными подразделениями, выделенными на отдельный баланс, и экономической группы субъектов хозяйствования в одном и том же отчетном периоде может осуществляться через главное предприятие, а часть – без его участия.

RESUME

Lytvynenko Nataliya

Accounting process organization of transactions between the related parties

It is grounded that accounting process organization of transactions with other components of the same entity and transactions between the related parties must be adequate to the institutional and management structure of enterprise or economic group of entities.

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК – ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядається сутність фінансового обліку і його роль у єдиній системі обліку. Уточнено загальну схему ведення фінансового обліку. Зроблено пропозиції щодо зміни окремих моментів методики обліку на сучасному етапі.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансовий облік, система обліку, фінансова звітність, капіталізація витрат.

Із кінця минулого сторіччя у розвитку теорії обліку спостерігається поглиблення процесів його поділу на окремі складові, які якісно відмінні між собою, з одного боку, а з іншого – об'єднання окремих частин у ціле. У результаті диференціації на фоні бухгалтерського обліку виділяють, щонайменше, два види обліку – фінансовий і управлінський. Щодо фінансового обліку, то його одні фахівці називають бухгалтерський фінансовий, інші – тільки фінансовий. Існує також термін „фінансове рахівництво”. Разом з тим, ведуть мову про бухгалтерський облік. Таким чином виникає термінологічна плутанина.

Останнім часом фінансовому обліку почали відводити особливу роль у системі управління, вбачаючи в ньому ту інформаційну базу, яка може допомогти врятувати підприємства і країну від економічної кризи.

Питання сутності фінансового обліку розкривають у своїх працях як зарубіжні вчені (Б. Нідлз, Р. Ентоні, Г. Велш, Д. Шорт та ін.), так і вітчизняні (Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, М. С. Пушкар, М. Н. Ткаченко, Н. В. Чабанова та ін.). Серед вчених існують різні думки щодо сучасної системи бухгалтерського обліку, ролі і значення фінансового обліку. Його завдання розглядаються без врахування життєвих циклів підприємства, тим більше економічної кризи.

Метою дослідження є вивчення різних поглядів на систему бухгалтерського обліку, уточнення сутності фінансового обліку і його ролі у загальній інформаційній системі, вивчення можливостей впливу інформації фінансового обліку на покращення економічного становища підприємства.

Система бухгалтерського обліку представляє собою інформаційне відображення господарського об'єкта як єдиного цілого, що може бути розмежоване на окремі складові по відношенню до потреб управління. Ця система є складною, оскільки включає велику кількість елементів та зв'язків між ними, що обумовлено складністю відображення об'єктів, за якими організовується спостереження, проводиться трансформація даних про них у корисну інформацію, яка може бути використана для управління підприємством.

Серед більшості вчених немає сумнівів, що фінансовий облік є частиною (підсистемою) бухгалтерського обліку. Він складається із сукупності правил і процедур, що забезпечують підготовку та оприлюднення інформації, яка відображається у фінансовій звітності відповідно до діючих нормативно-правових актів. Формування цієї інформації фінансовий облік здійснює, використовуючи властиві бухгалтерському обліку прийоми реєстрації, групування і систематизації даних. Саме тому його називають „бухгалтерський фінансовий облік”.

Проти такої назви виступає проф. М.С. Пушкар, який вважає, що не потрібно підкреслювати слово бухгалтерський у фінансовому обліку. За його словами бухгалтерський облік на даний час розчленувати на окремі складові частини: фінансовий облік, управлінський облік, контролінг, калькулювання, управління собівартістю, тощо [3, с. 12-13].

Зовсім іншої думки щодо системи бухгалтерського обліку дотримується проф. Ф.Ф. Бутинець. Вчений пише: „Поділ єдиної системи обліку на фінансовий та управлінський – безпідставний, адже фактичний набір облікових функцій, процедур і операцій цієї системи не відрізняється від тих, які складають предметну основу фінансового та управлінського обліку” [1, с. 14]. Такий поділ автор вважає умовним і він зумовлений капіталістичним способом виробництва, при якому частина облікової інформації становить комерційну таємницю. „Саме „відкритість” чи „закритість” обліку визначає цей поділ” [там само].

При визначенні системи обліку у даний час існують сумніви щодо вживання терміну бухгалтерський. Проф. В.В. Сопко зазначає, що словосполучення „бухгалтерський облік” у світовій практиці не містить чіткого змістового значення. Цей термін застосовують тільки в деяких країнах пострадянського простору, у тому числі в Україні. Раніше це словосполучення означало форму, де здійснюють рахунковий облік, тобто що облік ведуть у книгах. У більшості країн використовують термін „рахунковедення” [4, с. 2].

За словами Н. С. Рязанової західна наука розрізняє поняття „фінансове рахівництво” і „бухгалтерський облік”. Останнє пов'язане з реєстрацією господарських операцій і є основою фінансового рахівництва [6, с. 11]. Однак з цим не можна погодитись, так як реєстрація фактів господарської діяльності ні за змістом, ні за формою не є бухгалтерським обліком, це лише один із етапів цього обліку.

На нашу думку, на зміну бухгалтерському обліку прийшов фінансовий облік. Останній використовує всі методи, прийоми і принципи першого. Йому притаманні ті ж ознаки, що і бухгалтерському – підтвердження фактів здійснення господарських операцій, безперервність, суцільність, грошова оцінка, він відображає ті ж самі об'єкти. Назву „фінансовий облік” Ф.Ф. Бутинець пояснює тим, що він надає узагальнені відомості про фінансовий стан і результати діяльності [1, с. 16]. Однак, переконливішим аргументом такої назви є те, що він відображає наявність і рух фінансових ресурсів підприємства.

Загальною метою фінансового обліку є надання користувачам повної та неупередженої інформації про

фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства, а дрібні цілі визначають необхідність деталізації окремих статей фінансової звітності у формах податкової та управлінської звітності.

Англійський вчений Б. Район пише, що управлінський облік має постачати інформацію, яка базується на фінансових даних. На думку вченого на великих підприємствах системи фінансової звітності та інформаційні системи управлінського обліку настільки дублюють одна одну, що немає шляхів їх розумного розподілу. А на малих підприємствах система фінансової звітності часто використовується як система управлінського обліку для управління підприємством на базі підрахунку прибутків та збитків [5, с. 31].

У системі управлінського обліку здійснюється деталізація даних фінансового обліку, зокрема формування витрат за місцями виникнення і цільовим направленням, а доходи – за сегментами діяльності. Інформація управлінського обліку формується шляхом перегрупування даних фінансового обліку.

Відповідно до встановлених державою податкових правил у рамках фінансового обліку відображається нарахування і сплата податків, що є інформацією для податкової звітності.

Таким чином, фінансовий облік є основою інформаційної системи підприємства, яка охоплює процес реєстрації, обробки, накопичення, зберігання та передачі необхідної інформації відповідним користувачам.

Основним елементом фінансового обліку є рахунки бухгалтерського обліку, за допомогою яких господарську діяльність підприємства можна змоделювати як систему.

Загальна схема фінансового обліку, яка побудована з використанням рахунків певних класів відповідно до діючої методики обліку, що визначена національними положеннями (стандартами) з бухгалтерського обліку представлена на рисунку 1.

Цю схему можна охарактеризувати такими етапами обліку:

1. Формування власного капіталу як джерела необоротних активів, запасів, грошових коштів та інших

активів.

2. Поповнення активів підприємства за рахунок зобов'язань.

3. Формування витрат діяльності підприємства внаслідок зменшення його активів і збільшення зобов'язань.

4. Формування доходів підприємства як збільшення активів і зменшення його зобов'язань.

5. Визначення фінансових результатів діяльності підприємства шляхом порівняння доходів і витрат діяльності за звітний період.

6. Зміна власного капіталу на суму одержаного фінансового результату (збільшення на суму нерозподіленого прибутку, зменшення на суму непокритого збитку).

На кожному із зазначених етапів у системі фінансового обліку формується узагальнена інформація про окремі об'єкти обліку – активи, зобов'язання, витрати, доходи, власний капітал, фінансові результати. Ця інформація дає можливість загалом оцінити фінансовий, майновий стан підприємства і результати його діяльності, встановити основні тенденції у зміні показників.

Інколи звужують завдання фінансового обліку, зокрема щодо обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції. Більшість спеціалістів вважає, що головним завданням фінансового обліку є своєчасне і достовірне відображення витрат за їх видами, місцями виникнення і розрахунок собівартості всієї випущеної продукції. Щодо калькулювання собівартості окремих видів продукції, то це, на їх думку, прерогатива управлінського обліку.

Потреби калькулювання собівартості продукції у фінансовому обліку зумовлена тим, що інформація про фактичну собівартість кожного виду продукції необхідна, в першу чергу, для визначення фактичної собівартості реалізованої продукції і фінансового результату від реалізації. Оцінити реалізовану продукцію за ідентифікованою собівартістю, методом перших за часом надходження запасів (FIFO) неможливо без розрахунку фактичної собівартості одиниці випущеної продукції.

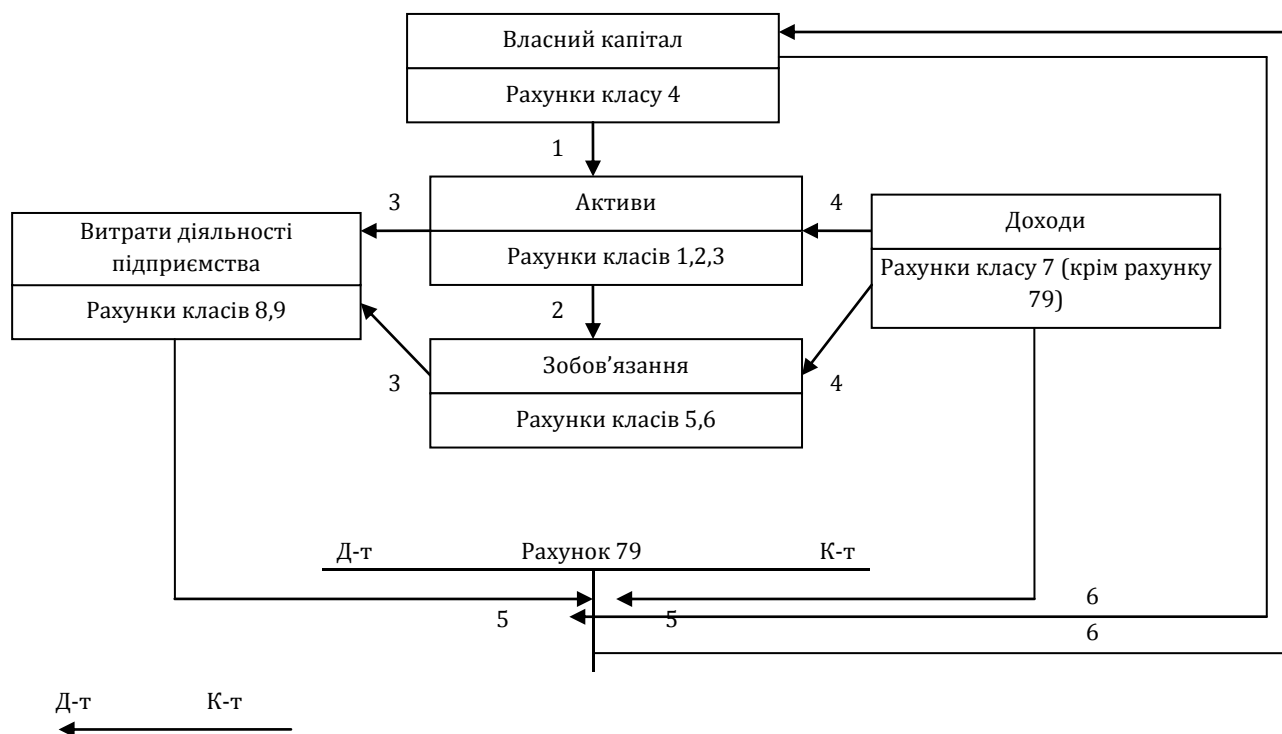

Рис. 1. Загальна схема фінансового обліку господарської діяльності підприємства

Калькулювання у фінансовому обліку необхідне також для списання витрат допоміжних виробництв. Без обчислення фактичної собівартості одиниці продукції (робіт, послуг) допоміжних виробництв неможливо їх витрати віднести на собівартість продукції інших виробничих підрозділів.

Неповна собівартість, яку розраховують у рамках фінансового обліку, відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», дає змогу прийняти короткострокові рішення з метою оптимізації асортименту найбільш рентабельних видів продукції.

Одним із напрямів вдосконалення фінансового обліку в Україні на даний час фахівці на державному рівні вважають перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності. У першу чергу ці стандарти планують застосовувати для підприємств із цінними паперами на фондовому ринку і для тих, які зобов'язані отримувати річну фінансову звітність. Вважається, що запровадження міжнародних стандартів в Україні буде сприяти залученню іноземного капіталу, що дозволить вітчизняним підприємствам подолати із економічну кризу.

На Заході великий бізнес намагається поправити своє економічне становище шляхом зниження поточних витрат і збільшення їх капіталізації. Основною темою у теорії обліку цих країн є оцінка і облік нематеріальних активів, зокрема інтелектуальної власності, хоч у західних компаніях нематеріальні активи становлять біля 70 відсотків всіх активів. У Росії піднімають питання про капіталізацію витрат на науково-дослідні роботи.

Вітчизняна методика обліку орієнтована на максимально точне визначення фінансового результату діяльності на основі даних про витрати і доходи і недостатньо приділяє уваги приросту вартості активів. Навіть в межах діючих національних Положень (Стандартів) бухгалтерського обліку не до кінця використовуються можливості капіталізації витрат. Та П(С)БО 31 «Фінансові витрати» дозволяє підприємствам, відповідно до розробленої методики, витрати на сплату відсотків за користуванням кредитом включати до первісної вартості кваліфікаційного активу. Однак на практиці цього майже не проводять.

Доцільно капіталізувати витрати на капітальний ремонт основних засобів. Заміна зношених конструкцій будівель і споруд, деталей обладнання на нові, сучасніші у кожному випадку сприяє покращенню експлуатаційних можливостей об'єктів. Тим більше, що не завжди можна правильно розмежувати капітальний ремонт, модернізацію і реконструкцію. Така методика відображення названих витрат дасть можливість зблизити дані фінансового і податкового обліку.

Необхідно поміняти методику відображення необоротних матеріальних і нематеріальних активів, які утримуються для продажу. Переведення цих об'єктів до оборотних активів і відображення їх у окремому (останньому) розділі активу балансу зменшує балансову вартість основного капіталу заздалегідь до моменту продажу активів (до одного року). Тому пропонується такі активи обліковувати на окремих субрахунках відповідних балансових рахунків, зокрема на таких: 109 «Основні засоби, утримані для продажу» (інших основних засобів, крім тих, які передбачені конкретними субрахунками на рахунку 10 практично не існує), 118 «Інші необоротні матеріальні активи, утримувані для продажу», 128 «Нематеріальні активи, утримувані для продажу». У балансі об'єкти, утримувані для продажу, повинні відображатися у складі відповідних активів, в тому числі виокремлюватися окремою статтею. Це дасть можливість відновити методику обліку реалізації цих активів з

використанням рахунків 74 «Інші доходи» і 97 «Інші витрати» і привести її у відповідність із порядком відображення цих операцій у формах фінансової звітності (Ф №2 «Звіт про фінансові результати» і Ф №3 «Звіт про рух грошових коштів»).

У П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» доцільно конкретизувати, а також розширити перелік об'єктів інтелектуальної власності, які відносяться до нематеріальних активів. Необхідно уточнити види робіт, які відносять до наукових досліджень, так як витрати на них не капіталізуються.

Таким чином, поряд із впровадженням міжнародних стандартів необхідно переглянути і вітчизняну систему обліку, уникаючи двозначності положень і тлумачень, впроваджуючи науково обґрунтовані пропозиції.

На основі вищесказаного можна зробити висновок, що на сьогоднішній день існує цілісна система обліку, основу якої становить фінансовий облік. Завдяки своїм можливостям вона здатна забезпечити інформацію для складання фінансової, управлінської, податкової і статистичної звітності. Кожен із видів звітності призначений для конкретного користувача і може бути використаний для управління підприємством.

У фінансовому обліку необхідно більше уваги надавати капіталізації витрат, що дасть можливість покращити фінансовий стан підприємства і повернути увагу інвесторів.

Список літератури

1. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підруч. для студ. спец. «Облік і аудит» вищ. навч. закл. / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 7 вид. доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2006. – 832 с.
2. Голов, С. Ф. Фінансовий облік [Текст] : підруч. / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, Т. Ю. Кравченко, Г. А. Ямборко. – К. : Лібра, 2005. – 976 с.
3. Пушкар, М. С. Фінансовий облік [Текст] : підруч. / М. С. Пушкар – Тернопіль : Карт-Бланш, 2002. – 628 с.
4. Сопко, В. В. Глобалізаційні процеси та їх вплив на бухгалтерський облік [Текст] / В. В. Сопко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. - №10. - С. 2-15.
5. Район, Б. Стратегический учет для руководителя [Текст] / Б. Район ; пер. с англ. – М. : Аудит: Юнити, 1998. – 616 с.
6. Рязанова Н.С. Фінансове рахівництво [Текст]: навч. посіб. / Н. С. Рязанова – К. : Знання – Прес, 2002. – 246 с.

РЕЗЮМЕ

Мыктыук Надежда

Финансовый учет – основа информационной системы предприятия

Рассмотрено сущность финансового учета. Уточнена схема ведения финансового учета. Сделаны предложения по изменению отдельных моментов методики учета на современном этапе.

RESUME

Mykytyuk Nadiya

A financial account – basis of the informative system of enterprise

Essence of financial account is considered. The chart of conduct of financial account is specified. Suggestions for the change of separate moments of method of account on the modern stage are done.

ВИБІР ОПТИМАЛЬНОГО МЕТОДУ АМОРТИЗАЦІЇ НА БУДІВЕЛЬНУ ТЕХНІКУ

Досліджено діючу систему нарахування амортизації необоротних активів різними методами. Проаналізовано застосування чинних методів нарахування амортизації на прикладі будівельної техніки. Надані теоретичні рекомендації щодо вибору оптимального з них.

Ключові слова: основні засоби, строк корисного використання, вартість, що амортизується, ліквідаційна вартість, методи амортизації, будівельна техніка.

Діяльність будівельного підприємства пов'язана з наявністю значної кількості основних засобів, які у процесі використання зношуються. Для їх відновлення застосовуються різні методи нарахування амортизації.

Сформована нині амортизаційна політика в Україні не достатньо відповідає одній із своїх функцій – відтворенню основних засобів, компенсації зносу новими інвестиціями, впровадженню новітніх технологій у будівництво об'єктів.

Рівень оснащення будівельних організацій основними засобами, належний технічний стан останніх та раціональне їх використання є основними показниками, які сприяють підвищенню ефективності будівельного виробництва та продуктивності праці, скороченню термінів спорудження об'єктів і т. д.

Значну питому вагу у частці основних засобів в будівельних підприємствах займає будівельна техніка (близько 60% від залишкової вартості основних засобів). На даний момент знос основних засобів, зокрема будівельної техніки, досягає критичного рівня (45%), тобто відтворення основних засобів практично зупинилося.

Саме тому підвищення ролі амортизаційної політики на будівельних підприємствах, вибір оптимального методу нарахування амортизації залишаються основними інструментами фінансування оновлення парку будівельної техніки.

Вибір методу амортизації та порядок її нарахування є важливими та дискусійними питаннями, як теоретичного, так і практичного характеру. Дані питання досліджувалися багатьма вітчизняними вченими, такими як П. М. Герасим, С. Ф. Голов, Л. В. Городянська, В. П. Завгородній, З. В. Задорожний, І. П. Житна, О. А. Садовнікова, Л. В. Словінська, В. В. Сопко, В. О. Парник, Я. П. Хомин, М. Г. Чумаченко, Г. Ямборко. Також знайшли відображення питання амортизації і в працях зарубіжних вчених, зокрема: А. А. Баширова, О. І. Добриніна, М. Ф. Дячкова, О. С. Нарінського, Т. С. Хачатурова та інших.

Дослідження економічної літератури показало, що, незважаючи на існування різних методів нарахування амортизації, підприємства, в основному, обирають податковий метод, а це дає поштовх до нових наукових дискусій та подальших досліджень.

З огляду на зазначене вище метою статті є розгляд існуючих методів нарахування амортизації, порівняльний аналіз використовуваних методів на прикладі експлуатації будівельної техніки та доцільність застосування кожного з них, що дасть змогу побачити їх переваги та недоліки.

Основним документом, що встановлює методи нарахування амортизації є П(С)БО 7 „Основні засоби”. Згідно п. 4 даного положення: „Амортизація – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації)” [8].

Для нарахування амортизації основних засобів діє така термінологія: строк корисного використання; вартість, що амортизується; ліквідаційна вартість і т. д.

Строк корисного використання – це період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством, або з їх допомогою буде виготовлено (виконано) очікуваний обсяг продукції, робіт (послуг). Визначаючи строк корисного використання (експлуатації) слід враховувати:

- як думають використовувати об'єкт, зважаючи на його потужність або продуктивність;
 - очікуваний фізичний та моральний знос;
 - правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори [9, с. 22].
- Вартість, що амортизується – це первісна або переоцінена вартість, зменшена на ліквідаційну вартість. Ліквідаційною вартістю вважається „...сума коштів, або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією)” [1, с. 26].

Зазначимо, що не слід плутати ліквідаційну вартість з вартістю ліквідації, оскільки остання – це „... вартість, яку очікується отримати за об'єкт оцінки, що вичерпав корисність, відповідно до своїх первісних функцій”.

Ліквідаційна вартість є важливою складовою розрахунку амортизації, оскільки, визначивши її, отримуємо величину, яку слід амортизувати. Однак визначити величину ліквідаційної вартості дуже складно, адже треба знати наперед, за скільки можна буде продати зношений актив через певну кількість років.

Нині підприємствам надано вельми гнучку систему вибору способу відшкодування вартості необоротних активів.

І. Голошевич даний вибір вважає вкрай важливим, оскільки:

- амортизація основних засобів, що використовується в операційній діяльності включається до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), отже є одним з елементів формування ціни продукту;
- від сум амортизації залежить конкурентна перевага – ціна продажу продукту. Чим більші суми – тим вищі

ціни (або підприємство зазнає збитків);
 – від сум амортизації залежить фінансовий результат – прибуток (чи збиток), а отже й розмір дивідендів, що належать власникам підприємств [2, с. 54].

Законодавчі та нормативні документи містять значну кількість інформації щодо існуючих методів нарахування амортизації, проте який метод обрати підприємства вирішують самостійно. Для того, щоб вибір був оптимально доцільним обчислимо суму амортизації різними методами для одного й того самого об'єкта основних засобів.

Об'єктом аналізу оберемо баштовий кран, первісна вартість якого 350 тис. грн., очікуваний термін служби 10 років, ліквідаційна вартість 10 тис. грн.

Прямолінійний метод. При прямолінійному методі річну суму амортизації визначають діленням амортизаційної суми на строк корисного використання об'єкта основних засобів. Дана формула матиме наступний вигляд:

$$N \text{ річна} = \frac{(\text{Первісна (переоцінена) вартість} - \text{Ліквідаційна вартість})}{\text{Строк корисного використання}} \quad (1)$$

Розрахунок сум амортизації подано у таблиці 1.

Як бачимо даний метод передбачає рівномірне нарахування амортизації, в однакових сумах протягом визначеного підприємством терміну експлуатації.

О. М. Надворняк зазначає, що важливими особливостями даного методу є те, що сума нарахованого зносу, яка віднесена на витрати амортизації, залишається постійною із року в рік; на однакову величину із року в рік зростає сума нагромадженого зносу і балансова (залишкова) вартість на початок кожного звітного року зменшується на таку ж суму. Рівномірний метод доцільно застосовувати для об'єктів необоротних активів тривалого використання – будівель і споруд, трубопроводів та інших [6, с. 85].

Вважаємо, що даний метод є оптимальним, якщо необоротні активи використовують постійно, а їхня робота щомісячно приносить приблизно однаковий очікуваний дохід.

І. Голошевич зауважує, що застосування прямолінійного методу далеко не завжди є виправданим. На думку автора, його слід уникати, якщо необоротні активи використовують неритмічно, з простоями [2, с. 58].

Експлуатація будівельної техніки тісно пов'язана з неритмічністю роботи, внутрішньозмінні втрати робочого часу впродовж останніх років залишаються високими, а простой бульдозерів, екскаваторів і баштових кранів перевищують 1/3 робочої зміни. Значна частка парку будівельної техніки (18-20%) постійно знаходиться в ремонті або його очікуванні.

За даним методом сума нарахованої амортизації не залежить від обсягів випущеної продукції, що є негативним явищем, оскільки не дає змоги реально визначити собівартість продукції будівництва.

Методи прискореної амортизації. У дану групу входять метод зменшення залишкової вартості, метод прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивний метод. Особливістю даних методів є те, що сума амортизації у кожному наступному році має тенденцію до зменшення.

За методом зменшення залишкової вартості річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок року на річну норму амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість.

Річна сума амортизації при використанні методу прискореного зменшення залишкової вартості, визначається як добуток залишкової вартості на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється виходячи із строку корисного використання об'єкта і подвоюється. За рахунок збільшеної норми прискорюються темпи перенесення вартості об'єкта на новостворений продукт.

Метод „суми цифр” – кількості років експлуатації або кумулятивний передбачає визначення річної суми амортизації як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною та ліквідаційною), та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишилися до кінця очікуваного строку використання об'єкта, на суму числа років його корисного використання. Як бачимо, кумулятивний метод потребує визначення для кожного року експлуатації основного засобу кумулятивного коефіцієнта.

Відзначимо, що методи прискореної амортизації визначають річну суму амортизації. Згідно з П(С)БО 7 „Основні засоби”, її нараховують щомісяця. Тому знайдені річні показники слід поділити на 12.

Динаміку зміни суми амортизаційних відрахувань за періодами корисного використання за вище названими методами відобразимо у таблиці 2.

З таблиці 2 видно, що методи прискореної амортизації дозволяють амортизувати велику частину вартості основного засобу за перші роки експлуатації. Найбільшу суму амортизації за перші два роки ми отримуємо при методі прискореного зменшення залишкової вартості (293551 грн.), за ним йде метод зменшення залишкової вартості (178108 грн.), і, нарешті, кумулятивний метод (117454 грн.), – сума зносу при його застосуванні є найменшою.

Характерними особливостями методу зменшення залишкової вартості та методу прискореного зменшення залишкової вартості є те, що: обладнання продуктивніше працює, коли воно нове, що призводить до найбільшого зношення в перші роки експлуатації; витрати на ремонт таких активів зростають із року в рік; щорічну суму амортизації розраховують від залишкової вартості

Таблиця 1. Розрахунок суми амортизації при прямолінійному методі, грн.

Період використання	Річна сума амортизації	Сума зносу	Залишкова вартість
Дата придбання	-	-	350000
1 рік	$(350000-10000)/10=34000$	34000	316000
2 роки	$(350000-10000)/10=34000$	68000	282000
3 роки	$(350000-10000)/10=34000$	102000	248000
4 роки	$(350000-10000)/10=34000$	136000	214000
5 років	$(350000-10000)/10=34000$	170000	180000
...			
10 років	$(350000-10000)/10=34000$	340000	10000

об'єкта на початок кожного звітної року; використання цих методів дає змогу зменшити суму оподаткованого доходу підприємства в перші роки експлуатації об'єкта за рахунок більших витрат на амортизацію, а зекономленні таким чином кошти можна спрямувати на компенсацію витрат, пов'язаних із відновленням устаткування [6,86].

При існуванні на ринку жорсткої конкуренції, спаду виробництва чи зменшення споживчого попиту, а звідси - зниження обсягів продаж, дані методи не варто застосовувати, оскільки вони призведуть до того, що в перші роки експлуатації основного засобу ціни буде завищено і покупці можуть надати перевагу іншим продавцям подібного продукту. Якщо ж підприємство прийме рішення залишити ціни на рівні ринкових, то в перші роки експлуатації основних засобів можливі збитки у зв'язку з невиправдано завищеними сумами амортизації.

Вважаємо, що нарахування амортизації на будівельну техніку зазначеними методами не є доцільним, оскільки, окрім вище зазначених недоліків, негативним моментом є те, що нараховані суми амортизації в перші роки експлуатації не точно відображають їх моральний та фізичний знос. Якщо припустити, що за п'ять років експлуатації баштовий кран чи інша будівельна техніка працюватиме на двох чи трьох об'єктах будівництва, то найбільші суми нарахованої амортизації припадають на перший об'єкт та становитимуть значну частку витрат у собівартості будівельно-монтажних робіт, а суми нарахованої амортизації на будівельну техніку на другому та третьому об'єктах будуть значно занижені.

Виправдовують себе ці методи, якщо продуктивність основних засобів зменшується з кожним роком їх експлуатації. Підприємство буде зацікавленим якомога швидше замінити такий актив новим, ще до того як витрати на його утримання зростатимуть.

При застосуванні підприємствами кумулятивного методу є певна незручність - для кожного року експлуатації необхідно обчислювати окремо кумулятивний коефіцієнт, визначена більша сума витрат

на амортизацію у перші роки експлуатації знижує прибуток до оподаткування.

Недоліком зазначеного методу можна вважати те, що сума зносу, визначена за методом „суми цифр” - кількості років використання об'єктів та визнана амортизаційними витратами поточного періоду, часто не узгоджується ні з фактичним використанням активу, ні з обсягом виробленої продукції, а це означає неузгодженість із одержаними доходами від експлуатації активу, що суперечить принципу погодженості в бухгалтерському обліку у світі [6, с. 86].

На нашу думку, кумулятивний метод, як і два попередні методи прискореної амортизації, мають низку суттєвих недоліків при нарахуванні амортизації на будівельну техніку, тому його застосування будівельними підприємствами недоцільне.

Виробничий метод вважається найбільш об'єктивним при визначенні амортизаційних відрахувань виробничих необоротних активів. Позитивним моментом при його застосуванні є те, що амортизаційні відрахування у бухгалтерському обліку будуть відображені тільки в період роботи основного засобу. Якщо основний засіб з певних причин не використовується, амортизаційні відрахування в обліку не відображаються. Недоліком виробничого методу є те, що існують випадки, коли для розрахунку виробничої ставки амортизації визначити обсяг діяльності основного засобу досить складно. Доречним використання даного методу буде за умови, коли є можливість точно визначити обсяг роботи, виконаний конкретним активом.

Г. Ямборко вважає, що варто буде звернутися до названого методу при амортизації транспортних засобів і виробничого обладнання, яке експлуатують нерівномірно [9, с. 24].

За виробничим методом місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу випущеної продукції, виконаних робіт (послуг) та виробничої ставки амортизації, що залежить від фактичного обсягу продукції. Скористаємося даними

Таблиця 2. Розрахунок суми амортизації за методами прискореної амортизації, грн.

Період використання	Річна сума амортизації	Сума зносу	Залишкова вартість
Метод зменшення залишкової вартості			
Дата придбання	-	-	350 000
1 рік	$350000 \cdot 0,2992 = 104720$	104720	245280
2 роки	$245280 \cdot 0,2992 = 73388$	178108	171892
3 роки	$171892 \cdot 0,2992 = 51430$	229538	120462
4 роки	$120462 \cdot 0,2992 = 36042$	265580	84420
5 років	$84420 \cdot 0,2992 = 25258$	290838	59161
...			
10 років	$14269 \cdot 0,2992 = 4269$	340000	10000
Метод прискореного зменшення залишкової вартості			
Дата придбання	-	-	350 000
1 рік	$350000 \cdot 0,2992 \cdot 2 = 209440$	209440	140560
2 роки	$140560 \cdot 0,2992 \cdot 2 = 84111$	293551	56449
3 роки	$56449 \cdot 0,2992 \cdot 2 = 33779$	327330	22670
4 роки	$340000 - 327330 = 12670$	340000	10000
Кумулятивний метод			
Дата придбання	-	-	350 000
1 рік	$(340000 \cdot 10/55) = 61818$	61818	288182
2 роки	$(340000 \cdot 9/55) = 55636$	117454	232546
3 роки	$(340000 \cdot 8/55) = 49454$	166908	183092
4 роки	$(340000 \cdot 7/55) = 43272$	210180	139820
5 років	$(340000 \cdot 6/55) = 37090$	247270	102730
...			
10 років	$(340000 \cdot 1/55) = 6181$	340000	10000

нашого прикладу та додамо, що запланована кількість годин роботи баштового крану становить 10 тис. годин. Отже, виробнича ставка – 34 грн./год. У таблиці 3 відобразимо щомісячну суму нарахованої амортизації.

Як видно з таблиці 3, при застосуванні виробничого методу сума амортизації залежить від інтенсивності використання баштового крану. У зимові місяці через погодні умови робота баштового крану буде меншою, і, відповідно, менша сума зносу. У ті періоди, коли будівельна техніка працює інтенсивніше, тобто більшу кількість годин, сума зносу буде більшою.

На нашу думку, виробничий метод є одним з найкращих щодо нарахування амортизації на будівельну техніку, але лише теоретично. Враховуючи специфіку будівельного виробництва, залежність роботи будівельної техніки від природних факторів, будівельним підприємствам важко передбачити достовірні обсяги роботи техніки, часто на практиці планові обсяги роботи незбігаються із фактичними. Це призводить до викривлення фактичних сум нарахованого зносу, які відображаються у бухгалтерському обліку.

Отже, поряд з низкою позитивних моментів, залежність виробничого методу нарахування амортизації на будівельну техніку від планових обсягів роботи, невідповідність планових і фактичних, інші фактори становлять перешкоди щодо його застосування.

Ще одним методом амортизації основних засобів, який може обрати підприємство, є податковий метод. Згідно з Законом України „Про оподаткування прибутку підприємств”, основні засоби поділяються на чотири групи: 1 група – будівлі, споруди, їх структурні компоненти, передавальні пристрої та ін; 2 група – автомобільний транспорт та вузли до нього, меблі, офісне

обладнання, побутові електромеханічні прилади; 3 група – будь-які інші основні фонди, не віднесені до групи 1,2, і 4; група 4 (з'явилася 01.01.03 р., завдяки Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” від 24.12.02 р., № 349-IV) – електронно обчислювальні машини для автоматичного опрацювання інформації, пов'язані з ними засоби зчитування та друку, інші інформаційні системи та комп'ютерні програми та ін. Сума амортизаційних відрахувань за квартал обчислюється як добуток балансової (залишкової вартості) кожної з груп основних фондів на початок розрахункового кварталу на визначену норму амортизації, які встановлені в таких розмірах: 1 група – 2%, 2 група – 10%, 3 група – 6%, 4 група – 15%.

На практиці підприємства дуже часто вдаються до податкового методу нарахування амортизації.

Г. Ямборко звертає увагу на наступні негативні сторони даного методу:

- по-перше, використання норм із Закону про прибуток у жодному разі не знижує трудовитрат як помилково вважають деякі. Адже податкова та бухгалтерська вартість одних й тих самих об'єктів частіше за все не однакова, і виходить, будуть різними амортизаційні суми;
 - по-друге, застосування податкових ставок призводить до перекручення достовірності суми витрат амортизації й залишкової вартості основних засобів. Річ у тім, що мета бухгалтерського обліку не збігається з метою податкового. Кожен із них ґрунтується на різних нормативних, законодавчих актах. Перенесення окремих ставок з податкового обліку до бухгалтерського позбавляє останній цілісного підходу [9, с. 24].
- Для прикладу наведемо нарахування амортизації на

Таблиця 3. Розрахунок суми амортизації при виробничому методі, грн.

Період використання	Кількість годин роботи за рік	Річна сума амортизації	Сума зносу	Залишкова вартість
Дата придбання	-	-	-	350 000
1 рік	1300	44200	44200	305800
2 роки	1200	40800	85000	265000
3 роки	1170	39780	124780	225220
4 роки	1050	35700	160480	189520
5 років	1000	34000	194480	155520
...				
N місяць n року	700	23800	340000	10000

Таблиця 4. Розрахунок суми амортизації при податковому методі, грн.

Період використання	Залишкова (первісна вартість на початок кварталу)	Норма амортизації, %	Сума зносу	Залишкова вартість
Дата придбання	-	-	-	350 000
1 рік	I квартал	10	35000	315000
	II квартал	10	31500	283500
	III квартал	10	28350	255150
	IV квартал	10	25515	229635
Всього за 1 рік	-	-	120365	-
2 рік	I квартал	10	22964	206671
	II квартал	10	20667	186004
	III квартал	10	18600	167404
	IV квартал	10	16740	150664
Всього за 2 рік	-	-	78971	-
3 рік	I квартал	10	15066	135598
	II квартал	10	13560	122038
	III квартал	10	12204	109834
	IV квартал	10	10983	98851
Всього за 3 рік	-	-	51813	-

баштовий кран, який віднесемо до основних засобів другої групи і відобразимо у таблиці 4.

За даними таблиці 4, річна сума амортизації за перший рік експлуатації становить 120365 грн., тобто 34,4% первісної вартості. За другий рік сума нарахованої амортизації складає 78971 грн. Це становить 22,56% первісної вартості і 34,4% залишкової вартості об'єкта станом на початок другого року експлуатації. Сума нарахованої амортизації протягом кожного наступного року також зменшується, але становить один і той же відсоток від залишкової вартості на початок року – 34,4%.

Згідно з вищезгаданим законом, основний засіб можна списати, коли його балансова вартість досягне ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян (на даний час він становить 1700 грн.). У нашому випадку, баштовий кран первісною вартістю 350 тис. грн. можна буде списати лише через 22 роки. Зазначимо, що це надзвичайно довгий (нереальний без проведення ремонту та поліпшення стану об'єкта) строк експлуатації, даний метод не враховує моральне та фізичне старіння об'єкта.

На нашу думку, використання податкового методу не відображає дійсної собівартості продукції будівництва, а отже, і реального фінансового стану підприємства.

Узагальнемо дані по методах амортизації, згідно з їх рейтингом (1-6 місце) у таблиці 5.

З таблиці видно, що за прямолінійним та виробничим методом у перші два роки нарахована сума амортизації є найменшою і становить 68000 грн. та 85000 грн. відповідно. Проблемними, на нашу думку, є метод прискореного зменшення залишкової вартості (209440 грн.) та податковий (120365 грн.), оскільки в перший рік експлуатації баштового крану нарахована сума амортизації при методі прискореного зменшення залишкової вартості становить більше половини його амортизаційної вартості, а при податковому - близько 35,4%, що в обидвох випадках є не виправданим.

Зазначимо, що згідно із загальним рейтингом найоптимальнішими методами є кумулятивний та виробничий, ці методи посіли 1-2 місце у рейтинговій

таблиці.

Аналіз існуючих методів амортизації основних засобів свідчить про те, що сьогодні оптимального методу в Україні не існує. Кожен з них має низку переваг та недоліків. У випадку з будівельною технікою ситуація досить складна, оскільки жоден з методів не враховує моральний та фізичний їх знос одночасно з обсягами виконаних робіт та перенесенням цих витрат на собівартість об'єктів будівництва. Підприємства мають свої аргументи на користь тих методів, які обирають, проте їм варто не забувати про економічну доцільність здійснюваного вибору, а не лише про полегшення ведення обліку.

Список літератури

1. Беднарчук Г. Про амортизацію у 2009 році / Г. Беднарчук // Дебет-кредит. – 2009. № 9. – С. 26-31.
2. Голошевич І. Методи амортизації: саме час переглянути/ І. Голошевич // Бухгалтерія. – 2009. – 26 січня № 4 (835). – С. 54-59.
3. Городянська Л. В. Особливості нарахування і використання амортизації в обліково-аналітичній та податковій системах / Л. В. городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 2 (56). – С. 101-112
4. Деякі особливості нарахування податкової амортизації // Податки та бухгалтерський облік. – 2004. - № 24 (1208). – С. 33-38.
5. Класифікація основних фондів та норми податкової амортизації // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – 14 червня. - № 55 (1332). – С. 9-10.
6. Надворняк Я. М. Порівняльний аналіз методів нарахування амортизації як джерела відтворення основних засобів/ Я. М. Надворняк // Економіка АПК. – 2008. - № 11. – С. 84-89
7. Парник В. О. Про підвищення ролі амортизації як джерела інвестицій і регулятора попиту та пропозиції основних засобів // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 5 (71). – С. 167-172.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318.

Таблиця 5. Рейтинги застосування методів нарахування амортизації протягом 10 років

№ з/п	Рік експлуатації	Прямолінійний		Метод зменшення залишкової вартості		Метод прискореного зменшення залишкової вартості		Кумулятивний		Виробничий		Податковий	
		Річна сума зносу	місце в рейтингу	Річна сума зносу	місце в рейтингу	Річна сума зносу	місце в рейтингу	Річна сума зносу	місце в рейтингу	Річна сума зносу	місце в рейтингу	Річна сума зносу	місце в рейтингу
1	1 рік	34000	1	104720	4	209440	6	61818,18	3	44200	2	120365	5
2	2 роки	34000	1	73387,78	5	84111,1	6	55636,3	3	40800	2	78971	4
3	3 роки	34000	2	51430,15	5	33779,02	1	49454,5	4	39780	3	51813	6
4	4 роки	34000	3	36042,25	5	12670	1	43272,73	6	35700	4	33972	2
5	5 років	34000	3-4	25258,41	2	-	-	37090,9	5	34000	3-4	22313	1
6	6 років	34000	5	17701,09	2	-	-	30909,0	3	32300	4	14638	1
7	7 років	34000	5	12404,93	2	-	-	24727,2	3	31620	4	9604	1
8	8 років	34000	5	8693,372	2	-	-	18545,4	3	30600	4	6301	1
9	9 років	34000	5	6092,315	2	-	-	12363,6	3	27200	4	4133	1
10	10 років	34000	5	4269,495	2	-	-	6181,8	3	23800	4	2713	1

-
9. Ямборко Г. Бухгалтерська амортизація основних засобів: обираємо метод та обліковуємо / Г. Ямборко // Все про бухгалтерський облік. – 2006. – 28 березня. - № 31. – С. 21-26.

РЕЗЮМЕ

Мужевич Наталья

Выбор оптимального метода начисления амортизации на строительную технику

Исследована действующая система начисления амортизации необоротных активов разными методами. Проанализировано применение существующих методов начисления амортизации на примере строительной техники. Предоставлены теоретические рекомендации по выбору оптимального из них.

RESUME

Muzhevych Natalia

Choosing the best method of depreciation on construction equipment

Studied the existing system of depreciation and amortization by different methods. Application of existing methods of depreciation on the example of construction equipment. Provided recommendations for the theoretical optimal one.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПЕРЕТВОРЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядаються принципи формування обліково-аналітичної інформації за умови реорганізації підприємств шляхом перетворення. Розкриваються особливості відображення облікових процедур із формування капіталу у реорганізовуваних суб'єктах господарювання.

Ключові слова: реорганізація, перетворення, передавальний акт, вилучений капітал, облік, інформація.

Перетворення є однією із найважливіших форм реорганізації. Із початку 90-х років минулого століття в Україні змінили форму власності понад 125 тис. суб'єктів господарювання. Найяскравішими прикладами такого організаційно-правового перетворення вітчизняних підприємств є їх приватизація, акціонування, корпоратизація, реорганізація державних підприємств у колективні та приватні. Це поняття не втратило актуальності й зараз, адже кризова ситуація у світовій економіці підштовхує суб'єкти підприємницької діяльності до пошуку нових шляхів оптимізації діяльності. Тому і на даний час, коли більшість підприємств дрібного та середнього бізнесу перебувають у приватній чи колективній власності, відомі непоодинокі факти організаційно-правових перетворень, найбільш розповсюдженими з яких є перетворення у межах колективної форми власності.

На практиці є випадки перетворення відкритих акціонерних товариств (ВАТ) на закриті акціонерні товариства (ЗАТ) з метою обмеження доступу до управління нових акціонерів. Розповсюдженим у чинній практиці є перетворення акціонерних товариств у товариства з обмеженою відповідальністю (ТзОВ). Це робиться, зазвичай, з метою уникнення складних та дорогих процедур реєстрації, випуску цінних паперів, оприлюднення фінансової звітності, подання регулярної та особливої інформації до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Зустрічаються й зворотні процеси – перетворення товариств з обмеженою відповідальністю у акціонерні товариства. Перетворення ТзОВ у ВАТ не вимагає обов'язкового повернення учасникам, що вийшли з товариства, належних їм часток. Акціонер, який не бажає надалі брати участь у акціонерному товаристві, може продати (передати) свої акції іншим акціонерам. При цьому не виникає потреби повернення йому належної частки майна і таким чином зберігається цілісність майнового комплексу акціонерного товариства.

Організаційно-правове перетворення суб'єктів господарювання було об'єктом досліджень таких вчених як Бутинець Ф. Ф., Валуєв Б. І., Кот О. О., Терещенко О. О., Харитонова А., Швець В. Г., Юн Г. Б. та інших. Проте питання відображення в обліку перехідних операцій, зокрема і операцій, пов'язаних з капіталом, є недостатньо розробленим і вимагає подальшого дослідження.

Метою статті є відображення особливостей обліку операцій з реорганізації суб'єктів господарювання шляхом перетворення. Ставиться завдання розкрити особливості і обґрунтувати рекомендації щодо обліку капіталу при перетворенні суб'єктів господарювання

межах колективної форми власності.

У результаті реорганізації шляхом перетворення на базі попереднього суб'єкта утворюється інша юридична особа, що пройшла необхідні процедури державної реєстрації. Вона успадковує усі права та обов'язки попереднього суб'єкта господарювання. Враховуючи те, що в процесі перетворення відбувається зміна організаційно-правової форми, статусу підприємства, можуть змінюватися власники, вирішуються питання правонаступництва та напрямів подальшого функціонування, такі процеси цілком логічно вважати однією з форм реорганізації суб'єктів господарювання [1, с. 86].

Перетворення супроводжується складанням передавального акта. Для цього, на нашу думку, на дату, наближену до моменту державної реєстрації припинення діяльності юридичної особи, але не раніше двох місяців з дня оголошення про перетворення, має бути завершений обліковий процес і проведені заключні операції, як це робиться при складанні балансу та іншої річної фінансової звітності.

На дату балансу, після внесення змін до вартісної оцінки окремих елементів майна, списання виявлених неліквідних активів, безнадійних боргів, уточнення величини резервів, забезпечення зобов'язань перед кредиторами, необхідно закрити усі аналітичні і синтетичні рахунки у журналах, дебетових відомостях, заповнити Головну книгу або в автоматичному режимі сформувати оборотно-сальдову відомість, скласти баланс та інші форми звітності.

Оскільки з дати складання балансу, передавального акта почнуть формуватися показники звітності новоутвореного суб'єкта, доцільно провести заключні операції з виявлення кінцевих фінансових результатів. Необхідно уточнити раніше визнані та зафіксовані на відповідних рахунках витрати і доходи майбутніх періодів, провести перерахунок, відповідно до прийнятої облікової політики, резервів та забезпечення майбутніх витрат і платежів, а за необхідності скоригувати за рахунок їх зміни фінансові результати.

Сальдо усіх субрахунків синтетичного рахунку 79 «Фінансові результати» доцільно закрити на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокріті збитки)», виявити і зафіксувати на останньому кінцеві фінансові результати – чистий нерозподілений прибуток чи непокріті збитки.

Дискусійним є питання щодо доцільності розподілу прибутку на дату складання заключного балансу і передавального акта. З одного боку, в процесі перетворення змінюється лише організаційно-правова форма суб'єкта, структура учасників та їх часток не має

заснавати змін. З іншого боку, в окремих випадках структура власного капіталу, в т.ч. й нерозподіленого прибутку змінюється (наприклад, для забезпечення кратності сумарної вартості акцій, так і акцій кожного учасника, або якщо при перетворенні власники вирішили зробити додаткову емісію акцій, загальна вартість яких перевищує статутний капітал попереднього суб'єкта).

У процесі реорганізації акціонерного товариства мають бути оцінені й викуплені акції у акціонерів, які не бажають брати участь у новоутвореній структурі, не голосували на зборах, звернулися з приводу цього до товариства з письмовою заявою. Викуп акцій, як передбачено у законодавстві, здійснюється за договірною ціною, але не нижче за їх номінальну вартість.

Отже, у випадку здійснення викупу повернені товариству акції реєструються в обліку за дебетом рахунку 45 «Вилучений капітал» у кореспонденції з рахунками грошових коштів, за рахунок яких проводився викуп. Зважаючи на те, що акціонери, які не бажають реорганізації, за таких умов будуть намагатися продати свої акції якнайдорожче, договірна вартість, зазвичай, буде перевищувати їх номінальну вартість. У такому випадку виникає питання, куди відносити різницю в ціні акцій за відсутності емісійного фонду на субрахунку 42.1 «Емісійний фонд», що у переважній більшості акціонерних товариств відсутній.

В Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій зазначено, що викуплені акції у акціонерів у дебеті рахунку 45 відображаються за фактичною собівартістю. На наш погляд, це певним чином суперечить принципам відображення в обліку і звітності зазначених операцій.

Рахунок 45 «Вилучений капітал», відповідно до діючої класифікації, за призначенням і структурою відноситься до регулюючих контрарних рахунків. Про це зазначають у своїй праці Бутинець Ф. Ф. [2], Валуєв Б. І. [3], Швець В. Г. [5, с. 134] та інші. За допомогою рахунку 45 «Вилучений капітал», як і рахунку 46 «Неоплачений капітал», здійснюється регулювання основного рахунку 40 «Статутний капітал» за поданою схемою (рис. 1).

При визначенні величини власного капіталу у балансі використовується зазначена у схемі (рис. 1) формула, тобто у валюту балансу включається фактично внесена сума капіталу як різниця між заявленою сумою і неоплаченою її величиною та вилученим капіталом. Статутний капітал на відповідному рахунку 40 відображається за зареєстрованою сумою, яка у акціонерному товаристві повинна відповідати сумарній вартості акцій за номіналом. Отже, і вилучений капітал (викуплені акції у акціонерів) має бути відображений на відповідному рахунку за їх номінальною вартістю. Інакше буде допущена невідповідність у вартісній оцінці акцій.

У зв'язку з цим, пропонуємо викуплені акції у акціонерів відображати у дебеті рахунку 45 «Вилучений капітал» за їх номінальною вартістю, а не фактичною собівартістю. Різницю, якщо договірна вартість акцій перевищує номінал, записувати у дебет субрахунку 95.2 «Інші фінансові витрати» із наступним списанням її за рахунок прибутку або раніше сформованого емісійного доходу.

Якщо договірна ціна при викупі акцій у акціонерів є нижчою номіналу, то в обліку доцільно робити наступні записи:

Дебет 45 «Вилучений капітал» Кредит 30,31- на фактично сплачені суми за договірною ціною;

Дебет 45 «Вилучений капітал» Кредит 42.1 «Емісійний дохід» – на різницю в цінах, що відноситься до емісійного доходу.

І в першому, і в другому випадках відбуваються зміни у власному капіталі. Якщо в другому випадку зростає емісійний дохід та власний капітал загалом, то в першому на різницю у вартості акцій зменшиться нерозподілений прибуток.

Загалом же, на наш погляд, розподіл прибутку при складанні звітності суб'єкта, що припиняє функціонувати, потрібно проводити лише при потребі, зокрема при вибутті під час реорганізації окремих учасників і необхідності повернення їм частини належного капіталу; при збільшенні статутного капіталу за рахунок персоналізованого нерозподіленого прибутку, додаткової емісії акцій за рахунок зазначеного джерела тощо.

Тим більше, як зазначалося раніше, після внесення змін у МСБО 10 «Непередбачені події та події, які відбуваються після дати балансу», з 1998 р. підприємства не можуть відображати у складі зобов'язань на дату балансу дивіденди, які були оголошені або запропоновані після цієї дати. Це, очевидно, пов'язано з тим, що в процесі реорганізації не діє один з найважливіших принципів бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності – безперервності діяльності, оскільки при перетворенні фактично перестає функціонувати юридична особа і замість неї утворюється інший суб'єкт господарювання.

У даному випадку вступає в силу згадуване вище правило розподілу майна між учасниками, засновниками, акціонерами за залишковим принципом. Розподіл прибутку означав би включення нарахованих сум дивідендів до поточних зобов'язань записом за дебетом рах. 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» і кредитом рах. 67 «Розрахунки з учасниками», що в балансі підприємства входило б до складу зобов'язань за рядком 590 «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками». Оскільки зобов'язання за несплаченими дивідендами повинні повертатися в останню чергу, водночас із поверненням власникам інших елементів

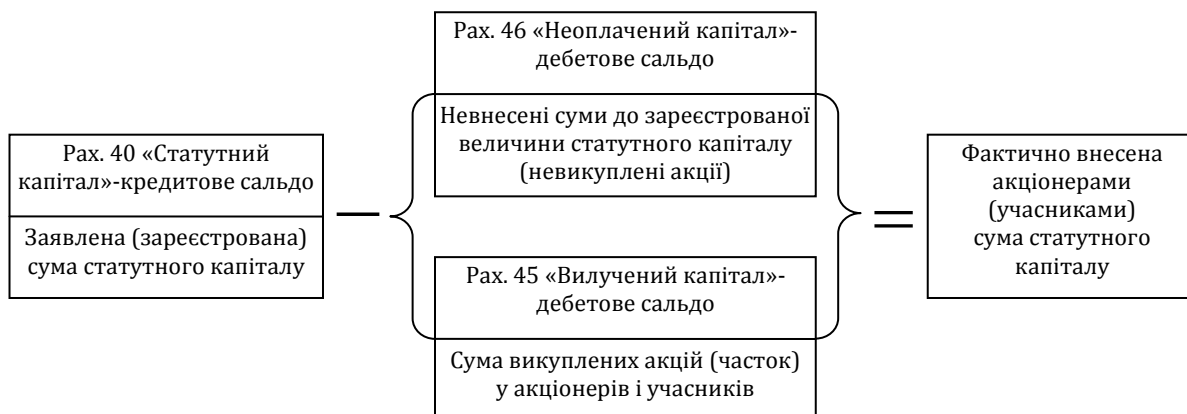

Рис. 1. Схема формування фактично внесеного статутного капіталу на рахунках бухгалтерського обліку

майна, вони не можуть входити до поточних зобов'язань, які слід погасити в першу чергу.

У грудні 2003 р. МСБО 10 «Непередбачені події та події, які відбуваються після дати балансу», було знову уточнено. Найбільшою зміною цього разу знову ж таки стали питання, пов'язані з відображенням в обліку і звітності дивідендів, рішення щодо виплати яких приймається після дати балансу.

З урахуванням цього, у національному П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» чітко визначено два моменти:

1. Дивіденди за звітний період, які оголошені після дати балансу, у сам баланс не вносяться, а розкриваються у примітках до фінансових звітів. Це означає, що у розподільчому балансі дивіденди не відображаються, але фіксується нерозподілений прибуток.

2. Якщо події після дати балансу свідчать про наміри підприємства припинити діяльність або про неможливість її продовження, то фінансова звітність складається без застосування принципу безперервності. А це зобов'язує підприємство, що в процесі реорганізації буде ліквідоване, завершити весь комплекс обліково-аналітичних процедур, закрити рахунки фінансових результатів, а при необхідності (виході частини учасників підприємства) здійснити повний розподіл прибутку, що залишається після погашення усіх витрат та зобов'язань.

Особливістю перетворення товариства з однієї форми в іншу та формування статутного капіталу новоутвореної структури є те, що суб'єкти господарювання мають дотримуватись таких умов:

- повинні бути визначені усі учасники як попередньої, так і нової господарської одиниці;
- частки учасників при переоформленні статутного капіталу не можуть змінюватися;
- викуплені у акціонерів, що не бажають надалі брати участь, частки повинні бути розподілені між іншими учасниками.

Для виконання зазначених умов необхідно, щоб уся сума загального (зареєстрованого) капіталу була фактично внесена. Про це в обліку може свідчити відсутність залишків на рахунках 46 «Неоплачений капітал» та 45 «Вилучений капітал».

Хоча в чинних нормативних актах з обліку й не передбачено відображення на рахунках перетворювальних процесів, усе ж таки при переоформленні акцій, передачі часток до статутного капіталу з одного виду товариства в інший доцільно використовувати один із транзитних рахунків розрахункового типу. У якості такого рахунка ми пропонуємо використовувати субрахунок 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки», який можна використати для відображення перехідних операцій, пов'язаних з вилученням і анулюванням попередніх акцій і формуванням статутного капіталу нового товариства, наприклад, товариства з обмеженою відповідальністю.

Отже, спочатку вилучаються акції акціонерного товариства з відображенням їх на відповідному рахунку 45 за номінальною вартістю. При анулюванні акцій ліквідованого акціонерного товариства на вартість вилучених у кожного акціонера акцій створюється кредиторська заборгованість, яка відображається в аналітичному обліку на субрахунку 68.3.

Пізніше, після реєстрації ТзОВ та його статутного капіталу, який за розмірами і частками має відповідати акціонерному капіталу попереднього суб'єкта, зазначена заборгованість зараховується в оплату зареєстрованих часток кожному з учасників ТзОВ.

Використання розрахункового рахунку 68, субрахунку 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки» у даному

випадку доцільне через незбігання у часі окремих реорганізаційних операцій:

- вилучення і анулювання акцій попереднього суб'єкта;
- реєстрації статутного капіталу та часток кожного учасника новоутвореного товариства;
- передачі майна, зобов'язань, капіталу, в тому числі й статутного капіталу згідно з передавальним актом.

При перетворенні одного суб'єкта в господарську одиницю іншого організаційно-правового статусу рекомендуємо переоформлення в обліку статутного капіталу здійснювати з використанням субрахунку 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки» через розбіжність в часі окремих реорганізаційних подій. При перетворенні акціонерного товариства у іншу форму для обліку вилучених акцій доцільно використовувати відповідний рахунок 45 «Вилучений капітал» з їх оцінкою за номінальною вартістю. Це дозволить без додаткових розрахунків визначати в обліку і балансі фактично внесену акціонерами суму статутного капіталу за схемою: заявлений (зареєстрований) статутний капітал (рахунок 40) мінус неоплачений та вилучений капітал (відповідно рахунки 46 та 45).

Список літератури

1. Андрущак, Є. М. Реорганізація як ефективний засіб вирішення проблеми банкрутства підприємств [Текст] / Є. М. Андрущак // Регіональна економіка. – 2002. – № 1. – С. 83-89.
2. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підруч. [для студ. спец. 7.050106 «Облік і аудит» вищ. навч. закл.] / за ред. Ф. Ф. Бутиця. – Житомир : Рута, 2005. – 756 с.
3. Валуєв, Б. І. Деякі спірні концепції, що покладено в основу перебудови бухгалтерського обліку [Текст] / Б. І. Валуєв // Удосконалення системи обліку, аналізу та аудиту як складової інформатизації суспільства : збірник матеріалів міжнародної міжвузівської науково-практичної конференції. – Тернопіль, 2004. – С. 26-31.
4. Харитоновна, А. Реорганізація шляхом перетворення [Текст] / А. Харитоновна // Все про бухгалтерський облік. – 2006. – № 65. – С. 7-14.
5. Швець, В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посіб. / В. Г. Швець. – К.: Знання-Прес, 2003. – 444 с.

РЕЗЮМЕ

Назарова Ирина

Особенности учета преобразования субъектов предпринимательской деятельности

Рассматриваются принципы формирования учетно-аналитической информации при реорганизации предприятий путем преобразования. Раскрываются особенности отображения учетных процедур по формированию капитала в реорганизуемых предприятиях.

RESUME

Nazarova Iryna

Features of account of transformation of subjects of entrepreneurial activity

The principles of forming an account-analytical information on the condition of enterprises' reorganization by means of transformation are analyzed. The features of reflection the accounting procedures from the forming of capital in the reorganized subjects of economics are revealed.

ОБЛІК БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті розглянуто аспекти бухгалтерського обліку біологічних активів у лісовому господарстві з урахуванням вітчизняної нормативно-правової бази та міжнародного досвіду. Досліджено проблемні питання обліку витрат, що пов'язані з біологічним перетворенням активів лісівництва.

Ключові слова: біологічні активи, лісове господарство, положення (стандарту) бухгалтерського обліку, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

У сучасних умовах господарювання все більших масштабів набуває вплив людини на навколишнє природне середовище, а особливо на лісові ресурси, оскільки всі біологічні процеси, що відбуваються у лісовому господарстві, є природними, а людська діяльність у більшості випадків є неправильним втручанням у "законо природи" лише з метою власної вигоди. У результаті цього, за останнє тисячоліття площі лісів зменшилися більш як утричі та погіршився їх породний склад. Тому важливого значення набуває раціональна і ефективна організація обліку та контролю у лісівництві.

Слід зазначити, що всі підприємства України повинні будувати облік та складати фінансову звітність відповідно до національних нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку. Сьогодні, з метою уніфікації вітчизняних норм, що регулюють ведення бухгалтерського обліку з відповідними міжнародними нормами, все більшої актуальності набувають нововведення, що запозичені з-за кордону. До таких важливих і водночас проблемних питань у галузі бухгалтерського обліку вважаємо за доцільне прилучити проблему обліку біологічних активів.

Проблему обліку біологічних активів у своїх працях розглядали такі авторитетні вчені як: Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Коцупатрий М. М., Жук В. М., Сук Л. К., Радченко О. Д. та інші. Але в їхніх дослідженнях превалювала проблема обліку біологічних активів у сільському господарстві. Тому вважаємо за доцільне розглянути проблемні аспекти обліку біологічних активів у лісовому господарстві.

Мета статті - розкрити аспекти обліку витрат, що пов'язані з біологічним перетворенням активів лісового господарства з урахуванням особливостей даного виду діяльності.

Відповідно до вітчизняної нормативної бази облік біологічних активів є врегульованим у П(С)БО 30 "Біологічні активи" [7] та Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку біологічних активів [2], а за міжнародними стандартами - у МСБО 41 "Сільське господарство" [8]. Дослідження показали, що введення в практику П(С)БО 30 "Біологічні активи" призвело до появи нової термінології у бухгалтерському обліку ("біологічні активи", "додаткові біологічні активи", "біологічні перетворення") та змінило методику обліку на

підприємствах лісового господарства.

Для нашої публікації найбільш актуальним є визначення поняття "біологічних активів". Згідно П(С)БО 30 "біологічний актив - це тварина або рослина, яка у процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди" [7]. У той же час, відповідно до МСБО 41 "Сільське господарство" "біологічний актив - це "явище життя", тобто живі істоти, тварини або рослини, які здатні до біологічної трансформації (наприклад, росту чи відтворення)" [8]. На нашу думку, визначення П(С)БО є більш повним і, відповідно, краще розкриває сутність поняття "біологічний актив".

Інші національні Положення (стандарту) безпосередньо не розглядають сутності поняття "біологічний актив", але в них містяться поняття, що регулюються окремими нормами П(С)БО 30. Наприклад, у П(С)БО 7 "Основні засоби" [4] тварини і багаторічні насадження включені до складу основних засобів. У П(С)БО 9 "Запаси" [5] матеріали сільськогосподарського призначення (саджанці, насіння й корми, що використовуються для висаджування, посіву та відгодівлі тварин безпосередньо в господарстві) включені до складу запасів. Крім того, Планом рахунків для синтетичного обліку пропонується використовувати рахунки 16 "Довгострокові біологічні активи" та 21 "Поточні біологічні активи". Виникає цілком логічне запитання: що ж тоді обліковувати на субрахунках 107 "Тварини", 108 "Багаторічні насадження" та 208 "Матеріали сільськогосподарського призначення"?

У лісовому господарстві біологічний актив визнається основним засобом, якщо: він використовується в іншій діяльності, ніж лісова, або очікуваний термін його використання більше одного року (чи операційного циклу, якщо він більше одного року). У той же час, біологічний актив визнається запасом, якщо він не використовується в діяльності підприємств лісового господарства, утримується для продажу або напрямок його використання не визначений.

МСБО 41 "Сільське господарство" призначений для застосування на підприємствах сільського господарства, до якого належать різноманітні види діяльності, наприклад, тваринництво, лісівництво, вирощування однорічних та багаторічних рослин, фруктових садів та

насаджень, квітництво та водне господарство (зокрема, риборозведення) тощо, а П(С)БО 30 "Біологічні активи" рекомендовано застосовувати підприємствами, що здійснюють лише сільськогосподарську діяльність. На наш погляд, зміст П(С)БО 30 доцільно було б доповнити переліком сфер його використання з урахуванням особливостей сільськогосподарської діяльності підприємств.

Дослідження показали, що для ефективного обліку біологічних активів необхідна правильна та обґрунтована класифікація. У нормативних актах зокрема П(С)БО 30 [7] і Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів [2]), які регулюють питання обліку біологічних активів, виділяють такі види біологічних активів:

- довгострокові, які здатні давати економічну вигоду в період що перевищує 12 місяців (лісовий масив, тобто дерева в лісі);
- поточні, які здатні давати економічну вигоду в період що не перевищує 12 місяців (лісорозсадники).

Деякі уточнення потребує саме облік поточних біологічних активів, оскільки до прийняття однойменного стандарту вони повинні були б відображатися у фінансовій звітності як незавершене виробництво, але відповідно до П(С)БО 30 незавершене виробництво є окремим об'єктом обліку для відображення витрат на вирощування лісових насаджень. Враховуючи особливості лісівництва можна стверджувати, що лісові насадження, які є предметом нашого дослідження, а саме дерева є, власне, довгостроковими біологічними активами, безпосередньо зрізані дерева – це сільськогосподарська продукція, а лісоматеріали – це продукти, які є результатом "переробки" деревини. Також, згідно з Методичними рекомендаціями [2], плоди, ягоди, гриби під час їх збирання (заготівлі) перестають бути елементами біологічних активів і визнаються як окремі активи.

Розподіл біологічних активів на поточні та довгострокові визначає особливості їх відображення у податковому обліку відповідно до закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" [1]. Довгострокові біологічні активи у податковому обліку прирівнюються до основних фондів з відповідними особливостями обліку. Щодо відображення поточних біологічних активів у податковому обліку, то їх особливості прирівняні до особливостей обліку запасів.

Відповідно до П(С)БО 30, на підприємствах лісового господарства можуть змінюватися методи оцінки продукції та порядок формування планової (нормативної) та фактичної собівартості. Оцінка продукції лісового господарства залежить від джерел її надходження, стадії використання, ринкових умов господарювання підприємства та може проводитись:

- за справедливою вартістю, зменшеною на місці продажу (згідно з цінами активного ринку);
- договірними цінами (лише за обтяжливими контрактами);
- останньою ринковою ціною операції з такими активами;
- ринковими цінами на подібні активи, скоригованими з урахуванням індивідуальних характеристик;
- первісною вартістю згідно з П(С)БО 9 "Запаси" [5] – щодо продукції лісового господарства, яка не використовується в діяльності підприємств лісового господарства.

Різноманітність оцінок потребує розробки спеціального нормативно-правового забезпечення, яке б містило і методичні підходи щодо здійснення оцінки

лісових насаджень. Крім того, усе це вимагає підвищення кваліфікації облікового складу працівників лісового господарства, що будуть виконувати дану роботу. Вважаємо доцільним створення спеціальних Комісій з оцінки біологічних активів при бухгалтерії підприємства, діяльність яких буде передбачена у наказі про облікову політику.

Дослідження вирощування біологічних активів лісівництва показало, що такий процес має ряд особливостей, які необхідно враховувати при організації та методиці обліку витрат на підприємствах лісогосподарського комплексу і, відповідно, при формуванні собівартості продукції. Такими особливостями є:

- створення біологічних активів здійснюється під впливом не тільки знарядь та предметів праці, робочої сили, але й природних умов, при чому останні впливають на витрати під час процесу виробництва продукту найбільше;
- виробництво у лісовому господарстві переплітається з природним процесом відтворення, так як підприємства займаються вирощуванням біологічних активів – рослин та тварин. Тому, дія економічних законів у лісовому господарстві пов'язана із дією законів природи, за якими розвиваються живі організми. Види та порядок вирощування продукції є визначальними під час розрахунку її собівартості;
- сезонність лісового господарства зумовлена впливом природно-кліматичних умов, що вимагає нерівномірного використання техніки, робочої сили протягом поточного року;
- у зв'язку з тим, що в лісовому господарстві значна тривалість виробничого циклу, яка може досягати від кількох місяців до багатьох років (наприклад, багаторічні насадження), собівартість продукції лісового господарства обчислюється лише раз на рік, окрім продукції (робіт, послуг) допоміжних виробництв, фактична собівартість яких визначається щомісяця;
- тривалість виробничого циклу у лісовому господарстві вимагає організації та методики обліку витрат на виробництво продукції не лише за окремими біологічними активами і окремими їх групами, але й за окремими процесами і видами робіт.

При цьому слід зазначити, що незважаючи на те, що П(С)БО 30 було введено в дію ще у 2005 році, сьогодні, на жаль, не всі підприємства лісового господарства застосовують його у практичній діяльності, тобто не використовують окремих рахунків для обліку біологічних активів і відповідно не заповнюють відповідні статті фінансової звітності.

Дослідження обліку витрат, пов'язаних з біологічним перетворенням біологічних активів лісівництва, показало, що певних особливостей щодо визначення витрат галузевим стандартом не передбачено, оскільки він лише обґрунтовує норми П(С)БО 16 "Витрати" [6] щодо відображення витрат за окремими об'єктами обліку витрат та виділення такого складу витрат:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

Слід зазначити, що відображення витрат, які пов'язані з біологічними активами, у лісовому господарстві повинно відображатися з урахуванням біологічної трансформації, що відображено на рис. 1. Вважаємо, що до основних етапів біологічної трансформації, які зображені на рисунку, можна запропонувати такі рахунки для обліку

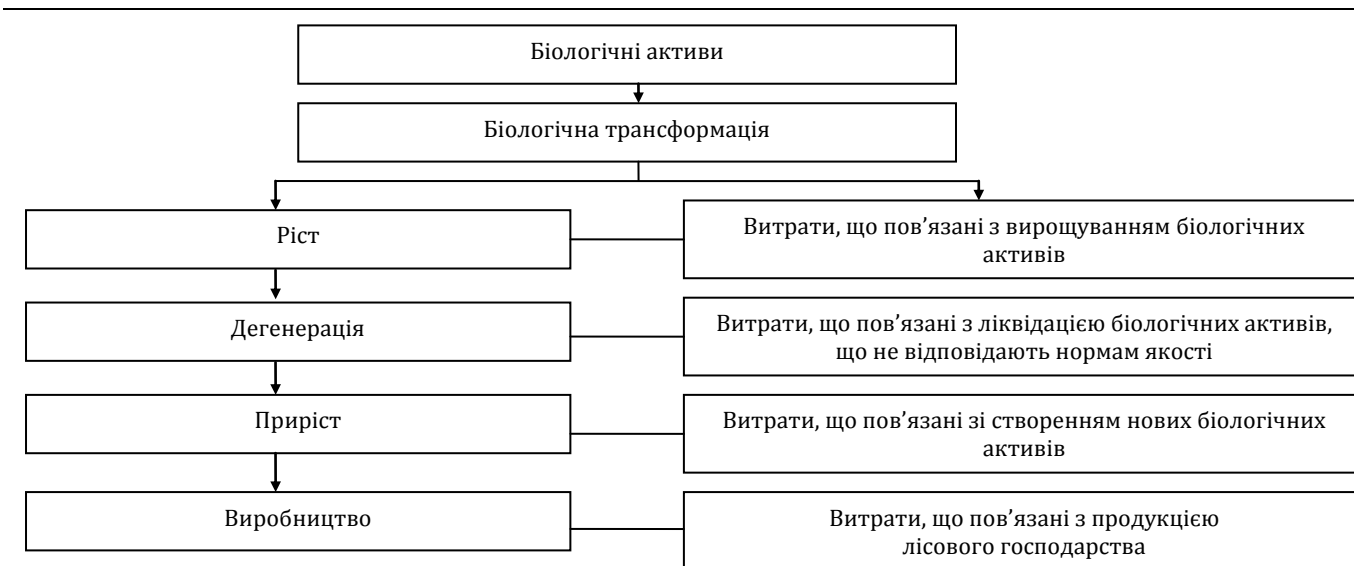

Рис. 1. Витрати, що пов'язані з біологічною трансформацією біологічних активів

витрат [2]. По-перше, для обліку витрат на виробництво біологічних активів доцільно застосовувати рахунок 23 "Виробництво". По-друге, для обліку довгострокових біологічних активів використовувати однойменний рахунок 16 у розрізі відповідних субрахунків, а для обліку поточних біологічних активів – однойменний рахунок 21. По-третє, вихід продукції лісового господарства обліковувати на рахунку 27 "Продукція сільськогосподарського виробництва", так як Держкомстат України та МСБО 41 "Сільське господарство" лісове господарство відносять до галузі сільського господарства.

Вивчення нормативних документів, які регламентують облік біологічних активів, дає нам підстави запропонувати кореспонденцію рахунків щодо обліку довгострокових біологічних активів - лісових насаджень. Так, продукцію лісового господарства, а саме деревину пропонуємо обліковувати за дебетом рахунку 27 "Продукція сільськогосподарського виробництва" (за видами деревини) з кредиту рахунку 23 "Виробництво". Із врахуванням біологічних перетворень довгострокові біологічні активи відображають за дебетом рахунку 16 "Довгострокові біологічні активи" з кредиту рахунку 27 "Продукція сільськогосподарського виробництва". Також з урахуванням того, що лісівництва у своїй господарській діяльності використовують насіння, саджанці, то їх необхідно обліковувати за дебетом субрахунку 208 "Матеріали сільськогосподарського призначення" з кредиту відповідних рахунків, враховуючи шляхи надходження таких матеріалів у лісівництва.

Дані анкетування більше 2 тисяч бухгалтерів щодо проблемних питань застосування П(С)БО 30 [7] показали, що незважаючи на вагомий внесок у розвиток вітчизняного бухгалтерського обліку цього стандарту щодо обліку біологічних активів лісового господарства, все ж таки він містить і ряд проблемних питань, що потребують вивчення та розробки, зокрема:

- методика аналітичного обліку біологічних активів не є обґрунтованою у стандарті, а саме від правильного формування аналітичних рахунків залежить здатність бухгалтерії скласти правильну фінансову звітність;
- оцінка біологічних активів є складною, для цього потрібно здійснити підвищення кваліфікації працівників бухгалтерії;
- відображення біологічних активів на рахунках бухгалтерського обліку у відповідності з новими нормами;

– заповнення показників фінансової звітності з врахуванням нововведених рахунків і відповідно рядків у звітності.

Зазначені проблеми, що визначені у результаті дослідження питань щодо впровадження П(С)БО 30 на практиці засвідчили, що на сьогоднішній день облік згідно з нормами цього положення на більшості підприємств лісового господарства не ведеться. Тому використання у практиці діяльності підприємств лісового господарства П(С)БО 30 "Біологічні активи" дозволить обґрунтовано сформувати та удосконалити методику обліку витрат, які пов'язані з біологічним перетворенням біологічних активів лісівництва, оскільки критерієм діяльності підприємств лісового господарства є не збільшення обсягів діяльності, а прагнення до зниження собівартості продукції та збереження природних ресурсів.

Список літератури

1. Про оподаткування прибутку підприємств [Електронний ресурс] : закон України від 22 травня 1997 р. N 283/97-ВР. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів [Електронний ресурс] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315// - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Основні засоби [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Запаси [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 790. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Витрати [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Біологічні активи [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790 - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Посібник з бухгалтерського обліку. Проект Tacis Європейського Союзу "Навчальна програма з бухгалтерського обліку в Україні [Електронний ресурс] / Делегація Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусії. – К. : Селко, 2004. – 554 с.

РЕЗЮМЕ

Озеран Владимир, Чик Мария

Учет биологических активов в лесном хозяйстве

В статье рассмотрены аспекты бухгалтерского учета биологических активов в лесном хозяйстве с учетом отечественной нормативно-правовой базы и международного опыта. Исследованы проблемные вопросы учета расходов, которые связаны с биологическим превращением активов лесоводства.

RESUME

Ozeran Volodymyr, Chik Mariya

The accounting of biological assets in forestry

In the article the basic aspects of accounting of biological assets in forestry are considered. The problem questions of accounting of costs which are related to biological transformation of long-lived biological assets of forestry are studied.

СУТНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ, ПОРЯДОК ЇХ ВИЗНАННЯ ТА ОЦІНКИ

Розкрито економічну сутність забезпечень як категорії бухгалтерського обліку. Досліджено переваги і недоліки забезпечень та доцільність їх створення на підприємстві. Визначено порядок оцінки забезпечень майбутніх витрат і платежів за їх видами.

Ключові слова: забезпечення, оцінка, критерії визнання, реструктуризація.

У підприємств у процесі їх господарської діяльності, крім фактичних зобов'язань, можуть також виникати умовні, реальність яких залежить від настання чи ненастання певних подій у майбутньому. До такого виду зобов'язань належать зокрема забезпечення.

Хоча облік забезпечень майбутніх витрат і платежів пов'язаний з певними труднощами через складність їх розрахунку та суттєві відмінності між податковим та бухгалтерським обліком, проте їх роль не варто недооцінювати. За правильної організації обліку забезпечень вони можуть з користю бути використані на підприємстві, зокрема знімуть тягар окремих витрат, що дуже важливо у період низької прибутковості.

Питаннями сутності забезпечень та дослідженням проблем їх визнання та оцінки займалися ряд провідних науковців, таких як Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, З. В. Задорожний, Я. Д. Крупка, Л. Г. Ловінська, О. М. Петрук та інші. Проте окремі питання обліку забезпечень, обов'язковості їх створення залишаються дискусійними.

Метою статті є дослідження сутності забезпечень наступних витрат і платежів як категорії бухгалтерського обліку, доцільності їх створення на підприємстві, а також розкриття порядку їх визнання та оцінки.

Нині серед науковців відсутня єдина точка зору щодо обов'язковості створення забезпечень. Якщо це питання вивчати з позиції Інструкції про застосування Плану рахунків, то така обов'язковість ставиться під сумнів: "На рахунку 47 "Забезпечення майбутніх витрат і платежів" ведеться узагальнення інформації про рух коштів, які за рішенням підприємства резервуються для забезпечення майбутніх витрат і платежів і включення їх до витрат поточного періоду (за винятком суми забезпечення, що включається до первісної вартості основних засобів)" [7]. Це означає, що залежно від ухваленого рішення підприємство може створювати забезпечення, а може його й не створювати.

Інша ситуація виникає при розгляді п. 13 П(С)БО 11 "Зобов'язання". До 2002 р. редакція змісту вказаного пункту була такою: "Забезпечення можуть створюватися для відшкодування наступних (майбутніх) витрат...". За наказом Міністерства фінансів України № 989 від 25.11.2002 р. редакція п. 13 змінена таким чином: "Забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат..." [6]. На нашу думку, вилучення слова "можуть" з цього речення дає підстави стверджувати про обов'язковість створення забезпечень майбутніх витрат і платежів.

Слід зазначити, що ще одним стандартом бухгалтерського обліку, на основі якого можна зробити висновок про обов'язковість створення забезпечень,

є П(С)БО 26 "Виплати працівникам". У цьому стандарті виокремлено два нових для вітчизняного бухгалтерського обліку поняття: виплати за невідпрацьований час, що не підлягають накопиченню, і виплати за невідпрацьований час, що підлягають накопиченню.

Виплатами за невідпрацьований час, що не підлягають накопиченню, вважаються виплати за невідпрацьований час, право на які не поширюється на майбутні періоди. В свою чергу, виплати за невідпрацьований час, що підлягають накопиченню – це виплати за невідпрацьований час, право на отримання яких працівником може бути використано в майбутніх періодах [5].

У п. 7 П(С)БО 26 "Виплати працівникам" ідеться про те, що виплати за невідпрацьований час, що підлягають накопиченню, визнаються зобов'язаннями через створення забезпечення у звітному періоді [5]. Звідси можна зробити висновок, що підприємства зобов'язані створювати забезпечення (в цьому разі забезпечення на виплату відпусток працівникам тощо).

Суперечливі положення у нормативних документах про обов'язковість створення забезпечень зумовили відмову підприємств від резервування коштів на покриття майбутніх витрат. Тому для уникнення невизначеності щодо необхідності їх створення слід внести відповідні положення в Інструкцію про застосування Плану рахунків та П(С)БО 11 "Зобов'язання", які б виключали їх неоднозначне тлумачення.

Створення забезпечень має переваги і недоліки. Перевагами можна вважати такі: по-перше, з їхньою допомогою досягається рівномірність розподілу витрат, на які створюються забезпечення; по-друге, забезпечення дають змогу не завантажувати фінансовий результат окремими витратами (наприклад, на виплату відпусток, на виконання гарантійних зобов'язань тощо), що є важливим для окремих галузей економіки, які характеризуються сезонним виробництвом.

Недоліками забезпечень наступних витрат і платежів є:

- додатковий обсяг облікової роботи;
- забезпечення, які в бухгалтерському обліку належать до складу витрат, у податковому валовими витратами не визнаються, а це збільшує відмінність між обліковим і податковим прибутком (збитком);
- визнання витрат у той період, в якому вони фактично не здійснені і, можливо, здійснені й не будуть (наприклад, виконані та здані будівельно-монтажні роботи за звітний рік не потребували гарантійного ремонту, хоча забезпечення за таким видом витрат було створено). У цьому разі доволі важливо оцінити

ймовірнісний характер використання створеного забезпечення. З огляду на це забезпечення іноді називають умовними зобов'язаннями.

Загалом, у п. 2 П(С)БО 11 "Зобов'язання" зазначається, що забезпечення – це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу [3]. Тобто в обліку забезпечення розглядається як окремий вид зобов'язань.

У ст. 509 Цивільного кодексу України зазначається, що "зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку" [8].

У П(С)БО 2 "Баланс" подано визначення зобов'язань як категорії бухгалтерського обліку. Зокрема, зобов'язання розуміють як "...заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди" [4].

Наведені визначення свідчать про різне тлумачення терміна "зобов'язання" з правової та облікової точок зору. Якщо в цивільному праві наголос при визначенні зобов'язань робиться на суб'єктах: "...одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію...", то в нормативних актах, які регулюють ведення бухгалтерського обліку, цей пріоритет втрачається.

Я. Д. Крупка таку неузгодженість облікових положень з цивільним законодавством визначає як недолік вітчизняних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. "Суб'єкти, до яких виникли боргові зобов'язання, – вказує науковець, – повинні бути ідентифіковані в аналітичному обліку як окремі юридичні, фізичні особи чи групи осіб" [1, с. 203]. У цьому разі ставиться під сумнів зарахування забезпечення наступних витрат і платежів, які згідно з П(С)БО 11 "Зобов'язання" є частиною зобов'язань, до складу останніх.

У зв'язку з невідповідністю забезпечень критеріям визнання зобов'язань, пропонуємо виділити у пасиві балансу розділ «Пасиви, прирівняні до зобов'язань», в якому б відображалась та частина пасивів, яка не повною мірою відповідає критеріям визнання зобов'язань, тобто відсутня ідентифікація суб'єктів зобов'язання.

Відповідно до П(С)БО 11 "Зобов'язання" забезпечення визнають у разі, коли задовольняються такі критерії: зобов'язання виникає внаслідок минулих подій; погашення заборгованості ймовірно призведе до зменшення ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди; оцінка заборгованості може бути розрахунково визначена [3].

Для створення забезпечень і їхнього відображення в балансі необхідне виконання одночасно всіх трьох умов. Якщо хоча б одна з них не виконується, забезпечення не визнається. Проте в цьому разі суттєвим є визначення ймовірності вибуття ресурсів, що втілюють економічні вигоди, з метою погашення заборгованості. Тут не йдеться про точні математичні розрахунки, а насамперед враховуються професійні та прогнозні оцінки. І якщо ймовірність вибуття ресурсів буде доволі високою, то забезпечення знайде своє відображення в бухгалтерському балансі. В іншому разі можлива ситуація, коли таке зобов'язання буде відображене в Примітках до фінансової звітності як непередбачене зобов'язання.

Суттєвим недоліком вітчизняного законодавства є відсутність чітких норм щодо визначення суми забезпечень за їхніми видами. У п. 45 П(С)БО 2 "Баланс"

передбачено, що величина забезпечень майбутніх витрат і платежів може бути визначена лише шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. Проте, яким чином необхідно визначати ці попередні оцінки та які фактори необхідно при цьому враховувати, у стандартах бухгалтерського обліку не визначено. Вихід з цієї ситуації знаходимо у зарубіжній практиці.

Забезпечення майбутніх витрат і платежів має бути оцінене якнайбільш точно і відображати ту суму, яку підприємство обґрунтовано сплатило б для погашення заборгованості на дату балансу.

У п. 38 МСБО 37 "Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи" вказано, що є основою для визначення забезпечень: судження керівників підприємства; досвід подібних операцій; висновки незалежних експертів [2, с. 954].

Якщо для визначення суми забезпечень на виплату відпусток чи на виконання гарантійних зобов'язань достатньо досвіду аналогічних операцій і думки управлінського персоналу підприємства, то вже для створення забезпечень на реструктуризацію може виникнути необхідність у врахуванні висновків незалежних експертів.

Для визначення достовірної оцінки забезпечень необхідно враховувати:

- всі можливі ризики, які впливатимуть на оцінку забезпечень;
- вплив майбутніх подій, які стосуються визначення сум забезпечень, за умови, що є достатньо об'єктивні причини вважати, що такі події відбудуться (наприклад, зміни у технології виробництва можуть привести до зменшення майбутніх витрат на гарантійний ремонт. Проте підприємство повинно мати об'єктивні причини вважати, що такі зміни відбудуться у період створення забезпечень на гарантійний ремонт);
- зміну вартості грошей у часі (з огляду на це забезпечення довготермінових зобов'язань відповідно до п. 16 П(С)БО 11 "Зобов'язання" потрібно відображати у балансі за їхньою теперішньою вартістю);
- можливі зміни у законодавстві (наприклад, зміна у законодавстві мінімальної тривалості відпустки призведе до збільшення або зменшення планової суми витрат на оплату відпусток).

Проте цей фактор впливу на суму забезпечень ураховується рідко, оскільки в цьому разі необхідно мати точні й об'єктивні дані про таке:

- а) які саме зміни будуть внесені до законодавства;
- б) чи буде нове законодавство насправді прийняте і впроваджене.

Розмір забезпечень можна розраховувати різними способами і методами, в тому числі статистичними. Так, статистичний метод "очікувана вартість" застосовують, якщо оцінене зобов'язання містить велику кількість статей. У цьому разі зобов'язання оцінюється з урахуванням усіх можливих результатів за пов'язаними з ними ймовірностями [2, с. 954].

Проте який би спосіб не використовувався при розрахунку суми забезпечень майбутніх витрат і платежів, він, ураховуючи всі фактори впливу, має забезпечувати найточнішу оцінку витрат, які будуть необхідні для погашення заборгованості. В цьому разі йдеться про принцип обачності, тобто застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які б запобігали завищенню оцінки активів і доходів та заниженню оцінки зобов'язань і витрат підприємства.

На рис. 1 проілюстровано підходи до розрахунку обсягів забезпечень майбутніх витрат і платежів за їхніми

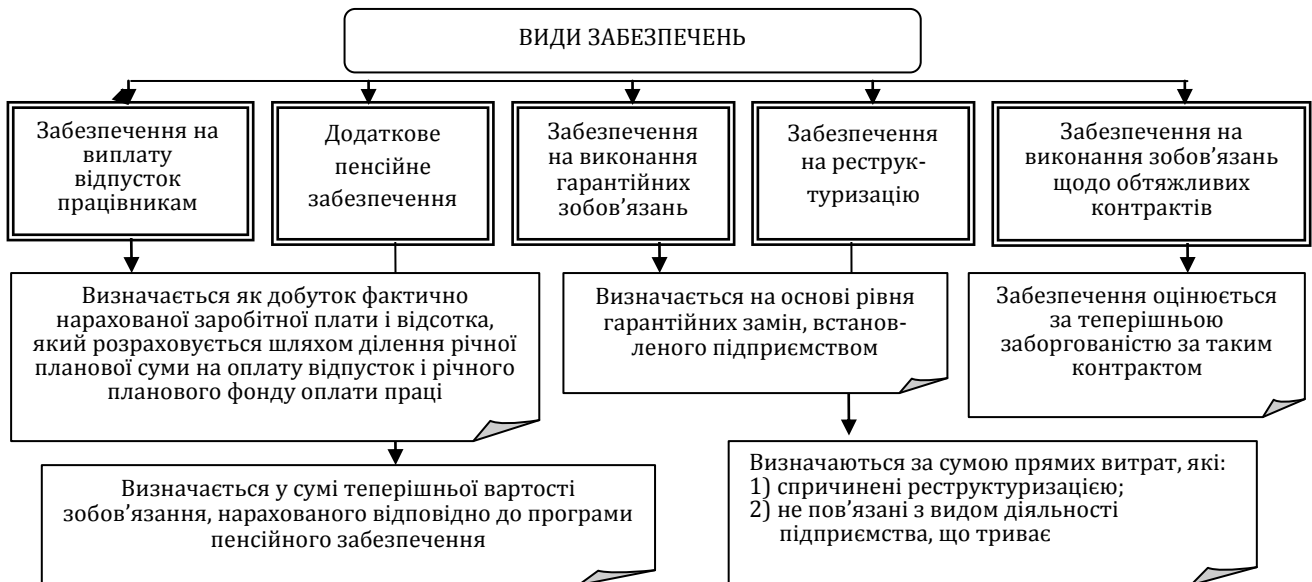

Рис. 1. Оцінка забезпечень майбутніх витрат і платежів за їх видами

видами: забезпечення на виплату відпусток працівникам, додаткове пенсійне забезпечення, забезпечення на виконання гарантійних зобов'язань, реструктуризацію, виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів.

Порядок визначення суми забезпечень на виплату відпусток передбачено в Інструкції про застосування Плану рахунків: сума забезпечення визначається щомісячно як добуток фактично нарахованої заробітної плати працівникам і відсотка, обчисленого як відношення річної планової суми на оплату відпусток до загального планового фонду оплати праці [7]. Проте нарахування забезпечень на виплату відпусток з використанням цієї формули має певні недоліки. Сума забезпечень буде прямо пропорційно залежати від місячного фонду оплати праці, а не від фактичної потреби у коштах на виплату відпусток, що не завжди зручно для підприємств. Це пов'язано з тим, що окремі галузі економіки мають сезонний характер. Наприклад, будівельні підприємства застосовують переважно відрядну форму оплати праці, а тому фонд оплати праці у літній період буде значно більшим, ніж у зимовий. Причому згідно зі специфікою будівельного виробництва значна частка відпусток надаватиметься в зимовий період. Таким чином, для будівельного підприємства важливо накопичити суму забезпечень на оплату відпусток саме в зимовий період, а з урахуванням формули, передбаченої в Інструкції про застосування Плану рахунків, значна сума забезпечень буде нарахована в літній період. Цю проблему можна вирішити так: покрити витрати на виплату відпусток за рахунок невикористаних сум забезпечень за попередній рік; дати можливість підприємствам самостійно визначати суму необхідних забезпечень на виплату відпусток, урахувавши досвід попередніх років і принцип обачності.

Особливої уваги заслуговують питання створення забезпечень на реструктуризацію та виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів. Дані види забезпечень практично не розглядаються в положеннях бухгалтерського обліку. Щодо забезпечень на реструктуризацію слід зауважити, що в П(С)БО 11 "Зобов'язання" не подано визначення терміна "реструктуризація", що є суттєвим недоліком цього стандарту, який може призвести до створення необґрунтованих забезпечень.

У МСБО 37 "Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи" подано таке визначення

реструктуризації: це програма, яку планують і контролюють керівники і яка суттєво змінює: а) обсяг діяльності підприємства або б) спосіб здійснення цієї діяльності [2, с. 947].

Для цілей бухгалтерського обліку доцільно застосувати для розкриття суті реструктуризації положення МСБО 37 "Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи", де зазначаються події, що можуть відповідати визначенню реструктуризації: продаж або припинення певного виду діяльності; закриття відділень у країні (чи регіоні) або переміщення видів діяльності з однієї країни (чи регіону) до іншої; зміни в структурі управління, наприклад, ліквідація окремої ланки управління; основні реорганізації, які мають суттєвий вплив на характер і напрямки діяльності підприємства [2, с. 961]. На нашу думку, такі події, які містять визначення реструктуризації, слід передбачити і в національному П(С)БО 11 "Зобов'язання". Це внесло б зрозумілість у трактування поняття реструктуризації та причини створення забезпечень для відшкодування подальших операційних витрат на її здійснення.

Інформація про створення забезпечень на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів наведена в П(С)БО 11 "Зобов'язання". Проте вона обмежується лише визначенням: обтяжливий контракт – це контракт, витрати (яких не можна уникнути) на виконання якого перевищують очікувані економічні вигоди від цього контракту [3]. Відповідно до цього визначення витратами на виконання контракту є: собівартість його виконання або компенсація, яку сплачує підприємство за неможливості виконати контракт. В усіх інших випадках контракт не визнається як обтяжливий і забезпечення не створюється. Забезпечення для відшкодування подальших операційних витрат на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів створюється у сумі теперішньої заборгованості за цим контрактом.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити такі висновки:

- необхідно внести відповідні положення до П(С)БО 11 "Зобов'язання", які б чітко вказували на обов'язковість створення забезпечень, оскільки останні за умов правильної організації обліку можуть бути з користю використані на підприємстві;
- у зв'язку з невідповідністю забезпечень критеріям

визнання зобов'язань, слід виділити у пасиві балансу розділ «Пасиви, прирівняні до зобов'язань», в якому б відображалась та частина пасивів, яка не цілком відповідає критеріям визнання зобов'язань;

- основою для визначення забезпечень є судження керівників підприємства, досвід подібних операцій, висновки незалежних експертів. Окрім цього, з метою достовірної оцінки забезпечень необхідно враховувати: всі можливі ризики, які впливатимуть на оцінку забезпечень; вплив майбутніх подій, які стосуються визначення сум забезпечень, за умови, що є достатньо об'єктивні причини вважати, що такі події відбудуться; зміну вартості грошей у часі; можливі зміни у законодавстві.

Список літератури

1. Крупка, Я. Д. Облік інвестицій [Текст] : монографія / Я. Д. Крупка. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 302 с.
2. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 [Текст] / Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова / – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. – 1272 с.
3. Зобов'язання [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11, затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liga.net>.
4. Баланс [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2, затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 // Офіційний вісник України. – № 25. – 1999. – С. 1217.
5. Виплати працівникам [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26, затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601 // Офіційний вісник України. – № 46. – 2003. – С. 2408.
6. Про внесення змін до деяких положень (стандартів) бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів України від 25.11.2002 р. № 989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.net.
7. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування [Текст]: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 // Офіційний вісник України. – № 52. – 1999. – С. 2606.
8. Цивільний кодекс України [Текст] : за станом на 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – № 11. – 2003. – С. 461.

РЕЗЮМЕ

Омецинская Ирина

Сущность обеспечений, порядок их признания и оценки

Раскрыта экономическая сущность обеспечений как категории бухгалтерского учета. Исследованы преимущества и недостатки обеспечений и целесообразность их создания на предприятии. Определены порядок оценки обеспечений последующих расходов по их видам.

RESUME

Ometzinska Iryna

Essence of provision, order of its confession and estimation

Economic essence of provision as the category of accounting is exposed. Advantages and disadvantages of provision and the expediency of its creation on the enterprise are investigated. The order of provision's estimation of future expenses according to their kinds are determined.

Марина ПАНКОВА

кандидат економічних наук, старший викладач,
Донецький національний університет

Римма ЛОПАТИНА

Донецький національний університет

ПРОБЛЕМА ОЦІНКИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розкрито необхідність розробки єдиних стандартів обліку та оцінки нематеріальних активів, у тому числі інтелектуальної власності, яка зумовлена збільшенням частки нематеріальних активів у активах підприємств та їх зростаючим значенням у формуванні прибутку.

Ключові слова: інтелектуальна власність, нематеріальні активи, фірма, користувач, методи оцінки, право власності, угода, цінність (вартість), стандартизація, невідчутні активи.

Актуальність обраної теми полягає у важливості оцінки об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві в процесі прийняття об'єктивних управлінських рішень.

Метою статті є визначення особливостей якісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності, її вплив на діяльність підприємства.

В якості бази формування нематеріальних активів фірми, інтелектуальна власність відіграє все більшу роль у формуванні і підвищенні вартості фірми на ринку. У середньому частка нематеріальних активів у загальній структурі активів усіх господарюючих суб'єктів української економіки вже сьогодні становить 10-15%. Причому в промисловості на їх частку припадає в середньому 15-20% від загальної вартості активів [5]. Але експертами також зазначено, що дана оцінка носить вербальний характер, тому що номінально в бухгалтерському балансі більшості підприємств ці активи не зафіксовані. Зі збільшенням частки нематеріальних активів в активах підприємств та їх зростаючого значення у формуванні прибутку, виникла необхідність розробки єдиних стандартів обліку та оцінки нематеріальних активів, у тому числі й інтелектуальної власності.

Окремі питання теорії та методології бухгалтерського обліку інтелектуальної власності знайшли відображення в працях вітчизняних вчених: О. Б. Бутник-Сіверського, П. П. Крайнева, А. Тур; вчених зарубіжних країн: Ю. Даума, Б. Лева, К. Є. Свейбі.

На думку Н. Маркової, інтелектуальна власність – це категорія, яка відображає відносини володіння, користування і розпорядження результатом інтелектуальної творчої діяльності людини. До інтелектуальної власності відносять промислову власність, авторські та суміжні права [3].

У якості об'єкта оцінки для цілей бухгалтерського обліку з усіх нематеріальних активів підлягає оцінці тільки інтелектуальна власність. Перебуваючи в рамках нормативної бухгалтерської моделі фірми і не маючи методичних інструментів оцінки та відображення нематеріальних активів, управлінський персонал не має чіткого уявлення про необхідність і можливість підвищення реальної ринкової вартості підприємства шляхом цілеспрямованого і раціонального управління нематеріальними активами і, зокрема інтелектуальною власністю.

Приймаючи на баланс нематеріальні активи як об'єкт обліку, підприємствам необхідно враховувати:

– якісні характеристики об'єкта нематеріальних активів

з позиції його корисності;

– вартість об'єктів нематеріальних активів з позиції незалежного оцінювача і власного розуміння про його ціну, якщо враховувати його вплив на формування вартості продукції;

– термін використання об'єкта нематеріальних активів з позиції споживчих особливостей товару (продукції), який використовує позитивні якості нематеріального активу, і після втрати цих особливостей товаром (продукцією) автоматично втрачає ці особливості і сам об'єкт нематеріальних активів;

– ефект використання об'єкта нематеріальних активів з позиції прибутковості і конкурентоспроможності (унікальності, неповторності);

– капіталізацію об'єкта нематеріальних активів з позиції придбання ним особливостей товару, який можна продати, перепродати, внести під заставу і т. п.

Володіння правами власності тягне за собою необхідність обліку та оцінки власності, забезпечення її збереження та ефективного використання. Облік інтелектуальної власності у нематеріальних активах ґрунтується на:

– документах, що підтверджують права правовласника, які відображають сутність угод і господарських операцій;

– документах, що відображають факт надходження в активи або вибуття з активів відповідних прав (об'єктів обліку);

– відповідних платіжних документах і документах, підтверджуючих здійснення платежів та інших витрат.

Документами, що підтверджують права організації-правовласника і відображають сутність угод і господарських операцій з інтелектуальною власністю, є:

– охоронні документи, які додаються до договорів;

– оригінали або копії виданих громадськими організаціями документів про реєстрацію авторських і суміжних прав;

– угоди про передачу прав;

– ліцензійні угоди;

– угоди про ноу-хау;

– угоди про створення об'єкта інтелектуальної власності;

– статутні документи (в комплексі з угодами про передачу прав, ліцензійними угодами або угодами про ноу-хау).

Технології оцінки об'єктів інтелектуальної власності дозволяють не тільки визначити цінність (вартість) цього ресурсу для власника, але і представити його ринкову вартість, рівень потреби в об'єктах інтелектуальної власності на ринку, а, отже, і подальшу стратегію діяльності власника з реалізації та впровадження об'єктів інтелектуальної власності [2].

На сьогоднішній день існує кілька підходів до оцінки інтелектуальної власності. Переваги при виборі того чи іншого підходу до оцінки залежить від наявності необхідної інформації, вимог покупців або власників об'єктів інтелектуальної власності, економічної ситуації на момент оцінки.

Кожен підхід до оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності ділиться на кілька методів, які показані у таблиці 1.

Із заснуванням у 1973 р. Міжнародного комітету з стандартів фінансової звітності почалась розробка Міжнародних стандартів фінансової звітності, окремі з яких були присвячені оцінці інтелектуальної власності. Мета стандартів полягає у досягненні узгодженості принципів обліку у приватному секторі по всьому світу. Вони розроблені таким чином, що вони можуть застосовуватися всюди, незалежно від виду і масштабу діяльності.

Стандартизація обліку та оцінки інтелектуальної власності згідно з нормами розробленими Міжнародним комітетом зі стандартів фінансової звітності, здійснюється за наступними напрямками:

1. Формується і коректується єдиний понятійний апарат обліку та оцінки об'єктів інтелектуальної власності.

2. На міжнародному рівні здійснюється стандартизація правового поля, щодо обміну і використання об'єктів інтелектуальної власності.

3. Створюються стандарти обліку та оцінки нематеріальних активів (міжнародні, державні)[1].

Таким чином, з вищевикладеного можна зробити висновок, що ринок інтелектуальної власності є одним із найбільш динамічних ринків в умовах інформаційної економіки. Недосконалість українського законодавства у

сфері обміну інтелектуальною власністю, відсутність до недавнього часу, стандартів оцінки об'єктів інтелектуальної власності призвели до визначення їх як неекономічних об'єктів, нездатних впливати на ефективність економічної діяльності підприємств. У той же час у всьому світі основну цінність активів фірми складають саме об'єкти інтелектуальної власності. Українські підприємці не мають навичок і знань, що дозволяють включати об'єкти інтелектуальної власності до економічного обороту.

Технології оцінки об'єктів інтелектуальної власності дозволяють у короткий термін оцінити ефективність витрат на їх розробку, реєстрацію, впровадження, купівлю чи продаж. Прийняті стандарти з оцінки об'єктів інтелектуальної власності, що відповідають світовим, створюють сприятливі умови для участі власників у міжнародному обігу об'єктів інтелектуальної власності і максимізації ефективності їх використання.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є розробка рекомендацій щодо вдосконалення методики оцінки об'єктів інтелектуальної власності.

Список літератури

1. Атамас, П. Й. *Управлінський облік [Текст] : навч. посібник / П. Й. Атамас. – Д. – К., 2006. – 440 с.*
2. *Бухгалтерський облік [Текст] : підручник / П. С. Безруких, В. Б. Івашкевич, А. Н. Кашаев; – М., 1982. – 546 с.*
3. *Гарасим, П. М. Фінансовий, управлінський і податковий облік у господарських товариствах [Текст] / П. М. Гарасим, Г. П. Журавель, П. Я. Хомин. – Тернопіль, 2003р. – 480 с.*
4. *Лишленко, О. В. Бухгалтерський управлінський облік [Текст] : навч. посібник / О. В. Лишленко. – К., 2006. – 254 с.*
5. *Оценка движимого и недвижимого имущества [Электронный ресурс] / Центр «Адаптация». – Режим доступа: http://adapt.kiev.ua/ocenka_obektov_intellektualnoj_sobstvennosti.html.*

Таблиця 1. Методи оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності

Оцінка інтелектуальної власності	Характеристика
1. Ринковий підхід	
– метод порівняння продажів об'єктів інтелектуальної власності	розглянутий актив порівнюється з аналогічними об'єктами інтелектуальної власності або інтересами в цих об'єктах, або з цінними паперами, забезпеченими невідчутними активами, які були продані на відкритому ринку.
2. Витратний підхід	
– метод вартості заміщення	полягає у сумуванні всіх витрат на створення об'єктів інтелектуальної власності, аналогічного до об'єкта оцінки, у ринкових цінах, що існують на дату проведення оцінки, з урахуванням зносу об'єкта оцінки.
– метод відновної вартості	полягає в сумі всіх витрат у ринкових цінах, що існують на дату оцінки, на створення об'єкта, ідентичного об'єкту оцінки, із застосуванням ідентичних матеріалів і технологій, з урахуванням зносу об'єкта оцінки.
– метод вихідних витрат	полягає в сумі всіх витрат, перерахованих з урахуванням цих умов, з урахуванням індексу зміни цін в даній галузі.
3. Прибутковий підхід	
– метод розрахунку роялті	користувач невідчутного активу повинен був би в іншому випадку виплачувати законному власнику невідчутного активу
– метод прямого капіталізування	може вилучати з невідчутного активу і яка може виникати, зокрема, за рахунок надбавки до ціни, зниження витрат або ефекту масштабу.
– експрес - оцінка	передбачає розрахунок узагальненого показника ефективності на основі аналізу динаміки зміни сумарного грошового потоку на всьому періоді реалізації інвестиційного проекту.

РЕЗЮМЕ

Панкова Марина, Лопатина Римма

Проблема оценки объектов интеллектуальной собственности

В статье рассматривается необходимость разработки единых стандартов учета и оценки нематериальных активов, в том числе интеллектуальной собственности, которая обусловлена увеличением доли нематериальных активов в активах предприятий и их растущим значением в формировании прибыли.

RESUME

Pankova Maryna, Lopatyna Rymma

The problem of evaluation of objects of intellectual property

An increasing share of intangible assets in the assets of enterprises and their growing importance in the formation of profit led to the need to develop uniform standards of accounting and evaluation of intangible assets, including intellectual property rights.

Марія ПЕТРЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет

Крістіна ЗАХАРОВА

Донецький національний університет

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ І ОЦІНКИ ДОХОДІВ І ВИТРАТ В БУДІВНИЦТВІ

Причина виникнення проблеми визнання доходів і витрат у плані визначення суми доходів полягає у тому, що сума доходу за будівельним контрактом визначається на підставі його умов. Це вимагає здійснення обліку всіх витрат окремо по кожному з них і протягом тривалого періоду часу. У зв'язку з цим і виникають проблеми в обліку будівництва.

Ключові слова: будівництво, витрати, доходи, будівельний контракт, розрахунки, визнання, реконструкція, добудова, модернізація, оцінка.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що на даному етапі розвитку нашої країни ринок будівництва є одним з таких ринків, що найдинамічніше розвиваються. Як відомо, будівництво - це один з найтриваліших виробничих процесів, до якого відносяться ті об'єкти, суб'єкти або процеси, які тривалий час існують. При цьому під будівництвом розуміють як спорудження нового об'єкту, так і реконструкцію, розширення, добудову, реставрацію і ремонт об'єктів, а також виконання монтажних робіт.

Причина виникнення проблеми визнання доходів і витрат у плані визначення суми доходів полягає у тому, що сума доходу за будівельним контрактом визначається на підставі його умов, в яких, як правило, вказується кінцева сума за весь комплекс будівельних робіт за даним контрактом. Якщо і є розбиття доходу (вартості робіт) на окремі етапи будівництва, то таких етапів, як правило, небагато. У будь-якому випадку їх кількість значно менша кількості облікових періодів, після закінчення яких підприємству необхідно визначити обсяг доходу, отриманого в результаті будівництва. А якщо врахувати, що можливе укладення не лише контракту з фіксованою ціною, але і з не певною (не фіксованою) ціною, то складнощі з визначенням доходів за кожен обліковий період стають ще зрозумілішими.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що питання визнання і оцінки доходів та витрат у будівництві є проблемою. Адже у процесі будівництва ми отримуємо новий або змінений старий об'єкт, або декілька об'єктів основних засобів. Це вимагає здійснення обліку всіх витрат окремо по кожному з них і протягом тривалого періоду часу. У зв'язку з цим і виникають дві основні проблеми в обліку будівництва:

- визнання суми доходів і витрат за кожен окремий обліковий період протягом терміну будівництва;
- оцінка доходів і витрат, отриманих в результаті виконання будівельних контрактів [1].

Проблему визнання і оцінки доходів та витрат вивчали і вивчають багато видатних вчених та дослідників, зокрема Карпушенко М., Костюшко А., Чалий І., Чекинський О. та інші.

Карпушенко М. зазначає, що сама проблема визнання і оцінки доходів і витрат в будівництві виходить з особливостей будівельного виробництва. Зокрема це:

- тривалий період виробництва, який часто перевищує

один рік;

- у процесі будівництва замовником здійснюються розрахунки за виконані етапи робіт;
- ціна об'єкту будівництва визначається завчасно;
- замовник зазвичай визначений заздалегідь;
- висока вартість об'єктів будівництва [2].

І. Чалий вважає, що облік у будівельній галузі традиційно один з найзаплутаніших. Окрім звичних розбіжностей між податковим і бухгалтерським обліком головним бухгалтерам додають клопоту деякі вельми оригінальні постулати кошторисного і статистичного обліку [3].

Метою статті є аналіз проблеми, яка виникає при визнанні і оцінці доходів і витрат у будівельних компаніях України і визначення напрямів подальшого ефективного розвитку цих компаній з урахуванням подолання цієї проблеми.

Основними завданнями статті є вирішення питань із подолання проблем, що виникають в обліку доходів і витрат, і розробка пропозицій із вдосконалення ведення і розвитку обліку в даній галузі.

Проблема визнання доходів і витрат у будівництві досить вагома. Доходи і витрати, як відомо, визначаються в гривнях, а міра - це відносний показник, який може визначатися, наприклад, у відсотках або коефіцієнтах. Таким чином, для того, щоб, виходячи з міри завершеності робіт, можна було визначити суму доходів і витрат у вартісній оцінці, необхідна наявність даних про загальну (кінцеву) суму доходів і витрат за даним будівельним контрактом. Ось чому визначення суми доходів і витрат по мірі завершеності робіт можливо відповідно до вимог П(С)БО 18, лише якщо кінцевий фінансовий результат даного контракту може бути достовірно оцінений [4].

Розглянемо на невеликому і простому прикладі взаємозв'язок між обсягом завершеності робіт і визначенням суми доходів і витрат, яка може бути визнана в звітному періоді.

Підприємство "Цезар" у липні 2009 р. уклало з АТЗТ "Північпром" договір на будівництво трьох виробничих будівель. Вартість робіт за договором склала 1800000,00 грн. (у тому числі ПДВ). Відповідно до затвердженого кошторису за даним договором сума витрат визначена у розмірі 1400000,00 грн. За оцінкою підприємства на 01 серпня 2009 р. об'єм завершеності робіт за даним

договором склала 1% (фактичні витрати підприємства "Цезар" за березень за будівельним договором з АТЗТ "Північпром" склала 14000,00 грн.). Виходячи з цього, сума доходу і витрат, які можуть бути визнані в березні за даним будівельним договором, складають, відповідно, 18000,00 грн. (у тому числі ПДВ) і 14000,00 грн.

Ми визнали, що кінцевий фінансовий результат за договором з АТЗТ "Північпром" в сумі 100000,00 грн. (1800000,00 грн. - 300000,00 грн. ПДВ - 1400000,00 грн. (витрати по кошторису)) достовірно оцінений. А чи правомірно це? У П(С)БО 18 перераховано чотири умови, лише при обов'язковому дотриманні яких, причому одночасно, ми маємо право вважати, що кінцевий фінансовий результат за будівельним контрактом з фіксованою ціною може бути достовірно оцінений. Ці умови наступні:

- можливість достовірного визначення суми загального доходу від виконання будівельного контракту;
- вірогідність здобуття підрядником економічних вигод від виконання будівельного контрактом;
- можливість достовірного визначення суми витрат, необхідних для завершення будівельного контракту, і обсягу завершення робіт за будівельним контрактом на дату балансу;
- можливість достовірного визначення і оцінки витрат, пов'язаних з виконанням будівельного контракту для порівняння фактичних витрат за даним будівельним контрактом, з попередньою оцінкою таких витрат. Що стосується першої умови, то воно виконане. Ми достовірно знаємо, що вона складає 1500000,00 грн. (без ПДВ).

Друга умова також виконана, оскільки в умовах прикладу нічого не сказано про сумнівну або безнадійну заборгованість замовника, а також про які-небудь інші факти, які дозволили б нам бути невпевненими в тому, що замовник виконає свої зобов'язання по даному будівельному контракту.

Третя умова, по суті, містить два окремих: можливість достовірно визначити суму витрат і наявність можливості достовірно визначення ступеню завершеності робіт. Вона необхідна для визнання того, що кінцевий фінансовий результат за будівельним контрактом з фіксованою ціною «Цезар» і АТЗТ "Північпром" може бути оцінений достовірно.

Залишається четверта і остання умова, яка вимагає достовірного визначення і оцінки витрат, пов'язаних з виконанням будівельного контракту, для порівняння фактичних витрат з попередньою оцінкою [5].

У П(С)БО 18 йдеться про будівельний контракт як про договір на будівництво окремого об'єкту. При цьому необхідно розуміти, що під об'єктом будівництва розуміється: сукупність будівель і споруд або окремих споруд і будівель, будівництво яких здійснюється за єдиним проектом. Тобто за одним будівельним контрактом можливе здійснення будівництва як одного, так і декількох будівель і споруд, причому одночасно. У свою чергу кожна окрема будівля або споруда може складатися як з одного, так і з декількох об'єктів основних засобів.

Окрім цього необхідно пам'ятати і про те, що під будівництвом П(С)БО 18 розуміє: спорудження нового об'єкту, реконструкцію, розширення, добудову, реставрацію і ремонт об'єктів, виконання монтажних робіт. Таким чином, коли ми говоримо про визнання доходів і витрат за будівельним контрактом, то це можуть бути доходи і витрати, пов'язані з виконанням великого спектру будівельних робіт, по великій кількості будівель і споруд і, відповідно, по великій кількості об'єктів основних засобів.

Другим аспектом, який нас цікавить, є безпосередньо проблема оцінки доходів і витрат. Причина виникнення цієї проблеми безпосередньо пов'язана з тривалістю процесу будівництва і змін, що виникають в результаті цього, справедливій вартості активів, які отримані або підлягають отриманню за будівельним контрактом, а також у зв'язку із зміною ціни будівельного контракту в результаті яких-небудь відхилень, претензій і іншого.

Почнемо розгляд питання з доходів. Відповідно до П(С)БО 18 до складу доходів за будівельним контрактом включаються: передбачена за будівельним контрактом ціна, сума, відхилень, претензій і заохочувальних виплат [4].

Відхилення від ціни за будівельним контрактом - зміна ціни за будівельним контрактом унаслідок зміни заздалегідь погодженого обсягу робіт, конструктивно якісних характеристик і термінів виконання будівельного контракту.

Претензія за будівельним контрактом - сума майнової відповідальності замовника або іншої сторони, яку вимагає відшкодувати підрядник понад ціну контракту. Заохочувальні виплати за будівельним контрактом - додаткові суми, які виплачуються підрядникові за виконання (перевиконання) умов контракту.

Що стосується ціни будівельного контракту, то вона умовно відноситься до складу доходів, а ось відхилення, претензії і заохочувальні виплати включаються в дохід лише за умови: існування вірогідності здобуття економічних вигод і можливості їх достовірної оцінки.

Перша умова фактично означає те, що у підрядника має бути велика частка упевненості в наступному:

- відхилення в ціні будівельного контракту у бік її збільшення будуть визнані замовником як обгрунтовані і будуть прийняті замовником як його додаткові зобов'язання за даним будівельним контрактом із зміною його відповідних умов;
- претензії підрядника будуть визнані замовником, оскільки повністю відповідають вимогам законодавства і умовам будівельного контракту;
- заохочувальні виплати будуть отримані, оскільки всі умови і процедури, необхідні для їх здобуття, визначені у будівельному контракті, підрядником виконані.

Друга умова означає, що суми відхилень, претензій і заохочувальних виплат точно визначені. Про значення двох вказаних вище проблем побічно свідчить те, що в П(С)БО 18 не розглядаються жодні інші проблеми, здійснення будівельних контрактів, що виникають в результаті, окрім даних витрат [6].

Проблема визнання і оцінки доходів і витрат будівництва посідає одне з перших місць у вирішенні проблем з бухгалтерського обліку. Отже, необхідно скрупульозно деталізувати зміст документів, які є основою складання звітів про фінансові результати, кошторису і фактично витрачених сум. Ця проблема не завжди має своє завершення, тому що як факти вилучення, так і факти надходження матеріалів для будівництва, не завжди відповідають запланованій кількості. Необхідно знаходити помилки ще до складання фінансової звітності, тобто велику увагу звертати увагу на невеликі надходження, котрі потім тягнуть за собою цілу низку проблем.

Що стосується питання визначення суми витрат за кожен окремий період на здійснене будівництво, то вони безпосередньо пов'язані із складністю самого процесу будівництва.

Перед менеджментом будівельних компаній стоїть завдання подолання наявного технічного і технологічного відставання від західних країн шляхом

створення нових сучасних виробництв і освоєння нових технологій. У ситуації, що склалася, зростає привабливість бізнесу, пов'язаного з будівництвом. Це приводить до посилення конкурентної боротьби між будівельними компаніями, а також сприяє припливу інвестицій в дану галузь. Тому необхідно вирішувати проблемні аспекти облікової діяльності таких організацій.

Список літератури

1. Вахрушев, С. Вплив специфіки будівельної діяльності на організацію обліку [Електронний ресурс] / С. Вахрушев. - Режим доступу: <http://www.dtkk.com.ua/show/3cid1142.html>.
2. Карпушенко, М. Бухгалтерський облік в будівельних організаціях [Електронний ресурс] / М. Карпушенко. - Режим доступу: <http://www.buddom.com.ua/?m=564>.
3. Чалий, І. Більше обліків - хороших і різних [Електронний ресурс] / І. Чалий. - Режим доступу: <http://www.first-realty.com.ua/art/22/1352.html>.
4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 18 "Будівельні контракти" [Текст] : П(С)БУ 18, затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.05.2001 р. № 205.
5. Будівництво і архітектура [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.first-realty.com.ua/art/22/1433.html>.
6. Довгострокові будівельні контракти: три погляди на одну проблему [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.first-realty.com.ua/art/22/1368.html>.

РЕЗЮМЕ

Петренко Марія, Захарова Кристина

Проблеми признания и оценки доходов и расходов в строительстве

Причина возникновения проблемы признания доходов и расходов в плане определения суммы доходов заключается в том, что сумма дохода по строительному контракту определяется на основании его условий. Это требует осуществлять учет всех расходов отдельно по каждому из них и в течение длительного периода времени. В связи с этим и возникают проблемы в учете строительства.

RESUME

Petrenko Maria, Zakharova Khrystyna

Problem of confession and estimation of profits and charges in building

There was determined the reason of origin of problem of confession of profits and charges in the plan of determination of sum of profits. It requires to carry out the account of all charges separately on each of them and during the protracted period of time.

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ У ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розкрито сутність інформаційного потоку та визначено місце управлінського обліку в управлінні інформаційними потоками; розглянуто різноманітність внутрішніх і зовнішніх інформаційних потоків на підприємстві та особливості управління ними.

Ключові слова: інформаційний потік, управлінський облік, внутрішні інформаційні потоки, зовнішні інформаційні потоки.

Інформація є невід'ємною частиною процесів управління в системних об'єктах будь-якої природи – біологічної, соціальної, неживої.

Найскладніші та найцікавіші для вивчення форми вияву інформації пов'язані з психологічною діяльністю людини та соціальним життям. Саме у цих сферах дійсності можна виділити найбільше різновидів інформації, що мають свою неповторну специфіку.

Підприємство виступає основною ланкою економіки країни. У ринкових умовах будь-яке підприємство не може діяти ізольовано від зовнішнього середовища. Під час такої взаємодії між підприємством та його контрагентами виникає безліч інформаційних зв'язків, які породжують численні інформаційні потоки. Нерідко інформація, рухаючись у різних напрямках із різною інтенсивністю та часовою впорядкованістю, не дозволяє адекватно оцінити стан ринку та його учасників, визначитися щодо тенденцій розвитку, а тому й спрогнозувати з оптимальною ймовірністю основні параметри ефективності діяльності конкретного підприємства. За таких умов важливим завданням, що постає перед обліковою системою підприємства є ідентифікація, систематизація та синхронізація інформаційних потоків на підприємстві та за його межами.

Проблеми організації управлінського обліку на підприємстві, можливості системного управління інформаційними потоками господарюючого суб'єкта висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних науковців та спеціалістів-обліковців. Серед них варто виділити праці П. Й. Атамаса, Ф. Ф. Бутинця, П. М. Гарасима, С. Ф. Голова, З. В. Гуцайлюка, К. Друрі, Р. Ентоні, Г. П. Журавля, О. В. Карпенко, Т. П. Карпової, О. В. Лишиленка, М. Р. Лучка, Е. Майєра, Р. Манна, О. В. Матвієнка, Л. Г. Мельника, Г. В. Мисака, М. Г. Михайлова, Д. Міддлтона, Л. В. Нападівської, Г. В. Нашкерської, П. П. Немчинова, Ж. К. Нестеренка, Б. Нідлза, С. Н. Ніколаєвої, М. Я. Остап'юка, В. Ф. Палія, М. С. Пушкаря, В. І. Савича, В. В. Сопка, П. Я. Хомина, М. Г. Чумаченка та ін. авторів. Незважаючи на значну кількість навчально-методичних та консультаційних матеріалів, наукових праць і розробок, питання щодо управління інформаційними потоками підприємства не достатньо повно висвітлені.

Метою написання статті є: розкриття сутності інформаційного потоку та місця управлінського обліку в керуванні інформаційними потоками; висвітлення різноманітності внутрішніх і зовнішніх інформаційних потоків на підприємстві та особливостей управління

ними.

Сучасний управлінський облік, використовуючи зовнішню та внутрішню інформацію, забезпечує потреби не тільки виробництва, а й маркетингу, управління дослідженнями та інших функцій бізнесу. Він аналізує діяльність із урахуванням як поточних, так і довготермінових цілей, розробляє методи отримання, збору інформації про вирішальні фактори успіху: якість інновацій, час та ін.

В основу системи управлінського обліку покладено інформаційну систему, яка використовує вхідну інформацію та відповідні процеси для отримання результатів, що відповідають точно визначеним цілям управління [1; 4; 5].

Будь-яке підприємство є соціально-економічною системою, що поєднує у собі дві підсистеми: керуючу і керовану (рис. 1).

Керуюча підсистема на рівні підприємства (суб'єкт управління) – людина або група людей, які здійснюють управлінський вплив на керовану підсистему (об'єкт управління) спеціалізованими технічними засобами (обчислювальною технікою, засобами зв'язку, створенням і обробкою документів та ін.). Керована підсистема (об'єкт управління) – єдність соціального (люди) і технічного елементів процесу виробництва (обладнання, сировина, технологія та ін.) Зв'язок між керуючою і керованою підсистемами здійснюється через обмін інформацією. Від керуючої підсистеми до керованої надходить потік командної інформації. Інформаційний потік до керуючої підсистеми містить дані про стан керованої підсистеми, виконання раніше отриманих команд і реакцію на щойно отримані команди. На систему управління впливає також навколишнє середовище – через виходи та входи системи. На входи системи подається інформація про трудові, матеріальні, фінансові, екологічні та інші фактори виробництва. У свою чергу, кожна система управління впливає на навколишнє середовище, подаючи на виходи інформацію і продукт функціонування системи (товари, послуги, податки, фінанси та ін.) [2, с. 731].

Таким чином, підприємство розглядається як відкрита система, у своїй діяльності воно постійно контактує із зовнішнім оточенням – із постачальниками, покупцями, конкурентами, партнерами, державою в особі місцевих органів влади, засобами масової інформації. Відбувається постійний кругообіг інформації, у якій виділяють вхідні, вихідні та внутрішні потоки інформаційних ресурсів. Підприємству недостатньо мати для виробництва тільки

необхідні матеріальні, фінансові і людські ресурси, слід знати, що з цим усім робити, мати інформацію про технології.

Отже, з усього сказаного вище робимо перший висновок: найважливішим чинником системи управління підприємством є управління інформаційними потоками. Саме управління ними дає можливість ефективно існувати господарюючому суб'єкту в людському суспільстві.

У сучасній економічній літературі інформаційний потік розглядається як сукупність циркулюючих в логістичних системах, між ними та у взаємозв'язках із зовнішнім середовищем повідомлень, необхідних для управління та контролю за логістичними операціями [3, с. 12].

Оскільки жодна система управління не може функціонувати без інформації, то облік є однією із найважливіших постачальників інформації, що, без сумніву, використовуватиме управлінська ланка. Власне управлінський облік є інформаційною системою для керування господарською діяльністю підприємства.

Управлінський облік не пасивно відображає господарські процеси, які відбуваються на підприємстві, а активно впливає на них, контролює законність, доцільність і ефективність використання виробничих потужностей.

У зв'язку з цим для забезпечення функціонування

облікової системи як достовірного інформаційного ресурсу особливої уваги потребує якість інформації, оскільки суб'єктові, що приймає рішення, потрібна не будь-яка інформація, а лише повна, неупереджена і своєчасна.

На підприємстві виникає потреба в організації системи управління інформаційними потоками. Інформаційні потоки підприємства можна умовно поділити на дві частини: зовнішні та внутрішні.

Серед зовнішніх інформаційних потоків підприємства можна виділити: міжнародні, економічні, політичні, соціальні, технологічні, технічні, ринкові, конкурентні.

Міжнародні інформаційні потоки включають масиви даних щодо стану та тенденцій розвитку світової економіки, політики, культури. Будь-яке підприємство, яке працює на міжнародному ринку, повинно володіти інформацією про економічні умови та тенденції тих країн, у яких вони ведуть або прагнуть вести свій бізнес. Наявність міжнародних інформаційних потоків забезпечується, в першу чергу, шляхом розвитку співробітництва між країнами на державному рівні.

Не менш важливими є наявність економічних інформаційних потоків щодо формування і розподілу національних ресурсів, величини валового національного продукту, темпу інфляції, рівня безробіття, структури населення, величини заробітної плати, інвестиційного клімату, фінансування, оподаткування, законодавчої бази,

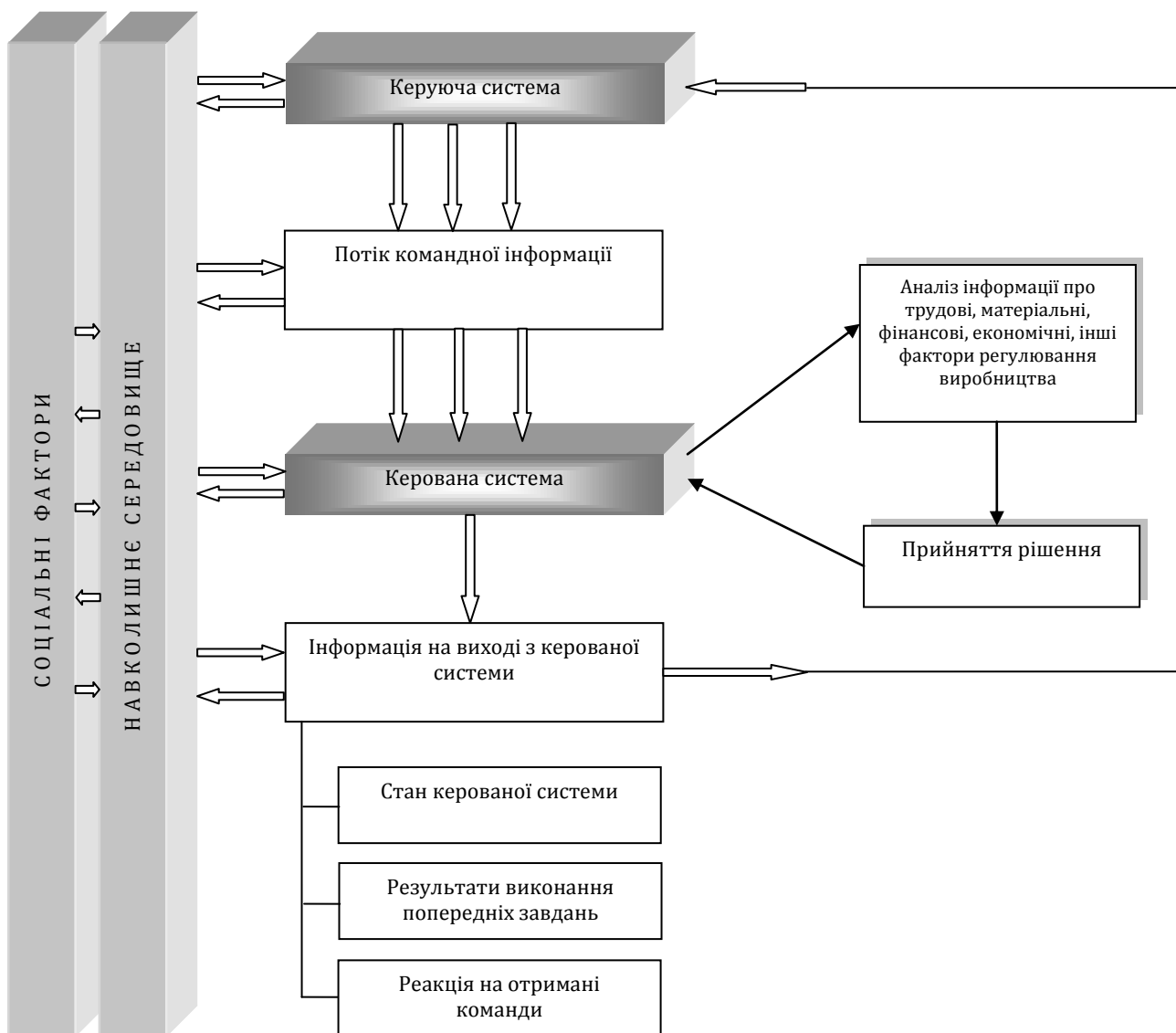

Рис. 1. Інформаційний зв'язок між керуючою і керованою системою господарюючого суб'єкта

загальний економічний стан розвитку країни.

Формування політичних інформаційних потоків полягає не тільки в надходженні та використанні в діяльності підприємств інформації про політичну ситуацію в країні, характер державного регулювання економіки, політичні партії та їх програми, але і у формуванні власної політичної програми функціонування та розвитку.

Технологічні і технічні інформаційні потоки знаходяться в тісному зв'язку, оскільки інформація про досягнення в науково-технічній сфері безпосередньо впливає на впровадження нових технологій в діяльність підприємств.

Ринкові інформаційні потоки містять масиви даних щодо загальної кон'юнктури національного ринку, попиту і пропозиції на ринку, розмірів та темпів зростання сегментів відповідно до інтересів підприємства. Отримана інформація дає можливість окремому підприємству вчасно реагувати на зміни ринкової ситуації, здійснювати диверсифікацію послуг та прогнозувати свою частку ринку.

Соціальні інформаційні потоки несуть дані щодо звичаїв та релігії, цінностей, норм поведінки, рівня освіти, мобільності населення, відношення людей до роботи і якості життя, зростання населення, демографічної структури суспільства, профспілкової активності, ставлення до іноземців та ін.

Внутрішні інформаційні потоки включають у себе потоки різнопланової інформації як у документальній, так і у бездокументній формі, а саме:

- між керівником підприємства і керівниками структурних підрозділів (центрів відповідальності);
- між керівником підприємства і працівниками підприємства;
- між центрами відповідальності всередині підприємства;
- між керівником окремого центру відповідальності і працівниками цього центру;
- між працівниками підприємства.

Однією із функцій управлінського обліку є вивчення цих потоків та їх проектування з метою встановлення чіткості руху інформації як у документальній, так і у бездокументній формах між структурними підрозділами всередині підприємства. Крім того, управлінський облік: систематизує інформаційні потоки, що надходять на підприємство ззовні і забезпечує їх поступлення до відповідних структурних підрозділів; забезпечує аналіз потоків різнопланової інформації за її важливістю і доцільністю для підприємства; прораховує економічну вигоду і втрати від володіння інформацією; відповідає за формування архіву інформаційних даних на підприємстві.

Підсумовуючи весь викладений матеріал, можна зазначити наступне. При організації управлінського обліку на підприємстві необхідно:

- чітко систематизувати потоки інформації за її видами;
- оцінити ступінь впливу цих потоків на діяльність підприємства;
- змодельовати прогнозовані показники діяльності підприємства з урахуванням впливу різноманітних інформаційних потоків;
- проаналізувати позитивні і негативні тенденції для майбутньої діяльності підприємства;
- розробити пропозиції щодо мінімізації негативних наслідків впливу інформаційних потоків на діяльність підприємства;
- окреслити напрямки розвитку підприємства на майбутній період.

Слід зазначити, що інформаційні потоки для кожного

підприємства є індивідуальними, тому й методика їх аналізу і прийняття управлінських рішень залежить від конкретного господарюючого суб'єкта. Власне особливості кожного окремого підприємства і базові теоретичні підходи, що висвітлені в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, повинні бути враховані при формуванні облікової політики підприємства.

Список літератури

1. Голов, С. Ф. *Управлінський облік [Текст] : підручник / С. Ф. Голов – К. : Лібра, 2003. – 704 с.*
2. *Економічна енциклопедія [Текст] : У трьох томах. Т. 3 / [Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Академія, 2002. – 952 с.*
3. Крикавський, Є. В. *Логістика [Текст] / Є. В. Крикавський. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 1999. – 264 с.*
4. Нападівська, Л. В. *Управлінський облік [Текст] : монографія / Л. В. Нападівська. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. – 450 с.*
5. Пушкар, М. С. *Розробка систем обліку [Текст] : навчальний посібник / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 198 с.*

РЕЗЮМЕ

Писаренко Тат'яна

Роль управленческого учета в формировании эффективной системы информационных потоков на предприятии

В статье раскрыта сущность информационного потока и определено место управленческого учета в управлении информационными потоками; рассмотрено разнообразие внутренних и внешних информационных потоков на предприятии и особенности управления ими.

RESUME

Pysarenko Tetyana

Role of administrative account in forming of effective system of informative streams on enterprise

In the article essence of informative stream is exposed and the location of administrative account in a management informative streams is determined.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджено та здійснено критичну оцінку теоретичних положень та міжнародної практики організації обліку, аналізу і аудиту виробничих витрат. Розроблено практичні рекомендації стосовно обліку, аналізу та аудиту витрат підприємства для переходу на новий рівень побудови бухгалтерського обліку витрат і підвищення його аналітичності та ефективності в управлінні діяльністю підприємства.

Ключові слова: міжнародний досвід, облік витрат, аналітичність, ефективність, облікова політика, критична оцінка, методика обліку витрат.

У вітчизняній економічній теорії та практиці обліку витрат сьогодні відсутні роботи з удосконалення обліку витрат із врахуванням міжнародного досвіду в окремих галузях промисловості. Додаткових досліджень потребують також такі проблеми: формування облікової політики підприємства щодо обліку витрат, облік та розподіл накладних витрат з урахуванням міжнародного досвіду. Вирішення цих проблем дозволить перейти на новий рівень побудови бухгалтерського обліку витрат, підвищить його аналітичність та ефективність в управлінні діяльністю підприємства.

Проблеми організації та методики обліку витрат, які спираються на закордонні зразки, є предметом дискусій дослідників. Серед наукових праць слід відзначити монографії таких вітчизняних вчених: О. С. Бородкін, П. П. Борщевський, Ф. Ф. Бутинець, О. А. Герасименко, С. Ф. Голов, З. В. Гуцайлюк, Л. В. Жилкіна, З. В. Задорожний, О. С. Заєць, Я. Д. Крупка, В. Г. Линник, Є. В. Мних, В. В. Сопко, Н. В. Тарасенко, Б. Ф. Усач, М. Г. Чумаченко та інші. Серед зарубіжних авторів ці проблеми знайшли відображення у розвідках: А. Ф. Аксененко, П. С. Безруких, І. М. Белого, В. А. Бунімовича, Д. В. Денискіна, К. Друрі, В. Б. Івашкевича, Т. П. Карпової, І. Я. Ламикіна, А. Маргуліса, С. О. Ніколаєвої, П. П. Новіченка, Дж. Ріса, С. С. Сатубалдіна, М. Д. Свіргуна, С. О. Стукова, І. С. Чупака, А. Д. Шеремета, А. Яругової та інших.

Метою даної статті є аналіз та критична оцінка теоретичних положень та наявної міжнародної практики організації обліку, аналізу і аудиту виробничих витрат та розробка практичних рекомендацій для налагодження ефективної роботи підприємств у сучасних умовах господарювання.

Бухгалтерський облік визначається середовищем, у якому він функціонує. Кожній країні притаманні своя історія, свої цінності, політична система, менталітет. Навіть у країнах з однією мовою і єдиними правилами обліку термінологія і форми надання звітності значно відрізняються. Не існує окремо української, французької чи іншої системи обліку. Існує єдиний облік, і лише національні особливості, традиції, що історично склалися в кожній країні, визначають різні підходи до його побудови. Розглянемо особливості обліку витрат в інших країнах світу [1, с. 253].

Наявність двох форматів звітів про прибутки та збитки зумовлена існуванням двох основних моделей бухгалтерського обліку, які відомі як англо-саксонська та континентальна (європейська). Обидві моделі базуються на загальноприйнятих принципах бухгалтерського

обліку, але мають суттєві відмінності, які зумовлені в першу чергу різницею у правовій системі, соціально-економічними факторами, історичними традиціями тощо.

Англо-саксонська система.

Більшість промислових підприємств країн англо-саксонської групи використовують інтегровану систему обліку, яка передбачає отримання інформації для зовнішніх і внутрішніх користувачів у межах однієї системи рахунків. Це досягається через "вмонтування" рахунків виробничого обліку в загальну систему рахунків, у результаті чого вони кореспондують з рахунками фінансового обліку.

В основу виділення рахунків для обліку витрат підприємства в англо-саксонській системі обліку покладено функціональну ознаку. Для цього застосовуються рахунки "Виробництво", "Виробничі накладні витрати", "Витрати на збут" і "Загальні адміністративні витрати". На перших двох рахунках відображаються витрати, пов'язані з виробництвом. Прямі виробничі витрати відображаються безпосередньо на рахунку "Виробництво", а непрямі накопичуються на рахунку "Виробничі накладні витрати", а наприкінці звітного періоду списуються на рахунок "Виробництво" і розподіляються поміж об'єктами калькулювання.

Витрати підрозділів, які здійснюють не виробничі функції (управління, збут тощо), не включаються до виробничої собівартості продукції. Ці витрати списуються на рахунок фінансових результатів у тому звітному періоді, в якому вони були здійснені.

Групування даних за статтями витрат, видами продукції та центрами відповідальності здійснюється через відповідну організацію аналітичного обліку.

Континентальна (європейська) система.

Для континентальної (європейської) моделі обліку характерним є виділення двох автономних систем рахунків відповідно для цілей фінансового обліку та управлінського обліку.

У системі рахунків фінансового обліку здійснюється періодичний облік запасів, витрати групуються за елементами (матеріали, зарплата, амортизація тощо), а доходи - за видами діяльності (основна, фінансова, надзвичайна). Відображаються розрахунки з дебіторами і кредиторами, визначається загальний фінансовий результат.

У системі рахунків управлінського обліку ведеться постійний облік запасів, здійснюється калькулювання собівартості продукції та облік за центрами відповідальності, визначається фінансовий результат

основної діяльності підприємства.

Рахунки фінансового та управлінського обліку не кореспондують між собою. Взаємозв'язок між ними досягається за допомогою спеціальних (відображаючих) рахунків ("Відображені запаси", "Відображені закупки", "Відображені витрати" тощо).

На ці рахунки позасистемно (без бухгалтерських записів) переносяться дані фінансового обліку про елементи витрат і запаси, які потім перегруповуються для цілей управлінського обліку [2, с. 73].

У США немає єдиної чіткої системи класифікації витрат виробництва. У промисловості їх класифікація залежить від інфраструкції, яка потрібна менеджеру. Є чимало випадків, коли всередині однієї фірми застосовують різні види групувань затрат для обчислення собівартості продукції.

Виробничі витрати на американських промислових фірмах групуються за кількома принципами:

- за економічним змістом – на основні та накладні;
- залежно від способу віднесення – на прямі та непрямі;
- залежно від зміни обсягу випущеної продукції або продажу – на змінні і постійні;
- залежно від методу списання – на витрати певного періоду і витрати на виробі;
- за термінами виникнення – на фактичні минулі витрати і кошторисні майбутні витрати;
- з позиції управлінської функції – на виробничі витрати, витрати, пов'язані з реалізацією продукції, та адміністративні витрати;
- за місцями їх виникнення – на центри витрат або зони відповідальності;
- за ознаками доцільності – на релевантні та не релевантні.

У американських фірмах застосовуються переважно два методи обліку виробничих витрат і калькуляції собівартості продукції: позамовний та попроцесний. Обидві ці системи обліку за своїми функціями значно ширші, ніж методи обліку витрат в Україні, оскільки поряд з обліком витрат і обчисленням собівартості одиниці продукції вони включають також контрольну і аналітичну функції за статтями витрат виробництва.

При обліку витрат за замовленнями об'єктами калькуляції є виробі, замовлення, партії або групи виробів, а при обліку витрат за процесами – виробничі операції та процеси. Незалежно від методу обліку для кожного калькуляційного об'єкта відкривається аналітичний облік і виробничі витрати пов'язуються безпосередньо з кожним замовленням.

Метод обліку витрат за процесами ґрунтується на зведенні в одне ціле виробничих витрат різних цехів і процесів або центрів витрат, через які проходить продукт за певний період часу [3, с. 312].

У США часто використовуються два технічні терміни відносно регулюючих кореспонденцій, пов'язані з відображенням в обліку витрат (табл. 1).

Принцип реалізації – один із принципів традиційного бухгалтерського обліку, який регулює певні прибутки.

Більшість витрат виникають і оплачуються впродовж одного періоду. Проте в кінці облікового періоду, як правило, виявляються деякі витрати, здійсненні, але ще

не зареєстровані. Такі несплачені витрати називають нарахованими. Вони повинні бути зареєстровані в поточному періоді, так як повинні бути узгоджені з доходами поточною періоду згідно з принципом відповідності. Також зобов'язання щодо цих несплачених витрат повинне бути зареєстроване і відобразитися в бухгалтерському балансі поточного періоду. Такі результати відображаються регулюючою проводкою [1, с. 257].

У промислових фірмах США обліку витрат на виробництво та калькуляції собівартості надається пріоритетне значення, бо вони прямо впливають на фінансові результати господарської діяльності кожної фірми.

Данія. Облік витрат виробництва в Данії ведуть за такою схемою.

1. Витрати втрачених можливостей.

2. Облік постійних витрат:

а) залишкові і стартові витрати;

б) стрибки постійних витрат.

3. Облік змінних витрат:

а) пропорційні змінні витрати;

б) дегресивні змінні витрати;

в) прогресивні змінні витрати.

4. Валові витрати.

5. Статті витрат:

а) матеріали;

б) оплата праці, у т. ч. заробітна плата робітників; винагороди працівникам; інші види оплати;

в) оплата за оренду приміщень;

г) маркетингові витрати;

д) амортизація;

е) інші витрати.

6. Структура витрат [3, с. 317].

Франція. У Франції для обліку виробничих витрат передбачено 6 рахунків. Застосовується двоколовий принцип обліку: у фінансовій бухгалтерії - 9 елементів витрат, а в управлінській бухгалтерії - 3-7 статей витрат, при цьому відсутня інтеграція елементів і статей витрат. Для цього за допомогою методу «витрати-випуск» слід враховувати зміни залишків сировини, матеріалів, товарів, готової продукції, незавершеного виробництва і відображати їх на рахунку «Прибутки і збитки».

Економічна взаємозалежність між фінансовою і управлінською бухгалтеріями на французьких підприємствах здійснюється з допомогою спеціальних рахунків, які призначені для відображення залишків ресурсів на початок і кінець періоду, витрат і виручки від реалізації за визначений період. Як наслідок бухгалтерія, яка ґрунтується на використанні методу «витрати - випуск», використовує чотирикратний принцип відображення господарських операцій на рахунках:

– класи 1-5 = \pm результат, який впливає із зменшення наявного капіталу фірми;

– класи 6-8 = \pm результат, який визначається зіставленням витрат і випуску;

– клас 9, рахунок 90 = \pm результат, який визначається у процесі відображення із фінансової в управлінську бухгалтерію;

– клас 9, рахунки 92-98 = \pm результат, який визначається за відповідними центрами відповідальності.

Таблиця 1. Технічні терміни регулюючих кореспонденцій

Термін	Визначення	Приклад
Нараховані витрати	Витрати ще не оплачені або не зареєстровані, які мали місце	Виплата, нарахована робітникам, але ще не виплачена
Відкладені витрати	Витрати, виплачені наперед, але ще не мали місця	Страхова премія, виплачена наперед

Швейцарія. Витрати виробництва, окрім адміністративних і комерційних витрат, включають також накладні витрати. Постійні накладні виробничі витрати розподіляються, виходячи із потужності оснащення. Витрати па виплату відсотків можна відносити до складу накладних витрат. Більшість компаній включають частину непрямих витрат до вартості запасів. Але деякі фірми при оцінці готової продукції враховують тільки прямі витрати виробництва [1, с. 259].

На основі розглянутих систем обліку різних країн можна зробити висновок, що в кожній країні визнання витрат відбувається згідно з власними нормативними документами. В кожній країні відображення витрат зумовлене тим, яку систему обліку використовує підприємство, які витрати включає в собівартість, а які ні.

Отже, витрати - це одна з найважливіших категорій економічної діяльності підприємства. Визначення суті витрат і правильна їх класифікація є важливим фактором розуміння того, як ними управляти. Класифікація витрат потрібна для визначення вартості продукції, та, відповідно, для ціноутворення. Велике значення має класифікація витрат при калькулюванні продукції для управління ними.

Для ефективної діяльності підприємства адміністрація повинна надавати значну увагу організації обліку витрат виробництва та калькуляції собівартості продукції. Облік витрат на виробництво необхідно розглядати як сукупність взаємопов'язаних, послідовних, організаційних, логічних, розрахункових операцій і процедур формування інформації про витрати. Організація синтетичного та аналітичного обліку витрат виробництва повинна забезпечити: відображення всіх проведених операцій по витратах, відповідний розподіл витрат за об'єктами обліку і об'єктами калькулювання, визначення собівартості продукції, своєчасне отримання необхідної інформації для потреб управління.

Облік витрат і обчислення собівартості продукції можуть бути організованими на підприємстві різними методами залежно від виду виробництва, його організації і технології, організаційної структури підприємства; потреби управління витратами і т. ін. На практиці розрізняють, як правило, два види собівартості: виробничу та повну. Виробнича собівартість включає матеріальні затрати на технологічні цілі, затрати на оплату праці основних виробничих працівників та загальновиробничі затрати. Повна собівартість продукції складається із собівартості реалізованої продукції та затрат періоду.

Важлива роль у забезпеченні оптимального рівня собівартості належить аналізу, головна мета якого - виявлення можливості раціо-нальнішого використання виробничих ресурсів, зменшення затрат на виробництво, реалізацію і забезпечення зростання прибутку. Аналіз собівартості є важливим інструментом управління затратами.

Крім того, з метою контролю виробничих витрат та собівартості продукції, підприємство повинно періодично проводити аудит виробничих витрат. Аудит собівартості продукції здійснюють різними методами і прийомами, кожен з яких є більш чи менш ефективним у конкретній ситуації.

Для кращого розуміння особливостей національного обліку ми розглянули та порівняли національні системи обліку провідних країн світу. На основі даного аналізу можна сказати, що існує єдиний облік для всіх країн, і лише національні особливості, традиції, що історично склалися в кожній країні, визначають різні підходи до його побудови.

Список літератури

1. Бутинець, Ф. Ф. *Бухгалтерський учет в зарубіжних странах: учеб. пособ. для студ. высших учеб. завед. спец. 7.050106 «Учет и аудит»* [Текст] / Ф. Ф. Бутинец и др. – Житомир: Рута, 2002. – 660 с.
2. *Бухгалтерський облік: концептуальні основи теорії: наук.-практ. посіб.* [Текст]/під заг. ред. Сопко В. В. – Київ : Професіонал, 2004. – 180 с.
3. Лучко, М. Р. *Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах : навч. посібник* [Текст] / М. Р. Лучко. – К. : Знання, 2006. – 440 с.

РЕЗЮМЕ

Пивнюк Ольга

Зарубежный опыт учета издержек на предприятиях в современных условиях хозяйствования

Исследованы и критически оценены теоретические положения и существующая международная практика организации учета, анализа и аудита производственных затрат. Разработаны практические рекомендации относительно учета, анализа и аудита расходов предприятия для перехода на новый уровень построения бухгалтерского учета расходов и повышения его аналитичности и эффективности в управлении деятельностью предприятия.

RESUME

Pivnyuk Olga

Foreign experience of cost accounting in enterprises in today's economic

Critical estimation of theoretical positions and existent international practice of organization of account, analysis and audit of production charges is carried out. Practical recommendations as for accounting, analysis and audit of charges of enterprise, for passing to the new level of construction of accounting of charges and increase of its analytical and efficiency in the management of enterprise activity are developed.

СУЧАСНА СФОКУСОВАНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Розглядаються ключові аспекти управлінського обліку, наголошується на необхідності впровадження системи управлінського обліку в практику вітчизняних підприємств сфери обігу, досліджується та аналізується сучасна сфокусованість управлінського обліку.

Ключові слова: управлінський облік, стратегічне позиціонування, внутрішній ланцюжок цінностей, управління.

Умови розвитку ринкових відносин в Україні значно ускладнюють діяльність вітчизняних підприємств, що спричиняє не лише зростання ролі управління ними, а й якісні зміни у всій структурі та методах управління. Кризовий стан багатьох вітчизняних підприємств зумовлюється відсутністю ефективної системи управління, якій би було притаманне швидке реагування, гнучкість, використання якісної, ґрунтовної й оперативної інформації. За цих обставин підприємствам сфери обігу необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці система інформаційного забезпечення управління, яка б інтегрувала в собі новітні методи обліку, аналізу, нормування, планування і контролю та забезпечувала б прийняття ефективних управлінських рішень. Такою системою є управлінський облік. Оскільки йому притаманне комплексне вирішення проблем і він значною мірою допомагає управляти підприємством, є зорієнтованим не тільки на досягнення оперативних поточних завдань, скажімо, на отримання прибутку в тому чи іншому розмірі, але й на глобальні стратегічні завдання, такі, як виживання підприємства, його екологічний нейтралітет, збереження робочих місць тощо. Разом з тим варто зазначити, що для вітчизняних підприємств сфери обігу впровадження в управлінську діяльність системи управлінського обліку, яка б ефективно функціонувала та була б економічно виправданою, є суттєвою проблемою. Це пояснюється насамперед відсутністю рекомендаційних публікацій методичного й організаційного спрямування, ґрунтуючись на яких, підприємства могли б оптимізувати процеси управління. Ці об'єктивні тенденції та процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, й обумовлюють актуальність дослідження.

Значний внесок у дослідження управлінського обліку товарних запасів, витрат, доходів і фінансових результатів зробили вітчизняні вчені та практики: Белоусова І. А., Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Гуцайлук З. В., Задорожній З. В., Мних Є. В., Нападовська Л. В., Пушкар М. С., Сопко В. В., Чумаченко М. Г. та інші. Різні аспекти досліджуваної проблеми розглядали закордонні вчені: Андерсон Х., Антоні Р., Апчерч А., Аткинсон Е. А., Баканов М. І., Бархатов А. П., Вандер Вил Р., Вахрушина М. А., Друрі К., Гаррісон Ч., Івашкевич В. Б., Капелюш С. М., Яругова А. та інші. Разом з тим, питання управлінського обліку в підприємствах сфери обігу розкриті недостатньо.

Метою статті є дослідження сучасної сфокусованості управлінського обліку в підприємствах сфери обігу.

Відповідно до вимог сучасного економічного середовища для вирішення поточних і стратегічних практичних проблем управлінський облік повинен бути

сфокусований на наступних питаннях:

- орієнтація на стратегічне позиціонування. Створення стійкої конкурентної переваги підприємства досягається за допомогою ретельного вибору стратегії розвитку. Інформація про витрати, яку продукує система управлінського обліку, відіграє вирішальну роль у цьому процесі. Так, як сучасний управлінський облік призначений надавати аналітичну інформацію, яка використовується менеджментом підприємства під час оцінки стратегічних альтернатив, а внутрішня управлінська звітність повинна акцентувати увагу на ключових факторах, які є критичними для успіху прийнятої стратегії. Це дасть змогу виробити прийнятні для підприємства стратегії, у той час, як стратегії, які не є фінансово обґрунтованими та не приведуть до формування адекватного фінансового результату, не будуть втілюватися в життя;
- орієнтація на формування внутрішнього ланцюжка цінностей. Внутрішній ланцюжок цінностей – це низка видів діяльності, які необхідні для створення, розробки, виробництва, маркетингу та доставки товарів (продукції) і послуг споживачеві. Сучасна система управлінського обліку повинна відстежувати інформацію про різноманітні види діяльності, які складають внутрішній ланцюжок цінностей. При цьому необхідно враховувати зв'язки та взаємозалежності між видами діяльності як в середині, так і поза підприємством. Сфокусованість управлінського обліку на управління ланцюжком цінності передбачає розуміння бухгалтером значної кількості функцій бізнесу: від виробництва (придбання товарів) – до маркетингу, дистрибуції, сервісу. Потрібно розуміти, що рішення, яке зачіпає один з видів діяльності, одночасно впливає і на інші види діяльності. Кожна ланка в ланцюжку внутрішньої цінності розглядається управлінським обліком з позиції споживання нею ресурсів і з позиції необхідності її для здійснення процесу діяльності підприємства. За допомогою сформованої вартості виконання кожної операції менеджмент підприємства має можливість перебудувати свій ланцюжок цінності, тим самим зміцнивши конкурентні позиції;
- орієнтація на формування споживчої цінності. Споживча цінність – це різниця між тим, що клієнт отримує (надбання споживача), та тим, що він віддає. Вона є ключовим фактором успіху підприємства, оскільки суб'єкти господарювання здебільшого здобувають конкурентну перевагу лише за умови створення кращої споживчої цінності з такими самими або нижчими витратами, ніж конкуренти. Сучасний

управлінський облік покликаний аналізувати та сприяти оптимальному збалансуванню надбання (базисні та специфічні властивості товару (продукту), сервісні послуги, якість, інструкції з використання, репутація, торговельна марка та інші чинники) та пожертви клієнта (витрати на придбання товару (продукту), час і зусилля витрачені на придбання продукту та вивчення як користуватися ним, і витрати, пов'язані з його споживанням). Враховуючи це, сучасний управлінський облік значною мірою орієнтується на цілі маркетингу;

- орієнтація на екологічний нейтралітет підприємства. Зростання усвідомлення екологічних загроз, які постають перед суспільством, спричинило виникненню на підприємстві додаткових витрат, пов'язаних з екологічним нейтралітетом підприємства. Тому, сучасна система управлінського обліку, яка створює інформаційне підґрунтя для прийняття управлінських рішень на підприємстві, зобов'язана враховувати екологічні чинники;
- орієнтація на якість товару (продукту), що пропонується підприємством. Виробництво продукції з мінімумом втрат і відходів, але, разом з тим, належної якості є метою сучасного підприємства. Щодо торговельних підприємств, то головною метою їх діяльності має бути підготовка до продажу та продаж товарів з необхідними змінами їх якості та мінімальними витратами на це. Такий наголос на загальній якості створює також попит на систему управлінського обліку, яка забезпечує фінансову та нефінансову інформацію з питань якості. Вимірювання витрат на забезпечення якості та складання відповідних звітів – ключові функції сучасної системи управлінського обліку на підприємствах сфери обігу.

Сучасна система управлінського обліку є чи не ключовим фактором для виживання підприємств сфери обігу в сучасному конкурентному середовищі. При цьому, втрати від прийняття неправильних рішень внаслідок використання інформації низької якості здебільшого призводять до втрати конкурентних позицій і кризового стану підприємства. Тому від адекватності системи управлінського обліку залежить ефективність діяльності підприємства. Облік носить системно залежний характер, а це свідчить про те, що існує тісний нерозривний зв'язок технологій обліку з технологіями управління підприємством. У зв'язку з цим, повинна проходити постійна модифікація обліку у складі системи менеджменту підприємства. Оскільки управлінський облік – це гнучка інформаційна система, вона безперервно вдосконалюється та змінюється відповідно до вимог часу. Враховуючи це, робимо висновок, що поняття „управлінський облік” далеке від кінцевого осмислення і логічного завершення у вигляді комплексно сформованої системи знань в теорії та практиці.

Список літератури

1. Апчерч, А. *Управленческий учет: принципы и практика* [Текст] / А. Апчерч; пер. с англ.; под ред. Я. В. Соколова, И. А. Смирновой. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 952 с.
2. Баканов, М. И. *Управленческий учет: торговая калькуляция* [Текст] : [учеб. пособ.] / М. И. Баканов, В. А. Чернов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 255 с.
3. Белоусова, І. *Проблеми вдосконалення управлінського обліку* [Текст] / Ірина Білоусова // *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2007. – № 4. – С. 35-40.
4. Голов, С. Ф. *Управлінський облік* [Текст] : [підруч.] / С. Ф. Голов. – К. : Лібра, 2003. – 704 с.
5. Нападовська, Л. В. *Управлінський облік: суть, значення та рекомендації щодо його використання в практичній*

діяльності вітчизняних підприємств [Текст] / Л. В. Нападовська // *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2005. – № 8-9. – С. 50-62.

РЕЗЮМЕ

Полянская Елена

Современная сфокусированность управленческого учета

Рассматриваются ключевые аспекты управленческого учета, отмечается необходимость внедрения системы управленческого учета в практику отечественных предприятий, исследуется и анализируется современная сфокусированность управленческого учета.

RESUME

Polyans'ka Olena

Modern orientation of the managerial accounting

Key aspects of the managerial accounting are considered, the necessity of introduction of system of the managerial accounting for practical activities of the domestic enterprises is emphasized and the modern orientation of the managerial accounting is investigated and analyzed.

ПЕРЕДУМОВИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СПОЖИВЧІЙ КООПЕРАЦІЇ

Розглянуто складові раціональної організації бухгалтерського обліку у системі споживчої кооперації.

Ключові слова: бухгалтерська служба, організація обліку, обліковий процес, централізація, децентралізація, форма бухгалтерського обліку.

Організація бухгалтерського обліку на підприємствах і в організаціях споживчої кооперації – це система правил, яка забезпечує процес збору, опрацювання, використання, аналізу та зберігання облікової інформації для досягнення основної мети кооперації – задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативних організацій на основі поєднання їх особистих та колективних інтересів, поділу між ними ризиків, витрат і доходів, розвитку їх самоорганізації, самоуправління та самоконтролю [2].

Споживча кооперація України, на відміну від усіх інших галузей економіки, завжди функціонувала за ринковими принципами господарювання. Тому цей фактор здійснив позитивний вплив на розвиток методики та організації бухгалтерського обліку. У практичному аспекті бухгалтерський облік має формувати інформаційну систему не лише кооперативних підприємств і організацій, але й інших суб'єктів господарювання, що дасть змогу користувачам оперувати даними, які потрібні для аналізу, оцінки зміни стану будь-якого суб'єкта господарювання в часі та просторі [7].

Дослідженню питань організації бухгалтерського обліку, у тому числі в системі споживчої кооперації, присвячено праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема Ф. Ф. Бутинця, А. М. Кузьмінського, В. О. Озерана, В. В. Сопка, В. П. Завгороднього та ін.

Поняття "організація бухгалтерського обліку" може бути визначене як науково обґрунтована сукупність умов, при яких найбільш економічно і раціонально здійснюється збір, обробка і зберігання облікової інформації з метою оперативного контролю за правильним використанням майна підприємства і надання користувачам неупередженої фінансової звітності" зазначає проф. Ф. Ф. Бутинець [8, с. 41]. С. В. Івахненко трактує поняття "організація бухгалтерського обліку" відносно того, що вона підпорядкована головному завданню – забезпеченню системного перетворення обліково-економічної інформації про господарські процеси з метою активного впливу на них через систему управління [5, с. 86].

Як зазначають В. П. Завгородній, А. М. Кузьмінський, В. В. Сопко, "раціональна організація бухгалтерського обліку передбачає дотримання системного підходу, цілісності, всебічності, субординації, динамічності, випереджаючого відображення, системоутворюючих відносин окремих частин і елементів"[6, с. 20]. В. В. Сопко стверджує, що організація обліку як технологічного процесу повинна бути покладена на головного бухгалтера [10].

Мета статті полягає у висвітленні основних кроків підприємства системи споживчої кооперації на шляху

раціональної організації бухгалтерського обліку.

Ведення бухгалтерського обліку на підприємствах та в організаціях системи споживчої кооперації здійснюється відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні". Цим Законом визначена обов'язковість ведення бухгалтерський обліку для всіх кооперативних підприємств з дня їх реєстрації до моменту ліквідації [1].

Споживча кооперація України – це багатогалузева система, основними ланками якої є споживчі товариства, райспоживспілки та підприємства різних галузей господарювання (торгівля, заготівлі, ресторанне господарство, виробництво тощо), які здійснюють свою господарську діяльність на основі самостійності, самофінансування, вільного господарського функціонування на ринкових засадах. Така структурна побудова системи споживчої кооперації впливає і на організацію бухгалтерської роботи, яку здійснюють Управління бухгалтерського обліку, звітності і корпоративних прав Укоопспілки, управління бухгалтерського обліку та звітності Кримспоживспілки, обласних споживчих спілок, централізовані бухгалтерії та бухгалтерії районних споживчих спілок, районних споживчих товариств, кооперативних підприємств, госпрозрахункових відособлених підрозділів.

Кожна з вищезазначених структур вирішує питання щодо методології бухгалтерського обліку в межах своєї компетенції. Питання організації обліку належать до компетенції самого кооперативного підприємства. Господарючі суб'єкти споживчої кооперації на початку фінансово-господарського року визначають облікову політику, яка затверджується наказом керівника [9, с. 8].

Бухгалтерський облік на підприємствах та організаціях споживчої кооперації має забезпечувати контроль за станом майна, виконанням зобов'язань, використанням фінансових ресурсів; запобігати негативним явищам у фінансово-господарській діяльності; формувати повну, достовірну, правдиву інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства, яка необхідна для ефективного управління.

Для забезпечення виконання бухгалтерським обліком своїх функцій кооперативне підприємство самостійно обирає структуру бухгалтерії, форми, методи, технічні засоби, облікові процедури тощо (рис. 1).

Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" передбачена альтернативність у виборі форм організації ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності та її подання в установленому законодавством порядку. Суб'єкти господарювання можуть вводити до свого штату

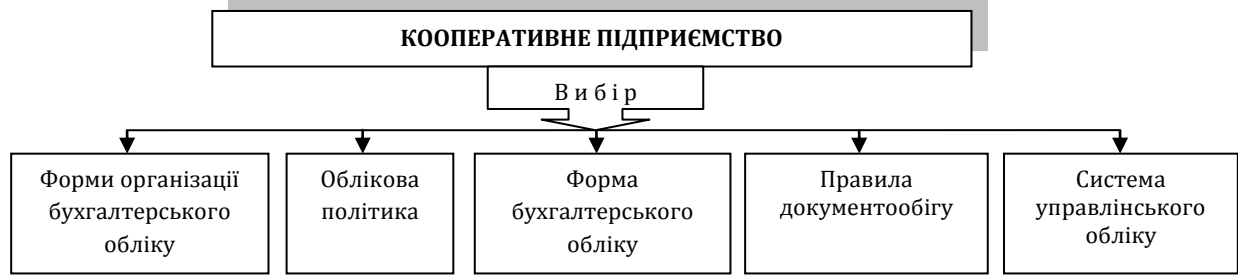

Рис. 1. Права підприємства щодо організації бухгалтерського обліку

посаду бухгалтера або створювати бухгалтерську службу; укладати трудовий договір з фізичною особою-бухгалтером; користуватися послугами професійного бухгалтера, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи; доручити вести бухгалтерський облік на договірних засадах бухгалтерській фірмі. Вести бухгалтерський облік та складати фінансову звітність може також безпосередньо власник або керівник юридичної особи.

Бухгалтерський облік в організаціях та підприємствах споживчої кооперації здійснюється бухгалтерською службою, яку очолює головний бухгалтер. Належна організація її роботи передбачає, крім усього іншого, найраціональніші взаємовідносини бухгалтерії з відокремленими частинами підприємства. Організаційна форма побудови обліку на підприємстві зумовлюється його особливостями, територіальною відокремленістю його структурних підрозділів, системою управління, рівнем самостійності структурних підрозділів, чинною системою контролю та звітності. У практиці роботи підприємств споживчої кооперації склалися такі форми організації бухгалтерського обліку:

- централізована;
- децентралізована;
- комбінована.

Із використанням централізованої форми організації бухгалтерського обліку всі первинні та зведені документи надходять до бухгалтерії кооперативного підприємства, де здійснюється їх подальша обробка та складається фінансова звітність. При централізації облікового процесу утворюються великі масиви інформації, відокремлюються процеси складання та обробки інформації.

У сучасних умовах надається перевага цій формі обробки бухгалтерської інформації, що знайшло своє відображення у затвердженому в грудні місяці 2009 року "Положенні про централізовану бухгалтерію споживчого товариства, споживспілки" [4].

Спеціалізація працівників за обліковими ланками, створення умов для автоматизації бухгалтерського обліку, зміцнення контрольних функцій обліку завдяки його оперативності – такі позитивні характеристики мають вплинути на рішення кооперативного підприємства щодо доцільності створення централізованої бухгалтерії та забезпечити широке впровадження централізації у практику роботи бухгалтерських служб.

Децентралізацію бухгалтерського обліку у споживчій кооперації доцільно застосовувати у тих районних споживчих товариствах, де окремі галузі (торгівля, заготівлі, виробництво) виділені на окремі баланси. У такому випадку облік здійснюється в межах окремої галузі або підприємства від складання первинних документів до зведених робіт. У вищій ланці узагальнюється і складається зведена фінансова звітність.

Комбіновану форму організації бухгалтерського

обліку можуть застосовувати окремі галузі чи підприємства, виділені на самостійні баланси, де зведення та узагальнення інформації здійснюється в бухгалтерії споживчих товариств чи споживчих спілок.

Побудова та належне функціонування бухгалтерського обліку передбачає органічне поєднання методологічних та організаційних принципів його здійснення. Найважливішими передумовами раціональної організації бухгалтерського обліку можна визначити такі:

- вивчення господарської діяльності підприємства – його організаційної структури, технології виробництва, матеріально-технічного постачання і збуту продукції, виробничо-фінансового плану і стратегії розвитку підприємства;
- з'ясування складу й обсягу періодичної та річної фінансової, оперативної-технічної, статистичної, податкової звітності, адреси і термінів її подання;
- вивчення законодавчої та нормативної бази у відповідній галузі, насамперед, законів, інструкцій і положень з обліку і звітності.

Раціональна організація бухгалтерського обліку значною мірою залежить від вдало вибраної форми обліку, тобто сукупності облікових реєстрів, які використовуються в певній послідовності та взаємодії для ведення обліку, застосовуючи подвійний запис. З 1 січня 1952 року в організаціях та підприємствах споживчої кооперації застосовують книжково-журнальну форму бухгалтерського обліку [3]. Практика застосування цієї форми довела її прогресивність та ефективність, так як її використання сприяє скороченню витрат праці облікових працівників на ведення обліку порівняно із тими формами, що діяли раніше у споживчій кооперації, створює передумови для посилення контролю за збереженням товарно-матеріальних цінностей та грошових коштів. Крім того, книжково-журнальна форма сприяє організації ведення бухгалтерського обліку із використанням сучасної комп'ютерної техніки і є основою для впровадження комплексної автоматизації бухгалтерського обліку.

Застосування книжково-журнальної форми бухгалтерського обліку передбачає певні особливості організації документообігу в системі споживчої кооперації. Виходячи з конкретних умов своєї діяльності, кооперативні підприємства самостійно визначають порядок, терміни та відповідальних за здійснення:

- первинного обліку, або збору первинних облікових даних про наявність засобів і здійснення господарських операцій, їх документування;
- поточного обліку, або обліку господарської діяльності підприємства на рахунках бухгалтерського обліку;
- підсумкового обліку, або узагальнення даних поточного обліку в оборотних відомостях, складання балансу, звітності.

На кожній із цих стадій облікового процесу бухгалтерська служба кооперативного підприємства, спираючись на зміст його господарської діяльності,

вимоги управління і потреби в інформації, визначає такі об'єкти організації бухгалтерського обліку:

- облікові номенклатури;
- способи і техніку відображення облікових номенклатур;
- матеріальні носії облікових даних;
- рух матеріальних носіїв облікових даних;
- використання і зберігання носіїв облікової інформації.

Організація управлінського обліку повинна розглядатися у контексті функціонування єдиної інформаційної системи управління, а тому кооперативному підприємству необхідно розв'язати ряд проблем щодо його організаційних меж, економічності регулювання інформаційних потоків, використання єдиних, для всього підприємства, комп'ютерних технологій тощо.

Організація бухгалтерського обліку – це цілеспрямована діяльність із створення та вдосконалення системи економічної інформації про всі аспекти діяльності підприємства, що забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Незважаючи на те, що основні елементи системи організації бухгалтерського обліку визначені, продовжується збільшення та ускладнення господарських зв'язків в умовах ринку.

Отже, основним завданням організації обліку на підприємствах і в організаціях споживчої кооперації є розробка такої системи отримання інформації, яка б забезпечувала реальне управління суб'єктом підприємництва та примноження прибутковості його діяльності.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV.
2. Про кооперацію [Текст] : закон України. від 10.07.2003 р. № 1087-IV.
3. Інструкція про застосування книжково-журнальної форми бухгалтерського обліку в організаціях і підприємствах споживчої кооперації [Текст] : затверджена постановою Правління Укоопспілки від 19.12.2001 р. № 304 / А. М. Волошин, В. О. Озеран та ін. – К. : ДІЯ, 2002. – 214 с.
4. Положення про централізовану бухгалтерію споживчого товариства, споживспілки [Текст] : затверджено постановою других зборів Ради Укоопспілки двадцятого скликання від 03 грудня 2009 р.
5. Івахненко, С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту [Текст] : навч. посіб. / С. В. Івахненко. – К. : Знання-Пресс, 2003. – 349 с.
6. Кузьмінський, А. М. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу [Текст] : підручник / А. М. Кузьмінський, В. П. Завгородій, В. В. Сопко ; [под ред. А. М. Кузьмінського]. – К. : Вища школа, 1993. – 223 с.
7. Куцик, П. О. Бухгалтерський облік у торгівлі та ресторанному господарстві [Текст] : навч. посіб. / П. О. Куцик, Л. І. Коваль, Ф. Ф. Макарук. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 504 с.
8. Організація бухгалтерського обліку [Текст] : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / за редакцією Ф.Ф. Бутинця. – 3-е вид., перероб. і доп. – Житомир : Рута, 2005. – 592 с.
9. Пуздрач, Л. І. Бухгалтерський облік на підприємствах сфери обігу споживчої кооперації [Текст] : навч. посіб. / Л. І. Пуздрач, П. О. Куцик. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2003. – 104 с.
10. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посіб. / В. В. Сопко. – 3-е вид. – К. : КНЕУ, 2000. – 578 с.

РЕЗЮМЕ

Попитич Татьяна

Предпосылки рациональной организации бухгалтерского учета в потребительской кооперации
Определены основные аспекты и рассмотрены составляющие процесса рациональной организации бухгалтерского учета в системе потребительской кооперации.

RESUME

Popytych Tetyana

Preconditions of rational organization of record-keeping in consumer cooperation

Certainly basic aspects and the constituents of process of rational organization of record-keeping in the system of consumer cooperation are considered.

ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ЯК СКЛАДОВИХ ЧАСТИН ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО МЕХАНІЗМУ

У статті охарактеризовано обліково-аналітичний механізм, як інтегрованої системи, обґрунтовано суть бухгалтерського обліку та аналізу, досліджено послідовність їх організації. Звертається увага на питання значення бухгалтерського обліку та економічного аналізу у процесі забезпечення діяльності обліково-аналітичного механізму за умов сучасної економіки і зростаючих потреб користувачів економічної інформації.

Ключові слова: облік, аналіз, обліково-аналітичний механізм, інтегрована система.

Сучасні підприємства потребують гнучких систем оцінки й аналізу діяльності як своїх підрозділів, так підприємства в цілому. Техніко-економічні, фінансові та інші показники виробничо-фінансової діяльності, які використовуються в обліково-аналітичній практиці, так як і методи їх оцінки і використання в системі ефективного управління підприємством, мають суттєві недоліки. У сучасних умовах найбільш важливим елементом управління господарською діяльністю є облікова та аналітична інформація, яка повинна забезпечувати досягнення поставлених цілей і завдань, що використовуються на різних рівнях управління підприємством. Для цього необхідно сформувати та реалізувати обліково-аналітичну систему.

Обліково-аналітичний механізм управління як інтегрована система в економічній літературі не розкритий. Тому важливим етапом освоєння сутності цієї категорії є аналіз досвіду та напрацювань вітчизняної і закордонної обліково-аналітичної школи та чітке розуміння завдань та потреб, що стоять перед системою бухгалтерського обліку і аналізу в умовах ринкової економіки.

Значний вклад в дослідження проблем теорії та методології формування обліково-аналітичної системи внесли наступні науковці: М. Т. Білуха [1] Ф. Ф. Бутинець [2], С. Ф. Голов [3], Т. Г. Камінська [5], В. В. Сопко [7].

Стосовно ж розкриття суті обліково-аналітичного механізму як інтегрованої системи, ми в основному погоджуємося з позицією Камінської Т.Г., яка обліково-аналітичний механізм розглядає як систему способів ведення обліку та аналізу господарської діяльності, форму регулювання економічних відносин, яка шляхом здійснення внутрішніх функцій покликана забезпечити реалізацію зовнішніх функцій в єдиному відтворювальному процесі [5].

Відповідно зрозумілим є те, що обліково-аналітичний механізм як інтегрована система потребує формування системи обліку та аналізу як окремих локальних систем, які на інтегрованих принципах повинні бути адаптовані одна до одної, а в цілому – до вимог внутрішнього та зовнішнього середовища.

Як бухгалтерський облік, так і аналітична діяльність мають глибоке коріння існування і розвиваються за своїми правилами і методиками. Тому, на наш погляд, доцільно розглядати окремо як облікову, так і аналітичну частини.

Щодо бухгалтерського обліку як однієї з складових частин обліково-аналітичного механізму, то зрозумілим є те, що його виникнення та розвиток - невід'ємний

сегмент всієї історії людського суспільства.

Існує безліч визначень бухгалтерського обліку, проте, слід зазначити, що в економічній літературі вони є неоднозначними. Відповідно першоосною для всіх наступних є законодавче висвітлення даного поняття: "бухгалтерський облік - процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень" [4].

Звідси чітко і ясно прослідковується головна мета бухгалтерського обліку "...надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації..." [4]. Проте значення обліку в процесі діяльності обліково-аналітичного механізму є трохи модифікованим. Це питання не було залишено без уваги різних науковців. Камінська Т. Г. відзначає: "бухгалтерський облік покликаний бути основною дійовою складовою обліково-аналітичного механізму" [5]. Голов С.Ф. вважає, що "облік бере активну участь в управлінні важливими елементами дії економічних законів" [3]. Білуха М. Т. пише, що бухгалтерський облік використовується як засіб керування всією господарською діяльністю підприємства з метою дослідження й аналізу господарських явищ для прийняття відповідних управлінських рішень [1].

Як і будь-яка інша система, бухгалтерський облік виконує певні функції. Ці функції в контексті обліково-аналітичного механізму в Україні розглядали різні вчені-економісти. Один із перших звернув на це увагу Г. Г. Кірейцев [6]. Розглядаючи функції обліку в діяльності обліково-аналітичних служб підприємства він виділяє внутрішні і зовнішні функції бухгалтерського обліку, підкреслюючи, що внутрішні функції є системою взаємопов'язаних дій у використанні методу обліку, систему взаємопереходів і взаємодоповнень окремих його прийомів в реальних облікових діях. Він також пропонує такі зовнішні функції обліку: науково-пізнавальну, інформаційну, контрольну, виховну, прогностичну, правового захисту суб'єктів господарювання та функцію регулювання.

Всі вищенаведені функції система бухгалтерського обліку може виконувати лише за умови правильної організації облікової роботи на підприємстві. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах - це система методів, способів та заходів, які забезпечують оптимальне функціонування такого обліку та подальший його розвиток [7]. Така організація полягає у цілеспрямованому впорядкуванні й удосконаленні

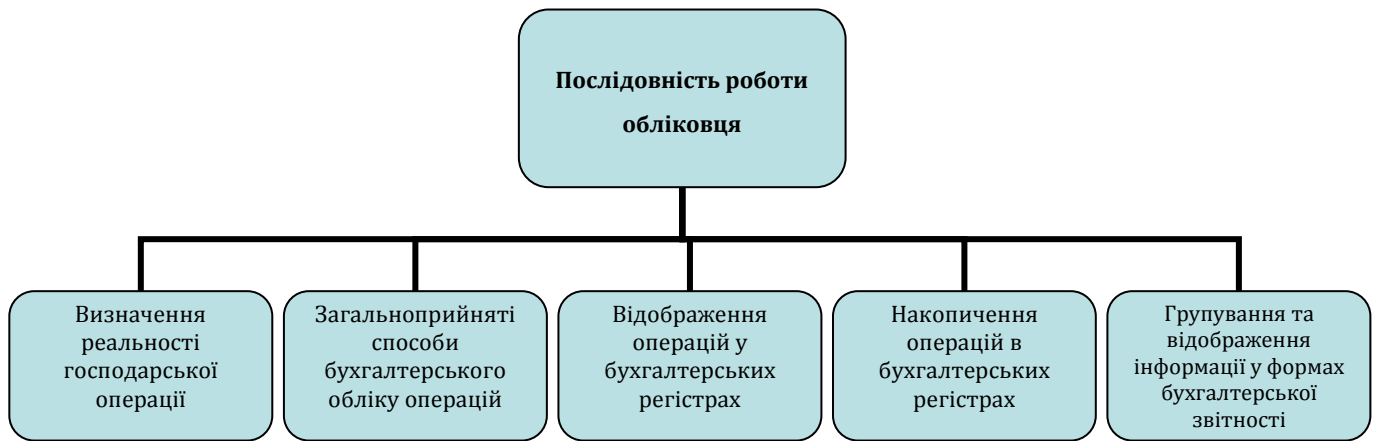

Рис. 1. Логічна схема послідовності роботи обліковця

механізму, структури та процесів бухгалтерського обліку в часі та просторі.

Отже, за правильної організації системи бухгалтерського обліку в контексті обліково-аналітичної системи, він виступатиме як надійне джерело формування потоку інформації про господарську діяльність суб'єктів економічних відносин, і тим самим створюватиме необхідні умови для здійснення інших функцій ефективного управління - економічного аналізу, планування, контролю і регулювання.

Другою важливою складовою обліково-аналітичної системи є аналітична діяльність, яка сьогодні перетворилася на професійну діяльність, забезпечуючи вигоди практично всіх сфер громадського життя.

Аналітика також має глибоке історичне коріння. Хоча конкретної відповіді на запитання, коли і де виник економічний аналіз, очевидно, не може дати ніхто. Як відомо, аналізом називається метод наукового дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь у їх нерозривній взаємодії між собою.

Неоціненним є здатність аналізу надавати масивам неопрацьованих даних зрозумілого значення. А у разі наявності як кількісних, так і якісних даних його завдання полягає в тому, щоб відібрати, класифікувати, обробити і зрозуміти їхнє значення. Крім того, потрібно знайти таке тлумачення, яке відображає необроблені дані, і використати його точно для осмисленого подання подій.

Науковці по-різному оцінюють значення та роль аналізу в забезпеченні роботи обліково-аналітичного механізму. Так Камінська Т. Г. зазначає, що "економічний

аналіз забезпечує прийняття управлінських рішень і тісно пов'язаний з обліком, плануванням і прогнозуванням виробництва"[5]. А на думку Сопка В. В: "економічний аналіз - виступає базою для науково обґрунтованого планування і оцінки виконання планів, спонукає до виявлення внутрішніх резервів і посилення режиму економії [7].

Не викликає сумніву й те, що, тільки володіючи знаннями про методологію і порядок встановлення відносин між частинами керованої системи, можна ефективно нею управляти. Проте важливою умовою успішного проведення аналізу є чітка організація аналітичного процесу.

Визначальним при цьому є здатність аналітика логічно відтворювати господарські операції, які знайшли відображення в обліку та звітності, реконструювати роботу бухгалтера (рис. 2).

Отже, складність при проведенні аналітичної роботи зумовлює й відповідну цінність аналітичної інформації. На цьому акцентує нашу увагу Сопко В. В.: "...в бухгалтерському обліку відображається загальна інформація, а в процесі економічного аналізу створюється найбільш цінна інформація для оптимізації управлінських рішень"[7].

З усього вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок, що суть обліково-аналітичного механізму полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в один процес, проведенні оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності даного процесу і використанні його результатів при формуванні рекомендацій для прийняття управлінських рішень. При

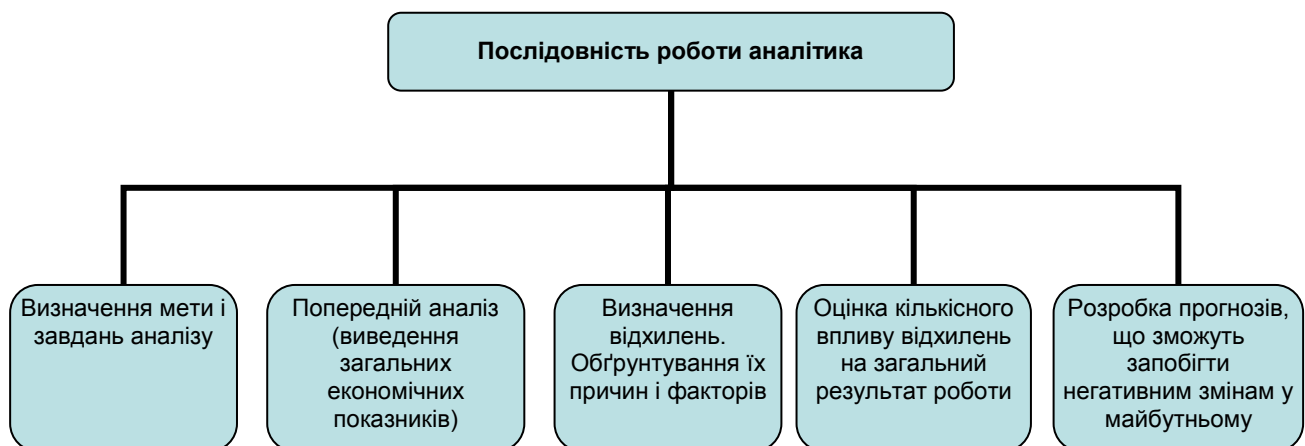

Рис. 2. Логічна схема послідовності роботи аналітика

цьому загальна методологія і нормативні положення обліку і аналізу будуть удосконалюватися для їх раціональнішого використання в єдиній обліково-аналітичній системі.

Список літератури

1. Білуха, М. Т. *Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / Микола Тимофійович Білуха - К. : 2000. - 692 с.*
2. Бутинець, Ф. Ф. *Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / Франц Францович Бутинець - Житомир : ЖІТІ, 2000. - 640 с.*
3. Голов С. Ф. *Управлінський облік: концепція і організація [Текст] / С. Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. - 1997. - № 5. - С. 2-7.*
4. *Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16 липня 1999 року № 996 - XIV.*
5. Камінська, Т. Г. *Обліково-аналітичний процес: його зміст і стадії [Текст] / Т. Г. Камінська // Науковий вісник НАУ. - 2002. - №50. - С. 313-318.*
6. Кірейцев, Г. Г. *Функції обліку в механізмі управління сільськогосподарським виробництвом [Текст] / Григорій Герасимович Кірейцев - К. : УСХА, 1992. - 240с.*
7. Сопко, В. В. *Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу [Текст] / В. Сопко, В. Завгородній. - К. : КНЕУ, 2000. - 260 с.*

RESUME

Resler Maryna

Value of account and analysis as component parts of registration-analytical mechanism

Description of registration-analytical mechanism as the integrated system is given in the article. It is justified the essence of record-keeping and analysis, explored sequence of their organization. Considerable attention is given to the questions of value of record-keeping and economic analysis in the process of providing of activity of registration-analytical mechanism subject to the condition modern economy and growing necessities of users of economic information.

РЕЗЮМЕ

Реслер Марина

Значения учета и анализа как составных частей учетно-аналитического механизма

В статье дана характеристика учетно-аналитического механизма, как интегрированной системы, обосновано сущность бухгалтерского учета и анализа, исследовано последовательность их организации, значительное внимание уделяется вопросам значения бухгалтерского учета и экономического анализа в процессе обеспечения деятельности учетно-аналитического механизма при условиях современной экономики и растущих потребностей пользователей экономической информации.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ У БУДІВНИЦТВІ

У статті сформульовано поняття витрат, розглядаються умови їх визнання, які виникають у процесі виробництва та порядок їх формування в житловому будівництві. Теоретично обґрунтовано визначення витрат, які мають вплив на формування собівартості будівельної продукції.

Ключові слова: витрати, собівартість, облік, житлове будівництво.

Трансформування національної економіки, розвиток ринкових відносин господарювання, жорстка конкурентна боротьба за ресурси та ринки збуту зумовлюють необхідність підвищення ефективності використання виробничо-економічного потенціалу вітчизняних підприємств. Це, в свою чергу, зумовлює радикальне переосмислення змісту, методів та інструментарію управління діяльністю підприємства, що, в основному, стосується такої ланки діяльності як управління витратами.

За таких умов у системі управління діяльністю важливим є правильне визначення суті поняття та розуміння економічного змісту категорії витрат, їхнього місця та функціональної ролі у багатоаспектній діяльності підприємства. Визначення їх суті та економічного змісту витрат повинно спрямовуватись на управлінські цілі. Однак проведені дослідження доводять протилежне. У нормативній та науковій економічній літературі визначення понять витрати, собівартість і їхніх видів та економічного змісту переважно характеризують неоднозначність думок. Нерозв'язаність проблеми щодо трактування суті та змісту цих понять ускладнює визначення їх місця та ролі у діяльності підприємства.

Вказаним проблемам присвячено наукові дослідження таких відомих вітчизняних вчених: І. М. Бойчик [1], Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова [2], З. В. Задорожного [4], Я. Д. Крупки [5], С. В. Мочерного [3], Ю. С. Цал-Цалка [10] та ін., які дозволяють визначити витрати як вартість різних видів ресурсів, що споживаються для певних цілей з метою забезпечення функціонування та розвитку підприємства.

Метою написання статті є висвітлення специфіки формування витрат у будівництві і розробка рекомендацій із удосконалення їх обліку.

Будівництво відрізняється від інших галузей економіки певними технологічними, організаційними та економічними особливостями, які визначають систему його планування, обліку та аналізу, а саме:

- нерухомість будівельної продукції;
- рухомість будівельних організацій і їх структурних підрозділів;
- індустріалізація і кооперування будівельної продукції;
- індивідуальний і дрібносерійний характер будівництва;
- тривалий цикл будівництва;
- розпорошеність об'єктів;
- використання різних способів експлуатації техніки;
- спеціалізація окремих будівельно-монтажних організацій на будівництві окремих об'єктів або на виконанні окремих будівельно-монтажних робіт;

– залежність виробництва від природно-кліматичних умов;

– необхідність складання попередніх проектів на будівництво.

Враховуючи сказане вище, формування витрат у будівництві, на відміну від інших галузей економіки, має свої особливості. Так у собівартості будівельної продукції, завдяки її нерухомості, відсутні так звані позавиробничі витрати, тобто витрати, пов'язані із реалізацією (збутом) продукції. Собівартість будівельно-монтажних робіт – це витрати будівельної організації, безпосередньо пов'язані з виконанням на свій ризик і власними силами будівельних робіт на замовлення підприємств, організацій та громадян. Житлове будівництво різноманітне за технологією виробництва, обсягами робіт, конструкціями, місцевими кліматичними та геологічними умовами, а з цим пов'язана й різноманітність застосування матеріалів, устаткування, проектних і технологічних рішень тощо. Звідси особливість і складність організації житлового будівництва кожного конкретного об'єкта, що також впливає на порядок формування витрат.

Багатоаспектність поняття витрат та їх багатокомпонентність зумовлюють різні підходи до виявлення і аналізу чинників, що формують їх рівень. Так, на думку І. М. Бойчик, основними чинниками формування витрат є технічний рівень виробництва, організація виробництва і праці, зміна структури та обсягу продукції, галузевої та інші чинники [1, с. 200].

Ю. С. Цал-Цалко виділяє такий чинник ефективного формування витрат на виробництво продукції як матеріальна зацікавленість працівників у результатах своєї праці [10].

На нашу думку, важливо і обґрунтовано поділяти всі чинники, що впливають на формування витрат, на чинники зовнішні (такі, як ціни на матеріальні ресурси, умови реалізації продукції, системи і умови оподаткування) і внутрішнього впливу. Вагомим чинником формування витрат, є також галузева ознака підприємства (рис. 1).

Логічним буде почати розглядати чинники, що формують виробничі витрати, із безпосередньо пов'язаних із виробництвом. До таких насамперед слід віднести масштаби виробництва, тобто розмір підприємства. Йдеться про сукупну виробничу потужність, диференційовану за видами, кількістю та максимальною віддачею наявних потенційних чинників. Підприємства можуть мати різні за кількістю та терміном служби засобів виробництва, за кваліфікаційним і віковим складом працівників, а також їх чисельністю. Величина підприємства обумовлюються його виробничими

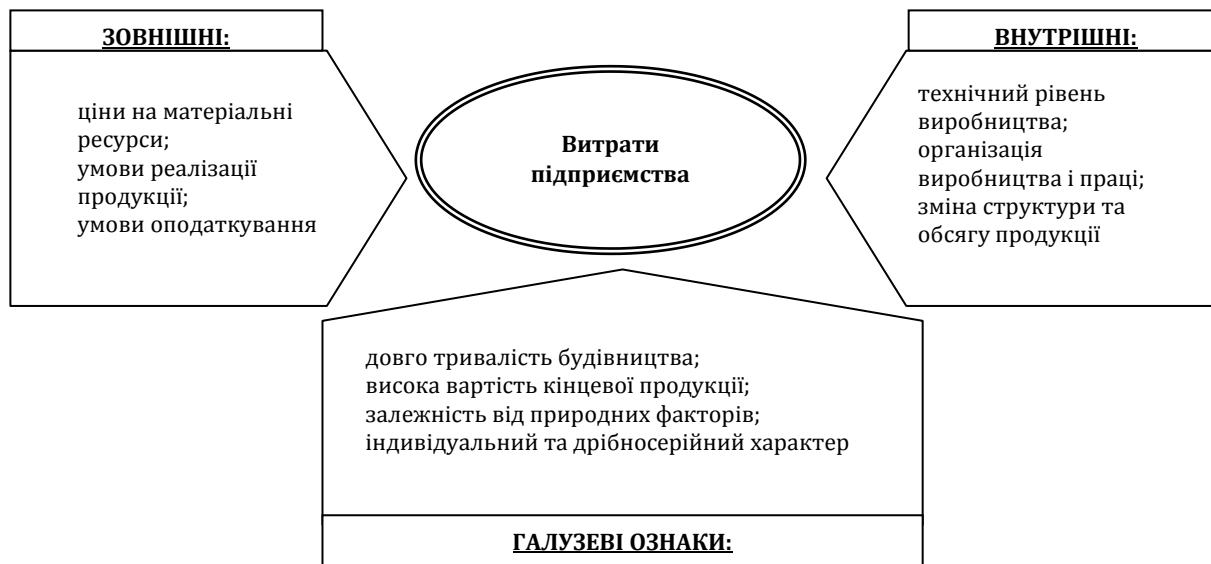

Рис. 1. Чинники формування витрат у житловому будівництві

можливостями. У довгостроковому періоді розмір підприємства можна змінити. Змінений виробничий потенціал певним чином впливає на обсяг витрат підприємства. Причому величина підприємства, в першу чергу, пов'язана із сумою змінних витрат, формуючи таким чином загальну величину сукупних витрат на виробництво продукції.

Не менш впливовим чинником на обсяг витрат є структура виробничої програми підприємства – характеристика видів послуг, робіт, будівельної продукції, які надаються (виробляються) в певному виробничому періоді із зазначенням їх кількості. Номенклатура продукції, послуг змінюється тільки через тривалі періоди. Що ж до виробничої програми, то їй можна змінювати у відносно короткий проміжок часу. Тобто виробнича програма підприємства регулюється самим підприємством. Її вплив на витрати безпосередньо обумовлений кількістю ресурсів, потрібних для виготовлення продукції. Якщо випуск продукції зменшується або збільшується, відповідно змінюються і витрати засобів виробництва, робочої сили і матеріалів [5].

Суттєвим чинником впливу на формування витрат є організація виробництва, тобто форма його здійснення, яка досить тісно пов'язана з технологією виробничого процесу.

Ще одним вагомим чинником формування витрат є якість виробництва, що характеризується властивостями чинників, які визначають їх придатність для використання у будівництві. Підприємство, у якого в розпорядженні є краще технологічне обладнання, персонал з високим рівнем продуктивності праці та відповідні матеріали, має найсприятливіші щодо витрат умови виконання виробничої програми. Тому важливим завданням є добір чинників такої якості, за якої витрати на одиницю продукції були б мінімальними.

На рівень витрат впливає також зайнятість – кількість будівельно-монтажних робіт, що виконуються будівельним підприємством. Відношення цієї кількості продукції до виробничої потужності показує ступінь зайнятості.

Чинник зайнятості впливає на витрати у двох напрямках. Зайнятість потенційних чинників, виражена в одиницях продукції, обчислюється множенням інтенсивної їх роботи на час виробництва. На більш тривалий час виробництва припадає більше амортизаційних відрахувань і заробітної плати.

Підвищення інтенсивності роботи спричиняє прискорений знос техніки та доплати робітникам [5].

Підвищення тарифу на електроенергію призводить до зростання витрат на експлуатацію устаткування. Водночас ціни можуть опосередковано впливати на витрати через зміну співвідношення витрат різних чинників. Якщо, наприклад, умови виробництва дозволяють змінювати ресурси, то при підвищенні цін на певні чинники виробництва, вони можуть бути замінені до певної міри іншими з прийнятнішими цінами.

До чинників, які також значною мірою впливають на формування витрат виробництва, але в силу своєї природи пов'язані з іншими сферами діяльності підприємства, належать: процеси організації збуту продукції, фінансування, кредитування і оподаткування, дослідження і розвиток ринку.

Вся діяльність підприємства у сфері збуту, що забезпечує продаж продукції на ринку, впливає на загальний рівень витрат підприємства.

Капіталовкладення, пов'язані із засобами виробництва і матеріалами, залежать від виду їх фінансування. Таким чином, останнє впливає на загальні витрати.

Діяльність підприємства у сфері дослідження і розвитку спрямовані на підвищення якості продукції, чинників виробництва і удосконалення його методів. Отже, вони опосередковано впливають на рівень витрат.

До зовнішніх чинників формування витрат належать ті, на які підприємство не впливає і в своїй політиці повинно сприймати їх як дещо незмінне. Вони відображають вхідні зв'язки системи виробничо-фінансової діяльності. У загальному вигляді це можуть бути:

- стан загальногосподарської кон'юнктури, тобто рівень розвитку;
- ділова активність;
- державне регулювання економіки – включає в себе систему оподаткування, кредитно-фінансову систему, комплекс законодавчих та нормативних актів, які регламентують діяльність підприємства, галузеву структуру управління;
- свобода входу на ринок нових суб'єктів, умови та вимоги до відкриття нової справи, наявність монопольних фірм та їх вплив;
- параметри попиту, які включають зростання попиту на товари, що виробляються підприємством, його

стабільність, і дозволяють підприємству отримувати високий прибуток, а також закріпити своє положення на ринку. Нестабільний попит, зміна вимог покупця до якості продукції підприємства, зниження покупної спроможності населення, навпаки, не створюють умов для забезпечення певної конкурентоспроможності підприємства.

Розглянемо детальніше галузеві чинники.

Галузевими особливостями будівельного виробництва

є:

- тривалість операційного циклу. Якщо на багатьох виробництвах він становить кілька годин, днів або місяців, то спорудження будівлі може тривати рік, два, а то й більше;
- неоднотипність будівельних процесів і кінцевої продукції;
- виробничий процес, який у будівництві проводиться на нерухомих об'єктах за рухомого характеру роботи робітників, будівельних машин та механізмів;
- довготривалість процесу будівництва, що в обліку відображається поступовим нагромадженням витрат за об'єктами через незавершене будівництво до здачі об'єкта замовнику;
- наявність безцехової структури як організаційно-технічної особливості, тому загальнопромислові витрати обліковують, як накладні на одному рахунку;
- право самостійного розширення номенклатури статей витрат на здійснення будівельних робіт, виходячи з прийнятих об'єктів обліку й економічної доцільності;
- загальнопромислові витрати, які поділяються на постійні та змінні, відповідно не існує розподілу постійних загальнопромислових витрат на постійні розподілені та постійні нерозподілені;
- витрати з експлуатації будівельних машин і механізмів, які обліковуються на рахунку 91 «Загальнопромислові витрати»;
- залежність від рельєфу місцевості, кліматичних, сейсмологічних умов та особливостей ґрунту;
- специфіка будівельної продукції, яка не нагромаджується на складах;
- дисгармонійність будівельно-монтажних робіт за їх видами та складністю. Іноді під час будівництва об'єкта водночас беруть участь кілька будівельно-монтажних організацій, кожна з яких здає свою частину кінцевої продукції.

Ґрунтовну характеристику впливу галузевих особливостей будівництва на організацію внутрішньогосподарського обліку провів З. В. Задорожний [4]. Так, на його думку, нині з впровадженням національних П(С)БО значно зблизились способи групування витрат будівельних організацій із підприємствами інших галузей економіки, які О. С. Нарінський подав як особливості будівництва у бухгалтерському обліку. Так, зокрема, якщо до набуття чинності П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» і 16 «Витрати» у зв'язку з обмеженістю номенклатури калькуляційних статей собівартості будівельної продукції додаткова заробітна плата робітників основного і допоміжних виробництв, працівників, зайнятих експлуатацією будівельної техніки, обов'язкові нарахування на основну і додаткову заробітну плату названих категорій працюючих відносилися на об'єкти будівництва не за прямою ознакою, а через розподіл накладних витрат, у складі яких вони обліковувалися, то після набуття чинності названих стандартів ці особливості анулювали.

Однак, безперечно, структура виробничої собівартості будівельно-монтажних робіт і витрат періоду все ж таки

незначною мірою відрізняються від аналогічних витрат в інших галузях економіки. Зокрема, великою відмінністю в бухгалтерському обліку є рахунок 91 «Загальнопромислові витрати», який поділяється на субрахунок по обліку витрат з експлуатації будівельних машин і механізмів та рахунок по обліку загальнопромислових (загальнодільничих) витрат. На відміну від вимог П(С)БО 16 «Витрати», яким регулюється собівартість реалізації всіх галузей, П(С)БО 18 «Будівельні контракти» рекомендують у виробничу собівартість будівельно-монтажних робіт згідно з П(С)БО 18 зараховувати всю суму загальнопромислових витрат. Такий же порядок обліку подається і в Методичних рекомендаціях щодо формування собівартості будівельно-монтажних робіт № 30.

Згідно з чинними національними положеннями, у витрати за контрактом можуть включатися і адміністративні витрати, якщо:

- ці витрати безпосередньо пов'язані з виконанням цього будівельного контракту;
- окреме відшкодування цих витрат за умовами цього будівельного контракту покладено на замовника.

Погоджуємось із думкою З. В. Задорожного, що дана відмінність має суттєвий вплив на визначення фінансових результатів від реалізації окремих об'єктів, діяльності окремих структурних підрозділів (центрів відповідальності).

Вплив галузевих відмінностей на облік витрат зображено на рис. 2.

Як бачимо з нього, методика визначення виробничої собівартості витрат відрізняється. Прямі витрати будівельної організації є лише одним із елементів, у момент визначення виробничої собівартості об'єкта будівництва вони займають найбільшу питому вагу як у загальних витратах виконання будівельної продукції, так і в собівартості об'єкта будівництва.

Отже, вищеописана особливість має вплив не тільки на організацію облікового процесу прямих витрат, від неї залежать розміри фінансового результату окремих об'єктів будівництва, що є дуже важливим моментом в обліковому процесі.

Виходячи із концепції єдиного облікового інформаційного простору та особливостей будівельного виробництва, облік витрат розглядається із системних позицій бухгалтерського обліку, що дозволяє виділити наступні основні риси формування облікової системи будівельного виробництва:

1. Будівельний ринок включає такі елементи, як інвестори, замовники, забудовники, підрядники, промислові підприємства із виробництва будівельних матеріалів, проектно-дослідницькі організації та ряд інших. Облікова система повинна відображати цю специфіку. Наприклад, у забудовника основний акцент повинен бути зроблений на організацію облікового процесу капітальних вкладень та джерел їхнього фінансування, а у підрядника – на облік власних виробничих витрат, прийнятих субпідрядних робіт, реалізації кінцевої продукції або виконаних етапів робіт.

2. Будівельні організації, як правило, включають підрозділи основного, допоміжного та обслуговуючого виробництв, що зумовлює традиційно окреме відображення витрат і фінансових результатів. Але й в основній діяльності поєднується кілька видів виробництв – будівельне, промислове, транспортне і т.д., для обліку витрат яких кожна будівельна організація створює систему управлінського обліку.

3. Тривалість у часі виробництва будівельної продукції (тривалість виробничого циклу), яка визначає специфіку нагромадження витрат і формування собівартості

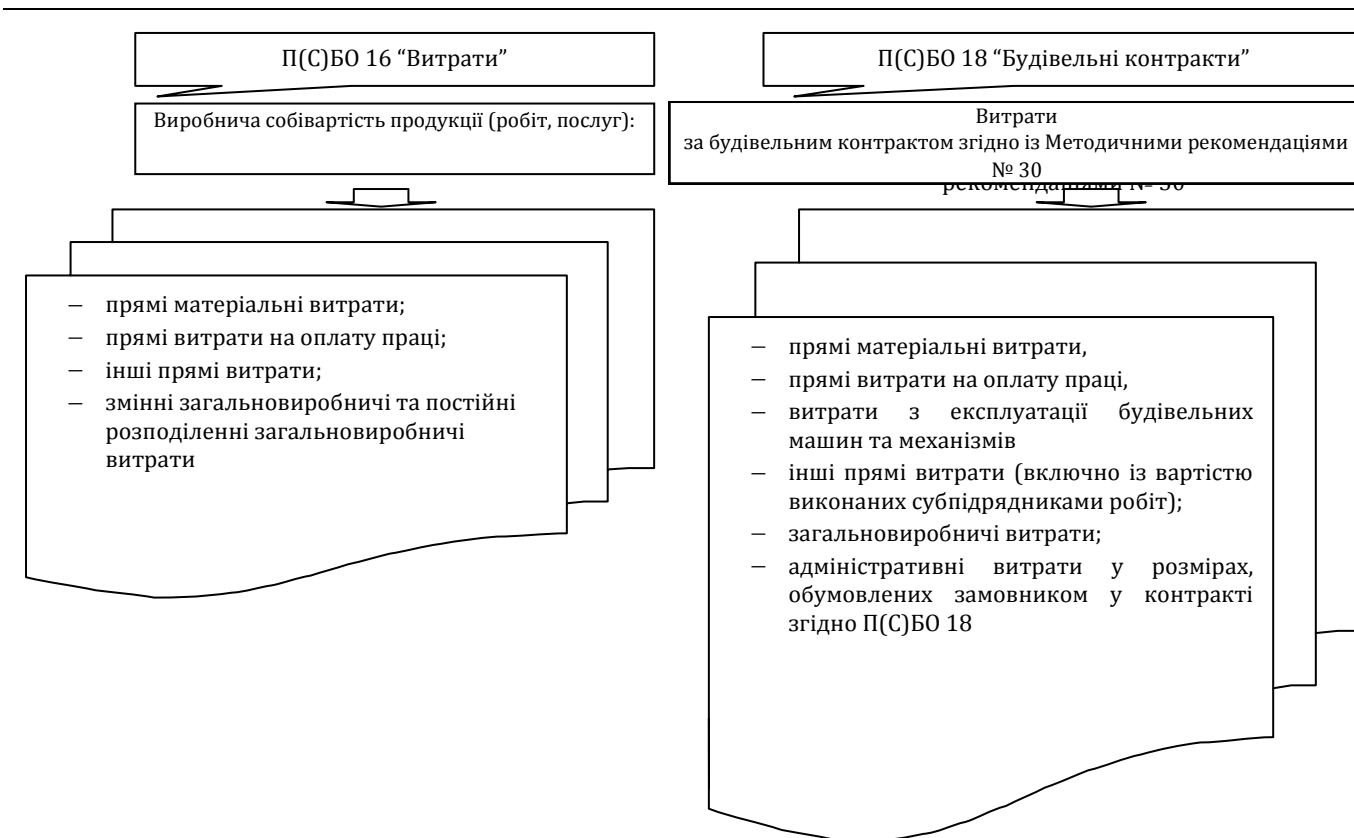

Рис. 2. Визначення номенклатури собівартості продукції (робіт, послуг) згідно із національними стандартами обліку

кінцевої будівельної продукції та можливість вибору методу визначення кінцевого фінансового результату з урахуванням тимчасового лагу (довгостроковість характеру робіт).

Облік витрат за видами діяльності будівельної організації, спираючись на традиційні елементи і прийоми управлінського обліку, повинен забезпечити одержання системної інформації з місць виникнення витрат, за центрами відповідальності і в розрізі статей витрат та їхніх елементів у складі кожного виду діяльності [6].

Собівартість завжди розглядалася як центральна і постійна категорія бухгалтерського обліку, але ідеологія контролю витрат повинна відповідати вимогам конкретного історичного моменту макро- і мікроекономіки. Управляти виробництвом за допомогою бухгалтерської собівартості в силу її ретроспективності і виявляти резерви розвитку виробництва в сучасних умовах або досить важко, або взагалі неможливо. Сучасний стан ринку будівельної продукції характеризується високою чутливістю попиту відносно ціни. Стратегічне управління витратами вимагає особливої уваги з боку менеджерів щодо питання залучення субпідрядників, тобто порівняння витрат на виконання робіт власними силами або силами субпідрядників. На думку А.Ю. Куліковської [7], у цьому випадку можна використати елементи цільового калькулювання собівартості будівельного продукту. Основною відмінною рисою цільової калькуляції є підтримка стратегії зниження витрат ще на стадії проектування продукту. Відправною точкою калькулювання буде вважатися встановлення договірної вартості виконання деяких будівельних робіт (замовлення). Визначена ціна формує основу для розрахунку визначених витрат або цільової собівартості замовлення. Розмір визначених витрат – це ціль, до якої

повинна прагнути будівельна організація. Визначені витрати є інструментом контролю та економії витрат ще на стадії проектування.

Розглянуті особливості облікової технології калькулювання собівартості продукції будівельного виробництва в інформаційному полі побудовані на основі концепції єдиного облікового простору, але акценти з інформаційного забезпечення оперативного управління переміщуються на стратегічне управління. Застосування в обліковій практиці концепцій стратегічного управлінського обліку дозволяє системі бухгалтерського обліку відображати не тільки ретроспективний погляд на господарську діяльність, але й працювати на випередження можливих подій і тенденцій.

Отже, від правильного нормування витрат на виробництво в розрізі їх структури залежить правильність визначення вартості будівельної продукції, а особливе значення має правильно обґрунтоване формування витрат, які входять у собівартість будівельно-монтажних робіт.

Список літератури

1. Економіка підприємства [Текст] : навч. посіб. / І. М. Бойчик, П. С. Харів, М. І. Хопчан, Ю. В. Піга. – К. : Каравела, 2001. – 124 с.
2. Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі [Текст] : практичний посібник. / С. Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840с.
3. Економічна енциклопедія [Текст] / відповідальний редактор С. В. Мочерний. — Київ : Академія. — Т. 1, 2000. – 863 с.
4. Задорожний, З. В. Класифікація витрат управлінського обліку в будівництві [Текст] / З. В. Задорожний // Вісник ЖІТІ. - 2002. - № 21.
5. Костенко, О. М. Обліково-аналітична інформаційна система підприємства [Текст] / О. М. Костенко // Економіка АПК. - 2008. - № 7. - С. 87-91.
6. Крупка, Я. Д. Бухгалтерський облік в будівництві [Текст] :

-
- навчальний посібник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Р. О. Мельник. – Тернопіль : Принтер-інформ, 2004 – 514 с.
7. Куліковська, А. Ю. Особливості управлінського обліку витрат будівельного виробництва. [Електронний ресурс] / А. Ю. Куліковська. – Режим доступ: <http://intkonf.org>
 8. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт (нова редакція) № 30 [Текст]. – К.: УкрНДЦ «Екобуд», 2004. – 64 с.
 9. Нападівська, Л. В. Управлінський облік [Текст] : монографія / Л. В. Нападівська – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
 10. Цал-Цалко, Ю. С. Витрати підприємства [Текст] : навч. посібник. / Ю. С. Цал-Цалко – Київ, 2002. – 656 с.

РЕЗЮМЕ

Рымар Галина

Специфика формирования расходов в строительстве

В статье сформировано понятие расходов, рассматриваются условия их признания, которые возникают в процессе производства и порядок их формирования в жилищном строительстве. Теоретически обосновано определение затрат, которые имеют влияние на формирование себестоимости строительной продукции.

RESUME

Rymar Galyna

Specificity of formation of cost housing

The notion of cost, conditions of recognition that arise in the production process and procedure of their formation in housing construction are considered.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ОЦІНКИ ЗА СПРАВЕДЛИВОЮ ВАРТІСТЮ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІТОВІ ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

Стаття присвячена основним проблемам переходу вітчизняної облікової системи на Міжнародні стандарти фінансової звітності. Розглянуто всі переваги та недоліки відображення статей звітності за справедливою вартістю. Здійснено аналіз впливу оцінки за справедливою вартістю на світові інвестиційні процеси.

Ключові слова: оцінка за справедливою вартістю, фінансові інструменти, фінансова звітність.

Світова міжнародна економічна система, яка ґрунтується на міжнародному розподілі праці в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, вимагає застосування єдиних норм та принципів ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, уніфікації звітних форм і показників. Важливим чинником наявності попиту на стандарти фінансової звітності є можливість порівняння підприємств в різних країнах для задоволення потреб міжнародних ринків капіталу. Попит на такі стандарти посилювався після 1998 року, коли у країнах Азії виникла фінансово-економічна криза, яка розповсюдилась на Україну та Росію. У час розгортання світової кризи 2008-2009 року необхідність прийняття уніфікованих стандартів складання звітності, використання єдиних методів оцінки стали доконаним фактом. Саме тому на вимогу урядів багатьох країн активізувалась робота Комітету по міжнародних стандартах фінансової звітності (КМСФЗ) в плані внесення змін в існуючі стандарти і адаптації таких стандартів до економічного середовища.

Метою статті є розгляд переваг та недоліків концепції оцінки за справедливою вартістю активів/ зобов'язань підприємства та визначення впливу такої оцінки на світові економічні процеси.

В основі Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) лежить теорія англо-американської школи обліку, ідея якої полягає у відображенні, перш за все, економічного змісту фактів господарського життя. Це і визначає підходи МСФЗ до кваліфікації основних облікових категорій: активів, зобов'язань, доходів, витрат, прибутку, капіталу та інших до оцінки елементів звітності. Україна ж, як і багато інших держав на пострадянському просторі, історично належить до так званої континентально-європейської школи, теоретичні основи якої складає орієнтація на правовий зміст фактів, що відображаються. Прикладом цього може бути така ситуація, коли критерієм визнання активу виступає обсяг юридичних прав на нього. Тобто, якщо майно належить підприємству на правах власності – воно відносить його до активів. З економічної ж точки зору і з точки зору МСФЗ основним критерієм визнання активу є здатність його приносити підприємству доходи, незалежно від наявності права власності на це майно.

Якщо узагальнити – зміст концептуальних положень, то МСФЗ базується на таких: 1) справедлива вартість; 2) пріоритет економічної сутності над правовою формою. Застосування першої концепції вимагає перегляду всіх постулатів вітчизняних П(С)БО, оскільки вони передбачають відображення, наприклад, основних засобів за залишковою вартістю. Стосовно останніх МСФЗ

передбачають можливість зміни методу амортизації стосовно об'єкту, якщо наприклад, міняються основні параметри виробництва або перегляд корисного терміну його використання.

Якщо розглянути історичний аспект становлення МСФЗ, то за точку відліку слід прийняти 1973 рік, коли суспільні бухгалтерські організації ряду країн (в тому числі Австралії, Великобританії, Німеччини, Канади, США, Франції) створили міжнародну організацію – Комітет по міжнародних стандартах фінансової звітності. На початку 90-х років МСФЗ почали поступово завойовувати великі світові ринки. Міжнародна організація комісії по цінних паперах рекомендувала використовувати МСФЗ для міжнародного лістингу. Активно підтримував цю роботу Базельський комітет по банківському нагляду. В 2000 році КМСФЗ був реорганізований і перейшов в процесі розробки стандартів від політики гармонізації до політики конвергенції. Починаючи з 2005 року Міжнародні стандарти фінансової звітності почали реально працювати в ЄС, коли великі компанії з 25 європейських країн перейшли на використання даних документів. На кінець 2009 року вже біля 100 країн перейшли на МСФЗ або використовують їх паралельно з національними стандартами. Такі країни як Канада, Індія і Японія заявили про свій намір перейти на МСФЗ і визначили дату прийняття стандартів. Це означає, що всі основні світові ринки капіталу, за виключенням США, стануть використовувати МСФЗ у якості основних постулатів фінансової звітності до 2011 року. Фінансова криза змусила бухгалтерські та аудиторські організації, які мають причетність до розробки стандартів у США (FASB), виробити стратегію щодо уніфікації стандартів до вимог МСФЗ [5].

На самміті G 20 у 2009 році лідери великих світових економік висловились за єдину глобальну систему високоякісних стандартів фінансової звітності. Зокрема, перед комітетом по МСФЗ стоїть тепер завдання по залученню в розробку стандартів всіх зацікавлених сторін включаючи регуляторів і ринки, що розвиваються. Узагальнюючи рекомендації, які були висловлені до роботи даного комітету можна виділити такі. По-перше, необхідно спростити стандарти обліку фінансових інструментів при цьому вдосконалити підхід до оцінки і підвищити вимоги до обліку резервів по знеціненню активів. По-друге, підтвердити основні принципи обліку за справедливою вартістю. По-третє, вдосконалити стандарти в області відображення забалансових ризиків і невизначеності в оцінці.

На думку багатьох експертів, нинішній провал фінансових ринків виник у тому числі через низьку якість

системи контролю і регулювання фінансових ризиків.

У МСФЗ відсутні спеціальні стандарти, які описують порядок формування показників звітності в умовах кризи. Однак є спеціальні стандарти, важливість яких суттєво виростає в умовах кризи. Так, у відповідності з вимогами МСФЗ (IFRS) 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» компанії повинні оцінювати і представляти у своїй звітності фінансові ризики. Зокрема, для оцінки кредитного ризику у звітності повинна розкриватись інформація про просторочену дебіторську заборгованість і виданих позик. Крім того, для аналізу ризику ліквідності фінансові зобов'язання повинні бути згруповані за термінами погашення. Структурування фінансових активів і зобов'язань з точки зору типу процентної ставки дозволяє оцінити вплив ризиків зміни процентних ставок на фінансове становище компанії. Це дає можливість здійснювати не тільки звітну, але і прогнозну функцію. Якраз стосовно цього стандарту і були внесені суттєві корективи, які дозволяють в певних ситуаціях здійснювати заборонені раніше перевід фінансових активів із одної категорії в іншу (з оцінюваних за справедливою вартістю в оцінювані за амортизованою вартістю). Комісія по цінних паперах США проінформувала компанії, що в своїх звітах вони можуть використовувати власні оціночні судження, щоб визначити справедливу вартість активів [1].

В останній час серед бухгалтерів ідуть дискусії стосовно практики оцінки активів за справедливою вартістю, а не за вартістю їх придбання або початковою вартістю. Проблема виникає там де немає активного ринку стосовно активу, а саме ринок є основою для застосування справедливої вартості. При його відсутності бухгалтери змушені були застосовувати суб'єктивні моделі, які не відображали адекватно реалії, що і спричинило різке падіння фондових індексів. З іншого боку, використання початкової вартості призвело до стагнації позик і недостатку прозорості в економіках Азійсько-Тихоокеанського регіону, що продемонструвала криза 1997-1998 років. На нашу думку, проблема не у стандартах, а у відсутності чітких методик щодо їх застосування і впровадження. Проте певні зрушення в цьому напрямку є. Рада по стандартах фінансового обліку США (PCFO) випустила відповідну методичку з обліку за справедливою вартістю в умовах неліквідних ринків.

Прихильники застосування початкової вартості критикують справедливу вартість, посилюючись на те, що в результаті обвалу фінансових ринків власники знецінених активів, які обраховували їх за справедливою вартістю, були вимушені списувати сотні мільйонів доларів за рахунок прибутків. Це, у свою чергу, значно погіршило звіти і збільшило фінансові ризики.

У цих умовах деякі експерти особливо у США пропонують тимчасово припинити дію правил оцінки за справедливою вартістю і дозволити використовувати внутрішні оцінки за вартостями

Спеціалісти компанії «Ернс енд Янг» зазначають, що в період депресії в США лунала критика, стосовно використання оцінки за початковою вартістю і тому необхідно більше використовувати справедливу вартість, або, навпаки, що виною є справедлива вартість. Зараз спостерігається тенденція стосовно критики використання справедливої вартості як однієї з передумов фінансової кризи.

Керівники PCFO США відкидають звинувачення щодо надмірності у використанні компаніями справедливої вартості, посилюючись на таку статистику. З січня по жовтень 2008 року було закрито 17 банків, при цьому активи цих банків, які обраховуються за справедливою вартістю, представляли тільки 10% всіх активів. До кризи

інвестори вважали, що вартість банків переоцінена. Не дивно, що фінансові інвестори і аналітики говорять проте, що проблема полягає в недостатності використання банками оцінок за справедливою вартістю [2].

Спеціалісти однієї з найбільших міжнародних асоціацій бухгалтерів (ACCA) вважають, що головною причиною проблеми є зловживання короткостроковими кредитами разом з недостатністю звітності як всередині фінансових інститутів, так і між управлінням та акціонерами. Це означає нездатність інститутів оцінювати і контролювати взаємозв'язок між ризиками та наявністю слабких місць у звітності стосовно ризиків і фінансових угод. ACCA вважає, що не дивлячись на всі поточні проблеми саме використання справедливої вартості робить звітність, складену за правилами МСФЗ, найбільш оптимальною [3].

Використовуючи джерело [1], нами було узагальнено в табл. 1 основні аргументи прибічників та опонентів використання оцінки за справедливою вартістю (СВ) і висловлена своя позиція з цих питань.

Однак існує ще один достатньо вагомий аргумент противників концепції справедливої вартості, яка стосується проведення аудиту. При підтвердженні інформації фінансової звітності аудиторськими службами може виникнути сумнів щодо достовірності і правдивості аудиторського висновку стосовно активів/зобов'язань за справедливою вартістю. І тут потрібно, на нашу думку, разом із впровадженням і коректуванням МСФЗ здійснювати коректування стандартів, які регламентують проведення аудиторських перевірок особливо в питаннях визначення відхилень. Ще Я. В. Соколов зазначав, що добитися точного відображення господарської діяльності у звітності неможливо, тому в реальній практиці обліку існують спотворення звітності у формі вуалювання або фальсифікації [4, с. 383]. Саме такі «вуалювання», які унаочнили великі проблеми у бухгалтерських стандартах GAAP не дозволили вчасно попередити негативні явища і призвели до банкрутства таких гігантів американського бізнесу як «Енрон», «Велдком», «Квест».

У зв'язку з тим, що в США та інших англомовних країнах фінансова звітність орієнтована в першу чергу на акціонерів, падіння довіри до неї виявилось досить суттєвим для всієї економіки в цілому та призвело до спаду ділової активності і зниження основних біржових котировань. Мова йшла про втрату акціонерами мільярдів доларів. При цьому підтвердженням такої звітності слугували висновки відомих аудиторських фірм. Причиною було занадто вільне трактування деяких бухгалтерських операцій, зокрема, фінансові втрати маскувались під витрати на розвиток, здійснювався вивід активів і пасивів за баланс, фінансові показники формувались при застосуванні оціночних суджень, маніпуляції з кредитними ресурсами здійснювались з метою покращення показників ліквідності та інші. Однак всі ці схеми не знімають відповідальності з аудиторських фірм, свідомі чи несвідомі дії яких підірвали довіру до показників фінансової звітності і аудиторських висновків.

Наслідком стало посилення контрольних прерогатив державним регуляторним органам, але на жаль це було здійснено надто пізно, що і призвело до однієї з найсильніших фінансових криз в історії. Все це вимагає застосування більш жорстких параметрів при проведенні аудиторських перевірок та внесення відповідних змін до стандартів аудиту.

На кінець слід зазначити, що впровадження принципів, передбачених міжнародними стандартами, активізує залучення вітчизняних та зарубіжних інвесторів, зацікавлених у прозорій уніфікованій

Таблиця 1. Аргументація за і проти використання справедливої вартості (з використанням [1])

Область розходження	Зміст	Аргументи за	Аргументи проти	Позиція автора публікації
Достовірність інформації	Користувачам необхідна достовірна інформація про поточну вартість	СВ показує достовірну оцінку реальної цінності активів/зобов'язань	При відсутності активних ринків не існує обґрунтованого розрахунку СВ (суб'єктивна оцінка)	Оскільки СВ є обов'язковою для звітності, яка котирується на європейських біржах, то активний ринок є присутнім завжди, оскільки навіть в період кризи біржа не припиняла здійснення угод купівлі-продажу
Способи визначення	СВ може бути знайдена на активному ринку. Якщо ринок відсутній, для її визначення використовують моделі оцінки	Вона відображає економічну реальність і є основою для прийняття рішень, навіть при високому ступені ненадійності	Допущення можуть суттєво відрізнятися між організаціями і видами активів / зобов'язань, що призводить до незіставності інформації	Тут слід погодитись з аргументацією противників такої вартості і виробити модель оцінки для підприємств, чії акції не котируються на ринку.
Розуміння інвесторами	Інвесторам необхідна інформація про ринкову вартість компанії	Фінансова звітність - лише одне із джерел інформації для оцінки бізнесу і ринкова вартість залежить від інших чинників	Навіть якщо активи оцінені за справедливою вартістю, вона не буде відображена у вартості бізнесу, так як не враховуватиме гудвілу	На сьогодні гудвіл є настільки суперечливою категорією, що є пропозиції стосовно списання його зразу ж на фінансові результати при придбанні (негативний гудвіл), або розподілу між всіма активами (як позитивний, так і негативний гудвіл)

звітності, яка забезпечує надійний вимір результатів діяльності. Наближення вітчизняної бухгалтерії до загальноєвропейських стандартів буде сприяти підвищенню економічної віддачі від обліку. Зокрема, мова може йти про отримання більш чіткого уявлення про фінансове становище підприємства, його вартості, показників діяльності і руху грошових ресурсів.

Висновки із вищенаведеної інформації оформимо у вигляді наступних положень:

- Однією з причин фінансової кризи була помилковість рішень вищим керівництвом компаній, яка ґрунтувалась на недостатньому використанні оцінки активів/зобов'язань за справедливою вартістю. Не дивлячись на аргументи противників застосування такої оцінки у фінансовій звітності – вона є найбільш оптимальною для характеристики діяльності компанії.
- Для оптимізації використання оцінки за справедливою вартістю слід розробити методіку її застосування щодо активів/зобов'язань підприємств, відносно яких відсутній активний ринок. Необхідно більш детально розтлумачити у МСФЗ саме поняття «активний ринок».
- Перехід на використання МСФЗ неможливе без внесення змін в стандарти проведення аудиту щодо поняття допустимості відхилень виявлених показників від реального стану речей.

Список літератури

- Манько, С. Бухгалтерське оцінки по справедливої вартості в умовах фінансового кризиса [Електронний ресурс] / С. Манько – Режим доступу: <http://www.Finansy.ru/publ/buh/009finot.htm>.
- Пятов, М. Л. МСФО и их роль в экономической жизни общества [Електронний ресурс] / М. Л. Пятов. - Режим доступу: <http://www.buh.ru/document.jsp?ID=1107>.
- Причины финансового кризиса: точка зрения АССА [Текст] // Корпоративная финансовая отчетность. Международные

стандарты. - 2009. - №2.

- Соколов, Я. В. Основы теории бухгалтерского учета [Текст] / Я. В. Соколов. - М. : Финансы и статистика, 2000.
- Шнейдман, Л. Зачем нужны международные стандарты финансовой отчетности? [Электронный ресурс] / Шнейдман Л. - Режим доступу <http://www.intalev.ru/index.php?id=654>.

РЕЗЮМЕ

Романив Ростислав

Проблемы применения в бухгалтерском учете оценки по справедливой стоимости и ее влияние на мировые экономические процессы

Статья посвящена основным проблемам перехода отечественной учетной системы на Международные стандарты финансовой отчетности. Рассмотрены все преимущества и недостатки отображения статей отчетности по справедливой стоимости. Осуществлен анализ влияния оценки по справедливой стоимости на мировые инвестиционные процессы.

RESUME

Romaniv Rostyslav

Problems of application in the record-keeping of estimation on a fair value and its influence on world economic processes

The article is devoted to the basic problems of transition of the domestic registration system on the International standards of the financial reporting. All of advantages and lacks of reflection of the accounting articles are considered. The analysis of influence of estimation on a fair value on world investment processes is carried out.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

У статті досліджено підходи до класифікації зобов'язань, проведено порівняння класифікаційних ознак, визначених вітчизняними і зарубіжними вченими. На основі проведеного дослідження запропоновано власну вдосконалену класифікацію поточних зобов'язань.

Ключові слова: класифікація, поточні зобов'язання, позиковий капітал, термін погашення.

Для вивчення та узагальнення інформації дослідники вдаються до її класифікації. У бухгалтерському обліку класифікації підлягають усі господарські засоби підприємства та джерела їх утворення з метою надання інформації користувачам фінансової звітності для прийняття управлінських рішень. Класифікація і групування даних спричиняють розрив інформаційних зв'язків, які могли б бути корисні для зацікавлених осіб. Саме тому дослідження у цій сфері повинні спиратися на знання як про самих користувачів, так і про їхні інформаційні потреби, адже вдало підібрана класифікаційна ознака дає можливість глибше розкрити сутність об'єкту відображення, і навіть змінити наш уявлення про нього.

Класифікація зобов'язань підприємства на окремі види необхідна для забезпечення обліковою інформацією, яка повинна подаватися користувачам фінансової звітності для прийняття рішень та формування стратегії розвитку підприємства в майбутньому.

Питання класифікації зобов'язань піднімається у працях вітчизняних та зарубіжних вчених економістів. Зокрема, підходи до класифікації зобов'язань розробили такі вчені, як Ф. Ф. Бутинець [2], В. В. Сопко [13], М. Т. Білуха [1], М. С. Пушкар [11], А. Г. Загородній [6], М. І. Кутер [8], Велш Глен А., Деніел Г. Шорт [3], Б.Нідлз [9] та інші.

Вивчення наукових праць та підходів до класифікації поточних зобов'язань свідчить про те, що вони є неоднозначними і дискусійними та потребують удосконалення.

Метою написання цієї статті є дослідження класифікаційних ознак, за якими поділяють зобов'язання, а також розробка рекомендацій щодо їх вдосконалення.

В економічній енциклопедії класифікацію трактують як „розподіл об'єктів, понять, назв на класи, групи, розряди за спільною ознакою” [5, с. 764]. У наукових джерелах існує безліч підходів до класифікації поточних зобов'язань. Розглянемо деякі з них. В Україні методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у звітності регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 11 "Зобов'язання". З метою відображення в обліку у П(С)БО 11 "Зобов'язання" зобов'язання поділяють на:

- довгострокові зобов'язання;
- поточні зобов'язання;
- забезпечення;
- непередбачені зобов'язання;
- доходи майбутніх періодів [10].

У світовій практиці фінансова класифікація

передбачає два варіанти класифікації позикового капіталу за терміном погашення. При застосуванні першого варіанту позиковий капітал класифікується на короткостроковий і довгостроковий. Цим варіантом користуються у країнах, які використовують англосаксонську систему обліку. Другий варіант передбачає поділ позикового капіталу на короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий. Цим варіантом користуються у країнах ЄС (Європейського Союзу), більшість країн Африки та Південної Америки [13, с. 125].

З таблиці 1 видно, що більшість вітчизняних та зарубіжних вчених [1-3; 6-9; 11-13] схиляються до поділу зобов'язань на поточні та довгострокові. Зокрема до поточних відносять зобов'язання, які будуть погашені протягом одного року або операційного циклу. Наприклад, короткострокові кредити, кредиторська заборгованість, зобов'язання перед бюджетом, фондами соціального страхування, працівниками та інші зобов'язання. Довгостроковими визнаються зобов'язання термін погашення яких більше одного року. Це довгострокові позики, випущені облігації, векселі видані, зобов'язання по оренді тощо.

Сопко В. В. з погляду фінансових вимог та кращого управління капіталом пропонує поділяти позиковий капітал на три групи:

- короткостроковий - з терміном погашення до одного року;
- середньостроковий - з терміном погашення від 1 до 3-4 років;
- довгостроковий - з терміном погашення більше 3-4 років [13, с. 126].

Як видно з таблиці 1, колектив авторів Житомирської наукової школи під керівництвом Ф. Ф. Бутинця класифікує зобов'язання за різними ознаками. Вони виділяють за складністю прості зобов'язання, які погашаються одним платежем, та складні, які включають первинне зобов'язання та набір вторинних зобов'язань.

До обмежених у часі належать зобов'язання, строк виконання яких визначений у часі, до безстрокових – строк виконання, яких не визначений у часі [2, с. 428].

Залежно від підстави виникнення Ф. Ф. Бутинець [2] та Загородній А. Г. [6] виділяють зобов'язання договірні, які постають з угоди, домовленості сторін, та позадоговірні, що виникають незалежно від волі учасників угоди.

Щодо суті теперішніх зобов'язань, то вони виникають у результаті операцій та інших подій у минулому періоді – придбання товарів або користування послугами призводить до утворення кредиторської заборгованості, а одержання банківського кредиту спричиняє зобов'язання

Таблиця 1. Класифікація зобов'язань у науковій літературі

№ з/п	Класифікаційна ознака	Автори																				
		Сопко В. В. [13]	Білуха М. Т. [1]	Пушкар М. С. [11]	Бутинець Ф. Ф. та ін. [2]	Загородній А. Г. [6]	Кладіє в В. [7]	Велш Г., Шорт Д. [3]	Кутер М. Г. [8]	Нідлз Б. [9]	Райан Б. [12]											
1	За терміном погашення:																					
	Довгострокові	+	+	+	+																	
	поточні	+	+	+	+																	
	середньострокові	+																				
2.	За складністю:																					
	прості																					+
	складні																					+
3.	За визначеністю у часі:																					
	обмежені у часі																					
	безстрокові																					
4.	За забезпеченістю виконання зобов'язань:																					
	забезпечені																					
	незабезпечені																					
5.	Залежно від підстави виникнення зобов'язання:																					
	договірні																					
	позадоговірні																					
6.	За способом погашення:																					
	монетарні																					
	немонетарні																					
7.	За часом виникнення:																					
	теперішні																					
	майбутні																					
8.	За можливістю оцінки:																					
	фактичні																					
	оціночні																					
	умовні (неіснуючі, потенційні)																					
9.	З точки зору виникнення:																					
	правове																					+
	традиційне																					+
10.	Зобов'язання по витратах																					
	Зобов'язання по доходах																					+

повернути його. Майбутні зобов'язання визначаються рішенням керівництва придбати активи в майбутньому та не є причиною для утворення справжнього зобов'язання. Рішення про придбання активів у майбутньому не призводить до виникнення поточних зобов'язань, вони виникають лише тоді, коли актив доставлено або коли укладено договір, який не підлягає скасуванню, на його придбання. Однак, якщо зобов'язання базуються на щорічних закупках або носять постійний характер, підприємство може визнати в якості заборгованості майбутні виплати [2, с. 429].

Фактичні зобов'язання виникають як наслідок договірних відносин або законодавчих актів, їх суму можна оцінити досить точно. Фактичні зобов'язання поділяються на два види: документальні та нараховані. Документальні фактичні зобов'язання включаються до бухгалтерської інформаційної системи на підставі первинних документів, що їх підтверджують і накопичуються на бухгалтерських рахунках. Оціночні зобов'язання – це сума оціночних зобов'язань, що не може бути визначена до настання визначеної дати. До оціночних включаються зобов'язання перед бюджетом за податками. Величину наведених оціночних зобов'язань можна обчислити тільки на кінець звітної періоду, коли відомі показники облікового прибутку, майна, що оподатковується тощо. А щодо умовних (неіснуючих, потенційних) зобов'язань, то вони спричинені умовними фактами господарського життя. Умовні зобов'язання не обліковуються в основній інформаційній сукупності та не відображаються у фінансових звітах, вони розкриваються у вигляді приміток [2, с. 429]. Порядок розкриття умовних зобов'язань у фінансовій звітності, на думку Ф. Ф. Бутинця, залежить від двох факторів: можливості їх обґрунтованої оцінки та ймовірності настання подій, що підтверджують існування даних зобов'язань на звітну дату.

Кладієв В. з точки зору виникнення розрізняє правове та традиційне зобов'язання. Правове зобов'язання передбачає безумовну вимогу від підприємства будь-яких дій та виникає в силу наступних причин:

- договір - в межах якого сторони домовляються про виконання зобов'язань;
- наявність в законодавстві певних вимог, згідно яких підприємство має виконати певні дії;
- делікт - розмір зобов'язання визначається через обсяги нанесеної шкоди [7, 164].

Традиційне зобов'язання – це зобов'язання, яке підприємство самостійно бере на себе в результаті своєї діяльності, коли:

- внаслідок минулих подій підприємство самостійно визнає, що при визначених умовах візьме на себе зобов'язання, навіть якщо при цьому не буде існувати правового зобов'язання;
- внаслідок яких у третіх сторін є певні обґрунтовані очікування відносно того, що підприємство виконає свої зобов'язання, та що вони можуть покладатися на ці очікування та діяти відповідним чином.

Отже, причини виникнення традиційних зобов'язань відрізняються від передумов визнання юридичного контракту чи інших формальних юридичних вимог [7, с. 165].

Велш Г. та Шорт Д. виділяють умовні зобов'язання і визначають їх як потенційні зобов'язання, які виникли через події чи операції, які вже мали місце [3, с. 497]. Однак їх перетворення на дійсні зобов'язання залежить від того, чи відбудуться у майбутньому певні події або операції (тобто від майбутніх умов). Умовні зобов'язання також призводять до умовних втрат.

Рада з питань стандартів фінансового обліку (FASB -

Financial Accounting Standards Board, USA) запропонувала для якомога об'єктивнішого відображення у фінансовій звітності умовних зобов'язань їх класифікувати. Умовні зобов'язання, згідно з рекомендаціями FASB, розподіляються на такі групи:

1. Припустимі — майбутня подія (події) скоріш за все відбудеться.

2. Імовірні — імовірність того, що подія (події) відбудеться, є більшою ніж для можливих умовних зобов'язань, але меншою, ніж для припустимих.

3. Можливі — можливість того, що майбутня подія (події) відбудеться, досить незначна [4, с. 189].

Останнім часом досить важливою ознакою класифікації зобов'язань є їх поділ за видами діяльності:

а) зобов'язання, що виникають в результаті звичайної діяльності;

- у результаті операційної діяльності;
- у результаті фінансової діяльності;
- у результаті інвестиційної діяльності.

б) зобов'язання, що виникають в результаті надзвичайних подій.

Одним із основних видів групувань зобов'язань є їх поділ на поточні та довгострокові. Щодо перших, то їх для потреб обліку пропонуємо класифікувати наступним чином:

1. За видами поточних зобов'язань:

- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточні зобов'язання за розрахунками;
- інші поточні зобов'язання.

2. За суб'єктами погашення:

- фінансові установи;
- бюджетні та позабюджетні фонди;
- фізичні і юридичні особи.

3. За видами діяльності:

а) зобов'язання, що виникають в результаті звичайної діяльності;

- в результаті операційної діяльності;
- в результаті фінансової діяльності;
- в результаті інвестиційної діяльності.

б) зобов'язання, що виникають в результаті надзвичайних подій.

4. За термінами погашення:

- до одного місяця;
- від одного до трьох місяців;
- від трьох до шести місяців;
- від шести до дев'яти місяців;
- до одного року.

5. За видами обліку:

- зобов'язання за даними фінансового обліку;
- зобов'язання за даними податкового обліку;
- зобов'язання за даними управлінського обліку.

6. За своєчасністю погашення:

- погашені вчасно;
- прострочені;
- пролонговані.

7. За видами погашення:

- погашені безготівковим шляхом;
- погашені товарами, виконаними роботами, наданими послугами;
- погашені готівкою.

Підсумовуючи вищезазначене вважаємо, що:

- класифікаційними ознаками зобов'язань підприємств можуть бути: термін погашення, складність, визначеність у часі, забезпеченість виконання

зобов'язань, підстава виникнення зобов'язання, спосіб погашення, час виникнення, можливість оцінки, з точки зору виникнення тощо;

- групування поточних зобов'язань для потреб обліку доцільно здійснювати за такими ознаками: за видами поточних зобов'язань, за суб'єктами погашення, за видами діяльності, за термінами погашення, за видами обліку, за своєчасністю погашення, за видами погашення.

Запропонована нами класифікація має не тільки теоретичне значення, а й практичне, оскільки може бути використана у вітчизняному обліку, а його інформація є цінною для прийняття відповідних управлінських рішень.

Список використаної літератури

1. Білуха, М. Т. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / М. Т. Білуха. – К., 2000. – 692 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підручник / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 7-ме вид. доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2006. – 832 с.
3. Велш, Г. Основи фінансового обліку [Текст] / Г. Велш, Д. Шорт ; Пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. – К. : Основи, 1997. – 943 с.
4. Волинець, О. О. Розвиток теорії і практики обліку та контролю зобов'язань у підприємствах ресторанного бізнесу [Текст] / О.О. Волинець // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 5 (71). – С. 186-192.
5. Економічна енциклопедія [Текст] : У трьох томах. Т. 2 / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Академія, 2001. – 848 с.
6. Загородній А. Г. Облік і аудит. Термінологічний словник [Текст] / А. Г. Загородній. – Л., 2002. – 671 с.
7. Кладієв В. Облік зобов'язань: методологічний аспект [Текст] / В. Кладієв // Наукові праці / Кіровоградський держ. техн. ун-т. Економічні науки. – Кіровоград, 2004. – Вип. 5, ч. 2. – С. 163 – 169.
8. Кутер, М. И. Бухгалтерський учет: основы теории [Текст] : учебное пособие / М. И. Кутер. – М. : Экспертное бюро - М, 1997. – 496 с.
9. Нидлз, Б. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл ; пер. с англ. / Под ред. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 496 с.
10. Зобов'язання [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 // Все про бухгалтерський облік. – 2009. - № 10. – С. 51 – 53.
11. Пушкар, М. С. Фінансовий облік [Текст] / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 628 с.
12. Райан, Б. Стратегический учет для руководителя [Текст] / Б. Райан; пер. с англ. под ред. В. А. Микрюкова. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 616 с.
13. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів) [Текст] : навч. посібник / В. В. Сопко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.

РЕЗЮМЕ

Сафарова Анна

Пути совершенствования классификации обязательств

В статье исследованы подходы к классификации обязательств, проведено сравнение классификационных признаков, определенных отечественными и зарубежными учеными. На основе проведенного исследования предложена собственная усовершенствованная классификация текущих обязательств.

RESUME

Safarova Anna

Ways of perfection of classification of obligations

Classification of obligations, comparison of classification signs are offered. On the basis of the conducted research the classification of current liabilities is offered.

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПОЛІПШЕННЯ ТА УТРИМАННЯ ІНШИХ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

У даній статті, за результатами проведеного дослідження, розмежовано поняття ремонту і поліпшення інших необоротних матеріальних активів, запропоновано для узгодження податкового та фінансового обліку відкрити окремі субрахунки до відповідних рахунків, на яких би акумулювалися витрати на поліпшення та ремонт даних активів.

Ключові слова: ремонт, поліпшення, витрати, інші необоротні матеріальні активи.

Експлуатація інших необоротних матеріальних активів – це складний і трудомісткий процес. У цьому процесі інші необоротні матеріальні активи зношуються, зменшується ефективність їхнього використання, тому підприємству необхідно витрачати грошові кошти для відновлення працездатності або поліпшення цих активів з метою збільшення майбутніх економічних вигод. Інші необоротні матеріальні активи потребують насамперед відповідного технічного обслуговування. Крім цього, для їхнього використання необхідно проводити поточний і капітальний ремонт та інші поліпшення. Проте на сьогодні немає єдності поглядів щодо економічної суті даних понять, загальноекономічної, податкової та бухгалтерської термінології, питань методики та організації обліку і контролю витрат на поліпшення інших необоротних матеріальних активів.

Дослідження теоретичних положень та діючої практики бухгалтерського обліку операцій з поліпшення інших необоротних матеріальних активів дозволило визначити ряд невирішених проблем. Серед них єдність загальноекономічної, податкової та бухгалтерської термінології, дискусійність питань методики та організації обліку витрат ремонт та поліпшення інших необоротних матеріальних активів.

Проблеми обліку поліпшення та ремонтів інших необоротних матеріальних активів є предметом пильної уваги економічної науки. Вагомий внесок у розробку теоретичних основ і концептуальних методичних підходів до даних проблем обліку на підприємствах України внесли такі вчені-економісти: А. Безуглий, А. Белоусов, М. І. Бондар, С. Ф. Голов, З. В. Задорожний, В. Карев, В. Костенко, Я. Д. Крупка, В. М. Кужельний, І. Павлюк, В. В. Сопко, Л. К. Сук, П. Я. Хомин, М. Г. Чумаченко та ін.

Метою статті є здійснення аналізу понять ремонту і

поліпшення інших необоротних матеріальних активів та внести уточнення в існуючий порядок обліку витрат на поліпшення та ремонт об'єктів.

Відображення витрат, пов'язаних із поліпшенням та утриманням інших необоротних матеріальних активів, залежить від їхнього впливу на майбутні економічні вигоди, очікувані від використання об'єкта. Для цілей бухгалтерського обліку необхідно чітко розмежувати заходи, спрямовані на поліпшення та утримання в робочому стані об'єктів інших необоротних матеріальних активів, що дасть змогу:

- збільшити майбутні економічні вигоди, очікувані від використання цих об'єктів (модернізація, реконструкція, добудова, дообладнання, модифікація і т. д.);
- підтримувати зазначені об'єкти у робочому стані й одержати спочатку визначену суму майбутніх економічних вигод від їхнього використання, заздалегідь установлену до початку проведення цих заходів (усі види ремонтів, технічне обслуговування) (рис. 1).

Бухгалтерський облік витрат на поліпшення і ремонт інших необоротних матеріальних активів регулюється п. 14 – 15 П(С)БО 7 «Основні засоби». У п. 15 П(С)БО 7 зазначено, що витрати, здійснювані для підтримання об'єкта інших необоротних матеріальних активів у робочому стані й одержання з самого початку визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, передбачають у складі витрат. Лише ті витрати, що пов'язані з поліпшенням об'єкта, можна зараховувати на збільшення його первісної вартості (п. 14 П(С)БО 7).

Поліпшенням інших необоротних матеріальних

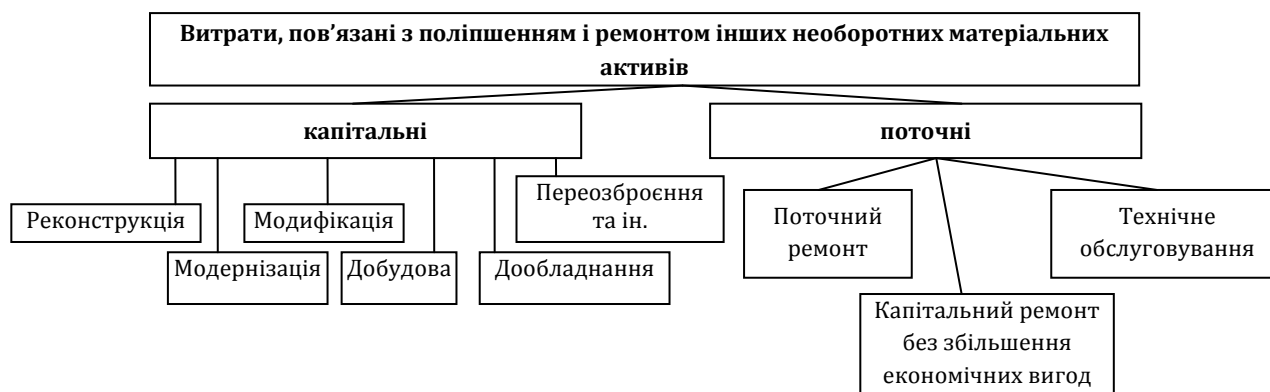

Рис. 1. Класифікація витрат, пов'язаних із поліпшенням і ремонтом інших необоротних матеріальних активів

активів згідно з П(С)БО 7 визначено: модернізацію, модифікацію, добудування, дообладнування, реконструкцію і т. п. Однак цей перелік закінчується словосполученням «і т. п.», отже, не є повним і передбачає інші види поліпшень. Крім цього, він не містить найбільш поширеного терміна «ремонт».

Інша група операцій, що «...здійснюються для підтримки об'єкта в робочому стані й одержання спочатку визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання» [1] у національних стандартах не має узагальнюючої назви і не конкретизується видами робіт. Однак відповідно до норм, установлених п. 15 П(С)БО 16 «Витрати», до загальновиробничих витрат належать «...витрати на утримання, експлуатацію і ремонт ... необоротних матеріальних активів» [2]. Аналогічні вказівки містяться в п. 18 і 19 цього документа, але щодо адміністративних і витрат на збут.

Грунтуючись на зазначених нормах П(С)БО, деякі науковці-економісти одну групу операцій називають «поліпшенням», а іншу – «ремонт необоротних матеріальних активів» [3, с. 97].

Охарактеризуємо детально поняття «ремонт» і причини його здійснення, оскільки, як підтвердили дослідження більшості підприємств будівельної галузі, поліпшення інших необоротних матеріальних активів, які б зумовлювали збільшення майбутніх економічних вигод, здебільшого проводити не доцільно через відносно низьку вартість і недовготривалий термін використання, порівняно з основними засобами. Звідси більш економічно вигідно придбати новий актив.

Ремонт – це комплекс робіт, спрямованих на підтримання об'єктів матеріальних необоротних активів у робочому стані чи відновлення їхніх первісних технічних характеристик (заміна несправних деталей, агрегатів, вузлів, усунення недоліків, налагодження тощо). Ремонт у бухгалтерському обліку згідно з П(С)БО 7 не належить до поліпшень необоротних матеріальних активів. Проте на практиці наявні випадки, коли заміна деталей зумовлює збільшення майбутніх економічних вигод, а отже, первісної вартості об'єкта.

А. Безуглий також припускає, що результатом ремонту може бути продовження терміну корисного використання необоротних матеріальних активів [4]. У цьому разі витрати на ремонт інших необоротних матеріальних активів відносяться на збільшення первісної вартості об'єкта, оскільки з заміною деталей збільшився його термін корисного використання та продуктивність, що відповідно зумовлює зростання очікуваних економічних вигод. Це означає, що ремонт інших необоротних матеріальних активів у певних випадках також можна вважати їхнім поліпшенням.

Однак В. Карев стверджує, що ремонт є лише ремонтом, якщо він спрямований на відновлення або підтримання працездатності обладнання без будь-якого його технічного вдосконалення. Якщо в результаті проведених ремонтних робіт відбувається технічне вдосконалення об'єкта, то це є модернізацією чи модифікацією [3, с. 24].

У законодавстві термін «ремонт» визначено як підтримання об'єкта в робочому стані, покращення його якісних характеристик, потужності, продуктивності, тобто це поняття має переважно технічне наповнення. Однак термін «поліпшення» передбачає насамперед збільшення майбутніх економічних вигод від експлуатації об'єкта, тобто є економічною характеристикою.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що відмінність між цими термінами існує лише на рівні їхніх визначень. Так, поняття «ремонт» відображає певний робочий процес, спрямований на відновлення,

покращення технічних характеристик об'єкта чи його складових, а «поліпшення» використовують тоді, коли наголошують на збільшенні економічної вигоди від використання цього об'єкта. Однак на практиці наявні випадки, коли в результаті проведеного ремонту зростають економічні вигоди від використання відремонтованого об'єкта, але тоді такий ремонт слід вважати модернізацією.

Згідно з п. 14 П(С)БО 7 «Основні засоби», модернізація, модифікація, будова, дообладнання, реконструкція є різновидами поліпшення інших необоротних матеріальних активів. Зауважимо, що за податковим законодавством поліпшенням вважають реконструкцію, модернізацію і всі види ремонтів.

Нині як серед науковців-теоретиків, так і практиків немає єдності поглядів щодо питання класифікації ремонтів. Ремонти можна класифікувати за різними ознаками (трудомісткість, джерела фінансування, періодичність, характер пошкоджень, ступінь зносу окремих частин тощо). В економічній літературі найчастіше використовують поділ за масштабністю: поточні, середні та капітальні ремонти. Розмежування капітального і поточного ремонту має важливе практичне значення.

Так, різні нормативно-правові акти містять визначення, які не є ідентичними, капітального та поточного ремонту об'єктів різного призначення (будівель, транспортних засобів, техніки тощо). Зокрема, Держзак України у Листі № 7/7-401 від 30. 04. 2003 р. подав такі визначення цих понять:

- капітальний ремонт будівлі – це комплекс ремонтно-будівельних робіт, що передбачають заміну, відновлювання та модернізацію конструкцій і обладнання будівель у зв'язку з їхніми фізичними зношеністю і руйнуванням, поліпшення експлуатаційних показників, а також покращення планування будівлі та благоустрою території без зміни будівельних габаритів об'єкта. Капітальний ремонт передбачає призупинення на період виконання робіт експлуатації будівлі загалом або її частин (за умови їхньої автономності);
- поточний ремонт – це комплекс ремонтно-будівельних робіт, що передбачають систематичне та своєчасне підтримання експлуатаційних якостей і попередження передчасного зносу конструкцій та інженерного обладнання. Якщо будівля загалом не підлягає капітальному ремонту, комплекс робіт поточного ремонту базується на окремих роботах, які класифікуються як види капітального ремонту (крім робіт, які передбачають заміну та модернізацію конструктивних елементів будівлі).

Визначення понять «капітальний» і «поточний ремонт транспортних засобів» подано у Положенні про технічне обслуговування і ремонт дорожніх транспортних засобів автомобільного транспорту, затвердженому Наказом Міністерства України № 102 від 30.03. 1998 р. Поряд з ремонтом власники та користувачі транспортних засобів проходять процедуру техобслуговування. Хоча технічне обслуговування призначене для підтримання транспортного засобу в належному технічному стані, ця процедура відрізняється від ремонту (як капітального, так і поточного). Зауважимо, що зазначені визначення ґрунтуються на нормах ДСТУ 2860-94 «Надійність техніки. Терміни та визначення».

Згідно з ДСТУ ремонтом вважають комплекс операцій із відновлення справності або працездатності та поновлення ресурсу об'єкта або його складових, а технічним обслуговуванням – комплекс операцій або операцію з підтримки справності чи працездатності

об'єкта під час його використання за призначенням, простою, зберігання і транспортування. Отже, відмінність ремонту від технічного обслуговування необоротних матеріальних активів полягає у тому, що ремонт спрямований на відновлення справності та працездатності, а техобслуговування – на їхнє підтримання.

Проаналізувавши визначення понять «капітальний» та «поточний ремонт», можна зробити такий висновок: поточний ремонт – це підтримання інших необоротних матеріальних активів у придатному для використання стані шляхом проведення регулярних ремонтно-профілактичних робіт для попередження фізичного старіння та усунення неполадок (ремонти проводяться у невеликі проміжки часу, їхня вартість незначна та супроводжуються дрібними роботами); капітальний ремонт пов'язаний із відновленням первісних техніко-експлуатаційних параметрів, при цьому проводиться повне розбирання об'єкта, що призводить до довготривалості ремонту та передбачає значні витрати на його проведення.

У вітчизняній практиці обліку застосовують кілька варіантів відображення витрат на ремонт інших необоротних матеріальних активів. Найбільш поширеною є схема, коли фактичні витрати на ремонт інших необоротних матеріальних активів зараховують до витрат того періоду, в якому він був здійснений. Цей порядок також відповідає вимогам МСБО 16 «Основні засоби».

М. І. Бондар пропонує витрати на поточний ремонт через їхній незначний розмір одноразово передбачати у витратах підприємства. Витрати на капітальний ремонт, на його думку, варто розподіляти між суміжними звітними періодами, оскільки розмір цих витрат є суттєвим, а ремонт відповідно можна здійснювати довготривало. Для розмежування капітального і поточного ремонтів науковець пропонує застосовувати показники тривалості міжремонтних періодів, терміну, причин і характеру ремонту [5].

Підтримуючи думку М. І. Бондара вважаємо, що для розмежування поточного і капітального ремонтів, крім вищезазначеного, слід керуватися вартісним критерієм, оскільки ремонт може бути поточним, а його вартість може суттєво вплинути на фінансовий результат періоду. З огляду на це підприємство має самостійно визначати такі вартісні критерії в наказі про облікову політику, враховуючи власний фінансово-господарський стан.

У практиці ведення обліку поширеною є ситуація, коли питання щодо обліковування витрат на ремонт виникають у ході визначення напрямків списування сум витрат, що нагромадилися в процесі проведення ремонтних робіт, після їхнього завершення і введення інших необоротних матеріальних активів в експлуатацію. Проте в П(С)БО 7 не зазначено, яким чином підприємствам визначати «майбутні економічні вигоди». Отже, рішення щодо цього суб'єкт господарювання має приймати самостійно з урахуванням результатів аналізу наявної ситуації та суттєвості цих витрат.

Таким чином єдиним критерієм для визначення капітальних витрат згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» є збільшення первісно очікуваних економічних вигод від використання об'єкта інших необоротних матеріальних активів, щодо якого були здійснені такі витрати. На думку Я. Д. Крупки, цей критерій визначення капітальних витрат надто узагальнений і не повністю зрозумілий. Науковець зауважив, що у практичній діяльності бухгалтеру складно встановити, чи призведуть додаткові витрати, спрямовані на поліпшення об'єкта, до збільшення економічних вигод, чи ні [6, с. 13].

Більш деталізовані критерії та підходи до розмежування і визнання витрат поточними чи капітальними вироблено в міжнародній практиці. Зокрема, в США витрати на утримання необоротних матеріальних активів визнають і списують на вартість цих активів у разі, якщо виконується одна з трьох умов:

- збільшується термін корисного використання необоротних матеріальних активів;
- зростає потужність і кількість одиниць продукції, що випускають завдяки використанню об'єкта необоротних матеріальних активів;
- покращується якість продукції, що виробляють ці активи [7, с. 304].

Відповідно до вимог МСБО 16, поточними витратами є видатки на ремонт і обслуговування необоротних матеріальних активів, що здійснюються для відновлення або підтримання майбутніх економічних вигод. Б. М. Литвин і Я. Д. Крупка вважають, що це також різні критерії розмежування витрат. Підтримання економічних вигод може означати, що додаткові витрати здійснюються з метою підтримання активів у нормальному робочому стані, в результаті чого не зменшується потужність цих активів, не втрачається якість продукції, не збільшуються витрати на їхнє обслуговування [6, с. 19].

Витратами на відновлення майбутніх економічних вигод слід вважати додаткові видатки на повернення втрачених раніше означених властивостей (потужності, якості обробки, початкового терміну служби тощо). Відповідно втрата початкових якостей об'єкта може свідчити про зменшення його справедливої вартості. Отже, цю втрату потрібно відобразити у балансовій оцінці об'єкта. Враховуючи те, що за національними і міжнародними стандартами доведення облікової оцінки до справедливої має відбуватися з достатньою регулярністю, втрата початкових якостей має супроводжуватися систематичною уцінкою об'єктів. Як зазначає Я. Д. Крупка, передбачення додаткових видатків на відновлення втрачених властивостей об'єкта у поточних витратах призведе до повторного рахунка та необґрунтованого їхнього завищення [6, с. 20].

На підставі наведеного матеріалу можна зробити висновок, що додаткові видатки на відновлення інших необоротних матеріальних активів не можуть бути витратами поточного періоду, їх слід вважати капітальними інвестиціями, які зараховують до збільшення вартості активів.

Таким чином, використовуючи світовий досвід, можна виокремити головну критеріальну ознаку – вплив на майбутні вигоди, відповідно до якої капітальними витратами визнають і зараховують на збільшення вартості відповідних об'єктів інших необоротних матеріальних активів видатки, пов'язані з продовженням терміну корисної експлуатації об'єкта; збільшення його виробничої потужності; покращення якості продукції, що виробляє цей необоротний матеріальний актив; зменшення операційних витрат у результаті запровадження нових технологій, а також відновлення втрачених властивостей цього активу.

Нині всі витрати на поліпшення інших необоротних матеріальних активів, у результаті чого очікується збільшення економічних вигод від їхнього використання, обліковують на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» з використанням відповідних субрахунків. Для раціональної організації синтетичного й аналітичного обліку названих витрат, на думку З. В. Задорожного [8], підприємству необхідно відкрити до цього рахунка субрахунок 157, який можна назвати «Капітальні витрати на поліпшення інших необоротних матеріальних активів».

З метою оподаткування до цього субрахунка можна відкрити такі субрахунки третього порядку для окремого ведення обліку виробничих і невиробничих інших необоротних матеріальних активів:

- 1571 «Капітальні витрати на поліпшення інших необоротних матеріальних активів виробничого призначення»;
- 1572 «Капітальні витрати на поліпшення інших необоротних матеріальних активів невиробничого призначення».

Обґрунтованим вважає В. Костенко узагальнення затрат на модернізацію, зі зміною споживчої вартості необоротних матеріальних активів, обліковувати на рахунок 33 «Капітальні вкладення» (нині на рахунок 15) з подальшим збільшенням на певну суму цих активів [9]. Цю позицію також відстоюють А. Белоусов та І. Павлюк, які вважають за доцільне дані витрати обліковувати на окремому субрахунку до рахунка 15 (156 «Витрати на поліпшення об'єктів основних засобів») [10; 11].

Податковий облік витрат на поліпшення основних фондів ведеться відповідно до Закону про оподаткування прибутку підприємств. Складно погодитися з такою методикою розподілу витрат, які перевищують 10%-ву межу. Так, унаслідок зростання балансової вартості груп 2, 3 і 4 чи окремих об'єктів основних фондів групи 1 на суму витрат, фактично здійснених на поліпшення лише певного об'єкта необоротних матеріальних активів, не обґрунтовано збільшується вартість об'єктів, щодо яких ці витрати не здійснювалися. Очевидно, такий варіант непридатний для цілей фінансового та управлінського обліку, оскільки, як зазначає П. Я. Хомин, це спричинить викривлення залишкової, а отже, первісної вартостей об'єктів, амортизації і зносу за кожним із них, витрат виробництва та фінансових результатів [12].

Цю методику розмежування капітальних і поточних витрат на поліпшення необоротних матеріальних активів неодноразово піддавали критиці. Зокрема, Я. Д. Крупка стверджує, що необґрунтована, штучно нав'язана відсоткова межа не може бути об'єктивним критерієм розмежування капітальних і поточних витрат на поліпшення необоротних матеріальних активів [6, с. 133]. Логічно, як зазначає П. Я. Хомин, при реконструкції або іншому поліпшенні необоротних матеріальних активів, 10%-й ліміт витрат, які можна зарахувати до валових, визначати за кожним об'єктом окремо, а суму перевищення приєднати до балансової вартості саме цього об'єкта, а не розподіляти між усіма іншими, що належать до решти груп. Однак вимог податкового законодавства слід дотримуватись, незважаючи на їхню алогічність. Інший варіант розподілу витрат можливий лише у фінансовому та управлінському обліку, оскільки за П(С)БО 7 «Основні засоби» первісна вартість необоротних матеріальних активів збільшується на суму витрат,

пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), за кожним об'єктом окремо. Внаслідок цього можуть виникнути розбіжності в кореспонденції рахунків із списання витрат на ремонти, поліпшення об'єктів основних фондів тощо [12, с. 25].

П. Хомин пропонує застосовувати транзитні рахунки валових доходів і витрат, тобто податковий облік. Через ці рахунки проводять витрати в межах 10% від балансової вартості необоротних матеріальних активів на початок року. Проте залишок витрат, що перевищує встановлену межу, як і в першому варіанті, списується на рахунок 10 або 11, а це спричинює викривлення балансової вартості.

Із цією методикою відображення витрат на поліпшення необоротних матеріальних активів не погоджується І. Павлюк, який зауважує, що в жодному разі не можна поєднувати на підприємстві за одним Планом рахунків бухгалтерського обліку фінансовий і податковий. При цьому науковець стверджує, що 10% від суми витрат на поліпшення необоротних матеріальних активів слід передбачити у витратах одночасно в одному звітному періоді і у фінансовому, і в податковому обліку [11, с. 14].

На нашу думку, підхід І. Павлюка не узгоджується з принципом капіталізації витрат, а ґрунтується лише на нормах податкового законодавства. Внаслідок цього його застосування може призвести до викривлення оцінки необоротних матеріальних активів. Зауважимо також, що віднесення витрат з поточного ремонту на вартість основних фондів економічно невиправдано. Кількість поточних ремонтів прямо залежить від якості основних фондів, а величина затрат змінюється під дією багатьох факторів (попиту, пропозиції тощо). Як правило, такі затрати мають разовий характер і не змінюють споживчої вартості основних фондів, а лише підтримують їх у робочому стані. Як вважає В. Костенко, вказані витрати потрібно зараховувати до валових [9, с. 74].

Порівняємо основні методи обліку витрат на поліпшення інших необоротних матеріальних активів (табл. 1). Так, склад витрат і порядок їхнього списання на поліпшення інших необоротних матеріальних активів у фінансовому та податковому обліку суттєво відрізняються. У бухгалтерському обліку витрати списуються на відповідний об'єкт, що ремонтується, а в податковому ведеться груповий облік балансової вартості основних фондів, і основним показником розподілу витрат на поточні та капітальні є відсоткова ставка. Ці розбіжності не дають змоги забезпечити єдності показників, тому поєднання методик двох видів обліку неможливе. Однак їхнє узгодження є необхідним, оскільки дані бухгалтерського обліку – це основа для податкового.

Для узгодження методик двох видів обліку, на нашу думку, необхідно витрати на поточний ремонт інших

Таблиця 1. Порівняльна характеристика витрат на поліпшення інших необоротних матеріальних активів у фінансовому та податковому обліку

	Фінансовий облік	Податковий облік
Склад витрат на поліпшення	Модернізація, реконструкція, добудова, модифікація та ін.	Поточний і капітальний ремонт, реконструкція, технічне переозброєння та ін.
Порядок списання витрат на поліпшення	Віднесення на збільшення первісної вартості об'єкта, що поліпшується	Приєднання до балансової вартості відповідних груп основних фондів суми витрат, яка перевищує 10% від балансової вартості всіх груп на початок року
	Списання на витрати звітного періоду витрат, спрямованих на утримання об'єкта в робочому стані	Списання на валові витрати суми, що становить менш ніж 10% від балансової вартості всіх груп на початок року

необоротних матеріальних активів акумулювати на окремому субрахунку, дані якого були б основою для визначення валових витрат у податковому обліку. Для цього пропонуємо використовувати рахунок 23 «Виробництво», оскільки він кореспондує з витратними рахунками, що дає можливість списувати ці витрати на рахунки відповідно до цільового використання об'єкта (рах. 91, 92, 93, 94). Оскільки зазначений рахунок на більшості підприємств має два субрахунки (231 «Основне виробництво», 232 «Допоміжне виробництво»), доцільно відкрити субрахунок 233 «Витрати на поточний ремонт інших необоротних матеріальних активів», на якому б здійснювалося накопичення такого роду витрат. Дані за цим субрахунком стануть основою для визначення валових витрат у податковому обліку. Для витрат капітального характеру, як було зазначено, доцільно використовувати субрахунок 157 «Капітальні витрати на поліпшення інших необоротних матеріальних активів». Порівняння даних за цими субрахунками у бухгалтерському та податковому обліку – це дієвий прийом контролю правильності складання звітної інформації на цій ділянці обліку. Відповідно застосування удосконаленого акта приймання та поліпшених об'єктів, інших необоротних матеріальних активів призведе до підвищення аналітичності та раціональності обліку витрат на проведення ремонтів та поліпшень таких активів.

Таким чином, у результаті дослідження сучасної теорії та практики обліку витрат на ремонт, модернізацію, добудування, дообладнування інших необоротних матеріальних активів розмежовано поняття «ремонт» і «поліпшення інших необоротних матеріальних активів»; внесено уточнення в діючий порядок обліку витрат на поліпшення та ремонт об'єктів; запропоновано для узгодження податкового та фінансового обліку відкрити окремі субрахунки до відповідних рахунків, на яких би акумулювалися вищезазвані витрати.

Список літератури

1. Основні засоби [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua>.
2. Витрати [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua>.
3. Карев, В. Деякі аспекти застосування пунктів 14 і 15 П(С)БО 7 «Основні засоби» / В. Карев // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 6. – С. 23–27.
4. Безуглий, А. Про поліпшення основних фондів [Текст] / А. Безуглий // Економіка України. – 1998. – № 12. – С. 77–79.
5. Бондар, М. І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю [Текст] : монограф. / М. І. Бондар. – К. : КНЕУ, 2008. – 256 с.
6. Крупка, Я. Д. Принципові підходи до обліку витрат на поліпшення основних засобів [Текст] / Я. Д. Крупка, Б. М. Литвин // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 8.
7. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах [Текст] : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горецька. – Житомир : Рута, 2002.
8. Задорожний, З. В. Проблеми обліку основних засобів і капітальних інвестицій [Текст] / З. В. Задорожний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 7. – С. 18–22.
9. Костенко, В. Удосконалення обліку основних фондів – необхідність здійснення процесів відтворення [Текст] / В. Костенко // Статистика України. – 2003. № 1.
10. Белоусов, А. Шляхи гармонізації бухгалтерського та податкового обліку основних засобів [Текст] / А. Белоусов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 11. – С. 11–16.
11. Павлюк, І. Бухгалтерський облік витрат на поліпшення та утримання основних засобів [Текст] / І. Павлюк //

Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 5. – С. 12–16.

12. Хомин, П. Я. Відмінності фінансового і податкового обліку основних засобів як наслідок неузгодженості звітності [Текст] / П. Я. Хомин // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 9. – С. 24–31.

РЕЗЮМЕ

Семеген Людмила

Методика учета расходов на улучшение и содержание других необоротных материальных активов

В данной статье, по результатам проведенного исследования, разграничены понятия ремонта и улучшения других необоротных материальных активов, предложено для согласования налогового и финансового учета открыть отдельные субсчета к соответствующим счетам, на которых бы аккумулировались расходы на улучшение и ремонт данных активов.

RESUME

Semegen Ljudmyla

A method of account of charges on an improvement and maintenance of other irreversible tangible assets

The concepts of repair and improvement of other irreversible tangible assets are delimited.

ОБЛІК ВИТРАТ НА ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКУ НОВОГО ВИДУ ПРОДУКЦІЇ

Розглядаються проблемні питання обліку витрат на дослідження та розробку, зокрема висвітлюється проблематика розподілу витрат між етапами дослідження та розробки, пропонуються різні методи обліку витрат на дослідження та розробку.

Ключові слова: витрати на дослідження та розробку, нематеріальні активи, інтелектуальний продукт.

Визначальною рисою сучасного періоду розвитку економіки України є зростання в суспільному виробництві ролі науково-технологічних знань та інших результатів творчої діяльності людини. У сучасних умовах глобалізації економіки, динамізму зовнішнього середовища, підвищення конкуренції ключовим фактором економічного зростання ефективності функціонування підприємства є підвищення пріоритетності інтелектуального капіталу й інноваційної праці. Використання накопичених знань призводить до суттєвих змін у характері діяльності підприємств та організацій, неухильного зростання рівня витрат на дослідження і розробку інтелектуальних продуктів. У зв'язку з цим необхідним є формування нових підходів до агрегування інформації щодо вказаних витрат як ключових об'єктів обліку та контролю, що пов'язано з отриманням зацікавленими особами об'єктивної, достовірної й оперативної інформації про вартість інтелектуальних розробок та окупність проведених досліджень, що підкреслює актуальність даного питання.

Значний внесок у розвиток обліку і контролю витрат на дослідження і розробку в Україні здійснили: М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович, Г. М. Давидов, М. Я. Дем'яненко, С. Ф. Голов, Н. І. Дорош, В. І. Єфіменко, М. В. Кужельний, А. М. Кузьмінський, Н. М. Малюга, Л. В. Нападовська, О. А. Петрик, М. С. Пушкар, В. С. Рудницький, Є. І. Свідерський, В. В. Сопко, Л. О. Терещенко, М. Г. Чумаченко, В. Г. Швець, В. О. Шевчук та інші. Фундаментальні питання розвитку бухгалтерського обліку та контролю витрат на дослідження і розробку висвітлювались зарубіжними вченими В. П. Астаховим, М. І. Бакановим, П. С. Безруких, С. М. Бичковою, Г. А. Велшом, Я. В. Соколовим, В. П. Суйцом, Д. Г. Шортом та іншими. Проте чинна сьогодні теорія і практика обліку витрат на дослідження і розробки потребує додаткового дослідження.

Метою статті є дослідження діючої методики обліку витрат на дослідження і розробки нових видів продукції та окреслення напрямків її удосконалення.

Система обліку та контролю витрат на дослідження і розробку в Україні тільки починає формуватися. Тому окремі проблеми організації бухгалтерського обліку та контролю цих витрат у вітчизняній економіці залишаються все ще недостатньо дослідженими. З огляду на це, сьогодні важливо акцентувати увагу на таких основних питаннях: доцільність та способи розподілу витрат за етапами дослідження і розробки; методи обліку таких витрат; відображення (розкриття) інформації щодо цих витрат у звітності підприємства. Також, потребує доопрацювання питання щодо термінології та сутності витрат на дослідження і розробки. При цьому

пріоритетними мають бути дослідження в частині підвищення інформативності первинних документів і реєстрів обліку цих витрат.

Слід зазначити, що витрати на дослідження і розробку розглядаються здебільшого в контексті нематеріальних активів без врахування специфіки процесу створення, неоднорідного складу інтелектуальних продуктів, а також виду майбутнього активу. Тому, перш за все, необхідно визначитися із сутністю робіт, спрямованих на створення нової продукції. Цей процес можна умовно поділити на два етапи: стадія дослідження і стадія розробки. Перша стадія – заплановані підприємством дослідження, які воно проводить вперше задля отримання й розуміння нових наукових і технічних знань. Під розробкою розуміють застосування підприємством результатів досліджень та інших знань для планування і проектування нових або значно вдосконалених продуктів праці (продукції, матеріалів, приладів, процесів, систем тощо) до початку їх серійного виробництва чи використання. Дослідження і розробка – пов'язані між собою етапи, за якими немає законодавчо визначеної чіткої межі. У П(С)БО 8 „Нематеріальні активи” передбачено, що дослідження не визнаються активом, а підлягають відображенню у складі витрат періоду, а розробки ж капіталізуються та складають основу первісної вартості нематеріального активу [1].

Однак на практиці розмежувати ці два етапи досить складно. Безсумнівним є те, що розробка нового продукту потребує послідовного здійснення певних дослідно-конструкторських заходів. Етапи дослідження і розробки нового виду продукції охарактеризовано у табл. 1.

Витрати на дослідження і розробку нових видів продукції, що виникають на кожному із зазначених етапів, доцільно класифікувати у розрізі витрат, наведених у табл. 2.

Проведені дослідження процесу створення нового виду продукції на промислових підприємствах дозволили нам сформулювати номенклатуру статей витрат, подану у табл. 3.

У світовій практиці існують різні підходи до відображення в обліку витрат на дослідження і розробки: перший – всі витрати одразу розподіляються на стадії досліджень і розробок, другий – витрати на дослідження і розробку списуються на фінансові результати; третій – капіталізуються всі витрати на створення з наступним розподілом на дослідження і розробки; четвертий – капіталізуються всі витрати на створення нового продукту. Вказані методи обліку витрат на дослідження і розробки проаналізовано нами у табл. 4.

Потреба у застосуванні різних методів обліку витрат на дослідження та розробки пов'язана з великою

різноманітністю технологічних і творчих процесів, що протікають при створенні об'єктів інтелектуальної власності, облік яких неможливо втілити за єдиною схемою. Вибір методу обліку витрат має враховувати галузеві особливості, вид об'єкту, на створення якого витрачено кошти та тривалість самого процесу створення

інтелектуального об'єкта. Ввівши у вітчизняну практику можливість використання різних методів обліку витрат, необхідно внести доповнення до вітчизняних П(С)БО та інших нормативних документів, якими регулюються питання ведення обліку витрат.

Таблиця 1. Етапи дослідження і розробки нового виду продукції

Етап	Назва	Види робіт
1	Дослідно-конструкторські роботи	розробка технічних пропозицій, виконання розрахункових робіт та моделювання процесів дослідження на патентну чистоту розробка техніко-економічного обґрунтування, технічного завдання і планової документації проектування і конструювання нового продукту розробка і складання проектно-конструкторської та технологічної документації виготовлення макету майбутнього виробу
2	Підготовчі роботи	проектування спеціального інструментального оснащення розробка технологічного процесу виготовлення спеціального інструментального оснащення випробування матеріалів, інструментів тощо для виробництва нового продукту
3	Виготовлення пробного зразку	виготовлення комплексу спеціального інструментального оснащення налагодження обладнання виготовлення дослідного зразка нового виробу випробування дослідного зразка нового виробу
4	Виготовлення установчої партії	виготовлення установчої партії та прийняття рішення про серійне виробництво нового виробу

Таблиця 2. Склад витрат, що виникають у процесі дослідження і розробки нового виду продукції

Етап	Витрати, пов'язані з виконанням робіт
Дослідно-конструкторські роботи	витрати на проектування і конструювання нового виробу
Підготовчі роботи	витрати на проектування спеціального інструментального оснащення і розробку технологічного процесу його виготовлення витрати на розробку і оформлення нормативів витрат витрати на випробування матеріалів, напівфабрикатів, інструментів і пристосувань для виробництва нових виробів
Виготовлення пробного зразка	витрати на перепланування, перестановку і налагодження устаткування витрати на виготовлення первісного комплексу спеціального інструменту і пристроїв для дослідного зразка продукції витрати на виготовлення дослідного зразка
Виготовлення установчої партії	витрати на виготовлення установчої партії

Список літератури

- Нематеріальні активи [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 8 затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242, зі змінами і доповненнями. — Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>. — Назва з титул. екрана.
- Велш, Глен А. Основи фінансового обліку [Текст] / Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт ; пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. — К.: Основи, 1997. — 943 с.
- Должанський, М. І. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку [Текст] : [навч. посіб.] / Должанський М. І., Должанський А. М. — Л. : Львівський банківський ін-т НБУ, 2003. — 494 с.
- Метью, М. Р. Теорія бухгалтерського учета [Текст] : учебн. / М. Р. Метью, М. Х. Б. Перера ; пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова, И. А. Смирновой. — М. : Аудит, ЮНИТИ, 1999. — 663 с.
- Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004 [Текст] / [пер. з англ. за ред. С. Ф. Голова]. — К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. — 1222 с.
- Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст] від 21.12.99 р. № 893/4186.

Таблиця 3. Номенклатура статей витрат на дослідження і розробку нового виду продукції

Види витрат	Зміст і характеристика витрат
Витрати на проектування і конструювання нового виробу	оплата праці конструкторів та інших працівників, зайнятих зазначеними роботами відрахування на соціальні заходи придбання технічної документації інші витрати
Витрати на проектування спеціального інструментального оснащення та розробку технологічного процесу його виготовлення	оплата праці працівників, зайнятих зазначеними роботами відрахування на соціальні заходи амортизація основних засобів та нематеріальних активів інші витрати
Витрати на розробку і оформлення нормативів витрат	оплата праці працівників, зайнятих зазначеною діяльністю відрахування на соціальні заходи інші витрати
Витрати на випробування матеріалів, напівфабрикатів, інструментів і пристосувань для виробництва нових виробів	вартість матеріалів, купованих напівфабрикатів та комплектуючих вартість палива та електроенергії оплата праці працівників, зайнятих зазначеною діяльністю відрахування на соціальні заходи амортизація основних засобів та нематеріальних активів оплата послуг інших цехів і сторонніх організацій за вивчення, підбір, випробування матеріалів, інструментів та пристроїв під час виготовлення нових виробів інші витрати
Витрати на перепланування, перестановку та налагодження устаткування	вартість матеріалів, покупних комплектуючих виробів вартість палива та електроенергії оплата праці працівників, зайнятих зазначеними роботами відрахування на соціальні заходи амортизація основних засобів та нематеріальних активів оплата послуг інших цехів і сторонніх організацій інші витрати
Витрати на виготовлення первісного комплекту спеціального інструменту та пристроїв для дослідного зразка продукції	вартість матеріалів, покупних напівфабрикатів та комплектуючих вартість палива та електроенергії оплата праці працівників, зайнятих зазначеними роботами відрахування на соціальні заходи амортизація основних засобів та нематеріальних активів інші витрати вартість спеціальних пристроїв і приладів, придбаних для виготовлення цього зразка вартість палива та електроенергії оплата праці працівників, зайнятих зазначеними роботами відрахування на соціальні заходи амортизація основних засобів та нематеріальних активів інші витрати
Витрати на виготовлення пробної партії	вартість матеріалів, купованих напівфабрикатів та комплектуючих вартість палива та електроенергії оплата праці працівників, зайнятих зазначеною діяльністю відрахування на соціальні заходи амортизація основних засобів та нематеріальних активів втрати від браку інші витрати

РЕЗЮМЕ*Сенчук Тарас***Учет расходов на исследование и разработку нового вида продукции**

Рассматриваются проблемные вопросы учета расходов на исследование и разработку, в частности представлена проблематика распределения расходов между этапами исследования и разработки, предлагаются разные методы учета расходов на исследование и разработку.

RESUME*Senchuk Taras***Accounting of expenses for new kinds of production researches and development**

Key aspects of the account of expenses for researches and development are considered. The problem questions of distribution of expenses between investigation phases and development, different methods of the account of expenses for researches and development are offered.

Таблиця 4. Методи обліку витрат на дослідження і розробки

№ з/п	Характеристика методу	Джерело	Пропонована кореспонденція рахунків
1	Всі витрати розподіляються на стадії дослідження і розробок. На рахунку 154 „Придбання (створення) нематеріальних активів” обліковуються тільки витрати на розробку, а на рахунку 941 „Витрати на дослідження і розробки” – витрати на дослідження	П(С)БО 8 „Нематеріальні активи” [1]	Дт 154 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші Дт 941 – Кт 66, 65, 63, 685 та інші
2	Всі витрати на наукові роботи відносяться до поточних витрат	Велш Глен А., Шорт Деніел І. [2]	Дт 941 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші
3	Всі витрати обліковуються на рахунку 154 „Придбання (створення) нематеріальних активів”, після завершення розробки та отримання об’єкта витрати аналізуються та розподіляються на етапи дослідження і розробок. Сума витрат на дослідження списується на витрати	Должанський А.М. [3]	Дт 154 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші Дт 941 – Кт 154
4	Проводиться повна капіталізація всіх витрат на дослідження і розробки з їх наступною амортизацією	Мілбарн Дж.А. [4]	Дт 154 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші
5	При неможливості виділити в окремі етапи дослідження та розробки всі витрати відносяться до витрат на дослідження і не капіталізуються, до собівартості нематеріального активу належать тільки витрати на реєстрацію	МСФЗ 38 „Нематеріальні активи” [5]	Дт 941 – Кт 20, 66, 65, 63 та інші

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлено сучасний стан нормативно-правового забезпечення, основні положення методики оцінки земель. Розглядаються питання методів оцінки земельних ресурсів у ринкових умовах та визначені особливості оцінки земельних ресурсів, як специфічного об'єкта бухгалтерського обліку.

Ключові слова: методика оцінки земель, об'єкт оцінки, земельна ділянка, облік земельних ресурсів.

У нашій державі земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави. Унікальність земельних ресурсів полягає у можливості використовувати їх як територіальний базис, природний ресурс та основний засіб виробництва. Існуючі проблеми, насамперед, пов'язані з правильною їх оцінкою. На вартість землі впливають різноманітні фактори: якісний склад ділянки, її ґрунтовий покрив, місце розташування.

Перший етап "життєвого циклу" будь-якої земельної ділянки, як і інших об'єктів обліку, в підприємстві розпочинається із формування та визначення первісної вартості, тому оцінка землі є основою правильного і своєчасного відображення операцій із нею у бухгалтерському обліку.

Питаннями обліку земельних ресурсів, оцінки земель займаються багато вчених-економістів, серед яких Ф. Ф. Бутинець, Б. С. Гузар, М. Я. Дем'яненко, В. А. Дерій, В. М. Жук, Г. Г. Кірейцев, В. Г. Лінник, В. Б. Моссаковський, Ю. М. Осадча, П. Т. Саблук, В. Я. Соколов, Л. К. Сук, А. М. Третяк, М. М. Федоров, В. П. Ярмоленко.

Проте дослідження подальших напрямків удосконалення методик оцінки земельних ресурсів залишаються відкритими. Насамперед, поглибленого аналізу вимагають питання оцінки земельних ресурсів та аналізу джерел інформації, наприклад, земельного кадастру, який може бути джерелом достовірних даних про земельні ресурси на етапі їх постановки на облік.

Відсутність досконалості та однозначної методики оцінки земельних ресурсів, невизначеність окремих теоретичних положень та потреба в практичних рекомендаціях щодо вирішення зазначених питань зумовили вибір теми даного дослідження.

Метою публікації є критичний аналіз чинних методик оцінки земельних ресурсів та їх впливу на правильність відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Основними завданнями статті є:

- розгляд пропозицій щодо удосконалення діючої методики оцінки земельних ресурсів в умовах формування земельного ринку в Україні;
- визначення найбільш об'єктивної методики оцінки земельних ресурсів, яка є економічно обґрунтованою для цілей бухгалтерського обліку.

Правове регулювання оцінки земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, Законів України «Про оцінку земель», «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», інших нормативно-правових актів, прийнятих за ними.

Об'єктами оцінки земель є: територія адміністративно-територіальних одиниць або їх частин, території

оціночних районів та зон, земельні ділянки чи їх частини або сукупність земельних ділянок і прав на них, у тому числі на земельні частки (паї), у межах території країни.

Проведення оцінки земель поділяється на такі види:

- бонітування ґрунтів;
- економічна оцінка земель;
- грошова оцінка земельних ділянок.

Бонітування ґрунтів є складовою частиною державного земельного кадастру та основою проведення економічної оцінки сільськогосподарських угідь і враховується при визначенні екологічної придатності ґрунтів для вирощування сільськогосподарських культур, а також втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва.

Економічна оцінка є основою при проведенні нормативно-грошової оцінки земельних ділянок, аналізі ефективності використання земель порівняно з іншими природними ресурсами та визначенні економічної придатності земель сільськогосподарського призначення для вирощування сільськогосподарських культур.

Грошова оцінка земельних ділянок поділяється на нормативну і експертну.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, а також при розробці показників та механізмів економічного стимулювання національного використання та охорони земель.

Експертна грошова оцінка земельних ділянок та прав на них проводиться з метою визначення вартості об'єкта оцінки і використовується така оцінка при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок [2].

Оцінку земель можуть здійснювати органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; юридичні особи - суб'єкти господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, що мають у своєму складі оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок та які отримали ліцензії на виконання землеоціночних робіт або на проведення робіт із землеустрою; фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які отримали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача з експертної грошової оцінки земельних ділянок та ліцензію на виконання землеоціночних робіт.

Підставою для проведення оцінки земель є рішення органу виконавчої влади. Бонітування ґрунтів, економічна та нормативна оцінка земель проводиться

відповідно до державних стандартів, норм і правил, а також інших нормативно-правових актів юридичними особами, які мають ліцензії на проведення робіт із землеустрою. Бонітування ґрунтів здійснюється на землях сільськогосподарського призначення (не рідше як один раз у 7 років) та лісового фонду. Економічна оцінка здійснюється на землях сільськогосподарського призначення незалежно від форм власності не рідше як один раз у 5-7 років. Нормативна грошова оцінка здійснюється на землях усіх категорій та форм власності. Причому така оцінка земельних ділянок сільськогосподарського призначення проводиться не рідше як один раз у 5-7 років, а несільськогосподарського призначення – не рідше як один раз у 7-10 років. Експертна грошова оцінка земельних ділянок здійснюється на основі таких методичних підходів: капіталізація чистого операційного або рентного доходу від використання земельних ділянок, зіставлення цін продажу подібних земельних ділянок, врахування витрат на земельні поліпшення. Дана оцінка проводиться суб'єктами оціночної діяльності у сфері оцінки земель.

За результатами бонітування ґрунтів, економічної оцінки земель та нормативної грошової оцінки земельних ділянок складають технічну документацію, а за результатами проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок – звіт.

В умовах становлення земельного ринку найбільшу значимість і цікавість має грошова оцінка земельних ділянок. Грошова оцінка земельних ділянок визначається на рентній основі. Розглянемо детальніше основні правила проведення нормативної та експертної грошової оцінки земельних ділянок.

Замовниками нормативної грошової оцінки можуть бути органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, які зацікавлені у проведенні такої оцінки. Підставою для проведення нормативної грошової оцінки може бути рішення органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, а також договір, який укладається зацікавленими особами згідно з чинним законодавством (ст. 15 Закону про оцінку земель) [2].

Нормативну грошову оцінку земельних ділянок можуть проводити юридичні особи, що отримали ліцензії на проведення робіт із землеустрою і на відміну від експертної грошової оцінки, її не можуть проводити фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, навіть якщо вони мають відповідні свідоцтва та ліцензії, і юридичні особи, які мають тільки ліцензію на проведення землеоціночних робіт. Такий підхід держави в цьому питанні чіткий і зрозумілий. Це впливає із самої суті нормативної грошової оцінки земельних ділянок, яка потрібна, в першу чергу, для задоволення потреб держави у тих чи інших питаннях, пов'язаних із землею: визначення розміру земельного податку, орендної плати за земельні ділянки, державного мита при міні та ін.

Хоча Закон про оцінку земель прийнятий ще в 2003 році, не всі земельні ділянки мають на нині проведену нормативну грошову оцінку. Зокрема, більшість сільських рад, надаючи в оренду свої земельні ділянки, визначають сплату земельного податку відповідно до Закону про плату за землю (ст. 7), де встановлено ставки земельного податку в гривнях за 1 кв. м. Причина цьому зрозуміла, оскільки нормативна грошова оцінка земельних ділянок є достатньо громіздким і затратним процесом.

Проте необхідність проведення нормативної оцінки усіх земель, з позиції автора, очевидна, адже зумовлена низкою наступних аргументів. По-перше, це дало б чітке уявлення у Державному комітеті із земельних ресурсів про нормативну вартість усіх земель, чи це землі

сільськогосподарського чи несільськогосподарського призначення; по-друге, таким чином вже на сьогодні можна контролювати (під час продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення), чи вартість продажу такої ділянки визначена правильно і справедливо. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок є тією точкою відліку від якої можна починати будь-які операції із землею.

Для обліку у сільськогосподарських підприємствах така невизначеність зумовлює також і деякі незручності. Наприклад, підприємство орендує декілька земельних ділянок, при цьому за одними застосовано нормативну грошову оцінку, а за іншими – ні. У такому випадку обліковувати і визначати розмір орендної плати доволі незручно, адже необхідно користуватись різними законодавчими документами, різними методиками, підходами, ставками.

Експертна грошова оцінка земельних ділянок проводиться не лише за бажанням власника земельної ділянки для визначення її вартості. Вона є обов'язковою згідно із ст. 13 Закону про оцінку землі у таких випадках: відчуження та страхування земельних ділянок, що належать до державної та комунальної власності; застави земельної ділянки; визначення інвестиційного внеску у реалізацію інвестиційного проекту на земельні поліпшення; визначення вартості земельних ділянок, що належать до державної або комунальної власності, у разі якщо вони вносяться до статутного фонду господарського товариства; визначення вартості земельних ділянок при реорганізації, банкрутстві або ліквідації господарського підприємства з державною часткою чи часткою комунального майна, яке є власником земельної ділянки; виділення або визначення частки держави чи територіальної громади у складі земельних ділянок, що перебувають у спільній власності; відображення вартості земельних ділянок та права користування земельними ділянками у бухгалтерському обліку; визначення збитків власникам або землекористувачам у випадках рішення суду [2].

Існують обмеження, через які не може проводитись експертна грошова оцінка земельних ділянок: земельні ділянки, що підлягають експертній грошовій оцінці, належать суб'єкту оціночної діяльності або оцінювачам, які працюють у його складі; оцінювач з експертної грошової оцінки земельних ділянок має родинні зв'язки з замовником оцінки земельної ділянки або суб'єктом господарювання, керівництво якого має родинні зв'язки із замовником; земельні ділянки, що підлягають експертній грошовій оцінці, належать засновникам або учасникам суб'єкта оціночної діяльності [2].

Здійснюватись експертна грошова оцінка земельної ділянки може на підставі договору між замовником і суб'єктом оціночної діяльності чи рішення суду. Суб'єктами оціночної діяльності можуть бути: юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від їх організаційно-правової форми і форми власності, які мають у своєму складі оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок і які отримали ліцензії на виконання землеоціночних робіт; фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які отримали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача з експертної грошової оцінки земельних ділянок і ліцензію на виконання землеоціночних робіт [8, с. 109].

Грошова оцінка земельних ділянок проводиться за методиками, які затверджені Кабінетом Міністрів України: методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів № 213 від 23.03.1995 р.; методика нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського

призначення (крім земель населених пунктів) № 525 від 30.05.1999 р.; методика експертної грошової оцінки земельних ділянок № 1531 від 11.10.2002 р.

Інформаційною базою для нормативної грошової оцінки є матеріали державного земельного кадастру, матеріали внутрішньогосподарського землевпорядкування, генеральні плани та проекти планування і забудови населених пунктів, матеріали економічної оцінки території, землевпорядна та містобудівна документація, дані інвентаризації земель.

Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення проводиться за кожним видом земель окремо: по орних землях, землях під багаторічними насадженнями, природними сіножатями і пасовищами. Основою розрахунку є рентний дохід. Рентний дохід або земельна рента, як її часто називають, – це дохід, який можна отримати від землі як фактора виробництва, залежно від якості та місця розташування земельної ділянки і її економічної оцінки.

Експертна грошова оцінка передбачає визначення ціни продажу на ринку або іншого виду вартості об'єкта оцінки (заставна, страхова, для бухгалтерського обліку тощо), за яку він може бути проданий (придбаний) або іншим чином відчужений. Інформаційною базою для експертної грошової оцінки земельних ділянок можуть бути:

- документи, що підтверджують права, зобов'язання та обмеження стосовно використання земельної ділянки;
- матеріали про фізичні характеристики земельної ділянки, якість ґрунтів, характер та стан земельних поліпшень, їх використання згідно із законодавством;
- відомості про місце розташування земельної ділянки, природні, соціально-економічні, історико-культурні, містобудівні умови її використання, екологічний стан та стан розвитку ринку нерухомості у районі розташування земельної ділянки;
- інформація про ціни продажу (оренди) подібних об'єктів, рівень їх доходності, час експозиції об'єктів цього типу на ринку;
- дані про витрати на земельні поліпшення та операційні витрати, що склалися на ринку, а також про доходи і витрати виробництв при реалізації сільськогосподарської та лісогосподарської продукції;
- проекти землеустрою, схеми планування територій та плани земельно-господарського устрою, згідно з якими передбачається зміна існуючого використання земельної ділянки, що може вплинути на вартість об'єкт оцінки [5].

В умовах становлення земельного ринку та формування вартості земельних ресурсів, на наш погляд, потрібно здійснювати з урахуванням ринкової ціни земельних ресурсів. Адаже ціна землі в бухгалтерському обліку повинна, в першу чергу, відповідати економічним потребам конкретного етапу суспільного розвитку. В оціночній практиці саме ринок, де зустрічаються однаково конкурентоспроможні – “попит” і “пропозиція”, формує достовірну та економічно обґрунтовану ціну земельних ділянок. Розвинутий ринок земельних ресурсів повинен давати інформацію про аналогічні операції для зіставлення їх із різними методиками оцінки.

Очевидно, що сьогодні говорити про ринкову вартість земельних ресурсів, як базову для оцінки земель, є ще зарано. Ринок земельних ресурсів у країні ще повністю не склався, відсутня чітка законодавча база, тому використання ринкового підходу в оцінці земель для бухгалтерського обліку є не доцільним. Прийнятним є використання нормативної оцінки земельних ресурсів, яка встановлена хоч і не на всі та все ж таки, на основну

кількість земельних ділянок у відповідних регіонах, з урахуванням усіх можливих критеріїв даного виду оцінки.

Визначення різних методик оцінки земельних ресурсів та взаємозв'язок між ними є передумовою підвищення точності грошової оцінки земель.

Як бачимо, у країні існує досить обґрунтована як з економічної, так і правової позиції, законодавча база, яка нині регулює питання оцінки земельних ресурсів. Наявні проблеми зумовлені, насамперед, не відсутністю законодавчої бази в країні чи її недосконалістю, а тим, що переважна більшість трансакцій з земельними ресурсами здійснюється в обхід законодавства. Цілком очевидно, що розроблені методики оцінки земель не є нині досконалими, адже змінилась не лише економічна потреба та поняття земельної оцінки, розширилось коло господарських операцій із землею загалом. Неможливо, щоб ці всі зміни не мали впливу і свого відповідного відображення у бухгалтерському обліку. Становлення ринку землі, визнання її і об'єктом оренди, й об'єктом продажу, зумовлює виникнення нових завдань перед бухгалтерським обліком.

Подальшим напрямком дослідження є розробка пропозицій щодо вдосконалення діючої методики оцінки земельних ресурсів за рахунок використання ринкового підходу в оцінці земель, а зокрема, застосування ринкових оціночних принципів. Досвід зарубіжних країн при цьому може виявитись дуже вигідним, оскільки ринок земель вже сформований і функціонує відповідно до всіх економічних критеріїв.

Список літератури

1. *Земельний кодекс України [за станом на 1 груд. 2009 р.] [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2009. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).*
2. *Про оцінку земель [Текст] : закон України // Збірник систематизованого законодавства. – 2008. – Вип. 6. – С. 84-87.*
3. *Методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України // Збірник систематизованого законодавства. – 2008. – Вип. 6. – С. 88-94.*
4. *Методика нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів) [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України // Збірник систематизованого законодавства. – 2008. – Вип. 6. – С. 95 – 98.*
5. *Методика експертної грошової оцінки земель земельних ділянок [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України // Збірник систематизованого законодавства. – 2008. – Вип. 6. – С. 98-103.*
6. *Гузар, Б. С. Проблеми обліку земельних ресурсів [Текст] / Б. С. Гузар // Збірник наукових праць ПДАТУ. – 2009. – Вип. 17. – С. 107-109.*
7. *Дерій, В. А. Бухгалтерський облік землі в Україні та за кордоном [Текст] / В. А. Дерій // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2000. – № 5. – С. 14-15.*
8. *Кушина, О. Скільки коштує земля? [Текст] / О. Кушина, Н. Андреева // Збірник систематизованого законодавства. – 2008. – Вип. 6. – С. 105 – 110.*
9. *Третьяк, А. М. Концептуальні проблеми розвитку грошової оцінки земель в Україні [Текст] / А. М. Третьяк. – К. : ІЗ УААН, 2001. – 50 с.*

РЕЗЮМЕ

Сысак Элла

Методические аспекты оценки земельных ресурсов: современное состояние и перспективы

В статье освещено современное состояние нормативно-правового обеспечения, основные положения методики оценки земель. Рассматриваются вопросы методов оценки земельных ресурсов в рыночных условиях и определены особенности оценки земельных ресурсов как специфического объекта бухгалтерского учета.

RESUME

Sysak Ella

Methodical aspects of assessment of land resources: a current state and prospects

In the article it is highlighted the current state of regulatory legal provision, the main method of land evaluation. Methods of assessing land resources in the market conditions and identify features of a land evaluation as a specific object of accounting are considered.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДУ КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЗА СТАДІЯМИ ЖИТТЕВОГО ЦИКЛУ

Досліджується поняття методу калькулювання за стадіями життєвого циклу, розглянуто його сутність, характерні особливості, переваги та недоліки у порівнянні з іншими методами калькулювання

Ключові слова: калькулювання, метод калькулювання, витрати, калькулювання за стадіями життєвого циклу, стандарт-костинг, таргет-костинг, кайзен-костинг.

У сучасних умовах господарювання досить актуальним є пошук ефективних шляхів організації та розвитку управлінського обліку. У зв'язку з цим, вимоги, що висуваються до якості і кількості інформації, яка формується про затрати і результати діяльності підприємства, стають більш жорсткими. Перш за все увагу зосереджено на формуванні інформації про затрати, яка буде сприяти прийняттю не тільки оперативних, а й стратегічних рішень, спрямованих на успішний довгостроковий розвиток підприємства і зростання його ринкової вартості. Вирішення даної проблеми потребує нових підходів до обліку затрат і методів калькулювання, які покликані створити інформаційні потоки, що дозволяють приймати стратегічні і відповідні їм оперативні і тактичні рішення з урахуванням особливостей всіх стадій життєвого циклу продукту.

Створення нового методу калькулювання за стадіями життєвого циклу продукту є одним з найбільш актуальних напрямів удосконалення системи управлінського обліку, оскільки саме продукт є основним джерелом отримання поточного прибутку і майбутніх грошових потоків підприємства.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що сучасні традиційні методи калькулювання орієнтовані в основному на виробничий етап життєвого циклу продукту. Недоліком такого підходу є те, що до виробничі і після виробничі затрати і результати не відносяться до того продукту, який дійсно був джерелом їх виникнення. У такому випадку управлінський персонал підприємства отримує викривлену інформацію щодо планових (нормативних) та фактичних затрат, здійснених на виготовлення продукції, що призводить до прийняття неефективних управлінських рішень як оперативного, так і стратегічного характеру.

У вітчизняній науці і практиці відсутні комплексні дослідження, присвячені даному питанню. Тому розгляд методу калькулювання за стадіями життєвого циклу є доцільним.

Метою дослідження є визначення поняття, сутності, переваг і недоліків методу калькулювання за стадіями життєвого циклу.

Вивчення окремих питань калькулювання за стадіями життєвого циклу (life-cycle costing - LCC) займалися такі вчені як О. В. Алексеева, Е. А. Аткинсон, Р. Д. Банкер, Х. П. Баррінгер, Б. С. Бланчард, Д. П. Вебер, Ш. Датар, Т. Джонсон, Б. Диллон, К. Друрі, Р. С. Каплан, В. Е. Керімов, Р. Р. Ландерс, О. Є. Ніколаєва, Д. Нортон, Б. Райан, К. Сіммондз, К. Уорд, В. Дж. Фабриски, Дж. Фостер, Ч. Хорнгрен, С. М. Янг.

Концепція LCC була розроблена Міністерством оборони США в рамках державних проектів в галузі

оборони ще у 1960-х роках. Вартість повного життєвого циклу – від проектування до зняття з виробництва – була найбільш важливим показником для державних структур, так як проект фінансувався, виходячи з повної вартості контракту чи програми, а не з собівартості конкретного виробу. Нові технології виробництва спровокували переміщення методів LCC в сектор приватної економіки. Основними причинами цього переходу є: різке скорочення життєвого циклу виробів, збільшення вартості підготовки та запуску у виробництво, практично повне визначення фінансових показників (затрат і доходів) на стадії проектування [1, с. 566].

Таким чином основний принцип LCC можна визначити як "прогноз і управління затратами на виробництво виробу на стадії його проектування".

У процесі дослідження історичних аспектів виникнення і розвитку теорії LCC встановлено, що на сучасному етапі вона не є налагодженою системою чи методом управлінського обліку, а існує лише у вигляді наукової концепції, загального підходу до ведення управлінського обліку і об'єднує три окремих напрями дослідження з притаманними їм об'єктами. Основними об'єктами в рамках даної концепції виступають затрати повного життєвого циклу: (виробничого) обладнання, проектів, що здійснюються та продукції, що виготовляється підприємством (рис. 1).

Калькулювання життєвого циклу виробу передбачає вимірювання та нагромадження всіх фактичних витрат, пов'язаних із конкретним виробом протягом даних стадій його життєвого циклу. Як правило, для цілей планування, аналізу і оптимізації затрат всі стадії життєвого циклу продукту об'єднують в три етапи, у три послідовні цикли:

- цикл дослідження, розробки і проектування;
- виробничий цикл;
- цикл післяпродажного обслуговування, виведення продукту з ринку і утилізації.

Залежно від фази життєвого циклу використовуються різні методи управління [1, с. 566]. Як правило, це стандарт-костинг, таргет-костинг та кайзен-костинг.

Система стандарт-костинг (standart-costing) зародилася на початку ХХ століття і у даний час належить до основних концепцій традиційного управлінського обліку. Саме "стандарт-кост" вперше у світовій практиці управління дозволив поєднати функції обліку, планування і контролю витрат в єдине ціле. Його започаткував Ф. Тейлор, який обґрунтував метод, а засновником – інженер-шляховик Гарінгтон Емерсон, котрий розкрив можливості принципово нового підходу до обліку, згідно з якими він повинен бути спрямований на майбутнє: "...облік має свою ціль перемоги над часом.

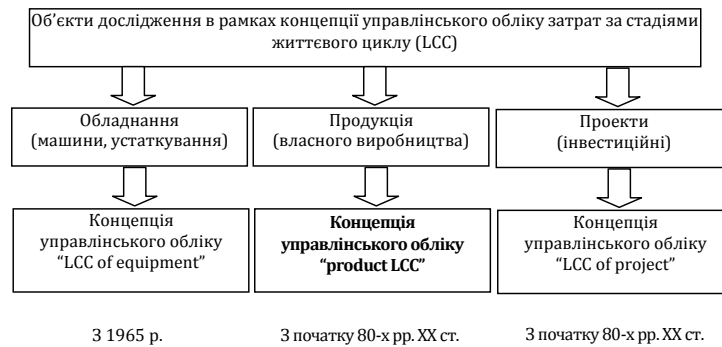

Рис. 1. Основні об'єкти дослідження в рамках LCC [11, с. 8].

Він, повертаючи нас до минулого, дозволяє зазирати в майбутнє" [10, с. 409-412].

Систему "стандарт-костинг" розглядають головним чином як один із важливих інструментів контролю витрат. Вона відображає відхилення як різницю між фактичними і нормативними витратами, які є важливою інформацією для управління. Визначення відхилень за факторами здійснюється за такою загальною моделлю (рис. 2) [2, с. 30].

Відхилення за рахунок цін:

- по матеріалах — зміна цін на матеріали;
- по заробітній платі — зміна тарифних ставок;
- по накладних витратах — зміна ставки розподілу.

Основними принципами системи "стандарт-костинг" є [6, с. 51]:

- науково обґрунтоване попереднє нормування витрат;
- роздільний облік витрат за нормативами та відхилень від нормативів;
- періодичний перегляд нормативів при зміні умов виробництва,
- калькулювання собівартості продукції за нормативними і фактичними витратами;
- систематичний контроль і аналіз відхилень від нормативів за видами, місцями виникнення, причинами; оперативне реагування на відхилення [6, с. 51].

Однією з важливих переваг використання системи "стандарт-костинг" над іншими є економія ведення облікових записів. Вона не є відокремленою або самостійною. Її можна застосовувати як у позамовному, так і попроцесному методах калькулювання собівартості або в інших комбінаціях [6, с. 51].

Система таргет-костинг (target costing) зародилася в Японії в 1960-х рр. Вперше цей метод впровадила в практику корпорація "Тойота" в 1965 р. [8], [4], хоча ранні незрозумілі форми методу ще в 1947 р. використовувала компанія "Дженерал Електрик". Американці приписують честь винаходу таргет-костингу Лоуренсу Майлзу, проте

їого система управління цільовими витратами була нерозробленою версією сучасної концепції, що не набула достатньо значного поширення. Повномасштабне впровадження таргет-костингу в промислових корпораціях США почалося лише в кінці 1980-х років, причому за зразок була взята саме японська модель, достатньо ефективна і розвинута на той час.

Таргет-костинг застосовується на етапі проектування нового виробу або модернізації старої (етап життєвого циклу) продукції. Найбільшого поширення метод набув на підприємствах, що працюють на міжнародних ринках в умовах жорсткої конкуренції, і насамперед в інноваційних галузях, де постійно розробляються нові види і моделі продукції: автомобілебудування, виробництво електроніки, комп'ютерні та цифрові технології, тобто там, де японські підприємства ведуть агресивну маркетингову політику, витісняючи конкурентів навіть з національних ринків [9].

Система таргет-костингу, на відміну від традиційних способів ціноутворення, передбачає розрахунок собівартості виробу за заздалегідь встановленою ціною реалізації. Ця ціна визначається за допомогою маркетингових досліджень, тобто фактично є очікуваною ринковою ціною продукту або послуги.

Пізніше в японських організаціях поширення набула система кайзен-костингу (kaizen costing) – калькулювання в системі безперервного вдосконалення [13, с. 4-11].

Система "кайзен-костингу" тісно пов'язана з системою планування прибутку та заснована на встановленні відхилень фактично досягнутого скорочення витрат від запланованого [1]. Суть концепції "кайзен" полягає у тому, що покращення здійснюються безперервно, маленькими кроками та без значних затрат на їх реалізацію. Цільові показники зниження затрат при безперервному вдосконаленні встановлюються та застосовуються щомісяця. Аналіз відхилень затрат включає порівняння їх цільових показників із фактичними. Варто зазначити, що при зменшенні останніх базою вважається фактична собівартість продукції за попередній період, а нормою цільового зменшення затрат – відношення запланованої

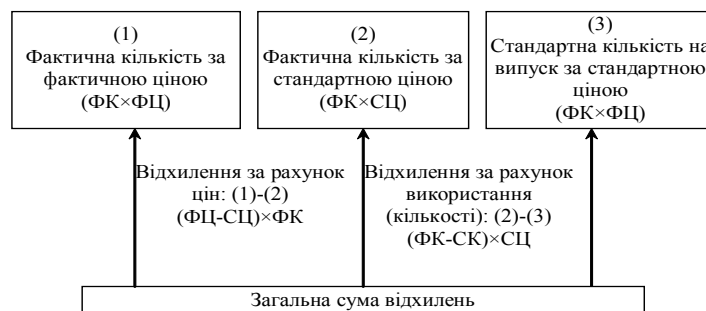

Рис. 2. Модель визначення відхилень

Рис. 3. Процес таргет-костингу

суми зменшення до їх бази [1, с. 562]. Простежується процес безперервного вдосконалення, оскільки собівартість кожного наступного періоду буде нижчою за собівартість попереднього, тобто цей показник постійно покращуватиметься [15, с. 149-150].

Поняття “кайзен-костинг” носить більш конкретне значення. Воно означає забезпечення необхідного рівня собівартості продукту і пошук можливостей зниження витрат до деякого цільового рівня. Впровадження кайзен на рівні окремих заводів, цехів чи виробничих ліній передбачає широке використання систем виробництва “якраз вчасно” (*just-in-time system* – JIT) та системи, яка передбачає автономне функціонування верстатів та виробничих ліній, які автоматично вимикаються при виникненні несправностей чи збоїв. Вважається, що вміле використання принципів кайзен-костинг дозволяє досить відчутно знижувати витрати на стадії виробництва – до 5% [12]. Серед таких принципів можна виділити наступні:

1. Концентрація на клієнтах (передбачає, що підприємство забезпечує клієнтів якісною продукцією і, відповідно, задовольняє бажання споживачів так, як не зможе зробити цього будь-яке інше підприємство);
2. Безперервні зміни (пошук шляхів покращення не припиняється після запровадження нововведення, причому нова зміна процесів розробок, виробництва чи менеджменту реалізується як новий формальний стандарт);
3. Відкрите визнання проблем (відкрите обговорення та внесення пропозицій щодо їх вирішення);
4. Створення робочих команд (кожний працівник належить до робочої команди, управління якою здійснює лідер. Крім того, працівник також входить до групи “ровесників”, яка складається з працівників, які працюють з одного і того ж року);
5. Управління проектами за допомогою міжфункціональних команд (в команду спеціалістів-представників різних сфер діяльності, яка відповідає за проект повинні бути включені ті люди з функціональних сфер, на які проект буде мати вплив у ході його реалізації) [7].

У результаті проведеного дослідження встановлено, що на першому етапі життєвого циклу варто застосовувати метод цільового калькулювання – таргет-костинг. Завдання цільового калькулювання полягає в тому, щоб оптимально спроектувати витрати майбутнього продукту на такому етапі його життєвого циклу, як дослідження, розробка і проектування, а не в спробах скоротити витрати на стадії виробництва вже розробленого продукту. При цільовому калькулюванні основна увага приділяється самому продукту, і зниження витрат забезпечується насамперед за рахунок конструкції

продукту. Даний підхід корисний тим, що на стадії виробничого циклу, як правило, існує не так багато можливостей проявити технологічну гнучкість, щоб вплинути на витрати або на проект продукту.

Слід відзначити, що підхід до управління затратами за допомогою концепції таргет-костинг суттєво відрізняється від підходу системи стандарт-костинг. Стандарт-костинг використовується в основному для контролю затрат і оцінки результативності на виробничому етапі, а таргет-костинг передусім підтримує стратегію зниження затрат (пов'язаних із володінням продуктом впродовж всього його корисного життя) на стадії проектування продукту, тобто є більш стратегічним, ніж оперативним інструментом управлінського обліку.

На другому етапі життєвого циклу, на наш погляд, слід застосовуватися систему стандарт-костинг або систему кайзен-костинг. Кайзен-костинг означає забезпечення необхідного рівня собівартості продукту і пошук можливостей зниження витрат до деякого цільового рівня. Калькулювання кайзен приділяє основну увагу виробничим процесам, і зниження витрат головним чином забезпечується через підвищення ефективності цих процесів.

Система кайзен-костинг лише на перший погляд подібна з системою стандарт-костинг. Насправді, вона значно відрізняється від традиційної класичної системи стандарт-костинг. Мета калькулювання кайзен полягає в досягненні заданого рівня скорочення затрат, який постійно коригується у бік його подальшого зменшення. При аналізі відхилень у системі стандарт-костинг зазвичай порівнюються фактичні стандартні затрати. У системі кайзен аналіз відхилень – це зіставлення цільового скорочення затрат з фактичними сумами їх економії.

Проте, загальною для систем стандарт-костинг і кайзен-костинг є ідея контролювати витрати і результати шляхом порівняння досягнутих (фактичних) результатів з якимись цільовими установками. Оскільки, на відміну від таргет-костинга, кайзен-костинг застосовується на тих же стадіях життєвого циклу продукції, що і стандарт-костинг, перед менеджментом встане питання або про вибір однієї з даних систем, або про способи інтеграції даних систем.

На нашу думку, не дивлячись на те, що філософія кайзен-костингу виглядає прогресивнішою, ніж філософія стандарт-костингу, протиставляти дані системи не слід. Насправді кожна з даних систем покликана вирішувати певні конкретні завдання, і кожна з систем має як свої переваги, так і недоліки. Вирішенням проблеми є інтеграція обліково-аналітичної системи стандарт-

костинг і управлінської системи кайзен-костинг, оскільки для цього є всі підстави.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що є передумови для використання концепції стандарт-костингу на третьому етапі життєвого циклу продукції. Для цього необхідно розширити сферу застосування методу стандарт-костингу шляхом встановлення цільових показників не тільки за витратами, але і за нефінансовими показниками. Іншими словами, слід встановлювати стандарти за якістю продукції, якості і надійності постачань і так далі, і відповідно, виявляти відхилення, що впливають на прибуток. При цьому витрати, пов'язані з якістю продукції, виникають на третьому життєвому циклі продукції, а саме на етапі післяпродажного обслуговування.

Якщо при традиційній системі обліку калькулювання є функцією обліку, то при дотриманні цієї концепції підприємством до калькулювання загалом активно мають залучатися не лише бухгалтери, а й маркетингологи, менеджери відділів постачання, збуту, конструктори.

Визначення витрат за стадіями життєвого циклу потребує дотримання таких умов:

- облік повних витрат за всіма стадіями;
- облік всіх ресурсів, що споживаються;
- використання методів калькулювання, які б відповідали особливостям стадій життєвого циклу.

Сума витрат за окремими стадіями залежить від характеру виробів, їх технічної складності та новизни. Стадії обумовлюють певні особливості у методиці розрахунків витрат. Так, наприклад, на стадії дослідження на розробку витрати встановлюють укрупнено, як ліміти, що залежать від конкурентноздатної ціни. На етапі створення та випробування виробу витрати деталізуються так, що потім їх можна використати як нормативи при виробництві продукції. На стадії реалізації вони залежать від конструктивних особливостей виробів, умов їх транспортування, зберігання; розрахунки здійснюються укрупнено – на партію.

Систематичний розгляд цих затрат на стадії розробки і проектування продукту має суттєвий вплив на вирішення того, чи варто продовжувати виробництво продукту і як встановити на нього ціну. Більше того, класифікація затрат на продукт дозволяє дізнатися, як сьогоднішні затрати на проектування вплинуть на собівартість продукту в майбутньому.

Таким чином калькулювання життєвого циклу виробу розширює межі традиційних підходів до управління витратами, оскільки дозволяє оцінити та врахувати витрати за весь термін існування продукту, визначити чи дозволяє прибуток, отриманий від товару на етапі виробництва покрити витрати, понесені на більш ранніх чи пізніх етапах. При цьому концепції таргет-костинг, стандарт-костинг і кайзен-костинг є ефективними інструментами, які дозволяють не просто визначити повну рентабельність продукту виходячи з витрат і доходів на всіх стадіях життєвого циклу, але і створити механізм послідовного і цілеспрямованого управління процесом створення цільової вартості продукту. Дані концепції вдало доповнюють одна одну, оскільки кожна з них спрямована на вирішення задачі оптимального управління витратами і результатами на певному етапі життєвого циклу продукції, використовуючи для цього оригінальні методи і підходи.

Список літератури

1. Аткінсон Ентони А. *Управленческий учет: [пер. с англ.] / Энтони А. Аткінсон, Раджив Д. Банкер, Роберт С. Каплан, Марк С. Янг - [3-е изд.]: - М.: Вильямс, 2005. - 880 с.*
2. Вербилло О.Ф. *Бухгалтерський облік у менеджменті: зміст та*

методика навчання. - [підручник]. / За редакцією доцента, кандидата економічних наук О.Ф. Вербилло. - Частина третя. Управлінський облік. - К.: НАУ, 2006. - 328 с. - с. 30

3. Имаи М. Темба Кайдзен: путь к снижению затрат и повышению качества / Масааки Имаи. - [2-е изд.] - М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. - 345 с.
4. Зосименко Т. І. *Концептуально-методичні основи вітчизняного та іноземного досвіду управління витратами: [Електронний ресурс]. / Т. І. Зосименко. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_35/21.htm*
5. Попівняк Ю. М. *Система цільового калькулювання: особливості та переваги впровадження у вітчизняну практику підприємництва / Ю. М. Попівняк // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. Випуск 3(11). - Харків: ХЕУ, 2008. - С. 147*
6. Портна О. В. *Контролінг: [навчальний посібник] / О. В. Портна. - Львів: "Магнолія 2006", 2008. - 240 с.*
7. Рахматуліна Э. Ф. *Концепция постоянных усовершенствований в системе управления производственной программой предприятия [Електронний ресурс] / Э. Ф. Рахматуліна - Режим доступу: <http://www.nwpi.ru/news/doc/d34.doc>*
8. Редченко К *Маленькими шагами к большому успеху: кайзен-костинг [Електронний ресурс] / Константин Редченко. - Режим доступу: http://www.cfn.ru/ias/kaizen_costing.shtml*
9. Славников Д. В. *Target costing как метод целевого стратегического управления затратами: [Електронний ресурс] / Д. В. Славников - Режим доступу: <http://www.mevriz.ru/articles/2005/6/3939.html>*
10. Соколов Я. В. *Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: [учебн. пособ. для вузов] / Я. В. Соколов - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. - 638с.*
11. Якупов И. З. *Управленческий учет затрат по стадиям жизненного цикла продукта: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.12 "Бухгалтерский учет, статистика" / Ильяс Замирович Якупов. - Казань, 2009. - 24 с.*
12. *Kaizen Costing and Value Analysis // IFS White Paper, Oktober 2001*
13. Tanaka T. *Target costing at Toyota T. Tanaka / Journal of Cost Management. - [Vol. 7 No. 1]. - 1993. - pp. 4-11.*

РЕЗЮМЕ

Скрыпник Маргарита

Особенности метода калькулирования по стадиям жизненного цикла (Life cycle costing)

Исследуется понятие метода калькулирования по стадиям жизненного цикла продукта, рассмотрена его сущность, характерные особенности, преимущества и недостатки по сравнению с другими методами калькулирования себестоимости.

RESUME

Skrypnyk Margaryta

Features of calculation method on the stages of life cycle costing

The article explores the concept of calculation method on the stages of product life cycle costing, considers its essence, characteristic features, advantages and disadvantages in comparison with other methods of prime cost calculation.

СУТНІСТЬ ХЕДЖУВАННЯ ЯК МЕТОДУ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

У статті розглянуті та проаналізовані відмінності, які наявні у визначеннях термінів «хеджування», «спекуляція», «страхування» у вітчизняній нормативно-правовій базі та наукових працях. Відсутність алгоритму їх диференціації призводить до низки негативних наслідків для прогнозованого стабільного розвитку економіки країни, унеможлиблює достовірний облік цих операцій. Внесено пропозиції щодо трактування та правового врегулювання цього питання.

Ключові слова: спекулянт, спекуляція, страхування, хеджер, хеджування.

Потенціал вітчизняного бізнесу та іноземних інвестицій в Україні є надзвичайно потужним. Аксиомою є те, що кожен підприємець прагне захистити свій капітал від непередбачуваних фінансових ризиків. Міжнародний досвід свідчить, що одним із найефективніших підходів до управління ризиками є хеджування, які тісно пов'язане з функціонуванням ринку деривативів. Стан нормативно-правової бази в Україні на сучасному етапі щодо використання похідних фінансових інструментів є далеким від ідеального і утруднює їх облік. Наразі багато праць вітчизняних економістів присвячено проблемам фінансових ризиків та деривативам. Водночас наукові публікації з проблем методики і техніки хеджування цінних ризиків практично відсутні. Неоднозначність тлумачення поняття хеджування як економічної категорії призводить до неповноцінного відображення обліку деривативів, що і зумовило вибір теми дослідження.

Найчастіше хеджування ототожнюють із схожим, але не ідентичним видом діяльності – страхуванням. О. М. Мозговий розглядає хеджування як дію зі страхування цінних паперів від знецінення у результаті можливого падіння їхньої курсової ціни [1, с. 74]. О. М. Сохацька трактує хеджування як страхування цінних і курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі [2, с. 236]. Неточне пояснення цієї діяльності подано в «Економічному тлумачному словнику»: «Хеджування (від англ. hedging - страхування від ризику) – метод страхування цінного ризику за угодами на біржі шляхом виконання протилежних операцій з поточними і ф'ючерсними контрактами» [3].

Слід відзначити, що хеджування та страхування не синоніми і відрізняються за змістом, формою та наслідками. Хеджування – це загальний термін, що використовується для опису дій з мінімізації цінних ризиків, пов'язаних з імовірністю зміни ринкової ціни інструменту протягом певного періоду часу [4, с. 127].

Вітчизняна нормативно-правова база трактує страхування, як вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [5]. Таким чином страхування пов'язується насамперед із виникненням надзвичайних ситуацій, які призводять до втрат. У фінансовій діяльності страхування може застосовуватись до кредитного ризику, ризику банкрутства, ризику транспортування

матеріальних цінностей, тоді як хеджування мінімізує виключно ціннові ризики [4, с. 130].

На практиці операція страхування полягає в укладенні угоди з учасником ринку, який за певну винагороду зобов'язується компенсувати втрати, що пов'язані зі зміною ціни активу. Таким чином страхування базується на попередній виплаті премій за можливу компенсацію майбутніх збитків (незалежно від того стануться ці збитки чи ні), а ризик зміни ціни активу переноситься на учасника, що отримав страхову премію. Наслідки укладення такої операції асиметричні. Тобто страхування компенсує негативні результати зміни ціни базового інструменту, водночас надаючи можливість отримати переваги від сприятливої кон'юнктури ринку [4, с. 135].

Щодо хеджування, то у більшості випадків воно передбачає не повну ліквідацію ризику, а лише оптимальне співвідношення між перевагами хеджування та його вартістю. Тому завжди потрібно оцінити розмір втрат, яких зазнає компанія при відмові від хеджування. Якщо втрати незначні, то вигоди від такої операції можуть виявитися значно меншими, ніж затрати на її здійснення. У такій ситуації підприємству варто відмовитись від хеджування. Слід пам'ятати, що наслідки хеджування симетричні. Тобто, якщо за однією з позицій одержано прибуток, то за іншою є ймовірність втрат.

Варто зазначити, що вартість страхових операцій значно перевищує вартість операцій хеджування, витрати за якими досить незначні і, порівняно із сумами операцій, можуть не братися до уваги [4, с. 136].

Таким чином, хеджування та страхування мають ряд розбіжностей, що унеможлиблює їх ототожнення. Проте і хеджування, і страхування мають на меті захист від ризиків. Тому цілком логічно розглядати ці операції як складові процесу хеджування загалом (табл. 1).

У сучасних умовах деривативи виконують дві важливі функції, створюючи, з одного боку, механізми для проведення операцій хеджування цінних ризиків, а з іншого, дозволяючи біржовим спекулянтам гарантувати свої прогнози і здійснювати спекулятивні операції з метою отримання доходу від різниці в цінах [4, с. 12].

Методика обліку операцій із біржовими деривативами залежить від того, які функції виконує той чи інший суб'єкт на строковому ринку. Всіх учасників такого ринку розподіляють на дві групи: хеджерів та спекулянтів. Хеджер – це учасник ринку, який проводить операції з деривативами з метою зниження (унікнення) цінного ризику, пов'язаного з володінням базовими інструментами [4, с. 13]. Спекулянт – законний учасник операцій на ринку, що займається ризикованими операціями з метою отримання прибутку між

Таблиця 1. Порівняльна характеристика операцій хеджування та страхування

Критерій	Хеджування	Страхування
Мета	Захист від ризиків	Захист від ризиків
Вартість операції	Витрати незначні порівняно із сумою контракту	Значно перевищує вартість проведення операцій хеджування
Мінімізація ризику	Дозволяє мінімізувати або повністю уникнути цінового ризику (ідеальне хеджування)	Обмежує рівень ризику страховою премією
Наслідки	Симетричні	Асиметричні

купівельною і продажною ціною. Фінансові інструменти, які використовують хеджери та спекулянти, тотожні. Але мета їх діяльності - різна. Для хеджера, на відміну від спекулянта, є не отримання прибутку, а лише мінімізація фінансових ризиків. Укладаючи угоду, хеджер перекладає частину своїх ризиків на інших учасників, усуваючи таким чином невизначеності щодо здійснення тої чи іншої операції у майбутньому. До моменту хеджування він вже посідає певну позицію на спот-ринку і хоче застрахувати себе від можливих фінансових ризиків, тому займає протилежну позицію на строковому ринку. Спекулянту ж страхувати нічого, він прагне отримати прибуток від різниці цін, що виникає з часом. Отже, зобов'язанням хеджера, що виникають під час операції, завжди відповідатиме реальний інструмент, який він має у своєму розпорядженні на даний момент. Щодо спекулянтів, ті не мають таких інструментів. Вони здійснюють торгівлю строковими контрактами лише з метою подальшого перепродажу за вищою ціною. У політико-економічному значенні як хеджування, так і біржова спекуляція є простою спекуляцією, тобто способом отримання прибутку, що ґрунтується не на виробництві, а на різниці в цінах. Хеджування і біржова спекуляція - дві форми спекуляції на біржі, що співіснують і доповнюють одна одну, але водночас і відрізняються між собою (табл. 2). Хеджування не є можливе без біржової спекуляції, і навпаки [6, с. 287].

На практиці досить важко розрізнити діяльність, спрямовану на мінімізацію ризиків, та таку, що пов'язана з отриманням прибутку. Прибутки або збитки від спекулятивних операцій відображають як фінансові доходи і втрати на рахунках 733 «Інші доходи від фінансових операцій» та 952 «Інші фінансові витрати», так відповідно і в подальшому відносяться на рахунок 792 «Результат фінансових операцій». Щодо операцій хеджування, то питання про одержані прибутки чи збитки від проведення хеджу є недоречні.

У П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» хеджування трактується як застосування одного чи декількох інструментів хеджування з метою повної чи часткової компенсації змін справедливої вартості об'єкта хеджування або пов'язаного з ним грошового потоку [7]. Отже, отримання прибутку не є метою хеджування. Оскільки така мета не ставиться, то хеджування не ідентифікується як підприємницька операція. Адже у визначенні, наведеному у Господарському кодексі України, підприємництво - це господарська діяльність,

що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку [8].

Оскільки метою хеджування є зниження ризику потенційних втрат від проведення підприємницьких операцій, то для підприємства хеджування - не операція, а одна із функцій, необхідних для грамотного ведення основної діяльності. Таким чином, процес управління слід розглядати як інтегрований вид діяльності, спрямований на поєднання двох цілей - підвищення прибутку та обмеження ризику. Тоді логічно до хеджування відносити лише спеціальну діяльність, пов'язану з проведенням операцій з фінансовими деривативами з метою компенсації можливих втрат за балансовою позицією внаслідок несприятливих змін у ціні інструментів, що обліковуються за цією позицією [4, с. 129].

Недосконалість сучасної нормативно-правової бази гальмує розвиток вітчизняного фондового ринку. Відсутність чітких критеріїв диференціації понять «хеджування», «спекуляція», «страхування» тягне за собою цілу низку негативних наслідків: утруднює фінансовий облік деривативів, призводить до невизначеності економічних та юридичних відносин між суб'єктами строкового ринку, перешкоджає ефективній, прогнозованій діяльності підприємств, що в цілому заважає створенню ефективної фінансової системи країни.

Як свідчить досвід країн із розвинутою економікою, хеджування є чи не найефективнішим засобом мінімізації ризиків. Хеджуванням досягається вирівнювання грошових потоків, стабілізація процесів відвантаження/надходження товарів, отримання певних переваг перед конкурентами, бо хеджування ризиків сприяє веденню більш гнучкої цінової політики і водночас (якщо треба) дозволяє стримувати ціни в межах вузького цінового коридору.

Таким чином, ототожнювати операції хеджування та спекуляції на строковому ринку та обліковувати прибутковість/збитковість операцій хеджування окремо від основної діяльності на спот-ринку не є коректно і, більше того, шкодить стабільному прогресуючому розвитку економіки країни.

Список літератури

1. Мозговий, О. М. Фондовий ринок: навч. посіб [Текст] / О. М. Мозговий. - К.: КНЕУ, 1999. - 316 с.

Таблиця 2. Порівняльна характеристика діяльності хеджера та спекулянта

Критерій	Хеджер	Спекулянт
Легітимність	Так	Так
Інструменти	Ф'ючерси, опціони	Ф'ючерси, опціони
Мета функціонування	Мінімізація фінансових ризиків	Отримання прибутку
Ризик	Перекладає частину своїх ризиків на інших учасників	Бере на себе ризик хеджера

-
2. Сохацька, О. М. Ф'ючерні ринки: історія, сучасність, перспективи становлення в Україні [Текст] / О. М. Сохацька. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 408 с.
 3. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський) [Текст] / Л. М. Алексеєнко, В. М. Олексієнко. – Тернопіль: Астон, 2003. – 672 с.
 4. Примостка, Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: монографія [Текст] / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2001. – 263 с.
 5. Закон України «Про страхування» [в редакції Закону України № N 2745-III від 04.10.2001] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
 6. Берлач, А. І. Організаційно-правові основи біржової діяльності: навч. посіб. [Текст] / А. І. Берлач, Н. А. Берлач, Ю. В. Лларіонов. – К.: Фенікс, 2000. – 336 с.
 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [затв. Наказом Міністерства фінансів України №559 від 30.11.2001]; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>.
 8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.

РЕЗЮМЕ

Супрович Анна

Сущность хеджирования как метода снижения финансовых рисков

В статье рассмотрены и проанализированы действующие отличия понятий «хеджирование», «спекуляция», «страхование» в отечественной нормативно-правовой базе и научных трудах. Отсутствие алгоритма их дифференциации ведет к целому ряду негативных последствий для прогнозируемого, стабильного развития экономики страны, делает невозможным достоверный учёт этих операций. Внесены предложения относительно трактовки и правового урегулирования этого вопроса.

RESUME

Suprovych Anna

The essence of hedging as a tool of decreasing financial risks

Existent differences of determination of «hedging», «speculation», «insurance» in a domestic regulatory framework and scientific publications are considered in the article. Absence of algorithm of their differentiation conducts to the variety of negative consequences for the predicted, stable development of a national economy makes the reliable accounting of these operations impossible. Suggestions for determination and legal regulation of this question are made.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЗАПАСІВ

У статті розглянута антивитратна концепція використання матеріальних ресурсів. Досліджено проблему створення і підтримки на необхідному рівні норм витрат. Піднято проблему вибору оптимального методу оцінки виробничих запасів.

Ключові слова: виробничі запаси, норми витрат матеріалів, модель планування замовлень, управлінський облік, мінімізація величини виробничих запасів, ритмічність виробництва.

Успішне управління виробничим процесом є можливим за наявності раціонального використання виробничих запасів. Важлива роль у реалізації цього завдання належить управлінському обліку. Питання оцінки вибуття виробничих запасів через їх велику кількість та номенклатуру – найскладніша проблема методології нової системи обліку, яка постійно змінюється через недосконалість нормативної бази.

Для ефективного управління запасами слід дотримуватись певних вимог, обрати систему обліку запасів, яка б враховувала специфічні особливості виробничого процесу; постійно мати достатньо точну оцінку обсягу і часу попиту, виконання замовлення, а також інформацію про терміни виробництва і постачання, про їх можливі зміни, що дасть можливість контролювати надходження та використання сировини і матеріалів у процесі виробництва та забезпечить його безперервність, що особливо важливо для підприємств. У економіці України необхідно використовувати нові економічні важелі та сучасні технічні засоби побудови різноманітних інформаційних систем. Діяльність кожного підприємства в першу чергу необхідно будувати на раціональній організації бухгалтерського обліку.

Виробничі запаси є одним з найбільш значущих за обсягом і важливих видів активів підприємства.

Особливе місце в прийнятті управлінських рішень займає отримання повної та достовірної інформації про структуру запасів як основу предметів праці, необхідних для здійснення безперервного та ефективного процесу виробництва та отримання доходів. При цьому велике значення має визначення мінімальної величини виробничих запасів, оскільки матеріальні витрати на підприємствах займають найбільшу питому вагу. Оптимізація виробничих запасів – один із головних факторів виходу підприємств із кризового стану. Це зумовлює необхідність по новому визначити роль, місце і зміст управлінського обліку виробничих запасів, обґрунтувати їх методологію в системі управління. Мають перевагу ті підприємства, котрі вміють краще аналізувати виробничу ситуацію і приймати ефективні рішення (в тому числі й щодо оптимізації виробничих запасів), швидше адаптуватися до змін кон'юнктури.

Питання управлінського обліку розглядаються у роботах С. Голова, Л. Нападовської, В. Лебедева та інших. Водночас ряд теоретичних і практичних проблемних питань щодо організації та методики обліку виробничих запасів залишаються не вирішеними. Серед комплексу проблем особливої уваги заслуговують: недосконалість первинних документів з обліку виробничих запасів; вибір методики оцінки запасів підприємств; неузгодженість

відображення матеріальних витрат у системі фінансового та управлінського обліку.

Розв'язання цих питань є метою написання даної статті.

Для забезпечення ритмічності виробництва необхідно мати економічно обґрунтовані виробничі запаси, оскільки їх надлишок сприяє уповільненню обіговості коштів, а нестача здатна порушити безперервність виробничого процесу, викликати простої в роботі обладнання, збільшити собівартість продукції тощо. Ефективне управління матеріальними запасами передбачає аналіз існуючих моделей планування запасів і вибір тієї з них, яка забезпечувала б оптимальне інвестування коштів у виробничі запаси. Тому виникає необхідність визначення того необхідного рівня запасів, який дозволить мінімізувати витрати на їх придбання й утримання.

Система традиційного виробництва на промислових підприємствах передбачає поділ норми оборотних засобів із виробничих запасів на такі елементи: транспортний, підготовчий, технологічний, поточний, страховий (гарантійний), та сезонний запаси.

Транспортний запас залежить від тривалості перебування матеріальних цінностей у дорозі і, як правило, визначається на основі фактичних даних за попередній рік.

Підготовчий запас визначається часом, що необхідний для приймання, розвантаження, сортування, складування й проведення лабораторного аналізу матеріальних цінностей, які надходять на підприємство.

У тих випадках, коли окремі види сировини й матеріалів, що надходять на склади підприємства, потребують попередньої підготовки, обробки (тобто вимагають певних операцій, які не є складовими виробничого процесу), виникає необхідність у створенні *технологічного запасу*.

Поточний виробничий запас задовольняє потребу підприємства в матеріальних запасах в період між двома черговими поставками й забезпечує нормальну роботу підприємства. Величина поточного запасу визначається за формулою:

$$Z_{\text{пот}} = H_{\text{с}} \cdot D,$$

де $Z_{\text{пот}}$ - максимальний запас, що утворюється в день поставки даного виду сировини й матеріалів, натуральні одиниці;

$H_{\text{с}}$ - середньодобові витрати сировини й матеріалів, натуральні одиниці;

D - інтервал між двома черговими поставками, дні.

Максимальний поточний виробничий запас виникає у день надходження на підприємство сировини та матеріалів і до кінця інтервалу стає мінімальним

(дорівнює нулю). Тому планується також середня величина поточного виробничого запасу, що дорівнює половині максимального запасу.

Страховий (гарантійний) запас створюється з метою забезпечення безперебійної роботи підприємства на випадок можливих порушень терміну поставки матеріальних запасів чи поставки їх у кількостях, менших, ніж передбачено в договорах. Також страховий запас необхідний і тоді, коли збільшується середньодобові витрати сировини та матеріалів порівняно з їх плановим використанням. Розрахунок планової величини страхового запасу проводиться шляхом множення середньодобових витрат даного виду сировини чи матеріалів на середнє відхилення від встановленого інтервалу поставок (в днях). Як правило, величина страхового запасу становить приблизно 30-50 % від величини поточного запасу.

Для забезпечення виробничого процесу матеріальними ресурсами при їх сезонному надходженні на підприємство створюється сезонний запас. Необхідність його створення обумовлена такими основними причинами: сезонним характером заготівлі сировини (що найбільш характерно для виробничої діяльності більшості підприємств харчової промисловості), сезонним характером споживання та сезонними умовами доставки матеріалів. Сезонний запас залежить від величини середньодобового споживання матеріальних ресурсів і часу, за який повинен бути сформований сезонний запас. Його величина визначається за формулою:

$$Z_{\text{сез.макс}} = H_c \cdot T,$$

де $Z_{\text{сез.макс}}$ - максимальний сезонний запас;

H_c - середньодобові витрати певних матеріальних ресурсів;

T - тривалість перерви в поточному постачанні підприємства, дні.

Розглянутий підхід до створення запасів рекомендується використовувати за умов відносно стабільності цін, відсутності спаду виробництва, перебоїв у поставці підприємствам сировини й основних матеріалів. В умовах високих темпів інфляції, коли спостерігається швидке знецінення готівки, її вигідніше матеріалізувати у виробничі запаси, створюючи понаднормативні запаси, оскільки втрати коштів від заморожування в запасах будуть значно меншими від втрат, обумовлених знеціненням грошей внаслідок інфляції.

Досягнення ефективності управління виробничими запасами - пріоритетна мета більшості підприємств. Особливу здатність ефективно управляти своїми виробничими системами продемонстрували японські фірми, які пояснюють досягнуті успіхи впровадженням підходу до управління виробничим процесом та запасами. Цей підхід отримав назву *системи своєчасного виробництва* (скорочено ССВ) [3]. Ця система, яку називають ще "канбан", сильно вплинула на ефективність управління запасами й зростання продуктивності на підприємствах японської автоіндустрії.

Система своєчасного виробництва означає "втягування", а не "укидання" підприємства у виробничий процес, тобто виробництво необхідної кількості продукції здійснюється, виходячи з вимог покупця, а не планування освоєння введених ресурсів. Ідея, що лежала в основі підходу своєчасного виробництва, зародилася в умовах перенаселення промислових районів Японії і дефіциту власних ресурсів, що виробило у японців звичку на всьому заощаджувати. Наявність великих товарно-матеріальних запасів ускладнює вирішення необхідних питань, не дає компанії можливості стати такою

конкурентоспроможною, якою вона могла б бути.

Система своєчасного виробництва передбачає наявність невеликих запасів, які обов'язково повинні бути високої якості. Основна ціль системи - скорочення запасів до незначного чи мінімального рівня. ССВ об'єднує п'ять функцій виробничого процесу - накопичення ресурсів, зберігання, транспортування, виробничі операції та контроль якості - в єдиний регульований технологічний процес [3]. Системою передбачається, що компанія буде виробляти тільки таку кількість продукції, яка необхідна для задоволення існуючої потреби покупців, при цьому постачальник буде надавати необхідні матеріали точно до моменту виробництва з них готових виробів. Постачання виробничих запасів передбачає вибір такого режиму транспортування, який забезпечував би доставку придбаних запасів на місце розвантаження невеликими партіями безпосередньо до моменту обслуговування процесу виготовлення благ.

Принцип, який покладено в основу системи своєчасного виробництва, полягає в необхідності виробляти продукцію тільки тоді, коли її потребують споживачі, і тільки в тій кількості, якої вони вимагають на даний момент. Виробничий процес починається лише тоді, коли з місця наступної операції надходить сигнал починати виробництво. На нашому ринку прикладом системи своєчасного виробництва є мережі ресторанів швидкого обслуговування, робота яких організована за принципом "втягування" у виробничий процес і де замовлення покупця тягне за собою весь "ланцюжок" продуктів.

Основні відмінності між системами своєчасного й традиційного виробництва наведені в таблиці 1.

Перевагами використання системи своєчасного виробництва є:

- зменшення рівня запасів, що означає менше вкладень капіталу в товарно-матеріальні запаси;
- скорочення циклу замовлень й зростання надійності його виконання, які сприяють суттєвому зменшенню потреби в резервному запасі;
- гнучкість підприємства, яка полягає в можливості швидко реагувати на зміну кон'юнктури ринку;
- покращення якості виробництва, яке пояснюється більшим розумінням значення якості працівниками фірми, оскільки при системі ССВ джерело погіршення якості легко виявити;
- зменшення капітальних витрат на утримання складських приміщень для запасів і готової продукції;
- зниження ризику морального зносу запасів;
- зниження втрат від браку й зменшення витрат на переробку;
- зменшення обсягу документації;
- зниження витрат на основні виробничі матеріали за рахунок підвищення якості придбаних матеріалів [3].

Наведені переваги зовсім не означають необхідності швидкого й повсюдного застосування цього підходу. Для багатьох підприємств використання системи своєчасного виробництва може виявитися непрактичним і непридатним взагалі, для багатьох вона не підійде для всіх видів продукції. Зауважимо, що на практиці в більшості випадків перевага надається традиційному підходу до планування виробничого процесу.

Відмовляючись від застосування системи своєчасного виробництва, необхідно мати на увазі, що оскільки завеликий обсяг грошових коштів, матеріалізованих у запаси, стримує зростання доходності, варто зосередитись на стратегічному плануванні запасів.

Слід зауважити, що при замовленні підприємством партії виробничих запасів необхідно враховувати таке:

Таблиця 1. Зіставлення систем своєчасного й традиційного виробництва

Система своєчасного виробництва	Система традиційного виробництва
1. Принцип втягування у виробництво	1. Принцип "укидання" у виробництво
2. Незначні чи нульові запаси	2. Значні запаси
3. Універсальний характер праці	3. Спеціалізований характер праці
4. Всеохоплюючий контроль якості	4. Якість прийнятого рівня
5. Децентралізоване забезпечення	5. Централізоване забезпечення

попит є незмінним, тобто не змінюється протягом року; цикл замовлення встановлений з певною точністю; знижки за кількість не передбачаються; виникнення дефіциту виключається.

Однак у реальній діловій практиці чим більше замовляє покупець, тим менше він сплачує за рахунок надання знижок. Знижки за великий обсяг закупок - це засіб зниження стандартної ціни продажу, котра гарантується покупцю за умови придбання партії товару обсягом, що перевищує певну величину. За допомогою механізму знижок продавці спонукають замовників робити закупки в більших обсягах. Тому покупець повинен визначити вигоди від купівлі великих партій виробничих запасів й порівняти їх із збільшенням витрат на зберігання запасів, середній рівень яких зростає. У цьому випадку необхідно визначити розмір запасу, який забезпечував би мінімальну величину повних витрат, що включають в себе витрати на утримання запасів, підготовку замовлень, а також вартість придбаної продукції.

Водночас не можна не відзначити, що хоча знижки за великий обсяг закупок мають певні переваги (зниження вартості товару, зниження витрат на підготовку замовлення, зменшення дефіциту запасів, зниження транспортних витрат), вони не позбавлені й певних недоліків, а саме: більш значні витрати на утримання запасів, потреба в більшому розмірі капіталу, більша ймовірність морального та фізичного зношення.

Необхідною умовою у діяльності підприємства є обґрунтування мети, пов'язаної з діяльністю менеджерів, котра спрямована на доведення витрат на утримання запасів до мінімуму у випадку повного постачання ними виробничих потреб. Загалом ця мета скорочення проміжку часу між надходженням сировини й матеріалів на склад та їхнім використанням у виробництві.

Процес надходження запасів набагато ширший за власне облікові процедури, адже він спрямований на підтримання їх оптимального рівня щодо виробничої програми підприємства. Він точніше може бути визначений як управління запасами, оскільки базується на плановому управлінні ними: пошук оптимальних умов постачання, розрахунок мінімально можливих партій поставок сировини й матеріалів, варіантів їхньої доставки на підприємство, укладення договорів з постачальниками, способів зберігання і передачі у виробництво, а також процедури контролю і регулювання залишків: визначення норм запасів, порівняння відповідності їм наявних залишків, оформлення документів на постачання замовлених партій, контроль за проходженням поставок, контроль за відповідністю фактичних поставок замовленням (у випадках відхилень - своєчасне коригування не тільки замовлень, а й часто всього технологічного циклу, коли змінити номенклатуру поставки сировини чи матеріалів неможливо), контроль за своєчасністю і повнотою оприбуткування запасів.

Необхідно підкреслити, що складовою частиною стратегічного обліку є аналіз управління запасами,

спрямований на виявлення негативних моментів у процесі надходження сировини й матеріалів, які, здебільшого, хоч і незначні, але в комплексі зумовлюють збільшення питомих витрат на постачання запасів.

Управлінський облік надходження запасів спрямований на пошук шляхів удосконалення процесу постачання, що можливе при застосуванні не стільки облікових процедур, але насамперед методів аналізу й прогнозування.

З цією метою необхідно аналізувати поширені моделі управління запасами за багатофакторними складовими, що включають: загальні обсяги поставок виробничих запасів на рік; затрати на партію в розрахунку на одне замовлення; затрати на одне замовлення, пов'язані з ризиком відсутності необхідних товарів; швидкість транспортування матеріалів; зусилля, що прикладаються з метою скоротити до мінімуму тривалість циклу доставки матеріалів, час обробки і знаходження їх між операціями; вибір часу використання партії товару; точність прогнозів; жорсткість запланованих термінів поставки; методи організації збуту; конкуруючі стандарти обслуговування.

Крім цього, потрібно враховувати: кількість замовлень на рік; тривалість страхових циклів; тривалість періоду поставки, виготовлення і внутрізаводських перевезень; тривалість циклу зберігання на складі; кількість товарів, що перебувають на складі, кількість складів.

В управлінському обліку надходження запасів найбільшу вагу займають процедури аналізу, прогнозування і контролю, які складаються у багатофакторну модель управління запасами, котру можна визначити тільки із застосуванням економіко-математичних методів. Разом з тим, ефективність управління запасами на стадії їхнього постачання, залежить від правильної організації роботи всіх підрозділів підприємства. Тривалість циклів доставки регулюється шляхом переговорів між відділом постачання і постачальником. Тривалість циклів виробництва - шляхом контролю кількості здійснюваних операцій і зведення до мінімуму підготовчих операцій. Тривалість циклів внутрішньозаводських перевезень регулюється вибором способів переміщення і розміром партій вантажів.

У свою чергу тривалість циклів зберігання регулюється коригуванням розміру замовлених партій, плануванням використання матеріалів у найкоротші терміни після їхнього надходження на склад, зведенням до мінімуму різниці між окремими надходженнями й видачами.

Управлінський облік надходження запасів не може бути прямолінійним, оскільки дуже часто виникають нестандартні ситуації, що можуть перекреслити найточніші прогнозні розрахунки. В цих випадках доводиться враховувати особливі умови постачання, коригуючи розраховані оптимальні партії поставок сировини й матеріалів чи терміни замовлень на них залежно від обставин, що склались на цей момент. Такі

відхилення можливі як через суб'єктивні, так і об'єктивні причини.

У сучасних умовах інфляції, доцільно збільшувати поставки виробничих запасів до підвищення цін на них. У цих випадках підприємство вносить корективи в обсяги поставок, хоч це й призводить до перевищення оптимальних норм запасів.

В управлінському обліку необхідно здійснювати постійний контроль, що базується на інформації, отриманій іншими службами підприємства. Зокрема, потрібний тісний взаємозв'язок маркетингу й управлінського обліку, оскільки надходження запасів слід планувати з урахуванням можливих коливань попиту й пропозиції на них чи застарілості продукції, що випускає підприємство. Згладити негативний вплив нестабільності кон'юнктури ринку можна резервними запасами сировини й матеріалів, а уникнути їхньої застарілості – більш частими закупівлями порівняно менших за обсягом партій. Ці фактори діють взаємно протилежно, тому в управлінському обліку важливим є знаходження саме оптимальної "золотої середини" між ними.

В управлінському обліку надходження запасів важливе значення має контроль їхньої якості. Він здійснюється за даними документів, що додаються до товарно-транспортних накладних постачальників: сертифікатів, посвідчень, специфікацій, атестатів, у яких вказано якісні характеристики матеріалів. Необхідно пам'ятати, що часто є значні розходження фактичних якісних параметрів матеріалів, котрі надходять від постачальників, і вказаних у супровідних документах. Тому, незважаючи на значні витрати, пов'язані з лабораторними аналізами якості матеріалів, таку роботу необхідно проводити, оскільки незадовільна якість сировини зумовлює не тільки прямі втрати підприємства, що оплачує менш якісні запаси за ціною вищих категорій, а й часто незворотний брак готової продукції, виготовленої з цих матеріалів.

Мета нормування виробничих запасів полягає у визначенні діапазону можливих варіацій добових залишків запасів протягом року, на основі якого встановлюється величина необхідної норми запасу. Виробничий запас тієї чи іншої сировини визначається періодом надходження (в днях) матеріальних ресурсів на різних стадіях, тобто складається з суми кількох запасів: транспортного, підготовчого, поточного, технологічного, страхового, дотримання яких є обов'язковим і їх розмір має бути оптимальним.

У даний час нормування на підприємствах знаходиться у занедбаному стані, оскільки немає спеціального підрозділу, який би виконував функції розробки, цілеспрямованого оновлення норм матеріалів на основі досягнень новітніх технологій.

Вирішити проблему створення добре відпрацьованого і функціонуючого нормативного господарства можна тільки за допомогою нормативного бюро, яке б підпорядковувалось безпосередньо головному інженеру чи головному економісту. Тому підприємствам необхідно більше уваги приділяти питанню нормування матеріальних ресурсів і враховувати досвід інших підприємств при здійсненні господарської діяльності.

У сучасних умовах ціни на виробничі запаси часто змінюються під впливом чинників попиту і пропозиції. Підприємство одержує товарно-матеріальні цінності впродовж звітного періоду багато разів за різними договірними цінами. Постає питання: за якою вартістю (ціною) списати собівартість запасів при їх вибутті? Це вирішується за допомогою використання кожного з наступних методів оцінки: ідентифікованої собівартості, середньозваженої собівартості, FIFO. Різні методи оцінки

дають різні результати щодо собівартості списаних запасів та їх залишку на кінець звітного періоду, що дає можливість відобразити різні значення валового чи операційного прибутку. Вибір підприємством оптимального методу оцінки дасть можливість відображення у балансі більш високих економічних показників, і, відповідно, сприятиме залученню інвестицій.

Проте слід врахувати, що ця можливість в українській практиці є дещо обмеженою внаслідок відокремлення податкового обліку від фінансового та існування вимоги відобразити в балансі запаси за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю та чистою вартістю реалізації (правила меншої вартості).

Досить проблематичним є також порядок відображення в обліку транспортно-заготівельних витрат при вибутті запасів. Найпростішим методом вирішення даної проблеми є відображення ТЗВ загальною сумою на окремому субрахунку і їх подальший розподіл на різні рахунки обліку запасів (шляхом розрахунку середнього проценту ТЗВ). Проте цей метод не зовсім точно відображає вартість ТЗВ по запасах, що вибули. Іншим методом є включення ТЗВ у вартість придбаних запасів і відображення їх на різних рахунках із обліку запасів. Перевагою даного методу є те, що при витрачанні запасів не потрібно здійснювати розподіл ТЗВ, адже вони вже включені до їх вартості, а також висока точність оцінки. Але це потребує додаткового калькулювання вартості кожного найменування отриманих матеріалів безпосередньо при їх надходженні, що є дуже трудомістким.

Нормативна база України з обліку запасів повинна бути приведена у відповідність з новим механізмом господарювання, що заснований на антивитратній концепції використання матеріальних ресурсів. Проблему створення і підтримки на необхідному рівні норм витрат матеріалів необхідно вирішувати як організаційно, так і економічно.

Список літератури

1. Голов, С. В. *Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: моног [Текст]/С. В. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 522с.*
2. *Управление затратами на предприятии [Текст]/ В. Г. Лебедев, Т. Г. Дроздова, В. П. Кустарев и др./ под общ. ред. Г. А. Краюхина. - СПб. : Бизнес-пресса. - 2000. - 277 с.*
3. Шим, Джей К. *Методы управления стоимостью и анализ затрат [Текст]/ Джей К. Шим, Джоэл Г. Сигел; [пер. с англ.] - М. : Филинь. - 2007. - 344 с.*

РЕЗЮМЕ

Тэсла Анна

Проблеми управленческого учета запасов

В статье рассмотрена антирасходная концепция использования материальных ресурсов. Исследована проблема создания и поддержки на необходимом уровне норм расходов. Поднята проблема выбора оптимального метода оценки производственных запасов.

RESUME

Teslya Ganna

Problems of managerial accounting of supplies

Antiexpense conception of the use of material resources is considered in the article. The problem of creation and support at necessary level of norms of charges is explored. The problem of choice of optimum method of estimation of production supplies is considered.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ КРЕДИТНИХ ТОВАРИСТВ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються питання історії документообігу кредитних спілок в Україні. Розкрито досвід організації документального забезпечення кредитних товариств, викладений у праці І. Івасюка «Рахівництво кредитних товариств» (1924р.) та проведено порівняльний аналіз із кредитними спілками сьогодення.

Ключові слова: документальне забезпечення, кредитна спілка, пай, членство, членські внески.

З роками формування бухгалтерського обліку кредитних установ удосконалювалась і звітність. У ній відображаються показники діяльності спілок, які формуються при здійсненні усіх господарських операцій. Вони у свою чергу знайшли відображення у бухгалтерських документах. Правильність їх відображення формує точні звіти за допомогою яких можна проаналізувати динаміку розвитку кредитних спілок. Документообіг є важливою ланкою обліку, яка відображає тенденцію розвитку діяльності спілок. Від нього залежить безперервне спостереження за змінами у діяльності спілок. Відповідно до потреб користувачів кількість документів збільшувалася, змінювала свій зовнішній вигляд, що дало поштовх до змін і самої звітності, яка вдосконалювалась, а тепер набула електронного вигляду. Варто зауважити, що в Україні недостатньо глибоко розглядалося питання документального забезпечення кредитних спілок, відсутній єдиний підхід щодо його формування та повсюдно переважає неналежне оформлення господарських операцій.

Однак, формування системи бухгалтерського обліку і звітності кредитних установ стала об'єктом дослідження порівняно недавно. Для збагачення відповідного досвіду чимало корисного матеріалу може дати дослідження історії розвитку системи ведення бухгалтерського обліку, що сформувалася в Україні. Важливою складовою частиною цієї системи була звітність кредитних установ. Серед вітчизняних вчених-аналітиків, які займалися вивченням особливостей кредитних спілок, можна вказати Бебешкіна І., Гончаренко В. Івасюк І.

Такі наслідки вимагають опрацювання досвіду організації обліку та звітності в Україні. Інформаційним джерелом дослідження виступила праця з ведення документального забезпечення та звітності І. Івасюка «Рахівництво кредитних товариств» 1924 року. Його книги «Рахівництво кооперативних товариств» 1924 року та «Банкова справа» 1925 року забезпечували організацію бухгалтерського обліку в кредитних спілках. Він був одним із українських представників наукового світу та займався проблемами кредитних кооперативів. Іван Івасюк – колишній міністр фінансів Кубанської республіки, який викладав в Українській Господарській Академії в Подєбрадах (Чехо-Словацька Республіка) [3, с. 101]. У даних працях описаний досвід кооперативної природи кредитних спілок. Автор видавав ці підручники для навчання правильного складання бухгалтерських проводок, які своїм змістом передбачали всі види операцій, що звичайно відбувалися в кредитних та ощадно-позичкових товариствах. Він також відобразив

зразки форм документів, описав, як правильно із точністю заповнювати бланки для здійснення господарських операцій, рахівництва та діловодства. У цих книгах Івасюк описав бланки документів, які давали змогу вести на тодішній час рахівництво у кооперативах. Він чітко відобразив всі особливості у діловодстві.

Згідно із інформацією книги «Рахівництво кредитних товариств» 1924 року, можна сказати, що житель села чи міста мав можливість стати членом кредитної спілки, ознайомившись із її Статутом і погоджуючись на його умови та правила спілки. У Статуті про обмеження у заощадженнях не йшла мова, тобто члени товариства вносили довільну кількість членських внесків. Типовий Статут сьогодення визначає, що членські внески «належать члену кредитної спілки на правах власності», та передбачає, що члени спілки можуть мати довільну кількість членських внесків, але кожен з них повинен мати «хоча б один членський внесок, розмір якого визначається правлінням» [1, с. 140]. У даних документах сьогодення більш ніяк не обґрунтовується режим внесків членів товариства, тому кредитні спілки України мають відносну самостійність у виборі форм залучення заощаджень своїх членів для організації взаємного кредитування. Звідси випливає, що багато кредитних спілок сформували та затвердили рішеннями своїх правлінь внутрішні положення про внески та рахунки членів спілки, у яких знайшли відображення форми, види, умови, порядок внесення та повернення внесків, нарахування відсотків, облік внесків та операції з ними тощо. Якщо порівняти вимоги кредитних спілок до членських внесків за минулі роки, можна сказати, що становище членів спілки було більш вигідним. Вони мали право вносити довільну суму внесків, а сьогодні це право надається кредитним спілкам. З одного боку, якщо кредитна спілка надасть право члену спілки, то у відповідь не отримає нічого або ж мізерні внески. З другого боку, член спілки зобов'язаний погодитися із правилами сплати внесків. Кредитним спілкам необхідно розробити програму внесків на вигідніших умовах, запропонувати декілька альтернативних варіантів залучення коштів, щоб член спілки мав право вибору і забезпечити на належному рівні документальним оформленням дану програму.

Сьогодні оформлення документів на отримання особового рахунку є достатньо складною процедурою, оскільки перелік наведених документів кредитних спілок є більшим у порівнянні з наведеним переліком документів у книзі І. Івасюка (див. табл. 1).

З даного порівняння можна зробити висновок, що один документ у книзі «Рахівництво кредитних

Таблиця 1. Порівняльний аналіз документів, які застосовуються кредитними спілками України для здійснення операцій із внесками та рахунками членів

Документи кредитних спілок станом на 2009 рік	Документи кредитних спілок за І. Івасюком станом на 1924 рік
Заява на відкриття рахунку	Заява на прийняття у членство
Заява на проведення операцій з рахунком	Книга заповітних розпоряджень та умов видачі вкладів
Картка особового рахунку	Книга капіталів (особові рахунки)
Чекова книжка	Книга пайового капіталу
Ощадна книжка	Квиток
Розрахункова книжка	Розрахункова книжка
Членська книжка	Вкладна книжка
Угода про ощадні термінові та цільові внески	Книга вкладів термінових (особові рахунки)
Алфавітна картка члена	Книга вкладів нетермінових (особові рахунки)
Алфавітна картка співвласника	Книга цінних паперів (особові рахунки)
Доручення члена по рахунку	Денник скарбника
Ордер на вкладення та отримання коштів рахунку	Ордер на отримання коштів
Ордер на переказ коштів з рахунку	Ордер на вкладення коштів

товариств» містить в собі декілька документів, які використовують кредитні спілки сьогодні. І. Івасюк у своїй праці не згадує про написання заяви на відкриття рахунку. Можливо він акцентував увагу на тому, що члени мали лише пайові рахунки, які відкриваються на основі заяви про прийом у члени кредитної спілки. Хоча, у документах «Книга капіталів», «Книга вкладів термінових та не термінових» та «Книга цінних паперів» йдеться про особові рахунки. Можна припустити, що, за даними книги «Рахівництво кредитних товариств», при заповненні заяви про прийняття в членство міститься заява про відкриття особового рахунку, яка є актуальною у 2009 році.

Створення нових документів сьогодні відіграє важливу роль у документуванні бухгалтерських операцій кредитних кооперативів. Вони насправді покращили ведення обліку, але не кожний член спілки знає, навіщо заповнювати таку велику кількість документів і для чого вона потрібна. Нові документи дали можливість більш глибоко володіти інформацією про члена спілки, а сам він мало розуміє, навіщо ці документи. Наприклад, заяву на відкриття рахунку і заяву на проведення операцій з рахунку можна об'єднати в один документ, оскільки при відкритті рахунку член спілки має на меті ним користуватися, тобто проводити різного виду операції, як це показав І.Івасюк. Тому необхідно спростити перелік документів, щоб члену спілки була зрозуміла мета їх заповнення.

Сьогодні відкриття рахунків членами кредитної спілки, як правило, здійснюється на підставі заповненої заяви, крім пайового рахунку. При відкритті рахунків членам спілки роз'яснюються особливості рахунку, можливі операції з ними та умови користування рахунком, а також проводиться ознайомлення члена з положеннями про рахунок. При відкритті рахунку працівник кредитної спілки пропонує члену поставити зразок свого підпису у картці особового рахунку та записати умови по вкладу. В окремих кредитних спілках, крім цього, необхідно зробити запис: «З положенням про рахунок ознайомлений та погоджуюсь». А Іван Івасюк вказує у «Заяві на прийняття у членство» на те, що житель погоджується зі статутом та правилами, які є у товаристві. У 1924 році була велика кількість неписьменних людей, тому у кінці кожного документа автор звертає увагу на помітку, в якій вказується підпис особи, яка заповнювала документ і прізвище неписьменної особи. Сьогодні у картці особового рахунку, як правило, записується прізвище, ім'я та по батькові члена, порядковий номер рахунку з кодуванням виду

рахунку відповідною буквою, умови по рахунку, сума, яка вноситься на рахунок. Для відповідних ощадних рахунків додатково записуються терміни вкладу та відсоток. Після цього на підставі картки особового рахунку заповнюється членська книжка. В окремих кредитних спілках для запису всіх операцій за ощадними рахунками випикується окрема ощадна книжка. Для ощадних термінових або цільових внесків багатьма кредитними спілками України практикується укладання угоди про ощадні термінові та цільові внески, яка оформляється при внесенні членом коштів на відповідний рахунок. Після заповнення всіх необхідних документів працівник кредитної спілки приймає внески на відповідний рахунок члена спілки [1, с. 148].

У документах «Книга капіталів» та «Книга пайових внесків», в книзі «Рахівництво кредитних товариств», вказували обороти операцій з капіталом кредитної спілки та паями членів товариства. «Вкладна книга» містила інформацію про розмір вкладу кожного члена товариства. Сьогодні при заповненні всіх бланків для вступу у товариство потрібно багато часу для того, щоб розібратися зі всіма особливостями членства. При відкритті рахунку член спілки має можливість обдумати вибір його виду, оскільки кількість видів рахунків збільшилася і їх значення змінилось. Кредитній спілці необхідно зробити більш доступною інформацію про види і особливості рахунків. Цю інформацію можна розмістити у статуті кредитної спілки, щоб особа, яка бажає долучитися до членства спілки, одразу володіла нею.

Для кредитної спілки одним із видів діяльності є надання позики своїм членам під заставу майна або майнових прав та здійснення пов'язаних з цим фінансово-кредитних операцій, а при наявності вільних коштів – іншим кредитним спілкам та їх асоціаціям. Всі кредитні спілки оформляють позики на основі таких основних документів: письмової заяви члена на отримання позички; кредитної угоди та документа, який гарантує повернення позики (запорука, застава та ін.) (див табл. 2).

Крім цього, у практиці роботи окремих кредитних спілок застосовуються й інші документи, які дозволяють підняти процедурний, юридичний, бухгалтерський та аналітичний рівні позичково-кредитної діяльності: «Кредитна угода»; «Кредитна угода в еквівалентних показниках» та інші. Перелік документів кожного періоду все більше вдосконалюється та змінюється. Багато із них, що велися у 1924 році вручну, переважно це книги, журнали, ведуться сьогодні кредитними спілками у комп'ютеризованій формі, що спрощує організацію документообігу та систему ведення бухгалтерського

Таблиця 2. Порівняльний аналіз документів, які застосовуються кредитними спілками України для оформлення позики членів

Документи кредитних спілок станом на 2009 рік	Документи кредитних спілок за І.Івасюком станом на 1924 рік
Розрахунок фінансово-майнового стану позичальника	Книга членів та призначення їм кредитів Товариства
Позичкова книжка	Книга позик членам Товариства
Анкета позичальника	Книга відомостей про маєтковий стан членів товариства
Заява на отримання позики	Книга заяв членів про видачу позик
Календарна картка сплати позички	Розписка
Гарантія, порука	Книга ручителів
Таблиця визначення терміну сплати позички	Книга термінів позик членам Товариства
Опис предметів застави	Квиток для операцій по заставах
Книга обліку прострочених та залеглих позичок;	Журнал несплачених у строк позик
Книга обліку виданих позик;	Кредитори (книга персональних рахунків). 1. Борги термінові.
Картка позичкового рахунку члена;	Кредитори (книга персональних рахунків). 2. Борги нетермінові.
Графік сплати позички та процентів	Книга строків зобов'язань Товариства

обліку.

Основним документом на думку І. Івасюка була «Книга членів та призначення їм кредитів Товариства» тому, що у ній відображається розширена інформація про всіх членів товариства та надані їм кредити по всіх видах позичок. Товариство також володіло інформацією про майновий стан кожного члена кредитної спілки, яка відображалася у документі «Книга відомостей про маєтковий стан членів товариства». Коли член товариства бажав отримати позику він погоджувався із його статутом та правилами і за рішенням комісії кредитної спілки йому надавалася позика під заставу в узгодженому розмірі. Одразу писалася заява членом товариства, в якій вказувалася мета отримання позики і занотовувалася у «Книзі заяв членів про видачу позик». Якщо вона була терміною, то надавалася в невеликому розмірі без застави під більшій відсотки і записувалася у книгу персональних рахунків «Кредитори. 1. Борги термінові». Якщо ж позика була не термінова, то кошти надавалися під заставу з записом у книзі «Кредитори (книга персональних рахунків). 2. Борги нетермінові». За допомогою «Книги термінів позик членам Товариства» контролювався період повернення позики або ж її відтермінування. Також член товариства міг надати поруку за кредитора у вигляді «Книги ручителів». Якщо надавалася позика під заставу, то заповнювався «Квиток для операцій по заставах», у якому вказувалася застava, яка переходила до товариства та сума позики, яка надавалася члену товариства. Коли позика у встановлений період не поверталася, то застava залишалася у власності товариства і ця операція записувалася у «Журнал не сплачених у строк позик» [4, с. 7].

За порівняно коротку історію свого існування кредитні спілки України накопичили певний досвід організації позичкової діяльності. Недосконалість законодавчої бази суттєво обмежувала можливість ефективної позичкової діяльності кредитних спілок України в 1993-1996 роках. Тимчасове Положення про кредитні спілки, яке відіграло надзвичайно важливе значення для процесу відродження кредитних спілок в Україні, містило в собі неточності щодо позичкової діяльності. Наприклад, це стосується, перш за все, нелогічних вимог визначення в статуті кредитної спілки «порядку і умов надання кредитів членам спілки», «порядку розгляду заяви, надання позики, а також порядку та умов повернення позики» тощо [1, с. 153]. Зрозуміло, що передбачити у статуті спілки всі умови позичкової діяльності неможливо та й недоцільно, бо

вони можуть часто змінюватись під впливом багатьох факторів. На сьогоднішній день отримання позики у кредитних спілках супроводжується досить довгим документальним узгодженням. Позичковий фонд спілки постійно змінюється. У результаті вивчення досвіду роботи кредитних спілок України було виявлено, що багато з них мають розроблені та затверджені спілками положення про позики, у яких відображені види та типи позичок, що надаються кредитною спілкою, види забезпечення, умови надання та повернення, порядок сплати позичок та відсотків. Окремі кредитні спілки мають розроблені процедури для працівників кредитної спілки стосовно оформлення, видачі та повернення позичок.

Головною перешкодою для ефективного розвитку кредитних спілок в Україні є застаріле і недосконале законодавство в цій галузі. Тому основними завданнями як в умовах сьогодення, так і в найближчому майбутньому повинні стати:

- по-перше, вдосконалення документального забезпечення кредитної системи;
- по-друге, покращення системи документообігу;
- по-третє, розробка декількох програм щодо внесків членів;
- по-четверте, формування системи інформаційного забезпечення умов членства в спілці для населення та ін.

Відсутність інформації для широкого загалу про українські кредитні спілки фактично стримує їх популяризацію й подальший розвиток. Кредити, які надають кредитні спілки, у багатьох випадках мало чим відрізняються від кредитів комерційних банків, які тягнуть за собою досить тривалу процедуру оформлення документів. Залучення нових членів, а з ними і зростання фінансового потенціалу, можливі лише за явних переваг фінансово-кредитної політики кредитних спілок над аналогічною політикою інших фінансово-кредитних інститутів. Кредитна кооперація на сьогодні має великі перспективи розвитку на Україні, оскільки є значна потреба у дешевому та доступному кредиті як на виробничі потреби, так і для особистого споживання. Однак необізнаність нашого населення не дозволяє йому скористатися даною можливістю.

Список літератури

1. Гончаренко, В. В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика [Текст] / В. Гончаренко. - К. : Наукова думка, 1997. - 240 с.
2. Про кредитні спілки [Електронний ресурс] : закон України від 10.07.2002 р. №15-ВР з останніми змінами від 17.11.2005р. – Режим доступу до документу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
3. Мних, Є. В. Розвиток обліку в Галичині: історичні та методологічні аспекти [Текст] / Є. В. Мних, В.Є. Швець, І. Й. Яремко. - Л. : Каменярь, 2001. – 208 с.
4. Івасюк, І. Банкова справа: бланки по операціях, рахівництву та діловодству [Текст] / І. Івасюк // Подєбради. – 1925. – 205 с.

РЕЗЮМЕ

Феньо Наталия

Опыт организации документального обеспечения украинских кредитных обществ в первой половине XX ст.

В статье рассматриваются вопросы истории документооборота кредитных обществ в Украине. Раскрыт опыт организации документального обеспечения кредитных обществ изложенных в книге И. Ивасюка «Счетоводство кредитных обществ» (1924 г.) и проведен сравнительный анализ с кредитными союзами на сегодняшний день.

RESUME

Fenyo Natalia

The experience of the documentary organization of Ukrainian credit unions in the first half of XX-th century

The article examines the history of documentation of credit unions in Ukraine. The experience of a documentary circulation of credit unions based on the book of Ivan Ivasyuk "The bookkeeping of credit unions" written in 1924 is presented.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано основні аспекти класифікації витрат підприємства, подано фактори впливу на їх формування, характеристику структури витрат у складі доходів та фінансових результатів підприємства, висвітлено проблемні чинники у формуванні витрат та запропоновано напрямки їх вирішення.

Ключові слова: витрати, вартість, маржа, баланс, фінансовий результат.

У ринковому середовищі не тільки значно підвищується роль витрат та собівартості у забезпеченні ефективної роботи підприємств будь-якої форми власності, але й збільшують можливості адміністрації та менеджерів в управлінні ними, включно із вирішенням таких питань, як визначення прибутків та прибутковості діяльності господарюючих суб'єктів, цін на продукцію і послуги, завоювання ринків їх збуту тощо.

Завищені витрати виробництва і, відповідно, собівартість є фактором, який знижує конкурентоспроможність продукції та гальмує вихід її виробників у ринковий простір. Тому, розглядаючи витрати як економічну категорію в умовах ринкової економіки, насамперед необхідно визначити їх суть, функції та класифікацію при вирішенні проблем з позицій підвищення ефективності господарювання.

Витрати, у зв'язку з їх важливою роллю і значенням у забезпеченні виробничих процесів на підприємстві, способом віднесення на вартість виробленого продукту потребують класифікації за різними характеристиками і ознаками, що забезпечує більш глибоке вивчення їх складу і характеру. Використання однакових, економічно обґрунтованих способів групування витрат у практиці дозволить ефективно працювати з такими даними в обліку, контролі і управлінні.

Питання класифікації витрат розглядалися у роботах Н. В. Нападовської, С. В. Голова, П. С. Безруких, В. Є. Керімова, М. С. Палюха, А. Яругової та ін. Водночас ще багато проблем залишилось невирішеними.

Метою написання статті є аналіз наукової літератури щодо класифікації витрат підприємств і розробка пропозицій із її удосконалення, враховуючи вимоги сьогодення.

Розглядаючи категорію „витрати”, необхідно брати до уваги підпорядкованість їх конкретним цілям: визначення витрат, пов'язаних з виробництвом продукції, формування ціни, прогнозування та визначення кінцевого результату діяльності і т. ін.

Класифікація витрат виробництва, за словами П.С.Безруких, – це зведення за певними ознаками всієї різноманітності витрат на виробництво і збут продукції в економічно обґрунтовані групи, які включали б витрати, однорідні за своїм змістом або подібні між собою [1, с. 159]. Її використання, на думку В. Є. Керімова, допоможе не тільки краще планувати і обліковувати витрати, але й точніше їх аналізувати, а також виявляти певні співвідношення між окремими видами витрат та розраховувати ступінь їх впливу на рівень собівартості і рентабельності виробництва [2, с. 45].

Вітчизняні й зарубіжні економісти вносять свої

пропозиції щодо удосконалення класифікації витрат. А. А. Бойчук вважає, що “певна ознака класифікації витрат повинна відповідати конкретним цілям” [3, с. 224]. Л. В. Нападовська стверджує, що “класифікація витрат – це поділ їх на класи на основі певних загальних ознак об'єктів і закономірних зв'язків між ними” [4]. За словами С. В. Данілочкіна та Є. А. Ананькіної, класифікація витрат – засіб для вирішення завдань управління [5, с. 24].

Досить відомим є визначення А. Яругової, яка стверджує, що класифікація витрат “зумовлюється різними варіантами їх обліку, що в свою чергу, позначається на організації й управлінні виробництвом” [6, с. 58].

Міжнародні стандарти з виробничого обліку і практики його організації в економічно розвинених країнах передбачають різні варіанти класифікації витрат залежно від цілей та напрямів обліку витрат. Під напрямом обліку витрат мають на увазі діяльність, де необхідний відокремлений облік витрат на виробництво.

Ми вважаємо, що витрати слід розглядати як інформаційне джерело про раціональність та доцільність виробництва, про що не завжди свідчать фінансові показники.

Якщо класифікація витрат за економічними елементами є типовою для всіх галузей, то в номенклатурі статей калькуляції в будівництві було виділено притаманні їй особливості. Урахування вимог спеціалізації та інтенсифікації виробництва, перехід до сучасних технологій будівництва, матеріальної бази, вимагають внесення змін у формування їх номенклатури, які не знайшли своє відображення у чинних нормативних актах.

За складом витрати поділяються на одноелементні і комплексні. До одноелементних відносяться витрати, які складаються із економічно однорідних витрат, які в умовах даного виробництва не можуть бути поділені на складові частини. Комплексними називаються витрати, які складаються з різних елементів, об'єднаних за ознакою призначення. У будівництві це витрати на утримання і експлуатацію машин і обладнання, загальновиробничі витрати.

Для підприємств галузі найбільш важливою обліково-розрахунковою ознакою є групування витрат за способом включення до собівартості продукції (робіт, послуг). Ці витрати поділяються на прямі і непрямі (розподільні).

Прямі витрати безпосередньо пов'язані з виробництвом і можуть бути прямо віднесені на конкретний вид продукції, а непрямі – це витрати, що пов'язані з обслуговуванням і управлінням виробництвом, витрати на ремонт будівельного

обладнання, господарського інвентарю, транспортні витрати, пов'язані з перевезенням матеріальних цінностей із центральних складів господарства до об'єктів будівництва тощо. Часто терміни "непрямі витрати" і "розподільні" ототожнюють. Однак, на думку О. П. Скирпан і М. С. Палюха, непрямі витрати необхідно розглядати в момент віднесення їх на об'єкти обліку витрат, а розподільні витрати – за відношенням до конкретного виду продукції [7, с. 400].

Основні і накладні витрати характеризують споживчі властивості продукції та обумовлені технологічними і управлінськими потребами.

Основні витрати характеризують потреби технології виробництва і безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції, а накладні – потреби управління цим виробництвом. До основних відносяться, наприклад, витрати на будівництво основних об'єктів, паливо, основна і додаткова заробітна плата виробничих робітників тощо. До накладних – витрати, пов'язані з організацією, обслуговуванням і управлінням виробництвом.

Деякі види витрат швидше піддаються негайному коригуванню, інші вимагають більше часу. Щодо витрат, коригування і регулювання яких вимагає відносно більше часу відмітимо, що саме вони визначають розміри підприємства, параметри його виробничих потужностей, тобто фізичні розміри виробничих структур та виробничий потенціал машинного парку. Витрати такого виду належать до категорії постійних витрат (FC), які залишаються незмінними (або майже незмінними) при зміні обсягу виробництва.

Крім постійних, підприємства мають також змінні витрати (VC), які можна швидко і без особливих труднощів змінити у межах підприємства з огляду на те, як змінюється обсяг будівництва. Від конкретної ситуації залежить, які витрати є постійними, а які – змінними. Витрати, які є для одних підприємств змінними, для інших – можуть належати до постійних. У сумі постійні й змінні витрати складають загальні, або валові витрати виробництва (TC) і визначаються за формулою (1):

$$TC = FC + VC \quad (1)$$

На основі опрацювання літературних джерел встановлено, що поділ витрат на вказані групи збігається з проблемою умовності. Тому, деякі автори [8, с. 25] пропонують ці витрати називати умовно-постійними та

умовно-змінними.

До умовно-змінних відносять вартість палива, вартість поточного ремонту та інші витрати. На думку І. А. Белобжецького, "умовно-постійними вважаються витрати... які об'єднують великий комплекс витрат на управління, господарське обслуговування підприємства в цілому, а також на збут продукції" [9, с. 12].

Ми схиляємося до думки, що такий підхід відіграє важливу роль при складанні кошторисів і визначенні розміру матеріального стимулювання членів підрозділу та найбільш точно розкриває поняття постійних і змінних витрат, оскільки у чистому вигляді вони не виявляються.

Традиційно до змінних витрат відносять такі витрати, які змінюються залежно від обсягу виробництва. Тому змінні витрати, як правило, не потребують градації. Серед постійних витрат можуть виникнути додаткові витрати із введенням додаткового обладнання, залученням робітників, збільшенням площі, необхідної для будівництва або збільшення його обсягів. Іншими словами, частина постійних витрат в окремих випадках може змінюватись. Однак, для забезпечення можливості регулювання рівня прибутку від окремих видів продукції необхідно поділити постійні витрати на окремі рівні, відокремлення яких підприємство проводить самостійно.

Метою такого поділу постійних витрат є виявлення місць їх виникнення, проведення контролю, а звідси – оптимізація і раціональне управління ними.

До загальних рівнів постійних витрат належать витрати, які складно віднести до конкретних видів продукції, але можна враховувати за групами виробів, центрами відповідальності або функціональними галузями діяльності без додаткового розподілу, і витрати, які не можна безпосередньо віднести ні на виробу, ні на місця виникнення витрат. Наведені вище аргументи дозволяють сформулювати модель обліку витрат для підприємств будівельної галузі України (рис. 1).

Прикладне значення такого поділу для будівництва, особливо в умовах перехідної економіки, полягає у його необхідності для аналізу витрат структурних підрозділів, оскільки це групування покладене в основу розрахунків показників рентабельності; точки беззбитковості будівництва об'єктів; забезпечення прогнозування їх видів та обсягів.

У практичній роботі будівельної галузі велике значення має групування витрат за етапами (стадіями)

П Р И Б У Т О К			
В И Р У Ч К А	МАРЖА 1	МАРЖА 2	МАРЖА 3
	змінні витрати:	постійні витрати за об'єктами будівництва:	постійні витрати за центрами відповідальності:
	-прямі витрати на оплату праці; -прямі витрати на будівельні конструкції; -інші прямі витрати	- витрати на поточний ремонт і утримання основних засобів; -інші прямі витрати	- на утримання обслуговуючого персоналу; - витрати на утримання виробничих приміщень; - оренда; - транспортні витрати; - витрати на відрядження; - витрати на рекламу; - витрати пов'язані з реалізацією; - податкові і страхові внески; - витрати на утримання персоналу підрозділу; - інші витрати

Рис. 1. Модель обліку витрат із виділенням рівнів постійних витрат

виробничого процесу, яке обумовлене специфікою підприємств та необхідне для здійснення контролю за рівнем витрат, узагальненням і визначенням загальної суми витрат у розрізі окремих технологічних процесів, для калькулювання собівартості продукції. Такий підхід відомий як облік витрат за центрами відповідальності.

Для забезпечення дієвості системи контролю витрати поділяють на: а) контрольовані, які перевіряються з боку управлінського апарату. Вони мають цільовий характер і можуть бути обмежені будь-якими окремими витратами. Наприклад, контроль витрачання матеріалів для ремонту будівельного обладнання, інвентарю; б) частково контрольовані, за якими керівник підрозділу може частково наглядати і частково впливати на них; в) неконтрольовані – витрати, що не залежать від діяльності суб'єктів управління. Такими є індексація вартості тимчасових нетитульних споруд, що викликає збільшення сум амортизаційних відрахувань, зміна цін на пально-мастильні матеріали.

У наш час важливою ознакою класифікації витрат є їх розмежування за функціями управління виробництвом. Причому ці витрати можна поділити на виробничі, адміністративні й на збут. Виробничі витрати – це витрати, які наявні у процесі виробництва продукції, виконання робіт чи наданні послуг. Адміністративні витрати і витрати на збут безпосередньо не пов'язані з виробничим процесом і не включаються у виробничу собівартість продукції (робіт, послуг). Сукупність цих витрат утворює витрати операційної діяльності підприємства.

За повнотою реалізації витрати класифікують на вичерпані, тобто збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу звітного періоду та невичерпані, тобто збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу або іншої вигоди в майбутніх періодах. У процесі діяльності підприємство витрачає кошти на придбання устаткування. Оскільки був лише обмін одного виду активів на інший, то ці витрати є невичерпаними, які принесуть користь у майбутньому. Але протягом періоду підприємство реалізує продукцію та вводить в експлуатацію устаткування. Для отримання доходу була спожита частка устаткування (у вигляді амортизації). Це вичерпані витрати.

Узагальнено вичерпані та невичерпані витрати для визначення фінансового результату на рис. 2.

Невичерпані витрати відображаються в активі балансу, а вичерпані – у звіті про фінансові результати.

Якщо взяти за основу відношення потужності підприємства, то витрати поділяють на обов'язкові і

дискреційні. **Обов'язкові витрати** – це заплановані витрати номінальної потужності, які могли б бути понесені при нульовому обсязі ділових операцій. До них відносяться податки, амортизаційні відрахування та інші постійні витрати.

Дискреційні витрати виникають протягом визначеного періоду часу у результаті прийнятого конкретного стратегічного рішення. Вони не пов'язані з обсягами виробництва або збуту (витрати на дослідження і розробки, вартість рекламних засобів і витрати на підвищення кваліфікації персоналу) [10, с. 126].

Розглядаючи різні альтернативні варіанти рішень, необхідно враховувати не лише дійсні, а й можливі витрати. Дійсними є витрати, які вимагають сплати грошей або витрачання інших активів. Можливими витратами є вигоди, які втрачаються, коли вибір одного напряму дії вимагає відмовитись від альтернативного рішення. Вони виникають у випадку обмеженості ресурсів. Якщо ресурси не обмежені, можливі витрати дорівнюють нулю.

Одержання достатньої інформації для прийняття рішень, спрямованих на покращення фінансового результату господарської діяльності, досягається при групуванні витрат на інкрементні та маржинальні.

Інкрементні витрати є додатковими і виникають у випадку виготовлення додаткової партії продукції. Наприклад, якщо у результаті прийнятого рішення збільшуються постійні витрати (виплачується премія за прискорене виробництво продукції), то ці витрати є інкрементними. Якщо ж рішення про додатковий випуск не впливає на збільшення суми постійних витрат, то інкрементні витрати дорівнюють нулю.

Маржинальними є витрати на виробництво у розрахунку не на весь випуск, а на одиницю продукції.

Для прийняття рішень необхідно розрізнати релевантні та нерелевантні витрати. Релевантні витрати – це витрати, величина яких може бути змінена внаслідок прийняття рішення, а нерелевантні – це витрати, величина яких не залежить від прийняття рішень. Різницю між витратами, які виникають при прийнятті альтернативних рішень, називають диференційними витратами.

В умовах застосування нормативного методу обліку витрат на виробництво доцільно виділяти нормовані і ненормовані витрати. На нормовані витрати розробляються спеціальні норми, а в разі необхідності і зміни норм [11]. На окремі витрати (непродуктивні витрати, брак у виробництві) нормативи не встановлюються. Такі витрати і втрати повинні контролюватися управлінським обліком.

Рис. 2. Концепція витрат для визначення фінансового результату [12]

Щодо плану усі витрати поділяються на планові та непланові. Якщо планові витрати безпосередньо викликані нормальними умовами організації процесу виробництва і реалізації продукції, то непланові, як правило, пов'язані із порушеннями виробничо-господарської діяльності.

Вивчення та переосмислення досягнень вітчизняної теорії і практики, освоєння західних теорій та методів управління, їх розумне поєднання дало змогу розширити класифікацію витрат для цілей фінансового та управлінського обліку. Використання рекомендованої класифікації витрат у практиці господарств досліджуваної галузі дає змогу управляти витратами у ході виробничого процесу через виявлення відхилень від заданих параметрів, приймати рішення для попередження недоліків у роботі, підвищити рентабельність продукції, забезпечити високі темпи росту прибутку.

На нашу думку, запропонована класифікація витрат дає також можливість здійснювати внутрішньогосподарське управління витратами для забезпечення ефективного процесу виробництва і реалізації продукції, більш диференційовано підходити до вибору певних витрат виробництва для їх обліку, контролю та аналізу.

Список літератури

1. Безруких, П. С. Состав и учет издержек производства и обращения [Текст] / П. С. Безруких. – М.: ФБК, 1996. – 224 с.
2. Керимов, В. Е. Управленческий учет [Текст]: учебник / В. Е. Керимов. – М.: Маркетинг, 2001. – 268 с.
3. Бухгалтерський облік і прийняття рішень [Текст]: уавчальний посібник / За ред. П. С. Смоленюка. – Хмельницький, Евріка, 2001. – 380 с.
4. Нападовська? Л. В. Управлінський облік [Текст]: монографія / Л. В. Нападовська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
5. Контроллинг как инструмент управления предприятием [Текст] / Е. А. Ананькина, С. В. Данилочкин, Н. Г. Данилочкина и др.; под. ред. Н. Г. Данилочкиной. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 279 с.
6. Яругова, А. Управленческий учет: опыт экономически развитых стран [Текст] / А. Яругова. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 240 с.
7. Скирпан, О. П. Бухгалтерський облік [Текст]: навчальний посібник / О. П. Скирпан, М. С. Палюх. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 496 с.
8. Актуальні проблеми національної системи бухгалтерського обліку України в період його реформування [Текст] / П. Т. Саблук, К. В. Колузанов, Н. О. Колузанова, Р. Т. Саблук. – Одеса, 2002. – 398 с.
9. Белобжецкий, И. А. Издержки производства: бухгалтерский учет и аудит [Текст] / И. А. Белобжецкий // Бухгалтерский учет. – № 2. – 1994. – С. 11-17.
10. Управленческий учет [Текст] / Под. ред. В. Палия и Р. Вандер Вила. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 480 с.
11. Брусенцова, В. И. Нормативный учет затрат в непрерывных производствах [Текст]: учебное пособие / В. И. Брусенцова. – М.: Экзамен, 2002. – 160 с.
12. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік [Текст] / Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, Н. В. Герасимчук. – Житомир: ЖТІ, 2000. – 448 с.

РЕЗЮМЕ

Чижишин Оксана

Проблемные аспекты классификации издержек производства

Проанализированы основные аспекты классификации расходов предприятия, поданы факторы влияния на их формирование, характеристика структуры расходов в составе доходов и финансовых результатов предприятия, отражены проблемные факторы в формировании расходов и предложены направления их решения.

RESUME

Chyzyshyn Oksana

Problematic aspects of classification expenses

The main aspects of the classification of expenses are analyzed. The problematic factors in shaping the costs and directions to solve them are proposed.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КОНТРОЛЮ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

УДК 657.05

Михайло ВОЙНАРЕНКО

доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Хмельницький національний університет

Людмила ЄМЧУК

магістрант,
Хмельницький національний університет

ОЦІНКА АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Розглянуто проблемні аспекти спрощеної системи оподаткування малих підприємств, визначено критерії оптимізації їх податкової політики.

Ключові слова: єдиний податок, суб'єкт малого підприємництва, виручка, оподаткування, податкова політика.

Розвиток вітчизняного малого підприємництва продовжує відбуватись у складних умовах економічної кризи. Практика оподаткування малих підприємств сприяє загостренню ситуації у країні. Однією з головних причин цього, на нашу думку, є сформовані підходи на місцях щодо реалізації податкової політики, які націлені, в першу чергу, на наповнення державного бюджету будь-якими шляхами, і не сприяють умовам виходу із кризи суб'єктів господарювання.

Стратегія післякризового розвитку суб'єктів малого підприємництва має бути спрямована на позитивні зміни у системі економічних відносин шляхом формування стимулюючої податкової політики. Чинна система оподаткування в Україні створює значний податковий тиск на малі підприємства, і цим самим також формує передумови для тіньового сектора економіки в сфері малого бізнесу. Запровадження у вітчизняну практику спрощеної системи обліку, оподаткування і звітності лише частково сприяє зменшенню податкового тягара, але не усуває основних перешкод податкового характеру щодо ефективного розвитку сектору малого підприємництва. Така ситуація створює високий ризик для професійної діяльності бухгалтерів та вимагає комплексного дослідження системи обліку та оподаткування.

Спрощена система оподаткування потребує постійного контролю з боку держави та характеризується надзвичайно складною і динамічною нормативно-законодавчою базою регулювання, яка досліджується багатьма науковцями і практиками. Зокрема актуальні питання обліку і оподаткування малих підприємств розглядаються в працях Л. Городянської, О. Мірошниченко, А. Роговиць та інших. Одержані результати досліджень створюють підґрунтя для подальших досліджень проблем удосконалення обліку і оподаткування малих підприємств.

Мета статті полягає в оцінці альтернативних способів оподаткування малих підприємств та визначенні критеріїв оптимізації їх податкової політики.

Для юридичних осіб, які належать до категорії суб'єктів малого бізнесу, існує дві системи оподаткування: загальна, яка базується на складній і суперечливій взаємодії законів про оподаткування, та спрощена, яка запроваджена Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» (№ 727/98 від 03.07.1998 р.) [1] із змінами, внесеними Указом Президента України № 746/99 від 28.06.1999 р. [2]. Згідно з Указом Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких за рік середньооблікова чисельність працівників не перевищує 10 осіб і обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не перевищує 250 тис. грн., мали право перейти на сплату єдиного податку з 01.01.1999 року. Єдиний податок був встановлений у розмірі 6% обсягу виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). В результаті внесених змін Указом №746/99 було дозволено переходити на сплату єдиного податку юридичним особам - суб'єктам малого бізнесу будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких за рік середньооблікова чисельність працівників не перевищує 50 осіб і обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 1 млн. грн. Також введено дві ставки єдиного податку: 6% від суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору у разі сплати податку на додану вартість на загальних засадах і 10% від суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору, у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку. Суб'єкти малого бізнесу також запроваджують спрощену систему обліку і звітності [3, с. 28].

Отже, на спрощену систему оподаткування можуть перейти малі підприємства, які відповідають наступним критеріям:

- сума виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн. грн;
- середньооблікова чисельність працівників не більше ніж 50 осіб за звітний фінансовий рік;
- підприємство сплатило всі обов'язкові податки і платежі, термін сплати яких настав;
- частка учасників (засновників) - юридичних осіб, які не є суб'єктами малого підприємництва, у статутному фонді такого підприємства не перевищує 25%;
- підприємство не може бути довірчим товариством, страховою компанією, банком, іншою фінансово-кредитною і небанківською фінансовою установою;
- підприємство належить до суб'єктів малого підприємництва за видами діяльності (таблиця 1).

Розглянемо види діяльності, передбачені чинним законодавством [4], при здійсненні яких малі підприємства не можуть належати до суб'єктів малого підприємництва і переходити на єдиний податок (таблиця 1).

Позитивним моментом переходу на єдиний податок є бажання суб'єкта господарювання та самостійний вибір ним однієї із двох ставок єдиного податку [5, с. 43; 6, с. 25]. Рішення щодо вибору системи оподаткування єдиним податком повинно бути обґрунтованим. Для визначення доцільності переходу на єдиний податок необхідно вивчити кількісні і якісні характеристики результатів переходу із врахуванням його позитивних і негативних тенденцій.

Переваги і недоліки спрощеної системи оподаткування представлені в таблиці 2.

Прийняття рішення про доцільність переходу на єдиний податок ми пропонуємо здійснювати поетапно. На першому етапі оцінюються позитивні і негативні сторони спрощеної системи оподаткування та вивчаються основні зовнішні і внутрішні чинники суб'єкта господарювання, які формуються під їх впливом:

- уточнюються види діяльності малого підприємства, передбачені статутом, чи дають вони право переходу на єдиний податок;

- вивчаються договірні умови співпраці малого підприємства та його партнерів, особливо покупців (чи згодні вони будуть на постійні розрахунки лише в грошовій формі, або без права на податковий кредит при єдиному податку за ставкою 10%?);
- підраховується величина виручки і чисельності працюючих за минулий рік.

Якщо суб'єкт господарювання перебуває на загальній системі оподаткування і бажає перейти на сплату єдиного податку, та в його статуті серед інших передбачено види діяльності, заборонені платникам єдиного податку, то до заяви про видачу Свідоцтва про право сплати єдиного податку треба додати письмове пояснення про те, що «заборонені» види діяльності (зі статуту) на практиці не провадяться. А якщо така діяльність згідно із законодавством підлягає ліцензуванню, то в поясненні слід зазначити, що відповідних ліцензій підприємство не отримувало (листи ДПАУ від 08.02.01 р. № 1568/7/15-1317 та від 16.02.06 р. № 1374/6/25-0416).

На другому етапі досліджуються основні результати діяльності підприємства, які є базою для оподаткування при спрощеній і загальній системах, та визначається сума економічного ефекту від зменшення податкових платежів.

До основних показників, які мають бути враховані при виборі системи оподаткування, належать:

- виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, яка враховується при розрахунку єдиного податку, податку на прибуток та суми ПДВ;
- інші види доходів, які можливі на підприємстві і які за вимогою ДПАУ включаються (або не включаються) до бази для нарахування єдиного податку, або згідно з податковим законодавством входять до складу валового доходу;
- валові доходи, валові витрати, сума амортизації податкового обліку, які застосовуються у розрахунках податку на прибуток;
- витрати на оплату праці, які враховуються для розрахунку внесків до фондів соціального

Таблиця 1. Обмеження видів діяльності малих підприємств для цілей переходу на єдиний податок

Вид діяльності	Пояснення	Підстава
Оптовий і роздрібний продаж підакцизних ПММ	Повний перелік підакцизних ПММ (бензини спеціальні та моторні, дизельне паливо тощо) із зазначенням кодів за УКТЗЕД наведено у Законі від 11.07.96 р. № 313/96-ВР	П. 4 розд. II Закону від 25.03.05 р. № 2505-IV
Діяльність у сфері обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, що підлягає ліцензуванню	Видобуток і виробництво дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення, оптову і роздрібну торгівлю промисловими виробами з дорогоцінних металів, які підлягають ліцензуванню згідно з п. б - 8 ст. 9 Закону від 01.06.2000 р. № 1775-111	Закон від 19.10.2000 р. № 2063
Діяльність у сфері грального бізнесу	Зокрема діяльність з облаштування казино, інших гральних місць (будинків), гральних автоматів з виграшем, проведення лотерей (у тому числі державних) і розіграшів з видачею виграшів	П. 4 розд. II Закону № 2505, ст. 2 Закону від 19.10.2000 р. № 2063
Обмін іноземних валют	Це діяльність з торгівлі готівковими валютними цінностями, здійснювана СПД або їх структурними (відокремленими) підрозділами в пунктах обміну іноземної валюти	Закон від 19.10.2000 р. № 2063
Виробництво, експорт, імпорт та оптовий продаж під-акцизних товарів	Підакцизні: спирт етиловий та алкогольні напої (Закон від 07.05.96 р. № 178/96-ВР), тютюнові вироби (Закон від 06.02.96 р. № 30/96-ВР), окремі транспортні засоби і кузови до них (Закон від 24.05.96 р. № 216/96-ВР), пиво солодове, дистильати, спеціальні та моторні бензини (Закон № 313)	Закон від 19.10.2000 р. № 2063
Перепродаж предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, організація торгів (аукціонів) ними	Обмеження встановлене для дилерів - осіб, які купують (отримують за іншими цивільно-правовими договорами), у тому числі шляхом імпорту, культурні цінності з метою їх подальшого перепродажу - незалежно від того, діє такий платник податків від свого імені чи від імені іншої особи за винагороду	П. 2 розд. II Закону від 22.12.06 р. № 535-V

Таблиця 2. Переваги та недоліки оподаткування діяльності малих підприємств єдиним податком

Переваги	Недоліки
Скорочується поле дії суперечливого податкового законодавства, що знижує ймовірність застосування штрафних санкцій	Відсутність законодавчого врегулювання незавершених операцій при переході на спрощену систему оподаткування
Спрощуються процедури обчислення бази для оподаткування єдиним податком, так як підприємство не здійснює облік валових доходів і валових витрат	Податковий облік значно ширше трактує виручку підприємства для оподаткування єдиним податком, і вимагає включати до бази для оподаткування єдиним податком позареалізаційні доходи та виручку від іншої реалізації. Включення зазначених доходів до об'єкта оподаткування єдиним податком не передбачене Указом Президента України № 746, але на практиці працівники податкових органів вимагають оподаткування практично всіх доходів, які можуть мати місце на підприємстві, і супроводжуються одержанням грошових коштів (а не тільки виручки) в касу підприємства або на поточний рахунок. Зазначена проблема останнім часом набула масового характеру і стала причиною судових спорів
Виручкою від реалізації продукції вважається сума, фактично отримана суб'єктом підприємницької діяльності на поточний рахунок або в касу підприємства за здійснення операцій з продажу продукції, товарів, робіт, послуг, тобто застосовується касовий метод обчислення виручки, що значно спрощує розрахунки при нарахуванні єдиного податку	Для нарахування єдиного податку правило першої події не застосовується, і податок сплачується з фактично одержаних коштів, тому завжди є джерело для погашення податкових зобов'язань
Спрощуються форми фінансової звітності і скорочується їх кількість, що дозволяє скоротити обсяг облікових робіт	Базою для нарахування єдиного податку є виручка, яка включає ПДВ, в результаті виконання розрахунків податок нараховується на податок
Вибір спрощеної системи оподаткування та ставки єдиного податку здійснюється самим платником, за його власним бажанням	Проводити розрахунки за відвантажену продукцію (товари, роботи, послуги) можна лише в грошовій формі, тому платнику єдиного податку не доступні бартер, взаємозалік і вексельна форма розрахунків. У разі проведення названих операцій з наступного кварталу необхідно переходити зі спрощеної системи на загальну систему оподаткування.
Скорочення витрат на ведення обліку та скорочення кількості податків і внесків	Єдиний податок необхідно сплачувати незалежно від отриманого фінансового результату суб'єкта малого бізнесу
Зменшується кількість перевірок контролюючих органів	Відсутність у покупців права на податковий кредит при придбанні ними продукції, робіт, послуг в платника єдиного податку за ставкою 10%
Свідоцтво про право сплати єдиного податку видається на безоплатній основі	Обмеження виручки, чисельності працюючих та видів діяльності
Можливість переходу на єдиний податок протягом року (з нового кварталу)	Щорічне оновлення Свідоцтва про право сплати єдиного податку

страхування, та інші, які залежать від особливостей діяльності підприємства (використання земельних ділянок, природних ресурсів, тощо).

На нашу думку, на цьому ж етапі доцільно виконати прогнозні розрахунки щодо результатів діяльності підприємства чи її розширення на майбутній період, так як перехід на єдиний податок на короткий період часу теоретично можливий, а практично невиправданий, тому що вимагає значних затрат на перебудову обліку, оподаткування і звітності.

На третьому етапі приймається рішення щодо доцільності переходу на єдиний податок, визначається його ставка, терміни переходу та шляхи перебудови облікової системи підприємства відповідно до спрощеної системи звітності і оподаткування.

Отже, суб'єкти малого бізнесу – юридичні особи, визначають основні підходи щодо формування податкової політики на момент створення підприємства, та переоцінюють їх в процесі ведення господарської діяльності. На критерії оптимізації податкової політики в першу чергу впливають цілі і особливості діяльності суб'єктів малого бізнесу, а також зміни податкової політики держави з питань державної підтримки малих підприємств. До основних критеріїв оптимізації податкової політики суб'єктів малого бізнесу слід віднести:

– бажання власника щодо вибору системи оподаткування;

– спрощення взаємовідносин малого підприємства та податкових органів шляхом скорочення сплати до бюджету складних податків і форм податкової звітності через впровадження спрощеної системи оподаткування;

– скорочення податкового навантаження;

– напями державної підтримки малих підприємств в сфері оподаткування їх господарської діяльності;

– тактика і стратегія суб'єктів малого бізнесу щодо ведення господарської діяльності на перспективу.

Таким чином, податкова система України повинна враховувати особливості функціонування вітчизняного малого підприємництва, створювати передумови для його подальшого розвитку та зростання ефективності суспільного виробництва загалом.

Список літератури

1. Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва [Текст] : указ Президента України від 3.07.1998 р. № 727 / М. Бойцова, В. Кузнецов // Єдиний податок від А до Я. – 3-тє вид., перероб і доп. – Х.: Фактор, 2007. – С.246-244.
2. Про внесення змін в Указ Президента України від 3 липня 1998 р. № 727 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» [Текст] : указ Президента України від 28.06.1999 р. № 746/99 / М. Бойцова, В. Кузнецов // Єдиний податок від А до Я. – 3-тє вид., перероб і доп. – Х.: Фактор, 2007. – С.244-250.

-
3. *Городянська, Л. Облік доходів, витрат, фінансових результатів суб'єктів малого підприємництва та особливості фінансової звітності [Текст] / Л. Городянська // Бухгалтерський облік та аудит. – 2008. – №3. – С. 28-40.*
 4. *Про державну підтримку малого підприємництва [Текст] : закон України від 19.10.2000 р., №2063-ІІ / М. Бойцова, В. Кузнецов // Єдиний податок від А до Я. – 3-тє вид., перероб і доп. – Х.: Фактор, 2007. – С.242-246.*
 5. *Мірошниченко, О. Оптимізація оподаткування суб'єктів малого підприємництва [Текст] / О. Мірошниченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 6. – С. 42-47.*
 6. *Роговиць, А. М. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва [Текст] / А. М. Роговиць // Фінанси України. – 2005. – №4. – С. 24-31.*

RESUME

Войнаренко Михаил, Емчук Людмила

Оценка альтернативных способов налогообложения субъектов малого бизнеса

Рассмотрены проблемные аспекты упрощенной системы налогообложения малых предприятий, определены критерии оптимизации их налоговой политики.

RESUME

Voynarenko Mykhailo, Yemchuk Lyudmyla

Evaluation of alternative methods of small businesses taxation

The problematic aspects of the simplified system of taxation of small businesses are considered, the criteria of optimize their tax policies are defined.

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Зроблено оцінку сучасного стану внутрішнього контролю у центральних органах виконавчої влади та зазначено шляхи його удосконалення.

Ключові слова: внутрішній контроль; суб'єкт господарювання; внутрішня контрольсько-ревізійна робота; контрольні функції; контрольсько-ревізійна служба.

Внутрішній контроль є системою безупинного спостереження за ефективністю використання майна господарського суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей. У той же час, цей контроль є складовою частиною ринкового механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих рішень, найважливішою функцією управління економікою.

Вивченню внутрішнього контролю, оцінки його стану в практичній діяльності суб'єктів господарювання та визначенню напрямів розвитку присвячені дослідження багатьох науковців: Бутинця Ф. Ф., Валуєва Б. І., Кужельного М. В., Рудницького В. С., Сопка В. В., Чумаченка М. Г., Шевчука В. О. та інших. Водночас невіршеними залишаються питання методологічного й організаційного характеру.

Вищевикладене зумовило виокремлення наступних завдань статті:

- дати оцінку сучасному стану внутрішнього контролю;
- визначити напрями розвитку внутрішнього контролю та його складової – внутрішньої контрольсько-ревізійної роботи.

Дослідження діючої практики суб'єктів господарювання підтверджує, що одним із основних недоліків є відсутність належної організації внутрішнього контролю у процесі надходження, відпуску у виробництво, списання, вибуття цінностей та їх реалізації. Питання ці мають специфічний характер, оскільки обумовлені необхідністю поліпшення організації внутрішнього контролю з боку фахівців технологічних відділів підприємств, працівників бухгалтерій за правильністю і своєчасністю оприбуткування і списання матеріалів, недопущенням їх втрат, реалізацією матеріалів, дотриманням норм списання у межах норм природного убутку та їх втрат у процесі збереження. Органи управління на підприємствах повинні забезпечувати систематичний нагляд за господарською діяльністю, розкривати сутність і доцільність операцій, вчасно виявляти недоліки і вживати заходи для їх усунення. Питання організації внутрішнього контролю за матеріальними цінностями на всіх об'єктах, ланках їх збереження і стадіях виробництва набувають сьогодні особливої актуальності.

Чітка організація контролю на всіх рівнях управління сприяє в цілому підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств. За допомогою контролю не лише виявляються негативні явища в діяльності підприємств, відхилення від нормативних законоположень, але й з'ясовуються причини,

визначаються шляхи усунення недоліків і поліпшення господарської діяльності. Поряд із цим контроль забезпечує зворотний зв'язок між суб'єктом управління і його об'єктом, надає інформацію про результати діяльності структурних підрозділів підприємств, показує, як і яким чином їх досягнуто, які недоліки і помилки виявлено.

Суттєвим недоліком у здійсненні внутрішнього контролю на підприємствах є дублювання контрольних функцій бухгалтерської, економічної і контрольсько-ревізійних служб. Організація контролю в країнах Західної Європи загалом уникнула цього недоліку, у зв'язку з чим заслуговує на особливу увагу. У Польщі відповідальність за організацію і здійснення внутрішнього контролю на підприємствах покладається на його директора. Головний бухгалтер відповідає тільки за контроль у підпорядкованому йому підрозділі, що, у свою чергу, підвищує авторитет працівників і ефективність контролю.

Зазначені недоліки існують у вітчизняній практиці здійснення внутрішнього контролю. У результаті проведеного дослідження на підприємствах багатьох міністерств і комітетів України не тільки не виконуються плани проведення ревізій у підвідомчих підприємствах, але й спостерігається їх формальність. Аналіз актів ревізій на підприємствах показує, що у них дуже поверхово розкриваються причини порушень і розкрадань, упускаються важливі питання розробки заходів щодо їх усунення. Пояснюється це не лише низькою кваліфікацією працівників внутрішніх контрольсько-ревізійних служб, але й недоліками в організації і методології контролю. Скорочення контрольсько-ревізійних служб в окремих органах виконавчої влади призвело, відповідно, до зниження ефективності внутрішнього контролю.

Низька ефективність контролю у структурних підрозділах багатьох підприємств багато в чому пояснюється тим, що нові форми організації контролю створювалися на старій основі (недостатньо висока кваліфікація ревізорських кадрів, невміння застосовувати специфічні прийоми контролю особливо в умовах оснащення комп'ютерною технікою, низька оплата праці ревізорських працівників тощо). З метою підвищення ефективності контролю важливо на рівні підприємства здійснювати внутрішній контроль у двох формах: господарський контроль – з боку керівників і фахівців відділів і служб та бухгалтерський – з боку працівників бухгалтерій. Такий контроль повинен здійснюватися фахівцями підприємств за функціональним принципом.

Недоліком діючої практики внутрішнього контролю є і те, що не чітко визначено його контрольні функції,

здійснюванні керівниками і фахівцями підприємств та їх структурних підрозділів. Призводить це до того, що господарські процеси і операції у період їх здійснення на підприємствах контролюються в кожному випадку з урахуванням конкретних ситуацій і можливостей, а отже внутрішній контроль не має системного характеру. З метою удосконалення та підвищення дієвості внутрішнього контролю дуже важливо більш чітко визначити його контрольні функції, координувати діяльність структурних підрозділів безпосередньо на підприємствах. У свою чергу, це дасть змогу усунути формалізм і дублювання в контрольно-ревізійній роботі, підвищити її дієвість і результативність.

У практичній роботі під посиленням контролю розуміють жорстку регламентацію діяльності або зайве втручання у роботу підзвітних ділянок. Іноді трапляється й інша крайність, коли контроль застосовується тільки за кінцевими результатами. Тому дуже важливо здійснювати внутрішній контроль у період виконання завдань, щоб переконатися у їх реальності. Процес виконання завдань (досягнення встановленої мети, заданих критеріїв, планів) варто контролювати до закінчення намічених термінів, що дає можливість переконатися у досяганні поставленої мети.

Суттєвим недоліком роботи підприємств є відсутність належного контролю за ефективністю і доцільністю здійснення внутрішньогосподарських операцій. Керівники структурних підрозділів, відділів в основному не вникають у сутність господарських операцій, що виконуються, у результаті допускаються недоцільні витрати. У процесі вивчення документів, їх підписання керівники аналізують інформацію, контролюють її зміст і роблять певні висновки. З метою посилення контролю основну увагу варто звертати на перевірку економічної ефективності і доцільності як окремих операцій, так і всієї діяльності підприємства, його структурних відділів і підрозділів.

Поряд із цим особливе місце займає внутрішній контроль з боку працівників бухгалтерії, що здійснюють щоденну перевірку звітів матеріально-відповідальних осіб і контролюють правильність і своєчасність відображення у них операцій, обґрунтування їх у документах. Однак нерідко здійснення попереднього і поточного контролю за економічною обґрунтованістю, доцільністю і законністю кожної з численних внутрішньогосподарських операцій вважається справою тільки працівників обліку. Таке ставлення до контролю на практиці нерідко призводить до того, що послаблюється увага оперативних працівників (економістів, технологів, конструкторів тощо) до ощадливого використання засобів і забезпечення збереження майна на підприємствах. Тому варто чітко визначити функціональні обов'язки кожної служби управління щодо здійснення контролю, що в свою чергу дасть змогу підвищити його ефективність. Природно, це не суперечить тому, що вище право контролю відповідно до Закону України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” [3] залишається за головним бухгалтером. Відповідно до покладених на нього обов'язків він повинен надавати активну допомогу у межах своєї компетенції керівнику підприємства і керівникам відповідних структурних підрозділів при здійсненні контрольних функцій.

На практиці внутрішній контроль не завжди здійснюється комплексно, об'єднаними зусиллями фахівців структурних відділів підприємств. Необхідно зазначити також, що контроль має здійснюватися фахівцями, компетентними в питаннях економіки,

технології та організації відповідної галузі, фінансових і виробничих процесах, а також інших ділянках діяльності. Саме такий контроль дає можливість здійснити кваліфіковану і всебічну перевірку всієї фінансово-господарської діяльності підприємства, розкрити причини недоліків, накреслити шляхи для вчасного їх усунення.

Дослідження показали, що у ряді випадків керівники і фахівці структурних відділів і підрозділів здійснюють контроль розрізнено, у результаті він не має планомірного і систематичного характеру. Щоб контроль був ефективним, плани його проведення слід складати таким чином, щоб забезпечити його координацію в усіх структурних відділах, підрозділах і бухгалтерії. У планах важливо передбачати тематичні перевірки виконання прийнятих рішень з інших окремих питань. Складанню плану контролю у структурних відділах і бухгалтерії підприємств повинно передувати вивчення внутрішньогосподарської діяльності і стану збереження майна (аналіз стану фінансової звітності і звітів матеріально-відповідальних осіб, матеріалів інвентаризацій тощо). При цьому варто передбачити посилення контролю на тих об'єктах, де є незадовільні показники в роботі.

Орієнтація на ринкові відносини, зміна форм власності висувають підвищені вимоги до існуючої організації контролю, підвищення його ефективності, що і викликає необхідність удосконалення роботи органів внутрішнього контролю. В той же час організація і методи контролю залежать від галузевого характеру діяльності підприємства, структури управління і функціональних обов'язків підрозділів. При цьому структура управління на різних підприємствах навіть однієї галузі має свої особливості. Так, система внутрішнього контролю на підприємствах, побудована з урахуванням їх організаційної структури управління, має функціональний і лінійно-функціональний характер. У цих умовах першорядні контрольні функції виконує той підрозділ, що прийняв відповідні управлінські рішення. Відмінністю такої структури управління є і те, що забезпечується цілеспрямоване виконання контрольних функцій кожним підрозділом. Однак у таких випадках важливо мати на підприємстві координаційний орган, який зміг би об'єднати контрольні функції всіх підрозділів. За такої системи контролю контрольні зв'язки засновано на взаємовідносинах по вертикальній ієрархії, у результаті процеси контролю розсіюються за різними напрямками. При цьому плани розробляються кожним функціональним підрозділом на всіх рівнях по горизонталі, а контроль за їх виконанням здійснюється по вертикалі.

За суттю функціональна структура створює замкнену організацію управління і контролю, щоб задовольнити лише внутрішні потреби підприємства. З розвитком фінансово-господарської діяльності підприємств, що є неминучим наслідком ринкових відносин, проблема досягнення єдності управління і контролю постає все гостріше. Застосування комп'ютерної техніки і системний підхід вимагає такої побудови організаційних структур, за якої рішення приймаються не з окремих функцій, не лише „вгорі”, а на тому рівні, де виникає господарська ситуація. У зв'язку з цим передача прав і відповідальності нижчим ланкам вивільняє центральні (вищі) органи від повсякденної роботи зі здійснення поточного контролю і надає змогу скоротити апарат управління.

Відповідно до інформації Головкиру України [1, с. 465-466] порушення фінансово-господарської дисципліни у 2008 році виявлено у більше ніж половини із перевірених об'єктів контролю. Структура зазначених порушень

наступна:

- недоотримання фінансових ресурсів – 34,4 %;
- незаконні витрати ресурсів – 55,6 %;
- витрати, проведені не за цільовим призначенням – 7,1 %;
- нестачі коштів і матеріальних цінностей – 2,9 %;

З метою удосконалення внутрішнього контролю у січні 2010 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову „Порядок проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи в системі центрального органу виконавчої влади” [2]. Внутрішня контрольно-ревізійна робота є складовою частиною внутрішнього контролю і проводиться у формі виїзних інспекційних (ревізія, перевірка, розслідування) та камеральних не інспекційних (оцінка, вивчення) контрольних заходів. Відповідно до зазначеної постанови, на Державну контрольно-ревізійну службу України покладено функції координації та методичного забезпечення проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи, а також контроль за її проведенням.

Для проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи в Міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади утворено контрольно-ревізійні підрозділи (або введено посаду спеціаліста), а також затверджено зведений реєстр суб'єктів, щодо діяльності яких здійснюються контрольні заходи. До складу таких суб'єктів відносяться:

- апарат центрального органу виконавчої влади та його територіальні органи;
- урядові органи у системі міністерства та їх територіальні органи;
- органи управління та їх територіальні органи;
- підприємства, їх об'єднання, установи та організації, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади;
- інші одержувачі бюджетних коштів, що не належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади, але одержують безпосередньо через нього бюджетні кошти, – у межах повноважень, наданих головному розпорядникові бюджетних коштів.

Контрольно-ревізійні підрозділи відповідно до покладених на них завдань повинні:

- забезпечити повноту і достовірність даних зведеного реєстру суб'єктів;
- брати участь у підготовці проектів нормативно-правових актів, а також у методологічному забезпеченні проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи;
- планувати, організовувати та здійснювати контрольні заходи;
- взаємодіяти з іншими структурними підрозділами органів виконавчої влади та правоохоронними органами з питань проведення контрольно-ревізійної роботи;
- контролювати усунення виявлених порушень законодавства і недоліків;
- брати участь у проведенні службових розслідувань з питань використання бюджетних коштів та державного майна;
- подавати звітність про проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи.

Вважаємо, що реалізація покладених завдань на контрольно-ревізійні підрозділи в системі центрального органу виконавчої влади суттєво вплине на кількість порушень у частині незаконного, нецільового та неефективного витрачання бюджетних коштів, що у свою

чергу сприятиме політичній та економічній стабільності держави.

Список літератури

1. *Звіт про результати роботи державної контрольно-ревізійної служби за 2008 рік [Текст].* – К. : Головкину, 2009. – С. 465-466;
2. *Порядок проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи в системі центрального органу виконавчої влади [Текст] : затв. постановою Кабміну України від 06.01.2010 р. № 2.*
3. *Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV.*

РЕЗЮМЕ

Калюга Евгения

Внутренний контроль: современное состояние и пути совершенствования

Дана оценка современного состояния внутреннего контроля в центральных органах исполнительной власти и определены пути его совершенствования.

RESUME

Kalyuga Yevgeniya

Internal control: present stay and ways of improvement

The estimation of present stay of internal control in central organs of executive power is given. The ways of its improvement are pointed out.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ РІВНІВ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

У статті порушуються питання розмежування наукових і освітніх методологічних рівнів економічного аналізу.

Ключові слова: *аналіз, методологія, парадигма, процес пізнання, адаптація, креативний вибір, інформатизація, якість наукового пошуку.*

Визнання предметної області, методологічних рівнів та цільового спрямування будь-якої сфери наукових досліджень були і залишаються об'єктом гострих дискусій дослідників та неоднозначного тлумачення їх наукової парадигми. У повній мірі це стосується і економічного аналізу, метаморфози визнання якого коливаються від позиціонування як спеціальної науки [1, с. 54; 2, с. 11; 3, с. 13; 10, с. 8] до виділення як окремого методу пізнання економічної системи [5, с. 15; 4, с. 9]. Разом з тим, значна частина науковців займає на наш погляд, найбільш прагматичну позицію, визнаючи економічний аналіз як прикладну функціональну галузь наукових знань [7, с. 10; 8, с. 5; 9, с. 12; 10, с. 20]. Проте, часто науковці, не розділяючи науковий і освітній методологічні рівні, відносять економічний аналіз до наукової дисципліни, [4, с. 8; 7, с. 5]. У цій дискусії виникає потреба пошуку таких аргументів, які б чітко визначили наукову позицію та не суперечили загальній діалектиці пізнання об'єктивної реальності. Виходячи із цього виділимо декілька площин визнання сфери наукових досліджень економічного аналізу.

По-перше, це визнання і оцінка суспільних явищ і процесів. У цьому контексті економічний аналіз розглядається як прикладна галузь наукових досліджень становлення, зміни і розвитку економічних явищ і процесів, як співіснують політичний аналіз, соціальний аналіз, демографічний аналіз тощо і передбачається розгляд складних систем і процесів як структурних елементів у взаємозв'язку і взаємозалежності. Незалежно від того, яке середовище економічних відносин досліджується (макрорівень чи мікрорівень, господарюючі суб'єкти чи бюджетні установи) проведення економічного аналізу цих систем є цілком виправданим. Зрозуміло, що він не є ізольованою системою досліджень лише економічних параметрів будь-якого суспільного середовища і його структурних сегментів, а здійснюється у взаємозв'язку з оцінками політичної атмосфери, соціальної інфраструктури, національної ментальності тощо. У цьому аспекті аналіз виконує пізнавальну функцію. Такий пізнавальний процес може відбуватися з метою адаптації у зовнішньому чи внутрішньому економічному середовищі (на предмет відкриття власного бізнесу, здійснення реальних чи фінансових інвестицій, переходу до корпоративних форм управління, працевлаштування і т.п.). На основі пізнання можна зробити рейтингові оцінки і набути додаткових аргументів для адаптації.

По-друге, визнання економічного аналізу як методу наукового пізнання (аналіз і синтез) і як процесу дослідження економічних систем, що передбачає сукупність філософських, спеціальних економічних,

математичних та інших знань, які дозволяють робити обґрунтовані судження про природу, зміну і розвиток економічних явищ та процесів. Розглядаючи економічний аналіз з позицій методу наукового пізнання, який передбачає розкладання складних систем на окремі елементи для пізнання їх сутності та взаємозв'язку цих елементів, неможливо його інтегрувати як окрему науку чи як галузь науки. Тому неправомірно, на наш погляд, розглядати економічну теорію в частині макроекономіки чи мікроекономіки як макроекономічний чи мікроекономічний аналіз. Будь-яка наукова теорія опирається на всю сукупність методів наукового пізнання, а не на окремий, навіть найбільш універсальний метод.

Економічний аналіз макрорівневих чи мікрорівневих систем має прикладну, функціональну спрямованість наукових досліджень і містить всю сукупність наукових прийомів і методів для оцінки, діагностики і обґрунтування їх природи, зміни та розвитку з метою адаптації в економічному середовищі і для його доцільної трансформації. Якщо за результатами макроекономічного аналізу обирається модель розвитку економіки та напручуються економіко-правові регулятори її цільової трансформації, то за наслідками мікроекономічного аналізу розробляються відповідні системи виробничо-фінансового менеджменту діяльності підприємств, установ чи організацій.

По-третє, це розмежування функціональної ролі аналізу у системі прикладних галузей наукових економічних знань. Використання методів аналізу і синтезу у будь-яких наукових дослідженнях є цілком виправданим. Проте, штучне перенесення методики окремих аналітичних досліджень у середовище прикладних економічних наук чи галузей прикладних економічних знань спотворює предмет цих наукових структур. Розглядаючи, наприклад, змістове наповнення предмету управлінського обліку можна побачити, що на три четверті він наповнюється методикою аналізу доходів, витрат і фінансових результатів. Аналогічно пріоритет аналітичних досліджень надається при виділенні спеціальної галузі наукових знань так званого стратегічного обліку. Разом з тим і управлінський, і стратегічний, і фінансовий, і інші види обліку всі науковці розглядають як елементи єдиної системи бухгалтерського обліку.

Змістом останнього, на жаль, є лише спостереження, вимірювання, реєстрація, групування і узагальнення фактів господарської діяльності. Можна говорити про так звану дифузю прикладних економічних наук чи галузей наукових знань, які все-таки повинні зберігати свою наукову ідентичність.

У реалізації своєї функціональної ролі економічний аналіз пріоритетно опирається на системний підхід у забезпеченні об'єктивної оцінки, діагностики і пошуку управлінських рішень. Ці рішення пов'язані як з адаптацією в економічному середовищі, так із обґрунтуванням необхідності та доцільності зміни його кількісних і якісних параметрів. Саме не відокремлена, а системна реалізація функцій оцінки, діагностики і пошуку визначає науково-практичну доцільність економічного аналізу. Вважаємо зайвим розмежування аналізу і діагностики господарської діяльності [10], рівнозначно як і приведення пошуку варіантів управлінських рішень виключно до функцій менеджменту. У процесі економічного аналізу напрацьовуються варіанти можливого розвитку подій чи процесів економіки, а прийняття рішень у процесі менеджменту передбачає їх системну оцінку з урахування всіх аспектів суспільного розвитку чи процесів господарювання, досягнення компромісу і консенсусу у фактичному і стратегічному вимірах та визнання механізмів реалізації цих рішень.

По-четверте, слід розмежовувати загальнонауковий методичний рівень економічного аналізу і рівні його прикладних досліджень. Загальнонауковий методологічний рівень реалізується у формуванні та розвитку теорії економічного аналізу, яка визначає його предметну область, принципи, цілі й завдання наукового пошуку, а також методичний інструментарій аналітичних досліджень. Прикладні методологічні рівні реалізуються у виділенні галузевих особливостей аналізу економічних систем (аналіз діяльності підприємств АПК, аналіз діяльності банків, аналіз діяльності бюджетних установ і т.п.), функціональних економічних систем (фінансовий аналіз, інвестиційний аналіз, техніко-економічний аналіз і ін.) та часових вимірів зміни і розвитку економічних систем (оперативний і перспективний економічний аналіз). Прикладні рівні базуються на загальній теорії економічного аналізу і визначають лише специфіку формування причинно-наслідкових зв'язків зміни і розвитку економічних явищ і процесів у конкретному середовищі, відповідно до конкретних елементів інфраструктури економічної системи чи відповідно до цілей адаптації і втручання у процесі економічної динаміки. У цьому аспекті слід зауважити, що без оцінки конкретної специфіки господарювання будь-якого досліджуваного об'єкту у конкретному зовнішньому середовищі реалізувати аналітичні функції діагностики і пошуку практично неможливо. Це набагато актуальніше, ніж теоретичні узагальнення існуючих методологічних підходів з оцінкою їх протиріч, на що часто особливо акцентують науковці.

Зрозуміло, що тут на перший план виступає проблема інформативності характеристик досліджуваних об'єктів. Якщо врахувати, що значний обсяг інформації є конфіденційним, а статистичні узагальнення не зовсім достовірні, то якісної діагностики досягти надто складно. Однак, без досягнення якісної інформативності економічний аналіз є недоцільним.

Слід також чітко розмежовувати науковий і освітній методологічні рівні економічного аналізу. Освітні рівні будуються за філософією навчального процесу – від елементарних знань до сукупності знань професійного спрямування. Саме цим визначається концепція розмежування дисциплін економічного аналізу як єдиної сукупності знань у теоретичному і прикладному аспектах та за послідовністю набуття знань і навиків. Вважаємо, що освітні рівні економічного аналізу є цілком виправданими, оскільки формують аналітичний склад мислення професійного менеджера, фінансиста, бухгалтера чи інших спеціальностей. Саме він є основою

креативних суджень та їх глибокої аргументації.

Разом з тим, в останній час відбувається переформування навчальних програм багатьох економічних дисциплін, що супроводжується включенням цілих розділів єдиних навчальних курсів з фінансового аналізу, аналізу господарської діяльності у програми курсів економіка підприємництва, фінанси підприємств, менеджмент, управлінський облік і інші. За нашими оцінками до 20-30 % програмного матеріалу цих дисциплін складають окремі теми із різних курсів економічного аналізу. Зрозуміло, що формувати професійні компетенції аналітичного спрямування за вимогами системних узагальнень у прийнятті управлінських рішень неможливо. Простий виклад сукупності знань (часто із різноплановим тлумаченням) не формує фахових переконань.

На нашу думку, доцільно у навчальному процесі виділити три освітні рівні економічного аналізу: загальна теорія економічного аналізу, аналіз господарської діяльності і функціональний аналіз (фінансовий, інвестиційний, ситуаційний, оперативний і т. п.). У свою чергу, у залежності від професійного спрямування підготовки фахівців економічного профілю виділятимуться відповідні напрямки аналізу діяльності (промислових підприємств, банків, бюджетних установ, будівельних організацій тощо).

Такі структури і послідовність набуття фахових компетенцій з економічного аналізу є вимогою часу, визначається потребами демократичного управління економічними процесами у конкретному середовищі, дає пріоритети у цивілізованому пошуку українського менталітету. На визнанні такої парадигми економічного аналізу формуються засади подальшого розвитку його методологічних і прикладних аспектів.

Визначення і визнання сучасної парадигми економічного аналізу може стати вагомою підставою подальшого розвитку його теоретичних і прикладних аспектів.

Список літератури

1. Купалова, Г. І. Теорія економічного аналізу [Текст] / Г. І. Купалова. - К. : Знання, 2008. - 639 с.
2. Житная, И. П. Теория экономического анализа [Текст] / И. П. Житная, И. В. Таугий, П. Е. Житный. - Луганск : СНУ им. В. Даля, 2004. - 336 с.
3. Бабець, Е. К. Теорія економічного аналізу [Текст] / Е. К. Бабець. - К. : Професіонал, 2007. - 384 с.
4. Чернелевський, Л. М. Аналіз діяльності підприємств та банківських установ ; економічний фінансово-інвестиційний, стратегічний [Текст] / Л. М. Чернелевський, Н. В. Слободян, О. В. Михайленко. - К. : Хай-Тек Прес, 2009. - 640 с.
5. Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст] / Г. В. Савицька. - К. : Знання, 2007. - 668 с.
6. Ковалев, В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий [Текст] / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. - М. : ТК Велба. Из-во Проспект, 2004. - 424 с.
7. Івахненко, В. М. Теорія економічного аналізу [Текст] / В. М. Івахненко. - К. : КНЕУ, 2006. - 232 с.
8. Мних, Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст] / Є. В. Мних. - К. : КНТЕУ, 2008. - 514 с.
9. Олійник, О. В. Розвиток економічного аналізу в умовах інвестиційних змін [Текст] / О. В. Олійник. - Житомир : ЖДТУ, 2008. - 653 с.
10. Шеремет, А. Д. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятий [Текст] / А. Д. Шеремет. - М. : ИНФРА-М, 2009. - 367 с.

РЕЗЮМЕ

Мных Евгений

К вопросу признания методологических уровней экономического анализа

В статье затрагиваются вопросы разграничения научных и образовательных методологических уровней экономического анализа.

RESUME

Mnykh Yevgen

To the question of confession of methodological levels of economic analysis

The questions of differentiating of scientific and educational methodological levels of economic analysis are determined in the article.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто вплив факторів: галузевого, загальноекономічного і державного регулювання на проведення внутрішнього аудиту газотранспортних підприємств, що дасть змогу удосконалити систему обліку і контролю за ефективністю їх функціонування.

Ключові слова: внутрішній аудит, газотранспортні підприємства, бухгалтерський облік, контроль, затрати, діяльність.

Підвищення вимог до якості системи управління газотранспортних підприємств в умовах розвитку ринкових відносин зумовлює необхідність впровадження внутрішнього аудиту, який би забезпечував менеджмент різних ієрархічних рівнів інформацією про ефективність їх діяльності. В той же час система бухгалтерського обліку забезпечує необхідною економічною інформацією управлінський персонал для прийняття своєчасних рішень.

Внутрішній аудит в нашій країні знаходиться тільки на етапі становлення, коли взагалі не визначеним є питання його нормативно-правового регулювання. Потребує подальшого дослідження питання науково-методичного обґрунтування у наукових джерелах вітчизняних авторів.

Функціонування внутрішнього аудиту нині розглядається відповідно до світового досвіду та практичної роботи із врахуванням наукових підходів.

Слід зазначити, що в економічній літературі більше розглядаються питання зовнішнього аудиту [1-5] та розкриваються об'єкти та методичні прийоми внутрішнього контролю [6-7]. Висвітлюються також теоретичні питання та практичні напрямки функціонування внутрішнього аудиту [8-12].

Основним завданням даної статті є розкриття особливостей ведення внутрішнього аудиту на газотранспортних підприємствах у площині дослідження специфічних особливостей обліку їх діяльності.

При розробці методики проведення внутрішнього аудиту необхідно враховувати такі фактори: галузевий, зумовлений особливостями транспортування, передачі та споживання природного газу; загальноекономічний, пов'язаний з особливостями формування газового ринку; державного регулювання, пов'язаний з особливостями ціноутворення й установлення тарифів на транспортування газу.

Розглянемо вплив кожного з наведених вище факторів на проведення внутрішнього аудиту. Оскільки процес транспортування газу в рамках усієї газотранспортної системи являє собою безперервні процеси транспортування газу споживачам і розподілу його між ними, тому не виникає залишків незавершеного виробництва. Транспортований газ передається споживачам у повному об'ємі, що пов'язано з технічною відсутністю будь-якого складування готової продукції. Це пояснюється тим, що вся продукція (природний газ), яка транспортується магістральними газопроводами в повному об'ємі, реалізується відповідним споживачам.

Проведені дослідження показують, що особливості

ведення бухгалтерського обліку на підприємствах із транспортування газу, які зумовлені галузевими факторами, полягають у:

- необхідності визначення для відображення в бухгалтерській звітності собівартості й виручки від надання послуг із транспортування газу;
 - відсутності незавершеного виробництва на рахунку 23 "Виробництво" станом на кінець звітного періоду;
 - відсутності обліку на складах готової продукції, яка обліковується рахунком 26 "Готова продукція".
 - У результаті встановлених особливостей ведення бухгалтерського обліку на газотранспортних підприємствах було виявлено особливості проведення внутрішнього аудиту, а саме:
 - відсутність проведення аудиторських процедур із перевірки формування собівартості залишків незавершеного виробництва;
 - спрощення процесу проведення внутрішнього аудиту, формування собівартості послуг із транспортування газу, оскільки всі витрати, які відображені у звітному періоді на рахунку 23 "Виробництво", у повному об'ємі включаються до рахунку 90 "Собівартість реалізації."
 - можливість суцільної перевірки показника собівартості реалізованих послуг, відображеного у формі №2 "Звіту про фінансові результати" на основі бухгалтерських реєстрів затрат за кожен місяць.
- Особливості внутрішнього аудиту, які викликані загальноекономічним фактором, зумовлені функціонуванням газового ринку, одним із наслідків якого є виділення як окремої самостійної юридичної особи ДК "Укртрансгаз" НАК "Нафтогаз України", якій підпорядковуються всі газотранспортні підприємства як окремі філії, у яких здійснюється основне й допоміжне виробництво та які до реформування галузі відображались на самостійних балансах.
- Таким чином, до особливостей діяльності газотранспортних підприємств, які пов'язані із загальноекономічним фактором, відносять:
- реалізацію послуг із транспортування газу підприємствами, які підпорядковуються ДК "Укртрансгаз" НАК "Нафтогаз України".
 - контроль за діяльністю учасників газового ринку з боку НАК "Нафтогаз України".
- Вплив зазначених особливостей на систему бухгалтерського обліку виявляється у такому:
- зменшується ймовірність виникнення помилок при формуванні показника виручки від реалізації наданих

послуг, пов'язаних із неправильним визначенням об'єму транспортованого газу;

- відсутні є витрати на збут транспортованого газу;
- наявність відносно невеликої кількості договорів на поставку газу спрощує ведення аналітичного обліку виручки від його постачання.

Особливості обліку на газотранспортних підприємствах зумовлюють таку специфіку ведення внутрішнього аудиту:

- зниження трудомісткості проведення суцільних перевірок зі споживачами на поставку природного газу;
- відсутність проведення перевірки витрат на збут.

Особливості внутрішнього аудиту, спричинені фактором державного регулювання, пояснюються стратегічною важливістю галузі. Вплив держави на функціонування й розвиток газової галузі здійснюється шляхом регулювання тарифів на транспортування газу.

Узагальнюючи вищенаведене, можна стверджувати, що найбільш ефективним і прийнятним механізмом оперативної адаптації газотранспортних підприємств до внутрішніх і зовнішніх змін є комплексне застосування контрольної та консультативної функцій внутрішнього аудиту.

Таким чином, органи управління ДК "Укртрансгаз" НАК "Нафтогаз України" для здійснення ефективної діяльності компанією можуть користуватися послугами служби внутрішнього аудиту, завданнями якої є:

- перевірка виробничо-господарської діяльності й фінансової дисципліни на підприємстві;
- перевірка організаційних заходів щодо відповідності діючим нормативним документам і статутним вимогам;
- експертиза організації бухгалтерського обліку й складання звітності;
- надання рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків.

Функції служби внутрішнього аудиту:

- експертиза виробничо-господарської діяльності підприємства здійснюється в розрізі:
 - бухгалтерської звітності: підтвердження правильності складання й оформлення первинних документів, облікових реєстрів, узгодження форми звітності з Головною книгою;
 - достовірності фінансових результатів: повноти обліку затрат і доходів від різних видів діяльності та правильності визначення розміру прибутку;
- розробка й подання обґрунтованих пропозицій щодо

вдосконалення системи внутрішньогосподарського контролю;

- проведення перевірок за дорученням керівництва підприємства згідно із затвердженим планом робіт щодо ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, дотримання діючого порядку застосування цін і тарифів;
- підготовка пропозиції щодо вдосконалення бухгалтерського обліку відповідно до діючих нормативно-правових актів;
- консультування керівників виробничих підрозділів й апарату управління щодо окремих питань організації обліку та контролю матеріальної відповідальності осіб тощо;
- оформлення результатів перевірок виробничо-господарської діяльності підприємства та його підрозділів щодо наведених вище питань здійснюється у вигляді офіційних актів перевірок, доповідних записок, проектів наказів та інших документів (табл. 1).

Для регламентації діяльності служби внутрішнього аудиту розробляється положення відповідно до вимог нормативів аудиту в Україні. Слід зазначити, що в США проводиться навіть сертифікація внутрішніх аудиторів [13, с. 96].

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що створення служби внутрішнього аудиту на газотранспортних підприємствах дозволить забезпечити управлінський персонал інформацією про їх діяльність, зокрема щодо:

- ефективного функціонування всіх структурних підрозділів;
- своєчасного виявлення та мінімізації затрат виробничо-господарської діяльності;
- формування адекватної сучасним умовам господарювання системи інформаційного забезпечення всіх рівнів управління.

Це дає можливість удосконалити систему обліку та контролю за якістю менеджменту.

Список літератури

1. Давидов, Г. Н. Теоретичні засади формування системи незалежного фінансового контролю-аудиту в Україні [Текст] / Г. М. Давидов // *Фінанси, облік і аудит* : зб. наук. праць ; відп. ред. В. Г. Лінник. - К. : КНЕУ, 2006. - С. 135-143.
2. Усач, Б. Ф. Аудит [Текст] : навч. посіб./ Б.Ф. Усач. - 3-тє вид, перероб. і доп. - К. : Знання, 2004. - 231 с.
3. Адамс, Р. Основи аудита [Текст] / Р. Адамс. - М. : Аудит, ЮНИТИ, 1995. -398с.

Таблиця 1. Схема взаємодії служби внутрішнього аудиту з іншими службами газотранспортного підприємства

№ п/п	Структурний підрозділ	Яка інформація отримується	Терміни	Яка інформація передається	Терміни
1	Керівництво підприємства	Накази, розпорядження, рішення	Постійно	Результати перевірок, акти перевірок, висновки, рекомендації	Після завершення роботи
2	Виробничі служби	Нормативно-технічні документи	За необхідністю	Акти перевірок, пропозиції, накази	Після завершення роботи
3	Бухгалтерія	Первинні й звітні нормативні документи	За вимогою	Акти перевірок, пропозиції, накази	Після завершення роботи
4	Планово-економічний відділ	Аналіз випуску продукції, квартальні й місячні плани виробництва	За вимогою	Акти перевірок, пропозиції, накази	Після завершення роботи
5	Юридична служба	Матеріали нестач, крадіжок, судових розглядів	За вимогою	Акти перевірок, пропозиції, накази	Після завершення роботи

4. Аренс, З. А. Аудит [Текст] /З. А. Аренс, Дж. К. Лоббек; пер. с англ. - М. : Финансы и статистика, 1995 - 558с.
5. Дорош, Н. І. Аудит. Методологія і організація [Текст] / Н. І. Дорош. - К. : Знання, КОО, 2001. - 402 с.
6. Аудит [Текст] : практическое пособие / А. Кузьминский, Н. Кузельный, Е. Петрик, В. Савченко и др.; под ред. А. Кузьминского. - К. : Учетинформ, 1996. - 283 с.
7. Бутинець, Ф. Ф. Аудит [Текст] : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. - 2-ге вид., перероб. та доп. - Житомир : Рута, 2002. - 672 с.
8. Гончарук, Я. А. Аудит [Текст] / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький - Вид. 2-ге, перероблене та доповнене. - Львів : Оріяна-Нова, 2004. - 292с.
9. Андреев, В. Д. Внутренний аудит [Текст] / В. Д. Андреев. - М. : Финансы и статистика, 2003. - 464 с.
10. Петрик, О. А. Аудит: методологія і організація [Текст] : монографія / О. А. Петрик. - К. : КНЕУ, 2003. - 260 с.
11. Робертсон, Ю. Дж. Аудит [Текст] / Ю. Дж. Робертсон ; пер. с англ. - М. : КРМО, Аудиторская фирма "Контакт", 1993. - 495 с.
12. Рудницький, В. С. Внутрішній аудит: методологія, організація [Текст] / В. С. Рудницький. - Тернопіль : Економічна думка, 2000. - 104 с.
13. Bodnar, George H. Accounting Information Systems [Text] / George H. Bodnar, William S. Hopwood. - 7-th ed. - Upper Saddle River, Prentice-Hall, Inc, 1988. - 686 p.

РЕЗЮМЕ

Пылыпив Надежда

Особенности проведения внутреннего аудита на газотранспортных предприятиях

Рассмотрено влияние факторов: отраслевого, общеэкономического и государственного регулирования на проведение внутреннего аудита газотранспортных предприятий, что даст возможность усовершенствовать систему учета и контроля эффективности их функционирования.

RESUME

Pylypiv Nadiya

Special features of internal auditing in gas-transport enterprises

The influence of the following factors has been examined: sectoral, macroeconomic and government control of the internal auditing of the gas-transport enterprises, which gives the possibility to improve the system of accounting and control of their operating effectiveness.

Богдан УСАЧ

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і аудиту,
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України, м. Київ

Микола МАРКЕВИЧ

аспірант, Університет банківської справи Національного банку України, м. Київ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В КОМП'ЮТЕРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Зважаючи на широку комп'ютеризацію суспільного та ділового життя, стаття присвячена огляду основних програмних комплексів, що можуть бути використані аудитором у своїй діяльності. Описано деякі можливості автоматизованих програм із ведення бухгалтерського обліку та аудиту. Особливу увагу зосереджено на можливих шахрайствах та інших недоліках застосування комп'ютерної техніки. Вказано на найвагоміші причини незначної комп'ютеризації та автоматизації бухгалтерського обліку та аудиту та зосереджено увагу на можливих шляхах вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: аудит, шахрайство із використанням комп'ютерної техніки, комп'ютеризація та автоматизація бухгалтерського обліку та аудиту, комп'ютеризовані методи аудиту.

Сьогодні комп'ютер повністю охопив ділове життя кожного суспільства світу. Комп'ютеризація дала поштовх на досягнення значних результатів в діяльності суб'єктів господарювання, вплинула на зменшення виробничих витрат, скорочення чисельності апарату управління, що в результаті привело до рентабельної роботи і забезпечення прибутковості.

Спочатку комп'ютери використовувалися як обчислювальна техніка і переважно призначалися для складних розрахунків. У даний час на великих підприємствах без комп'ютера не обходиться жодна фінансова операція. Він став надійним помічником кожного економіста, з його допомогою з'явилася можливість уникати багатьох арифметичних та логічних помилок, тобто значно зросла ефективність роботи управлінських кадрів.

З урахуванням того, що аудит пов'язаний з обліком, то і його не оминула комп'ютеризація. Аудитор все частіше використовує наявні комп'ютерні програми з автоматизації бухгалтерського обліку, засоби автоматизованого аналізу фінансово-господарської діяльності, юридичні бази даних та інші комп'ютерні продукти, які значно полегшують процес перевірки.

Аудиторам потрібно зібрати, згрупувати, проаналізувати, перевірити та оцінити великий обсяг інформації у стислі строки. Використання комп'ютеризованих методів аудиту дозволяє значно скоротити витрати часу на виконання аудиторських завдань. Проте не можна стверджувати, що сьогодні робота аудитора автоматизована та комп'ютеризована на належному рівні. Тому, на наш погляд, ці аспекти проведення аудиту в комп'ютерному середовищі нині є актуальними.

Питаннями аудиту та його автоматизації займався чимало українських та зарубіжних вчених. Так у монографії Г. М. Давидова "Аудит: теорія і практика" зазначено, що правові засади здійснення незалежної аудиторської діяльності в Україні регламентуються Законом України "Про аудиторську діяльність", де чітко

визначені вимоги до аудиторських фірм (аудиторів), відповідальність суб'єктів господарювання за дотримання порядку ведення бухгалтерського обліку та їх поведінку під час здійснення аудиту. У цій монографії звернено увагу на закордонний досвід аудиту. Зокрема Міжнародною федерацією бухгалтерів розроблені Міжнародні стандарти аудиту, де показана методика аудиту в умовах використання комп'ютерних технологій, оцінка ризиків суттєвих викривлень тощо [1, с. 278].

Вклад у дослідження автоматизації аудиту зробив С. В. Івахненко. У своїй монографії "Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології" він розглядає ряд теоретичних та практичних питань, пов'язаних зі змінами у контрольній діяльності, зумовленими застосуванням інформаційних технологій. Автор розробив та обґрунтував оцінку аудиторських ризиків, висвітлив методику перевірок комп'ютерних систем бухгалтерського обліку, а також основні підходи до автоматизації проведення аудиторської перевірки.

Особливе значення аудиту у комп'ютерному середовищі надавав Рой Додж. Він зазначає, що із зниженням ефективності внутрішнього контролю, яке викликано широким використанням комп'ютерів, підвищується значення незалежних тестів та аналітичної перевірки.

На думку Р. Доджа, аудитор не має права займатися професійною роботою до тих пір, поки він не набере спеціальних технічних знань та навиків роботи на комп'ютері або не отримає практичну допомогу від експертів, необхідну для видачі компетентних висновків [2, с. 124].

В. Ю. Лісіна у своїй статті «Використання сучасних інформаційних технологій у вітчизняному аудиті з врахуванням міжнародних стандартів» порушила актуальні питання автоматизації аудиту в сучасних умовах ведення бізнесу. Цілком слушне її зауваження про те, що сьогодні аудитор повинен враховувати не лише вплив комп'ютерних інформаційних систем на проведення аудиту, але й здійснювати перевірку в умовах,

коли ведення бухгалтерії чи здійснення аналізу діяльності компанії вже не обходиться без використання комп'ютерної техніки та спеціальних програмних комплексів [6].

Метою даної статті є дослідження специфіки аудиторської діяльності в комп'ютерному середовищі. Для цього варто якнайповніше розкрити явище та процеси, що породжують проблемну ситуацію. Тому об'єктом даної статті є аудиторська діяльність у сучасних умовах використання комп'ютерної техніки в аудиті. Предметом дослідження є окремі комп'ютерні програмні засоби, за допомогою яких можна здійснювати аудит суб'єктів господарювання.

Оскільки сьогодні для автоматизації обліку використовуються десятки бухгалтерських програм, то й аудиторів для ефективного проведення перевірки варто досконало знати їх усі, хоч це йому не під силу. А тому на великих аудиторських фірмах дану проблему вирішили наступним чином. За потужними двома-трьома програмами закріплено аудитора, який їх знає досконало та постійно стежить за змінами та доповненнями до них. Тому залежно від того, яку програму використовує підприємство (установа, організація), на якому проводиться аудит, на перевірку призначають відповідного аудитора.

Сьогодні поширеним є використання бухгалтерами електронних таблиць, що сформовані у MS Excel. За їх допомогою можна за лічені секунди розробити розрахунково-платіжну відомість на нарахування заробітної плати, подати журнал бухгалтерських проведення, головну книгу, більшість звітів. При цьому аудиторів особливу увагу потрібно звертати на червоні цифри, які свідчитимуть про певні помилки в бухгалтерії. Лише в окремих випадках показник може мати від'ємне значення. Наприклад - залишок коштів на поточному рахунку в банку може бути зі знаком мінус у випадку отримання підприємством овердрафту. Тоді можливим стає списання коштів з рахунку на суму, що перевищує їх реальний залишок, але в межах наданого банком ліміту овердрафту.

За допомогою програмного комплексу MS Excel аудитор може розробити цілий алгоритм для обчислення показників рентабельності, ліквідності, ефективності діяльності тощо. Утворивши масиви інформації та підв'язавши певні комірки MS Excel одна з одною, можна отримати міні-програму для вирішення завдань із однаковим алгоритмом. Аудитору залишається лише змінювати вхідні дані. Аудитор може створити в MS Excel електронний варіант балансу, звіту про фінансові результати та підв'язати до них формули для обчислення різноманітних показників, що ґрунтуються на даних фінансової звітності. Таким чином, він заповнює лише дані за перший квартал поточного року (півріччя, дев'ять місяців, рік) та автоматично отримує показники за аналогічний період.

Комп'ютеризовані методи аудиту (КМА) - це спеціальні комп'ютерні програми, які використовуються аудитором для обробки інформаційних систем підприємства. Насамперед доцільно обґрунтувати відповідність та придатність цих програм для контролю.

Увесь набір програмних комплексів може бути використаний для зчитування даних, їх аналізу, проведення обчислень та створення файлів, у яких зберігається уся ця інформація.

За словами Івахненкова С. В. у країнах, де дослідження файлів баз даних в комп'ютерному аудиті є поширеним явищем, аудитори використовують такі програмні пакети, як ACL або IDEA.

IDEA (Interactive Data Extraction and Analysis) -

програмний продукт, який був розроблений Канадським інститутом присяжних бухгалтерів спеціально для зовнішніх аудиторів. Варто зауважити, що подібна програма ACL (Audit Command Language) також розроблена у Канаді. Таке програмне забезпечення дозволяє аудиторам:

- знайти бухгалтерські проведення, введенні в неробочий час;
- знайти бухгалтерські проведення, введені незвичайними користувачами, анонімно або під явно вигаданими іменами;
- відфільтрувати операції, що є типовими для даного підприємства, з метою виявлення разових та нетипових проведення;
- розрахувати окремі підсумки за рахунками, які потім зв'язують із даними роздрукованих та офіційно завірених журналів [3, с. 169-170].

Аудитор може використовувати метод тестування даних для встановлення інтерактивного паролю та доступу до даних. Інколи процедури, що здійснюються аудитором для контролю за використанням КМА, можуть містити встановлення окремих заходів безпеки для захисту інтегрованості та конфіденційності інформації.

Практика доводить, що можуть бути допущені зловживання і в умовах комп'ютерної обробки даних (КОД). Тобто машина також помиляється переважно через неухважність людини або її незнання. Зважаючи на те, що програмні продукти складаються з окремих алгоритмів, то кваліфікований програміст може дописати новий алгоритм таким чином, щоб заокруглення цифр, наприклад, процентів банку за депозитними рахунками або відсотками за акціями віднімалася б від рахунку підприємства.

Можуть бути й інші зловживання на рівні алгоритмів. Допускалися порушення шляхом знищення чи додавання записів і первинних документів по них, коригування формули розрахунків податків та нарахування заробітної плати.

В умовах використання комп'ютерної техніки помилки можуть бути в наступних випадках:

- під час передачі інформації від однієї програми до іншої;
- під час коригування головних файлів;
- під час виправлення помилок, виявлених внаслідок виконання процедур контролю;
- під час виконання персоналом вихідних даних та пристроїв.

Вищенаведені приклади свідчать про те, що аудитор не повинен повністю довіряти комп'ютерним програмам. На початку перевірки слід впевнитися, що до комп'ютера коректно введенні всі довідкові дані. На підприємстві, де впроваджена КОД, повинні бути в наявності інструктивні положення, що передбачають дії в екстремальних умовах. Підприємство не повинно бути позбавлене системи відновлення інформації [4, с. 211].

КМА можуть складатися із пакету програм і аудитор обґрунтовує їх відповідність та придатність для аудиту, тобто для виконання функцій з обробки даних - їх зчитування, проведення обчислень, створення файлів з даними, сортування, створення і роздрукування файлів, використання програмних продуктів з пошуку даних або порівняння кодів.

Стандартні аудиторські програми іноді вмонтовуються в комп'ютерну систему суб'єкта господарювання для подальшого забезпечення аудитора даними.

Файл аудиторського контролю включає вбудовування програмних модулів у прикладну систему для

забезпечення моніторингу операцій у ній, тестування заходів контролю в комп'ютерних програмах, таких як інтерактивний пароль [5, с. 802].

Не зважаючи на те, що сьогодні комп'ютеризація охопила все ділове життя в Україні, ми змушені констатувати, що її застосування в аудиті є недостатнім. Нині головними автоматизованими інструментами аудитора все ще залишаються MS Word та MS Excel. Навіть у банківських установах персонал, що працює з депозитами фізичних чи юридичних осіб або займається кредитуванням населення чи бізнесу чи проведенням бізнес-платежів корпорацій, є свої спеціалізовані програмні комплекси. Аудитори змушені вивчити усі ці програми для того, щоб отримувати необхідну інформацію. Проте її обробкою та аналізом займаються за допомогою не спеціальних аудиторських програмних комплексів, а звичайних вже згаданих нами MS Word та MS Excel.

Зрозуміло, що така ситуація є результатом існування ряду проблемних питань. Погоджуємося з думкою В.Ю. Лісіної про те, що низький рівень розвитку аудиторського ринку викликаний незначним періодом його становлення та низькою комп'ютерною грамотністю його користувачів [6].

Ще однією причиною недостатнього застосування КМА в аудиті є значні фінансові витрати на їх придбання. Якщо аудиторські фірми розглядають такі видатки як необхідність, то внутрішні аудитори змушені змиритися з тим, що керівництво організації вирішить зкономити на їх потребах. Тому придбання спеціальних аудиторських комплексів відкладається «на майбутнє», «на перспективу».

На нашу думку, важливим аспектом аудиторської діяльності є те, що дуже важко розробити універсальне програмне забезпечення, яке б підходило для перевірки більшості суб'єктів господарювання. Сьогодні немає програм, якими б користувалася значна частина замовників аудиту. Якщо перевірку одного з підприємств було здійснено за допомогою певного програмного забезпечення, то це ще не означає, що воно підійде для аудиту іншої компанії. Крім того, галузева специфіка діяльності суб'єктів господарювання та постійна зміна законодавчо-нормативних вимог до них ускладнюють розробку універсального програмного забезпечення для аудиторів.

Частково таку проблему вирішують наступним чином. За допомогою бухгалтерської програми, що встановлена на підприємстві, здійснюють вибірку даних та розміщують її у загальнорозповсюджених форматах. Потім цю інформацію переміщують у програмне забезпечення, яке використовують аудитори, що дозволяє групувати, оцінювати, аналізувати дані у зручній для перевіряючого формі.

На наш погляд, сьогодні варто переосмислити значення аудиту, в тому числі й внутрішнього, для успішної діяльності компанії. Комп'ютеризація та автоматизація процесів збору та аналізу інформації значно підвищить ефективність роботи аудиторів та зменшить час, витрачений ними для виконання певних завдань. Керівництво організацій повинне усвідомити, що для зростання якості послуг аудиту слід використовувати спеціалізовані програмні комплекси як необхідність, а не як данину моді.

На нашу думку, частково вирішити проблему недостатнього рівня автоматизації аудиту дозволить цілеспрямована робота у напрямку підвищення комп'ютерної грамотності користувачів. Це насамперед стосується фахівців старшого покоління, які переважно працювали з документами у паперовій формі та часто

вороже ставляться до комп'ютерної техніки та нововведень, що з нею пов'язані. Проте особливістю ІТ-ринку є його надзвичайна динамічність. Комп'ютерні програми дуже швидко оновлюються та вдосконалюються, періодично з'являються нові продукти. Слідкувати за усіма нововведеннями дуже важко. Тому, на наш погляд, керівництву як аудиторських компаній, так і організацій, що віддають належне внутрішньому аудиті, варто періодично організовувати проведення практичних семінарів, що сприятимуть підвищенню професійного рівня аудиторів та їх комп'ютерної грамотності.

Також вважаємо за необхідне наголосити на тому, що не потрібно переоцінювати роль комп'ютеризованих методів аудиту. Жодна програма не замінить аудитора, його знання, досвід та навички. Комп'ютерна техніка призначена лише для допомоги людині. Результати аудиторської перевірки значною мірою залежать не від застосування програмних комплексів, а від вміння аудитора скористатися їх можливостями та перевагами. Тому саме на нього покладено відповідальність за висловлення професійної думки про об'єкт аудиту та надання рекомендацій замовникам послуг.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що рівень використання комп'ютерних технологій у сучасному аудиті є недостатнім навіть не зважаючи на те, що комп'ютеризація та автоматизація бухгалтерського обліку та аудиту – це великий крок вперед у розвитку цих професій. Аудитор повинен володіти знаннями технологій для того, щоб вміти виявляти зловживання з використанням комп'ютера, а його професійний висновок й надалі користувався довірою у замовників аудиту. Тому, на нашу думку, необхідним є більш широке впровадження передових комп'ютерних технологій у повсякденну роботу аудиторів. Потрібним є також збільшення видатків на їх навчання та підвищення кваліфікації, що дасть змогу якнайповніше використати переваги від використання сучасних програмних комплексів.

Список літератури

1. Давидов, Г. М. Аудит: теорія і практика [Текст] : монографія / Г. М. Давидов; – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2006. – 324 с. – ISBN 966-8861-26-4
2. Додж, Р. Краткое руководство по стандартам и нормативам аудита [Текст] / Р. Додж ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, ЮНИТИ, 1992. – 240 с.
3. Івахненко, С. В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології [Текст] / С. В. Івахненко; – К. : Знання, 2005. – 286 с. – ISBN 966-346-057-1
4. Кулаковська, Л. Т. Організація і методика аудиту [Текст] : навч. посіб. / Л. Т. Кулаковська, Ю. В. Піча; – 2-е вид. – К. : Каравела, 2005. – 560 с. – ISBN 966-96331-4-1
5. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики : Видання 2007 року. [Текст] / Пер. з англ. – К. : ТОВ "ІАМЦ АУ "СТАТУС", 2004. – 1028 с. – ISBN 978-966-8544-07-1
6. Лісіна, В. Ю. Використання сучасних інформаційних технологій у вітчизняному аудиті з врахуванням міжнародних стандартів [Електронний ресурс] / В. Ю. Лісіна // Коммунальное хозяйство городов : науково-технічний збірник. – Випуск 77 (2007). Серія: Економічні науки. – Режим доступу: <http://eprints.ksame.kharkov.ua/387>.

РЕЗЮМЕ

Усач Богдан, Маркевич Николай

Некоторые аспекты проведения аудита в компьютерной среде

Ввиду широкой компьютеризации общественной и деловой жизни, данная статья посвящена обзору основных программных комплексов, которые могут использовать в своей деятельности аудиторы. Описаны некоторые возможности автоматизированных программ

по ведению бухгалтерского учета и аудита. Особое внимание сосредоточено на возможных злоупотреблениях и других недостатках использования компьютерной техники. В статье отмечено, что сегодня уровень использования компьютеризованных методов аудита является недостаточным. Авторы статьи указывают на самые весомые причины незначительной компьютеризации и автоматизации бухгалтерского учета и аудита и сосредотачивают внимание на возможных путях решения этой проблемы.

RESUME

Usach Bogdan, Markevych Mykola

Some aspects of auditing in computer environment

This article is devoted to the review of basic programmatic complexes which can use public accountants. Some possibilities of the automated accounting and auditing programs are described. Special attention concentrated on possible abuses and other lacks of application of computer technique. It is marked in the article, that a level of the use computerized methods of auditing are insufficient today. The article's authors specify on the most sufficient causes of insignificant computerization and automation of the accounting and auditing and concentrate attention on the possible ways of decision of this problem.

АУДИТОРСКИЕ РЕГЛАМЕНТЫ В СИСТЕМЕ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА АУДИТА

Даны определения системы менеджмента качества аудита, проанализированы ее элементы, предложено внедрить в аудиторскую практику аудиторские регламенты

Ключевые слова: система менеджмента качества аудита, аудит, аудиторские регламенты, аудиторский риск.

В условиях реформирования системы регулирования рынка аудиторских услуг все большее значение приобретает необходимость внедрения эффективной системы управления в аудиторских организациях, которая обеспечивала бы повышение их конкурентоспособности. Одним из методов рационального управления является внедрение системы менеджмента качества (СМК) аудита, ориентированной на достижение результатов аудита, основанных на целях качества, а именно повышении достоверности и надежности финансовой отчетности, обеспечения стратегического экономического роста аудируемой организации и государства в целом. В соответствии с [4], характер и степень документированности СМК должны отвечать требованиям, потребностям и ожиданиям потребителей аудиторских услуг, а также устраивать аудитора. С данных позиций аудиторские организации разрабатывают и внедряют внутрифирменные стандарты, что позволяет обозначить общий подход к проведению аудита. Аудитор, исходя из своих знаний и опыта, в условиях ограниченного времени принимает самостоятельные решения, что придает аудиторской проверке ярко выраженный субъективный характер. Процедуры его действий становятся непрозрачными для ее участников в силу отсутствия установленных правил, совокупности и последовательности действий, которые обеспечивают решение задач аудита. Данная проблема обуславливает необходимость разработки аудиторских регламентов, как элемента СМК аудита.

Внедрение СМК является общепризнанным действенным методом современного практического менеджмента, ориентированного на постоянное повышение качества услуг за счет совершенствования всех бизнес-процессов и повышения эффективности использования ресурсов. При этом внедрение СМК не является разрушением существующих систем управления, а представляет собой их модернизацию за счет использования мирового опыта и современных методов управления в соответствии с международными стандартами [6]. По нашему мнению, *СМК аудита - это совокупность документированных процедур управления аудиторской организацией и организационной схемы взаимодействия сторон аудита в рамках отдельной аудиторской проверки (с учетом распределения ответственности за качество), процедуры обеспечения и повышения эффективности управления качеством, людских, информационных и других ресурсов, обеспечивающая осуществление общего руководства качеством проверки и бизнес-процессов аудиторской*

организации. Основными целями при внедрении СМК аудита является поддержание аудиторских работ на конкурентоспособном уровне и обеспечение стабильного качества оказываемых услуг.

В действующих системах управления аудиторскими организациями в той или иной степени реализованы принципы менеджмента качества и требования международных стандартов [2; 3; 5], ориентирующие аудиторские организации на удовлетворение требований заказчиков, обеспечение необходимого уровня уверенности в качестве, но пока отсутствуют объективно необходимые элементы СМК: руководитель, ответственный за качество; политика, цели и руководство по качеству; идентификация процессов, мониторинг и оценка их результативности; оценка степени удовлетворенности потребителя аудиторских услуг [6], документационное обеспечение СМК аудита. С данных позиций были идентифицированы элементы СМК с учетом специфики аудиторской организации.

Нормативно-правовой и организационной структурой СМК аудита должны служить совершенно новые для аудиторских организаций документы – аудиторские регламенты. По нашему мнению, *аудиторские регламенты - это документы, которые служат для структурированного описания совокупности и последовательности обязательных действий аудитора при выполнении работ и сопутствующих услуг с указанием сроков, исполнителей и ответственных, входящих и исходящих документов, а также пояснений относительно выполнения процедур.* Особый акцент делается авторами на необходимость утверждения заказчиком регламента до заключения договора, что будет фактически означать согласование на установленные аудитором правила выполнения процедур, их последовательность и взаимосвязь. В этом случае аудитор будет отвечать не только за результат аудиторской проверки, но и за выбранные средства достижения цели. Качество регламента будет свидетельствовать о профессиональном уровне аудитора, а документ будет являться одним из объективных критериев выбора аудиторов при рассмотрении ценовых предложений и проведение тендеров. Место аудиторских регламентов в структуре нормативно-правового регулирования аудиторской деятельности в Республике Беларусь представлено на рис 1.

Для качественного проведения и оформления результатов аудита объем и количество регламентов должно быть достаточно велико, чтобы охватывать все этапы и направления проверки. В связи с этим возникает

Таблица 1. Элементы СМК аудита

Элемент системы	Сущность
Ответственность руководства	Значительная доля ответственности переносится на аудитора
Система качества	Должна быть внедрена комплексная система управления качеством, охватывающая все этапы проверки
Анализ договора	Аудиторская организация до заключения договора должна оценить свою способность выполнить его, а в процессе выполнения –регулярно проверять и документально подтверждать достижение требуемых договором условий.
Управление проверкой	Должны быть предусмотрены критерии оценки проверки после завершения определенных этапов
Управление документацией и данными	Все источники аудиторских доказательств, рабочие документы должны проверяться аудитором на соответствие
Закупки	Регламентация отбора клиентов путем предварительного ознакомления с заказчиком аудиторских услуг
Управление источниками аудиторских доказательств	Источники информации, представляемые заказчиком аудиторских услуг проверяются на предмет их доброкачественности, обеспечивается их хранение
Идентификация и отслеживаемость аудиторского заключения	Качество отслеживается на каждом этапе получения аудиторского заключения
Контроль аудиторского процесса	Документирование всех аудиторских работ
Контроль и тестирование	Вся информация, поступающая от клиента должна тестироваться, проверяться.
Оборудование для тестирования	Аудитор проводит оценку организации внутреннего контроля у заказчика с использованием как традиционных методов, так и методов поддержки принятия решений с использованием современных информационных технологий
Состояние и проверки тестирования	Результаты проверки и тестирования должны регистрироваться в соответствующих документах
Контроль работ, не удовлетворяющих требованиям заказчика	Контролируются аудиторские заключения, по которым не получен ожидаемый эффект, например в виде снижения размера штрафных санкций, либо аудиторские заключения по которым в результате аудита, были выявлены обстоятельства, не выявленные в результате планирования аудиторских работ, но влияние которых привело к снижению качества аудита.
Корректирующие воздействия	Устранение причин появления дефектов в аудиторском процессе с целью предупреждения их повторения.
Управление этапами аудиторской проверки	Все элементы системы качества предназначены для обеспечения аудитором сохранности, конфиденциальности и т.д. аудиторских доказательств.
Отчетность	Требуется иметь установленный порядок сбора, систематизации, ведения, хранения и предоставлении. клиенту данных о качестве проверки для подтверждения соответствия аудиторского заключения установленным требованиям и эффективности системы качества
Внутренние проверки качества	Независимые проверки аудиторов с доведением информации руководителю аудиторской организации
Подготовка кадров	Выявление несоответствия сложности аудиторских работ квалификации аудитора, повышение квалификации, аттестация рабочих мест.
Техническое обслуживание	Использование специализированных программных продуктов
Статистические методы	Использование статистических методов при планировании, управлении аудит-процессами и оценке аудиторского заключения, например, используя такие показатели как размер штрафов, начисленных проверяющими органами после аудиторской проверки, сумма экономического эффекта от внедрения аудиторских предложений и т. д.

Примечание: таблица является собственной разработкой авторов

потребность в их классификации, которая позволяет глубже изучить сущность и назначение регламентов, а также обеспечит возможность их систематизации. Регламенты, используемые в аудиторской проверке, можно классифицировать по целому ряду направлений (таблица 2).

В основе разрабатываемых нами регламентов лежит

процессный подход, предполагающий непрерывное совершенствование всех процессов, путем их реинжиниринга, основанного на внедрении методов поддержки принятия решений и документированной системы управления аудиторскими процессами. При разработке документированных процедур процессов управления нужно рассматривать любую аудиторскую

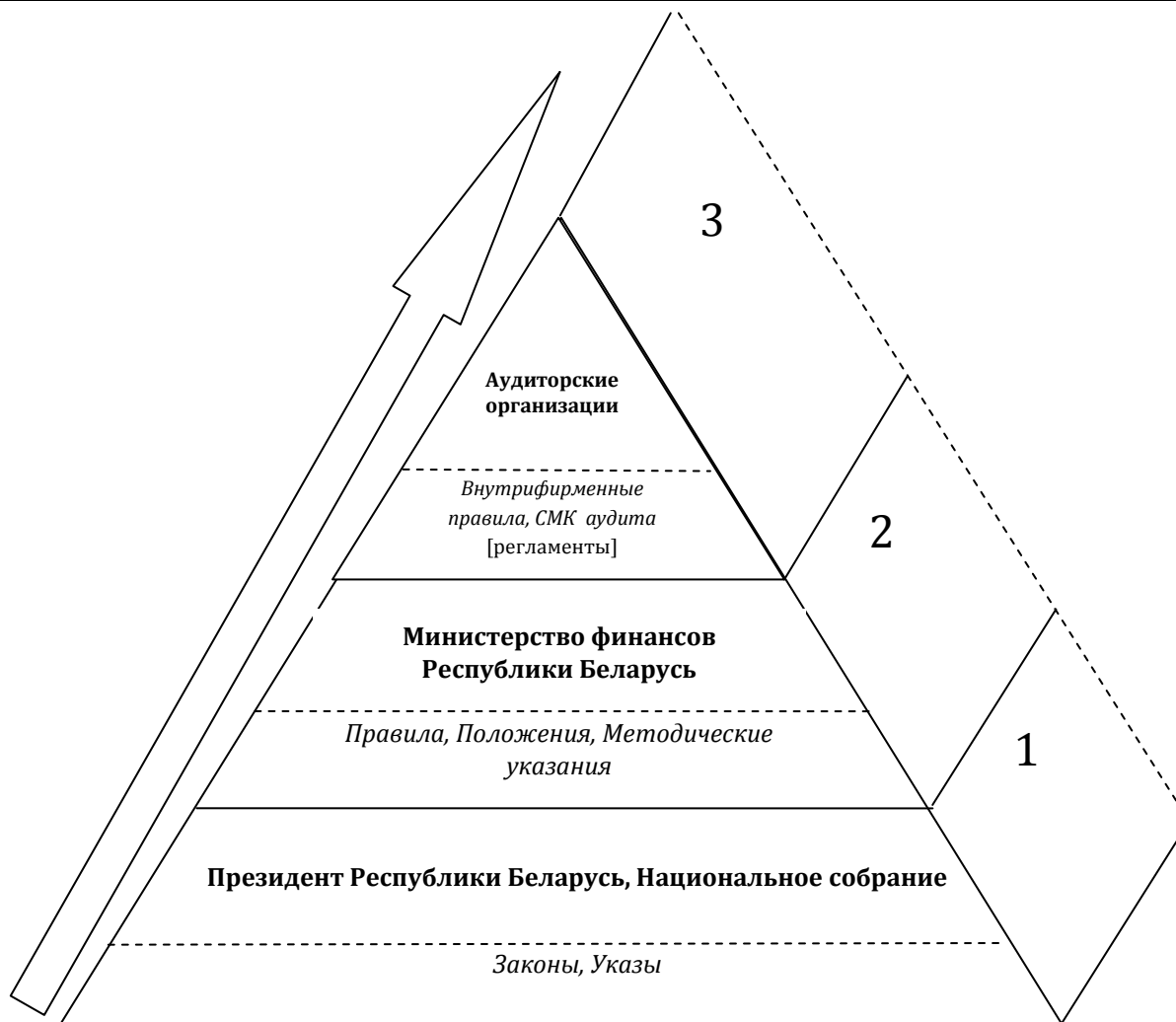

Рис. 1. Предлагаемая структура нормативного регулирования аудиторской деятельности в Республике Беларусь

Таблица 2. Классификация аудиторских регламентов

Но ме р	Направление классификации	Классификационные группы
1	По сущности	<i>Обеспечивающие</i> регламентируют вопросы организации аудиторской деятельности, взаимоотношений участников процесса аудита. <i>Функциональные</i> являются техническими инструментами аудита, обеспечивающих технологию его проведения.
2	По этапам проверки	<i>Предварительное планирование</i> <i>Планирование аудита</i> <i>Проведение аудита по существу</i> <i>Заключительный этап</i>
3	По целям проверки	-аудит достоверности бухгалтерской отчетности; -выявление путей оптимизации налогообложения и т.д.
4	По формированию и оформлению	<i>Регламенты, составляемые в электронном виде</i> с последующей распечаткой. Юридическую силу такой документ принимает после утверждения регламента руководителем аудиторской организации и нанесения на него собственноручных подписей лиц, которые будут производить проверку. <i>Регламенты, заполняемые и хранимые в электронном виде</i> Действительность регламентов подтверждается наличием на них аналога собственноручной подписи-электронной подписи, осуществляемой в соответствии с действующим законодательством и техническими требованиями.
5	По дальнейшему использованию	<i>Регламенты постоянного использования</i> <i>Регламенты текущей проверки</i> используются при аудите организаций, имеющих существенные особенности, например при проверке организаций имеющих обособленные организации, филиалы и т.д.

Примечание: таблица является собственной разработкой авторов

работу как процесс со своим «входом» и «выходом» с четко прописанной последовательностью выполняемых Консулработ, объемом использования ресурсов. В результате исследования нами установлено, что процесс аудиторской проверки может быть представлен как бизнес-процесс, представляющий собой последовательность аудиторских работ (мини бизнес-процессов), ведущую к достижению результата - аудиторского заключения. Ниже приведен пример оформления элементов схемы бизнес-процесса «Оценка аудиторского риска», рис. 2.

После того, как схема бизнес процесса сформирована, можно приступить к ее описанию, т.е. созданию регламента. В соответствии с Законом [2] регламент как документ должен содержать обязательные реквизиты. Все эти требования учтены в предлагаемой форме документа (рис. 3).

Исследуя подходы по регламентации бизнес-процессов предприятий, на базе построенных аудит-бизнес-процессов предложена структура содержания аудиторского регламента, включающие основные разделы: термины и определения, общие положения, технология аудиторских процедур, обязанности участников, приложения (рис. 4).

На наш взгляд, внедрение в аудиторскую практику регламентов позволит организовать системную работу аудитора, избегая случайностей в определении направления и характера работ, открывает возможности для создания нормативно-правовой основы по

применению мер взыскания к недобросовестным аудиторам, одновременно защищая аудитора от необоснованных претензий и требований участников аудита. Достоинством внедрения регламентов в аудиторский процесс является их высокая интеграция в технологию аудита, адаптированная к организационной структуре и специфике деятельности конкретной аудиторской организации, что позволяет получить некоторые конкурентные преимущества и обеспечить высокое качество аудита. По нашему мнению предлагаемые формы регламентов могут применяться в работе внутренних аудиторов, путем их модификации применительно к особенностям функционирования и целевым установкам внутреннего аудита. Интеграция АСУ аудиторской организации, предлагаемой авторами системы менеджмента качества аудита и системы информационных технологий позволяет использовать *CALS-технологии*, являющиеся высшей формой развития технологии информационной поддержки аудит-процессов, дающие синергический эффект в управлении.

Список литературы

1. О бухгалтерском учете и отчетности: Закон Республики Беларусь, 18 октября 1994 г., № 3321-XII [Электронный ресурс] : в ред. Закона Республики Беларусь от 26.12.2007 г., №302-3 // Консультант плюс: Беларусь. Технология 3000 000 «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь.- Мн., 2010.

Рис. 2. Схема бизнес-процесса «Оценка аудиторского риска»

Регламент	код формы	Наименование аудиторской организации, гриф утверждения
	Наименование регламента	[]
Содержание регламента		
Регламент разработал		
«__» _____ 20__ г.		
_____	_____	_____
должность	подпись	расшифровка подписи
Регламент проверил (Согласовал)		
«__» _____ 20__ г.		
_____	_____	_____
должность	подпись	расшифровка подписи
с регламентом ознакомлен		
«__» _____ 20__ г.		
_____	_____	_____
должность	подпись	расшифровка подписи

Рис. 3. Рекомендуемый формат регламента

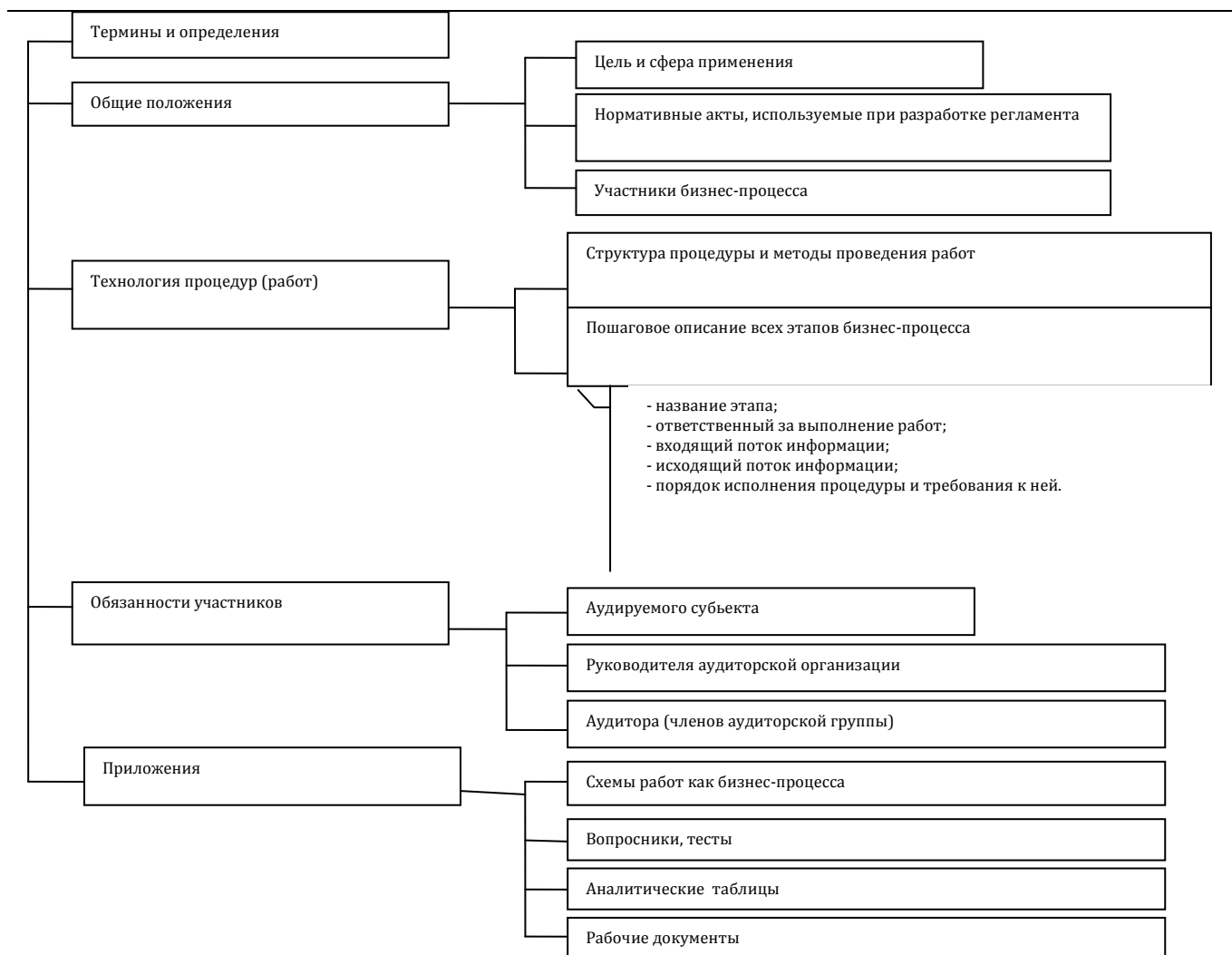

Рис. 4. Рекомендуемая структура регламента

2. Понимание деятельности, системы внутреннего контроля аудируемого лица и оценка риска существенного искажения бухгалтерской (финансовой) отчетности: Правило аудиторской деятельности, 29 декабря 2008 г., № 203 // Консультант плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь.-Мн., 2010.
3. Бычкова, С. М. Контроль качества аудита/ С. М. Бычкова, Е. Ю. Итыгилова. – М. : Эксмо 2008. - 208 с
4. Системы, методы и инструменты менеджмента качества [Текст] / М. М. Кане, Б. В. Иванов, В. Н. Корешков, А. Г. Схиртладзе. – Спб. : Питер, 2009. – 560 с.
5. Хилл, Н. Измерение удовлетворенности потребителя по стандарту ИСО 9000:2000 [Текст] / Н. Хилл, Б. Сельф, Г. Роше. – М.: Технологии, 2004. - 309 с
6. Попов, А. Н. Система менеджмента качества как элемент стратегического управления в лизинговой компании [Текст] / А. Н. Попов // Аудит и финансовый анализ. - 2007. - №4. - С. 383-395.

РЕЗЮМЕ

Панков Дмитро, Мякин'кая Віолета **Аудиторські регламенти в системі менеджменту якості аудиту**

Дано визначення системи менеджменту якості аудиту, проаналізовані її елементи, запропоновано впровадити в аудиторську практику аудиторські регламенти.

RESUME

Pankov Dmitriy, Myakin'kaya Violetta **Public accountant regulations in the system of management of audit quality**

System of management of audit quality is determined, its elements are analysed, it is suggested to inculcate in by a public accountant a practical public accountant regulations.

ВПЛИВ ПОМОЛОГІЧНОГО СОРТУ ЯБЛУНИ НА ПОБУДОВУ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ САДІВНИЦТВА

Досліджено біологічно-економічні характеристики найпоширеніших сортів яблуни в умовах Поділля, та їх вплив на побудову системи обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможним виробництвом продукції галузі.

Ключові слова: садівництво, собівартість продукції, конкурентоспроможність, обліково-аналітичне забезпечення.

За умов планово-розподільчої системи садівництво було високоефективною галуззю, особливо у спеціалізованих господарствах, серед яких виділялися господарства Поділля. За даними О. М. Шестопала, у 1981-1984 роках економічна ефективність виробництва плодів зерняткових культур (а це понад 90% валового збору плодів і ягід) характеризувалася такими показниками: прибуток з 1 га - 1727 крб., рівень рентабельності - 86,8% [1, с. 130]. Ряд вчених-економістів констатують, що у цей період для розвитку всього АПК й аграрного сектору характерна була витратна модель ціноутворення, економічна суть якої полягала в тому, що формування ціни розпочинається з витрат на виробництво сировини і закінчується роздрібною ціною кінцевого продукту [2, с. 30]. Держава здебільшого брала функцію збуту продукції на себе, шляхом державного замовлення, надаючи кошти на створення нових садів, матеріальне та фінансове забезпечення садівничих господарств. Основними завданнями обліково-аналітичної роботи того часу на садівничих підприємствах було дотримання планових показників виробництва, собівартості та прибутковості.

Однак ринкові умови господарювання, висока конкуренція та прагнення отримати найбільшу вигоду ставлять нові вимоги до обліково-аналітичної інформації на садівничих підприємствах. Господарства-виробники садової продукції змушені принципово змінити підхід до формування витрат на підприємстві. Такі підприємства повинні постійно контролювати свої витрати, щоб не перевищити їх понад справедливую (ринкову) вартість садової продукції. За умов ринкової економіки ціна на садову продукцію формується під дією не лише пропозиції, а й попиту на продукцію. Тому система обліково-аналітичного забезпечення управління садівничими господарствами має бути зорієнтована на підвищення конкурентоспроможності садової продукції, яку характеризують висока якість продукції, низька собівартість та прийнятна ціна реалізації.

Питання обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств розглядаються в монографії вчених-економістів: О. Д. Гудзинського, Г. Г. Кірейцева, Т. М. Пахомової, В. К. Савчука. Зокрема, автори зазначають, що підтримання на належному рівні конкурентної позиції підприємства - це головна загальносистемна та внутрішньосистемна стратегія його функціонування і подальшого розвитку, яка покладається на обліково-аналітичний механізм [3, с. 66]. Питання конкурентоспроможності продукції розглядається у працях Ф. Ф. Бутинця, Ф. Котлера, М. Портера,

П. Т. Саблука, В. В. Сопка, М. Г. Чумаченка, в садівництві - О. Ю. Єрмакова, А. І. Григоренка, В. А. Рульєва. Однак питання щодо обліково-аналітичного забезпечення конкурентоспроможного виробництва садової продукції не знайшли належного відображення в працях провідних зарубіжних та вітчизняних вчених.

Завдання статті є дослідити біологічно-економічне значення найпоширеніших сортів яблуни в умовах Поділля, та їх вплив на побудову системи обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможним виробництвом продукції галузі.

Конкурентоспроможність будь-якої продукції, в тому числі і садівничої, на думку вчених, це можливість продукції відповідати вимогам конкурентного ринку, вимогам покупців в порівнянні з аналогічною продукцією, яка представлена на ринку [4, с. 13]. Зазвичай, покупців садової продукції цікавить, перш за все, невисока ціна та якість садівничої продукції. Термін «якість садівничої продукції» фактично стосується якості певної партії продукції, яка визначає її біологічну та харчову цінність [5, с. 50]. У той же час виробники садівничої продукції зацікавлені в такій ціні на свою продукцію, яка б покривала витрати та відповідно забезпечила виробника необхідним рівнем прибутку та рентабельності виробництва.

Аналізуючи рівень цін реалізації садівничої продукції та її собівартість у типових господарствах, які входять до регіональних об'єднань „Хмельницьксадвинпрому” та „Вінницьсадвинпрому” (рис. 1.), можна побачити, що в деяких господарствах реалізаційна ціна відповідає рівню собівартості продукції, а в окремих господарствах рівень собівартості виробництва перевищив реалізаційну ціну.

Оскільки визначальний вплив на ціну продукції має її якість, зовнішній вигляд, відповідні смакові властивості, величина плоду чи ягоди, та інші технічні і харчові характеристики, які формуються та змінюються в процесі вирощування, збирання, використання продукції, тому найбільший відсоток конкурентоспроможності садівничої продукції формується власне під час виробничого процесу. Інші також важливі чинники конкурентоспроможності формуються на стадії продажу та споживання і використання. Вирощуючи садову продукцію особливу увагу необхідно приділяти правильному підбору сорту, який би володів високими товарними якістьми: хорошим смаком, привабливою формою, високим виходом стандартної продукції, транспортабельністю, лежкістю тощо, а також забезпеченню необхідного контролю якості продукції. В українських садках на сьогодні вирощують біля 40 видів

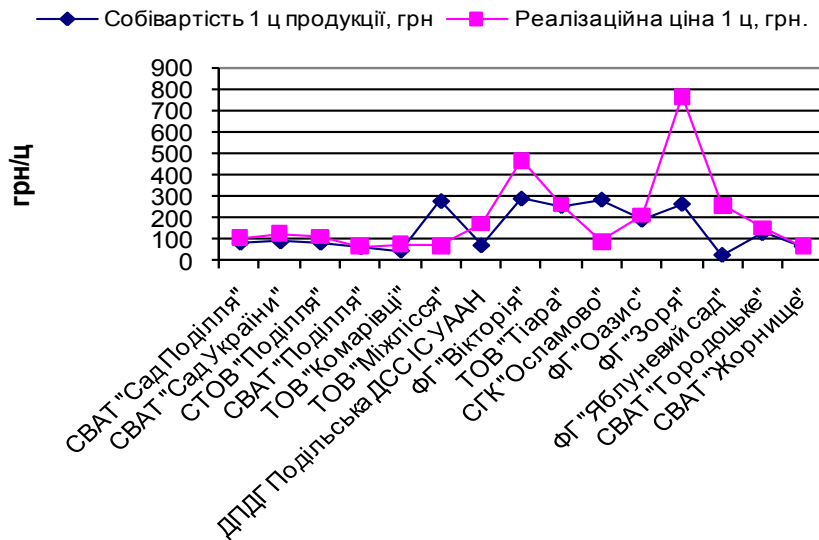

Рис 1. Співвідношення собівартості садівничої продукції та ціни її реалізації в окремих садівничих господарствах Поділля, 2008 р.

плодових і ягідних культур, які поділяють на групи за ботанічними та виробничими ознаками, за типом надземної частини, за тривалістю життя тощо, тому важлива роль належить обґрунтуванню найперспективніших сортів, які відповідали б запитам і споживача, і виробника. Сорт визначає не лише видову структуру продукції, але й низку організаційно-економічних чинників (собівартість, трудомісткість, капіталомісткість продукції тощо), які безпосередньо впливають на кінцевий результат виробництва. Важливість районування садівництва та встановлення порайонного сортименту плодових і ягідних культур вперше було доведено в наукових працях Л. П. Смирєнка. „В той день - писав Л. П. Смирєнко, - коли ввійде на кінець у загальну свідомість садовласників та проста істина, що багатство комерційного саду ґрунтується не на основі великої різноманітності сортів, а саме на обмеженому сортименті небагатьох, але цінних, до того ж таких, що добре вдаються в конкретних умовах ґрунту і клімату, наше південне промислове плодівництво піде швидкими кроками вперед” [6, с. 12-13].

У видовій структурі плодючих насаджень Хмельницької області переважає яблуня - 90,7 %, інші культури займають 9,3 %, з них: груша - 1,62%, слива - 2,34%, вишня - 0,43%, черешня 0,45 %, абрикос - 0,13%, горіх - 0,42%, суниця, полуниця - 1,33%, малина - 0,38 %, смородина - 1,40%, виноград - 0,01%. У видовій структурі плодючих насаджень Вінницької області переважає також яблуня - 89%, інші культури займають 11%, з них: груша - 0,70%, вишня - 0,80%, слива - 2,60%, грецький горіх - 0,15%, черешня - 1,98%, абрикос - 0,11%, смородина - 0,39%, суниця, полуниця - 1,21%, малина - 0,85%, виноград - 0,3% [7]. Отже, основною плодовою породою в Україні та в Вінницькій і Хмельницькій області є яблуня, яка займає площі залежно від регіону від 75 до 95 % у структурі насаджень, а правильний підбір помологічних сортів, а також їх районування забезпечить максимальну вигоду для виробників.

За результатами наукових досліджень Подільської дослідної станції Інституту садівництва та інших науково-дослідних установ України у зоні Поділля найпоширенішими та перспективними є сорти української та зарубіжної селекції: літні - Папіровка, Джерсімак, Катя; осінні - Слава переможцям, Джеймс Грив,

Делікатес, Чемпіон; зимові - Айдаред, Аскольда, Гала, Голден Делішес та його клони, Глостер, Джонаголд та його клони, Едера, Ліберті, Радогость, Ренет Смирєнка, Флоріна [8, с.6]. Аналізуючи біологічні та економічні характеристики сорту, ми прийшли до висновку, що деякі сорти повністю задовольняють потреби як виробників, так і споживачів. Серед найпоширеніших та перспективніших сортів яблуні, які вирощуються в ДПДГ Подільській ДСС ІС НААН України, нами виділено декілька сортів, які отримали найбільшу кількість балів під час оцінки біологічних характеристик сорту. Експертну оцінку біологічної характеристики сорту здійснено за програмою автора шляхом опитування спеціалістів галузі (табл. 1).

Результати проведеної оцінки сортів яблуні свідчать про біологічну важливість окремого сорту, яка впливає на рівень витрат (наприклад, стійкість проти хвороб, транспортабельність, ранній вступ у товарне плодоношення), на рівень ціни реалізації (наприклад, смак, зовнішній вигляд, розмір плоду) та, відповідно, і на якість плодів (зменшення кількості хімічного обприскування, вміст вітаміну С, пектину тощо). Тому, для забезпечення конкурентоспроможного виробництва садової продукції необхідно повною мірою враховувати генетичний потенціал кожного окремого сорту та відповідність його ґрунтово-кліматичним умовам регіону. Такий підхід дасть змогу господарству певним чином управляти витратами та ціною реалізації садівничої продукції.

Для належного управління керівники садівничих господарств потребують достовірної обліково-аналітичної інформації щодо витрат, доходів, результатів діяльності. Практика ведення бухгалтерського обліку на підприємствах Поділля показала, що здебільшого об'єктами обліку витрат на садові насадження є види насаджень: сади плодові, ягідники, сади зерняткові тощо, тобто окремі територіальні ділянки (квартали) під конкретним видом насаджень. У кварталі промислового саду розміщують від трьох до п'яти сортів, що добре взаємозапильються, з однаковими строками цвітіння дерев і досяганням плодів, вступу в пору плодоношення та тривалості експлуатації.

Для узагальнення інформації про біологічні перетворення в садівництві на практиці господарства

Таблиця 1. Економічна та біологічна оцінка окремих сортів яблуні ДЦДГ Подільської ДСС ІС НААН України, які є найпоширенішими в умовах Поділля

Сорт	Біологічна характеристика сорту						Гуртова ціна сортового яблука у 2008-2009 рр., грн/кг (включаючи ПДВ) ⁴	Виробнича собівартість 1 кг, грн.				
	Стойкість до хвороб, бал ¹			Морозостійкість в балах ²	Маса плоду, бал ³	Вступ у плодоношення, бал ⁴			Потенційна урожайність, бал ⁵	Транспорتابельність, бал ⁶	Смак, бал ⁷	Можливість зберігання без втрати смаку, бал ⁸
	Парші	Борошнистої роси	Бактеріального опіку									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Літні	2	2	-	3	2	4	2	2	4	2	2.00	0.50
	0	2	-	3	2	4	2	1	5	2	2.00	0.50
Осінні	1	3	-	3	3	5	1	3	5	2	2.00-2.50	0.56
	4	1	-	2	2	3	3	3	4	3	2.50-3.00	0.63
Зимові	2	2	2	1	3	3	1	3	5	3	3.00-3.50	0.81
	1	2	1	1	4	3	3	3	5	3	3.00-3.50	0.87
	4	2	-	3	4	2	3	3	4	1	3.00	0.69
	1	3	-	3	3	3	3	3	5	2	2.50	0.62
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	2	3	-	1	4	2	0	0	3	5	2	3.00
4	3	-	1	2	2	3	1	3	4	4	2.80	0.64

* Вартість яблука технічного не включена.

¹ Стойкість до хвороб за шкалою 0-4: 0 - дуже уражується, 1 - уражується, 2 - середньо уражується, 3 - слабо уражується, 4 - стійкий, « - » - дані відсутні (за оцінкою спеціалістів).

² Морозостійкість та зимостійкість за шкалою 0-3: 0 - нестійкий, 1 - середній стійкий, 2 - стійкий вища за середню, 3 - висока стійкість.

³ За шкалою 0-4, в залежності від маси плоду: дрібні (16-70г) - 0, менший за середній розмір (71-110г), середній розмір (111-150г), більший за середній розмір (151-200г) - 3, великі (201-350г) - 4.

⁴ Вступ у плодоношення за шкалою 0-4, в залежності від року: на 6 - 0, на 5 - 1, на 4 - 2, на 3 - 3, на 2 - 4.

⁵ Потенційна урожайність за шкалою 0-4: до 40 кг з дерева - 0, 40-60 кг з дерева - 1, 60-80 кг з дерева - 2, 80-100 кг з дерева - 3, поверх 100 кг з дерева - 4.

⁶ Транспорتابельність за шкалою 0-3: 0 - не транспорتابельні, 1 - середня транспорتابельність, 2 - транспорتابельність вища за середню, 3 - висока транспорتابельність.

⁷ Експертна оцінка смаку плодів надана автором до цілого числа.

⁸ Тривалість зберігання оцінена за шкалою 0-4, в залежності від кількості днів зберігання по трьом групам (літні, осінні, зимові).

використовують рахунок 23 „Виробництво”, для якого передбачений окремий субрахунок 231 „Біологічні перетворення в садівництві”. Однак, така практика обліку виробничих витрат не забезпечує надходження надійної інформації для керівників, зокрема для прийняття виважених управлінських рішень щодо економічної та соціальної ефективності виробництва садівницької продукції за її видовою структурою. На нашу думку, такі аналітичні субрахунки, які б містили інформацію щодо витрат та виходу продукції за окремими культурами та сортами, мають бути передбачені в управлінському обліку господарств, з метою отримання оперативної інформації про забезпечення формування конкурентоспроможності садівницької продукції.

Аналіз діючої системи бухгалтерського обліку на садівницьких господарствах показав, що на підприємствах відсутня інформація, яка б забезпечила економічний контроль якості продукції, що виробляється. Не існують на таких підприємствах і лабораторії з визначення якості продукції, що унеможлиблює об'єктивну оцінку взаємозв'язку витрат та якості продукції, що виробляється.

Дослідження біологічно-економічного значення найпоширеніших сортів яблуні в умовах Поділля, та їх вплив на побудову системи обліково-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможним виробництвом галузі, дає підставу для висновків:

- по-перше, аналізуючи рівень цін реалізації садівницької продукції та її собівартість у типових господарствах, які входять до регіональних об'єднань „Хмельницьксадвинпрому” та „Вінницясадвинпрому” можна побачити, що в деяких господарствах реалізаційна ціна відповідає рівню собівартості продукції, а в окремих рівень собівартості виробництва перевищує реалізаційну ціну;
- по-друге, результати проведеної оцінки сортів яблуні свідчать про біологічну важливість окремого сорту, яка впливає на рівень витрат, якість продукції та ціну реалізації;
- по-третє, для забезпечення конкурентоспроможного виробництва садової продукції керівники садівничих господарств потребують достовірної інформації, яка повною мірою враховує генетичний та економічний потенціал кожного окремого сорту. Таку інформацію можна отримати завдяки належній організації бухгалтерського, зокрема управлінського обліку та економічного аналізу.

Список літератури

1. Шестопаль, А. Н. *Воспроизводство и эффективность продуктивного использования плодовых и ягодных насаждений* [Текст] / А. Н. Шестопаль. – К. : Сельхозобразование, 1994. – 256 с.
2. Малік, М. Й. *Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми* [Текст] : монографія / М. Й. Малік, О. А. Нужна. – К.: ННЦІАЕ, 2007. – 270 с.
3. Гудзинський, О. Д. *Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект)* [Текст] : монографія / О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова, В. К. Савчук. – К.: ІПК ДСЗУ, 2009. – 226 с.
4. Бородин, К. *Конкурентоспособность в рыночной экономике* [Текст] / К. Бородин. – М.: ТЕИС, 2005. – 120 с.
5. Легеза, Д. Г. *Проблеми якості та конкурентоспроможності плодової продукції* [Текст] / Д. Г. Легеза // *Агроінком*. – 2002. – № 4-7. – С. 50-52.
6. Шестопаль, О. М. *Промислове вітчизняне садівництво і задоволення вимог ринку* [Текст] / О. М. Шестопаль // *Сад, виноград і вино України*. – 2003. – № 5-6. – С. 12-15.
7. *Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України у 2008 році* [Текст] :

статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. – К., 2009. – 136 с.

8. *Інтенсивні технології вирощування яблуневих садів* [Текст] / В. В. Черній, В. П. Ріпамельник, О. П. Довбиш та ін.; під ред. О. Ю. Бородай. – В.: ПДДСУ, 2001. – 16 с.

РЕЗЮМЕ

Богданюк Елена

Влияние сорта помологии яблони на построение учетно-аналитического обеспечения управления конкурентоспособностью садоводства

Исследованы биологически-экономические характеристики самых распространенных сортов яблони в условиях Подолья, и их влияние на построение системы учетно-аналитического обеспечения управления конкурентоспособным производством продукции отрасли.

RESUME

Bogdanyuk Olena

Influence of sort pomology of apple-tree on construction of the registration-analytical providing of management by the gardening competitiveness

Biologically-economic characteristics of the most widespread grades of an apple-tree in the conditions of Podillya, and their influence on construction of system of registration-analytical maintenance of management by competitive production of branch are investigated.

Руслан БОЙКОдоцент кафедри аудиту,
Львівська комерційна академія**Олег ЮСИПОВИЧ**доцент кафедри фінансів,
Львівська комерційна академія

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сутність аудиту інвестицій, подано об'єкти та суб'єкти аудиту інвестицій, сформульовано завдання аудиту інвестицій та розглянуто процес планування аудиту інвестицій.

Ключові слова: *аудит інвестицій, інвестиції, інвестиційна діяльність, аудиторський ризик, організація аудиту інвестицій, планування аудиту інвестицій.*

Ефективна інвестиційна діяльність підприємств в умовах ринку багато в чому залежить від організації системи контролю. Однією з дієвих форм фінансово-господарського контролю інвестиційної діяльності підприємства є аудит. Завдання аудиторського контролю інвестиційної діяльності полягає у визначенні доцільності вкладення інвестицій в дану галузь, ефективності використання інвестиційних ресурсів та обґрунтованості використання коштів. Для правильного визначення аудиту інвестицій, слід визначитись із сутністю самого поняття аудиту інвестицій, яке можна розглянути за допомогою окремих дефініцій «аудит» та «інвестиційна діяльність».

У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі, чинних нормативно-правових актах України і Міжнародних стандартах аудиту та етики немає єдиного підходу щодо визначення терміну «аудит».

Одні автори притримуються думки, що аудит це одна із форм незалежного фінансово-господарського контролю [1; 3; 5; 12] інші вважають що це одна із форм економічного контролю [6 ; 17] ще інші – господарського [10].

У Законі України «Про аудиторську діяльність» вказано, що «аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам». Це визначення відносить аудит до незалежного фінансового контролю, оскільки у преамбулі до Закону України «Про аудиторську діяльність» зазначено: «Цей Закон визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні і спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів власника». Отже, зазначеним Законом аудит визначено як одну із форм фінансового контролю.

Такі підходи до визначення сутності поняття «аудит» є досить вузькими і не сповна розкривають його зміст.

Ширше тлумачення ролі і місця аудиту в системі економічних відносин дає Комітет Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку, який вказує, що «аудит – це системний процес отримання і оцінки об'єктивних даних про економічні дії та події, що встановлюють рівень їх відповідності визначеному критерію, і представляє результати зацікавленим

користувачам» [14, с. 4].

Відомі американські вчені Аренс Е. А. і Лоббек Дж. К. визначають його так: «аудит – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує й оцінює свідчення про інформацію, що підлягає кількісній оцінці і належить до специфічної господарської системи, з метою визначення і відображення у своєму висновку ступеня відповідності цієї інформації встановленим критеріям» [2, с. 7].

Заслужовує на увагу також думка Редченка К. І.: «Аудит – це процес збирання незалежним працівником достовірної інформації про об'єкти дослідження з метою оцінки її відповідності визначеним критеріям і надання компетентного висновку зацікавленим користувачам» [13, с. 21].

У останніх трьох визначеннях не вказані конкретні об'єкти аудиту, що дозволяє застосовувати широке тлумачення аудиту для загального уявлення про аудит з економічної та соціальної точки зору. На нашу думку, для розвитку теорії і практики аудиту, в першу чергу слід використовувати широке тлумачення аудиту, сформульоване із врахуванням різноманітних видів аудиту, зокрема аудиту інвестиційної діяльності.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку трактують інвестиційну діяльність як придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів [11, с. 106].

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» наводиться таке визначення інвестицій: «інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект».

Ці визначення, в основному, відповідають міжнародному підходу щодо уявлення про інвестиційну діяльність як про процес вкладення ресурсів (благ, майнових і інтелектуальних цінностей) з метою отримання прибутку, доходу, соціального ефекту в майбутньому.

На основі проведеного дослідження сутності понять аудиту та інвестиційної діяльності можна сформулювати визначення аудиту інвестиційної діяльності. Отже, аудит інвестиційної діяльності – це процес збирання незалежним працівником повної, правдивої та своєчасної інформації про інвестиційну діяльність підприємства з метою оцінки її відповідності визначеній інвестиційній політиці та стратегії підприємства і надання

компетентного висновку зацікавленим користувачам.

Для правильного розуміння та для того, щоб більш повно і точно дослідити методику аудиту інвестиційної діяльності, потрібно визначитися із такими поняттями як об'єкт та суб'єкт аудиту інвестицій. Об'єктами аудиту інвестицій може бути інвестиційна діяльність підприємства в цілому та окремі інвестиційні проекти.

Суб'єктами аудиту інвестицій можуть бути зовнішні незалежні аудитори (аудиторські фірми) та внутрішні аудитори, якщо на підприємстві функціонує служба внутрішнього аудиту.

Не менш важливо, при визначенні сутності аудиту інвестицій, є визначення мети та цілей аудиту інвестицій. Метою аудиту інвестицій є надання зацікавленим користувачам повної, правдивої та своєчасної інформації про обсяги, спрямованість та ефективність інвестицій підприємства.

Основною метою аудиту інвестицій є виявлення можливих резервів ефективнішого використання інвестиційних ресурсів, розробка заходів щодо покращення прибутковості інвестиційного проекту, оптимізація витрат та доходів по інвестиціях та аналіз правильності нарахування податків

Загалом? мету аудиту інвестицій можна сформулювати як вирішення конкретної задачі, яка визначається договірними обов'язками аудитора і замовника, чинним законодавством України по інвестиційній діяльності та нормативно-правовим регулюванням аудиторської діяльності.

Розробка методичних аспектів аудиту інвестиційної діяльності обумовлює доцільність формування завдань, визначення предметної області та складу аудиторських процедур такої перевірки, а також правильного та послідовного планування аудиторської перевірки.

Завдання аудиту інвестицій повинні формуватись та випливати із поставленої мети та цілей перевірки. До них можна віднести:

- встановлення достовірності звітної інформації по інвестиціях підприємства та відповідності здійснених фінансових чи господарських операцій чинному законодавству;
- аналіз організаційної структури і статуту підприємства-клієнта з точки зору відповідності їх прийнятій інвестиційній політиці підприємства;
- аналіз організації бухгалтерського обліку і формування облікової політики для виявлення правильності постановки обліку інвестицій на підприємстві;
- перевірка обґрунтованості записів на рахунках бухгалтерського обліку з метою забезпечення достовірності даних про інвестиції в бухгалтерській звітності підприємства-клієнта;
- перевірка правильності складання облікових реєстрів, тотожності записів операцій з інвестування із записами в головній книзі;
- вивчення фінансово-господарської діяльності підприємства-клієнта для оцінки його інвестиційної діяльності.
- оцінка системи внутрішньогосподарського контролю інвестиційної діяльності підприємства, причому дана оцінка має дуже велике значення для планування усієї аудиторської перевірки інвестицій підприємства на усіх її етапах;
- своєчасне виявлення потенційної збитковості інвестиційного проекту;
- встановлення законності права власності на інвестицію, наявності достовірної інформації по інвестиціях у бухгалтерському, податковому та

управлінському обліках;

- перевірка правильності класифікацій інвестицій та їх обліку;
- перевірка правильності визначення доходів та збитків від здійсненої інвестиції;
- узагальнюючий аналіз виконання бізнес-плану інвестиційного проекту.

Визначені мета, цілі та завдання аудиту інвестиційної діяльності повинні бути покладені в основу плану і програми перевірки.

В економічній літературі, присвяченій аудиту [3; 4; 9; 16] немає єдиної думки щодо визначення основних етапів аудиторської перевірки. Так, деякі українські фахівці [5; 6; 8] з різним ступенем деталізації виділяють такі етапи аудиту: укладання договору на проведення аудиту; планування перевірки; документування і оформлення результатів аудиторської перевірки. Причому останній етап включає заключні процедури та написання аудиторського висновку.

Зарубіжні науковці [2; 14] розглядають як основні етапи аудиторської перевірки: планування перевірки, аналітичний огляд звітності клієнта, попередня оцінка суттєвості та аудиторського ризику; оцінка системи внутрішнього контролю, у тому числі оцінка ризику неефективності системи контролю, документування даних про цю систему та визначення аудиторських процедур перевірки системи внутрішнього контролю, перевірка операцій за якісними ознаками, перевірка оборотів і сальдо по рахунках з вибіркою за якісними ознаками; завершення аудиторської перевірки, формування аудиторського висновку та подання його керівництву клієнта.

Розглянувши різносторонні погляди згаданих економістів стосовно поділу процесу аудиту на етапи, вважаємо, що при визначенні основних етапів (стадій) аудиту інвестицій слід виділити початкову, дослідну та завершальну стадію.

У вітчизняні практики, на відміну від інших об'єктів аудиту, операції, пов'язані з інвестуванням, можуть бути кількісно нечисленими, але у грошовому вираженні складати значну частину господарсько-фінансової діяльності підприємства. Тому на сьогоднішній день при проведенні аудиту інвестицій на початковій стадії визначення надійності системи обліку та внутрішнього контролю є досить актуальним.

Аудитор повинен дослідити і вивчити систему обліку і внутрішнього контролю клієнта для того, щоб зрозуміти, як готується бухгалтерська інформація і мати певне уявлення про надійність цих систем, оскільки ці дані використовуються при управлінні інвестиційними проектами підприємства.

У зарубіжній економічній літературі в основу оцінки ефективності дії системи внутрішнього контролю покладено припущення аудитора, що остання не зможе виявити допущені суттєві помилки в системі бухгалтерського обліку клієнта чи не зможе їм запобігти. Для того, щоб прийти до певного висновку з цього питання, аудитори насамперед визначають спрямованість внутрішнього контролю та оцінюють його вплив на систему бухгалтерського обліку і якість фінансової звітності, а після цього визначають структуру внутрішнього контролю та оцінюють його організацію, систему документації, штат і систему спостереження та матеріальні засоби захисту.

Система внутрішньогосподарського контролю може давати надійну фінансову інформацію, забезпечувати збереження активів суб'єкта перевірки. Якщо у клієнта достатньо надійна система внутрішнього контролю, то ризик контролю буде незначним, а кількість

аудиторських доказів може бути значно меншим, ніж при неналежному внутрішньому контролі. Крім цього, оцінка внутрішнього контролю і ризику дозволяє аудиторів виявити конкретні контрольні моменти і знижує ймовірність того, що наявні помилки не будуть виявлені.

Дослідження системи обліку та внутрішнього контролю аудитор здійснює за допомогою вивчення організаційної структури підприємства, діючих на підприємстві посадових інструкцій, бесід з менеджерами та працівниками компанії, ознайомлення із документообігом, спостереження за роботою структурних підрозділів.

Основною метою оцінки системи внутрішнього контролю підприємства є створення основи для планування аудиту інвестицій та визначення часу і обсягу аудиторських процедур.

У процесі аудиту інвестиційної діяльності підприємств ряд вітчизняних та зарубіжних аудиторів значну увагу приділяють оцінці аудиторського ризику. Аудиторський ризик – це наслідок двох чинників: ризику того, що можуть бути суттєві помилки, а також того, що цих істотних помилок не виявлять [7, с. 25]. Оцінка аудиторського ризику в процесі аудиту інвестицій здійснюється із урахуванням багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів, до яких належать:

- склад і структура інвестиційного портфелю підприємства;
- наявність значної частини високоліквідних цінних паперів з коротким терміном погашення;
- наявність чи відсутність відповідних угод із брокерськими конторами та іншими фінансовими посередниками;
- котирування акцій підприємства на фондовій біржі;
- організація та стан облікової системи та внутрішнього контролю на підприємстві;
- структура та система управління інвестиційною діяльністю підприємства;
- зміни у нормативно-правовій базі, яка регулює інвестиційну діяльність;
- використання новітніх технологій при впровадженні інвестиційних проектів;
- можливість контролю зі сторони власників та ефективність цього контролю;
- податкова політика держави;
- залежність від покупців та ринків збуту продукції (наданої послуги);
- наявність незавершеного виробництва та проваджуваного проекту капітального інвестування;
- забезпечення фінансування інвестиційних проектів;
- конфлікт інтересів;
- економічна ситуація на підприємстві та у галузі;
- професійність та чесність адміністрації підприємства;
- інші фактори.

У науковій економічній літературі згадані фактори поділяються на окремі складові частини, які утворюють загальну модель аудиторського ризику.

Аналіз економічної літератури показує, що переважна більшість зарубіжних і українських аудиторів при визначенні аудиторського ризику користуються моделлю, яку запропонував Американський інститут дипломованих суспільних бухгалтерів (AICPA), і описує її у такому вигляді:

$$DAR = IR \times CR \times DR,$$

де *DAR* – Desired audit risk - прийнятний аудиторський

ризик;

IR – Inherent risk – внутрішньогосподарський ризик;

CR – Control risk - ризик контролю;

DR – Detection risk - ризик невиявлення.

Прийнятний аудиторський ризик (*DAR*) демонструє ступінь готовності аудитора надати позитивний висновок без застережень за умови, що ймовірність існування суттєвих помилок у фінансовій звітності клієнта після проведення аудиту не перевищує величину *DAR*, яка може коливатися в межах від 0 до 1. Аудитор, практично, завжди прагне мінімізувати значення *DAR*, оскільки високе значення цього показника загрожує фінансовими втратами у випадку конфлікту з клієнтом, а також падінням іміджу аудитора (аудиторської фірми).

Із прийнятним аудиторським ризиком тісно пов'язане поняття суттєвості можливої помилки. У цьому питанні аудиторів звичайно не використовують точних оцінок. Найчастіше вважають, що відхилення до 5 % є незначним, а більше 10 % матеріальним.

Внутрішньогосподарський ризик (*IR*) – це застереження щодо того, що в реєстрах бухгалтерського обліку і відповідно у фінансовій звітності клієнта міститься недостовірна інформація.

Ризик контролю (*CR*) – це ризик того, що система внутрішнього контролю клієнта не може вчасно запобігти помилкам або знайти їх у обліку та звітності.

Внутрішньогосподарський ризик та ризик контролю залежать насамперед від адміністрації і персоналу клієнта. Тому аудитор не може прямо впливати на рівень цих показників і регулювати його через використання тих чи інших аудиторських процедур та організаційних заходів перевірки.

Безпосередньо від аудитора залежить лише ризик невиявлення (*DR*), який є результатом того, що помилки в обліку і звітності клієнта аудитор під час перевірки не виявить. Зменшення його можливе у разі отримання більшої кількості аудиторських доказів і ретельнішого дослідження обраних для перевірки джерел інформації.

Розглянуті вище етапи аудиту інвестицій є передумовою для складання плану та робочої програми перевірки.

Планування аудиту здійснюється з метою:

- визначення обсягу інформації, що перевіряється;
- встановлення переліку аудиторських процедур та методик їх застосування;
- визначення часу проведення перевірки, передбачуваної її тривалості, термінів початку та закінчення;
- формування групи аудиторів, що залучаються до перевірки;
- контролю проведення перевірки.

Адекватне планування аудиторської роботи сприяє забезпеченню належної уваги до важливих ділянок аудиторської перевірки, визначенню потенційних проблем і виконанню роботи в стислий термін. «Планування» означає розробку загальної стратегії й детального підходу до очікуваного характеру, часу та обсягу перевірки.

Міжнародними стандартами аудиту 300 «Планування» і 310 «Знання бізнесу» визначено, що аудитор для досягнення ефективності та результативності аудиту і узгодженості порядку проведення аудиторських процедур з внутрішнім розпорядком об'єкта, що перевіряється, має погодити з останнім усі організаційні питання, під час планування. При цьому слід мати на увазі, що планування перевірки має ґрунтуватися на попередньому вивченні особливостей бізнесу клієнта. Положення про стандарти аудиту (SAS) 311 «Планування

та нагляд» вказує на те, що аудиторю на початку планування перевірки слід узнати, які економічні умови мають значний вплив на промислову та підприємницьку діяльність клієнта, і враховувати їх у процесі планування аудиту.

На процес планування великий вплив мають масштаб і складність аудиту, що залежить від бізнесу клієнта, його величини та діяльності. Правильним є твердження тих економістів, які вважають, що на зміст плану і програми значно впливає розмір підприємства. Для підприємств малого бізнесу вони більш спрощені.

Отже, планування є невід'ємною організаційною умовою ефективного проведення аудиту інвестиційної діяльності. Планування аудиторської перевірки здійснюють у процесі аудиту від моменту вибору клієнта і укладання угоди до формулювання висновку. Незважаючи на те, що аудиторські фірми можуть, певною мірою, використовувати типові форми планів і програм, їх потрібно уточнювати і переглядати, оскільки кожна аудиторська перевірка з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на діяльність суб'єкта перевірки потребує розробки конкретного плану і програм.

Список літератури

1. Андреев, В. Д. *Практический аудит [Текст] : справочное пособие / В. Д. Андреев. - М. : Экономика, 1994. - 366 с.*
2. Аренс, А. *Аудит [Текст] / А. Аренс, Дж. Лоббек ; пер. с англ. - М. : Финансы и статистика, 1995. - 560 с.*
3. *Аудит [Текст] : практическое пособие / А. Кузьминский, Н. Кужельный, Е. Петрик и др.; под. ред. А. Кузьминского. - К. : Учетинформ, 1996. - 283 с.*
4. *Аудит [Текст] : учебник для вузов / В. И. Подольский, Г. Б. Поляк, А. А. Савин, Л. В. Сотникова / Под ред. В. И. Подольского. - М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. - 432 с.*
5. Білуха, М. Т. *Курс аудиту [Текст] / М. Т. Білуха. - К. : Вища шк., Знання, 1998. - 574 с.*
6. Гончарук, Я. А. *Аудит [Текст] : навч. посібник / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. - Львів : Світ, 2001. - 296 с.*
7. Додж, Р. *Краткое руководство по стандартам и нормам аудита [Текст] / Р. Додж ; пер. с англ. - М. : Финансы и статистика, ЮНИТИ, 1992. - 240 с.*
8. Зубілевич, С. Я. *Основы аудиту [Текст] / С. Я. Зубілевич, С. Ф. Голов. - К. : Ділова Україна, 1996. - 374 с.*
9. Ковалева, О. В. *Аудит [Текст] : учебное пособие / О. В. Ковалева, Ю. П. Константинов. - М.: ПРИОР, 1999. - 272 с.*
10. Кулаковська, Л. П. *Основы аудиту [Текст] : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. - К. : Каравела; Львів: Новий світ - 2000, 2002. - 504 с.*
11. *Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 [Текст] / Пер. з англ. - К. : ФПБАУ, 2000. - 1272 с.*
12. Нитлецький, В. В. *Об аудиторском контроле [Текст] / В. В. Нитлецький // Бухгалтерский учет. - 1996. - № 5. - С. 42-43.*
13. Редченко, К. І. *Аудит стратегічних управлінських рішень, прогнозів та проектів [Текст] : монографія / К. І. Редченко. - Львів : Львівська комерційна академія, 2001. - 402 с.*
14. Робертсон, Дж. *Аудит [Текст] / Джек К. Робертсон ; пер. с англ. - М. : КРМГ и Контакт, 1993. - 496 с.*
15. Рудницький, В. С. *Методологія і організація аудиту [Текст] : монографія / В. С. Рудницький. - Тернопіль : Економічна думка, 1998. - 192 с.*
16. Скобара, В. В. *Аудит: методологія і організація [Текст] / В. В. Скобара. - М. : Дело и сервис, 1998. - 576 с.*
17. Чернелевський, Л. М. *Аудит [Текст] : навч. посіб. / Л. М. Чернелевський, Н. І. Беренда. - К. : Міленіум, 2002. - 466 с.*

РЕЗЮМЕ

Бойко Руслан, Юсипович Олег

Организация проведения аудита инвестиционной деятельности предприятий

Рассмотрена сущность аудита инвестиций, подано объекты и субъекты аудита инвестиций, сформулировано задание аудиту инвестиций и рассмотрен процесс планирования аудита инвестиций.

RESUME

Ruslan Boyko, Yusypovych Oleg

Organization of audit of investment activity of enterprises

Essence of audit of investments is considered. It is given objects and subjects of audit of investments.

ОПЕРАТИВНИЙ ОБЛІК ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ

Визначено та обґрунтовано місце оперативного обліку в системі економічної інформації підприємства. Запропоновано уточнене визначення поняття «оперативний облік», досліджено мету і завдання оперативного обліку.

Ключові слова: управлінський облік, оперативне управління, оперативний облік, функції оперативного обліку.

Ефективна діяльність підприємства у багатьох випадках залежить від рівня організації роботи його підрозділів та координації в часі всіх стадій виробничого процесу: від підготовки виробництва та матеріально-технічного постачання до реалізації продукції. Виконання даних завдань забезпечує раціональна система управління на підприємстві. Проте, жоден керівник не може приймати ефективні управлінські рішення без повної та своєчасної інформації про виробничо-господарську діяльність свого підприємства. Несвоєчасно прийняте та реалізоване управлінське рішення щодо організації та технології виробництва, роботи персоналу чи процесу постачання призводить до великих втрат, в той час, як ефективно організована система оперативного управління дозволяє уникнути багатьох витрат та знизити собівартість виробництва. Це стосується не лише виробничих підприємств, а й інших суб'єктів господарювання.

Основа інформаційної бази оперативного управління формує оперативний облік. Він охоплює практично всі аспекти роботи підприємства, і в переважній більшості випадків прийняття оперативного управлінського рішення ґрунтується на його даних. Саме тому, від якості та своєчасності надання оперативної інформації залежить ефективність подальшої роботи підприємства. Оперативний облік широко використовується у практиці вітчизняних підприємств, у той час, як його теоретичні основи не є достатньо сформованими та потребують подальшого вдосконалення. З огляду на вищезазначене, питання теоретичного обґрунтування оперативного обліку як автономної складової інформаційно-облікового забезпечення управління є досить актуальним.

Попри актуальність даної проблеми на її вирішення спрямовано небагато наукових досліджень. Авторами цих досліджень є Б. І. Валуєв, І. І. Каракоз, С. А. Кошкарів, М. В. Кужельний, Ю. А. Кузьмінський, І. Г. Ушачов, С. І. Шкарабан.

Науковці здебільшого звертали увагу на вивчення суті, завдань та методів оперативного обліку, досліджували теоретико-історичні аспекти його розвитку. В окремих наукових працях розглядалось функціонування оперативного обліку у взаємозв'язку із оперативним аналізом та контролем. Отримані результати є основою подальшого вивчення оперативного обліку, уточнення та конкретизації його місця в інформаційній системі управління з урахуванням вимог ринкової економіки та комп'ютеризації обліку.

З огляду на вищезазначене, необхідність оперативного обліку в сучасних умовах господарювання не викликає сумніву, проте аналіз наукових праць засвідчив відсутність комплексних досліджень із даної теми, залишаються недостатньо дослідженими його

теоретичні, методологічні та організаційні засади, а в деяких публікаціях взагалі ставиться під сумнів існування оперативного обліку або наголошується про його зникнення. У зв'язку з цим, основними цілями статті є:

- конкретизувати суть оперативного обліку;
- визначити основну мету та завдання оперативного обліку;
- уточнити місце оперативного обліку в загальній системі управління;
- аргументувати необхідність інформації оперативного обліку у процесі прийняття оперативних управлінських рішень.

В умовах ринкової економіки об'єкти менеджменту, особливо виробничо-господарської спрямованості, повністю залежать від стану ринку. Відсутність необхідної інформації, використання неточних або неактуальних даних можуть призвести до серйозних економічних прорахунків. Тому метою використання інформації є зменшення невизначеності у процесі вироблення й прийняття управлінських рішень. Щоб ефективно функціонувати, необхідно всебічно володіти інформацією, яка характеризувала б, з одного боку, виробничо-господарську та іншу діяльність керованого об'єкта (це внутрішня інформація), а з іншого — стан зовнішнього середовища, яке безпосередньо чи опосередковано впливає на даний об'єкт (зовнішня інформація) [6]. Основа внутрішньої інформації формує систему обліку.

Термін «система» використовується в широкому плані і тлумачиться по-різному. Найпоширеніше тлумачення цього терміна таке: під системою розуміють єдність, що складається з численних взаємопов'язаних і взаємозалежних частин (елементів), кожна з яких додає дещо конкретне до унікальних характеристик цілого. Тобто йдеться про систему як сукупність окремих частин, що становить єдине ціле, спрямоване на досягнення однієї мети. Відомо, що елемент системи обліку, який забезпечує менеджмент підприємства необхідною інформацією, прийнято називати управлінським обліком.

Сучасний менеджмент розділяє цілі підприємства на дві групи: оперативні та стратегічні (довгострокові, перспективні). Управлінський облік допомагає здійснювати постійний контроль за досягненням як оперативних, так і стратегічних цілей підприємства. Відповідно, систему управлінського обліку можна розподілити на дві складові:

- оперативний управлінський облік;
- стратегічний управлінський облік.

При цьому варто зазначити, що оперативна управлінська інформація в більшості випадків слугує базою для формування інформації в стратегічному

управлінському обліку.

Для об'єктивного визначення суті оперативного обліку необхідно перш за все розкрити поняття «оперативний» та проаналізувати основні теоретичні підходи науковців до цієї проблеми. Оперативність в обліку полягає в його здатності безпосередньо в процесі виробництва щоденно відображати всі господарські процеси та явища, які відбуваються на підприємстві.

М. В. Кужельний надає оперативному обліку визначальну роль: «оскільки на підставі інформації саме оперативного формуються дані бухгалтерського, внутрішньогосподарського, статистичного обліку та складається звітність. Саме оперативний облік може дати швидко інформацію керівництву, або державним контролюючим органам про хід виконання певних фактів фінансово-господарської діяльності як підприємства, так і по галузі, країні в цілому» [1, с. 13]. Хоча у деяких аспектах варто не погодитись з автором, адже створити систему надання оперативної інформації в цілому по державі, чи навіть по галузі – надзвичайно складне завдання.

В. В. Сопко основною функцією цього виду обліку вважає інформаційну: «Інформаційні потреби щогодинного, щозмінного та щодобового управління, коли необхідне гнучке маневрування, постійне регулювання, контроль та оцінка ходу робіт, забезпечуються оперативним обліком» [5, с. 5]. Таку думку підтримує І. Г. Ушачев: «в структурі рішень, які приймаються керівником, на першому місці – оперативні та поточні питання, питома вага яких складає майже 90% робочого часу. Зменшення їх питомої ваги дозволило б керівникам приділяти більше уваги перспективному розвитку господарств» [2, с. 21].

Окремі автори ототожнюють оперативний облік з первинним, аргументуючи це тим, що він ведеться, як правило, в натуральному вираженні, тому його показники в основному не є зіставними, що робить неможливим їх подальше поєднання. З цим твердженням варто не погодитись з декількох причин:

- в оперативному обліку досить часто доцільно використовувати вартісні показники, в результаті чого можна уникнути дублювання інформації і використовувати оперативний облік як інформаційну базу для бухгалтерського;
- дані оперативного обліку у деяких випадках не підтверджуються документально і можуть бути лише наближеними до фактичного їх значення. Це здійснюється з метою надання вчасної оперативної інформації.

Цікаву думку висловлює В. Ф. Палій, який основною рисою оперативного обліку вважає його спрямованість на відображення конкретної операції [3, с. 12]. Операція – дія, яка спрямована на досягнення визначеної мети в процесі господарської діяльності. Після закінчення операції інформація оперативного обліку втрачає свою актуальність. Варто зазначити, що в такому випадку буде знижуватись ефективність ведення цього виду обліку, тому раціональна його методика і організація повинна забезпечити використання даних оперативного обліку і після завершення конкретної операції.

Попри розбіжності в трактуванні поняття «оперативний облік» різними авторами, можна виділити основну його характерну рису: інформація оперативного обліку використовується, як правило, у системі прийняття управлінських рішень. Отже, оперативний управлінський облік можна визначити як інтегровану внутрішню систему поточного спостереження, передачі та обробки інформації про окремі господарські операції в процесі їх безпосереднього здійснення. Основна мета цього виду обліку – забезпечення менеджерів

інформацією про поточні результати виконання господарських операцій та діяльність структурних підрозділів підприємства для прийняття оперативних і тактичних управлінських рішень.

Відповідно до поставленої мети можна виділити основні завдання оперативного обліку:

- надання необхідної інформації з метою контролю й аналізу виконання планів;
- найбільш повне, точне і своєчасне (за ходом виробництва) відображення наявності, стану, руху і змін трудових і матеріально-технічних ресурсів, випуску, відвантаження і реалізації продукції у заданому асортименті, за обсягами і термінами, облік розрахунків з постачальниками і покупцями тощо;
- узагальнення даних оперативного обліку, створення інформаційної бази для бухгалтерського обліку.

Жодна з функцій оперативного управління не зможе бути реалізована в повній мірі без необхідної оперативної інформації. Для надання такої інформації в системі оперативного обліку формують звітні дані в режимі реального часу. При цьому, основними методами є документація, спостереження, інвентаризація; оцінка об'єктів оперативного обліку (у різних вимірниках); система групування об'єктів обліку; внутрішня оперативна звітність.

Отже, система оперативного управлінського обліку надає можливість оперативно — в ритмі виробництва одноразово збирати з єдиних джерел достовірну фактичну інформацію з виробничих ланок, робочих місць робітників тощо; обробляти її разом з умовно-постійною інформацією таким чином, щоб одержати в максимумі результатну інформацію і якою в такому ж ритмі задовольняти, з одного боку, всі оперативні та інші потреби менеджерів різних рівнів, а з іншого — передавати цю інформацію для подальшого використання фахівцями та для архіву.

Ефективність функціонування на підприємстві системи оперативного обліку визначається багатьма факторами. Хоча інформація не гарантує отримання нової вартості, проте її відсутність призводить до великих економічних втрат. Зокрема М. С. Пушкар зазначає, що ефективність системи обліку можна оцінити величиною втрат, про які ця система сигналізує. Система обліку тим ефективніше працює, чим більше число потреб включає в інформаційне середовище і більше число споживачів обслуговує [4, с. 299].

Оперативний облік є частиною загальної облікової системи підприємства та однією з функцій оперативного управління. Він створює необхідну інформаційну базу, і в багатьох випадках інші види обліку не здатні виконувати такі завдання. Запровадження його на підприємстві дозволяє значно зекономити час на прийнятті управлінських рішень, так, як основна мета цього обліку – надання оперативної, практично в режимі реального часу інформації про господарські процеси та операції підприємства.

Список літератури

1. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
2. Оперативное управление в сельскохозяйственных предприятиях [Текст] / И. Г. Ушачев, В. П. Решетняк, А. С. Запужалов, И. М. Линецкая; Под ред. И. Г. Ушачева. – М.: Колос, 1983. – 304 с.
3. Палій, В. Ф. Основы калькулирования [Текст] / В. Ф. Палій. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 288 с.
4. Пушкар, М. С. Облік як інформаційна підсистема підприємства [Текст] / М. С. Пушкар // Сучасний стан та перспективи

розвитку державного контролю і аудиту в Україні : збірник праць всеукраїнської науково-практичної конференції / За заг. ред. проф. В. Д. Базидевича. – К. : 2009. – 439 с.

5. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік у підприємстві [Текст] / В. В. Сопко. - К. : Техніка, 1995. – 267 с.
6. Твердохліб, М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту [Текст] : навч. посібник / М. Г. Твердохліб. — Вид. 2-ге, доп. та перероб. — К. : КНЕУ, 2002. — 224 с.

РЕЗЮМЕ

Бортникова О.

Оперативный учет как составляющая информационной системы менеджмента

Определено и обосновано место оперативного учета в системе экономической информации предприятия. Предложено определение понятия «оперативный учет», исследованы цель и задание оперативного учета.

RESUME

Bortnikova O.

Operative accounting as constituent of the informative system of management

Place of operative account in the system of economic information of enterprise is grounded Determination of concept «operative account» is offered.

Василь БРАЛАТАН

кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту та державного контролю,
Вінницький національний аграрний університет

Тетяна ГОРОБЕЦЬ

студентка магістратури,
Вінницький національний аграрний університет

МЕТОДИКА АУДИТУ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

В статті розглянуто методику проведення аудиту статутного капіталу як частини власного капіталу підприємств. Розглянуто його суть, порядок перевірки правильності внесення змін до статуту підприємств, достовірність і правильність відображення в обліку статутних внесків засновників, докладно описано основні помилки і порушення в питаннях, що стосуються статутного капіталу.

Ключові слова: акції, аудит, власний капітал, внески, засновники, статутний капітал, установчі документи.

Враховуючи роль, значення і функції статутного капіталу, можна стверджувати, що кожний господарюючий суб'єкт, включно із приватними підприємствами, повинен мати статутний капітал встановленого розміру, зафіксований у його установчих документах.

Статутний капітал складає основу власного капіталу підприємства. Він є необхідною умовою створення і функціонування будь-якої юридичної особи.

В умовах переходу до ринку його природа змінилася – він становить сукупність внесків засновників у вартісній оцінці майна під час створення підприємства у розмірах, визначених установчими документами.

На державному підприємстві статутний капітал – це державні кошти, виділені підприємству у постійне користування та розпорядження з метою здійснення статутної діяльності. Загальний розмір засобів, закріплений за підприємством при його створенні, наводиться у статуті, тому й назва капіталу – «статутний капітал».

Аудит статутного капіталу, як частини власного капіталу, є одним з найважливіших розділів його проведення, оскільки власний капітал є гарантією стабільної діяльності підприємства, і від правильності ведення його обліку значним чином залежать майнові стосунки власників, а також достовірність і правильність формування і використання власності підприємства.

Відсутність єдиних організаційних і методичних підходів до зовнішнього та внутрішнього аудиту власного капіталу, недостатній обсяг досліджень з даної теми, а також наявність потенційних помилок щодо облікових оцінок власного капіталу при аудиті обумовили актуальність теми.

Дослідженнями даного питання займаються вітчизняні науковці, такі як: Амбросов В., Білик М., Дем'яненко М., Дем'яненко С., Дорош Н., Малік М., Петрик О., Юрчишин В., які зробили значний внесок у розробку теоретичних і методичних проблем відносин власності.

Однак необхідно виділити постановку завдань і мети при проведенні аудиту статутного капіталу підприємств як загальної вартості активів власників, що є внеском у капітал підприємства.

Власний капітал засновників (учасників) поділяється на дві частини:

- реєстрований (статутний, або пайовий капітал);
- нереєстрований (додатковий, резервний, страховий капітал та нерозподілений прибуток (непокритий збиток)).

Статутний капітал утворюється за рахунок вкладів (внесків) засновників або учасників. Вкладами можуть бути гроші, будинки, споруди, обладнання, цінні папери, права на користування землею, водою, будинками.

Статутний капітал – це початковий капітал підприємства, який складається з внесків, вкладів власників (засновників, учасників), оцінених за ринковою вартістю на момент створення суб'єкта господарювання, і виражений у грошовій формі та зафіксований в установчих документах підприємства [9].

Програма аудиторської перевірки статутного капіталу сільськогосподарських підприємств різних організаційних форм має ґрунтуватися на врахуванні типових порушень в організації обліку підприємством, а також таких, що пов'язані з неправильним і несвоєчасним внесенням змін до установчих документів, розрахунків із засновниками.

Джерела інформації для аудиту наступні: документи, пов'язані із створенням підприємства (свідоцтво про державну реєстрацію, довідки про прийняття на облік у податковому органі, про реєстрацію в органі статистики та відповідних державних цільових фондах тощо); документи, що підтверджують право власності на майно, яке є внеском до статутного капіталу, свідоцтво про право власності на нерухомість, земельні ділянки, транспортні засоби, інтелектуальну власність та ін.; наказ про облікову політику підприємства; первинні документи з обліку власного капіталу та забезпечення зобов'язань; облікові реєстри; аудиторські висновки та інша документація; звітність.

Насамперед аудитор має перевірити зобов'язання підприємств перед власниками, учасниками, пайовиками, акціонерами, субсидії, асигнування з бюджету та державних цільових фондів, цільові внески фізичних і юридичних осіб тощо.

При перевірці правильності формування статутного капіталу першочергово з'ясовується організаційно-

правова форма підприємства, що обумовлює особливості його формування. Аудитор перевіряє юридичний статус та права здійснення статутних видів діяльності, склад засновників (учасників), структуру управління підприємством [1].

При перевірці відображеної в бухгалтерському обліку величини статутного капіталу аудитор зіставляє її із зареєстрованою в установчих документах сільськогосподарського підприємства. Коли перевіряються підприємства, для яких не передбачена фіксована сума статутного капіталу, аудитор з'ясовує відповідність відображеного в обліку розміру статутного капіталу сумі фактичного внеску власників до статутного капіталу підприємства. Перевіряють сукупність вкладів, часток, пайових внесків засновників (учасників), акцій за номінальною вартістю (для акціонерних товариств) у грошовій, натуральній, нематеріальній формах або у вигляді цінних паперів.

Додатково випущені акції товариства мають бути оплачені у розмірі та протягом строку, визначених за рішенням про їх розміщення, а повністю – не пізніше як через один рік з часу їх придбання (розміщення)[8].

Оплата акцій та інших цінних паперів акціонерного товариства може здійснюватися готівкою, цінними паперами, матеріалами тощо. Форма оплати акцій товариства під час його заснування визначається договором про створення чи статутом товариства, а додаткових акцій та інших цінних паперів – рішенням про їх розміщення.

Особливо уважно слід перевіряти правильність змін статутного капіталу. Величина статутного капіталу збільшується чи зменшується після перереєстрації установчих документів з внесеними до них змінами у законодавчо визначені строки.

Збільшення статутного капіталу в акціонерному товаристві може бути здійснене тільки після оплати акцій. Статутний капітал збільшується у порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку шляхом випуску нових акцій, обміну облігацій на акції або збільшення номінальної вартості акцій.

Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства більш як на 1/3 може бути здійснено за рішенням правління за умови, що таке передбачено статутом [2].

Моментом фактичного надходження внесків у статутний капітал є:

- для грошей – дата зарахування їх на рахунок у банку чи внесення у касу підприємства;
- для основних засобів, матеріальних і нематеріальних активів – дата складання акта приймання-передання основних засобів, матеріальних і нематеріальних активів або інших документів, що підтверджують надходження вказаних об'єктів на підприємство.

Зміни статуту, пов'язані із збільшенням статутного капіталу, мають бути зареєстровані органом, що зареєстрував статут акціонерного товариства, після реалізації додатково випущених акцій.

Якщо підприємство за формою є ТОВ, збільшення статутного капіталу набуває чинності з дати реєстрації. Для державного підприємства величина статутного капіталу залежить від суми придбаних основних засобів та суми амортизації: на суму придбаних основних засобів статутний капітал збільшується, а на суму амортизації – зменшується.

Рішення про зменшення статутного капіталу акціонерного товариства приймається у такому самому порядку, що й про його збільшення. Це відбувається через зменшення номінальної вартості акцій або зменшення

кількості акцій шляхом викупу частини акцій у їх власників з метою анулювання їх. Акції, не подані для анулювання, за прийняття рішення акціонерного товариства про зменшення розміру статутного капіталу, визнаються недейсними, проте не раніше як через шість місяців після доведення до відома про це всіх акціонерів способом, передбаченим у статуті.

Акціонерне товариство відшкодовує власнику акцій збитки, пов'язані із зміною статутного капіталу. Суперечки щодо відшкодування цих збитків вирішуються господарським судом [2].

Для товариства з обмеженою відповідальністю зменшення статутного капіталу набуває чинності не раніше як через три місяці після державної реєстрації та публікації про це в установленому порядку.

Аудитор має встановити правильність відображення в обліку таких господарських операцій: викуп акцій у акціонерів, анулювання акцій, повторний випуск в обіг акцій, викуплених раніше за ціною, нижчою за номінальну вартість, збільшення та зменшення статутного капіталу.

Аудитор має встановити відповідність ведення аналітичного обліку по рахунку 40 «Статутний капітал» до вимог, що передбачають забезпечення необхідної інформації про засновників підприємства, стадії формування капіталу та види акцій. Статутний капітал і фактична заборгованість засновників щодо внесків до статутного капіталу обліковуються і відображаються у звітності окремо. Рахунок 40 «Статутний капітал» призначено для обліку та узагальнення інформації про стан та рух статутного капіталу підприємства. За кредитом рахунку 40 «Статутний капітал» відображається збільшення статутного капіталу, за дебетом – його зменшення (вилучення), тобто повернення частки внесків у разі вибуття учасника, списання збитків за рахунок внесків.

Сальдо на рахунку 40 «Статутний капітал» має відповідати розміру статутного капіталу, зафіксованого в установчих документах підприємства. Записи на рахунок 40 проводяться лише у разі збільшення або зменшення статутного капіталу в установленому порядку та після внесення відповідних змін до установчих документів підприємства[4].

Розмір статутного капіталу на початок і кінець року, що відображається у балансі, повинен відповідати сумі за статтею «Статутний капітал» звіту про власний капітал, а суми за зазначеними рядками мають збігатися з кредитовим сальдо по рахунку 40 за станом на відповідні дати, інформація щодо яких міститься в Журналі № 12 с.-г. Зміни статутного капіталу щодо його збільшення чи зменшення мають бути відображені в бухгалтерському обліку відповідними записами.

Основні типові помилки можна класифікувати так:

- а) порушення, пов'язані з неправильним веденням обліку:
 - залишок за кредитом рахунку 40 «Статутний капітал» не відповідає заявленому в установчих документах;
 - статутний капітал, необґрунтовано збільшений за рахунок підвищення вартості запасів, нематеріальних активів понад погоджену засновниками (учасниками) їх справедливую вартість (для підприємств недержавної форми власності);
 - курсові різниці, невраховані у разі внесків до статутного капіталу валютних цінностей засновником-нерезидентом;
 - здійснені операції, не відображені;
 - вимоги нормативних документів недотримані.
- б) порушення, пов'язані з неправильним і несвоєчасним внесенням змін до установчих документів:

- невнесення (неповне внесення) засновниками часток до статутного капіталу;
- несвоєчасне внесення змін до реєстру акціонерів (якщо їх чисельність більша за 50 відсотків);
- несвоєчасне документальне оформлення операцій щодо вибуття і прийому нових засновників сільськогосподарського підприємства;
- неправильне документування часток засновників, які були внесені до статутного капіталу або повернуті;
- діяльність без ліцензії;
- в) порушення, пов'язані з неправильним оформленням та відсутністю документів:
- використання прострочених документів та відсутність документів, оформлених відповідно до чинного законодавства;
- безпідставне виправлення записів у документах;
- відсутність оригіналів або завірених документів, відповідно до законодавства;
- наявність фіктивних документів;
- г) порушення, пов'язані з розрахунками:
- неправильне обчислення податку на прибуток;
- невилпата дивідендів за привілейованими акціями;
- порушення нормативних документів;
- д) порушення, пов'язані з укладанням колективного договору, оформленням змін чи доповнень до нього та його виконанням.

Наступним етапом проведення аудиту статутного капіталу є перевірка повноти внесків засновників у статутний капітал підприємства шляхом зіставлення його розміру, що зафіксований в установчих документах і обліковується на рахунку 40 «Статутний капітал», із величиною заборгованості за рахунком 67 "Розрахунки з учасниками" і встановленими строками її погашення.

Одним із важливих завдань аудиту є перевірка дотримання принципу стабільності величини статутного капіталу, її відповідності розміру, визначеному засновницькими документами.

Керуючись Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал», аудитор перевіряє правильність розподілу прибутку між учасниками (власниками) підприємства або спрямування прибутку до статутного капіталу, резервного капіталу тощо[9]. У статтях розділу «Внески учасників» наводяться дані про збільшення статутного капіталу підприємства та зміни неоплаченого капіталу в результаті збільшення або зменшення дебіторської заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу підприємства.

Власний капітал зменшується внаслідок виходу учасника, випуску чи анулювання викуплених акцій акціонерним товариством, зменшення номінальної вартості акцій або з інших причин. Тому, здійснюючи аудит статутного капіталу, слід перевірити наявність і обґрунтованість змін у статутному капіталі й установчих документах підприємства.

Завершальним етапом аудиту є узагальнення виявлених відхилень в обліку статутного капіталу порівняно з чинними нормативними положеннями і обґрунтування пропозицій щодо їх усунення [3].

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що метою аудиту статутного капіталу є встановлення правильності створення статутного капіталу. Необхідною умовою господарювання є дотримання порядку внесення змін до статуту. Перед цим варто впевнитись у необхідності цих дій. Також виявлення порушень в організації обліку статуту і надання рекомендацій задля їх усунення.

Список літератури

1. Білик, М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств [Текст] : підручник / М. Д. Білик. - К. : КНЕУ. - 2003. - 628 с.
2. Господарський кодекс України [Текст] : від 16.01.2003 р. №436-IV.
3. Дорош, Н. І. Аудит: методологія і організація [Текст] : підручник / Н. І. Дорош. - К. : Знання, КОО, 2001. - 402 с.
4. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій [Текст] : наказ Міністерства № 291 від 30.11.99 р.
5. Петрик, О. Аудиторська діяльність в Україні: законодавчо-нормативне регулювання, сучасний стан [Текст] / О. Петрик, В. Зотов // Бухгалтерський облік і аудит. - 2007. - №11. - С. 39-42.
6. Про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного фонду акціонерного товариства [Текст] : положення Державної комісії по цінним паперам № 44 від 08.04.1998 р.
7. Про аудиторську діяльність [Текст] : закон України від 22 квітня 1993 р. № 3125-XII (нова редакція цього закону прийнята 14.09.2006 р. №140-V).
8. Про господарські товариства [Текст] : закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII.
9. Звіт про власний капітал [Текст] : ПСБО № 5 від 31.03.99 р. №87.

РЕЗЮМЕ

Бралан Василь, Горобець Татяна **Методика аудиту уставного капіталу как основной части собственного капитала предприятий**

В статье рассмотрена методика проведения аудита уставного капитала как части собственного капитала предприятий. Исследуется его сущность, порядок проверки правильности внесения изменений в устав предприятий, достоверность и правильность отображения в учете уставных взносов основателей, обстоятельно описаны основные ошибки и нарушения в вопросах, которые касаются уставного капитала.

RESUME

Bralatan Vasyi, Gorobets' Tetyana **Method of audit of the chartered capital as basic part of property asset of enterprises**

The method of conducting of audit of the chartered capital as parts of property asset of enterprises is analyzed in this article. Its essence, checking of rightness of making alterations sequence to regulation of enterprises, authenticity and rightness of reflection, are considered in the account of regulation payments of founders.

МІЖНАРОДНА ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ АУДИТУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ БАНКУ

У статті порівнюється вітчизняна та зарубіжна практика організації системи внутрішнього контролю з метою протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Крім того розглянуто етапи здійснення незалежної перевірки та надано рекомендації щодо змісту внутрішніх нормативних документів з фінансового моніторингу.

Ключові слова: відмивання грошей, легалізація, "брудні" гроші, ризик, внутрішній контроль, аудит.

Проблеми економічного зростання породжують необхідність забезпечення національної безпеки кожної країни, становлення цивілізованого суспільно-політичного ладу. Вирішуючи ці питання, Україна приєдналась до міжнародної співпраці в протидії легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, і фінансування терористичної діяльності.

Легалізація доходів незаконного походження має трифазний характер здійснення:

- розміщення – коли значна кількість готівки, отриманої у результаті незаконної діяльності, переказується в інші, менш підозрілі форми.
- розшарування – коли «брудні» гроші розподіляються у межах фінансової установи чи підприємства, куди вони були первісно вкладені, проходячи далі низку інших установ.
- інтеграція – «відмиті» гроші нібито законно повертаються до фінансової системи кінцевого користувача.

Особливої актуальності набувають проблеми фінансового моніторингу, як способу боротьби з відмиванням «брудних» коштів. Основним завданням фінансового моніторингу є унеможливлення легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму.

Процес «відмивання» коштів реалізується через фінансову сферу за багатоступінчатою схемою послідовних дій, спрямованих на приховування кримінального походження доходів. Тому для запобігання відмиванню необхідно сформуванню систему фінансового моніторингу в банківській установі на засадах реалізації превентивних заходів, методів та процедур, адекватних розвиткові злочинних схем легалізації коштів, а також ідентифікації процесу «відмивання» коштів на всіх фазах їх легалізації.

Актуальною проблемою в даний час є тенденція до зростання кількості випадків використання банківського сектору економіки для «відмивання» доходів від незаконної діяльності. Вирішення проблеми знаходиться в площині організації внутрішнього контролю.

Поки що дослідження у цій сфері поодинокі. Зокрема їм присвячені праці О. І. Барановського, С. О. Дмитрова, А. В. Єжова, В. В. Коваленка, В. А. Передборського.

Метою написання цієї статті є аналіз і узагальнення міжнародної та вітчизняної практики організації аудиту фінансового моніторингу банку та висловлення пропозицій щодо його поліпшення в Україні.

Законом України «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» зобов'язано банки запровадити програму оцінки ризиків.

Вона включає політику та процедури щодо протидії легалізації брудних коштів, а також порядок повідомлення про підозрілі операції Уповноваженому органу. Банки також мають запроваджувати спеціальні програми підготовки персоналу [2].

У зарубіжній банківській практиці аудит оцінки ризиків використання банків з метою відмивання «брудних» коштів активно застосовується багатьма банками. Процедури внутрішнього та незалежного аудиту цих процесів опрацьовані досить ґрунтовно. Завдання такого аудиту полягає у перевірці виконання банком функцій суб'єкта фінансового моніторингу та запровадження його керівництвом незалежної системи внутрішнього контролю, а саме:

- запровадження внутрішньобанківської системи запобігання легалізації брудних коштів;
- дотримання вимог законодавства;
- оцінки практики здійснення фінансового моніторингу операцій відповідно до внутрішніх положень та процедур, які визначають їх проведення;
- надання рекомендацій щодо впровадження заходів по зниженню ризиків використання банку для відмивання брудних коштів;
- оцінки здійснення ідентифікації клієнтів. Федеральною експертизою фінансових установ (США) визначені такі функції системи внутрішнього контролю:
 - встановлення банківських продуктів, послуг, категорій клієнтів, які найбільш уразливі до відмивання коштів;
 - періодичні модифікації банківського ризикового профілю;
 - інформування ради директорів і вищого управління щодо ініціатив контролю ризиків, визначення дефіцитів контролю ризиків;
 - ідентифікація працівників, відповідальних за контроль проти відмивання доходів;
 - забезпечення безперервності програми, не дивлячись на зміни в управлінні, складі працівників або структурі;
 - регулярне ведення записів, формування рекомендацій для включення у програму протидії легалізації доходів та своєчасне її коригування відповідно до змін у законодавстві;
 - запровадження належного контролю клієнтів, орієнтованого на дослідження суті та мети діяльності компанії;
 - передбачення подвійних контролів і розподілу обов'язків по мірі можливості;

- здійснення дієвих процедур для своєчасного виявлення і повідомлення про підозрілу діяльність;
- контроль за діяльністю працівників, які проводять валютні операції, моніторять підозрілу діяльність, або беруть участь в будь-якій іншій діяльності, визначеній програмою протидії легалізації доходів або правилами її здійснення;
- передбачення в посадових обов'язках відповідного персоналу додержання внутрішніх правил та програм здійснення фінансового моніторингу;
- проведення навчання з працівниками, щодо дотримання внутрішніх правил та процедур у сфері фінансового моніторингу.

Наведений перелік не є вичерпним. Кожен окремих банк формує власні правила щодо режиму контролю протидії легалізації доходів.

ФЕФУ рекомендовано незалежну перевірку проводити відділом внутрішньої ревізії, зовнішніми аудиторами, консультантами або іншою компетентною незалежною організацією. Частота перевірки не регламентована жодними нормативними документами, проте на практиці незалежний аудит проводиться кожні 12-18 місяців, відповідно до ризику залучення банку до відмивання грошей. Банки, які не використовують послуги зовнішніх аудиторів або консультантів або не мають відділів внутрішньої ревізії, можуть залучати інших кваліфікованих спеціалістів зі сторони. Вітчизняним законодавством визначено, що перевірка виконання банком функцій суб'єкта первинного фінансового моніторингу проводиться службою внутрішнього аудиту не рідше одного разу на рік [3]. Крім того, щорічно такі перевірки здійснюються контролюючим органом – Національним банком України. Використання незалежного аудиту законодавчо не заборонено, тому набувають широкого поширення відповідні послуги консалтингових та аудиторських компаній.

Аудиторські програми базуються на оцінці ризику залучення банку до процесу відмивання коштів. Вони різняться в залежності від розміру банку, профілю ризику, якості наявного контролю, географічного розташування, і використовуваних технологій.

Незалежна перевірка як мінімум має включати:

- оцінку повної цілісності і ефективності програми контролю ризиків протидії легалізації доходів, зокрема, процедури і процеси;
- оцінку банківського ризику, що визначає профіль ризику конкретного банку (продукція, послуги, клієнти, об'єкти);
- відповідний тест на ризики операцій, щоб перевірити банківську спроможність дотримуватись вимог нормативних документів;
- оцінку роботи менеджменту, спрямовану на усунення порушень та недоліків, виявлених попередніми перевірками і регулярними експертизами;
- огляд навчальних програм, які передбачають ознайомлення персоналу з міжнародними рекомендаціями та нормативними документами у сфері протидії легалізації доходів;
- огляд ефективності моніторингу підозрілої діяльності (вручну, автоматизовано, або комбіновано), який використовується для контролю протидії легалізації доходів. Такі повідомлення можуть включати, але не обмежуватись наступними звітами: про моніторинг підозрілої діяльності; про великі суми валюти; про грошово-кредитні інструменти; про грошові перекази; про дефіцит ресурсів; про великі коливання балансу; про кореспонденцію рахунків.

Аудитори мають документувати контрольний процес

та виконувати процедури. Вся контрольна документація і робочі документи передаються керівнику для ознайомлення. Будь-які порушення або недотримання процедур фіксуються у документах аудитора і мають ураховуватися в аудиторському висновку. Про виявлені порушення повідомляється рада директорів або визначений комітет у встановлені терміни, які надалі відстежують недоліки внутрішнього контролю і документують рекомендації.

З огляду на складність банківського бізнесу, банки повинні забезпечити навчання своїх працівників на постійній основі. Вся первинна документація щодо цього має бути доступною для аудиторів.

Для забезпечення функціонування внутрішньобанківської системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, банками України розробляються та затверджуються Правила внутрішнього фінансового моніторингу, Програма здійснення фінансового моніторингу, Програма ідентифікації та вивчення клієнтів та Програма навчання і підвищення кваліфікації працівників [3].

Зокрема, Правила здійснення внутрішнього фінансового моніторингу включають такі процедури:

- проведення документарної реєстрації інформації, необхідної для ідентифікації клієнта, та оцінки здійснених ним операцій;
- надання інформації Уповноваженому органу щодо виявлених операцій, які підлягають фінансовому моніторингу;
- порядок та строк зберігання інформації і документів, отриманих в результаті здійснення внутрішнього контролю, з метою протидії легалізації грошей, отриманих злочинним шляхом;
- навчання персоналу;
- перелік обставин, за яких банк не відкриває клієнтові рахунок;
- отримання підтвердження від банків-кореспондентів щодо вжиття ними заходів для боротьби з легалізацією коштів.

Програма ідентифікації передбачає запровадження ефективної політики «Знай свого клієнта» відповідно до стандартів Базельського комітету банківського нагляду [4]. Банки мають отримати всю інформацію, потрібну для вивчення кожного нового клієнта, а також при веденні їх рахунків. Програма включає такі пункти:

- здійснення ідентифікації і вивчення банком своїх клієнтів;
- оцінки ризику проведення клієнтом операцій підозрілого характеру;
- виявлення в діяльності клієнтів операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та пов'язаних з ними операцій;
- перевірки інформації про клієнта або про його операції для підтвердження обґрунтованості чи спростування підозри щодо відмивання ним коштів;
- проведення документарної реєстрації інформації, необхідної для ідентифікації клієнта та оцінки здійснення ним операцій.

У Німеччині законом «Про електронний підпис» передбачено проведення ідентифікації також шляхом отримання завіреного електронного підпису. Особлива увага приділяється складу засновників, установчих документів, і документів, які характеризують фінансово-господарську діяльність клієнта – юридичної особи.

Законодавством Сполучених Штатів Америки банки зобов'язано мати письмово оформлену Програму ідентифікації клієнта (Customer Identification Program (CIP)), яка включає процедури відкриття рахунку з

обумовленим переліком ідентифікаційних даних, які слід одержати від кожного клієнта. Програма має включати також обґрунтований опис реальних процедур, опрацьованих з урахуванням ризику, спрямованих на перевірку достовірності особи кожного клієнта. Банки повинні провести оцінку ризиків, пов'язаних із їх клієнтською базою та пропонованими продуктами, враховуючи при цьому [1, с. 25]:

- типи рахунків, пропоновані банком;
- методи, які застосовує банк при відкритті рахунків;
- типи інформації, що використовується для ідентифікації;
- розмір, місцезнаходження та клієнтську базу банку, враховуючи типи продуктів і послуг, яким надають перевагу клієнти різних географічних районів.

Перед відкриттям рахунку банк мусить одержати, як мінімум, такі дані про кожного клієнта: ім'я, дата народження (для фізичних осіб); адреса; ідентифікаційний номер. Зважаючи на оцінку свого ризику, банк може вимагати додаткову інформацію для ідентифікації від певних клієнтів або для певних ліній продуктів.

Банки України при прийнятті кожного нового клієнта також оцінюють ризик проведення ним операцій з легалізації доходів. Зокрема виокремлюють такі групи клієнтів:

- зареєстровані на офшорній території;
- мають власників у країнах, де відбуваються воєнні дії;
- є гральними закладами;
- керівникові не виповнилося 25 років або виповнилося понад 60 років.

Відповідно, клієнту присвоюється низький або високий ступінь ризику. Рівень ризику може переглядатися у процесі подальшої діяльності та обслуговування клієнта.

Аудитору, при перевірці ідентифікації клієнта, необхідно урахувати присвоєний йому ступінь ризику проведення операцій з легалізації доходів та визначити обґрунтованість становлення цього ступеня з огляду на критерії, використовувані банком.

Аудит дотримання вимог законодавства з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у будь-якій країні покликаний визначати рівень внутрішнього контролю банку. Серед можливих аудиторських процедур – застосування «Анкети оцінки ризиків», яка на початку перевірки надається керівництву банку до заповнення. Отримані відповіді зіставляються з реальним станом справ, на основі чого робиться висновок про належний або неналежний рівень системи внутрішнього контролю.

У разі встановлення порушень або недоліків аудитором мають надаватись чіткі рекомендації, які базуються на аналізі причин, їх виникнення.

Список літератури

1. Єжов, А. Міжнародна практика запобігання відмиванню кримінальних доходів та управління відповідними ризиками [Текст] / Єжов Анатолій // Вісник Національного банку України. – 2009. – №10. – С.24-29.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс] : закон України від 28 листопада 2002 року № 249 — IV, зі змінами і доповненнями // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Про здійснення банками фінансового моніторингу [Електронний ресурс] : положення затверджене постановою Правління НБУ від 14.05.2003р. № 189 зі змінами // Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Належне ставлення банків до клієнтів від 01.10.2001

[Електронний ресурс] : рекомендації // Базельський комітет банківського нагляду. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.

РЕЗЮМЕ

Бугаєнко Анастасія

Международная и отечественная практика организации аудита финансового мониторинга банка

В статье сравнивается отечественная и зарубежная практика организации системы внутреннего контроля с целью противодействия легализации доходов, полученных преступным путем. Кроме того рассмотрены этапы проведения независимого аудита и даны рекомендации относительно содержания внутренних нормативных документов по финансовому мониторингу.

RESUME

Bugaenko Anastasiya

International and domestic practice of organization of audit of the financial monitoring of bank

Domestic and foreign practice of organization internal checking system are compared with the purpose of combating with legalization of profits, got by criminal way. Stages of independent audit are considered.

ПАСПОРТ ГРОМАДИ ЯК АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ

Стаття розкриває суть, зміст, формат та методологію створення аналітичного документу – паспорту громади, що є основою оцінки стану та перспектив розвитку території, формування стратегії управління містом чи регіоном.

Ключові слова: стратегія розвитку території, паспорт громади, діагностика території, технологічна карта, методологія розробки паспорту, бенчмаркінг.

Практика управління розвитком міст та регіонів здійснюється в нормативно-правовому полі України і регулюється Законом «Про стимулювання розвитку регіонів», Законом «Про планування та забудову територій», «Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2015 року», «Концепцією про вдосконалення системи прогнозних та програмних документів з питань соціально економічного розвитку України», Методичним рекомендаціями щодо формування регіональних стратегій розвитку, розроблені Міністерством економіки та з питань євро інтеграції України. Методологічні підходи та теоретичні засади управління розвитком міста чи регіону викладені у роботах українських вчених та практиків М. Дацишина, О. Карого, С. Максименка, В. Нудельмана, В. Пархоменка, І. Санжаровського. Разом з тим, в Україні є багато не систематизованих питань і зокрема це стосується збору інформації та проведення аналізу стану розвитку території, з метою виявлення сильних та слабких сторін, оцінки потенціалу та загроз розвитку [1].

Муниципальний та й регіональний менеджмент страждає обмеженістю і навіть відсутністю обліково-аналітичної інформації, не кажучи вже про струнку логічну систему її збору, групування та аналізу. Це пояснює безсистемність діяльності органів місцевого самоврядування, ситуативність прийняття рішень та практичну неспроможність розвитку та реалізації стратегічних планів територіальної громади, якщо вони навіть існують.

Метою даного дослідження є висловлення погляду автора на використання даних паспорта громади з аналітичної позиції та формування пропозицій щодо поліпшення формату цього паспорту.

Ефективне управління територією (громадою, містом, регіоном) та розробка плану розвитку будуть результативними за умови виконання детального дослідження ситуації, вивчення потенціалу громади, її можливостей та аналізу середовища, у якому планується здійснювати розвиток. Управлінці знають: не можна управляти тим, що неможливо оцінити. Оцінка та дослідження території повинно ґрунтуватися на системі збору обліку та аналізу статистичної інформації, що представляє відповідні показники, їх динаміку та співвідношення, що мають певні ланцюжки взаємозв'язку і за відповідними схемами та способами вибудовуються в аналітичний документ, що характеризує стан розвитку конкретної території і має назву – паспорт громади. У країнах ЄС, в США, Канаді такі дослідження, що стосуються оцінки потенціалу території та передують процесу управління розвитком міста чи регіону, на які

опирається процес розробки локальних стратегій, називають профілем, паспортом чи рапортом громади, міста, регіону чи території [2].

За чинними в Україні нормативно-правовими та законодавчими актами подібний документ є аналітичною оцінкою соціально економічного розвитку міста чи регіону і наближається до змісту, що відповідає назві – паспорт території (села, міста чи регіону). Але такого типу документи у нас не мають єдиного формату, і викликають постійні проблеми у процесі збору статистичної інформації. Різні правові акти, постанови ситуаційно фрагментарно та несистематизовано зобов'язують місцеву владу готувати звіти чи довідки про стан та перспективи розвитку території за тими чи іншими показниками. Підтвердженням цьому є останні Постанови КМУ «Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст і селищ» та «Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів» [3, 4].

Затверджені постановами показники оцінки розвитку міст та регіонів, а також подібні показники, які періодично пропонуються державною владою територіям для заповнення звітності є різними і не формують єдиної системи аналізу, що могла б працювати на єдину мету – забезпечення прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. Наявність великої кількості різноманітних документів, які зобов'язують регіони періодично збирати для звітності ті чи інші набори даних, забирає час і грошу місцевого менеджменту, комерціалізує діяльність статистичного управління щодо місцевої влади, відволікаючи увагу від системного управління.

Проблема може бути вирішена створенням універсального документу – паспорта громади. Паспорт – це єдиний базовий документ, який використовується в місті чи регіоні, і який містить комплексну і об'єктивну інформацію щодо місцевої економіки, її потенціалу та конкурентних позицій, перспектив розвитку. Він складається з набору даних, таблиць, графіків, діаграм та текстових коментарів. Цей документ є ключовим ресурсом для прийняття управлінських рішень щодо оцінки соціально економічного стану в території, виявлення негативних тенденцій розвитку, вивчення та оцінки потенціалу, вибору пріоритетних напрямків змін, створення стратегії та залучення цільових інвестицій.

Апробація в Україні запропонованої методики підготовки паспорта розвитку громади в контексті розробки Стратегій економічного розвитку міст, що проводилася проектом «Економічний розвиток міст»

USAID, (паспорт міст Южне, Ізмаїл, Ромни, Конотоп, Суми, Миколаїв, виконувались безпосередньо автором статті) дала змогу удосконалити систему збору, обробки, аналізу та представлення інформації. Практичний досвід роботи з даним документом та пошук найкращих шляхів виявлення об'єктивної картини стану та тенденцій у території, де розроблявся стратегічний план, призвів до створення матриці адаптованого профілю громади (міста, регіону) (рис. 1).

Розроблений на основі матриці паспорт території може мати універсальне застосування і бути успішно використаний як база соціально економічної оцінки тенденцій розвитку, виявлення проблем у регіоні, розробки стратегії розвитку та прийняття будь якого управлінського рішення, а також для моніторингу ситуацій та правильності рішень. Саме єдиний формат та універсальність документу, оптимально підібрана система показників та технологія аналізу, напрацьовані системи взаємозв'язків і впливів, є найважливішим для виявлення проблем у різних територіях України та пошуку можливостей їх вирішення. Цим забезпечується повноцінна діагностика територій та виникає підстава розробити ефективні методи впливу на зростання економіки, створити свого роду «технологічні карти» алгоритму дій та вибудувати цілі ефективного стратегічного плану.

Паспорт громади повинен містити роз'яснення співвідношень між різними характеристиками та економічними показниками. Наприклад, взаємозалежності між демографічними тенденціями і забезпеченістю житлом чи ринком праці, доходами населення та показниками міграції, між рівнем освіти населення, розвитком ринку праці та структурою економіки, потокам інвестицій та заробітною платою, малим бізнесом та інфраструктурою.

Переважаючими елементами аналізу зібраних у матриці паспорту даних має бути аналіз питомих показників, аналіз тенденцій в часі та бенчмаркінг. При вивченні характерних властивостей місцевої економіки її слід порівнювати із загальнодержавними та регіональними тенденціями, із ситуацією у подібних територіях, з містами конкурентами. Статистика відтворює тільки цифри, які отримують зміст у порівнянні з питомими показниками в країні, області чи у містах конкурентах.

Розділ «населення» є головним індикатором оцінки тенденцій в розвитку міста чи регіону. Тут слід аналізувати динаміку зміни кількості населення, сальдо природних та механічних змін, динаміку зміни структури населення за освітніми та віковими характеристиками, етнічним та гендерним складом, показники старіння населення. Тенденція має будуватись на динаміці даних за 10-15 років. Прогноз розвитку населення та порівняння міграційних закономірностей з подібними за розміром містами закладає основу можливих перспектив території або звертає увагу на подальші дослідження та пошук впливових інструментів, здатних змінити ситуацію на краще. Демографічні тенденції основними характеристиками якості життя. Населення залишається працювати в місті, якщо йому затишно і комфортно, і покидає територію, якщо знаходить кращу альтернативу умов життя, побуту та працевлаштування. Наступні розділи пояснюють демографічні тенденції.

Розділ «житло», є логічним продовженням попереднього аналізу і може пояснити причину динаміки міграції населення. Розділ включає розвиток житлового забезпечення у місті, структуру житлового фонду, порівняння кількості найманих і власних помешкань, витрати на житло, відсоток помешкань, підключених до

системи комунальних послуг, наявність ділянок для будівництва нового житла, динаміку введення нового житла та рівень забезпеченості житлом у місті, районі, області та Україні. Тут слід бути уважним – часто динаміка зростання забезпеченості населення додатковими квадратними метрами є результатом зменшення чисельності мешканців, а не результатом збільшення житлового фонду. Для того, щоб висновки були правильними, треба зіставляти темпи зміни чисельності з темпами зміни забезпеченості мешканців житлом.

Наступним розділом паспорту є «праця». Цей розділ є дуже важливим для пояснення демографічної ситуації. Розділ містить показники зайнятості, безробіття (поточного і прогнозованого), рівня доходів та заробітних плат, структуру безробіття за різними параметрами, структуру робочої сили із розбивкою за професіями та галузями, наявність вільних робочих місць. Рівень зайнятості, як загалом і рівень заробітної плати та безробіття, безпосередньо залежить від наявності у місті великих підприємств та активності розвитку малого бізнесу. Однак тут існує проблема отримання об'єктивної статистичної інформації, особливо це стосується самозайнятих осіб, підприємців та найманих працівників не на постійній основі. Аналізуючи динаміку зміни структури безробітних за віком, тривалістю безробіття та рівнем освіти, можна дати оцінку рівню інноваційності та технологічності наявних робочих місць в території через визначення попиту на високо- чи низько- інтелектуальні професії.

Кульмінація всіх проблем міста розкривається у розділі «економіка». Це є найоб'ємніший та найскладніший розділ. Він має містити три групи інформації: інформацію про суб'єктів господарювання, тобто так званих «будівельників» місцевої економіки; зміст та обсяги самої економіки; стан і можливості місцевого бюджету. Аналіз суб'єктів господарювання ми пропонуємо виконувати у повному розрізі. Спочатку це мають бути всі питоми показники суб'єктів господарської діяльності, потім суб'єктів підприємницької діяльності (без фізичних осіб), далі малі підприємства, і аж тоді підприємці – фізичні особи, які ведуть бізнес без створення юридичної особи. Такий підхід повністю розкриває економіку з точки зору збалансованості бізнесів різних за розміром та існуванням сприятливих умов для розвитку бізнесів різних категорій. Є певна обмеженість у інформації: статистика облікує тільки суб'єкти господарської діяльності та малі підприємства, цього недостатньо для розуміння економічних процесів. Для отримання повної інформації про структуру суб'єктів господарської діяльності, міськвиконком повинен самостійно забезпечити роботу збору та обліку таких даних. Питання дещо ускладнюється, коли при оцінюванні економіки міста, виникає потреба у порівнюванні місцевих даних у контексті більшої території – району, області чи України, чи у порівнянні з іншими містами конкурентами. Але такі дані існують, і певні зусилля, витрачені тими чи іншим містами на проведення такого аналізу, дають з часом свої позитивні результати. Логічним кроком, що продовжує аналіз економіки міста є оцінка внеску, який здійснюється різними групами СПД у розвиток території та громади. Аналіз території як відкритої економічної системи містить структуру споживання та збуту продукції за межі міста, області та країни; структуру та географію експорту та імпорту; загальні та питоми обсяги прямих іноземних інвестицій, їх походження та розміщення; інвестицій в основний капітал. Адже конкурентний розвиток територій та міст визначається розмірами грошових

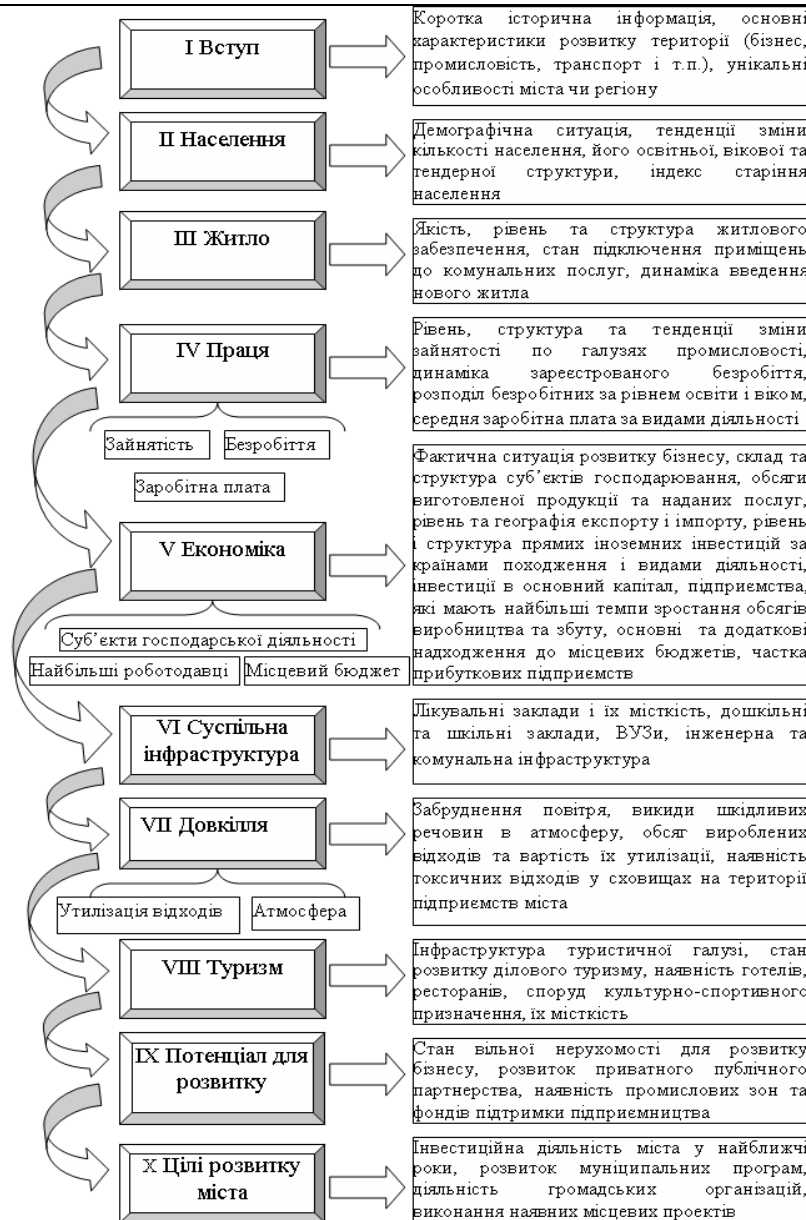

Рис. 1. Матриця наповнення паспорту громади (розробка автора)

місця, сприяють розвитку дрібного бізнесу, який кооперується з великим, покращуючи діяльність постачальників та підрядників, встановлюючи нові стандарти конкуренції підвищують імідж та діловий рейтинг території [5].

Цінним додатковим матеріалом для аналізу є присутність характеристики найбільших роботодавців у адміністративно територіальній одиниці (основний вид діяльності та чисельність працівників), що забезпечує можливість оцінки базових галузей в території, визначення частки підприємств певної галузі у загальному обсязі промислового виробництва території.

Розділ «економіка» суттєво доповнюється даними про розмір та структуру доходів міського бюджету у розрахунок на одного мешканця. Розрахунки підтверджують, що основним бюджетоутворюючим доходом є податок з доходів фізичних осіб, які використовуються на виконання делегованих державою повноважень за «формульним» методом. Кошти, які заробляє місто на використання самоврядних повноважень — будівництво доріг, інфраструктур, благоустрій території, потреби житлово-комунального господарства, тощо є незначними, вони формуються

податками, які апріорі не можуть забезпечувати потоки грошей у місцевий бюджет.

Паспорт повинен містити інформацію про наявну соціальну, інженерну та комунальну інфраструктуру, а також розділи, що стосуються цілей розвитку та потенціалу.

Таким чином, запропонований формат паспорту є відправним аргументом для досягнення консенсусу щодо визначення критичних проблем та вибору головних цілей, що стоять перед громадою. Показники, зафіксовані у паспорті, легко піддаються моніторингу змін і можуть бути індикатором не тільки оцінки реалізації стратегії але й індикатором розвитку. Виписана матриця паспорту повинна бути універсальною для збору необхідних даних та виконання аналізу стану розвитку будь якої адміністративно територіальній одиниці. Універсальність документа дасть змогу використовувати його в різних ситуаціях і для різних потреб, що зекономить час і зніме потік постанов і рішень від центральної влади з приводу підготовки регіонами чи містами показників у тому чи іншому форматі.

Запропоновані методи аналізу у паспорті забезпечать динамізм в часі та порівняльність показників з іншими

територіями. Що спонукає території до запровадження елементів конкуренції і, сподіваємось, запустить нові можливості розвитку побудовані на духу змагання. Зміст паспорту - це свого роду «діагноз» стану території. На підставі комплексного аналізу паспортів територій виникає можливість розробки стандартних «технічних карт» або рекомендацій щодо прийняття стратегічних чи тактичних рішень управління.

Інформація, закладена у паспорті, буде цікавою для потенційних інвесторів та бізнесменів, жителів міста та гостей. Паспорт може виконувати іміджеву функцію. Короткий витяг з нього слугуватиме рекламним буклетом міста чи регіону.

Список літератури

1. Васильченко, Г. В. Теоретичні аспекти ефективних стратегій місцевого розвитку [Текст] / Г. В. Васильченко // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. - Чернівці: Книги-XXI, 2009. - Вип. III: Економічні науки. - С. 138-152.
2. Підготовка до стратегічного планування економічного розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.led.net.ua>.
3. Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст і селищ [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України № 288 від 02.04.2009.
4. Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України №476 від 20.05.2009.
5. Васильченко, Г. В. Місцевий економічний розвиток та прямі іноземні інвестиції [Текст] / Г. В. Васильченко // Галицький економічний вісник. - 2009. - №1 (22). - С. 40 - 47.

РЕЗЮМЕ

Васильченко Галина

Паспорт громады как учетно-аналитическая информация для управления развитием территорий

Раскрывается сущность, содержание, формат и методология создания аналитического документа – паспорта громады, что является основой оценки перспектив развития территории и формирования стратегии управления городом или регионом.

RESUME

Vasy'chenko Galyna

Community passport as analytic information for management of the territory development

The article covers the main points, content, format and methodology of the elaboration of a passport as an analytical document which forms the ground for the realistic evaluation of the current status and challenges of the territory development, management development.

ПЕРЕДУМОВИ АУДИТУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

У статті розглядається проблема проведення аудиту земель сільськогосподарського призначення. Запропоновано підходи, напрямки та інформаційне забезпечення аудиту земельних ділянок.

Ключеві слова: аудит, облік, земельна ділянка, інформаційне забезпечення, раціональне використання, оренда.

У процесі земельної реформи в Україні законодавчо відроджено приватну власність на землю з передачею її в оренду. Оренда стало найголовнішим способом використання земель у сільському господарстві. Характерною особливістю цього ринку в Україні є те, що переважна більшість договорів оренди укладається на строк до 5 років. Це призводить до того, що орендарі не зацікавлені в раціональному використанні земель і збереженні її родючості. Як засвідчує практика, з метою максимізації короткострокового прибутку вони не дотримуються науково обґрунтованих норм ведення сівозмін та агротехнічних вимог. При цьому як орендодавці, так і органи місцевої влади та центральної влади позбавлені дієвих засобів впливу на ефективність використання орендарями земель сільськогосподарського призначення.

Аналіз виявлених порушень земельного законодавства свідчить, що псування сільськогосподарських та інших земель є одним з найпоширеніших видів порушень і за даними Державної земельної інспекції, цей вид порушень займає 3 місце в загальній їх кількості. Отже, сьогодні актуальним є питання захисту власників землі від несумлінних орендарів, які у результаті нераціонального використання землі завдають їй значної шкоди без будь-якої матеріальної відповідальності. Тому нагальною необхідністю є розроблення та впровадження інструментів, які б забезпечили її ефективний захист.

У зв'язку з відсутністю дієвих інструментів, які б стимулювали орендарів до раціонального використання земель сільськогосподарського призначення, доцільним є запровадження аудиту земель сільськогосподарського призначення. Введення цього інструмента сприятиме встановленню матеріальної зацікавленості орендарів у більш дбайливому становленні до орендованої земельної ділянки.

Основні теоретичні аспекти формування аудиту в Україні висвітлені в працях таких вчених як Н. Дорош, Т. Кірсанова, Л. Мельник, О. Петрик, Ю. Саталкін, В. Трегобчук, А. Третяк, М. Федорова та ін. Але, економічні, організаційно-методичні та нормативно-аналітичні аспекти аудиту земель сільськогосподарського призначення є малорозробленою ділянкою, потребують поглиблених науково-теоретичних розробок та практичної реалізації стосовно сучасних вимог раціонального природокористування.

Ще у I столітті нашої ери були сформульовані основні підходи до принципів ведення сільського господарства із двома протилежними думками. Пліній вважав, що вигідніше всього обробляти поля так, "щоб це потребувало найменших витрат". Другу лінію розвивали Колумелла, і стверджували, що "без старанної й умілої

обробки земля нічого не дасть" [2, с. 45]. У сучасному тлумаченні мова йде про вибір між принципами енергоресурсозбереження й інтенсифікації. Однозначної відповіді на це поставлене ще у давнину питання дотепер не знайдено. Для вирішення даного питання необхідні інструменти та методи. Саме розвиток аудиту земель сільськогосподарського призначення – основний інструмент, який забезпечує природоохоронну стратегію раціонального використання земель. Характеристика природного, господарського та правового становища земель наводиться у земельному кадастрі.

Земельний кадастр – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання земель, виконання Земельного кодексу.

Земельний кадастр охоплює такі напрямки:

- реєстрація земель землевласниками та землекористувачами;
- порядок видачі та реєстрації державних актів на землю;
- розподіл земель за категоріями, між землекористувачами;
- облік якості земель у сільськогосподарських підприємствах;
- бонітування ґрунтів;
- економічна оцінка земель;
- грошова оцінка земель.

Складові частини земельного кадастру відображаються у графічних матеріалах (плани господарств, карти, проекти землеустрою та ін.) а також у земельно-кадастрових книгах.

Головна класифікація земель України, згідно із Земельним кодексом України, здійснюється за категоріями відповідно до основного цільового призначення.

Згідно ст. 22 Земельного кодексу України, землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної інфраструктури або призначені для цих цілей. Виходячи з цього, можна визначити основні правові ознаки земель сільськогосподарського призначення:

- надання для потреб сільського господарства;
- використання у сфері сільськогосподарського виробництва.

Земельні ділянки – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем її розташування, з визначеними правами. Вона є інвентарним об'єктом земельних ресурсів.

У сільському господарстві земля є не лише матеріальною умовою його функціонування, а й активним

чинником виробництва. Результати виробництва залежать безпосередньо від родючості ґрунтів (рис. 1.), фізико-хімічних і біологічних процесів, що відбуваються в ґрунті. Але, рівень ґрунтової родючості не є постійним і залежить від ряду соціально-економічних, технологічних і інших факторів.

У результаті впливу на землю людської праці, на основі природної родючості виникла новостворена (або штучна) родючість. Коли новостворена і природна родючість злилися в єдине ціле, окультурений людиною ґрунт став класичним прикладом природно-антропогенного фактору. Але нераціональне використання землі може привести до зниження цієї унікальної здатності [3, с. 7].

Саме це необхідно враховувати при аудиторській перевірці земель сільськогосподарського призначення.

Передумови проведення аудиту земель сільськогосподарського призначення такі:

- незадовільний їх стан;
- недбале ставлення суб'єктів господарювання до їх використання;
- короткостроковий характер орендних відносин;
- не дотримання ґрунтозахисних агротехнологій;
- порушення конституційних вимог.

Суспільство зацікавлене в тому, щоб власник чи орендар землі, організовував її використання найбільш оптимальним способом. Але, сьогодні їх інтереси різняться. Тимчасовий користувач виявить інтерес лише до одержання ефекту протягом того терміну, поки він користується. Про це ще в середині минулого століття писав К. Маркс: «... одна з найбільших перешкод раціонального землеробства, те, що фермер уникає всляких поліпшень і витрат, якщо не можна очікувати, що вони цілком будуть використані до закінчення терміну оренди» [1, с. 103].

Впровадження аудиту земельних ресурсів дозволить вирішити ряд проблемних питань та встановити економічне стимулювання й економічну відповідальність за порушення встановлених режимів охорони й використання земель (рис. 2).

Метою аудиту земельних ресурсів є надання рекомендацій щодо їх ефективного використання та забезпечення охорони.

Особлива увага повинна звертатись на аудит земель сільськогосподарського призначення. Це викликано їх пріоритетним характером як основного засобу виробництва продовольчої та сировинної продукції.

До основних завдань аудиту земель сільськогосподарського призначення відносять:

- отримання достовірної інформації про діяльність суб'єктів господарювання у області раціонального використання та охорони земельних ділянок;
- формування довідково-інформаційної бази законодавчої та нормативної документації у галузі охорони та раціонального використання земельних ресурсів, необхідних для проведення аудиту;
- формування картографічної бази об'єктів аудиту детальної карти з сільськогосподарських полів, що використовуються землемірами, та для економічного оцінення землі;
- розроблення рекомендацій для керівництва суб'єктів господарювання і органів управління і планування території.

У ході проведення аудиту перевіряють: правильність та своєчасність відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій по надходженню, трансформації земельних угідь, продажу та вибуттю; своєчасність та повноту відображення в облікових

регістрах всіх господарських операцій, які пов'язані з наявністю та якістю земельних ділянок (щорічні вкладення на поліпшення земель); відповідність документів, які засвідчують права юридичних осіб на землю.

Згідно з Інструкцією по застосуванню Плану рахунків бухгалтерського обліку підприємств і організацій інформація про земельні ділянки відображаються на рахунок 10 «Основні засоби», субрахунок 102 «Капітальні витрати на поліпшення земель» (витрати неінвентарного характеру на культурно-технічні заходи з поверхневого поліпшення земель сільськогосподарського призначення), рахунок 15 «Капітальні інвестиції», субрахунок 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів».

При проведенні аудиту слід враховувати основні особливості землі як об'єкту обліку, які можна узагальнити у наступних тезах:

1. Об'єктом обліку є не земля взагалі, а окрема земельне ділянка.
2. Земельні ділянки класифікуються для цілей бухгалтерського обліку як один з видів основних засобів.
3. На вартість земельних ділянок не нараховується амортизація (п. 22 П(С)БО 7).
4. Такий об'єкт основних засобів не може бути ліквідований.

Для визначення напрямків аудиторської перевірки розглянемо класифікацію земельних ресурсів (табл. 1.).

Планувати аудиторську перевірку бажано за такими розділами:

- види користування землею (володіння, користування, оренда) в розрізі землекористувачів або землевласників;
- склад та види угідь;
- якісні характеристики;
- напрямки ефективності використання.

Обліково-аналітичне забезпечення аудиту інформацією наведено на рис. 3.

Для визначення шляхів та резервів ефективного використання земельних ресурсів необхідне проведення контролю та аналізу структури угідь та їх якісних характеристик за правовим, цільовим, економічно доцільним використанням земель у господарській діяльності.

Згідно з першим напрямком необхідно враховувати, що передача правовідносин «володіння» та «користування» зумовлює встановлення об'єкта на рахунках позабалансового обліку, тим самим виконується вимога щодо відображення юридичного змісту операцій, які здійснюються у ході виконання умов договору оренди. Відповідно, за умов передачі лише на користування, облік орендованого об'єкта на позабалансовому рахунку в орендаря відсутній. Користування означає здобування корисних властивостей з об'єкта оренди, а володіння – його фактичну наявність в орендаря – а саме, в обліку. Це пов'язано з тим, що земельні ділянки неможливо просторово перемістити у господарство. «Права користування земельними ділянками» є складовою нематеріальних активів підприємства.

Щодо перевірки раціонального використання наявних земельних ресурсів, їх групують за ступенем використання в обробітку:

- землі, що обробляються – власні, у фінансовій та операційній оренді, суборенді, під заставою;
- землі, що вилучені з процесу виробництва – надані в операційну оренду або суборенду;
- інші землі, які не використовуються, тобто не здатні

Природна - фізичні та біологічні властивості ґрунту
Штучна - окультурення ґрунтів
Економічна - поєднання природної та штучної родючості
Ефективна - рівень інтенсивності виробництва в сільському господарстві
Потенційна - яка реалізується і стає дійсною в результаті проведення різних меліорацій і високоякісного спеціального обробітку ґрунту
Дійсна
Абсолютна - характеризує рівень урожайності сільськогосподарських культур
Відносна - вихід продукції на одиницю сукупних витрат

Рис. 1. Види родючості землі

Економічне стимулювання охорони земель
<ul style="list-style-type: none"> • відшкодування витрат власників, землевласників, землекористувачів і орендарів земельних ділянок на освоєння й поліпшення малопродуктивних і деградованих земель; • обов'язкове відшкодування збитку за забруднення землі, втрату родючості ґрунтів, інших її корисних якостей, за виведення земель із сільськогосподарського обороту; • надання пільг по податкових і орендних платежах, а також фінансової й кредитної підтримки власникам, власникам і землекористувачам на інвестиції в збереження й підвищення родючості ґрунтів
Економічна відповідальність за порушення встановлених режимів охорони й використання земель
<ul style="list-style-type: none"> • накладення штрафних санкцій за використання землі не по призначенню, зниження ґрунтової родючості, розвиток ерозійних процесів, порушення земельного законодавства; • компенсацію збитків і упущеної вигоди суміжним власникам, землекористувачам і орендарям; • пені за несвоєчасне внесення плати за землю

Рис. 2. Основи економічного механізму охорони земель

Таблиця 1. Класифікація земельних ресурсів

Класифікаційна ознака	Групування	Використання класифікації в обліково-аналітичному процесі
За суб'єктами прав власності	Приватна власність Комунальна власність Державна власність	Для визначення методологічних засад формування у бухгалтерському обліку інформації про земельні ресурси у складі основних засобів для суб'єктів господарювання – бюджетних установ та підприємств різних форм власності
За ознакою користування та власності	Власні; у постійному користуванні; орендовані (фінансова, операційна оренда); одержані за правом земельного сервітуту	Для вибору методики ведення обліку земельних ресурсів щодо їх прийняття або списання з балансу підприємства та зарахування на позабалансові рахунки, порядку формування витрат на придбання та визначення вартості земель системі обліку, документального прав на них
За ступенем використання в господарстві	Землі що задіяні у виробництві Законсервовані землі та землі запасу Землі, що не задіяні у господарстві	Дозволяє отримати інформацію за напрямками використання земель, визначити потребу в здійсненні капітального поліпшення, переведені ділянок з одної категорії в іншу, провести їх переоцінку або тимчасово вилучити зі складу активів підприємства
За галузевою ознакою	Землі сільсько-господарського призначення, промисловості, транспорту; зв'язку; землі водного і лісового фонду, ін.	Для побудови Робочого плану рахунків бухгалтерського обліку, організації процесу інвентаризації відповідно до кадастрового земельного обліку
За ознакою участі в іпотечному кредитуванні	Землі під заставою, землі, що не беруть участь в поточному кредитуванні	Надає можливість проаналізувати фінансовий стан підприємств, здійснити прогноз діяльності на перспективу

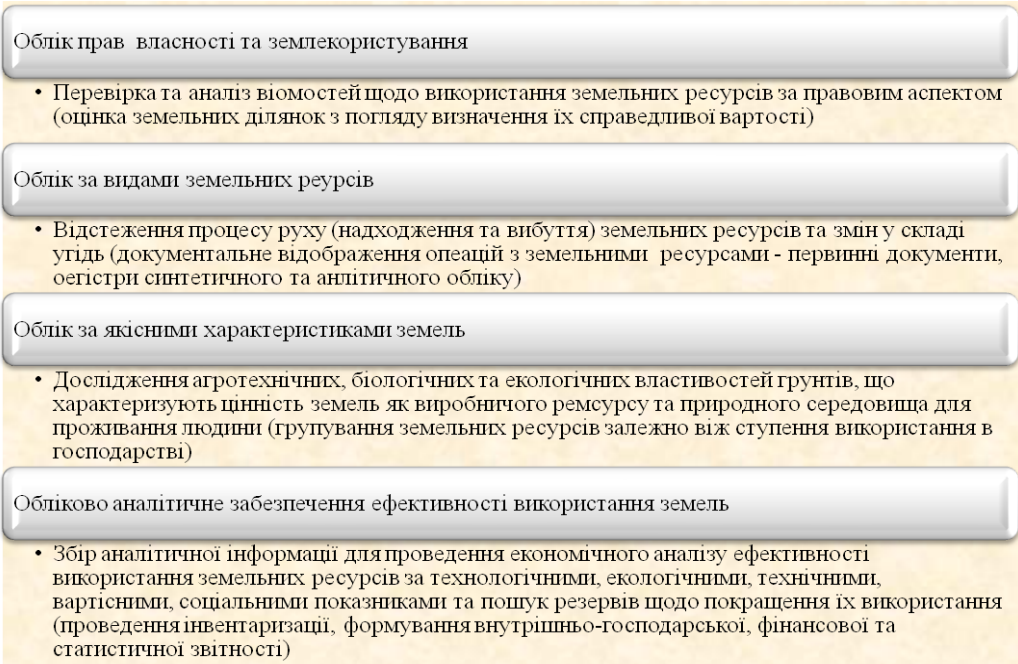

Рис. 3. Обліково-аналітичне забезпечення аудиту інформацією про використання земельних ресурсів

виконувати функції активів (наприклад, радіоактивно забруднені, заболочені землі).

Це дозволить виявити рівень їх використання у процесі господарської діяльності.

Зменшення родючості ґрунтів за період дії договору оренди визначається при проведенні наступного агрохімічного обстеження. Згідно з проектом Закону «Про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення», обов'язкове агрохімічне обстеження проводиться на орних землях кожні 5 років, сіножатях, пасовищах і багаторічних насадженнях – через кожні 5-10 років, обов'язково позачергове агрохімічне обстеження сільськогосподарських угідь, незалежно від терміну попереднього – при передачі у власність або наданні в користування, зокрема в оренду, а також при зміні власника або користувача, зокрема орендаря, земельної ділянки.

Результатом проведення аудиту земель сільськогосподарського призначення є не тільки оцінка якісного стану земель та результат дії прийняття відповідних рішень, а й рекомендації по системі заходів у галузі їх охорони й раціонального використання.

Таким чином, застосування процедури аудиту земель сільськогосподарського призначення для оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств з точки зору їх впливу на стан земельних ділянок надає можливість визначити пріоритетність у їх розвитку, привабливості інвестицій, розробленні проектів землеустрою, системному проведенні робіт з захисту земель від ерозії, деградації, відтворенні родючості ґрунтів, запровадженні ґрунтозберігаючих технологій та забезпеченні безпечного розвитку регіонів України в цілому.

Список літератури

1. Другак, В. М. Теоретичні та методичні основи економіки землекористування [Текст] / В. М. Другак - К.: ЦЗРУ, 2004, -150 с.
2. Сергеєнко, М. С. Нариси по сільському господарству Древньої Італії [Текст] / М. С. Сергеєнко - М.-Л.: З академії наук СРСР, 1958 - 243 с.
3. Третьяк, А. М. Землевпорядне проектування: теоретичні та

методичні основи інвестицій у землекористування [Текст] / А. М. Третьяк, В. М. Другак, Д.П. Романська. - К.: ЦЗРУ, 2007. - 292 с.

4. Ярмолюк, О. Ф. Інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами в агроформуваннях [Текст] / О. Ф. Ярмолюк // Економіка: проблеми теорії та практики. Випуск 241: т. 5. – Дніпропетровськ. С. 1024-1032.

РЕЗЮМЕ

Волоновская Елена

Предпосылки аудита земель сельскохозяйственного назначения

В статье рассматриваются проблемы проведения аудита земель сельскохозяйственного назначения. Предложены подходы, направления, а также информационное обеспечение аудита земельных участков.

RESUME

Voronovs'ka Olena

Pre-conditions of audit of earths of agricultural settings

The problems of leadthrough the audit of earths of the agricultural setting are examined in the article. Approach, directions and also informative providing of audit of lot lands are offered.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Розглянуто та систематизовано коефіцієнти, що використовуються для аналізу фінансової звітності страхових компаній. Проаналізовано проблеми та можливості використання фінансових коефіцієнтів на мікрорівні.

Ключові слова: економічний аналіз, страхова компанія, коефіцієнти, ліквідність, оборотність активів, прибутковість, фінансова звітність.

В умовах ринку кожне страхове підприємство повинно правильно оцінювати свій виробничий та економічний потенціал, виробляти стратегію подальшого розвитку, здійснювати об'єктивну оцінку платоспроможності, забезпечувати фінансову стійкість компанії.

Все це досягається за допомогою економічного аналізу фінансової звітності страхових компаній, до якої належать: бухгалтерський баланс страхової компанії, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал [2].

Основною метою економічного аналізу є забезпечення науково обґрунтованого управління страховою справою. Саме тому дослідження проблеми щодо особливостей його здійснення і напрямків удосконалення має важливе значення в діяльності страховиків.

У економічній літературі особливості і порядок здійснення економічного аналізу діяльності страхових компаній, зокрема використання фінансових коефіцієнтів є малодослідженими. Лише в окремих наукових працях частково охарактеризовані ці питання. Зокрема, О.Д. Заруба вказує, що економічний аналіз страхових операцій ґрунтується на загальній теорії та методиці економічного аналізу, що використовується в будь-якій сфері народного господарства. Разом із цим він вважає за доцільне враховувати специфіку об'єкта аналізу – страхові операції, на які суттєво впливає ймовірний характер руху коштів страхового фонду [3, с. 154]. Вчений охарактеризував порядок здійснення аналізу страхових операцій із використанням специфічних показників, що характеризують виключно страхову діяльність (обсяг зібраних страхових платежів, кількість діючих договорів страхування, середня страхова сума, страховий тариф, тощо) [3, с. 172].

Метою статті є теоретичний аналіз та систематизація коефіцієнтів, виявлення проблем та надання рекомендацій щодо їх використання при здійсненні аналізу фінансової звітності страховиків.

Найбільш поширеним методом, який використовується для аналізу фінансової звітності страхових компаній, є аналіз коефіцієнтів.

Фінансові коефіцієнти – це знаряддя, яке допомагає користувачам звітності знайти ключі до невідомого або виявити симптоми, які проявляються у фінансовому житті страхової компанії [4, с. 162]. Правильно пояснені коефіцієнти вказують на ділянки подальших досліджень. Вважаємо, що аналіз з допомогою фінансових коефіцієнтів є орієнтованим на майбутнє, займаючись ним, необхідно враховувати фактори, які впливають на показники аналізу зараз і можуть проявитися пізніше. Таким чином, корисність фінансових коефіцієнтів залежить від уміння інтерпретувати їх, і це є

найскладнішим завданням фінансового аналізу. Крім того необхідно порівнювати фінансові коефіцієнти з коефіцієнтами попередніх періодів, певними встановленими стандартами або нормами чи інтервалами значень в інших компаніях страхової галузі.

Починаючи проведення фінансового аналізу необхідно впевнитись, що числові дані, які будуть використовуватися при обрахунку коефіцієнтів, не містять помилок і є точними. Також важливо перевірити, чи протягом кількох періодів при складанні фінансової звітності страхова компанія не змінювала своєї облікової політики – дані повинні бути порівнювані, оскільки корисність фінансового аналізу з допомогою коефіцієнтів безпосередньо залежить від якості даних, включених до звітності. Зрозуміло, що коли дані фінансової звітності є ненадійними, то і результати аналізу будуть такими ж.

Як відомо, кількість коефіцієнтів, які можливо вирахувати, використовуючи відкриту фінансову звітність компаній, є дуже великою. Саме тому, перед початком проведення розрахунку певних фінансових коефіцієнтів, необхідно окреслити коло запитань про діяльність страхової компанії, зокрема про те, чи вона:

- є прибутковою;
- має достатньо коштів для оплати своїх поточних рахунків;
- ефективно використовує свої активи;
- має можливість сплачувати свої довгострокові зобов'язання;
- має ефективну структуру капіталу;
- має акції, у які вигідно вкладати кошти інвесторам.

Відповідно до того, яка інформація про страхову компанію є необхідною, вирішується питання використання тих чи інших фінансових коефіцієнтів для аналізу діяльності. Зазначимо, що існують коефіцієнти, які можуть допомогти знайти відповідь на перше запитання, але вони нічого не скажуть про проблемні питання другої групи.

Саме тому, фінансові коефіцієнти групуються у певні категорії.

Наведемо перелік найбільш вживаних коефіцієнтів (таблиця 1).

Вочевидь, не кожному користувачу звітності потрібно використовувати всі фінансові коефіцієнти. Зазвичай кожна група користувачів, виходячи зі своїх потреб, може використовувати ті чи інші коефіцієнти чи фінансові дані, зокрема:

1. Акціонери та потенційні інвестори :
 - рентабельність власного капіталу;
 - прибуток на акцію;
 - сума дивідендів на акцію;

Таблиця 1. Класифікація фінансових коефіцієнтів

Коефіцієнти ліквідності	Коефіцієнти фінансової стабільності	Коефіцієнти оборотності активів	Коефіцієнти прибутковості	Коефіцієнти прибутковості акцій
К поточної ліквідності	К загальної заборгованості	К оборотності запасів	К чистого прибутку	Чистий прибуток на акцію
К критичної ліквідності	К довгострокової заборгованості	К оборотності дебіторської заборгованості	К рентабельності активів	Відношення ціни до прибутку на акцію
К абсолютної ліквідності	К фінансової незалежності	К оборотності кредиторської заборгованості	К рентабельності власного капіталу	
		К оборотності активів		

- коефіцієнти ліквідності;
 - коефіцієнти прибутковості.
2. Менеджери:
- усі коефіцієнти, а особливо коефіцієнти прибутковості.
3. Покупці:
- коефіцієнти прибутковості;
 - коефіцієнти ліквідності.
4. Громадськість:
- перелік питань може бути дуже великим.
5. Постачальники та інші кредитори:
- коефіцієнти ліквідності;
 - коефіцієнти прибутковості;
 - оборотність кредиторської заборгованості.

Кожна категорія коефіцієнтів допомагає відповісти на певні запитання про страхову компанію та її діяльність, а саме:

1. Коефіцієнти ліквідності: чи має страхова компанія достатньо коштів для оплати своїх поточних зобов'язань?

2. Коефіцієнти структури капіталу: за рахунок яких ресурсів компанія фінансує свою діяльність - власних чи запозичених?

3. Коефіцієнти оборотності активів: наскільки ефективно компанія використовує свої активи для отримання доходу?

4. Коефіцієнти рентабельності власного капіталу та активів: якою є частка прибутку компанії у її доході? Чи заробила страхова компанія достатньо прибутку порівняно з вартістю задіяних активів та вкладеним капіталом?

5. Коефіцієнти прибутковості акцій: як змінюється вартість акцій страхової компанії? Чи вигідно інвесторам вкладати кошти в акції компанії? Яка прибутковість акцій компанії в порівнянні з акціями інших компаній?

Перша група коефіцієнтів призначена для надання інформації про ліквідність компанії. Головне - це здатність компанії сплачувати вчасно і в повному обсязі короткострокові борги. Очевидно, що коефіцієнти цієї групи залежать від оборотних активів і поточних зобов'язань.

Коефіцієнти ліквідності в основному цікавлять короткострокових кредиторів. Це єдина група коефіцієнтів, яку можна використовувати для усіх галузей чи видів бізнесу. Також це єдина група коефіцієнтів, які мають оптимальні (стандартні) значення, з якими кожна компанія може порівнювати свої власні показники.

Найбільш відомим і широко розповсюдженим є коефіцієнт поточної ліквідності або коефіцієнт покриття. Він розраховується так:

$$K_{пл} = \frac{Oa}{Пз} \quad (1)$$

де $K_{пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності;

Oa – оборотні активи;

$Пз$ – поточні зобов'язання.

Одиницею вимірювання цього показника є грошові одиниці або число разів.

Для того, щоб краще оцінити ліквідність компанії, використовується коефіцієнт критичної ліквідності. Цей коефіцієнт вираховується за формулою, подібною до коефіцієнта покриття, але із суми оборотних активів виключається вартість товарно-матеріальних запасів:

$$K_{кл} = \frac{(Oa - З)}{Пз} \quad (2)$$

де $K_{кл}$ – коефіцієнт критичної ліквідності;

Oa – оборотні активи;

$З$ – запаси;

$Пз$ – поточні зобов'язання.

Група коефіцієнтів фінансової стабільності призначена для вимірювання довгострокової спроможності страхової компанії виконувати свої зобов'язання. Стандартних чи оптимальних значень для цієї групи коефіцієнтів немає.

На коефіцієнт загальної заборгованості впливають суми усіх видів заборгованості страхової компанії – довгострокової і короткострокової. Даний показник може бути вирахований різними способами, найпростішим з якого є такий:

$$K_{зз} = \frac{A - Bк}{A} \quad (3)$$

де $K_{зз}$ – коефіцієнт загальної заборгованості;

A – активи;

$Bк$ – власний капітал.

Короткострокова заборгованість компанії постійно змінюється, тому часто для розрахунку коефіцієнтів заборгованості компанії враховують тільки величину довгострокової заборгованості, яка вираховується діленням довгострокової заборгованості на власний капітал. Менеджерам, власникам і кредиторам варто постійно контролювати цей показник. Високе значення цього коефіцієнта означає, що в структурі пасивів підприємства є великий обсяг довгострокової заборгованості.

Використовуючи коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), необхідно враховувати, що загальна сума

зовнішньої довгострокової заборгованості не повинна перевищувати суми власних джерел фінансування. Тобто, оптимальне значення коефіцієнта автономії – 0,5. Чим більше значення цього коефіцієнта, тим стабільнішим є фінансовий стан страхової компанії.

Як відомо, показники прибутковості (рентабельності) є найбільш використовуваними. У тій чи іншій формі усі вони націлені на визначення ефективності використання активів і управління бізнесом. Особливу увагу при визначенні цих показників заслуговує величина нижнього рядка «Звіту про фінансові результати» - чистого прибутку, яка використовується в чисельнику формул коефіцієнтів цієї групи.

Коефіцієнт чистого прибутку визначається діленням суми чистого прибутку на суму чистого доходу. Оскільки для цього показника немає стандартних значень, очевидно, що і акціонери, і менеджери страхової компанії зацікавлені в отриманні максимально можливого його значення за умов дотримання бажаного рівня ризику.

Остання група коефіцієнтів (коефіцієнти прибутковості акцій) є дуже важливою для страховиків, оскільки більшість із них створені у формі акціонерних товариств. Для розрахунку показника «Чистий прибуток на акцію» потрібно знати величину чистого прибутку (зі звіту про фінансові результати) та кількість простих акцій компанії (ці дані можна знайти у третьому розділі її «Звіту про фінансові результати»):

$$Чпа = \frac{Чп}{Кпа} \quad (4)$$

де $Чпа$ – чистий прибуток на акцію;

$Чп$ – чистий прибуток;

$Кпа$ – кількість простих акцій.

Для того, щоб краще зрозуміти, чи значення цього показника є позитивне, чи негативне, потрібно подивитись на нього у динаміці, з розумінням того, на якій стадії розвитку знаходиться компанія.

Показник «Відношення ринкової ціни акції до прибутку на акції» (P/E) має велике значення для інвесторів, які зацікавлені в придбанні акцій компанії. Він демонструє зв'язок між ринковою ціною акцій та чистим прибутком страхової компанії. За акції компанії, яка динамічно розвивається і має великий потенціал для майбутнього зростання, як правило, інвестори готові платити більше, ніж за ту, яка є малоперспективною. Визначається даний показник за формулою:

$$P/E = \frac{Pца}{Чпа} \quad (5)$$

де P/E – відношення ринкової ціни акції до прибутку на акції

$Pца$ – ринкова ціна за акцію

$Чпа$ – чистий прибуток на акцію

Співвідношення P/E оцінює, скільки інвестори готові платити за 1 гривню поточного прибутку компанії. Аналізувати цей показник треба уважно, оскільки у ситуації, коли компанія не має прибутку або прибуток є незначним, її P/E буде дуже високим.

Незважаючи на беззаперечну корисність фінансового аналізу, слід зазначити, що при трактуванні його показників можуть виникати певні проблеми, які потребують обережності та розсудливості. Наведемо деякі з них.

Багато великих страхових компаній здійснюють свою діяльність через значну кількість філій (підрозділів) в різних галузях економіки. У таких випадках важко розробити групу середніх відносних показників для усієї

компанії. Це робить аналіз відносних показників більш придатним для малих, вузькоспеціалізованих страхових компаній, ніж для великих.

Ще однією з проблем є сезонні фактори, які також можуть переколючувати дані аналізу відносних показників.

Різні методи бухгалтерського обліку можуть змінювати результати порівняльного аналізу. Зокрема різні методи оцінки запасів та нарахування амортизації можуть вплинути на дані фінансових звітів і, отже, викривити дані компаній, які порівнюються. Тому, на нашу думку, при інтерпретуванні фінансових показників треба порівнювати не просто результативні цифри, а звертати увагу на текстові примітки до фінансових звітів, де описуються обрані страховою компанією облікові методи.

Важко дати загальну оцінку якогось окремого коефіцієнта - корисний він, чи ні. Наприклад, високе значення коефіцієнта абсолютної ліквідності може свідчити про задовільний рівень платоспроможності страхової компанії, що, з одного боку, є добрим фактором. З другого боку, він може вказувати на те, що компанія має надмірну величину грошових коштів, які знаходяться на її банківському рахунку і не приносять прибутків.

За даними дослідження можна сформулювати ряд пропозицій щодо використання коефіцієнтів у фінансовому аналізі:

- страхова компанія, яка запровадила систему коефіцієнтів для оцінки своєї ефективності, може використовувати їх, порівнюючи свої власні дані за різні періоди. Аналіз тенденцій є корисним методом аналізу розходжень між показниками поточного і минулих періодів. Такий аналіз дозволяє встановити, чи компанія має проблеми внутрішнього характеру. Фінансові коефіцієнти можуть допомогти менеджменту і власникам компанії уникнути цих проблем у майбутньому, акцентувавши їхню увагу на певних "больових" точках;
 - фактичні дані можна порівнювати із плановими даними – це ефективний спосіб виявлення існуючих потенційних проблем страхової компанії;
 - страхові компанії можуть самостійно робити порівняння із даними конкурентів. Оскільки фінансова звітність є відкритою інформацією, аналітики можуть використовувати її для різноманітних розрахунків. Таке порівняння дозволяє встановлювати певні орієнтири або умовні стандарти для аналізу ефективності діяльності страхових компаній.
- Отже, аналіз фінансових коефіцієнтів є важливою і потрібною справою, але аналітикам слід розуміти проблеми, пов'язані з їх інтерпретацією і застосуванням, і, у випадку необхідності враховувати ці особливості.

Список літератури

1. Про страхування [Електронний ресурс] : закон України від 07.03.1996 р. №85/96-ВР (із змінами та доповненнями). – Режим доступу до документа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України // Урядовий кур'єр. – 1999. – 1 вересня.
3. Заруба, О. Д. Страхова справа [Текст] : підручник / О. Д. Заруба. – К. : Знання, 1998. – 321 с.
4. Тронин, Ю. Н. Основи страхового бізнесу [Текст] / Ю. Н. Тронин. - М. : Альфа-Пресс, 2006. - 472 с.

РЕЗЮМЕ

Галасюк Елена

Анализ финансовой отчетности страховых компаний

Рассмотрены и систематизированы коэффициенты, используемые для анализа финансовой отчетности страховых компаний. Проанализированы проблемы и возможности использования финансовых коэффициентов на микроуровне.

RESUME

Galasyuk Olena

Analysis of financial reports of insurants

Coefficients which are used for the analysis of the financial reporting of insurance companies are considered and systematized. Problems and possibilities of the use of financial coefficients are analysed on a microlevel.

Тетяна ГАЙДУКкандидат економічних наук, старший викладач,
Національний університет біоресурсів та природокористування України, м. Київ**Остап ОЛЕНДІЙ**аспірант,
кафедра фінансового аналізу і контролю
Київський національний торговельно-економічний університет**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ***Розкрито суть проблем розвитку сфери торгівлі, обґрунтовано необхідність та визначено особливості проведення аудиту бюджетної програми розвитку торгівлі.***Ключові слова:** аудит бюджетної програми, проблеми розвитку торгівлі, параметри оцінки, стадії аудиту.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки характеризуються процесами глобалізації та інтеграції економік окремих країн, турбулентністю розвитку інформаційних технологій, екологічними загрозами та дефіцитом енергоносіїв. Світова економічна криза, з одного боку руйнує старі економічні зв'язки, відкидаючи усе старе та неефективне, і сприяє зміцненню нового, прогресивного та ефективного. Таким, чином світова криза висуває нові вимоги до упорядкування національних економік та розробки таких механізмів впливу задля максимального пом'якшення негативних соціально-економічних наслідків. Перед сучасними науковцями постає проблема пошуку локальних запобіжних засобів для подолання наслідків світової фінансової кризи і одним з таких механізмів є організація контролю державного впливу на сферу торгівлі.

У вітчизняній і зарубіжній науці досліджувалося питання розвитку торгівлі та регіональних особливостей її формування в Україні. Ці питання певною мірою висвітлені у працях В. В. Апопії, І. Т. Балабанова, І. О. Бланка, А. Каусі, Т. А. Костишиної, Н. І. Кравченко, В. І. Куценко, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, В. П. Мащенко, Н. М. Ушакової, І. А. Родіонова та ін. Питанням розроблення теорії і методології державного фінансового аудиту присвячені праці відомих вчених: О. І. Амоші, В. Л. Андрущенко, О. І. Барановського, М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, З. С. Варналія, О. Д. Василика, В. М. Геєця, Н. І. Дорош, І. К. Дрозд, Т. І. Єфименко, В. І. Кравченка, І. О. Луїної, П. В. Мельника, В. Г. Мельничука, Є. В. Мниха, В. П. Ніколаєва, С. В. Онишко, В. М. Опаріна, Н. І. Рубан, В. С. Рудницького, І. В. Сала, М. І. Сивульського, В. К. Симоненка, І. Б. Стефанюка, Л. Л. Тарангул, Б. Ф. Усача, В. М. Федосова, В. О. Шевчука та ін.

Основною частиною невирішеної проблеми в наукових працях із державного фінансового аудиту є відсутність методики проведення аудиту бюджетних програм розвитку різних галузей економіки, не визначено особливостей галузі торгівлі із точки зору проведення аудиту її бюджетної програми.

Мета статті - показати необхідність проведення бюджетної програми розвитку торгівлі та окреслити особливості проведення аудиту такої бюджетної програми.

Торгівля, як і будь-яка інша сфера господарської активності людини, на шляху еволюційних перетворень, зіштовхується з рядом перешкод, які заважають її розвитку. У кожній галузі економіки є ряд сил, які

стримують цей розвиток, що негативно позначається на добробуті громадян, тим самим створюючи соціальні проблеми.

Суть соціальної проблеми торгівлі розкривається через її вплив на формування механізму компенсації затрат на вироблений продукт найманим працівником. Базові для нього є величина заробітної плати, величина продукту, який за неї можна спожити та умови праці. Оскільки у ринковій економіці виготовлений продукт працівником не обмінюється на еквівалентний, а через ряд посередників реалізується на товарному ринку, то і ціна реалізації товару містить прибуток та витрати посередника, зменшуючи при цьому питому вагу заробітної плати у ціні реалізації та відповідно і її реальну споживчу спроможність. Звідси і суть соціального протиріччя у торгівлі, яка виявляється в наступній залежності: чим більша кількість посередників, тим менша споживча спроможність заробітної плати найманого працівника.

А. А. Мазаракі доводить, що у сучасній практиці господарювання в сфері торгівлі, тільки оптові та великі спеціалізовано-торгівельні підприємства сповідують принцип економічної ефективності і мінімізують кількість проміжних ланок між виробником і споживачем. Оптова торгівля, яка сконцентрована на великих підприємствах, в умовах конкуренції мінімізує затрати за рахунок кращої організації та виключення непотрібних проміжних ланок руху товару, тим самим зменшуючи ціну реалізації. На відміну від оптової торгівлі, роздрібна збереглась у своїх старих формах, яким властиві недоліки малого підприємства [1]. Доведено, що за виготовлений предмет, споживач платить в 2 або і 3 рази більше, ніж отримує за нього фабрикант, тим самим демонструючи, що роздрібна торгівля є перешкодою для соціального і економічного прогресу [2, с. 177].

Враховуючи вищесказане, можна резюмувати, що вирішення соціальної проблематики сфери торгівлі України полягає у розв'язанні двох основоположних питань, а саме: суб'єкт торгівельної діяльності повинен діяти за принципом економічної ефективності в процесі конкурентної боротьби та саме цей суб'єкт повинен створювати додану вартість в Україні для оплати праці вартості робочої сили. Вирішень проблеми полягає у забезпеченні конкурентного середовища та підтримці національного виробника. Тому соціальні проблеми розвитку торгівлі пропонується розділити на такі, які перешкоджають розвитку конкуренції, та такі, які

перешкоджають розвитку національному товаровиробнику.

Логіка розвитку економічного життя показує, що у торгівлі принцип економічної ефективності стверджує себе тільки у результаті конкурентної боротьби. Проте є ряд сил які перешкоджають здійсненню цього принципу.

По перше, це смаки і уподобання, звички і правила, які впливають на ефективність в торгівлі. Так унаслідок культурної традиції українці продовжують масово використовувати місця стихійної торгівлі для здійснення закупок при наявності альтернативи у вигляді добре організованих торговельних гіперцентрів з нижчими цінами реалізації. Відповідно до даних Держкомстату станом на 01.09.2009 р. у структурі обороту роздрібною торгівлі на організовані та неформальні ринки припадало 31,6%. Така ситуація свідчить про слабку спеціалізацію сфери торгівлі, оскільки додану вартість у сфері торгівлі повинні створювати насамперед спеціалізовані торговельні підприємства [3].

По-друге, це зловживання у торгівлі. Серед торговців завжди існували такі, що у в своїй діяльності використовували обман, маніпуляцію, прогалини у законодавстві, зловживання недосвідченістю, нерозумності покупця, щоб збагачуватись за його рахунок. За даними МВС України, за 9 місяців 2009 року виявлено 6,9 тис. Злочинів, скоєних у сфері економічної діяльності [4].

Значна частина коштів суб'єктів торговельної діяльності перебуває у тіншовій сфері. Йдеться про приховування торговельної виручки і ухилення від сплати податків. Цьому сприяє висока частка готівкових розрахунків. У національній економіці сформувався специфічний трисегментний ринок. Він включає обліковий оборот торговельних підприємств, роздрібну мережу фізичних осіб та тіншовий сегмент незареєстрованої мережі. Значимо, за даними Міністерства економіки, у ІІ кварталі 2009 року (порівняно з І кварталом) рівень тінзації української економіки не змінився і залишився на рівні 36% від офіційного ВВП, при тому, що середній рівень тінзації в країнах ЄС становить 15% [5].

По-третє, це перешкоди, створені законодавством країн щодо свободи торгівлі і свободи конкуренції. Відповідно до даних Wall Street Journal, який розраховує індекс економічної свободи країн світу, Україна займає 46 місце в світі за рівнем свободи торгівлі (кількість торговельних бар'єрів) [6].

По-четверте, це капіталістичні угруповання. Їх мета - виключити із процесу ціноутворення конкуренцію і підвищити торговий прибуток на користь небагатьом, у збиток усім споживачам. Протягом 2008 року органами Антимонопольного комітету України розглянуто 1616 справ про порушення законодавства на захист економічної конкуренції (за 2007 рік - 1417). При цьому, тільки 56,7% підприємств України працюють на конкурентних ринках [7].

Наступною групою проблем у розвитку торгівлі є проблеми, пов'язані із забезпеченням розвитку вітчизняного товаровиробника. Їх можна поділити на проблеми макро- та мікрорівня. У сфері макроекономіки або економічної торговельної політики негативні тенденції спостерігаються з т. з. макроекономічних диспропорцій розвитку сфери товарного обігу. Негативною тенденцією розвитку національного ринку є надмірна відкритість економіки, при недостатньому розвитку внутрішнього ринку, тобто величина ВВП, який споживається у країні. За даними Держкомстату за ІІ квартал 2009 року спожито кінцевими споживачами ВВП на суму 187,8 млрд. грн., при чому з них імпорتنі товари

та послуги складають 98,6 млрд. грн. або 52%, що свідчить про надзвичайно велику залежність внутрішнього ринку від імпорتنних товарів. За даними кон'юнктурних обстежень АМКУ, попри певне покращення структурних передумов конкуренції, з початку 2007 року спостерігаються процеси зменшення впливу конкуренції з боку вітчизняних виробників продукції на розвиток промислового виробництва та посилення впливу конкуренції з боку зарубіжних виробників. У ІІ - ІІІ кварталах 2008 року зареєстроване особливе посилення цієї тенденції. Втім, частка підприємств, які відчують вплив вітчизняних товаровиробників, залишається значно більшою (32 - 34 відсотки), ніж закордонних (18 - 20 відсотків).

Таким чином, підтримка національного товаровиробника на макрорівні лежить через розвиток внутрішнього ринку шляхом збільшення внутрішнього попиту на споживчі та інвестиційні товари і задоволення його переважно вітчизняною продукцією. Іншими словами, стратегічне завдання полягає у збільшенні прискореними темпами товарообороту між резидентами національної економіки.

На мікрорівні проблеми розвитку торговельних підприємств полягають у слабкій сфері системного забезпечення (інфраструктурне, інформаційне, кадрове забезпечення та ін.) Географічний чинник є великою конкурентною перевагою для України для здійснення ефективної торговельної політики. Використати цю перевагу Україна зможе сформувавши ефективне конкурентне середовище для внутрішньої та зовнішньої торгівлі, в першу чергу розбудовуючи транспортну мережу міст, якість якої на даний час є вкрай низькою. Із т. з. інформаційного забезпечення, варто звернути увагу на якість вхідної інформації про параметри споживчого ринку та прогнозів його розвитку, яку використовують торговельні підприємства для прийняття управлінських рішень для забезпечення кращої реалізації товарів.

Мова йде не про тарифні чи нетарифні методи регулювання, а про створення такого середовища, яке б дозволяло вітчизняному товаровиробнику підтягуватись до найкращих світових стандартів (підготовка кадрів за кращими зразками світової освіти, податкові пільги на впровадження наукоємних технологій, інформаційне забезпечення економічними даними).

З аналізу проблем соціальної складової в розвитку торгівлі можна зробити два висновки:

- по-перше, магістральний шлях розвитку сфери торгівлі лежить через максимізацію ефективності в діяльності суб'єктів торговельної діяльності та підтримку вітчизняного товаровиробника;
- по-друге, раз проблема соціальна та державна, то і вирішуватись вона повинна через державні механізми сприяння розвитку торгівлі.

Оскільки економічні відносини між суб'єктами ринку, які підлягають державному регулюванню, найчастіше відображається через фінанси, то у забезпеченні державного регулювання економіки будь-якої країни провідне місце належить управлінню фінансами. Інструментом реалізації економічної політики держави у більшості країн передусім є державний бюджет. Проте сучасний стан управління державними фінансами потребує докорінних змін, які б задовольнили вимоги розбудови сучасного громадянського суспільства та ішли в унісон з розвитком прогресивних світових тенденцій. Одним з таких інструментів, покликаних оптимізувати державні видатки, є програмно-цільовий метод їх фінансування.

Для успішного виконання завдань щодо визначення пріоритетів при розподілі фінансових ресурсів та

забезпечення контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів пере-важна більшість економічно розвинених країн уже понад півстоліття застосовує програмно-цільовий метод формування бюджету. В Україні ж впровадження його розпочалося тільки після прийняття у 2001 році Бюджетного кодексу. Програмно-цільовий метод спрямований на визначення першочергових цілей держави, скла-дання програм для їхнього досягнення, забезпе-чення цих програм фінансовими ресурсами, оцінки ефективності використання бюджетних коштів у процесі виконання завдань програми [8, с. 20]. Отже, бюджетна програма є формою реалізації програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Метою запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання [9].

Отже, на сучасному етапі функціонування національної економіки, оптимально вирішити проблеми розвитку сфери торгівлі можна через механізми фінансування бюджетної програми розвитку торгівлі. Проте, як показує досвід розвинених країн, без дієвої та адекватної вимогам часу системи державного аудиту неможливо досягнути завдань державної політики. З огляду на соціальну спрямованість бюджетних програм розвитку торгівлі, важливість стратегічних цілей та джерело залучених фінансових ресурсів, їх виконання є пріоритетним об'єктом державного фінансового аудиту.

Діюча база нормативно-правових актів застосування методики виконання та аудиту програмно-цільового бюджетування в Україні [10-18] не розрізняє різні за типом бюджетні програми, не надає рекомендацій щодо специфіки планування, виконання та аудиту бюджетних програм різних галузей. Ускладнює проблему також і те, що у нормативно-правових актах щодо реалізації аудиту бюджетних програм не використовуються рекомендаційні методики особливостей проведення аудиту бюджетної програми за заданими параметрами функціонування галузі, та те, що на основі параметрів розвитку формуються результативні показники.

Враховуючи специфіку кожної галузі економіки (торгівлі, транспорт, сільське господарство та ін.) і відповідно до бюджетних програм по реалізації розвитку певної галузі, з т. з. проведення аудиту бюджетної програми доцільно згрупувати та означити особливості кожної галузі у контексті проведення аудиту бюджетних програм, зокрема:

По-перше, результат здійснення програми є відтермінований у часі на довгі періоди; відсутні чітко детерміновані зв'язки між вкладеними коштами та результатом на звітну дату, що потребує вдосконалення методології обрахунку кінцевого результату. Мова йде про те, що, якщо забезпечити фактори розвитку торгівлі сьогодні, то вкрай важко обрахувати період зросту прибутковості підприємств, спричинених даною програмою.

По-друге, у результаті виконання програми передбачається отримання додаткового знаходження коштів до бюджету через підвищення ефективності функціонування національної економіки. Інвестиційна складова програми полягає у рості податкових надходжень через підвищення ефективності функціонування галузі торгівлі. Окрім того у результаті функціонування програми виникнуть інші ефекти, такі, як вплив на розвиток інших галузей економіки, задоволення кінцевих споживачів та кращі умови праці для найманих працівників сфери торгівлі.

По-третє, на загальний результат функціонування програми велике значення має процес збору,

опрацювання та оприлюднення інформації про параметри ринкової кон'юнктури, якою органи влади забезпечують наявних та потенційних учасників ринку для прийняття ефективних управлінських рішень. Мова йде про такі параметри ринкової інформації, як місткість ринку, достатність певного продукту на ринку, споживчий потенціал та ін. Тому, особливістю використання методології аудиту бюджетної програми розвитку торгівлі є використання аудиту у системі інформаційного забезпечення виконання бюджетної програми розвитку торгівлі. Предметом даного аудиту виступає достовірність, доступність, відкритість інформації про параметри ринкової ситуації та її прогнозний стан.

По-четверте, встановлені параметри розвитку сфери торгівлі повинні використовуватись як критерії ефективності функціонування самої бюджетної програми розвитку торгівлі, які поелементно будуть відповідати на питання чи дійсно забезпечується розвиток торгівлі в розрізі складових. Мова йде про те, що у ході проміжного аудиту бюджетної програми перевіряється, наскільки забезпечено самі фактори розвитку торгівлі, які у кінцевому результаті покращать і сам стан сфери торгівлі (табл. 1).

Отже, запропонована оцінка ефективності дозволить виявити шляхи й механізми діяльності щодо підвищення ефективності й результативності даної й наступних бюджетних програм розвитку. Це особливо важливо в умовах явного недоліку бюджетних засобів у країні. Слід зазначити, що аудит ефективності не замінює фінансовий аудит як самостійний вид бюджетного контролю. Аудит ефективності застосовуємо тільки у тих областях, де здійснюється бюджетування, орієнтоване на результат, тобто необхідним є розрахунок ефекту впливу.

Список літератури

1. Шерр, И. Ф. *Учение о торговле* [Текст] / И. Ф. Шерр. – М., 1925. – 117 с.
2. Мазараки, А. А. *Торговля. Денги. Менталитет* [Текст] : монографія / А. А. Мазараки. – К : Книга, 2006. – 632 с.
3. *Статистична інформація споживчого ринку* [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>, 01.02.10.
4. *Статистична інформація про економічну зочинність* [Електронний ресурс] / Міністерство внутрішніх справ України – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/>, 01.02.10.
5. *Дані про рівень мінізації економіки* [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>, 01.02.10.
6. *Дані про індекс економічної свободи* [Електронний ресурс] / Фонд Херітейдж – Режим доступу: <http://www.heritage.org/Index/>, 01.02.10.
7. *Статистична інформація про порушення антимонопольного законодавства* [Електронний ресурс] / АМКУ – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/>, 01.02.10.
8. Януль, І. Є. *Застосування програмно-цільового методу формування бюджетів* [Текст] / І. Є. Януль // *Фінанси України*. – 2003. - № 8. - С. 19-21.
9. *Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі* [Електронний ресурс] : розпорядження КМУ від 14.09.2002 №538-р // Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>, 01.02.10.
10. *Бюджетний кодекс України* / [Електронний ресурс] : закон від 21.06.2001 № 2542-III // Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>, 01.02.10.
11. *Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі* [Електронний ресурс] : розпорядження КМУ від 14.09.2002 №538-р // Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>, 01.02.10
12. *Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ* [Електронний ресурс] : постанова КМУ

Таблиця 1. Структура аудиту бюджетної програми розвитку торгівлі

Питання аудиту	Стадія аудиту	Параметри оцінки	Критерії оцінки успіху програми
Забезпечення факторів розвитку торгівлі	Поточний	Захист конкуренції	Рівень переходу від форм стихійної торгівлі до організованої
			Рівень тінізації економіки
			Рівень торгівельних бар'єрів
		Захист національного товаровиробника	Рівень інтенсивності конкуренції
Макрорівень – співвідношення імпорту до експорту та внутрішнього споживання			
Мікрорівень – рівень інфраструктурного, інформаційного, кадрового забезпечення			
Ефективність бюджетної програми розвитку торгівлі	Наступний	Ефективність функціонування бюджетної програми розвитку торгівлі	Співвідношення росту податкових надходжень із ресурсами, витраченими у ході її реалізації («вартість результатів»)
Результативність бюджетної програми розвитку торгівлі	Наступний	Розвиток торгівлі	Ріст рентабельності підприємств
			Ріст податкових надходжень
			Задоволення потреб споживачів
Вплив бюджетної програми розвитку торгівлі на соціально-економічний розвиток суспільства	Наступний	Позитивний /негативний вплив програми на розвиток торгівлі	Рівень загального впливу бюджетної програми розвитку торгівлі

від 28.02.2002р. №228 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>, 01.02.10

13. Про бюджетну класифікацію та її запровадження [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 27.12.2001р. №604 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Про паспорти бюджетних програм [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2002р. №1098 / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>, 01.02.10
15. Про запровадження результативних показників, що характеризують виконання бюджетних програм [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 08.08.2002р. №621 / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>, 01.02.10
16. Про затвердження Інструкції про статус відповідальних виконавців бюджетних програм та особливості їх участі у бюджетному процесі [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 14.12.2001р. №574 / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>, 01.02.10
17. Методичні рекомендації щодо проведення органами державної контрольно-ревізійної служби аудиту ефективності виконання бюджетної програми затверджені [Електронний ресурс] : наказом Головки КРУ України 15.12.2005 N 444 / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>, 01.02.10.
18. Порядок проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм [Електронний ресурс] : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 2004 р. № 1017 / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>, 01.02.10.

РЕЗЮМЕ

Гайдук Тат'яна, Олендій Остап

Особенности проведения аудиту бюджетной программы развития торговли

Раскрыта суть проблем развития сферы торговли, обоснована необходимость и определены особенности проведения аудиту бюджетной программы развития торговли.

RESUME

Gayduk Tetyana, Olendiy Ostap

Audit of the budgetary program of trade development

In this article the essence problems of trade sphere development are exposed. The necessity and the features of audit of the budgetary program of trade development are grounded.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Розкрито сутність обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємством.

Ключові слова: інформація, обліково-аналітичне забезпечення, управління.

Успішна діяльність підприємств в умовах ринкових відносин передбачає обов'язкове володіння потрібною інформацією і на її основі вчасне прийняття управлінських рішень. Основним засобом отримання такої інформації є використання комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, відповідних інформаційних технологій, програмного забезпечення, тобто створення інформаційних систем підприємств.

Сукупність інформаційних ресурсів, які сприяють ефективному проведенню процесу управління, у тому числі розробці та реалізації управлінських рішень, формує сутність інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Інформаційне забезпечення – це якісне інформаційне обслуговування управлінського персоналу підприємства шляхом створення динамічної системи збору даних, їх обробки, зберігання та перетворення на достовірну, своєчасну, актуальну, точну, достатню інформацію для ефективного проведення процесу управління та прийняття відповідних управлінських рішень.

Успіх роботи управлінського персоналу підприємства залежить від того, наскільки вдало вони використовують інформацію як засіб організації процесу виробничої діяльності підприємства та розв'язують питання його фінансового становища. Важлива роль при цьому відводиться бухгалтерському обліку. Наявність своєчасної обліково-аналітичної інформації, забезпечуючи взаємодію різних структурних підрозділів підприємства, дозволяє оперативно стежити за станом зовнішнього середовища та оцінювати внутрішню ситуацію, отримувати інформаційну підтримку при прийнятті рішень, що в результаті підвищує показники діяльності підприємства.

Різним аспектам забезпечення інформацією процесу управління підприємствами присвятили свої наукові дослідження такі вчені: Кропивко М. Ф., Криворучко І. М., Жаворонкова Г. В., Гужва В. М., Пономаренко В. С., Ситник В. Ф., Писаревська Т. А., Твердохліб М. Г. та інші. Значний вклад в дослідження проблеми обліково-аналітичного забезпечення процесу управління внесли науковці: Бутинець Ф. Ф., Кірейцев Г. Г., Гудзинський О. Д., Дем'яненко М. Я., Лень В. С., Пушкар М. С., Саблук П. Т., Сопко В. В., Сук Л. К. та інші вчені. Однак низка питань, пов'язаних з використанням обліково-аналітичної інформації, потребують детальнішого вивчення.

Метою статті є дослідження методологічних аспектів використання обліково-аналітичної інформації менеджерами підприємств для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Одне з провідних місць в управлінні підприємством займає сучасний бухгалтер, адже якість управління та прийняття рішень безпосередньо пов'язані з наявністю

повної, актуальної і достовірної інформації про техніко-економічні показники діяльності підприємства. Значні обсяги економічної інформації, нагальна потреба оперативних розрахунків, пошук та надання користувачам необхідної інформації зумовлюють необхідність використання в обліковому процесі засобів обчислювальної техніки та інформаційних технологій. Використання комп'ютерної техніки та спеціального програмного забезпечення створили необмежені можливості оперування інформацією і дозволили перетворити її у стратегічний ресурс, від стану якого залежить розвиток підприємства.

Облік та аналіз є важливими функціональними компонентами інформаційної системи підприємства. Функцією обліку є оперативність збору та обробки виробничої, комерційної, фінансової та інших видів інформації, забезпечення зацікавлених користувачів об'єктивною інформацією про фінансовий стан і результати діяльності підприємства. Аналіз – функція, яка за допомогою аналітичних і економіко-математичних методів досліджує наявність, структуру, динаміку економічних показників, вивчає ефективність їх використання, розглядає вплив різних факторів на фінансовий стан підприємства. Бухгалтерський облік є основним джерелом інформації, необхідної для проведення аналізу з метою прийняття управлінських рішень.

Суть обліково-аналітичного забезпечення полягає в здійсненні облікових та аналітичних процедур у режимі реального часу, виявлення відхилень від запланованих показників і використання отриманих результатів для прийняття управлінських рішень. Бухгалтерський облік при цьому є інструментом для збору та обробки даних про факти господарської діяльності підприємства і здатен надати таку кількість інформації, яка відповідала б потребам менеджменту.

Місце облікової та аналітичної інформації у інформаційній системі підприємства зображено на рис. 1. Облікова та аналітична інформація є ядром інформаційного забезпечення системи управління, що об'єднує всі господарські процеси та забезпечує взаємодію різних структурних підрозділів будь-якого підприємства.

У наявній системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами є деякі проблеми:

- відсутність постійного зв'язку із керівниками структурних підрозділів у будь-який момент часу;
- недостатня оперативність збору та аналізу інформації (інформація про діяльність структурних підрозділів надходить до центральної бухгалтерії тільки після закінчення звітного місяця);

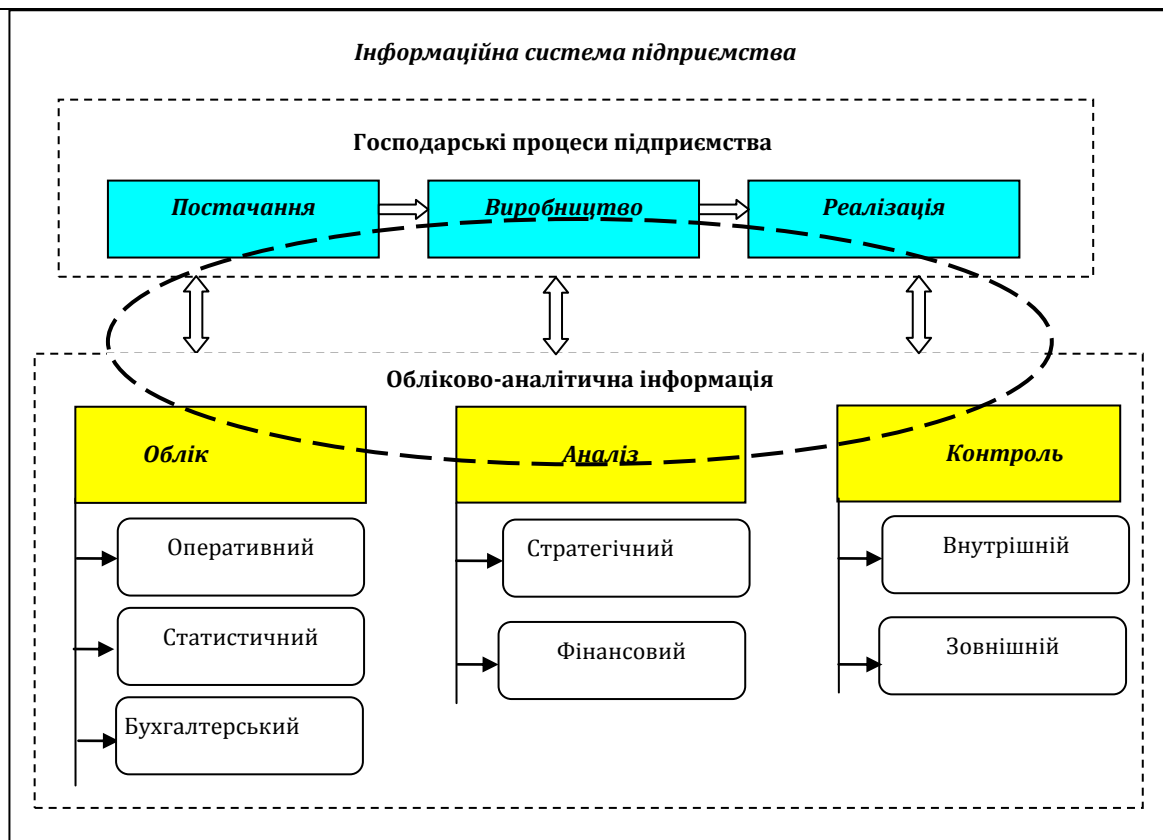

Рис. 1. Обліково-аналітичне забезпечення в інформаційній системі підприємства

- відірваність конкретного виробничого підрозділу від оперативної, аналітичної інформації про стан, тенденції, досягнення, недоліки інших підрозділів;
- дублювання статистичних даних (керівники та бухгалтери структурних підрозділів подають інформацію про виробничі процеси свого підрозділу кожний з своєї позиції, хоча при цьому половина інформації повторюється);
- недосконалість системи показників оцінки діяльності підприємства;
- відсутність сучасної матеріально-технічної бази для оперативної обробки фактичних даних та економічного моніторингу підприємств.

Тому важливою проблемою є розробка на підприємстві раціонального потоку інформації, складовими якого є такі етапи:

- виявлення інформаційних потреб споживачів та повне їх задоволення;
- відображення у системі інформації облікових даних про використання всіх видів ресурсів в процесі господарської діяльності;
- усунення дублювання даних первинної документації;
- швидкість обробки і передачі інформації для оперативного управління та складання звітності лісогосподарського підприємства.

Основні принципи забезпечення менеджерів підприємства обліково-аналітичною інформацією передбачають: впровадження обліково-аналітичних інформаційних систем; розробку спеціального програмного забезпечення; використання програмних продуктів для інтеграції системи у світовий інформаційний простір; створення нормативної документації, електронних бібліотек, баз даних інформаційних і аналітичних матеріалів; створення відповідної інфраструктури, комунікаційних мереж та технічного забезпечення всіх рівнів управління.

Інформація бухгалтерського обліку та економічного аналізу є основою функціонування обліково-аналітичної системи управління підприємством. Під обліково-аналітичною системою розуміють систему, яка ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового і управлінського обліку та використовує для економічного аналізу виробничу, статистичну, нормативну довідкову та інші види інформації.

Основними завданнями обліково-аналітичної системи підприємства є:

- облік господарських операцій за цільовими напрямками на базі бухгалтерського обліку з додаванням нефінансових показників;
- аналіз діяльності підприємства за вказаними напрямками;
- контроль за використанням матеріальних та нематеріальних ресурсів, за правильним відображенням усіх господарських операцій на етапах планування, обліку та за достовірністю аналітичних даних;
- планування діяльності підприємства у розрізі господарських операцій; видів діяльності: операційної, інвестиційної, фінансової, податкової; центрів відповідальності та підприємства загалом;
- формування аналітичних бюджетів як джерел акумулювання планової, облікової та аналітичної інформації [1].

Для виконання названих завдань в режимі реального часу на підприємстві повинна функціонувати інформаційна система з відповідним програмним забезпеченням. На українському ринку програмних продуктів існує достатня кількість бухгалтерських та аналітичних програм. Найбільш відомими є бухгалтерські програми "1С:Бухгалтерія", "БЕСТ", "Бухгалтерія без проблем", "Електронна бухгалтерія" тощо.

До програм фінансового аналізу відносяться аналітичні програми „ІНЗК-АФСР”, „ІНЗК-Аналитик”,

„Audit Expert”, „Експресс-анализ финансового состояния предприятия”, „ФинЕксперт”, „БЕСТ-Ф”, „Sales Expert”, які призначені для оцінки та аналізу поточного й прогнозного фінансового стану господарюючого суб'єкта, вибору найкращої стратегії його розвитку, для розробки інвестиційних проектів і бізнес-планів, ефективного управління збутовою і маркетинговою діяльністю тощо.

Проте, якщо для великих підприємств чи корпорацій розроблені та впроваджуються корпоративні інформаційні системи („R/3”, „Skala 5”, „Oracle Application”, „Vaan-IV”, „ГАЛАКТИКА”), складовими яких є підсистеми або модулі бухгалтерського обліку та економічного аналізу, то для малих чи середніх підприємства таких програмних продуктів практично не існує. Якщо підприємство придбало і впровадило бухгалтерську інформаційну систему, то фінансовий аналіз, як правило, проводиться за допомогою розроблювальних таблиць в MS Excel або за допомогою іншої програми, яка працює відокремлено від програм бухгалтерського обліку. Тому перед розробниками програмного забезпечення постає задача створення такого програмного продукту для малих і середніх підприємств, який би об'єднав у собі функції і обліку, і аналізу.

Обліково-аналітичні інформаційні продукти, потреба у яких виникає у менеджерів в процесі господарської діяльності, настільки багатопланові і об'ємні, що жодна ланка або інформаційна система підприємства в цілому не в змозі їх систематизувати, осмислити і використати в конкретних виробничих цілях без зовнішньої допомоги. У цих умовах економічно виправданим є одержання необхідної інформації в міру виникнення потреби в ній через базу даних та базу знань інформаційної системи.

База даних є важливим компонентом системи інформаційного забезпечення управління підприємством. У ній зберігається інформація про господарську діяльність підприємства за визначений період (обліково-аналітичні дані, дані про хід виробничої діяльності, про виробництво готової продукції, конкретні замовлення та їх виконання) про постачальників, покупців, клієнтів, їх потреби, наявне у них обладнання, товари, строки гарантійних зобов'язань, фінансовий стан, укладені договори, історію співробітництва, розмір націнок та знижок. Створення бази даних має ряд переваг: одноразове введення інформації і отримання на її основі максимум необхідної інформації; система може протягом великого періоду реалізовувати в установленний час всі покладені на неї функції з потрібною якістю; інформація доступна для модифікації та актуалізації. Бази даних використовуються для вирішення таких завдань: організації обліку внутрішніх та зовнішніх інформаційних ресурсів; накопичення та аналізу інформаційних ресурсів; формалізації нерегламентованих інформаційних потреб користувачів та визначення потрібних джерел інформації; організація доступу до зовнішніх та внутрішніх джерел інформації.

База знань забезпечує повну й адекватну передачу найсучасніших знань у конкретній галузі користувачеві системи. Вона містить теоретичні і практичні відомості бухгалтерського обліку, економічного, стратегічного та фінансового аналізу, дані наукових розробок, технологій, що використовуються на практиці, рекомендацій, яка у пам'яті комп'ютера зберігається у різних формах: у вигляді текстових, графічних, аудіовізуальних, піктографічних та інших файлів. Програмне забезпечення здійснює ефективний пошук потрібної інформації і подачу її користувачеві у найзручнішій формі на екран дисплея або в інший спосіб незалежно від форм зберігання інформації. Формуванням бази знань займаються видатні наукові працівники та провідні

спеціалісти в галузі обліку та аналізу. База знань містить не тільки теоретичні відомості, а й готові до практичного застосування у виробництво методики, технології, моделі, описи [2].

Бази даних та бази знань дозволяють менеджерам підприємства вирішувати конкретні прикладні задачі, які виникають у ході практичної діяльності, а також слугують інформацією для стратегічного аналізу і планування.

Обліково-аналітичне забезпечення як компонент інформаційного забезпечення управління підприємством дозволяє розв'язувати функціональні задачі управління, забезпечуючи керівництво повною та достовірною інформацією про господарські процеси та зв'язки із зовнішнім середовищем.

Список літератури

1. Садовська, І. Б. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу [Текст] / І. Б. Садовська // Вісник національного університету „Львівська політехніка”: збірник науково-прикладних праць „Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку”. – № 647. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2009. – С. 498-503.
2. Жаворонкова, Г. В. Формування системи інформаційного забезпечення менеджменту лісогосподарських підприємств в сучасних умовах [Текст] / Г. В. Жаворонкова, Н. В. Голячук, С. Є. Голячук // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 221. Том 1. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – С. 255-263.

РЕЗЮМЕ

Голячук Наталия

Учетно-аналитическое обеспечение как существенная составляющая управления предприятием

Раскрыта сущность учетно-аналитического обеспечения системы управления предприятием.

Goliachuk Nataliya

Registration-analytical providing as a constituent of management by the enterprise

Essence of the registration-analytical providing of control the system by an enterprise is exposed.

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ АУДИТУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИКАХ

Проведено аналіз місця і ролі якості аудиторських послуг у системі внутрішнього та зовнішнього господарського контролю вітчизняних суб'єктів господарювання, здійснено оцінку аналогічної системи в зарубіжній аудиторській практиці.

Ключові слова: аудит, контроль якості, Аудиторська Палата України, Міжнародні стандарти аудиту.

Інтеграція України в європейське співтовариство супроводжується впровадженням загальноприйнятих міжнародних норм і стандартів. Не є винятком і вітчизняна аудиторська діяльність, яка з 2003 року керується Міжнародними стандартами аудиту. Однак, поряд із позитивною практикою наявні недоліки, які потребують детального вивчення, зокрема контроль якості наданих аудиторських послуг.

Дослідженню розвитку аудиту та аудиторської діяльності присвячено праці провідних вчених, зокрема Ф. Ф. Бутинця, Н. І. Дорош, В. С. Рудницького, О. А. Петрик та інших. Однак практично відсутні дослідження щодо контролю якості аудиторських послуг.

Метою статті є визначення місця і ролі якості аудиторських послуг у системі внутрішнього та зовнішнього господарського контролю вітчизняних суб'єктів господарювання та оцінка аналогічної системи в зарубіжній аудиторській практиці.

Аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх

положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів. Звідси випливає, що головною метою аудиту є вираження думки про достовірність фінансової звітності і відповідність порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству України [1, с. 18]. Саме аудит сприяє запобіганню фінансових порушень на підприємстві, підробок, випадкових помилок, недоліків в організації обліку.

МФБ через прийняті стандарти аудиту, насамперед МСА 220, для аудиторської фірми вказує на певні складові якості аудиторських послуг (рис. 1).

З огляду на вимоги стандарту деякі вчені формулюють наступне визначення. Якість аудиторських послуг – це системне дотримання реальної професійної незалежності, вимог чинного законодавства та стандартів аудиту, дотримання Кодексу професійної етики і професійна діяльність в сфері аудиту [2, с. 48].

Формування основних напрямів реалізації контролю якості аудиторських послуг потребує чіткого визначення самого поняття «контролю якості», під яким варто розуміти систему контролю зовнішніх і внутрішніх органів управління з метою недопущення аудиторами та аудиторськими фірмами порушень чинного законодавства та аудиторської етики [3, с. 430].

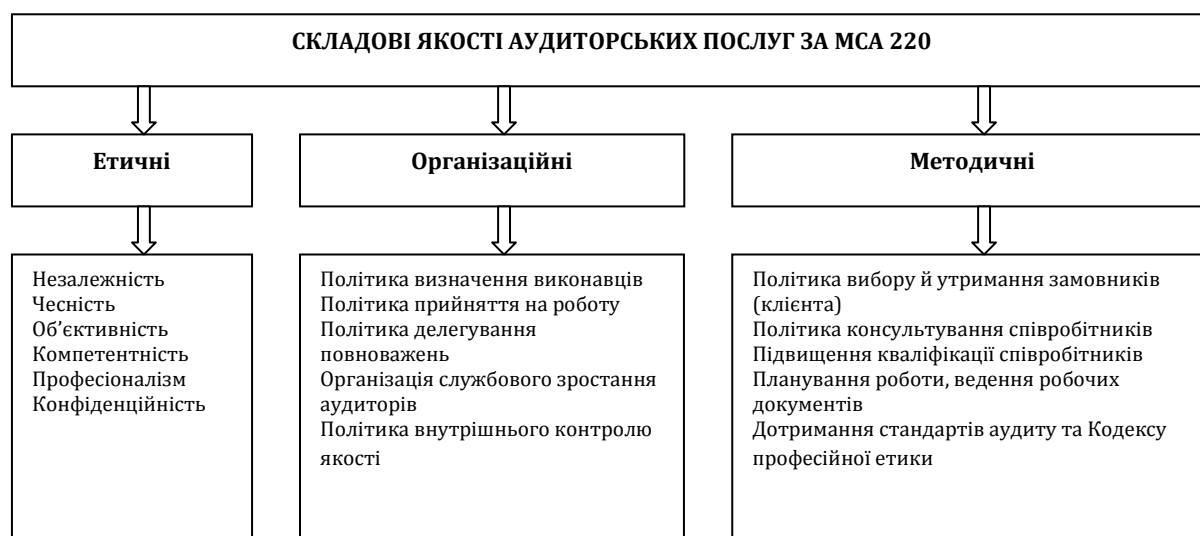

Рис. 1. Критерії та чинники якості аудиторських послуг [2, с. 48]

Деякі автори виділяють такі напрями контролю якості аудиторських послуг:

- зовнішній контроль, що забезпечується шляхом проведення відповідними контролюючими організаціями (АПУ, САУ) постійного моніторингу діяльності аудиторських фірм та приватних аудиторів.
- внутрішній контроль, що проводиться безпосередньо самими суб'єктами аудиторської діяльності та включає контроль якості розробленої внутрішньо фірмової політики та контроль якості виконання відповідних процедур при проведенні аудиту конкретного замовника [4, с. 43].

Система контролю якості аудиторських послуг в Україні формується аудиторською палатою України і містить у собі: регулярну звітність суб'єктів аудиторської діяльності затвердженою АПУ формою; моніторинг із питань якості аудиторських послуг, додаткові процедури із забезпечення контролю якості та дисциплінарні заходи за наслідками контролю; інформування суспільства про функціонування системи контролю якості аудиторських послуг в Україні [5].

Звернення та скарги щодо роботи аудиторів приймає Секретаріат АПУ і в той же день подає на розгляд Голові АПУ. Залежно від характеру та суті звернення за резолюцією Голови АПУ в дводенний строк його передають через Секретаріат АПУ на розгляд відповідної комісії АПУ. Звернення мають бути розглянуті у місячний термін.

Безпосередньо організацію та забезпечення проведення зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських фірм та аудиторів здійснює Комітет з контролю за аудиторською діяльністю. До участі у проведенні зовнішніх перевірок Комітет з контролю має право залучати як своїх штатних працівників, так і аудиторів-контролерів із складу групи уповноважених контролерів [6].

Група уповноважених контролерів формується з аудиторів, які:

- мають досвід практичної аудиторської діяльності не менше 3-х років;
- пройшли відповідну професійну підготовку з питань контролю якості аудиторських послуг;
- склали відповідний екзамен шляхом виконання тестових та ситуаційних завдань;
- не мали стягнень з боку Аудиторської палати України за порушення професійних стандартів та норм професійної етики.

Контроль якості аудиторських послуг охоплює дві складові: контроль організації аудиторської компанії та контроль виконання замовлення.

Контроль організації аудиторської компанії передбачає наявність певної структури, що відповідає встановленим вимогам. Політика контролю якості в аудиторській фірмі передбачає певні напрями організації процесу надання послуг і контролю за їх якістю (рис. 2).

Контроль виконання замовлення передбачає контроль конкретної аудиторської перевірки, здійсненої аудиторською компанією. Зазвичай, здійснюється вибіркова перевірка, оскільки її здійснюють фахівці – аудитори, які знають, де можна допустити помилки у тому чи іншому випадках та акцентують увагу під час перевірки саме на таких ділянках.

Після проходження контролю видається сертифікат, без наявності якого аудиторська компанія не має права проводити законодавчо передбачені обов'язкові аудиторські перевірки – вона може здійснювати винятково добровільний аудит, податкове консультування тощо.

У той час, коли країни Європейського Союзу та всього світу працюють над посиленням нагляду за професією аудитора шляхом удосконалення діючих систем зовнішнього контролю, підвищенню довіри до професії аудитора, визнання аудиторів країни в усьому світі, Україна лише починає будувати свій незалежний зовнішній нагляд за професією. Аудит не може існувати без якісної незалежної системи зовнішньої перевірки, саме тому у світі відсутня довіра до незалежних аудиторів України. Мета контролю за якістю аудиту – впевнитися у тому, що аудитори, задовольняючи проблеми суспільства, використовують роботу найвищої якості, та зміцнити у громадськості впевненість у високій професійній майстерності аудитора.

У світовій діяльності відомо декілька моделей побудови системи нагляду за професією аудитора, а саме:

1. Нагляд здійснює приватна суспільна організація за дорученням держави. Прикладом є Комітет з нагляду за звітністю публічних компаній (РСАОБ), який був створений у США відповідно до Закону Сарбанеса-Окслі від 2002 року. Таку ж систему запроваджено і у Великобританії.

2. Нагляд здійснює державний орган, який є елементом фінансової інституції, та контролює роботу біржових структур. Таку систему запроваджено в Австралії, Голландії, Італії.

3. Змішана модель, яку застосовано у Німеччині. Така модель передбачає, що існуюча суспільна організація аудиторів та Аудиторська палата здійснює нагляд за професією, однак Аудиторську палату контролює незалежний державний орган – АПАК.

На нашу думку, досвід Німеччини може стати одним із прикладів для України.

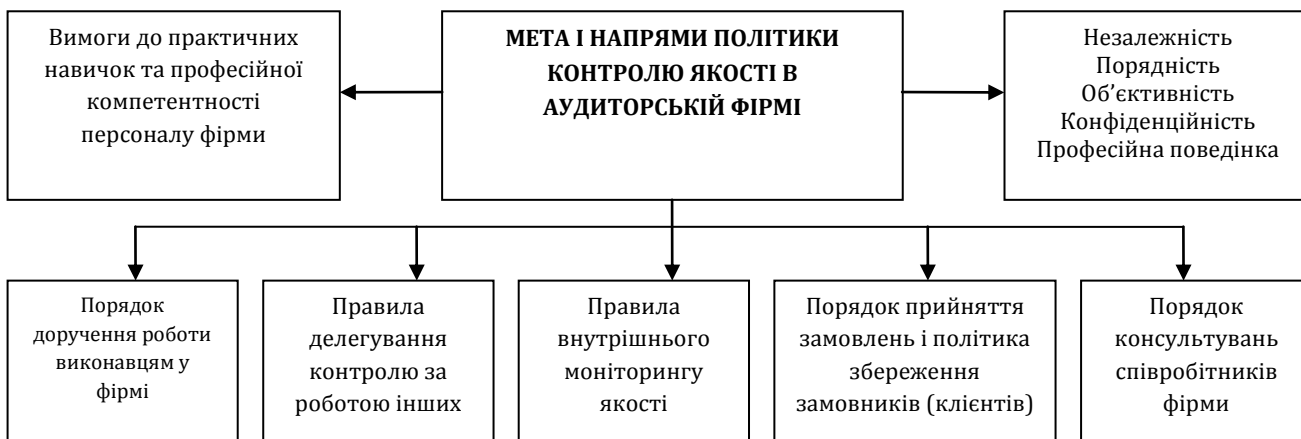

Рис. 2. Мета і напрями політики контролю якості аудиторських послуг [2, с. 49]

Види контролю з нагляду за професією аудитора в Німеччині наступні: контроль за здійсненням професії аудитора; контроль якості аудиторських послуг.

Контроль за здійсненням професії застосовують у випадках, коли існує підозра у тому, що аудитор допустив помилку або є скарга клієнта чи повідомлення у пресі тощо. Тобто є конкретне обвинувачення, і це стає відомим АПАК або WPK. За результатами проведеної перевірки WPK може вживати такі заходи:

1. Винести догану;
2. Призначити штрафи (максимальний розмір – до 50000 євро);
3. Передавати справу до суду.

Забезпечення контролю якості аудиторської діяльності у країнах-учасниках Євросоюзу є також відносно новим явищем. Деякі з цих країн упровадили його в життя тільки нещодавно, а інші країни Євросоюзу станом на 1 січня 1999 року ще не мали такої системи. Зважаючи на важливість і перспективи розвитку аудиту було створено Комітет Євросоюзу з питань аудиту, який вважає питання забезпечення контролю пріоритетним у своїй діяльності [7].

Якщо порівняти умови роботи працівників закордонних інститутів контролю за якістю аудиту з можливостями аудиторської палати та Спілки аудиторів України, то порівняння, на жаль, не на користь останніх. В АПУ 5 осіб з Контрольно-реєстраційної комісії (що працюють на громадських засадах) повинні охопити контролем більш як 2000 суб'єктів аудиту в усій країні.

Крім того, контроль якості та ціна аудиторських послуг – категорії взаємопов'язані. Створення наглядової системи вимагає значних фінансових витрат, що сприятиме збільшенню вартості на аудиторські послуги. Нині одним із факторів зниження якості аудиторських послуг є зниження їх вартості, що спричинене боротьбою за клієнта.

У 2009 році в Україні здійснено більше 100 перевірок з контролю якості аудиторської діяльності. Відповідно до Положення АПУ кожний суб'єкт аудиторської діяльності зобов'язаний проходити перевірку контролю якості аудиторської діяльності не рідше одного разу на п'ять років. У разі негативних результатів проведення зовнішньої перевірки Комітет АПУ має право:

Порушити питання про виключення суб'єкта аудиторської діяльності із Реєстру аудиторських фірм та аудиторів, які одноосібно надають послуги.

Додатково можуть бути застосовані такі стягнення, як: попередження; зупинення чинності сертифіката аудитора на певний строк; анулювання сертифіката.

Регулярному та обов'язковому контролю якості аудиторських послуг мають підлягати всі аудиторські компанії. Такий вид контролю повинен попереджувати імовірні помилки в роботі аудиторських компаній, покращити якість послуг та роботу аудиторської компанії. Результатом мають бути рекомендації щодо поліпшення системи внутрішнього контролю аудиторської компанії. Вищезазначені види контролю системи нагляду за професією аудитора має здійснювати незалежний орган.

Ключовими аспектами високої якості виконання завдань аудитора мають стати:

- превалювання якості послуг над комерційними міркуваннями;
- суворе дотримання принципів професійної етики бухгалтерів та аудиторів України;
- підвищення кваліфікації співробітників;
- постійна робота із розробки та вдосконалення внутрішніх стандартів, що втілюють собою базу знань, у якій відображено багаторічний досвід аудиторів, бухгалтерів і консультантів аудиторської фірми.

Успіх контролю за якістю аудиторських послуг залежить від системності заходів і відкритості їх результатів у поєднанні з великою просвітницькою роботою професійних аудиторських організацій і АПУ серед бізнес-кіл та урядових органів виконавчої влади.

Аудит потрібний як державі, так і економічним суб'єктам, тому важливо і необхідно виробити політику щодо його удосконалення. Спираючись на досвід інших країн, прийняти необхідні законодавчі акти, щоб більшою мірою контролювати якість аудиторських послуг і допомагати суб'єктам економіки розвиватися і приносити користь країні.

Список літератури

1. Шишкин, В. Ю. Аудит и финансовый контроль [Текст] / В. Ю. Шишкин // Главбух. – 2008. – №3. – С. 17-24.
2. Редько, О. Ю. Якість аудиторських послуг: філософія та міфологія [Текст] / О. Ю. Редько // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №1. – С. 46-54.
3. Бутинець, Ф. Ф. Аудит [Текст] : підручник для студентів спеціальності «Облік та аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2006. – 512 с.
4. Дзюба, А. М. Контроль якості аудиторських послуг – запорука успішного розвитку аудиту в Україні [Текст] / А. М. Дзюба // Збірник наукових статей – Управління розвитком: Харків №1, 2009. – С. 43.
5. Національна концептуальна основа забезпечення якості аудиторських послуг в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.sau-aru.org.ua>.
6. Аудиторська палата України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://uazakon.com/documents>.
7. Петрик, О. А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності [Текст] : навч. пос. / О. А. Петрик, В. Я. Савченко, Д. Є. Свідерский ; за заг. ред. О. А. Петрик. – К. : КНЕУ, 2008. – 472 с.

РЕЗЮМЕ

Гуцаленко Любов, Пришляк Наталія Контроль качества аудита в отечественной и зарубежной практиках

Проведен анализ места и роли качества аудиторских услуг в системе внутреннего и внешнего хозяйственного контроля отечественных субъектов ведения хозяйства, осуществлена оценка аналогичной системы в зарубежной аудиторской практике.

RESUME

Gutsalenko Lyubov, Pryshlyak Natalia Control of audit quality in Ukrainian and foreign practices

The analysis of place and role of quality of public accountant services in the internal and external economic checking of domestic subjects of manage system is conducted. The estimation of the analogical system in foreign public accountant practice is carried out.

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ЗА ВИТРАТАМИ НА ВИРОБНИЦТВО БІОПАЛИВА

Розкрито технологічні особливості виробництва біопалива (на прикладі ріпаку), простежено пов'язаний з цим аналітичний облік витрат; конкретизовано номенклатуру статей витрат на вирощування ріпаку, підсобне промислове виробництво ріпакової олії та біодизеля; внесено пропозиції щодо поліпшення методики калькулювання собівартості біодизеля; автор висловив власний погляд на внутрішньогосподарський контроль та ступінь його візуалізації.

Ключові слова: витрати на виробництво, аналітичний облік, калькулювання собівартості, контроль за витратами.

Виробництво біопалива (біодизеля і біоетанолу) в Україні розпочато в середині 2000-х років. З одного боку, можемо вважати, що це новий і перспективний напрямок діяльності, пов'язаний з вирощуванням і переробленням продуктів рослинництва на енергетичні ресурси, котрі, на відміну від синтетичних (нафта, газ) є екологічно безпечними і суттєво не порушують екосистему країни, регіону, населеного пункту, а з іншого боку - прислухатись до застережень фахівців, що біопаливо може спричинити більше парникових газів, ніж автомобільний бензин, то збільшення обсягів його виробництва може призвести до значного зростання світових цін на продукти харчування. Проте, витрати на виробництво 1 л біопалива та, відповідно, і ціни на нього дещо нижчі, ніж ціни на бензин та дизельне паливо.

Дослідженнями обліку та контролю за витратами на виробництво та перероблення сільськогосподарської продукції займалися вітчизняні вчені-економісти А. М. Герасимович, В. М. Жук, Г. Г. Кірейцев, М. М. Коцупатрий, В. О. Ластовецький, Н. Л. Правдюк, П. Т. Саблук, І. Б. Садовська, Л. К. Сук, В. Ю. Фабіянська; зарубіжні науковці І. М. Бєлий, І. О. Ламікін, О. Х. Румак та інші.

Вони зробили вагомий внесок у розвиток теорії, методології, технології й організації обліку та контролю в аграрно-промислових підприємствах, зокрема В. М. Гаврилюк вказує на потребу усунення на методологічному та методичному рівнях розбіжностей, які призводять до непорівнянності інформації про витрати, доходи, собівартість та фінансовий результат у бухгалтерській, податковій і статистичній звітності [1, с. 17]; В. М. Жук вважає, що доцільно дійти згоди між науковцями щодо визначення і розмежування категорій «вартість виробництва» і «собівартість продукції», «справедлива вартість» [3, с. 73, 75]; Г. Г. Кірейцев переконаний, що нині винятково актуальним є наукове тлумачення не лише категорії «вартість», її сутності як методологічної бази бухгалтерської оцінки, але і окремих форм прояву вартості як конкретних об'єктів обліку, тобто як субстанціональної основи вартості (біологічні та монетарні активи, трансакції і трансакційні витрати, об'єкти віртуальної економіки, серед яких наміри, очікування і право стають об'єктами бухгалтерського відображення) [4, с. 15]; Н. Л. Правдюк дотримується тієї ж думки, що методологічна проблема для сільськогосподарських підприємств полягає, насамперед, у розробленні методики обліку з детальним розкриттям елементів фінансового обліку з урахуванням

особливостей виробництва [12, с. 265]; П. Т. Саблук серед головних напрямків розробки нової методології. нових підходів до побудови і змісту бухгалтерської інформації бачить, зокрема, і методологічний супровід системи обліку, контролю та аналізу ефективної державної підтримки сільськогосподарського виробництва, а також супровід облікового забезпечення дотримання технічних регламентів, виробництва екологічно чистої та якісної продукції [13, с. 6-7]; І. Б. Садовська, Н. Б. Тлукевич запропонували класифікувати витрати за етапами технологічних процесів галузей сільськогосподарського виробництва [14, с. 257]; Л. К. Сук зауважує, що методика обліку витрат промислових виробництв сільськогосподарських підприємств ґрунтується на відповідних галузях. Залежно від виду продукції, складності і характеру організації її виробництва на промислових підприємствах застосовуються наступні основні методи обліку і калькулювання фактичної собівартості продукції: нормативний, попередільний [15, с. 2]; П. Л. Сук переконаний, що в ринкових умовах у сільськогосподарських підприємствах для розподілу витрат між суміжними видами готової продукції, що отримується в спільному технологічному циклі, кращою базою є ціни реалізації [16, с. 287]; В. Ю. Фабіянська здійснила чи не першу спробу дослідити проблему внутрішньогосподарського контролю виробництва біопалива в Україні. На її погляд, суб'єктами господарювання, на жаль, недооцінюються роль та функції внутрішньогосподарського контролю, який носить іноді формальний характер, тим самим негативно впливаючи на ефективність своєї діяльності та збільшуючи підприємницький ризик [18, с. 175] тощо.

Проте поле для наукових пошуків щодо обліку і контролю за витратами на виробництво у сільськогосподарському виробництві залишається вільним для системних та поглиблених досліджень, а особливо сьогодні, коли посилюються процес глобалізації і протиріччя інтересів між провідними країнами світу, існує загроза повторення хвиль світової фінансової кризи (особливо у банківській сфері) стрибкоподібно зростають ціни на продовольчі товари й розширюються посівні площі сільськогосподарських культур з використанням генетично модифікованих організмів і т. д.

Щодо дослідження проблем обліку за витратами на виробництво біопалива безпосередньо з ріпаку, то тут практично відсутні наукові і методичні розробки, що дає нам підстави стверджувати про актуальність цієї

проблематики.

Метою написання даної статті є нагальна потреба в конкретизації наукових пошуків, пов'язаних з обліком і контролем за витратами в напрямку виробництва ріпаку та перероблення його на олію, а з олії – на біопаливо.

Основними нормативно-правовими актами, пов'язаними з обліком біологічних активів, витратами на виробництво і калькулювання собівартості продукції промислового виробництва є П(С)БО 16 «Витрати» [10], 30 Біологічні активи» [11], «Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств» [5].

Виробництво біопалива з ріпаку – процес, що передбачає три послідовних виробничих переділи (рис. 1): вирощування насіння ріпаку, перероблення цього насіння на олію та перероблення олії на біопаливо.

Вирощування насіння ріпаку передбачає низку технологічних операцій, пов'язаних з витратами на передпосівний обробіток ґрунту, посів, догляд за рослинами і збирання урожаю.

Облік витрат на вирощування ведуть на одному або декількох аналітичних рахунках до субрахунку 231 «Рослинництво». Ці аналітичні рахунки мають, зазвичай, шестизначний шифр: перші три знаки (231) – субрахунок; четвертий – шифр виду сільськогосподарської продукції, що знаходиться на вирощуванні (олійні культури – цифра 3); п'ятий – шифр сільськогосподарської продукції в групі олійних, наприклад насіння ріпаку – цифра 5; шостий –

шифр виробничого підрозділу (відділення, бригади, ланки, поля), де вирощують насіння ріпаку, наприклад, бригада 2. Звідси, маємо аналітичний рахунок 231352 «Вирощування насіння ріпаку в бригаді 2».

Облік витрат на вирощування ріпаку ведуть за наступними статтями витрат: витрати на оплату праці механізаторів; насіння ріпаку; дизельне паливо; мінеральні та органічні добрива; роботи і послуги, пов'язані з ріпаком; витрати на ремонт посівних, обробних і збиральних машин та обладнання для олійних культур; інші витрати на утримання основних засобів; інші прямі витрати на вирощування ріпаку; непродуктивні витрати, пов'язані з ріпаком; частина загальногосподарських витрат віднесених на ріпак.

Кореспонденція рахунків з обліку в рослинництві детально описана [6, с. 23].

Завершується вирощування ріпаку збиранням урожаю насіння. Інформацію про вирощування ріпаку в Тернопільській області можна отримати таблиці 1.

Дані таблиці 1 свідчать про те, що площа ріпаку в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області у 2009 р. зросла до 71,7 тис. га або на 62,6 тис. га (у 7,9 рази) порівняно з 1990 р; валове виробництво ріпаку – до 1564 тис. ц або на 1437 тис. ц (у 12,3 рази); урожайність цієї сільськогосподарської культури – до 21,8 ц/га або на 7,8 ц/га (на 55,7%).

Як бачимо, водночас, зросли усі три наведені вище основні показники виробництва ріпаку в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської

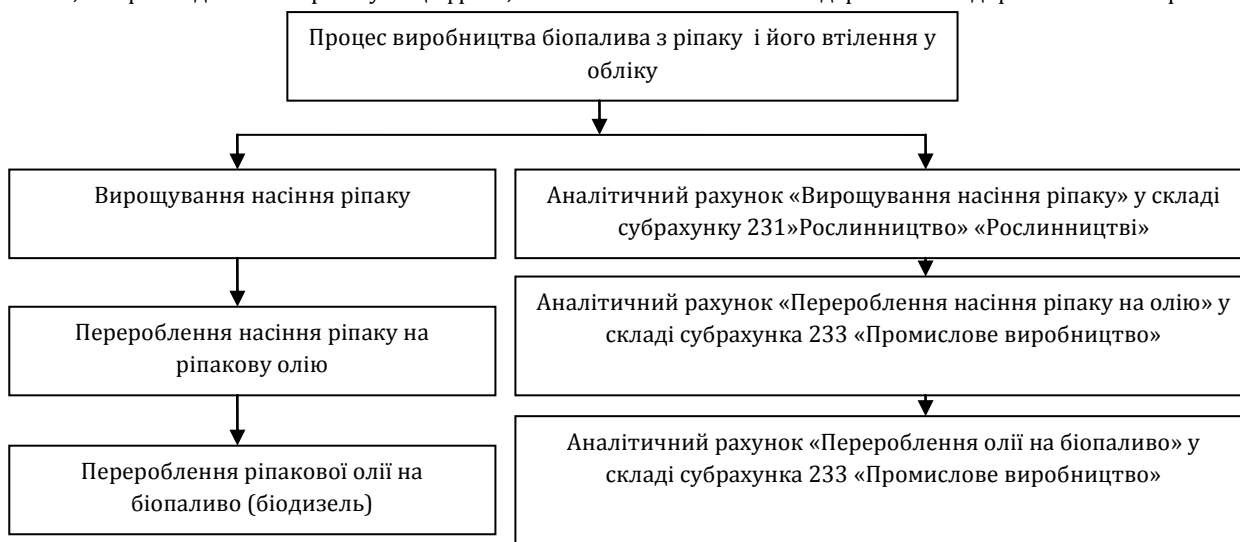

Рис. 1. Процес виробництва біопалива і його втілення у обліку

Таблиця 1. Основні показники вирощування насіння ріпаку в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області за 1990 – 2009 рр.*

Роки	Основні показники			Темпи росту порівняно з 1990 р.					
				Площа		Валове виробництво		Урожайність	
	Площа, тис. га	Валове виробництво, тис. ц	Урожайність, ц/га	+, -	%	+, -	%	+, -	%
1990	9,1	127	14,0	х	х	х	х	х	х
1995	8,0	83	10,4	-1,1	87,9	-44	65,4	3,6	74,3
2000	14,7	108	7,4	5,6	161,5	-19	85,0	6,6	52,9
2005	18,0	245	13,6	8,9	197,8	118	192,9	4,0	97,1
2006	25,1	393	15,7	16,0	275,8	266	309,4	1,7	112,1
2007	43,0	567	13,2	33,9	472,5	440	446,5	0,8	94,3
2008	66,3	1536	23,2	57,2	728,6	1409	1209,4	9,2	165,7
2009	71,7	1564	21,8	62,6	787,9	1437	1231,5	7,8	155,7

* Складено автором за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

області. Це означає, що ріпак в умовах ринкових відносин (з економічної точки зору) вигідна для вирощування культура; у неї є ринки збуту і продукція реалізується без жодних проблем; ріпак агрономи почали приділяти значно більше уваги та використовувати в процесі його вирощування значну кількість мінеральних добрив, поліпшувати сівозміни сільськогосподарських культур.

У структурі посівних площ сільськогосподарських підприємств Тернопільської області в 1990 р. ріпак займав 1,0 %, то в 2009 р. – 10,3 %, тобто площі збільшилися у 10,3 рази. З одного боку, підприємствам області вигідно вирощувати ріпак, адже щорічно ціни у твердій валюті на нього зростають в середньому на 20%, а з іншого боку – ріпак збіднює ґрунти, адже потребує від них велику кількість хімічних елементів, що негативно впливає на розвиток землеробства.

Перероблення насіння ріпаку на олію передбачає, що це насіння поміщається у місткість над пресом, поступово підходить під прес і під тиском перетворюється в ріпакову олію (основна продукція) та макуху (побічна продукція).

Облік витрат на перероблення насіння ріпаку на олію здійснюється на одному або декількох аналітичних рахунках до субрахунку 233 «Промислове виробництво». Дані аналітичні рахунки мають шестизначний шифр: перші три знаки (233) – субрахунок; четвертий – шифр виду сільськогосподарської продукції, що знаходиться на переробленні олії, наприклад цифра 3); п'ятий – шифр сільськогосподарської продукції, що є на переробленні (насіння ріпаку цифра 5); шостий – шифр цеху, де здійснюється перероблення ріпаку (цех промислового перероблення олійних культур, наприклад, цифра 1). Звідси, отримуємо шифр 233351 «Перероблення насіння ріпаку на олію в цеху 1».

Облік витрат на перероблення ріпаку ведуть за такими статтями витрат: витрати на оплату праці робітникам, що обслуговують прес із витискання олії та здійснюють її очищення; паливо і мастильні матеріали для роботи пресу; електроенергія; сировина (насіння ріпаку) та матеріали; роботи і послуги; витрати на ремонт преса; втрати від простою преса в сезон перероблення ріпаку; інші прямі витрати; частина загальновиробничих витрат віднесена на ріпакову олію.

Кореспонденція рахунків з обліку в підсобних промислових виробництвах описана детально [6, с. 48].

Виробництво дизельного біопалива передбачає три стадії: 1) очищення олії, яке здійснюється наступним чином: відфільтрована від усяких домішок ріпакова олія заповнює реактор-нейтралізатор і доводиться до температури 60 градусів С, після чого спочатку змішується з адсорбентом «Фосфолісорб», а згодом – з розчином лугу (КОН (NaOH)). Змішування триває протягом двох годин. Після процедури змішування, розчин перетікає в седиментаційну місткість, де здійснюється його відстоювання протягом трьох-чотирьох годин аж до осідання соапстоку. Соапсток [8] відбирається в окрему місткість, а очищена від домішок ріпакова олія перекачується в реактор-етерифікатор; 2) трансетерифікація олії передбачає, що очищена олія нагрівається в реакторі-етерифікаторі до температури 55 градусів С. Водночас, в змішувачі каталізатора готується спиртовий розчин лугу. Далі такий розчин надходить в реактор, де протягом 50-60 хвилин його змішують з ріпаковою олією. Після змішування розчин перекачують у седиментаційну місткість в якій він має відстоятись протягом 16-20 годин аж до осідання фракції гліцерину. Її переміщують в окрему місткість, а дизельне біологічне паливо перекачують у вакуумний перекачувач; 3) очищення дизельного біологічного палива. У вакуумному

випаровуванні це паливо перебуває дві години, протягом якого його очищують від залишків метилового спирту та через шліфуючі фільтри перекачують у місткість для зберігання [17].

У 2010 р. за прогнозами експертів відбудеться різке скорочення посівних площ ріпаку в Україні, пов'язане з тим, що Європейський Союз встановив нові вимоги до сировини для біопаливної промисловості, які будуть чинними з 1 липня 2010 р., що може у 10 разів зменшити обсяги експорту вітчизняного ріпаку в Євросоюз [9].

Облік витрат на перероблення ріпакової олії на біологічне паливо (біодизель) здійснюють на одному або кількох аналітичних рахунках до субрахунку 233 «Промислове виробництво». Правда різниця між цим сегментом обліку, і обліком витрат на перероблення насіння ріпаку є ріпакова олія (у насіння ріпаку була цифра 5, а у ріпакової олії, може бути, наприклад, цифра 6). Якщо виробництво дизельного палива, для прикладу відбувається в цеху 2, то шифр аналітичного рахунку 233362 з назвою «Перероблення ріпакової олії на біодизель в цеху 2».

Витрати на цьому аналітичному рахунку ведуться за тими ж статтями витрат, що і на аналітичному рахунку 233351 «Перероблення ріпаку на олію в цеху 1». Аналогічна ситуація із кореспонденцією рахунків. Методика калькулювання собівартості 1 л біодизеля на конкретному прикладі непогано опрацьована фахівцями ПП «Лімекс Інвест» (м. Луцьк) [2].

Для визначення собівартості біодизеля потрібно здійснити низку послідовних дій: 1) з'ясувати вартість насіння ріпаку (грн./т), встановити планову вартість макухи (грн./т) і вихід олії з насіння олії; 2) від вартості насіння відняти планову вартість макухи та поділити на кількість отриманої в результаті перероблення ріпакового насіння олії; 3) до собівартості 1 л олії (в частині матеріальних витрат) додати решту прямих і непрямих витрат (грн./л) і одержимо виробничу собівартість 1 л олії; 4) до вартості олії, що йде в перероблення додають оплату праці робітника (робітників), суму амортизації, обладнання, вартість електроенергії, вартість інших (крім олії) матеріалів (метилового спирту, каталізатора-гідрату оксиду калію) тощо. Отриману різницю ділять на масу виробленого біодизеля і визначають собівартість 1 л біодизеля.

У наведеній вище методиці обчислення собівартості біодизеля допущено, на наш погляд, грубу помилку, яку можна виправити, якщо оцінити вартість соапстоку і гліцерину за плановими (наперед встановленими) цінами їхньої можливої реалізації на ринку.

В Тернопільській області виробництвом біодизельного палива з 2 березня 2007 р. займається селянсько-фермерське господарство (СФНВГ) «Коваль» (с. Васильківка Гусятинського району), що тісно співпрацює з польським підприємством «Езнах», яке встановило для міні-заводу СФНВГ «Коваль» обладнання. Потужність цього заводу 1200 т на рік [7].

У внутрішньогосподарському контролі за виробництвом, в тому числі, за витратами на виробництво біопалива, за твердженням В.Ю.Фабіянської, провідна роль належить бухгалтерії підприємства у формі попереднього, поточного та наступного контролю. Відповідно, внутрішньогосподарський бухгалтерський контроль розглядається як безперервний, універсальний (суцільний) системний і суворо документальний [18, с. 175].

З висловленою думкою автора можна певним чином погодитись, проте внутрішньогосподарський контроль, не можна в будь-якому випадку зводити до бухгалтерського контролю. Адже цей підвид контролю не

замінять внутрішньогосподарського функціонального контролю за виробництвом біопалива з боку головного інженера, технолога, начальника цеху з виробництва біопалива, як самоконтролю з боку безпосередньо робітника даного цеху, що обслуговує прес.

Бухгалтер рідко бачить реальне виробництво, а висновки робить переважно, за даними первинних документів і оперативних звітів, які звідти надходять в бухгалтерію. Тому він контролює виробничий процес в основному дистанційно (позавізуально) та із запізненням від 1 до 31 днів. Водночас головний інженер, технолог, начальник цеху, робітник проводять фактичний контроль, тобто контроль візуальний, який дає змогу бачити стан виробництва в реальному часі та негайно реагувати на негативні прояви цього виробництва.

Звідси вважаємо, що внутрішньогосподарський документальний та фактичний контроль за виробництвом біопалива існують паралельно і повинні доповнювати один одного, утворюючи стійку систему контролю за виробництвом, в тому числі за витратами на виробництво. Проте тут доречно з'ясувати, наскільки заформалізований кожен із цих підвидів контролю в конкретному виробництві біопалива, хто і як справляється з визначеними для нього функціями контролю та яким чином це впливає на економію витрат чи сприяє перевитратам.

Маємо загалом переконання, що не варто вивичувати внутрішньогосподарський документальний контроль над внутрішньогосподарським фактичним контролем або навпаки, адже це, безумовно, призведе до порушення балансу між мірою візуального і позавізуального контролю.

Проблеми обліку і контролю за витратами на виробництво біопалива з ріпаку залишаються маловивченими, а це пов'язано з тим, що виробництво біопалива ріпаку в Україні триває лише кілька років (з середини 2000-них років) і вчені-економісти ще недостатньо звернули на нього увагу. У даному дослідженні ми торкнулись лише окремих аспектів проблем ефективності функціонування ринку ріпаку і біопалива в Україні; особливостей технологічного процесу, що асоціюється з цим ринком та відчутно впливає на побудову фінансового обліку; номенклатури статей затрат в рослинництві і підсобному промисловому виробництві сільськогосподарських підприємств; калькулювання собівартості біодизелю з ріпаку із урахуванням планової вартості соапстоку та гліцерину (за цінами можливої реалізації на ринку); контролю за витратами на виробництво біопалива з ріпаку за часом його здійснення (попередній, поточний і наступний), за технологічними переділами (стадіями виробництва), за статтями і елементами витрат, за функціями (бухгалтер, інженер, технолог, робітник і т. д.).

Подальші дослідження доцільно проводити у напрямку деталізації кожного сегмента обліку і контролю витрат на виробництво біопалива з ріпаку, спираючись на досвід практичної бухгалтерії сільськогосподарських підприємств та теоретичні розробки вчених-економістів, зокрема, доцільно було б опрацювати матеріали щодо внутрішньо- цехового контролю за витратами на виробництво ріпаку, а також контролю на рівні робочого місця.

Список літератури

1. Гаврилюк, В. М. Бухгалтерський облік в аграрному секторі України: реалії сьогодення та перспективи розвитку [Текст] / В. М. Гаврилюк // Зб. наук. праць Подільського держ. аграрно-техн. ун-ту. – Вип. 17, т. 2. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 14-18.

2. Економічні розрахунки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bio-invest.com.ua/economy/html
3. Жук, В. Н. Концептуальные основы развития бухгалтерского учета в аграрном секторе экономики Украины [Текст]: научный доклад. / Жук В.Н. – К.: ННЦ ИАЭ, 2008. – 98 с.
4. Кірейцев, Г. Г. Регулювання розвитку бухгалтерського обліку в сільському господарстві України [Текст]: наукова доповідь на Міжнар. наук. - практ. конф. Подільського держ. аграрно-техніч. ун-ту 24-25 вересня 2009 р / Г. Г. Кірейцев. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 32 с.
5. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств / Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001 р. № 42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до наказу: <http://www.minagro.gov.ua>
6. Методичні рекомендації з обліку витрат, виходу продукції промислових виробництв та калькулювання її собівартості [Текст] / Л. К. Сук, П. Л. Сук, Б. В. Мельничук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2006. – № 4 (лютий). – С. 3-52.
7. На Тернопіллі розпочали виробництво біопалива з ріпаку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zik.com.ua/ua/news/2007/03/02/66298>
8. Паронян, В. Х. Соапсток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chemport.ru/chemical_encyclopedia_article-3478.html
9. Під загрозою 90 % ринку збуту українського ріпаку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/4b8d376f0717e/>
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" / Затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tfu.gov.ua>
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tfu.gov.ua>
12. Правдюк, Н. Л. Тенденції розвитку фінансового обліку в агропромисловому виробництві [Текст]: монографія / Н. Л. Правдюк. – К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. – 420 с.
13. Саблук, П. Т. Проблеми реформування бухгалтерського обліку та звітності в Україні [Текст]: П. Т. Саблук // Зб. наук. праць Подільського держ. аграрно-техніч. ун-ту. – Вип. 17, т. 2. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 5-8.
14. Садовська, І. Б. Організація управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах: теорія і практика [Текст]: монографія / І. Б. Садовська, Н. В. Тлущкевич – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ ЛНТУ, 2008. – 352 с.
15. Сук, Л. Облік витрат виходу продукції промислових виробництв та обчислення їх собівартості [Текст] / Л. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2002. – № 7 (квітень). – С. 2-18.
16. Сук, П. Л. Облік виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції в умовах ринку: методологія і практика [Текст]: монографія / П. Л. Сук. – К., 2007. – 330 с.
17. Технологія виробництва [дизельного біопалива з рослинних олій] [Електронний ресурс]. – Режим доступу до наказу: <http://www.bio-invest.com.ua/tehnology.html>
18. Фабіянська, В. Ю. Внутрішньогосподарський контроль виробництва біопалива [Текст] / В. Ю. Фабіянська // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 4. – С. 172-175.

РЕЗЮМЕ

Дерий Василий

Учет и контроль расходов на производство биотоплива

Раскрыты технологические особенности производства биотоплива (на примере рапса) и определено их непосредственную связь с аналитическим учетом расходов на выращивание рапса, промышленное производство рапсового масла и биодизеля; внесены предложения для улучшения методики калькулирования себестоимости биодизеля; автор выработал собственный взгляд на внутрихозяйственный документальный и фактический контроль и меру их визуализации.

RESUME

Deriy Vasyl

The account and the control of expenses on biofuel manufacture

Technological features of manufacture of biofuel (on an example rape) are determined. Technique improvement of calculation of biodiesel engine cost prices is made. The author has developed his own sight at the intraeconomic documentary.

Вікторія КІРСАНОВАдоктор економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
Одеський національний політехнічний університет**Світлана ВОЛОБУЄВА**бухгалтер благодійної організації „Муніципальна лікарня”, м. Одеса,
Одеський національний політехнічний університет

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОПОДАТКУВАННЯ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У даній статті зроблено порівняльний аналіз оподаткування неприбуткових організацій в Україні та країнах Європи, розглянуто податкову політику та податкові стимули для неприбуткових організацій.

Ключові слова: неприбуткові організації, оподаткування, податкові пільги.

Прийнята в Україні система оподаткування неприбуткових організацій демонструє низку рис, що споріднюють її з відповідною системою європейських країн. Зокрема неприбуткові організації звільнено від податків на прибуток, отриманий у вигляді добровільних пожертвувань, безоплатної фінансової допомоги, гуманітарної та технічної допомоги, дотацій та субсидій із державного та місцевих бюджетів, державних цільових фондів тощо. Не оподатковується господарська діяльність, тісно пов'язана з цілями та завданнями, заради яких створено відповідну неприбуткову організацію. Оподаткування ПДВ в Україні багато у чому схоже на таке в країнах Європи. Не можна сказати, що діючий в Україні режим стягнення ПДВ є більш або менш сприятливим до неприбуткових організацій, ніж у зазначених країнах.

Вивчення наукових джерел та законодавчих і нормативно-правових актів у галузі оподаткування показує, що в Україні режим оподаткування надає більше пільг та переваг колишнім державним масовим громадським організаціям. Виправлення цього перекосу є важливим завданням як з точки зору узгодження податкової бази з Закону «Про соціальні послуги», так і з позицій розвитку та зміцнення соціальної економіки і залучення до надання соціальних послуг ширшого кола неприбуткових організацій, як це передбачає ст. 1 Закону «Про соціальні послуги» [1].

Метою даної статті є порівняльний аналіз оподаткування неприбуткових організацій в Україні та країнах Європи.

Проблеми оподаткування організацій різних форм власності знайшли відображення в наукових працях багатьох українських вчених: М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, К. Ф. Ізмайлової, В. П. Завгороднього, М. В. Кужельного, Л. А. Лахтіонової, В. Г. Лінника, Є. В. Мниха, П. Я. Поповича, В. С. Рудницького, П. Т. Саблука, В. В. Сопка, Б. Ф. Усача, М. Г. Чумаченка, С. І. Шкарабана, Н. П. Шульги та російських вчених: В. Д. Андрєєва, О. М. Андріонова, І. Т. Балабанової, П. С. Безруких, В. В. Ковальова, О. І. Ковальова, В. Ф. Паляя, В. П. Привалова, А. Д. Шеремета.

Законодавство країн Центральної та Східної Європи, як правило, звільняє неприбуткові організації від сплати податку на прибуток. Різні країни практикують різні підходи, але у більшості зазначених країн звільнення поширюється на неприбуткові організації практично всіх

видів. У деяких інших країнах (Болгарія, Польща, Словенія) пільги мають лише ті неприбуткові організації, які беруть участь у певних видах суспільно корисної діяльності, перелік яких визначено у явній формі [2]. У більшості згаданих країн дохід від комерційної діяльності оподатковується. Інколи від сплати податку на прибуток звільняється частка доходів, необхідна для здійснення основної неприбуткової діяльності, або встановлюється певний рівень неоподаткованого доходу [3]. Серед країн Центральної та Східної Європи Україна має найвищу ставку податку на прибуток підприємств, що можна вважати несприятливим чинником для одержання благодійними організаціями доходів від господарської діяльності.

Відмінності в орієнтації та темпах перехідних процесів не дають можливості провести пряме порівняння між податковим законодавством України та решти країн Європи. Дослідження податкового законодавства дозволяє зробити висновок про позитивні зрушення у трактуванні доходу, отриманого неприбутковою організацією. Але, у той же час ситуація з оподаткуванням плати за користування послугами залишається регуляторно невизначеною. Велике значення цього питання стає зрозумілим, якщо згадати, що джерела фінансування неприбуткової організації є обмеженими, що заважає як їхньому зросту, так і здатності надавати соціальні послуги. Досвід європейських країн дає приклади успішного застосування критеріїв, що дозволяють спростити аналіз та контроль питання:

- критерій зв'язку: оподатковується лише дохід, отриманий від діяльності, не пов'язаної з головною метою організації;
- критерій кінцевого призначення: не оподатковується дохід від комерційної діяльності, якщо він витрачається на досягнення основної мети організації;
- критерій порогу, або механічний: оподатковується увесь дохід, що перевищує певний поріг;
- змішаний критерій: комбінація зазначених вище елементів [3].

Якщо вважати зразком положення Закону «Про оподаткування прибутку підприємств» [4], можна сказати, що принципи оподаткування заснованих неприбуткових організацій виявляють елементи критерію зв'язку. Хоча принципи оподаткування прибутку неприбуткових організацій в українському

податковому законодавстві за багатьма ознаками відповідають таким в інших європейських країнах, не вистачає конкретизації переліку видів діяльності неприбуткових організацій, звільнених від податку на прибуток, а також вирішення питання про те, чи становить стягнення платні за користування соціальними послугами вихід за межі основної діяльності та чи підлягає отриманий таким шляхом дохід повному оподаткуванню. Допомогти вирішенню останнього питання може критерій порогу.

ПДВ є податком, що стягується з кінцевого покупця, а у випадку неприбуткових організацій ситуація зовсім інша. Некомерційний характер діяльності неприбуткових організацій зменшує їхню здатність перекладати сплату на своїх клієнтів ПДВ на товари та послуги, що їх купує сама недержавна організація. Таким чином, увесь обсяг не переданого клієнтам ПДВ, як у силу закону, так і в силу власного вибору, стає незворотними витратами неприбуткової організації.

В Україні сплата ПДВ регулюється Законом «Про податок на додану вартість» [5] та Законом «Про Державний бюджет» [6]. Закон звільняє від сплати ПДВ благодійну допомогу, отриману всіма видами неприбуткових організацій, за винятком підакцизних товарів, цінних паперів, нематеріальних активів та певних видів товарів комерційного використання. Однак Законом передбачено й низку операцій, що не підлягають сплаті ПДВ. Як можна бачити, податкові пільги та звільнення від ПДВ є вищими відносно недержавних організацій інвалідів. Таким чином, чинні законодавчі положення щодо ПДВ не відповідають визначенням Законом «Про соціальні послуги» [1] напрямам політики і вимагають запровадження поправок, що вирівнюють в правах та створюють рівні можливості для всіх неприбуткових організацій.

У багатьох країнах навколо питання вибору між активною та пасивною поведінкою держави у питаннях добродійної допомоги останнім часом посилюється гарячі дебати, особливо з оглядом на поступове згортання іноземної донорської допомоги.

Одним із наслідків згаданих дебатів було ухвалення Угорщиною в 1996 році «активного» заходу – так званого «Закону одного відсотка» [2]. Ідея Закону полягає у «відсотковому підході», який дозволяє платникам податків признати певний відсоток від суми сплачуваного ним податку на пожертви тією чи іншою неприбутковою організацією. Результат методу у фінансових цифрах перевищив очікування. Крім покращення усвідомлення громадськістю ролі та функцій неприбуткових організацій та зміцнення стосунків між державою та громадянами завдяки подоланню інформаційної асиметрії, методика принесла з собою істотне зміцнення фінансової бази неприбуткових організацій. Негативною стороною було сформування ситуації стримування інших форм стимулювання добродійних зусиль податковими заходами. У результаті цих зусиль народився такий підхід як довготривала благодійна допомога. Громадяни та юридичні особи, що уклали з неприбутковою організацією контракт про надання фінансової допомоги протягом понад чотирьох років, отримують спеціальні (вищі) податкові пільги [3].

У процесі трансформацій у багатьох країнах відбувається закріплення на законодавчому рівні права неприбуткових організацій вести підприємницьку діяльність, якщо вона відповідає загальній суспільно-корисній орієнтації. Так у Хорватії неприбуткові організації мають право здійснювати підприємницьку діяльність і отримувати прибуток, якщо статутні документи визначають таку діяльність як необхідну для

досягнення статутних знань. Подібні засади впроваджено і в інших країнах Європи.

Зрозуміло те, що податкові пільги не можуть бути самоціллю, адже не визначають ефективність використання ресурсів організаціями або вигоди від їх діяльності для суспільства. Світова практика свідчить, що витрати організації на соціальні потреби становлять пересічно 1-2% їх чистого доходу, хоча податкові знижки можуть сягати і 100% суми пожертв, як в Австралії, і 0%, як у Фінляндії. У країнах Східної Європи подібні знижки коливаються від 0,5% прибутку у Боснії і Герцеговині до 40% у Литві [7].

Законодавство України не встановлює чіткого розміру благодійної допомоги, звільненої від оподаткування, і забороняє змінювати цей розмір протягом року, незалежно від рівня інфляції, змін розміру прожиткового мінімуму тощо. Україна мало не єдина країна в Європі, що застосовує мінімальний поріг для благодійних пожертв: два відсотки для юридичних і фізичних осіб, що перевищує, до того ж, середньосвітовий рівень фактичних пожертв (1,8% доходу), але водночас обмежуються сумою державної заробітної плати. Крім того, реальна ставка податку на додану вартість в Україні є найвищою серед країн, які запровадили цей податок, і суб'єкти благодійної діяльності наразі позбавлені права і на податковий кредит. І на застосування зниженої ставки, як того вимагає законодавство Європейського Союзу. Сучасна державна політика підтримки благодійної діяльності не є системною і формується розрізненими зусиллями окремих органів. Не існує встановлених законодавчими актами узгоджених переліків цілей та видів благодійної діяльності і критеріїв її визнання, єдиної системи реєстрації благодійних організацій, вимог до звітності суб'єктів благодійної діяльності. Крім того, оцінка імовірних втрат будь-яких бюджетних надходжень внаслідок податкових та інших пільг у сфері благодійної діяльності не супроводжується аналізом ефективності використання відповідних ресурсів суб'єктами благодійної діяльності та одержувачами благодійної допомоги. У перспективі планується вивчення адаптації національного законодавства до норм законодавства ЄС у сфері оподаткування неприбуткових організацій.

Список літератури

1. Про соціальні послуги [Електронний ресурс] : закон України №966-IV від 19.06.2003р. зі змінами та доповненнями.
2. Дослідження податків з недержавних організацій в країнах Центральної та Східної Європи. ICNL, Будапешт. - 2003.
3. Неприбутковий сектор в умовах економічної реформи. OECD, Париж. - 2003.
4. Про оподаткування прибутку підприємств [Електронний ресурс] : закон України № 334/94-ВР від 28.12.1994р. зі змінами та доповненнями.
5. Про податок на додану вартість [Електронний ресурс] : закон України № 168/97-ВР від 03.04.1997р. зі змінами та доповненнями.
6. Про державний бюджет [Електронний ресурс] : закон України.

РЕЗЮМЕ

Кирсанова Виктория, Волобуєва Светлана
Сравнительный анализ налогообложения неприбыльных организаций в Украине и странах Европы

В статье сделан сравнительный анализ налогообложения неприбыльных организаций в Украине и странах Европы,

рассмотрены налоговая политика и налоговые стимулы для неприбыльных организаций.

RESUME

Kirsanova Victoriya, Volobuyeva Svitlana

Comparative analysis of the taxation of nonprofit organization in Ukraine and Europe

In this paper made a comparative analysis of taxation of non-profit organizations in Ukraine and other European countries considered tax policy and tax incentives for NGOs.

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УСТАНОВІ

Оцінка об'єктів дослідження і функцій управління вимагає широкого використання відповідних методів аналізу. Запропоновано модель економічного аналізу основних фінансових показників медичної установи. Виокремлено аналітичні блоки для проведення аналізу. Доведено ефективність впровадження сімейної медицини в установі.

Ключові слова: сімейна медицина, аналіз, бюджет, показники, модель.

У сучасних умовах переходу до ринку система охорони здоров'я в Україні поставила нові вимоги прийняття рішень з застосуванням економічних методів управління та правильного і ефективного використання тієї матеріально-технічної бази і кадрів, які на сьогодні ми маємо. Зараз в Україні активно втілюються в життя постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 року № 989 "Про комплексні заходи щодо впровадження сімейної медицини в систему охорони здоров'я" та Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 11 вересня 2000 року № 214 "Про затвердження плану переходу до організації первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини" та безліч інших нормативних актів. Отже, сімейна медицина – новий етап розвитку надання медичної допомоги в Україні [1; 2]. Крім вище згаданих нормативних документів надзвичайно важливими є: Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення" та "Концепцію Державної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини на період до 2010 року", затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України [3; 4].

Інтерес до економіки охорони здоров'я пов'язаний, перш за все, зі скороченням ресурсів охорони здоров'я відносно зростаючих потреб суспільства в медичному забезпеченні. Саме тому аналіз фінансових показників є актуальним питанням у період сучасної перехідної медицини.

Також актуальність питань оптимізації структури лікувальної мережі зумовлена тим, що задачі, обсяг і характер роботи лікувальних установ з різних об'єктивних причин постійно змінюються. Поступово проводиться реструктуризація поліклінік – терапевтичні та педіатричні відділення поступово реорганізуються у відділення сімейної медицини.

Роль економічного аналізу як однієї з важливих функцій управління у період економічно-соціальних перетворень значно зростає, оскільки вибір серед двох альтернатив стає неможливим без реалізації економічних методів, дієвість яких стає реальною лише при глибокому й всебічному аналізі використання усіх наявних ресурсів.

Ефективність та якість роботи медичних установ підвищується у результаті систематичного й глибокого аналізу використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів установ. Особливість економічного аналізу полягає в тому, що він притаманний усім іншим управлінським функціям медичних установ (організації, плануванню, обліку, аудиту). Застосування методів аналітичних досліджень сприяє удосконаленню й підвищенню рівня управління медичними установами,

поліпшенню їх економіки, підвищенню фінансової стійкості і взагалі рентабельному функціонуванню.

Питання обліку та аналізу в сімейній медицині не є достатньо проаналізованою сферою. Саме тому виникла доволі широка ніша для проведення досліджень. Основними аспектами, які розглядалися у даній сфері є механізми державного управління та перехід медичних установ на систему страхової медицини. Вивченню проблем державного управління, серед яких важливе місце посідає охорона здоров'я, та можливих шляхів їх вирішення присвячені роботи вчених: В. Д. Бакуменка, О. П. Крайник, М. Д. Лесечка, В. І. Лугового, Н. Р. Нижник, І. В. Огірка, І. В. Розпутенка, І. М. Солоненка, А. О. Чемериса. Також актуальними є проблеми економічного аналізу, які розглядаються у дослідженнях вчених: Ф. Ф. Бутинця, Є. В. Мниха, О. В. Олійника, М. Г. Чумаченка, Також написано декілька дисертацій на досліджувану тему [5-7].

Отже, крім питань у сфері механізму державного управління та системи страхової медицини надзвичайно важливою та все ще недослідженою ланкою залишається проблема обліково-аналітичного забезпечення діяльності сімейної медицини та аналізу її основних показників.

Поступове ускладнення об'єктів дослідження (реструктуризація поліклініки) і функцій управління вимагає широкого використання сучасних методів оцінки. При здійсненні оцінки будується модель економічного аналізу. Проведемо аналіз фінансових показників діяльності комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки (2004-2009рр.). Здійснимо це у декілька етапів. На першому етапі створимо основні аналітичні блоки, які будуть потрібні для проведення аналізу. Наступний етап передбачає детальне визначення структури кожного з блоків та розрахунок ефективності впровадження сімейної медицини.

Основне завдання під час проведення аналізу показників - довести практичну доцільність впровадження сімейної медицини у даній установі та відстежити якісне покращення показників впродовж досліджуваних років. Отримана інформація повинна бути правдивою, лаконічною та зрозумілою. Тому для користувачів програми аналізу використовуються аналітичні блоки у вигляді таблиць та проводяться додаткові розрахунки. Буде проведено ретроспективний аналіз.

Залежно від інформаційного забезпечення і мети аналізу використовуємо звітність установи (Форма-2 "Звіт про надходження та використання коштів загального фонду", Форма 4-1 "Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами за 20.. рік", Форма 4-2 "Звіт про надходження і використання коштів,

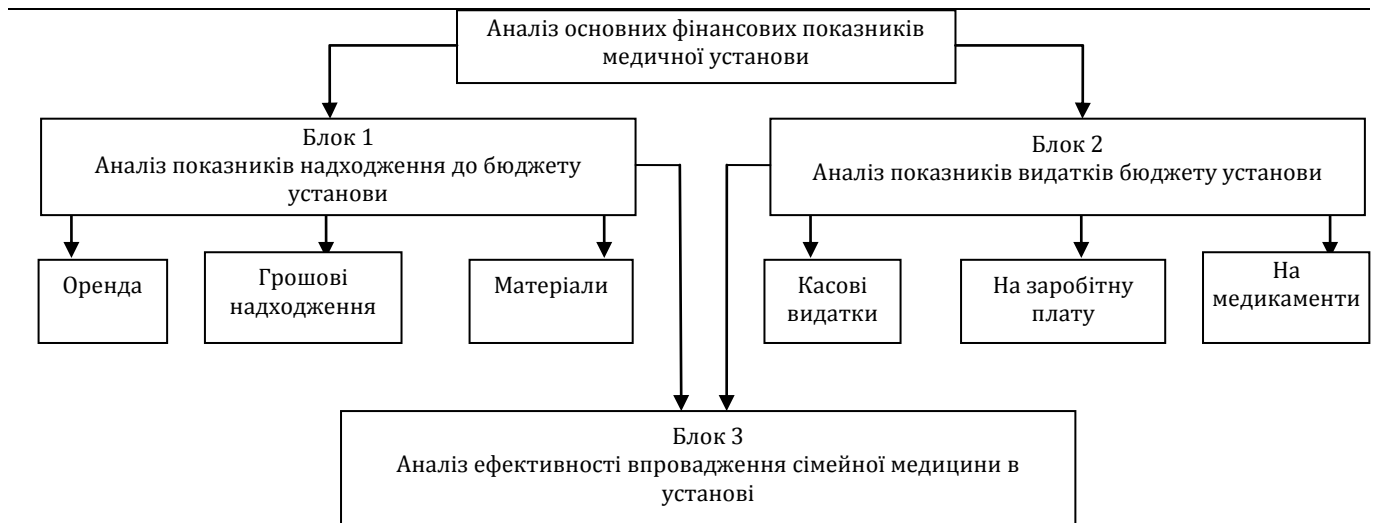

Рис. 1. Модель економічного аналізу основних фінансових показників 5-ої міської клінічної поліклініки

отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ”).

Таблиця 1. Основні види надходжень до бюджету комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки (2004-2009рр.)

Надходження установи	2004 рік, грн	2005 рік, грн	2006 рік, грн	2007 рік, грн	2008 рік, грн	2009 рік, грн
Оренда	20319,00	20078,00	25391,00	25469,58	118165,57	186928,58
Грошові	21424,00	22004,00	22572,00	23895,02	85652,86	108393,10
Матеріали	18030,00	576798,00	6941,00	34821,46	34620,86	42298,57

Першим досліджуваним аналітичним блоком буде надходження до бюджету комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки (2004-2009 рр.). Сформуємо надходження від оренди, грошові надходження та надходження медикаментів у вигляді таблиці 1. Також слід зазначити, що впровадження сімейної медицини у досліджуваній установі розпочалось у 2005 році.

Як видно з вище наведеної таблиці, показники надходження коштів протягом 2004-2009 років змінилися позитивно досить різко. Зокрема показники оренди від часу впровадження сімейної медицини у досліджуваному закладі, протягом 2004-2007 років залишались практично стабільними, але з невеликим зростанням. Проте, починаючи з 2008 року, цей показник збільшився у 5,8 разів порівняно з 2004 роком. А у 2009 році – збільшився у 9,2 рази. Отже, бюджетна установа почала активніше використовувати свої приміщення, отримуючи при цьому чималі збільшення грошових надходжень від оренди.

Наступним досліджуваним показником є грошові надходження. Розглядаючи його, теж не можна не помітити явного зростання надходження грошових коштів з року в рік, особливо різке збільшення спостерігаємо у 2008-2009 роках. Слід зазначити, що 2005-2007 роки - були початковими у процесі впровадження сімейної медицини, тому всі показники зростали повільно, а уже з 2008 року ми можемо побачити явні результати покращення показників надходження грошових коштів до бюджету установи. Це свідчить про активну роботу адміністрації поліклініки, медичних працівників установи для знаходження різноманітних джерел по залученню позабюджетних коштів.

Завершальним показником аналізу надходжень до бюджету комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки є надходження матеріалів. Цей показник є надзвичайно важливим у сфері охорони здоров'я, оскільки чим більшу кількість матеріалів у своєму розпорядженні буде мати

медична установа, тим якіснішу допомогу хворим зможуть надати відповідні спеціалісти. А від цього прямо пропорційно залежить здоров'я населення нашої країни та її розвиток. Тепер зупинимось на вищенаведених цифрах. Надходження матеріалів у 2005 році (рік впровадження сімейної медицини) було великим. 2006 рік, на жаль, не був вдалим для залучення матеріалів. Оскільки воно зменшилось на 569857,00 грн. Але це можна пояснити перехідним періодом впровадження сімейної медицини. Проте вже починаючи з 2007 року можемо побачити явне збільшення кількості залучених матеріалів порівняно з 2004 роком. А саме: 2004-2007 роки - збільшення на 16791,46 гривень. У подальші роки цей показник стабільно зростає.

Отже, розглядаючи всі три показники надходження до бюджету установи (надходження від орендних платежів, грошові надходження, надходження матеріалів) порівнюючи 2004 рік та 2009 рік видно, що всі показники різко зросли, а це в свою чергу свідчить про доцільність впровадження сімейної медицини та характеризує отримані результати, як позитивні.

Проте, розглядаючи надходження до бюджету установи, необхідно зупинитися і на видатках. Формуючи другий аналітичний блок, зупинимось на основних видатках медичної установи: касові видатки, видатки на заробітну плату, видатки на медикаменти. Відобразимо їх у вигляді таблиці 2.

Показник касових видатків, починаючи з 2005 року, стрімко зростає. Відносні і абсолютні зміни цього показника, наведені у таблиці 3 для більш чіткого бачення результатів впровадження сімейної медицини.

Як бачимо, з таблиці 3, видатки державної поліклініки збільшувалися з кожним роком, починаючи з року впровадження сімейної медицини. Що ж це нам дає? Основна частина витрат, які нас цікавлять є витрати на заробітну плату та витрати на медикаменти. Розглядаючи

Таблиця 2. Основні види видатків бюджету комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки (2004-2009 рр.)

Видатки установи	2004 рік, грн.	2005 рік, грн.	2006 рік, грн.	2007 рік, грн.	2008 рік, грн.	2009 рік, грн.
Касові видатки	4009943,00	5265648,00	7158316,00	8990037,21	11184797,86	13168533,13
На заробітну плату	2542825,00	3516351,00	4808844,00	5941124,13	7488380,90	8774062,00
На медикаменти	261300,00	237600,00	365400,00	415949,62	497500,00	591963,36

Таблиця 3. Аналіз касових видатків комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки (2004-2009 рр.)

	2004-2005 роки	2005-2006 роки	2006-2007 роки	2007-2008 роки	2008-2009 роки
Абсолютна зміна, грн.	1255705,00	1892668,00	1831721,21	2194760,65	1983735,27
Відносна зміна, %	31,3	35,9	25,6	24,4	17,7

таблицю 2 можна побачити, що з кожним роком витрати на медикаменти зростають, а це, як відомо, веде до зменшення кількості захворювань. Також слід зазначити, що проводились безкоштовні щеплення та забезпечення безкоштовними медикаментами пільгових категорій населення. Загалом ці фактори ведуть до покращення здоров'я населення та підвищення якості надання медичних послуг в Україні на засадах сімейної медицини. Отже, використовуючи методи економічного аналізу ми здійснили аналіз фінансових показників діяльності медичної установи та виявили позитивний вплив сімейної медицини [8].

Проаналізувавши показники двох аналітичних блоків та підбивши підсумки, бачимо, що ефективність впровадження сімейної медицини є доведена за допомогою порівняння показників протягом відповідних років.

Детальніше слід зупинитися на заробітній платі працівників сімейної медицини. За законом України "Про оплату праці", заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган сплачує працівникові за виконану ним роботу відповідно до трудового договору. Саме заробітна плата є тим важелем, який спонукає працівників працювати якісніше та продуктивніше [9].

Розміри посадових окладів працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення визначені на основі єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери. Оплата праці працівників здійснюється за фактично відпрацьований час, виходячи із посадового окладу (тарифної ставки), або залежно від виконання норм виробітку і відрядних розцінок з урахуванням підвищень, доплат та надбавок, передбачених діючим законодавством.

Якщо розглянути схеми тарифних розрядів посад лікарів, то відповідно:

- Сімейний лікар – вища категорія – 14 розряд;
- перша категорія – 13 розряд;
- друга категорія – 12 розряд;
- без категорії – 11 розряд.

А лікарі інших спеціальностей, зокрема терапевтів та педіатрів, відповідно:

- вища категорія – 13 розряд;
- перша категорія – 12 розряд;
- друга категорія – 11 розряд;
- без категорії – 10 розряд [10].

Як бачимо, тарифні розряди сімейних лікарів є на один розряд вищими, ніж у лікарів інших спеціальностей. А, відповідно, вища заробітна плата спонукає до більшої віддачі та стає своєрідним заохоченням для працівників сфери охорони здоров'я. Так, для порівняння, можна розглянути дані щодо рівня заробітної плати працівників сімейної медицини та лікарів інших спеціальностей станом на 01.10.2009 року: вища категорія - 1319 грн. (1237 грн. відповідно – для лікарів інших спеціальностей); перша категорія – 1237 грн. (1155 грн.); друга категорія – 1155 грн. (1074 грн.); без категорії – 1074 грн. (992 грн.)

Отже, для проведення аналізу показників медичної установи було сформовано модель економічного аналізу її основних фінансових показників на прикладі комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки. Відповідно до цієї моделі запропоновано три основні аналітичні блоки: основні види надходжень до бюджету комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки, основні види видатків бюджету комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки. Формування аналітичних блоків у вигляді таблиць дає нам змогу побачити зміну досліджуваних показників з року в рік та швидше і ефективніше проаналізувати їх зміни. Здійснивши аналіз основних фінансових показників комунальної 5-ої міської клінічної поліклініки за період до впровадження сімейної медицини та впродовж періоду її встановлення можемо зробити наступні висновки: по-перше, показники надходження коштів до бюджету установи збільшувалися поступово із становленням сімейної медицини, що позитивно впливає на якість надання медичних послуг, по-друге, збільшення рівня заробітної плати працівників медичних установ стимулювало медичний персонал до якісної роботи.

Таким чином можна стверджувати, що впровадження та застосування сімейної медицини призводить до підвищення якості надання медичних послуг та поступового збільшення віддачі медпрацівників. Також слід зазначити, що крім матеріальних заохочень (збільшення заробітної плати, різноманітних премій та надбавок) з часу впровадження сімейної медицини почали значно ефективніше використовуватися нефінансові методи заохочення працівників (наприклад, грамоти). Отже, проаналізувавши ряд економічних показників, розуміємо, що сімейна медицина є важливою альтернативою розвитку медицини в Україні. Але недостатня кількість інформації та недосконалість нормативно-правової бази регулювання обліку та аналізу в галузі сімейної медицини дає нам можливість для проведення досліджень та глибшого аналізу економічних показників діяльності установи. Сформована модель

економічного аналізу може використовуватися для дослідження сімейної медицини в медичній сфері.

Список літератури

1. Про комплексні заходи щодо впровадження сімейної медицини в систему охорони здоров'я [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.00 № 989.
2. Про затвердження плану переходу до організації первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини [Текст] : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 11.09.00 № 214.
3. Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення [Текст] : указ Президента України від 06.12.05 №1694.
4. Концепція Державної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини на період до 2010 року [Текст] : розпорядженням КМУ від 24.07.06 №421.
5. Джафарова, Д. М. Управління реформуванням первинної медико-санітарної допомоги на місцевому рівні (на прикладі м. Львова) [Текст] / Д. М. Джафарова : автореферат дис. на здобуття ступеня канд. наук з держ. управління, - Львів, 2004.
6. Солоненко, Н. Д. Державне управління перебудовою галузі охорони здоров'я в умовах обмежених ресурсів в Україні [Текст] : автореферат дис. на здобуття ступеня канд. наук з держ. управління / Н. Д. Солоненко. - Київ, 2004.
7. Чередніченко, Т. В. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ (на прикладі державних медичних установ м. Києва) [Текст] : автореферат дис. на здобуття ступеня канд. економ. наук / Т. В. Чередніченко, - Київ, 2003.
8. Мних, Є. В. Економічний аналіз [Текст] : підручник. / Є. В. Мних. - Вид. 2-ге, перероб. та доп. - К. : Центр навчальної літератури, 2005. - 472 с.
9. Про оплату праці [Текст] : закон України від 24.03.95 №108/95 ВР із наступними змінами і доповненнями.
10. Про оплату праці установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери [Текст] : постанова КМУ від 30.08.02 №1298 із наступними змінами і доповненнями.

РЕЗЮМЕ

Коваль Іванна

Формирование методики анализа деятельности семейной медицины в учреждении

Оценка объектов исследования и функций управления требует широкого использования соответствующих методов анализа. Предложена модель экономического анализа основных финансовых показателей медицинского учреждения. Выделены аналитические блоки для проведения анализа. Доказана эффективность внедрения семейной медицины в учреждении.

RESUME

Koval Ivanna

Forming of method of analysis of activity of domestic medicine in establishment

Assessment of facilities management functions of research requires extensive use of appropriate methods of analysis. We offer the model of economic analysis of key financial indicators of medical institutions. Different analytical units for analysis are separated. The effectiveness of family medicine in the institution is proved.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СУТТЄВИХ ФАКТОРІВ У СТРУКТУРНОМУ МОДЕЛЮВАННІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ РЕЗУЛЬТАТОМ

В статті розглядаються суттєві фактори, на основі яких здійснюється аналіз фінансового стану підприємства і розробляються моделі для управління фінансовим результатом. Реалізація основних принципів управління за цілями передбачає використання комплексу інструментів (моделей), які можуть забезпечити формування цілі і її реалізацію.

Ключові слова: *прибуток, рентабельність, фактор, управління, структура, дохід, маржинальний прибуток, аналіз, витрати, цілі, завдання.*

Фінансовий результат – це завершальний показник циклу діяльності підприємства, пов'язаний з виробництвом, реалізацією продукції, і одночасно необхідна умова наступного етапу його діяльності. Позитивний фінансовий результат підприємства забезпечує зміцнення бюджету держави, сприяє росту інвестиційної привабливості, ділової активності підприємства у фінансовій і виробничій сферах.

Для будь-якого підприємства отримання позитивного фінансового результату вважається визнанням корисності його діяльності. Для держави корисність діяльності підприємства втілена в податок на прибуток, для власника (інвестора) – кінцевий фінансовий результат є розподілений у його користь прибутком після оподаткування.

Тому для одержання позитивного фінансового результату, для покращення свого фінансового стану підприємство повинно чітко встановити цілі, критерії їх досягнення і завдання, які стоять перед середньою ланкою управління.

Для досягнення прибутку на підприємстві його власникам (засновникам), керівникам, менеджерам різного рівня перш за все необхідно визначити наступні позиції: комплекс заходів щодо покращення фінансового стану; термін їх проведення; цілі, завдання і критерії досягнення позитивного результату. Реалії ринкової економіки впливають на підприємства таким чином, що останні не завжди впевнені у своєму майбутньому, в основному через погіршення фінансового стану. У зв'язку з цим кожен суб'єкт господарювання, враховуючи свій рівень економічної безпеки, розробляє свої цілі, які на конкретному етапі діяльності повинні привести підприємство до бажаних результатів. Важливе значення в таких розробках відводиться структурному моделюванню в управлінні результатом та їх обліково-аналітичному забезпеченні.

Аналіз останніх публікацій. Загальні теоретичні питання обліково-аналітичного забезпечення та моделювання в системі управління фінансовим результатом знайшли своє відображення в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, практиків: В. Г. Балашова, М. І. Бухалкова, М. А. Вахрушиної, В. І. Вокка, Р. Л. Райфа, Е. І. Крилова, В. С. Леня, А. А. Міцкевича, Н. Н. Моїсєєва, А. І. Нечитайло, О. Є. Николаєвої, С. С. Ованєсяна, В. Ф. Палія, В. І. Петрової, М. С. Пушкаря, С. А. Рассказової-Николаєвої, Я. В. Соколова, А. Д. Шеремета, А. А. Шапошникова. Їх зусиллями розроблена система методів і методик моделювання в

управлінні фінансовим результатом. Разом з тим, ряд питань, що належать до сфери управління фінансовим результатом, залишаються невирішеними і носять дискусійний характер. Зокрема поглибленого дослідження потребує взаємозв'язок факторів у структурному моделюванні управління фінансовим результатом.

Метою написання даної статті є з'ясування суттєвості факторів у структурному моделюванні управління фінансовим результатом та висловлення пропозицій щодо оптимізації складу ресурсів підприємства і підвищення ефективності їх використання.

Для отримання максимального фінансового результату необхідно забезпечити можливу повноту аналізу факторів, зв'язків і обмежень, які суттєво впливають на прийняття рішень і сприяють досягненню цілі. При належним чином організованому управлінському обліку і контролі визначаються показники, необхідні для такого аналізу. Важливими з них є ті, що стосуються ефективності використання ресурсів (фондо- матеріаловіддача, продуктивність праці та інші). Здійснення цільового управління можливе за допомогою використання структурних моделей.

Реалізація основних принципів управління за цілями передбачає використання комплексу інструментів (моделей), які можуть забезпечити формування цілі і її реалізацію. Основними структурними моделями є: структура фінансового управління і обліку; структура «цілі-засоби»; структура «цілі-критерії»; структура «взаємозв'язок суттєвих факторів». Структурні моделі в управлінні фінансовим результатом дають можливість визначити пріоритети і суттєво знизити ризики підприємства, зробити необхідні обґрунтування програм тощо.

Побудова структури взаємозв'язку суттєвих факторів необхідна:

- для виділення складу і взаємозв'язку факторів, які позитивно і негативно впливають на кінцевий і проміжний результати;
- для оцінки величини впливу зміни значення будь-яких показників на результати на такому ж рівні ієрархії;
- для виділення найбільш суттєвих показників, з точки зору управлінського впливу на них;
- для підвищення прозорості і наглядності у керівництві господарськими процесами.

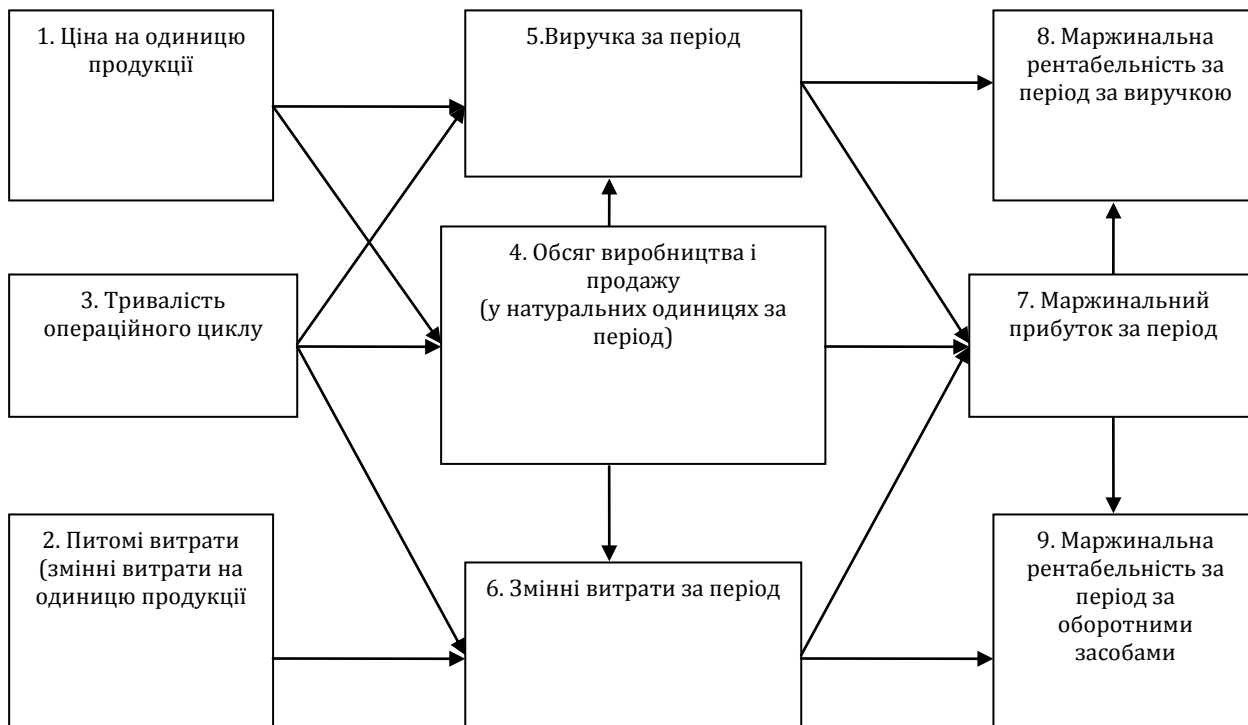

Рис. 1. Схема взаємозв'язків основних питомих і валових показників за одним видом продукції

Графічно структуру взаємозв'язку суттєвих факторів представлено на рис. 1

Ріст вихідного показника позитивно чи негативно впливає на результативний показник. Позитивно впливають на кінцевий і проміжні результати взаємозв'язки між факторами 1-5, 3-4, 2-6, 5-7, 4-5, 4-6, 4-7, 7-8, 7-9. Негативний вплив прослідковується між факторами 1-4, 3-6, 3-5, 5-8, 6-7, 6-9.

Аналіз структури і сили взаємозв'язку факторів, що впливають на результат, доцільно розпочати з видів продукції і типовими роботами кожного структурного

підрозділу, визначаючи маржинальний прибуток на одиницю продукції (рис. 2).

Вихідні дані питомих витрат на одиницю продукції можна отримати із планової калькуляції, яка, проте, може не відповідати дійсності або бути відсутньою. Тоді необхідно організувати облік і накопичення даних фактичних валових показників виробничої програми щодо кожного виду продукції за плановий період (місяць, квартал). Потім на основі цього відкоригувати фактичні питомі показники (нормативи) матеріальних витрат в натуральних одиницях. Далі із врахуванням прогнозу

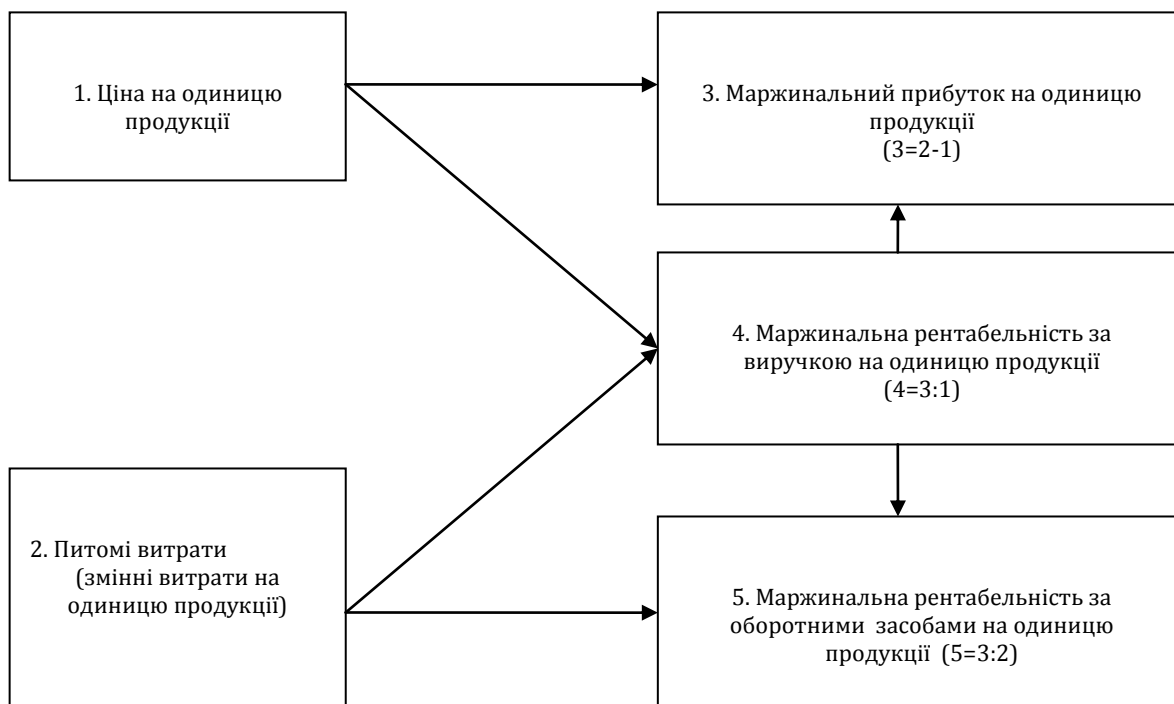

Рис. 2. Схема взаємозв'язку питомих показників на одиницю продукції

зміни цін у наступному плановому періоді сформувати оновлені планові нормативи витрат у вартісному вираженні.

При переході від аналізу показників одиниці продукції (одного циклу її виробництва) до валових показників видів продукції за плановий період додаються суттєві дані:

- необхідні на початок періоду оборотні засоби (змінні витрати на обсяг продукції);
- тривалість операційного циклу (від моменту оплати сировини до моменту надходження грошових коштів) [1, с. 53].

Маржинальна рентабельність періоду за виручкою (частка маржинального прибутку у виручці) збігається із значенням маржинальної рентабельності за виручкою на одиницю продукції, а маржинальна рентабельність періоду за оборотними засобами розраховується із врахуванням операційних циклів за період у співвідношенні сумарного маржинального прибутку за період до змінних (прямих) витрат. Змінні витрати включають в себе оборотні засоби, вкладені на початок періоду, а далі відбувається фінансування їх із надходжень повернутих і додатково зароблених коштів. Обов'язковою умовою операційного циклу є прибуткова діяльність, тобто відтворення через самофінансування.

Із нарощенням випуску продукції і доходу від її реалізації виникає необхідність вкладення додаткових коштів, що дозволяє вирішити ряд завдань розвитку підприємства, серед яких головним є оцінка маржинальної рентабельності цих вкладень. У цьому випадку приріст маржинального прибутку ділиться тільки на додаткові вкладення оборотних коштів.

Якщо перейти від аналізу окремого виду діяльності на вищий рівень структури – бізнес підприємства в цілому, то у цьому випадку додається такий фактор як структура асортименту підприємства. Середнє значення маржинальної рентабельності періоду за асортиментом визначається як середньозважена рентабельність окремих видів діяльності. Відповідно, чим більша питома вага високорентабельних видів продукції, тим вища загальна маржинальна рентабельність при однакових витратах оборотних засобів.

Суттєвими на рівні підприємства є обмеження на обсяг виробництва та реалізацію в зв'язку з можливостями конкретного періоду. Зокрема, можливість щодо потужності виробництва, забезпеченість трудовими ресурсами, обсяг продажу, наявні оборотні засоби. Результативна здатність визначається мінімальною можливістю (найвужчим місцем), що є лімітуючим фактором. Зміна лімітуючих обмежень (усунення вузьких місць) визначається наявністю проектів розвитку фірми.

Управління прибутком базується на багатоваріантному підході до розробки окремих управлінських рішень. Підготовка окремого рішення щодо формування, розподілу і використання прибутку повинна супроводжуватися альтернативними можливостями. Вибір і реалізація управлінських рішень базуються на системі критеріїв, які визначають політику управління прибутком [2, с. 76]. Ці критерії вибираються так, щоб їх покращення сприяло зросту кінцевого фінансового результату. В якості критеріїв використовуються п'ять груп показників.

Прибуток. Його деталізація містить наступні показники:

- маржинальний прибуток – виручка мінус прямі змінні витрати;
- прибуток від основної діяльності – виручка мінус повні витрати основної діяльності (прямі і накладні);
- чистий прибуток – виручка за врахуванням повних

витрат основної діяльності і податків;

- прибуток до розподілу.

2. Рентабельність. Її деталізація містить наступні показники:

- маржинальна рентабельність оборотних засобів (відношення маржинального прибутку до змінних витрат);
- маржинальна рентабельність виручки (відношення маржинального прибутку до виручки);
- рентабельність основної діяльності (прибуток від основної діяльності, поділений на повні змінні витрати).
- загальна рентабельність (чистий прибуток, поділений на всі витрати).

3. Фінансова стабільність, представлена наступними показниками:

- коефіцієнт фінансової міцності (виручка, поділена на поріг беззбитковості);
- коефіцієнт фінансової стійкості (власний капітал, поділений на залучені засоби);
- платоспроможність (позитивний залишок фінансового потоку).

4. Обсяг (виручка):

- виручка від основної діяльності;
- виручка від інвестиційної і фінансової діяльності.

5. Фінансовий результат власника:

- приріст вартості підприємства;
- поточний дохід періоду, який можна вилучити з бізнесу.

Завдання полягає у тому, щоб вибрати такий варіант складу цілей і критеріїв їх досягнення для підприємства та його структурних підрозділів, який би забезпечив повноту бажаного стану. Наприклад, якщо метою фірми є покращення її фінансового стану, то максимізується маржинальний прибуток. Це, в свою чергу, потребує максимізації обсягу продажу і мінімізації змінних витрат.

Набір критеріїв і цільових завдань для конкретних підрозділів повинні збігатись не тільки із критеріями і цілями організації, але і з вибраною стратегією їх досягнення.

Висновки. Управління фінансовим результатом безпосередньо пов'язане з виробничою, фінансовою, інвестиційною, інноваційною діяльністю підприємства. Це визначає необхідність органічної інтеграції системи управління прибутком у складі системи управління підприємством. Що у свою чергу підвищується впровадженням тактичних і стратегічних заходів цільового характеру.

Забезпечення максимального розміру фінансового результату повинно відповідати ресурсному потенціалу підприємства і ринковій кон'юнктурі. Це досягається шляхом оптимізації складу ресурсів підприємства і підвищення ефективності їх використання.

Досягненню результативної діяльності сприяє забезпечення оптимальної пропорційності між рівнем запланованого прибутку і допустимим рівнем ризику. Останній визначає, яка – агресивна чи консервативна політика здійснення тих чи інших видів діяльності (проведення окремих операцій) – буде вибрана підприємством. Виходячи із прийнятого рівня ризику, у політиці управління визначається відповідний йому рівень прибутку.

Вивчення структури прибутку необхідне для виявлення ступеня впливу на сукупний результат прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), позареалізаційних прибутків, прибутків від надзвичайних ситуацій. Для визначення впливу на прибуток необхідно

дослідити фактори, які можуть стати резервами його зростання (ціни на готову продукцію, елементи витрат, що формують собівартість, обсяг реалізації, постійні і змінні витрати, система оподаткування, тощо).

У процесі формування прибутку першочерговими резервами щодо його росту будуть ті, що виникають в операційній діяльності і реальному інвестуванні, зокрема за рахунок розширення обсягів випуску продукції та освоєння її нових перспективних видів.

Забезпечення постійного зростання ринкової вартості підприємства повинно забезпечити максимізацію добробуту власників у перспективному періоді. Темп зростання ринкової вартості значним чином визначається рівнем капіталізації прибутку. Кожен суб'єкт господарювання, виходячи із вимог власників, умов і завдань господарської діяльності, самостійно визначає систему критеріїв оптимізації розподілу прибутку на частини, що капіталізуються і споживаються.

Список літератури

1. Балашов, В. Г. *Технологии повышения финансового результата: практика и методы [Текст] / В. Г. Балашов, В. А. Ириков. – М. : МЦФЭР, 2009. – 672 с.*
2. Крылов, Э. И. *Анализ финансовых результатов, рентабельности и себестоимости продукции [Текст] : учеб. пособие / Э. И. Крылов, В. М. Власова, И. В. Журавкова. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 720 с.*

РЕЗЮМЕ

Кулинич Мирослава

Взаимосвязь существенных факторов в структурном моделировании управления финансовым результатом

В статье исследуются существенные факторы, на основании которых осуществляется анализ финансового состояния предприятия и разрабатываются модели для управления финансовым результатом. Реализация принципов целевого управления возможна при использовании комплекса инструментов (моделей), которые обеспечат формирование цели и их реализацию.

RESUME

Kulynych Myroslava

Intercommunication of substantial factors in structural design of management financial result

Substantial factors on the basis of which the analysis of the financial state of enterprise is carried out and models are developed. Realization of principles of management by objectives is possible at drawing on the complex of instruments (models) which will provide forming of purpose and their realization.

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Визначено інформаційну основу для аналітичної роботи щодо основних засобів, встановлено завдання діагностики стану та ефективності використання основних засобів та докладно розкрито їх стадії, наведено низку формул, пов'язаних з економічною діагностикою ефективності цих засобів.

Ключові слова: економічна діагностика, основні засоби, ефективність використання, інноваційна економіка, ремонтна політика.

Економічна діагностика набуває усе більшого поширення в Україні та відіграє важливу роль у підвищенні ефективності використання активів промислових підприємств, у тому числі основних засобів. Діагностика у сфері економіки дає змогу попередити негативні тенденції і прояви, що з'являються під час використання основних засобів.

Проблеми, пов'язані з економічною діагностикою, відображені у наукових працях вчених-економістів О. І. Гадзевича, Ю. О. Жаданової, Т. М. Ковальчук, І. В. Кривов'язюк, П. Я. Поповича, П. Т. Саблука, Н. О. Сагалакової, Н. Є. Скрипник, М. Г. Чумаченка та інших.

Ці дослідники зробили значний внесок у розвиток теорії і практики економічної діагностики активів. Проте, цих досліджень явно не вистачає в новітніх умовах формування основ інноваційної економіки України. За такої ситуації обраний нами напрямок досліджень стає актуальним як в теоретичній, так і в практичній площинах.

Наукові дослідження за темою даної статті проводились у напрямку розвитку теорії, методології, організації економічної діагностики в підприємствах (організаціях, закладах) різних галузей вітчизняної економіки (торгівлі, промисловості, будівництва, туризму, зв'язку), у 2008-2010 рр. зверталась увага на роль і значення економічної діагностики підприємств у подоланні наслідків світової фінансової кризи тощо. Зокрема, І. О. Гадзевич вважає, що діагностика діяльності підприємства повинна бути комплексною і охоплювати всі сфери діяльності підприємства та процеси, адже часто саме дрібниці, на його погляд, приховують певні резерви поліпшення діяльності підприємства та проблеми, з якими може стикнутись підприємство в майбутньому [3, с. 129]; Т. Ф. Косянчук, В. В. Лук'янова, Н. І. Майорова, В. В. Швид подали відповідні методики діагностики конкурентоспроможності, управлінської діяльності, фінансово-економічного стану підприємств, діагностики із застосуванням персональних комп'ютерів; узагальнили досвід зарубіжних країн у напрямку діагностування економіки підприємств [5]; Ю. О. Жаданова розкрила суть поняття „економічна діагностика підприємств поштового зв'язку”, вдосконалила і апробувала структурно-логічну схему процесу стратегічного планування [6]; І. В. Кривов'язюк запропонував класифікацію видів економічної діагностики у виробничих формуваннях [8]; Н. О. Сагалакова визначила концепцію і створила модель проведення діагностики економіки підприємств у сфері торговельної діяльності, а також висловила пропозиції із забезпечення належної організації економічної

діагностики підприємств торгівлі [11]; Н. Є. Скрипник з'ясувала специфіку діагностування результатів діяльності управлінців в напрямку запобігання розвитку кризових процесів, їй вдалось сформулювати методичні основи антикризової діагностики [12].

Метою цієї статті є поглиблення знань щодо економічної діагностики ефективності використання основних засобів в умовах інноваційної економіки, що зокрема виявляється у з'ясуванні завдань діагностики, встановленні пропозицій щодо поліпшення умов та процедур здійснення економічної діагностики.

Необхідною передумовою удосконалення формування, використання та відтворення основних засобів підприємства є проведення діагностики їхнього реального стану та ефективності використання. Інформаційною основою для аналітичної роботи, за нашим переконанням, є дані бухгалтерського обліку (обігові відомості рахунків "Основні засоби", "Обладнання", "Майно в оренді"), форми бухгалтерської звітності: ф. № 1 "Баланс", ф. № 3 "Звіт про фінансово-майновий стан" (розділ 4 - Наявність та рух основних засобів), форма статистичної звітності № 11 - ОФ "Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)", дані оперативного обліку об'єктів основних засобів (технічні паспорти та інша первинна документація), матеріали дослідження ринкових цін відновлення основних засобів тощо.

Завданням діагностики стану та ефективності використання основних засобів, вважаємо, є: встановлення відповідності величини, складу і технічного рівня засобів потребі в них; визначення обсягів їх росту, оновлення та вибуття; вивчення технічного стану основних засобів і особливо їхньої активної частини - машин та устаткування; визначення ступеня використання основних засобів, аналіз повноти використання виробничої площі; встановлення ступеня використання обладнання та його комплектності; визначення впливу використання основних засобів на обсяг виробництва і реалізації та інші економічні та фінансові показники діяльності підприємства; виявлення резервів зростання фондівддачі, збільшення обсягу виробництва і товарообігу та прибутку за рахунок покращення використання основних засобів.

Діагностика стану та ефективності використання основних засобів підприємства, на наш погляд, передбачає наступні стадії: діагностику їхніх обсягів та динаміки; діагностику стану та складу основних засобів; діагностику інтенсивності відновлення основних засобів; діагностику ефективності використання основних

засобів.

На стадії діагностики обсягів та динаміки основних засобів визначається загальний їх обсяг у вартісному вимірі та вивчається динаміка обсягу порівняно з попередніми періодами. Якщо протягом аналітичного періоду відбулися переоцінки вартості основних засобів, то вивченню динаміки повинна передувати процедура приведення обсягу засобів у зівставний вигляд. Темп зростання обсягу основних засобів слід порівнювати з темпом зростання обсягу виробництва підприємства (для визначення ступеня матеріального забезпечення зростання виробництва) та темпів зростання загального обсягу активів підприємства (для оцінки змін в їх складі позаобігових активів).

На стадії діагностики стану та складу основних засобів вивчається їх склад і динаміка окремих видів (об'єктів) та груп. В процесі діагностики основні засоби групують за визначеними ознаками класифікації. Ступінь зносу основних засобів характеризує їх вік та можливість подальшого використання. Ступінь морального зношення (техніко-економічного старіння) окремих видів активної частини основних засобів, вважаємо, можна оцінити за допомогою коефіцієнта морального зносу, який розраховується так:

$$K_{\text{м}} = 1 - \frac{B_1}{B_0} \times \frac{\Pi_0}{\Pi_1}, \quad (1)$$

де, B_0 , B_1 - відповідно, повна вартість нових та задіяних основних засобів (відновлювальна);

Π_0 , Π_1 - відповідно, продуктивність або витрати на обслуговування тих же основних засобів. Як відомо, чим більше значення цього показника, тим більше його техніко-економічне старіння.

Одним з найважливіших завдань підприємства нині є підвищення ефективності використання основних засобів. У практиці роботи промислових підприємств застосовується метод інтегральної оцінки, який дає змогу зробити узагальнюючу оцінку ефективності використання основних засобів підприємства.

Розрахунок значення інтегрального показника зміни ефективності використання основних засобів $K_{\text{еф}}$ здійснюється за формулою:

$$K_{\text{еф}} = \sqrt{I_{\text{рф}} \times I_{\text{фв}}}, \quad (2)$$

де, $I_{\text{рф}}$ - індекс зміни прибутковості основних засобів за аналітичний період;

$I_{\text{фв}}$ - індекс зміни фондovіддачі основних засобів (або доходovіддачі) за аналітичний період.

Стратегічною метою управління основними засобами підприємства є забезпечення максимально ефективного їх використання при мінімальних витратах на їх утримання та обслуговування. Досягнення стратегічної мети управління визначається, за нашим переконанням, ефективністю наступних управлінських завдань:

- на стадії формування основних засобів - визначення загальної потреби в прирості основних засобів, розробка плану розвитку технічної бази підприємства, вибір форми задоволення потреби в прирості основних засобів;
- на стадії експлуатації основних засобів - раціоналізація експлуатації основних засобів, обґрунтування ремонтної політики, оптимізація термінів експлуатації основних засобів.

Збереження споживчої вартості основних засобів та подовження можливого терміну їх корисної експлуатації визначається, як стверджують більшість дослідників, ефективністю ремонтної політики підприємства.

Підприємство може використовувати різні підходи до проведення ремонтів основних засобів:

- запобіжна ремонтна політика, що передбачає проведення планово-попереджувальних ремонтів;
- аварійна ремонтна політика, при якій ремонтні роботи проводяться лише під час виходу основних засобів з експлуатації (аварійний ремонт);
- комбінований спосіб реалізації ремонтної політики.

Для вибору оптимальної стратегії ремонтів слід виходити з положення, що підприємство зацікавлене в тому, щоб витрати через виробничі паузи (Bn) та витрати на утримання засобів виробництва в задовільному стані (ремонтні роботи) (Zp) були мінімальними, тобто:

$$Bn + Zp \rightarrow \min \quad (3)$$

Більш доцільною, на нашу думку, є запобіжна ремонтна політика, оскільки вона забезпечує ритмічність роботи підприємства та стабільність його виробничих можливостей завдяки планомірному утриманню основних засобів у задовільному стані. Для неї характерні й більш низькі витрати на профілактичні ремонтні заходи порівняно з аварійними роботами.

Реалізація такої політики передбачає:

- обґрунтування ремонтного циклу, тобто періодичності та почерговості виконання ремонтних робіт (огляд обладнання, технічне обслуговування, малий та середній поточний та капітальний ремонт);
- здійснення контролю за процесом, дотриманням термінів та якості ремонтних робіт.

Важливе значення для діяльності підприємства має економічна оцінка доцільності витрат на капітальний ремонт основних засобів. В основі оцінки доцільності лежить порівняння двох альтернативних варіантів:

- проведення капітального ремонту основних засобів та продовження строку їх експлуатації на один ремонтний цикл.
- заміна пошкодженого об'єкта основних засобів новим. Для здійснення оцінки необхідно визначити загальну суму витрат та збитків підприємства в кожному варіанті.

В загальному вигляді умова ефективності витрат на капітальний ремонт основних засобів описується нерівністю:

$$V_{\text{кр}} + nEB < V_{\text{нф}} \times \alpha \times P + Z_{\text{ам}} \quad (4)$$

Ступінь ефективності витрат на капітальний ремонт може бути визначена шляхом розрахунку коефіцієнта ефективності витрат ($E_{\text{кв}}$):

$$E_{\text{кв}} = 1 - \frac{B_{\text{кр}} + nEB}{B_{\text{нф}} \times \alpha P + Z_{\text{ам}}}, \quad (5)$$

Якщо $E_{\text{кв}} > 0$, капітальний ремонт основних засобів є економічно виправданим, при $E_{\text{кв}} < 0$ - недоцільним.

Розрахунок значення $E_{\text{кв}}$ за всією сукупністю основних засобів підприємства дозволяє визначити послідовність заміни основних засобів за критерієм максимального мінусового значення.

Одним з важливих завдань управління основними засобами є з'ясування оптимальних термінів їх експлуатації. Скорочення термінів експлуатації дає змогу, як відомо забезпечити прискорене оновлення основних засобів, зменшує рівень техніко-економічного старіння, підвищує технічний рівень підприємства, забезпечує зростання продуктивності праці та зниження ремонтно-експлуатаційних витрат. Подовження терміну експлуатації дає змогу зменшити обсяг щорічної заміни спрацьованих основних засобів, збільшити обсяги використання інвестиційних ресурсів для розширеного відтворення основних засобів, але обумовлює зниження продуктивності діючих основних засобів та зростання витрат на їх утримання та ремонт.

Оптимальний (економічно доцільний) термін експлуатації може бути визначений, за нашим переконанням, як період експлуатації, в якому забезпечується максимізація нагромадження коштів для відновлення основних засобів за рахунок амортизаційних відрахувань з врахуванням обсягів їх використання на проведення ремонтних робіт, тобто:

$$ДВ_{оф} = НА_m - СВ_{рем} тах, \quad (6)$$

де, $ДВ_{оф}$ - джерела коштів для відновлення основних засобів;

$НА_m$ - нагромажені обсяги амортизаційних відрахувань на відновлення основних засобів протягом періоду їх експлуатації;

$СВ_{рем}$ - сукупні витрати підприємства на проведення ремонтних робіт протягом періоду експлуатації основних засобів.

Таким чином, комплексна економічна діагностика сприятиме ефективному використанню і відтворенню основних засобів на інноваційній основі, що дає змогу вивести вітчизняну економіку з фінансової кризи та помножити її потенціал.

Економічна діагностика ефективності використання основних засобів у практичній діяльності промислових підприємств застосовується нечасто і, переважно, безсистемно. Це дає змогу нам зробити висновок про те, що дослідження проблем економічної діагностики в Україні вимагають значно більшої уваги. Особливо це має стосуватись промислових підприємств. Прискіпливіше варто ставитись до відбору показників, які використовуються і економічній діагностиці та методики їх обчислення.

Наступні дослідження і у цьому напрямку доцільно здійснювати в руслі наближення теоретичних розробок до практичної діяльності, насамперед, проводити наукові пошуки щодо економічного діагностування ефективності використання основних засобів за термінами їх експлуатації, країною походження (вітчизняні або іноземні), видами, групами, вартість (дорога, дешева), структурними підрозділами і т. д.

Список літератури

1. Бухгалтерський облік: особливості в галузях економіки [Текст] : навч. посіб. / [Журавель Г. П., Крупка Я. Д., Палюх М. С. та ін.]. - Тернопіль : Економічна думка, 1999. - 449 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підручник/ за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. - Житомир: ЖІТІ, 2000. - 608 с.
3. Гадзевич, О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств [Текст] : навч. посіб. / О. І. Гадзевич. - К. : Кондор, 2004. - 180 с.
4. Економічний аналіз [Текст] : навч. посіб. - 3-тє вид., без змін / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк та ін.; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. - К. : КНЕУ, 2007. - 560 с.
5. Економічна діагностика [Текст] : навч. посіб. / Т. Ф. Косянчук, В. В. Лук'янова, Н. І. Майорова, В. В. Швид - Л. : Новий світ - 2000, 2007. - 449 с. - (Вища школа в Україні).
6. Жаданова, Ю. О. Формування фінансові стратегії розвитку підприємства поштового зв'язку [Текст] : автореф., дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Ю. О. Жаданова; Одес. нац. академія зв'язку ім. О. С. Попова. - О., 2009. - 20 с.
7. Ковальчук, Т. М. Оперативний економічний аналіз в управлінні агропромисловим виробництвом [Текст] / Т. М. Ковальчук. - К. : ІАЕ, 2001. - 518 с.
8. Кривов'язюк, І. В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування [Текст] : моногр. / І. В. Кривов'язюк; Луц. держ. техн. ун-т. - Луцьк: Настир'я, 2007. - 260 с.
9. Петрович, Й. М. Економіка виробничого підприємства [Текст] : навч. посіб. / Й. М. Петрович, І. О. Будіщева - К. : Знання, 2001. - 405 с.
10. Проблеми обліку і аналізу в забезпеченні аграрних перетворень [Текст] / за ред. П. Т. Саблука. - К.: ІАЕ УААН, 2001. - 206 с.

11. Сагалакова, Н. О. Економічна діяльність торговельного підприємства [Текст] : автореф., дис. ... канд. екон. наук: 08.07.05 / Н. О. Сагалакова; Київ. нац. торг.-екон. ун-т - К., 2006. - 20 с.

12. Скрипник, Н. Є. Удосконалення механізму антикризового управління через інструментарій економічної діагностики [Текст] : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.03 / Н. Є. Скрипник; Дніпропетр. нац. екон. ун. ім. О. Гончара. - Д., 2008. - 20 с.

РЕЗЮМЕ

Кундеус Александр

Экономическая диагностика эффективности использования основных средств в условиях инновационной экономики

Определены информационное основание для аналитической работы относительно основных средств, установлены задачи диагностики состояния и эффективности использования основных средств и подробно раскрыты их этапы, приведены ряд формул, связанных с экономической диагностикой эффективности этих средств.

RESUME

Kundeus Olexandr

Economic diagnostics of efficiency of the use of the fixed assets in the conditions of innovative economy

Informative foundation for analytical work in relation to the fixed assets is determined. The tasks of diagnostics of the state and efficiency of the use of the fixed assets are set and their stages are exposed in detail.

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ

У статті розкрито походження внутрішньогосподарського контролю та його класифікації. Досліджено основні цілі та форми організації системи внутрішньогосподарського контролю.

Ключові слова: економічний контроль, внутрішньогосподарський контроль, система внутрішньогосподарського контролю, класифікація внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішньогосподарський контроль є системою безупинного спостереження за ефективністю використання майна суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереження грошових коштів і матеріальних цінностей. Оскільки контроль є функцією системи управління, вважаємо доцільним дослідити питання внутрішньогосподарського контролю, зокрема його організаційні аспекти та класифікаційні ознаки.

Питання, пов'язані із внутрішньогосподарським контролем, були предметом наукового зацікавлення І. А. Белобжецького, М. Т. Білухи, В. В. Бурцевої, Ф. Ф. Бутинця, Є. В. Калюги, В. П. Суйца, В. О. Шевчука та інших.

Метою дослідження є розкриття походження внутрішньогосподарського контролю, його класифікації, а також організаційні аспекти, що стосуються системи внутрішньогосподарського контролю.

Поняття "контроль" походить від французького *controler* (спостереження з метою перевірки або реєстр, список), для перевірки, яке у свою чергу утворилося від латинського *contra rotulus*, що означає зіставлення, протиставлення. Вочевидь, дослівний переклад терміну розкриває суть механізму контролю як діяльності [1].

Контроль є системою сукупністю процесів, за допомогою яких забезпечується спостереження за встановленим об'єктом із метою виявлення відхилень від встановлених норм і вживання заходів із усунення та ліквідації негативних явищ [2].

Відповідно до Міжнародного стандарту аудиту 315 «Розуміння суб'єкта господарювання та його середовища та оцінка ризиків суттєвих викривлень» внутрішній контроль є процесом, який визначається і на який впливають особи, наділені повноваженнями управління та найвищого управління, а також інший персонал, який надає обґрунтовану впевненість щодо досягнення цілей суб'єкта господарювання стосовно достовірності фінансової звітності, ефективності діяльності та дотримання застосованих законів та нормативних актів. Це означає, що внутрішній контроль визначається і реалізується для усунення визначених ризиків бізнесу, які загрожують досягненню будь-якої з цих цілей [4].

За сферами поширення виділяють різні види контролю, у тому числі й економічний. Дослідження економічного контролю вказує нам на те, що цей вид

контролю зосереджений на контрольних функціях у галузі економіки.

Сучасна економічна теорія поняття «економічний контроль» структурує на такі види: внутрішній, внутрішньосистемний та внутрішньогосподарський.

У працях Білухи Н. Г., Калюги Є. В., Мороз А. С., Хом'як Р. Л. та інших розглянуто основні види економічного контролю, до яких належать: державний, муніципальний, незалежний, контроль власника, зовнішній (державний, приватний), внутрішній (відомчий (галузевий), контроль власника). Л. В. Рибалко класифікує економічний контроль наступним чином (рис. 1).

До внутрішнього економічного контролю належать, як окремі підвиди контролю власника, внутрішньогосподарський контроль та внутрішній аудит.

Дискусійною є пропозиція Л. В. Рибалко щодо складової контролю власника відомчого контролю, особливо в державних органах виконавчої влади.

Окремо Р. В. Сидоренко розглядає внутрішній аудит як елемент внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішньогосподарський контроль є основним джерелом інформаційного забезпечення управління підприємства, яке розробляється власником (керівництвом підприємства) та спрямоване на забезпечення дотримання законності й економічної доцільності здійснення операцій; збереження майна; попередження, виявлення і виправлення суттєвих помилок та викривлень інформації; належне формування облікових даних та фінансової звітності.

Оскільки, згідно із законодавством України, обов'язки із організації та здійснення внутрішньогосподарського контролю покладено на керівника підприємства та на головного бухгалтера, даний вид контролю ще називають бухгалтерським.

Власне, поняття внутрішньогосподарського бухгалтерського контролю ще раніше запропонував використовувати І. А. Белобжецький стосовно інвентаризації [5].

Особливе значення внутрішньогосподарський контроль отримує на підприємстві, де зосереджена значна кількість цінностей. Контроль здійснюється окремими суб'єктами підприємства (керівниками різних ланок управління, бухгалтерською, економічною службами, технологами, ревізійною комісією, спостережною радою тощо), що дає можливість своєчасно виявити недоліки чи порушення при здійсненні операцій,

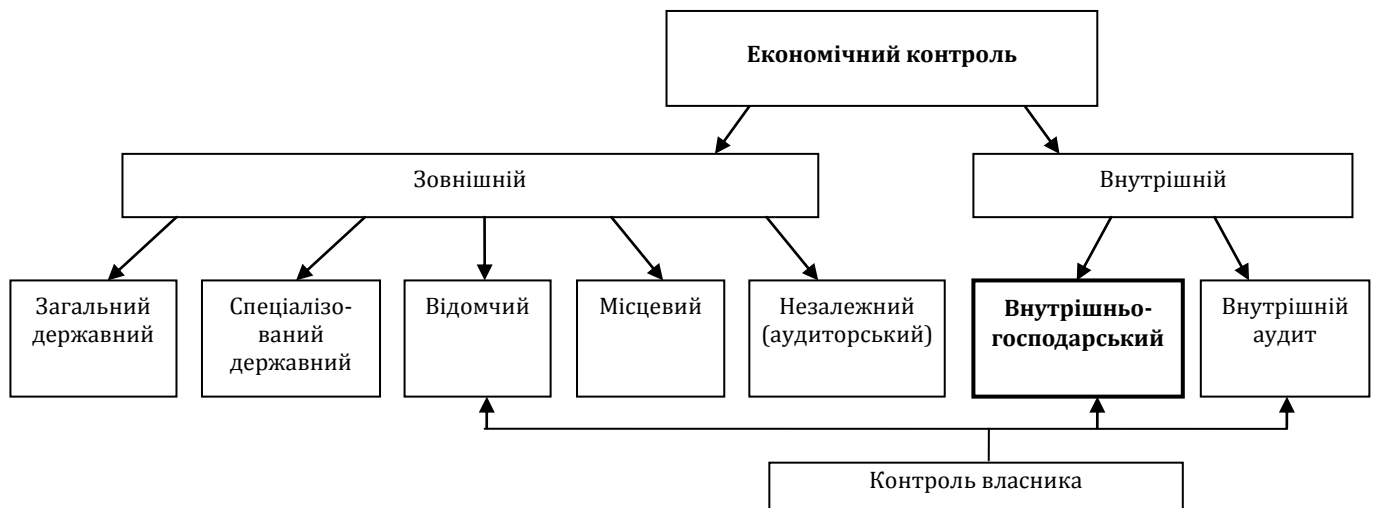

Рис. 1. Місце внутрішньогосподарського контролю в системі економічного контролю [3]

вживати заходи щодо їх усунення. Крім того, він допомагає виявити невикористані резерви для підвищення ефективності діяльності.

Процес організації внутрішньогосподарського контролю передбачає цілеспрямоване створення, постійне впорядкування та вдосконалення системи контролю на підприємстві для її відповідності потребам і вимогам управління.

До основних цілей організації системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві відносять:

- здійснення упорядкованої і ефективної діяльності підприємства;
- забезпечення своєчасного усунення відхилень та внесення коригувань з боку керівника;
- забезпечення ефективності дотримання розподілу відповідальності й повноважень кожного працівника підприємства;
- забезпечення належних умов зберігання майна підприємства;
- збір, передача, обробка інформації про стан об'єкта та інші [10].

Автори по-різному трактують форми організації системи внутрішньогосподарського контролю. О. В. Пеньова виділяє наступні форми внутрішньогосподарського контролю:

- спеціально створена служба внутрішньогосподарського контролю;
- функції внутрішньогосподарського контролю покладені на головного бухгалтера;
- внутрішньогосподарський контроль здійснює аудиторська фірма;
- внутрішньогосподарський контроль здійснює консалтингова фірма на договірних умовах [6].

У той же час Р. В. Сидоренко свою класифікацію подає наступним чином, де контроль є:

- здійснюваний аудиторськими фірмами;
- здійснюваний ревізійними комісіями кооперативів та господарських товариств;
- керівниками, фахівцями й іншими посадовими особами підприємства і його структурних підрозділів у межах їх повноважень;
- внутрішньогосподарськими колективами контролю, профспілковими та іншими громадськими організаціями й окремими працівниками підприємства [7].

На нашу думку, до найбільш вживаних форм внутрішньогосподарського контролю в аграрному секторі можна віднести:

- створену службу внутрішнього контролю;
- контроль, який здійснюється аудиторськими фірмами;
- контроль з боку головного бухгалтера, керівників, фахівців та інших посадових осіб підприємства;
- контроль, здійснюваний ревізійними комісіями;

Внутрішньогосподарський контроль класифікується за різними ознаками: залежно від суб'єктів його здійснення та завдань внутрішньогосподарський контроль поділяється на адміністративний, бухгалтерський, технологічний та спеціальний.

Адміністративний контроль забезпечує внутрішні положення (накази, розпорядження, посадові інструкції), чинні на підприємстві, вказівки вищого керівництва. Його здійснюють безпосередньо директор (дирекція) підприємства, його заступники та керівники структурних підрозділів. Адміністративний контроль за процесами звичайної діяльності має здійснюватися автоматично в рамках затверджених внутрішніх організаційних і розпорядчих документів.

Бухгалтерський контроль, спрямований на збереження активів та забезпечення достовірності облікових даних і фінансової звітності. Цей вид контролю виконується головним бухгалтером та іншим обліковим персоналом, у тому числі інвентаризаційною комісією. Головними завданнями є: забезпечення дотримання облікової політики, перевірка правильності облікових процедур, перевірка точності записів, забезпечення збереження активів, попередження помилок і зловживань.

Технологічний контроль забезпечує дотримання технології виробництва, норм і нормативів витрат сировини, якості виготовленої продукції. Виконавцями є головні спеціалісти та керівники середніх і низових ланок управління. Від якості проведення технологічного контролю значною мірою залежить попит на кінцеву продукцію, а отже, конкурентоспроможність підприємства на ринку та його прибутковість.

Спеціальний контроль покликаний, в першу чергу, захищати права пайовиків, акціонерів, інших учасників у капіталі підприємств. Органами, які виконують спеціальний контроль, виступають ревізійна комісія та спостережна рада (в акціонерних товариствах, виробничих кооперативах) сільськогосподарських підприємств [3].

За часом проведення внутрішньогосподарський контроль поділяють на попередній, поточний (оперативний) і наступний.

Попередній контроль виявляє явища, які можуть викликати негативні наслідки (розкрадання, втрати тощо), якщо не буде вжито заходи. Ціль такого контролю – попередження порушень і зловживань при витрачанні природних, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Як правило, на служби внутрішньогосподарського контролю покладається поточний контроль, який має оперативний характер і здійснюється у процесі виконання господарських операцій. Основне завдання – систематичне спостереження за виконанням планів, оперативне виявлення та своєчасне припинення (усунення) порушень і відхилень, що виникли у процесі виконання господарських операцій і виробничих завдань та попередженню їх надалі. При поточному внутрішньогосподарському контролі саме інвентаризація забезпечує збереження цінностей.

Наступний контроль проводиться після завершення господарських операцій на підприємстві та є найбільш повним видом контролю. Здійснюється на підставі даних, зафіксованих у первинних документах і реєстрах бухгалтерського обліку. Основна мета – встановлення правильності і законності господарських операцій, оперативне виявлення недоліків у роботі, своєчасне припинення порушень, зловживань і відхилень та попередження у майбутньому крадіжок та зловживань [7, с. 323; 8, с. 97].

За джерелами інформації внутрішньогосподарський контроль поділяють на фактичний та документальний.

За фактичної перевірки проводяться обстеження, контрольні заміри та інвентаризації, беруться письмові пояснення від матеріально відповідальних осіб.

При документальних методах контролю використовуються перевірки за змістом, арифметичні та зустрічні перевірки. При цьому використовуються дані як з фінансової звітності, так і з статистичної, податкової тощо.

За формами здійснення внутрішньогосподарський контроль поділяється на комплексну перевірку (ревізію) та тематичну перевірку.

Основною метою комплексної перевірки є виявлення фінансових та господарських правопорушень, нестач, втрат, присвоєнь та крадіжок коштів і матеріальних цінностей і виявлення причин та умов, які сприяли цьому. Під час такої перевірки встановлюється дотримання законності з фінансових питань, достовірність обліку та звітності, економічна обґрунтованість та доцільність здійснення господарських операцій та посадових осіб, що брали участь у їх здійсненні.

Тематична перевірка, як правило, є раптовою і зосереджена на окремому підрозділі діяльності підприємства.

Враховуючи вищевикладене, для ефективного функціонування внутрішньогосподарського контролю на підприємстві потрібно вказати склад штату служби внутрішньогосподарського контролю (СВК), до якого входять: юрист, ревізор-бухгалтер, ревізор, технолог, програміст та асистент. Відповідно кількість членів СВК різниться залежно від обсягів діяльності підприємства та організаційно-виробничої структури.

Для ефективної діяльності та результативності СВК є необхідний пакет документів, до якого належать:

- Положення про службу внутрішньогосподарського контролю;
- Положення про відповідальність посадових осіб-контролерів за перевищення повноважень та приховування фактів виявлених порушень;

- Положення про економічну безпеку підприємства;
- Положення про договірну політику;
- Положення про облікову політику;
- Інструкція із проведення інвентаризації активів та зобов'язань підприємства;
- Інструкція із проведення ревізії;
- Інструкція із застосування комп'ютерних технологій під час проведення контрольних заходів;
- Інструкція із організації та проведення лабораторних досліджень [6].

Підсумовуючи наші дослідження, можна зробити висновок, що внутрішньогосподарський контроль є одним із найважливіших чинників системи управління підприємством, оскільки саме він допомагає управлінському персоналу ефективно виконувати свої функції. За допомогою системи внутрішньогосподарського контролю керівництво вирішує, що саме потрібно змінити в організації роботи підприємства та спрогнозувати його діяльність на перспективу.

Список літератури

1. *Большой экономический словарь [Текст] / ред. А. Н. Азрилян. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.*
2. *Видяпин, В. И. Теория финансово-хозяйственного контроля [Текст] / В. И. Видяпин, И. В. Барсукова. – М.: МИНХ, 1998.*
3. *Дацюк, А. А. Формування внутрішньогосподарського контролю витрат допоміжних виробництв на сільськогосподарських виробництвах // Актуальні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю: збірник наукових праць молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів [Текст] / відп. ред. З. В. Герасимчук. – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2009. – 450 с.*
4. *Зубчик, С. М. Внутрішньогосподарський контроль як складова системи управління підприємством // Актуальні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю: збірник наукових праць молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів [Текст] / відп. ред. З. В. Герасимчук. – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2009. – 450 с.*
5. *Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики [Текст]: Видання 2006 року. – К: ТОВ «ІАМЦ АУ» СТАТУС», 2006. – 1152 с.*
6. *Рибалко, Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в аграрних підприємствах [Текст] / Л. В. Рибалко. – Дисертація на здобуття наук. ступеня кандидат економічних наук – К., 2008. – 257 с.*
7. *Пеньова, О. В. Організація внутрішньогосподарського контролю на підприємстві [Текст] / О. В. Пеньова // Облік і контроль на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку: Тези доп. Міжнар.наук.-практ. конф. 4-5 жовт. 2007 р. / Відп. за вип. М. М. Коцупатрій. – К: КНЕУ, 2007. – 288 с.*
8. *Сидоренко, Р. В. Внутрішньогосподарський контроль як обов'язковий елемент системи обліку за центрами відповідальності [Текст] / Р. В. Сидоренко // Актуальні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю: збірник наукових праць молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів / відп. ред. З. В. Герасимчук. – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2009. – 450 с.*
9. *Чудовець, В. В. Класифікація видів економічного контролю як підсистеми управління [Текст] / В. В. Чудовець // Актуальні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю: збірник наукових праць молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів / відп. ред. З. В. Герасимчук. – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2009. – 450 с.*

РЕЗЮМЕ

Коцурпатый Михаил, Гуцаленко Ульяна

Внутрихозяйственный контроль: организационные аспекты и классификационные признаки

В статье раскрывается происхождение внутрихозяйственного контроля и его классификации. Исследовано основные цели и формы организации системы внутрихозяйственного контроля.

RESUME

Kotsurpatyi Mykhaylo, Gutsalenko Ulyana

Internal control: organizational aspects and classification signs

Historical aspects of internal control and its classification are determined. Main goals and forms of system organization of internal control are considered.

ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМАХ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито недоліки формування окремих показників у фінансовій звітності. Досліджено та удосконалено відображення фінансових результатів господарської діяльності у Балансі та Звіті про фінансові результати

Ключові слова: фінансовий результат, прибуток, нерозподілений прибуток (збиток), баланс, звіт про фінансові результати.

У фінансовій звітності відображаються узагальнені дані за результатами фінансово-господарської діяльності підприємства для широкого кола зовнішніх і внутрішніх користувачів з метою вивчення якості управління, регулювання діяльності підприємства, участі у його капіталі, оцінювання здатності суб'єкта господарювання вчасно і у повному обсязі виконувати свої зобов'язання. У національних стандартах бухгалтерського обліку чітко вказано, що інформація, яка відображена у фінансових звітах, повинна бути повною, правдивою та неупередженою, розрахованою на її однозначне тлумачення користувачами [6]. Однак сучасному практикуючому бухгалтеру складно заперечувати існування певних неточностей, неузгодженостей у вітчизняних нормативних та інструктивних документах із питань звітності, які утруднюють об'єктивне сприймання обліково-аналітичних даних.

Особливості відображення даних бухгалтерського обліку у фінансовій звітності підприємств, методичні та практичні аспекти її формування були предметом досліджень таких відомих вітчизняних науковців таких, як Ф. Ф. Бутинець, З. В. Гуцайлюк, З. В. Задорожний, Л. М. Кіндрацька, Я. Д. Крупка, М. В. Кужельний, Ю. А. Кузьмінський, В. В. Сопко, Л. Г. Ловінська, Є. В. Мних, П. Я. Хомин, В. Г. Швець та інших.

Фінансова звітність є складною інформаційною системою, кожна із підсистем якої (як у розрізі основних форм звітів, так і їх розділів) складається із визначеною метою, має свої завдання та методику відображення даних бухгалтерського обліку. Безсумнівно, найважливішою з них є система обліку чистого прибутку, що інтегрує всі дані про доходи і витрати суб'єкта господарювання, результатом зіставлення яких є фінансовий результат, а також формує дані про розмір прибутку як джерела фінансового забезпечення різних видів діяльності підприємства. Фінансова звітність у затвердженій на сьогодні формі і за існуючою методикою складання не може в повній мірі задовольнити інформаційні інтереси широкого кола зацікавлених осіб. Для користувачів, які не можуть отримати деталізовані бухгалтерські дані безпосередньо у підприємства, необхідно ввести жорсткі та економічно обґрунтовані алгоритми формування показників нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) в Баланс (Ф. № 1) та чистого прибутку - в Звіт про фінансові результати (Ф. № 2).

Отже, метою даної статті є обґрунтування доцільності внесення змін у методику підготовки показників

нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) Балансу та Звіту про фінансові результати.

Чистий прибуток - це сума перевищення доходів підприємства над витратами у даному звітному періоді, яка залишається у його розпорядженні після сплати обов'язкових внесків на соціальне страхування, податків і платежів до бюджету. Чистий прибуток суб'єкта господарювання відображається у рядку 220 (225 - чистий збиток) Звіту про фінансові результати.

На практиці в обліку і звітності іноді ставиться знак рівності між поняттями «чистий прибуток» і «нерозподілений прибуток». Проте такі міркування є помилковими. Відповідно до Методичних рекомендацій з перевірки порівняності показників фінансової звітності показник, відображений у рядку 220 гр. 3 Ф.№ 2, повинен дорівнювати показнику Ф. №4, наведеному в рядку 130, графі 8 [5]. Іншими словами, сума чистого прибутку за звітний період у Звіті про фінансові результати є тотожною із величиною чистого прибутку в складі нерозподіленого прибутку у Звіті про власний капітал підприємства. Відповідно до П(С)БО 2 «Баланс», нерозподілений прибуток є частиною власного капіталу підприємства, поряд із статутним капіталом, пайовим капіталом, додатковим вкладеним капіталом, іншим додатковим капіталом, резервним капіталом, неоплаченим капіталом та вилученим капіталом [7]. З іншого боку, нерозподілений прибуток - це частина прибутку, яка залишається у розпорядженні суб'єкта господарювання після виплати доходів власникам (нарахування дивідендів), відрахування в резервний капітал і використання на інші потреби в поточному періоді. Нерозподілений прибуток нерозривно пов'язаний із власним капіталом. Фактично він є прибутком, який залишився у розпорядженні суб'єкта господарювання із початку діяльності за мінусом виплат за рахунок чистого прибутку, згідно із законодавством. З точки зору економічної теорії чистий прибуток не може розподілятися на суму оголошених дивідендів чи на виплати власникам, оскільки слово «чистий» передбачає остаточний результат фінансово-господарської діяльності підприємства за поточний звітний період, який вже не підлягає обов'язковому розподілу. Через недосконалість логічного зв'язку між даними категоріями висновків за результатами фінансової звітності. Сприйнятливою, на нашу думку, є наступна організаційно-логічна рівність:

Нерозподілений прибуток – виплати (1)
згідно із законодавством = чистий прибуток.

Цю рівність можна більше деталізувати, використовуючи показники Ф. №1 «Баланс» та Ф. №2 «Звіт про фінансові результати»:

$НП_{кп} - НП_{пк} - Прибуток, використаний у зв. пер. = ЧП_{зв.п.}$, (2)

де $НП_{кп}$ - нерозподілений прибуток на кінець звітного періоду (ряд. 350, гр. 4, Ф. №1);

$НП_{пк}$ - нерозподілений прибуток на початок звітного періоду (ряд. 350, гр. 3, Ф. №1);

$Прибуток, використаний у зв. пер.$ - прибуток, використаний у звітному періоді (підсумковий оборот по кредиту субрахунку 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» на кінець звітного періоду);

$ЧП_{зв.п.}$ - чистий прибуток за звітний період (ряд. 220, гр.3, Ф. №2).

Найпростіше було б змінити назви статей фінансових звітів, у яких відображаються показники чистого і нерозподіленого прибутку. Однак, бухгалтерський облік – прикладна наука, яку у своїй діяльності щодня використовують тисячі фахівців. Тому не можна просто так, без належного обґрунтування, змінювати його елементи, тим більше, що зміст і форма звітності в Україні регламентується великою кількістю нормативно-інструктивних документів. Тому нашим завданням є мінімізація таких змін шляхом внесення конструктивних і ретельно продуманих пропозицій.

На нашу думку, доцільно й надалі відображати розмір чистого прибутку у рядку 220 Ф. №2 і розуміти його як величину перевищення доходів суб'єкта господарювання над його витратами, що залишається після сплати податків і обов'язкових платежів. Стосовно ж Ф. №1 ми вважаємо за недостатнє висвітлювати формування нерозподіленого прибутку у складі власного капіталу лише у розрізі включення до нього чистого прибутку звітного періоду. Баланс стане набагато кориснішим і цікавішим для користувачів в інформаційному плані, якщо у ньому відобразатимуться дані про розподіл (використання) нерозподіленого прибутку.

Облік нерозподілених прибутків чи непокритих збитків поточного та минулих років, а також використаного у поточному році прибутку ведеться на

рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» [4]. Величину чистого прибутку, отриманого від операційної, фінансової, іншої звичайної діяльності та надзвичайних подій, списують підсумковими оборотами з дебету рахунку 79 «Фінансові результати» в кредит субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений». Якщо ж результатом фінансово-господарської діяльності підприємства у звітному періоді є збитки, то в дебет субрахунку 442 «Непокриті збитки» підсумковими оборотами списують суму непокритих збитків з кредиту рахунку 79 «Фінансові результати».

В умовах діючого законодавства нерозподілений прибуток стає регулятором вартості основних засобів, оскільки при проведенні їх щорічної переоцінки величина уцінки (якщо раніше не проводилася їх дооцінка) відноситься на зменшення нерозподіленого прибутку шляхом списання відповідно понесених інших витрат (рах. 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»).

На нашу думку, доцільно було здійснювати облік переоцінки необоротних активів із використанням рахунків доходів (рах. 793 «Результат іншої звичайної діяльності») та витрат (рах. 975), без використання рахунку власного капіталу (рах. 423 «Дооцінка активів»). Обґрунтуванням цьому є прямий вплив розміру нарахованої амортизації переоцінених необоротних активів на формування показників кінцевого фінансового результату діяльності за звітний період.

Відтак можна вважати дооцінку основних засобів, як і їх уцінку, операціями іншої звичайної діяльності, яка в кінцевому результаті списується в кредит субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений» або в дебет субрахунку 442 «Непокриті збитки». Зазначене дозволить гармонізувати облік різних видів капіталу та оптимізувати економічну сутність статей власного капіталу в процесі їх аналізу.

На субрахунку 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» відображається інформація про розподіл прибутку (табл. 1).

Дані, відображені в табл. 1, можна доповнити ще декількома операціями, які також можуть відобразитися на субрахунку 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді».

Згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків

Таблиця 1. Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку використання прибутку у звітному періоді

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Нараховано дивіденди власникам підприємства за результатами діяльності підприємства у звітному році	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»
2.	Нараховано суму премії за випущеними облігаціями	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	522 «Премія за випущеними облігаціями»
3.	Створено (поповнено) резервний капітал відповідно до установчих документів та згідно із нормами законодавства за рахунок нерозподіленого прибутку	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	43 «Резервний капітал»
4.	Збільшено розмір статутного капіталу акціонерного товариства шляхом збільшення номінальної вартості акцій	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	40 «Статутний капітал»
5.	Збільшено розмір пайового капіталу (для кооперативних організацій, кредитних спілок та інших підприємств, засновницькими документами яких передбачено створення пайового капіталу)	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	41 «Пайовий капітал»

облік визнаних економічних санкцій за невиконання підприємством законодавства та умов договорів ведеться на субрахунок 948 «Визнані штрафи, пені, неустойки» [4]. Даний інструктивний документ має суперечності з певними законодавчими актами, зокрема:

1. Відповідно до ст. 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» сплату адміністративно-господарських санкцій і пені підприємства, установи, організації, у тому числі підприємства, організації громадських організацій інвалідів, фізичні особи, які використовують найману працю, проводять за рахунок прибутку, який залишається в їх розпорядженні після сплати всіх податків і зборів (обов'язкових платежів) [2]. Відповідно до Закону, нарахування штрафних санкцій повинно бути відображено наступним чином: Дт 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» – Кт 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

2. Згідно із ст. 47 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» суми надбавок до страхових тарифів і штрафів сплачуються страхувальником за рахунок суми прибутку, а при відсутності прибутку відносяться на валові витрати виробництва [1]. Отже, господарська операція із нарахування таких штрафів в обліку може виглядати наступним чином: Дт 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» – Кт 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

У ст. 43 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» вказано, що збори за використання природних ресурсів у межах встановлених лімітів відносяться на витрати виробництва, а за понадлімітне використання та зниження їх якості стягуються з прибутку, що залишається у розпорядженні підприємств, установ, організацій чи громадян [3]. Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку нарахування платежів за понадлімітне використання природних ресурсів має вигляд: Дт 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» – Кт 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

У кінці року сальдо за субрахунком 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» закривається у кореспонденції із субрахунками 441 та/або 442 із виведенням сальдо на одному із цих субрахунків. У Ф. №1

«Баланс» у статті «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)», ряд. 350, гр. 4 відображається сальдо на кінець року за рахунком 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» (якщо сальдо дебетове - сума зазначається в дужках).

Отже, для посилення інформативних можливостей фінансової звітності та виконання нормативних вимог щодо прозорості бухгалтерських даних, статті I розділу Пасиву Балансу слід доповнити акумульованими показниками використання чистого прибутку. Пропонуємо до статті 350 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» ввести додаткові рядки (статті):

351 «Прибутки (збитки) від початку діяльності»: для відображення інформації про створення прибутку за період діяльності підприємства (сальдо за кредитом субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений» або за дебетом субрахунку 442 «Непокриті збитки» в дужках);

352 «Прибуток, вилучений з обороту»: для розкриття лише тих сум, які вилучаються із діяльності підприємства, або капіталізуються у формі резервного капіталу (сальдо за кредитом субрахунку 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді», якщо ж за дебетом – в дужках).

Різниця додаткових рядків (ряд. 350 = ряд. 351 – ряд. 352) і буде складати показник за статтею «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» від початку діяльності підприємства, зростання якого свідчатиме про приріст активів суб'єкта господарювання у порівнянні з початковою їх величиною.

Рекомендовану структуру першого розділу Пасиву Балансу відображено у табл. 2.

За результатами досліджень рекомендовано внести зміни до складу статей балансу, а саме, запропоновано ввести додаткові рядки до статті 350 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)»: 351 «Прибутки (збитки) від початку діяльності» та 352 «Прибуток, вилучений з обороту». На нашу думку, такий підхід до формування показників фінансових результатів призведе до зростання якості, прозорості облікової інформації, дозволить користувачу фінансового звіту навіть при першому вивченні даних такого бухгалтерського обліку отримувати необхідний мінімум інформації про процеси створення і вилучення прибутку за період діяльності суб'єкта господарювання.

Таблиця 2. Фрагмент Ф. №1 «Баланс»
(рекомендації по внесенню доповнень до I розділу Пасиву «Власний капітал»)

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1. Власний капітал			
Статутний капітал	300		
Пайовий капітал	310		
Додатковий вкладений капітал	320		
Інший додатковий капітал	330		
Резервний капітал	340		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток):	350		
- прибутки (збитки) від початку діяльності	351		
- прибуток, вилучений з обороту	352		
Неоплачений капітал	360	()	()
Вилучений капітал	370	()	()
Усього за розділом 1	380		

Список літератури

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [Текст] : закон України від 23.09.1999 за № 1105-XIV (з чинними змінами і доповненнями).
2. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [Текст] : закон України від 21.03.1991 за № 875-XII (з чинними змінами і доповненнями).
3. Про охорону навколишнього природного середовища [Текст] : закон України від 25.06.1991 за № 1264-XII (з чинними змінами і доповненнями).
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 за №291 (з чинними змінами і доповненнями).
5. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 22.12.2008 за № 1524 (із змінами і доповненнями, внесеними Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2009 за № 1572).
6. Загальні вимоги до фінансової звітності [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 за № 87, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21.06.1999 за № 391/3684 (зі змінами і доповненнями).
7. Баланс [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 за № 87. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21.06.1999 за № 391/3691 (зі змінами і доповненнями).

РЕЗЮМЕ

Левицкая Ольга

Отображение результатов деятельности в формах финансовой отчетности предприятия

Раскрыты неточности формирования отдельных показателей в финансовой отчетности. Исследованы и усовершенствовано отображение финансовых результатов хозяйственной деятельности в балансе и отчете о финансовых результатах

RESUME

Levyt'ska Olga

Reflection of results of activity in the forms of the financial reporting of enterprise

The forming lacks of separate indexes are described in the financial reporting. Financial results of economic activity are improved.

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У статті обґрунтовано необхідність впровадження нових форм фінансового контролю, які відповідають вимогам сьогодення. Розглянуто зарубіжний досвід проведення аудиту ефективності, на підставі якого пропонується удосконалити державний фінансовий контроль в Україні та підвищити його ефективність.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, аудит, ревізія, ризикові операції.

Інтеграція України в європейське співтовариство супроводжується впровадженням загальноприйнятих міжнародних норм і стандартів. Не є виключенням і перехід державного фінансового контролю до більш прогресивних форм. Проте застосування нових форм контролю відповідно до міжнародних стандартів має відбуватись з врахуванням особливостей вітчизняного законодавства та усвідомлення відповідальності розпорядників бюджетних коштів відповідальності за законне та ефективне витрачання фінансових і матеріальних ресурсів.

В економічній теорії та практичних дослідженнях системи державної безпеки і фінансового контролю наявні різноманітні концепції посилення контрольних функцій фінансово-господарської діяльності державних і недержавних суб'єктів господарювання.

Серед різних аспектів управління господарською діяльністю найбільш гостро стоїть питання оперативного управління, у процесі якого виникає потреба систематичного контролю за її ходом. Важливого значення набуває державний фінансовий контроль як форма контролю з боку держави, так і незалежний аудит, що здійснюється відповідними фахівцями.

Вагомий внесок у розвиток нових форм контролю та аудиту внесли відомі вітчизняні вчені, зокрема Ф. Ф. Бутинець, В. Т. Білоус, М. Т. Білуха, В. М. Геєць, О. В. Мандибура, В. М. Попович, Т. С. Смовженко, І. Б. Стефанюк, М. М. Ярошенко. Опубліковані наукові дослідження з означених питань заслуговують на широке теоретичне узагальнення, наукове визнання та застосування на практиці.

Щоб вибудувати дієву та ефективну модель державного фінансового контролю, варто вивчати і використовувати зарубіжний досвід. Сьогодні більшість перевірок, які здійснюються державними аудиторами у США, Великій Британії, Канаді, Австралії та багатьох інших країнах, мають мультицільовий і мультикритеріальний характер [1; 2]. Ці аудити відносяться до категорії аудиту адміністративної діяльності, у зв'язку з чим мають багато спільних рис з державним фінансовим аудитом, який проводиться Державною контрольно-ревізійною службою України, але у той же час мають деякі відмінності. У більшості зарубіжних країн державний аудитор виконує не лише роль контролера, але й консультанта - активного учасника процесу вдосконалення управління бюджетними ресурсами.

Метою написання статті є дослідження зарубіжного досвіду аудиту ефективності з метою визначення можливостей його використання в Україні задля

удосконалення та підвищення дієвості державного фінансового контролю.

Враховуючи низький рівень фінансової дисципліни в міністерствах, відомствах і бюджетних установах, питання ревізії та інспектування ще тривалий час буде залишатись актуальним важелем впливу на керівників для забезпечення дотримання фінансового і бюджетного законодавства.

Слід зазначити, що державний фінансовий аудит в Україні, зауважимо, має рекомендаційний характер [3-6], а з огляду на традиції вітчизняного господарювання, фаховий рівень керівників та фінансову «культуру» не виключено, що значна частина рекомендацій за результатами аудитів може просто ігноруватись. У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці і прийнятті такого комплексу заходів щодо реалізації матеріалів державних фінансових аудитів, який дозволяв би повною мірою впроваджувати ефективні рішення і по-новому сприймати процес контролю за використанням бюджетних ресурсів. Сьогодні одним із дієвих важелів впливу на керівників може стати практика оприлюднення результатів контрольних заходів, широке висвітлення проблем і недоліків, доведення їх до громадськості через публічні слухання. Така форма реалізації аудитів є надзвичайно ефективною в зарубіжних країнах, де керівники міністерств, відомств, агентств та інших урядових структур остерігаються громадського осуду не менше карної відповідальності.

Щоб виконати свою роль, державний аудитор не лише досліджує фінансові звіти, бухгалтерські документи, перевіряє законність витрачання коштів державними структурами, але й здійснює контрольні заходи, які називаються державним аудитом ефективності (Government Performance Auditing); який є аналогом державного фінансового аудиту, який проводиться в Україні. Цей вид діяльності державних аудиторів у багатьох країнах належить до сфери аудиту урядових структур, державних підприємств та неприбуткових організацій, а інколи поширюється й на приватні фірми та корпорації. В останньому випадку особи, що здійснюють перевірку, мають статус незалежних аудиторів.

Державний аудит ефективності є новим напрямом здійснення контрольної функції, яку державний аудитор виконує разом з керівниками організацій, що підлягають дослідженню. У цьому контексті державний аудитор виступає як партнер (учасник) процесу впровадження якісного управління в бюджетній сфері. Дійсно, саме державний аудит ефективності демонструє важливість партнерства між державними аудиторами і керівниками державних структур. Аудитор як порадник виконує

об'єктивно важливу і конструктивну функцію переконання державних службовців, відповідальних за визначення структури і функцій державного органу, а також робить свій внесок в удосконалення процесу управління.

Функції та завдання державних аудиторів при здійсненні державного аудиту ефективності визначає INITIATIVE 900 (I-900). Зокрема I-900 передбачає, що основним завданням державного аудиту ефективності є незалежний, усебічний контроль за витрачанням політиками і державними посадовими особами коштів платників податків із дотриманням принципів продуктивності, економічної доцільності та ефективності. Контролем також охоплюються органи законодавчої і виконавчої влади, судова гілка влади, державні департаменти та їх місцеві представництва, агентства та їхні рахунки, бюджетні програми. Державний аудитор досліджує фінансово-господарську діяльність, ефективність управління і витрачання бюджетних коштів, дотримання режиму економії ресурсів відповідно до стандартів і положень Урядового офісу відповідальності США (the U.S. Government Accountability Office).

Якщо це необхідно, державний аудит ефективності може проводитись у будь-який час, а державний аудитор має право отримувати всі необхідні документи для його проведення. При цьому жоден орган влади чи його посадова особа не може перешкоджати або обмежувати повноваження та дії державного аудитора у проведенні незалежного, всебічного державного аудиту ефективності. Цікавою особливістю I-900 є те, що хоча завдання кожного державного аудиту ефективності не обмежуються, проте вони повинні містити деякі обов'язкові елементи:

- Визначення обсягу економії бюджетних ресурсів. Зокрема, I-900 зазначає, що за останні роки, завдяки проведенню державних аудитів ефективності, в штаті Техас забезпечено економію близько 9 млрд. доларів США бюджетних коштів.
- Визначення переліку послуг, які можуть бути зменшені або виключені взагалі.
- Визначення програм, функцій або послуг, які можуть бути перенесені у приватний сектор.
- Аналіз «вузьких місць» бюджетних програм та пропозиції щодо їх усунення.
- Створення єдиного інформаційного простору в межах державного органу.
- Аналіз функцій і завдань державного органу, рекомендації щодо їх зміни чи введення нових функцій і завдань.
- Надання пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів, які необхідні для забезпечення належного виконання функцій і завдань державного органу.
- Аналіз та оцінка показників продуктивності, критеріїв якості роботи.
- Визначення найкращого досвіду роботи та його поширення серед інших підрозділів.

На нашу думку, державний аудит ефективності становить значний інтерес для української системи державного фінансового контролю. Причиною цього є необхідність реформування системи управління бюджетними установами, яка на сьогодні є неефективною і не відповідає як вимогам ринкової економіки, так і очікуванням суспільства.

Усі види контролю мають свою ієрархію цілей і ключових критеріїв, згідно з якими вони здійснюються. Традиційна ревізія у державному секторі економіки

України ставить за мету перевірку дотримання чинного законодавства, зосереджуючись на фінансових аспектах. Водночас мало уваги приділяється оцінці ефективності управління бюджетними ресурсами.

Щодо державного аудиту ефективності, його головними критеріями є економічність, продуктивність та ефективність, причому ці критерії замикаються саме на останньому, тобто на ефективності. Поняття ефективності, як його трактують зарубіжні вчені, означає, наскільки ефективно і раціонально міністерство (відомство, установа) витрачає свої ресурси для досягнення поставлених цілей. Сучасний державний аудит ефективності є комплексним процесом, який охоплює різні сфери господарювання, а розпочинався він з отримання необхідних відомостей про державний орган (установу чи організацію), його діяльність, основні функції, здатність керівництва професійно виконувати свою роботу тощо. Належне розуміння та оцінка цих аспектів дозволяє державному аудиту зосереджуватися на ключових проблемах управління установою чи організацією, ефективності витрачання ресурсів. При цьому особлива увага приділяється оцінці ризику та визначенню критеріїв проведення аудиту - двом головним факторам державного аудиту ефективності. Зміст програми державного аудиту ефективності значною мірою визначається попередніми оцінками ризику. Зокрема, для оцінки ступеня ризику, з яким зустрічаються державні аудитори Канади при здійсненні перевірок у державному секторі економіки, використовується методика, яка передбачає, що високий рівень ризику обумовлюється насамперед тим, наскільки суттєвим є очікувані відхилення від цілей, норм, стандартів. Другим показником, який також впливає на ризик, є можлива частота появи відхилення (порушення).

Слід зауважити, що вже досить тривалий час у нашому професійному вжитку знаходяться поняття «ризикові операції», «видатки з ознаками ризиків» тощо. Проте єдиного визначення цих понять немає, у зв'язку з чим можливі різні розуміння і підходи при визначенні операцій та видатків, які слід відносити до категорії ризикових. На думку окремих фахівців, до таких видатків і операцій відносяться значні обсяги витрат на придбання цінностей, виконання певних робіт в умовах недостатньої прозорості [5]. Але, зауважимо, ризики можуть існувати і при витрачанні коштів на заробітну плату (вони мають найбільшу питому вагу у видатках бюджетних установ) та нарахування на неї. Тому вважаємо за необхідне сформувати і закріпити єдине визначення поняття ризикових операцій, а також встановити конкретні критерії, за якими видатки та операції можуть бути віднесені до категорії ризикових. При цьому слід розмежувати доцільність охоплення ревізією чи аудитом тих чи інших операцій або діяльності в цілому.

Не менш важливо ввести у практику роботи, зокрема на етапах планування та організації контрольних заходів, поняття оцінки стану внутрішнього контролю розпорядника бюджетних коштів. Адже таке поняття є значно ширшим, ніж поняття «ризикові операції», і може охоплювати більше коло питань діяльності установи чи організації. При розробці критеріїв оцінки внутрішнього контролю можна автоматично оцінювати можливі ризикові операції чи видатки. Зокрема, буде простежуватись така взаємозалежність: чим нижчий рівень внутрішнього контролю, тим вищі ризики. І навпаки, вищий рівень внутрішнього контролю мінімізуватиме ризики.

Практичну оцінку можливих відхилень зарубіжні державні аудитори здійснюють за допомогою проведення процедур перевірки за певною системою ознак (сигналів),

серед яких виділяють:

- недосконале управління. Сигналами цього можуть слугувати нездатність використовувати наявні засоби контролю, неадекватний нагляд над процесом контролю в організації, невиявлення фактів шахрайства;
- слабкий внутрішній контроль. Неадекватний розподіл обов'язків, який дозволяє окремим співробітникам здійснювати крадіжки коштів або інших цінностей;
- помилки і випадки шахрайства, виявлені раніше. Матеріали про виявлені попередніми перевірками факти сумнівної або недозволеної діяльності повинні надавати інформацію про те, де потрібно їх шукати при проведенні поточної перевірки;
- неетична поведінка керівництва. Керівники, які не дотримуються правил і зосереджуються лише на досягненні особистих цілей, досить часто здійснюють незаконні (неефективні) дії;
- обіцянки вигоди із заздалегідь невеликими шансами на це. Деякі посадові особи, які працюють в установах з неефективним внутрішнім контролем, використовують ситуацію на свою користь, висуваючи заздалегідь нездійсненні або невігідні пропозиції, сподіваючись, що обман не буде виявлено;
- необґрунтовані рішення і господарські операції. У більшості випадків незвичні операції, які не обґрунтовані належним чином, містять ознаки шахрайства;
- порушення законодавства або прийнятих норм. Відхилення від вимог законодавства чи норм, прийнятих у відповідній сфері (галузі), не повинні допускатися в бюджетних установах;
- відсутність або несанкціоноване виправлення документів. Часто особи, винні у крадіжках чи інших випадках шахрайства, підробляють документи, вносять у них неправдиву інформацію, хоча іноді такі факти залишаються незамаскованими.

Крім цього, до індикаторів (сигналів) небезпеки можуть бути віднесені випадки приховування компрометуючої інформації; ненадання документації, яка вимагається; знищення документів тощо. Усі ці індикатори, свідчать про можливе шахрайство, яке поділяється на шість категорій: крадіжки, розтрати, фіктивні операції, незаконні винагороди, хабарництво та конфлікти інтересів. Звичайно, кожна з перерахованих категорій впливає на загальну ефективність витрачання державних ресурсів, тому перевірка має проводитися хоча і вибірково, але ретельно.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що в Україні слід запровадити нові форми контролю – державний фінансовий аудит та державний внутрішній фінансовий контроль. Певне нормативно-правове підґрунтя для цього вже створено.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 року № 1374-р схвалено нову редакцію Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2015 року і план заходів щодо її реалізації. У новій редакції термінологічну (понятійну) базу приведено у відповідність до міжнародних норм; враховано зміни у вітчизняному законодавстві; уточнено стратегічні напрями реформування, завдання і заходи для досягнення мети, а строк реформування продовжено до 2015 року [7].

Концепція передбачає побудову принципово нової моделі державного внутрішнього фінансового контролю, яка базується на відповідальності керівника і відповідає практиці, що діє в країнах членах ЄС [8].

Під час проекту Twinning українська сторона суттєво

просунулась у розробці документів, необхідних для запровадження у державному секторі внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту, а також для становлення і подальшого розвитку центрального органу гармонізації внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту (наразі на період реформування цю роль виконує ГоловКРУ).

У даний час планом заходів із реалізації положень Концепції передбачається затвердження основних нормативно-правових актів у цій сфері, а саме: Стандартів внутрішнього контролю, методології управління ризиками, Стандартів внутрішнього аудиту, Кодексу етики внутрішнього аудитора, критеріїв розрахунку чисельності служб внутрішнього аудиту, порядку звітування про внутрішній контроль і внутрішній аудит. Найважливішим кроком у подальшому буде прийняття Урядом постанови про запровадження в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади новітнього внутрішнього контролю та утворення служб внутрішнього аудиту.

Важливими заходами можуть стати також розробка стратегії навчання внутрішньому контролю та внутрішньому аудиту, розробка навчальних програм і проведення пілотних проектів із запровадження нової моделі внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в окремих міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади.

Список літератури

1. Збірник матеріалів з питань державного фінансового контролю [Текст] / за заг. ред. І. С. Дребота. - Чернівці : Прут, 2003. - 188 с.
2. Аудит фінансової та господарської діяльності бюджетних установ: проблеми та шляхи запровадження [Текст]. - К. : Піраміда, 2005. - 144 с.
3. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 26 січня 1993 року № 2939-XII із внесеними змінами та доповненнями. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Про затвердження порядку проведення органами контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів [Електронний ресурс] : постанова КМУ від 12 травня 2007 року № 698. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>.
5. Державний фінансовий контроль: ревізія та аудит [Текст] / П. К. Германчук, І. Б. Стефанюк, Н. І. Рубан та ін. - К. : АВТ, 2004. - 424 с.
6. Контроль і ревізія [Текст] : навч. посіб. / Є. М. Романів, Р. Л. Хом'як, А. С. Мороз, М. В. Корегін. - 2-е вид., перероб. і доп. - Львів : НУ „Львівська політехніка”, Інтелект-Захід, 2002. — 320 с.
7. Про Концепцію розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2015 року і план заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс] : розпорядження КМУ від 22 жовтня 2008 року № 1374-р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.
8. Питання проведення органами державної контрольно-ревізійної служби фінансового аудиту [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 25 березня 2006 року № 261. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>.

РЕЗЮМЕ

Любенко Андрей

Современные требования к государственного финансового контроля в Украине

В статье обоснована необходимость внедрения новых форм финансового контроля, которые отвечают современным требованиям. Рассмотрен зарубежный опыт проведения аудита эффективности на основании которого предлагается усовершенствовать государственный финансовый контроль в Украине и повысить его эффективность.

RESUME

Lyubenco Andriy

Modern requirements to state financial control in Ukraine

In the article the necessity of introduction of new forms of financial control, which responds to request the present, is grounded. Foreign experience of conducting of audit of efficiency is considered.

Петр МАЙДАНЕВИЧ

кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой экономики и предпринимательства, Южный филиал Национального университета биоресурсов и природопользования Украины, «Крымский агротехнологический университет»

Юлия МАЙДАНЕВИЧ

кандидат экономических наук, преподаватель кафедры экономической теории, Таврический национальный университет имени В. И. Вернадского

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АУДИТА ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены методологические и методические основы аудита финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий Украины и предложены направления их улучшения.

Ключевые слова: аудит, малые предприятия, проверка, финансово-хозяйственная отчетность.

С 12 июня 1998 года в Украине введен в действие Указ Президента Украины «О государственной поддержке малого предпринимательства», положения которого призваны сформировать и реализовать государственную политику по вопросам развития и поддержки малого предпринимательства, эффективного использования его возможностей в развитии национальной экономики. В данном нормативном акте в частности указано, что создание малых предприятий является важным условием эффективного развития рыночной экономики Украины, в связи с чем большое внимание уделяется вопросам улучшения его учета и налогообложения.

Положительными чертами малых предприятий, в которых комплексно раскрывается одна из существенных сторон их деятельности, являются гибкость в управлении и организации, более полное использование ресурсов, небольшой стартовый капитал, значительная роль в создании рабочих мест, формировании среднего класса населения, реализации организаторских способностей предпринимателя и др. Чрезвычайно важна роль таких предприятий в реализации новаторской, социальной, хозяйственной, личной функций предпринимательства.

На малых предприятиях невозможна традиционная система организации бухгалтерского учета в связи с его трудоемкостью и громоздкостью. Вместе с тем упрощенная система учета на таких предприятиях возможна при выполнении информационной и контрольной функций.

В последние годы проводилась активная законодательно-нормативная работа по упрощению системы налогообложения, учета и отчетности малых предприятий. Однако, нормативные документы по учету и финансовой отчетности имеют определенные недостатки и требуют доработки, особенно учета на малых предприятиях.

Специфика организации учета на предприятии требует и конкретных знаний аудиторов при приведении аудиторской проверки финансово-хозяйственной деятельности.

Особенно актуальными вопросы проведения аудита являются сегодня, когда происходят частые изменения законодательства и малые предприятия не защищены от штрафных санкций, которые могут негативно сказаться на всей финансово-хозяйственной деятельности

предприятия.

Поэтому считаем, что вопросы аудита финансово-хозяйственной деятельности предприятий актуальны.

Вопросами методологии и методики аудита финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий занимается достаточное количество ученых, среди которых П. Ю. Буряк, Ф. Ф. Бутынець [3, 4], Е. И. Волошина [2], Я. А. Горанчук, П. Н. Майданевич, В. П. Пантелеев [6], В. С. Рудницкий, Р. Л. Хомяк [5], Л. Ю. Шевцов и др.

Целью статьи является рассмотрение методологических и методических основ аудита финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий Украины и предложение стратегий их улучшения.

Правовые основы аудиторской деятельности в Украине определяются Законом Украины «Об аудиторской деятельности» от 22 апреля 1993 года, Законом Украины «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине» от 16 июля 1999 года, Национальными нормативами аудита, утвержденными решением Аудиторской палаты Украины от 18 февраля 1998 года и Кодексом профессиональной этики аудиторов Украины. Кроме того, вопросы аудиторской деятельности регулируются целым рядом других подзаконных нормативных актов [2].

Аудит представляет собой осуществляемую на основе договора проверку состояния бухгалтерского учета и внутрихозяйственного контроля, соответствия финансово-хозяйственных операций законодательству, достоверности отчетности, а также консультационные, экспертные и другие услуги, оказываемые аудиторами предприятиям и организациям. Основной целью аудиторской деятельности является обеспечение достоверности финансовой отчетности предприятий [9].

Аудит может быть внутренним и внешним. Внутренний аудит или финансовый контроллинг осуществляется самим предприятием. В его задачи входит внутрихозяйственный контроль за формированием затрат или расходов на местах их возникновения, выявление отклонений от плановых смет и нормативов, анализ их причин и установление виновных, поиск резервов хозяйственно-финансовой деятельности и обеспечение необходимой информацией руководителей предприятия и акционеров.

определения остатков незавершенного производства через их инвентаризацию и готовой продукции по данным оперативного учета ее наличия и движения.

В таких случаях стоимость остатка незавершенного производства и готовой продукции определяется следующим образом:

- инвентаризацией на конец отчетного года (или квартала) устанавливается остаток незавершенного производства, который оценивается по прямым материальным расходам и прямыми расходами на оплату труда с отражением по дебету счета 23 и кредиту счета 79;
- на основании первичных документов, которыми оформляется движение (изготовление, передача) места хранения, отпуск, на сторону, реализация) готовой продукции по центрам ответственности. Остаток готовой продукции, который устанавливается по данным количественного (оперативного) учета на дату баланса, оценивается по справедливой стоимости (цена реализации за минусом не прямых налогов, расходов на сбыт и суммы прибыли, исходя из прибыли для конкретного вида готовой продукции) и отражается в отчетном месяце по дебету счета 26 и кредиту счета 79 [3].

Проверка учетных регистров. Аудитору на основании действующего законодательства и приказа об учетной политике, принятого на предприятии, следует проверить, правильно ли ведутся учетные регистры.

В случае использования на предприятии простой формы бухгалтерского учета, необходимым является ведение таких учетных регистров:

- книги учета хозяйственных операций за формой № К-1;
- ведомость учета основных средств, начисленных амортизационных отчислений (износа);
- ведомость учета производственных запасов, готовой продукции и товаров;
- ведомость учета заработной платы.

В случае использования формы бухгалтерского учета с применением регистров учета имущества малого предприятия необходимым является ведение таких учетных регистров:

- ведомость учета основных средств, начисленных амортизационных отчислений (износа);
- ведомость учета производственных запасов, готовой продукции и товаров;
- ведомость учета расходов на производство;
- ведомость учета денежных средств и фондов;
- ведомость учета расчетов и других операций;
- ведомость учета реализации;
- ведомость учета расчетов с поставщиками;
- ведомость учета заработной платы;
- ведомость (шахматная).

Проверка правильности составления отчетности. СМП в соответствии с П(С)БУ 25 «Финансовый отчет субъектов малого предпринимательства» могут составлять отчетность по упрощенной форме в составе Баланса (форма № 1-м) и Отчета о финансовых результатах (форма № 2-м). В этом случае аудитору следует учитывать, что предприятия, которые по результатам деятельности за прошлый год признаются в соответствии с действующим законодательством СМП, применяют П(С)БУ 25 в текущем (отчетному) году.

На титульном листе финансового отчета СМП должна отмечаться среднеучетная численность работников, в том числе и совместителей, и тех, кто привлекается по договорам гражданско-правового характера.

При проверке Баланса формы № 1-м следует учитывать, что он отличается от Баланса формы № 1 (П(С)БУ 2 «Баланс») сокращением отдельных строк:

по активу: 010, 011, 012 (нематериальные активы отражаются в строке основных средств), 045 (финансовые инвестиции показаны одной строкой), 050, 060 (все другие необоротные активы показаны одной строкой), 110 (животные на выращивании и откорме и незавершенное производство отражены вместе с производственными запасами), 120, 140 (товары отражаются по покупательной стоимости вместе с готовой продукцией), 150 (задолженность по векселям учитывается в составе дебиторской задолженности за товары, работы, услуги), 180-200 (отдельной строкой представлена только задолженность бюджета, а вся другая дебиторская задолженность отражается в одной строке).

по пассиву: 310 (паевой капитал отражается в строке дополнительного капитала), 330 (отсутствует дополнительно вложенный капитал в виде эмиссионного дохода), 370 (неоплаченный и изъятый капитал отображается в одной строке), 400-420 (все обеспечения будущих расходов и платежей представлены в одной строке), 440-470 (все долгосрочные обязательства отражены в одной строке), 520 (векселя отражаются в составе кредиторской задолженности за товары, работы, услуги), 540, 560, 590, 600 (в отдельные строки выделена задолженность бюджета, по страхованию и оплате труда, другие обязательства представлены одной строкой).

Что касается отсроченных налоговых активов и обязательств, то СМП освобождены от необходимости рассчитывать разницу между бухгалтерским налогом на прибыль и налоговым.

Относительно Отчета о финансовых результатах формы № 2-м, то в отличие от Отчета о финансовых результатах формы № 2 (П(С)БУ 3) она представлена только одним разделом (объединены разделы финансовых результатов и элементов операционных расходов), сокращено количество промежуточных расчетных строк, административные расходы и расходы, на сбыт учитываются в составе других обычных расходов.

Во время заполнения статей по элементам расходов операционной деятельности (строки 090-120) следует руководствоваться П(С)БУ 16 «Расходы». Торговые организации себестоимость реализованных товаров к материальным затратам не включают, а показывают по вписанной строке 140.

Основные отклонения в учете СМП и МП отображены в таблице 1.

Профессор Ф. Ф. Бутынец выделяет нормы П(С)БУ 25 «Финансовый отчет субъекта малого предпринимательства», от которых могут быть выявлены отклонения (табл. 2).

Выявленные аудитором отклонения заносятся в его рабочие документы, а позже находят отражение в соответствующих обобщающих документах аудитора, которых достаточно много, что может затруднять прочтение заключения аудита [3].

Только комплексный подход к аудиту финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий позволит устранить все нарушения в учете и избежать искажений в налоговой и финансовой отчетности. Поэтому, на основании проведенного исследования, считаем необходимым для улучшения проведения аудита финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий разработать внутренние стандарты аудита для малых предприятий. Использование данных стандартов позволит гарантировать высокое качество аудита при соблюдении определенных методологических

Таблица 1. Отклонение от действующего законодательства в учете СМП и МП

№п /п	Возможные отклонения	Характеристика отклонений
1	Ошибки в налогообложении	– отсутствие Свидетельства об уплате единого налога; – начисление НДС в случае уплаты единого налога по ставке 6%; – несвоевременное начисление налогов; – если малый экономический субъект осуществляет большое количество операций за наличные средства, возможна ситуация, когда выручка не фиксируется или снижается, а расходы – завышаются (с целью покрытия средств, направленных на личное потребление руководящих работников как производственные затраты)
2	Неопределенность относительно рабочего плана счетов	В приказе об учетной политике отсутствует рабочий план счетов, в связи с чем нет постоянства в учете на протяжении года
3	Неправильное применение учетных регистров, ошибки в них	Применяются не все регистры упрощенной формы учета или вообще не применяются, в связи с чем учетные записи могут вестись нерегулярно, без последующего соблюдения формальных требований, могут не отражать реальное состояние вещей, что повышает риск искажения бухгалтерской отчетности. При ограниченном количестве работников, которые ведут бухгалтерский учет, усложнены или невозможны регулярные взаимные сверки учетных данных, что повышает риск возникновения ошибок и искажений бухгалтерской отчетности
4	Ошибки при составлении отчетности	Не проводится инвентаризация, в связи с чем не осуществляется корректирование незавершенного производства на затраты в форме № 2-М
5	Неправильное введение данных в компьютер	Если у субъектов малого бизнеса применяется единичный компьютер с упрощенной программой учета, для одного бухгалтера или ограниченного количества учетных работников появляется возможность вводить несогласованные данные в систему учета, вносить в систему операции задним числом, проводить операции, которые нашли подтверждение в установленном порядке

подходов.

Список литературы

1. Аудит Монтгомери [Текст] / Ф. Л. Дефлиз, Г. Р. Дженик, В. М. О' Рейлли, М. Б. Хириш : [Пер. с англ.] / Под ред. Я. В. Соколова. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 542 с.
2. Аудит [Текст] : навчальний посібник / Під ред. кандидата економічних наук, доц. Майданевича П. М., кандидата економічних наук, ас. Волошиної О. І. – Сімферополь : Підприємство Фенікс, 2008 – 700 с.
3. Бутинець, Ф. Ф. Аудит : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів./ Ф. Ф. Бутинець. – [3-тє вид., доп. і перероб.] – Житомир : Рута, 2005. – 512 с.
4. Бутинець, Ф. Ф. Аудит [Текст] : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець – [2-е вид., перероб. та доп.] – Житомир : Рута, 2002. – 672 с.
5. Буряк, П. Ю. / Облік на підприємствах малого бізнесу [Текст] / П. Ю. Буряк, Л. Ю. Шевців, Р. Л. Хомяк : навчальний посібник. – К. : Професіонал, 2005. – 272 с.
6. Горанчук, Я. А. Аудит [Текст] : навч. посіб. / Я. А. Горанчук, В. С. Рудницький – [3-тє вид., перероб. і доп.] – К. : Знання, 2007. – 443 с.
7. Об аудиторской деятельности [Текст] : закон Украины от 22.04.93 г. №243, с изменениями и дополнениями.
8. Конференция по проблемам аудита [Электронный ресурс]. - Электрон, тестовые данные. - К.: Информационное агентство ЛІГАБізнесінформ, 2007-2009. – Режим доступа: <http://forum.liga.net/Messages.asp?did=20075>.
9. Пантелеев, В. П. Аудит [Текст] : навчальний посібник / В. П. Пантелеев – К. : Професіонал, 2008. – 400 с.

РЕЗЮМЕ

Майданевич П., Майданевич Ю.

Методологические и методические основы аудита финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий

В статье рассмотрены методологические и методические основы аудита финансово-хозяйственной деятельности малых предприятий Украины и предложены направления их улучшения.

RESUME

Maydanevych P., Maydanevych Y.

Methodological and methodical bases of audit of financially-economic activity of small enterprises

In the article methodological and methodical bases of audit of financially-economic activity of small enterprises of Ukraine are considered. Directions of their improvement are offered.

Таблица 2. Отклонения от норм П(С)БУ 25 «Финансовый отчет субъекта малого предпринимательства», которые выявляются аудиторами при исследовании отчетов

№п /п	Вопросы, которые исследуются	Возможные отклонения	Пункты (П(С) БУ), которые нарушаются
1	Формирование показателей Финансового отчета СМП	Формирование показателей в грн. (а не в тыс. грн.) с больше или меньше, чем с одним десятичным знаком	п. 1
2	Субъекты, на которых распространяются нормы П(С)БУ	Заполнение Финансового отчета малыми предприятиями, которые не признаны субъектами малого предпринимательства в соответствии с действующим законодательством	п. 2
3	Определение среднеучетного количества работающих	Неуказание на титульной странице Финансового отчета среднеучетного количества работников	п. 3
4	Отражение статей активов и обязательств	Свод статей активов и обязательств, не предусмотренных соответствующими П(С)БУ	п. 4
5	Отражение данных в графе 4 отчета о финансовых результатах (ф. 2-м)	Отражение в графе 4 Отчета о финансовых результатах данных за предыдущий период вместо данных за аналогичный предварительный период предыдущего года	п. 4
6	Отражение информации в статье «Основные средства» Баланса (ф. 1-м)	Невключение в эту статью первоначальной стоимости и износа нематериальных активов, отражения износа не в скобках	п. 7
7	Отражение информации в статье «Производственные запасы» Баланса (ф. 1-м)	Невключение в эту статью затрат на незавершенное производство и незавершенные работы (услуги)	п. 10
8	Отражение информации в статье «Готовая продукция» Баланса (ф. 1-м)	Невключение в эту статью покупной стоимости товаров, приобретенных для дальнейшей реализации	п. 11
9	Отражение информации в статье «Дебиторская задолженность за товары, работы и услуги» Баланса (ф. 1-м)	Невключение в эту статью суммы задолженности, обеспеченной векселями	п. 12
10	Отражение информации в статье «Дополнительный капитал» Баланса (ф. 1-м)	Невключение в эту статью суммы паевого капитала	п. 20
11	Отражение информации в статье «Неоплаченный капитал» Баланса (ф. 1-м)	Невключение в эту статью суммы извлеченного капитала	п. 23
12	Отражение информации в статье «Кредиторская задолженность за товары, работы, услуги» Баланса (ф. 1-м)	Невключение в эту статью задолженности, обеспеченной векселями	п. 28
13	Отражение данных в статье "Другие операционные расходы" Отчета о финансовых результатах (ф. 2-м)	Невключение в эту статью суммы единого налога, платы за специальный торговый патент и суммы единого (фиксированного) налога для сельскохозяйственных товаропроизводителей и отсутствие конкретизации их в строке 131	п. 38
14	Отражение данных в статье "Налог на прибыль" Отчета о финансовых результатах (ф. 2-м)	Включение в эту статью суммы единого налога, платы, за специальный торговый патент, единого (фиксированного) налога для сельскохозяйственных производителей. Отражение в этой строке бухгалтерского, а не налогового налога на прибыль	п. 43
15	Отражение данных в статье "Увеличение (уменьшение) остатков незавершенного производства и готовой продукции" Отчета о финансовых результатах (ф. 2-м)	Неправильное отражение остатков незавершенного производства, определенное путем инвентаризации, и остатков готовой продукции, определенных на основании первичных документов	н.44
16	Отражение данных в статье "Чистая прибыль (убыток)" (ф. 2-м)	Сворачивание чистой прибыли и убытка в сводных финансовых отчетах	п. 46

Нина МАЙОРОВА

ассистент кафедры «Учет и аудит»,

Крымский экономический институт ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана»

Анастасия. КОНДРАТЬЕВА

кафедра «Менеджмент организаций»,

Крымский экономический институт ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана»

ПРОБЛЕМЫ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В данной статье раскрываются проблемы нормативно-правового регулирования, которые возникают в аудиторской деятельности Украины. Проводится анализ мнений ведущих специалистов по учету, аудиту и менеджменту в области развития аудиторской деятельности. Сделаны выводы относительно проблем, которые предстоит решить в ближайшем будущем, выделены основные направления развития аудита.

Ключевые слова: аудиторская деятельность, аудит, унификация, стандарты аудита, внутривладельческий контроль.

Новые условия хозяйствования и создание самостоятельных предприятий, деятельность которых базируется на частной, корпоративной собственности, объективно обусловили развитие аудита в Украине. Потребность в независимом органе возникла в связи с необходимостью обеспечить правильное ведение бухгалтерского учета и отчетности всеми хозяйствующими субъектами, независимо от формы их собственности и организационно-правовых форм предприятий для удовлетворения законных налоговых, информационно-статистических и иных требований государства, региона, социальных фондов, организаций, лиц, связанных с проверяемым субъектом соответствующими правоотношениями. Инициативные же проверки вызваны условиями рыночного оборота, в котором важно не только знать состояние собственных дел, но и по условиям конкуренции представить себя как надежного партнера.

Основные результаты исследования, определяющие его научную новизну, состоят в следующем: а) рассмотрен процесс внедрения международных стандартов аудита в работу украинских аудиторов; б) определены необходимые условия для ускоренного и эффективного развития аудита в Украине; в) в обобщенном виде определено отличие аудита "внутреннего", по национальным стандартам от так называемого международного; г) разработаны рекомендации по дальнейшему реформированию национальной системы аудита в Украине в соответствии с требованиями МСА.

В условиях перехода к рыночным отношениям возникла необходимость в новом инструменте оценки хозяйственной деятельности - аудите. Аудиторская деятельность представляет собой подтверждение достоверности бухгалтерской (финансовой) отчетности предприятий, состояния платежей, общего состояния хозяйственно-финансовой деятельности предприятия, оценку его активов и пассивов, иные стороны хозяйствования, что актуально на данном этапе развития экономики. Аудит осуществляется независимыми аудиторами и аудиторскими фирмами в двух направлениях: а) проведение объективного анализа состояния дел хозяйствующего субъекта, когда этого требует в обязательном порядке закон или

уполномоченные на то государственные органы; б) по собственной инициативе хозяйствующего субъекта, когда он нуждается в оценке состояния своих дел с помощью независимого анализа или когда он стремится подтвердить надлежащий уровень хозяйствования и надежность своего положения [1, с. 11].

Для ускоренного и эффективного развития аудита в Украине требуется усовершенствование его стандартов, которые, несомненно, будут способствовать упорядочению и повышению качества работы аудиторских фирм. В связи с тем, что национальная аудиторская практика еще не имеет большого опыта для подготовки стандартов, используется зарубежный опыт. Аудит по международным стандартам набирает обороты в Украине. Все больше компаний выходит на зарубежный рынок капитала (привлекая кредиты, выпуская облигации и т. д.), участники которого требуют наличия аудированных финансовых результатов. Условия западных инвесторов вполне логичны. Им необходимо знать финансовое состояние компании, ее кредитоспособность, то есть, сколько компания реально способна занять средств и как долго она будет их возвращать.

Принято считать, что аудит по международным стандартам требует заблаговременного перехода компании на прозрачную отчетность, но на деле это не так. Вместе с разработкой стандартов необходима подготовка методических положений о проведении аудита по отдельным разделам курса, в которых следует изложить особенности проведения круга показателей, процедуры измерения и оценок и др. Это важно для установления единого подхода в технологии проведения аудита по разным вопросам деятельности предприятия. Выпуск методических материалов по аудиту будет способствовать устранению различий в объективной оценке работы обследуемых предприятий.

Объективная необходимость и актуальность решения проблемы адаптации бухгалтерского учета и аудита в Украине к требованиям МСФО, МСА, дискуссионность и, во многом неразработанность ее методологических аспектов обусловили выбор темы работы и основные направления исследования. Цель работы состоит в разработке научных и практических рекомендаций по

методологии аудита, приведению её в соответствие с требованиями МСА, анализе состояния, проблем и практики правового регулирования аудиторской деятельности в Украине.

Вопросы аудита волнуют достаточно многих ученых и специалистов - практиков. Андрей Погорелый, биржевой консультант, считает, что компании, которые ни разу не прибегали к услугам аудиторов, - явление временное: «С развитием фондового рынка и увеличением числа сделок M&A (слияние и поглощение) аудиторские услуги будут более востребованы. Предприятия-эмитенты будут вынуждены регулярно проводить независимые аудиторские проверки, чтобы их акции котировались на фондовых биржах или для привлечения инвесторов» [7].

Гарик Нерсесян, финансовый директор АФ «IGK-Украина Аудит», независимый член Baker Tilly International в журнале «Банкирь» указывает следующее: «Украинский аудит — ровесник политических реформ. Главной сегодняшней проблемой украинской аудиторской деятельности является отсутствие устоявшихся традиций и наработанных навыков. Если, к примеру, сравнить процессы реформирования бухгалтерского и аудиторского законодательства, можно заметить, что последнее развивается значительно медленнее и во многом не отвечает современным требованиям. Очевидно, что правовая база относительно аудита требует реформирования. Несмотря на то, что Аудиторская палата Украины предпринимает отдельные действия (например, налаживание системы контроля качества аудиторских проверок, организация повышения квалификации аудиторов), этим мерам явно не хватает целостности и системности.

На этапе внедрения Международной стандартов аудита (МСА) в Украине возросла конкуренция с иностранными аудиторскими фирмами. Закон Украины «Об аудиторской деятельности» должен, в первую очередь, четко регламентировать механизм профессионального регулирования аудита, определять штрафные санкции, достаточно строгие, чтобы предотвратить некачественные аудиторские проверки, и методики оценки убытков от таких проверок, а также вводить широкое страхование аудиторской ответственности. Отсутствие практики рассмотрения исков аудиторскими фирмами в судебном порядке, а также неподготовленность страховых компаний к страхованию аудиторской ответственности — все это свидетельствует о том, что главным путем повышения качества аудита остается внешний контроль аудиторских проверок.

Еще одним проблемным аспектом аудиторского законодательства является недостаточная регламентация обязательств клиентов. Из-за новизны аудита для украинской практики клиенты часто не предоставляют необходимую информацию. К сожалению, четкие указания относительно обязательств клиентов в нормативных актах отсутствуют. Существует необходимость в научном обеспечении аудиторской практики. Без научно-методического обеспечения профессионального независимого аудита сама профессия не будет иметь исторической перспективы, а будет перерождаться в централизованный фискальный контроль» [5, с. 48].

Т. Л. Шпаковская - генеральный директор известной киевской аудиторской фирмы «БлиСкор» - высказывает такое мнение: «В Украине мы сейчас работаем по международным стандартам аудита, принятым в качестве национальных в апреле 2003 года. Вопрос в другом, часто смешивают два понятия: аудит и ревизия. Ревизия — это, прежде всего, сплошная проверка документов, и если

обнаруживаются нарушения, то следует найти виновного и наказать его. Функция аудита — совсем иная. Аудитор не должен проверять все документы, его задача — показать зоны риска финансовой отчетности и либо подтвердить, что все финансово-хозяйственные операции отражены и отчетность полностью подтверждает стабильное состояние банка или предприятия, либо нет. Аудит не дает гарантии 100%-ной точности отчетности, он лишь подтверждает, что по всем существенным аспектам финансовая отчетность достоверна... Аудит из года в год постоянно улучшается. Этому способствуют введенные в практику международные стандарты и контроль качества. Контроль качества действует на трех уровнях: бригады аудиторов, аудиторской фирмы и внешнего контроля за работой аудиторов со стороны Аудиторской палаты и Союза аудиторов.

Безусловно, имеются и свои нюансы. Так, международные стандарты в полном объеме пока не применимы к украинским реалиям. Например, в соответствии с международными стандартами обязательно должна быть система внутреннего контроля, внутренний аудит, менеджмент рисков. Мы же пока только вводим эти понятия в практику» [6, с. 49].

Ряд зарубежных учёных считают необходимым для Украины уделять большее внимание и опираться на международные стандарты. Например Е. Корчагина считает, что «зарубежные нормы необходимо применять с большой осторожностью, поскольку в настоящее время имеются весьма существенные различия в системе бухгалтерского учета и внутреннего контроля, стадиях развития аудита в Украине и в европейских странах. В этих условиях слепое копирование может привести к тому, что даже очень хорошие по своей сути зарубежные нормы у нас просто не будут работать» [4, с. 36]. Как показывает зарубежный опыт, для проведения аудита привлекают специалистов широкого профиля: не только ревизоры, бухгалтера, экономисты, юристы, но и независимые эксперты, консультанты различных областей знаний, ученые. В Украине предусмотрено привлечение к проведению проверок и ревизий на договорной основе квалифицированных специалистов и профессионалов-экспертов из других учреждений и организаций, однако четкого механизма такого взаимодействия у нас пока ещё нет и на практике возникает много проблем. Очень важна выработка конкретных предложений по приведению действующего законодательства в соответствие с современными стандартами и нормами. Коллизий в украинском законодательстве предостаточно, нормы законов часто противоречат друг другу, и по специфике своей работы аудиторы сталкиваются с этим ежедневно, и чем совершеннее будет украинское законодательство, чем четче будут очерчены правовые полномочия органов, заинтересованных и задействованных в аудиторской деятельности, тем больше мы получим возможностей устранения допущенных нарушений в бюджетно-финансовой сфере, привлечения к ответственности должностных лиц, виновных в нарушении законов.

Для ведения продуктивной внешнеэкономической деятельности требуется унификация аудиторских и финансовых стандартов. Реформа в сфере бухгалтерского учёта и аудита должна проводиться комплексно. Необходимо своевременное решение ряда проблем, в том числе правового характера. Национальный банк Украины разрабатывает новые регуляторные нормы для проведения внешнего аудита учреждений, поэтому необходимы совместные усилия по совершенствованию взаимодействия банков, предприятий и аудиторов.

И все же основная проблема внедрения

международных стандартов в Украине — определение сферы их применения. В основном международные стандарты касаются, в первую очередь, аудита финансовой отчетности, а уже затем - специального аудита и сопутствующих услуг, и никакого отношения к аудиту налоговой отчетности не имеют.

Главная проблема - не в стандартах и не в том, как они написаны. Было бы хорошо, если бы стандарты были написаны четче, более понятно, тогда бы в украинских контролирующих органах не было возможности трактовать их иногда в свою пользу. Если стандарты разработаны, если видно, что международный рынок капитала унифицируется и консолидируется, значит, существует возможность их обширного применения. Однако проблема заключается в том, как они применяются. [2, с. 76]

По нашему мнению, основная проблема стандартов в том, что международное сообщество плохо воспринимает результаты аудита, проведенного по украинским стандартам. Существует определенное недоверие к правилам, которые разрабатываются на нестабильных или развивающихся рынках, каким является и рынок Украины.

Эффективность работы субъектов хозяйственной деятельности во многом зависит от организации системы внутривозвратного контроля. Наилучшим инструментом рыночных отношений деятельности коммерческой организации является внедрение системы внутреннего аудита. Главный недостаток в организации работы внутреннего аудита - недостаточное или ложное представление некоторых руководителей о функциях внутреннего аудита и их отличие от существующих ревизионных функций. Внутренний аудит является неотъемлемым и важным элементом контроля в процессе менеджмента. Потребность в этом виде контроля возникает в крупных организациях в связи с тем, что высшее руководство не осуществляет повседневный контроль низших управленческих структур.

Проведение аудиторской проверки банков в соответствии с Международными стандартами аудита позволит получать Национальному банку и другим пользователям финансовой отчетности прозрачную и объективную информацию относительно их реального финансового состояния. Таким образом, внутренний аудит фактически при проведении аудиторских проверок определяет наличие существующих и потенциальных рисков в организации деятельности, выявляет недостатки в системе управления и контроля предприятия [8].

Внедрение новых международных стандартов приводит к необходимости глобального понимания этого процесса и получения одинаковой достоверной, прозрачной информации путем разработки и использования отчетности.

Научная новизна работы заключается в обосновании сущности и содержания процесса адаптации аудита в Украине к международным стандартам, в разработке основных подходов к созданию нормативно-правовой базы регулирования аудиторской деятельности украинских организаций, а также в разработке научных и практических рекомендаций по дальнейшему реформированию аудиторской деятельности в Украине в соответствии с требованиями МСА. Правовое регулирование аудиторской деятельности в Украине осуществляется в соответствии с Хозяйственным кодексом Украины, Законами Украины «Об аудиторской деятельности», «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине», «О хозяйственных обществах» и т.д. Проведенный анализ мнений ведущих специалистов в

области учета, аудита и менеджмента позволил прийти к выводу, что основные проблемы аудита связаны с несовершенством нормативно-правовой базы, которая регулирует указанный вопрос. В мировой практике существуют два основных подхода к созданию нормативно-правовой базы регулирования аудиторской деятельности. Для первого - характерна государственная законодательная инициатива и государственное регулирование (континентально-европейский). Второму методу присуща законодательная инициатива профессиональных общественных организаций и регулирование совместно с государством (англо-американский). Украина использует второй подход. В Украине регулирование проводится с помощью Союза аудиторской Украины (САУ) - инициатора принятия закона «Об аудиторской деятельности», Аудиторской палаты Украины (АПУ) – как независимого самостоятельного органа на позиции самоуправления. Со стороны государственных органов участие в регулировании аудиторской деятельности принимают Национальный банк Украины, Государственная комиссия по ценным бумагам и фондовому рынку, а также относительно недавно созданная Государственная комиссия по регулированию рынков финансовых услуг [3, с. 89].

Также одним из направлений дальнейшего реформирования и развития аудиторской деятельности в Украине является то, что, прежде всего, процессом развития аудита должны заниматься сами аудиторы, так как в вопросах аудиторской деятельности интересы государства не должны занимать на первое место.

По результатам исследования можно прийти к выводу, что в системе правового регулирования аудиторской деятельности в Украине на сегодняшний день еще существуют проблемы, которые предстоит разрешить в ближайшем будущем. Выделим основные из них:

1. Гармонизация законодательства и разработка механизма практического применения Международных стандартов аудита в связи с европейской интеграцией.
2. Разработка действенного механизма для обеспечения контроля качества аудиторских проверок.
3. Глубокое изучение проблемы ответственности аудиторской деятельности, как перед заказчиком, так и перед третьими лицами.
4. Активизация работы для обеспечения дальнейшего развития аудита и т. д.

Необходимо более четкое разграничение функций вневедомственного и ведомственного финансового контроля, что позволит правильно определить и сферу аудита. Применение международных и национальных норм аудита, внутренних стандартов отдельных ведомств и аудиторских фирм должно способствовать улучшению качества проверок и достоверности бухгалтерского учета и отчетности. Важно помнить, что квалифицированная и качественная проверка финансовой отчетности независимыми экспертами и предоставление достоверного аудиторского заключения улучшит отношение к предприятию акционеров, потенциальных инвесторов, общества и даже конкурентов. Необходимость реформирования системы контроля в Украине вызвана объективными факторами реформирования всего экономического сектора государства и формирования новых видов экономических отношений между субъектами хозяйствования. Кроме того, Украина как европейское государство должна держать курс на полноценную интеграцию в мировое хозяйство, что стало главным фактором, обуславливающим разработку и принятие законодательных актов, направленных на развитие

такого подвиду контролю, как аудит. У украинского рынка есть исторический шанс доказать, что существуют независимые, квалифицированные, принципиальные и честные специалисты, которые заботятся о защите прав и благосостояния каждого, кто считает себя полноправным владельцем материального, финансового и интеллектуального капитала.

Список літератури

1. Соколова, В. Я. *Аудиторский словарь [Текст] / В. Я. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2003.*
2. Панкова, С. В. *Международные стандарты аудита [Текст] : учеб. пособие. / С. В. Панкова – М. : Экономистъ, 2003.*
3. Кулаковська, Л. П. *Організація і методика аудиту [Текст] : навч. посіб. / Л. Кулаковська, Ю. Піча. – К. : Каравела, 2004.*
4. Журнал «Бухгалтерский учет и аудит». - 2006. - № 21.
5. Деловой журнал «Банкирь». - 2006. - № 2 (16).
6. Деловой журнал «Банкирь» - 2008. - № 4 (14).
7. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bdo.com.ua/Default.aspx?id=74&item=460> / 07.01.2010 з.
8. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.gaar.ru/biblio/gaar-ias/compare_rus2/050.asp / 07.01.2010 з.

РЕЗЮМЕ

Майорова Ніна, Кондратьєва Анастасія

Проблеми нормативно-правового регулювання аудиторської діяльності в Україні

У даній статті розкриваються проблеми нормативно-правового регулювання, які виникають в аудиторській діяльності України. Проводиться аналіз думок провідних фахівців з обліку, аудиту і менеджменту в області розвитку аудиторської діяльності. Зроблені висновки щодо проблем, які потрібно вирішити у найближчому майбутньому, виділені основні напрями розвитку аудиту.

RESUME

Mayorova Nina, Kondratyeva Anastasiya

Problems of the normatively legal adjusting of public accountant activity in Ukraine

The problems of the normatively legal adjusting, which arise up in public accountant activity of Ukraine, are considered. The analysis of opinions of leading specialists on an account, audit and management, in the area of development of public accountant activity is conducted. Conclusions in relation to problems, which need to be decided in the near future, are done. Basic directions of development of audit are selected.

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

В статті визначено основні види інформаційно-аналітичної діяльності та статистичні методи, які можуть застосовуватися на різних стадіях прийняття рішень в муніципальному управлінні.

Ключові слова: муніципальне управління, інформаційно-аналітична система, статистичні методи, управлінські рішення.

Місто – соціально-економічна система з великою кількістю причинно-наслідкових зв'язків між факторами, які описують функціонування та розвиток його підсистем. Основне завдання управління ним – забезпечення сталого розвитку та створення умов для забезпечення високої якості життя міського населення – вирішується тільки на основі проблемно-орієнтованих систем підтримки прийняття рішень з використанням сучасних інформаційних систем і технологій. Це передбачає інтеграцію всіх наявних інформаційних джерел та перехід від системи, яка складається з набору розрізнених даних, до системи знань, яка містить у собі дані, інформацію та ідеї, необхідні для прийняття найбільш ефективних рішень у сфері муніципального управління.

Застосування інформаційних систем і технологій не є самоціллю, а слугує засобом для отримання позитивних результатів за рахунок гнучкості та ефективності системи управління. Дослідження статистичного забезпечення інформаційно-аналітичної системи муніципального управління є актуальним на даний момент і зумовлене, з одного боку, усвідомленням міських владних структур потреби в створенні та розвитку такої системи, а з іншого – відсутністю необхідного методичного забезпечення цієї потреби. Саме це протиріччя, на нашу думку, повинно стати спонукальним мотивом активізації роботи в напрямку розвитку та застосування статистичних методів для ефективного функціонування інформаційно-аналітичної системи муніципального управління.

У сучасній науковій літературі є достатня кількість публікацій з приводу застосування інформаційно-аналітичних систем у сфері муніципального менеджменту. Це зокрема роботи Вовчака І. С., Глівенка С. В., Куйбіди В. С., Кулицького С. П., Ситника В. Ф. Проте малодослідженим залишається питання їхнього статистичного забезпечення, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Муніципальне управління необхідно розглядати як безперервний процес прийняття рішень, який потребує надходження окремої інформації регулярно, а частини інформації – як результату спеціально організованого дослідження. Практика управління соціально-економічним розвитком територіальних утворень різного рівня, і, насамперед, – низового, засвідчує першочерговість ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення всіх функціональних механізмів управління територіями, як-от прогнозування та програмування, планування розвитку, організація, координація, стимулювання, мотивація, контроль та ін. Достатнє інформаційно-аналітичне підґрунтя

уможливорює оптимальне використання всієї системи спеціальних інструментів муніципального менеджменту, адже інформація – один із основних ресурсів муніципального управління. Відповідна інформаційно-аналітична база дає змогу суб'єктам управління приймати адекватні, економічно обґрунтовані управлінські рішення, оперативно реагувати на потреби динамічно змінюваного внутрішнього та зовнішнього середовища розвитку муніципального утворення [2].

Муніципальне утворення як об'єкт управління є великою, динамічною, складною системою. Першим кроком побудови системи управління такими об'єктами є визначення їх структури, тобто:

$$\text{Складний об'єкт} = \Sigma \text{ простих об'єктів,}$$

причому термін «простий об'єкт» умовний. Адже процес подальшого розкладання простих об'єктів на ще простіші обмежується лише доцільністю та здоровим глуздом [4, с. 9]. Органи місцевого самоврядування, будучи самостійним видом публічної влади, здійснюють певну регулятивну діяльність соціально-економічним і культурним життям відповідної територіальної громади, через організацію і регулювання відносин у тих чи інших сферах життя. У загальному вигляді найважливіші питання, віднесені до відання місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, ст. 143 якої передбачає, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо, або через утворені ними органи місцевого самоврядування, управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

В таблиці 1 наведено деякі основні об'єкти муніципального управління, описані основні види інформаційно-аналітичної діяльності, в процесі якої отримують інформацію для прийняття управлінських рішень.

Прийняття рішень по основних стратегічних цілях муніципального управління, послідовне впровадження їх

Таблиця 1. Види інформаційно-аналітичної діяльності та необхідна для її виконання інформація

Об'єкти управління	Види інформаційно-аналітичної діяльності	Необхідні дані	Джерела інформації
Місцеві фінанси	Аналіз та оцінка податкового потенціалу	Обсяги сплачених податків суб'єктами господарювання	Фінансова звітність Статистична звітність Спеціально організовані спостереження
	Аналіз бюджетної політики	Обсяги міжбюджетних трансфертів, неподаткові надходження, видатки бюджету	Офіційна статистична інформація Інформація про виконання місцевих бюджетів Моніторинг
Економіка міста	Аналіз галузевої структури економіки, ринкової інфраструктури. Зайнятість, безробіття	Фінансовий стан суб'єктів господарювання за КВЕД. Кількість банків, бірж, страхових компаній. Масштаби їх діяльності. Кількість зайнятих в економіці міста, рівень безробіття	Статистична звітність Офіційна інформація Спеціально організовані спостереження Статистика праці та зайнятості Засоби масової інформації (ЗМІ)
Міська інфраструктура	Аналіз транспортної інфраструктури міста, комунікацій. Оцінка якості послуг ЖКГ	Оцінка якості обслуговування та функціонування міської пасажирської транспортної системи. Обсяг та оцінка наданих населенню послуг підприємствами ЖКГ	Статистика транспорту та зв'язку. Статистика ЖКГ. Моніторинг, анкетне опитування. Статистична звітність. ЗМІ
Трудовий потенціал	Оцінка демографічної ситуації. Аналіз соціальної структури, охорони здоров'я. Оцінка рівня життя	Процеси народжуваності, смертності. Вікова структура населення. Інтегральна оцінка рівня життя населення	Демографічна статистика. Переписи. Статистична звітність. Звіт про видатки міського бюджету ЗМІ

у життя потребують відповідного застосування статистичних методів, а отже виникають нові сфери застосування останніх.

Розробка управлінського рішення є комплексом різних управлінських дій, де кожна наступна дія є логічним продовженням попередньої. Системний підхід до вивчення проблем управління дає змогу з'ясувати рівень їхньої складності, багатоаспектності та інформаційної забезпеченості. За рівнем кількісного співвідношення всіх взаємозв'язаних факторів проблеми управління поділяються на три групи.

Перша група - добре структуровані проблеми управління, коли взаємозв'язки між різними чинниками чітко з'ясовано та кількісно визначено. Дану сукупність проблем розв'язують кількісними методами оптимізації.

Друга група - неструктуровані проблеми, коли найважливіші ресурси, ознаки й характеристики описано тільки якісно без кількісного їх визначення. Дану групу проблем розв'язують евристичними методами.

Третя група - слабо структуровані або змішані проблеми, коли частину взаємозв'язків виражено кількісно, іншу частину - якісно, а тому розв'язання проблеми потребує різних підходів. У такому випадку можуть застосовуватися методи системного аналізу.

Системний аналіз є сукупністю наукових методів і практичних прийомів дослідження великих і складних проблем управління, методичним засобом реалізації системного підходу до управління. Схема процесу системного аналізу значно складніша за схему процесу прийняття управлінських рішень. Ми розглянемо цей процес дещо спрощено, як сукупність тільки чотирьох стадій.

Перша стадія містить усвідомлення ситуації, виявлення головної проблеми, попереднє вивчення системи, формулювання цілей і визначення критеріїв.

Друга стадія - це структурний аналіз об'єкта та розробка концепції його розвитку, виявлення

найчутливіших точок системи.

Третя стадія є основною - це розробка моделі та проведення аналізу.

На четвертій стадії здійснюється синтез системи на основі одержаних унаслідок аналізу даних.

Крім загальноекономічних методів у системному аналізі використовуються ще й такі як: декомпозиція системи, діагностика системи, статистичне дослідження системи, метод "перехресних" порівнянь, експертні оцінки, імітаційне моделювання, аналіз чутливості рішень до різних факторів, агрегування змінних у комплексні фактори.

На різних стадіях прийняття рішень в муніципальному управлінні можуть застосовуватися наступні статистичні методи:

- збір інформації - базується на теорії статистичного спостереження. Це є найдорожчий етап дослідження. Крім того, при його реалізації може виникати велика кількість помилок, для їх уникнення аналітик повинен вміти оцінити достовірність даних, а у випадку застосування даних вибіркового спостереження забезпечити її репрезентативність та розповсюдити вибіркові характеристики на генеральну сукупність;
- зведення та групування зібраної інформації. Тут застосовуються відповідні статистичні правила віднесення одиниць вибіркової сукупності до конкретної групи, які містять визначення класифікаційних ознак, інтервалів групування тощо;
- описативний аналіз та інтерпретація даних. Професійні аналітики не просто збирають та передають інформацію керівництву, вони намагаються подати свої бачення певної ситуації, її розуміння, узагальнити вихідну інформацію, подати її в зручному для сприйняття вигляді. Облік узагальнюючих характеристик вихідних даних, характеру та ступіня варіації досліджуваних ознак є важливим моментом у процесі прийняття

управлінських рішень. Завдання обліку можна вирішити за допомогою інструментів дескриптивного аналізу, в основі якого покладені статистичні показники та розподіли;

- статистичні гіпотези. Центральним лейтмотивом при проведенні перевірки статистичних гіпотез є бажання дослідника розповсюдити висновки, зроблені на основі обмеженої кількості спостережень, на досліджувану сукупність у цілому. Основне правило перевірки полягає в тому, що математичні відмінності в значеннях ознак не доводять відмінностей статистичних. Іншими словами, якщо деякі показники відрізняються між собою, то це не означає, що ці відмінності суттєві (статистично значимі). Для прийняття управлінських рішень на основі вибірових спостережень дослідник повинен бути впевнений в тому, що схожість чи відмінність вибірки із генеральною сукупністю (або між декількома вибірками) не випадкові та не можуть бути пояснені помилкою вибірки. Впевненість повинна базуватися на результатах перевірки статистичних гіпотез;
- методи оцінки щільності зв'язку між ознаками. Сучасна наука виходить із взаємозв'язків всіх явищ і процесів у природі та суспільстві. Неможливо керувати явищами, передбачувати їх розвиток без вивчення характеру, сили та інших особливостей зв'язків між ними. Саме тому методи оцінки зв'язків складають найбільш важливу частину методології будь-яких досліджень. В муніципальному управлінні аналіз щільності зв'язку між ознаками спрямований на виявлення комплексу взаємозв'язків між основними об'єктами управління, зокрема на оцінку реакції суб'єктів господарювання на зміну податкової політики, стану бюджетних установ від обсягу бюджетних видатків та між бюджетних трансфертів тощо. Для виявлення та моделювання взаємозв'язків можуть бути застосовані кореляційний, регресійний, дискримінантний, факторний методи аналізу;
- прогнозування економічних показників. У практиці муніципального управління можуть застосовуватися методи експертних оцінок, екстраполяція, технічна обробка графіків, методи статистичного моделювання (парні та множинні рівняння регресії) тощо.
- Перелік статистичних прийомів і методів не обмежується вищеперерахованими групами. Існує також велика кількість розроблених формальних методів і процедур, зокрема: лексикографічні методи, методи ELECTRE, методи вербальних рішень, теорія нечітких множин, метод аналізу ієрархій [7].

Основні управлінські рішення в сфері муніципального менеджменту повинні бути реалістичними та збалансованими. Технологія застосування статистичних методів для формування та корегування управлінських рішень дозволить зробити їх більш дієвими та ефективними в умовах дефіциту часу та відсутності великого обсягу інформації, різкої зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, що підвищить якість інформаційно-аналітичної системи муніципального управління. Основними напрямками подальшого розвитку статистичного забезпечення муніципального управління, можна вважати такі:

- вдосконалення підходів щодо реєстрації первинних статистичних даних, забезпечення ефективних процедур їх перевірки та контролю;
- вдосконалення та уніфікація процедур розрахунків (дорахунків) окремих статистичних показників, що відображають основні процеси розвитку міського господарства;

- розробка та впровадження ефективних методів дослідження та моделювання статистичних даних;
- розробка та впровадження методології несущільних, насамперед вибірових спостережень, моніторингу, анкетного опитування та впровадження цих підходів у практику органів, залучених до прийняття управлінських рішень у сфері муніципального менеджменту.

Список літератури

1. Вовчак, І. С. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті [Текст] / І. С. Вовчак. – Тернопіль : Карп-бланш, 2001. – 354 с.
2. Дудкіна, О. П. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення функцій муніципального менеджменту [Текст] / О. П. Дудкіна // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – Вип. 12, С. 95-103.
3. Інформаційні системи в менеджменті [Текст] : навчальний посібник / С. В. Глівенко, Є. В. Лапін, О. О. Павленко та ін. – Суми: Університетська книга, 2005. – 407 с.
4. Круш, П. В. Муніципальне управління [Текст] : навчальний посібник / П. В. Круш, О. О. Кожем'яченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 186 с.
5. Куйбіда, В. С. Муніципальне управління: аспект інформатизації [Текст] / В. С. Куйбіда. – К. : Знання, 2004. – 357 с.
6. Кулицький, С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління [Текст] : навч. посіб. / С. П. Кулицький. – К. : МАУП, 2002. – 224 с.
7. Маслій, В. В. Методи та системи прийняття рішень в процесі управління розвитку міста [Текст] / В. В. Маслій // Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації: матеріали наук.-практ.конф., м. Тернопіль, 15 трав. 2009 р. / ТКІ; Ред. Мартинюк В. Ф. та інші. – Тернопіль. ТКІ, 2009. – С.52-53.
8. Матвієнко, О. В. Інформаційний менеджмент: Опорний конспект лекцій у схемах і таблицях [Текст] : навч. посібник для ВНЗ / О. В. Матвієнко, М. Н. Цивін ; М-во освіти і науки України. - К.: Слово, 2007. - 199 с.: іл.
9. Мельник, А. Ф. Муніципальний менеджмент [Текст] : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський, О. П. Дудкіна. – К.: Знання, 2006. – 420 с.
10. Ситник, В. Ф. Технологія обробки економічної інформації [Текст] : навч. посіб. / В. Ф. Ситник, О. С. Караєва. – К. : КНЕУ, 1998. – 200 с.

РЕЗЮМЕ

Маслій Вадим

Статистическое обеспечение информационно-аналитической системы мунципального управления

В статье определены основные виды информационной деятельности и статистические методы, которые могут использоваться на различных стадиях принятия решений в мунципальном управлении.

RESUME

Masliy Vadym

Statistic software for information & analytic municipal management system

The article defines the main types of information and analytic support as well as statistic methods being used at different stages of decision-making in municipal management.

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ ТА ПРОЦЕДУР КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ

Розглянуто проблеми, які зумовлені необхідністю здійснювати незалежну організацію контролю якості аудиторських послуг, обґрунтовано власне бачення деяких аспектів побудови системи контролю якості аудиторських послуг.

Ключові слова: аудит, аудиторські послуги, якість процедури контролю, елементи контролю якості.

Надання аудиторських послуг в сучасних умовах потребує підтвердження їх високої якості, виходячи із потреб розвитку вітчизняного аудиту і поетапної його інтеграції у світовий ринок.

Дослідженню і вивченню проблем якості аудиту та аудиторських послуг присвячені праці ряду зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як Р. Адамс, Е. Аренс, Ф. Ф. Бутинець, Н. І. Дорош, О. А. Петрик, В. С. Рудницький, О. Редько. Однак, на нашу думку, системі контролю якості аудиторських послуг потрібен глибинний і комплексний підхід, що потребує їх детальнішого та ґрунтовнішого дослідження.

Вимагає уточнення таке поняття, як предмет якості аудиторських послуг та гармонізація і збалансування застосування елементів політики та процедур контролю якості відповідно до тих критеріїв, якими оцінюється якість здійснення аудиту та надання аудиторських послуг.

Беззаперечно, що аудиторська діяльність як підприємницька [1] включає в себе не тільки організаційне і методичне забезпечення аудиту, але і практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг.

Практичне виконання аудиторських послуг передбачає якісне виконання інформаційних потреб замовника. Звідси одним із основних завдань є побудова та організація цілісної системи контролю якості за наданими аудиторськими послугами. Слід зазначити, що на даний час АПУ розроблено та прийнято ряд нормативних актів, які регулюють дане питання. Рішенням АПУ від 23.04.2009 року №201/4 затверджено «Положення про зовнішні перевірки систем якості контролю аудиторських послуг», яке діє із 01.05.2009 року, і основною метою якого є забезпечення організації контролю якості аудиторських послуг в Україні шляхом упровадження зовнішніх перевірок систем контролю якості, створених аудиторськими підприємствами та аудиторськими фірмами відповідно до МСКЯ 1 та Положення з національної практики контролю якості 1 «Організація аудиторськими фірмами та аудиторськими системами контролю якості аудиторських послуг», затвердженого рішенням АПУ від 27.09.2007 року №182/4.

Потрібно зазначити, що загалом ці нормативні документи мають єдиний методичний та організаційний підхід як до побудови системи контролю якості кожної аудиторської фірми (аудитора), так і для зовнішнього контролю цієї системи з боку АПУ. Однак, аналізуючи основні елементи контролю якості, такі, як:

– відповідальність керівництва за організацію

контролю якості на фірмі;

- етичні вимоги;
- прийняття завдання та продовження співпраці з клієнтом і виконання специфічних завдань;
- людські ресурси;
- виконання завдань;
- моніторинг,

можна констатувати той факт, що перевіряючи якість виконання політики та процедур відповідно до кожного елемента, основна увага перевіряючих зосереджується на дотриманні вимог МСКЯ 1, і не враховується ряд важливих критеріїв щодо якості аудиторських послуг, які важливі для замовника цих послуг. Серед них, на думку О. Редька [5, с. 46]:

- максимальна точність, обґрунтованість аудиторських висновків та консультацій;
- встановлення аудиторськими максимальної кількості помилок чи будь-яких інших невідповідностей, викривлень тощо, причому це стосується не тільки обліку та звітності, а й діяльності в цілому;
- унеможливлення (після аудиторської перевірки) накладення на суб'єкта господарювання штрафних санкцій з боку фіскальних перевіряючих;
- оцінка якості знань та ефективності роботи управлінського персоналу;
- виявлення фактів шахрайства з боку персоналу;
- надання консультацій (або здійснення конкретних заходів), які б гарантовано безпечно сприяли зменшенню витрат та збільшенню прибутків, відшкодування з бюджету ПДВ тощо;
- запобігання хибним управлінським рішенням;
- повну лояльність до власників та захист їхніх майнових інтересів;
- терміни та вартість надання послуг, які мають бути мінімальними;
- повну конфіденційність щодо виявлених недоліків або невідповідностей у роботі замовника та його управлінського персоналу, захист інтересів замовника в судових органах.

Як бачимо якість аудиторських послуг тоді стає реальною і потрібною, коли здійснюється реалізація роботи аудитора, що можливе за умови підтвердження ефективного прямого і зворотного зв'язку "аудитор – клієнт", "клієнт – прийняття управлінського рішення" та "клієнт – аудитор" (отримання повідомлення, що інформація, надана аудитором для клієнта, була важливою і цінною, і через прийняте рішення забезпечено ефективний результат). Тобто, на нашу думку, необхідно

в Положення про зовнішні перевірки системи контролю якості аудиторських послуг внести ряд доповнень, які би враховували відзиви й оцінку клієнтів щодо якості наданих аудиторських послуг. Це має бути додаток до Положення про зовнішні перевірки у формі анкети, де були б протестовані якісні характеристики щодо проведеного аудиту (тобто відповідь клієнта якості послуг).

З цією метою аудиторам та аудиторським фірмам необхідно дотримуватись принципів ринкового ведення бізнесу, до яких, на нашу думку, входять:

- незалежність;
- конфіденційність;
- гарантія якості;
- об'єктивність;
- послідовність;
- відповідальність.

Важливим моментом є дослідження й узагальнення визначень терміну «якість аудиторських послуг» як категорії, яка, на нашу думку, потребує розширення кількості елементів контролю якості відповідно до максимального числа її критеріїв. При цьому доцільно різноманітні критерії поділити на дві групи:

- внутрішні - які залежать від аудитора й аудиторської фірми (професіоналізм, чесність, компетентність, ділова репутація, рейтинг, досвід роботи тощо);
- зовнішні - які не залежать від аудитора і аудиторської фірми (суперечність законодавчих актів, фіскальна політика держави, кримінальність та корумпованість деяких державних гілок влади, тінізація бізнесу, форс-мажорні обставини тощо).

Фактично в даний час система контролю якості побудована таким чином, що при здійсненні перевірки якості фактично наданих аудиторських послуг відповідно до Положення про зовнішні перевірки, зовнішні контролери перевіряють, в основному, лише документальне підтвердження самого процесу здійснення аудиторських послуг, а не самого їх якісного наповнення результату від їх надання.

Такий підхід, на нашу думку, зумовлює виникнення конфлікту інтересів з одного боку між замовником і аудиторською фірмою, пов'язаних із різким збільшенням ціни аудиторських послуг, що мотивується збільшенням часу на проведення додаткових процедур аудиту, де лише підготовчі роботи займають до 50% всього робочого часу, а з іншого – між аудитором АПУ в плані формального підходу до переліку і оформлення відповідної документації, яка підтверджує якість проведеного аудиту.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити наступні висновки:

- існує неповний та однобічний підхід до визначення якості аудиторських послуг в нормативних документах АПУ;
- немає чіткого визначення предмету якості аудиторських послуг, так як система контролю якості побудована таким чином, що при здійсненні перевірки вся увага звернена на документальне оформлення власне процесу аудиту і його відповідності стандартам, а не результату аудиту;
- для підвищення об'єктивності потребує вдосконалення методика і організація перевірок контролю якості з врахуванням думки замовника (клієнта).

Список літератури

1. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс] : закон України (в редакції Закону України від 14 вересня 2006 року №140-V) – Режим доступу: <http://www.liga.net>.
2. Положення з національної практики контролю якості аудиторських послуг 1, затверджене рішенням АПУ України від 27.09.2007 р. №182/4. – Режим доступу: <http://apu.com.ua/content.php>
3. Положення про здійснення зовнішніх перевірок якості аудиторських послуг в Україні, затверджене рішенням АПУ від 26.05.2005 р. №149/5.2// Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2006. – №4. – с. 66-74.
4. Дорош ,Н. І. Контроль якості ринку аудиторських послуг в Україні та за кордоном [Електронний ресурс] / Н. І. Дорош // Університетські наукові записки. – 2007. №3(23). – с.264-167. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua>
5. Редько, О. Якість аудиторських послуг: філософія та міфологія [Текст] / О.Редько // Бухгалтерських облік і аудит. – 2009. – №1. – с.46-54.

РЕЗЮМЕ

Мельник Роман

Организация аудиторских услуг: некоторые проблемы политики и процедур контроля качества

Рассмотрены проблемы, которые предопределены необходимостью осуществлять независимую организацию контроля качества аудиторских услуг, обоснованно собственное видение некоторых аспектов построения системы контроля качества аудиторских услуг.

RESUME

Meľnyk Roman

Organization of public accountant services: some problems of policy and procedures of control of quality

Problems which are predefined by a necessity to carry out independent organization of control of quality of public accountant services are considered. The author's vision of some aspects of construction of the checking of quality of public accountant services system is grounded.

СИСТЕМА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

У статті розглянуто проблему, яка полягає у необхідності застосування сучасних інформаційних систем і технологій підтримки прийняття рішень у процесі аналізу кадрового забезпечення фінансово-кредитних установ щодо інвестування коштів для розвитку персоналу.

Ключові слова: інтелектуальний аналіз кадрового забезпечення, фінансово-кредитні установи, прийняття рішень, автоматизована система підтримки прийняття рішень.

Аспекти аналізу кадрового забезпечення й ефективності інвестування коштів у розвиток персоналу досліджують майже в усіх регіонах України та закордоном представники різних наукових шкіл. Серед них: Т. Шульц, Дж. Псачаропулос, Г. Патрінос, А. Герасимович, О. А. Кириченко, Л. М. Борщ, П. Л. Виленський, А. М. Колот, Є. В. Мних, А. М. Поддєрьогін, Б. Ф. Усач, А. В. Шегда та інші. Проте питанням аналізу зазначеної ефективності із застосуванням сучасних інформаційних систем і технологій, а також прийняття управлінських рішень за їх підтримки щодо кадрового забезпечення уваги у літературі приділено недостатньо.

Інтенсифікація обміну інформацією у сучасних фінансово-кредитних установах суттєво ускладнює управління системою прийняття рішень. Також швидкими темпами скорочується час застарівання даних про їх зовнішнє та внутрішнє середовище. Особливо це стосується такого важливого ресурсу як персонал в умовах жорсткої боротьби за висококваліфікованих фахівців. Тому все частіше постає питання про ширше застосування актуальних інформаційних систем та збільшення кількості типів носіїв інформації, засобів їх передачі та нових систем, що удосконалюватимуть, спрощуватимуть прийняття рішень та мінімізуватимуть ризики, пов'язані із цим процесом. Керівництву компаній слід зосереджувати увагу на розширенні можливостей використання комп'ютерних систем підтримки прийняття рішень, що працюють у режимі реального часу або близькому до нього.

Крім того, за допомогою аналітичних методів практично не можливо визначити вплив усіх факторів на вибір конкретного напрямку інвестиційного проекту у розвиток кадрового забезпечення банківських та інших фінансово-кредитних установ. Використовуючи методи теорії нечітких множин, а також штучні нейронні мережі, зазначену невизначеність можна, на нашу думку, мінімізувати.

Головною метою цієї статті є обґрунтування доцільності використання автоматизованих систем підтримки прийняття рішень щодо розвитку кадрового забезпечення фінансово-кредитних установ та відображення алгоритму, за яким здійснюється аналіз.

На сьогоднішній день, використовуючи зазначену комп'ютерну підтримку, компанії все ж обмежують її реальні можливості, експлуатуючи її як «співрозмовника» із особою, яка формує або приймає рішення, тобто керівником або експертом. Таким чином звужуються можливості управління, коли потрібна оперативна реакція на інформацію про події та процеси.

Установам під час прийняття рішень стосовно інвестування у розвиток кадрового забезпечення варто впроваджувати так звані Decision Support Systems (DSS) – системи підтримки прийняття рішень – це клас комп'ютерних інформаційних систем, які підтримують діяльність із прийняття рішень. Це інтерактивна комп'ютерна система, призначена допомогти особі, що приймає рішення, у використанні зв'язків, даних, документів, знань і моделей для ідентифікації та вирішення проблем і формування рішень із використанням математичних моделей.

Проте, створюючи автоматизовану систему підтримки прийняття рішень із використанням можливостей штучного інтелекту, слід брати до уваги, що за обчислювальними характеристиками, за швидкістю реакції, працездатності штучний інтелект попереду людини, однак стосовно прийняття рішень у невизначених ситуаціях, здатністю аналізувати події, тут першість належить інтелектуальній складовій системи «людина – комп'ютер». Тому комп'ютерну підтримку прийняття рішень слід вирішити таким чином, щоб основна роль все ж належала людині, а комп'ютер, як йому і належить, виконував допоміжну роль.

Аналітичні методи в DSS дають кінцевому користувачеві можливість виконувати весь цикл робіт із початковими даними, які мають великі обсяги і нез'ясовану статистичну структуру, – розвідку даних, або data mining. Цикл складається з таких етапів: вибірка, дослідження, модифікація, моделювання, оцінка результатів. Засоби цього циклу дають можливість ставити і вирішувати традиційні та нетрадиційні задачі аналізу кадрового забезпечення фінансово-кредитних установ.

Особливий напрям серед аналітичних засобів – методи, що базуються на нечітких множинах. Їх застосування дозволяє ранжувати дані за ступенем близькості до бажаних результатів, здійснювати так званий нечіткий пошук в базах даних.

Іншим напрямом розвитку є кібернетичні методи оптимізації, що базуються на принципах систем, що самі розвиваються, – методи нейронних мереж, еволюційного та генетичного програмування.

Поряд із кібернетичними методами використовують розміщені синергетичні методи. Їх застосування дозволяє реально оцінити горизонт довготривалого прогнозу. Особливий інтерес викликають дослідження, пов'язані з намаганнями побудувати ефективних систем управління в нестійких режимах функціонування.

До третього значного розділу інтелектуального

аналізу кадрового забезпечення віднесемо традиційні методи рішення оптимізаційних задач – варіаційні методи, методи дослідження операцій, динамічне програмування, принцип максимуму Понтрягіна, методи теорії систем масового обслуговування.

Ще одна група методів – експертні методи, тобто безпосередньо пов'язані із досвідом експертів, керівників – осіб, що приймають управлінські рішення [1, с. 5].

Аналізуючи необхідність інвестування коштів у розвиток кадрового забезпечення, фінансово-кредитним організаціям слід керуватися об'єктивними та суб'єктивними оцінками. До об'єктивних можемо віднести оцінку за визначеними стандартами та цілями, а до суб'єктивних – якість виконуваної роботи за оцінкою керівництва установи (експертів) – роботодавця для даного працівника. Прийняття рішень про здійснення фінансових вливань у розвиток персоналу потребує достатньо великих затрат, якщо мова йде про системний та комплексний підхід до даного питання [1; 2].

Ураховуючи окреслені вище потреби, ми вважаємо, що оцінку, аналіз й опрацювання інформації, необхідної для провадження ефективної кадрової політики у фінансово-кредитних установах, а також моделювання можливих варіантів розвитку подій у процесі прийняття рішень про здійснення інвестицій у розвиток кадрового забезпечення не можливо побудувати без належної системи моніторингу. Також слід обмінюватися та опрацювати дані у мережевому середовищі за допомогою інформаційних систем і технологій. Автоматизовану систему вибору альтернативних рішень ми пропонуємо будувати, у першу чергу, починаючи із дослідження й оцінки ситуацій середовища, де реалізується проект. Цей етап повинен бути зорієнтований на формування управлінського впливу, у результаті якого характеристики цього процесу досягнуть бажаного стану або наблизяться до нього.

Наступний етап у алгоритмі, закладеному у пропонованій автоматизованій системі, слід сформулювати як генерацію списку стратегій, обрання з якого здійснюватиметься за критерієм, що можемо розглядати як сумарну оцінку деяких критеріїв. До них можуть належати: фінансове становище компанії й наявність коштів на розвиток персоналу, відношення працівників до навчання, оцінка реакції конкурентів на кадрову політику і її результати, тобто якісний склад тощо. У переважній більшості випадків оцінка критеріїв здійснюється управліннями вищої ланки компанії на основі наданої їм інформації, тобто суб'єктивно. Для запровадження ж єдиної системи оцінок слід використовувати використання спеціальних шкал, затверджуваних керівництвом, які визначатимуть бальність оцінок і умови їх застосування, а також які будуть координатами критеріального простору, в якому слід увести функцію, котра дозволить дати соціальну оцінку стратегії у кадровій політиці. Перелік компонентів комплексного критерію визначатиме розмірність такого простору.

Автоматизована система підтримки прийняття рішень функціонує, виходячи з того, що для узгодження соціальної оцінки стратегій кожен експерт повинен заповнити електронну таблицю. При цьому слід враховувати необхідність погодження оцінок за мінімальною участі експертів.

Після підбиття підсумків оцінки стратегії, що отримали більшість голосів експертів, вважаються затвердженими, а учасникам оцінювання, що не підтримали дану стратегію повідомляється про це із пропозицією все ж підтримати її. Оцінки, за які віддала свої голоси більшість, не висвічуються. Ті, що набрали

меншість, з якими даний експерт не погоджується, підкреслюються. Експерти, що опинились у меншості можуть змінити свої позиції. У такому випадку система перераховує результати, після чого оцінки з більшістю голосів затверджуються, а з меншістю варто узагальнити за формулою:

$$H_{ij} = \frac{1}{K} \sum_{k=1}^K x_{ij}^k \quad (1),$$

де H_{ij} – усереднена оцінка i -ої стратегії за j -м критерієм, x_{ij}^k – оцінка i -ї стратегії за j -м критерієм k -м експертом.

Якщо експерти мають різну «вагу» при голосуванні, то формула (1) прийме вигляд:

$$H_{ij} = \frac{1}{K} \sum_{k=1}^K \frac{\alpha^k x_{ij}^k}{\alpha^k} \quad (2),$$

де α^k – «вага» k -го експерта (див. формулу (5)).

Після того, як система сформувала список цілей із розвитку персоналу і погодила його з відповідними керівниками й експертами, кожна ціль повинна отримати оцінку згідно з критеріями і їх значенням.

У системі інвестування коштів у підвищення кваліфікації, навчання чи перепідготовку персоналу банківських та інших фінансово-кредитних установ ми пропонуємо оцінювати цілі й стратегії за такими критеріями:

- життєздатність, тобто забезпеченість необхідними фінансовими та іншими ресурсами;
- спеціалізація у тих соціально-економічних галузях, де досягнуто найкращих результатів;
- збалансованість проекту;
- синергетика, тобто посилення (послаблення) кожного оцінюваного параметра за рахунок впливу інших параметрів.

Коли список критеріїв та значення кожного з них будуть закладені у базу даних, аналітичний блок автоматизованої системи здійснить оцінку кожної мети. Якщо «вага» критеріїв для цілей не визначені, система здійснить визначення величини y_{ij} – погодженого значення оцінки i -го критерія зі списку за j -ю ціллю, а потім z_{ij} – зваженої оцінки i -го критерію за j -ю ціллю:

$$z_{ij} = \frac{y_{ij}}{\sum_i y_{ij}} \quad (3).$$

Оцінку j -ї цілі слід здійснювати з формулою:

$$M_j = \sum_i \sum_l z_{ij} c_i^l \quad (4),$$

де c_i^l – бальна оцінка l -го параметра проекту за i -м критерієм.

Перелік параметрів повинні вказати у довідниках автоматизованої системи експерти, за узгодженням з якими здійснюються їх оцінка.

Для оцінки альтернатив стратегій, які можуть бути реалізовані для розвитку кадрового забезпечення, за допомогою автоматизованої системи, на нашу думку, варто використовувати моделювання. Експерт чи керівник, який прийматиме рішення на користь певної цілі, дещо обмежений у обранні моделей і апарату її опису. Ці обмеження пов'язані з соціальними особливостями проекту та з вимогами, що впливають із цих особливостей, а також (і це є, на нашу думку, найголовнішим) із знаннями і досвідом особи, що приймає рішення. Крім того, важливо правильно спрогнозувати результати рішень, оскільки методи

прогнозування автоматизованої системи підтримки прийняття рішень функціонують на належному рівні, коли характеристики процесу не змінюються або не значно змінюються у часі. Також вони добре працюють, коли функція зміни характеристик процесу – відома.

Погодження групових рішень у автоматизованій системі слід здійснювати тоді, коли переговори здійснюються за її участі. Технологічно система використовуватиме у даному випадку дві фази: прийняття індивідуальних рішень і проведення переговорів (погодження рішень).

Ранжування варіантів множини рішень за допомогою заданої функції суб'єктивних переваг керівника із урахуванням визначеного раніше списку параметрів, критеріїв та їх «ваги» здійснюється за допомогою блоку вибору моменту початку реалізації нової стратегії. У результаті роботи цього блоку кожен варіант рішення отримує лінгвістичну або бальну оцінку, а множина варіантів рішень стає впорядкованою.

Будуючи таким чином автоматизовану систему, підсистему моніторингу й оцінки ситуацій, слід скерувати на інвестиційний проект із розвитку кадрового забезпечення так, щоб було досягнення бажаних чи близьких до бажаних характеристик проекту. Тобто, результат варто сформулювати з оптимальними показниками: розподілом витрат та належними кваліфікаційними якість персоналу [3; 5; 6].

Під час підготовки проектування складних технічних систем невизначеність обрання серед альтернативних варіантів проектних рішень обумовлена об'єктивними чинниками, до яких належать відсутність повної вхідної інформації та фахівців належної кваліфікації, та суб'єктивними факторами, що визначаються досвідом експертів, які приймають рішення, та їх відношенням до проекту.

Систему, яка дозволяє вирішувати завдання із прийняття рішень стосовно напрямів інвестування, необхідно створювати, виходячи із параметрів її ефективності. Критерій ефективності слід визначити функцією задач, які вирішуватимуться системою, а також стратегією управління із розподілу фінансових ресурсів і сукупністю процедур, які реалізовані у ній. При цьому кожна така компонента впливає на вихідні дані, а експерти висловлюють свої міркування в умовах невизначеності та абсолютної непоінформованості про результати. Отже, маючи певні вхідні характеристики V після реалізації проекту матимемо вихідні характеристики $V(B \rightarrow V)$.

Генеральна мету проекту U сформулюймо як досягнення максимального рівня навченості, умінь і продуктивності праці працівником після навчання при якомога меншому витрачанні фінансових ресурсів на розвиток кадрового забезпечення.

У процесі аналізу генеральна мета U розкладається за рівнями на цілі нижчих рівнів.

Отже, результатом виконання проекту, як очікується, будуть певні характеристики, які будуть векторними величинами та які ми позначаємо через v_i ($i = 1..n$), оскільки кількість таких характеристик визначити практично не можливо, тому що питання особистісних якостей працівника є абсолютно суб'єктивним.

При цьому варто зазначити, що на виході останнього рівня цілей розміщуються результативні характеристики системи, які приймають наступні значення під час обрання проектних варіантів: детерміновані, тобто такі, що приймають лише одне значення; невідомі, але із відомим розподілом ймовірностей; невідомі і без відомого розподілу ймовірностей.

Відповідно до першого варіанту розвитку подій

керівництво компанії має точну інформацію про вихідні характеристики системи, які набувають значень «Так» або «Ні». Крім того, слід зазначити, що вектор вихідних характеристик, отриманих працівником знань, можемо поділити на два підвектори з однаковою розмірністю V_p та V_N , де V_p – вектор характеристик, зростання значень яких сприяє досягненню системою мети U , а вектор V_N – вектор характеристик, зростання значень яких чинить негативний вплив на досягнення мети U . Це означає, що експерт, який зацікавлений у виборі певного варіанту проектування, буде прагнути збільшити характеристики V_p і зменшити характеристики V_N .

Розглянемо ситуацію, коли у системі прийняття рішень про альтернативні проекти із розвитку кадрового забезпечення банку є інформація про n характеристик від m експертів. Керівнику, що прийматиме остаточне рішення, слід надати кожному міркуванню експерта про значення характеристики певний коефіцієнт α^k , який визначається за формулою:

$$\alpha^k = \frac{a_{ij}}{T_i} \quad (5),$$

де T_i – відоме значення. Розглянувши стовпчики коефіцієнтів α^k , які відповідають кожному експертові, побудуємо багатокутник розподілу за наступним алгоритмом:

Знайдемо $\min_i \alpha^k$ й $\max_i \alpha^k$, $i = \overline{1, n}$.

У залежності від величини $d_i = \max_i \alpha^k - \min_i \alpha^k$ поділимо на h_i проміжків інтервал $[\min_i \alpha^k; \max_i \alpha^k]$ й побудуємо багатокутник розподілу.

Якщо багатокутник має виражені вершини біля $\max_i \alpha^k$ й $\min_i \alpha^k$, а у інтервал $(1-\varepsilon, 1+\varepsilon)$, де ε – досить мале число, попадає невелика кількість точок, то це свідчить про значну зацікавленість або незацікавленість експерта в обранні вказаного варіанту. Якщо експерт дуже зацікавлений, усі значення

характеристик $y_i \in Y_p$ слід помножити на $\delta_{ij} = \frac{2}{n} \sum_{\alpha^k < 1} \alpha^k$, а усе значення характеристик $y_i \in Y_N$ на $\delta_{ij} = \frac{2}{n} \sum_{\alpha^k \geq 1} \alpha^k$. Це дасть можливість нівелювати суб'єктивні аспекти під час прийняття рішень.

Якщо багатокутник має ліво- чи правосторонні вершини, то це свідчатиме про байдужість і некомпетентність експерта – і його слід позбутися.

У випадку, коли багатокутник не має чітко виражених вершин і має трапецієвидну форму з майже однакою довжиною основи, а також має центр нижче основи у точці $\alpha=1$, то це значить, що експерт неточно розуміє значення характеристик і рішенням цієї проблеми з мінімальним ризиком є помноження значень

характеристик на $\delta_{ij} = \frac{1}{n} \sum_{\alpha^k} \alpha^k$ для кожного k -го експерта.

На практиці система автоматизації може розраховувати ранги стратегій за методом Борда наступним чином:

- Для кожної стратегії за кожним параметром слід підрахувати, скільки стратегій переважає дана стратегія за обраним параметром.
- Результати сумуються для кожної стратегії.
- Кращою вважається стратегія, що набрала найбільшу кількість балів.

Формально це записується так: усім $u \in A$ припишемо значення $r_i(u)$, що визначаються за правилом:

$$r_i(u) = \{b \in A : P_i(u) < P_i(b) + \varepsilon\}$$

де b – назва стратегії, у якій значення i -го параметра P_i (b) краще значення $P_i(u)$ i -го параметра стратегії u , ε – характеристика «чутливості», сума цих значень створює так звану шкалу альтернатив Борда:

$$r(u) = \sum_i r_i(u) \quad (6).$$

Ранг стратегії визначається як сума місць стратегій за двома методами оцінки, чим менша сума, тим вищий ранг.

Під час побудови та у процесі експлуатації автоматизованої системи підтримки прийняття рішень у процесі аналізу кадрового забезпечення виникає ряд специфічних ризиків, які виникають і чинять вплив на строк проекту із вкладання коштів у розвиток персоналу, бюджет проекту, а також якість результату проведеного аналізу [3, с. 5].

Для досягнення належного рівня управління вказаними ризиками слід виявляти ризиковані ситуації, коли негативний вплив відсутній, а також вчиняти дії для зниження або усунення такого впливу.

З метою виявлення ризиків і мінімізації їх впливу варто, на нашу думку, застосовувати методи аудиту під час проведення аналізу кадрового забезпечення.

На нашу думку, банківським та іншим фінансово-кредитним установам під час прийняття рішень доцільно використовувати інтерактивні комп'ютерні системи, які використовують зв'язки, дані, документи, знання та моделі для ідентифікації та вирішення проблем і формування рішень із використанням математичних моделей. Автоматизована система підтримки прийняття рішень функціонує, виходячи з того, що для узгодження соціальної оцінки стратегій слід залучати експертів, які формуватимуть вхідну інформацію для системи. Таку систему варто будувати, виходячи із параметрів її ефективності. При цьому слід сформулювати генеральну мету, яка розкладається на цілі нижчого порядку. На виході останнього рівня цілей розміщуються результативні характеристики системи, які приймають певні значення під час обрання проектних варіантів.

Таким чином, у процесі прийняття управлінських рішень реалізується зв'язок між експертами, які мають міркування щодо обрання певної стратегії та автоматизованою системою, яка мінімізує ризик прийняття ненайкращого рішення через суб'єктивність оцінки експертів.

Список літератури

1. Аналіз банківської діяльності [Текст] : навч. посібник / Національний банк України; За заг. редакцією к.е.н. У. Я. Грудзевич. – К. : УБС НБУ, 2007. – 222 с.
2. Виленский, П. Л. Оценка эффективности инновационных проектов: Теория и практика [Текст] : учеб. пособие / П. Л. Виленский, В. Н. Лившиц, С. А. Смоляк. - 4-е изд., перераб. и доп. - М. : Дело АНХ. - 1104 с.
3. Іванюта, П. В. Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті [Текст] : навчальний посібник / П. В. Іванюта. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 180 с.
4. Когденко, В. Г. Методология и методика экономического анализа в системе управления коммерческой организацией [Текст] : монография / В. Г. Когденко. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2008. – 543 с.
5. Методи і моделі прийняття рішень в аналізі та аудиті [Текст] : навч. посіб. / А. Д. Бутко, О. О. Заремба. – К. : Київ. нац. Торг.-екон. Ун-т, 2008. – 323 с.
6. Ілляшенко, С. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства [Текст] / С. Ілляшенко // Економіка України. – 2008, № 11. – С. 16 – 26.

РЕЗЮМЕ

Мельниченко Александр

Система принятия решений относительно развития кадрового обеспечения финансово-кредитных учреждений

В статье поставлена проблема, которая заключается в необходимости применения современных информационных систем и технологий поддержки принятия решений в процессе анализа кадрового обеспечения финансово-кредитных учреждений относительно инвестирования средств для развития персонала.

RESUME

Melnychenko Olexandr

System of making decision in relation to development of the skilled providing of financial establishments

Necessity of application of the modern informative systems and technologies of support making decision during staff analysis of financial establishments is considered.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМИ РЕЗЕРВАМИ ГОСПОДАРЮЮЧОГО СУБ'ЄКТА

Розглянуто суть внутрішніх резервів господарюючого суб'єкта, проблеми управління та інформаційного забезпечення. Внесено пропозиції щодо впровадження системи управління внутрішніми резервами на підприємстві.

Ключові слова: внутрішні резерви, ефективність виробництва, інформаційні системи.

Проблема полягає в тому, що організація управління внутрішніми резервами господарюючого суб'єкта все ще базується на тейлорівському принципі послідовного виконання виробничих операцій, спеціалізації робітника на здійсненні однієї операції, словом має чітко виражену функціональну структуру управління, непридатну для використання обліково-аналітичного забезпечення у повному обсязі. Однак у світлі сучасних тенденцій до глобалізації економіки нарощування обсягів виробництва не вважається синонімом благополуччя, що зумовило ситуацію, при якій більшість підприємств, компаній вимушені змінити свою поведінку на ринку і перейти від принципу "виробити як можна більше з максимальними витратами" до принципу "...максимально задовольнити споживача з мінімальними витратами". Перестали працювати правила "вони купляють все, що ми виробимо", "ресурсів багато, на наш вік вистарчить", і з'явилися терміни "ефективно-орієнтований суб'єкт підприємства", "всеосяжна економіка", "енерго-ресурсозбереження", "використання внутрішніх резервів" тощо. Продовжується жорстка боротьба за клієнта, яка вимагає гнучкості, нових ідей, товарів і послуг, швидкого виходу на ринки, зниження витрат, ефективного використання ресурсів, виявлення внутрішніх резервів, що пов'язує згадану проблему з науковими і практичними завданнями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1-4], в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, показує, що у функціональних структурах, обмін інформацією між різними підрозділами надзвичайно ускладнений через її вертикальну ієрархічність, що призводить до значних накладних витрат, невиправдано тривалих термінів щодо прийняття управлінських рішень і, як наслідок, втрати внутрішніх резервів. За підрахунками аналітиків час взаємодії між підрозділами розподіляється таким чином: 20% - на виконання роботи і 80% - на передавання її результатів наступному виконавцю, що призводить до повної втрати часу на саме виявлення структурних резервів.

У загальній проблемі управління фінансово-господарською діяльністю, проблема управління внутрішніми резервами як економічною підсистемою діяльності підприємства, спрямованою на їх виявлення і використання, залишається невирішеною і саме цій проблемі присвячена дана стаття. Мета статті - дослідити і обґрунтувати доцільність застосування системного

підходу до виявлення, мобілізації і використання внутрішніх резервів на підприємстві, формування обліково-аналітичного забезпечення показників оцінки внутрішніх резервів в розрізі окремих процесів. Розроблений нами процесно-орієнтовний підхід до управління внутрішніми резервами підприємства дозволяє одержати структуру, діяльність якої спрямована на виявлення внутрішніх резервів і їх використання для покращення кінцевого продукту та задоволення клієнта. Такий підхід ґрунтується на понятті бізнес-процесу, виявлення і використання внутрішніх резервів. Бізнес-процес, на наш погляд, складається із набору операцій, порядок виконання яких визначає бізнес-логіку процесу і є його необхідними характеристиками. Так основні процеси виявлення резервів ефективності виробництва, розробки нового продукту і його маркетингу створюють умови виникнення резервів і сприяють їх мобілізації; допоміжні процеси, зокрема управління фінансами, персоналом тощо, формують інфраструктуру внутрішніх резервів підприємства. Підпорядкування структури підприємства - процесам виявлення і використання внутрішніх резервів, а процесів - стратегії управління тією чи іншою діяльністю означає, що спочатку необхідно побудувати стратегію, бачення майбутньої діяльності підприємства, націленої на економію, заощадження, збереження, а відтак будувати бізнес-процеси таким чином, щоб кожен із них був орієнтований на виявлення і використання внутрішніх резервів, ефективного використання запасів праці, предметів праці, власне праці, процесів виробництва, постачання та реалізації. Очевидно, що лише після цього потрібно формувати структуру підприємства, яка б забезпечила ефективне виконання цих бізнес-процесів.

Переваги системи управління виявленням і використанням внутрішніх резервів на підставі бізнес-процесів, очевидні. При цьому підході значна увага відводиться питанням взаємодії підрозділів підприємства, об'єднанню їх зусиль на виконання конкретних функцій в єдиний ланцюг старань компанії, спрямованих на досягнення конкретних стратегічних результатів - використання внутрішніх резервів для надання клієнту якісного кінцевого продукту в стислі терміни.

Однак, таке опрацювання механізму взаємодії в межах процесу ВМВР як між структурними одиницями усередині підприємства, так із зовнішнім середовищем, тобто

клієнтами, постачальниками, партнерами, можливе лише за наявності чіткої інформаційної системи. Вона дозволяє удосконалити багато внутрішньогосподарських процесів, знизити матеріало- (фондо-) місткість, собівартість продукції, виготовляти її скоріше і більш високої якості, виявити нові внутрішні резерви і на цій підставі якісно покращити бізнес підприємства і забезпечити йому стійку позицію в ринковій конкуренції.

Нами запропонована така інформаційна система, методологічною основою якої є відома у зарубіжній теорії і практиці подібна корпоративна інформаційна система ПЕРВ (ПЕРВ – планування ефективності використання ресурсів підприємства). Розроблена нами система класу ПЕРВ дозволяє організувати прогнозування, планування, облік, аналіз, контролінг за ефективністю виробництва, маркетингу, використання ресурсів, підтримати всі необхідні підприємству функції логістики. Головне завдання ПЕРВ - інформаційної системи – допомагати менеджерам управляти внутрішніми резервами ефективного використання ресурсів підприємства як системою. Систему планування ефективного використання ресурсів підприємства умовно можна розділити на дві підсистеми:

1. Підсистема “Інформаційне забезпечення управління внутрішніми резервами виробництва” забезпечує одночасне планування ефективності – розподілу матеріалів і завантаження потужностей, дозволяє гнучко відстежувати перерахунок планів і вносити оперативні зміни в них, враховувати технологічні взаємозв'язки виробництва різних видів продукції.

2. Підсистема “Інформаційне забезпечення управління внутрішніми резервами бізнесу” дозволяє одержувати замовлення і спрямовувати його виконання у виробництво і фінансові підрозділи, координувати дії структурних підрозділів від моменту одержання замовлення до моменту відвантаження згідно з ним продукції, оптимізувати механізми роботи зі складами і транспортними службами, а також організувати приймання замовлення і виробництва з урахуванням напівфабрикатів і готової продукції на складах.

Досвід розвинутих країн дозволяє стверджувати, що головним джерелом інформаційного забезпечення та організаційною формою системи управління внутрішніми резервами на підприємстві промисловості є система управлінського обліку, яка виникла в середині минулого

століття і удосконалювалася протягом наступних років. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік виник шляхом трансформації виробничого обліку в управлінський для задоволення потреб управління в інформації для прийняття рішень, пов'язаних з собівартістю продукції. Поступово облік витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції з'єднався з нормативами матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, плануванням собівартості продукції, аналізом витрат і собівартості продукції, підготовкою проектів управлінських рішень.

Насамперед, це пов'язано з тим, що менеджер повинен не тільки оцінити вплив управлінського рішення на фінансовий стан підприємства в цілому, але й на результати окремих підрозділів, одиниць виробничого обладнання. Іншими словами, управлінський облік повинен забезпечити інформацією бізнес-процеси підприємства, спрямовані на виявлення і мобілізацію внутрішніх резервів. При цьому аналіз їх виявлення і використання розглядається як процес оцінки фінансового впливу альтернативних управлінських рішень на ефективність використання ресурсів усередині підприємства, без урахування впливу зовнішнього середовища. Починаючи з 70-х років минулого століття, умови бізнесу змінилися: зовнішнє середовище стає нестабільним, непередбачуваним, загострюється конкурентна боротьба, недостає сировинних запасів, які, до того ж, із загальнонародних “безадресних” перейшли в розряд “адресних”. У такій ситуації підприємствам потрібно було змінити традиційний підхід до управлінського обліку. Очевидно, що тільки управлінський облік може виступити як інформаційна система, котра обслуговує процеси прийняття управлінських рішень, стосовно внутрішніх резервів (рис. 1).

Інформаційний зв'язок між фінансовим і управлінським обліком ніякими законодавчими нормами і стандартами не регламентуються. Проте, інформація управлінського обліку повинна бути узгоджена і порівнювана з інформацією фінансового обліку. Для забезпечення такої зіставності потрібно уважно поставитися до процесу розробки облікової політики підприємства, яка повинна формуватися спільними зусиллями головного бухгалтера і фінансового директора. Інакше збором і обробкою облікової інформації, щодо

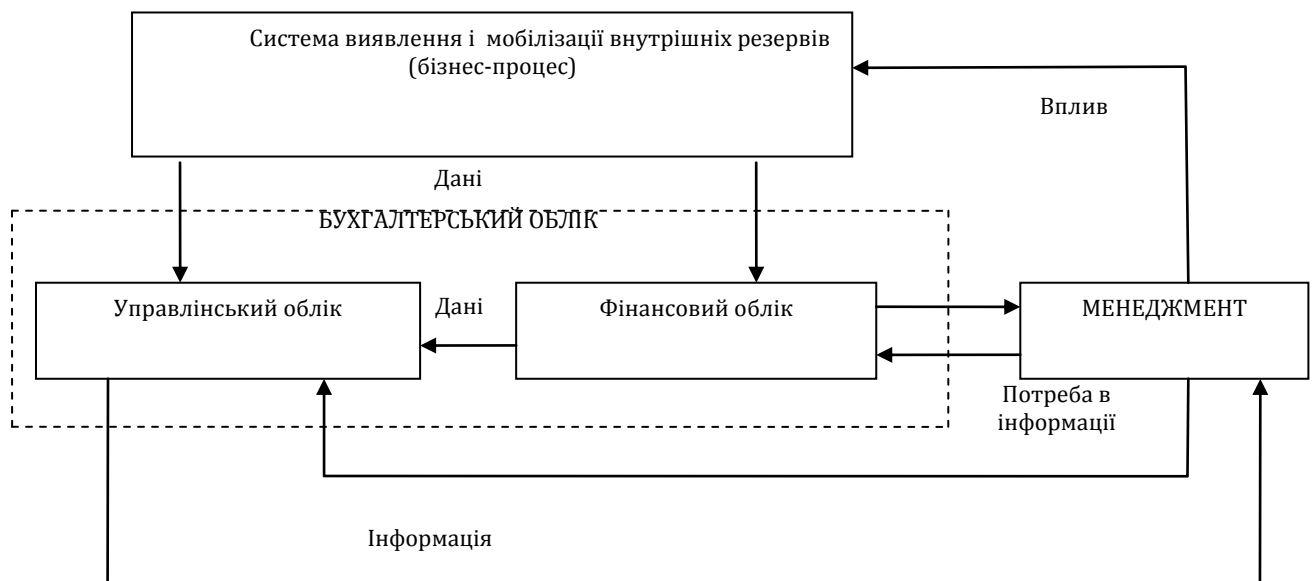

Рис. 1. Внутрішньогосподарський облік як інформаційна система для управління внутрішніми резервами.

ефективності використання виробничих ресурсів, виявлення і використання внутрішніх резервів тощо доведеться займатися спеціальною обліковою службою, що в умовах жорсткої цінової конкуренції не буде сприяти зменшенню або оптимізації витрат, а навпаки.

У сучасних умовах підприємству для забезпечення обліково-аналітичною інформацією управління внутрішніми резервами необхідно мати таку систему обліку, яка має стратегічну орієнтацію на ефективне використання виробничих і фінансових ресурсів (рис. 2).

У цьому випадку облікова інформація буде сприяти процесу розробки і реалізації такої стратегії на підприємстві, а інструменти бухгалтерського (управлінського) обліку будуть вписані в процес стратегічного управління. Перехід від управлінського аналізу ВМВР до стратегічного управління внутрішніми резервами є базовим завданням на майбутнє і нашою перспективою подальших розвідок у даному напрямі. Успіх цього переходу буде сприяти зростанню значення управлінського обліку. Оцінка ж системи обліку буде відбуватися за її впливом на реалізацію розробленої стратегії. Стратегічне управління ВМВР на підприємстві є безперервним виробничим процесом, у якому можна виділити три стадії [2, с. 9]:

- Стратегічне планування і організація.
- Управлінський облік.
- Аудиторський контроль.

У процесі планування визначається стратегія підприємств щодо ВМВР, шляхом встановлення її мети і цілей, аналізу стратегічних позицій, дослідження чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, які можуть призвести до досягнення, утримання, розвитку і капіталізації конкретних переваг ефективного використання резервів і. на цій підставі, ВМВР. На даній стадії бухгалтерська інформація стає основою для фінансового аналізу, який, з одного боку, надає дані про фінансову складову стратегічного потенціалу, а, з іншого, дозволяє оцінити стратегічні альтернативи. Стратегії, необґрунтовані з фінансової точки зору, або які не приведуть до адекватної фінансової віддачі, не можуть вважатися успішними. На цій же стадії в процесі аналізу

внутрішнього середовища підприємства проводиться стратегічний аналіз факторів впливу на мобілізацію внутрішніх резервів.

Увага концентрується на зіставленні показників внутрішніх резервів підприємства і його конкурентів. Інструментами аналізу можуть бути:

- вартісний ланцюг резервонакопичення, який визначає коло (ланцюг) системних показників і факторів впливу щодо діяльності, функцій та процесів по виявленню і мобілізації внутрішніх резервів від ефективності розробки, виробництва, маркетингу, доставки продукту та використання ресурсів [7, с. 59-62]. Традиційно, внутрішні резерви в цілому по підприємству чи галузі підраховувалися на основі широкого спектру статистичних розрахунків. Визначення внутрішніх резервів за видами діяльності або видами ресурсів вимагає, насамперед, порівняння норм і нормативів із фактичними і оптимальними даними. Для цього необхідно перетворити бухгалтерські дані (фінансового й управлінського обліку), дані про виявлені або використані внутрішні резерви на підприємстві, внутрішні резерви від виконання певних операцій, використання конкретних видів ресурсів, що здійснюються у вартісних ланцюгах резервонакопичення підприємства, його постачальників і споживачів. Ефективне управління вартісним ланцюгом дає можливість створювати і реалізовувати конкретні переваги системи ERPE- виявлення і використання внутрішніх резервів.

- стратегічне позиціонування. Залежно від позицій підприємства на ринку і підходів до управління бізнесом, що ґрунтується на використанні внутрішніх резервів, пропонується п'ять основних резервонакопичувальних стратегій [7, с. 35-40]:

1. Базується на зниженні повних витрат виробництва товару або послуги, і тим самим повертає велику кількість покупців.

2. Спрямована на одержання резервів за рахунок додання готовій продукції (товарам) специфічних властивостей, що вигідно відрізняє їх від товарів фірм-

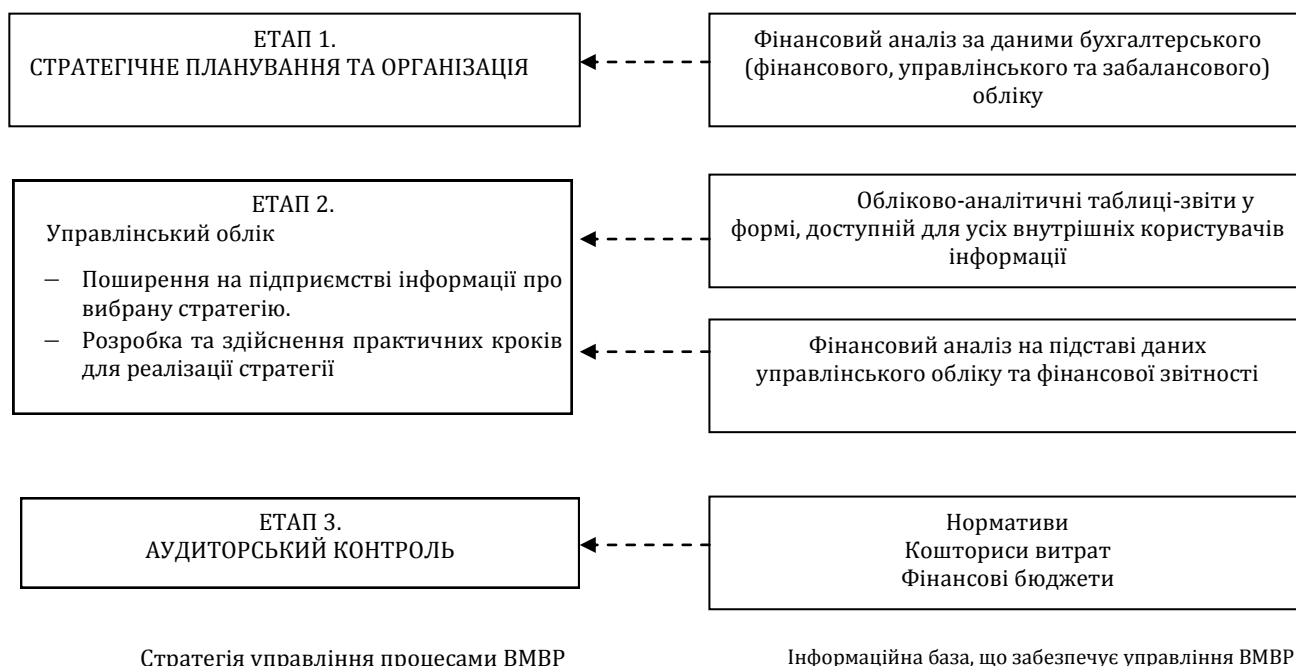

Рис. 2. Облікова інформація, що забезпечує стратегічне управління процесом виявлення і мобілізації внутрішніх резервів

конкурентів, і підвищує їх цінність для споживачів тощо.

Таким чином, використання процесно-орієнтованого підходу до оптимізації системи ВМВР дозволяє: раціонально відобразити ідею вертикальної інтеграції і природної бізнес-резерв-одиниці, які вже покладені на структуру управління внутрішніми резервами підприємства; краще представити систему на стадії планування; виявляти структурні і процедурні помилки управління внутрішніми резервами і напрацьовувати процедури щодо їх усунення; одержувати найкращі результати на стадії впровадження, зменшити затрати праці на підтримку і розвиток системи (це зумовлено належною структурованістю одержаної системи і впровадженням стандартів); зменшити вартість проекту системи ВМВР і скоротити терміни його впровадження.

Впровадження системи управління внутрішніми резервами на підприємстві дасть, на нашу думку, позитивні результати, зокрема:

- швидке реагування на зміни щодо середовища, де виявляються і використовуються внутрішні резерви;
- зацікавленість всіх працівників в кінцевому результаті роботи підприємства;
- активній мобілізації і використанні внутрішніх резервів;
- формуванні оптимального механізму обміну інформацією між функціональними підрозділами, що є фундаментальним принципом процесно-орієнтованого підходу до ВМВР.

Подальші розвідки у даному напрямі будуть стосуватися відстеження дії конкретних функцій управління системою виявлення і використання внутрішніх резервів на підприємстві, зокрема, планування обліку, аналізу та контролю. Необхідно дослідити принципи, на яких буде побудована система управлінського обліку внутрішніх резервів: безперервність, оцінка факторів впливу на показники, прийнятність і багаторазове використання первинної (обліково-планової та нормативно-розрахункової) і проміжкової інформації для широковекторної характеристики показників використання внутрішніх резервів тощо.

Список літератури

1. Шеер, А. В. Бізнес-процеси [Текст] / А. В. Шеер. – М. : Експометатехнологія, 1999. - 175 с.
2. Громов, А. Моделювання бізнесу [Текст] / А. Громов, М. Феропонтов, А. Шматалюк. – М. : Весть-Метатехнологія, 2009. - 327 с.
3. Чумаченко, М. Г. Управлінський облік – основа контролю за собівартістю продукції в Україні [Текст] / М. Г. Чумаченко, Т. А. Белоусова. - Тернопіль : Економічна думка, 2001. - с. 6.
4. Мех, Я. В. Обліково-аналітична інформація в управлінні внутрішніми резервами [Текст] : монографія / Я. В. Мех. - Тернопіль : Економічна думка, 2010. – 553 с.
5. Шанк, Дж. Стратегічне управління [Текст] / Дж. Шанк, В. Говіндараджан. – СПб. : Бізнес Мікро, 1999. - 300 с.
6. Єфремов, В. С. Стратегія бізнесу. Концепції і методи планування [Текст] / В. С. Єфремов. – М. : Фінпрес, 2008. - 192 с.
7. Портер, М. Міжнародна конкуренція [Текст] / М. Портер. – М. : Міжнародні відношення, 1993. - 254 с.

РЕЗЮМЕ

Мех Ярослав, Жубиль Анна

Учетно-аналитическое обеспечение управления внутренними резервами субъекта хозяйствования

Рассмотрена суть внутренних резервов субъекта хозяйствования, проблемы управления и информационного обеспечения. Внесены предложения относительно внедрения системы управления внутренними резервами на предприятии.

RESUME

Mekh Yaroslav, Zhubyl' Anna

Registration and analytical providing of management internal reserves of enterprise

Essence of internal reserves of enterprise, problems of management and informative providing are considered.

СУТЬ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ТА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЯ НА ШВЕЙНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті досліджено сутність внутрішньогосподарського контролю і виділено характерні особливості його здійснення на швейних підприємствах. Проаналізовано переваги та недоліки внутрішньогосподарського контролю за часом його проведення. Запропоновано етапи здійснення контролю за використанням виробничих запасів швейних підприємств відповідно до його видів, об'єктів, відповідальних осіб та способу використання одержаної інформації з метою підвищення ефективності виробництва.

Ключові слова: виробничі запаси, внутрішньогосподарський контроль, швейне виробництво, собівартість.

Домінуюча позиція матеріальних витрат у собівартості виготовленої продукції швейних підприємств, значна та різноманітна кількість виробничих запасів, які використовуються у виробничому процесі, спонукають до пошуку нових підходів організації внутрішньогосподарського контролю за їх станом, наявністю та рухом.

Внутрішньогосподарський контроль базується на використанні даних оперативного обліку й аналізу, а тому його здійснення не є системним. Його об'єктами виступають найважливіші ресурси та процеси, що потребують особливого контролю за їх станом та використанням.

Основним об'єктом такого контролю на швейних підприємствах є матеріали, які становлять значну питому вагу у складі собівартості готових виробів. При цьому досить важливо контролювати дотримання технологічних параметрів виробництва, що дозволить оперативно реагувати на одержані відхилення та недоліки.

Питання сутності внутрішньогосподарського контролю та його організації на підприємствах вивчали такі вчені як Кужельний М. В. [5], Левін В. С. [1], Нападовська Л. В. [4], Суйц В. П. [3], Шевчук В. О. [2] та інші.

Проте неоднозначність підходу вчених до трактування сутності досліджуваного об'єкта та особливості швейного виробництва потребує додаткового вивчення цього питання з метою удосконалення організації внутрішньогосподарського контролю за станом і рухом виробничих запасів.

Швейне виробництво відноситься до матеріаломістких, так як питома вага матеріальних витрат у собівартості готових швейних виробів складає 50-80%. А тому вагомим значенням набуває чітка організація внутрішньогосподарського контролю за надходженням, зберіганням та використанням виробничих запасів.

Як показали дослідження, питанню організації внутрішньогосподарського контролю за рухом виробничих запасів на швейних підприємствах приділяється не належна вага та значення. В результаті функції управління взаємодіють недостатньо, а одержана контрольна інформація використовується частково, що не забезпечує своєчасність прийняття ефективних управлінських рішень.

Метою статті є уточнення суті

внутрішньогосподарського контролю та вдосконалення його організації на швейних підприємствах за рухом виробничих запасів у попередньому, поточному та наступному режимі з метою зменшення собівартості готових швейних виробів та підвищення ефективності виробництва.

Новий механізм господарювання, викликаний зміною форм власності, призвів до суттєвої перебудови змін у системі господарського контролю в цілому та методиці, завданнях і організації проведення внутрішньогосподарського контролю зокрема.

Аналіз наукових джерел за темою виявив неоднозначність підходу вчених до трактування сутності внутрішньогосподарського контролю, форм і методів його проведення. З цього приводу Шевчук В.О. зазначає про те, що стосується наукового аспекту проблеми, то єдності в розумінні сутності контролю не досягнуто, а ситуація з його тлумачення залишається дискусійною [2, с. 7].

У працях вчених внутрішньогосподарський контроль найчастіше виділяється у окрему, самостійну функцію управління. Щоправда у літературних джерелах радянських часів він трактується як внутрішньовиробничий [3], внутрішньозаводський або господарський [1].

Так Левін В. С. розглядає внутрішньозаводський контроль як спеціалізовану форму управління всередині підприємства [1, с. 3]. Основним змістом такого контролю є перевірка всієї діяльності підприємства. Суйц В. П. акцентує увагу на об'єктах внутрішньовиробничого контролю, зазначаючи, що він охоплює всі сфери виробничо-господарської діяльності колективу підприємства, всі фази виробництва – постачання, виробництво, збут готової продукції і всі види діяльності колективу, пов'язані з цим процесом [3, с.3].

Дрозд І. К., Шевчук В. О., Нападовська Л. В. розглядають внутрішньогосподарський контроль як процес, який сприяє досягненню мети та цілей, визначених підприємством, шляхом реалізації прийнятих управлінських рішень [6, с. 184; 4, с. 19]. Як систему безупинного спостереження визначає внутрішньогосподарський контроль Калюга Є. В. Об'єктами такого контролю є законність господарських операцій і процесів, доцільність їх здійснення, ефективність використання та стан зберігання майна і грошових коштів [7, с. 141].

Кужельний М. В. зазначає про те, що

внутрішньогосподарський контроль здійснюється всередині підприємства їх адміністрацією, відповідними посадовими особами, працівниками економічних і технічних служб, громадськими організаціями, групами і постами народного контролю [5, с. 16]. Бордюк А. В. сутність такого контролю вбачає у зіставленні реальних результатів господарювання зі сподіваними, аналізі їхніх відхилень, визначенні причин цих відхилень, формуванні інформації для визначення активних дій з усунення виявлених похибок [8, с. 194].

Таке неоднозначне трактування внутрішньогосподарського контролю пояснюється тим, що виробничий цикл кожного господарюючого об'єкта відрізняється певними характеристиками та вимагає різного управлінського впливу для досягнення заздалегідь поставленої мети.

Проте характерними особливостями внутрішньогосподарського контролю є:

- здійснення контрольних функцій особами, які є членами даного підприємства і представляють його інтереси;
- усестороння, систематична перевірка виробничої і фінансово-господарської діяльності;
- забезпечення зворотного зв'язку між структурними підрозділами підприємства, об'єктом та органом управління.

Отже, внутрішньогосподарський контроль – це особлива функція управління, спрямована на систематичну і суцільну перевірку контрольованого об'єкта особами, які представляють інтереси даного підприємства.

З'ясувавши суть внутрішньогосподарського контролю розглянемо особливості його організації на швейних підприємствах за основною класифікаційною ознакою – часом проведення.

Відповідно до часу проведення виділяють три основні види контролю – попередній, поточний та наступний.

Стадія попереднього контролю охоплює відпуск матеріалів до моменту їх безпосереднього використання. Такий контроль здійснюють, як правило, посадові особи в момент підписання документів на відпуск товарно-матеріальних цінностей, що дає змогу попередити прояви зловживань та інших порушень. Одержані результати доводять необхідність здійснення більш глибокої перевірки тих чи інших господарських операцій задля прийняття оптимальних управлінських рішень.

На швейних підприємствах об'єктами попереднього контролю є:

- комерційні угоди на поставку товарно-матеріальних цінностей;
- зовнішньоекономічні (толінгові) контракти на переробку давальницької сировини;
- договірні зобов'язання та операції з руху виробничих запасів.

Таким чином належний контроль за укладанням договорів на поставку виробничих запасів дасть змогу уникнути випадків, коли величина транспортно-заготівельних витрат дорівнює, а іноді і перевищує вартість самих матеріалів. Крім того, неадекватна оцінка ефективності операцій з переробки давальницької сировини призводить, як правило, до укладання економічно збиткових зовнішньоекономічних контрактів.

Не менш важливим є здійснення контролю, який забезпечує зворотний зв'язок між суб'єктом та об'єктом контролю, що дає можливість вчасно реагувати на негативні операції з метою їх усунення. Саме такий зворотний зв'язок виникає завдяки здійсненню поточного контролю, який здійснюється на стадії

звершення фінансових чи господарських операцій з руху виробничих запасів. У даному випадку вагомого значення набуває чіткий розподіл обов'язків між працівниками відповідно до рівня їх компетенції.

Основною формою здійснення контролю є поточні контрольні перевірки, які є способом оперативного контролю конкретних операцій господарської діяльності, що не потребують застосування складних методик і виконуються, щоб запобігти безгосподарності.

Зокрема, несподіваною перевіркою можна оперативно виявити неформлені партії матеріалів у розкрійних цехах швейних підприємства, встановити причини їх виникнення та винних осіб. Крім того зіставлення робочих лекал, прес-форм моделей, штампів з еталонами забезпечує оперативний контроль за дотриманням встановлених норм витрачання тканини відповідно до розміру швейного виробу.

Що ж до наступного контролю, то ефективність від його проведення, у порівнянні з попереднім та поточним видом, є нижчою, так як він здійснюється уже після звершення господарської операції. Проте особливістю даного контролю є поглиблене, кваліфіковане вивчення і дослідження всіх операцій та процесів виробничо-фінансової діяльності, що допомагає виявити і мобілізувати резерви для подальшого покращення виробничих та економічних показників підприємства. Найпоширенішими формами наступного контролю є тематичні перевірки та внутрішні ревізії.

Необхідно зазначити, що, на відміну від бухгалтерського обліку, організація та проведення контролю, особливо внутрішньогосподарського, не регламентується жодними нормативними і законодавчими документами. Проте це не означає, що одержана в результаті контролю інформація повинна передаватись хаотично та спонтанно. Навпаки, організація контрольного процесу вимагає чіткого визначення – хто, коли, від кого отримує або кому передає результатну інформацію.

А тому для створення раціонального руху інформаційних потоків контрольної інформації нами запропоновано етапи здійснення внутрішньогосподарського контролю за його видами (попередній, поточний, наступний), об'єктами, відповідальними особами та способом використання одержаної інформації (таблиця 1).

Дослідження показали, що за сучасних умов господарювання важливого значення набуває внутрішньогосподарський контроль виробничих запасів з метою раціонального їх використання та підвищення ефективності швейного виробництва. Викладені підходи щодо організації внутрішньогосподарського контролю за надходженням, зберіганням та використанням виробничих запасів швейних підприємств дадуть можливість сформувати необхідну інформаційну базу про їх рух для прийняття ефективних управлінських рішень.

Проведені дослідження дали змогу уточнити суть внутрішньогосподарського контролю для швейних підприємств і трактувати даний термін як особливу функцію управління, направлену на систематичну і суцільну перевірку контрольованого об'єкта особами, які представляють інтереси даного підприємства.

Список літератури

1. Левин, В. С. *Внутривзаводской контроль издержек производства* / В. С. Левин. – М. : Финансы, 1977. – 88 с.
2. Шевчук, В. О. *Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою : проблеми теорії організації і методології [Текст] : монографія* / В. О. Шевчук. – К. : Київський держ. торг.-економ. у-т., 1998. – 371 с.

Таблиця 1. Етапи внутрішньогосподарського контролю виробничих запасів швейних підприємств

Вид	Об'єкти контролю	Відповідальні за здійснення контролю	Спосіб використання інформації
Попередній контроль	1. Попередня оцінка доцільності укладання комерційних угод на придбання запасів.	Керівник підприємства; Головний бухгалтер; Відділ постачання.	Коригування дотримання плану поставок та плану випуску продукції.
	2. Попередня оцінка доцільності укладання зовнішньоекономічних угод на переробку.	Керівник підприємства; Головний бухгалтер; Відділ постачання.	Коригування дотримання плану переробки сировини. Уникнення укладання збиткових контрактів.
	3. Розробка планових показників норм витрачання матеріалів.	Бухгалтерія; Виробничий відділ.	Раціональне використання виробничих запасів.
Поточний контроль	1. Контроль за кількістю та якістю одержаних запасів.	Бухгалтерія; Відділ технічного контролю; Завідуючий складом; Керівник підготовчого цеху; Керівник розкрійного цеху.	Контроль за виконанням договірних поставок та якісних характеристик матеріалів; Коригування розрахункових операцій; Оформлення претензійних листів.
	2. Контроль за відпуском матеріалів у розкрійний цех.	Бухгалтерія; Керівник підготовчого цеху; Керівник розкрійного цеху; Технолог; Завідуючий складом; Майстер.	Контроль за відпуском матеріалів у виробництво відповідно до норм їх витрачання; Контроль за величиною матеріалів у незавершеному виробництві.
	3. Контроль за ефективним використанням матеріалів за центрами відповідальності.	Бухгалтерія; Технолог; Керівники структурних підрозділів; Майстер; Робітники; Відділ технічного контролю.	Контроль за дотриманням норм витрачання матеріалів з метою виявлення відхилень фактичних витрат від планових.
Наступний	1. Контроль відхилень фактичних витрат матеріалів від планових.	Бухгалтерія; Керівники структурних підрозділів.	Встановлення причин, винуватців, місць виникнення відхилень та джерел покриття перевитрати матеріалів.
	2. Інвентаризація.	Керівник підприємства; Бухгалтерія; Інвентаризаційна комісія.	Коригування фактичних і облікових даних.

- Суйц, В. П. *Внутрипроизводственный контроль [Текст] / В. П. Суйц – М. : Финансы и статистика, 1987. – 127 с.*
- Нападовська, Л. В. *Управлінський облік : суть, значення та рекомендації щодо його використання в практичній діяльності вітчизняних підприємств [Текст] / Л. В. Нападовська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 8–9. – С. 50–63.*
- Кужельный, Н. В. *Бухгалтерский учет и его контрольные функции [Текст] / Кужельный Н. В. – М. : Финансы и статистика, 1985. – 143 с.*
- Дрозд, І. К. *Державний фінансовий контроль [Текст] : навч. посіб. / І. К. Дрозд, В. О. Шевчук. – К. : Імекс–ЛТД, 2007. – 304 с.*
- Калюга, Є. В. *Фінансово-господарський контроль у системі управління [Текст] : монографія / Є. В. Калюга. – К. : Ельга Ніка-Центр, 2002. – 356 с.*
- Бордюк, А. В. *Методологічні та нормативно-правові аспекти аудиту підприємницької діяльності [Текст] : монографія / А. В. Бордюк. – К. : Кондор, 2005. – 536 с.*

РЕЗЮМЕ

Михалевич Светлана

Суть внутрішньогосподарського контролю і його організація на швейних підприємствах

Рассмотрены вопросы внутрішньогосподарського контролю и сформулирована его суть. Определены основные направления проведения внутрішньогосподарського контролю использования производственных запасов на швейных підприємствах за его видами, ответственными лицами и способом использования полученной информации.

RESUME

Mykhalevych Svitlana

Essence of internal control and his organization on sewings enterprises

In the article investigational essence of internal control and the characteristic features of his realization are considered. Advantages and lacks of internal control are analysed.

ЗБАЛАНСОВАНА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті наведено один із дієвих інструментів оцінки діяльності підприємств - збалансована система показників. Особлива увага зосереджена на аналізі проблем та шляхів їх вирішення для вітчизняних підприємств при розробці та запровадженні збалансованої системи показників.

Ключові слова: збалансована система показників, стратегія, стратегічний аналіз, система управління, місія, нематеріальні активи.

У наш час на зміну епохи промислової конкуренції йде епоха конкуренції інформаційної, а з нею - глобалізація економіки, інтенсифікація економічних взаємин, загострення конкуренції, зростання значення нематеріальних активів у створенні доданої вартості, що потребує перегляду існуючих підходів до управління діяльністю підприємства. Вітчизняні підприємства виходять на новий етап розвитку, вступають до конкурентної боротьби із західними компаніями, поки що об'єктивно відстаючи від них за якістю управління.

Ключове значення на вітчизняному ринку набуває ефективність управління людським капіталом, клієнтським капіталом, брендом, інноваційним потенціалом та іншими складовими нематеріальних активів підприємства. У цих умовах все складніше досягати стратегічної переваги за рахунок використання матеріальних активів, і все більшого значення набуває управління нематеріальними активами.

Для подальшого розвитку підприємствам необхідно формувати системи оцінки ефективності управління нематеріальними активами. При цьому вирішення даних проблем потребує комплексного підходу, який зв'яже стратегію з оцінкою ступеня досягнення її з урахуванням всіх ключових аспектів діяльності підприємства.

За такої кількості варіантів рішення у керівників вітчизняних підприємств виникає закономірна проблема у виборі найдієвішого, з точки зору українського бізнесу, варіанта.

Ця тема широко розглядається у працях вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків: з загальних питань управління - П. Ф. Друкера, Т. Пітерса, Р. Дж. Екклза, Д. А. Несса, Т. Дж. Кукузза, Р. Саймонса, А. Давіла, К. Нордстрема, О. С. Виханський, Я. Іоффе; з питань стратегічного менеджменту - М. Портера, С. К. Прахалад, Дж. Самштера; з побудови комплексних систем показників - Л. Мейселя, К. Мак-Найри, Р. Лінча і К. Кроса.

Засновниками концепції збалансованої системи показників є Д. Нортон і Р. Каплан, продовжили дослідження Ж. Рой, М. Веттер, К. Мейер, М. Х. Браун, Пол Р. Нівен, Хервіг Р. Фрідаг, В-Шмідт, Е. Нілі, К. Адамс, М. Кеннерлі, Х. К. Рамперсад. Істотний внесок внесла консалтингова група Novarth & Partners, детально описала методіку формування та впровадження збалансованої системи показників. З питань фінансового менеджменту та оцінки фінансових показників використані роботи І. А. Бланка, М. О. Собель; з оцінки людського капіталу - Р. Ханта, Т. База, О. Кові, Е. В. Маслова; з оцінки взаємовідносин з клієнтами - В. А. Літова, Ф. Котлера, Ел. Райса, Дж. Траута, за оцінкою дистрибуції -

Н. Дорошука, В. Кулеша, Н. Рисева, А. Чернишова.

Проте, вивчення ряду важливих проблем, пов'язаних з оцінкою діяльності підприємства, урахування вітчизняної специфіки управління при її формуванні та використанні, не отримало належного розвитку.

Метою даного дослідження є: визначення основних проблем побудови збалансованої системи показників у середовищі українського бізнесу та обґрунтування шляхів їх вирішення.

Незважаючи на те, що Збалансована система показників (далі ЗСП) була заснована ще в 1992 році і багато західних компаній звітували про великі досягнення у сфері використання ЗСП, в Україні досі не було прецеденту, коли вітчизняна компанія могла впевнено заявити про запровадження ЗСП, яка дала позитивний ефект у роботі та управлінні підприємством. Багато консалтингових компаній з маркетинговою метою заявляють про вдале впровадження сучасних систем управління на вітчизняних підприємствах, однак при детальному розгляді виявляється, що навіть успішні компанії зазнають великих проблем з впровадженням, а успішні результати часто виявляються PR акцією підприємств, які таким чином виправдовують інвестиції в реструктуризацію систем управління. Питання методології розробки ЗСП для вітчизняних компаній піднімалися не раз, було написано багато наукових праць як вітчизняними вченими і практиками [6], так і закордонними [1-3]. Але низка компаній не звернули належної уваги на можливі проблеми при розробці та впровадженні ЗСП. Виходячи з тенденцій світового ринку та особливостей вітчизняного бізнесу, зупинимося на основних проблемах систем оцінки ефективності діяльності українських компаній:

Проблема №1. Зосередження уваги тільки на фінансових показниках і нівелювання інших, не менш важливих, не поліпшує якості управління компанією. За підсумками оцінки фінансових показників робиться аналіз причин невдач, замість того, щоб передбачити майбутнє погіршення фінансових показників шляхом вивчення інших показників, які більш оперативно описують поточну ситуацію.

Вирішення. У компанії є чимало показників, які дають змогу оперативно описати різноманітні виробничі ситуації в компанії. Такими показниками є: показники взаємовідносин з клієнтами, внутрішні бізнес-процеси та навчання персоналу. Якщо керівництво компанії забезпечить заходи щодо їх поліпшення, це призведе до покращення значень не тільки нефінансових показників, але і тих, які характеризують фінансовий аспект

діяльності компанії. [4]

Проблема № 2. Аналіз нефінансових показників все більше використовується в управлінні персоналом. Для компаній, що впровадили ключові показники діяльності, аналіз проводиться в термінах фінансових показників і зачіпає тільки показники окремого працівника, що призводить до неповного аналізу поодиноких негативних результатів компанії [5].

Вирішення. Для того, щоб аналіз нефінансових показників був більш дієвим і всеохоплюючим, необхідно дотримуватися наступного правила: оцінка причин повинна проводитися частіше аналізу результатів з метою забезпечення швидкості реакції на негативні зміни. [7]

Проблема № 3. Оцінка нефінансових показників у цілому по компанії проводиться досить рідко, тільки в умовах погіршення фінансових, і слугує для пошуку причин, але не є інструментом управління.

Вирішення. Факт пошуку причин невдач суперечить економічній логіці, тому що, якщо нематеріальні активи (зокрема керівництво компанії) є ресурсом компанії, значить, вони зобов'язані бути не лише об'єктом оцінки, а й повноцінним об'єктом управління [8].

Проблема № 4. Фінансові показники мають більшу інерцію, ніж нефінансові, тому у випадку зниження деяких значень фінансових показників, витрати на виправлення ситуації, звичайно набагато більші, ніж витрати на виправлення нефінансових [9, с. 126].

Вирішення. Вищесказане вимагає робити аналіз нефінансових показників систематично із встановленою періодичністю. Якщо при аналізі виявлено, що скоротилась швидкість поставки товару до клієнта, необхідно з'ясувати причину цього (наприклад, чимало вантажівок не мають зимової резини, що призводить до збільшення часу на доставку до клієнта, який в свою чергу відмовляється від товару, від чого компанія несе збитки). Якщо вчасно спрогнозувати цю ситуацію та забезпечити автопарк компанії новою зимовою резиною, втрати будуть мінімальними.

Проблема №5. Одночасне знайомство з різними західними теоріями управління, більшості з яких виповнилося понад 60 років, і які прийшли одночасно з відкриттям інтелектуальних кордонів і розвитком ділової літератури в пострадянський (зокрема в український) бізнес, збиває з правильного шляху керівників компаній, і в пошуках конкурентної переваги вони змушені використовувати всі можливі варіанти, не доводячи започатковане до кінця. Виникла плутанина в різнорідних, розрізнених концепціях, яка в більшості випадків призводить до нульових результатів, в інших випадках ситуація все більше погіршується [4, с. 154].

Вирішення. Керівництво компанії повинно затвердити єдину концепцію управління нею, за якою мають діяти всі ТОП менеджери. При появі нової, більш дієвої, на думку керівництва, необхідно детальніше та глибше ознайомитись з усіма позитивними та негативними сторонами нової теорії управління і після цього приймати рішення щодо заміни теорії управління на нову, або використанні вже затвердженої теорії управління.

Проблема №6. Культура ведення бізнесу в Україні не готова до складних систем управління, як з-за браку часу управлінців, так і інтелектуальної неспроможності нижчої ланки компанії. Понад 95% моделей менеджменту в Україні не застосовуються в регулярній діяльності компанії, вони є в головах управлінців і основною їх функцією є розширення меж розуміння ринку і бізнесу. У кращому разі, обмежений набір маркетингових та управлінських інструментів застосовується під час проведення стратегічних сесій з періодичністю раз на рік.

Вирішення. Кожна вітчизняна компанія повинна поставити перед собою питання: Чи готова вона до складної системи управління? Для того, щоб почути позитивну відповідь, необхідно проаналізувати спроможності управлінців та нижчої ланки компанії. Якщо у компанії не вистачає достатньо ТОП менеджерів, які мають час, бажання та високий професійний рівень використовувати складну систему управління, тоді непотрібно започатковувати запровадження нових систем управління, а залишити існуючу систему. Стара система управління не призведе до покращення ситуації, але невважений, непрофесійний підхід до запровадження нової систем управління може призвести до негативних наслідків.

Проблема № 7. Більшість західних систем управління у силу історично сформованої культури управління на заході в Україні забороняють ініціативу знизу і зменшують швидкість реакції на зміни зовнішнього середовища, тобто нівелюють основну перевагу невеликих вітчизняних компаній і проєктують добре керовану, але безініціативну компанію [10, с. 67].

Вирішення. Більш виважено підходити до обрання системи управління, яка не призведе до заниження ініціативності співробітників, а навпаки надасть змогу участі всіх зацікавлених сторін.

Проблема № 8. Більша частина місій вітчизняних компаній знаходиться в голові власника, стратегія розвитку - в голові керівника і в окремих випадках - в головах топ-менеджерів [11].

Вирішення. Сформульована на папері місія компанії – один з дієвих шляхів розуміння та сприйняття місії компанії. Так велика компанія «Хімагромаркетинг», яка займається виробництвом та реалізацією засобів захисту рослин та насінневого матеріалу, ще на початку свого існування розробила місію, яка згодом стала ідейним орієнтиром для кожного співробітника цієї компанії.

Проблема № 9. В умовах зростаючої вартості часу й енергії керівника, кількість формальних звітів повинна бути зведена до мінімуму, і контроль повинен здійснюватися за відхиленнями від запланованих показників, замість постановки цілей і планів. Цей же фактор призведе до більшої ініціативності співробітників, не знижуючи при цьому керованості бізнесу [12].

Вирішення. В компанії «Хімагромаркетинг» зусиллями програмістів за участі безпосередніх користувачів звітів (ТОП менеджерів) була розроблена система звітності, яка всебічно охоплює всі сторони роботи компанії та надає мінімальну, але достатню для прийняття управлінських рішень, інформацію, що призводить до скорочення часу управлінців на обробку масиву інформації.

Перерахований вище список проблем в діяльності компанії «Хімагромаркетинг», яка в 2009 році поставила за мету запровадити збалансовану систему показників, був проаналізований. Виявилось, що це далеко не повний список проблем, але він більш повно характеризує сучасний стан розробки збалансованої системи показників в умовах вітчизняного бізнесу. Дослідження показує, що перераховані проблеми є основними, на які необхідно звернути увагу всім вітчизняним компаніям, які вже розробляють чи планують в майбутньому зайнятися розробкою стратегічного інструменту управління компанією - збалансованої системи показників.

Проведений аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду управління показав, що сучасні завдання управління підприємством вимагають нових методів вирішення питань вимірювання результатів діяльності компанії.

Ключове значення набуває необхідність вимірювання

результатів використання нематеріальних активів. Існуюча система вимірювання результатів діяльності ґрунтується на вимірюванні фінансових показників, що з урахуванням зростаючого значення нематеріальних активів не забезпечує управління повноцінною інформацією. Незважаючи на те, що фінансові показники є основним результатом діяльності компанії, вони є наслідком правильних рішень керівників. Для забезпечення проактивного управління фінансовими результатами необхідна система показників, яка охоплювала б всі функції компанії і була співвіднесена зі стратегією, зовнішнім оточенням підприємства та існуючими проблемами організації.

Дослідження теоретичних підходів до формування систем оцінки нефінансових показників і моделей управління з використанням таких систем дозволило зробити висновок про те, що жодна з них повністю не враховує вітчизняну специфіку управління. За підсумками дослідження були визначені особливості вітчизняного управління, згідно з якими запропоновано варіанти вирішення проблем при побудові ЗСП.

Список літератури

1. Блинов, А. Внедрение системы управления по целям в российских условиях [Текст] / А. Блинов // Проблемы теории и практики управления. - 2004. - N 1. - С. 103-106.
2. Друкер, П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения [Текст] / П. Друкер ; пер. с англ. М. Котельниковой. - М. : ФАИР-ПРЕСС, 2001. - 288 с.
3. Каплан, Р. С. Как заставить работать сбалансированную систему показателей [Текст] / Р. С. Каплан, Д. П. Нортон // Harvard Business Review, сентябрь-октябрь 1993. - 438 с.
4. Каплан, Р. С. Стратегическое единство. Создание синергии организации с помощью сбалансированной системы показателей [Текст] / Р. С. Каплан, Д. П. Нортон. - М. : Вильямс, 2006. - 384 с. : ил.
5. Милов, Гр. Менеджмент мертв – а я еще нет [Текст] / Григорий Милов // Искусство управления. - 2002. - №6. - 110 с.
6. Обуховський, С. С. Методика розробки збалансованої системи показників [Текст] / С. С. Обуховський // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. - 2009. - №12(2). - С. 134-138.
7. Одегов, Ю. Г. Управление персоналом, оценка эффективности [Текст] / Ю. Г. Одегов, Л. В. Карташова. - М. : Экзамен, 2004. - 256 с.
8. Нильс-Горан, О. Оценка эффективности деятельности компании. Практическое руководство по использованию сбалансированной системы показателей [Текст] / Ольше Нильс-Горан, Рой Жан, Веттер Магнус ; пер. с англ. - М. : Вильямс, 2004. - 304 с.
9. Тихомиров, Е. Ф. Финансовый менеджмент. Управление финансами предприятия [Текст] / Е. Ф. Тихомиров. - М. : Академия, 2006. - 384 с.
10. Чернышев, И. А. Сбалансированная система показателей как инструмент стратегического управления [Текст] / И. А. Чернышев // Сборник научных трудов. Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2006. - №2. - С. 127 - 135.
11. Чернышев, И. А. Использование сбалансированной системы показателей для решения отечественных проблем оценки деятельности предприятия [Электронный ресурс] / И. А. Чернышев // Российский экономический интернет журнал ВАК № 0420600008. Режим доступа: [www.e-rej.ru / Articles/2006/Chernyshov.pdf](http://www.e-rej.ru/Articles/2006/Chernyshov.pdf)
12. Adams C, Roberts P. You are what you measure [Text] // Manufacturing Europe, 1993.

РЕЗЮМЕ

Обуховский Сергей

Сбалансированная система показателей: проблемы внедрения и пути решения

В статье представлен один из действенных инструментов оценки деятельности предприятий - сбалансированная система показателей. Особое внимание сосредоточено на анализе проблем и путей их решения для отечественных предприятий при разработке и внедрении сбалансированной системы показателей.

RESUME

Obukhovskiy Sergiy

Balanced scorecard: problems of introduction and way of determinations

The paper presents one of the most effective tools for assessing the activity of enterprises - Balanced Scorecard. Particular attention is focused on the analysis of problems and solutions for domestic enterprises in developing and implementing balanced scorecards.

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Розглядається зростаюча роль інформації у процесі здійснення економічного аналізу діяльності підприємства.

Ключові слова: економічний аналіз, інформація, інформаційне забезпечення, ефективність.

В умовах структурних змін економіки, прискорення темпів трансформаційних процесів особливого значення набуває забезпечення практичних потреб ефективного функціонування підприємств на основі прийняття оптимальних управлінських рішень. Важливим чинником для реалізації цього є економічний аналіз, який застосовується на всіх етапах фінансово-господарської діяльності. Ефективного функціонування фірми можна досягнути лише при умові належної організації аналітичного процесу і першим та визначальним аспектом у цьому, є підготовка та прийняття рішень на основі інформації, яка відображає стан об'єкта керування, оточуючого середовища та рівня виконання прийнятих рішень.

Інформаційне забезпечення на сьогодиньшньому етапі розвитку суспільства зумовлює прийняття адекватних управлінських рішень в умовах динамічних змін та зовнішніх впливів. Тому особливої актуальності набувають питання нового розуміння механізмів використання інформації у процесі здійснення економічного аналізу як елементу не лише тактичного, а і стратегічного управління підприємством, врахування аспектів удосконалення інтеграційних процесів та урізноманітнення інформаційної взаємодії суб'єктів господарювання у процесі їх діяльності, застосування модернізованих, новітніх технологічних засобів у сфері інформаційних технологій.

Питання інформації, інформаційного забезпечення розкриваються такими науковцями, як Г. І. Борбуль, Г. Р. Громов, В. В. Іванова, Н. В. Касьянова, В. Ф. Котлер, Т. П. Круп'як, К. В. Філь, М. Хаммер, К. Шеннон та ін. Вагомий внесок у дослідження інформаційної бази економічного аналізу зробили Ф. Ф. Бутинець, М. Т. Івахненко, В. М. Тарасенко, Н. В. Чумаченко. Разом з тим, сучасний етап розвитку економічного аналізу потребує розробки нових концепцій, які спрямовані на підвищення ефективності використання інформації та подальше нарощування її потенціалу.

Метою дослідження є розкриття ролі інформації в сучасних соціально-економічних умовах як одного із визначальних факторів здійснення економічного аналізу, спрямованого на забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Розвиток продуктивних сил, удосконалення внутрішнього господарського механізму підприємства супроводжуються оптимізацією організаційного механізму та зумовлює якісне оновлення управлінської діяльності, що потребує збільшення кількості знань щодо основних аспектів функціонування та розвитку підприємства, визначення суті, характеру, динаміки та ступеня впливу факторів, які зумовлюють результати діяльності. Особливого значення набуває вивчення як

внутрішніх, так і зовнішніх чинників, що спричиняють зміни, зокрема аналіз конкурентного середовища, вивчення зростаючих потреб споживачів, дослідження передового досвіду, інновацій тощо. Економічний аналіз, що є джерелом прийняття оптимального управлінського рішення, базується на інформації про усі параметри об'єкта аналітичного процесу.

У процесі функціонування підприємства аналіз виконує роль з'єднуючої ланки між управлінськими системами. Перші надають аналітикам необхідні для дослідження дані, а другі одержують оброблену інформацію, що є підґрунтям для прийняття необхідних рішень. Формування таких інформаційних зв'язків можливе завдяки саме економічному аналізу, який дозволяє оцінити всі складові діяльності підприємства в цілому і його структурних елементів зокрема, визначити недоліки, виявити шляхи їх усунення, віднайти невикористані резерви підвищення ефективності діяльності. Проблеми аналізу пов'язані з інформаційною підготовкою прийняття управлінських рішень, формуванням та використанням інформаційних ресурсів.

Постіндустріальний розвиток суспільства та перехід до інформаційної економічної системи супроводжується значним приростом кількості інформації, що циркулює в усіх сферах суспільного виробництва. У минулому загальна сума знань змінювалась дуже повільно, наприклад у ХІХ столітті вона подвоювалась кожні 50 років, у середині ХХ століття – кожні 10 років, у середині другої половини ХХ століття – вже кожні 5 років [4]. На сьогодні час подвоєння накопичених наукових знань становить 2-3 роки.

Поступово інформація з другорядного ресурсу перетворюється у важливий фактор виробництва, який суттєво впливає на усі аспекти функціонування та економічного розвитку суб'єктів господарювання. На сьогодиньшній день інформація є головним економічним ресурсом, вирішальним чинником виробництва та потенційним джерелом багатства [1].

Посилення значення інформації сприяє необхідності вивчення як впливу її на економіку в цілому, так і дослідження ціни та вартості інформації, аналізу впливу інформаційних витрат на результати діяльності підприємств, адже інформація супроводжує всі етапи функціонування підприємства, усі стадії виробничого процесу: від зародження ідеї до реалізації кінцевого продукту.

Інформація є предметом, засобом та продуктом економічного аналізу. Вона створюється у процесі безпосереднього виробництва у вигляді даних про обсяги виготовленої продукції, чисельність працівників, кількість та вартість спожитих ресурсів тощо. Важливим моментом при цьому є забезпечення ефективною взаємодією

підрозділів та працівників підприємства в питаннях використання інформації. Навики, досвід, уміння, які використовуються в аналітичній роботі, при обробці одержаної інформації у підсумку дають синергетичний ефект у процесі інформаційного обміну. Кінцевим продуктом проведеного аналізу діяльності підприємства є інформація, яка набуває вигляду висновків, рекомендацій та прийнятих рішень. Виробництво та застосування інформації передбачає, перш за все, продукування її у вигляді різноманітних наукових дослідів та відкриттів; пошук, збирання, відбір необхідної інформації та її оцінка; обробка інформації; використання, розповсюдження та її зберігання. Таким чином, належна організація інформаційного забезпечення надає можливість підвищити ефективність функціонування підприємства в цілому та оптимізувати якість використання ресурсів зокрема.

Необхідно наголосити, що інформація не є безпосереднім чинником, що впливає на результати діяльності підприємства, проте вона є тим інструментом, завдяки якому забезпечується ефективність економічного аналізу. До інформації як важливого фактора, що забезпечує ефективність економічного аналізу на сучасному етапі висувається ряд вимог. Перш за все це повнота та оптимальність. Саме повна інформація на основі проведеного економічного аналізу дозволяє прийняти необхідне управлінське рішення. Великі обсяги інформації повинні аналізуватися протягом обмеженого та достатньо короткого терміну. Проте швидкість прийняття такого рішення повинна базуватися на оптимальному обсязі інформації, тобто необхідно подавати дані про усі досліджувані параметри, але їх надлишок призводить до збільшення тривалості оцінки та обробки, а неповний обсяг може спричинити неможливість ефективного проведення аналітичного процесу. Тому визначальним критерієм є не обсяг інформації, а її достатність для виконання поставленого завдання. Наступною вимогою до інформації є точність, яка конкретизує попередню вимогу і показує ступінь деталізації інформації, що надходить. Крім того, інформація повинна достовірно відображати реальний стан об'єкта дослідження та не містити неточностей, викривлень, помилок, тобто бути об'єктивною. В епоху інформатизації суспільства особливого значення набуває така вимога до інформації як своєчасність, адже проведення аналізу на основі оновлених, не застарілих даних сприяє найбільш ефективному вирішенню конкретного завдання та приносить максимальний ефект. Важливим завданням розвитку обліково-аналітичної інформації є забезпечення формування і реалізації узгодженої економічної політики в контексті координації дій учасників інформаційного процесу, удосконалення інструментів аналізу, підвищення стандартів функціонування інформаційних систем.

Проте відповідність цим вимогам можлива за умови впровадження у виробничу діяльність спеціальних інформаційних технологій, які дозволяють прискорити усі процеси, пов'язані з отриманням, опрацюванням, аналізом та інтерпретацією інформації. Нормальне функціонування внутрішнього механізму підприємства неможливе без системи інформаційного забезпечення, яка покликана підтримувати усі стадії виробничого процесу.

Ускладнення виробничого процесу, налагодження широкого кола виробничих взаємозв'язків як в середині підприємства, так і внутрішньогалузевих та міжгалузевих відносин, що супроводжуються інформаційними процесами, призводять до об'єктивної необхідності застосування спеціальних інструментів для здійснення

обробки інформації.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій, персональних комп'ютерів та мікропроцесорних комплексів дозволяють удосконалити процеси використання інформації та впливають на інтелектуалізацію виробничих процесів. Інформаційні технології не тільки визначають якість інформаційних взаємодій у середині підприємства, а і сприяють покращенню обслуговування споживачів, зумовлюють швидку та адекватну реакцію на ринкові зміни. Застосування інформаційних, і перш за все комп'ютерних технологій, дозволяє сформувати систему налагоджених взаємовигідних інформаційних зв'язків між різними підрозділами підприємствами, відосблене функціонування яких, як відокремлених суб'єктів, не сприяє раціональному господарюванню.

Активного поширення набувають маркетингові інформаційні системи, які спрямовані на формування клієнтської бази фірми, наприклад, система класу CRM (*customer relationship management* - управління взаємовідносинами з клієнтами).

Як свідчить досвід українських та зарубіжних фірм, впровадження сучасних інформаційних технологій, функціонування інформаційних мереж на 50% спрощує виконання організаційно-управлінських, технологічних і контрольних функцій, на 70% - ведення обліково-звітної діяльності [4, с. 139].

Оскільки інформація є повноцінним фактором виробництва, якому притаманні кількісні та якісні характеристики, то її одержання потребує матеріальних, трудових, енергетичних та фінансових затрат. Іноді витрати на зберігання, передачі та переробку інформації перевищують аналогічні витрати на енергетику. За оцінкою керівників Київської області витрати на інформацію на підприємствах повинні становити 20% і в деяких випадках навіть більше від загального обсягу витрат, тоді як реально підприємства витрачають на інформацію менше 10% [2, с. 224].

Ступінь забезпеченості інформацією впливає на рівень ризику загалом при здійсненні підприємницької діяльності [3, с. 217]. Тому ефективність проведення економічного аналізу повинна базуватися на основі визначення складу необхідної інформації, джерел її формування, організації збору і споживання, формування системи захисту інформаційних ресурсів. Якість використання інформації, сучасні методи її обробки є важливим чинником оптимізації аналітичної роботи на підприємстві.

Соціально-економічні умови, що склалися у XXI столітті зумовлюють чітку тенденцію до посилення значення інформації як фактора виробництва, порівняно з іншими виробничими ресурсами. Важливим є виявлення та вивчення основних чинників, які визначають необхідність та інтенсивність використання інформації в процесі здійснення економічного аналізу.

Стратегічним напрямком розвитку використання інформації є формування цілісної системи, що базується на чіткому розподілі функцій та відповідальності учасників за їх виконання з уникненням дублювання та неузгодженості дій.

З метою повного забезпечення інформацією для здійснення ефективного економічного аналізу необхідно широко впроваджувати комп'ютерні технології, розвивати процеси інформаційної інтеграції, яка сприяє розширенню можливостей прийняття оптимального управлінського рішення.

Список літератури

1. Касьянова, Н. В. Підходи до подолання невизначеності стратегічної інформації [Текст] / Н. В. Касьянова, К. В. Філь // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 10. – С. 103.
2. Круп'як, Т. П. Аналіз інформаційних потреб підприємства трансформацій [Текст] / Т. П. Круп'як // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - № 1. – С. 220-227.
3. Іванова, В. В. Інформаційна основа трансформацій [Текст] / В. В. Іванова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - № 5. – С. 215-219.
4. Борбуль, Г. І. Інформація та інформаційні технології в стратегічному управлінні посередницькою організацією [Текст] / Г. І. Борбуль // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 5. – С. 135-140.

РЕЗЮМЕ

Паневник Татъяна

Информация как фактор обеспечения экономического анализа

Рассматривается возрастающая роль информации в процессе выполнения экономического анализа деятельности предприятия.

RESUME

Panevnyk Tetyana

Information as an insurance factor of economic analysis effectiveness

The article considers the increasing role of information in the process of implementing economic analysis of enterprise activity.

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ СУТТЄВОСТІ В СУЧАСНОМУ АУДИТІ

В статті розглянута проблема вживання вітчизняною практикою принципу аудиту «істотність», проаналізовані різні варіанти визначення терміну «істотність», вивчений процес визначення істотної невідповідності, виявлені можливі наслідки вживання принципу «істотність» на практиці, а також визначені можливі шляхи вирішення поставленої проблеми.

Ключові слова: істотність; істотна невідповідність; релевантність; зрозумілість; надійність; зіставлення; кількісні чинники; якісні чинники; категорії невідповідностей; скептичний підхід.

Ще 90-ті роки стали періодом адаптації концепції аудиторського ризику і істотності до практичного вживання. Розширення концепції, пов'язаної із включенням у неї нових понять, вимагає розвитку теорії і практичного вживання аудиторського ризику і істотності. В умовах глобалізації, що проходить у світі, аудит піддається істотному реформуванню. У нинішніх умовах господарювання замовникам аудиту необхідна повноцінна об'єктивна інформація про фінансове положення організації, стан її бухгалтерського обліку. Очевидною є потреба в більш досконалих динамічних методах та моделях для визначення основних критеріїв аудиторської діяльності.

Основні завдання, які ставлять перед собою для себе аудитори в процесі своєї діяльності, це:

- виявити рівень матеріальності;
- визначити, є інформація суттєвою чи ні для цілей звітності за стандартами;
- визначення статей, схильних до найбільшого ризику істотності та ін.

Питання вживання на практиці принципу істотності дуже важливе для більшості аудиторів і, що важливо, відкрите. Саме тому існують різні думки, теорії, концепції різних дослідників-аналітиків даної проблеми як вітчизняних, так і зарубіжних. Це не обумовлює 100%-у достовірність, чіткість, ефективність аудиторських процедур при виконанні перевірки. У свою чергу, це призводить до можливих істотних спотворень при наданні аудиторського висновку відносно свого клієнта, а значить, до помилкового судження користувачів про фінансове становище підприємств [2].

Мета статті – розкрити економічний зміст категорії «істотність», дослідити особливості вживання принципу «істотність» на практиці.

Основні завдання, поставлені при написанні статті, наступні:

- проаналізувати різні варіанти визначення терміну «істотність»;
- прослідкувати процес визначення істотної невідповідності;
- визначити можливі наслідки вживання принципу «істотність» на практиці;
- виявити можливі шляхи вирішення даної проблеми. Слід особливу увагу звернути на визначення терміну

«істотність». Відповідно до останніх видань Міжнародної федерації бухгалтерів, «суттєвість - інформація є суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів».

Згідно FASB 2 істотність визначається «як величина пропуску, неточної чи неправильної трактовки факту бухгалтерської інформації, яка в світлі супутніх обставин робить ймовірним те, що судження, зроблене на основі цієї інформації, могло би змінитися чи на нього міг би вплинути неточний чи неправильний факт».

«Істотність – один з елементів більш широкого поняття «доречність (релевантність, актуальність)» (relevance), в свою чергу, вона є одним з основних якісних характеристик інформації, які повинні бути додержані при підготовці звітності» - за МСФО. Крім актуальності, Концептуальні принципи МСФО (Framework) також вимагають від звітності наступних якостей:

- зрозумілість (understandability);
- надійність (reliability);
- зіставлення, порівнянність (comparability).

Звідси витікає, що всі визначення, що характеризують у всіх джерелах інформації поняття істотності, носять один сенс, і означають «поняття, надійність, актуальність, релевантність і порівнянність – основні характеристики інформації при складанні фінансової звітності, при порушенні або пропуску яких думка аудитора буде неповною або помилковою, а прийняті користувачами рішення можуть виявитися неправильними» [3].

Порядок визначення істотності в міжнародній аудиторській практиці регулюється стандартом «Істотність в аудиті» (ISA 320 «Audit Materiality»).

Оскільки фінансова звітність має досить широкий круг користувачів, кожен з них має різне уявлення про рівень істотності. Для вкладників компанії істотною є інформація про результати діяльності підприємства, динаміці прибутку і реальності активів. Для потенційних інвесторів буде істотною інформація про фінансову стійкість підприємства, потенційні зміни попиту на продукцію, рентабельності вкладень і реальності інвестиційних проектів.

Аудитори використовують концепцію матеріальності таким чином:

- як основу для планування перевірки при визначенні

- важливих, нетипових і таких, що містять помилки, статей і рахунків, на які слід звернути особливу увагу;
- як основу оцінки зібраних аудиторських доказів;
 - як основу для ухвалення рішення про тип аудиторського висновку [5].

На рівень істотності впливає величезний ряд чинників. Виходячи з сенсу самого терміну «істотність», мова піде про окремі елементи фінансової звітності, що мають значне вираження у сумі. Істотною буде будь-яка вагома (в рамках загальної фінансової картини) стаття. Наприклад, якщо дебіторська заборгованість складає 30 % від загальної валюти балансу, то очевидно, що її коректне віддзеркалення в звітності важливе для ухвалення рішень користувачами, наприклад власником або аналітиками, і, отже, така дебіторська заборгованість є «істотною». Це вплив кількісного чинника на визначення рівня істотності.

Проте істотність статті залежить не лише від її розміру, але і від природи (економічної суті), яка має бути проаналізована з огляду на конкретні обставини. Це прояв іншого не менш важливого чинника - якісного.

Інколи однієї лише природи статті вистачає, щоб відразу визначити, що інформація є доречною і, отже, істотною. Наприклад, представлення нового сегменту може серйозно змінити настрій користувача фінансової звітності з приводу перспектив підприємства, що звітує, внаслідок появи нових значних ризиків і можливостей - навіть у разі, коли самі результати ще малі і коливаються біля нуля. Існують 2 підходи визначення оцінки істотності сегменту: дедуктивний - коли спочатку визначається загальна істотність фінансової звітності, яка потім розподіляється між значимими статтями бухгалтерського балансу, що перевіряється; індуктивний - коли спочатку визначається істотність значимих статей бухгалтерського балансу, що перевіряється, а потім шляхом підсумовування набутих значень істотності визначається загальна істотність фінансової звітності.

З іншого боку, і якісні і кількісні характеристики можуть бути необхідні одночасно при представленні

інформації за об'ємом (у грошовому вираженні) в кожній з важливих категорій запасів, наприклад в мінімальному розбитті: «сировина», «напівфабрикати» і «готова продукція» [4].

Істотна невідповідність - це відсутність, незастосування або повне порушення якої-небудь вимоги (критерію), яка властива при складанні фінансової звітності підприємства.

Алгоритм визначення істотності можна відобразити як певні ітерації, тобто повторення певної процедури, що використовує результат попередньої аналогічної процедури. Ці процеси виконуються на етапі планування програми аудиту. Коректування критеріїв, розміру і видів істотності може здійснюватися і після завершення надання аудиторських послуг, оскільки існує реальна достовірність зміни критеріїв предмету послуг з боку замовника послуги або користувачів її результатами, настання подій після завершення роботи аудитора та інші різні моменти.

В аудиторській практиці прийнято виділяти три категорії невідповідностей. Перша категорія - невідповідність вимогам чинного законодавства у сфері господарювання і оподаткування. Вважається, що ця категорія більш важлива та істотна, бо ступінь ризику виявляється найвищим. Друга категорія полягає у невідповідності вимогам окремих спеціальних державних регуляторних актів - і це високий ступінь ризику. Третя категорія - невідповідність встановленим внутрішнім нормам і правилам - ступінь ризику середній, ближчий до високих. Ця категорія притаманна підприємствам, де присутня не цілком досконала система внутрішнього контролю, а значить аудитор при перевірці не може спиратися на неї, що є значимим при складанні аудиторського судження.

Алгоритм істотної невідповідності представлений на рис. 1.

При виборі типу аудиторського висновку раніше визначений рівень істотності значно впливає на дану процедуру. Розрізняють три рівні істотності для вибору

Рис. 1. Алгоритм істотної невідповідності [6, с. 44-45].

аудиторського висновку:

1. Неістотні суми. Якщо у фінансовій звітності є неточності, але ці неточності навряд чи вплинуть на ухвалення рішення користувачем фінансової звітності, то ця неточність вважається неістотною, і в цьому випадку видається стандартний висновок без обмовок.

2. Суми є істотними, але не спотворюють загального враження від фінансової звітності в цілому. Другий рівень істотності наявний тоді, коли наявність неточності у фінансовій звітності спричиняють дію на рішення користувачів, хоча в цілому фінансова звітність об'єктивно відображає стан справ. Щоб прийняти рішення відносно типу аудиторського висновку, аудитор повинен оцінити всі можливі наслідки виявленої помилки, у тому числі на балансовий прибуток і податкові платежі, і якщо сукупний вплив всіх розрахованих чинників не буде визнаний істотним для звітності в цілому, видається умовно позитивний аудиторський висновок (висновок з обмовками).

3. Суми настільки істотні і настільки часто зустрічаються, що під питання ставиться об'єктивність фінансової звітності в цілому. Якщо існує упевненість, що користувачі фінансової звітності, що перевіряється, неминуче приймуть на її основі неправильні рішення, аудитор повинен відмовитися від думки про достовірність звітності або видати негативний аудиторський висновок. На практиці це за своєю суттю є значною проблемою, яка також має розглядатися [1, с. 229-231].

Розв'язок проблеми вживання принципу «істотність» на практиці обумовлено як зовнішніми причинами, так і внутрішніми. До зовнішніх причин відноситься в основному непостійність законодавства у сфері бухгалтерського обліку, податкового обліку, аудиторської діяльності. До внутрішніх – зміна спеціалізації аудиторських організацій, зміна керівництва аудиторських фірм і реформація напрямів їх політик, зміна структури замовників. Для правильного і повного вирішення цього питання необхідно: укріпити законодавчу базу; визначити чіткий перелік умов роботи аудиторських фірм; дати конкретну характеристику можливостей замовників аудиторських послуг. Це, можна сказати, перші кроки до прийняття правильного вирішення цієї проблеми [7].

Висновок: Існує безліч визначень поняття «істотність». Проте в різних джерелах інформації цей термін носить один сенс, і на нашу думку найбільш вдалим є «поняття, надійність, актуальність і порівнянність – основні характеристики інформації при складанні фінансової звітності, при порушенні або пропуску яких думка аудитора буде неповною або помилковою, а прийняті користувачами рішення можуть виявитися неправильними». Проблема полягає не в чіткому визначенні поняття, а в чіткому обчисленні рівня істотності. Адже щонайменший недолік може привести аудитора до помилкового висновку, а користувачів фінансової звітності – до неефективного вирішення питань.

У процесі надання аудиторських послуг аудитор зобов'язаний постійно оцінювати розмір істотності і її характеристики до закінчення періоду, що перевіряється. Відносно визначення критеріїв істотності і її розміру, то це є індивідуальною професійною думкою аудитора. Саме тому з врахуванням стану вітчизняних економічних і правових стосунків в області бізнесу аудиторам краще дотримуватися більш скептичного підходу до визначення істотності, її критерію і розміру.

Список літератури

1. Аренс, А. *Аудит [Текст]* / А. Аренс, Дж. Лоббек : пер. з англ.; Голов. редактор серії проф. Я. В. Соколов. – М. : Фінанси та статистика. 2001. – 560 с.
2. Балалова, Є. І. Підходи до виявлення суттєвості в процесі планування [Електронний ресурс] / Є. І. Балалова, О. В. Каурова. – Режим доступу: <http://www.dis.ru/library/fm/archive/2004/5/3375.html>.
3. Богопольский, А. Б. Суттєвість в МСФО [Електронний ресурс] / А. Б. Богопольский. – Режим доступу: <http://www.finansy.ru/publ/buh/005finot.htm>.
4. Бровкина, Н. Д. Суттєвість в аудиті [Електронний ресурс] / Н. Д. Бровкина. – Режим доступу: <http://www.audit-it.ru/articles/audit/a104/40726.html#c8>
5. Потапович, Н. Суттєвість в аудиті. Погляд менеджера [Електронний ресурс] / Н. Потапович. – Режим доступу: <http://www.audit.ru/adt.php?r=44>
6. Редько, А. Проблема «materiality» в українській аудиторській практиці [Текст] / А. Редько // *Бухгалтерський облік та аудит*. – 2009. - №2. – С.42-47
7. Стуков, Л. С. Значення аудиту в інформаційному забезпеченні учасників економічних відносин [Електронний ресурс] / Л. С. Стуков. – Режим доступу: <http://www.gaap.ru/magazines/consult/4/2009>

РЕЗЮМЕ

Панкова Марина, Такаджи Наталья

Проблема использования принципа существенности в современном аудите

В статье рассмотрена проблема применения отечественной практикой принципа аудита «существенность», проанализированы разные варианты определения термина «существенность», изучен процесс определения существенного несоответствия, выявлены возможные последствия применения принципа «существенность» на практике, а также определены возможные пути решения поставленной проблемы.

RESUME

Pankova Maryna, Takadgi Natalia

Problem of use of a principle of materiality in modern audit

In article the problem of application by domestic practice of a principle to audit «materiality» is considered, different variants of definition of the term «materiality» are analysed, process of definition of essential discrepancy is studied, possible consequences of application of a principle «materiality» in practice are revealed, and also possible ways of the decision of the put problem are defined.

ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена проблемним аспектам функціонування служб внутрішнього контролю сільськогосподарських підприємств. На основі проведеного аналізу наукової та спеціальної літератури визначено об'єктивність створення на підприємствах аграрного сектора служб внутрішнього аудиту з метою повідомлення об'єктивної інформації власникам про виробничо-фінансову діяльність.

Ключові слова: внутрішній аудит, внутрішній контроль, функції внутрішнього аудиту, функції внутрішнього контролю.

Будь-яке підприємство, у тому числі і сільськогосподарське, займається господарською діяльністю з метою отримання прибутку та насичення ринку конкурентоспроможною продукцією. Розпаювання сільськогосподарських підприємств призвело до нових умов господарювання сільській місцевості, що потребує сучасних підходів до ведення бізнесу. Власників цікавить насамперед оцінка ефективності роботи управлінського персоналу, оскільки успіх підприємницької діяльності залежить від результативності управління та ефективності управлінських рішень. Тому, підвищується роль контрольної функції в системі управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій [1, 3, 4, 5] дає право стверджувати, що питання функціонування служб внутрішнього контролю досить актуальне. Однак, віддаючи належне науковим дослідженням, варто відзначити про невизначеність змістовного наповнення внутрішнього контролю сільськогосподарських підприємств.

Метою публікації є висвітлення сутності внутрішнього контролю та окреслення проблемних аспектів його функціонування в аграрних підприємствах, розкриття змісту внутрішнього аудиту та визначення його місця в системі контролю аграрних підприємств.

Контроль як функцію управління та обліку варто розглядати через систему спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта, порівняння планових і фактичних значень заданих параметрів, виявлення відхилень в параметрах та факторів, що викликали їх. Тому саме контроль виконує двосторонню функцію зв'язку між об'єктом і системою управління.

Якщо розглядати класифікацію контролю стосовно господарюючого суб'єкта, то контроль поділяється на зовнішній та внутрішній. Зовнішній контроль здійснюється вищими організаціями та незалежними суб'єктами контролю, тобто тими суб'єктами контролю. Внутрішній контроль здійснюється контролюючими органами самого підприємства, а саме: ревізійною чи інвентаризаційною комісією, спостережною радою, відділом внутрішнього аудиту, головним бухгалтером, керівниками структурних підрозділів тощо.

Якщо розглядати нормативно-правове забезпечення внутрішнього контролю, то можна сказати, що воно фактично відсутнє. У практичній діяльності застосовуються лише ті законодавчі акти, які регулюють проведення інвентаризацій. Аналізуючи положення

Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, до основних завдань внутрішнього контролю слід віднести:

- оцінку фактичного стану справ на підприємстві;
- виявлення відхилень від заданих параметрів, якщо такі наявні;
- встановлення фактів, які вплинули на виникнення відхилень.

Вище перелічені завдання, на нашу думку, притаманні процесу управління підприємством, однак не задовольняють потреб власників сільськогосподарського підприємства. Як наслідок цього підвищується роль служб внутрішнього аудиту. Однак поняття внутрішнього аудиту не знайшло свого відображення в Законі України «Про аудиторську діяльність», що не сприяє його розвитку.

У нормативних документах України внутрішній аудит розглядається як складова системи управління (таблиця 1).

Таким чином робимо висновок, що законодавчо внутрішній аудит закріплено лише для банківських установ та органів державного управління. Для інших суб'єктів господарювання питання внутрішнього аудиту є не врегульовані.

Відсутність правових норм, які б стосувалися внутрішнього аудиту, а також центрального органу, який би здійснював розробку рекомендацій щодо його організації, призвела до того, що на практиці внутрішній аудит ототожнюють із внутрішньогосподарським контролем і реорганізують систему внутрішньогосподарського контролю у систему внутрішнього аудиту [1, с. 30].

Основні функції служби внутрішнього аудиту, як правило, складаються з процедур дослідження окремих операцій підприємства, оцінювання і контролю відповідності операцій, відображених у бухгалтерському обліку, а також контролю за функціями внутрішньої системи контролю підприємства [4, с. 243].

Таким чином, суб'єкти внутрішнього аудиту повинні призначатися власниками сільськогосподарського підприємства, а не керівництвом.

Обов'язки внутрішнього аудитора повинні охоплювати:

- перевірку дотримання адміністративного порядку, виконання наказів, розпоряджень;
- організацію інвентаризації товарно-матеріальних

Таблиця 1. Нормативно-правове забезпечення внутрішнього аудиту

Нормативний документ	Сутність внутрішнього аудиту
Національний норматив аудиту №24 «Врахування роботи спеціалістів внутрішнього аудиту», затверджений рішенням АПУ від 18.12.1998 р. №73 [5, с. 374]	Внутрішній аудит – це складова частина організаційної структури підприємства. Можливості і мета діяльності служби внутрішнього аудиту мають дуже широкий спектр та напрямки і залежить від розміру та структури підприємства, а також потреб керівництва.
Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 20.03.98 р. №114 [6]	Внутрішній аудит банку – це незалежна оцінка системи внутрішнього контролю, встановленого у комерційному банку.
Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. №566 [7]	Внутрішній аудит – це незалежний підрозділ, який не бере участі у виконанні операцій, а періодично здійснює перевірки та оцінює: адекватність та ефективність заходів та системи внутрішнього контролю; управління ризиками і кредитним та інвестиційним портфелем; повноту, своєчасність і достовірність фінансової та іншої звітності; дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку; відповідність регулятивним вимогам.
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю» від 24.05.2005 р. №158 [8]	Внутрішній аудит – форма контролю, що забезпечує функціонально незалежну оцінку діяльності органів державного сектора та дає впевненість Кабінету Міністрів України Мінфіну, іншим зацікавленим центральним органам виконавчої влади, керівництву органів державного сектора в тому, що система державного управління функціонує у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, допущення помилок чи нерентабельності.
Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ, затверджені розпорядженням держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005 р. №4660 [9]	Внутрішній аудит – незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає в проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів: системи внутрішнього контролю фінансової установи; фінансової та господарської інформації; економічності та продуктивності фінансової установи; дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог.
Міжнародний стандарт аудиту 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» [2]	Внутрішній аудит є підрозділом суб'єкта господарювання. До функцій внутрішнього аудиту входять, зокрема, перевірка, оцінювання та моніторинг відповідності й функціонування системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю.

цінностей;

- участь у зіставленні витрат з досягнутими результатами;
- аналіз інформації управлінського характеру [3, с. 183];
- оцінку роботи системи внутрішнього контролю.

Оцінка системи внутрішнього контролю сільськогосподарського підприємства повинна проходити перевірку системою внутрішнього аудиту. При цьому варто оприлюднювати разом з публічною фінансовою звітністю результати внутрішнього аудиту про роботу системи внутрішнього контролю підприємства. Служба внутрішнього аудиту повинна бути підпорядкована власникам (пайовикам), тобто на її роботу не повинні впливати вказівки керівництва.

Узагальнивши вищевикладене, можна зробити висновок, що внутрішній аудит – це функціональний контролюючий орган суб'єкта господарювання, який підпорядкований власнику та працює з метою оцінки ефективності системи управління підприємства та системи контролю. Однак функціонування даної служби викликає труднощі, які зумовлені, по-перше, невизначеністю фінансування даної служби, по-друге, відсутністю кваліфікованого персоналу. На нашу думку, вирішення цих проблем можливе. Суб'єкту господарювання потрібно буде створити відповідний фонд забезпечення функціонування служби внутрішнього аудиту (можливо у складі рахунка 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів»). Персональний склад служби внутрішнього аудиту сформувавши з числа власників, з урахуванням їх освіти та особистих характеристик, а також з попереднім здобуттям ними

кваліфікації.

Отже, внутрішній аудит в системі внутрішнього контролю підприємства повинен виконувати не лише контрольні функції, а й давати оцінку механізму функціонування внутрішнього контролю підприємства та забезпечувати інформаційні потреби власників.

Список літератури

1. *Внутрішній аудит [Текст] : монографія / В. С. Рудницький, І. Д. Лазаришина, Г. М. Шеремета, В. О. Хоменюк. – Рівне : УДУВГП, 2003. - 163 с.*
2. *Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики [Текст] : Видання 2006 року. – К. : Статут, 2006. – 1152 с.*
3. *Основи аудиту [Текст] : навч. посіб. / С. І. Дерев'яноко, С. О. Олійник, Н. П. Кузик, О. М. Ганяло. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 328 с.*
4. *Пшенична. А. Ж. Аудит [Текст] : навчальний посібник / А. Ж. Пшенична. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.*
5. *Чернелєвський, Л. М. Аудит [Текст] : навч. пос. / Л. М. Чернелєвський, Н. І. Беренда. – К. : Міленіум, 2002. – 466 с.*
6. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart70/inx70848.htm>
7. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart63/inx63647.htm>
8. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.adm.dp.ua>
9. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v4660486-05>.

РЕЗЮМЕ

Подольчук Елена

Значение внутреннего аудита в системе контроля сельскохозяйственного предприятия

Статья посвящена проблемным аспектам функционирования служб внутреннего контроля сельскохозяйственных предприятий. На основе проведенного анализа научной и специальной литературы определено объективность создания на предприятиях аграрного сектора служб внутреннего аудита с целью донесения объективной информации о производственно-финансовой деятельности владельцам.

RESUME

Podolyanchuk Olena

A place of internal audit in the checking system of agricultural enterprise

The article is devoted to the aspects of problems of functioning of services of internal control of agricultural enterprises. On the basis of the conducted analysis of scientific and special literature it is determined the objectivity of creation on the enterprises of agrarian sector of services of internal audit.

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ

У даній статті з'ясовано місце управління витратами у системі управління конкурентоспроможністю продукції підприємства, сутність системи управління витратами, яка дозволяє приймати управлінські рішення, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємств хімічного комплексу.

Ключові слова: конкурентоспроможність, собівартість, статті калькуляції, готова продукція, витрати, логістичні витрати, екологічні витрати, система управління витратами, ефективність, хімічна промисловість, енергоємність виробництва.

Складні процеси реформування економіки, що відбуваються у нашій країні вимагають нових підходів до організації виробничо-господарської діяльності, принципів і методів управління виробництвом.

Оскільки в умовах ринкової економіки головною метою підприємства є досягнення максимального прибутку, важко переоцінити роль аналізу витрат та управління ними. Сучасні умови господарювання та зростання ролі нових технологій у світі висувають нові вимоги до системи управління витратами як з боку держави, так і з боку власників підприємств.

Отже, одним з важливих завдань управління є контроль та облік витрат на виробництво продукції та визначення її собівартості. У собівартості як синтетичному показнику відображаються всі сторони виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства. Від рівня собівартості залежить обсяг прибутку та рівень рентабельності підприємства.

Організація виробничого обліку на підприємствах в основному залежить від технології та організації виробництва, характеру продукції що виготовляється, структури управління та інших факторів, що визначають процеси документального оформлення господарських операцій, їх систематизації, узагальнення та відображення, ведення синтетичного та аналітичного обліку, розмежування та розподіл витрат та інше. Відтак, однією з проблем обліку витрат є залежність від особливостей відповідної галузі або виду економічної діяльності.

Тому облік витрат на підприємствах різних галузей сфери матеріального виробництва та невиробничої сфери діяльності розглядається в багатьох наукових працях. Проблеми впливу на витрати та управління ними досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: Ф. Ф. Бутинець, М. А. Бахрушина, П. М. Гарасим, Н. О. Гура, З. В. Гуцайлюк, С. В. Голов, В. О. Ластовецький, С. О. Левицька, Л. Г. Ловінська, Л. В. Нападовська, М. С. Пушкар, В. І. Петрова, Г. В. Савицька, М. Г. Чумаченко, А. Д. Шеремет, В. Г. Швець та інші. Але питання обліку та контролю витрат в хімічній промисловості потребують подальшого дослідження.

У будь-якій галузі промисловості собівартість продукції є показником досягнення стратегії зниження витрат у зміцненні конкурентоспроможності підприємства. У зв'язку з цим загострюється проблема вдосконалення механізму управління витратами, що призводить до виробництва і реалізації конкурентоздатної продукції.

Вважається загально визначеним, що низька конкурентоспроможність підприємств і країни в цілому – це проблема економічної безпеки держави. У зв'язку з чим підвищення конкурентоспроможності – стратегічне завдання будь-якого об'єкту вітчизняного ринку.

Хімічна промисловість має суттєвий вплив на економічний розвиток держави. Хімічний комплекс – один із провідних у структурі сучасної економіки. Така промисловість пов'язана із багатьма галузями, зокрема із нафтопереробкою, коксуванням вугілля, чорною та кольоровою металургією, лісовою промисловістю. Хімічна галузь має один з найвищих рейтингів міжгалузевого споживання, оскільки виготовляє продукцію для всіх основних галузей промисловості, транспорту, сільського господарства, оборони, побутового обслуговування та інших сфер діяльності.

Через свою виключно важливу роль у міжгалузевому споживанні хімічна промисловість повинна мати випереджаючий темп розвитку в порівнянні зі споживаючими галузями. Лише за такої умови вона здатна забезпечити їх необхідним асортиментом продукції і конкурувати з імпортними товарами.

Всього хімічна галузь нараховує понад 200 підприємств, які виробляють широку гаму хімічної продукції. В останній час спостерігається зростання обсягу виробництва хімічної та нафтохімічної промисловості. За даними Державного комітету статистики темп приросту обсягу продукції у січні-березні 2009 року до січня-березня 2008 року склав 7,9%. [1].

Забезпечення конкурентоспроможності хімічної галузі здатне призвести до ланцюгової реакції для наростаючого розвитку багатьох споживаючих галузей промисловості.

На сьогодні хімічний комплекс України характеризується низькою ціною конкурентоспроможністю, що є наслідком застарілості основних фондів (за різними оцінками, їх знос становить від 60% - до 80% [2]) та технологій, зростання витрат на виробництво і реалізацію продукції, неефективної побудови структури витрат, у якій значну частку складають витрати, що залежать від роботи допоміжних і обслуговуючих виробництв, подорожчання сировинних ресурсів, збільшення тарифів та застарілої системи організації управління і збутової діяльності. Це обумовлює необхідність постійної роботи над вирішенням завдань оптимізації рівня витрат і забезпечення їх стійкої позитивної тенденції. При цьому

особливої важливості набуває пошук шляхів формування ефективної системи управління витратами.

Під управлінням витратами мається на увазі перш за все управління собівартістю, тобто цілеспрямований процес формування витрат на виробництво всієї продукції і окремих її видів.

До основних статей калькуляції виробничої собівартості продукції в хімічній промисловості належать:

- витрати на сировини та матеріалів, напівфабрикатів власного виробництва та комплектуючі вироби, допоміжні матеріали, паливо та енергія на технологічні цілі, необхідні для виробництва готової продукції;
- оплата праці працівників основного виробництва, відрахування до соціальних фондів обов'язкового соціального страхування;
- амортизація виробничого обладнання;
- розподілені постійні загальновиробничі витрати.

Сировина для хімічної промисловості має вирішальне значення, її частка у собівартості готової продукції коливається від 45 до 90%.

Особливістю хімічної промисловості є те, що вона входить до складу найбільш енергомістких галузей промисловості. У хімічній промисловості використовують різні види енергії: електричну, теплову, механічну, світлову, штучний холод. Енергоносіями є електричний струм, пара, гаряча вода, паливо, охолоджена вода, повітря, інертні гази.

Хімічна промисловість споживає значну кількість води (набагато більше, ніж будь-яка інша галузь обробної промисловості). Вода входить до складу деяких хімічних продуктів, а також використовується для промивки тих продуктів, що виготовляються для охолодження агрегатів, для розбавлення стічних вод хімічних підприємств тощо.

Тому зрозуміло, що розмір цих витрат є дуже значним. Вартість витраченого палива, енергії, води та інших ресурсів (наприклад, повітря, осушеного та рідкого азоту) відноситься до постійних загальновиробничих витрат. Такі витрати розподіляються між готовими продуктами пропорційно до об'єму виробництва кожного з продуктів у натуральному виразі, тому їх зниження призведе до зниження вартості готової продукції.

Висока енергоємність виробництва та залежність від цін на сировину (особливо окремих сировинних ресурсів, на які існує обмеженість - фосфатів, нафти, газу) приводить до росту вартості готової продукції, яка не витримує конкуренції у порівнянні з більш дешевою і якісною продукцією розвинутих країн.

При здійсненні виробничої діяльності виникають витрати, що за своїм розміром поступаються лише витратам на сировину та матеріали – це витрати на логістику.

Застосування логістики забезпечує зменшення розміру запасів на 50-95%, а при зменшенні товарних запасів підприємства лише на 10% прибуток збільшується на 15% і зменшується потреба у виробничих та складських площах на 40-70% [3].

Але традиційні системи обліку включають логістичні витрати в інші групи корпоративних витрат не виділяючи в окремі статті в обліку витрат підприємства. Логістичні витрати входять до складу матеріальних витрат, витрат на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизацію, інші витрати.

Виділення логістичних витрат та ведення окремого їх обліку надасть можливість впливати на їх розмір. Необхідність зниження цих витрат пов'язана з підвищення цін на продукцію, з одного боку, і обмеженою ємністю ринків збуту, що не дозволяє збільшити обсяг

продукції, яку випускають (і за рахунок цього скорочувати витрати), - з іншого.

Отже, підвищення прибутковості повинно досягатися не лише за рахунок зміни тарифів, податків та цін на сировину, але і за рахунок зниження логістичних витрат.

Але існує перелік витрат, зниження яких недопустимо. До них відносяться витрати на техніку безпеки та охорону праці, а також екологічні. Згідно з Методичними рекомендаціями з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості [4] до природоохоронних (екологічних) витрат віднесено: витрати, пов'язані з утриманням та експлуатацією фондів природоохоронного призначення (очисних споруд, уловлювачів, фільтрів тощо); витрати із самостійного зберігання, переробки та захоронення екологічно небезпечних відходів; оплата послуг сторонніх організацій з приймання, зберігання, переробки, захоронення та ліквідації екологічно небезпечних відходів; витрати на очищення стічних вод; інші витрати на збереження екологічних систем.

Згідно з П(С)БО 16 «Витрати» [5] витрати на охорону навколишнього природного середовища передбачено включати до загальновиробничих витрат. Екологічні витрати, які за економічною сутністю є змінними загальновиробничими, розподіляються пропорційно до заробітної плати працівників основного виробництва і залежать від трудомісткості процесів операційної діяльності підприємства. Але якщо розподіляти такі витрати до вартості робіт з відновлення порушеного навколишнього природного середовища, то це може позитивно вплинути на процес ціноутворення продукції підприємства.

Зниження витрат на одиницю продукції дає змогу збільшити обсяг виробництва на підприємстві при наявних ресурсах, забезпечити тим самим прискорення оборотності оборотних засобів. Зниження собівартості є істотним джерелом зростання прибутковості (доходності) виробництва, а отже, підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Можна визначити такі головні шляхи зниження собівартості продукції хімічної промисловості:

- механізація і автоматизація виробництва;
- застосування прогресивних технологій;
- прогресивні зрушення у структурі виробництва;
- спеціалізація і кооперування виробництва;
- удосконалення структури управління;
- здешевлення утримання апарату управління;
- раціональне розміщення виробництва;
- зниження цін на засоби виробництва, економічне стимулювання економії живої та уречевленої праці.

Але треба пам'ятати, що зниження собівартості, яке призводить до погіршення якості продукції, не є економічно виправданим.

Ефективність підприємства і його конкурентоспроможність прямо пов'язані з ефективністю та збалансованістю системи управління.

Треба зазначити, що на державному рівні також проводяться заходи для підвищення конкурентоспроможності підприємств хімічного комплексу, зокрема проведення структурної перебудови цієї базової галузі економіки з переорієнтацією на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку, прискорення технічного та технологічного переоснащення виробництв, впровадження сучасних енерго- та ресурсозберігаючих технологій, підприємствам надається право на залучення кредитних ресурсів під державні гарантії [6].

Отже, особливості конкуренції на різних ринках диктують специфічний підхід до підвищення конкуренції

в різних галузях. Проте, ефективність будь-якого підприємства і його конкурентоспроможність прямо пов'язані з ефективністю системи обліку та контролю за витратами. Повсякденна робота по оптимізації витрат забезпечує стабільність позицій підприємства на ринку і є найбільш ефективним способом досягнення його рентабельності.

У підприємства хімічної промисловості вельми обмежені можливості впливу на цінові чинники конкурентоспроможності своєї продукції. Тому однією із головних перспектив розвитку хімічної промисловості залишається зменшення енергомісткості виробництва за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Список літератури

1. www.ukrstat.gov.ua/
2. Потапова А. Ю. Надтока Т. Б. Збутова політика підприємств коксохімічної промисловості в умовах вступу до СОТ. // «Економіка і маркетинг у XXI сторіччі» — 2008 / Матеріали 9-ї Міжнародної наукової конференції студентів і молодих учених. — Донецьк, ДонНТУ — 2008, С. 245-248.
3. Антонечко Н. В. Облік логістичних витрат. // Актуальні проблеми економіки № 11 (89), 2008 с.234-241.
4. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджені наказом Міністерства промислової політики України від 9.07.2007 р. № 373.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом МФУ від 31.12.99 р. № 318.
6. Проект Закону України Про підвищення конкурентоспроможності підприємств гірничо-металургійного та хімічного комплексів від 25 листопада 2009.

РЕЗЮМЕ

Радченко Катерина

Управление затратами как фактор повышения конкурентоспособности предприятий химического комплекса

В данной статье описаны место управления затратами в системе управления конкурентоспособностью продукции предприятия, сущность системы управления затратами, которая позволяет принимать управленческие решения, направленные на повышение эффективности деятельности предприятий химического комплекса.

RESUME

Radchenko Kateryna

Management as factor of increase of competitiveness of enterprises of chemical complex expenses

In this article described place of management expenses in control system by the competitiveness of products of enterprise, essence of control system by expenses, which allows to accept administrative decisions, directed on the increase of efficiency of activity of enterprise.

Надія РЕЗНІКкандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій,
Уманський національний університет садівництва**Микола БЕРЕЗНЯНСЬКИЙ**

Уманський національний університет садівництва

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Стаття присвячена дослідженню проблем вдосконалення політики управління фінансами сільськогосподарських підприємств. Висвітлено особливості формування цієї політики у сучасних умовах. Проаналізовано складові елементи ефективного управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: фінанси підприємства, інвестиційна політика, ефективне управління.

Сільське господарство має вирішальне значення для економіки України, оскільки тут створюється біля третини валового внутрішнього продукту та є сировинною базою переробної, харчової, легкої промисловості та інших галузей національної економіки.

Проблема управління фінансами сільськогосподарських підприємств є складною і багатогранною, оскільки підприємству необхідно забезпечувати разом із платоспроможністю і дохідністю. Тому при їх формуванні і використанні підприємства повинні виконувати різні завдання з огляду на існуючі суперечності між платоспроможністю і дохідністю: з одного боку, збільшувати обсяг фінансових ресурсів для забезпечення постійної платоспроможності підприємства, а з іншого - забезпечувати ефективність виробництва продукції і її конкурентоздатність шляхом їх раціонального використання. Таким чином, від ефективності управління фінансами залежить фінансовий стан підприємства і його становище в ринковому середовищі.

На сучасному етапі в Україні проблеми управління фінансами сільських господарств стали предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Л. А. Лахтіонової, А. М. Поддєрьогіна, М. Я. Дем'яненко, В. Дієспєрова, О. Є. Гудзь, М. Альберта, І. О. Бланка, В. М. Колпакова, Л. А. Кузнецової, А. А. Марченко, Ю. В. Петленко, В. В. Стадник, Т. В. Теплової, Ф. Хедуурі та інших.

Водночас недостатньо вивченими залишаються питання фінансового забезпечення та фінансової підтримки підприємств в умовах реформування вітчизняного сільського господарства, удосконалення кредитної їх підтримки, оподаткування, а також створення умов для активізації інвестиційних процесів. Також варто звернути увагу на управління окремими елементами фінансів сільськогосподарських підприємств та проблему формування управлінських рішень у процесі керування іншими.

Метою статті є дослідження особливостей формування політики управління фінансами сільськогосподарських підприємств, розробка рекомендацій з підвищення ефективності управління ними, а також обґрунтування алгоритму формування управлінського рішення у процесі керування фінансами сільськогосподарських підприємств.

Управління фінансами будь-якого підприємства здійснюється шляхом розробки та втілення фінансової

політики, що повинна бути розроблена як довготермінова, у якій розставлені цілі і пріоритети для кожного рівня управління і етапу розвитку сільськогосподарського виробництва. Фінансова політика є складовою частиною економічної політики, а тому покликана розв'язувати задачі пошуку, концентрації, акумулювання фінансових ресурсів та їх розподілу відповідно до напрямків розвитку підприємства, що не суперечать загальній економічній політиці. Єдина фінансова політика підприємства розробляється на рівні вищого керівництва, в ній визначаються джерела фінансових ресурсів та їх розподіл в межах даного підприємства. Базою для розробки ефективної фінансової політики є відповідна зовнішня та внутрішня інформація [1, с. 220].

Система формування політики управління фінансами сільськогосподарських підприємств включає у себе наступні складові: податкова політика, облікова політика, інвестиційна, кредитна, амортизаційна, дивідендна, політика управління активами, витратами, дебіторською та кредиторською заборгованістю. Кожен із вказаних елементів впливає як на процес формування, так і на процес використання фінансів підприємства. Варто зазначити, що не слід робити жорстку прив'язку кожної складової частини політики управління фінансами до конкретного процесу їх формування чи використання [2, с. 113].

Облікова політика підприємства формується згідно із Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. та національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку [3]. Від прийнятих у цій частині рішень прямо залежить структура балансу, значення ряду ключових фінансово-економічних показників.

Найбільший ефект оптимізації облікової політики дає при освоєнні та плануванні нових виробництв і ділянок, створенні нових структур. Завдяки сформованій оптимальній обліковій політиці формується основна інформаційна база для управління фінансами. Податкова політика розробляється з метою підвищення ліквідності бухгалтерського балансу і рівня платоспроможності підприємства.

Найбільший ефект розробки податкових схем можна отримати при плануванні нових технологічних схем і створенні нових структур, тобто потрібно розрахувати кілька варіантів податкових планів.

Формування інвестиційної політики з точки зору

управління фінансами передбачає забезпечення високої ефективності їх вкладення шляхом вибору напрямів та об'єктів інвестування, визначення обсягу необхідних для інвестування ресурсів, формування та оцінки інвестиційного портфеля, забезпечення реалізації інвестиційних програм тощо.

У рамках кредитної політики вирішується питання забезпечення підприємства позиковими фінансовими ресурсами, визначається розмір власного оборотного капіталу та потреба в залученому, необхідність та обсяг залучення довгострокових фінансових ресурсів. З метою розробки кредитної політики підприємства слід провести аналіз структури балансу й рівня співвідношення власних і позикових коштів. На підставі цих даних підприємство вирішує питання про достатність власних оборотних коштів або про їх нестачу. В останньому випадку приймається рішення про залучення позикових коштів, прораховується ефективність різних варіантів залучення.

Слід також враховувати всі можливі вигоди і витрати, пов'язані із залученням фінансових ресурсів як через систему кредитування, так і через інструменти ринку цінних паперів, а також розробити схему їх погашення з урахуванням всіх можливих джерел одержання підприємством коштів [4, с. 104]. Доцільно розрахувати потребу у позикових коштах; правильно вибрати кредитну організацію, враховуючи наявність ліцензії, розмір процентної ставки, способи її розрахунку, строки погашення, форми видачі, репутацію на ринку цінних паперів тощо; скласти план погашення і розрахунок процентної суми з урахуванням особливостей оподаткування прибутку.

Політика управління витратами реалізується у розрізі планування та бюджетування. При цьому варто використати дані фінансово-економічного аналізу, які дають початкове уявлення про рівень витрат підприємства, а також рівень рентабельності. Підприємству слід вибирати такі методи калькулювання собівартості, які забезпечують найбільш наочне уявлення про структуру витрат виробництва, рівні постійних і змінних витрат, частку комерційних витрат. Економічному відділу доцільно періодично проводити аналіз структури витрат виробництва, порівнюючи з різного роду базовими даними й вивчаючи природу відхилень. При розробці облікової політики плановому відділу разом з бухгалтерією слід правильно вибрати базу для розподілу непрямих витрат між об'єктами калькулювання або вибрати метод віднесення непрямих витрат на собівартість реалізованої продукції. З метою створення передумов для ефективної аналітичної роботи і підвищення якості прийнятих управлінських рішень необхідно чітко визначити і організувати роздільний управлінський облік витрат за такими групами [5, с. 319]:

- змінні витрати, які зростають або зменшуються пропорційно до обсягу виробництва;
- постійні витрати, зміна яких не пов'язана безпосередньо зі зміною обсягів виробництва.

Значну роль при формуванні політики управління фінансами сільськогосподарського підприємства відіграє вибір амортизаційної політики. При нарахуванні амортизації підприємство може застосувати метод прискореного зменшення залишкової вартості, збільшуючи тим самим витрати; зробити переоцінку основних засобів з урахуванням ринкової вартості, що в свою чергу впливає на витрати виробництва. Оскільки амортизаційні відрахування та прибуток є основними джерелами формування фінансів, підприємству слід визначитись з пріоритетністю того чи іншого джерела.

Дивідендна політика розглядається в розрізі

розподілу фінансів з метою покриття зобов'язань перед учасниками (пайовиками). При цьому слід звернути увагу на такі проблеми: з одного боку, виплата дивідендів повинна забезпечити захист інтересів власника і створити передумови для росту курсової ціни акцій, в цьому сенсі їх максимізація є позитивною тенденцією; з іншого боку, максимізація виплати дивідендів скорочує частку прибутку, реінвестованого в розвиток виробництва.

Інвестори можуть високо оцінити вартість акцій підприємства навіть без виплати дивідендів, якщо вони добре інформовані про програми розвитку, причини невивиплати або вкорочення виплати дивідендів і напрямки реінвестування прибутку.

За теперішніх умов сільськогосподарські підприємства можуть підтримувати забезпеченість взятих позик наступними методами: збільшення частки ліквідних активів; подовження строків, на які видаються позички підприємству [6, с. 102]. Однак варто врахувати, що ці методи ведуть до зниження прибутковості: у першому – шляхом вкладення коштів у малопробиткові активи; у другому – за допомогою можливості виплати відсотків за позикою в період наявності власних коштів. Крім того, може бути застосований метод фінансування за рахунок відстрочених виплат за зобов'язаннями, але такі відстрочення є обмеженими.

У результаті аналізу оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості варто провести наступні заходи: ухвалення рішення про заміну негрошових форм розрахунків або їх обмеження на основі аналізу ефективності вексельних розрахунків або операцій з переуступки прав вимоги боргу; складання програми з ліквідації заборгованості з виплати заробітної плати (якщо вона наявна); розгляд можливості реструктуризації заборгованості за платежами до державного бюджету і позабюджетних фондів. Крім того, доцільно провести повну інвентаризацію із метою реалізації можливості взаємного погашення заборгованості чи її реструктуризації або провести аналіз і списання безнадійних боргів і неповернених сум. У ряді випадків підприємству варто почати претензійну роботу або звертатися з позовами до суду.

Управлінське рішення є комплексом взаємопов'язаних операцій, що виконуються у певній послідовності і спрямовані на розв'язання конкретних задач та досягнення поставлених цілей [7, 8]. Рішення в сфері управління фінансами є найбільш важливими функціональними, тобто частковими, але повинні відповідати загальній стратегії розвитку підприємства.

Основна мета управлінського рішення – забезпечити координуючий (регулюючий) вплив на систему управління. Він реалізує розв'язання управлінських задач персоналом для досягнення цілі організації, яке передбачає вирішення проблем і задач, що складають зміст і послідовність дій осіб, які ухвалюють рішення під час виконання безпосередніх обов'язків. Серед основних задач: створення інформаційної бази для прийняття актуальних рішень; визначення обмежень і критеріїв прийняття рішень; організація діяльності персоналу управління [9, с. 6].

Розробка і прийняття управлінських рішень мають певну чітку послідовність. При цьому необхідно встановити черговість етапів процесу управління, порядок накопичення, руху, зберігання, оброблення, аналізу та обміну інформацією між структурними підрозділами, а також прийняття управлінських рішень, необхідних для вирішення поставлених задач.

Раціональна технологія прийняття і реалізації управлінського рішення передбачає такі етапи:

підготовку, прийняття, реалізацію рішення [7, с. 155].

1. *Етап підготовки* – проведення економічного аналізу ситуації на мікро- і макрорівнях; охоплює пошук, накопичення, оброблення інформації, виявлення і формування проблем, що потребують вирішення та ретельного вивчення чинників, що їх обумовили.

2. *Етап прийняття* – охоплює розроблення й оцінювання альтернативних рішень, визначення критеріїв вибору оптимального рішення, вибір і прийняття рішення.

3. *Етап реалізації* – розроблення заходів для конкретизації рішення і доведення його до виконавців; здійснення контролю за його виконанням; внесення необхідних коректив; оцінювання результату, отриманого внаслідок реалізації рішення [7, с. 157].

Під час вивчення управлінської діяльності важливим є послідовність дій у процесі прийняття управлінських рішень. До неї необхідно включати: діагностику проблеми; формулювання обмежень і критеріїв прийняття рішення; визначення альтернатив; реалізацію; зворотний зв'язок [10].

Реалізується управлінське рішення через взаємопов'язані функції, послідовне виконання яких формує процес розробки, прийняття і реалізації, що характеризуються універсальним набором процедур, взаємопов'язаних послідовністю стадій [11]. З огляду на це може бути сформульований алгоритм формування управлінських рішень у процесі управління фінансами сільськогосподарського підприємства, що передбачає логічну послідовність виконання дій працівниками, які приймають відповідні управлінські рішення (рис. 1).

Прийняття рішення у системі управління фінансами є складним багатоаспектним процесом, який супроводжується науково обґрунтованими фінансовими розрахунками. Критеріями ефективності управлінських рішень є розроблені за відповідною методикою показники, величина яких дає можливість оцінити ступінь досягнення поставленої мети. Висновок про досягнення поставленої мети можна зробити, порівнюючи отримані показники з визначеними нормативними значеннями.

З урахуванням етапів підготовки, прийняття і реалізації рішень управлінський працівник виконує запропоновану послідовність дій, результатом яких є отримання оптимальних параметрів функціонування системи управління фінансами підприємства і дотримання цих параметрів протягом необхідного запланованого періоду часу. Прийняття управлінських рішень здійснюється в результаті аналізу альтернативних рішень, враховуючи компроміс між вимогами ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності.

Спираючись на розглянутий матеріал, слід відзначити, що найбільш ефективний спосіб управління фінансами на сільськогосподарському підприємстві передбачає такі заходи:

1. Планування надходжень коштів і першочергових платежів, планування бюджетів підрозділів підприємства, що дозволяє більш обґрунтовано розподіляти кошти, проводити аналіз виконання бюджетів підрозділів.

2. Ведення платіжних календарів-планів, щоденний розподіл фінансових ресурсів, що надійшли, відповідно до заздалегідь визначених пріоритетів. Подальші дослідження повинні спрямовуватись на аналіз і вдосконалення роботи планово-економічного та збутового відділів, а також пошук ефективних шляхів швидкого і якісного отримання інформації, на основі якої приймаються управлінські рішення. Також вдосконалення потребує планування платежів, через нестачу яких відчувається дефіцит коштів підприємства.

3. Освоєння комплексного фінансового планування, складання планів руху грошових коштів, фінансових ресурсів за підрозділами підприємства чи окремими проектами, планів прибутків і збитків, планового балансу тощо. Проведення аналізу відхилень, формування та прийняття коригуючих рішень. Дослідникам потрібно більшу увагу звернути на вивчення планування як надходжень, так і платежів, а також прийняття рішень щодо розподілу коштів на основі об'єктивного погляду керівництва і персоналу, можливості зменшення втрат при визначенні пріоритетності платежів.

Тісний взаємозв'язок складових політики управління фінансами потребує від керівництва дотримання комплексного підходу при вирішенні задач управління ними. Таким чином, підприємствам необхідна ретельно розроблена політика, а управлінському персоналу слід вчитися розробляти і приймати рішення щодо управління фінансовими ресурсами.

Список літератури

1. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств [Текст] : навч. посібник / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2004. – 365 с.
2. Дем'яненко, М. Я. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України. Проект [Текст] / М. Я. Дем'яненко // Економіка України. – 2005. – №7. – С. 112.
3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України від 16.07.1999 р.
4. Дієсперов, В. Визначення ефективності в сільськогосподарському підприємстві [Текст] / В. Дієсперов // Економіка України. – 2006. – №4. – С. 104.
5. Поддєрьогін, А. М. Фінанси підприємств [Текст] : навч. посібник / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.
6. Гудзь, О. Є. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств [Текст] / О. Є. Гудзь // Облік і фінанси АПК. – 2007. – №3/5. – С. 100.
7. Стадник, В. В. Менеджмент [Текст] : посібник / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К. : Академвидав, 2003. – 464 с.
8. Завадський, Й. С. Менеджмент [Текст] / Й. С. Завадський. - Вид. 2-ге. – К. : Укр.-фін. ін-т менеджменту і бізнесу, 1998. – Т. 1. – 542 с.
9. Колпаков, В. М. Теория и практика принятия управленческих решений [Текст] : учеб. пособие / В. М. Колпаков. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : МАУП, 2004. – 504 с.
10. Мескон, М. А. Основы менеджмента [Текст] / А. Мескон, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – М. : Дело, 1998. – 800 с.
11. Менеджмент [Текст] : учебник / Под ред. Ф. М. Русинова, М. Л. Разу. – М. : ФБК-ПРЕСС, 2002. – 504 с.

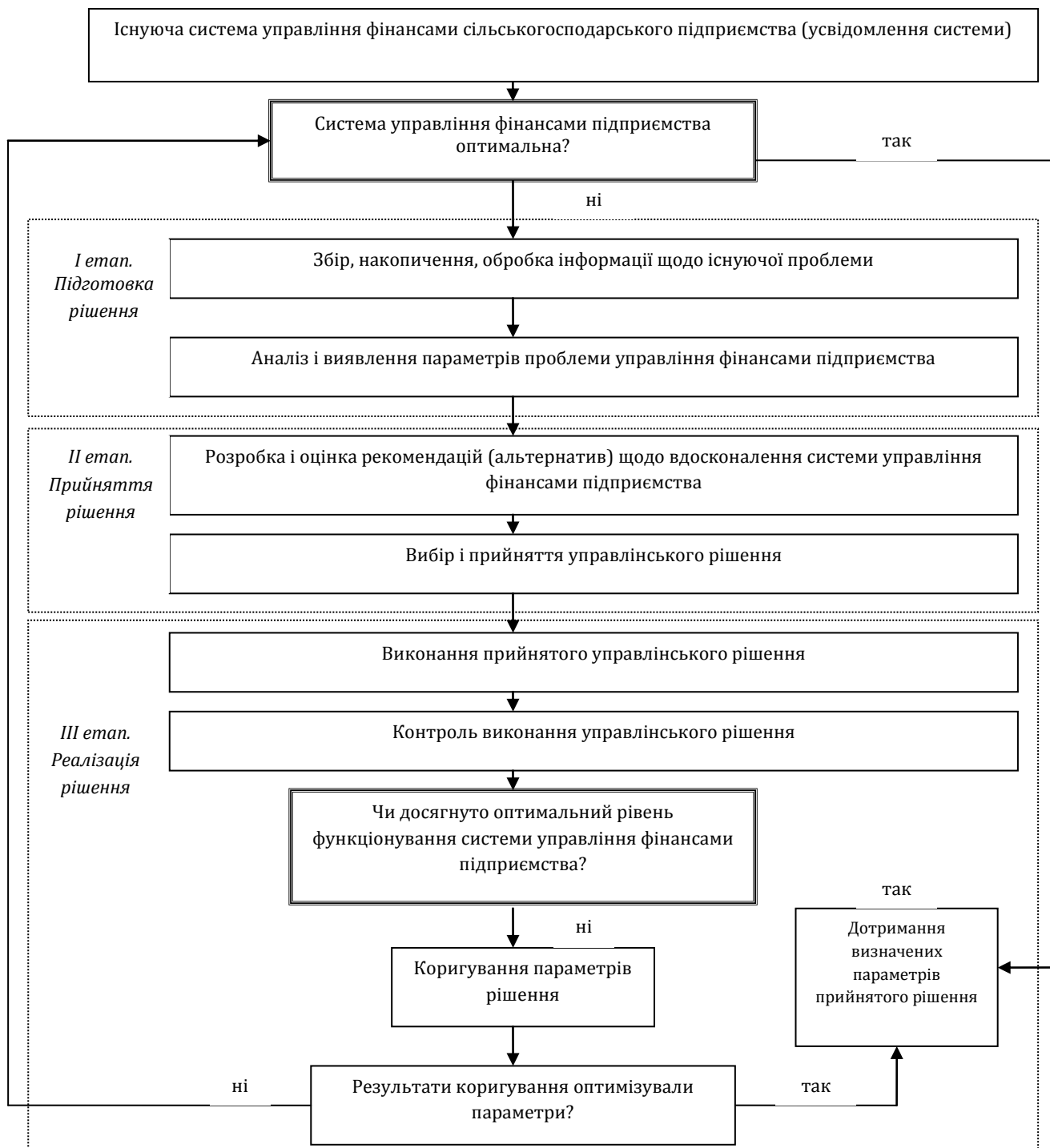

Рис. 1. Алгоритм формування управлінського рішення у процесі керування фінансами сільськогосподарського підприємства

РЕЗЮМЕ

Резник Надежда, Березнянський Николай

Управление фінансами на сільськогосподарських підприємствах

Стаття посвячена дослідженню проблем удосконалення політики управління фінансами сільськогосподарських підприємств. Відображені особливості формування цієї політики в сучасних умовах. Проаналізовані складові елементи ефективного управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств.

RESUME

Reznik Nadiya, Bereznyanskyi Mykola

A financial management on agricultural enterprises

The article is devoted to the research of problems of perfection of policy of financial management of agricultural enterprises. The features of forming of this policy are reflected in modern terms. Component effective custom of agricultural enterprises financial resources controls are analyzed.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Стаття відображає методичні та організаційні принципи проведення аудиторських перевірок фінансових інвестицій. У ній поетапно представлено процес проведення такої перевірки з визначенням об'єктів і відповідних методів аудиту.

Ключові слова: аудит, фінансові інвестиції, стандарти аудиту, внутрішній аудит, контроль.

Перехід до ринкових відносин вимагає створення ефективно функціонуючого ринку фінансових інвестицій для успішного внесення в економіку України. Суб'єкти, що беруть участь у роботі фондового ринку, потребують інформації про стан та розвиток фінансових вкладень для прийняття рішень про напрям інвестування в цінні папери та для оцінки кон'юнктури такого ринку. Зазначена інформація добирається на базі облікових даних конкретних організацій. Однак система показників звітності не дозволяє отримати інформацію про фінансові вкладення в обсязі та вигляді, необхідному для аналізу та прогнозування ситуації, незважаючи на те, що найбільша питома вага активів професійного інвестора припадає саме на інвестиції у цінні папери. Тому виникає потреба в проведенні достовірного аудиту фінансових інвестицій. Це стає все більш актуальним серед користувачів фінансової звітності, здебільшого для наявних та потенційних інвесторів. Власники та керівники підприємств все більше уваги приділяють аудиту фінансових інвестицій як незалежній оцінці ефективності вкладень у цінні папери. Для інвестора внесення капіталу пов'язане з обґрунтуванням вибору інвестиційних проектів, аналізом їх ефективності, визначенням правильної оцінки власних можливостей, виявленням фінансових ресурсів, обсягів і джерел інвестування. Для інформаційного забезпечення названих процесів особливого значення набуває аудит фінансових інвестицій. І, нарешті, залишаються нерозробленими питання аудиту операцій із похідними цінних паперів. Це зумовлює необхідність подальшого удосконалення аудиту фінансових інвестицій на вітчизняних підприємствах.

Вагомий внесок у розв'язання проблем організації аудиту фінансових інвестицій зробили Білуха М. Т., Голов С. Ф., Єфіменко В. І. Даному питанню присвячені публікації таких авторів, як О. А. Петрик [3], М. А. Городілов [4]. Дослідження науково-практичних публікацій із проблем організації та проведення аудиту фінансових інвестицій свідчать, що переважна їх більшість звертає увагу на організацію і технологію аудиту операцій з цінними паперами, але не пропонує цілісної системи його проведення [3, с. 34]. Крім того, суперечливими залишаються деякі положення щодо визначення категорії «внутрішній аудит» та перелік і обсяг завдань, які він вирішує. Враховуючи розбіжності у визначенні категорії внутрішнього аудиту та інші неузгоджені положення щодо його проведення, стає очевидним, що питання організації внутрішнього і зовнішнього аудиту фінансових інвестицій є неоднозначним і потребує досконалого вивчення у контексті впровадження у вітчизняну практику. Моделі і концепції аудиту фінансових інвестицій мають бути

приведені до норм, що відповідають стандартам, прийнятим у світовій обліковій практиці, тому варто дослідити проблеми аудиту фінансових інвестицій.

Актуальність обраної теми дослідження полягає не тільки у відсутності накопиченого досвіду роботи у сфері проведення аудиту фінансових інвестицій, а й не достатнього висвітлення даної проблеми в теоретичному аспекті. Саме цим проблемам присвячена наша стаття. Поставлені такі завдання дослідження:

- визначення ролі аудиту фінансових інвестицій для прийняття рішення;
- розкриття особливостей організації та проведення аудиту фінансових інвестицій;
- визначення складу і змісту процедур аудиту фінансових інвестицій;
- розробка робочих документів для аудиту фінансових інвестицій з урахуванням вимог Міжнародних стандартів аудиту.

У сучасних умовах адаптування економіки України до ринкових умов господарювання та орієнтування аудиту на міжнародні стандарти з особливою гостротою постає проблема достовірності облікової інформації як на рівні підприємства, так і на рівні зовнішніх відносно підприємств суб'єктів ринку. Особливої актуальності вона набуває за умов посилення контролю з боку держави за дотриманням підприємствами, незалежно від форм власності та відомчої підпорядкованості, вимог чинного законодавства щодо ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності. Головною метою аудиту є:

- встановлення достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності суб'єктів економічної діяльності та відповідності здійснених операцій фінансовим інвестиційним положенням нормативних актів;
- оцінка системи внутрішнього контролю підприємства;
- визначення фінансового стану підприємства з метою надання потенційним інвесторам гарантії нормального функціонування підприємств в умовах ринкової економіки.

Завданням аудиту є надання інформаційної безпеки майбутнім інвесторам при прийнятті ними інвестиційних рішень. Таким чином аудит є процедурою оцінки достовірності бухгалтерської звітності, результатом якої є інформація – думка аудитора про достовірність фінансової звітності, надана у формі аудиторського висновку. Аудит цінних паперів – це один із напрямків незалежної експертної діяльності, що спрямований на перевірку та оцінку системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю операцій з цінними паперами, профілактику та виявлення зловживань і помилок в цій галузі. Метою аудиту фінансових інвестицій є:

- перевірка реальності фінансових інвестицій, відображених у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності;
- перевірка правильності та обґрунтованості розподілу фінансових інвестицій на короткострокові та довгострокові залежно від строку їх утримання;-перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку фінансових інвестицій при їх придбанні, оцінці на дату балансу, отриманні доходу, при вибутті;
- перевірка правильності ведення податкового обліку у операціях з фінансовими інвестиціями;
- перевірка взаємоузгодженості форм фінансової звітності, у якій відображені дані про фінансові інвестиції.

Відповідно до чинного законодавства, аудитори мають право самостійно визначати форму і методи проведення перевірок [1, с. 18]. Процес аудиту фінансових інвестицій, як правило, зводиться до таких етапів, як перевірка документального та юридичного забезпечення обліку фінансових інвестицій, перевірка реальності відображення їх у бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності, відповідності їх класифікації, визначення первісної вартості фінансових інвестицій при їх придбанні, оцінці на дату балансу, правильності визначення отриманих доходів та витрат від інвестиційної діяльності та перевірки ведення обліку з метою оподаткування. Організація і методика аудиту фінансових інвестицій визначається, передусім, належним інформаційним забезпеченням аудитора, що стосується інвестиційної діяльності підприємства. Необхідну інформацію про інвестиційну діяльність аудитор отримує з даних фінансового обліку, управлінського обліку, внутрішньогосподарського контролю, бухгалтерської, податкової та статистичної звітності. В аудиторському контролі використовують також інформацію зовнішніх джерел: банків, страхових компаній, інвестиційних фондів, кредитних спілок, торговельних партнерів, інших

аудиторських та юридичних фірм. Важливе місце у формуванні інформаційного забезпечення аудиту інвестицій займають законодавчі, планово-нормативні та довідкові відомості. Отже, для аудитора важливо мати знання не тільки про інформаційне забезпечення аудиторського контролю інвестицій, а й про процес формування даних щодо суб'єктів господарської діяльності та використання їх у практичній роботі. Для цього велике значення має наукова класифікація економічних відомостей, які використовують в аудиті фінансових інвестицій. Класифікацію інформаційного забезпечення процесу аудиту інвестицій можна провести за такими ознаками: зміст даних, характеристика об'єкту аудиту, суб'єкт аудиту, джерело отримання, спосіб відображення, ступінь інформаційної деталізації період формування інформації, спосіб подання, ступінь деталізації, об'єкта інвестування, рівень доступності, спосіб фіксації, одиниця виміру та галузева направленість. Така класифікація виключає дублювання і виділення одних і тих же видів інформаційного забезпечення за різними ознаками. Вона має не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки дає вичерпну деталізацію та допоможе аудиторів краще зорієнтуватися у великому обсязі та спектрі інформаційного забезпечення та правильному і ефективному його використанні при отриманні достовірних аудиторських доказів. Основні джерела отримання інформації для проведення аудиту фінансових інвестицій наведено в таблиці 1.

Одним із важливих завдань проведення аудиту інвестицій є оцінка системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Аудитор повинен дослідити і вивчити систему обліку і внутрішнього контролю клієнта для того, щоб зрозуміти, як готується ця інформація, і мати певне уявлення про надійність досліджених систем, оскільки ця інформація використовується під час збирання аудиторських доказів та формуванні думки аудитора про інвестиційну діяльність підприємства [4, с. 11]. Аудитор вивчає середовище контролю вже з

Таблиця 1. Джерела отримання інформації для аудиту фінансових інвестицій

Складові фінансової звітності	Спеціальні завдання
спілкування з працівниками суб'єкта господарювання (наприклад, директорами і провідними спеціалістами щодо інвестицій)	спілкування з працівниками підприємства-інвестора та об'єкта інвестування
спілкування з внутрішніми аудиторами й огляд звітів внутрішніх аудиторів	спілкування з внутрішніми аудиторами й огляд звітів внутрішніх аудиторів об'єкта інвестування;
спілкування з компетентними особами, які не працюють на цьому суб'єкті господарювання (наприклад, галузевими економістами, представниками регулювальних органів галузі, замовниками, постачальниками, конкурентами)	спілкування з компетентними особами та контрагентами стосовно операцій з фінансовими інвестиціями об'єкта інвестування
публікації, що стосуються галузі (наприклад, офіційна статистика; оглядові матеріали, статті, професійні журнали; звіти, підготовлені банками й дилерами, що мають справу з операціями з цінними паперами; фінансові газети)	публікації, що стосуються галузі, до якої відноситься об'єкт інвестування
законодавство та нормативні акти, які суттєво впливають на діяльність суб'єкта господарювання	законодавство та нормативні акти, які суттєво впливають на діяльність об'єкта інвестування;
документи, підготовлені суб'єктом господарювання (наприклад, протоколи засідань; матеріали, що розсилалися акціонерам або подавалися органам регулювання; рекламні матеріали; фінансові звіти)	документи, підготовлені об'єктом інвестування та підприємством інвестора щодо здійснених фінансових інвестицій
звіти за попередні роки; бюджети; внутрішні звіти управлінського персоналу; проміжні фінансові звіти; інструкції з політики управління; облікової політики; інструкції щодо систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю; план рахунків; посадові інструкції; плани маркетингу та продажів)	звіти за попередні роки; бюджети; внутрішні звіти управлінського персоналу; проміжні фінансові звіти; інструкції з інвестиційної політики; інструкції щодо систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю; план рахунків; посадові інструкції; плани маркетингу та продажів) як підприємства – інвестора, так і об'єкта інвестування

моменту першого знайомства з підприємством (його керівником, бухгалтером). Основними моментами, які він повинен з'ясувати, є:

- вплив організаційної структури, вигляду і масштабів діяльності підприємства на особливості бухгалтерського обліку;
- структура управлінської системи, розділ повноважень і відповідальності;
- особливості взаємин власників з безпосередніми справами, якими управляють, між директором і головним бухгалтером, міра взаємної довіри;
- ставлення адміністрації, директорів і власників організації до питань бухгалтерського обліку;
- виконання обліковим персоналом своїх обов'язків.

Система внутрішнього контролю - це спеціальні процедури, введені керівництвом (власниками, директором, головним бухгалтером) для недопущення або оперативного виявлення і усунення як випадкових, так і умисних спотворень в обліку і звітності; забезпечення збереження майна організації. Система внутрішнього контролю будується на:

1. Розподілі обов'язків. Для запобігання зловживанням і розкраданням необхідний розподіл обов'язків зі зберігання матеріальних цінностей, здійснення операцій і обліку. Крім того, у разі, коли кожен відділ весть облік своєї діяльності повністю, то зростає небезпека надання ним помилкових даних із метою поліпшення показників.
2. Наявності ефективних процедур санкціонування операцій. Для здійснення операцій необхідна наявність вирішення відповідальних осіб, виконання всіх формальностей.
3. Своєчасному належному документуванні операцій. При великому інтервалі часу між здійсненням операції і фактом її обліку зростає вірогідність помилки.
4. Фактичному контролю за майном і документацією. Тобто використання технічних засобів і процедур, що запобігають втраті, вилученню або неправомірній зміні облікової документації.
5. Здійсненні незалежних перевірок. Аудиторів слід вивчити і зрозуміти кожен з елементів системи внутрішнього контролю на даному підприємстві. При цьому аудитор повинен взяти до уваги два аспекти: які саме методи і процедури передбачені на підприємстві і чи застосовуються вони на практиці. У ході дослідження внутрішнього контролю аудиторів необхідно брати до уваги властиві будь-якій системі внутрішнього контролю вади.

Виокремлено такі стадії аудиторського процесу: розробка стратегії та планування аудиторської перевірки; тестування засобів контролю; перевірка господарських операцій по суті (перевірка оборотів і сальдо за рахунками та аналітичні процедури); завершення процесу аудиту. Сукупність названих стадій, завдань та методів досягнення, тісно пов'язаних між собою та структурованих за допомогою запропонованої моделі, загалом утворюють теоретичні підвалини для розроблення методології та інструментарію аудиторського дослідження. Основними принципами планування аудиторського процесу у роботі є безперервність, комплексність та оптимальність. Етап планування завершується визначенням стратегії перевірки та складанням плану й програми аудиторських процедур. Дослідження показали, що підготовка програм у вітчизняних аудиторських організаціях здійснюється щодо окремих розділів бухгалтерського обліку. Організація процесу аудиту на всіх його стадіях вимагає створення відповідних організаційних регламентів, до яких можна віднести технологічні карти аудиту та робчі

зошити аудиторської документації. Застосування технологічних карт дасть можливість раціонально здійснювати поділ внутрішнього аудиту на блоки перевірки, а застосування робочих зошитів - можливість стандартизувати документальне оформлення аудиторських процедур, що значно знижує витрати часу на складання документів. Зміст аудиторського процесу характеризується не лише стадіями його виконання, але як процес складається з методичних прийомів, об'єктів і аудиторських процедур. Процедури, які вносять до програми, мають стосуватись специфічних аудиторських завдань та відображати різні рівні аудиторського ризику й зв'язку між формами доказів та агрегатними рівнями суттєвості. Відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту, аудиторські процедури включають: тести контролю та процедури по суті. Нами запропоновано застосування тестів аудиту цінних паперів, які передбачають оцінювання того, чи:

- дотримуються на підприємстві затвердженої облікової політики в частині обліку цінних паперів;
- проводиться перед придбанням цінних паперів аналіз чутливості відповідно до інвестиційної політики;
- чи ефективним є внутрішній контроль операцій з цінними паперами;
- відображені операції з цінними паперами належним чином в обліковій документації та ін.

Процедури по суті в комплексі внутрішнього аудиту цінних паперів передбачають перевірку тверджень: про існування та наявність цінних паперів, про права та зобов'язання, що виникають у суб'єкта господарювання у зв'язку з випуском або придбанням цінних паперів, про повноту обліку цінних паперів, а також отримання доказів про оцінку вартості цінних паперів. При складанні плану та програми аудиту фінансових інвестицій аудитор повинен визначити рівень суттєвості інформації, що підлягатиме перевірці. У зв'язку з відмінностями у інформації, що підтверджується при аудиті фінансових інвестицій, як окремого об'єкта обліку, так і при виконанні завдань з аудиту спеціального призначення, підходи до визначення рівня суттєвості також матимуть свої особливості. У "Концептуальній основі фінансової звітності", розробленій Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, поняття "суттєвість" визначається наступним чином: „інформація є суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів” [2, с. 13].

Суттєвість залежить від величини суми статті фінансової звітності або значущості помилки, допущеної за певних обставин у зв'язку з пропуском чи неправильним відображенням інформації. Таким чином суттєвість виступає скоріше певним порогом або критерієм відсікання, а не якісною основною характеристикою, яка повинна бути притаманною інформації, щоб вона стала корисною і своєчасною. Суттєвість в аудиті фінансових інвестицій може проявлятися у трьох аспектах:

- як граничний максимальний розмір відхилення;
- як критерій вибору об'єкта і процедур певних ділянок перевірки (при плануванні і проведенні тестування);
- як фактор, що впливає на вибір виду аудиторського висновку.

Приступаючи до аудиту інвестицій, аудитору потрібно провести тестування, яке є одним із визначальних методичних прийомів аудиту. Процес тестування полягає у формулюванні переліку питань для оцінки інвестицій і послідовної відповіді є необхідні аудиторські процедури та отримує необхідні аудиторські докази. На третьому

етапі аудитор узагальнює результати перевірки інвестицій і на основі зібраних доказів формулює думку щодо достовірності відображення інвестицій у фінансовій звітності та відповідності чинному законодавству. При цьому він повинен оцінити повноту та достатність виконання усіх пунктів плану та програми аудиту, провести систематизацію та аналітичний огляд результатів перевірки з метою складення об'єктивного аудиторського висновку відповідно до Міжнародних стандартів аудиту. Для забезпечення виконання плану та програми перевірки стандарти вимагають ведення необхідної документації з аудиту. Аудитор повинен мати робочі документи, які є достатньо повними й детальними для забезпечення загального розуміння аудиторської перевірки. Інформація щодо планування аудиторської роботи, характеру, часу та обсягу виконаних аудиторських процедур, їх результатів, а також висновків з отриманих аудиторських доказів, відображається в робочих документах. Останні повинні містити пояснення аудитора щодо всіх важливих питань, які потребують висловлення думки, а також висновків про них аудитора. До складу робочих документів при аудиті фінансових інвестицій, як правило, входять: інформація, що стосується правової форми та організаційної структури суб'єкта господарювання; копії важливих юридичних документів, угод, протоколів або витяги з них; інформація стосовно галузі промисловості, економічного та законодавчого середовища, в якому діє суб'єкт господарювання; докази процесу планування, включно із програмою аудиту та будь-які зміни до них; докази розуміння аудитором систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю; докази оцінки властивого ризику, ризику контролю та будь-які зміни цих оцінок; докази розгляду аудитором роботи внутрішнього аудиту та висновки з цього; аналіз важливих показників і тенденцій; записи про характер, час та обсяг виконаних аудиторських процедур та їх результати; докази, що робота асистентів була виконана під наглядом і перевірена; детальна інформація про процедури, застосовані до компонентів, фінансові звіти яких перевіряє інший аудитор; листи з поясненнями управлінського персоналу, одержані від суб'єкта господарювання; висновки аудитора із суттєвих аспектів аудиторської перевірки, виявлених за допомогою аудиторських процедур, включаючи те, як були розв'язані або враховані винятки чи незвичайні події; копії фінансових звітів та аудиторського висновку. Джерелами аудиту при перевірці фінансових інвестицій як складової фінансової звітності будуть бланки цінних паперів, розрахункові документи та документи, що засвідчують право власності, журнали, відомості по рахунках 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 35 «Поточні фінансові інвестиції».

Таким чином, ефективна організація і методика аудиту інвестицій визначається, передусім, належним інформаційним забезпеченням. Зростання обсягів інформації потребує певної її класифікації та систематизації. Значна увага звертається на концепцію суттєвості економічної інформації. Аудит визначено як процес, метою якого є надання обґрунтованої впевненості, що передбачає певний рівень ризику щодо наявності чи відсутності у фінансовій звітності суттєвих викривлень. Інформація є суттєвою, якщо її відсутність чи викривлення може вплинути на економічне рішення користувача, яке ґрунтується на фінансовій звітності. На основі розглянутої вітчизняної і зарубіжної літератури та вітчизняного законодавства нами запропоновано класифікацію інформаційного забезпечення процесу аудиту фінансових інвестицій. Для розробки низки

важливих аспектів методики проведення аудиторської перевірки фінансових інвестицій сформульовано та визначено його мету, завдання, склад аудиторських процедур і послідовність дій аудитора на кожній стадії аудиторського процесу. Розроблено робочі документи аудитора відповідно до стадій аудиту.

Список літератури

1. Про інвестиційну діяльність [Текст] : закон України від 18.09.91р. №1560-ХІІ зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. -1991. - №21.
2. Стандарти аудиту та етики [Текст] : Видання МФБ 2001 р./ Переклад з англ. Під редакцією проф. Н. Ф. Непійводи. - К. : Паритет- Інформ, 2003. - 712 с.
3. Петрик, О. А. Організація регулювання діяльності аудиторських фірм в Україні [Текст] / О. А. Петрик // Фінанси, облік, аудит : зб. наук. праць. – Вип. 9. - КНЕУ, 2007. - С.21-26.
4. Горділов, М. А. Якість аудиту та відповідальність аудиторів [Текст] / М. А. Горділов // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. -Вип. 10. - КНЕУ, 2008. —С. 27-28.

РЕЗЮМЕ

Сагова Елена

Особливості організації та методики аудиту фінансових інвестицій

Стаття отображает методические и организационные принципы проведения аудиторских проверок финансовых инвестиций. В ней представлен процесс проведения такой проверки с определением объектов и соответствующих методов аудита.

RESUME

Sagova Olena

Organization and methodology audit financial investment
Basic methodical and organizational principles of auditing financial investments are considered. Gradual auditing process with testing objects and equivalent testing methods is presented.

ПОНЯТТЯ АУДИТУ ТА ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

У статті розглядаються визначення теоретичні підходи до визначення поняття «аудит» від класичних теоретиків минулого, професійних організацій і до його відображення у вітчизняному законодавстві. Дається критична оцінка законодавчому використанню даного поняття відносно споріднених видів діяльності, особливо органів податкового контролю. Наводяться висновки та пропозиції, щодо гармонізації використання терміну «аудит» та його методико-організаційним змістом.

Ключові слова: аудит, фінансовий аудит, кабінетний аудит, виїзна перевірка, екологічний аудит, репутаційний аудит.

Проїшов певний час з моменту офіційного визнання аудиту як виду діяльності у системі економічних відносин, і за цей період поняття «аудит» набуло різних тлумачень, часто використовувалось для оформлення, певною мірою, дотичних видів діяльності («кабінетний аудит», «виїзний податковий аудит», «екологічний аудит», «репутаційний аудит», тощо). У той же час існують теоретично обґрунтовані на рівні світової та вітчизняної економічної науки підходи до визначення цього поняття, які, у свою чергу, носять достатньо однорідний характер і не передбачають значного диференціювання у використанні терміну «аудит» відносно споріднених з ним видів діяльності.

Тому достатньо дискусійний характер носить можливість широкого використання терміну у процесі утворення нових спрямувань оціночної діяльності, реорганізації раніше утворених. Необхідно визначитись у принциповій концепції такого використання – буде вона ґрунтуватись на загальнотеоретичних засадах аудиту як економічного поняття чи буде носити суто мовний характер без особливого огляду на фундаментальні засади процесу і мети створення аудиту як такого.

Формування поняття аудиту, що склалося на теперішній час, безпосередньо зумовлене причинами виникнення та умовами розвитку цього виду діяльності.

Основною причиною виникнення аудиторів як окремих суб'єктів фінансово-господарської діяльності є поступове укрупнення підприємств під час промислового розвитку економік розвинених країн та їх переходу до індустріального виробництва. Збільшення капіталоємності підприємств, перш за все промислового сектору, спричинило необхідність акумулювання значних коштів від все більшої кількості співвласників для продовження розвитку або заснування таких підприємств.

Класичним прикладом такого поєднання вкладеного капіталу значною групою осіб на даний час є акціонерні товариства. Значущою особливістю такого товариства є можливість будь-якої фізичної або юридичної особи стати співвласником, що, звичайно, не передбачає достатньо високої обізнаності потенційних співвласників у системі облікових оцінок, фінансових показників, розрахунку ефективності. Відповідно, для забезпечення достатнього рівня гарантій щодо реальності відображення фінансового стану підприємства, перспектив його розвитку на майбутнє, виникла необхідність у залученні для підтвердження реальності таких даних незалежних

експертів з високим рівнем довіри до них та позитивною репутацією в сфері професійної діяльності. Необхідно підкреслити, що принцип незалежності аудитора має першочергове значення, оскільки без дотримання цього принципу втрачається сенс у проведенні аудиторських робіт.

У 70-х роках існуючі професійні організації – спілки бухгалтерів-аудиторів почали розробляти стандарти аудиту [8]. З того моменту мета, методика, вимоги та інші організаційні питання аудиту було закріплено законодавчо. На сьогодні майже в усіх країнах з ринковою економікою існує громадський інститут аудиту, члени якого займаються вирішенням проблем, врегулюванням організаційних питань в аудиті, створенням умов для розвитку цієї професії.

Формування теоретичних засад оформлення і розвитку аудиту на пострадянському просторі стало логічним продовженням світового досвіду у цій сфері. Базові поняття було представлено, перш за все, у перекладах видань визнаних іноземних теоретиків. Одним з перших перекладних видань, ще за часів СРСР, було видання роботи Роя Доджа [4]. Хоча воно виключно орієнтовано на популяризацію Міжнародних нормативів аудиту, але певною мірою стало поштовхом для досліджень в цій сфері. Суттєвий вплив на розвиток вітчизняної науки здійснили переклади робіт Дж. К. Робертсона [9], Е. А. Аренса та Дж. К. Лоббека [2] і Р. Адамса [1] – видані в 1993-1995 роках. Вказані видання відомих теоретиків аудиту розкривають теоретичні основи та дають певні практичні рекомендації по загальній методиці аудиторської перевірки окремих циклів виробництва, розкривають методичні прийоми та варіанти планування аудиту, які застосовуються.

Практично тим же питанням присвячено роботу класика та теоретика американського аудиту Р. Монтгомері [3]. Ця відома в світі публікація змістовно висвітлює етапи розвитку аудиту як професії, складові його незалежності, теорію аудиторської перевірки, окремі методичні прийоми аудиту циклів виробничої (комерційної) діяльності тощо.

На сьогодні існує декілька визначень аудиту. Ряд західних авторів [2; 3] визначають аудит як процес по збору і накопиченню необхідної інформації для висловлення ступеню відповідності цієї інформації встановленим критеріям. Комітет по основним концепціям аудиту американської асоціації бухгалтерів (ААА) дає подібне визначення: «Аудитом називається

систематичний процес об'єктивного збору і оцінки свідочств про економічні дії і події з метою визначення ступеня відповідності цих тверджень встановленим критеріям і надання результатів перевірки зацікавленим користувачам" [3].

Робоча група з аудиту координаційної ради з методології бухгалтерського обліку країн СНД пропонує визначати аудит, як процес, котрий складається з вибіркової перевірки свідочств, які підтверджують суми і розкриття інформації у фінансовій звітності, оцінку використаних принципів фінансового обліку і суттєвих оцінок, зроблених керівництвом, а також надання звітів у цілому. Також в західній практиці існує думка про те, що "аудит – це діяльність, спрямована на зниження підприємницького ризику", тобто "інформаційного ризику для користувачів фінансової звітності" [6].

Частіше за все аудит проводиться для підтвердження достовірності даних, що надаються в фінансовій звітності, що оприлюднюється. Цей аудит отримав назву фінансового, хоча в цьому контексті він не відрізняється від звичайного розуміння аудиту. Стосовно фінансового аудиту найбільш емнісним є визначення, яке розробив міжнародний Комітет по аудиторській практиці (АРС), який встановлював стандарти аудиту за період з 1976 по 1991 роки: "аудит – це незалежний розгляд спеціально призначеним аудитором фінансових звітів підприємства і висловлення думки про них при дотриманні правил, встановлених законом" [1]. Всі наведені визначення однаковою мірою характеризують аудит з різних точок зору.

Визначення аудиту у вітчизняному законодавстві суттєво не відрізняється від загальноприйнятого у міжнародній практиці. Згідно із прийнятим у 1993 році Закону України "Про аудиторську діяльність" [5], аудит характеризується як перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів. Крім того, аудиторська діяльність визначається як підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг. Тобто аудит визначено як роботи з оцінки лише бухгалтерських даних та даних фінансових звітів підприємств.

Щодо суб'єктів аудиторської діяльності чинною є наступна норма: «Аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення» [5]. Знов необхідно звернути увагу на чітку вимогу дотримання принципу незалежності щодо аудитора при виконанні ним своїх професійних обов'язків.

Якщо говорити про подальше використання терміну «аудит» у офіційній практиці, то найбільше питань щодо його доречності викликали положення «Методичних рекомендацій з організації кабінетного аудиту (для юридичних осіб)» затверджених наказом Державної податкової адміністрації України 25.11.2002 N 567. Зокрема в них офіційно вводяться наступні терміни:

– «кабінетний аудит», що визначається як комплекс заходів, спрямованих на упередження порушення платником податків податкового законодавства, які здійснюються за допомогою процедур аналізу показників поданої платником податкової звітності

та інформації, яка надійшла з різних джерел і накопичена в базах даних державної податкової служби;

– «виїзний податковий аудит», що визначається як виїзна документальна перевірка.

З точки зору завдань та методології проведення, «кабінетний аудит» у даному документі описується як технологія діяльності податкової служби, яка передбачає попередження порушення платником податків податкового законодавства за допомогою постійного надання консультаційних послуг та моніторингу діяльності платника податків шляхом проведення електронної перевірки податкової звітності клієнтів за результатами проведеної оцінки податкових ризиків з використанням інформації з внутрішніх та зовнішніх джерел.

Крім того, функції проведення процедур кабінетного аудиту було покладено на підрозділ податкового аудиту, тобто у структурі державного податкового відомства було утворено окрему функціональну одиницю для проведення даної діяльності.

У межах нормативно-правової бази, неоднозначність використання терміну «аудит» достатньо широко висвітлена у листі «Щодо вживання термінів "аудит" та "аудиторська діяльність" для назв суб'єктів, діяльність яких не відповідає вимогам Закону України "Про аудиторську діяльність" від 27 червня 2003 р. № 2-293 з боку голови спостережної ради Аудиторської палати України адресованому голові уряду України.

Зокрема в ньому зазначалось, що у п. 4 постанови Верховної Ради України "Про порядок введення в дію Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України" від 14 березня 1995 р. № 90а/95-ВР Верховна Рада України постановила: "Заборонити вживання термінів "аудит" та "аудиторська діяльність" для назв організацій, підприємств, їх структурних підрозділів, діяльність яких не відповідає вимогам Закону України "Про аудиторську діяльність". Крім того, Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 р. № 3125-ХІІ не передбачає таких видів аудиторської діяльності, як "кабінетний аудит", "виїзний податковий аудит", а також не регулює діяльність "підрозділу податкового аудиту".

Позиція Державної податкової адміністрації щодо цього питання була розкрита у листі ДПА «Щодо основних напрямів, форм і методів проведення перевірок додержання податкового та валютного законодавства та видання нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань оподаткування» від 08.08.2003р., N 7070/5/33-0016.

Основними положеннями, що обґрунтовували позицію відомства, були наступні:

– Державна податкова адміністрація України є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, а не організацією чи підприємством;

– органам державної податкової служби надано право здійснювати перевірки на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності та у громадян, в тому числі громадян-суб'єктів підприємницької діяльності з питань повноти та своєчасності сплати податків та інших платежів. А всі ці дії відображені в понятті "аудит", яке визначено Законом України "Про аудиторську діяльність";

– відповідно до Закону України "Про аудиторську діяльність" аудиторська діяльність регулюється не лише цим Законом, а й іншими законодавчими і нормативними актами України;

– згідно із роз'ясненням Вищого арбітражного суду

України, поняття нормативний акт визначено як прийнятий уповноваженим державним чи іншим органом у межах його компетенції офіційний документ, який носить загальний чи локальний характер та застосовується неодноразово. Так, наказ Державної податкової адміністрації України "Про затвердження Методичних рекомендацій з організації кабінетного аудиту (для юридичних осіб)" є нормативним актом, який впорядковує роботу щодо виконання функцій і завдань, покладених на державну податкову службу України у частині організації кабінетного аудиту.

- дана термінологія визначена нормативним документом ДПА України і розповсюджується лише на діяльність органів державної податкової служби України;
- зазначені методичні рекомендації державній реєстрації в Міністерстві юстиції України не підлягають, оскільки носять лише рекомендаційний, інформаційний характер.

Як бачимо, виходячи з вимог нормативно-правової бази, складно визначитись із беззастережною позицією в цьому питанні. Принциповими моментами є: можливість регулювання аудиторської діяльності передбачена з боку не тільки закону «Про аудиторську діяльність», а й інших нормативних актів в разі їх появи; нечітке розмежування кола легітимних користувачів терміну (назви) «аудит»; використання в основі визначення аудиту слова «перевірка», що теоретично може споріднити аудит з усіма іншими видами перевірки економічної інформації.

З іншого боку, виходячи із наведених завдань та загальної методології, «кабінетний аудит» скоріше відноситься не до аудиту як такого, а до супутніх аудиту послуг – консультування та формування прогностичної інформації. Поняття «візний податковий аудит» власною методологією не обтяжений і, виходячи з визначення, є звичайною податковою перевіркою підприємства на місці, що робить не зовсім зрозумілими самі причини його появи.

Однак, якщо підходити до розгляду питання з точки зору загальноприйнятої теорії аудиту, необхідно звернути увагу на наступне. Основною метою проведення аудиторської перевірки є висловлення аудитором професійної думки щодо показників діяльності підприємства на їх відповідність встановленим стандартам. У межах цього визначення формально можливо зіставити напрями роботи як аудитора, так і працівника податкового органу, оскільки мета їх діяльності багато у чому збігається. Однак, в свою чергу, висловлення професійної думки аудитором ставить перед собою за мету підтвердження (або спростування) даних фінансової звітності для надання впевненості щодо її показників широкому колу користувачів такої звітності. Тобто, якщо аудитор при проведенні перевірки не має ніякої зацікавленості в одержаних результатах, то працівник податкового органу має безпосередню зацікавленість, оскільки на нього покладені контрольно-регуляторні функції. Така відмінність не може не чинити вплив на методично-організаційну основу проведення перевірки, принципи і підходи до реалізації процесу перевірки, особливо зважаючи на специфіку принципів роботи податкового органу в Україні.

І на цьому тлі необхідно повернутись до основної умови проведення аудиту – беззастережного дотримання незалежності аудитора для забезпечення максимального рівня довіри до результатів перевірки.

Зрозуміло, що приватний аудитор чи аудиторська фірма діють в регламентованих умовах, які спрямовані, крім іншого, і на додержання принципу незалежності,

контролем за його дотриманням опікується Аудиторська палата України, спираючись на нормативну базу в сфері аудиту. Крім того, значне порушення принципу незалежності тягне за собою не тільки покарання з боку Аудиторської палати (з можливістю анулювання сертифікату аудитора та/або виключення з Реєстру аудиторів і аудиторських фірм), але й втрату довіри клієнтів, що ще більше ускладнює можливість проведення подальшої аудиторської діяльності.

У випадку проведення аудиту представниками податкового органу дотримання принципу незалежності неможливе як таке, оскільки всі виконавці робіт з аудиту є найманими працівниками певної державної структури, яка, в свою чергу, має власні цілі та завдання. Тут не йдеться про спрямованість на підтвердження відповідності показників діяльності підприємства. Натомість вивчення таких показників перетворюється з основного завдання аудиту на інструмент проведення податкового контролю та, за необхідності, застосування регуляторних можливостей.

Виходячи з вищевказаного, можна зробити висновок, що з точки зору фундаментальних засад створення і існування інституту аудиту, перевірки з боку будь-яких державних структур не мають можливості (за аналогією з податковим органом) характеризуватись через поняття «аудит». Незрозумілим видається взагалі бажання використати самостійне поняття з певним конкретним наповненням для ідентифікації відмінних за характером процесів – це створює можливість для невідповідної їх ідентифікації за суттю, принципами та метою проведення.

Однак, як бачимо, у сфері формування нормативних актів формально наявні більш широкі можливості для трактування та використання цього поняття, що вимагає принципового розмежування аудиту як такого та споріднених видів діяльності.

На тлі вищезгаданих непорозумінь дещо інакше склалася ситуація з такими напрямками як екологічний аудит та репутаційний аудит.

Поняття екологічного аудиту було законодавчо введено Законом України «Про екологічний аудит» від 24 червня 2004 року [6]. У ньому визначається, що екологічний аудит - це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту. Зазначається також, що екологічний аудит спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Основні норми цього закону значною мірою повторюють аналогічні норми Закону «Про аудиторську діяльність», наприклад: «Основними принципами екологічного аудиту є: незалежність, законність, наукова обґрунтованість, об'єктивність, неупередженість, достовірність, документованість, конфіденційність, персональна відповідальність аудитора», далі за текстом: «Екологічний аудит може здійснювати особа (екологічний аудитор), яка має відповідну вищу освіту, досвід роботи у сфері охорони навколишнього природного середовища або суміжних сферах не менше чотирьох років підряд та якій видано в установленому порядку сертифікат на право здійснення такої діяльності», «закон гарантує незалежність екологічного аудитора шляхом: регулювання його діяльності законом, а також договором, що укладається відповідно до цього

Закону; заборони впливу на екологічного аудитора з метою примушування його до зміни форми і методів його роботи та висновків екологічного аудиту; забезпечення конфіденційності проведення екологічного аудиту; захисту порушених прав екологічного аудитора в установленому законом порядку», але збігання норм цих законодавчих актів не обмежується лише наведеними цитатами. Виходячи з тексту, можна зробити висновок, що закон про аудиторську діяльність був взятий за основу для створення закону про екологічний аудит. Дійсно, такі види діяльності є достатньо спорідненими за організаційно-методичною системою, але мають майже повністю відмінну інформаційну і нормативну базу.

Тому, тут ми бачимо утворення законодавчим шляхом окремого виду діяльності для якого базування на основних принципах аудиторської діяльності і використання терміну «аудит» є достатньо обґрунтованим і не вступає у протиріччя з основними принципами аудиту.

Відмінна від попередніх ситуація з використанням поняття «репутаційний аудит».

Сам по собі він являє складову стратегії просування компанії на ринку в умовах конкурентної боротьби шляхом вивчення та оптимізації її іміджу або іміджу бранда з метою підвищення об'єму продажу продукції. Репутаційний аудит дозволяє зрозуміти, як сприймають компанію всі аудиторії, чия думка важлива для розвитку бізнесу, – ЗМІ, партнери, акціонери, споживачі, ринкові аналітики та експерти, урядові організації та постачальники. Інструменти репутаційного аудиту – це контент-аналіз публікацій про компанію та конкурентів у ЗМІ, телефонні та онлайн-опитування, експертні та глибинні інтерв'ю. Будь-які офіційні нормативи щодо проведення такого аудиту відсутні.

Як бачимо, у даному випадку використання поняття «аудит» носить суто мовний характер і, можна припустити, що причиною його використання слугували суто іміджеві мотиви, оскільки, наприклад «дослідження сприйняття компанії (бранду) аудиторією» чи щось на такий кшталт, звучить не настільки ємнісно і не справляє такого враження на слухача. Ніяких спільних моментів окрім наявності процесів збору інформації і її обробки у аудиту та репутаційного аудиту немає.

Виходячи з наведених ситуацій, підсумовуємо, що основним висновком щодо законодавчо регульованих видів діяльності стане необхідність узгодження основних теоретичних засад та принципів аудиторської діяльності із нормативно-правовими положеннями для запобігання невідповідності сприйняття через назву сутності такої діяльності. Прикладом подібної гармонізації виступає впровадження екологічного аудиту.

Щодо використання слова «аудит» у сторонніх видах діяльності, будь-яке регулювання звичайно неможливе і у більшості випадків непотрібне, оскільки такі види робіт пропонуються і користуються попитом у відмінних від аудиторських послуг сегментах системи господарювання.

Список літератури

1. Адамс, Р. Основы аудита [Текст] / Р. Адамс ; пер. с англ. / Под ред. Я. В. Соколова. - М. : Аудит, ЮНИТИ, 1995. - 398 с.
2. Аренс, Е. А. Аудит [Текст] / Е. А. Аренс, Дж. К. Лоббек. - М. : Финансы и статистика, 1995. - 558 с.
3. Аудит Монгомери [Текст] / Ф. Л. Дефлиз, Г. Р. Дженик, В. М. О'Рейлли, М. Б. Хирш ; Пер. с англ. ; под. ред. Я. В. Соколова. - М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. - 542 с.
4. Додж, Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита [Текст] / Р. Додж ; пер. с англ. - М. : Финансы и статистика; ЮНИТИ, 1992. - 240 с.
5. Про аудиторську діяльність [Текст] : закон України від 22.04.1993, №3125 -XII.

6. Про екологічний аудит [Текст] : закон України від 24.06.2004, N 1862-IV.
7. Зубілевич С. Я., Голов С. Ф. Основы аудиту [Текст] / С. Я. Зубілевич, С. Ф. Голов. -К. : Ділова Україна, 1996. - 376 с.
8. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики [Текст] : Видання 2007 року/ Пер. з англ. мови О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гук, Т. Ц. Шарашидзе, Л. Й. Юрківська, С. О. Куліков. - К.: ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2007. - 1172 с.
9. Робертсон. Дж. Аудит [Текст] / Дж. Робертсон ; пер.с англ.- М.: КРМГ, Аудиторская фирма "Контакт", 1993. - 495 с.

РЕЗЮМЕ

Свидерский Дмитрий

Понятие аудита и отдельные особенности его использования

В статье рассматриваются теоретические подходы к определению понятия «аудит» от классических теоретиков прошлого, профессиональных организаций и до его отображения в отечественном законодательстве. Дается критическая оценка законодательному использованию данного понятия относительно родственных видов деятельности, в особенности органов налогового контроля. Приводятся выводы и предложения относительно гармонизации использования термина «аудит» и его методико-организационным содержанием.

RESUME

Sviderskyi Dmytro

Concept of audit and separate features of its usage

Classical theoretical approaches to the definition of concept «audit» are considered. A critical estimation is given to the legislative use of this concept in relation to the family types of activity, in particular case organs of tax control. There are conclusions and suggestion to harmonization of the usage of term «audit» and to its methodology-organizational maintenance.

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ АУДИТА И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ПРОЦЕСС АВТОМАТИЗАЦИИ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА В АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ УКРАИНЫ

В статье рассмотрена роль и влияние МСА на процесс автоматизации аудита в АО Украины. Выделены требования, предъявляемые к проведению аудита в условиях компьютерной обработки данных. Даны критические замечания по созданию, использованию и применению компьютерных методов тестирования цифровых данных для выполнения аналитических процедур в акционерных обществах.

Ключевые слова: международные стандарты аудита, аудит, внутренний аудит, аудиторский риск, автоматизация аудита, компьютерные информационные системы, компьютерная обработка данных.

Повсеместное внедрение и использование компьютерных технологий дает толчок к развитию и созданию автоматизированных аудиторских программ, которые реально должны помогать аудитору в его работе. При создании данных программ разработчики сталкиваются с рядом проблем. Основной проблемой использования аудиторской программы для аудитора является, то, что на проверяемых предприятиях используется программное обеспечение различных разработчиков. Данный фактор не дает реальной возможности в полном объеме использовать компьютерные аудиторские процедуры. Кроме того, нет единых методологических требований, предъявляемых к информационным базам данных, а, именно к основным полям выходных информационных файлов. Это значительно затрудняет организацию и проведение автоматизированной аудиторской проверки.

Целью статьи является определение роли МСА и их влияние на процесс автоматизации внутреннего аудита в акционерных обществах Украины.

Для решения поставленной цели выделены следующие задачи:

- провести мониторинг действующих правовых норм по вопросам компьютеризации аудиторских проверок;
- рассмотреть Международные стандарты и дать критическую оценку требованиям, которые предъявляются к проведению аудита в условиях компьютерной обработки данных (КОД) в компьютерных информационных системах (КИС).
- дать критические замечания по созданию, использованию и применению компьютерных методов тестирования цифровых данных для выполнения аналитических процедур в АО.

Основные наработки в области автоматизированного аудита изложены в Международном стандарте аудита 400 «Оценка рисков и систем внутреннего контроля» и 401 «Аудит в условиях компьютерных информационных систем» [1, с. 126-151], в которых рассматриваются принципы и рекомендации в отношении методов и процедур, применяемых при проведении аудиторских проверок с использованием компьютерных информационных систем. Следует отметить то, что, несмотря на все положительные стороны, данные стандарты не дают аудиторам единых методических рекомендаций при проведении аудита с использованием

компьютерной техники и технологий, а это в свою очередь послужило созданию и разработке ряда Положений о международной аудиторской практике. Однако вопросы, регламентированные данными нормативами, не исчерпывают круга проблем, с которыми сталкиваются украинские аудиторы, с одной стороны, и управленческий состав АО – с другой, в условиях компьютерной обработки информации.

Основной целью Положений является выработка как методологических, так и организационно-методических основ, функций, методов и приемов, направленных на стандартизацию и унификацию аудиторских процедур применяемых при проведении аудиторских проверок с использованием компьютерных технологий.

В Украине используется ряд положений о международной аудиторской практике направленных на проведение аудиторских проверок с использованием компьютерных систем: 1001 «Среда КИС – автономные микрокомпьютеры», 1002 «Среда КИС – интерактивные компьютерные системы», 1003 «Среда КИС – системы баз данных», 1008 «Оценка рисков и систем внутреннего контроля – характеристика КИС и связанные с ними вопросы», 1009 «Методы аудита с использованием компьютера» [1]. Данные документы входят в международную систему стандартизации аудиторской деятельности. Основной целью указанных Положений является как унификация требований предъявляемых к аудиту в условиях использования компьютерной техники и технологий, так и выработка практических рекомендаций направленных на раскрытие специфики аудиторских процедур в компьютерной среде. Использование этих Положений дает возможность делать определенный прогноз о конечных результатах проведения аудиторских проверок в автоматизированном учете.

По нашему мнению данные положения, как и сам стандарт 401 «Аудит в условиях компьютерных информационных систем» в связи с технологическим прорывом в области компьютерных технологий требует координального пересмотра. Это связано с тем, что в момент принятия этих документов большое количество инструментов и методов программирования находились в стадии прогрессивного развития, а требования, предъявляемые к аудиторам и компьютерным системам, были относительно невысоки. В настоящее время с повсеместным внедрением и использованием

компьютерных систем и технологий возрастают требования, как к информационным системам, так и непосредственно к аудитору.

Следует отметить, что ряд основных принципов проведения аудиторских процедур в условиях компьютерной обработки информации рассмотрены в Положениях посвященных компьютерным системам. Несмотря на ряд положительных моментов, в данных Положениях не учтен тот фактор, что на рынке специализированных бухгалтерских программ возникло множество фирм-производителей программного обеспечения. Данный фактор, с одной стороны является положительным, т. к. возникла жесткая конкуренция и конечный потребитель имеет возможность приобретать любой программный продукт в зависимости от специфики деятельности фирмы. С другой стороны, каждый разработчик программного обеспечения ведет их разработку с помощью различных языков программирования, при этом не соблюдается основной принцип расширения и формирования полей выходных файлов информационных баз данных.

Наряду с пересмотром Международного аудиторского стандарта 401 «Аудит в условиях компьютерных информационных систем», необходимо разработать Положение, которое было бы тесно взаимосвязано с созданием и проектированием информационных баз данных и специализированного бухгалтерского программного обеспечения. Данное положение должно дать толчок выработке единых методологических требований, касающихся создания информационных баз данных и основных параметров, связанных с формированием полей основных информационных файлов бухгалтерских и управленческих программ. Реализация этих требований даст возможность частично или практически полностью автоматизировать систему аудиторских проверок.

Международные положения в значительной мере адаптированы под методiku проведения компьютерного аудита. В них рассмотрены общие принципы организации аудита в автоматизированной бухгалтерии и конкретные методы его проведения при использовании компьютера. При всем этом в них практически не рассматриваются вопросы, связанные с влиянием компьютерных систем на систему бухгалтерского учета и связанных с ней средств внутреннего контроля, а также влияние КОД на аудиторские процедуры. Несмотря на данный фактор, Международные стандарты аудиторской деятельности обязывают аудиторов учитывать влияние КОД на организацию и проведение аудиторских проверок. Внутренние аудиторы должны в достаточной степени разбираться как в самих методах аудита при использовании компьютерной техники, так и в применяемой предприятием системе КОД. Как при самостоятельном проведении аудита, так и в случае привлечения эксперта, ответственность за выводы проверки целиком и полностью несет аудитор. Поэтому служба внутреннего аудита должна знать специфику работы прикладных программных продуктов используемых в организации [1, с. 146].

Следует отметить, что в Международных стандартах при планировании аудиторских проверок выделяются такие понятия как значимость и сложность компьютерной обработки в каждой значительной прикладной бухгалтерской программе. Наряду с данными терминами Международные стандарты и положения обращают внимание аудиторов на то, что при планировании необходимо оценить уровень сложности автоматизированного учета на предприятии, а также проводить комплексный анализ финансовой отчетности

подвергшейся КОД. Система КОД в соответствии с Международными стандартами считается достаточно сложной в том случае если:

- «объем операций таков, что пользователям трудно выявить и исправить ошибки, допущенные в процессе обработки;
- компьютер автоматически генерирует существенные операции или проводки непосредственно в другой прикладной программе;
- компьютер выполняет сложные расчеты по финансовой информации и (или) автоматически генерирует существенные операции или проводки, которые не могут быть подтверждены или не подтверждаются отдельно;
- обмен операциями с другими организациями осуществляется электронным способом (как в системах электронного обмена информацией), и при этом не проводится физической проверки на предмет правильности или приемлемости» [1, с. 146].

В украинской практике акционерных обществ сложной системой можно считать ту, которая: имеет сложные запросы, связанные с обработкой данных, формированием финансовой отчетности и других управленческих документов (например сложные запросы в режиме SQL); выполняет сложные процедуры с рядом логических действий, дающих возможность пользователю выбирать необходимое значение, а системе проводить сложные арифметические и логические вычисления; в автоматическом режиме выполняет операции, существенные для бизнеса предприятия; использует процедуры обмена данными с использованием системы Интернет или других информационных сетей; имеет значительный удельный вес операций, подвергающихся КОД, в результате чего аудитору достаточно сложно отследить совершенные ошибки при введении и обработке данных.

В соответствии с Международными требованиями, предъявляемыми к автоматизированной форме проведения аудита, вышеперечисленными критериями и уровнем сложности применяемой предприятием системы компьютерной обработки данных, аудиторы составляют стратегию проведения внутреннего аудита. К ключевым моментам стратегии относятся: разработка процедур, графика работы, определение уровня существенности, который будет влиять на аудиторское заключение, объема выборки, влияние внутреннего и системного контроля в отношении существенных утверждений при формировании финансовой отчетности системой КОД с целью определения оценки риска и т. п.

С целью снижения риска повреждения и возможности изменения конечных данных службы внутреннего аудита необходимо четко провести разграничение прав, обязанностей и полномочий касательно доступа к КИС, создания копии рабочей базы данных и основных информационных файлов и т. п. Последний фактор, на наш взгляд, является наиболее существенным. Во первых, это связано с тем, что аудиторские программы при первом сканировании и тестировании КИС могут частично видоизменить конечный формат информационных файлов. Например, сохранить информационный файл ранней версии вместо более поздней, в результате чего КИС не сможет работать с данным файлом и т.д. Во-вторых, при планировании аудита следует учитывать все основные особенности автоматизированной бухгалтерии как с точки зрения финансовой, так и с управленческой точки зрения. Аудитору необходимо определить, насколько автоматизированы различные участки учета, определить уровень и объем человеческого участия при работе с КИС.

Как правило, в системах КОД уровень человеческого участия минимален, в результате чего работа пользователя КИС, как правило, сводится к введению информации и работе с текущими операциями в интерактивном режиме. Данный фактор, с одной стороны, позволяет минимизировать ошибки связанные с КОД, а с другой стороны, в зависимости от объема обрабатываемой информации, затрудняется отслеживание совершенных ошибок и их устранение. К примеру, при проведении аудита особое внимание необходимо уделять периоду внедрения, установке, модификации и тестированию КИС в реальном режиме времени. Как правило, в этом периоде допускаются наибольшее количество ошибок, связанных как с ошибками в процедурах обработки информационных массивов, так и непосредственно человеческим фактором в момент введения информации. Данный период времени относится к высокому уровню риска необнаружения ошибок. Ошибки, допущенные в данный период времени, остаются незамеченными длительные промежутки времени.

Уровень аудиторского риска будет существенно ниже в том случае, если в КИС существуют средства контроля, связанные с защитой КИС и недопущением несанкционированного манипулирования вводом и удалением учетной информации. Следует отметить, что в Международных стандартах и положениях по распределению полномочий и защите информации при использовании и обработке информации в интерактивном режиме времени посвящено Положение 1002 «Среда КИС – интерактивные компьютерные системы» [1, с. 392-397], использование которого способно значительно снизить степень аудиторского риска и одновременно значительно повысить эффективность и максимально использовать преимущества автоматизированной системы бухгалтерии при проведении аудиторских проверок в среде КОД.

Следование рекомендациям, связанным с защитой и доступом к базам данных, в соответствии с Международными стандартами и положениями, позволяет повысить уровень надежности автоматизированных систем обработки финансовой и управленческой информации, так как разработкой, сопровождением КИС и обучением персонала занимаются специализированные организации, компетентные в области учета и аудита. При создании и тестировании КИС на первоначальном уровне закладывается иерархический доступ и устанавливается жесткий контроль прав к доступу и изменению учетной информации. Данный доступ и разграничение прав и обязанностей по центрам ответственности дает возможность администрации задействовать эффективные аналитические методы работы с информацией, чтобы осуществлять обзор и контроль совершенных финансово-хозяйственных операций. Результатом данного внедрения есть появление ряда дополнительных возможностей осуществления внутреннего контроля, что в свою очередь способствует повышению качества, уместности, полноты и достоверности бухгалтерской отчетности. Данный фактор должен учитываться аудитором при разработке плана, объема и процедур проведения аудиторских проверок. В свою очередь, снижение аудиторского риска приводит к снижению объема и числа проверяемых операций и учетных документов. Основным преимуществом при использовании системы КОД и получения полного права доступа к КИС есть возможность значительно снизить трудо-затраты.

В зависимости от числа пользователей аудитор может

определить степень риска связанного с вводом и контролем обработки учетной информации. Если основная часть операций при многоуровневом иерархическом распределении обязанностей осуществляется одним лицом, то степень необнаружения ошибок может быть достаточно высокой, а это в свою очередь может потребовать более детальной проверки автоматизированной бухгалтерской системы и определения основных функций, которые осуществляет данное лицо (например, влияние на изменение и корректировку информационных полей баз данных, изменение результатов в первичной и учетной документации и т. п.).

Рассматривая влияние средств контроля за компьютерной обработкой учетной информации, аудиторы рассматривают существующие на предприятии процедуры – использование лицензионного программного обеспечения и услуги, связанные с его сопровождением, определения достоверности и легальности вводимой информации и т. д.

Если существующие процедуры в полном объеме используются на проверяемом предприятии и действующая система внутреннего контроля за компьютерной обработкой данных, по мнению аудитора, является достаточно надежной, то степень риска проверки является низким, а в свою очередь, низкий уровень риска позволяет существенно снизить количество проверочных процедур и глубину анализа и обработки массивов данных.

При автоматизированных аудиторских проверках аудитор необходимо учитывать, что в АО могут сочетаться как компьютеризированные, так и ручные методы учета. Поэтому аудитор в соответствии с Международным положением 1009 «Методы аудита с использованием компьютеров» необходимо учитывать и рассматривать комбинацию некомпьютеризированных и компьютеризированных аудиторских приемов при принятии решений [1, с. 561].

Повсеместное применение и внедрение на практике технологий Интернет, оказывает влияние на сбор аудиторских доказательств. В интерактивных системах расчеты могут производиться без индивидуального рассмотрения операции бухгалтером, а распечатки документов связанные с осуществлением данных операций могут содержать только обобщающие итоговые данные, а детали операций, в проверке которых заинтересованы аудиторы, доступны только в машиночитаемом виде. Наряду с этим одноразовая управленческая информация о сделках и расчетах может не приниматься в дальнейшем во внимание по истечении определенного времени (закрытии операционного периода) удаляться из КИС, а основными документами, подтверждающими осуществление данных операций, будут являться только сводные и первичные документы, информация в которых может носить обобщающий характер. В связи с этим, аудиторам, осуществляющим проверку, и бухгалтерам проверяемых предприятий, необходимо четко определить сроки работ с такой информацией или принять меры к ее сохранению.

При автоматизированных системах проведения аудиторских проверок Международный комитет аудиторской практики рекомендует использование аудиторами различных методов компьютерного тестирования данных. Основным и наиболее частым методом тестирования является ввод определенной информации (первичных учетных данных, конкретные проводки хозяйственных операций и т. п.) в КИС предприятия с последующим сравнением полученных данных с данными аудиторской программы. При таком

сравнении происходит сверка на правильность формирования бухгалтерских проводок и документов, проверяется точность проводимых вычислений с целью определения погрешности и т.д. После данного тестирования информация, введенная в КИС и подвергшаяся КОД, удаляется, а аудитор получает определенные доказательства о надежности системы.

Наряду с данными методами тестирования аудитор может проверить систему криптографии, иерархический список и доступ определенных пользователей к запрещенным массивам данных и т.д.

Проведенное исследование дает возможность сделать следующие выводы:

1. В Украине МСА являются основной методологической базой, регламентирующей процесс автоматизации аудита;
2. Процесс автоматизации аудита в АО необходимо начинать с разработки внутрифирменных стандартов аудита, которые бы регламентировали требования к КИС, КОД, структурированию баз данных и информационных полей файлов данных. Стандарты внутреннего аудита не должны противоречить МСА;
3. Использование стандартизированной и унифицированной КИС и КОД позволят снизить аудиторский риск и повысить эффективность работы службы внутреннего аудита посредством автоматизации аудиторского процесса;
4. Выигрыш от применения автоматизированных методов аудита будет наибольшим при четкой координации работы внутренних аудиторов и бухгалтеров.

Список литературы

1. *Международные стандарты аудита и Кодекс этики профессиональных бухгалтеров [Текст] / пер. с англ. В. В. Ворушкин, И. Ю. Помераницева - М. : [издательство], 2000. - 699 с.*

РЕЗЮМЕ

Сметанко Олександр

Роль міжнародних стандартів аудиту та їх вплив на процес автоматизації внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України

У статті розглянуто роль і вплив МСА на процес автоматизації аудиту в АТ України. Виділені вимоги, які висуваються до проведення аудиту в умовах комп'ютерної обробки даних. Подано критичні зауваження стосовно створення, використання і застосування комп'ютерних методів тестування цифрових даних для виконання аналітичних процедур в акціонерних товариствах.

RESUME

Smetanko Aleksandr

Role of international auditing standards and their impact on the automation of internal audit in the joint stock companies in Ukraine

The role and impact of ISA on the process of automating audit in joint stock companies in Ukraine is considered. The requirements for audit in computer data processing are determined. Then the criticism of the creation, use and application of computer methods for testing digital data too perform analytical procedures in joint stock companies is given.

Лариса СМІРНОВА

кандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет

Дарія КОШЕЛЬКОВА

Донецький національний університет

АУДИТ ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ

У статті розкрито можливості використання аудиту у якості засобу боротьби із шахрайством.

Ключові слова: аудит, шахрайство, бухгалтерська звітність, економічне життя, обман, помилки, негативні відхилення, перевірки, оподаткування, злочин, підлог.

Розвиток підприємництва в Україні в період перебудови економічного устрою і господарських стосунків відбувався в умовах правової неврегульованості, що спричинило лавиноподібне зростання різних економічних злочинів, у тому числі і раніше невідомих видів шахрайств.

У результаті шахрайських дій бухгалтерська звітність організації може бути суттєво викривлена. Тому виникає потреба в її незалежній експертизі. Аудит в таких умовах дозволяє за допомогою економічних засобів забезпечити стійкість економічного життя.

Своєчасно розпізнати ці дії здебільшого важко, оскільки при шахрайських посяганнях здійснюються незаконні дії, зовні схожі на звичайні заходи, здійснювані відповідно до встановлених правових і економічних норм. Вживані способи обману, підлогу і інших видів шахрайства постійно розвиваються і, як правило, дуже важко піддаються перевірці. Тому форми, організація, методи і техніка аудиторського контролю повинні безперервно удосконалюватися з тим, щоб постійно і повно відповідати господарським умовам, що змінилися, сприяти мінімізації помилок підприємницької діяльності, виявляти і запобігати негативним відхиленням, пов'язаним із зловживаннями.

Якнайповніші і конкретніше визначення поняття «шахрайства» подано у міжнародних стандартах аудиту.

Проблеми методики і організації аудиту як засобу боротьби з шахрайством знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: Ф. Бутинця [1], Г. Давидова [2], І. Пожарницької [3], В. Понікарова [4], Б. Усача [5], Л. Кінашук [6] та ін.

Мета даної статті полягає у визначенні економічної суті шахрайства, його місця в класифікації порушень у бухгалтерському обліку і звітності, а також розробці методів аудиторського контролю, що дозволять своєчасно виявити симптоми шахрайства в бухгалтерському обліку і звітності економічних суб'єктів, що перевіряються.

Мета даної статті визначила постановку основних важливих завдань:

- визначити економічну суть шахрайства та його місце в класифікації порушень у бухгалтерському обліку і звітності;
- проаналізувати методи аудиторського контролю в бухгалтерському обліку і звітності економічних суб'єктів тощо.

Предметом вивчення є теоретичні і практичні питання застосування методів аудиторського контролю

зادля виявлення шахрайства в бухгалтерському обліку і звітності. Отже, шахрайство має вигляд підприємства, в якому особисті якості підприємця спрямовані на обман і самовиправдання обману; ринкове середовище з його широкими можливостями зводиться до дій в сфері, де можливий обман; підприємницька етика порушується поведінкою, що ініціює обман партнера або конкурента. Таким чином, виходить, що підприємницька діяльність стає шахрайством, коли особисті знання підприємця полягають в тому, як вчинити обман.

Підприємницькі функції в разі маскуванню шахрайства під підприємництво здійснюються в наступних сегментах ринку:

1. Пошук економічних ресурсів;
2. Винахід нових економічних ресурсів;
3. Накопичення і концентрація ресурсів;
4. Формування сприятливої ринкової кон'юнктури;
5. Оперативний пошук інформації [4, с. 97].

Будь-яка підозра аудитора про можливе шахрайство або помилку, яка може призвести до матеріальних викривлень звітності, змушує розширити процедури підтвердження, тобто розсіяти або підтвердити підозру.

Відповідальність за виявлення і обґрунтування шахрайства або помилки несе аудитор. Відповідальність за фактом шахрайства або помилки покладається на винних і на керівництво підприємства.

Ми керуємося таким визначенням: «Шахрайство — це навмисне невірне відзеркалення і подання даних обліку і звітності одним або декількома особами із складу керівництва і службовців підприємства, що включає маніпуляцію обліковими записами і фальсифікацію первинних документів, реєстрів і звітності, умисні зміни записів в обліку, що змінюють суть господарських операцій і правила, що порушують, визначені законодавством або обліковою політикою підприємства, навмисно неправильні оцінки активів і методи їх списання, знищення або пропуск результату записів коректувань або документів» [2, с. 135].

Одним із основних видів боротьби з шахрайством є внутрішній аудит, оскільки зовнішній аудит виявився нездібним гарантувати надійність системи внутрішнього контролю, особливо відносно запобігання шахрайству, оскільки основною метою діяльності зовнішніх аудиторів є підтвердження достовірності фінансової звітності.

У той же час шахрайство не завжди сприяє викривленню фінансової звітності, отже, в таких випадках його не буде виявлено зовнішнім аудитом. До недавнього часу внутрішніми аудиторами не контролювалася одна з найбільш ризикових сфер – підготовка і складання

фінансової звітності. Це пояснювалось рядом причин:

- вважалося неефективним дублювати роботу зовнішнього аудиту;
- внутрішні аудитори відчували нестачу в навиках, необхідних для оцінки засобів управління в цих областях, через складність і швидку зміну вимог в області бухгалтерського обліку (МСФО, US GAAP) і оподаткування;
- фінансова дирекція, якій зазвичай підзвітний внутрішній аудит, не була зацікавлена у передачі внутрішньому аудиту відповідних повноважень тощо [5, с. 243].

Крім того, ефективність зусиль внутрішніх аудиторів змінюється від підприємства до підприємства, оскільки вона обумовлена підтримкою, що отримується внутрішніми аудиторами від керівництва.

Для підвищення ефективності своєї роботи внутрішньому аудиту треба вирішити ряд завдань. По-перше, це забезпечення незалежності роботи внутрішнього аудиту. У даний час широко обговорюється питання про те, чи може внутрішній аудит підтримати свою незалежність, якщо він грає ключову роль в тестуванні і оцінці ефективності контролю. По-друге, сьогодні в департаментах внутрішнього аудиту зростають труднощі в залученні і збереженні високоякісного штату. По-третє, стає необхідним вживання заходів для досягнення упевненості відносно результатів роботи внутрішнього аудиту. Ця упевненість повинна включати упевненість зовнішніх аудиторів у роботі, виконаній внутрішнім аудитом, за умови, що відділи внутрішнього аудиту зможуть довести, що вони дійсно незалежні і професійні. Відділи внутрішнього аудиту, підзвітні фінансовому директорові компанії, не зможуть пройти цей тест.

З вирішенням поставлених завдань робота, що виконується службами внутрішнього аудиту, матиме все більше значення. Вже сьогодні можна констатувати ряд змін, які відбулися у змісті роботи внутрішніх аудиторів: у компетенцію відділів внутрішнього аудиту все частіше і все більшою мірою включаються питання, пов'язані з формуванням фінансової звітності компанії.

Таким чином, вирішення проблеми запобігання шахрайству зараз здійснюється одночасно в двох напрямках. З одного боку, зростає роль внутрішнього аудиту, здійснюється серйозна робота щодо розширення його функцій, підвищення незалежності відділів внутрішнього аудиту для забезпечення якісного вирішення завдань по боротьбі з шахрайством. З іншого боку, здійснюються заходи, спрямовані на посилення контролю над зовнішнім аудитом, перегляд підходів аудиторів до перевірки [7, с. 23].

Проте, поки що жоден з видів аудиту не спрямований повністю на виявлення шахрайства і боротьбу з ним. Відсутні методологічні розробки, для боротьби з шахрайством, які дозволяють не лише виявити, але і довести факти недобросовісних дій, з активами компанії.

Аудит, спрямований на виявлення шахрайства, повинен мати на увазі використання процедур перевірки, розроблених для вирішення єдиного завдання – виявлення доказів здійснення шахрайства. Можна виділити два етапи цієї роботи, кожен з яких вимагає своєї методології і має власну мету, – стадію пошуку і стадію реагування. Аудитори, що шукають шахрайство, перевіряють організації, із груп ризику, ще навіть не маючи свідості того, що ці організації стали жертвами шахрайства. Інтенсивність перевірки повинна залежати від ступеню ризику, якому піддається організація, а не від наявності або відсутності симптомів. Робота аудитора, що займається пошуком шахрайства, починається тоді, коли

він знайшов деякі вказівки на те, що, можливо, здійснено шахрайство (тобто знайшов ознаки шахрайства). Після цього аудитор переходить до цілеспрямованого пошуку доказів того, яку природу мають виявлені ознаки – неумисну або навмисну [3, с. 29].

Націлений на виявлення шахрайства аудит часто розглядають як частину обов'язків внутрішнього контролю, тому що він, як правило, здійснюється лише внутрішніми аудиторами. Проте це можуть проводити і зовнішні аудитори за спеціальним дорученням клієнтів.

На наш погляд, наявні аудиторські інструменти достатні для вирішення поставленого завдання. Але оскільки на теперішній час і внутрішньому, і зовнішньому аудиту властиві обмеження, що перешкоджають комплексному вирішенню цієї проблеми, в основу такого рішення мають бути покладені об'єднані зусилля і внутрішнього, і зовнішнього аудиту.

Список літератури

1. *Аудит [Текст] / Сост. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута. 2006. – 512 с.*
2. *Аудит [Текст] / Г.М. Давидова. – Київ: Знання. 2002. – 363 с.*
3. *Аудит / Сост. И. М. Пожарицкая, Т. Н. Пилатова. – Симферополь: НАПКС, 2006. – 256 с.*
4. *Аудит [Текст] / В. Д. Поникаров. - Х.: ИНЖЕК, 2005. – 253с.*
5. *Аудит [Текст] / Б. Ф. Усач. - К. Ж: Знання-прес, 2007.-223с.*
6. *Кінашук Л. Організація та правове забезпечення аудиторської діяльності в Україні [Текст] / Л. Кінашук.// Підприємство, господарство і право. - 2004. - №1. - с. 28-30.*
7. *Международные стандарты аудита [Текст] / Сост. Б. Жарылгасова, А. Суглобов. – Ч. : Рин. 2005. – 312 с.*

РЕЗЮМЕ

Смирнова Лариса, Кошелькова Дарія

Аудит как средство борьбы с мошенничеством

Рассмотрено возможности использования аудита в качестве средства борьбы с мошенничеством.

RESUME

Smyrnova L., Koshel'kova D.

Audit as mean of fight against swindle

As a result of knavish actions accounting control of organization can be in a substantial measure distorted. Therefore there is a requirement in its independent examination. An audit in such terms allows by economic facilities to provide firmness of economic life. Therefore, an audit is the main mean of fight against a swindle.

Віра СПОДАРИК

асистент кафедри «Облік і аудит»,
Кримський економічний інститут,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», м. Сімферополь

Ганна ДЕЙЧ

студент,
Кримський економічний інститут,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», м. Сімферополь

Анастасія ЖУРАВКОВА

студент,
Кримський економічний інститут,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», м. Сімферополь

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ: ПРОБЛЕМИ, МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ

Розкрито особливості організації внутрішнього аудиту, його значення та основні проблеми. Розглянуто погляди різних вчених щодо трактування сутності внутрішнього аудиту.

Ключові слова: внутрішній аудит, мета внутрішнього аудиту, відділ внутрішнього аудиту, організація внутрішнього аудиту, ефективність.

Проблема розвитку внутрішнього аудиту в Україні полягає у виробленні комплексного, системного підходу і пов'язаних з ним методичних рішень, які б забезпечили практичні умови для створення та ефективного функціонування служб внутрішнього аудиту на підприємствах України. Головною проблемою також є відсутність чіткої бази регламентування організації та розвитку внутрішнього аудиту будь-якого українського підприємства. У науковій літературі існують різні погляди щодо сутності внутрішнього аудиту, які досить часто бувають суперечливими.

О. Макоєв вважає, що аудит умовно можна поділити на управлінський аудит, котрий здійснюється в інтересах керівництва, і аудит, який здійснюється в інтересах власників [5, с. 15]. При цьому ще невирішеним залишається питання, хто ж має проводити управлінський аудит, що здійснюється в інтересах керівництва, і аудит, який здійснюється в інтересах власників. Якщо один і той самий підрозділ, то порушується принцип незалежності. Особливий інтерес викликає думка В. Бурцева щодо визначення сутності внутрішнього аудиту як способу організації внутрішнього контролю функціонування всіх ланцюжків управління, який здійснюється співробітниками спеціалізованого підрозділу з метою допомоги адміністративному апарату організації [4, с. 80]. На думку, наприклад, В. Івашкевича внутрішній аудит – це в основному ревізія виробничо-господарської діяльності, яка здійснюється силами та коштами самої організації, яка підлягає перевірці або її вищими інстанціями [8, с. 28].

Актуальним є питання щодо критеріїв доцільності організації внутрішнього аудиту. На думку А. Білоусова, О. Нетикша, за критерій можна взяти масштаб діяльності підприємства, від якого залежить, чи потрібен додатковий контроль за діяльністю підприємства, чи не перевищують витрати на внутрішній аудит корисний ефект від його використання [3, с. 55; 6, с. 46]. Також існує думка, що внутрішній аудит – це перевірки, виконані в середині суб'єкта господарювання його працівниками з

метою надання необхідної інформації керівництву для прийняття управлінських рішень і здійснення внутрішнього поточного контролю [7, с. 53].

На відміну від зовнішнього аудиту, для регламентації якого було прийнято Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.93 р. № 3125-XII зі змінами та доповненнями, діяльність внутрішнього аудиту на рівні закону не регламентована. Проте деякі документи певним чином коригують питання внутрішнього аудиту [1]. Зокрема, МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» встановлює положення і надає рекомендації зовнішнім аудиторам при розгляді роботи внутрішнього аудиту і, разом з тим, жодним чином не регламентує процедури внутрішнього аудиту [2]. У таблиці 1 наведено визначення терміну «внутрішній аудит». Для більшої ґрунтовності використовуються витяги не лише із чинних документів, а й з тих, котрі втратили чинність.

Для української практики поняття «внутрішній аудит» – не надто нове, але воно недостатньо висвітлено теоретично і мало застосовується на практиці. Внутрішній аудит має функціонувати як незалежна діяльність на підприємстві. Організовує його керівництво підприємства для перевірки та оцінки роботи окремих підрозділів, служб, об'єктів обліку тощо.

Метою внутрішнього аудиту є вдосконалення діяльності організації. Не варто плутати наступні поняття: мета внутрішнього аудиту – це не виявлення порушення та помилок для подальших оргвисновків і покарання винуватців, не написання звітів на декілька десятків сторінок з сотнею нездійснених рекомендацій, а визначення та оцінка ризику, слабких місць в роботі організації та надання рекомендацій для підвищення ефективності систем і процесів.

Наскільки взагалі внутрішній аудит потрібний власникам бізнесу та менеджерам? Рішення про необхідність внутрішнього аудиту приймають власники та вище виконавче керівництво компанії. Визначається це рішення багатьма чинниками, до яких належать наступні: розподіл функцій, власність та управління. Внутрішній

Таблиця 1. Визначення терміну «внутрішній аудит»

Нормативний документ	Визначення терміну
МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту»	Термін «внутрішній аудит» означає оцінювальну діяльність служби, створеної суб'єктом господарювання.
Норматив № 24. «Врахування роботи спеціалістів внутрішнього аудиту», затверджений рішенням АПУ від 18.12.98 р. № 73 (втратив чинність)	Термін «внутрішній аудит» означає діяльність внутрішньої аудиторської служби (або служби внутрішніх ревізорів) підприємства, яку, незалежно від назви, можна розглядати як окремий вид аудиторських послуг, що надаються незалежним аудитором підприємству.
Державна Комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Розпорядження «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ» (Методичні рекомендації, п.1.2) від 27.09.2005 № 4660	Внутрішній аудит - незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає у проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів: <ul style="list-style-type: none"> – системи внутрішнього контролю фінансової установи; – фінансової і господарської інформації; – економічності та продуктивності діяльності фінансової установи; дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог.
Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.98 р. № 566	Внутрішній аудит - це незалежний підрозділ, який не бере участі у виконанні операцій, а періодично здійснює перевірки та оцінює: <ul style="list-style-type: none"> – адекватність і ефективність заходів та системи внутрішнього контролю; – управління ризиками і кредитним та інвестиційним портфелями; – повноту, своєчасність і достовірність фінансової та іншої звітності; – дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку; – відповідність регулятивним вимогам
Міністерство Фінансів України Державне Казначейство України Наказ «Про затвердження Термінологічної бази системи внутрішнього контролю та аудиту Державного казначейства України» (Термінологічна база, п.5) від 07.10.2008 № 417	Внутрішній аудит - це складова системи внутрішнього контролю та аудиту, яка є незалежною оцінкою системи внутрішнього контролю, встановленою у Державному казначействі.
Кабінет Міністрів України Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю (Концепція, розд.2)» від 24 травня 2005 р. № 158-р м. Київ (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 р. № 1347-р)	Внутрішній аудит - діяльність із надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості у межах розумного у досягненні органами державного і комунального сектору мети та функціонування системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок чи нерентабельності) і консультацій.

інформацією з усіх аспектів діяльності компанії та інструментарієм для узагальнення й аналізу даних. Тому взаємодія з внутрішнім аудитом підвищує ефективність прийнятих рішень. Саме внутрішній аудит є об'єктивним джерелом інформації, який допомагає менеджеру повному оцінити якість виконання прийнятих управлінських рішень. Внутрішній аудит орієнтований на перспективу, тобто на аналіз майбутніх подій, які можуть несприятливо позначитися на діяльності окремих підрозділів та/або компанії в цілому. Створення відділу внутрішнього аудиту на підприємстві досить складний процес, який потребує вирішення ряду методологічних і організаційно-технічних проблем.

У загальних рисах організацію відділу внутрішнього аудиту можна рекомендувати проводити за наступними основними етапами:

- виявлення і чітке визначення ряду питань, для вирішення яких формується відділ внутрішнього аудиту, побудови системи цілей створення відділу відповідно до політики підприємства;
- визначення основних функцій, котрі необхідні для

досягнення поставлених цілей;

- об'єднання однотипних функцій у групи і формування на їх основі структурних одиниць відділу, який спеціалізується на виконанні цих функцій;
- розробка схем взаємовідносин, визначення обов'язків, прав і відповідальності для кожної структурної одиниці, документальне відображення вищевказаного в посадовій інструкції і положеннях про бюро відділу внутрішнього аудиту;
- об'єднання вищевказаних структурних одиниць в єдине ціле – відділ внутрішнього аудиту; визначення його оргстатусу і відповідно до встановленого набору цілей, завдань і функцій структурних одиниць, розробка і документальне закріплення Положення про відділ внутрішнього аудиту;
- інтеграція відділу внутрішнього аудиту з іншими одиницями структури управління підприємством;
- розробка внутрішньофірмових стандартів внутрішнього аудиту.

Таблиця 1. Визначення терміну «внутрішній аудит»

Нормативний документ	Визначення терміну
МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту»	Термін «внутрішній аудит» означає оцінювальну діяльність служби, створеної суб'єктом господарювання.
Норматив № 24. «Врахування роботи спеціалістів внутрішнього аудиту», затверджений рішенням АПУ від 18.12.98 р. № 73 (втратив чинність)	Термін «внутрішній аудит» означає діяльність внутрішньої аудиторської служби (або служби внутрішніх ревізорів) підприємства, яку, незалежно від назви, можна розглядати як окремий вид аудиторських послуг, які надаються незалежним аудитором підприємству.
Державна Комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Розпорядження «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ» (Методичні рекомендації, п.1.2) від 27.09.2005 № 4660	Внутрішній аудит - незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає в проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів: - системи внутрішнього контролю фінансової установи; - фінансової і господарської інформації; - економічності та продуктивності діяльності фінансової установи; дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог.
Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.98 р. № 566	Внутрішній аудит - це незалежний підрозділ, який не бере участі у виконанні операцій, а періодично здійснює перевірки та оцінює: - адекватність і ефективність заходів та системи внутрішнього контролю; - управління ризиками і кредитним та інвестиційним портфелями; - повноту, своєчасність і достовірність фінансової та іншої звітності; - дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку; - відповідність регулятивним вимогам
Міністерство Фінансів України Державне Казначейство України Наказ «Про затвердження Термінологічної бази системи внутрішнього контролю та аудиту Державного казначейства України» (Термінологічна база, п.5) від 07.10.2008 № 417	Внутрішній аудит - це складова системи внутрішнього контролю та аудиту, яка являє собою незалежну оцінку системи внутрішнього контролю, встановленої у Державному казначействі.
Кабінет Міністрів України Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю (Концепція, розд.2)» від 24 травня 2005 р. № 158-р м. Київ (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 р. № 1347-р)	Внутрішній аудит - діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості в межах розумного у досягненні органами державного і комунального сектору мети та функціонування системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок чи нерентабельності) і консультацій.

аудит володіє

Що стосується завдань служби внутрішнього аудиту, то А. Ж. Пшенична пропонує до них відносити:

- надання рекомендацій з удосконалення систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю;
- проведення експертизи фінансової та оперативної інформації;
- огляд коштів, які використовуються для ідентифікації, виміру, класифікації та інформування;
- підготовка огляду ефективності діяльності підприємства, в тому числі не фінансових засобів керівництва;
- здійснення контролю за дотриманням українського законодавства і виконанням усіма підрозділами підприємства його внутрішньої політики щодо здійснення діяльності.

Основні контрольні функції внутрішнього аудиту наступні:

- контроль за правильністю оформлення, приймання і відпуску матеріальних цінностей, оприбуткування, видачі й перерахування грошових коштів, створення і витрачання власного капіталу;
- контроль за дотриманням правил штатно - фінансової дисципліни, правильним створенням і розподілом прибутків;
- аналіз системи обліку і внутрішнього контролю;

- вивчення бухгалтерської (фінансової) і операційної інформації;
- вивчення економічності та ефективності управлінських рішень на різних рівнях господарювання;
- аналіз адекватності політики в сфері менеджменту;
- оцінка якості інформації;
- розробка проектів управлінських рішень;
- проведення стратегічного аналізу;
- розробка фінансових прогнозів [9; с. 243-245].

Ефективність діяльності служби внутрішнього аудиту є важливим фактором управління економічним суб'єктом і залежить від її організаційного статусу, компетентності, професіоналізму, функціональних обмежень, рівня значущості. На нашу думку, для ефективної діяльності внутрішнього аудиту необхідно створити чітку нормативно-законодавчу базу, яка буде сприяти подальшому розвитку аудиту в Україні. Також потрібно звернути увагу на розробку внутрішньофірмових стандартів і правил, котрі б регламентували діяльність служб внутрішнього аудиту задля чіткого визначення прав і обов'язків працівників служби, уникнення плутанини в роботі, визначення термінів надання звітної інформації керівництву за результатами перевірок, форми надання документації і звітів тощо.

РЕЗЮМЕ

Сподарик Вера, Дейч Анна, Журавкова Анастасия

Внутренний аудит: проблемы, методика и организация

Раскрыты особенности организации внутреннего аудита, его значение и основные проблемы. Рассмотрены взгляды различных ученых относительно сущности внутреннего аудита.

RESUME

Spodaryk Vira, Deych Anna, Zhuravkova Anastasia

Internal audit: problems, method and organization

This article deals with the organization of internal audit, importance and basic problems of internal audit in Ukraine. The views of different scientists about the nature of internal audit are considered

Список літератури

1. Про аудиторську діяльність [Текст] : закон України від 22 квітня 1993 р. // *Голос України*. - 1993. - 29 травня.
2. Международные стандарты аудита и Кодекс этики профессиональных бухгалтеров [Текст]. - М., 2000. - 699 с.
3. Білоусов, А. Внутрішній аудит: перспективи розвитку і методика організації на підприємствах України [Текст] / А. Білоусов // *Бухгалтерський облік і аудит*. - 2001. - №2. - С.54-57.
4. Бурцев, В. В. Принципы внутреннего аудита [Текст] / В. В. Бурцев // *Бухгалтерский учет*. - 1998. - № 2. - С. 80-81.
5. Макоев, О. Внутренний аудит: понятие и предназначение [Текст] / О. Макоев // *Аудитор*. - 1999. - №11. - С. 11-15.
6. Нетикша, О. Організація процесу внутрішнього аудиту [Текст] / О. Нетикша // *Бухгалтерський облік і аудит*. - 2002. - №8. - С.46-49
7. Редько, О. Ю. Аудит в Україні : монографія [Текст] / О. Ю. Редько. - К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2008. - 493 с.
8. Ивашкевич, В. Б. Практический аудит [Текст] : учеб. пособие. / В. Ивашкевич. - М. : Магістр, 2007. - 286 с.
9. Пшенична, А. Ж. Аудит [Текст] : навчальний посібник / А. Ж. Пшенична. - К. : Центр учбової літератури, 2008. - 320 с.

СУТЬ ТА ЗМІСТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Доведено значення забезпечення системи контролю. Розглянуто підходи вчених до трактування забезпечення контролю, відзначено недоліки. Визначено суть забезпечення контролю та подано його класифікацію, як основу для розробки методики організації.

Ключові слова: *забезпечення контролю, класифікація забезпечення, види забезпечення, рівні формування забезпечення.*

Ефективність будь-якої ланки контролю як системи залежить від організації її функціонування в цілому та упорядкування кожного елемента.

Одним із важливих елементів системи контролю, визначених вченими за організаційною ознакою є забезпечення [1; 2; 3].

Питання забезпечення контролю у навчальній та науковій літературі висвітлюється авторами за різними обсягами та деталізацією [1; 2; 4; 5; 6; 7; 8]. При цьому, не подається його визначення та системна характеристика. Це заважає ідентифікації забезпечення контролю, однозначному його розумінню, що негативно впливає на розвиток науки про контроль та вивчення відповідних навчальних дисциплін. У практиці такий стан призводить до нівелювання ролі забезпечення контролю і його відсутності, що знижує якість та ефективність контрольних заходів. Враховуючи вищенаведене, можемо стверджувати, що тема дослідження є актуальною.

Огляд літературних джерел показує, що у галузі економічного контролю автори в основному вживають термін інформаційне забезпечення контролю [4, с. 147, 287], джерела інформації [5, с. 535; 6, с. 184; 7, с. 57]. Найширше це питання розглянуте такими науковцями, як В. П. Завгородній, А. М. Кузьмінський та В. В. Сопко. Вчені розрізняють наступні види забезпечення обліку, контролю і аналізу: організаційно-правове, інформаційне, технічне, ергономічне, соціальне [1, с. 19, с. 154-195]. Такої ж думки дотримуються й Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький, Б. Ф. Усач [8, с. 150; 9]. В. В. Сопко, В. П. Завгородній розширюють перелік видів забезпечення зокрема на: організаційне, ергономічне, соціальне, інформаційне, технічне, програмне, математичне, правове, лінгвістичне, нормативно-правове [2, с. 32, 314, 358, 365, 371, 375]. Перелік окремих видів забезпечення - важливий крок до розуміння забезпечення контролю. Але, на наш погляд, недолік виявляється у відсутності визначення та характеристики кожного виду забезпечення, неузгодженості та суперечливості поглядів вчених.

Метою дослідження є подання системної характеристики забезпечення контролю. Для цього необхідно вирішити низку завдань. Насамперед слід визначити суть забезпечення контролю. Наступним кроком є класифікація, що дасть змогу охарактеризувати його за найбільш важливими ознаками.

Загальний зміст поняття забезпечення визначається як: - те, чим забезпечують кого-небудь або що-небудь [10, с. 364]; - надання достатніх для життя матеріальних засобів необхідних для діяльності, функціонування чогось [11, с. 138].

Опираючись на загальні тлумачення та враховуючи

науковий доробок вчених визначимо: забезпечення економічного контролю - це комплекс засобів та умов, що дають змогу функціонувати системі контролю в оптимальному режимі для досягнення високої його якості та ефективності.

Забезпечення контролю можна класифікувати за різними ознаками. Ми дотримуємось думки, що з точки зору організації найважливішими є:

- за змістом і функціями;
- за рівнями його формування;
- за тематикою.

За змістом та функціями у системі доцільно поділити його на такі види: нормативно-правове, методологічне, методичне, інформаційне, технічне, ергономічне. Наведена характеристика структурує та ідентифікує забезпечення за роллю, яку воно відіграє у системі контролю.

Особливістю забезпечення контролю є те, що нормативно-правове, методичне і методологічне забезпечення охоплює і таке, яке належить до забезпечення обліку, аналізу, планування, що розширює його межі і обсяг.

Щодо рівнів формування забезпечення контролю, то вони такі: державний, відомчий і рівень ланки контролю. На державному і рівні відомства формується перші три види забезпечення, на рівні ланки контролю - всі шість видів (табл. 1). Такий поділ сприяє визначенню відповідальності за формування і наявність забезпечення, а також обов'язки щодо дотримання положень відповідних його регламентів.

За тематикою забезпечення контролю узгоджується із елементами системи контролю, зокрема наступними: забезпечення процесу контролю, забезпечення праці спеціалістів, забезпечення підрозділу контролю, що дає можливість визначити його одночасно як об'єкт організації певних елементів системи контролю. Це створює умови для поділу забезпечення, конкретизації і обмеження його обсягів при використанні для перевірки конкретного об'єкта контролю, внаслідок чого досягається скорочення термінів перевірки і покращення їх якості.

На наш погляд, систематизація положень щодо забезпечення економічного контролю сприятиме правильному розумінню суті цієї категорії як елемента системи контролю у науці та навчальному процесі, а також дозволить належним чином організувати забезпечення у практичній діяльності. Це покращить якість формування контрольної інформації для прийняття управлінських рішень, підвищить ефективність роботи контролюючих органів та

Таблиця 1. Організаційне забезпечення процесу контролю

Вид забезпечення та його суть		Рівні формування та зміст забезпечення		
		Державний	Відомчий	Рівень ланки контролю
1. Нормативно-правове	Комплекс організаційних документів, які регламентують норми і право здійснення процесу контролю	Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні», затверджений постановою ВР № 2940-XI від 26.01.93 р., «Положення про відомчий контроль у системі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади за фінансово-господарською діяльністю підприємств, установ і організацій, що належать до сфери їх управління», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2002 року № 685	«Порядок проведення ревізій (перевірок) фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я України» затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 15.11.2002 року № 414, Інструкція про проведення комплексних ревізій фінансово-господарської діяльності підгалузей, об'єднань, підприємств, установ і організацій системи Міністерства транспорту України затверджена наказом Мінітрансу України від 08 квітня 2003 р. №270	Накази, плани проведення інвентаризації, ревізій, аудиту
2. Методологічне	Набір положень, які вирішують низку завдань у комплексному порядку	«Інструкція про порядок проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби в Україні» затверджена наказом ГоловкиРУ України від 03.10.1997 р. №121, Стандарти державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна, затверджені наказом ГоловкиРУ від 09.08.2002 року №168	Положення про внутрішньогосподарський контроль, План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затверджено наказом Головного управління державного казначейства України від 10.12. 1999р. №114	Методологічна карта контролю, робочі альбоми носіїв контрольної інформації, системи контрольних номенклатур, програми контролю
3. Методичне	Положення, яке містить спосіб вирішення конкретного завдання процесу контролю	Стандарт державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна - 4 «Документування результатів та оформлення матеріалів контрольних заходів, порядок їх опрацювання і використання», затверджений наказом ГоловкиРУ від 9.08.2002 року №168	План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ затверджено наказом Головного управління державного казначейства України від 10.12. 1999р. №114	Окремі розділи робочих альбомів, носіїв контрольної інформації, систем контрольних номенклатур
4. Інформаційне	Сукупність даних про господарські операції, планова, нормативна та довідкова інформація для виконання процесу контролю	Акти перевірок, ревізій	Акти перевірок, ревізій, протоколи зборів трудового колективу, довідки про перевірки, скарги посадових осіб, носії облікової інформації	Статут, носії облікової інформації: планової, аналітичної
5. Технічне	Комплекс технічних засобів, що забезпечують функціонування процесу контролю	_____	_____	Засоби оргтехніки (столи, канцелярські засоби і ін.)
6. Ергономічне	Сукупність інструкцій, стандартів щодо вимог ергономіки	_____	_____	Програмне забезпечення, інструкції щодо використання програмного забезпечення тощо

сприятиме економічній безпеці як суб'єктів економіки, так і системи господарювання держави в цілому.

Наведена характеристика забезпечення контролю є загальною і, на наш погляд, доцільна для будь – якого його виду (ревізії, аудиту, тощо).

У подальшому отримані результати даного дослідження слугуватимуть основою для розробки методики організації забезпечення системи економічного контролю.

Список літератури

1. Кузьмінський. А. М. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу [Текст] / А. М. Кузьмінський, В. В. Сопко. – К. : Вища школа, 1993. - 223 с.
2. Сопко, В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу [Текст] : підручник / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 426 с.
3. Стеців, І. І. Проблеми викладання економічних дисциплін [Текст] / І. І. Стеців, Р. І. Стеців // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія економіка. 2002. - № 12. – С. 180-182.
4. Організація і методика проведення аудиту [Текст] : навчально-практичний посібник / В. В. Сопко, Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило та інші. – К. : Професіонал, 2004. - 624 с.
5. Білуха, М. Т. Фінансовий контроль: теорія, ревизія, аудит [Текст] : підручник / М. Т. Білуха, Т. В. Микитенко – К. : Українська академія оригінальних ідей. – 2005.- 888 с.
6. Пупко, Г. М. Аудит и ревизия [Текст] : учеб. пособие / Г. М. Пупко. – Мн. : Мисанта, 2002.- 429 с.
7. Усач, Б. Ф. Контроль і ревизія [Текст] : підручник (сьоме вид.) / Б. Ф. Усач – К. : Знання, 2008. – 263 с.
8. Гончарук, Я. А. Аудит [Текст] : навч. посіб. / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 443 с.
9. Усач, Б. Ф. Організація і методика аудиту [Текст] : підручник / Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос – К. : Знання, 2006. - 295с.
10. Ожегов, С. И. Словарь русского языка [Текст] / С. И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1986, –797с.
11. Тлумачний словник української мови: Близько 50000 сл. [Текст] / уклад. І. М. Забіяка. – К. : Арії, 2007. -512 с.

РЕЗЮМЕ

Стеців Игорь

Сущность и содержание обеспечения экономического контроля

Доказано значение обеспечения системы контроля. Рассмотрены подходы ученых к трактовке обеспечения контроля. Определена сущность обеспечения контроля, дана его классификация как основа для разработки методики организации.

RESUME

Stetsiv Igor

Essence and maintenance of providing of economic control

The value of providing of the checking system is proved. Approaches of scientists to interpretation of providing of control are considered, failings are marked. Essence of providing of control and its classification are given.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті досліджено процес організації внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві, розглянуто основні принципи його ефективності, визначено мету та завдання внутрішнього контролю поточних зобов'язань.

Ключові слова: внутрішній контроль, організація, поточні зобов'язання, напрями удосконалення організації внутрішнього контролю.

Жодне підприємство не може ефективно функціонувати, не маючи чітко організованої системи внутрішнього контролю, яка забезпечує оперативність бухгалтерського обліку, достовірність оформлення первинних документів, правдиве відображення інформації та підвищення рівня організаційно-контрольних заходів.

Світова економічна криза зумовила потребу у створенні ефективного внутрішнього контролю на підприємстві та вдосконалення його структури, тому питання його організації є досить актуальним.

Потребує подальшого дослідження організація та методика внутрішнього контролю. Постає необхідність наукової і практичної розробки актуальних питань, пов'язаних з організацією і плануванням внутрішнього контролю для суб'єктів господарювання, враховуючи той фактор, що він особливо є необхідним для підприємств зі складною організаційною структурою.

Останнім часом в Україні зосереджено особливу увагу на вдосконаленні процесу організації внутрішнього контролю на підприємстві. Питання структури, поняття та методики внутрішнього контролю знайшли своє відображення в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: І. А. Белобжецького, М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, І. К. Дрозд, Л. М. Крамаровського, Б. Ф. Усача, Дж. Фостера, В. О. Шевчука, М. Я. Штейнмана та інших. Але проблема організації внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві проаналізована авторами не достатньо, тому потребує ґрунтовної теоретичної розробки.

Метою статті є дослідження процесу організації внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві, розгляд основних принципів його ефективності, визначення об'єктів, мети та завдань внутрішнього контролю поточних зобов'язань. Також розглянуто основні напрями удосконалення організації внутрішнього контролю, що забезпечить більш ефективне ведення фінансово-господарської діяльності на підприємстві.

Перш ніж розглянути організацію внутрішнього контролю, варто сформулювати визначення. Виходячи з того, що думки різних вчених щодо сутності поняття «внутрішній контроль» і необхідності його існування часто дуже суперечливі і протилежні, вважаємо за доцільне зупинитися на дослідженні сутності внутрішнього контролю, процесі його організації та на розробці напрямків удосконалення внутрішнього контролю на підприємстві.

Так, на думку А. Соніна, «внутрішній контроль - це

процес, спрямований на досягнення цілей компанії, і є результатом дій керівництва з планування, організації, моніторингової діяльності підприємства в цілому і її окремих підрозділах» [4]. О. Б. Пишна вважає, що «внутрішній контроль - це система заходів, організованих керівництвом підприємства і здійснюваних на підприємстві з метою найбільш ефективного виконання всіма працівниками своїх обов'язків при здійсненні господарських операцій» [5]. Західні вчені Ч. Т. Хорнгрен та Дж. Фостер вважають, що «внутрішній контроль - це комплекс бухгалтерського та управлінського контролю, який дає змогу забезпечити відповідність рішень, які прийняті на підприємстві, з реалізацією їх на практиці» [6]. Бухгалтерський контроль охоплює методи і способи, які стосуються забезпечення збереження цінностей та перевірки достовірності бухгалтерських документів. Управлінський контроль передбачає наявність на підприємстві певного переліку інструкцій, а також включає способи і методи, які допомагають управлінню, плануванню та контролю за господарською діяльністю суб'єкта господарювання. Враховуючи погляди різних вчених, вважаємо, що внутрішній контроль - це політика та процедури, прийняті управлінським персоналом з метою забезпечення достовірних даних у процесі обліку, правильності і достовірності господарських операцій, а також повноти та своєчасності їх відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, визначення відхилень від встановлених параметрів та їх факторів для прийняття подальших ефективних управлінських рішень.

Одним з найбільш відповідальних етапів по налагодженню ефективної діяльності суб'єкта господарювання є організація системи внутрішнього контролю на підприємстві. Саме поняття «організація» втілює собою чітке впровадження, належне впорядкування будь-чого і розглядається як процес. Вважаємо, що організація внутрішнього контролю є комплексом заходів, спрямованих на створення, постійне впорядкування та удосконалення системи внутрішнього контролю з метою забезпечення інформацією керівництва про діяльність нижчих рівнів управління та про використання майна підприємства для прийняття управлінських рішень і складання фінансової звітності.

Розглянемо організацію внутрішнього контролю поточних зобов'язань, що сприятиме чіткому документуванню розрахунків, своєчасній та повній реєстрації даних первинного обліку в регістрах, а також правдивому відображенню інформації щодо зобов'язань у звітності та примітках до неї.

На нашу думку, при організації процесу внутрішнього контролю слід брати до уваги основні принципи його ефективності, дотримання яких є запорукою успішного функціонування системи внутрішнього контролю, а саме: відповідальності, збалансованості, своєчасності повідомлення про відхилення, відповідності контролюючої і контрольованої систем, постійності, комплексності, розподілу обов'язків, дозволу і схвалення. Дотримання цих принципів дозволяє забезпечити ефективне функціонування та стійкість підприємства, зберігати та ефективно використовувати ресурси і потенціал підприємства, формувати систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління, забезпечити більш ефективну, налагоджену і чітку роботу підрозділів підприємства тощо.

Джерелами інформації для внутрішнього контролю операцій із поточними зобов'язаннями на підприємстві є:

1. Наказ про облікову політику підприємства.
2. Первинні документи з обліку поточних зобов'язань (акти прийому-передачі; акти прийнятих робіт; акти про приймання матеріалів; рахунки-фактури, платіжні доручення, виписки банків, чекові книжки (корінці) та інша документація, що підтверджує виконання операцій по рахунках у банку; видаткові та податкові накладні; товаро-транспортні накладні; кредитний договір; розрахунково-платіжні (платіжні) відомості на виплату заробітної плати, відпускних, матеріальних допомог, компенсацій та інших виплат; трудові угоди на виконання й оплати певних робіт; прибуткові та видаткові касові ордери та ін.).
3. Облікові реєстри, що використовуються для відображення у бухгалтерському обліку господарських операцій із поточними зобов'язаннями.
4. Реєстри аналітичного та синтетичного бухгалтерського обліку, оборотні відомості у розрізі груп поточних зобов'язань, журнали-ордери №2, журнали-ордери №3, Головна книга.
5. Акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські висновки та інша документація, що узагальнює результати внутрішнього контролю.
6. Фінансова звітність (Бухгалтерський баланс та Звіт про фінансові результати).

Важливим питанням організації внутрішнього контролю операцій із поточними зобов'язаннями на підприємстві є визначення його об'єктів. Об'єкти контролю, охоплені бухгалтерським обліком, збігаються з об'єктами обліку, оскільки бухгалтерський облік є і засобом контролю, і його об'єктом. Під об'єктами контролю, що охоплюються бухгалтерським обліком, слід розуміти предмети, господарські процеси, явища, дії посадових і матеріально відповідальних осіб, на які спрямовані контрольні функції бухгалтерського обліку. Отже, під об'єктами внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві слід розглядати елементи облікової політики підприємства (перелік первинних документів з обліку поточних зобов'язань; список осіб, які мають право підпису документів з обліку поточних зобов'язань; порядок ведення податкового обліку), господарські операції бухгалтерського обліку поточних зобов'язань, записи у первинних документах та облікових реєстрах.

Ефективність внутрішнього контролю підвищується завдяки вмілому поєднанню різних методів, способів і прийомів його здійснення. Метод характеризується використанням загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний огляд, функціонально-вартісний аналіз) і власних методичних прийомів і способів контролю (ревізія, інвентаризація, тематична

перевірка, обстеження, внутрішній аудит, економічний аналіз, експертиза, перевірка виконання прийнятих рішень).

Для встановлення методики внутрішнього контролю операцій із поточними зобов'язаннями визначимо мету та завдання такого контролю (рис. 1).

Узагальнюючи вищенаведене, представимо схему організації внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві (рис. 2).

Останнім та, безсумнівно, найбільш важливим етапом внутрішнього контролю є прийняття відповідних рішень за результатами перевірки та їх виконання. Контроль можна вважати закінченим за умови, коли буде усунено наслідки таких відхилень та вжито заходів задля покращення фінансово-господарської діяльності підприємства або окремих структурних підрозділів у майбутньому.

Удосконалення процесу організації внутрішнього контролю - це безперервний процес обґрунтування і реалізації найбільш раціональних форм, методів, способів та шляхів її створення і розвитку. Основними напрямками удосконалення організації внутрішнього контролю на підприємстві є:

- поліпшення якості законодавчо-нормативного відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації стосовно поточних зобов'язань, що забезпечить правильне ведення обліку;
- використання сучасних інформаційних систем, що забезпечить порядок документування облікової інформації, підвищить вірогідність та оперативність одержуваної первинної документації, знизить трудомісткість документування і підготовки первинної облікової інформації;
- система підготовки, добору, підвищення кваліфікації і удосконалення професійних якостей управлінського та облікового персоналу для більш якісного та ефективного забезпечення внутрішнього контролю на підприємстві;
- створення інформаційних інститутів внутрішнього контролю для забезпечення оперативних контактів між державними органами і суб'єктами господарювання, що забезпечить дотримання підприємством податкового законодавства при веденні фінансово-господарської діяльності підприємства.

Організація внутрішнього контролю на підприємстві зумовлена інтересами підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Особливістю внутрішнього контролю є те, що при його організації та здійсненні: 1) застосовують основні принципи, форми та методи контролю; 2) операції фінансово-господарської діяльності більшою мірою контролюються у бухгалтерському обліку в тісному взаємозв'язку з оперативним та статистичним обліком; 3) за операціями фінансово-господарської діяльності, охопленими бухгалтерським обліком, об'єкти обліку збігаються з об'єктами внутрішнього контролю; 4) забезпечується безперервність протягом періоду функціонування підприємства; 5) досягається системність у накопиченні, узагальненні та реалізації матеріалів контролю.

Правильна організація процесу внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві сприятиме чіткому документуванню розрахунків, своєчасній та повній реєстрації даних первинного обліку в реєстрах, а також правдивому відображенню інформації щодо зобов'язань у фінансовій звітності.

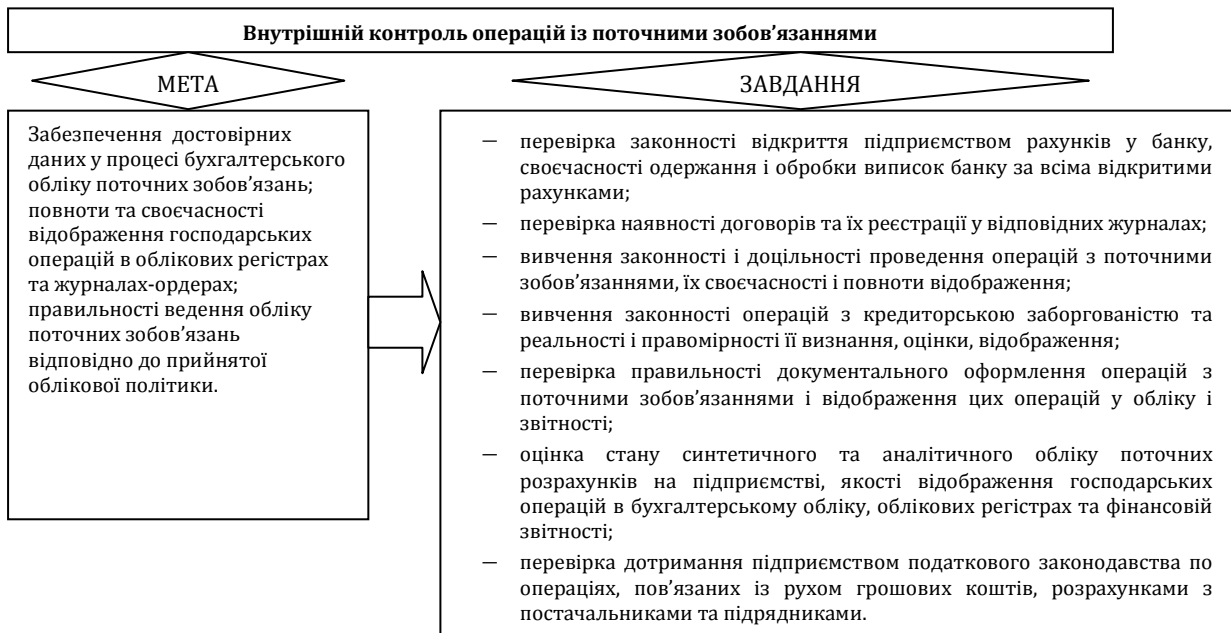

Рис. 1. Мета та завдання внутрішнього контролю операцій із поточними зобов'язаннями

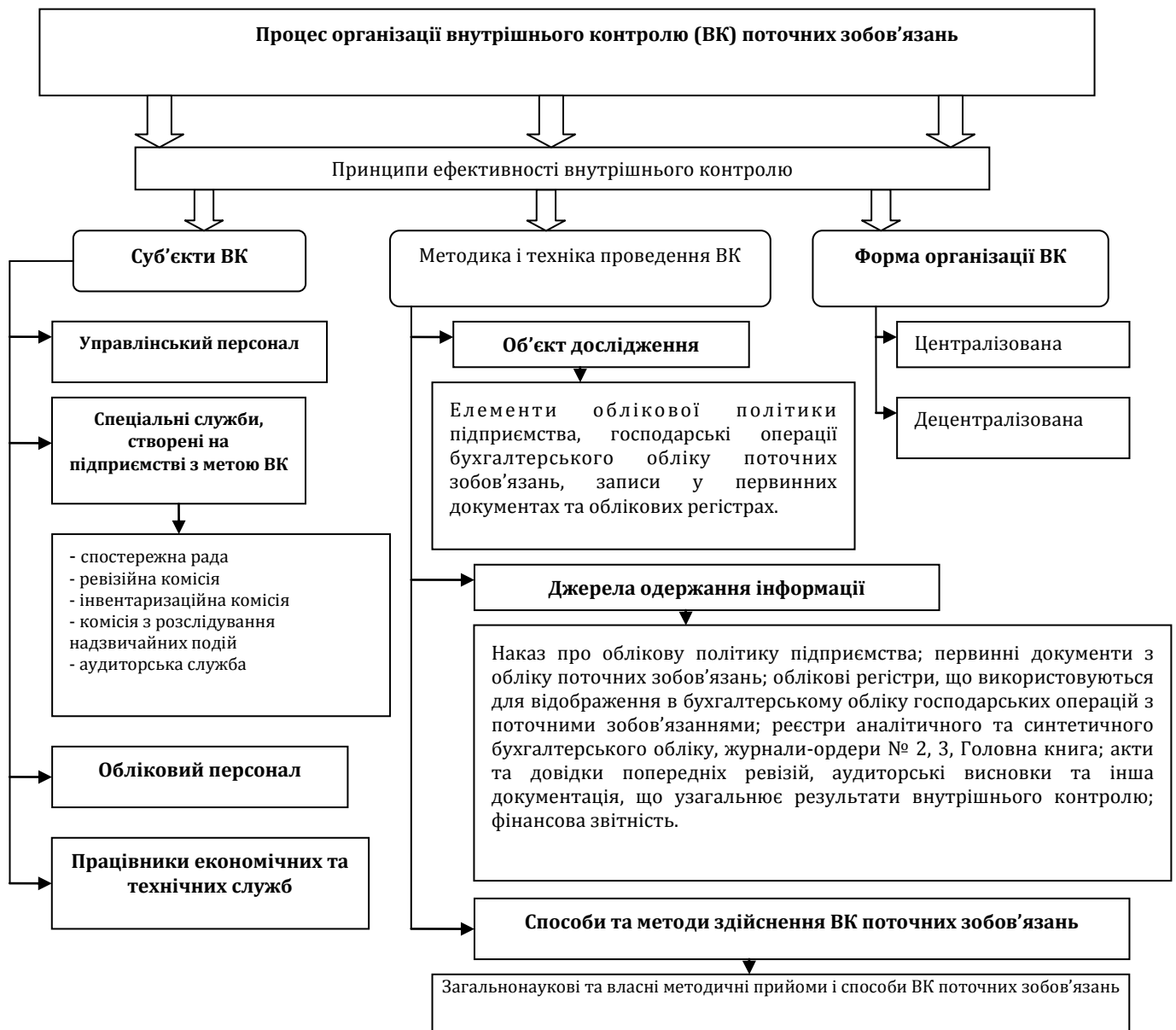

Рис. 2. Схема організації внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві

Список літератури

1. Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю [Текст] : закон України від 24.05.05р. №158-р (зі змінами та доповненнями).
2. Дрозд, І. К. Державний фінансовий контроль [Текст] : навчальний посібник / І. К. Дрозд, В. О. Шевчук. - К. : Імекс, 2007.
3. Мурашко, В. М. Контроль і ревізія фінансово-господарської діяльності [Текст] : навч. посіб. / В. М. Мурашко, Т. М. Сторожук, О. В. Мурашко. - К. : ЦУЛ, 2003. - 311 с.
4. Сонин, А. М. Внутренний аудит: Современный подход [Текст] / А. М. Сонин - М. : Финансы и статистика, 2007. - 64 с.
5. Пишна, О. Б. Внутрішній контроль і аспекти сучасного трактування [Текст] // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. "Наука і освіта 2004", 10-25 лют. 2004 р. - Дніпропетровськ : Наука і освіта. - 2004. - Т.17. - С. 61-63.
6. Хорнгрен, Ч. Т. Бухгалтерський учет: управленческий аспект [Текст] / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер : пер. с англ./ Под ред. Я. В. Соколова. - М. : Финансы и статистика, 2003. - 416 с.

РЕЗЮМЕ

Травинская Светлана

Организация внутреннего контроля текущих обязательств на предприятии

В статье исследован процесс организации внутреннего контроля текущих обязательств на предприятии, рассмотрены основные принципы его эффективности, поставлены цель и задания внутреннего контроля текущих обязательств.

RESUME

Travins'ka Svitlana

Organization of internal control of the current liabilities at the enterprise

In the article it is explored the process of organization of internal control of the current liabilities at the enterprise. Basic principles of its efficiency are considered.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто теоретико-методичні основи формування та реалізації механізму управління конкурентоспроможністю промислових підприємств на засадах багаторівневої системи забезпечення їх конкурентоспроможності. Визначено обліково-аналітичне забезпечення формування системи показників для здійснення аналізу щодо оцінювання конкурентоспроможності промислових підприємств за рахунок проведення комплексного аналізу впливу факторів зовнішнього середовища й оцінки власних внутрішніх можливостей підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкуренція, механізм, управління, модель, концепція, багаторівнева система.

У зв'язку з переходом до моделі "відкритої" економіки, у рамках якої вітчизняні товаровиробники змушені конкурувати з високоякісною імпортною продукцією не тільки на зовнішньому, але і на внутрішньому ринку, основною економічною проблемою майбутнього періоду, на вирішення якої повинні бути зорієнтовані всі наявні і знов створювані механізми управління, є конкурентоспроможність, оскільки здатність підприємства працювати у високодинамічному конкурентному середовищі з позитивною динамікою є результатом грамотно вибудованої системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Теорія й практика управління конкурентоспроможністю на вітчизняних підприємствах показує, що на сьогоднішній день найбільш ефективно управління конкурентоспроможністю промислових підприємств можливо лише на основі дотримання принципів управління конкурентоспроможністю й розробці відповідних методів управління та методології формування функцій, організаційної структури та систем управління в цілому. Саме це обумовлює необхідність створення організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю, що буде забезпечувати надійне функціонування системи. У сучасних умовах господарювання конкурентоспроможність розглядається як узагальнюючий показник, який відображає дієвість усього комплексу механізмів господарювання, а вивчення проблем її забезпечення вимагає комплексного та системного підходів з урахуванням усіх факторів і механізмів, що формують її структуру.

Незважаючи на велику кількість наукових праць таких зарубіжних вчених, як М. Портера, А. Сміта, А. Маршалла, Д. Рікардо, Е. Чемберліна; російських вчених – Г. Азоева, М. Гальвановського, Р. Фатхутдінова, О. Юданова та вітчизняних вчених – Я. Жаліло, Ю. Полунєєва, Б. Буркінського, А. Воронкової та багатьох інших, що присвячені дослідженню проблематики теоретико-методологічних та методичних аспектів щодо визначення конкуренції, аналізу причин і умов виникнення конкурентних переваг, а також забезпечення конкурентоспроможності у всіх ланках господарської системи, й дотепер є серйозні прогалини як у концептуальній проробці самої категорії "конкурентоспроможність", так і у формулюванні єдиних напрямків і підходів щодо її забезпечення та оцінки.

Більшість сучасних досліджень присвячені порівняльним оцінкам конкурентоспроможності на різних рівнях, законодавчим актам, спрямованим на правове забезпечення конкуренції тощо, однак ці дії можна вважати необхідними, але недостатніми, оскільки потрібно розвивати весь комплекс організаційно-економічних механізмів, які забезпечують конкурентоспроможність у сучасних умовах господарювання. Крім того, конкурентоспроможність — це узагальнюючий показник, який відображає дієвість усього комплексу механізмів господарювання, а саме тому до визначеної проблематики необхідно підходити комплексно, з урахуванням усіх факторів і механізмів, оскільки при розробці моделі організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю необхідно враховувати усю сукупність параметрів та умов, що формують конкурентоспроможність підприємства, а також взаємозв'язки між ними та взаємовпливи, що вказує на необхідність також і системного підходу.

Глобалізація світових економічних процесів іде по шляху інтеграції й перманентного ускладнення організаційних, економічних, правових і технологічних систем. Стало класичним визначення організаційно-економічної системи як складної взаємозалежної сукупності елементів – організаційно, економічно, а іноді й технологічно пов'язаних між собою підсистем більш низького рівня. Причому, кінцевий результат діяльності кожної ланки (або елемента) системи більш низького рівня служить початковим ресурсом для системи більш високого рангу. В умовах жорсткості конкуренції й інтенсивного розвитку інформаційних технологій складні організаційні й економічні системи у своєму розвитку відштовхуються насамперед від цілей діяльності, наявності всіх необхідних для цих ресурсів і відповідності обраних критеріїв ефективності кінцевому результату при балансі інтересів держави, власників і менеджменту. Причому, на різних рівнях ієрархії присутні цілком конкретні, характерні саме для них специфічні особливості. Примітна ознака економічних систем будь-якого рівня – це наявність реальних (тобто в явних, вимірюваних) взаємозв'язків тих або інших економічних феноменів, які можна класифікувати й згрупувати. Виявлені при цьому залежності (впливу) дозволяють сформулювати поняття організаційно-економічного механізму.

Автори Сучасного економічного словника категорію “механізм” розглядають як “сукупність організаційних структур, конкретних форм і методів управління, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються діючі в конкретних умовах економічні закони, процес відтворення” [5]. Поняття “механізм” науковці формулюють як “послідовність станів, процесів, що визначають собою яку-небудь дію, явище”, або ж “система, устрій, що визначає порядок якого-небудь виду діяльності” [2; 4; 6].

Із теорії системного економічного підходу відомо, що спосіб організації відносин між економічними суб'єктами із приводу реалізації їх інтересів щодо економічних об'єктів складає зміст категорії “господарський механізм”. Останній водночас є відображенням характеру управління в економічній системі, він визначає роль різних форм управління (саморегуляції або свідомого керівництва). Господарський механізм визначається як “сукупність економічних структур, інститутів, форм і методів господарювання. Він служить ув'язуванню й узгодженню суспільних, групових і приватних інтересів, забезпечує функціонування й розвиток національної економіки” [3]. Господарський механізм у кінцевому рахунку формує порядок та зміст відносин між елементами, тобто структуру соціально-економічної системи, а значить виступає одним чи не найголовнішим системоутворюючим фактором економічного простору.

Основа господарського механізму складає економічний механізм, який базується на використанні економічних інтересів. Інструментами економічного механізму є економічні важелі і стимули, які передбачають матеріальну зацікавленість і матеріальну відповідальність працівників за виконання визначеної мети та спонукають діяти їх в необхідному напрямку без повсякденного адміністративного втручання.

Важливою складовою господарського механізму також виступає організаційний механізм. На нижчому рівні ієрархії управління організаційний механізм можна представити як основу формування, як систему супідрядності і взаємозв'язків між його структурними елементами. Під базовим механізмом організаційного управління (механізмом функціонування реальних організаційних систем) розуміють “досить складний набір процедур, правил, положень, інструкцій, що регламентують поведінку осіб, які розробляють та приймають рішення на всіх етапах функціонування організації” [1].

Економічний і організаційний механізм органічно переплітаються. Їх часто об'єднують в єдиний організаційно-економічний механізм господарювання. У реальній дійсності ці механізми активно взаємодіють і виступають як одне ціле. Отже будь-який організаційно-економічний механізм є визначеною сукупністю або послідовністю економічних явищ. Організаційно-економічний механізм забезпечує взаємодію елементів і більш складної системи, що, у свою чергу, є частиною зовнішнього середовища.

Отже під організаційно-економічним механізмом управління складними організаційними системами слід розуміти взаємозалежну сукупність наступних основних елементів:

- форм та методів економічного управління з мотивацією систем стимулювання;
- форм та методів тактичного й оперативного управління;
- важелів та методів формування системи керуючих параметрів з елементами самонастроювання (самоорганізації);
- систем обґрунтованих обмежень фінансового й

адміністративного характеру;

- інформаційної системи формування законодавчо-правової та нормативної бази управлінських рішень.

Таким чином, пропонується розглядати організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю як сукупність взаємозалежних організаційних, економічних і адміністративно-правових важелів і методів цілеспрямованого впливу на об'єкт управління (промислове підприємство), які у взаємодії забезпечують реалізацію комплексних цільових програм і планів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Він повинен забезпечувати аналіз, прогнозування та планування, а також давати оцінку рівня конкурентоспроможності підприємства. При цьому весь процес пропонується розділити на два відокремлених, але послідовно пов'язаних етапи, що сформують структурну модель організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю промислового підприємства:

- формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю промислового підприємства, що здійснюється у зовнішньому середовищі, тобто з урахуванням дії зовнішніх факторів впливу;
- реалізація організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю промислового підприємства, що безпосередньо пов'язана із побудовою ефективної системи управління конкурентоспроможністю промислового підприємства, тобто з урахуванням дії внутрішніх факторів впливу (див. рис. 1).

Відповідно до даної структурної моделі, система забезпечення конкурентоспроможності підприємства відіграє суттєву роль у процесі реалізації цього механізму та повинна бути побудована з дотриманням загальних принципів управління, таких як:

- аналіз механізму дії економічних законів ринкових відносин, дії законів організації структур і процесів, що є неодмінною умовою підвищення якості управління та, відповідно, й конкурентоспроможності;
- дотримання вимог сукупності наукових підходів до управління;
- орієнтація на конкретні ринки й потреби;
- застосування сучасних інформаційних технологій для системної та комплексної автоматизації управління;
- застосування сучасних методів аналізу, прогнозування, нормування, оптимізації;
- використання новітніх технологій із галузей стратегічного маркетингу та логістики, мотивації і регулювання.

Отже процес створення системи забезпечення конкурентоспроможності підприємства можна подати у послідовності наступних етапів:

- оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства;
- визначення цілей і завдань управління конкурентоспроможністю;
- виявлення функцій управління, за допомогою яких здійснюється управління конкурентоспроможністю;
- проектування системи забезпечення конкурентоспроможності;
- реалізація організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю.

У рамках реалізації організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю промисловим підприємством запропоновано модель багаторівневої системи забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства

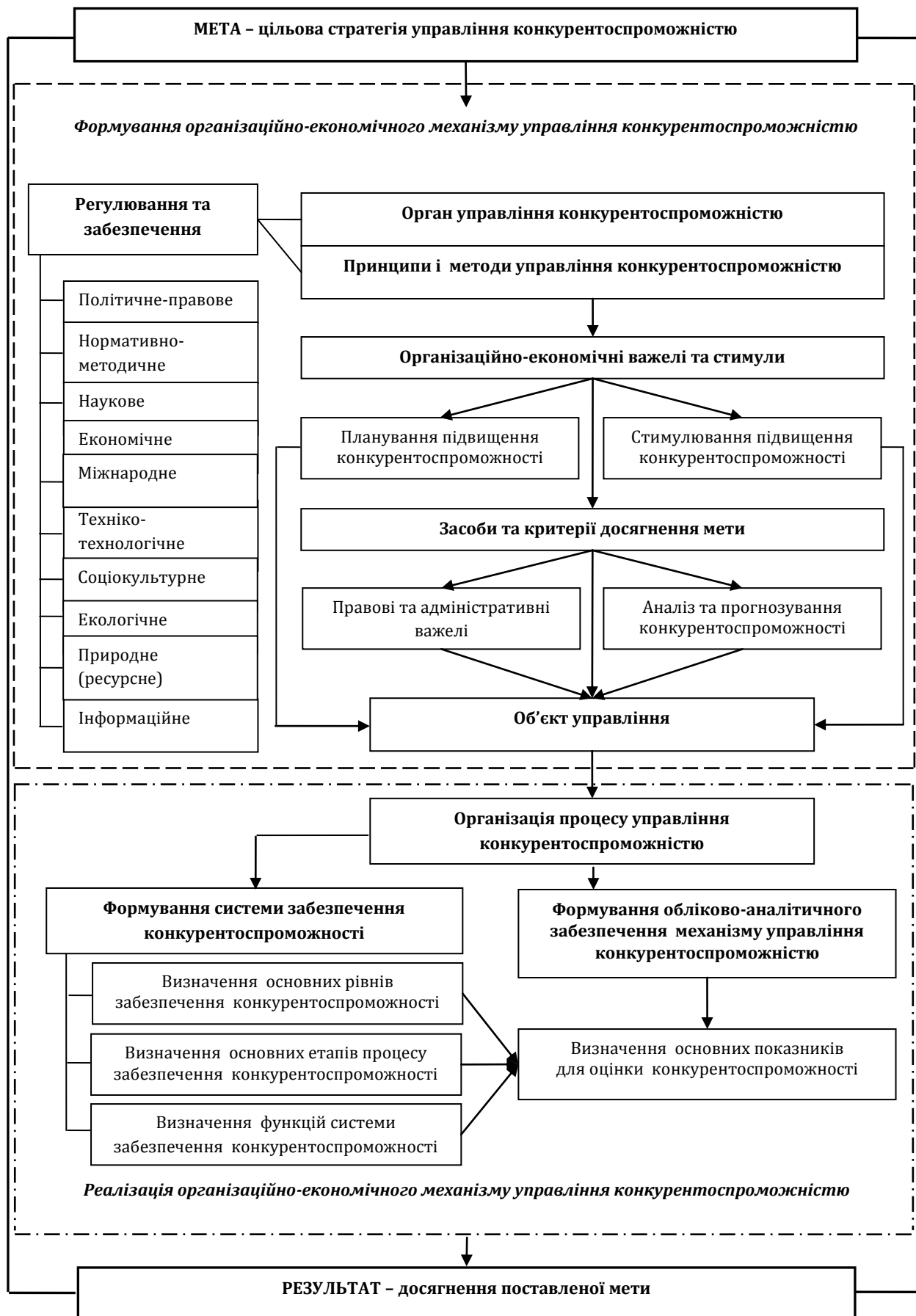

Рис. 1. Структурна модель організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю промислового підприємства

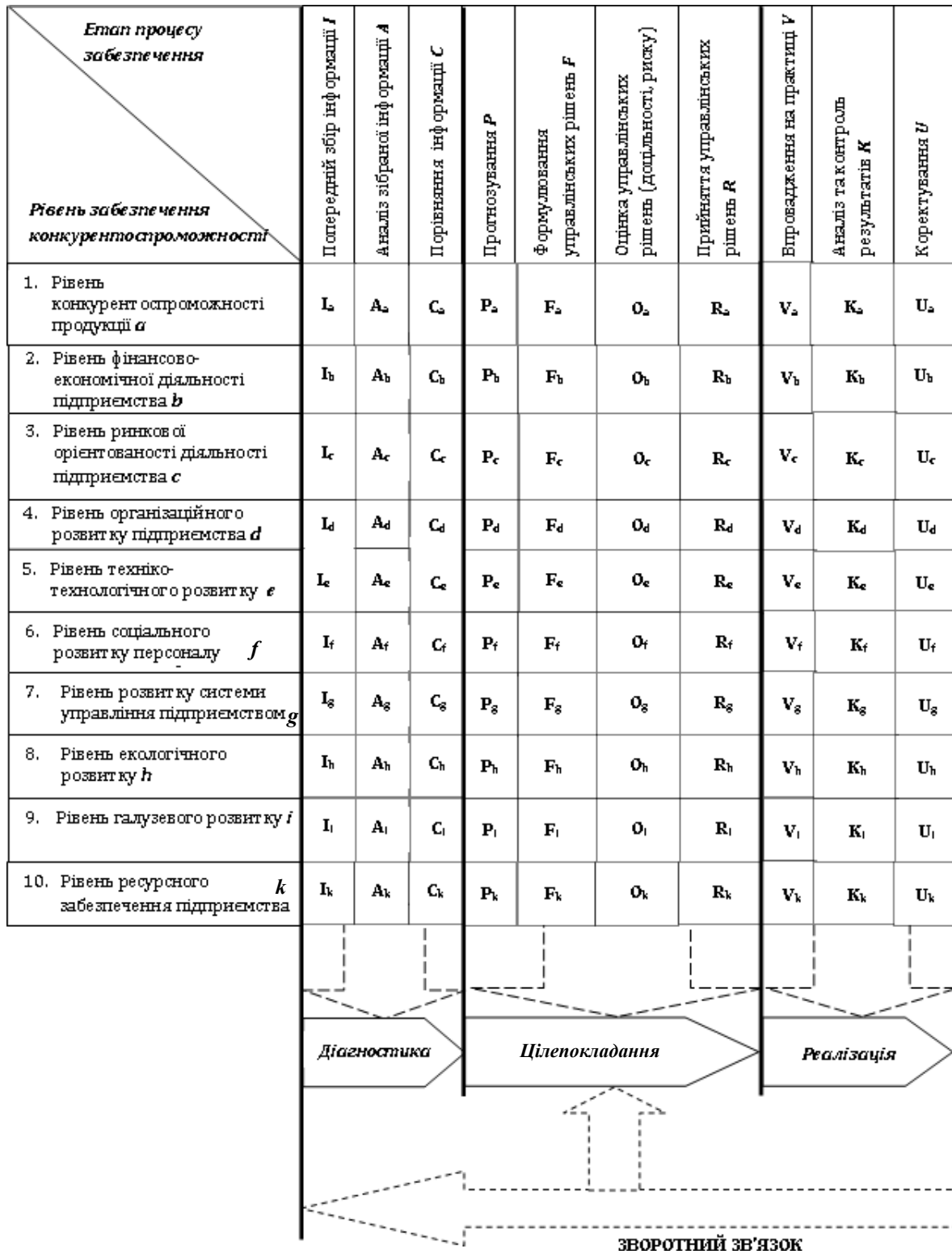

Рис. 2. Модель багаторівневої системи забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства

(див. рис. 2), у фундаменті якої закладено процес управління конкурентоспроможністю та прийняття управлінських рішень в послідовності трьох взаємопов'язаних блоків:

- “Діагностика”. Блок, що пов'язаний із виявленням існуючих або потенційних конкурентних переваг.
- “Цілепокладання”. Блок, який спрямований на постановку цілей, розробку конкурентної стратегії і тактики промислового підприємства на основі проведеної діагностики.
- “Реалізація”. Блок, що забезпечує розробку і впровадження механізму виконання поставлених цілей, сформованого на основі комплексного підходу до процесу формування конкурентоспроможності промислового підприємства як ключової характеристики в контексті здійснення успішної конкурентної боротьби на ринку.

Кожний блок системи пропонується поділяти на послідовність взаємозалежних фаз (етапів процесу забезпечення конкурентоспроможності), які охоплені зворотними зв'язками, що є необхідною умовою процесу інформаційного забезпечення, який пронизує усі основні стадії циклу управління, та утворює контури управління. При цьому всі рівні забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства також взаємопов'язані між собою, утворюють структуру формування й аналізу основних напрямків забезпечення конкурентоспроможності, відповідають напрямкам деталізації критеріїв, що забезпечують комплексну оцінку його конкурентоспроможності. Контури управління на кожному з цих рівнів діють таким чином, що вихідна інформація формується в рейтингові матриці, на основі яких розраховуються узагальнені (групові) коефіцієнти конкурентоспроможності, які створюють базу для визначення порівняльної рейтингової оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Запропонована багаторівнева система забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств може бути розглянута як універсальна модель реалізації механізму управління, що дозволить виявляти слабкі місця у рамках кожного з досліджуваних напрямків (рівнів забезпечення), приймати відповідні ефективні управлінські рішення для їх усунення та забезпечення посилення конкурентних переваг у процесі реалізації конкурентної стратегії їх розвитку. Така система забезпечує комплексну оцінку конкурентоспроможності, за рахунок проведення комплексного аналізу впливу факторів зовнішнього середовища й оцінку власних внутрішніх можливостей промислового підприємства (аналіз впливу внутрішніх факторів), детальний аналіз всіх резервів його конкурентоспроможності, як похідних від діяльності самого суб'єкта господарювання, так і від можливостей цього суб'єкта оперативно пристосовуватися й використовувати зовнішні зміни на ринку.

Завдяки використанню запропонованої багаторівневої системи забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств забезпечується системний підхід, який дозволяє повністю оцінити весь комплекс факторів (детермінант), що визначають конкурентоспроможність, прогнозувати процес її формування й забезпечення, що в кінцевому підсумку забезпечує підвищення якості стратегії розвитку й посилення конкурентних позицій промислового підприємства на ринку. У рамках запропонованої моделі можна сформувати наступну систему показників для здійснення аналізу щодо оцінювання конкурентоспроможності промислового підприємства, які характеризують:

- конкурентоспроможність продукції;
- фінансово-економічний стан;
- ефективність ринкової орієнтованості діяльності;
- ефективність організаційного розвитку;
- ефективність техніко-технологічного розвитку;
- ефективність соціального розвитку;
- ефективність розвитку системи управління;
- ефективність екологічного розвитку;
- ефективність галузевого розвитку;
- ефективність ресурсного розвитку.

Вихідною інформацією для проведення аналізу можуть бути дані статистичної звітності, форм фінансової звітності, оперативної звітності промислового підприємства та системи управлінського обліку.

Список літератури

1. Грузнов, И. И. *Эффективные организационно-экономические механизмы управления (Теория и практика) [Текст] / И. И. Грузнов. – Одесса : Полиграф, 2009. – 528 с.*
2. Иванов, Ю. Б. *Организационно-экономические проблемы обеспечения конкурентоспособности промышленных предприятий в условиях формирования рыночных отношений [Текст] : автореф. дис. д-ра экон. наук: 08.06.01 / Ю. Б. Иванов. — Х: Харківський держ. економічний ун-т, 1997. — 32 с.*
3. Жаліло, Я. А. *Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації [Текст] : монографія / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базиліук, Я. В. Белінська та ін. - К. : НІСД, 2005. - 388 с.*
4. Титаренко, В. Є. *Оцінювання та розвиток конкурентоспроможності промислових підприємств [Текст] : Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.06.01 / В. Є. Титаренко. – Л. : Нац. ун-т "Львів. політехніка", 2005. – 20 с.*
5. Райзберг, Б. А. *Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева; [5-е изд, перераб. и доп.]. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 495 с.*
6. Скудар, Г. М. *Организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятия [Текст] : автореф. дис. д-ра экон. наук: 08.02.03 / Скудар Г. М. НАН України; Институт економіки промисловості. - Донецьк, 2000. - 35 с.*

РЕЗЮМЕ

Черкасова Светлана

Учетно-аналитическое обеспечение механизма управления конкурентоспособностью промышленного предприятия

В статье рассмотрены теоретико-методические основы формирования и реализации механизма управления конкурентоспособностью промышленных предприятий с использованием многоуровневой системы обеспечения их конкурентоспособности. Определено учетно-аналитическое обеспечение формирования системы показателей для осуществления анализа оценки конкурентоспособности промышленных предприятий за счет проведения комплексного анализа влияния факторов внешней среды и оценки собственных внутренних возможностей предприятий.

RESUME

Cherkasova Svitlana

Enterprise competitiveness management of mechanism of accounting-analytical maintaining

The article describes the theoretical and methodological foundations of the formation and implementation of the enterprise competitiveness management of mechanism of using of multi-level of competitiveness maintaining system. Enterprise competitiveness estimation is based on external environment factors.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У статті запропоновано використовувати розширену та конкретизовану систему інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій з деталізованими складовими. Охарактеризовано прямий та опосередкований вплив стадій аудиту на інформаційне забезпечення аудиту капітальних інвестицій з урахуванням основних стадій інформаційного потоку в обліку.

Ключові слова: аудит, інвестиційне забезпечення, капітальні інвестиції.

Методика та організація аудиторської перевірки визначається належною системою інформаційного забезпечення аудитора про суб'єкт господарської діяльності. Жодна контрольна аудиторська процедура не може бути використана без інформаційного забезпечення, що, в свою чергу, потребує упорядкованої систематизації інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій. Під інформаційним забезпеченням аудиту розуміють упорядковану та структуровану сукупність інформації, яку використовують на різних стадіях аудиту.

В ринкових умовах, при постійному зростанні обсягів інформації, через збільшення обсягів виробництва та прискорення науково-технічного прогресу, виникає необхідність її систематизації для належного збору аудиторських доказів, здійсненню правильної оцінки господарських процесів, явищ та фактів. Даний процес систематизації інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій не можна назвати простим, тому розгляду цих питань у своїх працях приділяли місце досить багато вчених, серед яких Білуха М. Т. [3], Рудницький В. С. [5], Савченко В. Я. [1], Сопко В. В. [4] та інші.

Метою статті є визначення складових системи інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій та аналіз прямого та опосередкованого впливу стадій аудиту на інформаційне забезпечення аудиту капітальних інвестицій з урахуванням основних стадій інформаційного потоку в обліку.

Важливе значення при аудиті капітальних інвестицій відіграє систематизація інформаційного забезпечення

(рис. 1).

Варто зауважити, що система – це множинність елементів, котрі знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним й утворюють певну цілісність, єдність [6, с. 1215].

Для чіткого визначення складових системи інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій наведемо їх деталізацію.

Правова база, що регулює операції капітального інвестування включає нормативні акти, що пов'язані з аудиторською діяльністю, статистичну інформацію, нормативні акти, що регулюють бухгалтерський облік, звітність, будівельну та інвестиційну діяльність та інші.

Дослідна інформація для здійснення аудиту капітальних інвестицій міститься в таких документах:

- ліцензія на будівництво;
- договір купівлі-продажу;
- банківські виписки про списання та зарахування коштів;
- договір підряду на виконання будівельних, монтажних, ремонтних робіт;
- звіти матеріально відповідальних осіб;
- акти приймання-передавання виконаних будівельно-монтажних робіт форми № КБ-2;
- довідки про вартість та обсяги виконаних робіт підряду форма № КБ-3, які складають щомісячно за наявності таких робіт;
- видаткові накладні;
- відомість 4.1 «Відомість аналітичного обліку капітальних інвестицій»;

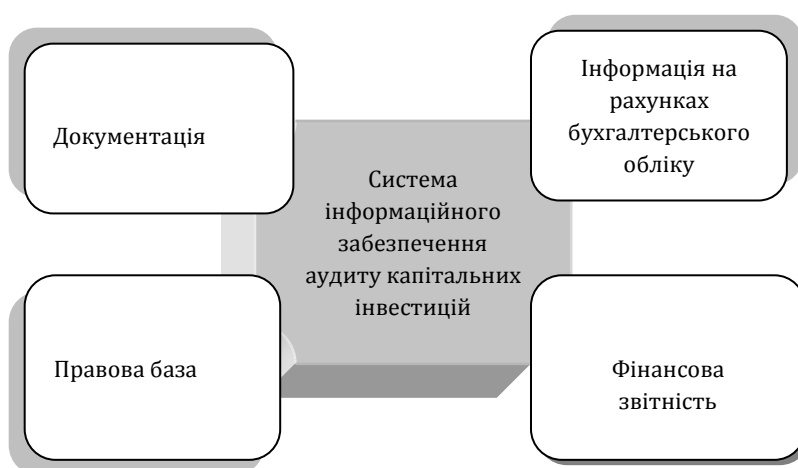

Рис. 1. Система інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій

- акти про використання матеріалів замовника;
- акти списання, ліквідації основних засобів, а також матеріалів;
- кошторисний розрахунок вартості будівництва;
- інвентаризаційний опис;
- інші документи.

Наведений перелік документів використовується аудитором залежно від поставлених цілей.

Складова системи інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій – інформація на рахунках бухгалтерського обліку, акумулює таку інформацію про капітальні інвестиції:

- стан капітальних інвестицій;
- джерела фінансування капітальних інвестицій;
- доходи, витрати та фінансовий результат від операцій, пов'язаних з капітальними інвестиціями;
- рух грошових коштів, пов'язаних із капітальними інвестиціями.

Досліджувану інформацію загалом отримують з активного рахунку 15 «Капітальні інвестиції», який призначений для обліку витрат на придбання або створення матеріальних та нематеріальних необоротних активів. Інформація на такому рахунку збирається за дебетом, а списується за кредитом.

На підставі акту форми ОЗ-1 сума з кредиту рахунку 15 списується в кореспонденції з дебетом відповідного рахунку. Тобто на баланс зараховується окремий об'єкт за первісною вартістю.

Серед основних завдань аудиту капітальних інвестицій є дослідження правильності складання фінансової звітності на підставі відповідних рахунків обліку.

Важливо відзначити, що на рахунках класів 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань», 5 «Довгострокові зобов'язання» та 6 «Поточні зобов'язання» відображається інформація про джерела формування інвестиційних ресурсів, які в подальшому узагальнюються в пасиві Балансу (форма № 1) та Звіті про власний капітал (форма № 4). Доходи, витрати та фінансові результати від операцій капітального інвестування формуються на рахунках класів 7 «Доходи і результати діяльності» та 9 «Витрати діяльності» і узагальнюються у Звіті про фінансові результати (форма № 2). Звіт про рух грошових коштів (форма № 3) відображає надходження та видатки грошових коштів від реалізації та придбання необоротних активів. Рахунки класу 1 «Необоротні активи» використовуються для

формування інформації про стан необоротних активів та узагальнюються в активі Балансу. Інша детальніша інформація про показники фінансової звітності щодо капітального інвестування наводиться у Примітках до фінансової звітності.

Крім того, для здійснення аудиту капітальних інвестицій використовується й інша звітність, зокрема, державна статистична звітність № 2 – інвестиції «Звіт про капітальні інвестиції».

Для обробки даної інформації аудитор використовує наступні методологічні прийоми: організаційні, моделюючі, нормативно-правові, аналітичні, розрахункові, лічильно-обчислювальні, логічні, порівняльно-зіставлювальні та інші.

Виділені автором чотири складові системи інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій слід розглянути у межах підприємства на основі групування основних стадій інформаційного потоку в обліку з урахуванням різноманітності завдань аудиту (рис. 2).

Узагальнення та розгляд стадій інформаційного потоку в обліку оптимізують пошук інформації, яка належить до аудиторської діяльності через відношення операції до певного етапу такої діяльності.

Виділення зазначених стадій інформаційного потоку в обліку капітальних інвестицій дадуть змогу аудитору деталізувати інформацію не лише горизонтально (на рівні окремого підприємства), а й вертикально (на рівні концерну, галузі відповідно до правової бази).

Чітко сформована, регламентована (на рівні підприємства) структуризація інформаційних потоків забезпечить оперативний доступ для аудиту капітальних інвестицій.

Крім стадій інформаційного потоку в обліку на систему інформаційного забезпечення аудиту впливають стадії процесу аудиторської перевірки: переддослідна, дослідна, завершальна [1, с. 130].

На переддослідній стадії аудиту капітальних інвестицій аудитор вивчає першочерговість об'єктів аудиту, стану обліку капітальних інвестицій, внутрішній контроль, визначає величину аудиторського ризику, особливості інвестиційного процесу. Після чого визначає ціну перевірки та укладає договір. Пізніше розроблює програму та план-графік аудиту.

Дослідна стадія передбачає проведення суцільної перевірки капітальних інвестицій: тестування, опитування та анкетування, застосування процедур перевірки з аудиту. Завершальна стадія аудиту

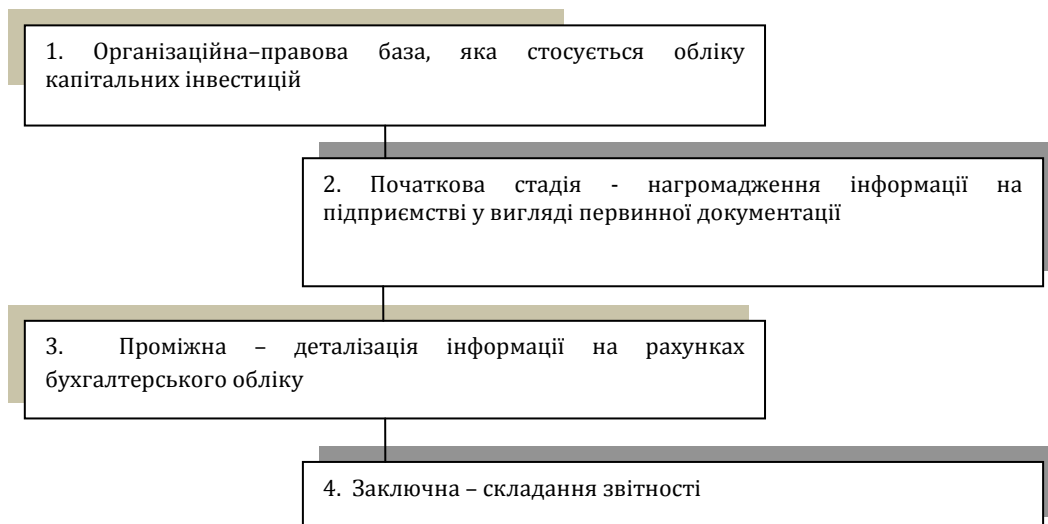

Рис. 2. Основні стадії інформаційного потоку в обліку капітальних інвестицій

Таблиця 1. Джерела інформації у процесі аудиту за Гулько Д. С. [2].

Стадії	Етапи	Документи
1. Початкова стадія	Вибір клієнта та укладання договору	Засоби масової інформації Закони і нормативні акти Лист-запрошення аудиторів Протоколи зустрічей з клієнтами Листування з попередніми аудиторами
	Планування	Статут, перелік засновників та правові зобов'язання клієнта Структура управління клієнта Договори, угоди, контракти Висновок зовнішнього аудитора за попередній період Фінансова звітність Документи і реєстри обліку Акти перевірок
2. Стадія дослідження	Здійснення аудиту: вивчення, оцінка і тестування системи внутрішнього контролю	Структура управління Протоколи зустрічей з клієнтом Документи, що закріплюють розподіл прав, обов'язків, відповідальності Інструкції з обліку Документи внутрішнього аудиту Нормативне-довідкове забезпечення процедур аудиту
	Підтвердження залишків на рахунках бухгалтерського обліку	Фінансова звітність Документи і реєстри обліку Документи поточного управління Первинні документи Договори, контракти, угоди Програми аудиту Документи, довідки, листи, отримані від третіх сторін
3. Завершальна стадія	Заключні процедури	Документи свідчення Протоколи зустрічей з клієнтом Протоколи обговорення результатів перевірки Вимоги до аудиторського висновку Висновки експерта
	Складання аудиторського звіту	Остаточний варіант звітності Робочі документи аудитора та інші матеріали аудиту, протоколи зустрічей з клієнтом Підсумки проведеного аудиту Відгук контролюючого партнера

підсумовує результати перевірки капітальних інвестицій. Аудитор групує та синтезує виявлені хиби, узагальнює та викладає результати в аудиторському висновку та звіті (табл. 1).

Кожне завдання окремої стадії аудиту включає відповідний перелік інформаційного забезпечення аудитора, який має прямий вплив на систему інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій (рис. 3).

Проте, варто зазначити, що наведене інформаційне забезпечення кожної стадії аудиту не тільки прямо впливає на систему інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій, а ще й опосередковано – під час аудиту капітальних інвестицій використовується інформація як конкретної стадії аудиту, так і попередньої стадії. Тобто автор виділяє прямий та опосередкований вплив окремих стадій аудиту на систему інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій: на кожній наступній стадії аудиту використовується інформація попередньої стадії (опосередкований вплив), а з іншого – джерела інформації, характерні тільки для конкретної стадії аудиторської перевірки (прямий вплив).

Розглянута систематизація інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій є найбільш раціональною і має науково-практичне значення. Вона має налагодити системний та оперативний збір аудиторських доказів через конструктивне орієнтування

аудитора у великому обсязі та спектрі інформаційного забезпечення. Правильне системне використання інформації аудитором – це запорука успіху всієї аудиторської діяльності.

Список літератури

1. Саченко, В. Я. Аудит [Текст] : навч. посібник / В. Я. Саченко. – К. : КНЕУ, 2005. – 322 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_NPRT_2007/Economics/22355.doc.htm
3. Білуха, М. Т. Курс аудиту [Текст] / М. Т. Білуха. – К. : Вища шк., Знання, 1998. – 574 с.
4. Сопко, В. В. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посібник / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2000. – 578 с.
5. Рудницький, В. С. Методологія і організація аудиту [Текст] : підручник / В. С. Рудницький. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 196 с.
6. Советский энциклопедический словарь [Текст] / [4-е изд.]. – М. : Советская энциклопедия, 1988. – 1600 с.

Стадії аудиту		
Переддослідна	Дослідна	Завершальна
Інформаційне забезпечення		
законодавчі та нормативні акти, що регулюють облік й аудит капітальних інвестицій, інвестиційну діяльність об'єкта перевірки; міжнародні стандарти аудиту; статут та установчі документи; реєстри синтетичного та аналітичного фінансового обліку капітальних інвестицій, фінансова звітність та інша звітність по інвестиціях; дані управлінського обліку капітальних інвестицій; акти перевірок та інші матеріали служби внутрішнього контролю з інвестиційної діяльності клієнта; документи перевірок податкових органів; висновки аудиторів по інвестиціях за попередні періоди; плани аудиту капітальних інвестицій аналогічних підприємств та інші джерела інформації.	міжнародні стандарти аудиту (№ 240, 240A, 401, 402, 500, 501, 505, 510, 530, 540, 550, 560, 570, 580, 810, 1009, 1012), первинні документи, звітність, реєстри фінансового та управлінського обліку капітальних інвестицій, інформація і матеріали, які отримані від третіх сторін, посадових осіб, дані інвестиційних проектів, бізнес планів, кошторисів чи бюджетів інвестування та інша інформація про капітальні інвестиції клієнта: документи внутрішнього аудиту, договори, контракти, угоди.	робочі документи аудитора, міжнародні стандарти аудиту (№ 220, 260, 700, 710, 720, 800), висновки експертів по інвестиційних проектах, документи свідчення, протоколи обговорення результатів перевірки та інші матеріали

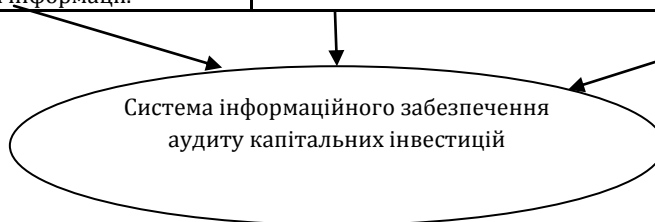

Рис. 3. Прямий та опосередкований вплив стадій аудиту на інформаційне забезпечення аудиту капітальних інвестицій

РЕЗЮМЕ

Чырык Наталя

Особенности систематизации информационного обеспечения аудита капитальных инвестиций

В статье предложено использовать расширенную и конкретизированную систему информационного обеспечения аудита капитальных инвестиций с детализированными составляющими. Охарактеризовано прямое и посредственное влияние стадий аудита на информационное обеспечение аудита капитальных инвестиций с учетом основных стадий информационного потока в учете.

RESUME

Chyryk Natalia

Features of systematization of informative providing of audit of capital investments

The direct influence of the stages of audit on the informative providing of audit of capital investments, taking into account the basic stages of informative stream in an account, is described.

АУДИТ ПРЯМИХ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАТРАТ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена актуальним питанням проведення аудиту матеріальних затрат у системі управління підприємством. У процесі дослідження використовувались загальнонаукові, статистичні та специфічні методи аудиту. У статті розкрито мету, основні завдання та стратегію аудиту матеріальних затрат, а також розроблено критерії ефективності і рекомендації щодо впровадження адаптивної системи управління матеріальними затратами на підприємстві

Ключові слова: матеріальні затрати, аудит, стратегія аудиту, система управління матеріальними затратами, «бережливе виробництво».

У сучасних умовах в Україні аудит набуває нового значення. Аудитор не обмежується підтвердженням правильності даних обліку та фінансової звітності, він розробляє основу для впровадження систем управління підприємством з метою підвищення його конкурентоспроможності, поліпшення фінансового стану та платоспроможності. Важливе значення при цьому мають заходи щодо скорочення матеріальних витрат, оскільки саме ця стаття займає найбільшу питому вагу у собівартості продукції (робіт, послуг) на вітчизняних підприємствах.

Вивченням питань, пов'язаних з організацією та методикою аудиту прямих матеріальних затрат та виробничих затрат в цілому, займалось багато вітчизняних та зарубіжних авторів. Савченко В. вивчав джерела інформації, нормативно-правового забезпечення обліку та особливості методики аудиту матеріальних затрат [4]. Усач Б. зосереджував увагу на організації аудиторської перевірки [6]. Іванова Н. та Ролінський О. розглядали мету, предмет та завдання аудиту виробничої діяльності, нормативно-правове забезпечення та джерела інформації для проведення аудиту [1]. Варто зазначити, що вказані автори не звертали особливу увагу на розробку та подальшу реалізацію пропозицій та рекомендацій аудитора щодо створення ефективної системи управління матеріальними затратами та процесами виробництва. Просветов Г. присвятив свою увагу формуванню центрів затрат, а також розподілу затрат на постійні та змінні для проведення аналізу беззбитковості [3]. Ковтун С. вивчав особливості складання бюджету виробництва та бюджету прямих матеріальних затрат [2]. Серебрєнніков Г. досліджував особливості управлінського обліку, планування затрат та калькулювання собівартості, а також прийняття рішень щодо вибору бази розподілу непрямих затрат [5]. Автори, котрі досліджували особливості побудовання системи управління затратами, не достатньо повно розглядали методикою та організацію аудиту прямих матеріальних затрат. Таким чином, комплекс питань, пов'язаний з роллю та функціями аудитора в процесі створення системи управління матеріальними затратами залишається нерозкритим. Саме цей факт обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета дослідження – вивчення особливостей проведення аудиторської перевірки та розробка рекомендацій щодо формування на підприємстві адаптивної системи управління матеріальними затратами

в умовах фінансової кризи. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити сутність, мету та основні задачі аудиту матеріальних витрат; розробити стратегію аудиту та рекомендації щодо впровадження ефективної системи управління матеріальними затратами на основі аналізу зарубіжного досвіду.

У процесі дослідження використовувались як загальнонаукові (аналіз, синтез, системний підхід) та статистичні методи (метод групування даних), так і специфічні методи аудиту (огляд, арифметична, нормативно-правова, взаємна перевірка, контрольний запуск сировини у виробництво та ін.).

У ході проведення аудиту необхідно керуватися наступними нормативними актами: П(С)БО 16 «Витрати», П(С)БО 9 «Запаси», галузевими нормативними актами, що визначають порядок розрахунку норм природного убутку та ін.

Мета аудиту матеріальних витрат – підтвердження достовірності облікової інформації відносно матеріальних витрат, а також розробка заходів щодо їх скорочення та оптимізації [1, с. 144]. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

- ознайомлення з технологічною картою щодо номенклатури та кількості запасів, необхідних для виготовлення продукції (виконання робіт, послуг);
- вивчення облікової політики щодо методу оцінки вибуття запасів, робочого плану рахунків для обліку матеріальних затрат, норм природного убутку та ін.
- перевірка правильності документального оформлення матеріальних затрат;
- підтвердження обґрунтованості включення окремих матеріальних затрат до собівартості кожного виду продукції (робіт, послуг) та до загальновиробничих витрат;
- обґрунтування економічної доцільності обраного методу оцінки вибуття запасів;
- перевірка правильності розрахунку вартості запасів, що вибули у виробництво;
- перевірка розрахунку норм природного убутку запасів та встановлення обґрунтованості списання таких затрат на собівартість окремих видів продукції чи включення до складу загальновиробничих витрат;
- вивчення розташування складських приміщень та виробничих цехів та обґрунтування економічної доцільності такої географії;

Таблиця 1. Стратегія аудиту матеріальних затрат

№ з/п	Вид робіт	Перелік аудиторських процедур	Джерело інформації
1.	Вивчення особливостей організації виробництва та технологічного процесу	Ознайомлення: з обсягом та номенклатурою виробничих запасів, необхідних для виготовлення продукції (робіт, послуг); розміщенням складських та виробничих приміщень; особливостями зберігання матеріальних запасів та ін.	Технологічна карта, галузеві нормативи
2.	Вивчення облікової політики щодо обліку матеріальних затрат	Ознайомлення: з робочим планом рахунків для обліку матеріальних затрат; з методом оцінки вибуття запасів; з нормами природного убутку; зі складом та структурою матеріальних затрат та ін.	Облікова політика
3.	Вивчення графіку документообігу з обліку матеріальних затрат	Встановлення порядку проходження документів, строків та відповідальних осіб; ознайомлення зі специфічними документами.	Графік документообігу, облікові номенклатури, оперограми та ін.
4.	Перевірка правильності документального оформлення матеріальних затрат	Проведення формальної, нормативно-правової, арифметичної перевірки; сканування однотипних первинних документів	Лімітно-забірні картки, накладні-вимоги на відпуск матеріалів, бухгалтерські довідки
5.	Підтвердження обґрунтованості включення окремих матеріальних затрат до собівартості кожного виду продукції (робіт, послуг) та до загальновиробничих витрат	Встановлення обґрунтованості включення матеріальних затрат до собівартості та до загальновиробничих витрат за номенклатурою, кількістю, вартістю; проведення контрольного запуску сировини у виробництво; перевірка розрахунку норм природного убутку запасів та встановлення обґрунтованості списання таких затрат на собівартість окремих видів продукції чи включення до складу загальновиробничих витрат	Технологічна карта, лімітно-забірні картки, накладні-вимоги на відпуск матеріалів, бухгалтерські довідки та розрахунки
6.	Підтвердження правильності визначення вартості запасів, що вибули у виробництво	Арифметична перевірка вартості вибулих запасів відповідно до обраного методу вибуття, а також номенклатури та кількості таких запасів.	Лімітно-забірні картки, накладні-вимоги на відпуск матеріалів, бухгалтерські довідки та розрахунки
7.	Підтвердження даних облікових регістрів та фінансової звітності відносно матеріальних витрат	Підтвердження тотожності даних аналітичного та синтетичного обліку матеріальних витрат даним фінансової звітності	Журнал 5, 5А, відомість 5.1., планова калькуляція, фактична калькуляція, Головна книга, оборотно-сальдова відомість, Звіт про фінансові результати
8.	Розробка рекомендацій щодо вдосконалення обліку та управління матеріальними витратами	Обґрунтування економічної доцільності обраного методу оцінки вибуття запасів; вивчення розташування складських приміщень та виробничих цехів та обґрунтування економічної доцільності такої географії; вивчення причин та наслідків виникнення бракованих матеріальних запасів; розробка та впровадження заходів щодо скорочення матеріальних затрат; розробка загальних принципів, завдань та критеріїв для впровадження системи «Бережливого виробництва», «Тотальної оптимізації виробництва» та ін.	Технологічна картка, Положення про систему «Бережливого виробництва», Посадові інструкції

- підтвердження даних облікових регістрів та звітності відносно матеріальних затрат;
- розробка рекомендацій щодо скорочення матеріальних затрат.

На підставі наведених задач аудитор складає стратегію аудиту. Стратегія аудиту наведена в таблиці 1.

На першому етапі проведення аудиту матеріальних затрат аудитор ознайомлюється зі специфікою технології та особливостями організації процесів виробництва. Вивчення технологічної карти дозволяє аудитору дізнатись про номенклатуру та обсяги запасів, що необхідні для виготовлення продукції (робіт, послуг).

Наступним кроком є ознайомлення з обліковою політикою підприємства. Аудитор вивчає класифікацію виробничих затрат, обраний метод оцінки вибуття запасів, робочий план рахунків з обліку матеріальних витрат та ін. На основі аналізу класифікації виробничих затрат всі матеріальні затрати розподіляються на ті, що підлягають скороченню та на ті, що скоротити неможна. При розробці заходів щодо скорочення матеріальних затрат необхідно розглядати лише затрати, що підлягають скороченню. Далі аудитор вивчає існуючий графік документообігу. Основну увагу необхідно звертати на порядок та послідовність проходження первинних документів, строків та відповідальних осіб. Аудитор також вивчає економічну доцільність існуючого графіку документообігу. Графік документообігу повинен відповідати критеріям своєчасності, повноти інформації та відповідальності. Аудитор розробляє заходи щодо усунення затримок у проходженні документів з обліку матеріальних затрат, так як вони можуть призвести до перебоїв у процесі виробництва продукції (робіт, послуг). Також на цьому етапі аудитор вивчає облікові номенклатури та оперограми, а у разі їх відсутності – розробляє самостійно. Наступним кроком є підтвердження правильності оформлення первинних документів та облікових реєстрів з обліку матеріальних затрат. Аудитор вивчає лімітно-забірні картки, накладні-вимоги на відпуск матеріалів, розрахунки та довідки бухгалтерії, планові та фактичні калькуляції, відомості аналітичного обліку, Журнал 5 (5А). При цьому застосовуються нормативно-правова, формальна, арифметична, взаємна перевірка. Важливим етапом в ході перевірки прямих матеріальних затрат є встановлення обґрунтованості їх включення до собівартості окремих видів продукції (робіт, послуг) та до складу загальноновиробничих витрат. Аудитор звіряє фактично відпущені матеріальні запаси з нормативною потребою згідно технологічної карті за номенклатурою, кількістю та вартістю. Аудитор перевіряє правильність застосування обраного методу оцінки вибуття запасів та підтверджує вартість відпущених у виробництво матеріальних запасів. Важливим на даному етапі є визначення правильності розрахунку норм природного убутку матеріальних запасів та обґрунтованості включення таких витрат до собівартості окремих видів продукції (робіт, послуг) та до складу загальноновиробничих витрат. Аудитор вивчає галузеві нормативні акти, які визначають порядок розрахунку норм природного убутку та проводить арифметичну перевірку списання запасів у межах таких норм. Наступним кроком є підтвердження тотожності даних аналітичного та синтетичного обліку матеріальних затрат даним фінансової звітності. Аудитор підтверджує суму матеріальних витрат в фактичній калькуляції та проводить взаємну перевірку фактичної калькуляції, відомості 5.1., Журналу 5 (5А) та форми №2 «Звіт про фінансові результати».

За результатами перевірки аудитор розробляє рекомендації щодо скорочення матеріальних витрат, оптимізації їх обліку та заходів щодо організації адаптивної системи управління матеріальними затратами в собівартості продукції (робіт, послуг). Основними критеріями ефективності заходів щодо оптимізації матеріальних затрат є: прискорення документообігу з обліку матеріальних затрат; вибір економічно обґрунтованого методу вибуття запасів; скорочення часу на транспортування запасів від складських приміщень до виробничих; скорочення витрат матеріалів понад норм природного убутку; відсутність «залежалих» запасів.

На сьогоднішній день зарубіжна практика пропонує

широкий спектр систем оптимізації виробництва та управління виробничими затратами, але існує низка труднощів щодо їх впровадження на вітчизняних підприємствах. По-перше, в умовах фінансової кризи українським підприємствам бракує коштів для здійснення інвестицій в модернізацію та реконструкцію основних засобів. По-друге, більшість зазначених систем базується на трудомістких математичних розрахунках, а відповідного програмного забезпечення в Україні поки що немає. [2; 6]. Найбільш оптимальною для українських промислових підприємств можна вважати систему «Бережливого виробництва». Впровадження цієї системи має за мету скорочення виробничих затрат, оптимізацію як окремих процесів, так і виробництва в цілому. Зазначена система спрямована на взаємозв'язок двох функцій: цінність для споживача та зменшення або викорінення недоліку [5; 7]. Розглянемо основні недоліки, пов'язані з матеріальними затратами. Насамперед, це наявність «залежалих» запасів. Невизначеність економічної ситуації змушує українські підприємства створювати запаси. Результатом таких дій є відволікання грошових коштів з обороту та втрата альтернативних доходів. Основним заходом для викорінення цього недоліку є впровадження системи PULL, тобто системи, за якої виробничий цех або окрема його ділянка нічого не виробляє поки цех або ділянка-споживач не подасть відповідну заявку. Іншим недоліком, пов'язаним із матеріальними затратами, є зайве транспортування запасів. Нерідко, розташовуючи складські приміщення та виробничі цехи, українські підприємці не керуються технологічною картою. Неправильно розрахована географія таких будівель призводить до зайвого транспортування запасів. Вихід є у переплануванні складських та виробничих приміщень відповідно до технологічної карти. Таким чином, аудитору необхідно розробити конкретний перелік недоліків для підприємства з урахуванням специфіки діяльності. Впровадження системи «Бережливого виробництва» дозволить скоротити як матеріальні затрати, так і виробничі затрати у цілому, а також оптимізувати процеси виробництва.

В умовах фінансової кризи аудитор повинен підтверджувати достовірність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності та розробляти рекомендації щодо скорочення матеріальних затрат. Запропонована у статті стратегія дозволить аудитору якісно та послідовно провести аудит матеріальних затрат. Аудитору необхідно аналізувати існуючий графік документообігу, підтверджувати його економічну доцільність та практичність. Особливу увагу аудитору необхідно звернути на економічну доцільність існуючої географії складських приміщень та будівель виробничих цехів. Аудит матеріальних витрат дозволяє підготувати ґрунт для впровадження на підприємстві ефективного механізму для скорочення затрат і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності продукції (робіт, послуг). Найбільш адаптивною на українських підприємствах є система управління виробничими затратами «Бережливе виробництво». Впровадження цієї системи дозволить скоротити виробничі затрати та оптимізувати процеси виробництва.

Список літератури

1. Іванова, Н. А. Організація і методика аудиту [Текст] : навч. посіб. / Н. А. Іванова, О. В. Роліньський. - К. : Центр учбової літератури, 2008. - 216 с
2. Ковтун, С. Бюджетування на сучасному підприємстві, або Як ефективно управляти фінансами [Текст] / С. Ковтун. - Х. : Фактор, 2005. - 340с.

-
3. *Просветов, Г. И. Финансовый менеджмент [Текст] : учебно-методическое пособие / Г. И. Просветов. – М. : Изд-во РДЛ, 2005. – 376 с.*
 4. *Савченко, В. Я. Аудит [Текст] : навч. посіб. / В. Я. Савченко. - К. : КНЕУ, 2002. — 322 с.*
 5. *Серебрянников, Г. Г. Управление затратами на предприятии [Текст] : учебное пособие / Г. Г. Серебрянников. – Тамбов: Изд-во Тамб.гос.техн. ун-та, 2007. – 80 с.*
 6. *Усач, Б. Ф. Аудит [Текст] : навч. посіб / Б. Ф. Усач. - К. : Знання-Прес, 2002.*

РЕЗЮМЕ

Шарапова Ирина

Аудит прямых материальных затрат: управленческий аспект

Статья посвящена актуальным вопросам аудита материальных затрат в системе управления предприятием. В процессе исследования использовались общенаучные, статистические и специфические методы аудита. В статье раскрыта цель, основные задачи и стратегия аудита материальных затрат, а также разработаны критерии эффективности и рекомендации по внедрению адаптивной системы управления материальными затратами на предприятии.

RESUME

Sharapova Iryna

Audit of direct material costs: management aspect

The article is devoted to current issues of audit material costs in the enterprise management system. General scientific, statistical and specific methods of audit were used in the research process. The goal, major objectives and strategy of the audit of material costs are considered.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ АУДИТУ ВИТРАТ НА ЗБУТ

Досліджено перспективи використання методів аудиту витрат на збут на сучасному підприємстві. Подано авторське бачення організації прийомів аудиту витрат на збут у поєднанні з нормативно-правовою базою на підприємствах з виготовлення цукру.

Ключові слова : *аудит, нормативно-правова база, методи аудиту, витрати на збут, облік.*

Сьогодні особливого значення при вивченні аудиту витрат на збут набуває дослідження методики аудиту. Зараз проблема полягає в тому, що немає єдиного визначення поняття «методика аудиту», у тому числі витрат на збут, а також потрібна консолідація нормативно правової бази, яку застосовують при аудиті витрат на збут.

Зважаючи на актуальність проблематики, проблема методики аудиту витрат на збут знаходить своє віддзеркалення у наукових дослідженнях низки вчених. Безпосередньо проф. М. Т. Білуха дає таке визначення методу аудиторського контролю: "це сукупність методичних прийомів контролю процесів розширеного відтворення національного продукту і додержання його законодавчого та нормативно-правового регулювання в умовах ринкової економіки". Вчений Б. І. Валуєв розглядає метод аудиту як "сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан об'єктів, що підлягають вивченню". Економісти І. Й. Яремко і Р. М. Сиротяк на відміну від вищевказаних про-відних вчених в галузі обліку і аудиту дають окремі визначення методу аудиту і методу аудиторської діяльності. Під методом аудиту вони розуміють "сукупність способів і прийомів, за допомогою яких можна зробити обґрунтований висновок про достовірність (суттєві розбіжності), повноту і відповідальність чинному законодавству та існуючим нормативам бухгалтерської звітності замовника". Під методом аудиторської діяльності ці економісти розуміють сукупність способів і прийомів, за допомогою яких оцінюється стан об'єктів, що розглядаються [1].

Досліджуючи вище наведені поняття ми дотримуємося думки цілісного використання поняття методу аудиторської діяльності і просто методу аудиту, а також пропонуємо своє визначення поняття методу аудиту витрат в т.ч. витрат на збут і трактуємо, як поєднання дій, які використовуються для здійснення аудиту витрат на збут досліджуваного підприємства в межах законодавчої бази.

Метою даної статті є з'ясування особливостей методик аудиту витрат на збут і висловлення пропозицій щодо її поліпшення.

На практиці метод аудиту визначається як сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан будованих об'єктів. Останні поділяються на методичні прийоми проведення перевірки і методичні прийоми її організації. [2]

Пропонуємо класифікацію методів аудиту у графічній формі на рис. 1.

Аналізуючи вищевказаний рисунок зауважимо що не всі методичні прийоми доречні для проведення аудиту витрат в т.ч. витрат на збут. Зокрема найбільш

ефективними є документальна та фактична перевірка. Адже саме вони допомагають якісно перевірити витрати на збут за допомогою перевірки по суті – встановимо доцільність і правовий статус господарських операцій, формальної – перевірка документів на предмет виправлень, достовірності і законності підписів на документах що супроводжують процес збуту, та арифметичної при якій контролюються правдивість математичних розрахунків у звітності.

Щодо методичних прийомів організації аудиту витрат на збут, то найраціональнішим буде вибірковий, оскільки перевірятимуться тільки ділянки господарської діяльності які стосуються витрат на збут, а також прийоми організації з використанням комп'ютерної техніки, оскільки вони дозволять оперативно провести аудиторські процедури витрат на збут, що має велике значення в період сезону збору цукрових буряків.

Вивчаючи класифікацію методів аудиту витрат, хочемо висловити власну точку зору з цього питання. Зокрема за сучасних умов методи аудиту пропонуємо поділяти на комп'ютерні прийоми. Вони дозволяють оперативно проводити перевірку навіть щоденно та рідкісніші практичні прийоми, які поєднували б документальну і фактичну перевірку.

Зауважимо також, що складовою методичних прийомів виступають аудиторські процедури. Вони формують певну закономірність і порядок дій аудитора для отримання потрібної інформації при проведенні аудиту.

При вивченні методики аудиту витрат на збут варто приділити суттєву увагу нормативній базі аудиту. На даний час доцільно її поділяти на зовнішню та внутрішню.

Зовнішня нормативна база аудиту витрат – це закони, постанови, накази, положення, П(С)БО, які потрібні для встановлення законності відображених господарських операцій [4].

Внутрішня нормативна база аудиту витрат – це облікова політика суб'єкта, методичні та розпорядчі документи з організації діяльності підприємства. Вони підлягають аналізу та зіставленню з чинною методологією [5].

В таблиці 1 подано інформацію про нормативно-правові акти які використовуються при аудиті витрат в т.ч. витрат на збут.

З вище наведеної таблиці бачимо який великий перелік законів котрі регулюють тільки аудит витрат, в т.ч. витрат на збут, що значно утрудняє сам процес аудиту і його терміни. Щоб усунути дані недоліки ми пропонуємо створити безпосередньо закон, який би регулював окремо аудит витрат та аудит доходів. В його основі могли бути

всі принципи, які закладені у вище наведеному різноманітні нормативної бази, що у фіналі суттєво пришвидшить аудиторський процес витрат в т.ч. витрат на збут адже непотрібно буде вивчати таку кількість законодавства.

Також хочемо зауважити, що крім вище перерахованих законодавчих актів, при вивченні методики аудиту витрат в т.ч. витрат на збут потрібно користуватися і принципами які зазначені в Законі № 996 і Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1, а зокрема:

- Політика підприємства повинна бути постійною і послідовною;
- Наявність безперервності роботи підприємства;
- Обережність при оцінці доходів і витрат ;
- Вчасність відображення та відповідність активів і зобов'язань;
- Відповідність господарських операцій до фінансової реальності.

Зазначимо в нашому дослідженні, що методики аудиту витрат на збут в різних розділах обліку повинні проваджуватись за єдиною схемою і охоплювати:

- Визначення основних нормативних документів;
- Описання альтернативної облікової політики;
- Перелік первинних документів по облікових розділах;
- Регістри аналітичного і синтетичного обліку;
- Класифікація виникаючих зловживань і порушень;
- Довідник аудитора для складання програми безпосередньої перевірки;
- Способи отримання аудиторських доказів

використовуваних при перевірці підприємства;

– Описання контрольних процедур [9].

Спробуємо детальніше розглянути вище наведені характеристики в таблиці 2, яка дасть краще тлумачення цих понять.

Отже, можемо зробити висновки, що нині є необхідним переосмислення ролі методики аудиту в процесі управління підприємством. Саме якісна методологія та організація аудиту витрат (в тому числі витрат на збут) має майбутнє та перспективи подальших досліджень, оскільки повною мірою може відображати усі процеси господарювання.

Список літератури

1. Івахненко, С. Аудиторське програмне забезпечення для аналізу даних: перший український досвід [Текст] / С. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. - № 10. – С. 38-44.
2. Рудницький, В. С. Методологія і організація аудиту [Текст]/ В. С. Рудницький. – Тернопіль: Екон. думка, 2000. – С. 111 -112.
3. Кулаковська, Л. П. Організація і методика аудиту [Текст] : підручник / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча – К. : Каравела, 2009. – С. 124.
4. Мех, Я. В. Інформаційне забезпечення управління внутрішніми резервами підприємства(методологія і організація) [Текст] : монографія / Я. В. Мех. - Тернопіль: Синтез-Поліграф , 2003. – С. 225-227.
5. Пушкар, М. С. Логістичні системи підприємства : облік, аналіз і аудит [Текст] / М. С.Пушкар, А. Г. Богач, В. Г. Мельник – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – С. 144.
6. Пархоменко, В. М. Реформування бухгалтерського обліку в Україні [Текст] / В. М. Пархоменко, П. П. Баранцев. – Луганськ: "Футура" ДСД "Лугань", 2008. - С. 243 – 246.

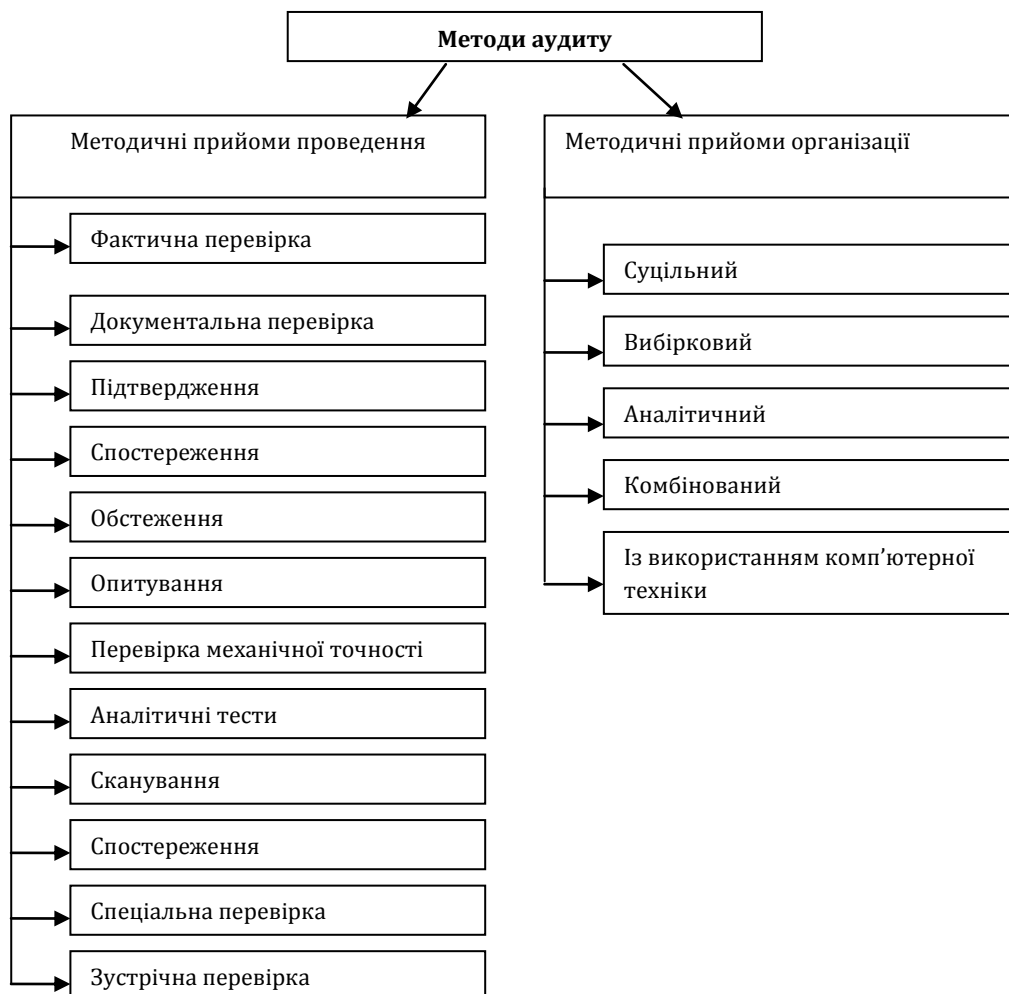

Рис. 1. Класифікація методів аудиту [3]

Таблиця 1. Нормативно-правові акти, які використовуються при аудиту витрат на збут [6]

Назва нормативно-правового акта	Суб'єкт нормоутворення	Норма права, яка визначає назву нормативно-правового акта і суб'єкта його прийняття
Закон	Верховна Рада України	Стаття 91 Конституції України
Указ ¹	Президент України	Пункт 31 ст.106 Конституції України Пункт 4 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України
Постанова	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Правління Національного банку України	Стаття 91 Конституції України Стаття 117 Конституції України Стаття 56 ЗУ від 20.05.99р. №679 XV «Про НБУ»
Декрет ²	Кабінет Міністрів України	ЗУ від 18.11.92р. №2796 XII «Про тимчасове делегування КМУ повноважень видавати декрети в сфері законодавчого регулювання»
Розпорядження	Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації	Пункт 31 ст.106 Конституції України, Стаття 117 Конституції України, Стаття 41 ЗУ від 09.04.99р. №586-XIV «Про місцеві державні адміністрації»
Наказ (рішення)	Міністерства, інші органи виконавчої влади, органи господарського управління та контролю	Повноваження видавати їх визначаються у положеннях про відповідний орган
Інструкція, правила, положення та ін.	Міністерства, інші органи виконавчої влади, органи господарського управління та контролю	Зазначені акти слід розглядати як невід'ємну складову частину тих нормативно-правових актів, форма яких визначена законодавством (накази)
Інструкція, правила, положення	Національний банк України	Стаття 56 ЗУ «Про Національний банк України»
Рішення	Місцеві ради	Стаття 144 Конституції України Пункт 1 ст.59 ЗУ від 21.05.97р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування»

¹ Право Президента України видавати укази згідно з цим пунктом діяло до 28.06.99р., проте деякі такі укази чинні й на сьогодні.

² Повноваження видавати декрети у сфері законодавчого регулювання були делеговані КМУ до 21 травня 1993 року.

Таблиця 2

№ з/п	Положення методики	Його суть
1	Визначення основних нормативних документів	Визначає закони, методичні вказівки, які використовує аудитор при проведенні перевірки витрат на збут
2	Описання альтернативної облікової політики	Проводиться описання робочих рішень аудитора, які дозволять дати відповідні рекомендації щодо поліпшення облікової політики підприємства
3	Перелік первинних документів по облікових розділах	Дозволяє зробити висновки про застосування типових форм первинних документів
4	Регістри аналітичного і синтетичного обліку	Відображають суть кожної форми обліку (журнально-ордерної, меморіально-ордерної, журнальної форми, журнал-головної, спрощеної, тощо)
5	Класифікація виникаючих зловживань і порушень	Відображаються зловживання і порушення котрі найбільше зустрічаються у відповідних розділах обліку
6	Довідник аудитора для складання програми безпосередньої перевірки	Зазначаються питання, котрі потрібно внести до програми контрольної перевірки. Безпосередньо довідники доцільно складати у формі таблиць із варіантами відповідей та висновками
7	Способи отримання аудиторських доказів використовуваних при перевірці підприємства	Застосовуються наступні методи: Фактична перевірка; Документальна перевірка; Підтвердження; Спостереження; Перевірка механічної точності; Сканування; Зустрічна перевірка
8	Описання контрольних процедур	Використовується для виявлення виникаючих порушень. Дані процедури включають: Назву контрольної перевірки Мету проведення Перелік засобів Опис техніки виконання; Опис форми надання результатів проведених процедур головному аудитору

-
7. Шевчук, О. А. Децентралізація обліку на основі сучасних мережевих технологій [Текст] / О. А. Шевчук, В. В. Муравський // Молода наука України: Збірник тез II Всеукраїнської наукової конференції / КІ ДУЕП – Кременчук, 2008. – С.148-150.
 8. Ткаченко, Н. М. Теоретико-методологічні проблеми формування фінансового обліку [Текст] / Н. М. Ткаченко. - Київ : А.С.К., 2005. – С. 324.
 9. Слатецкая, Н. Ю. Планирование аудиторской проверки [Текст] / Н. Ю. Слатецкая // Аудиторские ведомости. - 2004. - № 10. - С.54-61.
 10. Барановская, Т. П. Информационные системы и технологии в экономике [Текст] : учебник / Т. П. Барановская, В. И. Лойко, М. И. Семенов, А. И. Трубилин. – М. : Финансы и статистика, 2005. – С. 368.

РЕЗЮМЕ

Шевчук Олег

Особенности методики аудита затрат на сбыт

Исследованы перспективы использования методов аудита затрат на сбыт на современном предприятии. Подано авторское видение организации примов аудита затрат на сбыт в сочетании с нормативно-правовой базой на предприятиях по изготовлению сахара.

RESUME

Shevchuk Oleg

Features audit methodology distribution costs

Prospects of usage of methods of audit costs for marketing the modern enterprise are determined. The author's vision of auditing techniques in marketing costs is proposed.

АУДИТ В УКРАЇНІ – ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Авторами висвітлено основні проблеми та перешкоди розвитку аудиту в Україні, а також внесено пропозиції щодо підвищення якості аудиторських послуг шляхом вдосконалення нормативного, інформаційного та методичного забезпечення.

Ключові слова: аудит, якість аудиторських послуг, суб'єкти аудиторського ринку.

Результатом переходу України до ринкових форм господарювання є, звичайно, радикальні зміни в обліку та аналізі бюджетних та госпрозрахункових підприємств. Саме тому, методи економічного контролю, які використовувались в період адміністративно-командної системи управління, є неефективними і вже не можуть задовольняти потреби суб'єктів господарювання.

Аудит є однією з найпоширеніших форм економічного контролю. Сьогодні в Україні у середовищі функціонування аудиторських послуг виникає багато важливих і актуальних питань, які, відповідно, потребують негайного вирішення. Проблеми теорії та практики аудиту хвилюють багатьох науковців.

Метою дослідження є визначення основних проблем в організації проведення аудиту на підприємствах, а також шляхів вдосконалення та підвищення його якості.

Проблеми розвитку аудиту фінансової звітності знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: М. Білик [1], А. Гажієнко [2], М. Кропивко [3], О. Лишеленко [4], Д. Янок [5] та інших.

Відповідно до Закону України "Про аудиторську діяльність", аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил згідно із вимогами користувачів [6].

Перша і фундаментальна проблема в аудиті – відсутність чіткого та однозначного термінологічного апарату, який є базою для розуміння сутності аудиту, його місця, завдань та ролі в системі господарського контролю. Так, наприклад, замість того, щоб спрямувати аудиторську діяльність на удосконалення перевірок дотримання чинного законодавства, основні завдання аудиту зводяться лише до висновків про достовірність фінансової звітності підприємства.

Крім того, такі тенденції призводять до пониження рівня конкурентоспроможності українських аудиторів, порівняно з іноземними, які, пропонують значно ширший перелік послуг від підтвердження звітності.

Все це свідчить про недосконалість теоретичного обґрунтування аудиту, що гальмує його розвиток та перешкоджає ефективному застосуванню на практиці, а також розробці та затвердженні відповідної нормативно-правової бази.

Доопрацювання потребує Кодекс професійної етики

аудитора, особливо в частині відповідальності аудиторів та аудиторських фірм перед замовниками аудиторських послуг [7]. До речі, потрібно розрізнити поняття «аудит» та «аудиторські послуги», які, відповідно, крім самого аудиту включають надання консультацій з питань правильного ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, відновлення та ефективного ведення обліку, розробку облікової політики тощо.

Одним із реальних способів покращення якості аудиторських послуг є підвищення відповідальності аудиторських фірм та аудиторів. Відповідно до законодавства України, розмір майнової відповідальності аудиторів не може перевищувати суми фактично завданої замовнику шкоди з вини аудитора. Також до аудиторів у випадку виявлення неодноразових фактів низької якості перевірок можуть застосовуватися стягнення у вигляді попередження, зупинення дії сертифікату на строк до одного року або його анулювання. Анульований сертифікат аудитор повинен повернути у термін, не більше 10 днів з моменту отримання витягу з рішення АПУ.

За багаторазове некваліфіковане проведення аудиторських перевірок та за здійснення аудиторської діяльності без державної реєстрації або спеціального дозволу, аудитор (аудиторська фірма) може бути виключений з Реєстру суб'єктів аудиторської діяльності. Адміністративна або кримінальна відповідальність може нестися аудитором у випадках несплати податків, приховування доходів або неподання податкової декларації. Надзвичайно важливим моментом аудиторської діяльності є визначення саме юридичної відповідальності, класичними видами якої є цивільна, кримінальна, дисциплінарна.

На нашу думку, важливо внести такі доповнення до прийнятої законодавчої бази, що полягатимуть у збільшенні відповідальності аудиторів перед третіми особами, а не лише перед АПУ, а також в удосконаленні системи страхування професійної відповідальності аудиторів.

З вищезазначеного можна зробити висновок про доцільність рекомендації Аудиторській палаті України розробки Положення про відповідальність аудитора.

Надзвичайно важливим завданням в аудиторській практиці є також підвищення якості аудиту та аудиторських послуг. Очевидно, що їх якість прямо залежить від підготовки кадрів і підвищення їх кваліфікації. Зокрема, існує категорія фізичних осіб, які

для отримання сертифікату і можливості складання іспиту, мають відповідати певним вимогам. Більшість з них (70-80%) мають чималий досвід та наявність стажу роботи на посаді головного бухгалтера.

Кожен рік лише 1-2% із допущених до кваліфікаційного іспиту (тестування) кандидатів його не складають. Здавалося б, це не поганий результат. Але підсумки цих іспитів свідчать про те, що більшість кандидатів не володіють навіть достатнім рівнем знань із питань бухгалтерського обліку.

Все це призводить до того, що наявні вітчизняні сертифіковані аудитори не відповідає потенційним потребам ринку аудиторських послуг, і, як наслідок, його займають нерезиденти, витісняючи цим самим українських аудиторів (аудиторських фірм).

Ефективному та стрімкому розвитку аудиторської діяльності перешкоджає також недосконалість інформаційного забезпечення аудиту. Зокрема, існує багато суперечностей, наприклад, в бухгалтерському та податковому обліку, що, в основному викликано намаганням наблизити бухгалтерський облік до міжнародних стандартів, а також формуванні фінансової звітності (як інформаційної бази для аудиту), яка не містить і половини тієї інформації, що вимагають користувачі, та яка повинна бути оприлюднена відповідно до міжнародної практики. Однак, існують розбіжності стосовно складу фінансової звітності, послідовності її складання та методикою проведення аудиту звітних форм.

Аналіз практики аудиту фінансової звітності в Україні засвідчує формальний підхід до цієї досить важливої справи, який не підвищує якості звітної інформації, а навпаки, штовхає керівництво підприємств, яке заручається позитивними висновками аудиторів на викривлення показників фінансової звітності.

Не кожен керівник чи бухгалтер повною мірою розуміє, для чого потрібен аудит на його підприємстві. Аудитори не зобов'язані вишукувати помилки та шахрайство, не мають наміру звинуватити керівництво у їх допущенні. Вони мають висловити думку про достовірність фінансової звітності, і в ході перевірки вказати на недоліки, усунення яких надасть керівництву впевненості щодо майбутньої податкової перевірки.

Важливою проблемою є те, що більшість замовників, на жаль, не мають уявлення про весь обсяг робіт, що виконуються при проведенні аудиту фінансової звітності. Тому вони не знають, що можна вимагати від аудитора, а що ні. Це призводить до конфліктних ситуацій та неякісної перевірки. На нашу думку, до початку перевірки аудитором обов'язково необхідно узгодити із замовником план проведення перевірки, що сприятиме підвищенню якості аудиту фінансової звітності за рахунок визначення конкретних дій аудитора та замовника під час перевірки.

Ці суперечності займають багато часу, відволікаючи аудиторів на їх усунення, замість того, щоб всі зусилля спрямувати на вирішення пріоритетних завдань та цілей аудиту на підприємстві.

Методичне забезпечення аудиту також потребує негайного вирішення, адже методологія проведення аудиту залишається недосконалою та не враховує сучасні наукові надбання. Не можна не погодитись з тим, що розвиток та впровадження аудиту, крім недоліків, має свої переваги для всіх учасників ринку аудиторських послуг.

Переваги аудиту порівняно з іншими формами контролю для держави ґрунтуються на таких основних аспектах: по-перше, відбувається значна економія державних коштів, які витрачаються на утримання, наприклад, контрольно-ревізійного апарату; по-друге,

надходження додаткових коштів до бюджету за рахунок сплати аудиторськими фірмами (аудиторами-підприємцями) податків.

Для замовників аудит також має свої переваги порівняно з іншими видами перевірок, наприклад, з ревізією. Зокрема:

- замовник самостійно і на свій розсуд обирає аудиторську фірму або аудитора, виходячи із своїх фінансових можливостей. Тобто ініціатором аудиторської перевірки є суб'єкт підприємницької діяльності;
- замовник сам встановлює час здійснення аудиту в залежності від своїх потреб, а це, в свою чергу, унеможливорює раптовість перевірки, що характерно, наприклад, для ревізії. Аудит може проводитись до здійснення господарських операцій, в процесі здійснення виробничої діяльності підприємства та після закінчення звітного періоду;
- клієнт має право відмовитись від послуг аудиторської фірми, якщо її працівники виявили некомпетентність під час аудиту. Від послуг ревізора, очевидно, відмовитись не можна, оскільки ревізія призначається вищими органами;
- всі рекомендації стосовно покращення фінансового стану підприємства, які обґрунтовані в аудиторському висновку клієнт не зобов'язаний виконувати, хоча це в його інтересах. А недоліки, виявлені під час ревізії і вказані в акті ревізії підлягають обов'язковому усуненню, в протилежному випадку підприємству загрожують штрафи;
- у випадку виявлення грубих порушень та зловживань аудитор, як незалежна особа (працівник), дотримуючись правил професійної етики, не повідомлятиме правоохоронні органи, на відміну від ревізора, який просто зобов'язаний передавати їм таку інформацію;
- існує широке коло користувачів та зацікавлених осіб, що потребують ознайомлення з аудиторським висновком. До них, зокрема, належать власники (акціонери, інвестори, пайовики, працівники), адміністрація, державні органи (Податкова адміністрація, Фонд державного майна України, Контрольно-ревізійне управління), банківські та інші фінансово-кредитні установи.

Отже, розвиток послуг вітчизняного аудиту обумовлений нагальними потребами господарюючих суб'єктів, держави та самих аудиторських фірм (аудиторів). Вдосконалення потребує нормативно-правова база, інформаційне та методичне забезпечення процесу аудиту, що, в свою чергу, підвищуватиме кваліфікаційний рівень аудиторів та якість його проведення в цілому.

Список літератури

1. Білик, М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств [Текст] : підручник / М. Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2003. – 628 с.
2. Гажієнко, А. Якість аудиту фінансової звітності та шляхи її вдосконалення [Текст] / А. Гажієнко // Фінансовий ринок України. – 2004. – № 12. – С. 31-32.
3. Крапівко, М. Аудит фінансової звітності за міжнародними стандартами: за та проти [Текст] / М. Крапівко // Фінансовий ринок України. – 2005. – № 8. – С. 27-28.
4. Лишеленко, О. Напрями вдосконалення обліку та аудиту фінансових результатів [Текст] / О. Лишеленко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 6. – С. 16-22.
5. Янок, Д. Аудит фінансової звітності у вирішенні проблеми підвищення якості інформації про фінансові результати діяльності підприємства [Текст] / Д. Янок // Банківська

справа. – 2005. – № 1. – С. 21-30.

6. Про аудиторську діяльність [Текст] : закон України № 3125-ХІІ від 22.04.93 р. зі змінами та доповненнями.
7. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики [Текст] : Видання 2006 року / Пер. з англ. мови О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гук, Л. Й. Юрківська. – К. : Статус, 2006. – 1152 с.

РЕЗЮМЕ

Шевчук Елена, Здырко Наталия

Аудит в Украине – проблемы и перспективы развития
Авторами выделены основные проблемы и препятствия в развитии аудита в Украине, а также внесены предложения по повышению качества аудиторских услуг путем совершенствования нормативного, информационного и методического обеспечения.

RESUME

Shevchuk Olena, Zdyrko Natalia

Auditing in Ukraine – problems and prospects of development
Basic problems and obstacles of development of audit in Ukraine are determined.

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ДОХОДУ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Визначено елементи системи бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю доходу операційної діяльності: об'єкт, суб'єкт, контрольні дії.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль, система внутрішньогосподарського контролю, дохід операційної діяльності.

За даними наукових досліджень внутрішньогосподарський контроль має довгу історію, нараховуючи понад 5 століть [4, с. 7]. Зберігаючи основні функції, він трансформувався разом з реформуванням форм власності. Особливого значення внутрішньогосподарський контроль набув в умовах ринкової економіки. На сучасному етапі він стає важливим засобом зниження інформаційного ризику і фактором стабільного розвитку підприємства. Внутрішньогосподарський контроль є невід'ємним елементом системи управління, від якого залежить якість прийнятих рішень. Він здійснюється на всіх стадіях розробки та виконання управлінських рішень, дозволяє виявити відхилення від встановлених норм, забезпечує достовірність інформації, сформованої в системі бухгалтерського обліку.

Чинні нормативно-правові акти визначають лише порядок проведення інвентаризації, а також повноваження і обов'язки ревізійних комісій і наглядових рад товариств. В Україні відсутній нормативний документ, який визначає методологічні засади внутрішньогосподарського контролю. Наявність його дало б змогу гарантувати достовірність інформації бухгалтерської звітності для зовнішніх користувачів. Звертаючись до зарубіжного досвіду нормативного регулювання внутрішньогосподарського контролю, варто згадати Закон Сарбейнса-Окслі, прийнятий у США в 2002 р. Цей закон встановлює вимоги до системи внутрішнього контролю, покладає на керівництво підприємства обов'язок подавати інформацію про ефективність цієї системи, а на незалежного аудитора - засвідчувати надані відомості. Підприємства, чії акції котируються на міжнародних фондових ринках, зобов'язані дотримуватися норм Закону Сарбейнса-Окслі. Розробка аналогічного закону в Україні дозволить підвищити інвестиційний потенціал вітчизняних підприємств.

Недолік нормативного регулювання внутрішньогосподарського контролю, а також його роль в управлінні підприємством в умовах ринкової економіки зумовили існування наукових робіт за тематикою внутрішньогосподарського контролю. Проте актуальним залишається ряд проблем, вирішення яких сприятиме впровадженню системи внутрішньогосподарського контролю на підприємствах. Зокрема немає єдиного підходу до сутності, класифікації, мети, суб'єктів та об'єктів внутрішньогосподарського контролю. Крім того, в опублікованих наукових дослідженнях із питань внутрішньогосподарського контролю автори розглядають методика та організацію контролю, як правило, без конкретизації щодо його об'єктів. Разом з тим, методика контролю багато в чому визначається особливостями підконтрольного об'єкту.

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів

названих проблем присвячені роботи таких вчених як: Виговська Н. Г., Дікань Л. В., Нападовська Л. В., Пантелеев В. П., Петренко С. М., Труш В. Є., Суйц В. П., Хорнгрен Ч. Т. і Фостер Дж.

Залежно від мети та суб'єктів Суйц В. П., Нападовська Л. В., Пантелеев В. П., Дікань Л. В., Хорнгрен Ч. Т. і Фостер Дж. виділяють два види внутрішньогосподарського контролю: бухгалтерський та адміністративний внутрішньогосподарський контроль [2-6]. Бухгалтерський контроль охоплює методи і способи, які належать до забезпечення збереження цінностей, перевірки достовірності бухгалтерських документів. Адміністративний контроль включає набір інструкцій, а також методи і способи, які допомагають управлінню, плануванню і контролю за господарською діяльністю організації [6, с. 398]. Істотне розходження у меті, суб'єктах та контрольованих параметрах об'єктів адміністративного та бухгалтерського контролю, обумовлює необхідність роздільного їх вивчення.

Щодо складу об'єктів внутрішньогосподарського контролю існує дві точки зору, обумовлені суперечливим трактуванням сутності внутрішньогосподарського контролю. На думку прихильників першого підходу (Суйц В. П., Костирко Р. О.) об'єкти внутрішньогосподарського контролю одночасно є і об'єктами управління, і об'єктами обліку [7, 248; 2, 8]. У якості об'єктів внутрішньогосподарського контролю ними розглядаються ресурси, процеси і результати. Прихильники другого підходу (Нападовська Л. В.; Пантелеев В. П.; Смержанюк Т. П., Шрам Т. В., Труш В. Є.; Петренко С. М.), крім ресурсів, процесів і результатів, до об'єктів внутрішньогосподарського контролю також відносять діяльність посадових осіб, управлінські рішення, бухгалтерський та інші види обліку та звітності, діяльність підрозділів і центрів відповідальності [3, с. 51-58; 4, с. 37, 8, с. 49-50; 9, с. 243].

У роботах вітчизняних вчених розглядаються три групи суб'єктів: управлінський персонал і спеціалісти; спеціальні служби, створені на підприємстві з метою контролю (наглядові ради, ревізійні комісії, інвентаризаційні комісії, комісії з розслідування надзвичайних ситуацій, внутрішні аудиторські служби); обліковий персонал на чолі з головним бухгалтером [5, с. 15; 8, с. 52].

Аналіз опублікованих результатів досліджень виявив, що питання внутрішньогосподарського контролю доходів операційної діяльності малодосліджені, у той час, як дохід є найбільш важливим об'єктом управління. Відсутня чітко сформульована мета, не визначено склад об'єктів і суб'єктів внутрішньогосподарського контролю доходу та його сегментів.

Метою статті є уточнення завдань, суб'єктів і складу об'єктів бухгалтерського внутрішньогосподарського

контролю доходу операційної діяльності.

Вчені-економісти називають різні цілі бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю, проте виникає питання про можливість досягнення деяких з них. Метою бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю є: забезпечення достовірності бухгалтерського обліку, законності і доцільності господарських операцій, збереження цінностей [2, с. 6]. Вважаємо, що забезпечення законності господарських операцій досягається бухгалтерським контролем частково. Контроль, що проводиться бухгалтерською службою, не може повною мірою сприяти перевірці повноти виконання законів, які не стосуються ведення бухгалтерського обліку та податкових розрахунків. Забезпечення доцільності господарської операції також виходить за рамки бухгалтерського контролю. Доцільність припускає відповідність господарської операції ряду критеріїв, які дозволяють досягти поставленої мети. Визначити ступінь доцільності можна тільки методами адміністративного контролю.

У зв'язку з цим вважаємо, що метою бухгалтерського контролю доходу операційної діяльності є забезпечення і підтвердження достовірності інформації про доходи операційної діяльності та його сегменти, сформованої в системі фінансового та управлінського обліку, а також перевірка дотримання договірних зобов'язань у частині розрахунків з покупцями. «Забезпечення» вказує на безперервність контролю в процесі формування облікової інформації. «Підтвердження» передбачає юридичний доказ і відповідальність суб'єктів контролю за якість інформації, що сприяє зниженню ризику прийняття не коректного управлінського рішення через недостовірність інформації.

Наступним дискусійним питанням є склад об'єктів бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю. На думку колективу авторів Смержанюк Т. П., Шрам Т. В., Труш В. Є., об'єктами бухгалтерського контролю є дії, події, господарські операції, діяльність центрів відповідальності [8, с. 49-50]. Л. В. Нападовська вважає, що об'єкти бухгалтерського контролю збігаються з об'єктами обліку і відносять до них предмети, господарські процеси, явища, дії посадових і матеріально відповідальних осіб [3, с. 55]. Очевидно, що під предметами автор розуміє предмети праці, однак не ясно, чому до складу об'єктів контролю не включаються засоби праці, а також інші складові господарських коштів, які є об'єктами бухгалтерського обліку, а, отже, і контролю. Враховуючи те, що відповідно до статті 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] господарська операція - це дії та події, вважаємо некоректним у переліку об'єктів бухгалтерського контролю поряд з господарськими операціями окремо перераховувати дії і події. Крім того, до об'єктів бухгалтерського контролю слід віднести бухгалтерський облік. Досягнення його мети - забезпечення і підтвердження достовірності інформації - неможливо без контролю процедур бухгалтерського обліку. Таким чином, об'єктами бухгалтерського контролю є господарські засоби, їх джерела, господарські операції, діяльність посадових осіб та бухгалтерський облік.

В опублікованих наукових роботах немає прямої вказівки на те, що дохід є об'єктом внутрішньогосподарського контролю. Нападовська Л. В., Суйц В. П., Костирко Р. О. дотримуються точки зору, відповідно до якої об'єкти внутрішньогосподарського контролю одночасно є і об'єктами управління, і об'єктами обліку [3, с. 55; 2, с. 8; 7, с. 248]. У зв'язку з цим вважаємо, що господарські операції, які здійснюються в процесі формування доходу, є об'єктами бухгалтерського

внутрішньогосподарського контролю. Деталізуючи склад об'єктів внутрішньогосподарського контролю доходу, до них можна віднести: процес формування інформації про доходи операційної діяльності в системі бухгалтерського обліку; господарські операції, пов'язані із виникненням доходу і його сегментів; діяльність посадових осіб, що здійснюється в ході цих господарських операцій.

Особливістю внутрішньогосподарського контролю як системи є те, що основним системоутворюючим фактором в ній розглядається суб'єкт. Визначимо склад суб'єктів бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю. Нападовська Л. В. характеризує суб'єкт контролю як носія прав і обов'язків [3, с. 58], Суйц В. П. - як активно діючу людину, що володіє відповідними можливостями і правами, використовує для контролю як технічні, так і інші засоби [2, с. 8]. Петренко С. М. зазначає: «віддаленість суб'єктів контролю (у плані реалізації функцій) від об'єктів створює неврегульованість інформаційних потоків, зниження дії контрольних функцій» [9, с. 243].

З цього випливає, що при визначенні суб'єктів бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю необхідно враховувати:

- суб'єкт контролю повинен мати право на проведення контрольних заходів;
- суб'єкт контролю повинен володіти відповідними кваліфікаційними характеристиками, що дозволяють компетентно здійснити контроль;
- обов'язки суб'єкта з проведення контрольних заходів повинні бути закріплені документально, що встановлює відповідальність за результати контролю;
- якщо суб'єкт контролю виконує поряд з контрольними іншими функції, то в якості підконтрольних об'єктів йому повинні бути доручені об'єкти, що перебувають у сфері діяльності даного суб'єкта.

Розглянемо, хто відповідає наведеним вимогам і може бути суб'єктом внутрішньогосподарського контролю доходу операційної діяльності. Кваліфікаційні характеристики працівників бухгалтерського обліку, викладені у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників, підтверджують здатність працівників бухгалтерської служби проводити бухгалтерський контроль. Обов'язок і право головного бухгалтера - здійснювати контроль, що дозволяє забезпечити достовірність даних бухгалтерського обліку, закріплена в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Отже, бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером є суб'єктом внутрішньогосподарського бухгалтерського контролю.

У статті 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] зазначено: «Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань». У зв'язку з цим вважаємо, що серед суб'єктів бухгалтерського контролю повинна бути інвентаризаційна комісія.

Враховуючи, що нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] відповідальність за організацію бухгалтерського обліку покладено на керівника, і те, що до складу об'єктів бухгалтерського контролю нами включений бухгалтерський облік, вважаємо обґрунтованим до складу суб'єктів контролю включити керівника підприємства. У разі відсутності необхідної кваліфікації у керівника підприємства ним признається контрольна служба (контролери), яка буде представляти його інтереси.

Такий склад суб'єктів внутрішньогосподарського бухгалтерського контролю доходу операційної діяльності

повною мірою дозволить досягти його мети, яка обґрунтована нормативними актами, що діють у сфері бухгалтерського обліку. Разом з тим, він частково суперечить сформованим уявленням про суб'єкт бухгалтерського контролю, в якості якого Пантелеев В. П., Дікань Л. В. і Шульга Н. М. виділяють бухгалтерський апарат на чолі з головним бухгалтером [4, с. 42-47; 5, с. 8]. На нашу думку, основним при виділенні бухгалтерського та адміністративного контролю повинні бути мета, завдання і методи, а не суб'єкт контролю. Ця точка зору знаходить підтвердження в роботі Нападівської Л. В., яка зазначає: «Виходячи з виду контролю, повинні бути визначені його суб'єкти і характер контрольної діяльності. Найімовірніше те, що вид контролю не може і не повинен визначатися виходячи з системи органів, які вже склалися, навпаки, суб'єкти контролю повинні формуватися таким чином, щоб забезпечити досягнення мети відповідного виду контролю, який вони представляють» [3, с. 19].

Цілеспрямований вплив суб'єкта внутрішньогосподарського контролю на об'єкт внутрішньогосподарського контролю для досягнення поставленої мети визначається як контрольна дія [4, с. 48, 424]. Контрольні дії здійснюються шляхом застосування методу. Пантелеев В. П. метод контролю трактує як сукупність прийомів, за допомогою яких вивчається предмет контролю [4, с. 70], Нападівська Л. В. - як сукупність способів, процедур і прийомів, які забезпечують реальну оцінку підконтрольних об'єктів [3, с. 79]. На нашу думку, найбільш чітким, таким що розкриває сутність внутрішньогосподарського контролю і має практичну спрямованість, є визначення методу внутрішньогосподарського контролю, запропоноване колективом авторів Т. П. Смержанюк, Т. В. Шрам, В. Є. Труш, зокрема це «способи здійснення попереднього, поточного і наступного господарського контролю за діяльністю підприємств з точки зору дотримання законності, доцільності, достовірності, економічної ефективності господарських операцій на підставі використання звітної, облікової, планової (нормативної) та іншої економічної інформації з поєднанням дослідження фактичного стану об'єктів контролю» [8, с. 73-74]. Як правило, методичні прийоми внутрішньогосподарського контролю поділяють на прийоми документального контролю та прийоми фактичного контролю.

Послідовне використання способів і прийомів, що дозволяє досягти мети бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю, утворює його методику. Розробка методики бухгалтерського внутрішньогосподарського контролю доходів операційної діяльності, з урахуванням отриманих результатів вивчення його мети, суб'єктів і об'єктів, є напрямом подальшого дослідження.

Проведені дослідження дають можливість зробити такі висновки:

- об'єктом внутрішньогосподарського контролю доходу операційної діяльності є: процес формування інформації про доходи операційної діяльності в системі бухгалтерського обліку; господарські операції, пов'язані з виникненням доходу і його сегментів; діяльність посадових осіб, що здійснюється в ході цих господарських операцій;
- метою бухгалтерського контролю доходу операційної діяльності є забезпечення і підтвердження достовірності інформації про доходи операційної діяльності та його сегменти, яка сформована в системі фінансового та управлінського обліку, а також перевірка дотримання договірних зобов'язань в

частині розрахунків з покупцями;

- суб'єктами внутрішньогосподарського бухгалтерського контролю доходу операційної діяльності є: бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером, інвентаризаційна комісія, керівник підприємства;
- контрольні дії повинні бути розроблені з урахуванням ступеня релевантності інформації, яка отримана в ході контролю і може бути використана для управління доходами підприємства.

Список літератури

1. *О бухгалтерском учёте и финансовой отчётности в Украине [Текст] : закон Украины // Ведомости Верховной Рады Украины. - 1999. - №40. - Ст. 365.*
2. *Суйц, В. П. Внутрипроизводственный контроль [Текст] / В. П. Суйц. - М. : Финансы и статистика, 1987. - 127 с.*
3. *Нападівська, Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці [Текст] / Л. В. Нападівська. - Д. : Наука і освіта, 2000. - 223 с.*
4. *Пантелеев, В. П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація [Текст] : монографія / В. П. Пантелеев. - К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2008. - 491 с.*
5. *Дікань, Л. В. Внутрішньогосподарський контроль [Текст] : Конспект лекцій / Л. В. Дікань, Н. М. Шульга ; Харківський національний економічний ун-т. - Х. : ХНЕУ, 2005. - 60 с.*
6. *Хорнгрен, Ч. Г. Бухгалтерський учет: управленческий аспект [Текст] / Ч. Г. Хорнгрен, Дж. Фостер : Пер. с англ. / Под ред. Я. В. Соколова. - М. : Финансы и статистика, 2003. - 416 с.*
7. *Костирко, Р. О. Класифікація об'єктів внутрішнього контролю для прийняття управлінських рішень [Текст] / Р. О. Костирко // Вісник ДНУЕТ ім. М. Туган-Барановського. - 2008. - № 4. - С. 244-252.*
8. *Смержанюк, Т. П. Внутрішній контроль в процесі управління виробництвом [Текст] : навчальний посібник / Т. П. Смержанюк, Т. В. Шрам, В. Є. Труш / за ред. В. Є. Труша. - К. : Кондор, 2009. - 284 с.*
9. *Петренко, С. М. Система об'єктів внутрішнього контролю [Текст] / С. М. Петренко // Вісник ДНУЕТ ім. М. Туган-Барановського. - 2009. - № 3. - С. 239-247.*

РЕЗЮМЕ

Шурмина Анастасия

Внутрихозяйственный контроль дохода от операционной деятельности

Определены элементы системы бухгалтерского внутрихозяйственного контроля дохода операционной деятельности: объект, субъект, контрольные действия.

RESUME

Shurmina Anastasia

Internal control of profit of operating activity

Elements of system of the accounting internal control of the income of operational activity such as object, the subject, and control actions are defined.

СТАН ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ АПК: ОБЛІК І АНАЛІЗ

У статті розглядається значення інформації та обчислювальної техніки як необхідних складових для здійснення управлінського обліку в агроформуваннях. На матеріалах Чернівецької області зроблено аналіз інформаційного та комп'ютерного забезпечення підприємств АПК на регіональному рівні.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, управлінський облік, обчислювальна техніка.

Прискорення науково-технічного прогресу висуває все більш високі вимоги до інформаційного забезпечення органів управління. Ефективність цього виду діяльності, що ставить за мету підготовку й обґрунтування управлінських рішень, багато в чому визначає ефективність управління загалом. У контексті теорії управління соціальними системами інформація розглядається як чинник управління, вона необхідна на всіх етапах управлінської діяльності. Через інформацію здійснюється вплив на формування управлінських рішень, координація діяльності суб'єктів управління, контроль за реалізацією управлінських рішень тощо.

Підвищення вимог до організації служби інформації в системі управління викликано високим динамізмом сучасного виробництва, частковою зміною параметрів основних факторів виробництва і вимог до одержуваної продукції (послуг). Тільки систематизована інформація та її глибокий аналіз дасть змогу визначити ефективність організаційно-економічних, агротехнічних, соціальних та екологічних заходів і залежно від умов, що складаються, змінювати намічену програму [1]. Особливо важливим є застосування обчислюваної техніки у сфері обліку та аналізу, що, безумовно, пришвидшує і підвищує якість обробки отриманої інформації.

У сучасних умовах світового соціально-економічного розвитку, особливо важливу областю стало інформаційне забезпечення процесу управління, яке здійснюється шляхом збирання та обробки інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Існуюча нині система розповсюдження науково-технічної інформації, впровадження наукових розробок і передових технологій не відповідає новим виробничим відносинам. Керівники новостворених агроформувань через відсутність достовірної інформації в більшості випадків приймають невважені і не цілком об'єктивні управлінські рішення. Тому потрібно удосконалювати саму організацію науково-консультаційного, інформаційного та комп'ютерного забезпечення низових структур агропромислового комплексу.

При вивченні інформаційної системи управління агропромисловим виробництвом застосовувались методи порівняння, синтезу та аналізу.

Питанням особливостей інформаційного забезпечення управління АПК в сучасних умовах присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Ф. Ф. Бутинця, Д. П. Доманчука, М. І. Ковальчука, Н. А. Хруща, М. Г. Чумаченка та інших.

Метою статті є визначення сучасного стану, ролі і значення інформаційного забезпечення в діяльності та розвитку підприємств АПК на регіональному рівні.

Будь-які процеси як в економіці загалом, так і в

управлінні зокрема, не можуть відбуватися в інформаційному вакуумі. Інформаційні процеси є не самоціллю, вони покликані в кінцевому підсумку управляти матеріальними потоками. Основним чинником впливу на процеси інформатизації та розвитку інформаційного суспільства в світі та в Україні у 2008-2009 рр. була і залишається фінансово-економічна криза, яка охопила усі сфери життєдіяльності суспільства та держави.

Виробникам сільськогосподарської продукції необхідно володіти інформацією про стан виробництва, цін, кон'юнктуру на ринку та багато інших факторів. Зазвичай, своєчасне та повне отримання інформації дає змогу прийняти стратегічні рішення, вжити необхідних заходів. Проте, сучасне забезпечення інформацією сільгоспвиробників все ще має певні недоліки. А саме: недостатнє забезпечення в сільській місцевості засобами збору та обробки інформації, застарілість та недостовірність її, застарілі методи збору інформації та неоперативна її передача. ІТ-сфера належить до найбільш динамічних та наукомістких сфер життєдіяльності суспільства та держави, тому у ній завжди існує потреба у кваліфікованих кадрах. Нині практично кожна організація, незалежно від роду діяльності та форми власності, має потребу в автоматизації власної роботи та підвищенні інформаційної та комп'ютерної грамотності свого персоналу. У Чернівецькій області кілька років тому започатковано навчання на різноманітних курсах цільового призначення аграрного спрямування. Консультаційні послуги є однією із основних складових інформаційного середовища. Тому основні підходи до надання такого виду послуг в сільському господарстві повинні корелювати з підходами, опрацьованими в завданнях Національної програми інформатизації [2, с. 15]. Протягом останніх років в області виконувались завдання (проекти) регіональних програм інформатизації з терміном впровадження у 2008-2009 рр., у тому числі такі проекти, як: впровадження системи електронного цифрового підпису; впровадження інформаційно-аналітичної системи „ТЕР-ІНФО”; реалізації проекту „Органи місцевого самоврядування Чернівецької області: інформаційно-комунікативний прорив”.

Водночас із створенням сприятливих умов для виробництва і реалізації продукції виникає необхідність у мережі інформаційно-консультаційних центрів і служб дорадництва [3]. Основною метою процесу становлення і розвитку інформаційно-консультаційної інфраструктури АПК в регіоні повинно стати формування мережі інформаційно-консультаційних установ різних форм власності, які охоплюють своєю діяльністю сільськогосподарські підприємства і підприємства

інфраструктури агробізнесу в регіоні [2, с. 17]. Враховуючи те, що служби розповсюдження сільськогосподарських знань і інформації (дорадництва) є важливим інструментом держави у виконанні нею функцій по розповсюдженню досягнень науково-технічного прогресу й інформації, державна підтримка науково-освітніх програм служб необхідна [4, с. 359]. Основними постачальниками науково-технічної інформації є науково-методичні і науково-технічні центри аграрної науки.

Головною установою Центру наукового забезпечення регіону є Буковинський інститут агропромислового виробництва. Одним із найважливіших завдань Центру є поширення сільськогосподарських наукових знань. Інститутом разом із місцевими органами виконавчої влади розробляє цільові Програми розвитку агропромислового виробництва області, формує і реалізує програму інформаційно-консультативного забезпечення АПК, здійснюється науково-методичне керівництво, реалізує заходи щодо підвищення кваліфікації кадрів агропромислового виробництва, проводить маркетинг науково-технічної продукції.

Інформація в сфері агронауки надходить до свого користувача через проведення тематичних семінарів, консультацій, конференцій. Так на проведеній у лютому 2010 року регіональній конференції "Розвиток агропромислового комплексу Буковини – інноваційний підхід" було висунуто думку про створення на Буковині агропромислового кластеру. Формування кластерів в агропромислому комплексі передбачає підвищення інноваційного рівня діяльності, забезпечення ефективного інформаційного обміну учасників, створення системи підготовки спеціалізованих кадрів для забезпечення потреб агропромислового сектору, аби кожен охочий мав змогу ознайомитися з діяльністю кластеру, заплановано створити веб-портал.

Інформаційна діяльність стосується всіх підрозділів підприємства і процесів, що відбуваються під час його функціонування. Це потребує залучення висококваліфікованих та ініціативних працівників, створення системи підвищення кваліфікації персоналу, проведення професійної підготовки [5, с. 76]. Основний контингент інформаційно-консультативних служб – спеціалісти-консультанти, які свою роботу зосереджують на практичній допомозі сільськогосподарським виробникам безпосередньо в господарствах, інформуванні про новинки шляхом індивідуальних контактів чи організацією колективних бесід тощо. Обсяг реалізованих послуг за кодами КВЕД 72.10.0, 72.21.0, 72.22.0, 72.30.0, 72.40.0, 72.50.1, 72.50.2, 72.60.0 (діяльність у сфері інформатизації) за 2008 рік, згідно із формою № 1-послуги (річна) Держкомстату, становить 3,96 млрд. грн. Варто відзначити, що впродовж останніх років надання консультаційних послуг і наукових досліджень та

розробок в сільському господарстві займає досить стабільні позиції в загальному обсягу наданих послуг (табл. 1). Цілком закономірно, що в час швидкого розвитку інформаційних технологій, у сфері сільськогосподарського виробництва також існують позитивні зрушення в цьому напрямку: швидкий розвиток та інтеграція комп'ютеризованих систем для обробки статистичної інформації, поява великої кількості науково-технічної інформації і спеціалістів, які здатні працювати із нею для творення баз даних та інформаційних систем, проведення тематичних семінарів і надання консультацій з питань управління.

Хоча спостерігається і поступове зниження частки послуг на дослідження та розробки у загальному обсязі послуг, проте це зумовлено збільшенням реалізованих послуг в інших сферах діяльності. Збільшення протягом чотирьох років консультаційних послуг на 31817 тис. грн. свідчить про зростаючу потребу населення в отриманні необхідної інформації. Аналогічна ситуація і в сфері досліджень, проте варто зауважити, що збільшення обсягу наданих послуг в сфері наукових досліджень на 404 тис. грн. за чотири роки є досить незначною. А тому, як наслідок, в сільському господарстві Чернівецької області за 2007-2008 рр. було використано всього 4 корисні моделі та 12 раціоналізаторських пропозицій і не зроблено жодного нового промислового зразка чи винаходу.

Дуже важливим для систематизації інформаційних потоків, повноцінного та об'єктивного обліку є забезпечення підприємств аграрно-промислового комплексу комп'ютерними системами. Застосування обчислювальної техніки вносить значні зміни до організації управлінського обліку, причому з допоміжного засобу комп'ютер перетворюється на визначальний фактор організації процесу управління. Ці зміни зумовлені тим, що змінюються способи обробки даних, при яких забезпечується різна швидкість надання звітної інформації. У різних системах управлінського обліку (від паперової до комп'ютерної) досягається раціональною організацією облікових даних та передачею за всіма напрямками. Звичайно, можна спробувати здійснювати управлінський процес і без комп'ютерів, але в такому випадку на підприємстві слід організувати належний ступінь управління загалом. А це, як правило, буває вкрай рідко. Проте підхід до створення повноцінної комп'ютеризованої системи повинен бути обґрунтований, оскільки в більшості випадків агропідприємства не забезпечені персоналом відповідної кваліфікації, суттєво обмежені у фінансових ресурсах. За інформацією Держкомстату України, кількість електронних обчислювальних машин (далі – ЕОМ), що використовувались підприємствами, організаціями та установами України у 2008 році, порівняно з 2007 роком, зросла на 16,3 % і становить понад 2,93 млн. одиниць

Таблиця 1. Динаміка обсягу інформаційних послуг, наданих населенню

Показники	Обсяг послуг, реалізованих населенню, тис. грн.				Частка послуг, реалізованих населенню у загальному обсязі реалізованих послуг, відсотків				Відхилення 2008 р. до 2005 р +,-	
	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	тис. грн.	%
Всього надано послуг населенню	300445	353495	428207	493325	100,0	100,0	100,0	100,0	192880	x
в т. ч.: надання консультаційних послуг підприємцям	27968	35687	50093	59785	9,9	10,1	11,7	12,1	31817	2,2
дослідження і розробки	1108	1358	1458	1512	0,4	0,4	0,3	0,3	404	-0,1

Розраховано за даними Держкомстату України та ГУС в Чернівецькій області

Таблиця 2. Забезпеченість регіону обчислювальною технікою в 2008 році

	Кількість підприємств (організацій), які мають на балансі ЕОМ	Всього ЕОМ всіх типів, одиниць
Всього в Україні	173500	2933679
в т.ч. Чернівецька область	16041	33382
у відсотках до загальної кількості	9,2	1,1
із загальної кількості: в агропромисловому секторі області	974	1889
у відсотках до загальної кількості в області	6,1	5,7

Розраховано за даними Держкомстату України та ГУС в Чернівецькій області

(табл. 2) із залишковою вартістю загалом майже 5,2 млрд. грн.

Зрозуміло, що для повноцінного управління необхідна консолідована інформаційна система, яка б давала змогу покращувати управлінський процес. Проте, як ми бачимо із наведеної таблиці, Чернівецька область має трохи більше одного відсотка ЕОМ із загальної кількості в Україні. Якщо в середньому по Україні на одне підприємство припадало майже 17 одиниць обчислювальної техніки, то в досліджуваному регіоні цей показник становить всього 2 одиниці. При цьому не слід забувати, що розраховані показники є лише середніми числами і не показують реального стану. Також не є враховані можливості ЕОМ, адже приблизно 40 відсотків із наявної обчислювальної техніки є технічно застарілими. А, отже, навіть за умови зростання обсягів виробництва його ефективність не підвищиться через використання застарілого обладнання та технологій, що в свою чергу, сприятиме зростанню рівня витрат. Аналізуючи наявність парку обчислювальної техніки та суб'єктів, які його використовують, у регіональному розрізі варто зазначити, що найбільша кількість комп'ютеризованих суб'єктів господарської діяльності знаходиться у місті Києві (24,1% від загальної кількості), а також у Донецькій (8,1%), Харківській (7,0%) та Дніпропетровській (7,0%) областях, найменша – у місті Севастополі (0,24%), Чернівецькій (1,14%), Тернопільській (1,29%) та Кіровоградській (1,33%) областях. Але, враховуючи те, що у регіонах-лідерах, за статистикою, зареєстровано більше господарюючих суб'єктів, картина, що спостерігається, є цілком логічною.

Аналізуючи все вищевикладене можна зробити висновок, що на регіональному рівні підприємства сільського господарства досі не мають організованої інформаційно-аналітичної системи АПК, яка б повною мірою забезпечувала сільгоспвиробників об'єктивною, своєчасною та повноцінною інформацією. Загалом, питання надання послуг, формування та функціонування аграрного ринку, розвитку інфраструктури села нині набувають особливої ваги, адже від темпів їх вирішення залежить подальший розвиток усіх типів агроформувань. В даному напрямку робота зводиться до надання консультаційних послуг. У подальшому варто здійснювати дослідження для створення гнучкої та повноцінної системи інформаційно-аналітичного забезпечення агроформувань, адаптованої до сучасних ринкових умов. В умовах застосування обчислювальних систем управлінського обліку методологія обліку змінюється у різних напрямках: змінюється система обліку, обліковий процес, підвищується рівень управління, відбувається якісна та кількісна зміна облікового апарату та його функцій. При цьому наукові основи теорії та організації управлінського обліку залишаються незмінними.

Список літератури

1. Попелнуха, К. М. Особливості інформаційного забезпечення управління агропромисловим виробництвом у сучасних умовах / К. М. Попелнуха // Зб. наук. Праць УДАУ. – Умань. – 2005. – Вип. 59. – С. 582-587.
2. Калачевська, Л. І. Формування аграрного інформаційного простору в регіональному підкомплексі / Л. І. Калачевська // Вісник СНАУ. – 2008. – Випуск 12/1. – С. 14-21.
3. Організація управління аграрною економікою: [монографія] / [М. Ф. Кропивко, В. П. Немчук, В. В. Россиха, С. О. Юшин та ін.] за ред. М.Ф. Кропивка. – К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2008. – 418 с.
4. Топалов, А. Д. Організація виробництва в підприємствах АПК / А. Д. Топалов, С. В. Скоробогатько, В. А. Ляшенко / - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 380 с.
5. Іванова, В.В. Роль інформаційної стратегії в діяльності підприємств АПК / В. В. Іванова // Економіка АПК. – 2007. - № 1. – С.72-76.

РЕЗЮМЕ

Штыфаньч Руслана

Состояние информационного обеспечения предприятий АПК: учет и анализ

В статье рассматривается значение информации и вычислительной техники как необходимых составляющих для осуществления управленческого учета в агроформированиях. На материалах Черновицкой области сделан анализ информационного и компьютерного обеспечения предприятий АПК на региональном уровне.

RESUME

Shtyfanych Ruslana

State of the informative providing of enterprises APK: account and analysis

The article deals with the role of information and computer technology as a necessary component for the implementation of management accounting in agrofirms. In Chernivtsi region materials there was made the analysis of information and computer support in agricultural sector at regional level.

Таблиця 1. Організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат підприємства

Забезпечення	Характеристика
1. Організація обліку трансакційних витрат	Ідентифікація трансакційних витрат як об'єкта обліку, підвищення кваліфікації персоналу, що має відношення до трансакційних витрат, удосконалення програмного продукту, що дозволить вести комп'ютерний облік даних витрат (придбання чи розробка нового програмного забезпечення)
2. Збір інформації про трансакційні витрати підприємства	Інформація про трансакційні витрати підприємства може бути отримана з внутрішніх інформаційних джерел, а також з регулярної та нерегулярної звітності бухгалтерського обліку підприємств. Надання інформації про трансакційні витрати її безпосередніми користувачами, тобто фахівцями бухгалтерської служби, пла-ново-фінансового відділу, відділу постачання, маркетингу спеціалісти центру (або центрів) відповідальності витрат та ін. На даному етапі відбувається також оцінка достовірності облікових даних; перевірка повноти, законності та своєчасності відображення господарських операцій в обліку; забезпечення юридичної та технічної доведеності результатів контролю
3. Накопичення та збереження інформації про трансакційні витрати підприємства	Повинно відбуватися у режимі реального часу із постійним оновленням. Бажаним є створення на підприємстві центру накопичення інформації про трансакційні витрати з використанням комп'ютерної техніки та створенням баз даних релевантного режиму. Обмеженість режиму користування накопиченою інформацією має обов'язково поширюватися на зовнішніх користувачів
4. Розрахунки показників оцінки трансакційних витрат підприємства та їхній аналіз	Передбачається розрахунок загальних (трансакційні витрати на гривню валового доходу, рентабельність трансакційних витрат, інтегральний коефіцієнт трансакційності, коефіцієнт ефективності управління трансакційними витратами) та часткових показників, призначених для характеристики окремих видів трансакційних витрат [9, с. 20]. Витрати часу як продуктивні, так і непродуктивні є також трансакційними витратами. Тому, зважаючи на специфіку діяльності підприємства, варто звернути увагу на витрати часу для пошуку інформації, ведення переговорів, ділових зустрічей, укладання угод, захисту прав власності тощо
5. Розроблення та вибір форм подання результатів оцінки трансакційних витрат підприємства	Розробка та затвердження форм подання результатів оцінки трансакційних витрат підприємства. Звіти можуть бути складені у довільній формі, але повинні містити такі відомості: підрозділ (місце) виникнення витрат, відповідальні особи, фактична й нормативна (стандартна) величина трансакційних витрат за місцями їх виникнення, причини відхилень (якщо є), а також інші відомості залежно від запитів управлінського персоналу. Аналітична частина звіту може містити аналітичні розрахунки, таблиці, графіки, діаграми тощо. Результати можуть мати проміжний або кінцевий харак-тер
6. Визначення напрямів використання результатів оцінки трансакційних витрат підприємства	Результати оцінки трансакційних витрат підприємства та рекомендації контролерів передусім мають внутрішнє призначення. На основі отриманих даних керівник приймає рішення стосовно коригування діяльності підрозділів у звітному періоді, затвердження нових або коригування чинних планів щодо обсягів трансакційних витрат, надаються вказівки керівникам відповідних структурних підрозділів
7. Прийняття ефективних управлінських рішень	На основі попередніх етапів керівником або власником приймаються управлінські рішення, ефективність яких залежить від достовірності й повноти інформації, отриманої в результаті контролю

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Обґрунтовано необхідність здійснення внутрішнього контролю трансакційних витрат та запропоновано організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат підприємства.

Ключові слова: трансакційні витрати, внутрішній контроль.

Ефективне управління є запорукою успішного розвитку та результативної діяльності підприємства. Це є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку економіки України, коли функціонування підприємств відбувається в умовах конкуренції, невизначеності та ризику, і пов'язана, окрім основної діяльності, з пошуком ділових партнерів та інформації про них, укладанням та реалізацією угод, контролем за їх виконанням, окресленням і захистом прав власності. Тобто активність підприємств нині супроводжується значними трансакційними витратами. Питання необхідності виділення трансакційних витрат із загальних витрат підприємств і управління ними активно обговорюється зарубіжними й вітчизняними вченими. Однак ефективне управління даними витратами без належного контролю за ними є неможливим. Трансакційні витрати супроводжують діяльність підприємства від моменту його створення й до ліквідації, а іноді дані витрати і є причиною банкрутства підприємства. Це обумовлює необхідність розробки організації та методичних підходів внутрішнього контролю даного об'єкта. Оскільки трансакційні витрати є новим об'єктом управління, в тому числі обліку, методика внутрішнього контролю даних витрат не розроблена, контроль за ними не здійснюється. Це призводить до неефективного управління витратами підприємства, збільшення собівартості продукції, зменшення прибутковості.

Дослідженню теоретичних, методологічних і методичних проблем управління трансакційними витратами присвятили свої праці такі вчені, як А. Алчіан, О. Вільямсон, Г. Демсец, К. Ерроу, Р. І. Капелюшніков, Дж. Коммонс, Р. Коуз, Д. Норт, С. І. Архієреєв, В. В. Радаєв. Питання внутрішнього контролю досліджували такі вчені, як І. А. Белобжецький, М. Т. Білуха, Т. А. Бутинець, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, Н. І. Дорош, М. Г. Чумаченко О. В. Шевчук. Контроль трансакційних витрат як функцію управління розглядали у дисертаціях на здобуття наукового ступеня к.е.н Л. В. Базалієва [1], О. В. Шепеленко [9]. Однак питання внутрішнього контролю трансакційних витрат в економічній літературі досі залишається нерозробленим, що ускладнює процес ефективного управління підприємством.

Метою даного дослідження є розробка організаційно-методичного забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат для сприяння ефективного управління ними.

Контроль – це систематичне спостереження і перевірка процесу функціонування відповідного об'єкта з метою виявлення його відхилень від заданих параметрів та їх усунення [5, с. 9].

Здійснювати контроль означає, з одного боку –

встановлювати стандарти, вимірювати фактично досягнуті результати та їх відхилення від встановлених стандартів, з іншого – відслідковувати хід виконання прийнятих управлінських рішень та оцінювати досягнуті результати в ході їх виконання. За допомогою контролю керівництво підприємства визначає правильність своїх рішень і встановлює потреби в їх коригуванні. Саме результати контролю є підставою для зміни прийнятих раніше рішень, якщо відхилення у ході реалізації прийнятих рішень суттєві.

Якщо попереднє рішення виявилось недостатньо ефективним або помилковим, то раціонально організована система контролю може дозволити вчасно це встановити й внести корективи в діяльність підприємства.

На даний момент на українських підприємствах не виокремлюється такий об'єкт управління, як трансакційні витрати. Відповідно, відсутній облік і контроль таких витрат. Однак питома вага вказаного об'єкта у структурі інших витрат підприємства є досить значною. Згідно з оцінками, здійсненими Дж. Уоллісом та Д. Нортом, частка трансакційних витрат у ВНП США зросла з 26,1 % в 1870 році до 54,7 % в 1970 році [6, с. 6]. І сьогодні, з розвитком економіки, трансакційні витрати продовжують зростати. А тому ігнорування їх призводить до втрати прибутків підприємств.

Організація на підприємствах системи внутрішнього контролю в цілому, та трансакційних витрат зокрема, забезпечуватиме керівництво інформацією про дійсний фінансовий стан підприємства, а також дозволить окреслити шляхи зменшення собівартості продукції й підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок встановлення відхилень від стандартних значень трансакційних витрат і причин їх виникнення.

Трансакційні витрати наявні на кожному підприємстві незалежно від його розміру й форми власності, що впливають на величину таких витрат. На малих підприємствах внутрішній контроль може здійснювати керівник або уповноважена ним особа. Особиста зацікавленість в успішній діяльності таких підприємств, компетентність і професіоналізм працівників сприяють налагодженню ефективної системи внутрішнього контролю в цілому, та контролю трансакційних витрат зокрема.

Зі збільшенням розміру підприємства зростає кількість і обсяг здійснюваних господарських операцій, що, відповідно, призводить до зростання величини витрат. Тому на великих підприємствах доцільно створювати спеціальні служби внутрішнього контролю, до компетенції яких буде входити в тому числі контроль трансакційних витрат.

Внутрішній контроль як одна з функцій управління набуває особливого значення, оскільки саме він забезпечує зворотний зв'язок між місцем виникнення витрат та управлінським персоналом, відповідальним за прийняття рішень. Тому одним з найважливіших аспектів теорії та практики управління транзакційними витратами є організація внутрішнього контролю рівня

витрат за місцями їх виникнення і центрами відповідальності. Необхідність внутрішнього контролю транзакційних витрат такого типу зумовлена необхідністю оперативного регулювання їх і визначення відповідальності керівників структурних підрозділів, у яких виникають ці витрати.

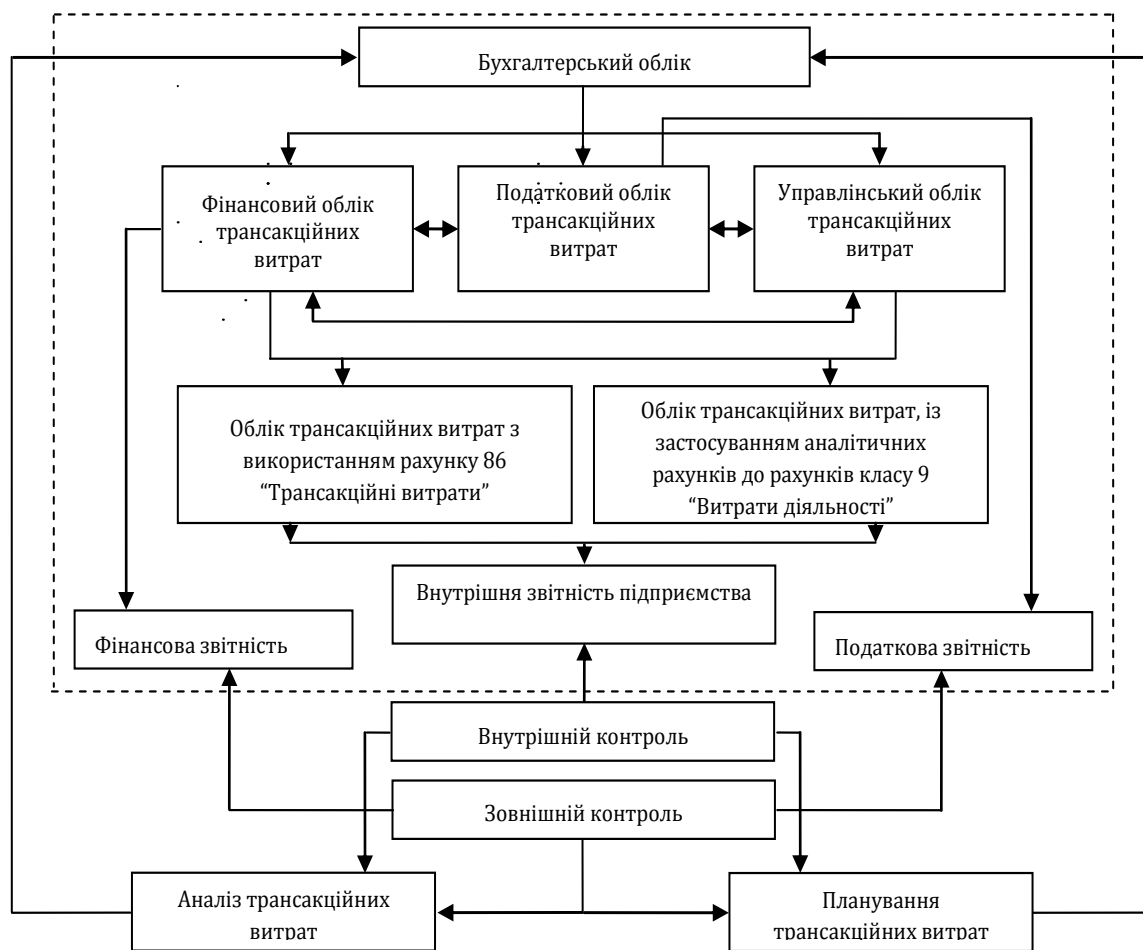

Рис. 1. Бухгалтерський облік у системі управління транзакційними витратами

Для забезпечення ефективного управління транзакційними витратами на підприємстві повинно бути організоване відповідне інформаційне забезпечення, що дозволить приймати виважені управлінські рішення (рис. 1). Дана система повинна включати планування, облік, аналіз, контроль (внутрішній та зовнішній).

Також на великих підприємствах для здійснення ефективного контролю транзакційних витрат слід розрахувати і затвердити стандарти розміру й поведінки витрат за кожним видом даних витрат, підрозділом, відповідальною особою.

Ефективність контролю залежить від взаємозв'язку між його об'єктами й суб'єктами. Під об'єктом внутрішнього контролю транзакційних витрат необхідно розуміти як безпосередньо транзакційні витрати, так і процеси на підприємстві, що пов'язані з їх виникненням (транзакції). Жодна господарська операція, яка відображається в бухгалтерському обліку і передбачає виникнення транзакційних витрат, не повинна знаходитися поза контролем.

Система внутрішнього контролю транзакційних витрат передбачає наявність таких складових, як бухгалтерський та адміністративний контроль, а також контроль власника (рис. 2).

Слід зазначити, що адміністративний і бухгалтерський

контроль певним чином доповнюють один одного, а їх окремі об'єкти збігаються. З метою недопущення дублювання функції кожного суб'єкта контролю повинні бути чітко розмежовані.

Контроль власника може виступати як форма адміністративного контролю і як окремий вид контролю, якщо власник і керівник – різні особи. Такий вид – досить важлива складова внутрішнього контролю, адже від його рішень залежить встановлення стандартного рівня транзакційних витрат, ставлення працівників підприємства до корупції, стосунки із контрагентами, визначаються вимоги до персоналу та діяльності підприємства загалом.

Специфіка внутрішнього контролю транзакційних витрат обумовлена тим, що дані витрати досить різноманітні за складом, виникають на різних етапах діяльності підприємства та у різних структурних підрозділах.

Враховуючи результати проведених досліджень і відмінності процедур дослідження транзакційних витрат на макро- і мікрорівнях, група дослідників [8] пропонує сукупність процедур контролю транзакційних витрат підприємства, яка складається з 6-ти основних та однієї забезпечувальної процедур. До основних належать: дослідження джерел утворення інформації про

трансакційні витрати підприємства; збір інформації для об'єктивного та реального аналізу трансакційних витрат; аналіз отриманої інформації про трансакційні витрати підприємства; оцінка трансакційних витрат;

прогнозування трансакційних витрат підприємства; розробка та прийняття рішення про здійснення трансакцій.

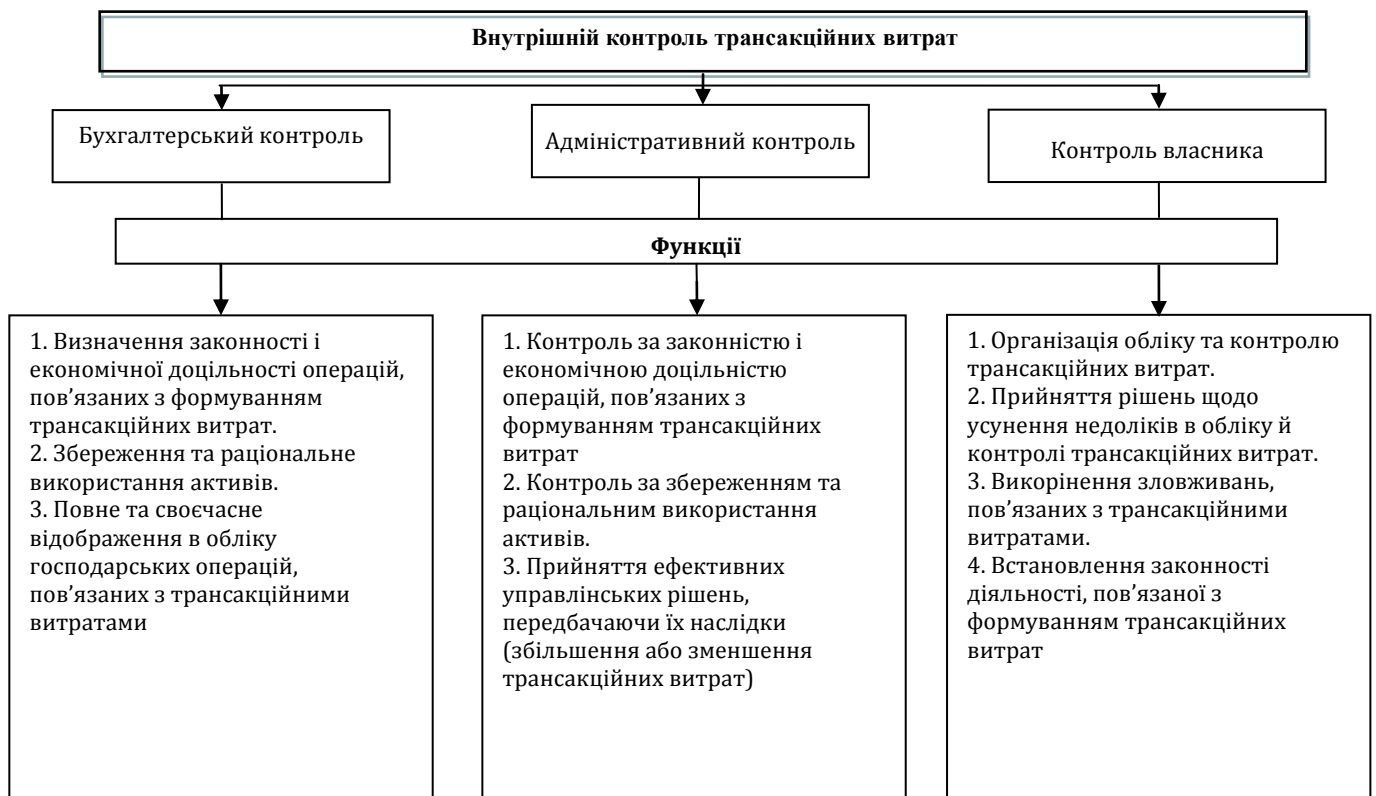

Рис. 2. Складові внутрішнього контролю трансакційних витрат

Завдання внутрішнього контролю трансакційних витрат підприємства полягає у визначенні абсолютного та відносного рівня трансакційних витрат як складової загальних витрат підприємства та використанні отриманих результатів в управлінні витратами й визначенні впливу трансакційних витрат на ефективність діяльності підприємства; запобіганні негативним результатам діяльності підприємства та його підрозділів; виявленні внутрішньогосподарських резервів [2, с. 84]. У цілому, використання результатів внутрішнього контролю трансакційних витрат підприємства слугує цілям управління підприємством: забезпечення конкурентоспроможності підприємства; його інвестиційної привабливості; економічної безпеки підприємства та формування його іміджу.

Організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат підприємства містить такі складові: організація обліку; збір інформації; накопичення та збереження інформації; розрахунок показників контролю та їх аналіз; розробка й обрання форм подання результатів оцінки; визначення напрямів використання результатів оцінки; контроль за оцінкою.

Особа, що здійснює контроль, опосередковано впливає на рішення керівника, а через них – на всю діяльність підприємства, що сприяє в подальшому зниженню загального рівня витрат, а також покращенню його загального стану та, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності підприємства. Водночас, неправдива та неповна інформація про трансакційні витрати, що надається керівникам, може нести небезпеку, оскільки через рішення керівника вплив здійснюється на всю господарську діяльність підприємства.

Виконавцями внутрішнього контролю трансакційних

витрат підприємства можуть бути як фахівці, які працюють на виробництві, так і залучені спеціалісти. Оскільки трансакційні витрати є новою категорією для сучасних спеціалістів, то через брак знань про такі витрати організувати ефективний облік та контроль за цим об'єктом власними силами підприємства може бути складно. Тому на початковому етапі його впровадження доцільним є запросити спеціалістів зі сторони. Зовнішніми виконавцями внутрішнього контролю трансакційних витрат підприємства можуть бути консалтингові фірми, аудиторські фірми, незалежні консультанти або аудитори.

Доступ до аналітичної інформації для зовнішніх користувачів має бути обмежений, адже відомості про трансакційні витрати підприємства можуть мати статус комерційної таємниці.

Виходячи з вищенаведеного, можна стверджувати, що завданнями внутрішнього контролю трансакційних витрат є:

- виявлення господарських операцій, що зумовлюють виникнення трансакційних витрат;
- визначення фактичної величини трансакційних витрат та відхилень від нормативних значень, встановлених на підприємстві;
- запобігання нераціональному збільшенню трансакційних витрат;
- попередження невиконання договірних відносин;
- недопущення витрат опортуністичної поведінки;
- попередження нелегальної діяльності та витрат від неї;
- виявлення резервів зниження трансакційних витрат;
- інформування управлінського персоналу про відхилення та вплив трансакційних витрат на

господарську діяльність підприємства;
– прийняття коригуючих заходів і перевірка реалізації управлінських рішень щодо зниження рівня трансакційних витрат.

Таким чином, для ефективної реалізації управлінських рішень та отримання запланованих результатів управлінському персоналу необхідно здійснювати контроль за виконанням прийнятих рішень і виважено підходити до кожного з них.

Відповідне організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат є основою ефективного управління. Організація системи внутрішнього контролю дозволяє забезпечити управлінський персонал необхідною інформацією про фактичну величину трансакційних витрат, їх поведінку, вплив управлінських рішень на їх величину, що дає змогу виявити шляхи зниження собівартості продукції та підвищити прибутковість підприємства.

Одним з найважливіших аспектів управління трансакційними витратами є внутрішній контроль цих витрат за місцями їх виникнення і центрами відповідальності, що дозволяє здійснювати оперативне регулювання даних витрат та визначити відповідальність керівників структурних підрозділів, у яких виникають ці витрати.

Ефективність контролю зумовлена взаємозв'язком між його об'єктами та суб'єктами. В даному випадку об'єктами внутрішнього контролю визначено трансакційні витрати, а також процеси на підприємстві, пов'язані з їх виникненням (трансакції).

Система внутрішнього контролю трансакційних витрат повинна уміщувати такі складові, як бухгалтерський, адміністративний контроль, а також контроль власника. У результаті дослідження визначено функції контролю за даними напрямками, що дозволяє здійснювати системний внутрішній контроль трансакційних витрат.

Запропоноване методичне забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат дозволяє отримати достовірну, об'єктивну й повну інформацію про трансакційні витрати підприємства, що дає змогу керівникам підприємства приймати ефективні рішення щодо зниження загального рівня витрат на підприємстві, покращення фінансового стану та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список літератури

1. Базалієва, Л. В. Управління трансакційними витратами підприємства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / Л. В. Базалієва; Харківський державний економічний ун-т. – Харків, 2004. – 20 с.
2. Бутинець, Т. А. Системи внутрішнього контролю на бережливому підприємстві: побудова, класифікація, завдання [Текст] / Т. А. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 3 (12). / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 484 с., С. 84.
3. Виговська, Н. Г. Господарський контроль в соціально орієнтованій економіці: проблеми теорії і методології [Текст] : монографія / Н. Г. Виговська. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 288 с.
4. Кирейцев, Г. Г. Глобалізація економіки і унифікація методології бухгалтерського учета [Текст] : Научний доклад. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с.
5. Контроль і ревізія [Текст] : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.

спеціальності "Облік і аудит"] / Ф. Ф. Бутинець, Н. Г. Виговська, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко – [3-є вид., доп. і перероб.] – Житомир: Рута, 2002. – 544 с.

6. Семенова, Т. В. Трансакційні витрати іноземного інвестування в Україні та шляхи їх скорочення [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 "Економічна теорія" / Т. В. Семенова; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2001. – 18 с.
7. Суйц, В. П. Внутрипроизводственный контроль [Текст] / В. П. Суйц. – М. : Финансы и статистика, 1987. – 127 с.
8. Управління затратами підприємства [Текст] : монографія / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, Л. Ю. Хлап'юнов, Г. А. Макухін. – Київ : Лібра, 2007. – 320 с.
9. Шепеленко, О. В. Управління трансакційними витратами в економіці України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.03 "Економіка та управління господарством" / О. В. Шепеленко; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2008. – 38 с.

РЕЗЮМЕ

Ющак Жанна

Внутренний контроль трансакционных издержек в системе управления: организационно-методическое обеспечение

Обоснована необхідність совершения и предложено організаційно-методическое обеспечение внутреннего контроля трансакционных издержек предприятия.

RESUME

Yushchak Zhanna

Internal control of transaction costs in management system: organizational and methodical support

The necessity of exercising internal control is grounded. The organizational and methodical support of internal control of transaction costs of an enterprise is suggested.

Наукове періодичне видання

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

**Збірник наукових праць
кафедри економічного аналізу
Тернопільського національного економічного університету**

Випуск 6

2010 рік

Редактор-коректор *М. І. Руденко*

Дизайн обкладинки *О. І. Різник*

**Підписано до друку 16.04.2010 р. Формат 60x90/8.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Друк офсетний.
Умовно-друк. арк. 62,7. Обл.-вид. арк. 71,4.
Тираж 300. Ціна договірна.**

**Адреса редакції: вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020,
телефон 380 (352) 47-50-50*12309.
E-mail: analysis_tdeu@yahoo.com**

**Віддруковано у видавництві ТНЕУ «Економічна думка»
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020,
телефон/факс 380 (352) 47-58-72.
E-mail: edition@tneu.edu.ua**

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.**

**Обкладинку виготовлено в друкарні ТОВ «ТАЙП»
вул. Чернівецька, 446, м. Тернопіль, 46000,
телефон 380 (352) 52-75-00.**